1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 1 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 1 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3539

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉ ԳԼՈՒԽ, ՈՉ ԹԵՒ...

Անզօ՛ր են բոլոր բառերը, որակելու համար այն հարուածը որ ահա նորէն կ'իջնէ Երեւանի գլխուն, իբրեւ «մաքրագործում»:

Եւ երեւակայեցէք ողբերգութիւնը,— անգիր եւ անյեղլի օրէնքի մը ուժով, այս անգամ թաւալգլոր կ'իյնան բուն իսկ անոնք որ հազար կտոր կ'ըլլային, 1936 յունիս 9էն ի վեր, սեւցնելու, տրորելու համար իրենց նախորդները... :

Օր չէր անցներ որ անոնք «Հայր Մեր»ի պէս չարտասանէին պայմանադրական բառերը,— «սրիկայ, դաւաճան, լկտի, կատաղած շուն» եւայլն, անուանարկելու համար Աղասի Խանջեանը եւ միւսները:

Որ եւ է ժողով յաջողութեամբ վերջացած չէր նկատուեր, առանց կարկուտի պէս լուտանք թափելու Հայաստանի երբեմնի ամենազօր վարիչներու գլխուն :

Եւ, մօտաւորապէս 18 ամիսէ ի վեր, լարուած էին ամբողջ կուսակցական եւ վարչական մեքենան, մամուլն ու բեմը, հաւատարմութեան ուղերձներ փութացնելու համար Մոսկուա, դագաղնաբարոյ Սթալինի ոտքերուն տակ, «բոլոր դաւաճանները անխընայ ոչնչացնելու» յանձնառութեամբ :

Ճակատագրական անէծքի մը պէս, ահա նոյն որակումներն ու մեղադրանքները, նոյն բանաձեւերն ու յանձնառութիւնները կը սպառնան ոչնչացնել հաւատարիմ համարուած Գուլոյեանն ու Ամատունին, Գումեդինները ու Ակոպովները եւ միւսները:

Նոր ամբաստանեալները կը ճաղկուին ոչ միայն իբրեւ դաւաճան եւ «մաւզերիստ», այլեւ իբրեւ անջատողակա՛ն: Ու նաեւ իբրեւ միջցեղային ատելութիւն սերմանող, կեղծարար եւ մարդասպան :

Դժբախտաբար ուրիշ աղբիւր չունինք այսօր, բայց «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի լաւատեղեակ թղթակցէն, որ իր տեղեկութիւնները քաղած է բուն իսկ խորհրդային թերթերէն եւ զեկուցումներէն : (Փարիզի թերթերը չեն զբաղիր այսպիսի մանրամասնութիւններով...) :

Ուրեմն, պատկերը ամբողջական չէ տակաւին: Հարկ է սպասել նոր լուրերու եւ մասնաւորապէս խորհրդային մամուլին, ըմբռնելու համար ամբողջ ողբերգութիւնը, որ չարունակելի է, ոճիրարկածով ուռած թերթօնի մը պէս :

Բայց, անվիճելի է մէկ բան,— Սուլթան Սթալին անխնայ կը կտրէ Հայաստանի ոչ միայն գլուխները, այլեւ թեւերը: Կըրնայինք ըսել՝ ամբողջ ողնայարը :

Տասն անգամ շարած ենք անունները այն կարմիր գլխներուն որ Երեւանը կը վարէին 15 տարիէ ի վեր, տիրաբար եւ համաձայն Մոսկուայի հրամաններուն: Բացատրած ենք ամէն մէկուն հանգամանքը, դերը, արժէքը, վարած քաղաքականութիւնը:

Արդ, նոյն սերունդէն չէ մնացած մէկը, որ արատաւորուած չըլլայ, իբրեւ «ժողովուրդի թշնամի»:

Ի վիճակի չենք հաստատապէս յայտնելու թէ ո՛վ ինչ եղած է: Կան, անշուշտ, բանտարկեալներ, աքսորականներ կամ տնային բանտարկութեան դատապարտուածներ: Թերեւս ալ գնդակահարուածներ :

Ինչպէս կը հաւաստէր խրագէկ մը, եւ ինչպէս տարիներու փորձն ալ կը հաստատէ, այս քշուածները պարզապէս «քառասունօրեակ»ի մատնուած են (քարանթինա): Զրկուած՝ ամէն իրաւունքէ եւ մէկուն-միւսին բարեւէն, քուրջի պէս անկիւն մը նետուած, անոնք միջոց չունին մինչեւ իսկ ապրուստ ճարելու, բարեկամներու աջակցութեան ապաւինելու: Եւ շատերը ապահովաբար պիտի նախընտրէին աքսորը, քան այս վիճակը որուն պիտի չդիմանար քօսոտ շուն մը անգամ ....

Անշուշտ միայն Հայաստանի յատուկ չէ այս անասելի փլուզումը: Մուրճն ու մանգաղը նոյն սատկութեամբ, թերեւս աւելի անողորմաբար կը գործեն միւս հանրապետութեանց մէջ, ինչպէս կը կարդաք ամէն օր :

Բայց եւ այնպէս, ամէն մարդ իր ցաւը կուլայ: Եւ բնականաբար շատ աւելի խոր եւ անտանելի կը դառնայ հայկական ցաւը, քանի որ մեր հայրենիքը ոչ միայն փոքր է, այլեւ անճար՝ ամէն տեսակէտով :

Հայաստանը ոչ Ուկրայնա է, որ ունի 30 միլիոն բնակիչ եւ հետեւաբար ընդունակ է միշտ նոր տարրեր արտադրելու, ոչ ալ նոյն իսկ Վրաստան, որուն եղած-չեղած ժողովուրդը կը գտնուի հայրենի սահմաններուն մէջ :

Հայաստանը դժբախտ է նաեւ իբրեւ ծայրագաւառ, անտէր անտիրական, փռուած ապերախտ սահմաններու վրայ :

«Խնամակալներ» կան անշուշտ.— Մոսկուայէն, Թիֆլիսէն կամ Բագուէն: Բայց անոնք յատկապէս ընտրուած եւ տեղաւորուած «աչքեր» են, լրտեսական, հետախուզական ցանցեր, միշտ պատրաստ՝ օրը օրին տեղեկագիրներ փութացնելու, մատնանշումներ կատարելու, նոր «մերկացումներ» թելադրելու :

Այն օրէն ի վեր որ լուծուեցաւ Կովկասեան Դաշնակցութիւնը եւ իւրաքանչիւր հանրապետութիւն «անկախ» հռչակուեցաւ, Մոսկուա իր գործակալները տեղաւորեց բոլոր դիրքերուն վրայ, եւ անոնք աւելի ձայն ունին, քան բուն տեղացիները, որքան ալ բարձր պաշտօնի վրայ գտնուին :

Պակասը կը լրացնեն «Փրավտա»յի եւ «Իզվեստիա»յի թղթակիցները, տեսակէտներ պարզելով, մատնանշումներ կատարելով նոյնիսկ ... մշակոյթի ճակատին վրայ: Գրականութենէն եւ մամուլէն մինչեւ թատրոնը :

... Եւ տակաւին կը սպասենք որ Հայկական Արտասահմանը խօսք մը արտասանէ: Հոգ չէ, պղատոնական, բայց գոնէ մարդավարի :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ «ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վարչապետ Գուլոյեան, Կ. Կ.ի քարտուղար Ամատունի, օգնականը՝ Ակոպով, հող. գործավար Գումեդին վտարուած իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ

Իբրեւ թէ անջատողական դաւեր սարքած են

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Մոսկուայի թղթակիցը, որ անցեալ տարի առաջին անգամ հաղորդած էր Աղասի Խանջեանի անձնասպանութիւնը, տխուր լուրեր կը հաղորդէ երեքշաբթի օրուան թուականով, հետեւեալ խորագիրներուն տակ.— ՍԹԱԼԻՆԻ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ.— ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՒ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ԿԸ ՋՈՀՈՒԻՆ.— ԱՆՋԱՏՈՂԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔ :

Ահաւասիկ իր հեռագիրը.—

Մոսկուա հասած լուրերու համաձայն, Խ. Հայաստանի Դաշնակցային կառավարութիւնը այժմ «կը մաքրագործուի» մասնաւոր եռանդով :

Երկու ամիս առաջ անոր նախագահը, Հանէսօղլեան, պաշտօնանկ եղաւ, իբրեւ ժողովուրդի թշնամի: Ցետոյ ատեն մը լռութիւն տիրեց, բայց քանի մը օր առաջ գրեթէ ամբողջական աւլուքի մը ենթարկուեցան կուսակցութեան եւ կառավարութեան ղեկավարները, ամբաստանուելով իբրեւ դաւաճան, խափանարար եւ մասնակից անջատողական դաւերու:

Այս «Հայաստանի ժողովուրդի թշնամիները» այսօրուան խորհրդային մամուլին մէջ կը յիշուին իբրեւ «պաշտօնանկ եւ վտարուած»: Կարելի է աւելցնել թէ ապահովաբար ձերբակալուած են: Հրատարակուած անուններն են.—

ԳՈՒԼՈՅԵԱՆ.— Նախագահ Ժող. գործավարներու խորհուրդին (վարչապետ):

ԳՈՒՄԵԴԻՆ, հողագործական գործավար, եւ, աւելի կարեւորը, ԱՄԱՏՈՒՆԻ, կուսակցութեան գլխաւոր քարտուղարը եւ իր փոխանորդը՝ ԱԿՈԲՈՎ:

Դեռ 18 ամիս առաջ, Ամատունի յաջորդած էր կուսակցութեան վաղեմի քարտուղարին՝ Խանջեանի, որ անձնասպանութիւն գործած էր, երբ «բռնուեցաւ ցանցի մէջ եւ յուսահատօրէն խճճուած ազգայնական տարրերով», համաձայն այն ատեն հրատարակուած պայմանադրական զեկոյցին : Դժբախտաբար, հիմա կ'ըսեն թէ իր յաջորդն ալ նոյն ծուռ ճամբէն քալած էր:

Իբրեւ հետեւանք այն յարաբերութեանց զոր արտօնուած են պահել Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի հայ հասարակութեանց հետ, եւ այդ երկիրներէն քանի մը հազար գաղթականներու վերջին վերադարձին դէպի հայրենիք, Խ. Հայաստանի առաջաւոր քաղաքացիները մասնաւորապէս ենթակայ են «քաղքենի ազգայնականութեան» մեղադրանքին: Այսպիսի ամբաստանութիւն մը արդէն ուղղուած է միւս բոլոր դաշնակցային հանրապետութեանց դէմ, միակ բացառութեամբ Ազրբէջանի, քարիւղի կենսական շրջանը որուն մայրաքաղաքն է Բագու :

Դիր գլուխ ի վերայ մեղաց...

Թղթակիցը կը շարունակէ.—

Որովհետեւ այս սահմանամերձ հանրապետութիւնները գէթ անուանապէս իրաւունք ունին անջատուելու Խ. Միութենէն, միայն մէկ քայլ կը մնայ ազգայնականութեան մեղադրանքէն մինչեւ «անջատողական դաւերու» մասնակցած ըլլալու աւելի ծանր բայց հաւասարապէս ընթացիկ ամբաստանութիւնը:

Հայկական հանրապետութեան այս վարիչներուն դէմ եղած ուրիշ ամբաստանութեանց մէջ կան հետեւեալ կէտերը.—

Հրահրած են ցեղային ատելութիւնը՝ գրաւելով թուրք փոքրամասնութեանց պատկանող ագարակներ :

Կեղծած են Հայաստանի Կոմ. կուսակցութեան համագումարին մեքենագիր տեղեկագիրը՝ ջնջելով այն բոլոր ճառերը որ մեղադրանքներ կը պարունակէին իրենց դէմ :

Սպաննել տուած են անոնք որ կը փորձէին երեւան հանել իրենց մեղքերը:

Վարչապետը, Գուլոյեան, երբեմն մասնաւոր քարտուղարն էր Լէօն Քամենեւի, ականաւոր նախկին ընդդիմադիրը որ Զինովիեւի հետ գնդակահարուեցաւ անցեալ տարի: Ամատունի թրոցքիական մըն էր 1925ին :

Հայաստանի Կոմ. կուսակցութեան լիագումար ժողովը նամակ մը ուղղելով Սթալինի, ԻՐ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՊԱՏԻՒԸ ԽՕՍՔԸ ԿՈՒՏԱՅ՝ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԲՈԼՈՐ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ ՈՉՆՉԱՑՆԵԼՈՒ :

**** Թղթակիցը յետոյ փաստեր կը յիշէ, ապացուցանելու համար այս «մաքրագործումներու» սրընթաց թափը.— Իքրամով, Ուզպէկիստանի հանրապետութեան կուսակցական քարտուղարը, որ անցեալ յուլիսին «հաշուեյարդարի ենթարկած էր» ամենազօր վարչապետ Ֆէյզուլլահ Խոճայեւը եւ անոր բոլոր հետեւորդները, իբրեւ լրտեսներ եւ դաւաճաններ, այժմ ինք ալ «հաշուեյարդարի ենթարկուած է» իբրեւ լրտես եւ դաւաճան, իր բոլոր հետեւորդներուն հետ միասին, մէջն ըլլալով իր առաջարկած վարչապետը՝ Քէրիմով:*

**** Մահուան դատապարտուեցան 10 — 12 պաշտօնեաներ Լէնինկրատի եւ Թուլայի մէջ, ուրիշ եօթը հոգի ալ՝ Քարելիոյ մէջ, իբրեւ արմտիք փճացնողներ :*

Մուսոլինի Հռոմ վերադարձաւ եւ կը սպասէ Հիթլերի այցելութեան

Մուսոլինի ամրապնդելէ վերջ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ գործակցութիւնը, ինչ որ կը նշանակէ միացեալ ճակատ 115 միլիոն քաղաքացիներու, Պերլինէն մեկնեցաւ չորեքշաբթի կէս օրէն վերջը, մասնաւոր կառախումբով մը: Մինչեւ աւստրիական սահմանագլուխը իրեն ընկերացաւ Ռուտոլֆ Հէս, Նացի կուսակցութեան փոխ-վարիչը: Մինչեւ կայարան ողջերթի գացած էին Հիթլէր եւ կառավարութեան ու սպայակոյտին գլխաւոր անդամները: Մուսոլինի կառախումբ մտնելով, պատուհանին առջեւ կեցաւ եւ ժպտադէմ շնորհակալութիւն յայտնեց իր ընկերակիցներուն: Երբ կառախումբը ճամբայ ելաւ, Փաշական քայլերգը հնչեց եւ երկու Առաջնորդները Փաշական բարեւներ փոխանակեցին :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏՈԼԸՔԷՆ

Այսօր վրէժ պիտի լուծեմ իմ ընթերցողներէս, որոնք տոմս մը կ'ուզեն ամէն օր անպայման: Գիտե՞ն արդեօք որ, տոմս մը գրելու համար, պէտք է կարդալ բվըր-զըվըր յօդուածներ, քոստ-փոշոտ թերթեր, պաղ-զաւակ թղթակցութիւններ, երկնցը ոտանաւորներ, զզուիկ քննադատութիւններ:

Այսօր դէզ մը բան կարդացի, սակայն բան մը չմնաց ակռայիս տակ : Քանի մը քաղուածքներ ընթերցումներէս, *տոլըքէն* մը պատրաստելու համար ձեզի:

(*Տոլըքէն*ը կատակերգակ մըն էր, որ բեմ կ'ելլէր գլուխը ածիլած, երեսը սեւ ձիւթով ծեփած, զգեստները բազմագոյն կարկտաններով կարած : Այս պատկերէն առաջնորդուած՝ հիմա տոլըքէն կը կոչուի կերակուր մը որ պատրաստուած է քանի մը տեսակ կերակուրի մնացորդներով, ձուկի փուշերով, ոսկորի կտորուածքով: Ճիշդ ինչպէս այսօրուան տոմսս) :

«*Մաթէն*» կը գրէ.—

Վիշիի մէջ *Թուքա* խաղացին վերջերս: Թատերասրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ: Ցանկարծ կրակի հոտ մը,— ելեկտրական լարերը կրակ էին առած: Հրդեհին վախը խուճապ մը ստեղծեց, ու թերեւս բոլոր հանդիսականները իրար կոխկրտէին, եթէ նուագախումբին վարիչը չհրամայէր նուագել փրանսական ազգային քայլերգը: Եւ բոլորը ոտքի կանգնած, քարացած սպասեցին որ վերջանայ ազգ. քայլերգը, երբ հրշէջները, աւելի արագ շարժելով, մարեցին կրակը:

Խուճապը փարատած էր :

Մեր մէջ ալ, կարելի՞ է ազգային սրբութեան մը ոգեկոչումով դադրեցնել կռիւ մը,— ինչո՞ւ թէ:

«*Ժուռնալ*» կը գրէ.—

Գրագէտ Ֆրանսիս տը Քրուասէ դասախօսութիւն մը տուաւ, վերջերս, կիներու մասին: Իր պղպեղի պէս տաք եւ ձիւնի պէս պաղ խօսքերէն կ'առնեմ հետեւեալները.—

Կիները շատ կը զայրանան՝ երբ իրենց ամուսինը նախանձոտ է, բայց նոյնքան կը զայրանան՝ երբ նախանձոտ չէ :

Այս բանը գիտէի՞ք:

Կիները այնպէս կ'ենթադրեն որ սէրը ծանրակշիռ հարց մըն է, բայց կը նախընտրեն սիրահարներ, որոնք թեթեւ նկարագիր ունին:

Ասիկա գիտէի՞ք:

Կիները կը սիրեն ունենալ հաւատարիմ Տոն Ժուան մը, ինչ որ կը նըշանակէ փնտռել գինով մը որ չի խըմեր :

Ասիկա գիտէի՞ք :

Այսպիսի բարձր նիւթերու մասին կը խօսին եւրոպայի դասախօսները, սիրելիդ իմ Տոլըքէն :

«*Փարի - Միտի*» կը թարգմանէ Գերմանիոյ երկաթուղիներու ընկերութեան հետեւեալ շատ բանաստեղծական յայտարարութիւնը.—

Ամէն տարի, աշնան, երբ ծիծեռնակները կը թողուն Եւրոպան եւ կը մեկնին հարաւ, Գերմանիոյ մէջ ինչպէս այլուր կը գտնուին «նամբան մընացած» ծիծեռնակներ, հիւանդ կամ ծեր, որոնք ուժ չունին Ալպեան լեռները անցնելու :Գթասիրտ Գերմանացիները, հաւաքելով զանոնք՝ կը դնեն վանդակներու մէջ, կը յանձնեն երկաթուղիներու ընկերութեան, որ ծիծեռնակները կը փոխադրէ Միլանօ, ուրկէ օդանաւ կը դրուին ու կը ղըրկուին Վենետիկ : Այնտեղ կը բացուին վանդակները եւ մահուընէ ազատած ծիծեռնակները թեւ կ'առնեն ազատ եւ արեւաշեր երկնքին մէջ :

Հիմա պիտի խորհիք,— այս ի՜նչ հոգածութիւն անպաշտպան էակներու մասին: Բայց եւրոպացի բարեկամ, ես գիտեմ նամբայ մըն ալ, հայկական գողգոթան, ուրկէ չկրցան քալել Հայոց խեղճ երեխաները: Ոչ քե եղաւ որ հաւաքէր զանոնք, այդ Հայու ծիծեռնակները, եւ Թուրքին սուրը, աւելի անգութ քան ձմեռը, սպանեց զանոնք :

Որո՞ւ դաս կուտաք, Եւրոպացիներ, ձեր տոլըքէնի բարոյականով:

(Տոլըքէն կը նշանակէ նաեւ մարդ մը որ տեսակէտ չունի, սակէ անկէ տեսակէտներ կ'առնէ եւ կը կարկտէ իր խօսքերուն, ինչպէս Եւրոպացիները, որ, մանաւանդ այս օրերուն, թէ պատերազմ կ'երգեն եւ թէ խաղաղութիւն, թէ մշակոյթ եւ թէ բարբարոսութիւն, թէ առաքինութիւն եւ թէ անբարոյութիւն, թէ համերաշխութիւն եւ թէ իրար-ձգամութիւն):

Տոլըքէնի այս ապուրին կ'ուզէի խառնել հայ «բուհեմ»ներու մէկ թըռուցիկին տեսակէտները,— ատիկա ուրիշ աթիւ :

ԱՐԱԶ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Անի - Սիսուան Ա. Կէօքճեանէ (*Լառնաքա - Կիպրոս*)	200
Սեպտ. 25ի գումարը	6018
Ընդհ. գումար՝	6218

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Զրոյցներ՝ Ազգ. Ժողովի լուծման մասին

Պոլսէն կը հեռագրեն «*Տէյլի Թէլէկրաֆ*»ի, սեպտ. 28 թուականով.—

Հաւանական է որ մօտերս կարեւոր փոփոխութիւններ կատարուին Թրքական սահմանադրութեան մէջ, ինչպէս կը հաղորդէ սովորաբար լաւատեղեակ Թուրք թերթը՝ «Թան»: Կ'ըսուի թէ Ազգ. Մեծ Ժողովը (Խորհրդարան) որ այժմ կը բաղկանայ միայն մէկ ժողովէ, պիտի լուծուի եւ բոլորովին պիտի վերակազմուի: Նոր եւ երկտասարդ անձեր պիտի ընտրուին ուղղակի ընդհանուր քուէարկութեամբ, իբրեւ անդամները երեսփ. ժողովի, իսկ ներկայ տարեց երեսփոխանները պիտի կազմեն ծերակոյտը, եւ անհատական շրջանները պիտի ջնջուին :

*** Իսկ Հավասի թղթակիցը կը հեռագրէ.— *Անատոլուի գործակալութիւնը հրատարակեց հանրապետութեան նախագահին քարտուղարութեան մէկ պաշտօնական զեկոյցը, որ կ'ըսէ թէ ամբողջովին անհիմն են Իսմէթ Ինէօնիւի խնդրանքին վրայ Թուրք թերթերու հրատարակած տեղեկութիւնները եւ կը նան սխալ մեկնութեանց տեղի տալ երկրին մէջ թէ դուրսը: Համաձայն զեկոյցին, Թուրքերէն «Թան»ի տուած տեղեկութիւնները՝ սահմանադրութեան կարծեցեալ փոփոխութեանց, խորհրդարանի լուծման եւ նոր ընտրութեանց մասին՝ անճիշդ են, ինչպէս եւ ուրիշ թերթերու այն ակնարկները թէ ապագայ կառավարութիւնը աւելի ազատական պիտի ըլլայ: Միակ ճիշդ լուրը այն է որ Ճէլալ Պայար պիտի ստանձնէ վարչապետութիւնը, երբ խորհրդարանը վերաբացուի :*

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ *Միութենէն պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետին, ամսական 150 Ֆրանքի յաւելուածական հատուցում եւ Թոշակի յաւելում խնդրելու համար: Հաշիւ եղած է որ եթէ ընդունուի այս պահանջը, 1.480.000.000 — 1.500.000.000 Ֆրանք պիտի աւելնայ պետական ծախքը՝ այս տարեշրջանին: Ինչպէս գրած ենք արդէն, պաշտօնեաները ցոյց մը սարքած են Հոկտեմբեր 6ին :*

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 150ԱՄԵԱԿԸ

Անցեալ շաբթու, Միացեալ Նահանգներու մէկ ծայրէն միւսը, տեղի ունեցան չքեղ տօնակատարութիւններ այս մեծ Հանրապետութեան Սահմանադրութեան 150ամեակի առթիւ։

Ամէն տեղ մասնաւոր ջանք էր թափուած արտակարգ հանդիսաւորութեամբ տօնելու պատմական առաջնակարգ կարեւորութիւն ունեցող փաստաթղթի ստորագրութեան 150րդ տարեդարձը։

Եւ այդ՝ ամենայն իրաւամբ։ Այնպիսի պահու մը, երբ ամէնէն քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ իսկ ազատ ժողովրդապետական կարգերը ենթակայ են վտանգի՝ յայտարարուելով հինցած փտած. այնպիսի պահու մը, երբ չարք մը առաջաւոր երկիրներ, ինչպէս Գերմանիա, Իտալիա եւ Խորհրդային Միութիւն, աննախընթաց բռնապետական ռեժիմներու փորձադաշտեր են դարձած եւ միջոցներ չեն խնայեր խորտակելու ազատ ժողովրդապետական կարգերը ամբողջ աշխարհի մէջ. վերջապէս, այնպիսի պահու մը, երբ Սպանիոյ մէջ նոյնիսկ աննախընթացօրէն արիւնալի պատերազմ մը կը մղուի ազատ ժողովրդապետութեան փոխարէն բռնապետութիւն հաստատելու համար, շատ բնական է, որ Միացեալ Նահանգներու վարիչ մարմինները ամէն ջանք թափէին ժողովրդական լայն զանգուածներու մտքին մէջ անջնջելի կերպով դրոշմելու անփոխարինելի արժէքը այն Սահմանադրութեան, որ ծնունդ տուաւ եւ ամբողջ 150 տարի ապրեցուց այս մեծ Հանրապետութիւնը՝ հասցնելով զայն աննախընթաց բարձրութեան։

Կարելի է համարձակօրէն ըսել, որ ազատ ժողովրդապետական երկիրներու մէջ Միացեալ Նահանգները բացառիկ տեղ կը գրաւեն իրենց Սահմանադրութեամբ, որ յաջողած է 150 տարուան անընդհատ կեանք ունենալ եւ անվթար պահպանուիլ ամբողջութեամբ։

Եւ ասիկա ծայր աստիճան զարմանալի է, որովհետեւ 150 տարուան մէջ հիմնովին փոխուած են այս երկրի պայմանները, գերազանցապէս հողագործական երկիր մը դարձած է աշխարհի ամենամեծ ճարտարարուեստական երկիրը։ Ասիկա զարմանալի է մանաւանդ այն պատճառով, որ 150 տարուան մէջ Միացեալ Նահանգները անցած են ծայրայեղ քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական տագնապներու մէջէն, ունեցած են մինչեւ իսկ չորս տարի տեւող ներքին քաղաքացիական պատերազմ մը, ունեցած են քանի մը պատերազմներ ուրիշ ազգերու հետ։ Եւ, սակայն, այս երկրի Սահմանադրութիւնը փառաւորապէս կրցած է դիմանալ այդ բոլոր փոփոխուող պայմաններուն, տագնապներուն եւ պատերազմներուն։

×

Ի՞նչ է գաղտնիքը ամերիկեան Սահմանադրութեան այդ հրաշալի կենսունակութեան եւ յարատեւութեան։

Նախ եւ առաջ՝ այն, որ Սահմանադրութիւնը ամէն անհատի ապահոված է քաղաքացիական ազատութիւններ (խօսքի, մտքի, խղճի, գործի, նախաձեռնութեան), ամէն անձի ապահոված է անկաշկանդ պատեհութիւն ապրելու, աշխատելու, հարստանալու եւ վայելելու իր ուզած ձեւով։

Երկրորդ՝ Սահմանադրութիւնը երկրի կառավարութիւնը յանձնած է ժողովուրդին, այսինքն՝ ժողովուրդի կողմէ կանոնաւոր կերպով ընտրուած ներկայացուցիչներուն։ Եւ այս՝ ոչ թէ թուղթի վրայ միայն, ինչ որ կը տեսնենք, օրինակ, Խորհրդային Միութեան մէջ, այլ իրապէս։

Երրորդ՝ թէեւ, ըստ Սահմանադրութեան, կառավարութիւնը եղած է ժողովուրդի մեծամասնութեան քուէով ընտրուած կառավարութիւն մը, բայց փոքրամասնութիւնը երբեք չէ ճնշուած շնորհիւ նոյն Սահմանադրութեան կողմէ փոքրամասնութեան իրաւունքներու իրական պաշտպանութեան։

Չորրորդ՝ կառավարութիւնը չէ կրցած ի չարը գործ դնել ժողովուրդի վստահութիւնը եւ, մեծամասնութեան քուէն շահելէ յետոյ, ի վիճակի չէ եղած ու չէ ընելու այն, ինչ որ ըրաւ Հիթլէր 1933ին Գերմանիոյ մէջ, այսինքն՝ խեղդելու փոքրամասնութիւնը, վերցնելու քաղաքացիական ազատութիւնները եւ հաստատելու բռնապետութիւն։ Եւ ասիկա՝ դարձեալ շնորհիւ Սահմանադրութեան, որ շատ հեռատես ու իմաստուն կերպով բաժնած է իշխանութիւնը երկու ուղղութեամբ։ Այն է՝ նախ Նահանգներու (տեղական) եւ Դաշնակցային (ազգային) կառավարութեանց միջեւ, ապա՝ իրարմէ անկախ դարձնելով օրէնսդիր, գործադիր եւ դատական մարմինները։ Այս երկու տեսակի բաժանումները արգելք են եղած միշտ, որ իշխանութիւնը կեդրոնանայ խմբակցութեան մը կամ անձի մը ձեռքը։ Այս բաժանումներու պատճառով Նահանգներն ու Դաշնակցային կառավարութիւնը կաշկանդած ու հակակշռած են իրար, ինչպէս եւ նոյնն ըրած են իրարու հանդէպ կառավարութեան օրէնսդիր, գործադիր եւ դատական անկախ մարմինները։

Հինգերորդ՝ Սահմանադրութիւնը չէ եղած բան մը, զոր օրէնսդիր մարմինը կամ Քոնկրէսը կարենան փոխել դիւրութեամբ, այն է՝ սովորական ձեւով մը։

Սահմանադրութեան որեւէ յօդուածը փոխելու կամ անոր վրայ նոր յօդուած մը աւելցնելու համար, ոչ միայն Քոնկրէսը պէտք է քուէարկէ երկու երրորդի մեծամասնութեամբ, այլ եւ ամէն Նահանգ առանձին քուէարկութիւն պէտք է կատարէ եւ բոլոր Նահանգներու երեք չորրորդը պէտք է հաւանութիւն տայ։ Այս արտակարգ երաշխիքները տրուած են Սահմանադրութեան պահպանման համար, որպէսզի պատահական մեծամասնութիւններ փոթորկայոյզ շրջաններու մէջ դիւրութեամբ չկրնան խորտակել Սահմանադրութեան հոյակապ շէնքը։

Վերջապէս, Սահմանադրութիւնը չէ դարձած Սուրբ Գիրք մը, այսինքն՝ իբր Աստուծոյ խօսք, զոր անկարելի ըլլայ փոխել։ Սահմանադրութիւնը, հակառակ փոփոխութեան համար եղած յիշեալ դժուարութիւններուն, այնուհանդերձ եղած է այնքան ճկուն, որ 21 անգամ ժողովուրդը անոր վրայ յաւելումներ ու փոփոխութիւններ է ըրած եւ այդ 21էն միայն մէկը, Արգելականութեան վերաբերեալ յետս է կոչած։

Ամերիկեան ժողովուրդը կատարեալ իրաւունք ունի հպարտ ըլլալու իր Սահմանադրութեամբ եւ նոյնիսկ պաշտելու զայն։

Սահմանադրութեան շնորհիւ է որ այս երկիրը դարձաւ աշխարհի ամէնէն հզօր, հարուստ, ապահով ու բախտաւոր հանրապետութիւնը։

Սահմանադրութեան շնորհիւ է որ աշխարհի ամէն կողմէ եկած, տարբեր ցեղի ու կրօնի պատկանող զանգուածներ կրցած են կողք կողքի ազատ ու անկաշկանդ աշխատիլ ու վայելել բարօրութիւն մը, զոր չունի աշխարհի որեւէ ուրիշ ժողովուրդ, եւ ապրիլ ազատ, անկաշկանդ ու ապահով կեանք մը, որ աշխարհի շատ քիչ անկիւններու մէջ կարելի է գտնել։

Վերջապէս, Սահմանադրութեան շնորհիւ է որ այս երկիրը կրնայ աներկիւղ նայիլ իր ապագային եւ անոր հովանիին տակ տիրանալ աւելի բարձր բարօրութեան, ստեղծել աւելի մեծ ապահովութիւն եւ հասնիլ աւելի կատարեալ ու աւելի քաղաքակիրթ կեանքի մը մակարդակին։

Ամերիկեան ամէն քաղաքացի, ինչ ծագում ալ ունենայ, ինչ երկրէ ալ եկած ըլլայ, պարտաւոր է իր աչքի լոյսին պէս պահել Սահմանադրութիւնը եւ որեւէ զոհողութեան առջեւ կանգ չառնել՝ պաշտպանելու համար զայն բոլշեւիկեան եւ ֆաշական ոտնձգութիւններուն ու դաւերուն դէմ։

(Խմբագրական «Հայրենիք»ի)

ՔԻՒՐՏԵՐԸ
ԻՐԵՆՑ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Հիմա որ Քիւրտերը օրհասական կռիւ կը մղեն Թուրքերու դէմ, կ'ուզեմ քանի մը տեղեկութիւններ հաղորդել, քիւրտ ժողովուրդի սովորութիւններուն եւ բարքերուն մասին, աւելի քան եօթը տարի ապրած ըլլալով անոնց մէջ։

Իմ ճանչցած Քիւրտերը երկու տեսակ են, եւ թէ կրօնքով եւ թէ լեզուով իրարմէ կը տարբերին։ Ասոնք կը կոչուին Իսլամ Քիւրտեր եւ Ալէվիներ։ Այս վերջինները, որոնց գլխաւորներն են Տէրսիմի Քիւրտերը, ոչ Մուհամէտ կը ճանչնան եւ ոչ ալ անոր օրէնքները։ Ասոնք կը հաւատան զանազան մարգարէներու, այսպէս Ալիին, Մուսային, Եսային եւ Խըդըրին, որ ըսել է Ս. Սարգիս։ Կը հաւատան նաեւ խաչին։ Այս Ալէվիները Թուրքիոյ մէջ կ'որակուին զանազան անուններով, — Զազա, Ռաֆազի, Խըզըլպաշ եւ Տըմբլիներ։ Ասոնք շատ քիչ յարաբերութիւններ ունին Թուրքերուն հետ։ Իսկ Իսլամ կոչուածները անոնք են որ ընդունած են մահմետական կրօնքը ու կը հետեւին անոր օրէնքներուն, ինչպէս Թուրքերը։ Այս վերջիններուն յարաբերութիւնները Թուրքերուն հետ լաւ էին։ Կ'այցելէին անոնց մզկիթները, առանձին բարեկամութիւններ ունին իրարու հետ, ամէն տեսակի առեւտուր կ'ընեն, երբեմն նոյնիսկ ամուսնութիւններ ալ կը կնքեն իրարու մէջ։

Այս երկու Քիւրտերուն մէջ տեսակ մը խուլ պայքար կար, բնաւ վստահութիւն չունին իրարու վրայ։ Իսլամական կրօնքը ընդունող Քիւրտերը անօրէն կ'անուանեն միւս Քիւրտերը, եւ կ'ըսեն. — Անոնք Իսլամ ըլլալու համար նախապէս, պէտք է Հայերուն եկեղեցիները երթան եւ իրենց վրայի աղտոտութիւնները առաջին անգամ հոն թափեն եւ անկէ վերջ միայն արժանի կրնան ըլլալ գալու մեր մզկիթները։ Իսկ ոչ-իսլամներն ալ չուն կ'անուանեն այն Քիւրտերը, որ դաւանափոխ եղած եւ ընդունած են մահմետական օրէնքը։

Այսպիսի խուլ պայքարներու հետեւանքով է որ յաճախ Թուրքերը առիթէն օգտուելով իրարու դէմ կռիւի հանած են այս երկու ցեղակիցները։

Այս փոքրիկ եւ ընդհանուր ակնարկէ վերջ, անցնինք ասոնց դարերէ ի վեր ունեցած իրենց ներքին յատուկ սովորութիւններուն, որոնց մէջ շատ մը հայկական սովորութիւններու հետքեր ալ կը նշմարուին։

Ինչպէս ծանօթ է, Քիւրտերը առանձին գիր գրականութիւն չունին։ Կարդալ գիտցողները կը կարդան արաբական տառերով որոնց վարժուած են թրքական մէտրէսէներուն մէջ։ Այսպիսիներէ հազիւ թէ իւրաքանչիւր գիւղի մէջ մէկ կամ երկու հոգի գտնուէին, այն ալ շատ սահմանափակ կարողութիւններով։ Բացի այն հարուստ պէկերէն կամ աղաներէն, որոնք կ'ապրին քաղաքներուն մօտ եւ շնորհիւ իրենց հարստութեան, կրցած են քիչ մը աւելի ուսում ստանալ։ Ասով մէկտեղ, ինչպէս վերը յիշեցի ունին իրենց առանձին լեզուներ, որոնք ոչ ամբողջովին բայց բաւական տարբերութիւններ կը ներկայացնեն։ (Գուրմանճի եւ զմըլքի)։ Քիւրտերու մեծամասնութիւնը ընդհանրապէս կը խօսին գուրմանճի լեզուն։ Այս լեզուն գործածողները բոլորնալ ունին իրենց յատուկ գաւառաբարբառները, ինչպէս մենք. բայց քանի մը ամիս իրարու քով մնալէն վերջ, դիւրաւ կրնան իրար հասկնալ։

Բոլորովին իրարմէն տարբեր են նաեւ իրենց տեղական սովորութիւնները, երբեք կարելի չէ Խարբերդի շրջանի մէջ ապրող Քիւրտերը բաղդատութեան դնել Տարօնի կամ Վանի շրջաններուն մէջ ապրող Քիւրտերուն հետ։

Պատմութիւնը եւ փաստերը ցոյց կուտան որ Տարօնի եւ մօտ նահանգներուն մէջ ապրող Քիւրտերը շարունակ կռիւներ են մղած իրենց դրացի Հայերուն հետ, կողոպուտ եւ թալան են ըրած. շատ անգամ Թուրքերու դրդումով Հայեր են ջարդած։ Մինչդեռ Խարբերդի շրջանի մէջ ապրող Քիւրտերը ընդհանրապէս հաշտ ապրած են իրենց դրացի Հայերուն հետ։

Ընդհանուր պատերազմին երբ ռուսական բանակներուն առջեւէն փախող Քիւրտերը դէպի ներսերը եկան, բոլորովին ապշութեան մատնեցին ոչ միայն տակաւին վերապրող Հայերը, այլ եւ Քիւրտերը։ Տարօնի, Վանի եւ Կարնոյ նահանգներուն մէջ ապրող Քիւրտերը ընդհանրապէս ծոյլ են, անընդունակ աշխատանքի, վարժուած են առհասարակ գողութեան եւ աւազակութեան, մինչ Խարբերդի նահանգին Քիւրտերը առհասարակ հողագործ եւ աշխատասէր ժողովուրդ են։ Այս կողմի Թուրքերը աւելի գող եւ աւազակ են քան Քիւրտերը։ Խարբերդի շրջանի մէջ ճանչցուած նշանաւոր գողերը եւ աւազակները կը բաղկանային Թուրքերէ։

Ասոնցմէ զատ, Խարբերդի շրջանին մէջ ապրող Քիւրտերուն ներքին սովորութիւններն ալ տարբեր են միւսներէն։ 1915ին երբ սեւ ճակատագիրը գլխ նետեց այս Քիւրտերուն մէջ, զարմանքով կը դիտէի անոնց խօսակցութիւնները, ու շարժումները, բայց շատ շուտով ծանօթացայ իրենց լեզուին, եւ հետզհետէ ընտելացայ իրենց։ Իմ ապրած շրջանի Քիւրտերը, որ բոլորն ալ գուրմանճի եւ իսլամ էին, բացի քանի մը գիւղերէ որ Ռաֆազի կը կոչուէին, կրօնակից Տէրսիմի Քիւրտերուն, ասոնց բոլորն ալ խաղաղ կ'ապրէին թրքական կառավարութեան հետ, իրարու հետ ոչ մէկ ճշմարտական խնդիրներ չունէին եւ ոչ ալ աշիրէթապետական դրութիւն կար անոնց մէջ։ Իրենց բոլոր դատերը կը տանէին թրքական կառավարութեան, բացի այն ծանր վէճերէն որ կը կարգադրէին աղաները։ Ասոնց տեղական սովորութիւններուն մէջ ալ շատ մը հայկական հետքեր կը նշմարուին։

Ինչպէս ըսի, մեծ մասամբ հողագործ գիւղացիներ են, կ'աշխատին այնպէս ինչպէս այդ շրջանի Հայերը։ Դաշտային աշխատանքները լրացնելէ վերջ կը քաշուին իրենց տուները։ Ձմրան ցուրտ օրերուն մեծով պզտիկով կը բոլորուին կրակի օճախին շուրջ։ Տարէցները կը պատմեն զանազան հէքեաթներ եւ իրենց նախահայրերուն անգիր պատմութիւնները, որոնց մէջ ուշիմ ունկնդիր մը շատ մը հայկական հետքեր կրնայ գտնել։ Ես այն ատեն տակաւին տղայ, գրեթէ ոչ մէկ գաղափար ունէի այդպիսի պատմութիւններու վրայ. — Հիմա որ քիչ շատ ծանօթ եմ մեր աւանդութիւններուն, երբ կը բաղդատեմ այդ օրերու ծերունի Քիւրտերու պատմութիւնները, կը զգամ որ շատ մը նմանութիւններ կան։ Ոչ միայն պատմութիւններէն եւ աւանդութիւններէն կը հասկցուի որ Հայերու հետքեր կան իրենց մէջ, այլեւ աւելի փաստացի բաներ կան։ Օրինակ նշանաւոր վայրեր եւ սրբատեղիներ ունին որ մինչեւ այսօր ալ կը պահեն իրենց հայկական անունները, իմ բնակած քրտական գիւղին վերեւը ինքնաբուխ ջուր մը կը հոսէր, ջրաղաց մղելու չափ, այս ջուրը Քիւրտերը կը կոչէին «Ավէ վանքէ» (վանքի ջուր)։ Անոր ակերուն շուրջ կը նշմարուէին սեւ քարերով ծեփուած պարիսպի մը հետքերը, ուր շատ անգամ ուխտի կ'երթային այն կիները որ ամուլ էին։

Այս վանքին աջ կողմը, դէպի Արեւելք բարձր բլուրի մը վրայ կային նաեւ աւերակ բերդի մը կամ պարիսպի մը հետքերը, հսկայ քարերով, բլուրին տակը ամբողջովին պարապ էր։ Բերդին առջեւ կը նշմարուէին մասնաւորապէս կոփուած քարեր որոնք դուռի կամ պատուհանի սալաւորութիւն կը ձգեն տեսնողին վրայ։ Բերդը զանազան կողմերէն ունի նաեւ ճամբաներու հետքեր։ Այս բերդն ալ կը կոչէին «խալէ կեավուռ» (Հայու բերդ)։ Բերդին տակի ձորէն լեռներէն հաւաքուած ջուր մը կ'անցնի զոր Քիւրտերը կը կոչէին «Ավէ Հոսոր» (հոսող ջուր)։ Ճիշդ այս նոյն շրջաններուն մէջ լերան բարձունքին վրայ քրտական 7 տնուոր գիւղ մը կայ, որուն ջուրերը այդ շրջաններուն մէջ ապրող Քիւրտերուն կողմէ իբրեւ դեղ կը գործածուէին։ Տեսակ մը նահապետական աւանդութիւններ ունէին գիւղին եւ իր ջուրերուն հանդէպ։ Այս գիւղը հրաշալի օդ ունէր, շրջապատուած պտղատու ծառերով եւ այգիներով։ Գիւղը տեղափոխուած էր. Իրհին քարէ շինուած պարիսպները թաղուած էին հողի եւ քարի կոյտին տակ, բայց իր Հայ անունը պահած է։

Եւ կը կոչէին Խոյս գիւղ։ Այս նոյն շրջաններուն մէջ շատ մը փորուած տեղերէ դուրս կ'ելլէին, հողէ շինուած կարասներու եւայլ գործիքներու կտորներ, որոնք բոլորն ալ հայկական արտադրութիւններ ըլլալ կը թուին։ Այս բոլորէն կը հետեւի թէ ինչպէս տարբեր վայրերու մէջ, այս շրջանի Քիւրտերուն ալ նախնիքները Հայեր են եղած, բայց. զանազան բռնութիւններուն տակ դարերու ընթացքին կորսնցնելով իրենց կրօնքը, անգիտակցաբար պահած են իրենց հին անունները եւ աւանդութիւնները։

Այս Քիւրտերը իրենց յատուկ նշանաւոր տօներ չունին։ Տարին քանի մը անգամ զանազան ուխտատեղիներ կ'երթան, ուր զոհեր՝ կը մատուցանեն, եւ տեսակ տեսակ ուրախութիւններ ու խաղեր կը կատարեն։ Այսպիսի ուխտատեղիները կը կոչեն «Զիարաթ» (Սրբավայր)։ Կը տօնեն Նոր տարին քիչ մը նման մերինին։ Այդ օրը գիւղին երիտասարդները կը պտտին տունէ տուն, կը հաւաքեն ալիւր, իւղ եւ խաւուրմա, ու կը շինեն գեղեցիկ խմորեղէն մը, զոր կ'անուանեն «քլօրէ սարի սալէ» (տարեգլուխի հաց)։ Մեծ հաւատք կ'ընծայեն Ս. Սարգիսին, զոր կանուանեն «Խըդրալաս» (խըդրէլլէս)։ Որոշ չափով ալ կը տօնեն վիճակը։ Այդ օրը գիւղին չափահաս աղջիկները դաշտ կ'ելլեն մասնաւոր կապերով, զորս կը կապեն ծառերու ճիւղերէն, օրօրոցի ձեւով, ուրիշ խումբ խումբ իրարմէ բաժնըւելով այդ օրուան յատուկ երգերով եւ պարերով կը սկսին իրար օրել կարգով։

Այս Քիւրտերը շատ հետաքրքիր են նաեւ իրենց ամուսնութիւններուն մասին, որոնք եւս նման են մերիններուն։ Ճիշդ մեր հողագործ գիւղացիներուն նման, ընդհանրապէս աշնան եղանակին կը կատարեն իրենց հարսանիքները որոնք շաբաթներ կը տեւեն։ Շատ դժուարաւ իրարու աղջիկ կուտան եւ կ'առնեն, եթէ անծանօթ ըլլան իրարու։ Մանրակրկիտ քննութիւններ կը կատարեն կողմնակի աղբիւրներէն տղուն թէ աղջկան կողմը, անոնց վարք ու բարքին շուրջ։ Վայ թէ պզտիկ բան մը իմանան, ո եւ է մէկուն շուրջ, առանց այլեւայլի կը հրաժարին իրենց որոշումներէն։ Դեռ կը խօսիմ այս մասին։

Գ. ՎՐԷԺ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ունի 470.713 քառ. քիլոմէթր տարածութիւն, եւ 66.616.000 բնակիչ։ Մայրաքաղաք Պերլինի մէջ կ'ապրին 4.194.000 հոգի։ Կրօնքով կաթոլիկ, բողոքական եւ լուտերական են։ Դրօշակը եռագոյն է — սեւ, ճերմակ եւ կարմիր։

ՉԵԽՕՍԼՈՎԱՔԻԱՆ ունի 140.493 քառ. քիլոմէթր տարածութիւն եւ 14.977.034 բնակիչ։ Մայրաքաղաք Պրակայի մէջ կ'ապրին 848.000 հոգի։ Կրօնքով կաթոլիկ են եւ որոշ մաս մը Հուսականներ։ Դրօշակը եռագոյն է — ճերմակ, կապոյտ եւ կարմիր։

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՆ ունի 93.833 քառ. քիլոմէթր տարածութիւն, եւ 9.000.000 բնակիչ։ Մայրաքաղաք Պուտափեշտի մէջ կ'ապրին 1,004,000 հոգի։ Կրօնքով կաթոլիկ եւ բողոքական են։ Դրօշակը՝ կարմիր, ճերմակ եւ կանանչ։

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԿԱԶԵՐՈՒ ՎՏԱՆԳԸ

Սակայն արդի թոյներուն մէջ ամէնէն վտանգաւորը եւ ամէնէն շատ գործածուածն է (մեծ պատերազմին) Ելարէ II-ը որ սխտորի հոտ ունի։ Այս կը գործածեն մշուշի ձեւին տակ։ Մէկ խորանարդ մէթրի մէջ մէկ միլիկրամ այս թոյնէն կը բաւէ քանի մը երկվայրկեանի մէջ անպաշտպան մէկը թունաւորելու համար։

Այս խումբին համար իբր հակաթոյն կը յանձնարարուի քլորոֆորմը, մանթօլը, մաքուր օդ, կլիսերին։

Քիթի եւ կոկորդի վարակումներուն համար մասնաւորապէս լաւ են մանթօլի եւ կլիսերինի գործածութիւնը։ Կատարեալ հանգիստը պարտաւորիչ է, ինչպէս նաեւ թեթեւ ծոմապահութիւն մը։

Տակաւին կան քանի մը ուրիշ թոյներ որոնք առաւել կամ պակաս սաստկութեամբ յառաջ կը բերեն նմանօրինակ թունաւորումներ։ Այս թոյները նախ շատ քիչ գործածական են եւ յետոյ, ասոնցմէ թունաւորուողին տրուելիք խնամքները չեն տարբերիր նախորդներէն։

Տեսանք սպառնացող վտանգները, Այժմ խօսինք խուսափելու միջոցներուն վրայ։

ՊԱՏՍՊԱՐԱՆՆԵՐ

Արեւելեան առակ մը կ'ըսէ թէ տասը տեսակ քաջութիւն կայ վտանգին առջեւ, ինը՝ փախչիլն է, իսկ տասներորդը՝ բնաւ չերեւալը։

Արդ, կազերու այս վտանգին առջեւ ամէնէն իմաստուն քաջութիւնը տասներորդն է, այսինքն բնաւ չերեւնալը։ Ոչ-ռազմիկ բնակչութիւնը պէտք է պահուի, օդային յարձակումի ատեն։ Այս ընդհանուր կանոնը պարտաւորիչ կերպով մէջտեղ կը դնէ պատսպարաններու հարցը։

Քանի որ օդային յարձակում մը միշտ հետը կը բերէ օդային ռմբակոծութիւն, անհրաժեշտ է ամուր պատսպարաններ շինել։ Արդ, լաւագոյն վայրը հողին տակն է։

Միւս կողմանէ, սակայն, գործածուած կազերը, միշտ աւելի ծանր ըլլալով օդէն, կրնան գետնայարկերը մտնել։ Այնպէս որ, շինուելիք պատսպարանները պէտք է որ թէ բաւական հաստատուն ըլլան ռմբակոծման դիմանալու եւ թէ անթափանց ըլլան որեւէ կազի դէմ։ Ծանօթ ըլլալով գործածուած օդանաւի ռումբերուն զօրութիւնը, կարելի է գտնել յարմար խորութիւն մը հողին տակ, ուր կառուցուած պէթոնէ պատսպարանը կրնայ ըլլալ բաւական հաստատուն եւ դիմացկուն, եթէ ոչ ուղղակի ռումբերու հարուածներուն դիմադրելու, գոնէ պայթումներէն յառաջ եկած ցնցումներուն տոկալու համար։ Միւս կողմէ, քանի որ այս պատսպարանները պէտք է անթափանց ըլլան, օժտուած ըլլալու են բոլոր այն կառուցուածքներով որոնք տանելի կը դարձնեն կեանքը։ Այսպէս, պէտք է գտնուին օդը նորոգող մեքենաներ, լոյս, եւ օդի ճնշումը աւելցնող օդատու մեքենաներ։ Արդարեւ, պատսպարանին օդի ճնշումը քիչ մը աւելցնելով, վստահ կրնանք ըլլալ թէ արտաքին կազերը ներս պիտի չսպրդին։ Մնաց որ, կրկնակ մասնաւոր դուռներ այս պատսպարանին մուտքը կը պաշտպանեն։

Այսպիսի պատսպարաններ, որոնք մեծածախս շինուածքներ են, կը կառուցուին պետութեան կողմէ, քաղաքին զանազան բանուկ վայրերուն մօտ, հասարակութեան համար։ Կան պատսպարաններ որոնք, 3—4 յարկ կը մխրճուին հողին մէջ եւ ունին բոլոր հանգստաւէտ յարմարութիւնները։ Անշուշտ այս պատսպարաններուն մէջ կեանքը պէտք է ըլլայ շատ հանդարտ եւ կարգապահ։ Պէտք է խուսափիլ բոլոր այն բաներէն որոնք մեր շնչառութիւնը կը բազմապատկեն եւ թթուածինի սպառումը կ'աւելցնեն։ Այսպէս, խօսիլ, երգել, շարժումներ ընել, ոգելից ըմպելի գործածել, ծխել, ճրագ վառել եւ այլն, պէտք է արգիլուին։ Որովհետեւ ասոնք թթուածին կը սպառեն, իսկ պատսպարանի մը մէջ ամէնէն թանկագին բանը թթուածինն է։

Առաջին իսկ ազդանշանին, ոչ զինուոր բնակչութիւնը որ փողոցը կը գտնուի, պարտի անմիջապէս դիմել սոյն պատսպարանները։ Իսկ անոնք որ կը գտնուին բնակարաններու մէջ, պարտին իջնել տան էն վարի յարկը. գետնայարկը, ուր կանխաւ պատրաստուած պէտք է ըլլան զանազան բաժիններ, իբրեւ ապաստան ծառայելու։

×

Ինչպէս վերը կ'ըսէի, իրական պատսպարանները, որոնք մեծածախս են, կը շինուին պետութեան նախաձեռնութեամբ եւ հասարակութեան համար։ Սակայն իւրաքանչիւր տանտէր եւ ընտանիքի հայր պարտի նաեւ խորհիլ իրեններուն ապահովութեան համար կազմելու պատսպարան մը իր իսկ տանը մէջ։ Անշուշտ պէտք չէ խորհիլ մեծածախս կառուցուածքներու մասին, այլապէս ոչ մէկը պիտի ուզէ շինել պատսպարան մը։ Ընտանեկան պատսպարաններու համար լաւագոյն վայրը գետնայարկն է, մառանը (cave), որ փողոցի մակերեսէն աւելի վար գտնուելով, նուազ ենթակայ է վտանգներու. սակայն զատ այս յարկի պատերը միշտ կ'ըլլան շէնքին ամէնէն ամուր պատերը։ Այս մառաններուն վրայ կառուցուած բնակարանը արդէն կը կատարէ տեսակ մը պաշտպանի դեր, պայթումներէ յառաջ եկած ցնցումներուն եւ արձակուած կտորներու դէմ։

Տան մառաններուն մէջէն պէտք է զատել այն մասը որ ամէնէն աւելի ենթակայ է վտանգի։ Եթէ բնակարանը նոր պիտի շինուի, այս մասը կարելի է, փոքրիկ յաւելուածական գումար մը վճարելով քիչ մը աւելի հաստատուն շինել։ Այս մասին՝ պատերը նախընտրելի է շինել պէթօնէ 60—70 սանթիմէթր հաստութեամբ, իսկ ձեղունը 20—25 սանթիմէթր թանձրութեամբ պէթօն արմէէն։ Իսկ եթէ արդէն շէնքը շինուած է, կը բաւէ ձեղունը ամրացնել, հաստ աստղէ ցիցերով, որպէսզի տան փլուզումին ատեն տոկայ վրան հաւաքուած բեկորներուն ծանրութեանը։

Մառաններու լուսամուտները պէտք է պաշտպանել, հողով եւ կամ աւազով լեցուն տոպրակներով, պայթումներէ արձակուած կտորուանքէ պաշտպանելու համար պատսպարանի բնակիչները։

Սակայն, ինչպէս տեսանք, չի բաւեր պատսպարաններու ամրութիւնը. պէտք է անոնք ըլլան նաեւ անթափանց կազերու թունաւոր մթնոլորտին։ Անշուշտ լաւ պիտի ըլլար մասնաւոր, անհատական պատսպարաններու մէջ հաստատել մասնաւոր մեքենաներ օդը մաքրելու համար։ Սակայն շատերու համար ալ դրամական ծախքերը արգելք պիտի ըլլայ։

ՊԵՐՃ
(Շար.)

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՕԿԸ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ

— 2 —

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (17 Սեպտ.)։

— ««Պէտք ընդունինք համարձակօրէն, թէ Հօկի հանդէպ մեր անցեալ վերաբերումին հետ երբ կողք կողքի դրուին «Ապագայ»ի խմբագրականներուն ամենաբուռն արտայայտութիւնները, առաջին ակնարկով դժուար պիտի ըլլայ զանոնք հաշտեցնել ։

Բայց փոքր, համբերատար վերլուծում մը պիտի բաւէ որ այդ անհաշտութիւնը վերջանայ եւ մէջտեղ գայ տրամաբանական գիծը՝ «հին» եւ «նոր» վերաբերումներու միացման ։

Գաղտնիք չէ թէ մեր Կուսակցութիւնը իր պաշտպանութիւնը նուիրեց Հօկին, անոր կազմութեան առաջին օրէն, երբ յաջորդը Պոլսոյ Հայրենիքի Օգնութեան Մարմնին ։

Գաղտնիք չէ թէ մեր ղեկավար ընկերներէն ոմանք ինչպէս ողբացեալ Միքայէլ Պապաջանեանը Փարիզի մէջ, տեղ տեղ գործօն դեր կատարեցին անոր կազմակերպական կեանքին մէջ։

Գաղտնիք չէ, թէ նոյն իսկ անցեալ տարի մեր Կուսակցութեան Ամերիկայի շրջանակը չմերժեց գործակցիլ Հօկին հետ ։

Այս վերաբերումը, սակայն, ծագում առած ու շարունակուած է միայն այն նպատակով, որ այդ կազմակերպութեան անունին մէջ կայ — Հայրենիքի Օգնութեան Կոմիտէ ։

Մեր գործակցութիւնը եւ պաշտպանութիւնը այդ կազմակերպութեան՝ եղած են նպատակին եւ ոչ թէ մեքենային։

Պիտի ընդունինք դարձեալ թէ այդ կազմակերպութիւնը ամէն տեղ ու ամէն առիթով, չմնաց ամբողջութեամբ հաւատարիմ իր նպատակին. ունեցաւ շեղումներ, ինքնաբերաբար թէ Երեւանի Գլխաւոր Վարչութեան ներշնչումներով, իսկ մենք չեղանք խիստ եւ մեր խօսումը այդ կազմակերպութենէն չունեցաւ այն շառաչուն ձեւը, որ պիտի ակնկալուէր։ Ճիշդ է, նուազեցաւ մեր հեղինակաւոր ընկերներու գործօն մասնակցութեան չափը եւ նուազեցաւ մեր ընծայած պաշտպանութիւնը, բայց տակաւին մնաց այնքան մը բան մեր վերաբերումէն, որ այդ կազմակերպութեան հանդէպ բարեացակամ վերաբերումի տպաւորութիւնը տար ուրիշներու ։

Բայց առանց պատճառի եւ բացատրութեան չէ ասիկա։ Մենք միշտ այնպէս պատկերացուցած էինք թէ Հօկին մէջ կային տարրեր, որ գիտակցօրէն կը ստեղծէին շեղումներ, չայն չփոթելով քաղաքական, ճիշդ անունովը համայնավար օրկանի մը հետ, կային աւելի մեծ թիւով տարրեր, որ անկեղծ եւ անխարդախ զգացումներով մտած էին անոր մէջ եւ կ'ուզէին հաւատարիմ մնալ այդ կազմակերպութեան անունին մէջ գոյութիւն ունեցող նպատակին ։

Իսկ ինչ Ջուրեր անցան կամուրջին տակէն անցեալ տարիէն ի վեր, աւելի քան պարզ է։ Երեւան ունեցաւ նոր գլխաւոր վարչութիւն որ կոխ հրահանգեց Հայաստանի «դաւաճան բոլշեւիկներ»ուն հետ դաւող «դաւաճանազգայնական» Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան դէմ ։

Դուրսը, Հօկը աւելի քան եռանդով իր առաջադասները բացաւ Երեւանէն փչող հովերուն ։

Դիմակ չկար այլեւս, ոչ այնտեղ, ոչ այստեղ ։

Կը խօսին Ռամկավար Ազատականի դիմակին մասին։ Այդ դէմքին վրայ ո եւ է դիմակ չէ եղած ո եւ է առեն. բայց դիմակ մը ամբողջ սեւութեամբը վերցուեցաւ Հօկի դէմքէն եւ ալ ներելի չէ եթէ մարդիկ դայն չտեսնեն, ինչպէս որ է։ Այն տարրերը որոնց հայրենաշէն անկեղծ զգացումները ազդակ մըն էին մեր վերաբերումին, այլեւս պատճառ չեն տար այդ վերաբերումին, իրենց անձնատուութեամբ, որ այլեւս կատարեալ է ։

Հօկը ընտրեց ամբողջութեամբ բաժնել բոլոր այն մեղքերը որ արտասահմանի հայ բոլշեւիկները եղան այս տարուան ընթացքին։

Ջայնակցեցաւ անոր, երբ անոր չրթունքները «դաւաճան» ապաղակեցին Հայաստանի սպաննուած թէ բանտարկուած ղեկավարներուն հասցէին։

Անոր պէս յայտնուեցաւ զուրկ անկախ դատողութենէ եւ զգացող խիղճէ։ Անոր պէս ստորագրեց իր անհատականութեան «մահագիր»ը ։

Եւ Հօկեանը կը ներկայանայ, իրականին մէջ, աւելի անթափանցելի սեւ մը իր դէմքին վրայ, քան բոլշեւիկը։ Այդ վերջինը գոնէ փրփուր մը ունի կառչելու, — իր գաղափարական դաւանանքին պարտադրութիւնները, զինք կուրցնող մոլեռանդութիւնը։ Հօկեանը այդ փրփուրն ալ չունի։ Կը գործէ իր դաւանանքին, իր նպատակին եւ իր կազմին դէմ ։

Հօկեանին յանցանքը աւելի մեծ է դարձեալ, որովհետեւ կը մեղանչէ մըտային պարկեշտութեան դէմ։ Կ'աշխատի որ մարդիկ զինք տեսնեն տարբեր, քան որ է։ Երբ զինք բռնեն ընկերային-քաղաքական որոշ հակումներու մէջ, անմիջապէս կը ճչէ, թէ ինք ան չէ, ինք միայն Հայաստանի վերաշինութեան նուիրուած մարդն է եւ գործ չունի վարչաձեւի հետ, գործ չունի համայնավարութեան հետ ։

Մտային այս անպարկեշտութիւնը այնքան աններելի է, որքան Հօկեաններն չեղումներն են »։

ԱՆԳԼԻԱՆ՝ գաղթավայրերը չհաշուելով՝ ունի 248,128 քառակուսի քիլոմէթր տարածութիւն, եւ 44,500,000 բնակիչ։ Կրօնը՝ կաթոլիկութիւն եւ բողոքականութիւն։ Միայն Լոնտոն ունի 8,202,000 բնակիչ։

×

ԻՐԼԱՆՏԱՆ ունի 69,393 քառ. քիլոմէթր տարածութիւն, եւ 2,973,000 բնակիչ։ Մայրաքաղաք Տըպլինի մէջ կ'ապրին 450,000 հոգի։ Կրօնքով կաթոլիկ եւ բողոքական են։

«ՎԱՂՈՒԱՆ ԵՒՐՈՊԱՆ ՖԱՇԱԿԱՆ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ»

— o —

ԽՄԲ. — Երէկ հրատարակեր էինք Մուսոլինիի բանախօսութեան առաջին մասը։ Ստորեւ՝ մնացեալը.

— Անարժէք են այն բոլոր փաստերը զորս հրապարակ կը դնեն մեր հակառակորդները, — ոչ Գերմանիոյ մէջ, ոչ ալ Իտալիոյ մէջ, գոյութիւն չունին դիկտատուրաներ, այլ կան միայն ուժեր եւ կազմակերպութիւններ, որոնք կը ծառայեն ժողովուրդին ։

Ոչ մէկ կառավարութիւն ոչ մէկ երկրի մէջ այնքան գնահատուած է իր ժողովուրդէն, որքան Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կառավարութիւնները ։

Ամէնէն մեծ եւ ամէնէն իրական ժողովրդապետութիւնները, որոնք ծանօթ են այսօր աշխարհի, գերմանական եւ իտալական ժողովրդապետութիւններն են։ Ուրիշ երկիրներու մէջ կը խօսուի մարդու անօրինաբեկի իրաւունքներու մասին։ Բայց այդ երկիրներուն քաղաքականութեան վրայ կը տիրապետեն դրամը, դրամագլուխը, գաղտնի ընկերութիւնները եւ քաղաքական մրցակից խմբակցութիւնները։ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ այդ բանը չի թոյլատրուիր երբեք։ Ոչ մէկ մասնաւոր ազդեցութիւն կարելի է ի գործ դնել պետութեան քաղաքականութեան վրայ ։

Գերմանօ-իտալական այս գաղափարակցութիւնը կ'արտայայտուի հակաբոլշեւիկեան պայքարով, — կռիւ բոլշեւիզմին դէմ, որ բիւզանդական ամենատմար բռնապետութեան արդիական ձեւն է, մուէթ գանգուածներու միամտութիւնը չահագործելու անյուր եղանակ մը, կառավարութիւն մը՝ անօթութեան, արիւնի եւ գերութեան ։

Ֆաշականութիւնը, պատերազմէն վերջ, ամէնէն կորովի թափովը կըրուեցաւ ընդդէմ մարդկային անկումի այդ ձեւին, որ կ'ապրի միայն չնոր հիւ ստոտերու։ Կռուեցաւ խօսքով եւ զէնքով, որովհետեւ երբ խօսքը չի բաւեր, եւ երբ սպառնալից պարագաները կը հարկադրեն, պէտք է դիմել զէնքի ։

Այդպէս չարժեցանք Սպանիոյ մէջ, ուր հազարաւոր իտալացի ֆաշական կամաւորներ ինկան՝ փրկելու համար եւրոպական մշակոյթը, այն մշակոյթը որ կրնայ յառաւելուն յարութիւն առնել պայմանաւ որ դլուխ դարձնէ ժընեւի եւ Մոսկուայի կեղծ աստուածներուն եւ ստախօսներուն, դառնալու համար մեր յեղափոխութեան արեւաշող ճշմարտութիւններուն ։

Ընկերներ, վերջացուցի։ Ոչ դուք, ոչ մենք՝ սովորութիւն չունինք մեր սահմաններէն դուրս փրփիական կատարելու՝ այս բառին ընթացիկ իմաստով, համակիրներ ճարելու համար մեզի։ Մենք կը հաւատանք որ ճշմարտութիւնը բաւական ուժ ունի ինքն իր մէջ թափանցելու համար ամէն կողմ, ուր կը կարծենք թէ պիտի յաղթանակէ ի վերջոյ ։

Ֆաշական պիտի դառնայ վաղուան Եւրոպան, շնորհիւ իրերու տրամաբանութեան եւ ոչ թէ մեր փրփիական-ին։

Ձեմ գիտեր թէ Եւրոպա ե՞րբ պիտի արթննայ, ինչպէս բուռնցաւ Նուրեմպերկի համաժողովին մէջ, որովհետեւ մեզի ծանօթ գաղտնի ուժեր գործի լծուած են քաղաքացիական կռիւը վերածելու համար համաշխարհային հրդեհի։

Կարեւորն այն է որ մեր երկու մեծ ժողովուրդները, որոնք կը ներկայացնեն 115 միլիոննոց վիթխարի զանգուած մը, կանգնած են կողք կողքի, նո՛յն եւ անսասան կամքով։

Այսօրուան վիթխարի ցոյցը կուգայ հաստատել այդ պարագան ամբողջ աշխարհի առջեւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԻՆՉՊԷՍ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼ ԱՆԹԵԼԸ

— o —

Ի՞նչպէս կարելի է կանոնաւորապէս առպահովել անթելը, հայկական եղանակներու համար։

Նախ պէտք է գիտնալ թէ հայ ունկնդիրներու միութիւն մը կազմելու պարագային քանի անդամներ կրնայ ունենալ։ Այսօր թիւերու գերակշռութեան դարը կ'ապրինք։ Ժողովուրդ, կ'ուզե՞ս հայ երաժշտութիւն լսել ռատիոյի վրայ, — անհրաժեշտ է ապահովել «l'heure arménienne»ը պաշտօնապէս, չաբթուան այսինչ օրը այսինչ ժամուն, երբ կայանը տրամադրելի է։ Երբ կը կազմուի բազմանդամ միութիւն մը, կարելի է յարմար գինով մը անթելի կայանը ունենալ մեր տրամադրութեան տակ, նախապէս պատրաստուած եւ ընդունուած երգերու եւ ծանուցումներու համար։

Ո՞վ պիտի ստանձնէ այս գործը։

— Կազմել միութիւնը՝ բացարձակապէս առեւտրական հիման վրայ։ Ընկերութիւնը կը վարձէ ռատիոյի կայանը, կը վճարէ հայ երգիչին կամ նուագախումբին, ծախու կ'առնէ պէտք եղած փլաքները, եւն, իրբեւ հատոյթ աղբիւր ունենալով ծանուցումներ՝ ֆրանսերէն, հայերէն կամ ուրիշ լեզուներով, վճարովի պահանջուած նուագ կամ երգ։

Անշուշտ այս կազմակերպութիւնը պէտք է ըլլայ չէզոք, բոլորովին առանց կուսակցական ազդեցութիւններու։

Մեծ դրամագլուխի չի կարօտիր այս գործը։ Կարելի է կազմել ընկերութիւն մը՝ 25.000 ֆրանք դրամագլուխով եւ սահմանափակ պատասխանատուութեամբ, 250 բաժնեթուղթ իւրաքանչիւրը 100 ֆրանքի։ Իւրաքանչիւր բաժնորդ ձայն կ'ունենայ համաձայն իր բաժնեթղթերու թիւին։ Անշուշտ Ընկերութիւնը պիտի ունենայ գրասենեակ մը՝ բոլոր յարմարութիւններով։

Ահա իմ կարծիքս։ Թող ուրիշներ ալ արտայայտուին։

ՏԻԳՐԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բացորոշ եւ մելանով։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

Թէհլիրեանի պատրաստութեանց մէջ, ամէնէն կարեւորը, ինքզինքը հոգեկան հիւանդ ցոյց տալու ջանքն էր։ Իրբեւ թէ լուսնոտութիւն ունէր. երբեմն կ'իյնար ու կը մարէր։ Անոր մեղսակիցները դայն տարած եւ քննել տուած էին Պերլինի ամէնէն յայտնի ջղային հիւանդութեան մասնագէտ տօքթ. Քասսիրէրի։ Տօքթորը քանի մը անգամ քննելէ վերջ հայ երիտասարդը, չէր կրցած եզրակացութեան մը յանգիլ։

Թալէաթ փաշան սպաննելէ վերջ եթէ Թէհլիրեան չյաջողէր փախչիլ եւ օձիքը ձեռք տար, մահապատիժէն ազատուելու համար միջոցներ պէտք էր խորհիլ։ Եւ այն ատեն, ցոյց տալու համար թէ, Թէհլիրեան Հայ Յեղափոխական Կոմիտէի ոճրային ծրագիրը գործադրելու համար ղրկուած ապուշ մը չէ, առաջ պիտի քշուէր անոր մասնաւոր դասեր առած ըլլալու պարագան։ Պար սորվող երիտասարդ մը կրնա՞յ մարդ սպաննել կամ ոճրային մտածումներ ունենալ։

Միւս կողմէ, պիտի առարկուէր թէ Թալէաթ փաշայի սպանութիւնը Թէհլիրեանի կողմէ արդիւնք է մտային ու հոգեկան հիւանդութեան մը։ Պիտի ըսէին.

— Եթէ չէք հաւատար, դիմեցէք զինք դարմանող փրօֆէսօրին. ան կը փաստէ ձեզի թէ Թէհլիրեան շատ մը պարագաներուն չէր կրնար իշխել իր ջղային դրութեան վրայ։

Այս բոլորը Թէհլիրեանի եւ իր մեղսակիցներուն երկարատեւ խօսակցութիւններով եւ որոշումներով կը կարգադրուէր։ Այժմ այդ մեղսակիցներուն թիւը կը բարձրանար չորսի, մասնակցութեամբ Թէրզիպաշեան անունով ուրիշ Հայու մը։

Ի հարկէ, երբ մէկ կողմէ Պերլինի մէջ պատրաստութիւններ կը տեսնուէին, միւս կողմէ Կոմիտէին հետ ալ անոնք կը շարունակէին իրենց թղթակցութիւնները։ Թէհլիրեան իր գործունէութիւնը օրը օրին կը տեղեկացնէր Կոմիտէին եւ կը ստանար անկէ պատասխան։ Կոմիտէն Թէհլիրեանի չաբունակ կը յիշեցնէր տուած պայմանաժամին լրանալու մօտ ըլլալը։

Հայ փէտային ամէն անգամ որ Կոմիտէէն նոր թելադրութիւններ ստանար, չափազանց կը ջղայնանար եւ պարուհի Մայքովայի գիրկին մէջ հանգիստ կը գտնէր։

Ո՞վ էր Մայքովա։ Թէհլիրեան, դայն, երեկոյ մը, Վահանի բնակարանին մէջ ճանչցած էր։ Անկէ վերջ քանի մը անգամ եւս հանդիպած էր այդ գեղեցիկ կնոջ։ Եւ կարճ ժամանակէ մը վերջ անոնց միջեւ սերտ բարեկամութիւն մը հաստատուած էր ։ Նկատի ունենալով որ այդ բարեկամութիւնը աւելի Մայքովայի կողմէ կ'առաջարկուէր, հետեւաբար, պէտք է ընդունիլ որ այդ կինը Հայկական Կոմիտէին կողմէ վարձուած էր։ Որովհետեւ, Մայքովա, շարունակ Թէհլիրեանին կը պատմէր հայկական տարագրութեան ողբերգութիւնները եւ կը ջանար գրգռել դայն։

Իրիկուն մը Մայքովա Թէհլիրեանի կը սպասէր։ Բոլոր լոյսերը մարած էին։ Միայն դունաւոր լամբար մը սրահը լոյս կը սփռէր չորս կողմ։ Կինը շատ ջղայնացած կը տեսնուէր եւ սենեակին մէջ մէկ վեր մէկ վար կը պտտէր։ Երբեմն դաշնակի առջեւ նստելով մեղեդիներ կը հնչեցնէր։ Անկէ վերջ կը բանար դարակ մը եւ անկէ գաղտնի թուղթեր հանելով կը կարդար եւ վերստին կը կղպէր դարակը։

Այդ գիշեր Մայքովա արտակարգ վիճակ մը ունէր։ Սալօնին մէջ լրացնելէ վերջ իր զբաղումները ննջասենեակ անցաւ։ Մկտաւ կամաց կամաց հանուիլ։ Հայելիին առջեւ կենալով ինքզինքը լաւ մը դիտեց։ Տեսնելով որ մարմինին բոլոր մասերը դեռ թարմ են եւ անթառամ, ուրախացաւ, հպարտացաւ եւ աթոռ մը քաշելով նստաւ հայելիին առջեւ։ Ամբողջ ուշադրութիւնը դարձուց երեսին վրայ։ Օծանելիքը ձեռքը առաւ եւ սկսաւ քսուիլ, աւելի գեղեցկանալու համար։

Այս միջոցին դուռը զարնուեցաւ։ Քանի մը վայրկեան վերջը սպասուհին եկաւ եւ յայտնեց որ «Հէր Թէհլիրեան եկած է»։

— Շատ լաւ, սալօն հրաւիրէ զինք. ես ալ իսկոյն կուգամ։

Մայքովա սեւ գիշերազգեստ մը հագնելով սալօն անցաւ։ Հայ փէտային ոտքի վրայ կը սպասէր։ Դէմքը նեղուած էր ան։ Անհասկնալի փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած էր Մայքովան տեսնելուն պէս, ձեռքէն եկածին չափ քաղաքավար ձեւանալով ըսաւ.

—Այսքան ուշ ատեն այցելութեանդ դալուս համար ներողամիտ եղիր։

— Ոչ, անհանգիստ չես ըներ զիս այս ուշ այցելութեամբդ, Սողոմոն։ Գիտես որ քեզ տեսնելով շատ մեծ ուրախութիւն կը զգամ։ Լաւ ըրիր որ եկար։ Ես ալ քիչ առաջ քեզ կը մտածէի։

Այս ըսելէ վերջ Մայքովան Թէհլիրեանը տարաւ իր ննջասենեակը։ Հայ փէտային, հոն, ուժասպառ ինկաւ թիկնաթոռի մը վրայ։ Եւ աչքերը վարը՝ գետինը ուղղելով ըսաւ.

— Երկու ժամէ ի վեր տուներու շուրջ կը թափառիմ։ Դրան առջեւ քուկինիդ ինքնաշարժը տեսայ եւ այդ պատճառաւ չհամարձակեցայ մտնել։ Երկար թափառումներէ վերջ հինգ վայրկեան առաջ վերադարձայ եւ տեսայ որ ինքնաշարժը անհետացած է ու սենեակին մէջ լոյս կայ։ Դուռը զարկի։ Քու քովդ գտնուած միջոցիս գիս չարչարող երեւակայութիւններէ կ'ազատիմ։

Մայքովա սկսաւ շոյել Թէհլիրեանի մազերը։ Այս վերջինը, մեծ յանցանք մը գործելէ վերջ մօրը ներումին արժանացող տղու մը պէս լայն շունչ առնել սկսաւ։ Վերջը նայեցաւ գեղեցիկ պարուհիի մեծ աչքերուն։

Մայքովա ջղայնութեան մէջ տառապող Հայուն ըսաւ.

(Շար.) (14)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԻԽ ԳԵՒՈՅԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուս Թրքական պատերազմէն քանի մը տարի առաջ Խասաուրի մէջ տեղաւորուած էր Քիւրտ ընտանիք մը։ Ռէս Գեւոյի մահուընէն վերջ այդ ընտանիքի մեծը դարձաւ Խասաուրի աղան։ Իրական պատկեր տալու համար պիտի ըսենք որ այդ ընտանիքի ղեկավարները ընդհանրապէս հաշտ կ'ապրէին Խասաուրի ժողովրդի հետ ։

Անշուշտ այս գնահատութիւնը համեմատական արժէք մը ունի։ Մեր պատմութեան թուականէն ինը տարի առաջ, այդ ընտանիքի գլխաւորը, Տէրվիշ աղան, Հայդուկներու հետ կռուի ժամանակ կը սպաննուի եւ անոր տեղը կը բռնէ Հասան աղան, կարճահասակ, խեղճուկ արտաքինով մարդ մը։ Տէրվիշ աղան, որ քրտութեան մէջ անուն եւ հռչակ ունէր, Ռէս Գեւոյի մահուընէն վերջ դրաւած էր անոր երեք նշանաւոր արտերը, ինչպէս վերը յիշեցինք ։

Որքան ալ որ անոր յաջորդ Հասան աղան բարեխիրտ մարդու համբաւ կը վայելէր, մօքէն իսկ չէր անցուցած Սարգսի որբերուն վերադարձնել անոնց օրինաւոր ժառանգութիւնը։ Կը հերկէր, կը ցանէր եւ կը քաղէր այդ արտերու բերքը հայ գիւղացիներու միջոցով, որոնք պարտաւոր էին ձրիաբար աշխատիլ աղայի համար ։

Հասան աղան օր առաջ իմացած էր Առիւծ Գեւոյի գալու մասին։ Քրտավարի քաղաքականութիւն բանեցնելով, կանչեց գիւղի քահանան եւ յայտնեց անոր, որ շատ ստիպողական գործի մը պատճառաւ պիտի հեռանայ գիւղէն դէպի Ալաշկերտ (Թոփրաք Գալէ)։ Հասան աղան այդ ձեւով թէ Հայերու խաթրը պահած կը լինէր եւ թէ վերջ կուտար Քիւրտերու դրդութեան, որոնք չէին կրնար տանիլ Զամշուտ բէկի սպաննողին հանդէպ քիւրտ բէկի մը սիրալիրութիւնը ։

Անկէ զատ, այն ալ կար, որ Հայերու ոգեւորութիւնը սահմանադրութենէն վերջ եւ Առիւծ Գեւոյի գալու պատճառաւ այնչափ ուրախութիւնը, շատ ալ Հասան աղայի սրտովը չէր։ Առիւծ Գեւոն կրնար լաւ կռուող մը լինիլ, բայց ինչպէս Խասաուրի ժողովուրդը, ան ալ իր Փլան կը համարուէր ։

Առով մէկտեղ Հասան աղան այդ գիշեր ուշ ժամանակ գիւղ վերադարձաւ, ընկճուած վիճակի մէջ։ Ժամբան հանդիպած գիւղերու մէջ լսած էր Առիւծ Գեւոյի վերադարձի մանրամասնութիւնները, հարիւրաւոր ժողովուրդի եւ բազմաթիւ ձիաւորներու դիմաւորումը։ Սակայն ինչ որ Հասան աղային աւելի մտածել տուաւ, այդ Գարաքիլիսէի դայմաղամին այցելութիւնն էր Առիւծ Գեւոյին ։

Յաջորդ առտու մինչեւ կէս օր ի զուր Հասան աղան սպասեց «իր Հայի», Առիւծ Գեւոյի գալուն։

Պարտադիր սովորութիւն մըն էր բոլոր Խասաուրցիներու համար, երկար բացակայութենէ վերջ, վերադարձի ժամանակ բէկի ոտքը երթալ թանկարժէք նուէրով մը ։

Սակայն, ոչ եկող, ոչ գացող։ Առիւծ Գեւոյի կողմէ այս բացայայտ անտեսումը շատ ծանր մտահոգութեան պատճառ դարձաւ Հասան աղայի համար։ Մէկէ աւելի պատճառներ ունէր մտահոգուելու ։ Կէս օրին, զօլամի մը ընկերակցութեամբ Հասան աղան բարւոք համարեց երթալ բարի գալուստ մաղթելու Առիւծ Գեւոյին ։

×

Առտու շատ վաղ անկողնէն ելած էին տանեցիք եւ հիւրերը։ Տէր Սահակ հապճեպով բրթուճ մը հաց ու պանիրով նախաճաշած, մեկնած էր։ Առիւծ Գեւոն Թոփալ Սատանայի հետ լուս աչքով քննել էր հօրենական տան վիճակը։ Աղքատութիւնը ակներեւ կերպով բոյն դրած էր երբեմնի չէն օճախին մէջ։ Ախոռն ու փարախը կիսափուլ վիճակի մէջ էին, յարդանոցի երդիքը ժամանակին քանդուեր եւ տանեցիք սիւները գործածեր էին թոնիր վառելու համար։

Բայց ընդարձակ չինութեան թոնրատունը եւ յարակից երեք սենեակները անվնաս վիճակի մէջ կը գտնուէին։ Առիւծ Գեւոն երկար բարակ կը բացատրէր Թոփալ Սատանային լինելիք նորոգութիւնները. դեռ նոր բաժանմունքներու մասին ալ կը խօսէր, ոգեւորուած կը բացատրէր իր ծրագիրը եւ այն որ շուտով այդ քայքայուած օճախը պիտի չէնար առաջուան պէս, եւ թերեւս աւելի փայլուն վիճակի պիտի հասնէր ։

Թէեւ Թոփալ Սատանան վարժուած էր Առիւծ Գեւոյի մեծախօսութիւններուն, ընկերոջ ծրագիրները լսելով լուրջ կերպով վախցաւ որ ան կամ խելքին եկեր է եւ կամ բաց աչքով կ'երազէ։ Վանքէն հեռանալու ժամանակ Լեւոնը երեքական ոսկի տուած էր իրենց, որպէս ճանապարհածախս։ Այդ չնչին գումարով ի՞նչ կարելի էր ընել։ Թոփալ Սատանան գլուխը օրօրելով Առիւծ Գեւոյի խօսքը կտրեց ու ըսաւ.

— Առիւծ Գեւօ, ըստ քու յըմէն ըսածներ դրամով կ'եղնի, դու տեղ մը խըղինա՞յ իս պահի ...

— Խըղինա՞...

— Ախպէր, յուսէ՞ կիզան ըտ դումըշտանք, էյներ, ճիւղ մը ոչխար, ըտ խմա՞լ պիտի լեցուին ցորենի հորեր, խմա՞լ պիտի թըժեցուս գախոռ, դոշխըրի դոմ, էլ չըմ ըսի դքու չինելիք նոր տներ ։

Ամբարտաւան հայեացքով Առիւծ Գեւօն վերէն վար չափեց Թոփալ Սատանան եւ ուսերը թօթուելով նորէն շարունակեց իր մեծ ծրագիրներու մասին խօսիլ ։

— Առիւծ Գեւօ ...

— Ձէնդ,— բարկացաւ Առիւծ Գեւօն ընկերոջ երեխայական անհասկացողութենէն վրդոված,— հա քու խելք, հա մեր Համբոյի խելք, լուս իջնայ ենոր գերեզմընի վրէն, ծօ սարսախ, իմ անուն ի՞նչ է ։

— Քու անո՞ւն, ծառա՞ր Գեւօ ջան.

— Ծօք... մեռելի տղայ, իմ անուն ի՞նչ է ։

— Է լաւ, ըսենք, Առիւծ Գեւօ ...

— Հա հըմալ ըսէ, որ Առիւծ Գեւօ է, իմ ըսածներ լէ գրքի ու Աւետրնի խօսք է։ Հիմա խելքիդ պառկա՞ւ ։

— Հա ախպէրս,— մրմռաց քթին տակէն Թոփալ Սատանան, չհասկնալով թէ ընկերոջ ծրագիրներուն եւ աւետարանի խօսքերուն մէջ ի՞նչ կապ կրնար լինիլ ։

Կարգ մը երիտասարդներ որոնք Խասաուրի յեղափոխական կազմակերպութեան կը պատկանէին, հակառակ աշխատանքի եռուն ժամանակ լինելուն՝ լոյսը բացուելէն վերջ հաւաքուեցան Առիւծ Գեւոյի շուրջը ։

Խասաուրի քահանան ալ եկաւ։ Առիւծ Գեւօն առանց այլեւայլի խօսքը ուղղելով քահանային ըսաւ.

— Տէր հայր, քեզի ու մըր գեղի մեծաւորներուն շատ պարտական իմ։ Ըսելիքս էն է, որ գիտայ կարպետներ, պլուտկըներ, յըմէն լէ գեղացոց է։ Ռէս Գեւոյի օճախ հալալ ու արդար վաստըկով օճախ է։ Փառք Աստըծու, ըսքան տարուց յետոյ գիմ ոտք հօրս չեմքէն ներս դրի, էլ Ռէս Գեւոյի տուն անճրագ չէ, էնոր տէր ու տիրական կայ։ Ճժեր խուրպան, ժողվէք չըմթ ու փրթի, գվանքին՝ վանք տարէք, գմէկէլընք լէ՝ ուրանց տէրուըտանց տուէք, չունքի իմ հօր տուն անվաստակ բան չեմ ուզի, հարամ մալ աչք կը հանի։ Ես ու իմ ընկեր, վըր չոր քրուն, վըր գետնի խըւլին կը ստուորինք։ Մեզի աւելի բան պէտք չէ։ Հայոց ճըժեր ձեզի զուրպան, գիտայ կարպետներ, գիտայ պուտկներ, գիտայ բարձեր տարէք ուրանց տէրուըտանց ։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Հակառակ ընկալեալ սովորութեան, պաշտօնական գեկոյց չհրատարակ-ուեցաւ Մուսոլինիի այցելութեան արդիւնքի մասին: Արդէն Իտալիոյ Առաջնորդը իր ճառին մէջ ըսած էր թէ իր այցելութիւնը չի նմանիր դիւանագիտական պայմանադրական այցելութեանց: Միւս կողմէ, Պերլինի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ դիտել կուտան թէ երկու Առաջնորդներուն խօսած ճառերը եւ փոխանակած բաժակաճառերը արդէն գաղափար կուտան այցելութեան նպատակներու մասին:

Պերլինէն մեկնելէ առաջ, Մուսոլինի կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Տոքթ. Կէօպէլսի հետ: Ապա ծաղկեպսակ մը դրաւ Գերմանիոյ պատերազմական յիշատակարանին վրայ: Յետոյ ներկայ եղաւ զօրահանդէսի մը որուն կը մասնակցէին 30000 զինուորներ եւ ճաշեց Հիթլէրի հետ: Այս առթիւ Մուսոլինի Հռոմ հրաւիրեց Հիթլէրը: Այս փոխադարձ այցելութեան թուականը որոշուած չէ տակաւին. բայց կը կարծուի թէ տեղի պիտի ունենայ մօտերս:

*** Աւելորդ է բացատրել թէ Մուսոլինիի այցելութեան գլխաւոր արդիւնքը եղաւ ամրապնդել Հռոմ Պերլին առանցքը: Իրազեկներ կը հաւատեն թէ զինակցութիւն կամ գաղտնի համաձայնութիւն կնքուած չէ, բայց երկու Առաջնորդները հաստատապէս որոշած են ամուր պահել Հռոմ-Պերլին առանցքը, ցորչափ իշխանութեան գլուխ կը գտնուին: Այնպէս որ երկու երկիրներուն միացեալ ճակատը կը դառնայ նոյնքան տեւական ազդակ մը Եւրոպայի քաղաքական կեանքին մէջ որքան եղած էին Եռեակ Զինակցութիւնը կամ Սիրալիր Համաձայնութիւնը պատերազմէն առաջ: Միւս կողմէ, ուշագրաւ է որ թէեւ Մուսոլինի եւ Հիթլէր իրենց ճառերուն մէջ գործակցութիւն առաջարկեցին «բարեմիտ» ազգերու, բայց հասկցուցին թէ պիտի չնստին որ եւ է սեղանի առջեւ ուր կը գտնուի Խ. Միութիւնը:

Ինչպէս կ'երեւայ, Հիթլէր յարմար չէ դատած քրքրել Աւստրիոյ խնդիրը, սպասելով սպանիական պատերազմի վախճանին, այսինքն Զօր. Ֆրանքոյի յաղթանակին, որուն համար գործնապէս աջակցութիւն կ'ընծայեն երկու պետութիւնները:

*** Մուսոլինի յաղթական ընդունելութիւն մը գտաւ Հռոմի մէջ եւ ճառ մը խօսեցաւ իր վերադարձին առթիւ:

Միջերկրականի հսկողութեան խնդիրը

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ համաձայնութիւն գոյացած է Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ծովային մասնագէտներուն միջեւ, Միջերկրականի հսկողութեան մասին: Բայց վերջին պահուն յետաձգուած է ստորագրութիւնը, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ պատուիրակներուն առարկութեանց հետեւանքով:

*** Անգլիական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը կը պատրաստէ, որով Ֆրանսայի հետ համախորհուրդ ժողովի մը պիտի հրաւիրէ Իտալիան, Սպանիոյ հարցին առթիւ: Ծանուցագիրը ընդհանուր տեսակէտներ պիտի պարզէ, իսկ Հռոմի անգլիական եւ Ֆրանսական ներկայացուցիչները աւելի բաց պիտի խօսին, բերանացի: Իրազեկներու կարծիքով, եթէ Իտալիա յանձն առնէ Սպանիայէն քաշել իր զինուորները, Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի ճանչնան Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութիւնը: Հակառակ պարագային, Ֆրանքեւսպանիական սահմանը պիտի բացուի եւ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը ջուրի պիտի իյնայ: Այս պատասխանատուութիւնը պիտի իյնայ Ֆրանսայի պահանջին վրայ:

«Օտար խուժանումը Ֆրանսայի մէջ»

«Մաթէն» շարունակելով իր պայքարը, կը գրէ թէ ոստիկանութիւնը նիւթական միջոցներ չունի, կասեցնելու համար կասկածելի օտարականներու խուժումը դէպի «Ֆրանսա-Թափոցը» (տէփօթուար): Այս առթիւ կը գրէ թէ 375,000 օտարականներ կը գտնուին Փարիզի մէջ, 200000 Մարսէյլ, 70000 Լիոն, 55000 Մոնփէլիէ, 75000 արեւելեան Պիրէնեաններու նահանգին մէջ, 66000 Պոռտոյի մէջ: Իսկ Ապահովութեան Տեսչութեան «քննիչները» (գաղտնի ոստիկան) կը հաշուէ միայն 3000 հոգի, ինչ որ անբաւական կը համարուի:

Թերթը այս առթիւ ուշադրութեան կը յանձնէ Սպանիացիներու խուժումը, 1936էն ի վեր:

*** Նոյն թերթին համաձայն, ներքին նախարարութիւնը նկատի առնելով հանրային կարծիքին վրդովումը, որոշած է Սպանիա վերադարձնել այն Սպանիացիները որ զինուորցու են: Այս իմաստով շրջաբերական մը ուղղուած է նահանգապետութեանց, յանձնարարելով ներողամտութեամբ վարուիլ միայն ծերունիներու, կիներու եւ մանուկներու հանդէպ:

»»»» ○ ««««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

14ՐԴ ԱՆԳԱՄ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ կատարուեցաւ գիտութեան նահատակի մը՝ Տոքթ. Շարլ Վայեանի վրայ: Այս անձնուէր գիտնականը ճառագայթումութեան (ռատիոլոժի) առաջին հաստատութիւնը հիմնեց Ֆրանսայի մէջ, 40 տարի առաջ: Իբրեւ հետեւանք, նախ մատները կտրեցին, յետոյ ձեռքերը, եւ վերջապէս բազուկները: Այժմ ռատիօն խոցոտած է ստամոքսին հիւսկէնները:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ 10000 ոսկի պարգեւ խոստացուած է անոնց որ կրնան երեւան հանել երկու անգլիացի ոստիկաններու սպանիչները: Զինուորական հսկողութիւնը կը շարունակուի նոյն խստութեամբ:

ԿՈՄԻՆՏԵՐՆԸ (Գ. Միջազգային) Սեպտեմբեր 29ին փոխադրուեցաւ իր նոր կեդրոնատեղին, որ Մոսկուայի ամէնէն շքեղ շէնքերէն մէկն է եւ կը բաղկանայ աւելի քան հազար սենեակներէ: Շէնքը հաստատուած է Լէնինի Բլուրներուն մէջ, քաղաքին կեդրոնէն երեք մղոն հեռու, շրջապատուած պարտէզներով եւ մարզադետիններով:

ՊԱՊԸ նոր կոնդակ մը հրատարակեց, որով կը ձաղկէ համայնավարութիւնը եւ Գերմանիոյ հեթանոսական շարժումը: Այս առթիւ կ'ողբայ թէ «անաստուածութեան ալիք մը կը խուժէ աշխարհի վրայ, սպառնալով կործանել ամբողջ քաղաքակրթութիւնը:

«ՔՆԱՑՈՂ ԳԵՂՈՒՀԻՆ», Փաթրիշիա Մկայր, որ հինգ տարիէ ի վեր անընդհատ կը քնանար Շիքակոյի մէջ, մեռաւ սեպտեմբեր 29ին, թոքատապի հետեւանքով: Բժշկական քննութիւնը չկրցաւ ճշդել այս երկարատեւ քունին պատճառները:

ՉԻՆԵՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ: Ճափոնական չորրորդ մեծ յարձակողականն ալ ձախողեցաւ, Շանկայի առջեւ: Ճափոնի մէջ գայրոյթ պատճառեց Ազգաժողովին պարսաւանքը՝ չինական քաղաքներու ռմբակոծութեան առթիւ:

ԶՕՐ. ՄԻԼԼԷՐԻ անհետացման գաղտնիքը չէ լուսաբանուած տակաւին: Ոստիկանութիւնը քննութիւն կատարեց կարգ մը դրամատուններու մէջ, ստուգելու համար Զօր. Սկոպլինի հաշիւները, բայց մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահէ: Ներքին նախարարը առջի օր ունկնդրութեան ընդունեց Զօր. Միլլէրի զաւակը: — Պ. Պլեվիցքի, Տիկին Սկոպլինի առաջին ամուսինը, որ Ռիկա կը գտնուի, կը յայտարարէ թէ Զօր. Սկոպլին կասկածելի յարաբերութիւններ ունէր, իսկ Տիկինը բան չի գիտեր: Ուրիշ վկաներ ալ կը յայտնեն թէ Սկոպլին միշտ Գերմանիա կ'երթար:

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ԹՐՈՆՔՈԶՕ նամակ մը ուղղելով հարցաքննիչ դատաւորին, խոստովանեցաւ թէ ոչ միայն կազմակերպիչն է Պրէսթի դաւադրութեան, այլեւ մասնակցած է, զրաւելու համար Սպանիոյ կառավարական սուզանաւը: Հրամանատարը կ'ըսէ թէ երկու անգամ Պրէսթ եկած է, այդ նպատակով:

«ՄՈՐՆԻՆԿ ՓՕՍԴ», Լոնտոնի թունդ պահպանողական օրաթերթը, ծախուեցաւ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի, 170000 անգլ. ոսկիի: Միացեալ օրաթերթը պիտի հրատարակուի երկուքին անունով:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Ռոստոմ», «Հըրազդան» եւ «Եօթնեղբայրեան» խումբերու բոլոր ընկերները 2 Հոկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Աւենիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը: կարեւոր օրակարգ:

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Ջաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վըռամեան», «Մուրատ», «Մջօ», «Սէրէմճեան» եւ «Արգութեան» խումբի ընկերները, 2 Հոկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ: Զեկուցում կոմիտէի եւ ընտրութիւն:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 2 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Սուրէն Պառաւեանի բնակարանը, 26 Rue de Lille, Առնուվիլ: կարեւոր օրակարգ: Զեկոյց Շրջանային ժողովի:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 2 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահը:

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը կիրակի, 3 Հոկտ., երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

Վերոյիշեալ ժողովներուն պիտի խօսի Ընկ. ՎԱՀԷՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ:

“Հ. Յ. Դ. ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ.— ՀՈԿՏ. 17ԻՆ — ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.—ՀՈԿՏ. 9ԻՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Վիէնի Կ. Խաչի Վարչութեան կողմէ
իր դպրոցի վերաբացման առթիւ
2 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուան ժամը 8ին, «Խաժակ» ակումբին մէջ:
կը հրաւիրուին ընկերուհիներն ու համակիրները:
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Վարձու սենեակներ ամուրիներու համար

տաք եւ պաղ ջուր, շոֆաժ, հեռաձայն: տարեկան վարձք՝ 1600 Ֆր.: դիմել՝ 13, Rue de la Colonie, Paris (13):

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ
Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր:
Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:
Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին
արագ եւ խղճամիտ կերպով:
51, Rue Mr.le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88-65:

“ՇԻՐԱԿ„ Արեւելքի միակ խնկական օղին է Անզուգական: Անմրցելի: Անխարդախ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի քիւթով, Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն. համար: Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:
Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.
փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:
Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77, 67-78

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ_ՃԱՇԱՐԱՆ
Sphinx
2, Rue Boutebrie, Paris(5)
Tél. Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny
Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ
Ընարատ օդի՝ տաք ազանդերներով (մէզէ):
Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն: դիւրամատչելի գին:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՈՐԻ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 - 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ Շրջանի Հայրենակց. միութեան ընդհ. ժողովը 3 Հոկտեմբեր, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Au Petit Potի սրճարանի վերնայարկը, 2, Bld. Bonne Nouvelle. Métro Strasbourg St. Denis:

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 3 Հոկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Կ. Խաչի ակումբին մէջ, 52, Rue Gustave Courbet, Պանթէօ: կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ժողովը, վաղը, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, բարեգործականի ցան մէջ, 4, Րիւ Պօսիւէ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Լ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի, Հոկտ. 3ին Bld- Dugomier, Պառ կլօբի մէջ, առաւօտեան ժամը 9ին:

1.— Ինքնութեան թուղթ

2.— Սփահանդէս:

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան ընդհ. ժողովը 3 Հոկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հայ Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս: կարեւոր օրակարգ, ներկայ կ'ըլլայ գնդ. Տ. Պաղտասարեան:

«ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ»ի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները 3 Հոկտ. կիրակի ժամը 16ին Սոսիէթէ Սավանթի մէջ: Օրակարգ՝ Զեկուցում վարչութեան, Նոր վարչութեան ընտրութիւն, Ներկաներու թիւը պիտի համարուի օրինաւոր:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Գ. Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Ճիհանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ յառաջիկայ 4 Հոկտ. կիրակի, պատարագէն վերջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց մօր, զօքանչին եւ մեծ մօր մահուան քառասունքին առթիւ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ, կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգող ազգականներն ու բարեկամները:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիի դասախօսութիւնը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին: կը դասախօսէ Տէր Ատոմ քհնյ. փայլակ, կիլիկիոյ վերջին թագաւոր Լեւոն Ե. Լուսինեանի մասին:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Dameme — PARIS (13)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ Եղջամի Ցառաջի ցրուիչ
Գ. Ա. Ի Ե ՑՖ Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» ● ««««

Թոմաս Էֆէնտին զայրացած էր Վարդանի դէմ ոչ միայն նրա համար, որ երիտասարդի առաւօտեան խօսքերը վիրաւորեցին նրան, այլ ամէն անգամ, երբ նա պատահում էր կապալառուին, սովորութիւն ունէր նրան խայթոտակել:

— Ես, ասաց կապալառուն, եթէ ուզենամ մի բոլէում աշխարհը տակ ու վրայ կ'անեմ, եւ այդ անպիտանին ցոյց կը տամ, թէ ով է Թոմաս Էֆէնտին:

— Զահիլ է, խօսեց բարեսիրտ ծերունին,— ջահիլի խօսքը կշիռքի մէջ չեն դնում: Բայց ես զարմացել կ'ասեմ ձեզ, որ նա այնքան վատ տղայ չէ, որքան դուք կարծում էք:

Այդ միջոցին ներս մտաւ Վարդանը, բոլորովին զուարթ, մտախոհ եւ լուռ: Թոմաս Էֆէնտին, որ րոպէ առաջ այնպէս բարկացած խօսում էր նրա դէմ, ինչպէս ասում են՝ «պոչը քաշեց», եւ իր յատուկ շողոքորթութեամբ ասաց նրան.

— Օրհնած, ո՞րքան սպասել տուեցիր ինձ, դու գիտես, որ առանց քեզ մի պատառ հաց անգամ Թոմաս Էֆէնտին բերանը չի դնի:

— Ես գիտեմ... պատասխանեց երիտասարդը եւ առանց նրա վրայ նայելու, գնաց իր տեղը նստեց:

Ճաշի ամբողջ ժամանակը Վարդանը քիչ խօսեց. խիստ տխուր էր եւ կարելի էր մտածել, թէ կամ հիւանդ է եւ կամ մի տեղը ցաւում էր:

Այդ մշտածիծաղ բնաւորութիւնը այժմ մռայլուել եւ թզպել էր ամպամած երկնքի մը նման: Սէրը, որ շատերի մէջ ուրախութիւն եւ բաւականութիւն է ծնեցնում, որ շատերին խելքից հանում է, շատերի սիրտը լցնում է մի սրբազան զգացմունքով, եւ քաղցրացնում է նրանց կեանքի դառնութիւնները,— սէրը տխրեցրել էր այդ մարդուն: Նա սեղանի մօտ շատ փոքր կերաւ, բայց չափազանց խմեց. կարծես թէ գինու բաժակներով աշխատում էր հանգցնել իր սրտի կրակը:

Թոմաս Էֆէնտին, իր սովորութեան համեմատ շատախօսում էր: Ինչե՞ր ասես չէր պատմում նա իր կեանքից եւ իր անցեալից: Եւ նրա բոլոր խօսակցութիւնների մէջ երեւում էր որ Թոմաս Էֆէնտին մի նշանաւոր մարդ էր: Ներսէս պատրիարքը նրան միշտ «որդի» էր կոչում. Խրիմեանին չէր հաւանում, որովհետեւ շատ հասարակ մարդ է եւ իրան թոյլ է տալիս մշեցի եւ վանեցի համալների հետ «մասլահաթներ» անել: Նուպար փաշան իր նամակների մէջ նրան միշտ գրում է «ազնիւ բարեկամ»:

Թէ Բոսֆորի ափերի վրայ նա մի պալատ ունի, որ Անգլիացիներն վարձով է տուած. թէ Երուսաղէմի տաճարին նրա պապերը ընծայել են մի մեծ գումար, որի համար ամէն օր Ս. Յակոբայ վանքում պատարագ են մատուցանում իրանց ազգատոհմի համար. թէ իր եւ Օսմանի մէջ սառնութիւն ընկաւ, պատճառն այն էր, որ նա իր աղջիկը ուզում էր տալ, բայց ինքը չուզեց առնել, եւայլն եւայլն.— հազարումէկ այս տեսակ առակներ էր պատմում նա, բայց Վարդանը համարեա չէր լսում, իսկ միամիտ տանուտէրը հետաքրքրութեամբ լսում էր եւ զարմանում էր: «Որքա՞ն բախտաւոր կը լինի իմ Լալան, մտածում էր նա, երբ մի այսպիսի մարդու կինը կը դառնայ, որը Օսմանի աղջիկը չէ առել, որը Բոսֆորի ափերի մօտ պալատ ունի»:

Յետոյ նա սկսեց խօսել պոլիտիկայից: Այդ այն քաղաքական յուզմունքների ժամանակն էր, որ Բալկանեան թերակղզու վրայ սլաւոնական ժողովուրդը աշխատում էր իր արիւնով ազատութիւն ձեռք բերել. Կ. Պոլսում կօնֆէրենցիա էր կազմուել նրանց վիճակը անօրինելու համար, եւ Միթհատը, այդ երեւելի դիպլոմատիկական ձեռնածուն, հրատարակել էր Օսմանլուների սահմանադրութիւնը: Թոմաս Էֆէնտին էլ, դիւղական օդայի մէջ նստած, վճռում էր Հայոց ազգի ապագան:

Խօսելով Սլաւոնների «խենթութիւնների» վրայ, որ նրանք համարձակուեցան ապստամբուել մի «բարբարոս» ազգի դէմ, որպէս Թուրքն էր, Թոմաս Էֆէնտին սկսեց սաստիկ յարձակուել Հայերի վրայ, յայտնելով, թէ Հայերի մէջ էլ գտնւում են այնպիսի «խենթեր», որոնք Թուրքի լուծը ծանր են համարում, եւ քաղաքական ազատութեան, ինքնավարութեան վրայ են մըտածում: Նա յայտնեց, թէ առանց Թուրքերի Հայերը մի կորած ժողովուրդ են, թէ Հայերը իրանք իրանց կառավարել չեն կարող:

Այդ ժամանակ միայն Վարդանը չը կարողացաւ համբերել: Նա ասաց.

— Ձեզ նմաններին, որ ծծում էք Հայու արիւնը Թուրք կառավարութեան անկարգութիւնների շնորհիւ, — ձեզ նման մուլթէզիմներին, կապալառուներին, ի հարկէ, միշտ օգտակար է Թուրքը եւ նրա անարդար ու անիրաւ իշխանութիւնը: Դուք ջրի պղտորութեան մէջ ձուկ բռնողներ էք. պարզութիւնը աւելի է ձեզ. դուք խաւար էք սիրում, որովհետեւ գողերը ատում են լոյսը:

— Պարոն, ձայն տուեց կապալառուն, մտածիր, որ քեզ մօտ երկու զափթիաներ են նստած:

— Այդ զափթիաներով դու վախեցրու այն խեղճ եւ ողորմելի գիւղացիներին, անոնք այն սատիճան տխմար են, որ հաւատում են, թէ դու Բոսֆորի վրայ պալատներ ունես, թէ դու Ս. Օսմանի աղջիկը չառեցիր, կամ Ս. Յակոբայ տաճարում ամէն օր քու համար պատարագ են մատուցանում... Անէծք, միայն անէծք այն ժանի են ձեզպիսիները... Դուք էք Հայի տունը քանդողները, սկսեալ դիւղական չնչին մուլթէզիմից, որը մինչեւ ներկայացուցիչն ես դու, Բարձր Դրան այն խոշոր ամիրաները, որոնք իրանց շահերի համար իրանց ազգի շահերը վաճառում են:

Թոմաս Էֆէնտին բարկանալ չը գիտէր, այսինքն կամենում եմ ասել, որ նա բարկանում էր այն ժամանակ միայն, երբ տեսնում էր, որ իր հակառակորդը իր ատամների մարդ է, որին կարող է զգզել, կարող է ուզածին պէս միսը ծամել: Բայց նա Վարդանին վաղուց ճանաչում էր, այդ պատճառով, իր անզգոյշ սխալը ուղղելու համար նա աշխատեց բանին կատակը ձեւ տալ, ասելով.

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹ 2 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 2 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3540
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉ ԻՍԿ ԲԱՆԱՒՈՐ ՀՕՏ

Արտաքսուած ունաք քիչեր բան կը հասկնան խորհրդային աչ- խարհի անցուդարձէն: Մանաւանդ սա յարաճուն «մաքրագոր- ծում»ներէն, որոնց ոչ սկիզբը ծանօթ է, ոչ ալ վախճանը:

Մենք ալ ամբողջ գաղտնիքը լուսաբանելու փորձ մը չէ որ պի- տի կատարենք: Խոստովանինք թէ ո եւ է մէկուն կարողութենէն, հասողութենէն վեր է այդպիսի փորձ մը:

Նոյնիսկ պոլշեւիկները իրենք չեն համարձակիր այդպիսի փորձի մը ձեռնարկել: Այնքան որ անիմանալի է այդ անցուդար- ձը, ոչ միայն իր աննախընթաց բարբարոսութեամբ, այլեւ իր զարհուրելի խորհրդաւորութեամբ :

Ուրեմն փորձենք աճաւոր ոդիսականութեան զանազան երեսնե- րը, մանրիկներ միայն բացատրել, մանաւորապէս կանգ առնե- լով հայկական գետնի վրայ :

Հարուածը համախորհրդային է,— բարոյական եւ ֆիզիքա- կան ջարդ՝ առանց ազգի, ցեղի, աստիճանի, տարիքի կամ սեռի խտրութեան: Իսկ եւ իսկ միջազգային գործունէութիւն, ինչպէս ամբողջ պոլշեւիկեան շարժումը:

Եւ սակայն — ըսեր էինք երէկ — ամէն մարդ իր ցաւը կուլայ: Եւ մենք, ըլլալով հանդերձ գաղափարական ընդդիմադիր, կ'ըմ- բռնենք թէ անխնայ տրորելով Խ. Հայաստանի հին ու նոր ղեկա- վարութիւնը — իր ձեռնասուններով — Մոսկուա ի վերջոյ մեր հայ- րենիքն է որ կը հարուածէ :

Մենք պատրանքներ չունինք այդ ղեկավարութեան արժէքի մասին :

Գիտենք թէ մինչեւ ո՛ւր կրնայ հասնիլ ամէնէն պարկեշտ եւ հաւուն համարուած վարիչն ալ, կուսակցական թէ պետական :

Շատերը գիտակից եւ անգիտակից զոհերն են միեւնոյն կա- խարդական մթնոլորտին եւ բարբարոսական կարգուսարքի մը : Ուրիշներ՝ ողորմելի խամաճիկներ կամ գործիքներ: Դեռ ուրիշ- ներ ալ՝ հասարակ խաչագողներ կամ սինլքորներ :

Եւ տեսանք արդէն,— բոլորը իրարու ետեւէ փողոց կը նետ- ուին ընկեցիկ մանուկներու պէս, վրայ տալով իրենց անցեալն ու պատիւը, երբեմն ալ գլուխը:

Անյեղլի, ճակատագրական օրէնք մըն է այս: Եւ ամէնէն փոր- ձառու կամ վարպետ պոլշեւիկը, վեթերանն ալ չի գիտեր թէ ո՛ւր պիտի նետուի գիշերը կամ առտու, մէկ օրէն միւսը :

Թերեւս երջանիկ են անոնք որ անձնասպան կ'ըլլան, գերա- գոյն յուսահատութեան մը պահուն...

Իսկ բազմութիւնները հարկադրուած են այս բոլորը ողջունել ցնծութեամբ եւ ծափերով: Հարկադրուած են անմիջապէս բանա- ձեւեր քուէարկել, միաձայնութեա՛մբ, ուխտելով «անխնա՛յ ոչըն- չացնել ժողովուրդի թշնամիները »:

Միեւնոյն ատեն, անոնք պարտաւոր են դատապարտեալնե- րուն, կասկածելիներուն վրայ նայիլ այնպէս ինչպէս կը նայինք բորոտներուն վրայ: Որ եւ է չփում՝ քեզ ալ կը տանի դէպի կոր- ծանում, առնուազն չէզոքացում :

Ու վերջապէս, անոնք ստիպուած են երեւալ « ուրախ եւ եր- ջանիկ»,— ինչպէս կը տեսնենք մանկական պատկերներու կամ յի- մարանոցներու մէջ:

Անտէ ժիտ, յաւիտենական ըմբոստը, որ իր աչքովը տեսաւ եւ ականջներովը լսեց ամէն բան, գիտել կուտայ տեղ մը.

— « Խ. Միութեան մէջ վտանգաւոր է տխուր երեւալ: Բոլոր անոնք որ ուրախ երեւոյթ չունին, կասկածելի կը դառնան »:

Ուրեմն, ոչ իսկ բանաւոր հօտի մը արժանապատուութիւնն ու- նին խորհրդային քաղաքացիները :

Երբ այս է ընդհանուր պատկերը, հիմնական գիծերով, դուք պատկերացուցէք թէ ի՛նչ մթնոլորտի մէջ կը շնչեն մեր մինուճար երկրին՝ Հայաստանի մէջ: Մանաւանդ հիմա, երբ հիներէն, երէկ- ուան եւ առջի օրուան իշխանաւորներէն չէ մնացած մէկը՝ որ մուրճի եւ մանգաղի խոց մը, առնուազն սեւ նիշ մը առած չըլլայ:

Եւ ահաւասիկ լախտերուն ամէնէն հրէշայինը — անջատողա- կան շարժում :

Անջատողական շարժում ա՛յն տարրերուն կողմէ, որոնք 1920- էն ի վեր դաւ չմնաց որ չսարքէին, որպէսզի Երեւանը իյնար ռու- սական — խորհրդային մականին տակ: Որոնք պատրաստ են քար քարի վրայ չձգելու, որպէսզի Հայաստանը մնայ խորհրդային, եւ միայն խորհրդային ...

Դժբախտութիւնը այն է որ Մոսկուա գիտէ թէ ի՛նչ կ'ընէ, իսկ իր հայ ձեռնասունները մինչեւ այսօր ալ չեն ըմբռներ թէ ինչ կը կատարուի:

Թերեւս իրենց կամքէն կախուած չէ: Եթէ ըմբռնեն — եւ կան հասկցողներ — իրենց գլուխով կը տուժեն :

Այս կ'ապացուցանեն բոլոր փաստերը, եւ մանաւանդ 1936 յունիս 9ի ողբերգութենէն ի վեր պատահած դէպքերը, որոնք շա- րունակելի են տակաւին :

Ո՞վ պիտի համարձակէր քակել ամբողջ կծիկը՝ այս ահաւոր երկունքին :

Գլխատելով, թեւատելով, անդամալոյծ վիճակի մը վերա- ծելով Հայաստանի ղեկավարութիւնը, — ինչպէս միւս հանրապե- տութեանց մէջ— Ստալին կ'ուզէ մեր երկիրը դարձնել ազարակ մը, ուր մարդիկ մէկ իրաւունք միայն ունենան, — աքնիլ, ճգնիլ, հողչողուն բարեկենդաններ սարքել, եւ ուրիշ բանի չխառնուիլ :

Ոչ իսկ բանաւոր հօտի մը մարդանքները: Կը փորձես քիչ մը խորհիլ եւ գործել,— տարին կամ ամիսը չանցած, լախտը կ'իջնէ գլխուդ : Պարտաւոր ես նորէն ծայրէն սկսիլ: Եւ այսպէս անվերջ, որպէսզի չկարենաս ոտքի կանգնիլ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Վարչապետը կը խորհրդակցի նախագահին հետ

Նոր տուգեր եւ բացառիկ ծրագիրներ

ԶՐՈՅՑՆԵՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՀՐԱԺԱՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ.— ԽԻՍՏ ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆՑ ՎՐԱՅ.— ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 40 ԺԱՄ- ՈՒԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՕՐԷՆՔԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ.— ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ ՊԻ- ՏԻ ԱՐԳԻԼՈՒԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԳՐԱՒՈՒՄԸ.— ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՕՏԱՐԱԿԱՆ- ՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԱՐՏԱՔՍՈՒԻՆ.— ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆ ՀԻՒՍ. ԱՓՐԻԿԷԻ ՄԷՋ:

Քանի մը օրէ ի վեր զանազան զրոյցներ կը շրջին, Ֆրանքի անկումին առ- թիւ: Նոյնիսկ առջի օր սակարանին մէջ զրոյց կը շրջէր թէ դահլիճը տագնապի մատնուած է : Այդ օրն ալ թէ ֆրանսական եւ թէ օտար արժեթուղթերը այն- պիսի բարձրացում մը ունեցան որ տեսնուած չէր բաւական ատենէ ի վեր: Այս բարձրացման պատճառներէն մէկը այն զրոյցն էր թէ ելմտական նա- խարարը որոշած է այլեւս չգործածել Ֆրանքին գինը պահելու համար տրա- մադրուած գումարը, եւ ձգել որ դրամը իր մակարդակը գտնէ: Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն, միւս նախարարները հաւանած չըլլալով այս տեսակէտին, Պ. Ժորժ Պոնէ կամ ամբողջ դահլիճը պիտի հրաժարէր :

Այս բոլոր զրոյցները չհաստատուեցան, բայց վարչապետ Պ. Շօթան եր- կար խօսակցութիւն մը ունեցաւ հանրապետութեան նախագահին, յետոյ ել- մտական նախարարին հետ: Թերթերը կը գրեն թէ վարչապետին եւ նախա- գահին տեսակցութիւնը կապ ունէր ոչ թէ դահլիճի տագնապին, այլ ընթացիկ հարցերու հետ: Իսկ Ֆրանքի մասին որոշում պիտի տրուի այսօր, շաբաթ, երբ նախարարական խորհուրդը կը գումարուի Ռամպուլյէի դղեակին մէջ, նախա- գահութեամբ Պ. Լըպրէնի :

« Լ'էօվր»ը, արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, որ ուղղակի կապ ունի կառավարութեան հետ, այսպէս ուշագրաւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէր երէկ :

Այսպէս, սակարանական շահաշահութեանց դէմ միջոցներ ձեռք առնուած են արդէն: Պանք տը Ֆրանսը հրահանգ մը ուղղելով սեղանաւորական գլխա- ւոր հաստատութեանց, կը յանձնարարէ նուազագոյն համեմատութեան իջե- ցնել պայմանաժամով գործողութիւնները՝ օտար դրամներու վրայ: Սթերլին եւ տոլար պահանջուած ատեն, դրամատուները պարտաւոր են ստուգել թէ անհրաժեշտ է առեւտուրի կամ շրջագայութեան համար: Յետոյ պէտք է ջանան դանձել օտար պահանջատէրերու հաշիւները :

Եթէ այս միջոցները արդիւնք չտան, ելմտական նախարարը պիտի չվարա- նի ուրիշ տնօրինութիւններ առաջարկելու, առանց սակայն պաշտօնապէս հսկողութեան տակ առնելու դրամներու փոխանակութիւնը (շանժ): Այսպիսի տնօրինութեան մը հակառակ են ոչ միայն Պ. Ժ. Պոնէ, այլեւ Պ. Պ. Լէօն Պլում եւ Վէնսան Օրիօլ :

Արդ, որքան ալ խիստ ըլլան այս սեղմումներն ու հսկողութիւնը, չեն կրնար խափանել շահաշահութիւնը, եթէ Լոնտոն եւ Նիւ Եորք համոզուած մնան թէ Ֆրանսայի կացութիւնը վտանգուած է անդարմանելի համեմատու- թեամբ մը եւ թէ շուտով պիտի վերսկսի Ֆրանքին անկումը:

Ուստի — համաձայն արմատական պաշտօնաթերթին տեղեկութեանց — վարչապետը պիտի ջանայ զօրացնել պետական իշխանութիւնը: Այսպէս, ՎԱՐ- ՉԱՊԵՏԸ ԱՅՍՕՐ ԻՍԿ ՊԻՏԻ ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՎՏԱՐԵԼ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՕՏԱՐԱԿԱՆ- ՆԵՐԸ, ինչպէս եւ խիստ միջոցներ ձեռք առնել բոլոր այն խռովարարներուն դէմ որոնց գրգռութիւնները անկարգութեանց տեղի տուին Ալժերիոյ, Մարոքի եւ Թունուզի մէջ:

Յետոյ, մղում տալու համար արտադրութեան յաւելման, վարչապետը պիտի առաջարկէ շարք մը հրամանագիրներ, որոնց համաձայն աւելի ճկուն ձեւի մը պիտի վերածուի 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքը, այն ճարտարա- գործութեանց մէջ ուր անբաւական կուգայ բանուորութիւնը :

Նոյն մտահոգութիւններով, վերջնապէս պիտի արգիլուի, նաեւ, գործա- րաններու գրաւումը:

Պ. Շօթան այս հոգերու մասին տեսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Պ. Ալպէռ Սառոյի, Վէնսան Օրիօլի եւ Լէօն Պլումի հետ :

Միւս թերթերն ալ կը հաստատեն այս տեղեկութիւնները, ուղղակի կամ անուղղակի :

Յառաջիկայ տարուան նախահաշիւը

Մինչ այս մինչ այն, ելմտական նախարարը ներկայացուց յառաջիկայ տարուան նախահաշիւը, որ պիտի քննուի խորհրդարանին վերաբացումէն ան- միջապէս վերջը: Հրատարակուած թիւերուն համաձայն, 1938ի մուտքը պիտի ըլլայ 53.781.000.000 փրանք, ելքը՝ 52.179.000.000, ինչ որ 1.602.000.000 փր.ի շահ մը կը ցուցնէ, թուղթի վրայ: Վերջնական քննութեան մը ենթարկուած է ազգ. պաշտպանութեան ելմտացոյցը, որուն վարկերու յաւելումը սահման- ուած է 1300 միլիոն փրանք, նկատի առնելով մասնաւորապէս ուտեստի, պա- տսպարման, հանդերձանքի, մազութի եւն. գիներուն բարձրացումը :

Միւս կողմէ, ծանր մտահոգութիւն կը պատճառէ պետական պաշտօնեա- ներու դժգոհութիւնը: Ինչպէս գրած ենք, անոնք ամսական 150 փրանքի հա- տուցում եւ թոշակի յաւելում կը պահանջեն, ապրուստի սղութեան հետե- ւանքով: Եթէ ընդունուի այս պահանջը, 1.800.000.000 փրանքի նոր ծախք մը պիտի բացուի, փճացնելով հաւսյթի ենթադրական առաւելութիւնը: Կ'ըսուի թէ ելմտական նախարարը պատրաստ է գոհացում տալու պետական պաշտօն- եաններուն, պայմանաւ որ վճարելի գումարը 1.500.000.000 փրանքէն աւելի չըլ- լայ :

»»»» • ««««

« ՄՈՐՆԻՆԿ ՓՈՍԹ », որ « Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի ծախուեցաւ 170.000 ոսկիի, Լոնտոնիամէնէն հին օրաթերթն էր,հիմնուած ըլլալով 1772էն:Քանի մը տարիէ ի վեր տագնապի մատնուած էր, եւ այս անգամ 40.000 ոսկիի բաց մը կը ցու- ցնէր: Անգլիական մամուլը ցաւ կը յայտնէ այս թունդ պահպանողական օր- կանին անհետացման համար, թէեւ գլխաւոր խմբագիրներն ու աշխատակից- ները բաժնետուղթերուն հետ մէկտեղ անցած են «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի, որ ե- րէկուընէ սկսաւ հրատարակուիլ միացեալ անունով :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՇԷՆ ՄՆԱՔ, ՊԱՅԾԱՌ ՄՆԱՔ »

Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ մեր սաղոնի ազգասէրները հազար կտոր կ'ըլլան, երբ եպիսկոպոս մը կամ վարդապետ մը տագնապի մատնուի :

Բարեպաշտութի՞ւն,— բայց նոյն գուրգուրանքը չէք տեսներ, երէ են- թական պարզ քահանայ մը ըլլայ : Մանաւանդ գիւղացի տէրտէր մը:

Իսկ եթէ վարժապետ է կամ գրա- գէտ,— Տէ՛րը ողորմի անբախտին: « Ո՞ր մէկուն հասնինք, եղբայր, ո՞ր մէկուն ... »:

Փորձէ տաղանդաւոր գրագէտի մը գիրքովը խանդավառել զինք :

Եթէ բուխ սիրտ է, կ'երթայ շուր- ջառ մը շինել կուտայ, բայց այդ գր- քին վրայ չի նայիր: Եւ քեզի ալ բա- րեկամաբար խրատ կուտայ որ չզբա- ղիս «ատանկ պօշ բաներով»:

Ուրի՛շ հմայք ունին եպիսկոպոսն ու վարդապետը :

Իրազեկներ կ'ըսեն թէ երբ Ղե- ւոնդ եպիսկ. Դուրեան Ամերիկայի ա- ռաջնորդ ընտրուեցաւ, ամբողջ Ման- չէսթըրը իրար անցուց, տրտնջալով թէ ննջմակեղէն չունի, այս չունի, այն չունի :

Եւ բոլոր բարեպաշտները ոտքի ե- լան, մանաւանդ ազնուաշուք տիկին- ները, ննջմակեղէն, հագուստ - կա- պուստ եւ քիչ մըն ալ խաշլըխ նուէր- լու համար եպիսկոպոսին :

Վերջերս Լոնտոնէն թղթակից մը կը հաղորդէր Ռումանիոյ առաջնորդին՝ Յուսիկ արք.ի մեծապատիւ մուրաց- կանութիւնը Լոնտոնի փողոցներուն մէջ :

Այս առթիւ աւելի պատկերազարդ իրողութիւններ հրատարակեց Պուք- րէշի «Արազ»ը, ըսելով թէ Առաջնոր- դը նախապէս նոյն մուրացկանութիւ- նը կատարած էր իր թեմին մէջ , ի- ղոտ գումար մը հաւաքելով :

Եւ հիմա լսեցէք Ամերիկայի պատ- մութիւնը :

Կարող. Նուիրակը, որ իր անսահ- ման լիազօրութեամբ կը պարծենար ամէն տեղ, պարտուեցա՛ւ Ամերիկա- յի ռամկավար - հնչակ տիրացունե- րէն: Չկրցա՛ւ միացնել եկեղեցիները: Յետոյ գնաց Քալիֆորնիա, կոտրեց թափեց, ըմբոստացնելով ամէնէն բա- րեպաշտ չէզոքներն իսկ: Ապա հիւան- դացաւ, ենթարկուելով բժշկական գործողութեան մը :

Արդ, ո՞վ պիտի հոգայ ծախքերը :

Ամերիկայի «աչքեր սուրմայ» վար- դապետը, այժմ եպիսկոպոս եւ հայ- րապետահաստա՛տ առաջնորդ, թա- խանձագին կոչ մը ուղղած է իր հօ- տին :

Կարդացէք եւ իմացէք .

— « Պատուիրակ Սրբազանի այս հիւանդութիւնը որ չափազանց ծախ- սալից եղած է, եւ որուն հոգը կը ծանրանայ ազգիս ու Առաջնորդարա- նի վրայ, մեզ չափազանց կը մտահո- գէ, վասնզի Առաջնորդարանիս արդէն անձուկ վիճակին վրայ կուգայ աւել- նալ նաեւ երկու հազար տոլարէ աւելի վերոյիշեալ բացառիկ ծախսը »:

Բայց , միայն հաւատարիմնե՞րուն ուղղուած է այս նամակը :

Ոչ, այլեւ Դաշնակցականներու եւ անոնց համակիրներուն, որոնք երէկ « ոճրագործ » էին, առնուազն խոռվ- զաւակ, իսկ այժմ դարձեր են «ազնիւ սիրելի ».

— « Ձեր ազնուութիւնն ալ մօտէն կամ հեռուէն ըլլալով հիացող բարե- կամ մը Նորին Սրբազնութեան, յիա- յոյս ենք որ պիտի ուզէիք սիրով բե- րել ձեր օժանդակութիւնը, մէկ տո- լար կամ աւելի նուիրատուութեամբ մը, այս հրամայական պահանջին առ- թիւ »:

Փարա թող գայ, ուրկէ կ'ուզէ թող գայ, պիտի ըսէր Չարշըըը Արթին ա- ղան :

ՎԱՀԷ

ԽՆԱՅԵՑԷՔ ՈՐ ԹՆԴԱՆՕԹ ՈՒՆԵՆԱՔ...

»»»» • ««««

Տոքթ. Շախթ, Գերմանիոյ ազգ. տնտեսութեան նախարարը, ճառ մը խօ- սելով, անհրաժեշտ գտաւ խնայողութեամբ ապրիլ, որպէսզի կարելի ըլլայ գլուխ հանել Գերմանիոյ վերազինումը: « Այս խնայողութիւնը անհրաժեշտ է, ապահովելու համար մեր ազգային տնտեսութեան բնական ընթացքը, եւ կեն- սական է, երբ վերազինման մեծ բեռն ալ բարդուած է: Երբեմն կ'ըսեն թէ վերազինման ծախքին պէտք է օգնել միայն տուրքերով:Այդպէս շատ լաւ կ'ըլ- լայ տեսականօրէն: Բայց տուրքերը, որոնք ուրիշ բան չեն եթէ ոչ պարտաւո- րիչ խնայողութիւն, պէտք է զօրանան կամաւոր տնտեսագիտութեամբ: Եթէ տուրքերը շատ յառաջ տանինք, պիտի փճանայ տնտեսական գործունէութեան գլխաւոր աղբիւրը: Գերմանիոյ մէջ տակաւին մարդիկ կան որ միամտօրէն կը հաւատան թէ թղթադրամներու տպագրութիւնը այնքան ալ սարսափելի բան չէ, քանի որ հսկողութիւն կայ: Մէկ բան ըսեմ այս առթիւ.— երբ մարդ մը եա կը կենայ տուն չինելէ, կարելի է թնդանօթ մը ձուլել իր խնայած պղնձա- տէն: Սակայն, մէկ հատիկ թնդանօթ կարելի չէ շինել թղթադրամներ քաշե- լով տպագրական մեքենային տակէն, որովհետեւ դրամատոմսերը թուղթով կը շինուին, իսկ թնդանօթները՝ պողպատով»:

Այս առթիւ կարգ մը վիճակագրութիւններ ներկայացնելով, Տոքթ. Շախթ բացատրեց թէ թղթադրամներու շրջաբերութիւնը Գերմանիոյ մէջ աւելցած է միայն 10 առ հարիւր, 1929էն ի վեր, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ՝ 33 առ հա- րիւր, Մ. Նահանգներուն մէջ՝42 առ հարիւր: Մեծաքանակի գիները Գերմա- նիոյ մէջ աւելցած են 2 առ հարիւր, Մ. Նահանգներուն մէջ՝ 12 առ հարիւր, Անգլիոյ մէջ՝ 19 առ հարիւր: Նախարարը խոստովանեցաւ թէ Գերմանիոյ պարտքը աւելցած է մեծապէս, սակայն բացատրութիւն չտուաւ :

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ - ՀԻԹԼԷՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐՋ

Մեծ խանդավառութիւն Իտալիոյ մէջ

Մուսոլինի Պերլինէն վերադարձին Հռոմի մէջ դիմաւորուեցաւ մօտ կէս միլիոն քաղաքացիներու կողմէ: Քաղաքին կէսը ոտքի ելած էր, յիշեցնելով նախընթաց երեք վիթխարի ցոյցերը,— 1936 հոկտեմբեր 2, երբ պատերազմ հրատարակուեցաւ Եթովպիոյ դէմ. մայիս 5, երբ Ատտիս - Ապէպան ինկաւ, եւ մայիս 9 , երբ կայսրութիւնը հռչակուեցաւ: Ուրեմն Առաջնորդին Պերլինէն վերադարձը կը համարուի չորրորդ պատմական ցոյցը կամ«Ատունատա»ն(հա- մախմբում սեւ շապիկաւորներու) :

Ամբողջ օրը բանուորները աշխատած էին, ընդունելութեան պատրաստու- թիւնները լրացնելու համար: Կարծես Հռոմի բոլոր ծաղիկները կայարան փո- խադրուած էին: Հազարաւոր իտալական եւ գերմանական դրօշներ կը ծածա- նէին ամէն կողմ: Վիկտորիօ Էմմանուէլի հրապարակը ծածկուած էր դափնիներով եւ փա- շական տղաք ու աղջիկներ պար բռնած էին զինուորներուն հետ :

Բայց ժողովուրդը յուսախաբ եղաւ, երբ Մուսոլինի փոխանակ դղրդալից ճառ մը խօսելու, գոհացաւ հետեւեալ յայտարարութեամբ .

— Սեւ շապիկաւորներ, Գերմանիայէն եւ անոր Առաջնորդին հետ ունե- ցած խօսակցութիւններս կը բերեմ խորունկ տպաւորութիւն մը եւ անջնջելի յի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՉԸՆԵԼ»...

»»»» • ««««

«Հ. Կոչնակ» իր Օգոստ. 28ի խմբագրականին մէջ կը գրէ.

«Վերջերս արտասահմանի Հայոց մէջ թերթերով եւ այլ միջոցներով խնդիր կ'ըլլայ թէ միջազգային շփոթութիւններու պարագային ի՛նչ պէտք է ըլլայ Սփիւռքի Հայութեան դիրքն ու քաղաքականութիւնը, պաշտպանելու համար ինքզինք եւ... Հայաստանի շահերը: Այս հարցումին կարելի է տալ կոկիկ եւ կարուկ պատասխան մը: Մեր քաղաքականութիւնը պէտք է ըլլայ՝ քաղաքականութիւն չընել»:

Այս խրատը կը վերաբերի ոչ միայն Հայկական Սփիւռքի, այլ եւ Հայաստանի:

«Հայաստան Խորհ. Միութեան անդամ է, եւ բարեպատեհ է որ առանձին արտաքին քաղաքականութիւն չունի եւ չի վարեր»:

Ուրեմն, Նիւ Եորքի պարբերականին համոզումով, ընդհանրապէս հայ ժողովուրդը պէտք չէ որ քաղաքականութեամբ զբաղի, ըլլայ Գաղթաշխարհին մէջ, ըլլայ Հայաստանի:

«Հ. Կոչնակ» ինքնապաշտպանութեան կը մղէ մեր ժողովուրդը՝ բացառապար անոր ուժի տկարութիւնը նկատի առնելով.

«Սփիւռքի մէջ կան մօտաւորապէս 800.000 Հայեր, որոնք կը բնակին աւելի քան 20 երկիրներու մէջ,—Մերձաւոր եւ Ծայրագոյն Արեւելքէն մինչեւ Եւրոպա եւ Հիւսիսային ու Հարաւային Ամերիկա, առանց նկատի ունենալու այն հայ գաղութները, որոնց թիւը քանի մը հարիւրով միայն կը հաշուուի: Եթէ կարելի ըլլայ իսկ, այսքան ցրուած եւ տարբեր պայմաններու ու կացութեան ենթակայ ժողովուրդի մը ամբողջ ուժն ու միջոցները համադրել, եւ մէկ խորհուրդով ու ուղղութեամբ գործի լծել, դարձեալ մեզի համար, մեր մէջ հասկցուած իմաստով, քաղաքականութիւն ընելը պիտի ըլլայ աղէտալի արկածախնդրութիւն»:

Արտասահմանի մէջ եթէ մենք 800 հազար չըլլայինք (այն ալ ցանցնուած չուրջ քսան երկիրներու մէջ), այլ ըլլայինք 8 միլիոն (եւ ապրէինք համախումբ), անշուշտ տարբեր պիտի ըլլար «Հ. Կոչնակ»ի դիրքը մեր հանդէպ:

Նոյնը նաեւ բնաշխարհի նկատմամբ. եթէ մենք այսօրուան Հայաստանի մէջ («վիճելի» հողամասերով միասին) ունենայինք ոչ թէ մէկուկէս միլիոն հայութիւն, այլ տասնապատիկը այդ քանակի, անտարակոյս տարբեր պիտի ըլլար «Հ.Կոչնակ»ի դիրքը մեր ժողովուրդի, հանդէպ քաղաքական հարցերու մէջ:

Նիւ Եորքի պարբերականը առանձին չէ իր «իմաստուն» խորհուրդներուն մէջ. առիթէ առիթ այս նոյն յորդորը հայութեան ականջին կը հասնի հայ մամուլի նաեւ այլ օրկաններու կողմէ. երբեմնապէս ռամկավար թերթերը գրեթէ միեւնոյն բառերով ճիշդ նոյն մտքերը կ'արծարծեն՝ հայ ժողովուրդին մերժելով քաղաքական որեւէ դեր, մասնաւորաբար Գաղթաշխարհի մէջ:

Այս իմաստունները քաղաքական իրենց դեղագիրները ստորագրած ատեն կը մոռնան շատ «աննշան» պարագայ մը. անոնք ըստ արժանւոյն չեն գնահատեր այն փաստը, որ քաղաքականութիւն ըսուածը պտուղ մըն է, զոր ժողովուրդները ոչ միայն կ'առնեն եւ կ'ուտեն, այլ եւ ուրիշներ զայն կ'առնեն եւ կը կերցնեն: Այլ խօսքով՝ կը պարտադրեն, որ անկեղծօրէն չէզոքութեան յարած ժողովուրդ մը ակամայ խախտէ իր ձեռնպահութիւնը եւ գործօն կերպով իր մասնակցութիւնը բերէ այս կամ այն քաղաքականութեան:

«Հ. Կոչնակ»ները կը մոռնան, որ «քաղաքականութիւն չընել» կրնան ոչ թէ մեզ նման թոյլ ժողովուրդներ (որովհետեւ թոյլ են եւ տկար), այլ «քաղաքականութիւն չընել» կրնան միայն ուժեղ ժողովուրդները (որովհետեւ ուժեղ են եւ հզօր):

Փոխադարձ շահերու, օղակուած յարաբերութեանց եւ բարդ կապերու մէջ մխրճուած մեր աշխարհի մէջ չէզոքութիւն կրնայ պահել այն ժողովուրդը միայն, որ բաւականաչափ ուժ ունի իր կամքը ուրիշներուն պարտադրելու:

Հիւս. Ամերիկան այն բացառիկ երկիրն է, ուր ապրողը դժուարութեամբ կ'ըմբռնէ մեր մեղաւոր աշխարհի գործերը:

Պահ մը երեւակայեցէք ձեզ մէկը Մերձ-արեւելեան երկիրներէն, ուր դանդաղաբար հայ ժողովուրդը կ'ապրի: Այդ երկիրները սովորաբար երկու տէր ունին,— եկուորը (հովանաւոր) եւ բնիկը (հովանաւորեալ):

Ընդհանուր օրէնք է, որ այս երկուքը ընդհանրապէս թշնամի են իրարու, յաճախ դրդումովը այլ ուժերու, որոնք ե՛ւ կան ե՛ւ չկան:

Ընդհանուր օրէնք է նաեւ այն, որ ով եկուորին հետ է՝ կը նշանակէ բնիկին դէմ է, եւ ով բնիկին հետ է՝ կը նշանակէ եկուորին դէմ է:

Թոյլերը այս հիւրընկալ երկիրներու մէջ միշտ կը գտնուին այս երկու իրարու ներհակ ուժերու սաստին տակ —եկուորին եւ բնիկին (քողարկուածները չհաշուելով):

Այս ուժերը թոյլերէն հրամայաբար կը պահանջեն դիրք ճշդել եւ քաղաքականութիւն ընել, այլապէս սպառնալով «թիկամբ» լսելի ընել այն, ինչ որ անլսելի կը մնայ «ունկամբ»:

Բայց ինչո՞ւ գաղութներու մասին խօսիլ, երբ կայ բուն հայրենիքը, վերատին երկու տէրերով, — եկուորը (հովանաւոր Մոսկուան) եւ բնիկը (Վրացի, Թաթար եւ Լեռնական): Այս ուժերը նոյնպէս մեզմէ հրամայաբար կը պահանջեն դիրք ճշդել եւ քաղաքականութիւն ընել, ըլլալ կա՛մ հովանաւորին հետ եւ կամ իրենց:

Այս շատ աննշա՞ն, շատ պա՞րզ ու հասարա՞կ ճշմարտութիւնները Նիւ-Եորքի պարբերականը չուզեր հաշուի առնել, խորհելով թէ աշխարհի բոլոր անկիւնները նման են Նիւ Եորքի, ուր իրաւամբ կարելի է հանդիստ նըստիլ եւ «քաղաքականութիւն չընել»:

Բայց ներողութիւն. մենք վկայ ենք, որ մինչեւ իսկ հոս, այս ապահով, խաղաղ ու բարգաւաճ երկրին մէջ, միշտ ուժեր գտնուած են, որոնք ամէնէն գործօն քաղաքականութիւնը պարտադրած են մեր բուռ մը ժողովուրդին՝ անգամ հայ եկեղեցին դիւային խաղերու մրցավայր դարձնելով եւ անգամ հայ կինը փողոց հանելով:

(Խմբագրական «Յուսաբեր»ի)

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐ
ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ

Ինչ որ այս պահուն տեղի կ'ունենայ Սպանիոյ մէջ՝ կատարեալ մանրանկար մըն է համաշխարհային պատերազմի:

Հակընդդէմ ճակատներուն վրայ կը կռուին ամենազգի տարրեր. Սպանիացիներ, Իտալացիներ, Գերմանացիներ, Ռուսեր, Ամերիկացիներ, Ֆրանսացիներ եւ... Հայեր:

Սպանիական ազգին պատմութիւնն ընելու դիտաւորութիւն չունիմ: Ո՛չ ալ տրամադիր եմ վերլուծելու թէ ինչո՞ւ, ի՞նչու ծագում առին՝ աւելի քան տարի մը առաջ՝ քաղաքացիական կռիւները, որոնք աննախընթաց չեն եղած այդ երկրին մէջ, եթէ նոյն իսկ ունեցած են տարբեր երանգ, տարբեր շարժառիթներ եւ նպատակներ:

Ինչ որ աննախընթաց է՝ Հայերու մասնակցութիւնն է այդ կռիւներուն:

Յանուն համայնավարութեան՝ դիտենք որ շատեր «ի զէ՛ն» կ'աղաղակեն:

Յանուն ազգայնականութեան՝ չենք գիտեր քանի՞ հոգի:

Համայնավար կամ ազգայնական, Հայեր, օտար հողի վրայ, կարեկցութեան արժանի են:

Առանց նկատի առնելու զանոնք (ե՞րբ նկատի առնուած են արդէն Հայերը), եթէ հարցնենք թէ որո՞նք իրատես դատի մը համար կը կռուին, պատասխան կը ստանանք.— ազգայնականնե՛րը:

Սպանիացի ժողովուրդը բաժնուած է երկու մասի.—

Ա) Անոնք՝ որ Սպանիան կ'ուզեն տեսնել անկախ, ինչպէս են Անգլիա, Ֆրանսա, եւ միեւնոյն ատեն կը փնտռեն միա՛կ անձ մը, որպէսզի երկիրը դէպի զօրութիւն առաջնորդէ, ինչպէս Իտալիան եւ Գերմանիան:

Բ) Անոնք՝ որ կ'ուզեն խորհրդային կարգուսարքը փոխադրել Պիրէնեան թերակղզի, այնուհետեւ աշխարհ հրդեհելու համար յեղափոխութեան կարմի՛ր բոցերով:

Բայց Անգլիա կ'ուզէ՞ այդպիսի բոցեր տեսնել իր երկրին վրայ. եթէ ո՛չ, ուրեմն ինչո՞ւ չի՛ շարժիր, ի՞նչ կ'ընէ Ֆրանսա:

Տակէ տակ ու մէջէ մէջ հաշիւներ եւ շահեր կան, որոնց չի՛ հասնիր հասարակ մահկանացուներու խելքը, եւ թէ հասնի՝ անկարելի պիտի ըլլայ չծիծաղիլ բոլոր գաղափարաբանութեանց, բոլոր խանդավառութեանց, բոլոր կամաւորական գունդերուն դիմաց:

Բացայայտ է որ Իտալիա եւ Գերմանիա կ'օգնեն սպանիացի ազգայնականներուն, պարզապէս որովհետեւ իրենց երկրին վրայ «կարմիր բոցեր» տեսնելու ախորժակ չունին: Եւ մոլեռանդօրէն նախանձախնդիր են իրենց հողերուն անկախութեան եւ իրենց ցեղին զօրութեան:

Եւ որքան ատեն որ մարդիկ խելքով իրարու հաւասար չեն ծնիր, օրէնքով կարելի պիտի չըլլայ իրաւունքներու բացարձակ հաւասարութիւն պարտադրել:

Համայնավարութեան սկզբունքները օդէն կախուած են: Երկրի վրայ տարբեր բան տեղի կ'ունենայ: Խորհրդային Հանրապետութեանց Միութեան հորիզոններուն տակ տարիներէ ի վեր արիւն կայ, զեղծում, անբարոյականութիւն:

Արտասահմանի մէջ համայնավար կ'ըլլան բոլոր ընչազուրկները, բախտէն մերժուածները, աշխարհէ եւ մարդոց դէմ դառնացածները: Ոչ մէկ մեծատուն իր հարստութիւնը կը բաժնէ պրոլետարներուն եւ այնուհետեւ կ'արձանագրուի համայնավար կուսակցութեան: (Տոլստոյի վէպերուն մէջ միայն այդպիսի դէպքեր տեղի ունեցած են):

Դեռ անցեալ օր Ռուսիայէն հասած ճամբորդ մը ճանչցայ: Մարդուն վըրայ եթէ նայիս՝ կը զգաս որ դժոխքէն փախած է: Երբ հոն անցուցած իր կեանքին մասին սկսի խօսիլ, կը արժգունի, եւ կը սկսի դողդղալ:

Խորհրդային երկիրներուն մէջ կը հալածուի սեփականատէրը, կը խոշտանգուի աշխատաւորը, ջարդ ու փըշուր եւ հողմացրիւ կ'ըլլան մտաւորականն ու պետական գործիչը:

Ո՞վ է այն Հայը՝ որ պիտի չուզէր որ Հայաստան ըլլար ազատ, անկախ, ինչպէս է Պուլկարիա, Ռումանիա, Յունաստան, կամ Չեխոսլովաքիա, փոխանակ այն Հայաստանին՝ որ կը կոչուի «խորհրդային» եւ ուր տարիներէ ի վեր կայ անսահման բռնաբարութիւն, եւ ընտիր մտաւորականներու դէմ հալածանք եւ կոտորած:

Այլասերած կամ երազատես Հայեր կ'ուզեն թաղել իրենց հինաւուրց, տարաբախտ ազգին ազատատենչ ձըգտումները:

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ Սպանիոյ մէջ՝ մանրանկար մըն է համաշխարհային պատերազմի:

Համաշխարհային մեծ պատերազմի ընթացքին, երբ ամբողջ ժողովուրդ մը կը նահատակուէր, ահաւոր, համատարած, անիմանալի դրուագներով, ո՛չ մէկ Եւրոպացի, ազգայնական կամ համայնավար, զէնք չվերցուց, առնուազն յանուն մարդասիրութեան:

Ծայրայատիկ նաեւ կ'արժէ՝ եթէ նոյնիսկ Եւրոպան կործանի, իր բոլո՛ր «քաղաքակիրթ» ազգերով:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ՀՈԼԱՆՏԱՆ ունի 40000 ք. ք. տարածութիւն, եւ 8.400,000 բնակիչ: Մայրաքաղաք Ամստէրտամի մէջ կ'ապրին 772.000 հոգի: Կրօնքով կաթոլիկ են, բողոքական եւ մովսիսական: Դրօշակը կարմիր, ճերմակ եւ կապոյտ: Կառավարութիւնը՝ սահմանադրական միապետութիւն:

ՆՈՐՎԵԿԻԱՆ ունի 322681 ք. ք. տարածութիւն, եւ 2.871.400 բնակիչ: Մայրաքաղաք Օսլոյի մէջ կ'ապրին 253.000 հոգի: Կրօնքով բողոքական են: Դրօշակը՝ կարմիր, կապոյտ խաչ, շրջապատուած ճերմակով: Կառավարութիւնը՝ սահմանադրական միապետութիւն:

ՇՈՒԷՏ ունի 448.278 ք. ք. տարածութիւն, եւ 6.233.090 բնակիչ: Սթոքհոլմ մայրաքաղաքին մէջ կ'ապրին 526.000 հոգի: Կրօնքը բողոքականութիւն:

ՏԱՆԸՄԱՐՔԱՆ ունի 42.931 ք. ք. տարածութիւն, եւ 3.705.559 բնակիչ: Մայրաքաղաքը՝ Քոփէնհակ, որ ունի 873.000 բնակիչ: Դրօշակը՝ կարմիր սպիտակ խաչով: Դաւանանքով՝ լուտերական:

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— • —

Սիրելի Արազ.— Ի՞նչ էր «երախտաշատ»ը (ինչպէս ըսինք), չի՞ բաւեր «բազմերախտ» գեղեցիկ բառը:

— Քանդել բային հետ առնչութիւն չունի՞ արդեօք քանդակել, քանի որ քարը քանդելով, քերելով, դերփելով առաջ կուգայ քանդակը, քանդելէ վերջ գեղակերտ ձոյլք մը, ըլլայ քար, ըլլայ պղինձ (արձան): Անշուշտ որ «մաղթել» եւ «աղօթել» միեւնոյն հողին վրայ ծլած են, ու քանի՛ աճած, այնքան ալ փոփոխակուած, երաժըշտական ելեւէջին պէս միեւնոյն ձայնանիշին վրայ: — Նոյն արմատէն, այսպէս, «մոյզ» եւ «մուճակ»: Եթէ բանասիրութենէ չսոսկայի թէ՛ անհաւատութեանս եւ թէ անհմտութեանս պատճառաւ, զուարճալիքի փոխարէն մեր դասարանին պիտի յայտնէի, թէ «դաճաճ» հակոտնեայ ձեւն է «քաջ» բառին, տառերու փոփոխութեամբ եւ սուով իսկ իմաստի տարբերութեամբ: Ասկէց առաջ չէ՞ որ ըսուած է ուրիշ հմտագէտներու կողմէ, թէ «աք (զ) աղաղ» կը նշանակէ «որ ընդ այգն աղաղակէ» (առտուան դէմ պոռացող:) Վախնալով որ ծաղրականութեան սահմանները կը քերենք, ... բանասիրութենէ կը հրաժարինք, քերականի համեստ դիրքին խոնարհելով հպարտութեամբ: Որովհետեւ եթէ յամենք բանասիրականին վրայ, քիչ կը մնայ ըսելու համար, թէ «աւիծ» կը նշանակէ « առնել եւ կտոր կտոր (ծուէն) ընել »...:

Սիրելի Արազ, տակաւին կ'ըսեն « յետ այսու », անցեալները արդէն այսպէս գրած էր մէկը յանուն Փարիզի բանկային, մէկը՝ որուն սակայն չվայլեցուցի, քանի որ «վարժապետութենէ» առաջ եկած է, ոհ, ի՞նչ կ'ըսեմ, Տնօրէնութենէ: «Յետ այսորիկ» կ'ըլլայ, «յետ » կ'առնէ սեռական հոլով միայն, իսկ այսու, այդու, այնու գործիական հոլով են: Այդ պարոնները չե՞ն գիտեր միթէ, որ իրենց գիտցած Փրանսերէնին մէջ ալ նախադրութիւնները ամէնքն ալ միեւնոյն հոլովը չեն առներ, այլ զանազան նախդիրներով հոլովներ: Եթէ չես հետեւիր կանոնին, դոնէ ըսէ, մարդ Աստուծոյ, այսուհետեւ, այնուհետեւ, ինչպէս արդէն գրած ենք: Գիրի կամ շարադրութեան մէջ թիւրողները կրնան տարբեր կերպով ալ սայթաքիլ, կըսէ Խիկար:

Հայ լեզուին մէջ դիցաբանութեան համար գործածուած Mercure չունինք, մեր գործածածը Հերմէս է (աստուածներուն պատգամաւորը թեթեւոտն), mercure մեզի համար այլապէս սնդիկն է միայն: Չունինք Vulcain, այլ Հեփեստոս, Արամազդին կամ Զեւսին համար շանթ դարբնող արհեստաւորը: Չունինք Junon, այլ ունինք Հերա (դիցուհի — կողակից այերքին, Արամազդին): Չունինք Mars, այլ Արէս (պատերազմի դիքը), այլապէս Մարտ, Հրատ: Չունինք Սօֆէ, այլ Մորփէոս (քունի դիքը, ուրկէ «մորֆին»:) Չունինք Նէփթիւն, այլ Պոսիդոն (ծովի դիքը): Չունինք Վէնիւս այլ Աստղիկ, Աֆրոդիտէ: Վէնիւս մեզի համար Արուսեակն է: Չունինք Աթալի, ան մեզի համար Գոթողիա է: Ինչպէս չունինք Ժիւփիթէռ, որ մեր Արամազդը, Զեւսն է: Չունինք Պառք, այլ ունինք Պարկայ (մարդկային կեանքը մանող, հիւսող եւ կտրող երեք Քոյրեր դիցական):

Եւ տակաւին ինչեր «չունինք», բայց ինչեր «ունինք»:

Սիրելի Արազ, քիչ առաջ՝ կը կարդայի zu den Herrn harren, որուն հայերէնն է «յարիլ ի Տէր (տիրոջը ճամբուն մէջ յարատեւել): Նմանութիւնը խաբուսիկ չեմ կարծեր: Herr արդէն մեր «տէր»ն է, անգլիերէն եղեր է Sir: Չէ՞ որ արդէն բուն անգլիերէնը, սաքսոնականը, նոյն է գրեթէ տեւտոնականին հետ, տառական ձայներու փոփոխութեամբ եւ հեռաւորութեամբ ալ յաճախ աղաւաղուած, շըփոթուած: Harren ճիշդ մեր յարիլն է, յար, յարատեւել: Եւ դեռ ինչ յարակցութիւններ:

Ըսի՞ արդեօք ասկէց առաջ որ «լուրջ» թերթի մը մէջ գրուած տեսանք... « վերադարձնուն» (իրենց վերադարձին): Արդարեւ գեղեցիկ կամք յառաջդիմութեան... վերադարձնուն ...: Ո՞ր թռչունը ծրտեց: — Հծծել, հեծել, նոյն արմատով եւ, փոքր իսկ չտապելով, կրնանք աւելցնել հաջել, հաչել ձեւին, ինչպէս ընչել, հնչել, մնչել, չչել, չչնչել, չաչել, շառաչել նմանաձայնները նոյն արմատականով:

Անշուշտ որ «աղաւաղել» ճշդիւ այլ այլեն է: Չէ՞ որ Լ տառը փչիկով (,) մը (տեսակ մը ապաթարց) եղած է մեր Ղ ('Լ), փչիկը հետզհետէ վար իջեր գլուխ դարձեր է Լ տառին եւ ձայնըն ալ թանձրացած: Ըստ այսմ «այլ» եղած է «այղ» (Յ տառը ինկած «աղ», եւ այլն):

Մէկը գրած էր « մարամուտ », բայց ինչո՞ւ ոչ մառնամուտ: Ապա թէ ոչ մայրամուտ պէտք է ըսել, քանի որ ԱՅ երկբարբառը անփոփոխ կը մնայ — եղբայրական, մայրենի, այրական, զայրոյթ, եւն.: Շարականին մէջ եղ մը կայ ապօրինի «հարաչարժ» մը փոխանակ հայրաչարժի: Ռամկօրէն կ'ըսենք «մարը մտաւ», բայց երբ բարդ պիտի չընենք, բառերը չենք կրնար իրենց այլայլուած (աղաւաղուած) ձեւովը առնել, այլ «գրական» ձեւովը:

Եա ձեւը կրկնելու եւ ընդհանրացնելու չէ, կը բաւէ «տառապեալ»ը որ ունինք, ի՞նչ հարկ կայ ըսել — « յղեալ կամուրջ » ... որպէս թէ ըսէինք՝ նեղեալ վիճակ, կամ «փոքրացեալ է» ...:

Բայց նոյնքան կարեւորը կայ, սիրելի Արազ: Աւելորդ, նոյնիսկ անտեղի է, խճողում է օրէն մասնիկը զետեղել կարգ մը բառերու վրայ, որոնք իրենց գործածութեամբ, թէ՛ ածական են թէ մակբայ:— Այսպէս՝ ուղղակի, շեշտակի, կրկնակի, այլովէ հանդերձ: Ի՞նչ հարկ կայ ըսել իբրեւ մակբայ՝ ուղղակիօրէն (նմանապէս միւսները): Չի՞ բաւեր միթէ՝ ուղղակի հարցում մը (իբրեւ ածական), կամ ուղղակի երթալ (իբրեւ մակբայ): Շեշտակի հարուած (ածական), եւն.: շեշտակի զարնել (մակբայ), Գրողները եթէ ուշադիր ըլլան, այս աւելորդ պալարը պիտի փրցնեն, յօգուտ գրաշարին եւ ի շահ թերթի բովանդակութեան: Ի՞նչ խայթ լեզուին համար — զմայլելիօրէն, զարհուրելիօրէն, ամարդիօրէն...:

ՏԱՐԱՁ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՌԱԳՈՅՆԸ ՔՈՒՊԱՅԻ ՄԷՋ

— • —

« Հայրենիք »ի թղթակիցը կը գրէ Թունասէն (Քուպա) .—

Օգոստոս 29ին այս քաղաքը, նախաձեռնութեամբ տեղւոյս քաղաքագլխի եւ Ազատական Վեթերաններու եւ 25 օտար կազմակերպութեանց աջակցութեամբն ու մասնակցութեամբ, [illegible] ընդհանուր ցնծութեան մէջ, [illegible] շուքով եւ տասնեակ հազարներու հասնող բազմութեամբ [illegible] իր ազատագրման թուականը, որ տեղի ունեցած է ասկէ 40 տարի առաջ:

Քուպացիները մասնաւոր կարեւորութեամբ կը տօնեն այս յաղթանակը, [illegible] երբ իրենց յաջողութեան [illegible] խախարիսխ, որու հիմերու վրայ հետզհետէ փիւնիկի նման [illegible] կ'առնէ Քուպայի ազատագրութիւնը եւ պայքարող ժողովուրդը ի վերջոյ կը հասնի իր նպատակին:

Տօնական այս հանդիսութեան մասնակցելու համար, ոչ միայն Օրիէնթէ եւ Գամակուէյ նահանգներէն, այլ նոյնիսկ երկրի ամէնէն հեռաւոր անկիւններէն հոս ժամանած էին պետական պաշտօնեաներ, գործիչներ, զօրականներ, ոստիկաններ, նուագախումբեր, վեթերաններ ու [illegible] նական պետեր, մտաւորականներ, լրագրողներ եւ քաղաքացիներ:

Ժամը 9ն էր երբ քաղաքապետութեան պալատին առջեւ կազմակերպ[illegible] հսկայական թափօրը: Հոն էր

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԿԱԶԵՐՈՒ ՎՏԱՆԳԸ

»»»» • ««««

Բայց, եթէ կարելի չէ մաքուր օդ պատրաստել, կարելի է արգիլել արտաքին թունաւոր օդին մուտքը մառաններէն ներս: Ասոր համար հարկ է մառաններու բոլոր ծակ ու ծուկերը գոցել կաւով: Այսպէս, երբ ընտանիքին անդամները կը հաւաքուին պատսպարանին մէջ, պէտք է պատուհաններու շրջանակները, դրան չորս բոլորը կաւով ծեփել, որպէսզի չգտնուի ոչ մէկ ճեղք մը որ թունաւոր կազերու մուտքը թոյլատրէ: Բնական է թէ այս մառաններու ծաւալը եւ յարդարումը կ'ըլլայ այնպէս որ հոն հաւաքուած անձերը կարենան ապրիլ քանի մը ժամ:

Աւելի քան երբեք այս տեսակ պատսպարաններու մէջ պէտք է զգուշանալ թթուածինի աւելորդ սպառումէ: Այսպէս արգիլուած է ճրագ, քարիւղի լամբար գործածել, ծխել, խօսիլ, եւ կամ ջղագրգիռ շարժումներ ընել: Սովորական ժամանակ այս պատսպարաններուն մէջ պէտք է գտնուին միշտ պատրաստ հետեւեալ իրերը,— նստարաններ, սեղան, կացին մը, բահ մը, բրիչ մը, խմելիք ջուր, դեղերու փոքրիկ սնտուկ մը, կաւ, գրպանի ելեկտրական լամբեր, ծածկոցներ, կազարգել դիմակներ:

Ոչ մէկ պարագայի մէջ ներելի է պատսպարաններէն դուրս ելլել, վըտանգը անցած ըլլալու ազդանշանէն առաջ: Եւ նախ քան պատսպարանը ձգելը, ընտանիքին մեծը, կազարգել դիմակը դրած դուրս պիտի գայ, ըստուգելու համար թէ թունաւոր ոչ մէկ կազ կը գտնուի: Եթէ տակաւին կը մնան թունաւոր կազերու շերտեր, լուր պէտք է տալ մասնաւոր սպասարկութեան եւ մինչեւ անոր հասնիլը ոչ ոք պիտի ձգէ պատսպարանը:

Գետնայարկի մառանները պատսպարանի վերածելու հարցը լաւ է որ յանձնուի մասնագէտի մը:

Դիմակները:— Կարգ մը պատերազմական թոյներու դիմադրելու համար կը գործածեն մասնաւոր դիմակներ, որոնց միայն այլանդակ ձեւը կը բաւէ, վտանգին բոլոր արհաւիրքը մեզ զգացնելու: Այս դիմակները կը պաշտպանեն միայն շնչառական գործարանները եւ աչքերը: Եւ արդէն մեծ դեր կը խաղան անհատներու պաշտպանութեան մէջ: Սակայն պէտք չէ միայն այս դիմակներուն ապաւինիլ: Տեսանք թէ կան այնպիսի թոյներ, օրինակ՝ իփերիթը, որ կը յարձակին մարմնի հիւսուածքներուն վըրայ, ինչ որ անհրաժեշտ կը դարձնէ անթափանց հագուստներու (ձգախէժ) գործածութիւնը: Այս զգեստաւորումը անշուշտ ամէն քսակի գործ չէ եւ շատեր պէտք է գոհանան միայն դիմակներով: Այս է պատճառը որ պատսպարաններու գոյութիւնը կը դառնայ անհրաժեշտութիւն մը, իսկ դիմակը օժանդակ դեր մը միայն կը կատարէ:

Պէտք է որ ամէն տան մէջ գտնուի կատարեալ հանդերձանք մը, դիմակ եւ պատմուճան, տանը պետին համար որ աւելի հաւանականութիւնը ունի կազերու հետ շփումի մտնելու: Տունին միւս անդամներուն համար պարզ դիմակ մը լիուլի կը բաւէ, երբ պատսպարանը կը լեցուի կազերով:

Զկարծէք թէ կարելի է մէկ պահէն միւսը սորվիլ դիմակի գործածութիւնը: Պէտք է բազմաթիւ վարժութիւններ ու փորձեր կատարել, դիմակը յաջողապէս գործածելու համար: Դիտուած է որ մէկը երբ վարժութիւն չունի դիմակ կրելու, իր ֆիզիքական ուժին 75%ը կը կորսնցնէ դիմակով մը. մինչդեռ վարժ մարդ մը կը կորսնցնէ միայն 25—30%ը:

Միւս կողմէ տեսնուած է որ մեծ պատերազմին ընթացքին դիմակաւորներու թունաւորումները պատահած են հետեւեալ համեմատութեամբ,— 30 առ հարիւրը՝ դիմակը դէշ դրուած ըլլալուն պատճառաւ:

29%ը՝ դիմակը ժամանակէն առաջ հանուած ըլլալուն պատճառաւ:

6%ը՝ դիմակը ուշ դրուած ըլլալուն համար:

7%ը՝ դիմակ կրելու վարժութիւն չունենալով:

5%ը՝ դիմակները լաւ խնամուած ու պահուած չըլլալով:

Հրապարակին վրայ կը գտնուին բազմաթիւ տեսակի դիմակներ, առաւել կամ նուազ լաւ: Ամէն կառավարութիւն իր հակօդային սպասարկութեանց միջոցաւ կը յանձնարարէ այն դիմակները զոր իւրաքանչիւր անհատ ոչ-զինուոր կրնայ ծախու առնել, եւ

X

պէտք է որ ունենայ:

Այս քանի մը էջերուն մէջ ջանացի ներկայացնել կազերու վտանգը եւ պաշտպանուելու միջոցները: Լաւ է որ Եւրոպայի սրտին վրայ տարագրուած հայ հասարակութիւնը պէտք եղած ուշադրութիւնը դարձնէ այս հարցին վրայ եւ ջանայ իր իսկ միջոցներով պաշտպանուիլ: Գտնուելով օտար երկրի մէջ, պետական օգնութենէն օգտուողներուն ամէնէն վերջինը պիտի ըլլանք մենք, եթէ երբեք մեզի հասնելու եւ օգնելու միջոց եւ ժամանակ գտնուի:

Անցեալ տարի Զուիցերիոյ մէջ հասարակութիւնը այս վտանգին դէմ պատրաստելու համար բացուած դասընթացքի մը ներկայացող Հայը մերժուեցաւ, «օտար» ըլլալուն համար:

Օտարը պէտք է գոհանայ տեղացիէն աւելցածովը, այն ալ եթէ մնայ...

ՊԵՐՃ

(Վերջ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

հայ գաղութը իր ազգային փառա-պանծ դրօշակով ։

Թափօրը իր շրջանը լրացնելէ յե-տոյ՝ գնաց ու կեցաւ հոն, ուրկէ ասկէ 40 տարի առաջ սկսած էին իրենց մեծ գործը Քուպայի ազատութեան քաջա-րի մարտիկները ։ Մինեւոյն գետնին վրայ էրր կոթող կառուցուած է Ա-զատութեան վեթերաններու ակում-բը, որուն հայ գաղութի կողմէ ըն-ծայուեցաւ խաչորկեկ դրօշ մը ընկ. Նիկոլեանի հետեւեալ խօսքերով ․

— « Հայ գաղութի կողմէ պաշտօն ունիմ վեթերաններու Տանն ընծայե-լու այս դրօշը, որ սրբագործուած է հայ վեթերաններու կռուի դաշտին վրայ ինկած անմահ ընկերներու ան-բիծ արիւնով » ։

Ազատութեան վեթերաններու նա-խագահը ընդունեց դրօշը հետեւեալ խօսքերով ․

— « Համբուրելով կ'ընդունիմ դրօ-շը, զոր կը նուիրէք ։ Հիմա ան աւելի թանկագին է ։ Ներեցէք Հայեր, որ զղացումիս ծանրութեան տակ պար-տուած կը զգամ ձեր այսքան գովելի ընթացքին առջեւ ։ Միայն մէկ բան կրնայ փոխարինել, ինչպէս ատեն մը Քուպայի մէջ, կարելիութիւն ըլլար ձեզի հետ միասին երթալ ճակատելու թշնամիներուն դէմ Հայաստանի, որ կրցած է ունենալ այսքան ազնիւ եւ ջերմեռանդ հայրենասէրներ » ։

Իրարու յաջորդող բանախօսները այնքան խօսեցան Հայերու մասին, որ կարծես թէ պահ մը տօնը փոխա-կերպուեցաւ հայկականի ։ Թափօրը ցրուեցաւ ժամը 12ին եւ ապա բազ-մութեան մէջէն չատեր զատուեցան ու քալեցին « Լա Լանկա » կոչուած ա-գարակը, ուր տեղի պիտի ունենար քաղաքապլխի կողմէ դուրսէն եկած պաշտօնեաներու եւ մեծամեծներու պատուոյ սեղանը ։ 300է աւելի ընտր-եալներու չարքին մէջ նորէն տեղ ու-նեցան 5 հոգի մեր գաղութէն, եռա-գոյնով միասին ։

Սրահի ձախ կողմը պարզուեցաւ հայ Եռագոյնը, զոր այնքան զուրգու-րանքով եւ ինքն իր ձեռօք պարզեց Թունասի քաղաքապետ եւ Թունասի հայ գաղութի բարեկամ Տր. Խերար-տօ Փլասենսիա ։

Հոս եւս ճառախօսները չմոռցան մեզ ։ Սակայն, բոլորը զանց ընելով համառօտաբար կը ներկայացնեմ քա-ղաքագլխի ուշագրաւ խօսքերը ։

— « Bendito Seau Estos Armenios » (Օրհնեալ ըլլան սա Հայերը), որոնք խելք ունին ամէն տեղ իրենց պա-տուական չնորհքը ցոյց տալու ։ Եւ բա-րեբախտ է Քուպան, որ անոնցմէ իր մէջ եւս կը հաշուէ մաս մը ։ Ասոնք անոնք են, որ դարեր չարունակ պայ-քարեր են իրենցմէ չատ աւելի բազ-մամարդ ու միանգամայն քանի մը թշնամիներու դէմ եւ մնացած են կեն-դանի ու կենսունակ ։ Ասոնք անոնք են, որ երկարատեւ կռիւներէ ու պայքար-ներէ յետոյ, վերջապէս իրենց թշնա-միէն կորզեցին իրենց անկախութիւնը եւ սահղծեցին սա խորհրդաւոր ու ըղ-ձանչելի դրօշակը, որ ես իմ ձեռքով իմ հայրենի դրօշի կողքին պարզելը մեծ պատիւ համարեցի ինձ ։ Ասոնք ա-նոնք են, որ դրօշներու սրբութենէն չատ աւելի կը հասկնան քան ուրիշներ եւ թերեւս այդ է պատճառը, որ այս

օր անոնք մեզ պատուեցին ընծաներու ամէնէն թանկագինը նուիրաբերելով մեզի, մեր Եռագոյնը, որ ջնաեւ ա-պացոյցն է իրենց անկեղծ հաւատար-մութեան » ։

Ահա այսպէս, մինչ օտարները պա-տիւ կը համարեն իրենց մեր Եռագոյ-նը իրենց ձեռքով իրենց դրօշին քով պարզելը, մանաւանդ պետական բարձր պաշտօնեաներ, անդին անխիղճ Հա-յեր դեռ կը պայքարին այդ սրբու-թեան դէմ ։ Ո՞ւր է այս առեղծուածին բանալին ։

Թղթակից

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

Յունաստանի պաշտօնաթերթը Սեպ-տեմբեր 17ին հրատարակեց օրէնք մը հայ գաղթականներու զետեղման հա-մար տրամադրուած ձրի հողի մասին ։

Օրէնքին համաձայն, կառավարու-թիւնը 40 արտավար, այսինքն 60 հա-զար կանգուն ձրի հող կը տրամադրէ Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէն-եան Օֆիսին, Աթէնքի եւ Փիրէայի կարօտ հայ գաղթականները զետեղե-լու համար ։

Օրէնքի հրատարակութենէն մինչեւ մէկ տարի, տրամադրուած հողին վը-րայ բնակարաններ չչինուելու պարա-գային, խնամատարական նախարա-րութիւնը իրաւունք ունի տրամադրը-ուած հողը ետ առնելու ։

*** Նանսէնեան Օֆիսի Աթէնքի ներ-կայացուցիչ պ. Քօթէլնիկով հետեւ-եալ յայտարարութիւններն ըրած է « Նոր Օր »ի խմբագրին ․

— Յունաստանի հայ կարօտ գաղ-թականները զետեղելու համար Նան-սէնեան Օֆիսին տրամադրութեան տակ գտնուած գումարը ներկայիս հասած է երկու միլիոն երեք հարիւր հազար տրախմիի ։ Օֆիսը եւ Բարե-գործականը Փարիզի մէջ համաձայ-նած են նախապատուութիւն տալու երկրաչափ պ. Ժ. Սուլիսի ներկայա-ցուցած ծրագրին, Աթէնքի եւ Փիրէա-յի գաղթականներուն զետեղման հա-մար ։ Ձեռնարկուները նախապատուու-թիւն պէտք է տան գաղթական հայ աշխատաւորներու ։ Անոնց տրուելիք օրավարձէն մաս մը վար պիտի դրուի, չինուելիք բնակարաններուն ծախքը հոգալու համար ։

Տրամադրուած հողին վրայ կարելի է առաւելագոյն 600 տուներ կառու-ցանել ։ Այս 600 տուներէն 200—250ը պիտի տրուին ամէնէն աղքատներուն, իսկ միւսները պիտի յատկացուին քիչ թէ չատ բարեկեցիկ գաղթականնե-րուն ։

Այս վերջինները որոշ գումարներ պիտի վճարեն, իրենց բնակարաննե-րու արժէքին հաշւոյն ։ Այս գումար-ները պէտք է անյապաղ վճարել Օֆի-սի ներկայացուցչութեան ։ Այն գաղ-թականները, որոնք իրենց պարտքերը չեն կարգադրած Օֆիսին հանդէպ, ինչպէս նաեւ պարտականներուն երաշ-խաւորները, դուրս պիտի ձգուին այս կարգադրութենէն ։

Ձեռնտուելիք ընտանիքներուն ցան-կը պէտք է պարունակէ հետեւեալնե-րը — 1. աղքատներ, 2. քիչ թէ չատ բարեկեցիկներ, 3. հարուստներ ։ Ցան-կին մէջ պէտք է ցոյց տրուին գաղ-թականներու ճշգրիտ հասցէն ։ Մին-չեւ այսօր այս ցանկերը տակաւին մե-զի յանձնուած չեն ։ Ցապաղումը ար-գելք կ'ըլլայ մեր գործին եւ պէտք է անկեղծօրէն ձեզի ըսեմ թէ դէչ տը-պաւորութիւն կը թողու Ժընեւի վը-րայ ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպօլ

ՓԱՐԻԶ.— Ինչպէս որ գործի մը յաջողութիւնը մարդուս աշխատելու աւելի խրախուսանք կուտայ, այդպէս էլ եղաւ անոնց, որ կիրակի օր տարին մեծ յաջողու-թիւն մը Կրանվիլի համբաւաւոր Ա. խումբին վրայ 4—0ով ։ (Փարիզեան նշանաւոր խումբեր պարտուած էին այս խումբէն) ։

Արդարեւ գնահատելի էր մեր մար-զիկներուն արագ եւ գիտական խա-ղարկութիւնը մանաւանդ մեր պար-մանի բերդապահին՝ (Արայ Մանուկ-եան) որ հազիւ 17 գարուններ բոլո-րած է այժմէն եւ կը խոստանայ փայ-լուն ապագայ մը ։

Մեր Կրանվիլի այցելութեանը առ-թիւ երիտասարդ հայրենակից մը՝ Ա-րայ Խաչատուրեան ջերմ հիւրասիրու-թիւն մը ցոյց տուաւ բոլորիս հան-դէպ, հակառակ մեր ոչ մէկուն ծա-նօթ ըլլալուն ։

Ներկայիս Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի ֆութպոլի Ա. խումբը մայրաքաղա-քիս օտար խումբերուն (Ռուս, Ջեխ, Յոյն, Լեհ, Իտալացի, Սպանիացի, Հրեայ, Զուիցերիացի) լաւագոյնն է ։ Դժբախտաբար ցարդ չկրցաւ իր սե-փական մարզադաշտը ունենալ, որուն պէտքը զգալի է միշտ ։

Պահեստի խումբը անցեալ կիրակի պարտուեցաւ Ֆ. Ս. Քօրպէյի խում-բէն 5—2ով ։

Ցառաջիկայ կիրակի մեր Ա. խում-բը կը մրցի Houilles Athlétique Clubի խումբին դէմ որ Փարիզի Առաջին Տի-վիզիոնի լաւագոյն խումբերէն մէկն է ։ Ժամադրութիւն ժամը 13ին Portes Champerrets, առնել օթօպիւս եւ իջնել Grand Cf.

Պահեստի խումբը պիտի մասնակ-ցի բաժակի մրցումի որ տեղի պիտի ունենայ կիրակի 3 եւ 10 հոկտեմբեր Լա Քուրնէօվի մէջ, այս մրցումին կը մասնակցին Ի. Ս. Վիլէէ լէ Պէլ, Լա Քուրնէօվ, Ռուսերը եւ մեր պահես-տին ։ Կիրակի պիտի մրցինք Վիլէէ լէ Պէլի Ա. խումբին դէմ ։ Ժամադրու-թիւն ժամը 13ին Portes de la Villette ։

Միսակ Երանեան

X

ՄԱՐՍԷՅԼ.—Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ա. խում-բը ներկայ էր իր դաշտին վրայ, բայց յունական խումբը չերեւցաւ, որով Հ. Մ. Ը. Մ. կը շահի առաջին ախոյենական մրցումը forfaitով ։ Բ. խումբին մրցումը տեղի չէ ունեցած ։ Ժինորները կը կորսնցնեն բարեկամա-կան մրցումը St. Julien դէմ 3—2 ։ Մի-նիմները կը շահին բարեկամական մըր-ցումը Սէն Ժիւլիէնի դէմ 5—1 ։

Կիրակի 2 հոկտեմբեր, Հ.Մ.Ը.Մ. Ա. խումբը կը կատարէ իր բարեկա-մական մրցումը U. S. Cardanni դէմ, ժամը 2ին, Cardanni դաշտին վրայ ։

Բ. խումբը կը մրցի U. S. Electricitéի դէմ, ժամը 10ին Electricitéի դաշ-տը ։ Ժինորները կը մրցին U. S. Amicalի դէմ. մրցում ախոյանականժամը 10ին Stade U. C. A. ։ Մինիմները կը մրցին U. S. Electricitéի դէմ. մրցում բարեկամական ժամը 9ին, Elcetricitéի դաշտին վրայ ։

Թ. Պաղտասարեան

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք.—

Տիկին Վ. Զարդարեանէ, ողբացեալ Ռուբէն Զարդարեան 2 վերջին նա-մակները, գրուած Էնկիւրիէն 1915ին, երբ վեց ընկերներով ճամբայ կը հան-ուէին դէպի մահ ։

Տիկին Հ. Փափազեանէ, տասը նա-մակ, գրուած 1910—12 թուականնե-րուն մեր ղեկավար ընկերներու կող-մէ, որոնք զոհ գացին մեծ եղեռնին ։

Գուրգէն Մխիթարեանէ (Գահիրէ), խմբանկար մը՝ Թէյասեղան ի պատիւ դերասանուհի Սիրանոյշի եւ Յ. Աբէլ-եանի իրենց մասնակցութեամբ, 1922-ին Բերայի եկեղեցւոյ սեղանատան մէջ (Պոլիս) ։

Վահան Փափազեանէ, ութ նամակ, գրուած Արմէն Գարօի, Իշխանի, Հայր-Աբրահամի, Վարանդեանի եւ ուրիշներու կողմէ ։

Տիկին Գ. Աւետիսեանէ, իր ողբաց-եալ ամուսնոյն՝ Օննիկի (Հաճի) մե-ծադիր նկարը ։

X-էն (Հայաստան) Երեւանի բուսա-բանական այգիէն տուփ մը հող ։

X-էն (Գահիրէ) Հայկական գանկ մը, մեծ եղեռնի զոհերէն, գտնուած Տէր Զօրի անապատին մէջ ։

Հրանտ - Սամուէլէն, ֆրանսերէն գիրք մը որ կը պարունակէ 1907ի Ըն-կերվարակ. համագումարը (Շթութ-կարտի), որուն կը մասնակցէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին ներկայա-ցուցիչը, Ակնունին ։

Հրանդ Քէօսէեանէ, Դաշնակցու-թեան փոքրիկ ոսկի զինանշանը, նուէր Յունաստանի ընկերներէն ։

Xէն (Գահիրէ), Տերեւ մը Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի կողմէ Սիմոն Զաւարեանի դագաղին վրայ դրուած դափնեպսա-կէն եւ նկար մը որ կը ներկայացնէ Թորգոմի (Թումանի) խումբին կառա-բածը Օլթիի գծին վրայ ։

Ներսէս Տակառեանէ, Հ.Յ.Դ.Պալ-քանեան Կեդր. Կոմիտէի թուղթիկը, ուղղուած Պալքանի հայութեան, 1914 21 դեկտեմբերի (Սոֆիա) ։

Ստացուած են նաեւ հետեւեալ դրա-մական նուէրները.—

	Ֆրանք
Բժիշկ Արզումանեանէ (Միլան) իր այցելութեան առթիւ	100
Տէր եւ Տիկին Շահլամեանէ (Մարսէյլ)	100
Գարագաշեան ամուսիններէ (Պուքրէշ)	50
Վարդան Քիւքչեանէ(Մարսէյլ)	50
Գալէնդարեանէ եւ Պաղտասար-Փափազեանէ (Յունաստան)	50
Գալէնդարեանէ եւ Պաղտասար-եանէ (Մարսէյլ)	30
Ոմն, իր այցելութեան առթիւ	25
Ոմն ,, ,, ,,	25
Վաչիկ Փափազեանէ	10

Վարիչ Թանգարանին՝
Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

— Քիչ մը նստէ եւ հանգստացիր ։ Թէյ մը կը պատրաստեմ հիմա ու կը նստինք կը զուարճանանք ։

Մայքովա խոկոյն սամավարի վրայ թէյի ջուրը դրաւ եւ չարունակեց ․

— Լաւ է որ եկար, Սողոմոն, քանի օրէ ի վեր կը սպասէի քեզի ։

— Ինձի՞ կը սպասէիր ։

—Այո՛. Մայքովա չիտակ խօսէ, գիս կարօտցա՞ծ էիր ։ Ես չատ զբաղած էի. մ[ի]տքս անհանգիստ էր ։ Շատ կարօտ-ցած էի քեզ ։ Սակայն այդ կարօտիս մասին իսկ մտածելու հնարաւորութե-նէն զրկուած էի ։ Գիտե՞ս ի՛նչ սոս-կալի բան է գիշերները մինչեւ առա-ւօտ արթուն անցընելը ։ Միշտ մտա-ծումներդ եւ երեւակայութիւնդ մէկ կէտի չուրջ կը կեդրոնանան ։ Առտուն թմրած վիճակի մէջ կ'արթննաս եւ խելքդ գլուխդ չըլլար ամբողջ օր ։

— Կ'ենթադրեմ որ չատ ջղային ես ։ Ինչո՞ւ ձեռքերդ կը դողդղան ։ Ի՞նչ կ'ըլլաս ։ Աչքերդ ցոյց կուտան որ դուն մեծ մարդ մը պիտի ըլլաս ։

Թէհլիրեան զգեցիկ կնոջ բերնէն այս տեսակ խօսքեր լսելով չատ կ'ու-րախանար ։

Թէհլիրեան, իրականին մէջ ան-փորձ, սակայն ոճիր գործելու համար դաստիարակուած գազանէ մը տար-բեր մէկը չէր ։ Գործողութեան սեղա-նին վրայ դրուած հիւանդի մը հոգե-կան վիճակը ունէր ան եւ աչքերը մը-թագնած էր ։ Հիւանդը, գործողու-թեան սեղանին վրայ, նախ չուզեր թմրեցնող դեղը հոտոտել ։ Ձեռքով կը հրէ այդ դեղը, վերջը ձեռքերը չեն բռներ, կը լսէ, սակայն չի կրնար խօ-սիլ. աւելի վերջ մեռելի մը պէս ա-նըզգայ կը դառնայ ։ Արթննալէն վերջ կը զգայ որ կ'ապրի ։ Հիւանդը այդ միջոցին դեռ ո եւ է ցաւ չզգար ։ Բայց հետզհետէ կը սկսին ցաւերը եւ կը սաստկանան, անտանելի դառնալով ։

Ահա Թէհլիրեան գործողութեան մը ենթակայ եւ թմրեցուցիչի ազդեցու-թեան տակ ապրող հիւանդ մըն էր ։ Մայքովայի աչքերը քլորոֆորմի մը պէս կ'ազդէին իր վրայ եւ իր գործե-լիք ոճիրի գործողութեան ցաւերէն քիչ չարչարանքով ազատուելու կ'օգ-նէին ։

Թէհլիրեան կէս մը մարած վիճակի մէջ վերջապէս նետուեցաւ Մայքովա-յի գիրկը ։ Ուզեց պահ մը ինքզինքը մոռնալ եւ իր զգացումներուն գինով դառնալ, սակայն այնքան ջղային դարձած էր որ չուտով հեռացաւ ան-կէ ։ Մայքովա, սեւ գիշերազգեստը վրան, ոտքի ելաւ եւ Թէհլիրեանի առ-ջեւ կանգնելով կոթողի մը նման, ը-սաւ անոր ․

— Այս գիշեր չատ ջղայնացած կ'ե-րեւիս կալուչկէք մօյ, (աղաւնիս), չէ՞ս ուզեր քիչ մը հանգստանալ ան-կողնին մէջ ։ Եկուր կօշիկներդ հա-նեմ. ես ալ անկողնիդ վրայ նստելով պատմութիւններ կը պատմեմ քեզի ։ Տեսա՞ր հիմա աւելի հանգիստ ես ։ Մտիկ ըրէ քեզի սեւ գայլի պատմու-թիւնը պատմեմ ․

— Առենօք ընդարձակ անտառի մը մէջ վայրի եւ սեւ գայլ մը կայ եղեր ։ Գիւղացիները անոր սեւ իմաստը ու-նեցող «չօրնի» անունը դրած էին ։ Ա-մէն մարդ, այդ գայլին մէջ մարդկա-յին հոգի մը կ'երեւակայէր ։ Անտառի մօտակայ գիւղերու բնակիչները կը վախնան եղեր անկէ ։ Սակայն, այդ գայլը օրէ օր աւելի վտանգաւոր կը դառնար ։ Գիւղացիները վերջապէս կը դիմեն իրենց կրօնապետին եւ կը հայ-ցեն անոր օգնութիւնը ։ Կրօնապետը ամբողջ գիշեր ծոմ պահելէ եւ աղօթե-լէ վերջ, առտուն կանուխ անտառ գա-ցած է եւ կանչած գազանը ու ըսած ա-նոր ․

— Գայլ, ինչո՞ւ այսքան գէշութիւն կ'ընես. ինչո՞ւ այնքան մեղքեր կը գործես եւ մարդեր կը սպաննես ։

— Ես Աստուծոյ կողմէ գէշութիւն ընելու համար ստեղծուած եմ ։ Այդ պատճառաւ մինչեւ մահս պիտի կա-տարեմ այդ պարտականութիւնս ։

Այն ատեն կրօնականը կը խաչակն-քէ եւ կը փախչի ։ Սակայն գայլը այդ օրէն ի վեր իր կատաղութիւնը կրկ-նապատկած է ։ Հանդիպած տեղը մար-դոց վրայ կը յարձակի եղեր ։

Գայլին պատճառած գէշութեանց չհանդուրժող երիտասարդ մը, օր մը, խոշոր դանակ մը բռնելով կ'երթայ գայն սպաննելու ։ Բայց կը բզկտուի գայլէն ։ Երկրորդ երիտասարդ մը զէնքով կ'երթայ սպաննելու զայն ։ Կը կրակէ, սակայն թէթեւ կերպով կը վիրաւորէ գայլը ։ Վիրաւոր գայլը յարձակելով բզկտած է նաեւ երկրորդ երիտասարդը ։

Անկէ վերջ երրորդ եւ չորրորդ ե-րիտասարդներ եկան եւ արժանացան առաջիններու ճակատագրին ։ Վերջա-պէս հինգերորդ երիտասարդը յաջո-ղեցաւ սպաննել գայլը, պայթեցնելով անոր գանկը ․․․ ։

Թէհլիրեան, որ այդ պատմութիւնը կէս քուն կէս արթուն վիճակի մէջ կը լսէր, յանկարծ ոտքի ելաւ, հագուե-ցաւ եւ առանց մնաք բարով ըսելու մեկնեցաւ դուրս ։

Մայքովա, իր պարտականութիւնը լրիւ կատարած ըլլալու գոհունակու-թիւնը զգաց եւ աչքերը յառեց Թէհ-լիրեանի հետքերուն ․․․ ։

X

— Ո՞վ է ան, ի՞նչ կ'ուզէք, հար-ցումները երբ մնացին անպատասխա-նի եւ սատիճաններէն արագ կերպով մէկու մը վար իջնելը լսուեցաւ, Թա-լէաթ փաշայի ընկերը քար կտրեցաւ եղած տեղը ։

(Շար.) (14)

Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Դ Է Մ Ի Ն

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Թէեւ քահանան ուզեց հակառակիլ, խնդրելով որ ժամանակ մը մնան այդ երեղէնները, մինչեւ որ Առիւծ Գեւօն հնարաւորութիւն ունենայ տան տըն-տեսութիւնը վերակազմելու, սակայն մեր բարեկամը այնպիսի խիստ պա-տասխան մը տուաւ որ քահանան լը-ռեց ։

— Հէյ, հէյ,— յօնքերը կիտելով խօսեցաւ Առիւծ Գեւօն,— Ուէս Գեւո-յի տղէն ոչ անճար է, ոչ ողորմու-թեան մուխթաճ, որ ես զիմ հօր տուն մի կրնամ չէնցնել, էդ մէկ իմ, մէկ ալ Աստուծու մէջ ։ Ցորի՞, էս քանի տարի աղքութեան զինուոր եղայ, իմ կռիւներ Խանասոր, Պօղաչքեան, Խասաուր, Բասենայ դաշտ, Գոր-ծոթ, Ղըլճայի սար, Ծիծանցու գեղ, զո՞ր մէկ ըսիմ, ես հօրենական տուն եկայ, որ խալխին ձե՞ռք երկնցնում, ողորմութի՞ւն առնեմ ։ Չէ, վալլահ չէ, ես զիմ հաչիւներ իմ ձեռօք կը մաքրեմ տուշմընին հետ ։ Ուէս Գեւոյի տան պարտականներ էւելօք կան ։ Էս դեղ լէ ունի մէկը, ես Առիւծ Գեւօ չէղնիմ թէ ընոնց պօղէն դուրս չը բերեմ զմըր տան արդար իրաւունք ։

Գեւոյի ակնարկութիւնը Խասաուրի մասին բաւական թափանցիկ էր, բո-լորն ալ հասկցան որ խօսքը գիւղի քիւրտ աղայի մասին էր ։ Բայց ատկէ աւելի լսողներու հետաքրքրութիւնը չարժեցաւ Առիւծ Գեւոյի ունեցած կռիւներու թուումին մէջ՝ լսելով Խասաուրի նշանաւոր կռուի մասին ։ Ուրեմն իրենց Ասլան բէկն ալ հայ-դուկներէն մէկն էր, որոնք սպաննե-ցին Հասան աղայի մեծ եղբայրը, Տէրվիշ աղան ։

—Ասլան բէկ,— խնդրեց գիւղի խմբապետներէն մէկը,— ողո՞րդ որ դու լէ Խասաուրի կռուի մէջն էիր ։

— Հա՛ հա՛յ, ծօ էտէ խօ՞սք է. մէկ ուրիշ կեախ կը պատմեմ ։ Տէ ձեզ դուրպան դէս դաթ ու փրթին տարէք տիրուն ։ Շարաթ գիշեր վարժատան մէջ հաւաքում պիտի եղնի, Խասաու-րի տղամարդ հոն հաւաքուք եղնի, Առիւծ Գեւօն ձէ բան ունի ասելիք, մէկէլ զեղերանց լէ խապար տուող եղնի ։

Մինչ երիտասարդները զբաղած էին տան մէջ գտնուող իրեղէնները փո-խադրելով՝ քահանան չուքի նման դուրս սպրդելով չուն[չ]ն առաւ Հասան աղայի մօտ ։ Մանրամասնօրէն պատ-մեց անոր Առիւծ Գեւոյի սպառնա-լիքն ու պահանջները եւ հեռացաւ ։

Հասան աղայի մօրուքը ձեռքը մնաց ։ Անկէ վերջն է որ որոշեց ինք երթալ Առիւծ Գեւոյի մօտ ։

Սենեակին մէջ մարդ չէր մնացեր եւ ոչ ալ փոխ առնուած իրեղէններէն կտոր մը ։ Երկու ընկերները չոր փըռ-խաթի վրայ նստած իրար կը դիտէին ։ Ցանկարծ կուչտերը սեղմելով Առիւծ Գեւօն բարձրաձայն սկսաւ ծիծաղիլ, Թոփալ Սատանայի մտախոհ դէմքին նայելով ։

— Ծօ՛ սարսախ, էդ երեսդ ինչո՞ւ թթուեցաւ, ղաւո՞ր ես թէ մալդ ու միւլքերդ կորսուան, ծօ՛ աւանակ, մէկ ինձ հայէ, հէ՜յ քեզ կ'ըսեմ, վալլահ, պիլլահ, թիլլահ երեք չորս չարաթէն էս տան մէջ հարսնիք պիտի եղնի ․․․

— Ծօ ախպէր ծռա՞ր,— ալ բարկա-ցած պոռաց Թոփալ Սատանան, ո-րուն համբերութիւնը սպառած էր,— ծո էս հալէդ հա՞րս պիտի բերես ։

— Հէ՜յ հէյ, աղէկ ախպէրս, Առիւծ Գեւօն կարգը գինայ, առաջ դուն՝ վերջը ես ։

— Ե՞ս պիտի կարգուիմ ։

— Հա, վալլահ ։

Թոփալ Սատանան այլեւս աւելորդ համարեց խօսել, փորձեց ոտքի ելնե-լով սենեակէն դուրս գալ, բայց Ա-ռիւծ Գեւօն ընկերոջ թեւը բռնելով ստիպեց որ նստի ։ Անկէ վերջ երկար, չատ երկար փսփսալով խօսեցաւ Ա-ռիւծ Գեւօն, մինչ Թոփալը ուշա-դրութիւնը սրած, մտիկ կ'ընէր ընկե-րոջ խօսքերուն եւ երբեմն գլուխով հաւանութիւն յայտնելու նշաններ կ'ընէր ։

Կէս օրէն քիչ անցած սենեակի սե-մին վրայ երեւցաւ Հասան աղան զօ-լամի ընկերակցութեամբ ։

— Սէր սերան, սէր չաւան,— ծան-րօրէն տեղէն բարձրանալով դիմաւո-րեց Առիւծ Գեւօն,— զալուստդ բա-րի, Հասան աղա, թէեւ Ուէս Գեւոյի տունը քեզ լայեղ տեղ մը չէ,— ու ձեռքէն բռնած նստեցուց քովը, ա-ռանց սենեակի պատուաւոր անկիւնը զիջելու աղային ։

— Բարի եկար Ասլան բէկ, վեր մեր աչքին, վեր մեր գլխուն, — ակամայ պատասխանեց Հասան աղան, որու ուշադրութենէն չէին վրիպած Գեւո-յի հեղնական խօսքերը,— դաշխըրքի բաներ ո՞վ գինայ Ասլան բէկ, էս օր չէն տուն, վաղը աւերակ, դուն սաղ եղնիս ։ Ողջ գալդ էր պէտք, մնացա-ծը դատարկ բան է. մեզ լէ մեր պարտքը գիտցող աղա ենք, մեր խեղճ Հայերու օգնելը մեր տան պարտքն է ․․․

Այդ պահուն Առիւծ Գեւօն բերանը լայն բացած ձայնաւոր կերպով յօ-րանջեց ։ Պարզ էր Հասան աղայի հա-մար, այդ ձեւի խօսակցութիւն մը իր կողմէն ցանկալի հետեւանք մը պիտի չունենար, խոհեմութիւն համարեց լռելը ։

Բարեխիղճ մարդու համբաւ չահած էր Հասան աղան ։ Անոր այդ բարեսը-տութիւնը չատ աւելի չեչտուած ձե-ւով երեւան եկաւ սահմանադրու-թեան հռչակումէն վերջ ։

Շրջակայ հայ գիւղերու մէջ այլեւս ինքնակոչ բէկերու վարկը ինկած էր, նոյնիսկ գտնուեցան երկու գիւղերու Հայեր, որոնք մերժեցին աղայի հա-մար զօլամի երթալ ։ Բէկերը թէեւ ափ մը հող չունէին այդ գիւղերուն մէջ, բայց Համիտեան չրջանին որպէս թէ գիւղացիները պաշտպանելու համար եկած են գիւղացիներու ծախքով ու աշխատանքով չինել տուած էին քօշ-կեր, դեռ սատիճանաբար ծանրացող տուրք մըն ալ դնելով այդ ժողովուր-դի վրայ ։ Այդ կարգերը սակայն, հետզհետէ կը մաչէին եւ հայ ժողո-վուրդը պահանջկոտ կը դառնար, իր իրաւունքները կը պաշտպանէր ։

Այս պարագան չատ լաւ գիտէր Հա-սան Աղան ։ Երբ Խասաուրի Հայերու հետ խոհեմ վարուեցողութեան քա-ղաքականութիւն մը սկսած էր, եթէ կ'աշխատէր սիրաշահիլ զանոնք, պա-րագայ էր կողմէն յիմարութիւն պի-տի լինէր զրգռել Առիւծ Գեւոյի նման մէկը, որ թէ անուն հանած կռուող մըն էր եւ թէ հայ ժողովուրդի աչքին ազդեցիկ մարդ մը ։ Այս պատճառով Հասան աղան սրտանց կը փափաքէր Առիւծ Գեւոյի հետ հասկացողութեան գալ, անչուշտ առանց իր դիրքէն եւ իրաւունքներէն բան մը զիջելու ։

Ինչպէս ըսած ենք, Հասան աղան մէկէ աւելի պատճառներ ունէր մտա-հոգուելու ։ Ուէս Գեւոյի մահէն ան-միջապէս վերջ, Հասան աղայի եղ-բայրը, Տէրվիշ աղան, բռնագրաւած էր Ուէսենց երեք լաւագոյն արտերը ։ Եղբօր սպաննուելէն վերջն ալ ինք չարունակած էր այդ հողերէն օգտը-ուիլ որպէս թէ անոնք իր սեփական հողերը լինէին ։

Բայց եղած անարդարութիւնը այս-քանով չէր վերջանար ։ Այդ հողերու կալուածագրերը Ուէս Գեւոյի անու-նով կը մնային ։ Հասան աղան այդ հողերէն օգտուելով հանդերձ՝ հողա-յին հարկը խեղճ Նոյեմզարը կը վճա-րէր, զաւակներու բերնի հացը կտրե-լով ։ Առիւծ Գեւոյի եղբօր մահէն վերջն ալ Հասան աղան աւելի մեծ յի-մարութիւն գործեց, Շերեան դետի վրայ Ուէս Գեւոյի երկու աչքանի ջրա-ղացը գրաւելով ։ Եթէ միայն այս յի-մարութիւնը կատարած չլինէր, դառ-նութեամբ կը մտածէր Հասան աղան, ալ դժուար չէր լինէր ։ Ո՞վ գիտնար թէ քանի մը տարիէն սահմանադրու-թիւն կրնայ հռչակուիլ եւ Ուէս Գեւո-յի մեռած կարծուած տղան ալ կրնայ վերադառնալ Խասաուր ։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

չատակներ։ Իտալեւգերման բարեկամութիւնը, որ կը նուիրագործէ Հռոմ-Պերլին առանցքը, այս օրերս խորապէս մտաւ երկու ազգերու սիրտերուն մէջ եւ այնպէս ալ պիտի մնայ։ Այդ բարեկամութեան նպատակներն են,— սերտ համերաշխութիւն երկու յեղափոխութեանց, վերածնութիւն Եւրոպայի, խաղաղութիւն այդ անունին արժանի բոլոր ժողովուրդներու համար »։

Բոլշեւիկեան յեղափոխութեան 20ամեակը

Մոսկուայի եւ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 20ամեակին առթիւ։ Առենէ մը ի վեր վար առնուած են այն հինգ ոսկեզօծ մեծ աստղերը, որ դրուած էին Քրէմլինի աշտարակներուն վրայ, կայսերական արծիւներուն տեղ։ Աշտարակներուն վրայ ալ շինութիւններ կը կատարուին, տեղաւորելու համար մետաղէ եւ կարմիր ապակիէ նոր աստղեր, որոնք ելեկտրականութեամբ պիտի լուսաւորուին գիշերը։ Միեւնոյն ատեն կը շարունակուի Քրէմլինի զարդարումը։ Այս առթիւ մաքրուած է ոսկեզօծ մեծ ժամացոյցին երեսը, որ ունի վեց մեթր տրամագիծ եւ կը գտնուի գլխաւոր աշտարակին վրայ (Փրկիչ)։ Ձեռնարկուած է նաեւ նորոգելու Երանելին Վասիլիյի հռչակաւոր եկեղեցին, որ կը գտնուի Կարմիր Հրապարակին վրայ։ Կարեւոր վարկեր սահմանուած են, վերահաստատելու համար այս տաճարին ներքին եւ արտաքին երեւոյթը այնպէս ինչպէս Իվան Ահեղի օրով, երբ նոր կը շինուէր ։

Իտալիա զոհացում առաւ

Փարիզի մէջ հաւաքուած նաւային մասնագէտները վերջնապէս համաձայնած ըլլալով, պայմանագիրը ստորագրուեցաւ հինգշաբթի օր եւ անմիջապէս հաղորդուեցաւ անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական կառավարութեանց, որպէսզի վաւերացնեն։ Ուրեմն Իտալիա պիտի մասնակցի Միջերկրականի հսկողութեան, քանի որ Անգլիա եւ Ֆրանսա զիջումներ կատարած են, հաւասարութեան հիման վրայ։ Նիոնի համաձայնութիւնը միայն Տիւրէնեան ծովը կը յատկացնէր Իտալիոյ, հսկողութեան համար։ Նոր պայմանագրով, որ պիտի հրատարակուի վաւերացումէն վերջը, Իտալիոյ կը յանձնուին Հիւսիսային Ափրիկէի ամբողջ իտալական ծովեզերքը, մինչեւ Սուէզ։ Անգլիա պիտի պահէ Ճիպրալթարի շրջանը, իսկ Ֆրանսա պիտի պաշտպանէ Մարսէյլ-Հիւս. Ափրիկէ (Ֆրանսական) ճամբաները եւն.։

Անվերջ զեղակատարութիւններ

Խ. Միութեան գաւառական թերթերը 26 նոր մահավճիռներ կը ծանուցանեն։ Այսպէս, Լէնինկրատի ելեկտրական կայանէն տասը ճարտարագէտներ եւ պաշտօնեաներ մահուան դատապարտուած են, «արկածներ կազմակերպած, մեքենաներ խանգարած, ելեկտրական կայանները պայթեցնելու պատրաստուած եւ լրտեսութիւն ըրած ըլլալու» յանցանքներով ։

Զանազան շրջաններու մէջ ալ, արմտիքի մթերման պաշտօնեաներէն 16 հոգի մահուան դատապարտուած են, «փտեցուցած ըլլալով արմտիքը»։

Կ'ըսուի թէ տասը ճարտարագէտները իրենց հրամանները առած էին Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութենէն ։

55,000 Սպանիացիներ պիտի վերադարձուին

Ինչպէս գրած էինք, ներքին նախարարութիւնը որոշած է վերադարձնել փախստական Սպանիացիները։ Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութեան մը մէջ, ներքին նախարարը կը յայտնէ թէ 55.000 Սպանիացի փախստականներ կան որոնք օրական մէկ միլիոն Փրանքի կը նստին կառավարութեան և քաղաքապետութեանց։ Պիտի վերադարձուին միայն անոնք որ բեռ են հանրութեան վրայ։ Հիւանդները եւ անկարները պիտի կրնան մնալ։ Փախստականները իրենց ուզած սահմանագլուխը պիտի առաջնորդուին, որպէսզի երթան Սպանիոյ կառավարութեան կամ ապստամբներուն գրաւած շրջանները ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԹԻՆ ԳԻՆԸ, որ 1.90ի պիտի բարձրանար Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, պիտի մնայ 1.85, համաձայն գիներու հսկողութեան յանձնաժողովի որոշման ։

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄԸ կը սկսի այս գիշեր (շաբաթէն կիրակի)։ Զմոռնաք մէկ ժամ ետ տանիլ ձեր ժամացոյցը, կէս գիշերին ։

ՃԱՓՈՆ 150.000 ԶԻՆՈՒՈՐ պիտի ղրկէ Մանչուրիա, իմացած ըլլալով թէ Խ. Միութիւնը զօրծնապէս կ'օգնէ Չինաստանի։ Նանքինի խորհրդային դեսպանը Մոսկուա սուրաց օդանաւով։— Կուինները կը շարունակուին Շանկայի շուրջը։ Ճափոն բողոքեց Ազգաժողովին դէմ, որ պարսաւած էր վերջին ռմբակոծութիւնները ։

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ արանաձեւ մը քուէարկեց, որով յանուն Եւրոպայի խաղաղութեան կը հրաւիրէ շահակից պետութիւնները՝ անյապաղ ետ քաշել իրենց կամաւորները, այլապէս Ջուրը պիտի կենայ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը։ Միւս կողմէ զրոյց կը շրջի թէ Իտալիա նոր զինուորներ կը ղրկէ ···

ՈՉ ՄԷԿ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ Զօր. Միլլէրի անհետացման գործին առթիւ։ Տոբիոյի թերթը կը գրէ թէ Զօր. Սկոպլին «մաքրուած է» բոլշեւիկներուն կողմէ ։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻՆ 9րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի վաղը, կիրակի, ժամը 3ին, Սիթէ տը Բարքասոնի մէջ ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մէջ բազմաթիւ Արաբներ ձերբակալուելով, անմիջապէս դատապարտուեցան երեք ամիս արգելափակման, իբրեւ հետեւանք երկու անգլիացի ոստիկաններու սպանութեան։ Դատապարտեալներուն մէջ կը գտնուին շատ մը երեւելիներ։ Արաբական կոմիտէն բողոքեց մարզպանին ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Ռոստոմ», «Զըրթազեան» եւ «Խոթնեղբայրեան» խումբերու բոլոր ընկերները 2 Հոկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'իթալիի սրճարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Ջաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վըռամեան», «Մուրատ», «Մչօ», «Սէրէմճեան» եւ «Արղութեան» խումբի ընկերները, 2 Հոկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ։ Զեկուցում կոմիտէի եւ ընտրութիւն։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 3 Հոկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին ընկ. Սուրէն Պառաւեանի բնակարանը, 26 Rue de Lille, Առնուվիլ։ Կարեւոր օրակարգ։ Զեկոյց Շրջանային ժողովի։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ Շրջանի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը 3 Հոկտեմբեր, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Au Petit Pot-ի սրճարանի վերնայարկը, 2, Bld. Bonne Nouvelle. Métro Strasbouig St. Denis։

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 3 Հոկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Կ. Խաչի ակումբին մէջ, 52, Rue Gustave Courbet, Պանթէօ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի ժողովը, այսօր, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Բարեգործականի Տան մէջ, 4, Րիւ Պօսիւէ։

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան ընդհ. ժողովը 3 Հոկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հայ Ակումբին մէջ, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ գնդ. Տ. Գաղտասարեան։

«ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ»ի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները 3 Հոկտ. կիրակի ժամը 16ին Սոսիէթէ Սավանթի մէջ։ 28, րիւ Տանթօն, Փարիզ։

Օրակարգ՝ Զեկուցում վարչութեան։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Ներկաներու թիւը պիտի համարուի օրինաւոր։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ամասիոյ-Մարզուանի Հայրենակց. Միութեան վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները կիրակի, 3 Հոկտ, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ տեղի ունենալիք ՀԱՆԴԷՍ-ԺՈՂՈՎԻՆ։

Հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն։

Կը ներկայացուի ՕՏԱՐ ԱՂՋԿԱՆ ՍԷՐԸ։ Մուտքը ազատ է։

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Երիտ. Ընկերակցութեան դասախօսութիւնը այսօր, Շաբաթ ժամը երեկոյեան 9ին Բարեգործականի Տունին մէջ, 22, Րիւ Բըթի Սէն Ժան։ Պիտի խօսի Ա. Գայաճանեան, նիւթ՝ «Բարեշրջո՞ւմ թէ յեղաշրջում»։

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Ս. Էթիէնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ընկերուհի Եթամեանի բնակարանը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Այսօր, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Սալ Մազընոյի մէջ, 88 Rue d'Aubagne, Մարսէյլ։ Դերասանգազարեան կը ներկայացնէ

ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻԲ

Մուտք 10, 7 եւ 5 Ֆրանք։

Հ. Յ. Դ. ԵԻՐ. Կ. Կ.ի պարգեւաբաշխութիւնը տեղի ունեցաւ սեպտ. 28ին։ Շահեցան հետեւեալ թիւերը ։

2449, 1826, 2625, 1870, 1395, 0512, 2258, 2517, 0599, 1023, 0100, 2047, 1306, 0644, 2619, 1806, 0489, 0507, 0300, 0619, 2735, 2520, 0824, 2436, 2128, 1750, 2187, 1184, 1217, 0344, 0141, 1631, 0720, 2430, 2241, 2896, 0883, 1324, 1380, 2753, 0569, 1797, 2091, 1123, 0077, 2573, 2887, 1653, 1375, 1062, 0199, 0758, 1751, 1296, 2204, 2686, 2450, 1060, 1158, 2474, 2940, 1991, 1962, 1696, 2369, 1815, 2340, 2247, 2751, 2105, 0431, 0546, 0067, 0231, 0579, 2274:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒԼՈՆԻ Աֆիոն Գարահիսարցիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն իրենց հայրենակից ԶՐԱՄ ՇԻՐԻՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Եգիպտոս, իր մօրը՝ հաճի Մարիամին, իր եղբօր՝ Արմենակին եւ պարագաներուն։

Թ. Տորումեան

Վաղը, կիրակի, եկեղեցւոյս օծման 34րդ. տարեդիցին առթիւ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն տեղի պիտի ունենայ, ե. կեղեցւոյս բարերար, ողբացեալ Աղեքսանդր Մանթաշեանի յիշատակին։

Հոգաբարձութիւն
Փարիզի Հայ Եկեղեցւոյ

«ՍԻՆԷ ՍԷԹՕ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շարժանկարի աննախընթաց ցուցադրութիւն, կիրակի 3 Հոկտ. երեկոյեան ժամը 8.30ին, Մարսէյլ, ՇԱՀՐԻԿԵԱՆ սրահին մէջ, 25 Րիւ տը լ'Էքիբս։

Սինէ «Սէթօ» պիտի ցուցադրէ երեք հետաքրքրական ժապաւէններ հայերէն տառերով.—

1. «Միշէլ Ստրօկոֆ»ը, գերակատարներ՝ Իվան Մուսժուքին, եւ Շահխաթունի։

2. «Սուլթան Համիտը», գլխաւոր դերակատարներ՝ Բագրատունի եւ Շահխաթունի։

3. «Համաշխարհային ճամբարը եւ Հայ Արիները», (արտադրութիւն «Սինէ Սէթօ»ի)։

Ժապաւէններու երաժշտութիւնը դասաւորած է Պր. Ժագ Տէրտէրեան։

Տախտերու մասնակցութիւն՝ մեծերու 3 Ֆր., փոքրիկներու 1 Ֆր.։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ
ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille
Tél. Colbert 74--51, 47—22
Օտար դրամներու փոփոխութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։
ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

Հայերու ժամադրավայրը
ՃԱՇԱՐԱՆ ԹՕԳԱԹԼԸ
Հ. ՍԱՐԵԱՆ, 5, Rue Baignoir: Marseille
Ուր պիտի գտնէք արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ, խմորեղէններ եւ անուշեղէններ՝ մասնագէտ խոհարարներու կողմէ պատրաստուած, ինչպէս նաեւ ՕՂԻ եւ այլ խմիչքներ, առատ աղանդերներով։ Մէկ այցելութիւն բաւական է համոզուելու համար։

“ՇԻՐԱԿ” Արեւելքի միակ խմլական օղին է Անգուգական։ Անմրցելի։ Մեղմ, Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով՝ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
Գիտցէք որ ձեր աշխատանքի կանոնաւորութեան համար ձեր շահը կը պահանջէ, որ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԻՐԵՂԷՆՆԵՐԸ ատժան գնելու համար դիմէք
B. MAURICEի, 20, Rue Oberkampf, ՄԷԹՐՕ Oberhampf եւ Fille de Calvaire. Tél. Roq. 27-33
Գնելով MAURICEէն ձեր անդափոխութեան եւն ծախքերը պիտի շահիք։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ_ՃԱՇԱՐԱՆ
Sphinx
2, Rue Boutebrie, Paris(5)
Tél. Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny
Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ
Անարատ օղի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ),
Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն։ Դիւրամատչելի գին։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

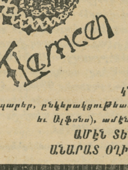

TLEMCEN
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ—ՃԱՇԱՐԱՆ
ՏՆՕՐԷՆ՝ SELADJI
4 Rue Sainte Beuve
(133 Bld. Raspaili անկիւնը)
Հեռաձայն Littré 89-13
Նշանաւոր պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՋԻՆԱ կ'երգէ եւ կը պարէ արեւելեան երգեր եւ պարեր, ընկերակցութեամբ հայկական նուագախումբի (Հայկ եւ Ալֆոնս), ամէն երեկոյ ժամը 8էն սկսեալ։
ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԽՄԻՉՔՆԵՐ.
ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻ՝ Թարմ աղանդերներով։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13ᵉ) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Տեսնում եմ, որ գինին շատ թունդ էր. օրհնած, ինչո՞ւ ես այսքան խմում, երբ խմելու շնորհք չունես ։

Վարդանը խէթ աչքով նայեց նրա երեսին եւ ոչինչ չը պատասխանեց ։ Նրա երեսի վրայ կարելի էր նշմարել զզուանք միայն դէպի այդ ցած շողոքորթը ։

Տէրունին նոյնպէս լուռ էր. նա զգում էր Վարդանի խօսքերի ճշմարտութիւնը, բայց միեւնոյն ժամանակ չէր հաւանում նրա համարձակութիւնը, մտածելով, որ մի պաշտօնական մարդու հետ անվայելուչ էր այսպէս խօսել։ Այս պատճառով նա շատ ուրախ եղաւ, երբ ճաշը վերջացաւ. բայց չէր սպասում, որ մի նոր խռովութիւն եւս պիտի ծագէ ։

Ճաշելուց յետոյ խնդրյն դահլիճ տարուեցին, տեղային սովորութեան համեմատ առանց շաքարի։ Թոմաս էֆէնդուն պատուիրած էր, որ ամէն անգամ, երբ ինքը այս տանը դահլիճ խմելու լինի, պէտք է նրանից յետոյ ծխելու չիբուխը Սաեփանիկը պատրաստէ, — « որովհետեւ Ստեփանիկի ձեռքով պատրաստած չիբուխը աւելի համով է լինում », ասում էր նա։ Մի զարմանալի գաղտնիք կար այս խեղճ պատանու ճակատագրի մէջ ։ Թաթթաւ բէկը Խաչօի տանը հիւր եղած ժամանակը պահանջում էր նրա ձեռքից դահլիճ ընդունել, ասելով թէ « շատ համով է լինում », իսկ Թոմաս էֆէնդին նոյն մտքով չիբուխ էր պատրաստել տալիս։ Գոնէ քիւրտ բէկը գիտէր Ստեփանիկի աղջիկ լինելը եւ սիրում էր նրան, բայց հայ էֆէնդին նոյնպէս գիտէ՞ր այդ գաղտնիքը, նոյնպէս սիրո՞ւմ էր նրան, որ նրա ձեռքով պատրաստած չիբուխը համով էր լինում ...

Երբ Ստեփանիկը տաճկական երկար չիբուխը ներս բերեց, եւ մօտեցաւ, կամենում էր տալ էֆէնդուն, Վարդանը բոլորովին պժգեցաւ։ Նրան յայտնի էր այդ Թուրքական սովորութեան կեղտոտ նշանակութիւնը, այս պատճառով նա խլեց պատանու ձեռքից չիբուխը, եւ դուրս ձգելով օդայի պատուհանից, ասաց նրան .

— Հեռացիր, Ստեփանիկ ։

Պատանին շուարած դուրս գնաց ։

Կարծես չիբուխը էֆէնդու գլխին զարկեցին, նա կատաղեցաւ ։

— Այդպիսի հանաքներ ես չեմ սիրում, ասաց նա,— դու անպատւում ես ինձ ։

— Քեզ նման մարդիկ պատուի մասին խօսելու իրաւունք չունեն ։

— Ե՞ս, ե՞ս, այս ամբողջ գաւառի մուլթէզի՞մը, գոռաց կապալառուն ։

— Այո, դուն, — այս ամբողջ գաւառի աւազակը ։

Կապալառուն մի քանի շարժումներ գործեց, ցոյց տալով, թէ ուզում է տեղից վերկենալ ։

— Մի շարժուիր, եթէ ոչ, շան նման կը սատկեցնեմ, ասաց Վարդանը, ձեռքը տանելով դէպի իր սուրը։

Զափթիաներից մէկը մէջ մտաւ.

— Ի զուր էք բարկանում, պարոն, էֆէնդին ձեզ խօմ մի վատ բան չասեց։

Վարդանը, առանց նրա վրայ ուշադրութիւն դարձնելու, կրկին դիմեց կապալառուին, ասելով.

— Լիրբ, սովորել էք Թուրքերի նման ամէն Հայի տուն մտնել, նրա սեղանը լափել, նրա գինին լակել եւ նրա հարսին, աղջկան, ջահել տղային անարժան ծառայութիւններ անել տալ։ Լիրբ ...

Բայց էֆէնդին որքան պոռոտախօս էր, որքան պարծենկոտ էր եւ որքան փքուած սպառնալիքներ կարդալ գիտէր, այնքան էլ աղուէսի նման երկչոտ էր։ Նկատելով Ռուստամանցի եւ րիտասարդի վայրենի կատաղութիւնը, հասկացաւ, որ նրա հետ չէր կարելի վարուել, որպէս վարւում են Ալաշկերտի հայ գիւղացու հետ. նա իր մօտ սուր ունէր եւ Մօսկովների թագաւորի հպատակն էր։ Այս պատճառով, իր «փառափունէն» հաւաքելով, խիստ մեղմ ձայնով ասաց.

— Աստուած էլ գիտէ, որ ես Թուրքերի սովորութիւններին չեմ հետեւում։ Դու ի զուր զրպարտում ես ինձ, Վարդան ։

Վարդանը պատասխանեց առաջուայ խռովուած ձայնով ։

— Ե՞ս եմ զրպարտում ... քե՞զ, Թուրքերի մօտ նամազ ես անում, իսկ Հայոց եկեղեցու սեղանի վրայ պատարագ ես մատուցանել տալիս ռամիկներու համակրութիւնը գրաւելու համար ... քե՞զ, որ բոլոր Թուրքերի մօտ ասում ես, թէ բոլոր Հայերը «գաւուրներ» են, իսկ Հայերի մօտ հայհոյում ես նրանց ... քե՞զ, որ Թուրքերի կառավարութեան առջեւ մատնում ես ամէն մի ազնիւ եւ իր ազգի շահերը մտածող Հային ... քե՞զ, որ աւազակների հետ ընկերանում ես եւ դատարանների առջեւ սուտ վկայութիւն ես տալիս, թէ Հայերը անիրաւացի են բողոքում իրանց հարստահարութիւնների մասին ... քե՞զ, որ տասը տեղ պսակուել ես, կին ես առել, քո կիներ Թողել ես եւ այստեղ կրկին ուզում ես ամուսնանալ ... — Դու չե՞ս հետեւում Թուրքերի սովորութեանը ... Բայց ես կ'ասեմ, որ Թուրքը հազարապատիկ ազնիւ մարդ է, քան թէ քեզ նման Հայը, որովհետեւ, դու ոչ Հայ ես ոչ Թուրք ։

Վերջին խօսքը, թէ էֆէնդին տասը տեղ պսակուել էր եւ այստեղ կրկին ուզում է ամուսնանալ, — կայծակի նման հարուածեց խեղճ ծերունի Խաչօին։ Ախար նա իր Լալային ուզում էր տալ այդ մարդուն, որ Կ. Պոլսում ամիրայ ազգականներ ունէր, որ Բասֆորի ափերի մօտ պալատ ունէր, որ Օսմանի աղջիկը չէր առել ... «Ո՛չ, ոչ, մտածեց նա, Վարդանը զրպարտում է նրան. Թոմաս էֆէնդին խաբեբայ մարդ չէ »...

Վարդանը իր սրտի բոլոր մաղձը դուրս թափելուց յետոյ դուրս գնաց։ Նրա բացակայութեան ժամանակ էֆէնդու լեզուն բացուեցաւ ։

— Ես անպատճառ կը գրեմ սուլթանին, ասաց նա, առանձին նշանակութիւն տալով իր խօսքերին, — ես Թուրքաց թագաւորին էլ կը գրեմ, եւ անսաց թագաւորին էլ կը գրեմ, եւ այս պատճառ այդ անպիտանին Սիբիր կորցնել կուտամ ... Թոմաս էֆէնդու հետ այս տեսակ հանաքներ անել չէ կարելի ... « էշին մինչեւ չը ծեծես, իր չափը չի ճանաչի» ...

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3541

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 3 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 3 OCTOBRE 1937

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՂԱԳՍ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Մամուլի ներկայացուցիչները Թէյասեղան մը սարքած են այսօր, ի պատիւ գրագէտի մը, որ պատահաբար Փարիզ կը գտնուի, ամենէ մը ի վեր :

Անշուշտ Օշական առաջինը չէ որ կը մեծարուի։

Այս քաղաքը ոչ միայն Թէյասեղան կամ գինեձօն, այլեւ յոբելեաններ սարքած է, զանազան առիթներով։ Աւելի կամ պակաս յաջողութեամբ :

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ որքան ալ մաշած ըլլան ջիղերը եւ չմորած՝ աչքերը, տակաւին տրամադրութիւններ կան, այս փարթամ քաղաքին մէջ իսկ, մտածելու հայկական գրականութեան եւ արուեստի մասին։ Գոնէ համակրանքի, գնահատման շարժումներ փորձելու անոնց մշակներուն հանդէպ :

Բայց, կը բաւէ՞ այս պզտիկ, այս ոժգոյն մխիթարութիւնը։

Եւ իրողութիւն չէ՞ որ անցած տասնըհինգ տարիները չափազանց նեղցուցին հորիզոնը՝ այս ճակատին վրայ եւս։ Թերեւս աւելի շատ այս գետնին վրայ քան այլուր :

Փորձենք վերլուծել կարգ մը երեւոյթներ, որ աչքի կը զարնեն մասնաւորապէս այս ոստանին մէջ :

Առաջին.— Թերեւս ոչ մէկ գաղութի մէջ այնքան ծաւալած է ուծացումը հայկական գրքին հանդէպ, որքան այստեղ։

Եթէ հեղինակը առեւտրական ջիղ ունի եւ քիչ մըն ալ բանուկ լեզու, կրնայ ծախել իր արտադրութիւնները, ծախքերը հանելու եւ թերեւս մանրուք դրամ ճարելու համար։ Ուրիշ խօսքով, տրիպուած է աղին անդին իյնալ, հացէներ, բարեխօսներ ճարել։ Այլապէս՝ գիրքը դատապարտուած է մնալու դարակներու կամ նկուղներու մէջ, դեղնած եւ փոշեթաթախ :

Տարիներէ ի վեր, բազմաթիւ «Լոյս Տեսաւ»ներ կ'երեւան թերթերու մէջ։ Եթէ մէկը փորձուէր հետաքրքրուիլ արդիւնքով, ապահովաբար լեզուն պիտի բռնուէր :

Մեր մասին խօսելով, պատահած է որ երեք ամիս, վեց ամիս, յաճախ տարին ծանուցուի նոր հրատարակութիւն մը, երկրորդ կամ տարեց, քիչ — շատ ճանչուոր գրագէտի մը վաստակը : Հասցէներէն մէկն ալ՝ «Յառաջ» :

Արդ, հաղուադէպ է որ, մէկ - երկու հոգիէ աւելի հարցուցած-փնտռած ըլլան :

Գրատուննե՞րը դիմած են։ Թերեւս։ Բայց մի՛ կարծէք թէ՝ ձեր հոգին պիտի տաքնայ, եթէ իմանաք արդիւնքը :

Ապահովաբար դուրսէն՝ արեւելեան գաղութէ մը աւելի կարեւոր ապսպրանք մը եղած է խմբագրութեան կամ գրատան, քան ուղղակի տեղէն,— Փարիզ, Լիոն, Մարսէյլ։

Անշուշտ այս ողբերգութեան պատճառներէն մէկը այն է որ, միւս գաղութներուն մէջ ունինք ազգ. վարժարաններ, որոնք «ընթերցող հասարակութիւն» կ'արտադրեն, գէշ աղէկ։

Յետոյ, այնտեղ ժողովուրդը ապրելով աւելի սահմանափակ միջավայրի մէջ, հեռու՝ եւրոպական ոստաններու լլրծուն հրապոյրներէն, աւելի տրամադիր է ինքն իր մէջ ամփոփուելու, իր տենչերն ու հարազատ գիծերը, ճաշակը, ծարաւը յագեցնելու սեփական անդաստանէն :

Եւ սակայն, ոչ այս իրողութիւնները, ոչ ալ ուրիշ պարագաներ կրնան չքմեղացնել այն տմարդի անտարբերութիւնը, անզգայութիւնը, որ կը տիրէ հայկական մաքի ստեղծագործութեանց հանդէպ :

Կարծես աղէ արձան են դարձեր մարդիկ :

Եթէ չունինք կանոնաւոր դպրոցներ որ ընթերցող սերունդ հասցնեն, հապա ի՞նչ եղան այն բազմութիւնները որ ազգ. դպրոցներ աւարտած կամ շարք մը դասարաններ բոլորած էին արդէն, երբ հոս եկան :

Ընդամէնը տասնըհինգ տարուան մէջ հալեցա՞ն անոնք որ հայկական մշակոյթով թրծուեր էին իրենց գիտակից տարիքին մէջ, անով կը պարծենային մինչեւ երէկ։

Թոյլ տուէք արտասանել կոպիտ բառ մը, որ շատերուն կրնայ յարմարիլ, այս պարագային,— Ջտեսութիւն :

Արդարեւ, ինչպէս առեւտրական կամ ընտանեկան կեանքի մէջ, այստեղ ալ «վերջէն տեսած» մարդու հոգեբանութիւն մը իր կեղծ գոհարները թափեր է շատերուն վրայ :

Անոնք ալ կը յաւակնին վերէն նայիլ հայկական արտադրութեանց վրայ, քանի մը ֆրանսերէն վէպ, հինգ — տասը շարժանկար կամ թատրոն տեսած ըլլալով :

Յաճախ, օտարին քոստ այծը գառ է երեւցեր իրենց աչքին, եւ հետզհետէ իրենց աչքերը պաղեր են հայրենի վարուցանէն, թափուած ճիգէն ու վաստակէն :

Այս տեսակէտէն, մասնաւորապէս ըմբոստացուցիչ պատկեր մը կը պարզեն անոնք որ իրենց երիտասարդական փետուրները կը ցուցադրեն ամէն կողմ :

Ըմբոստացուցիչ՝ մանաւանդ անոր համար որ, շատերը այդպէս կոչուած երիտասարդներէն՝ ընդհանրապէս նախնական ծանօթութիններ ունին «Հայկականք»ի մասին։ Տարրական, թերխաշ գիտելիքներ։ Եւ կամ քարացած նախապաշարումներ :

Երկու ճամբաներն ալ կ'առաջնորդեն մէկ ելքի — հետզհետէ թուլցնել, փրթելու դատապարտել այն երբեմն կապը, որ կը դրտնուի ընթերցող կոչուած հասարակութեան եւ գրագէտին միջեւ : ժողովուրդին եւ իր մշակոյթին միջեւ :

Ուրիշ խօսքով, ծիւրումի դատապարտել գրչի վաստակաւորը։ Եւ կամ ըմբոստացնել, գոչելու համար, առտու մը .

— Գլուխս ողջ, թուղթս մոխիր ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Ուրբաթ օր հրատարակեր էինք « Տէյլի Թէլէկրաֆ »ի Մոսկուայի թղթակցին ընդարձակ հեռագիրը՝ որ կը հաղորդէր վարչապետ Գուլոյեանի, Կ.Կ.ի քարտուղար Ամատունիի, օգնականին եւ հող. գործավար Գումեդինի պաշտօնանկութիւնը եւ վտարումը։ Ուրիշ աղբիւրէ եւ դարձեալ Մոսկուայէն քաշուած հեռագիր մը հաստատելով այս տեղեկութիւնները. կ'ըսէ .—

Բոլորն ալ ամբաստանուած են իբրեւ մեղսակից հայ ազգայնականներու եւ մանաւանդ իբրեւ պաշտպան հայ ազգայնական ահաբեկչական զինեալ խումբերու՝ մաւզերիստներու որոնք 14 կոլխոզականներ սպաննած են Սեւանի մէջ, ուր ամսուան ընթացքին, բոլորովին անպատիժ մնալով :

** Վերջին պահուն ստացանք Մոսկուայի « Փրավտա»ն, որ կը հաստատէ մեր հրատարակած տեղեկութիւնները, ուրիշ մանրամասնութիւններով :

Նախարարական խորհուրդին որոշումները Ֆրանսիոյ պաշտպանութեան եւ երկրին ապահովութեան մասին

Դալատիէին տագնապը փարատած է առայժմ

Նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց երէկ, շաբաթ, նախագահութեամբ Պ. Լըպրէօնի, լուծելու համար շարք մը հրատապ հարցեր, որոնց մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ :

Ուրբաթ օր, արդէն համաձայնութիւն գոյացած էր դահլիճին անդամներուն միջեւ, փարատելով ելմտական նախարարին կամ ամբողջ դահլիճին հրաժարման վախերը։ Մասնաւորապէս մեծ ազդեցութիւն գործեց արմատականներուն եւ ընկերվարականներուն մերձեցումը, այնպէս որ ապահովուած կը համարուէր ելմտական նախարարին ծրագիրներուն ընդունելութիւնը։ Ընկերվարական նախարարները առանձին նիստ մը գումարեցին վարչապետարանին մէջ, շարունակ հաղորդակցութեան մէջ ըլլալով Պ. Շօթանի հետ, որ կը գտնուէր յարակից սենեակի մը մէջ։ Պ. Լէօն Պլում այս առթիւ ուժգին կոչ մը ուղղեց իր ընկերներուն, որպէսզի ընդունին ելմտական նախարարին առաջարկները, գիտել տալով թէ քաղաքական տագնապ մը կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ, մանաւանդ այն պահուն երբ Ֆրանսա կը ճգնի լուծել Սպանիոյ օտար կամաւորներուն խնդիրը :

Երկու ժամուան վիճաբանութենէ մը վերջ, որուն կը մասնակցէին Լէօն Ժուհօ՝ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը եւ ուրիշ կարգ մը ոչ - նախարար ընկերվարականներ, Լէօն Պլումի ընկերները տեղի տուին եւ հաւանութիւն յայտնեցին ելմտական նախարարին առաջարկներուն :

Այդ առաջարկներուն մանրամասնութիւնները պիտի հրատարակուին այսօր։ Ինչպէս գրած ենք արդէն, գլխաւոր կէտերէն մէկն է աւելի ճկուն ձեւի մը վերածել 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքը, յարմարցնելով անտեսական պահանջներուն։ Յետոյ, կ'առաջարկուի օրէնք մը քուէարկել, վճռապէս արգիլելով նստուկ գործադուլները (գրաւում գործարաններու)։ Եւ վերջապէս ուրիշ տնօրինութիւններ՝ բարեկարգութիւնը ապահովելու եւ հանրային վստահութիւնը վերահաստատելու համար :

Վարչապետն ալ կարգ մը իրաւասութիւններ կը պահանջէ, յանուն երկրին ապահովութեան, մասնաւորապէս կասկածելի օտարականներու վտարման մասին :

Ինչ կը վերաբերի արտաքին քաղաքականութեան, Ֆրանսա կ'ուզէ խաղաղութեամբ ապրիլ բոլոր ազգերուն հետ, ի՛նչ աշխարհահայեացք ալ ունենան :

Բացառիկ խստութիւններ Պաղեստինի մէջ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԻՒՖԹԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ.— ՀԻՆԳ ԱՐԱԲ ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐ Կ'ԱՔՍՈՐՈՒԻՆ.— ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ ՕՐԷՆՔԷ ԴՈՒՐՍ ՀՌՉԱԿՈՒԵՑԱՒ :

Բրիտանական իշխանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ հոկտեմբեր 1ին, իբրեւ հետեւանք երկու անգլիացի պաշտօնեաներու սպանութեան։ Անմիջապէս պաշտօնանկ եղաւ Երուսաղէմի միւֆթին եւ հինգ արաբ երեւելիներ ձերբակալուելով աքսորուեցան։ Այս աքսորականներն են Տոքթ. Հիւսէյին Խալիլ՝ Երուսաղէմի քաղաքապետը, Ֆուատ Սապա՝ Արաբական կոմիտէին քարտուղարը, Ահմէտ Հիլմի փաշա, Արաբական դրամատան գանձապետը, Ճէմալ Հիւսէյին՝ արաբական շարժման ամէնէն գործօն վարիչներէն մէկը։ Կ'ըսուի թէ վերջին երկուքը փախած են, իսկ միւֆթին ապաստանած է Օմէրի մզկիթը։ Միեւնոյն առեն օրէնքէ դուրս հռչակուեցաւ Արաբական գերագոյն կոմիտէն, որուն նախագահն է միւֆթին եւ որ պատասխանատու կը համարուի վերջին ահաբեկչական գործողութեանց :

Բրիտանական իշխանութիւնը նախապէս ձերբակալած էր 200է աւելի Արաբներ եւ կոմիտէն անոնց արձակումը պահանջեց, տեսակ մը վերջնագիր ուղղելով :

Անգլիական մարտանաւ մը խարիսխ նետեց Հայֆայի առջեւ, Կիպրոս փոխադրելու համար աքսորականները։ Գրաքննութիւն հաստատուեցաւ թերթերուն վրայ, որոնք այսուհետեւ միայն պաշտօնական զեկոյցներ պիտի կրնան հրատարակել այս ծանրակշիռ դէպքերու մասին :

—o—

ԹՐՈՑՔԻԻ պաշտպանութեան համար արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ Մեքսիկայի կառավարութիւնը, իմացած ըլլալով թէ Չեկան գործակալներ դրկեր է։ Մինչեւ հիմա քսան զաղանի ոստիկաններ կը հսկէին, այժմ կրկնապատկուած է հսկողութիւնը եւ Թրոցքի տունէն դուրս չի կրնար ելլել :

ՊԱՅԹՈՒՑԻԿ ՄԵՔԵՆԱՑ մը գտնուեցաւ Թուրնֆէօյլի մէջ, Թուլուզ - Օշ գծին վրայ։ Իսկ Օսթէրլիցի կայարանը, Պուժէն հասած կառախումբին մէջ գտնուեցաւ տարօրինակ ծրար մը, որ կը պարունակէր չորս խորհրդաւոր ռումբեր :

ՋՕՐ. ՖՐԱՆՔՕ նոր պատուանշան մը հաստատելով — « Կարմիր Նետեր », առաջինը ընծայեց Իտալիոյ թագաւորին, երկրորդը՝ Մուսոլինիի, երրորդը՝ Հիթլէրի :

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նստեր էի բազմոցին, արեւին տրուած նայուածքս, նման նամբու մը որ չսկսած կը յոգնի ինքն իր վրայ : Մէջէս ձայներ, խուլ ու խորունկ, որոնք փոքրիկը կը շարունակէին վրկայել, օրեր ետք, ցամաք ինկած նաւակին կողերէն։ Գարնան օր էր ու գլխուս վրայ ծաղիկներ կ'երգէին մեղուներու մէջէն։ Առջիս պարտէզ :

Կին մը բուսաւ :

Սեւ էր հագածը։ Գիրկին միամեայ մանկիկ :

Յառաջացաւ դէպի բազմոց։ Վարանք ունէր ու վախ ունէր։ Զխօսեցաւ :

— Ո՞վ կ'ուզես :

— .... :

— Ինչո՞ւ կ'ուզես :

— Ձեռքը դնէ գլխին :

— Որո՞ւ :

Երկարեց մանկիկը որուն սեւուկ աչքերը անպատմելի անուշութիւն էին, հիւսուած՝ խոշոր թարթիչներուն խորը, ու դալկութիւն՝ երեսները :

Սպասեց։ Շուարեր էի :

Յանկարծ յիշեցի։ Ինծի դարձաւ պատկերը մեր մայրերուն որոնք մեր ձեռքէն բռնած կը տանէին, աս ու ան թաղին մէջ, պառաւներու կամ ծերերու ու կուտային մեզ անոնց գիրկը, օրհնէնք մը աղաչելով իրենց մատղաշուկ տղոց։ Միտքս մնացած է որ այդ մարդերը կամ կոյրեր էին, կամ իրենց անդամներէն քակուած «նամ-բորդներ», անգամ մը նամբայ ինկած դէպի գերեզման ու յետոյ ետ դարձուած։ Հարցուցի

— Ո՞ւրկէ կը ճանչնաս :

Լսած էր։ Ըսած էին :

— Ի՞նչ ըսած :

— Հոգեդարձ։ Աղօթեցինք, տուն։ Ուզեցինք։

— Ի՞նչ ուզեցիք։

— Ուզեցինք ողորմէր ...

— ....

— Որ տղաս չըլլար թոռնիկիս նման։

Լեցուեցան աչքերը։ Թոռնիկը հասած գիրկիս, կանգնած տոտիկներուն վրայ, թաթիկները նետեր էր մազերուս ու կ'օրհնէ՛ր զիս։

Քովիկէս ուրիշ մանկիկ մը։ Անոր ալ աչքերը սեւ էին ու մեծ, շա՛տ մեծ՝ գլուխը։ Տրտում էին անոր ալ երեսները, իբր թէ հասկցած ըլլար։ Ելաւ ազատ ծունկիս, առաւ հոն տեղաւորուած տղեկին ափը թաթին մէջ. բարձրացաւ իր տոտիկներուն վրայ : Ու անոր ալ ազատ թաթը կը խաղար մազերուս հետ :

Երկու այդ ափերէն բան մը կը բաբախէր շատ յստակ, ի՞մ թէ այդ մանկութիւններուն սիրտը, գլխուս վրայ։

Ու բուսաւ երկրորդ կինը, առանց սեւի։ Բայց որուն հոգիէն անցնող կայծակը իր հետքը դրեր էր երեսին, բոցէն լզուած նկարի մը նման։ Լեցուեցան անոր ալ աչքերը։

Յետոյ կուրծքիս վրայ երկու մանուկներու գլուխները միացան իրարու :

Իմն էր մէկը անոնցմէ :

— Ըսին քալ չեյած տղայ ունի :

Ու լռեց :

Ձեռքերս չշարժեցան։ Չբացուեցան շրթներս։ Բայց ծոցիս մէջ իրար պըսակուած այդ մատաղ գլուխներուն վրայ մէյ մէկ կաթիլ արցունք չկրցայ զսպել :

Երկու կիներ առին տղաքը։ Ինծի արգիլուած էր յուզուիլ :

Ու ծոցին սեղմած իր թոռնիկը, սեւերով կինը հեռացաւ արեւին մէջ։

Որո՞ւ կը տանէր մատաղ այդ սուգը միւս կինը, կռնակէս անդին, տունին մէջ բանտելով այսքան կանուխ, այդքան տարօրինակ իմ մանկութիւնը։

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԶՕՐ. ԻՍՄԷԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ

Թուրք թերթի մը դատողութիւնները այդ մասին

Պոլսոյ վերջին թղթարերը վերջնապէս կը հաստատէ թէ Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւի տեղ վարչապետ նշանակուած է տնտեսական գործավարը, Ճէլալ Պայար, որ նոր դահլիճին ցանկը պիտի ներկայացնէ խորհրդարանին բացումէն վերջը :

Թուրքերէն «Թան » (Նախկին Միլլիյէթ) հետեւեալ բացատրութիւնները կը հրատարակէ պատճառներու մասին որոնք բաւական թափանցիկ են.—

— « Այս փոփոխութիւնը տարակարծութենէ առաջ չէ եկած։ Բացարձակապէս սուտ են այն զրոյցները որոնք բսի - բսուի ձեւով շրջան կ'ընեն։ Աթաթիւրք, ամէն առենուան պէս սիրով կապուած է Իսմէթ Ինէօնիւի, իր արժէքաւոր գործակցին, զոր տարիներէ ի վեր ամէն դժուարին պահերուն իր քով տեսնել վարժուած է :

Իսմէթ Ինէօնիւ ալ իր Պետին հանդէպ ունեցած խոր հիացումը եւ համակրանքը ամէն առեն ապացուցած է, եւ կատարուած մեծ յեղաշրջումին յաջողութիւնը՝ մէկ մարդու մը նման Մեծ Առաջնորդին շուրջ խմբուելուն մէջ գտած է։ Անոր մէջ այս զգացումները այսօր ալ, վաղն ալ ամէն առենուան պէս զօրաւոր պիտի մնան :

Միայն թէ սա պարագան պէտք է նկատի ունենալ որ, յեղաշրջումը տեւական կերպով կը շարունակէ իր ճամբան։ Ան քիչ ժամանակուան մը մէջ երկար հանգրուաններէ անցաւ։ Պահանջները ամէն օր կը զարգանան, կը շատնան։ Այս պահանջներէն մէկն ալ այն համոզումն է թէ՝ յեղաշրջումը անձի չէ կապուած եւ կ'ապրի արմատացած եւ զօրաւոր :

Տարիներէ ի վեր երկրին ներսը թէ դուրսը, ականջէ ականջ սա փսփսուքները կը խօսուէին.— « Այո, մեծ գործեր կը տեսնուին, բայց սանոք Աթաթիւրք կը կատարէ եւ զանոնք ի գլուխ կը հանէ Իսմէթ Ինէօնիւի նման ուժեղ վարչապետի եւ վստահելի անձնաւորութեան մը միջոցաւ։ Բայց մարդուս կեանքը անցաւոր է. այս մէկ երկու ուժեղ մարդիկը երբ իրենց բնական վախճանը ունենան, այդ պարագային յեղաշրջումը պիտի անհետանայ, Թուրքիոյ մեծ անհատականութեանց կռթնած զօրութիւնը վերջ պիտի գտնէ »։

Այս տեսակ մտածում մը դիկտատորութեամբ կառավարուած երկիրներու համար միայն տեղին կրնայ ըլլալ։ Աթաթիւրք առաջին օրէն իսկ ջանացած է գործել այնպիսի ուղղութեամբ մը, որ Թուրքիոյ ընդհ. կեանքը անձերու չյենու, այլ ինքնին գործող եւ արմատացած մեքենական կազմակերպութիւն մը ըլլայ :

Բայց եւ այնպէս, կատարելապէս անտեղի ալ ըլլայ, այսպիսի մտածում մը՝ մասնաւորաբար արտասահմանի մէջ գոյութիւն ունի։ Անկէ մտահոգութիւններ կը ծագին ապագայի մասին։ Այս խորհրդածութեամբ տարուողներու եւ թշնամական զգացումներ տածողներու մօտ սա մտածումը կայ.— «Սպասենք, օր մըն ալ մեր կարգը պիտի գայ »։

Բացարձակ պահանջ մըն է մաքրէ անհետացնել սա մտածումը թէ՝ յեղաշրջումը անցաւոր անձերու կը յենու։ Պէտք է կատարեալ վստահութիւն ներշնչել ապագայի հանդէպ :

Անկէ զատ, երկրի մը համար պահանջ մըն է ազատ հրաժարումի ճամբով

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏԷՔԱՐԹ.- ԻՐ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Գ.

Նախորդ յօդուածով ներկայացուցինք ներքին (հոգէ-ախտաբանական) պատճառները Տէքարթի կեանքին զիկզակներուն, — իր շուքը հալածելու ձեւով մը՝ կ'անցնի երկրէ երկիր, քաղաքէ քաղաք եւ բնակարանէ բնակարան: Այս փախը (fugue) կը կրէ ոչ միայն իր հոգեբնախօսութեան դրոշմը, այլ եւ դարաշրջանին կնիքը: Ընթացիկ պատճառաբանութիւն մը, խօսելով Տէքարթի մտքի յարատեւ կլիմայափոխութեան մասին, — այսօր բնագէտ է, վաղը՝ թուագէտ, աստղագէտ, մեքենագէտ, ակնագէտ, եւ այլն — կ'ըսէ թէ ԺԷ. դարու սկիզբը ամէն գիտութիւն աղքատիկ պաշար մը ունէր, այնքան որ մարդիկ մէկ գիտութեան պաշարը սպառելով շուտով՝ կրնային զբաղիլ այլ գիտութիւններու ուսումնասիրութեամբ: Ո՛չ, Տէքարթի փախին օրագիծը (courbe), — որ երկրաչափական կանոնաւոր աղեղ մը չէ, ընդհակառակն՝ ճիշդ ինչպէս ժամատախտակին ջերմագիծը, կը տատանի անակնկալ զիկզակներով —, կը մատնէ ծարաւ մը նորութեան, կիրք մը բան մը փոխելու, կատաղութիւն մը իրականութիւնը յեղաշրջելու:

Այստեղ, Տէքարթ, արդէն դերի է պատմա-ընկերային միջավայրի ուժին: Ներկայացնենք այդ միջավայրը, — ԺԶ. դարը ԺԷ. դարուն կապող գիծը:

Եւրոպական միտքը տագնապ մը կ'անցընէր: Բարեփոխութիւնը (*) երիտասարդ հոգիներու մէջ կ'արթնցընէր վերադնահատութեան ոգին կամ ըսենք՝ քննադատութեան դեւը:

Պատմութեան եւ փիլիսոփայութեան դասագիրքերը տակաւին այն թիւր տեսակէտն ունին թէ Բարեփոխութիւնը ծնունդ էր երկու գլխաւոր պատճառներու.— Կաթոլիկ եկեղեցիին բարոյական նկարագրին խաթարումը եւ Աստուածաշունչի ժողովրդային տպագրութիւնը: Նախ պէտք է գիտնալ, որ կաթոլիկ եկեղեցիին ապականութեան մասին շատ բան է գրըուած Լութերէն առաջ: Նիքոլա տը Քլամանժ, Բարեփոխութենէն հարիւր քսան տարի առաջ, սարսափելի կռիւ մը բացած էր, կաթոլիկ եկեղեցիին ապականութեան դէմ, գրքով մը որ մեծ սպառում ունեցաւ եւ կրկին տպագրութեան արժանացաւ: Լութեր նորութիւն մը չէր բերեր, ուրեմն: Ճիշդ է որ Աստուածաշունչի տպագրութիւնը մեծ դեր խաղաց, — ամէն մարդ կրնար գնել Աստուածաշունչ մը եւ ի'ր խիղճով, ի'ր գիտակցութեան ուժով սերտել զայն ու հասկնալ: Սակայն այս ձեւով բացատրել Բարեփոխութեան ծագումը, կը նշանակէ կրօնական ջնարակ քսել շարժումին, — ո՛չ, շարժումը աշխարհական նկարագիր ունէր իր խորքին մէջ: Բարեփոխութեան ծագումը մենք կը դնենք (տպագր. մեքենայի շնորհիւ) լատիներէնի կրած անկումին մէջ, որուն հետեւեցաւ ազգային լեզուներու ծագումը: Լատիներէնի տիրապետութիւնը զօրաւոր հարուած մը կրեց նաեւ անոր համար, որ հին փիլիսոփայութեան մասին ինչ որ կուտար՝ կ'առնէր արաբերէն թարգմանութիւններէ: Նորերը մերժեցին յարդ ընծայել յունարէնէ արաբերէն եւ արաբերէնէ լատիներէն կատարուած թարգմանութեանց, եւ ուզեցին Արիստոտէլը կարդալ իր լեզուին մէջ: Ու երեւան եկաւ որ յունական փիլիսոփայութիւնը մտքի միութիւն մը չէր ներկայացներ: Այսպէս Նորերը գտան Պղատոնը, ինչպէս ուրիշներ, որոնք տարբեր բաներ կ'ըսէին: Համալսարանները, աւանդական ուսման այդ աղբիւրները, վարկաբեկուեցան, հետզհետէ շիջումի դատապարտուեցան, մինչ երիտասարդ մտաւորականները սկսեր էին պեղել ոչ միայն հին ուսումները, այլ եւ իրենց հոգին: Մեծերու հեղինակութեան մասին պակսած էր բարոյական յարգանքը, ամէն երիտասարդ կ'աշխատէր ոչ թէ կրկնել ինչ որ կը սորվեցնէին իրեն, այլ բան մը աւելցնել իրմէ մարդկային մտքի պաշարին վրայ: Եւ ահա ԺԶ. դարուն վերջը եւ ԺԷ. դարուն սկիզբը դուք կը տեսնէք լայն շարժում մը գիւտեր ընելու, եւ նոր տեսակէտ բերելու: Կոպեռնիկ կը քանդէր Պտղոմէոսի տեսութիւնը, որպէսզի այդ տեսակէտներուն աւերակին վրայ Գալիլէ բարձրացնէր իր ձայնը թէ երկիրը կը դառնայ արեւուն շուրջ: Այս շրջանին է որ կը շինուին առաջին ջերմաչափները, օդաչափները, դիտակները, այս շրջանին է որ կը յայտնուին Թորիչէլլի, Քէփլէր, Նեւտոն, Պէյքըն, Լայպնից, Հիւյկէնս, Փասքալ,—երեւակայեցէք, Փասքալ 12 տարեկան էր՝ երբ երկրաչափական տեսութիւններ կը բանաձեւէր, 18 տարեկան էր, երբ հաշուական մեքենայ մը կը շինէր:

Երիտասարդութեան այս տենդին մէջ, Տէքարթ եւս տարուեցաւ ընդհ. շարժումէն:

Հոգէ-ախտաբանական բացատրութեամբ մը սիֆլոթիմիք՝ Տէքարթ եթէ երբեմն կ'իյնար ամուլ երազանքներու մէջ(*), յանկարծ սակայն խանդավառութեամբ կը նուիրուէր գիտական փորձերու եւ փիլիսոփայական վերլուծումներու:

Թէ շատ բան կը պարտի իր շրջանի մտաւորական տենդին, փաստերը ջախջախիչ են: Հոֆտինկ կը ծիծաղի՝ երբ Տէքարթ, անօրինակ մեծամտութեամբ մը, կ'ըսէ թէ ոչինչ սորված է իր նախորդներէն,— քիչ մը բան՝ միայն Քէփլէրէն: Սակայն առէք իր փիլիսոփայութեան պորտի քարը, տարակոյսը, ու կարդացէք Ս. Օգոստինոսի գործերը, — ո՛րքան եզրեր հանդիպութեան: Ըսել չեմ ուզեր թէ Տէքարթ իր վարդապետութիւնը քաղած է Ս. Օգոստինոսէն(*), բայց թէ շատ օգտուած է անկէ, կարելի չէ ուրանալ: Առնօ դիտել կուտայ այս պարագան, Տէքարթ կը պատասխանէ թէ չէ կարդացած Ս. Օգոստինոսը, — Լա Ֆլէշի Քոլէճին ամէնէն ուշիմ աշակերտը, Տէքարթ, կարելի՞ բան է որ կարդացած չըլլայ Ս. Օգոստինոսը, որուն գործերով կ'երդուըննային իր քոլէճին մէջ: Փասքալ եւս կը դիտէ հանդիպութիւնը Տէքարթի եւ Ս. Օգոստինոսի միջեւ ու կը զարմանայ(*):

Հանդիպութեան ուրիշ եզրեր կան, նաեւ, Տէքարթի եւ Գալիլէի տեսութիւններուն միջեւ: Արդ, Հայր Մէրսէնի ուղղուած նամակի մը մէջ, Տէքարթ դարձեալ կը պնդէ թէ չէ կարդացած Գալիլէի գործը: Բայց Շարլ Ատամ իր կենսագրութեամբ (էջ 32) կը հաստատէ որ 1634 տարւոյն Օգոստոս ամսուն Տէքարթի ձեռքը կը գտնուէր Գալիլէի գիրքը, (ըստ իր յայտարարութեան՝ միայն 30 ժամ, որով առիթ չէ ունեցած կարդալու): Հռոմի համալսարանի փրոֆէսէօրներէն Ֆէտէրիքօ Էնրիքէզ կը պնդէ թէ Տէքարթ անտեղեակ չէր Գալիլէի վարդապետութեան, որ տարածուած էր մինչեւ ... Լա Ֆլէշի քոլէճը, եթէ նոյնիսկ ընդունինք որ Տէքարթ, Իտալիոյ մէջ ճամբորդութեան մը ընթացքին, չգընաց Գալիլէի մօտ, (զարմանալի է երբ Տէքարթ ուրիշ տեղ մը կը խոստովանի թէ կը ճամբորդէր դարուն ամենամեծ գիտուններուն հետ ծանօթութիւն հաստատելու ցանկութեամբ):

Այս ազդեցութիւններէն դուրս, անհրաժեշտ է հոս արձանագրել, թէ ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերուն՝ օտար ձեռքեր իրենք իրենց իրաւունք կուտային որոշ սրբագրութիւններ կատարելու յանդուգն փիլիսոփաներու գործին մէջ,— այսօր ապացուցուած է որ նոյն օտար ձեռքերը շատ խայտառակ սրբագրութիւններ կատարած են Փասքալի գործին մէջ: Եթէ Տէքարթ կրցաւ պաշտպանել իր գործը օտար ձեռքերու ասպատակութենէն, (թէեւ յաճախ սրբագրութիւններ կը կատարէր՝ տեղի տալով քննադատութիւններու), փաստ է որ կախարդագիտական ընկերակցութեան մը անդամները (հին ազատորմնադիրներ) շատ բան փոխած են իր թղթակցութիւններուն մէջ, ինչպէս ցոյց կուտայ Մաքսիմ Լըռուա իր թեւաւոր ոճով:

Մինչեւ հոս մենք ուզեցինք հաստատել Տէքարթի հարկը իր դարուն եւ իր հոգեբնախօսութեան:

Այժմ կը մնայ խօսիլ իր փիլիսոփայութեան մասին:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Մեր մէջ սխալ թարգմանուած է **Réforme**ը,— ըսած են վերանորոգութիւն, վերակազմութիւն, բողոքականութիւն: Ո՛չ, **Réforme**ը բարեփոխութիւն է, ինչպէս **Révolution**ը՝ յեղափոխութիւն,—մարդկային մտքի պատմութեան մէջ՝ բարեփոխութիւնը կը ներկայացնէ *բարոյական* յեղաշրջում մը, փորձ մը խորտակելու հիներու պարտադրած յարգանքը եւ ստեղծելու քննական ոգին: Մարդկային մտքի զարգացման երկրորդ հանգրուանն է Յեղափոխութիւնը, որ կը ներկայացնէ *ընկերային* յեղաշրջում մը: Այժմ կ'ընթանանք դէպի երրորդ հանգրուան:

(*) Բնազանցական գաղափարներով յագեցած ժամանակաշրջանի մը մէջ, զոր բարեփոխականները կ'աշխատէին մաքրել փորձառական կամ քննական մեթոտներով, զարմանալի չէ անշուշտ տեսնել որ երիտասարդները կը չարչարուէին աստուածաշնչական տեսիլներու յաճախանքէն, — ինչպէս Տէքարթ, Փասքալ եւս ունեցաւ իր ըզգայավառութեան պահերը, երբ իր առջեւ կը տեսնէր անդունդներ, գահավէժ փոսեր:

(*) Ս. Աւրելիոս Օգոստինոս կարելի է կոչել արեւմուտքի Ոսկեբերանը, ժամանակակից՝ Յովհան Ոսկեբերանի: Կը զարմանամ թէ մեր անման Եզնիկը, թարգմանելէ վերջ Յովհան Ոսկեբերանին գործերը, ի՞նչպէս չէ հայացուցեր նաեւ Ս. Օգոստինոսը,— ո՛րքան պիտի ուզէի մեր գրաբարով կարդալ Հիպպոնայի եպիսկոպոսին *Խոստովանանքը*, որովհետեւ մեր ոսկեդարու լեզուի՛ն մէջ միայն կարելի է զգալ մեծութիւնը այն հսկայ մտքին, որ Ս. Օգոստինոս կը կոչուի, մեծ՝ իր ոճին զարհուրելի գեղեցկութեամբ, ինչպէս իր իմաստութեան անսպառ ժայթքով:

(*) Այդ հանգիտութիւնը ցոյց տալու համար՝ քանի մը ատաղձներ, որոնց վրայ հիմնուած է երկու փիլիսոփաներուն վարդապետութիւնը:

Տէքարթ կ'ըսէ. — **Cogito, ergo sum** (*կը մտածեմ, ուրեմն գոյութիւն ունիմ*): Ս. Օգոստինոս կ'ըսէ.— **Si dubitat, vivit** (եթէ կը տարակուսի (մարդը), ուրեմն կ'ապրի): Կամ.— **Si fallor, sum** (եթէ կը սխալիմ, ուրեմն գոյութիւն ունիմ):

ՄԱՐՍԻԼԻԱ - (ՊՈՒԵՄԱՊԷՍ)

Աշխարհաշարժի օրերուն, երբ աստուածները կը գտնուէին երկնային, ընդերկրեայ ու ծովային խազմի մէջ՝ արեւուն տակ պտըտցնելով իրենց գլխաւոր բարկութիւնը՝ Պրոմէթէն ու Պոսիդոնը խլած են մէյ մէկ կտոր Միջերկրականեան կղզիներէն նետած են Լիոնեան ծովածոցին մէջ՝ կազմելով նախանիւթը Մարսիլիոյ:

Ու այդ փրցուած կղզիներու բնիկները դիմած են Մարսիլիա՝ իբրեւ իրենց հայրենիքին մէկ մասը: Գաղթած են դէպի Մարսիլիա Քորսիքայէն, Քէֆալոնիայէն, Քօրֆուէն, Քապրէրայէն, Քափրիէն, Քուրծոլայէն, Քիոսէն, Քարպաթոսէն, Քասոսէն, Քոսէն, դեռ Մալթայէն, Միտիլլէն, Մինորքայէն, Կրետէէն, Կիպրոսէն, Սարտենիայէն, Սիկիլիայէն, Սիրայէն, Սամոսէն, Սիփնոսէն, Սիկինոսէն, Անտրոսէն, Ամորկոսէն, Աքիրոսէն եւ Անաֆիէն:

Ու այսպէս Մարսիլիան մայրաքաղաքն է Միջերկրականին:

Մէկը, որ ինծի պէս, անցած է Բիւզանդիոնէն, Պիրէոսէն, Փատովայէն, Պարիէն, Պրինտիզիէն, Գէրգիրայէն, Գահիրէէն, Անքոնայէն, Ալեքսանդրիայէն եւ Վենետիկէն ու Զմիւռնիայէն՝ մէկ օրուան մէջ կը մտերմանայ Մարսիլիայի հետ: Անմիջապէս, առաջօրէն կը մտնէ անոր հոգեկան եւ մարմնական բաւիղներուն մէջ, ամէն քայլափոխի հանդիպելով հին ծանօթութեանց:

Մէկուկէս ամիս կը շրջիմ իր մէջ՝ գլխիս վրայ դրած արեւը իբրեւ լուսակոյժ եւ երեսիս վրայ լուսանկարած քարտէսը Միջերկրականին:

Դարերու ընթացքին՝ կարծես քանի մը կեանք եմ ապրեր Միջերկրականեան ափերուն վրայ ու կարծես քանի մը անգամ արդէն եկեր եմ Մարսիլիա:

Իբրեւ փիւնիկեցի Համմա Մուրա, յոյն Ափոստոլիտիս, իտալացի Կարտուչչի, սպանիացի տօն Կարլոս եւ իսրայէլացի Պէն Րախման, ես քանիցս երիտասարդացեր ու ծերացեր եմ այս վայրերուն մէջ:

Մէկը կ'ելլէ դէմս՝ կը ծանօթանայ ու կ'ըսէ.

— Մենք ձեզի տարէց կը կարծէինք. դեռ երիտասարդ էք եղեր: Քանի՞ տարեկան էք արդեօք:

Կը պատասխանեմ.

— Անցեալ տարի 38 տարեկան էի, այս տարի 37 տարեկան եմ:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ...

— Անկումս սկսած է:

Կը հեռանայ ժպտելով ու մտածելով:

Կը քալեմ ու կը մտնեմ լայն ու մանաւանդ նեղ փողոցներու մէջ, որոնց շէնքերը աւելի մուկերու բնակութեան կը յարմարին: Կը տեսնեմ Միջերկրականեան բոլոր հին ու նոր ժողովուրդները. — Փիւնիկեցիներ, Կարթագոնացիներ, Ալժերիացիներ, Մարօքցիներ Հռոմներ, Հելլէններ, Լիբանանցիներ, Մաւրիտանացիներ, Հոլմայեցիներ, Իտալացիներ Քորսիքացիներ, Սպանիացիներ ու Փորթուկալցիներ: Եւ Հայեր:

Ամէն ժողովուրդ, ամէն անհատ, մեծ պայուսակի մը մէջ թխմեր է իր երկրին կամ քաղաքին սովորութիւնները, բարքերը, լեզուն, տարազը, խոհանոցը, կարասիները, մլուկներն ու միջատները եւ բերեր է Մարսիլիա ու բացեր է պայուսակը եւ կ'ապրի իր բերածներուն մէջ:

Մարսիլիոյ մէջ ոչ ոք օտարական է: Կամ ամէն ոք օտարական է:

Միջերկրականեան բազմութիւններէ կազմուած պուեպալէս մըն է ան:

Հոն մէկ ամանի մէջ կը խաշին սուրբերն ու սըմսարները, դատողներն ու դատարկապորտները, պոռնիկներն ու պզտիկները:

Պոռնկութիւնը դրուած է շէնքերուն առաջին յարկերը ու վերի յարկերը վերածած է գաղութի:

Կը թուի թէ Մարսիլիացիները լաւ ըմբռնած են փողոցին իմաստը:

Փողոցը հանրային աղբանոց մըն է ուր կարելի է նետել, տան մը բոլոր յարկերէն, գիշեր ժամանակ, ամէն կարգի աւելցուք եւ ամէն տեսակի աղտեղութիւն: Բաց ի քանի մը թաղերէ եւ Գանըպիէրէն որ Մարսիլիոյ մեծ փողոցն է, կեդրոնական պողոտան, ծովուն եւ արեւուն տանող պերճուղին, միւս փողոցները ամէնունն են: Ամէն մարդ ուզած ձեւով կը գործածէ զանոնք: Փողոցը հասարակաց շէնք մըն է եւ հանրութեան տուն մը:

Զմոռնանք որ կեղտը կեանքի մաս կը կազմէ:

Վարնոց տեսակի հեթանոսական կեանքը չէ սեղմած տուներու մէջ, որով կը շարունակուի փողոցի մէջ:

Առաւօտուն բոլոր փողոցներէն ջուրը կը հոսի գետակի պէս ու Արեւը կը սրբացնէ քաղաքը, ցանելով բիւրաւոր ժպիտներ:

Նորէն դիմացս մէկը կը տմպէ ու կ'ըսէ.

— Ի՞նչ կարծիք կազմեցիք Մարսիլիացիներու վրայ:

— Պատուական են բայց նետող:

— Ի՞նչ կը նետեն:

— Ամէն բան, այդ ոչինչ սակայն: Մանաւանդ աղբերը տուներէն փողոց նետող են: Ատոր ալ ոչինչ պիտի ըսէի, եթէ կարենային մարդաձեւ աղբերն ալ փողոց նետել:

Կը շրջիմ ու տեղ մը կանգ կ'առնեմ ու կը հարցնեմ քովիններուս.

— Սա մասը, հին նաւահանգիստի սա կտորը ո՞ւրտեղի կը նմանի, քիչ ու շատ:

— Վենետիկի: Ռիվա Սկիավոնիի:

Հինգ վայրկեան յետոյ.

— Հապա սա մա՞սը:

— Քօրֆուի:

— Եթէ սաւառնակով, աչքերդ գոց, քեզի այստեղ վար իջեցնէին, ու վերջը աչքերը բանային, ո՞ւրտեղի պիտի նմանցնէիր սա թաղը:

— Ալժերիայի:

Տասը վայրկեան վերջը.

— Հիմա ո՞ւր ենք:

— Պոլիս:

Այսպէս անվերջ: Եւ ամէն տեղ գրեթէ ծով, արեւ մանաւանդ ու արեւելք: Ամէն կողմ շուկայ, առուծախ, նպարեղէն, ձկնեղէն, խեցեղէն, ագարակի մեծութեամբ վաճառորդուհիներ եւ պտուղ, պտուղ, պտուղ (միտքս կուգայ Նարդունին):

Ու յանկարծ մէկը կը հարցնէ.

— Ի՞նչպէս է Նարդունին:

— Անպտուղ է:

— Առանց կատակի, ի՞նչպէս է:

— Ի՞նչու նամակ չես գրեր ու հարցներ:

—Մարսիլիացիները նամակ չեն գրեր, այլ թուղթիկ:

Քանի մը բարեկամներ ալ կը հարցնեն.

— Ի՞նչպէս է Շաւարշը:

— Հանդիստ է... իր խաչին վրայ:

Վերելքներ.— վայրէջներ շատ ունի քաղաքը: Աչքդ վեր առ ու կը տեսնես Նօթրը Տամ տը լա Կարտի ոսկեղէն Աստուածամայրը կանգնած բարձրադիր տաճարին վրայ: Մտիր նեղ փողոց մը ու շարքով կը տեսնես ամէն պատուհանի մէջ չորս քիլոնոց զոյգ մը ծիծեր, որոնց վրայ կախուած է ներկաշաղախ գլուխ մը որ անխոնջ կերպով հրաւէրի հրթիռներ կ'արձակէ:

Սրճարանի մը առջեւ գնչու մը արջ կը խաղցնէ ու քիչ վերջ կը սկսի դրամահաւաքութեան: Փոքրիկ սրճարանատէր մը ժպտուն բարկութիւնով կը բողոքէ ըսելով.

— Արջը քիչ խաղցուցիր. իրաւունք չունիս դրամ ժողվելու:

Գնչուն կը վերսկսի աշխատցնել իր գործաւոր արջը:

Մարդիկ կը խնդան մանուկներու նման:

Փողոցները կենդանաբանական պարտէզ են.— շուն, կատու, մանաւանդ մուկ, արջ եւ Տարվինի համար անկեղծ վկայ մարդիկ:

Դարերու, միջավայրերու, դասակարգերու, դիրքերու տեսակներ:

Արշակաւան:

Եւրոպան, Ափրիկէն ու Ասիան իրար են խառնուած ստեղծելու համար Մարսիլիացին որ երգող, ուտող, խմող մեծ ճպուռ մըն է:

Կը մտնենք բարեկամի մը տունը: Յոգնած ենք: Կը հրամցնեն սուրճ:

Մէկը կը դարձնէ գաւաթս:

— Խաչ... Թռչուն... Ճամբայ... նամակ... դրամ... ծով... ծրար...

Կ'աւելցնէ.

— Հոս երկու երեք թշնամի ունի... Թունաւոր օձեր են բայց ակռայ չունին...

Ու կը վերջացնէ.

— Ձեր ապագան շատ փայլուն է:

— Այդ մասին բնաւ կասկած չեմ ունեցած, կ'ըսեմ:

— Ի՞նչպէս...

— Որովհետեւ հայ գրողին ապագան արքայութեան մէջ է եւ արքայութիւնը ամէնէն փայլուն տեղն է:

Իրականին մէջ գրողին ներկան փայլուն է, որքան ատեն որ ան Մարսիլիական ծովուն դիմացն է ու արեւուն տակ:

Կեցցէ՛ Մարսիլիան:

Անկցի՛ Փարիզը:

Այս երկու քաղաքներուն կազմած

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Ա.

Երկու հողագործներ, Համբար և Սերգօ, օր մը, իրարու հետ խօսք առնել տալէ ետք՝ կռուեցան: Որովհետեւ կիներն ալ խառնուեցան այս կռիւին, ժամանակ անցնելով քէնը՝ կրակի պէս մնաց իրենց մէջ:

Ու իրենց ատելութիւնը կը բունկէր ամէն օր:

Այս երկու ընտանիքները լաւ բարեկամներ էին կանուխէն, ու մէկ տունի պէս՝ կ'երթային կուգային իրարու:

Երկու տուներուն մէջ ալ հոգեկան միեւնոյն հրճուանքը կը զգային՝ առտուն կամ իրիկունը՝ երբ եկեղեցիին կոչնակը կը զօղանջէր:

Երկու տուներուն մէջ ալ՝ սիրտերը մէկ էին: Գիշերը կամ ցափը ցորեկով, երբ կը լսէին՝ հայրենի լեռները կամ երկինքը յիշեցնող, կամ հողին բերքերը քնարերգող երգի մը եղանակը, երկու տուներուն մէջ ալ՝ ծխածաններ կը դառնային սիրտերը:

Ու իրենց տուներուն մէջ, երազներու միութեան միեւնոյն սեղանն էր կերակուրի սեղանը: Ու ամէն հեղ ու ամէն տեղ, անոնք միեւնոյն երգերը կ'երգէին, ու միեւնոյն երգերու կարօտը կը քաշէին: Իրենց սիրտերուն մէջն էր՝ բոլոր հայրենի ձայներուն ու հայրենի պատմութիւններուն աղբիւրը: Աղբիւրի պէս անոնք իրենց երգերը կը հիւսէին, ու կ'երգէին, կ'երգէին:

Ու երկու տուներուն մէջ՝ աղբիւրի պէս կը վազէին երգերը:

Ու օրերը միեւնոյն օրերն էին՝ երկու տուներուն համար ալ:

Օր մըն ալ, գլուխ գլխի խօսակցութեան ատեն, Համբարի աղջկան ու Սերգոյի տղուն համար, նշանտուքի խօսքեր ըլին, ու իրենց տուները, որտի ուրիշ թելերով կապուեցան իրարու:

Բայց քէնը, ամէն բան տակն ու վըրայ ըրաւ, ու երկու ընտանիքներուն մէջ ալ, մեծերը կ'ուզէին ցուցնել իրենց մեծութիւնը: Այս մեծութիւնը, տարբեր կերպարանք առած էր այդ օրերուն:

Բայց պզտիկներուն սրտերուն մէջ բան չփոխուեցաւ: Անոնք իրենց սէրը պահեցին:

Արշակ ու Շողիկ շատ կը սիրէին իրար: Միմիայն, խորունկ ու տաքուկ լռութիւն մը մէկը միւսէն կը բաժնէր, ու իրարմէ հեռանալու տեղ, միշտ կը մօտենային իրարու, ու ամէն օր, իրենց աչքերուն կրակը կը բարկնար, կ'աղուորնար լոյսով:

X

Ու ամէն օր այս երկու ընտանիքները, կը հեռանային իրարմէ: Օրերը, կարծես այնքա՛ն շուտով կը յաջորդէին իրարու՝ որ իրարմէ բոլորովին բաժնուած, մղոններով կարծես հեռացած էին իրարմէ:

Բայց որքան կը հեռանային այս երկու տուները իրարմէ, երկու սիրահարները՝ այնքան կը մօտենային անոնց: Իրենց սիրտը կը բացուէր ու կը մեծնար, ու բոլոր լոյսերուն հետ՝ տաքուկ ու լեցուն հրապոյրներով, իրենց սէրը կ'աղուորնար ու կը քաղցրանար:

Ամէն օր իրենց սէրը երգի մը հետ կը ծնէր, ու ամէն օր՝ կը սիրէին իրար աւելի:

Ու, «Ի՞նչ կայ, ո՛վ իմ Աստուածս, կ'ըսէին տխրութեամբ, ի՞նչ է այս քէնը»:

Բ.

— «Աշխատէ՛»:

Ձայնը ուրտեղէ՞ն կուգար ու կ'իջնէր իր սրտին խորը: Ու կարծես կը կրկնէին.

— «Աշխատէ՛, աշխատէ՛...»:

Ու Մակարենց Արշակը հօրը հետ, հօրը հողերուն մէջ՝ կ'աշխատէր հաճոյքով: Այս աշխատութիւնը տեսակ մը հաշտութիւն իրեն համար, հողը կ'ուժովնար, հողը կը պարարտանար: Թէեւ երիտասարդ, այս պահուն իր երիտասարդութիւնը կը ծնէր՝ տարբեր գեղեցկութեամբ, ու կը զգար անոր բանաստեղծութիւնը ու կ'երգէր: Ու ամէն օր կը մեծնար կարծես՝ երբ իր աշխատութիւնը կը լմննար: Այն ատեն պէտք էր տեսնալ այս տղան: Պարտէզին նայած ատեն, կը շողային աչքերը, յստակ յստակ կը բացուէին անոնք:

Իրենց պարտէզին աշխատութիւնը հազիւ լմնցած, Արշակ չորս դին կը նայէր ու դրացիներուն վրայ կը մնար աչքը, ու միշտ խրամէ խրամ ցատկելով՝ օգնութեան կը հասնէր անոնց:

Ու կ'աշխատէր, կ'աշխատէր:

Կեանքը այսպէս կը սիրէր Արշակ: Խնդալով աշխատելուն մէջն էր կեանքը, ու աշխատած ատեն, կը խնդար ու կ'երգէր:

Ու հողին ծռած երբ կ'աշխատէր, շարժումի ու աշխատանքի անսպառ ուժ մըն էր այս տղան:

Ու կ'աշխատէր:

Ու յոյսերը իր մէջ կ'ընծիւղէին, կը բացուէին, ամէն օր, ու միշտ՝ կեանքին մէջ կը մեծնար, կը մեծնար:

Այս պարտէզին մէջ, աղուոր երկինքներով այս դաշտերուն մէջ ու լեռներուն դիմացը, կեանքը կը գտնէր իր հրապոյրները, ու մարդ իր ոսկորներու ծուծը մինչեւ կ'ըլլար անկեղծ:

Ու Արշակ կ'աշխատէր նոր յոյսերով, նոր երազներով:

Ու շատ կը սիրէր նայիլ Մանուկենց պարտէզին: Իրեն այնպէս կուգար որ, իր սրտին մեծութեան ծխածանը կը կամարուէր հոն: Այդ կողմերը, հորիզոններ կը բացուէին ու կը լուսաւորուէին, ու իր աչքերը՝ կը խմէին կաթի պէս բխած լոյսերը: Ու իր յոգնութիւնը կը մոռնար: Իր յոգնութիւնը կը մոռնար ու իր սրտին մէջ կը սկսէր ուրախութիւն մը՝ խորունկ հաճոյքի նման փայլակող: Իրեն համար այնքանը բաւական էր: Այլեւս ամէն բան իր ներսը փոխուած երաժշտութեան, երկրէն հոսող բանաստեղծութիւնը կը զգար ու կ'արբենար: Ու յանկարծ, անունը բերնին կուգար ու կը մրմնջէր — «Շողիկ»: Ու սիրտը կը յորդէր: Այլեւս ուրիշ բնութիւն մըն էր սիրտը՝ հարուստ, հարուստ, հարուստ: Ու աչքերը կը մնային օդին մէջ, աւելի հեռո՛ւն, իր կապոյտը հաւաքած երկնքէն ալ անդին կ'անցնէին:

Բայց երբ իր հայրը կը կանչէր իրեն ու կը պոռար խենթի պէս, Արշակ կը սարսռար ու կ'ըսէր,— «Ի՞նչ է, Աստուածս, ի՞նչ է քէնը, որ արեւները կը խափանէ, ու օրերը՝ կը կորսնցնեն իրենց գեղեցկութիւնը»:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՐ

(1)

(Շար.)

կուսակցութիւններէն եւ առաջինին կողմնակիցն եմ։

Եթէ Մարսիլիան չըլլար՝ պէտք էր ստեղծել։ Ամէն երկիր պէտք է ունենայ իր Արչակաւանը, իր Տէրսիմը, իր Շիքակոն։

Ամէն օրէնք կը ծուի Մարսիլիոյ մէջ ու ամէն անձ ու հեղինակութիւն կը խանգարուի, քիչ թէ շատ կը խանգարուի (ականջը խօսի Արմենակին)։ Ամենուրեք խանգարուածներ։

Օր մը, Տօքթ. Մորընօն պատճառ եղաւ որ այցելենք յիմարանոց։

Շատ զարմացայ որ այս մեծ յիմարանոցը դեռ զատէն յիմարանոց ալ ունի։ Բժիշկը ըսաւ.

— Այս յիմարանոցին մէջ բնակողները մեծ մասամբ Փարիզցի են։

— Փարիզցի ոչ մէկ յիմար չի կըրնար զարմանուիլ Մարսիլիոյ մէջ։

Ես չեմ սիրեր խելօք, քիթը կախ, չափուած ձեւուած քաղաքները։

Քաղաքը Մարսիլիան է։ Կը սիրեմ սիրել գիտցող, երգել գիտցող, ժըպտիլ գիտցող, պատմել, ստել, խնդալ ու մըցիլ գիտցող քաղաքները։

Մարսիլիացին պոռթապէս կ'ուտէ ու պուլ կը խաղայ։

Իր ազգային կերակուրին մէջ միս չկայ։ Ըսել կ'ուզեմ սոնաւոր կենդանիի մարմին չկայ։ Եւ մսակերները դեռ բարբարոսներ են ինծի համար։ Մարդ կը չինուի իր կերածներէն ու խմածներէն։ Բանջարակերները ու պտղակերները աւելի քաղաքակիրթըւած են, աւելի նրբօրէն ներուժ դարձած, աւելի մարդ ու բանաստեղծ։ Մարսիլիացին ձուկ կ'ուտէ, որով ֆոսֆորով չինուած է, կը դրդուի կը փայլի ու կը ժպտի։ Պտուղ շատ ունի, շատ կ'ուտէ, որով ծաղիկներ ունի, գոյներ ունի, աւիշ ունի իր հոգիին մէջ։ Մարսիլիացին իմաստուն է. կը խմէ, կը փիլիսոփայէ, կ'երգէ։ Ես չեմ ըմբռներ բուսակերներու միայն հակալքօլականութիւնը։ Մարսիլիացին դիւրագրգիռ է. քանզի կեանքն է։

Ըսի թէ պուլ կը խաղայ Մարսիլիացին։

Բացօթեայ է խաղը, արեւ ըմպել կայ ու քալել։ Դեռ մօտենալ ու զարնել եւ ծուիլ։ Ամէնէն առողջ զուարճարար խաղը։

Մարսիլիացին կ'ապրի գիշեր, ցերեկ։

Գիշերը, լեցուն են, սրճարանները, ակումբները, սրահները։

Սառահակներ մայթին վրայ նստած պլօթ կը խաղան։

Խումբ մը գնչուհիներ կը պարեն սրճարանի մը առջեւ։

Մաքուր հագուած երիտասարդ մը, չուն մը մեծութեամբ մուկ մը շղթայած, Քանըպիէռէն վեր կը բարձրանայ։

Փողոցին մէջ, ուշ գիշերով, երիտասարդ մը կը գայթերգէ. Լո՜յս, լո՜յս կայ իր ձայնին մէջ։

Օ՜, սիրելի Մարսիլիա։

Սիրելի՝ քանզի այնտեղ կ'ապրին աստուածներս.— Արե՜ւ, Ծո՜վ, Աբսէ՜նթ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆԿԱՐԻՉ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ

— օ —

Տասնեակ մը տարիներ առաջ յանկարծ երեւցաւ բոլորովին նոր անուն մը Փարիզի մեր գեղապաշտ փաղանգին մէջ։ Անուն մը որ, չէ ունեցած սկզբնական յուսադրող շրջան։ Արուեստի ասպարէզէն ներս արագ մուտք մըն էր ասիկա։

Քէպապճեան, իր առաջին գործերուն մէջ իսկ, յայտնաբերեց ինքնատիպ զգայնութիւն մը բնութեան թաքուն երեւոյթներուն մասին։ Արտայայտութեան նոր դիծ մը քնարական երաժշտութեամբ թրթռուն։

Խորհուրդի, գաղափարի մէջ այսքան ընդելուզուած արուեստագէտ մը, անշուշտ, կարելի չէր սպասել, ձեւակերպում մը արտաքին բնութեան, առարկայական նկարչութիւն մը։

Իրապաշտ բնութիւնը կը փոխադրուի Քէպապճեանի հոգիին ազդայնութեան մէջ ուր կը ստեղծուի համադրութիւն մը, տեսողական երաժշտութիւն մը, քնարական միջավայր մը։

Տեսականօրէն, արուեստագէտը պէտք է ըլլայ Փասքալեան մարդ, «խորհող հիւլէ», որ ջանայ բնութեան խորհուրդը բիւրեղացնել կչուոյթի մը մէջ՝ որ սահմանումն է մարդուն ըմբռնելու, զգալու եւ գործելու կարողութիւններուն։

Բնութեան խորհուրդներուն եւ բըննադանցութեան միախառնումն է որ, ծնունդ տուաւ Քէպապճեանի եւ իր արուեստին, այնքան հաղորդիչ անկեղծութեամբ մը իրարմէ անբաժան։

Խորհուրդը առանցքն է Քէպապճեանի գործերուն, ընդհանուր չէնքը, որուն վրայ կ'աւելնան ճարտարապետական բոլոր կազմածները, որոնց գլխաւորն է գիծը։ Քանի մը քառակուսի սանթիմեթրի վրայ զարդանկար մը ամբողջ էջ մըն է, որովհետեւ, խտացումն է գաղափարին ու գիծերուն, իրարու ագուցուած երկրաչափական ձեւակերպերով։ Գեղազարդիչ Քէպապճեանը ուրիշ դէմք մըն է նոյն դէմքին ըլլալով հանդերձ։ Իր գիծն ունի տպաւորութեան ուժ, այլ մանաւանդ խորհուրդ։ Ցատկանիչ մը՝ որով կը տիրապետէ իր բոլոր գործերուն, որոնք քնարերգութիւններ են, երազպաշտ մթնոլորտի մը մէջ յղացուած։

Բայց ինչ որ տպաւորիչ է, իր գունաւորումն է։ Վերջապէս մարդ կրնայ օր մը սպառել ձեւերու եւ մտածումներու գիւտերուն մէջ, եթէ իրապէս հանճարեղ մէկը չէ։ Որովհետեւ իր արուեստը տեսանելիին առարկայական արտայայտութիւնը չէ, ու չէ նաեւ երեւոյթի մը իրապաշտ նկարագրականը, այլ երեւութացած ըմբռնում մը, ձեւ առած զգալու կերպ մը, թանձրացած գաղափար մը, մինչ գիծերու մէջ, շատ անգամ երկրաչափական ու ճարտարապետական եւ առանց ձեւակերպի, աւելի զգացուած քան մտածուած։ Բայց գիծն է մինչ, որուն մէջ կը մտածէ եւ որուն մէջ կը ծորայ ամբողջ Քէպապճեանը իր ինքնայատուկ փայլեշութեամբ։ Օրինակնե՞ր։ Ահա խնկահոտ «Երուսաղէմ»ը, կամ քանի մը չնորհալի գիծերով ստեղծուած աննիւթական միջավայր մը, ու քնարական ներզոր ուժ մը գիծին մէջ, ահա «Ցիտուս»ը իր աստուածային համայնքով։ Այսպէս ժուժկալ, պարզ ու տպաւորիչ, լաւ մտածուած ու մտածումը ամփոփ եւ խօսուն գիծերով ներկայացուած՝ այսպէս են Քէպապճեանի գործերէն գրեթէ բոլորը, ըլլան անոնք սեւ ու ճերմակ թէ գունաւոր։

Քէպապճեանի արուեստը տեսողութեան վերլուծումն է հոգիին մէջ, երբ մօտենայ բնութեան։ Ունի ուժեղ հաղորդականութիւն, որ բնութեան եւ հոգիին միջեւ նախասահմանեալ ներդաշնակութիւններու յայտնութիւնն է, ու նաեւ հաւասարակշռութիւնը՝ բնութեան եւ մտքին ներդաշնակութեան սկզբունքին։ Իր ինքնատիպութիւնը իր այս դաշն համադրութեան մէջն է, որ զարդային ըլլալով հանդերձ խորհուրդ ու գաղափար ունի իբրեւ կեդրոնաձիգ ուժ, եւ ոճ մը՝ որ կը կազմէ գծապաշտ եւ խորհրդապաշտ Քէպապճեանի արուեստին անփոփոխ դիմագիծը, արուեստին իսկական հասարակը կրծուած։

Ահա, քանի մը տողերու մէջ, բովանդակ, ինքնատիպ եւ արտակարգօրէն այլազան արուեստագէտ մը, որուն կարելի չէ մօտենալ վերլուծման բազմաձայն ոգիով, տրուած ըլլալով իր գործունէութիւնը, որով կրնայ դեռ նոր յայտնութիւններու առջեւ դնել իրեն հիացող հայ եւ օտար գեղասէրներու բազմութիւնը, — որուն մէջ է նաեւ

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՀԷՔԵԱԹԸ

— օ —

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ բժշկական եւ առողջապահական ամսաթերթը Սեպտեմբերի թիւով կը հրատարակէ հետեւեալ հէքիաթը, որ կը պատմուի Ախալքալաքի մէջ։ Մեր ժողովուրդը կը կարծէ թէ հիւանդութիւնները (ցաւերը) փոքրիկ էակներ են, իրենց գլուխն դրած՝ եռանկիւնաձեւ «ալըխ» գլխարկներ, իրենց ձեռքերուն մէջ՝ երեք գաւազաններ, մէկը կանանչ, երկրորդը կարմիր, երրորդը սեւ։ Անոնց առաջնորդը Աստուծմէ կը ստանայ տետրակ մը, ուր նշանակուած են հիւանդանալիք եւ մեռնելիք մարդոց անունները։ Համաձայն այդ արձանագրութեան, կանանչ գաւազանով կը զարնեն անոր որ դատապարտուած է կարճատեւ հիւանդութեան, կարմիր գաւազանով՝ անոր որ երկար պիտի մընայ անկողնին, սեւ գաւազանով՝ անոր որ դատապարտուած է մշտապէս բաժնուելու այս աշխարհէն։

Եւ որովհետեւ հովիւները խելացի կ'ըլլան մեր ժողովուրդին մէջ, ահա տեսէք թէ հայ հովիւը ինչպէս կը խաբէ «ցաւերը».—

Ցաւերը Թոփ գիւղին կերթան մէջ քաղաքմ', օր մարդիկը վերին հիւնդցընենն, վերին սաղցնենն, վերին ա մեռցընենն։ Աստուած տառոնց մէջ դաւթարմ' կուտայ, ու կըսէ կը թէ՝ սաոր աչեցէք, վերին օր մեռնելու է՝ մեռցուցէք, վերին օր հիւնդնալու է՝ հիւնդցուցէք ու սաղցուցէք։ Անոնք գիւլն գլյոնին ճամփայ, գուզան մէջ գիւղ օջամ'։ Վախտ անցած չլլի, անօթենան կը։ Անօթենան կը՝ կ'ըսեն իրարու թէ՝ ինչ էնենք, անօթցանք։ Ջերմը կըսէ կը թէ՝ դուք խօսեք կեցէք, ես էրթամ ինի չոպնէն մէջ օջխարմ' բերեմ, ուտենք։

Կերթայ չոպնին քովը, կ'ըսէ. «Բարեւ, չոպան»։

Ան ա կ'ըսէ. «Աստու բարին, ախպար»։

Կ'ըսէ. «Ինծի մէ օջխարմ' տու»։

Չոպանը կ'ըսէ. «Ինչի՞, դուն վե՞վ էս օր»։

Կ'ըսէ. «Ես ջերմն էմ, օր մարդու բռնեմ՝ օխտը տարի խելքը գլուխը չի գայ»։

— Է՛, կ'ըսէ, ես առոր դեղը գիտեմ։ — Ի՞նչ է։

— Կը կըթեմ, կ'ըսէ, օջխերին նաթը, կը դնեմ գիշերը աստղը, առաւօտ խմեմ սաղնամ կը, էլ քեզնէն վախ չունիմ, ինչի՞ տամ։

Ջերմը տեսնէ կ'օր հնարը գիտէ, թողնէ գուգայ ընկերոանցը քովը։ Կ'ըսեն. «Ինչի չի բերիր օջխարը»։

Ջերմն ա կ'ըսէ կը թէ՝ հնարը գըտաւ չտուեց։

Եսեւ վարձաւքը կ'ըսէ. «Կեցէք, ես էրթամ բերեմ»։

Գեւէ կերթայ չոպնին քովը, կ'ըսէ. «Բարեւ, չոպան»։

— Աստու բարի՜ն, ախպար, կ'ըսէ չոպանը։

Կ'ըսէ. «Չոպան, օջխարմ' տու մեզի»։

Կ'ըսէ. «Ինչի՞, դուն վե՞վ էս օր»։

Կ'ըսէ. «Ես վարձաւքն էմ, մարդու օր բռնեմ՝ այնքան սայրխայմիշ կէնիմ, օր տեղէն կը փախցընեմ»։

Չոպանը կ'ըսէ. «Ատ հէ՛չ, ես դեղը գիտեմ»։

— Ի՞նչն է, կ'ըսէ ցաւը բերանը ծըռելով։

— Եղունկներս քեզէն հետ կը կըտրեմ, օտախս տաք ջուրը դնեմ կը, վըրաս ալ բան կ'առնեմ, կսկուծմ' քրտընիմ կը, զլլիմ բողկ, տեսնեմ ալ ինչ պըտի էնես։

Վարձաւքը ռադիկի պէս ետ դառնայ գուգայ ընկերոացը քովը։ Ընկերտանքը հարցընեն կը թէ՝ ո՞ւր է բերածը։

— Է՛, ինչ էնեմ, կ'ըսէ, քոփակ օղլին անմէկ բանին դեղը գիտէ։

— Կեցէք, կեցէք, կ'ըսէ եանխգարան (ժանտախտ), ձեր ձեռքէն բան չի գայ, տեսէք ես ինչը կը բերեմ։

Աւիկ դէպի կ'երթայ. «Բարեւ, չոպան», կ'ըսէ։

— Աստու բարին, ինչ գուզես։

— Մէ օջխարմ'։

— Ինչո՞ւն ինչն ես, քեզի օջխա՞ր, դուն վե՞վ էս օր։

— Ես եանխգարան էմ, առաւօտ բռնեմ՝ իրիկուան տանիմ կը, իրիկուան բռնեմ՝ առաւօտուն տանիմ կը։

— Է՛, էտ լաւ չէղաւ, կ'ըսէ չոպանը, առ, առ տար, չարէն ինչ։

Զոկէ մէ ղըրըը օջխարմ կուտայ կը։

— Շալկէ, շալկէ, առաջ ընկի, կըսէ եանխգարան։

Չոպանը չարասըը շալկէ գըյնի կը առաջ, ապրըրքայէն տանին կը։

— Տեսէք, ինչ բերի, վերստմ' հեռուէն ճուայ կը եանխգարան։

Ցաւերը ուրախնան կը, վազզեն կը գէմ։ Չոպանը բերէ օջխարը վար կը դնէ, կ'ըսէ. «Է՛ ախպարէք, օջխս առաջ առաջ, հեչ չէ ըսէք թէ՝ դըրբէք վե՞վ էք»։

Անոնք ա կ'ըսեն թէ՝ մենք ցաւերն էնք, պիտի էրթանք այնի քաղաքը, Աստուած այնի դաւթարը տուեր է մեզի, օր աչէնք, վեր մարդն օր մեռցընելու է՝ մեռցընենք, վերն օր հիւանդցընելու է՝ հիւանդցընենք։

— Հօրերուտ հոգուն, հըլը մէմ աչէք, ես ալ կա՞մ դաւթրին մէջ։

Ցաւերը կ'առնեն դաւթարը չորոտն, չորոտն, կարչեն օր՝ նէս մեռնողներուն սրին մէջ կայ, նէս հիւնդցողներուն, կ'ըսեն. «Չոպան, դու չկաս իսի դաւթրին մէջը, նէս հիւնդնաս պըտի, նէս մեռնիս»։

— Օր ատպէս է, ես ա իմ օջխարս չեմ տայ ձեզի՝ տեսնեմ ինչ պըտի էնէք, կ'ըսէ չոպանն ու վերցնէ օջխարը փախի կը։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Այս ի՞նչ ըսել է։ Մէկը կուգայ եւ կը հարցնէ Սայ պէյը եւ անկէ վերջ կը փախչի կ'երթայ։ Արդեօք եկող մարդը Թալէաթ փաշայի դէմ մահափո՞րձ մը պիտի կատարէր։ Խեղճ մարդը այս մտածումներու մէջ թաղուած մնաց վերջ քանի մը վայրկեան, դուռը գոցեց եւ ներս մտաւ։ Խնդիրը հասկցուց Թալէաթ փաշային եւ իր ընկերներուն։ Բոլորն ալ սկսան մտածել։ Առեն մը վերջ Թալէաթ փաշա շատ անտարբեր կերպով ըսաւ.

— Պրին խաղալ ուզող չկա՞յ ձեր մէջ։

Այս հարցումը թէեւ ներկաներուն յուզումը քիչ մը մեղմացուց, սակայն, փաշային անզգուշութեան բարկացողներ ալ եղան։ Տօքթ. Նազըմ որ ներկաներու մէջ կը գտնուէր, ըսաւ.

— Փաշաս, պրին կրնանք խաղալ ամէն օր, աւելի լաւ չէ՞ այլեւս խօսիլ ձեր դուռը զարնող վտանգին շուրջ։

Թալէաթ փաշա պահելով իր անդըրդոյշ երեւոյթը պատասխանեց.

— Եթէ կ'ուզէք, այդպէս ընենք. սակայն պրինը աւելի հաճելի չըլլա՞ր. միւս խնդրին շուրջ որքան ալ խօսինք, չենք կրնար արդիւնքի մը հասնիլ։ Եթէ իմ թշնամիներս բոլորն ալ բանտարկել տալ կուզայ ձեր ձեռքէն...

— Կ'աղաչեմ փաշա, ըսաւ Տօքթ. Բըսուհի, կատակը մէկ կողմ դրէք։ Ասկէ վերջ աւելի զգոյշ պէտք է ըլլաք։

— Շատ լաւ, ընդունեցի։ Մարդ երբեք բան մը խել չի կրնար ընել, դունք իր մարթը սուղ ծախելու մասին կը մտածէ։ Ես որքան ատեն Պերլին բնակիմ եւ օտար պետութեան մը պաշտպանութեան ապաւինիմ, միայն այդ պետութեանն պաշտպանութիւն կրնամ սպասել։ Այնպէս, պէտք է որ ինքզինքս պաշտպանելու համար սեփական միջոցներ ձեռք առնեմ։ Այդ ընելու ալ պայմաններս չեն ներեր։ Գիտէք որ ապրուստս անգամ դժուարութեամբ կը հոգամ։

Ներկաներէն մէկը հետեւեալ առաջարկը ներկայացուց.

— Փաշաս, զգուշութիւնը միայն դըրամով չըլլար. տեսակ տեսակ միջոցներ կրնան գտնուիլ։ Նախ այսքան ատաւարթիւ ընկերներ ունինք։ Անոնցմէ մէկը կամ մէկ քանին եթէ ձեզի հետ չըլլան, փողոց մի ելլէք։ Ցեսայ, մինչ միեւնոյն բնակարանը պէտք չէ բնակիք։ Արագ արագ փոխեցէք ձեր տեղը։ Այս կերպով շփոթութեան կը մատնէք ձեզ հետապնդողները։

— Շիտակ կը խօսիք. բայց ես կարելիութիւն չեմ տեսներ այդ միջոցներու գործադրութեան։ Ամէն անգամ որ դուրս ելլել ուզեմ, ընկերներուս բնակարանները լո՞ւր պիտի դրկեմ։ Կը խօսիք նաեւ բնակարանս փոխելու մասին։ Ես ալ գիտեմ այսօր Պերլին, վաղը Միւնիխ եւ միւս օր Համպուրկ բնակելու առաւելութիւնները. սակայն լաւ գիտէք որ մենք հոս մեր ձեռքերը ծալած չենք նըստիր. հայրենիքի հանդէպ պարտականութիւններ ունինք։ Այդ աշխատանքները իմ տեսական կերպով մէկ տեղ բնակիլս կը պարտադրեն։ Փնտռողները պէտք է գիտնան թէ ո՞ւր պիտի գտնեն զիս։ Եթէ այդ փնտռողներու մէջ մէկ ալ կեանքիս սպառնացողներ գտնուին, ինչ ընեմ, ան ալ միւս գործի մարդոց պէս կուգայ եւ գործը լրացնելով կ'երթայ։ Փառք տուէք որ մեր հայրենակիցներու կողմէ մեր դէմ սկսած թշնամութիւնը դադրեցաւ։ Այլեւս այդ կողմէն, կրնայ ըսուիլ որ ո եւ է վտանգ չի կրնար գալ։

Թալէաթ փաշա իր այս վերջին խօսքերով կ'ակնարկէր այն աշխատանքներուն, որ կը տարուէր Պերլինի մէջ, իթթիհատական պարագլուխները Պոլսոյ Թէվֆիք փաշայի կառավարութեան յանձնելու համար։ Անոնց գլուխը կը գտնուէր Պոլսոյ կառավարութեան Պերլինի դեսպան Րիֆաթ փաշա։ Թալէաթ փաշան եւ իր ընկերները ձերբակալել տալու համար ամէն դուռ զարնող այդ Թուրքերուն այդ օրուան հոգեբանութիւնը արդարացնելու կամ մեղմացնելու համար Թերեւս արդարացուցիչ պատճառներ գտնուին։

Թալէաթ փաշա երբ լռեց այդ պարագան, ներկաներուն յուզումը նորոգուեցաւ։ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր ըսաւ.

— Այդ մարդիկը, մեր սեւ օրերուն, Պոլսոյ Թշնամի Թնդանօթներու սպառնալիքին տակ գտնուած վայրկեաններուն, մեր հայրենակիցներու նահատակուած եւ հայրենիքի բաժանման վտանգի տակ եղած պահերուն որ եւ է բողոք չբարձրացուցին։ Ընդհակառակն, ամէն ջանք ի գործ դրին որ մեզ յանձնեն Դաշնակիցներուն, ամբաստանելով իբրեւ զողեր, որպէս թէ մենք պետական դրամները առնելով փախած եկած ենք հոս։ Երբեք չպիտի մոռնամ այդ մարդիկը։

(15) (Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (Ղ՛)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Մէկ երկու անգամ թէեւ Հասան աղան փորձեց անցեալի մասին խօսք բանալ, Առիւծ Գեւօն անոր խօսքը կտրեց։ Զանազան խնդիրներու մասին սովորական ճոռոմ լեզուով Առիւծ Գեւօն խօսեցաւ, պատմեց թէ ինչ պատճառներէ դրդուած Սուլթանը սահմանադրութիւն հռչակեց, պատմեց իր կռիւներէն եւ մասնաւոր գիտումով Խասապուրի կռուին մասնակցիլն ալ յիշեց։

Ցանկարծ Հասան աղայի դէմքի գոյնը թռաւ, մոխիր կտրեցաւ։ Այդ կռուին մէջ սպաննուած էր իր մեծ եղբայրը, Տէրվիշ աղան եւ ո՞վ գիտէ թէ...

Հասան աղան զօլամը ետին ձգած, տուն վերադարձաւ ընկճուած տրամադրութեամբ։ Առիւծ Գեւօն մեծ տըպաւորութիւն ձգած էր վրան, կը զգար թէ եթէ ան իր տան հակառակորդ մը դառնայ, ինք կորսուած է, երեխներն ալ հետը։ Եթէ միայն հաշտութեան եղր մը գտնուէր Առիւծ Գեւոյի հետ, եթէ կարողանար բարեկամանալ անոր հետ, թէկուզ ծանր գնով իսկ, Հասան աղան աւելի քան ուրախ պիտի լինէր։

×

Երեկոյեան կողմ, Առիւծ Գեւօն պառկած էր Թաղիքի կտորի վրայ, բազմագոյն կարկտաններով վերմակը վրան քաշած, ու ծանր ծանր կը տըքար։ Թոփալ Սատանան ընկերոջ գըլխի վերեւ նստած՝ ձեռներուն, վզին եւ ճակատին բարկ քացախ կը քսէր, ճշմարիտ հիւանդապահի մը կանոնաւորութեամբ։ Ամբողջ օրը հիւրեր պակաս չէին եղած, մանաւանդ երբ մթնեց եւ գիւղացիք արտերէն վերադարձան տուները։ Առիւծ Գեւոյի անակնկալ հիւանդութիւնը անկեղծօրէն տխրեցուց շատերը, մասնաւորաբար երիտասարդները, որոնք իրենց ղեկավարը կը համարէին զայն։ Ամէն նոր եկող հիւանդութեան մասին կը հարցնէր եւ տնային դեղ մը կ'առաջարկէր։ Այցելուներէն մէկը, որ քանի մը շաբաթ առաջ եկած էր Կովկասէն, վազեց տուն ու ծրարով անգլիական աղ բերաւ, եւ բաժակ մը ջուրի մէջ հալեցնելով՝ կը ստիպէր Առիւծ Գեւոյին խմել այդ բաժակը՝ հաւատացնելով որ մինչեւ առտու փորը կը քակուի ու «սաղ սալամէթ» ոտքի կ'ելլէ։ Առիւծ Գեւօն կը վճռէր ցաւէն կամ բարկութենէն, քանի աչքը կ'իյնար բաժակի վրայ ու աղաչաւոր հայեացք մը կը նետէր ընկերոջը։ Թոփալ Սատանան հազիւ ծիծաղը զսպելով, բաժակը կողքին դըրաւ, յայտնելով որ քնելու ժամանակ կը խմցնէ դեղը։

Գիշերը յառաջացած էր երբ վերջին հիւրը մեկնեցաւ։ Հազիւ թէ հիւրը սենեակէն դուրս ելաւ, Առիւծ Գեւօն վերմակը նետեց վրայէն, նստաւ ու խոշոր բռունցք մը հասցուց Թոփալ Սատանայի կողին։

— Ծօ՛, քրտու լամուկ, է՛դ անտէր քացախին մէջ յորի՞ ջուր չդրիր, անաստուած, վիզս, երեսս լաւ այրուեցաւ։

— Վայ ես քըզի ի՞նչ ըսեմ, ծօ, չնորհակալ ալ չես,— խնդալով պատասխանեց Թոփալ Սատանան,— ափսոս, էն բաժակով դեղ չխմցուցի, հիմա օյին վիճակի մէջ կ'եղնէիր։

Առիւծ Գեւօն առանց կարեւորութիւն տալու ընկերոջ խօսքերուն, հապճեպով սկսաւ հագնուիլ։ Երկուքն ալ պատրաստ էին։ Դուրս եկան Թոնրատունը։ Նոյեմզարը երեխաները քընացուցած, ինքն ալ Թոնրի կուշտին կուճ եկած, կը կնքվարտէր։ Տղամարդոց ոտնաձայնէն արթնցաւ ու ոտքի ելաւ։

— Նոյեմզար, մենք կ'երթանք, չեղնի ձգես երեխաները սենեակս մտնեն։ Գեղին մէջ աղմուկ պիտի եղնի, Թոնրատան դուռը գոց պահէ. թէ մարդ ցիկ հարցու, կ'ըսես շատ ծանր հիւանդ եմ, տէ մնաս բարով։

— Բարով երթաք, հազար բարով գաք, Աստուած գձըղի պահէ չարէն, Աստուած տուչմընի աչք հանի,— բարեմաղթեց Նոյեմզարը, մինչ երկու ընկերները կորան ախոռի թանձր մըթութեան մէջ։

Թոփալ Սատանայի ձեռքէն բռնած Առիւծ Գեւօն զայն առաջնորդեց ոչխարները փարախը, որ համեմատաբար աւելի լուսաւոր էր քանդուած երդիքի պատճառով։ Իրարու օգնելով բարձրացան փարախի կիսափուլ պատի վրան ու հոնկէ վար ցատկեցին։ Քանի մը քայլ անդիէն կ'անցնէր Պայազիտէն Կարին երկարող ճանապարհը։

— Ծօ Թոփալ, չչնջաց Առիւծ Գեւօն, տէ ոտքերդ վերցուր, Մեծ Ախու պոչը սարերուն չդպած, պէտք է գեղ դարձած եղնինք։

Պահ մը մեծ ճանապարհէն երթալով ծռեցան դէպի ձախ, դեռ կամուրջը չհասած եւ կէս շրջան մը դառնալով արագ քայլուածքով մը Շերեան գետի ափով սկսան յառաջանալ։ Կէս ժամէն աւելի քալած կը լինէին, երբ Առիւծ Գեւօն կանգ առաւ սաստիկ հեւալով։ Ծակոտի քրտինքը սրբեց ու նստաւ ուռիի ծառերով եզերուած գետի ափին։

— Ծօ, նստիր, Թոփալ, մէկ չունչ մը քաշենք։

— Մօտեցա՞նք։

— Հա, քարընկէց մը տեղ եղնի կամ չեղնի։

Առեն մը երկուքն ալ լռեցին։ Թոփալ Սատանան անհանդարտ, պեխին հետ կը խաղար մտածկոտ ձեւով մը։ Մէկ ալ ընկերոջ թեւը չարժելով ըսաւ.

— Գիտես, ախպէրս, շատ գէշութիւններ ըրած կամ, բայց էս մէկը...

— Ծօ՛, կը վախնա՞ս։

— Դուն էլ բան ըսիր, ի՞նչ պիտի վախնամ,— բարկացաւ Թոփալ Սատանան,— բայց վալլահ մեծ մեղք է..

— Հարամ մալին մեղք չ'եղնիր. քու մեղք լէ իմ վզին։ Աւետարան լէ էտ կ'ըսէ, մէկ անողին երկուք ըրէ. հիմա հասկցա՞ր...

Այդ բացատրութիւնը որոշ չափով գոհացուցիչ թուեցաւ Թոփալին. եթէ սուրբ աւետարանն ալ այդ կ'ըսէր, ալ ինչ մտահոգուելու պատճառ կար։ Հազիւ հինգ վայրկեան հանգստացած, երկու ընկերները սողալով սկըսան առաջանալ հնձուած արտի մը մէջէն։ Ամէն ուղղութեամբ ցրուած հսկայ դէզերը կը բարձրանային գըմբէթներու նման պահակ կանգնած արտերու տարածութեան վրայ։

Աստղազարդ պայծառ գիշեր էր, խոշոր աստղերը ադամանդի նման փայլուն՝ կարծես իրարու ձայն կուտային, մթնոլորտը լեցնելով լուռ երաժշտութեամբ որ մարդ կը զգար առանց լսելու։ Լուսինի հիւծած մահիկը կարծես մէջտեղէն պիտի կոտրուէր։ Վեհափառ դադրութիւն մը կը ծանրանար դաշտին վրայ։ Ծղրիթներու սուր ձայնը աւելի եւս զգալի կ'ընէր գիշերուան անշարժ լռութիւնը։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Հ. Ց. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ

— • —

ԽՄԲ. — Երէկուան թիւին մէջ, դըրամական նուէրներու մասը սխալմամբ իրար խառնուած ըլլալով, նորէն կը հրատարակենք.—

Բժիշկ Արզումեան (Միլանէն) իր այցելութեան առթիւ 100, Տէր եւ տիկին Շահլամեան (Մարսէյլ) 100, Գարապաշեան ամուսիններ (Պուքրէշ) 50, Վարդան Քիւփէլեան (Մարսէյլ) 50, Գ. Անճմեան (Լիոն) եւ Ց. Փափազեան (Ցունաստան) 50, Գալէնտէրեան եւ Պաղտասարեան (Մարսէյլ) 30, Ոմն 25, Ոմն 25, Վաչիկ Փափազեան 10։

տատօրէն պետական մարդ հասցնելը ։

Այս փոփոխութեան մէջ փնտռուելիք պատճառ մըն ալ սա է․—

Թուրք յեղաշրջումը խիստ արագօրէն կը հասուննայ ։ Մեր կազմուածքին մէջ անտեսական թէ ընկերային շատ մը տարրեր կը փոխուին, օրէ օր կը յառաջանայ հասունութիւնը ։

Երկրի մը մէջ ուր դեռ կ՚ապրին երէկուընէ մնացած ժխտական մտայնութիւններ, առանց պահապանի եւ խնամքի չէր կրնար թողուիլ Թուրք յեղաշրջումին նման անգնահատելի արժէք մը ։ Պարզապէս ջերմանոցի մը մէջ հաղուագիւտ եւ արժէքաւոր տունկի մը հասցնելու նման պէտք է դողալ անոր վրայ եւ պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի ան կարենայ լաւագոյնս աճիլ ու զօրանալ ։

Այս ծանր եւ դժուարին պարտականութիւնը Իսմէթ Ինէօնիւի վիճակուած էր ։ Ան մեծ զգուշութեամբ եւ խնամքով աշխատեցաւ որպէսզի հիմնուորուի, տեւականանայ եւ ապահովութեան մէջ գտնուի Թուրք յեղաշրջումը ։ Այս նպատակին համար ան, խոր սիրով եւ շահագրգռութեամբ, գիշեր եւ ցերեկ աշխատած է ։

Ան շատ մեծ ծառայութիւն մատուցած է երկրին վարկը բարձրացնելու համար արտասահմանի մէջ ։ Թուրք պատմութիւնը, իբր Աթաթիւրքի ամէնէն մօտիկ գործակիցը, պատուոյ ուրոյն տեղ մը պիտի տայ իրեն ։ Այսպիսի բարձր արժէքէ մը երկիրը սակէ յետոյ ալ պիտի օգտուի ։ Իսմէթ Ինէօնիւ․ ինչ դիրքի մէջ ալ որ գտնուի, մինչեւ իր վերջին շունչը նոյն անսպառ խանդով եւ յուզումով պիտի աշխատի՝ օգտակար ըլլալու համար երկրին ։

Բայց մեր զարգացումի ճամբուն վրայ այնպիսի հանգրուանի մը հասած ենք որ, պէտք է ջերմանոցին տունկը բաց օդին հանել, եւ անոր հնարաւորութիւն տալ որպէսզի լայն գետնի վրայ ճիւղաւորուի ։ Այն պաշտօնը (վարչապետութիւնը) որ մեծ գիտունի եւ դիւանագէտի մը պէտքը ցոյց տուած էր, այս նոր շրջանին մէջ տնտեսագէտի անհրաժեշտութիւնը մատնանշած է ։

Ամէնէն կարուկ ճամբան էր գործի գլուխ բերել այս տնտեսագէտը, եւ անոր հնարաւորութիւն տալ, որպէսզի նոր դրութիւններով զբաղի երկրին պահանջներով՝ դրամի, երկրագործութեան, տնտեսական հարցերով ։

Ահա այն ազդակները որոնք առաջ բերին այս փոփոխութիւնը վարչապետութեան մէջ ։ Ինչպէս ըսինք, ասոր մէջ չկայ կէտ մը որ մտածել տայ թէ յեղաշրջումի ճակատին արժէքաւոր գործակիցներուն միջեւ ամենաթեթեւ անհամաձայնութիւն մը կայ ։

Տիկին Միլլէր եւ Տիկին Սկոպլին դէմ դիմաց

Հարցաքննիչ դատաւորը առջի օր դէմ դիմաց հանեց երկու անհետացած ռուս զօրավարներուն կիները, Տիկին Միլլէր եւ Տիկին Սկոպլին ։ Շատ յուզիչ էր տեսարանը եւ երկուքն ալ կը հեծկլտային ։ Խօսակցութիւնը կատարուեցաւ ռուսերէն եւ մասնաւոր թարգման մը բռնուած էր ։

Խօսակցութիւնը սկսաւ Տիկին Միլլէր ․

— Ըսէք ամբողջ ճշմարտութիւնը ։ Թերեւս առով կարենանք երկուքն ալ գտնել ։

Տիկին Սկոպլին պատասխանեց հեծկլտալով ․

— Եթէ ես իմ ամուսինս գտած ըլլայի, եթէ գիտնայի թէ ո՛ւր է, ոտքը ձեռքը պիտի իյնայի, ի հարկին մինչեւ կառափնատ պիտի երթայի անոր հետ, բայց օձիքը պիտի չձգէի ։ Ի՞նչպէս ձգեց գնաց զիս ։ Դուք նորէն զաւակներ ունիք․ իսկ ես մինա՛կ եմ …

Տիկին Միլլէր յուզուելով մրմնջեց․— « Աղօթեցէք Աստուծոյ » ։

Այս դէմ դիմաց հարցաքննութիւնը տեւեց ժամը 4էն 8 ։

Տիկին Միլլէր հարցուց թէ ինչո՞ւ իրեն չեկաւ կամ հեռաձայն չըրաւ ։ Տիկին Սկոպլին պատասխանեց ․

— Գլուխս խելք չէր մնացած, թափառեցայ փողոցէ փողոց, սրճարանէ սրճարան, ամուսինս գտնելու համար ։ Երբեմն զգայախաբութեան մատնուելով, կը կարծէի զայն տեսնել կառքի մը, հանրակառքի մը մէջ …

Հարցաքննիչ դատաւորը նորէն նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեց Տիկին Սկոպլինի, իրենց ապրուստի միջոցներուն մասին ։ Ուզեց գիտնալ թէ Զօր․ Սկոպլին դրամ ունէ՞ր վրան, երբ գիշերուան ժամը 2ին ժողովի հրաւիրուեցաւ ։

— Ոչ, պատասխանեց Տիկին Սկոպլին, ամուսինս երբեք դրամները չէր պարպեր գիշերը ։ Արդ, այդ գիշերը մեր սենեակի վառարանին վրայ դրաւ երկու դրամապանակներ որոնք կը պարունակէին 20.000 ֆրանք ։ Ես ալ չեմ կրնար բացատրել այս պարագան ։

Ինչ կը վերաբերի եկամուտներուն, տիկինը նորէն պատմեց թէ 1935ին 10 հազար , յաջորդ տարի 6000 ֆրանք շահած է իր երգահանդէսներէն, յետոյ 60000 ֆրանք հասուցում ստացած՝ ինքնաշարժի արկածի մը հետեւանքով ։ Հաստատուած է որ շատ ճոխ կ՚ապրէին, կալուած մը գնեց էին՝ կանխիկ վճարելով 10000 ֆրանք ։ Դատաւորը հարցուց թէ ամուսինը գաղտնի եկամուտներ չունէ՞ր ։

— Այդ մասին պատասխան չեմ կրնար տալ, ըսաւ Տիկինը ։

*** Տիկին Սկոպլինի թուղթերուն մէջ գտնուած է զօրավարին մէկ յուշատետրը, ուր հետեւեալ խօսքերը կան,— «Հրաւէրը ժամը 12.30ին կամ 1ին հաղորդել Եօժէն Քարլովիչ Միլլէրի» ։ Իսկ տակը «Համաձայնեցանք» ։ Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս փաստին ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ արտաքին նախարարը Փարիզ եկաւ, խորհրդակցելու համար ֆրանսական կառավարութեան հետ ։

ՌՈՒՍՃՈՒՔԻ ՄԷՋ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ եղած է Տիկին Գարմէն Սահակեան Մելիքսեթեան, 28 տարեկան, Զուիցերիացի ։ Թերթերը կը գրեն թէ սիրահարած էր աղքատ հայ երիտասարդի մը, սակայն ծնողքը հակառակած ըլլալով, յուսահատեր, 250 կրամ օղի խմեր եւ Դանուբի մէջ նետուեր է ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻՆ ԱՌԹԻՒ, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 1ին, շարք մը նորութիւններ պիտի գործադրուին, կրթական նախարարին յանձնարարութեամբ ։ Պիտի հաստատուին 50 մասնաւոր դասընթացքներ, որոնք վերջերը դասարանի համարժէք ըլլալով, պիտի ծառայեն երեւան հանելու աշակերտներու մասնաւոր ընդունակութիւնները ։ Պիտի թեթեւցուին ծրագիրները որոնք շատ խճողուած են, գրոսանքներ պիտի հաստատուին կէսօրէ վերջը (բացի հինգշաբթի օրուան արձակուրդէն) ։ Դասագիրքերու գինը սղած է 25 — 35 առ հարիւր համեմատութեամբ եւ դեռ պիտի բարձրանայ ։

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Հէքիմեան, այրի Տիկին Վերժին Գրալեան, Տէր եւ Տիկին Խնկիկ Գարաճեան, Տէր եւ Տիկին Մնակ Հէքիմեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Թօփալեան, Այրի Տիկին Մարիամ Տօնիկեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ուղուրեան, Օրիորդ Սրբուհի Գարաճեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, քեռորդւոյն, եղբօրորդւոյն, մօրաքրոջորդւոյն եւ հօրեղբօր թոռան՝

ՄԵԼՔՈՆ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

ղանողէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 23 տարեկան, երիտասարդ հասակին ։

Յուղարկաւորներու թափօրը պիտի մեկնի Պուսիքոյի հիւանդանոցէն վաղը, 4 Հոկտ․ երկուշաբթի կէսօրէ վերջ, ժամը 1.45ին ։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ Պուլոնիի ֆրանսական եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պիյանքուրի գերեզմանատունը ։

ԾԱՆ․—Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ի պատիւ ծանօթ գրագէտ Պ. Յ. Օշականի

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Ա. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ

ԵՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

Խօսք կ՚առնեն Պ. Պ. Հ. ԲԱԼԹԽԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ. Մ. ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, եւ Գ. ՑԸՆԷՐՃԵԱՆ ։

Յառաջիկայ կիրակի, 3 Հոկտ. կէսօրէն յետոյ ժամը 3ին, Վիքթոր Հիւկոյի սրահին մէջ. 46 ter Rue St. Didier, Ave. Poincaré. մեթրօ Թրօքատէրօ ։

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux

Մեթրօ Mairie d'Issy ի ճիշդ դիմացը ։

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց ։ Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ ։ կ՚ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7 ։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ՚ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21-03

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD 48 rue de la République — Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51

ORIENT LLOYD 7 rue Auber, Paris — Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար ։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին ։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Վարձու սենեակներ ամուրիներու համար

Տաք եւ պաղ ջուր, շոգեժ, հեռաձայն ։ Տարեկան վարձք՝ 1600 ֆր. ։ դիմել՝ 13, Rue de la Colonie, Paris (13) ։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ․ ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ ։ Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում ։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն ։ Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն ։ Ճառերու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն ։ Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի ։ Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7 ։

կ՚ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Գ. Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Ճիհանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ այսօր, 4 Հոկտեմբեր կիրակի, պատարագէն վերջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց մօր, զոքանչին եւ մեծ մօր մահուան քառասունքին առթիւ Առնուվիլի վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ՝ կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգող ազգականներն ու բարեկամները ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Հարաւային Շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տիկին Ագնիւ Գազազեանի եւ իր զաւակներուն, որոնք իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝ ԳԷՈՐԳ ԳԱԶԱԶԵԱՆի մահուան տարելիցին առթիւ դպրոցին նուիրեցին 50 (յիսուն) ֆրանք ։

«ՍԻՆԷ ՍԷԹՕ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շարժանկարի աննախընթաց ցուցադրութիւն, կիրակի 3 Հոկտ. երեկոյեան ժամը 8.30ին, Մարսէյլ, ՇԱՀԲԻԶԵԱՆ սրահին մէջ, 25 Ռիւ տը Լ՚Էքիփս ։

Սինէ «Սէթօ» պիտի ցուցադրէ երեք հետաքրքրական ժապաւէններ հայերէն տառերով․—

1. «Միշէլ Ստրոկոֆ»ը, դերակատարներ՝ Իվան Մոսժուքին, եւ Շահխաթունի ։

2. «Սուլթան Համիտը», դերակատարներ՝ Բագրատունի եւ Շահխաթունի ։

3. «Հաճաշխարհային ճամբարը եւ Հայ Որբերը», (արտադրութիւն «Սինէ Սէթօ»ի) ։

Ժապաւէններու երաժշտութիւնը դասաւորած է Պր. Ժաք Տէրտէրեան ։

Տախսերու մասնակցութիւն՝ մեծերու 3 ֆր., փոքրիկներու 1 ֆր. ։

Հ. Յ. Դ. ԵՐԻ. Կ. Կ.ի պարգեւաբաշխութիւնը տեղի ունեցաւ սեպտ. 28ին ։ Շահեցան հետեւեալ թիւերը ։

2449, 1826, 2625, 1870, 1395, 0512, 2258, 2517, 0599, 1023, 0100, 2047, 1306, 0644, 2619, 1806, 0489, 0507, 0300, 0619, 2735, 2520, 0824, 2436, 2128, 1750, 2187, 1184, 1217, 0344, 0141, 1631, 0720, 2430, 2241, 2896, 0883, 1324, 1380, 2753, 0569, 1797, 2091, 1123, 0077, 2573, 2887, 1653, 1375, 1062, 0199, 0758, 1751, 1296, 2204, 2686, 2450, 1060, 1158, 2474, 2940, 1991, 1962, 1696, 2369, 1815, 2340, 2247, 2751, 2105, 0431, 0546, 0067, 0231, 0579, 2274 ։

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Երիտասարդաց Միութեան վիճակահանութեան շահած են հետեւեալ թիւերը՝ 396 Մուսա լերան քառասուն օրերը (2 հատոր), 525 Անդրանիկի մեծադիր նկարը, 638 Ազգ. վիճակահանութեան հարիւր ֆրանքնոց տոմսակ մը, 627 ինքնահոս գրիչ մը, 792 գորգ մը ։

Նուէրները ստանալու համար դիմել կամ գրել Ս. Միսաքեանի,

20 bis Rue de la Défense Issy-les Moulineaux (Seine).

Ժամացոյցի եւ ոսկերչեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ» Փարիզի եւ Երջանիկ Յառաջի գրասենեակին

ԳՆԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թելեֆոն Nord 84-04 (անփոփոխ)

կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 2– 7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով ։ Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ ։ Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները ։

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, 50, Bld. Longchamp, Marseille

Tél. : National 13-16

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Գիտցէք որ ձեր աշխատանքի կանոնաւորութեան համար ձեր շահը կը պահանջէ որ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԻՐԵՂԷՆՆԵՐԸ աժան գնելու համար դիմէք

B. MAURICE ի, 20, Rue Oberkampf, ՄԷԹՐՕ Oberkampf եւ Fille de Calvaire. Tél. Roq. 27-33

Գնելով MAURICE էն ձեր անդափոխութեան եւն ծախքերը պիտի շահիք ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր նոր բացուած արհեստանոցին մէջ կը ծախենք դիւրամատչելի գիներով ճաշակաւոր եւ դիմացկուն նստարաններ, թիկնաթոռներ, տիվաններ, եւ ննջասենեակի, հիւրանոցի եւ ճաշարանի վերաբերեալ ամէն տեսակ կարասիներ ։ Կը ստանձնենք նաեւ վերնիսաժի եւ տապաստագործի վերաբերեալ գործեր ։ Աժան, մաքուր եւ արագ ։ Դիմել՝ ՀԱԹԷՄԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ, 80, Bd. de la Corderie, Marseille ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՐՃԱՐԱՆ_ՃԱՇԱՐԱՆ

Sphinx

2, Rue Boutebrie, Paris(5)

Tél. Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ

Անարատ օղի՝ տաք աղանդերներով (մեզէ) ։

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն ։ դիւրամատչելի գին ։

TLEMCEN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄՐՃԱՐԱՆ—ՃԱՇԱՐԱՆ

ՏՆՕՐԷՆ՝ SELADJI

4 Rue Sainte Beuve

(133 Bld. Raspail ի անկիւնը)

Հեռաձայն Littré 89-13

Նշանաւոր պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՋԻՆԱ կ՚երգէ եւ կը պարէ արեւելեան երգեր եւ պարեր, ընկերակցութեամբ հայկական նուագախումբի (Հայկ եւ Ալֆոնս), ամէն երեկոյ ժամը 8էն սկսեալ ։

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԽՄԻՉՔՆԵՐ ։

ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻ՝ թարմ աղանդերներով ։

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թելեֆոն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար ։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մուշտակ մը ։ 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ ալ մեր արհեստակարգ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ փորձի վերջնական թաժանորդագրուի Յառաջին ։ Թերթին նորերու համար վերոյիշեալ պայմաններէն նեռկայացնել Յառաջի կտրօնը ։ Rue la Charbonnière ի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ քլթուանաժ ։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր ։

1e PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԹՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 5 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3542

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

«ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԵՐԸ»

Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթին մերկացումները Հայաստանի վարիչներու մասին

«ԱՄԱՏՈՒՆԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿԱԾ Է ԽԱՆՋԵԱՆԻ ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ». — ԱՆՈՐ ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՂՂՈՒԱԾ Է ԵՂԵՐ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԴԷՄ» — ԱԿՈԲՈՎ ՆՈՒԷՐՆԵՐ ՍՏԱՑԱԾ Է ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԼՐՏԵՍ ՇԱՀՎԵՐՏԵԱՆԻ ՄԻՋՈՑԱՒ. — ՎԱՐԺԱՊԵՏ ԳՈՒԼՈՅԵԱՆ «ԾԱՅՐԱՅԵՂ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ». — ԳՈՒՄԵԴԻՆ՝ «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԱՄԷՆԷՆ ՉԱՐԱՄԻՏ ԹՇՆԱՄԻՆ». — 14 ԿՈԼԽՈԶԱԿԱՆՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ՝ ՍՏԵՓԱՆԱՒԱՆԻ ՄԷՋ. — ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՀՈՂԵՐԸ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԿԸ ԲԱԺՆԷԻՆ. — ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՂՐԿԱԾ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐԸ ՄՍԽԵՐ ԵՆ. — 10ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԵՂԾԵՐ ԵՆ ...

Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթին՝ Փրավդայի Երեւանի թղթակիցը սեպտեմբեր 28ի թիւով հետեւեալ «մերկացումները» կը հրատարակէ առաջին խորագրին տակ, հաստատելով «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակցին հեռագիրը (տես Յառաջ, 1 հոկտեմբեր).—

Թղթակիցը, Կոպլեարով, կը գրէ թէ Հայաստանի կեդր. կոմիտէին քարտուղարը՝ Ամատունի, քանիցս իրեն վերագրած է Ա. Խանջեանի մերկացման պատիւը, սակայն իրականին մէջ «շարունակած է անոր հակայեղափոխական եւ ազգայնական գործը»:

— «Քարտուղար Ամատունին դեռ 1924 — 1925 թուականներէն եղած է թրոցքիական եւ այս պարագան ծածկեր է կուսակցութենէն: 1927ին գաղտնի նամակներ գրած է հայ ազգայնական սպեցիֆիզմի ղեկավար Աշոտ Յովհաննիսեանին, առաջարկելով իր ծառայութիւնները՝ կռուելու համար կուսակցութեան եւ հայ ժողովուրդի դէմ:

— «Աննկարագիր Ամատունի դեռ 1930 թուականին կապուած է եղեր Լոմինաձէի վոհմակին հետ: Ամատունի երբեք չէ հեռացած թշնամի բանակէն: Անոր ամբողջ գործունէութիւնը ուղղուած է բոլշեւիկեան կուսակցութեան, հայ ժողովուրդին դէմ:

— Ամատունի մտերմանալով «Դաշնակցութեան գործակալ(!) Ակոբովի հետ, անոր յանձնած է երկրորդ քարտուղարութիւնը: Այս վերջինը իր գործունէութեան համար «նուէրներ ստացած է արտասահմանեան լրտես Շահվերտեանի միջոցաւ»:

Գալով ժող. Գործավարներու Խորհուրդի նախագահ (վարչապետ) Գուլոյեանի, ան «եղած է ժողովուրդի թշնամի եւ գնդակահարուած Քամենեւի քարտուղարը: Եղած է նաեւ ծայրայեղ ազգայնական եւ վնասարար (սապոթէօր):

Նոյն մեղադրանքը նաեւ հող. գործավար Գումեդինի դէմ, «հայ ժողովուրդի ամէնէն չարամիտ թշնամին»:

Միշտ համաձայն թղթակցին պատմութեան, այս չորս ամբաստանեալներուն ղեկավարութեան տակ «քաղքենի ազգայնականներ, Դաշնակներ եւ մաւզերիստներ փիլիքալէս կ'ոչնչացնէին կոլխոզի անդամները եւ բանուորները: Ստեփանաւանի «մաւզերիստները», ինչպէս իրենքզիրենք կը կոչեն անհարեկիչ Դաշնակները, ութ ամսուան միջոցին սպաննած են 14 կոլխոզնիկներ: Մինչեւ այսօր ոչ մէկ ահաբեկիչ դատի յանձնուած են»:

— Հողագործութեան մէջ, կը շարունակէ Կոպլեարով, «ազգայնական վոհմակը կը վերահաստատէր կուլակը» (ունեւոր գիւղացին): Հողերը կը բաժնուէին այնպէս, որ անհատական տնտեսութիւնները կոլխոզներէն աւելի շատ հող կը ստանային: Որպէսզի արհեստական ձեւով ազգամիջեան հակամարտութիւններ յարուցանեն, վնասարարները կ'առնէին հողը թուրք կոլխոզներէն: Միեւնոյն ատեն կը քանդէին հայ կոլխոզներու տնտեսութիւնը:

«Յայտնի է, որ Հայաստանի մէջ ջուրը նախապայման է գիւղատնտեսութեան եւ այգեգործութեան յաջողութեան: Խորհրդային Միութեան կառավարութիւնը ամէն տարի տասնեակ միլիոններու վարկ կը բանայ ոռոգման աշխատանքներու համար Հանրապետութեան մէջ: Վնասարարները այդ դրամները ծախսած են առանց օ եւ է օգուտի, կոլխոզները ձգելով նորէն առանց ջուրի»:

Ջրանցք մը որու վրայ ծախսուած է 37 միլիոն ռուբլի, բաւարարութիւն կու տայ միայն... 600 հեկտար հողի, որովհետեւ այս գործը ծրագրած է յայտնի վնասարար Բեւլենսկի, իսկ կառուցումը կատարեր է Դաշնակ Աբրահամեանը, հարուստ գործարանատիրոջ մը տղան: Այդ Աբրահամեանը 1921ին փախած է եղեր արտասահման եւ յետոյ վերադարձեր է վնասարարութիւն կատարելու համար»:

Մոսկուան 10 միլիոնի յատուկ վարկ է բացած երկրաշարժի զոհերուն օգնութիւն հասցնելու համար, սակայն այդ «գումարէն միայն հինգ միլիոնը ծախսեր են»: Ահա այսպէս են վարուած իրենց թշնամիները, երբ ժողովուրդը ենթակայ էր տարրերային դժբախտութեան»:

Նոյնիսկ Երեւան քաղաքին մէջ շինուելիք տուներու համար բացուած 7 միլիոնի վարկը մնացած է անձեռնմխելի:

Թղթակցութիւնը կը վերջանայ հետեւեալ տողերով.

— «Ամատունի իր ծառայ (լաքէ) Ալեքսանդրեանի միջոցաւ կազմած է 10րդ համագումարի կեղծ ատենագրութիւններ, յապաւելով այն բոլոր քննադատութիւնները եւ մերկացումները որ եղած են կեդր. Կոմիտէի ղեկավարներուն դէմ»:

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Թուրքիոյ մէջ

Պոլսոյ վերջին թղթերէն կ'իմանանք թէ լուրջ հանգամանք ստացած է Իսմէթ Ինէօնիւի հրաժարման խնդիրը: Թուրքերէն «Թան»ը, որ առաջին անգամ հաղորդած էր այդ լուրը, տասը օր դադարման դատապարտուած է: Հանրապետութեան նախագահը գիր մը ուղղելով փոխ-վարչապետ Ճէլալ Պայարի, կ'ըսէ.—

«Մալաթիոյ երեսփոխան եւ վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ սաստիկ յոգնութեան (սուրմընաժ) հետեւանքով բացարձակ հանգիստի ձեւով արձակուրդի պէտք զգացնելով, իր դարմանումը կարենալ ապահովելու համար մէկուկէս ամիս պայմանաժամով արձակուրդ ուզած է եւ իր խնդրանքը ընդունելով ձեր անուանումը պաշտօնէ դատուած է վարչապետի փոխանորդութեան եւ այս պարագան հաղորդած է Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահութեան եւ իրեն»:

Պաշտօնական զեկոյց մը կը հերքէ սահմանադրութեան փոփոխման եւ երեսփ. ժողովի լուծման լուրերը: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ ՈՐՈՇԵՑ ՄՂՈՒՄ ՏԱԼ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ

Խաղաղութիւն բոլոր ազգերուն հետ

»»»» • ««««

Պիտի հետապնդուին բոլոր կասկածելի օտարները

Ինչպէս հաղորդած էինք, նախարարական խորհուրդը շաբաթ օր բացառիկ նիստ գումարեց Ռամպուլյէի դղեակին մէջ, նախագահութեամբ Հանրապետութեան նախագահին: Դեռ ժողովին որոշումները չյայտնուած, անգլիականը 153ի բարձրացած էր Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի մէջ, իսկ տոլարը՝ 30ի, որովհետեւ կ'ենթադրուէր թէ կառավարութիւնը հսկողութեան տակ պիտի առնէ դրամական փոխանակութեան գործողութիւնները (չանժ): Մինչդեռ, նախընթաց օրը նախարարները արդէն որոշած էին բոլորովին մերժել այդ միջոցը, ազատ ձգելով դրամական գործառնութիւնները եւ միայն խափանելով չարաշահութիւնները:

Շաբաթ օրուան ժողովէն վերջը, երկար զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կը պարզէ կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ նիւթական տեսակէտով պատճառներ չկան Ֆրանքին դէմ եղած յարձակման համար, բայց անհրաժեշտ է ազգային ճիգ մը՝ արտադրութիւնը աւելցնելու եւ առեւտրական բացը գոցելու համար, որպէսզի Ֆրանքը այլեւս ազատ մնայ նմանօրինակ յարձակումներէ:

Կառավարութիւնը հետեւեալ միջոցները կը նախատեսէ, արտադրութիւնը աւելցնելու եւ հանրային վստահութիւնը վերահաստատելու համար.—

1. Օրուան պահանջներուն յարմարցնել ճարտարագործական ձեռնարկները:

2. Աւելի ճկուն ձեւի մը վերածել 40 ժամուան աշխատանքը, մնալով քուէարկուած օրէնքի սահմանին մէջ: Վարչապետը եւ աշխատանքի նախարարը իրաւասութիւն ստացան համապատասխան հրամանագիրները ներկայացնելու այս մասին:

Այս առթիւ, կառավարութիւնը կը յիշեցնէ բոլոր քաղաքացիներուն թէ անհրաժեշտ է պահպանել հանրային բարեկարգութիւնը եւ ընկերային կարգապահութիւնը: Մասնաւորապէս կոչ կ'ուղղէ գործատէրերուն եւ բանուորներուն, որպէսզի վերջնապէս հրաժարին խաղերէ եւ ապօրինութիւններէ (բռնաբարում հաւաքական պայմանագրութեանց կամ արհեստակցական ազատութեան, բռնագրաւում գործարաններու եւն.): Կառավարութիւնը որոշած է այսուհետեւ թոյլ չտալ այդպիսի բաներ, մանաւանդ որ իրաւարարութիւն հաստատուած է, վէճերը արդարութեամբ լուծելու համար:

Կառավարութիւնը իր զեկոյցին մէջ Ֆրանքին դէմ կատարուած վերջին յարձակումները կը վերագրէ հոգեբանական եւ քաղաքական ազդակներու, յիշելով միջազգային կացութիւնը, ընկերային խլրտումներու վերսկսման վախերը, Ֆրանսական հողին վրայ օտարներու կողմէ գործուած եղեռնական ձեռնարկները, դահլիճին անկման երկիւղը եւն.: Իսկ Ֆրանքին անկման բուն պատճառը կը վերագրէ արտադրութեան նուազման, մինչդեռ արտաքին առեւտուրին բացը երթալով կ'աճի:

Ինչ կը վերաբերի կասկածելի օտարականներուն, զեկոյցը կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը որոշած ըլլալով վերջ տալ կարգ մը օտարականներու խլրտումներուն եւ ձեռնարկներուն՝ Հանրապետութեան հողին վրայ, հաւանութիւն կը յայտնէ վերջերս վարչապետին կողմէ պարզուած առաջարկներուն, որոնք այժմ կը խմբագրուին ներքին նախարարին կողմէ, անհրաժեշտ հսկողութիւնը եւ պատիժը ի գործ դնելու համար օտար խռովարարներուն դէմ, ո՛վ որ ալ ըլլան:

Կառավարութեան համերաշխութիւնը անխախտ պահելու համար, դաւառական յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ խնդրոյ առարկայ պիտի չըլլայ այս յայտարարութեամբ սահմանուած քաղաքականութիւնը:

Արտաքին ճակատին վրայ, կառավարութիւնը հաստատապէս պիտի շարունակէ խաղաղութեան քաղաքականութիւնը զոր 15 ամիսէ ի վեր անընդհատ եւ յաջողապէս կը հետապնդէ Պ. Իվոն Տէլպոս, թէ յանուն Լէօն Պլումի դահլիճին եւ թէ ներկայ կառավարութեան: Կառավարութիւնը համախորհուրդ Մեծն Բրիտանիոյ հետ, կը յուսայ միւս երկիրներուն ալ յարգել տալ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը, ինչպէս կը գործադրէ ինքն իսկ՝ Սպանիոյ գործերուն հանդէպ: Կառավարութիւնը պիտի շարունակէ ուժգնօրէն պաշտպանել Ֆրանսայի կենսական շահերը, ջանալով հանդերձ պահպանել եւ զարգացնել իր խաղաղասիրական յարաբերութիւնները բոլոր ազգերուն հետ:

**** Դահլիճը նոյն նիստին մէջ պաշտօն յանձնեց նախկին վարչապետ Պ. Սառոյի՝ յանուն կառավարութեան հսկել Հիւս. Ափրիկէի վարչութեանց վրայ, վերջ տալու համար վերջերս ծագած խլրտումներուն:*

Ազգաժողովն ալ բաժան-բաժան

—o—

Իտալական կառավարութիւնը թէեւ չի մասնակցիր Ազգերու Դաշնակցութեան, բայց շաբաթ օր յաղթանակ մը տարաւ Ժընեւի մէջ, անգլիական, ֆրանսական եւ սպանիական կառավարութեանց վրայ: Չորս օրէ ի վեր թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ կը կատարուէին սպանիական բանաձեւին վրայ, որ բացէիբաց կը դատապարտէր օտար յարձակումը՝ Սպանիոյ մէջ եւ որ քուէարկուած էր քաղաքական յանձնաժողովին մէջ, բայց ջուրը ինկաւ, որովհետեւ պայման է որ այդպիսի բանաձեւ մը միաձայնութեամբ ընդունուի ընդհ. ժողովին կողմէ:

Արդ, շաբաթ օր, 3ուկէս ժամուան բուռն վիճաբանութենէ մը վերջ, բանաձեւը մահացու հարուած մը ստացաւ երկու փոքր պետութեանց՝ Փորթուկալի եւ Ալպանիոյ կողմէ: Վիճաբանութեանց մասնակցող 48 պետութիւնները 32ը քուէարկեցին բանաձեւը, իսկ Ալպանիա եւ Փորթուկալ մերժեցին: Աւստրիա եւ Հունգարիա այս վերջին երկու պետութեանց հետ քուէարկեցին ոչ թէ ամբողջութեամբ, այլ կարգ մը վիճելի կէտերու համար: Կ'ըսուի թէ Աւստրիա եւ Հունգարիա ամբողջ բանաձեւին դէմ չելան՝ ազդուելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ճնշումէն. իսկ Ալպանիա եւ Փորթուկալ պիտի քաշեն իրենց մերժումին հետեւանքները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ՊԱՏԻՒ ԳՐԱԳԷՏԻՆ

Տաքուկ մթնոլորտ մը՝ կիրակի օր, Վիքթոր Հիւկոյի միջին սրահին մէջ, ի պատիւ Օշականի սարքուած թէյասեղանի առթիւ:

Կազմակերպիչ յանձնախումբը, որ կը բաղկանար «*Յառաջ*»ի, «*Հայ-Բոյժ*»ի, «*Վէմ*»ի «*Կեանք եւ Արուեստ*»ի, «*Զուարթնոց*»ի եւ «*Ապագայ*»ի ներկայացուցիչներէն, սեղանը սարքած էր **50 — 60**ի հաշուով:

Հարկ եղաւ կրկնապատկել տալ, բաւեցնելու համար բազմութեան: (Մանրամասնութիւնները յաջորդով):

Սովորութիւն եղած է ըսել, — «Ներկաներուն մեծ մասը երիտասարդներ էին»:

Կիրակի օրուան պատկերը խսկապէս կազդուրիչ էր, այս տեսակէտէն:

Ճերմակ մազերը հազիւ աչքի կը զարնէին սեւերու մեծամասնութեան մէջ, հաշուելով երկու սեւերն ալ:

Եւ եթէ Օշականի ցիրուցան աշակերտները բաւական տեղ կը բռնէին ասոնց մէջ, այլապէս ոգեւորիչ էր ուրիշ իրողութիւն մը:

Կանուխէն, ճիշդ որոշուած ժամուն քանի մը սեղաններ գրաւեր էին գրագէտին հայրենակիցները, — Սէօլէօզցիներ:

Ա՛լ չհետաքրքրուեցայ թէ զանէ այս առթիւ համերաշխութիւն գոյացա՞ծ էր երկու թեւերուն միջեւ, Հայրենակցական եւ Վերաշինաց: (Ի՞նչ ողբերգութիւն):

Ինչ որ դիտեցի, Սէօլէօզի այդ «*Մնացորդաց*» երիտասարդութեան արդար հպարտութիւնն էր, համակրանքի այս ինքնաբուխ արտայայտութեան առթիւ, որ կը կատարուէր սրտառուչ համերաշխութեամբ:

Յանձնախումբը մէկ շաբթուան մէջ սարքած էր ամէն բան, պարզապէս ազդ մը հրատարակելով:

Եւ ամէնէն առաջ ինք զարմացաւ գտած յաջողութենէն:

Բացականեր չկայի՞ն բուն ազգային ուսումնական ճակատին վրայ, — շուքեր, շողեր որ պէտք է մասնակցած ըլլային մեծարանքի այս գոյցին:

Բայց անոնք ե՞րբ կրցած են թօթափել իրենց քմայքները, թմրութիւնը կամ «տեսակէտներ»ը:

Հապա Գրողներու Միութի՞ւնը, որուն կ'իյնար այս ձեռնարկին նախաձեռնութիւնը ...

ՎԱՀԷ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Այս քաղաքը կը տանի, կը տանի՛ իրարու ետեւէ ...

Ահա վերջինը.— Լեւոն Պապօնեան:

Ուրբաթ առտու իր գրասենեակէն հեռաձայնով կը հաղորդէր թէ «Յառաջ»ի խմբագրատունը պիտի գայ, երկար ատենէ ի վեր այցելած չըլլալով: Շաբաթ կէս օրին եկան աղջիկն ու փեսան, գուժելու համար թէ հայրիկը ոչ եւս է: Ժամը 11ին յաճախորդի մը հետ խօսած ատեն, կ'իյնայ գրասեղանին առջեւ: Յանկարծամա՛հ:

Յիսունը անց, ողբացեալ Պապօնեան եռանդուն գործունէութիւն ունեցած է Պոլսոյ մէջ, կուսակցական թէ հանրային, երբ կը պաշտօնավարէր Անատոլուի երկաթուղիներու վարչութեան մէջ: 1922ի արտագաղթին կ'իյնայ Մարսէյլ, ուր զանազան գործերէ վերջ, ատեն մը կը մասնակցի «Տարագիր» շաբաթաթերթի հրատարակութեան: Յետոյ կուգայ Փարիզ, ուր կը յաջողի դառնալ տնօրէնը կաշեվաճառատան մը: Ատեն մը կը հետաքրքրուէր հանրային կեանքով, բայց իր մանչ զաւկին կորուստը եւ առողջական վիճակը տեսակ մը մեկուսացման դատապարտեր էին զինքը: Վերջին անգամ գանձապահն էր «Յառաջ»ի տպարանի ֆոնտի յանձնախումբին:

Մեր խորին ցաւակցութիւնները Այրի Տիկին Լ. Պապօնեանի, զաւակներուն եւ պարագաներուն:

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԸՆԴԴԻՄԱՆԱՅ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԻՆ

—o—

Ազգերու Դաշնակցութեան 6րդ յանձնաժողովին մէջ, Պ. Մոթա, Զուիցերիոյ ներկայացուցիչը, ներկայացուց կարգ մը բանաձեւեր, ապահովելու համար տարագիրներու օգնութեան գործը (Նանսէնեան հաստատութիւն): Այս առթիւ 104.000 զ. ֆրանքի վարկ մը կը պահանջէր: Խ. Միութեան ներկայացուցիչը՝ Շթայն, մասնախումբին մէջ ընդդիմացած էր այս վարկին քուէարկութեան: Արդ, միաձայնութիւնը անհրաժեշտ ըլլալով, խորհրդային պատուիրակին ընդդիմութիւնը կրնար ջուրը ձգել ամբողջ գործը: Հակառակ տեղեկարարին ուղղած կոչին, որ կ'ըսէր թէ այս մարդասիրական գործէն պէտք է դուրս ձգել բոլոր քաղաքական նկատումները, խորհրդային պատուիրակը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը համաձայն չէ որ շարունակուի Ազգաժողովին գործունէութիւնը ի նպաստ ռուս տարագիրներու, հետեւաբար բանաձեւին դէմ պիտի քուէարկէ: Լատվիոյ պատուիրակը կարգ մը վերապահումներ յայտնեց: Լորտ Քրէնպորն՝ Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը, իր կառավարութեան հաւանութիւնը յայտնեց բոլոր բանաձեւերուն համար եւ ցաւ յայտնեց որ միաձայնութիւն չի գոյանար, հակառակ բոլոր հաշտարար միջոցներուն: Պ. Կրումպաք, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, դիտել տուաւ թէ վտանգուած է Ազգաժողովին շատ կարեւոր մէկ գործը եւ առաջարկեց յետաձգել բանաձեւը, քանի մը ամիս շահելու եւ գործը նորէն ուսումնասիրելու համար: Լորտ Քրէնպորն յայտնեց թէ յետաձգումը չի կրնար լուծել խնդիրը, որովհետեւ յառաջիկայ տարի նորէն պիտի գտնուինք միեւնոյն հարցին եւ Խ. Միութեան ընդդիմութեան առջեւ եւ անելի մը պիտի մատնուինք:

Երկար վիճաբանութենէ մը վերջ, յանձնախումբին զանազան բանաձեւերը քուէարկուեցան առանց ընդդիմութեան, բացի 104.000 զ. ֆրանքի վարկէն, որուն դէմ քուէրկեց խորհրդային պատուիրակը, իսկ Լատվիոյ ներկայացուցիչն ալ ձեռնպահ մնաց: Պ. Կրումպաք յայտարարեց թէ ընդհ. ժողովին պիտի ներկայացնէ բանաձեւ մը, հաստատելով թէ կարելի չէ եղած միաձայնութիւն գոյացնել եւ պիտի առաջարկէ յանձնախումբին վերադարձնել ամբողջ խնդիրը:

Աճարիոյ վարիչները մահուան դատապարտուեցան

—o—

Պագուի ռուսերէն «Աշխատաւոր» թերթը սեպտեմբեր 30 թուականով կը ծանուցանէ թէ Աճարիստանի գերագոյն ատեանը մահուան դատապարտեց հակայեղափոխական կեդրոնի կարգ մը անդամները, որոնք զինեալ ապստամբութիւն մը կը պատրաստէին, Աճարիստանը Խ. Միութենէն բաժնելու եւ դրամատիրական որ եւ է պետութեան թեւարկութեան տակ դնելու համար: Դատապարտեալներն են.— Լորտկիփանիձէ՝ նախկին վարչապետը, Կիրովա՝ պետական առեւտուրի ընկերութեան նախկին նախագահը, Մկրելեցէ՝ հողա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԸ

«Ն. Ց. Փրէսէ»ի թղթակիցը, որ Մոսկուայէն վտարուեցաւ, կը շարունակէ իր մերկացումները, այս անգամ աւելի կարեւոր կէտի մը շուրջ.—

Քանի մը տարիէ ի վեր արդէն Մոսկուայի վաճառատուններուն երբեմնի անշուք ցուցափեղկերը կը ճառագայթեն դարձեալ ջահերու լոյսին տակ: Գոնէ հեռուէն տեսնուելով, խանութները կը ցուցադրեն, հին օրերուն եղածին նման, գունագեղ եւ փարթամ պէսպիսութիւն մը: Երբ հիմա մէկը Մոսկուայի փողոցներուն մէջ ժուռ գայ, այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ, թէ «անուանեալ» դրամատիրութիւնը իր յաղթանակը դարձեալ կը տօնէ Ռուսիոյ մէջ: Իրաւ է թէ ցուցափեղկերն են աւելի որ այս տպաւորութիւնը կը ձգեն, թէ Խորհրդային արտադրութիւնը դեռ իր սկզբնական չափէն անցած չէ, այլ դէթ մասամբ միայն, թէ ճաշակի եւ տեսակի կողմէ ցուցադրուած վաճառքները ոչ մէկ բացառիկ բան ունին, սակայն վաճառանիշերը կը տարբերին՝ բաղդատմամբ ասկէց քանի մը տարի առաջուան վիճակին, եւ տուներու քիւերուն երկայնքը կը փայլատակեն ռէքլամի բոցավառ գիրերը, ճիշդ ինչպէս կ'ըլլայ ուրիշ քաղաքներու մէջ: Սիկարէթի տեսակներ, նոյնիսկ ոչխարի կողիկներ իրենց ռէքլամի ձեւերը ունին բոցերով երեւցող գիրերուն մէջ: Նաեւ հօտեղէններու զանազան նմոյշներ իրենց ռէքլամի վէպը ունին, որ կը սահի դիտողին աչքին առջեւէն: Բայց պէտք է անմիջապէս աւելցնենք, թէ ամէն ինչ պետական դրօշ մը կը կրէ: Նոյն իսկ փողոցին անկիւնը կօշիկի ներկարարը, որ ամէն տեսակ կապեր ալ կը ծախէ, (եւ դէչ տեսակէն...), խիկարպէս ան ալ պետական պաշտօնատար է, կը պատկանի արտադրողական ընկերակցութեան մը: Մասնաւոր հրահանգներով օժտուած է, ան ալ իր «պլան»ը ունի, եւ որովհետեւ «պլան»ը չի բաւեր միայն խարդախութիւնները արգիլելու համար, երբեմն երբեմն քննիչ մը կը տնկուի, ներկարարը եւ ծախածները հակակշռելու համար: Եթէ խանութէ մը ներս մտնես, կը զարմանաս սպասողներուն բազմութիւնը տեսնելով: Բնականաբար ամենամեծ մասը յաճախորդ են ուտեստեղէնի, հագուստի եւ կօշիկի: Դիւրին է հասկնալ թէ ինչու այսքան աղաղին թիւով մարդիկ խանութները ափ առած են:

Մութ դիւրերուան մէջ հսկայ ցուցափեղկեր ամէն տեսակ ուտեստեղէններու «աժան» գիներ կ'աւետեն: Բազմութեան ծայրը չերեւար, ներս մտնողներուն եւ դուրս ելլողներուն հոսանքը զարմանք կը պատճառէ արդարեւ: Ո՛չ միայն Մոսկուա, այլեւ Խորհրդային Միութեան բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ այդ այսպէս է: Մոսկուա պատերազմէն առաջ ամբողջ երկու միլիոն բնակիչ չունէր, այսօր գրեթէ չորսուկէս միլիոն ունի: Բայց խանութներուն թիւը բնաւ համապատասխան աճած չէ, այլ ընդհակառակն տեղ տեղ աւելի պակսած: Քաղաքին կեդրոնը երբեմնի նշանաւոր խանութները հիմա սովետական գրասենեակի վերածուած են, այնպէս որ մեծ խանութներուն մէկ հինգերորդը այսօր գրաւուած է այդ տեսակ գրասենեակներու եւ իշխանութիւններու կողմէ:

Ս'ա անպատեհութիւնն ալ կայ որ պարէնի եւ օրական պէտքերու վաճառքները պարունակող կրպակներու թիւը մանաւորապէս պակսած է: Ընդհակառակն խիստ աւելցած են կրպակները, որոնք ամէն կողմ կը վխտան, քարոզչութիւններով եւ սթալինեան պատկերներով խճողուած: Քարոզութեան ուրիշ ճիւղի մը յատկացուած կրպակներն ալ բազմաթիւ են— ատիրոյի գործիքներուն կրպակները: Աչքի կը զարնէ նաեւ թիւը ա'յն խանութներուն, որոնք ալքոլալից ըմպելիներ կը ծախեն: Պէտք չէ մոռնալ թէ այս ամէնը պետական վաճառականութիւն է, ամէնէն մեծերէն մինչեւ ամէնէն պզտիկ կրպակները, քաղաքին մութ անկիւններն անգամ: Նոյնքան աչքի կը զարնէ սա' իրողութիւնը, թէ ուտեստեղէնի, հագուստի եւ կօշիկի վաճառատունները շատ քիչ են բաղդատմամբ քաղաքին բնակչութեան: Ցեղափոխութենէ առաջուան կերպասները կրնա՞ն միթէ բաւարարել կրկնապատիկ աճած բնակչութեան, որոնք աւելի քիչ են քան պատերազմէն առաջ: Ասոր վրայ աւելցուցէք նաեւ սա' պարագան, թէ Խ. Միութեան մէջ վաճառքներուն բաշխումը անհամեմատական է: Պետութիւնը Մոսկուայի մէջ ծախուելու համար յաճախ այնպիսի ապրանքներ կուտայ, որոնք բոլորովին կը պակսին գաւառներու մէջ, ամէն 40էն 50 հազար «յանձնարարուած» պաշտօնատարներ Մոսկուա կուգան կ'երթան, յանձնարարութիւններ առնելու եւ հայթայթելու համար:

Այս բոլոր բաւուածներէն անկախաբար, հակառակ ցուցափեղկերուն հրմայքին, Ռուսիոյ մէջ այս, իրօք ապրանքի նեղութիւն կայ տակաւին: Իրաւ է որ երկու տարիէ ի վեր վերցուած է հացի եւ հագուստի համար տոմսի (վէսիքա) դրութիւնը, բայց սարսափելի սուղ կրնաս ձեռք բերել պէտք եղածը: Խեղճ մարդիկ գիշերները փողոց կ'իյնան քիչ մը աժան կօշիկ կամ հիւսուածեղէն գտնելու գնելու համար: Արդէն, ընդհանուր կերպով, Մոսկուայի մէջ բան գնելը հոգի հատցնել է: Ասոր միակ պատճառը այն չէ որ խանութները մինչեւ բերանը լեցուած են բազմութեամբ, այլ նաեւ, որովհետեւ խանութներուն ծանուցումները կը խաբեն գնողը: Ներս կը մտնես, բայց ուզածդ չկայ, ծանուցումէն խաբուած ես: Ուտեստեղէններն ալ նմանապէս: Կը պատահի որ ամբողջ քաղաքին մէջ երկու օր իրարու վրայ հաւկիթ չես գտներ. ուրիշ անգամ մը ամբողջ շաբաթ բանջարեղէն չի գտնուիր, եւ կամ մէկ տեսակ միս միայն կը ծախուի օրերով: Մնաց որ Մոսկուայի ժողովուրդը մեծ աճաճութեամբ միայն պետական խանութներէն նպարեղէն կը գնէ: Նախամեծար կը սեպեն մարշէները երթալ, որոնց թիւը շատ է Մոսկուայի մէջ, ուր հաւաքական տնտեսութեան կրպակները իրենց համար արտօնուած արտադրութիւններ կը ծախեն: Հոն միսը քիչ մը աւելի աժան է քան պետական խանութներուն մէջ, հակառակ անոր որ հաւաքական տնտեսութիւններուն բանեցուցածներն ալ պետական կը համարուին, բայց ճիշդ է որ երկուքին մէջեւ մեծ տարբերութիւն կայ, միայն թէ վերջիններուն մէջ ալ յաճախ փափաքածդ չես կրնար գտնել: Կը տեսնուի թէ խեղճ տանտիկիններուն գործը որքան դժուար է: Ռուսական մէկ նշանաւոր խօսքը, թէ «գտածդ բերանդ խօթէ», հիմա ճիշդ կը յարմարի, թէեւ ոչ միշտ բոլորովին, քանի որ... յաճախ բան ալ չես գտներ բերանդ դնելիք: Կը տեսնուի ուրեմն թէ պետական բաշխումի դրութիւնը կամ գործիքը մեծ դժուարութիւններով եւ թերացումով կը բանի:

Հիմա նկատի առնենք ապրանքներու սովետական արտադրութիւնը, որ տեսակներու անկանոնութիւն եւ անհաւասարութիւն ցոյց կուտայ: Այսպէս, զոր օրինակ, պետական թրքթը հրապարակ կը նետէ տեսակ մը նոր սիկարէթ, առաջին տուփերը լաւ են, օրաթերթերը գովեստը կը հիւսեն գործարանին եւ թրքթին, բայց աճա տեսակը կ'աւրուի խիկոյն: Այս դէպքը ասկէց առաջները այնքան շատ չէր պատահեր, բայց հիմա սովորական դարձած է: Ցեխոյ, աւելի դէշը,— ձեռք մը հագուստ կ'առնես իբրեւ կապոյտ գոյն, եւ աճա քիչ վերջը կը տեսնես որ թելերը սեւ են... կամ տարբեր գոյն: Այս պատճառաւ վերջերս մեծ պայքար մը բացուեցաւ գործարաններուն դէմ: Բայց, ինչ ալ ըլլայ, Խ. Միութեան մէջ ծախու հանուած բաներ կան, որոնց վաճառումը անկարելի է ուրիշ օտար քաղաքի մէջ: Ապրանքներուն պակասութիւնը սովոր չի վերջանար միայն: Աչքի զարնելու աստիճան յաճախադէպ են թունաւորումները երշիկով կամ պահածոներով: Դեռ անցեալները այս ձեւով թունաւորուեցան եւ մեռան Մոնկոլիոյ հանրապետութեան պատերազմական նախարարը եւ իրեն ընկերացող զօրապետն հրամանատարը: Իրենց հետեւորդներն ալ ծանրապէս հիւանդ ինկան:

Դեռ մէկ տարի առաջ Խ. Միութեան մէջ, ապրանքներու այս խիստ անախորժ նուաղութեան մօտ, արտադրութեան ճիւղ մը կար, որ արդարեւ հիանալի գործեր հրապարակ կը հանէր.— Ճաշակաւոր, գեղեցիկ եւ բնատիպ էին բնիկ ոսկեգեղարուեստի ճարտարութեան արտադրութիւնները, սփռոց, պղնձ, կոլիկ, պուպրիկներ եւ արուեստական նախօրինակ տարփակներ: Ցանկարծ աներեւոյթ եղան ասոնք: Փայտի վրայ գեղարուեստական քանդակները հրապարակ հանող գործարանը սկսաւ դէշ ապրանքներ տալ եւ վերջ ի վերջոյ այս ճարտարարուեստը անհետ եղաւ: Մեղք որ անոր յաջորդեց «գեղարուեստական» ուրիշ ճարտարութիւն մը, ծայր աստիճան անճաշակ, բայց փայլող փայլողի, գործարանները չեն հասնիր գնողներուն: Ինչո՞ւ...

Այս ճարտարարուեստը սկսաւ հրապարակ հանել ծանօթ դրօշները, կենդանագիրները եւ ամէն տեսակ գաճէ եւ արոյրէ կիսարձաններ, «առաջնորդներու» յատկացուած, անոնց դիմագիծերով, նամակի պահարաններ, թղթապանակներ, կաղամարներ Սթալինի պատկերներով, զատ ալ Սթալինի պատկերներ մետաքսի վրայ հիւսուած, ինչպէս նաեւ բամպակէ, ռուսական, Թուրքեստանական, պարսկական, ուքրայնական պատատարուեստով: Կրնայի՞ք արդեօք ձեր միտքէն անցընել, թէ ծաղիկի ամաններ կան հանրային պարտէզներուն մէջ, ուր ծաղիկները այնպէս մը տնկուած են որ ... Սթալինի կենդանագիրը ներկայացնեն:

Դեռ քիչ առաջները բոլոր խանութներուն մէջ շատ կոշտ ու կոպիտ կերպով կը վարուէին յաճախորդին հետ: Խանութպանը ինք իրեն պետական բարձր պաշտօնատարի մը հով տալով առնուազն ծառայի տեղ կը դնէր յաճախորդը: Այսպէս, խանութպանները, աստիճանաբար, տեսակ մը «ազնուապետութիւն» կը կազմեն: Իրաւ է որ մեծ ամսական մը չունին, բայց ո՞վ կրնայ եւ ինչպէ՞ս կարելի է հակակշռել, թէ ո՞րչափ բերնէ կամ ալիւր գացած է ... կամ չորնալով պակսեր է կամ փոխադրութենէ փոխադրութիւն պակսեր կորսուեր է: Տարակոյս չկայ թէ նպարեղէնի առուտուրին մէջ անխուսափելի եղող այս «կորուստները» շատ մը խանութպաններու համար անհակակշռելի եկամուտներ կը կազմեն: Ապրանքներու նեղութիւնը կամ նուազութիւնը եւ արտադրութիւններուն միօրինակութիւնը, որոնց շնորհիւ ամէնէն վար կամ քիչ ապրանքը անգամ հրապոյր մը կ'ունենայ, խանութպաններուն եւ վաճառորդներուն (ամէն տեսակ մարշէճի) համար զանազան հնարաւորութիւններ կ'ընծայէ ոչ միայն իրենց հասոյթները բարձրացնելու, այլ նաեւ ուրիշները պարտըկելու եւ իրենց թեւին տակ առնելու:

Զարմանալի պիտի գտնէք անշուշտ, երբ ըսեմ թէ ամենապարզ առարկաներու վրայ առուտուրը ալ աւելի դէշ եւ անտանելի ըլլալու աստիճան դժուար է, երբ, զոր օրինակ, սովորական ապահով ընդաւեղ մը կամ պարզ սանդ մը գնելու վրայ ըլլայ խնդիրը: Այս տեսակ վաճառքի մը յաճախորդը խեղճացիր տեղ կը դրուի խանութպանին կողմէ: Այս վերջինը շատոնց կ'ըսէ որ ... մոռցած է անգամ թէ այդ տեսակ ... ապրանք կրնայ գտնուիլ: Ողորմելի է նաեւ մաքրողներու, լուացողներու եւ կօշիկ նորոգողներու ճիւղը: Ասոնք ոչ թէ արտասովոր կերպով սուղ բաներ են, այլ անմիտներով ալ պիտի փնտռես...

Պետութեան կողմէ վաճառքներու ներկայ արտադրութիւնը տակաւին մինչեւ հիմա այնքան դէշ է, որ Խ. Միութեան մէջ հինները, հին քուրջերը աւելի կը փնտռուին քան նորերը, դիւրաւ կարասի եւ լոյս տալու գործածուող մարմիններ: Արդէն Պետութիւնն ալ ատոնցմով կ'ապրի ինք ալ յաճախ: Այս հնավաճառութենէն Սովետները շահ կը սպասեն, հարիւրի՛ վաթսունը իրենք կ'առնեն... Ասկէց աւելի դէշը կայ: Կին մը լալով պետական յանձնակատարին խանութը կ'երթայ: Իր ազնիւ ծանր հիւանդ է եւ հետեւաբար պոչ մը ծախու բերած է շաբաթ մը առաջ եւ զայն վար դրած են առանց բան մը վճարելու: Անմիջական դրամի պէտք ունի: Կը պաղատի որ այդ պոչը 200 րուպլի գոնէ բերէ իրեն. հազիւ կը բարեհաճին 150 րուպլի տալ: Ճիշդ այդ 150ի առնուած պոչը այսօր տակաւին պետական ցուցափեղկին մէջ դրուած է եւ կ'արժէ 1500 րուպլի!!! Պետութիւնը հազիւ 40 րուպլի կը վճարէ մէկ զոյգ արծաթին, իսկ ինքը զայն 1200 րուպլիի կը ծախէ!!! Պետութիւնը Խ. Միութեան մէջ մենավաճառորդ է: Հետեւաբար սպասողը ինչ վիճակի մէջ է, կրնաք հասկնալ: Սովետական Պետութիւնը, այո, միակ մենավաճառորդն է, ամէն ինչ ափին մէջ, եւ գործելու անսպառ, անհակակշռելի կարողութեամբ...

ՆԻՔՕԼԱՈՒՍ ՊԱՍԵԽԷՍ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջապէս, Մուսոլինի պատասխանեց Հիթլէրի հրաւէրին: Գնաց Գերմանիա, եւ քաղաքէ քաղաք ընդունուեցաւ բացառիկ շքեղութեամբ:

Այս ճամբորդութիւնը, ոմանք ընդունեցին իբրեւ փոխադարձ այցելութիւն մը, զոր Հիթլէր կատարեց առաջին անգամ 1934ի գարնան: Ուրիշներ զայն սեպեցին քաղաքական ազդեցութիւն բանեցնելու նուիրուած ցոյց մը: Պետական կարգ մը շրջանակներ ուշի ուշով հետեւեցան անոր, իսկ բրիտանական փորձառու եւ վարպետ դիւանագիտութիւնը, որ ատենէ մը ի վեր տենդագին կ'աշխատի Միջերկրականի մէջ իր ունեցած զօրութիւնը ձեռքէ չհանելու, որոշ նշանակութիւն տուաւ:

Եւրոպայի մէջ, քաղաքական ամէն շարժում Միջերկրականի վրայ կը դառնայ: Եւ անոր առանցքը կը կազմեն երկու պետութիւններ, Անգլիա Իտալիա դէմ առ դէմ:

Քաւուրի օրերէն սկսեալ, այսինքն մօտաւորապէս 60 տարիէ ի վեր, Իտալիա երբեք կռուած չէր Անգլիոյ հետ: Ֆաշական յաղթանակէն վերջ, Մուսոլինիի արտաքին քաղաքականութիւնը շարունակեց Անգլիոյ բարեկամութեան հիմը կազմել: Այս վերջինը, քանի մը տարիներ առաջ, նոյնիսկ ցուցուց թէ աջակից է Իտալիոյ տնտեսական վերելքին եւ հողային հարցի լուծման: Այդ ցոյցը անկեղծ երեւցնելու նպատակով, Անգլիա հաւանեցաւ, Ֆրանսայի ընկերակցութեամբ, յանձն առաւ երթալ մինչեւ Սթրէզա ու հոն ժողով գումարել Մուսոլինիի նախագահութեամբ:

Պէտք է ընդունիլ որ, մինչեւ այդ ատեն անգլիական դիւանագիտութիւնը դեռ կը խորհէր թէ ֆաշական Իտալիան անկարող է Անգլիոյ զօրութեան դէմ ցցուիլ: Այդ պատճառաւ, բոլորս կը յիշենք թէ, Սթրէզայի ժողովէն քիչ վերջ, Եթովպիոյ դէմ կատարած Իտալիոյ արշաւանքին ընդդիմանալու համար, Անգլիա, ինչ խաղութիւններ բանեցնելու ձեռնարկեց: Կարգ մը պետութիւններ իրեն հետ քաշելու, եւ, տնտեսապէս Իտալիան նեղը դնելու ամէն միջոց գործածելէն զատ, Անգլիա, Միջերկրական ծովը նետեց իր հնդկական զօրամասերը եւ իր նաւատորմի լաւագոյն բաժինը: Ան, Միջերկրականի մէջ կեդրոնացուց 200 մարտանաւեր, սպառնաց Կարմիր Ծովու անցքին վրայ, ամրացուց Հնդկական ովկիանոսի ճամբան, բայց, Իտալիա, ոչ միայն շարունակեց պատերազմը, գրաւեց Ատիս-Ապապան, այլ եւ, տէր դարձաւ ամբողջ Եթովպիոյ:

Անգլիոյ քաղաքական 200 տարուան պատմութեան մէջ, առաջին անգամ էր, որ անգլիական գրահաւորները ձեռնունայն կը վերադառնային իրենց տեղը, եւ Անգլիոյ սպառնալիքները որեւէ մէկը արդիւնք մը չէր տար:

Անգլիա զգաց իր տկարութիւնը, ճշդեց թէ իր հսկայ նաւատորմը, որ չդիմանալու աճագին հաւաքածոյ մը կը ներկայացնէր, անընդունակ էր կռուելու մղելու Իտալիոյ արդիական եւ միատիպ նաւատորմին հետ, իր ուզածին պէս:

Անգլիա վերադարձաւ իր սովորական պաղարիւնութեան, ընդունեց այնպիսի դիրք մը, որ իբր թէ բան մը պատահած չէ, ու սկսաւ տենդօրէն պատրաստուիլ: Իր զինարանները, իր նաւաշինարանները արագօրէն լարեց գործի ու այսօր մէկ ու կէս տարիէն աւելի է որ աշխատանքը կը շարունակուի գիշեր ցորեկ: Ան կը ջանայ 1940էն առաջ աւարտել իր ծովային վերազինման հսկայ ծրագիրը:

Շատեր կան, որ կը հաւատան թէ, Անգլիա, այդ ծրագիրը լրացնելէ վերջ, պիտի սկսի ծծծաղել, եւ պիտի խօսի բոլորովին տարբեր ուղղութեամբ: Սակայն, հարց է, թէ մինչեւ այն ատեն ի'նչ ձեւով պիտի զօրանայ նաեւ հակառակ կողմը:

Եթովպիոյ վրայ կատարուած արշաւանքէն վերջ, Իտալիա, մէկ մեծցակից կը ճանչնայ եւ կը շարունակէ ճանչնալ: Այդ Անգլիան է:

Ճշդուած է որ, այդ օրերէն ի վեր, անգլիական դիւանագիտութիւնը ամէն անգամին ազդեցութիւն բանեցնելու ուղղակի կամ անուղղակի փորձ մը ձեռնարկեց: Իտալիա այդ փորձը չէզոքացնելու միջոց մը գործածեց: Հեռահար զօրացուց Միջերկրականի իր կղզիները, արդիացուց իր նաւատորմը, յարձակումի ընդունակ դարձուց իր օդային կայանները, կազմակերպեց իր նոր սուզանաւերուն ուժը, տեղ բռնեց Պալէարեան կղզիներուն մէջ, որոշ յենարաններ ունեցաւ Պիրէնեան թերակղզիին մէջ (Սպանիա), իրեն բարեկամացուց գերման ռազմական զօրութիւնը, եւ այլն, ու այն պարագային, երբ Անգլիա Նիոնի խորհրդաժողովը կազմել սկսաւ, Մուսոլինի ճիշդ ատենը սեպեց Գերմանիա ճամբորդելու:

Մինչ աղդին, Խ. Միութիւնը սպառնալիք կը կարդար եւ Անգլիա, Ֆրանսայի հետ ռատիկանական զօրութիւն կը լեցնէր Միջերկրականի մէջ, անդին, Մուսոլինի Գերմանիա կ'երթար, գերման կորովը գնահատելու, գերման յաջողութիւնները ողջունելու, գերման ռազմավարութիւնը ծափահարելու, հետեւաբար, Գերմանիոյ դժգոհութեան իրաւունք տալու, անոր կողքին իր համամտութիւնը հաստատելու: Չէ՞ որ Գերմանիա աւելի հին փորձանք մըն է Անգլիոյ, եւ ճափոնի յաջողութենէն վերջ կանգ պիտի առնէ Անգլիոյ երեսն ի վեր պոռալու.

— Կամ գաղթավայրերս վերադարձուցէք, եւ կամ հողային ուրիշ ելք մը ճամբան ցուցուցէք, ապրելու համար: Ահա՛, ես ալ պատրաստ եմ հը զօրագոյնս կռուելու:

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

»»»» • ««««

Ա.

Կիրամուտքին, իր մայրը, խնկամանը բռնած, երբ սենեակէ սենեակ կ'երթար, առաջուան զուարթութիւնը ու լոյսը չէր իջներ տունին մէջ: Տրտում տխուր՝ ծուխը կը բարձրանար, ձեղունէն անդին չէր անցներ, ու սենեակներուն առջեւ երբ խաչ կը հանէր իր մայրը, ու կը մրմնջէր բառեր, հիմակ անոր աղօթքը չէր արձագանգեր իր սրտին խորքերը: Ու չուարած, կը կենար, կը նայէր մօրը, յետոյ երբ արեւմուտքի դին կը դառնար, իր սրտին մէջ, երկինքը չունէր առաջուան մօտաւորութիւնը:

Իրենց տունին մէջ, բոլոր տուներուն շնորհուած բնատեղծութիւնը կորսուած էր: Ան, միայն այդպէսուած մարդկային հոգիներուն համար, կը զգար խորհրդաւոր լոյսի մը պակասը: Բոլոր ծաղիկներուն պէս բոց կուտար ան աչքերուն, եւ ուրախութեան պէս՝ սարսուռի կը փոխուէր սրտերուն մէջ:

Ո՞ւր էր մթնոլորտը այս երջանկութեան, ա'յնքան հարուստ, այնքա'ն հարուստ:

Ու իր մատաղ տարիքին ու սրտին համար, անհանդուրժելի էր այս քէնը:

Մարմինով կայտառ կայտառ, արեւը մաքուր ու կաթի պէս փրփրուն երակներուն մէջ, վարդի պէս իր բոցավառ միսը, չէր կրնար խառնուիլ առանց քէնի նման թարախոտ հեղուկի մը:

Լոյս պէտք էր իրեն համար: Իր մարմինը լոյսով կրնար իր գեղեցկութիւնը ու կրակը պահել: Լո՛յս, լո՛յս, լո՛յս իր մարմինին համար: Իր աչքերը ջինջ ու բոլոր երկինքներու արբշրուած լոյսերուն պէտք ունէին:

×

Կէս օրի մօտ, շունչ մը առնելու համար, Արշակ դեղձենիներու տակը կեցած, երբ Շողիկենց պարտէզին կը նայէր, խելքը գլխէն թռած, Սերգօ դառնալով իր կնկանը, ըսաւ.

— Մենք հոս կ'աշխատինք, նայէ՛, տղադ բանը գործը թողուցեր, դիմացը կը նայի:

Ու դառնութեամբ գլուխը օրօրելով աչքերը չհրցաւ դառնալ իր տղէն: Ասանկ պարագաներու, կ'ուզէր որ, իր կինն ալ բան մը ըսէր: Մինչդեռ, մէջքը ծռած հողին, ան կ'աշխատէր ու բաներ կը մրմռար՝ որոնց իմաստը՝ քիչ մը անհասկնալի, աւելի կը զայրացնէին զինքը, ու երբ ալ չէր ըլլար, կը կանչէր իր տղան: Իրեն այնպէս կուգայ որ, կենալով ծառերուն տակ, լռութեամբ նայած ատենը, ան, աւելի կը մօտենար Շողիկենց պարտէզին: Եւ հոնա, կարծես անոր առջեւ էր իր տղան, ու խորհրդաւոր խօսակցութիւն մը կը փոխանակէին: Ու որչա՛փ կը նայէր, փայլուն տաքութիւն մը կը տեսնէր Շողիկենց պարտէզին վրայ: Հոն, պատանիներու պէս կը շողային լոյսերը, եւ արեւը՝ կը հոսէր առատութեամբ: Դիմացի երկինքին տակ, այս պահուն, իր աչքերուն շատ բան կ'երեւար: Իր տղուն կռնակը դարձուցած իրեն, երբ դիմացը կը նայէր, տարբեր մարդ մըն էր ան բոլորովին: Հէքեաթներուն մէջ միայն կը յիշէր ասանկ յաղթական կեցած մարդիկ, ու եթէ կ'ուզէր պոռալ, ձայնը կը խեղդուէր կոկորդին մէջ, չէր կրնար պոռալ, իրաւ որ ան, կ'երեւար խորհրդաւոր մէկուն պէս: Մինակ անոր կեցուածքը հազար պատմութիւն կ'արժէր:

Ու կեցած տեղը, իր պարտէզը կը պղտիկնար, խեղճուկ տեղ մը կը դառնար աչքերուն, այնքան աղքատիկ որ, կ'ուզէր ճիչ մը արձակել: Ու, «հոլն ալ հեռացեր է պարտէզէս», կ'ըսէր: Կուրծքը կը բանար, ձեռքը կը քսէր կուրծքին, ու «քրտինքին մէջ խեղդուեր եմ», կը փսփսար, երբ իր կինը, այս անգամ բարութեամբ կը նայէր իրեն:

Շատ անգամ, կը զարմանար Շուշան իր ամուսնոյն վրայ: Բայց, անոր ճակատէն հոսող քրտինքը երբ կը տեսնէր, կը բանէր իր սիրտը, կը պահէր իր զուարթութիւնը, ու անուշութեամբ մօտենալով, կ'ըսէր,— «Տղայ են անոնք, տարիքը առնելով, կը մօտնան»: Ցուցուած.— «Մենք ալ տղայ ենք եղած, բայց ասոնց տղայութիւնը տարբեր է, խելքս չի հասնիր», կը պատասխանէր իր ամուսինը: Այս անգամ իր ձայնին մէջ տրտմութիւնը կը լսուէր, որովհետեւ իր կինը, կը նայէր իրեն՝ մայրենի եւ կնոջական ըզգացումներու բոցովը գեղեցկացած:

×

Սրտին մէջ իրենց պարտէզը կը ճառագայթէր իր հօրիզոններով: Մեղեդիներու պէս իջած էին հոն ձայները: Արեւ կար իր ներսը, արեւով լուացուած իրենց երկինքին արեւը՝ փայլուն, փայլուն, փայլուն:

Պարտէզէն վերադարձեր էր Արշակ: Ու նորէն բառը կ'արձագանգէր իր հոգիին մէջ.

— «Աշխատէ՛, աշխատէ՛»:

Ու աշխատութեան միեւնոյն խորանը, միեւնոյն ողջագուրումը ու հրաշքը կը ծնէր իր ներսը, երբ գիրքը ձեռքը՝ կը կարդար, ու բան մը կը լափէր իր աչքերով:

Այդ իրիկունը, գիրքին գծած պատկերները կը խառնուէին իր հոգիին: Հրաշալի այցելութիւն մըն էր այս բանը իրեն համար, ու լռութեամբ կը նայէր իր հօրը ու մօրը:

Որովհետեւ իր աչքերը կը պլպլային, իր լռութիւնը աչքի կը զարնէր: Բայց, այս անգամ քիչ մը զայրացկոտ, հայրը նայեցաւ իրեն:

Ի՞նչ կար: Գլուխը կախած՝ կը կարդար, կը կարդար, կը կարդար: Անոր երեսը կը նեղէր զինքը, ու սիրտը կը կծկուէր: Երեսին կարմիրները մանաւանդ՝ կը կարմրէին աւելի, ու մարմինը կարծես կը վառէր: Ու կ'ուզէր դիտողութիւն ընել, կ'ուզէր պոռալ ու բան մը ըսել իր տղուն՝ քիչ մը հանդարտելու համար: Ու յանկարծ գիրքին անունը կրկին միտքը ինկաւ, ու ինքնաբերաբար ըսաւ.

«Մեր կեանքին պատմութիւնը»:

Ուրտեղէ՞ն գտած էր այս գիրքը: Ասանկ գիրք մը ուրտեղէ՞ն իր տունին մէջ խօթած էր: Ամէն անգամ կը չարչարուէր՝ երբ այս գիրքին անունը աչքերուն առջեւ կուգար, յետոյ սրտնեղութեամբ կը լռէր ու կը ծռէր գլուխը: Այս անունը, իր խելքը միտքը գրաւած էր: Մանաւանդ այս վերջին օրերուն, ո՛ւր որ կ'երթար՝ միտքը կ'իյնար ան, ու իրարու այդ անունը կը կրկնէր:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(2)

(Շար.)

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ

— o —

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Վերջերս կայացաւ Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի 15րդ Շրջանային Ժողովը, որ յառաջիկայ տարուան համար ազգային քաղաքական ուղեգիծը կը ճշդէ հետեւեալ յայտարարութեամբ.

«Շրջանային Ժողովը յառաջիկայ շրջանը (1937-38) հռչակեց ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԻ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԻ, բոլոր պիտանի ուժերու համախմբումով, յանուն հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան: Այս գերագոյն առաջադրութեամբ, կուսակցութիւնը պիտի փորձէ իր կարելին, հոգեբանական պատրաստութիւնը դիւրացնելու եւ ճամբան հարթելու համար»:

Եթէ հնարաւոր ըլլար վերջին տասնըհինգամեակի ընթացքին դաշնակցական մամուլին մէջ ազգային համերաշխութեան եւ միացեալ ճակատի մասին գրուածները ի մի հաւաքել, պատկառելի մէկ քանի տասնեակ հատորներ պիտի ունենայինք:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ:

Եթէ Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի 15րդ Շրջանային Ժողովը ազգային միացեալ ճակատի վրայ համագործակցութիւն մը կը նկատէ հրամայական, ամբողջ գաղթաշխարհի դաշնակցական մամուլը այս մասին ցարդ ուրիշ կարծիք ունեցած չէ արդէն:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան արխիվները այս բոլէխս ալ պիտի կրնային հաստատել միեւնոյն որոշման բոլոր շրջաններու գերագոյն մարմիններու գործունէութեան ուղեգիծ ըլլալը: Եթէ նոր է յայտարարութեան ձեւն ու ոճը, նոր չէ սակայն ոգին ու ինքը որոշումը: Փաստը այն է որ, ուր Դաշնակցութիւնը խումբ մըն է ունեցեր, հոն ազգային շրջանակներու հետ համագործակցութիւնն ու միացեալ ճակատ կազմելը եղած է հիմնական ուղեգիծ Դաշնակցականին համար:

Տարիներ շարունակ համագաղութային միութեան մը պէտքին անխոնջ ջատագովը մնաց մեր կուսակցութիւնը, ու տարիներ շարունակ միացեալ ճակատով մեր կարիքներուն դարմանին մասին խորհելու ստիպողականութիւնը շեշտեց:

Եթէ չիրականացան այդ պահանջներէն մին կամ միւսը, անտարակոյս Հ. Յ. Դաշնակցութեան մօտ պէտք չէ փնտռել ատոր յանցանքը:

Այս բոլէխս ալ չենք փափաքիր խօսիլ չկամութիւններու մասին:

Պարզ է, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը աւելի յստակատես քան ուրիշներ, կը զգար վտանգը որ պառակտուած ազգային կեանքէն պիտի յառաջանար: Արդ, եթէ ուրիշ որեւէ հայ քաղաքական կազմակերպութենէ մը աւելի ան կը ցանկար ներքին համերաշխութիւն, պատճառը այն էր, որ կը նախատեսէր ֆիզիքապէս ու տնտեսապէս քայքայուած եւ հիւծուած աշխարհացրիւ հայութեան սպառնացող աղէտը:

Այս պահուս ալ վտանգը եւ աղէտը դամոկլեան սուրի նման կախուած են անկազմակերպ ու պառակտուած ժողովուրդներու գլխուն: Աշխարհ այս խնդրին մէջ բացառութիւն չի ճանչնար. պիտի ոտնահարուին ու սրբուին անոնք, որ կամաւոր խուլ եւ կամաւոր կոյր կ'ըձեւանան ու չեն ուզեր լսել ու տեսնել աշխարհատարած ահազանգն ու գալոց վտանգը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այսօր չէ որ կը նախատեսէ ներքին համերաշխութենէ զուրկ, պառակտուած ու անկազմակերպ ժողովուրդներու սպառնացող վտանգը, ո՛չ:

Սարսափելի պիտի ըլլար ու նոյն իսկ աններելի, եթէ երբեք աշխարհը դղրդող նոր բարդ խնդիրներու ազդեցութեան արդիւնք ըլլար իր նախատեսութիւնը:

Այն օրէն որ հայութեան համար ստեղծուեցաւ գաղթաշխարհը, այդ օրէն, դէպքերու բնական բերումով ու զարգացումով, Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար ծնաւ 850.000 գաղթական հայութեան սպառնացող վտանգը չէզոքացնելու տեսակէտով միացեալ ճակատի մը կամ համագործակցութեան մը պէտքը:

Որովհետեւ այս ուղղութեամբ եղած կոչերն ու համոզումի պարզաբանումները կը կրեն աւելի քան 15 տարիներու պատմութիւն:

Կ'ընդունինք որ, մեծ եւ զօրաւոր ազգերու ըրածին հետ բաղդատմամբ ոչինչ ըրինք մենք. Կ'ընդունինք որ, մեր վերելքը — ամէն մարզի մէջ — հարիւրապատիկ աւելի փայլուն ու դրական պիտի ըլլար, եթէ երբեք առաջին օրէն իսկ գործունէութեան սեփական ուղեգծով մը ընթանայինք: Հակառակ մեր համեստ ուժերուն, շատ հեղ զիրար խաչաձեւեցինք, ու խոստովանինք, որ անպակաս եղան նաեւ յարուցուած կամաւոր արգելքներ ու դժուարութիւններ, որոնք պատճառ դարձան մեր այժմու բազմաթիւ վէրքերուն:

Կտրած անցած ենք առաջին հանգրուանը, ամուլ եւ անբաւարար արդիւնքով դժբախտաբար:

Այժմ կանգնած նոր օրերու սեմին առջեւ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի ամբողջ շրջանի Գերագոյն մարմինը ահա կը յայտարարէ, թէ 1937-38 տարին պիտի փորձուի դարձնել ի նպաստ միացեալ ճակատի գաղափարին իրագործման նուիրուած ճիգի շրջան մը: Շրջ. Ժողովի բացատրութեամբ. «Կուսակցութիւնը պիտի փորձէ իր կարելին, հոգեբանական պատրաստութիւնը դիւրացնելու եւ ճամբան հարթելու համար»:

Եւ որովհետեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ինչպէս Արեւմտեան նոյնպէս Արեւելեան կամ Կեդր. Եւրոպայի մէջ ու այլուր այս հարցի մասին երկու տեսակէտ չունի, հայ կազմակերպութիւններուն կը մնայ ըմբռնել օրուան քաղաքական կացութեան լրջութիւնը եւ ըստ այնմ ճշդել իրենց դիրքը միացեալ ներքին ճակատ մը կազմելու պէտքին շուրջ»:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՀԵՏ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ

— o —

«Մաթէն»ի մէջ Իվ Տէլպար կը գրէ.—

Կարմիր յոբելեանի տարւոյն համար Ստալին խոստացած էր իր «հպատակներուն» որ երջանիկ եւ զուարթ կեանքը պիտի գար նուիրագործել շինարարական ընկերվարութեան յաղթանակը»:

1937 տարւոյն իրականութիւնը դիկտատորին խոստումներուն տուաւ եղերական կատակի մը նկարագիրը: Զանգուածային դնդակահարութիւններն ու մաքրագործումները գերազանցելով ամէն սարսափ, ահա իրենց ետեւէն կը բերեն նոր աղէտ մը, — սովը, որ հետեւանք է ընկերվարական հողագործութեան քայքայումին:

Կառավարական տեղեկագիրները յատկապէս բարձր ցոյց կուտան հողային արդիւնաբերութիւնը,— 14 եւ 15 սեպտեմբեր թուակիր պաշտօնական վիճակագրութեանց համաձայն, հունձքը այս տարի 35—40 առ 100 աւելի էր անցեալ տարուան հունձքէն: Սակայն գիւղացին գիտէ թէ սուտ են այդ տեղեկութիւնները:

Վոլկայի շրջանին մէջ, Ուկրանիոյ նախկին դիկտատորը, Պորստիշեւ, ցոյց տուաւ թէ ո՛րքան անհամապատասխան էին իրականութեան, հրատարակուած վիճակագրութիւնները: Այնքան որ կեդրոնական կառավարութիւնը 38 միլիոն րուբլի նպաստ եւ նոր արժէքով սերմնցու տուաւ Վոլկայի շրջանի հողագործութեան:

Պերմ նահանգին մէջ սովխոզներու հարիւրին 33ը առանց նախագահի կը մնայ, կոլխոզներու հարիւրին 25ը վարչական պաշտօնեայ չունի: Պատճառն այն է որ բնակչութիւնը կը գաղթէ, փախչելով սովին առջեւէն: Դոնի եւ Քուպանի նահանգներուն մէջ, որ այնքան համբաւաւոր են իրենց արգասաբեր հողերով, շարունակ ըմբոստութիւններ կը ծագէին վերջերս: Քննութիւնը ցոյց տուաւ որ պատճառը սովն է: Կոմկուսին նոր քարտուղարը, Իվանով, յայտարարեց թէ պաշտօնական տեղեկագիրներուն պատճառաբանութիւնը սուտ է բոլորովին: Այս ամէնը առիթ դարձած է շատերուն՝ յիշել գործավար Սիրցովի մէկ մարգարէական յայտարարութիւնը: 1930ին պաշտօն տրուեցաւ Սիրցովի քանդել 28 միլիոն գիւղացիական մենատնտեսութիւններ եւ հիմնել 240.000 կոլխոզներ: Իր պաշտօնը կատարելէ վերջ, Սիրցով կը գրէ տեղեկագրին տակ. «Կոլխոզի դրութեան ամբողջական հաստատումը ի վերջոյ պիտի կործանէ երկիրն ու գիւղացիները»: Անմիջապէս ձերբակալուեցաւ: Բայց ամէն մարդ կը յիշէ անոր մարգարէութիւնը այսօր, երբ սովը կը սպառնայ: Ստալինի խոստացած բարգաւաճ կեանքին տեղ 1937 տարին բերաւ սովի սարսափը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԴՐԱՄԻ ԵՒ ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանքի վերջին արժեզրկումին պատճառած դառնութիւնները կը սաստկանան օրէ օր: Բոլոր ուտեստեղէններու գիները կը բարձրանան: Հպանցիկ բաղդատութիւն մը անցած տարուան հետ ցոյց պիտի տայ թէ, բոլոր ապրանքներու գիները կրկնապատիկէն աւելի աճած են:

Զարաշահութիւններն ալ անպակաս են: Առիթէն օգտուելով մարդիկ յագուրդ կ'ուզեն տալ իրենց անկուշտ ախորժակներուն: Դրամական գործառնութեանց միջոցին մանաւանդ շատ աւելի յաճախադէպ են այդ չարաշահութիւնները:

*** Դամասկոսի պալատին մէջ գումարուած ժողով մը հետեւեալ որոշումները տուած է.—

1) Առաջնակարգ անհրաժեշտութիւն ներկայացնող արտադրութեանց ու սննդական նիւթերու գիներուն ճշդում՝ մասնաւոր սակացոյցի մը պատրաստութեամբ.

2) Գործաւորներու աշխատավարձերու բարելաւման խնդիրը.

3) Դրամանիշի, շահմերու եւ Օսմանեան ոսկիին շուրջ կատարուած շահադիտութեանց զսպում.

4) Զեղչի սակին կրճատում.

5) Սեղանաւորական եւ ուրիշ դիւրութիւններ առեւտուրին.

6) Ելմտական ու առեւտրական շուկաներու գործունէութեան հսկողութիւն.

7) Տեղական արդիւնաբերութեան քաջալերում:

*** Վերջերս, Դամասկոսի շուկաներուն եւ մասնաւորապէս Սուք Համիտիէի առեւտրականները հանրագրութիւն մը ստորագրած էին, կառավարութենէն պահանջելով Օսմանեան ոսկիին գործածութիւնը արգիլել Սուրիոյ մէջ:

Այս հանրագրութիւնը, որ ստորագրուած է հարիւրաւոր յայտնի առեւտրականներու կողմէ, ներկայացուեցաւ վարչապետին, առեւտրական պատուիրակութեան մը կողմէ:

Առեւտրականները կը պահանջեն.— 1. Արգիլել Օսմ. ոսկիին գործածութիւնը: 2. Կրճատել կալուածական վարձքերը: 3. Քննութիւն կատարել ներկայ տագնապի մասին:

Վարչապետ Ճէմիլ Մէրտէմ պէյ անմիջապէս պատասխանելով առեւտրականներուն, յայտարարած է, առաջին պահանջի մասին.

— Անկարելի է ջնջել Օսմանեան ոսկիով կատարուած գործառնութիւնները, որովհետեւ այդպիսի որոշում մը մեծ վնաս պիտի պատճառէ երկրին:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ մէջ 37 տնօրէններ կրթական տեսչութեան հրաւէրով գումարում մը ունեցան Կեդրոնական վարժարանին մէջ, ի ներկայութեան կրթ. քննիչ պէյ Իսմայիլ Հագգըի որ յայտնեց թէ գործածուած հայերէն գիրքերը պէտք է Թուրքիոյ մէջ տպագրուած ըլլան եւ Հանրապետութեան դէմ որեւէ ակնարկութիւն չպարունակեն: Կարելի եղածին չափ իւրաքանչիւր կարգի յատուկ ըլլան: Յայտնեց նաեւ թէ Մանուկ Աւլանեանի «Գիտութեան Դասեր» դասագիրքը պիտի չգործածուի: (Ասկէ առաջ ընդունուած էր եւ հեղինակը նոր շարք մը պատրաստած եւ հրատարակած էր վերջերս): Թէեւ Դուրեան Սրբազանի «Ընթացք ի Գրոց բարբառ»ին համար տարակուսիւն ըրաւ քննիչը, ըսելով որ Երուսաղէմ տպագրուած է, բայց ներկաները յայտնեցին թէ անոր տեղը բռնելիք ուրիշ գիրք չկայ, եւ քննիչը հաւանեցաւ:

Սիպիլի «Թանգարան»ին մասին որ եւ է խնդիր չէ եղած: Հայերէնի համար ընդունուած են «Թանգարան»ը, Մ. Սուլթի «Բաբելոն»ը, Գազանճեանի «Ծիածան»ը, Անտոնեանի «Գանձարան»ը:

Գիտութեանց համար՝ Անդրանիկ Կարապետեանի, Մարլեանի եւ Գէորգեանի դասագիրքերը:

Թուաբանութեան համար Առունիի, Համբարձում Յարութիւնեանի եւ Գարեգին Գալֆաեանի գիրքերը:

Կրօնքի համար՝ Զարմայր Ծ. Վրդ.ի եւ Մանուկեանի «Ծաղկաքաղ»ը:

Գրաբարի համար Դուրեան Արք.ի, Մ. Սուլթի եւ «Ոսկեղէն Դպրութիւն»ը: Ֆրանսերէնի վրայ աւելցած են Հինդլեանի նոր գիրքերը:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Թալէաթ փաշա ուզելով դարձեալ հանդարտեցնել գրգռուած մտքերը, ինքզինքը պահ մը զսպելէ եւ զգացումներուն իշխելէ վերջ ըսաւ.

— Ինչ որ է, այլեւս եղածը եղաւ: Այդ խնդիրները նորէն գրգռելէն ո եւ է շահ չի գար:: Անշուշտ օր մը կը զղջան իրենց ըրածին վրայ:

Թալէաթի այս խօսքերուն վիճաբանութիւնը փակուած կը նկատուէր: Տոքթ. Նազըմ ոտքի ելլելով ըսաւ.

— Ես կը մեկնիմ: Ճերմակեղէններս թրջած էի, պէտք է լուամ զանոնք:

— Տոքթ. Նազըմի այս խօսքերուն վրայ ներկաները չկրցան զսպել իրենց խնդուքը: Գիտէին արդէն որ Տոքթ. Նազըմ իր ճերմակեղէնները իր ձեռքովը կը լուար:

Տոքթ. Նազըմ ոչ միայն լուացք կ'ընէր, այլ իր կերակուրներն ալ ձեռքով կը պատրաստէր: Նոյնիսկ կ'ըսէին թէ, Միւնիխ բնակած ատեն մօտակայ դաշտերէն ե պարտէզներէն ձեռքովը փայտ կը ժողվէր եւ վառելով իր կրակարանին մէջ կը տաքնար:

Տոքթ. Նազըմի մեկնումէն վերջ, Թալէաթ փաշայի տունը մնացողները սովորական պրիճի խաղին չսկսան: Բացուող ցաւերը նորոգուեցան: Այդ ցաւերուն մէկն ալ Մէհմէտ Ճէքիի խնդիրն էր: Կարելի է Պոլսեցիներ կը յիշեն այդ մարդը: Ընդհանուր պատերազմէն առաջ եւ պատերազմի օրերուն «Ազգային Պաշտպանութիւն» անուն շաբաթաթերթ մը կը հրատարակուէր: Մէհմէտ Ճէքի անունով չէ, այլ «Եահուտի սէրսէրի» անունով յիշուելու արժանի այդ մարդը իրականին մէջ Հրեայ մըն էր: Նէլսօն կոչուող այս սէրսէրին, ժամանակին Թուրք-յոյն պատերազմին իբրեւ լրտեղող մասնակցած էր եւ վերջէն մօտենալով Սուլթան Համիտի մարդոց, կրօնափոխ եղած էր: Ան իր հրատարակելիք գիրքին մէջ Համիտի մարդոց կեանքին ու գործին մասին գովեստով խօսիլ խոստացած էր: Այդ ձեւով կարեւոր քանակութեամբ դրամ շորթելէ վերջ կորսնցուցած էր հետքը:

Սահմանադրութենէն վերջ վերադառնալով Թուրքիա, սկսած էր հրատարակել նորէն իր շաբաթաթերթը: Ատեն մը այնքան համբաւաւոր դարձաւ ան որ Սուլթան Րէշատ անոր ոսկի ժամացոյց մը նուէր տուաւ: Ի ծնէ գերմանացի ըլլալով, ընդհանուր պատերազմի նախօրեակին, թուրքեւգերման յարաբերութեանց մէջ ալ կարեւոր դեր խաղացած էր: Սակայն, ոստիկանութիւնը հասկնալով որ ան պարզ խաբեբայ մըն է, վերջէն, սահմանէն դուրս վռնտած էր:

Ընդհանուր պատերազմէն վերջ, Մէհմէտ Ճէքի Պերլինի մէջ տեսնուեցաւ: Այդ միջոցին Պերլինի ջուրերը շատ ցեխոտ ըլլալով, կարծեց թէ հոն կրնայ դիւրաւ որսեր գտնել: Իր թերթը սկսաւ վերահրատարակուիլ:

Շնորհիւ Գերմանիոյ ներքին տակնուվրայութեանց, Մէհմէտ Ճէքի կրցաւ գործ մը տեսնել, առանց ապաւինելու համայնավարներուն եւ սոցիալ դեմոկրատներուն: Ամէնէն կարճ եւ կարուկ միջոցին՝ շորթանութեան կարկաւ գլուխը: Կարծեց որ Պերլին գտնուող Թալէաթ փաշային եւ ընկերներուն բախելով պիտի կրնայ կարեւոր գումարներ քաշել:

Սակայն Իթթիհատի մարդոց դէմ պայքարելու համար պէտք էր միջոց մը գտնել: Օր մը ան, Պերլինի մէջ հանդիպեցաւ Իսմայիլ Հագգըին: Այս երիտասարդը Իթթիհատ Թէքրագըէն կողմէ Պերլին ղրկուած էր ուսում ստանալու համար: Մէհմէտ Ճէքի զայն տեսնելուն պէս, իսկոյն մօտեցաւ եւ ըսաւ.

— Իսմայիլ Հագգը, շատ նեղութեան մէջ եմ: Եթէ Թալէաթ փաշան քիչ մը օգնէ ինծի, շատ երախտապարտ պիտի մնամ: Կը հաճի՞ք հաղորդել իրեն այս խնդրանքս: Երբ սակայն ան յայտնեց որ Թալէաթ փաշան չի ճանչնար, Մէհմէտ Ճէքի սպառնալիքի անցաւ.

— Եթէ այս խնդրանքս չհաղորդէք իրեն եւ մինչեւ մէկ շաբաթ ինծի վերջնական պատասխան մը չտաք, կը սկսիմ Իթթիհատ Թէքրագըի դէմ գրել:

Իսմայիլ Հագգը նկատի ունենալով որ Մէհմէտ Ճէքիի պէս մէկը ընդունակ է ամէն տեսակ դէշութիւն ընելու, չուզեց պատասխանատուութիւն ստանձնել: Վերջապէս սակայն, Մէհմէտ Ճէքիի սպառնալիքները հասան Թալէաթ փաշայի ականջին:

Ահա այդ ցաւոտ օրը քննութեան նիւթ կը դառնար նաեւ անոր դրամ ուզելու պարագան:

(16) (Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Առուի անցք մը կը զատէր առաջին արտը յաջորդէն: Երկրորդ արտը մըտան: Քանի մը քայլ առնելէ վերջ, Առիւծ Գեւոյի ոտքերը կթոտեցան ու կամաց մը նստաւ մեղմօրէն հեւհեւալով: Այդ արտը հօրենական մեծ արտն էր: Գիւղացիի համար եզներուն մէջ կայ հատ մը, տան սիւնը, զոր կը սիրէ հարազատ զաւկին նման: Այդպէս ալ արտերուն մէջ կը լինի մէկը, հարուստ հողով, որ բերքի առատութեամբ կը լեցնէ ամբարները, փառահունձքի ժամանակ ընտանիքի գոյութիւնը կը փրկէ: Տնտեսութեան «աչքի լոյսն» է ան: Այդպէս էր մեծ արտը Առիւծ Գեւոյի տան համար:

Գեւօն գետնէն բուռ մը հող ճանկեց, տարաւ շրթներուն մէկ երկու անգամ համբուրեց, աչքերուն եւ երեսին քսեց, մինչ արցունքի խոշոր կաթիլները կը կաթկթէին հաստ պեխերու վրայ:

Մեծ արտը կը գտնուէր Խասաուրի հողերու վերջացած կէտի վրայ, ուրկէ անդին կը սկսէին Ջէտկան գիւղի հողերը:

Տասներկու հսկայ դէզեր երկու շարքի վրայ շարուած էին: Ամէն մէկ դէզը երեք բարդ էր, մէկ բարդը երեսուն խուրձէ բաղկացած:

Աչքերու արցունքը թեւով սրբեց Առիւծ Գեւօն, քանի մը անգամ խաչակնքեց եւ «կա Փութկու Սուրբ Գէորգ» կանչեց ու ընկերոջ հետ միասին սողալով հասաւ արտի կէսը: Ինչպէս կը սպասէր, արտին հսկող պահապան չկար:

Եւ ի՞նչու լինէր: Ով կը համարձակէր Հասան աղայի մալին կամ չօփին ձեռք տալ: Չէ՞ որ աղայի թեւը երկար էր, սուրը՝ կտրուկ: Վայրենի բոց մը վառեցաւ Գեւոյի աչքերուն մէջ: Չէ, շուտով, շատ շուտով Հասան աղան խելքի պիտի գար, պիտի իմանար թէ ո՞վ է Առիւծ Գեւօն:

— Առ զէնքդ,— ձէթոտած լաթի կտորները երկընցնելով փսփսաց Գեւօն,— ես առջի շարքէն, դու լէ ետեւներուն կրակ կուտաս: Հիմա շուտ շարժէ, քէ տեսնամ, կէծել կրակի պէս:

Առաջուց որոշած էին դէզերու Ջէտկանի կողմը դարձած ճակատներէն կրակ տալ, որպէսզի Խասաուրի կողմէն բոցերը քիչ մը ուշ երեւնային: Այդ պարագային իրենք ապահով կրնային հեռանալ: Առիւծ Գեւօն առաջ անցաւ դէպի դէզերու հեռաւոր ծայրը: Սատանան ալ նոյն ուղղութեամբ առաջացաւ եւ վերջի դէզէն կրակ տալով սկսաւ ետ դառնալ, ճամբուն վրայ գտնուածներն ալ կրակելով: Հազիւ երեք կամ չորս վայրկեան տեւեց գործողութիւնը, երբ Առիւծ Գեւօն ալ միանալով Թոփալ Սատանային, վազէ վազ անցան յաջորդ արտը եւ գետի եզերքի ստուերոտ ուռիներու տակ կանգ առին:

Բոցը՝ նախ խուրձերու արտաքին մասերը լիզելով, բարձրացաւ մինչեւ դէզերու կատարները՝ բռնկող լուցկիի մը արագութեամբ, յետոյ կարծես թէ մարեցաւ, բայց չանցաւ երեք չորս վայրկեան, յանկարծ ալիք ալիք բարձրացող բոցերու լեզուները ամէն կողմէ շրջապատեցին դէզերը:

Հրդեհի աստիճանաբար ուժեղնալուն հետ գիշերուան խաւարը կը նահանջէր, լուսաւոր հրապարակ մը գոյացնելով:

Յանկարծ խոր լռութիւնը թնդաց որոտացող հրացաններու ձայներէն:

Հրդեհի առաջին ազդանշանը տուաւ Ջէտկանը, յետոյ Խօշեան գիւղը եւ ամէնէն վերջ Խասաուրը: Խաղաղ լռութեան մէջ հրացաններու որոտը ալիք ալիք կը տարածուէր՝ խուլ արձագանգ ձգելով դաշտի վրայ:

Հրացաններու ձայներուն հետ Ջէտկանի, Խօշեանի եւ Խասաուրի կողմերէն հաւարի ձայները օդին մէջ իրար գիպան. «Հաւար, այ հաւար, դէզերը այրեցին, հաւար այ հաւար»:

Երեք գիւղերու բնակիչները սրտատրոփ ոտքի ցատկեցին: Արդեօք որո՞ւ դէզերը կ'այրէին: Գիւղերու հեռաւորութիւնը եւ գիշերուան խաւարը անհնարին կը դարձնէին ճշդորոշել հրդեհի վայրը: Ամէն մէկը իր հողերու շրջանին մէջ կը համարէր զայն: Գիւղացիներէն ոմը բոպիկ, ոմը չալիկ վարտիկով, ոմանք ալ զինուած՝ ուղիղ գծով կը վազէին դէպի կրակը: Իսկ գիւղերու մէջ մնացողները, մեծամասնաբար կիներ ու երեխաներ, տանիքներու վրայէն ձայն ձայնի տըւած կը շարունակէին պոռալ. «Հաւար, այ հաւար»...

Խասաուրի ամբողջ բնակչութիւնը լեղապատառ դուրս թափած էր տուներէն, կարծես երկրաշարժ մը պատահած լինէր: Տղամարդիկ կը վազէին, ծերերը իրարու կը պատմէին բազմաթիւ համանման դէպքեր, կիներն ու երեխաները տանիքներէն «հաւար» կը պոռային եւ կամ երդիքէ երդիք իրարու հետ բարձրաձայն կը վիճէին:

Հասան աղան ալ հաւարի ձայներէն արթնցած բարձրացեր էր տանիքը, ուր ցածկեկ աթոռակի մը վրայ նըստած կը դիտէր անօրինակ հրդեհը: Թշնամութեան համար դէզ վառելու հին սովորութիւնը միշտ ալ գոյութիւն ունեցած էր Ալաշկերտի դաշտին մէջ, բայց այդ տարի, կարծես սահմանադրութեան բարիքներէն մէկը լինէր, նման դէպք մը դեռ չէր պատահած: Անշուշտ շատ անգամներ Հասան աղան տեսած էր դէզերու այրուիլը, բայց այս անգամուանը հրաշալի բան էր, կարծես դէզերուն հետ միասին կ'այրէր գետնի հողն ալ: Ամբողջ դաշտի վրայ լուսեղէն պսակ մը կը տարածուէր:

Հասան աղան տանը մը մինակը նըստած կը դիտէր, երբ Խասաուրի Ռէս Յակոբը մօտեցաւ անոր քով եւ գետնի վրայ նստաւ:

— Բէկ, Աստուած քեզ պահէ, խաման կրակ է, շատ դէզեր վառուած պիտի ըլլին: Գեղէն շատ մարդ գընաց, բայց դեռ մէկը ետ չեկաւ խապարը բերող: Աստուած տուշմանի տունը աւրէ, մարդ սուրբ հացին լէ ձեռք կուտա՞յ...:

— Հըմ, տուշմանի գործ կ'երեւայ. Ջէտկանի հողերուն մէջ է կրակը:

— Հա բէկս, ինծի ալ այդպէս կ'երեւայ, Ջէտկանի հողերուն վրայ է, — աղային դուր գալու համար կեղծաւորաբար համաձայնեցաւ Ռէս Յակոբը, թէեւ աչքի չափով կը կարծէր թէ Հասան աղայի արտի դէզերն էին վառուողները:

Իրարու ետեւէ գիւղի առաջաւոր համարուած մարդիկն ալ եկան Հասան աղայի երդիքը ու շրջապատեցին զայն: Ամէնէն վերջը եկաւ ծերունի քահանան:

— Տէրտէր, կը տեսնե՞ս, Թամաշայի նստեր ենք, — խնդաց բէկը,— խաման կրակ է:

— Ընողին ձեռքը չորնայ,— անիծեց քահանան,— Աստուածմէ գտնայ:

Ներկաներէն ամէն մէկը տարբեր կարծիք մը կը յայտնէր. կային որ Խօշեանի հողերուն մէջ կը տեսնէին կրակը, բնազդօրէն իրենց գիւղի սահմաններէն հեռու նետելով հրդեհի վայրը. կային որ Ջէտկանի հողերուն վրայ կը տեսնէին. մէկ երկուքն ալ, որոնք կը կասկածէին թէ Խասաուրի հողերու վրայ է կրակը, հեռաւորութենէն դատելով կը մտածէին Հասան աղայի մեծ արտի վրայ, բայց այդ մասին խոհեմաբար կը լռէին:

Մօտ ժամ մը անցնելէ վերջ, խաւարի մէջ հեռուէն խօսակցութեան ձայներ լսուեցան գիւղացիներու՝ որոնք կը վերադառնային հրդեհի վայրէն:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

գործական նախկին գործավարը, փաստաբան Լակիցէ, հողագործական դրամատան տնօրէնը՝ Բասիլացէ, Խուլինսկի շրջանին կեդր. գործադիր կոմիտէի նախկին նախագահը, կոլխոզի մը նախագահը ։

Այս մահապարտներէն զատ, տասնական տարի բանտարկութեան դատապարտուած են կոլխոզի երկու նախագահներ, իսկ ութ տարուան՝ ուրիշ մը։

Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ նախկին վարչապետը խոստովանած է որ իր գլխաւոր նպատակն էր վերահաստատել քաղքենի - դրամատիրական կարգուսարքը եւ անհատական հողագործութիւնը՝ ի նպաստ կուլակներու, առեւտրական ազատութիւնը, նախկին պէկերուն վերադարձնել աղքատ գիւղացիներուն բաժնուած հողերը, վերադարձնել կղերին առանձնաշնորհները եւն.։ 1934ին վարչապետը Պաթումի մէջ հանդիպած է Սերեբրիակովի եւ վրացի Կուրկացէի, որոնք իրեն խոստացեր են Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի աջակցութիւնը։ Միացեալ հակայեղափոխական կեդրոնը կը բաղկանար Թրոցքիական, Փաշական եւ մենշեւիկ ներկայացուցիչներէ, նախկին պէկերէ, նախկին սպաներէ եւ հարուստ գիւղացիներէ։ Երբ ապստամբութիւնը պայթէր, պիտի գնդակահարուէին Պաթումի խորհրդային իշխանութեան ներկայացուցիչները։ Լորոկիբանիցէի բնակարանին մէջ գտնուած են օտար ուկեդրամներ որ ստացուած էին լրտեսական կազմակերպութենէ մը։ Հակայեղափոխական կեդրոնը ահաբեկչական արարքներ կը կազմակերպէր ծխախոտի եւ եգիպտացորենի տունկերու, արջառի ոչնչացման եւ մեքենաշարժ արօրներու կայաններու կազմալուծման համար եւն.։

*** Մոսկուայի թերթերը կը գրեն թէ, վերջին 24 ժամուան ընթացքին 19 հոգի մահուան դատապարտուած են Խ. Միութեան զանազան մասերուն մէջ։ Վճիռները անմիջապէս գործադրուած են ։

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի նոտաները Իտալիոյ

Անգլիական եւ Ֆրանս. կառավարութիւնները պաշտօնապէս հրաւէր ուղղեցին Իտալիոյ՝ որպէսզի բանակցութեան մտնէ, Սպանիոյ կացութիւնը քննելու եւ մասնաւորապէս օտար կամաւորները ետ քաշելու համար։ Այս առթիւ երկու պետութեանց Հռոմի գործակատարները բերանացի բացատրութիւններ ալ տուին, կէս ժամ մնալով Իտալիոյ արտաքին նախարարին քով ։

Թէեւ ծանուցագիրներուն բովանդակութիւնը չէ հրատարակուած, բայց կ'ըսուի թէ երկու կառավարութիւնները յայտնած են որ ֆրանքօ-սպանիական սահմանագլուխը պիտի բացուի, եթէ Իտալիա ետ չքաշէ իր կամաւորները ։ Յոյս չկայ որ Իտալիա ընդունի այս պայմանը։ Ընդհակառակն, Հռոմի մէջ վճռած են փութացնել պատերազմին վախճանը եւ ամէն աջակցութիւն ընծայել զոր. Ֆրանքոյի յաղթանակին համար ։

Մուսոլինի օդափոխութեան գացած ըլլալով, պատասխան չսպասուիր երեքշաբթիէն առաջ ։

Անկարգութիւններ Պաղեստինի մէջ

Պաղեստինի անգլիական իշխանութիւնը շարունակելով իր խստութիւնները, երկու արաբ երեւելիներ եւս ձերբակալեց։ Բոլոր աքսորականները ղրկուեցան Հնդկաց Ովկիանոս, հեռաւոր կղզի մը։ Սաֆատի արաբական բոլոր խանութները փակուած են։ Կիրակի օր բուռն հրացանաձգութիւն մը տեղի ունեցաւ հրէական թաղին մէջ։ Հայֆայի մէջ ալ խանութները եւ նաւահանգիստները փակուած են, յեղափոխականներու ճնշումին վրայ։ Կ'ըսուի թէ Երուսաղէմի քաղաքապետ պիտի ընտրուի անգլիական հպատակ մը։ Միֆթին կը շարունակէ փակուած մնալ Խոմէրի մզկիթին մէջ։ Այս առթիւ յայտարարութիւն մը ուղղելով Արաբներուն, կը յորդորէ հանդիստ կենալ եւ բանալ խանութները։ Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Մոսկուայի գործակալներն են որ կը հրահրեն Արաբներու ապստամբութիւնը ։

Էթուալի դէպքը կը լուսաբանուի

Ոստիկանութիւնը չորսթ օր ձերբակալեց իտալացի անիշխանական մը, Տանիէլօ Փիէրոթթի կամ Ֆիօրպէրթի կամ Փոտէսթա, որ պահուած էր Պիւթ Շօմօնի մօտ, բանուորուհիի մը քով։ Լուրջ կասկածներ կան թէ հեղինակը կամ մեղսակիցն է Էթուալի դէպքին։ Կառավար մը պատմած է թէ ինքն էր որ այս մարդը եւ ուրիշ երեք ընկերներ Էթուալի մօտ փոխադրեց սեպտեմբեր 11ին, թէ անոնք երկու ծրարներ ունէին, թէ Փիէրոթթի կանչեց զինքը եւ վճարեց կառքին վարձքը, 4 ֆրանք 40։ Ամբաստանեալը հակասական պատասխաններ տուած ըլլալով, խստօրէն կը հարցաքննուի։ Զինքը պահող բանուորուհին ալ հսկողութեան տակ առնուեցաւ ։

*** Ապահովութեան տեսչութիւնը ձերբակալեց երկու Փարիզցիներ, Մորիս Ռօյէն եւ Ժմիթրի Սմիրէնօֆի, որոնք ամբաստանուած են թէ մէկ ամիս առաջ Լօզանի մէջ սպաններ էին օտար կազմակերպութեան մը լրտեսը, Իգնատ Ռէյս։ Այս գործին համար ձերբակալուած է նաեւ Փարիզուհի մը, Ռընաթ Շթէյնէր, որ ամէն բան խոստովանելով, յայտներ է թէ ինք հրապուրելով ինքնաշարժի մը մէջ քաշեց Ռէյսը, եւ մէկը կոնակէն զարկաւ սպաննեց, Լօզանի մօտերը ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՖԱՇԱԿԱՆՆԵՐԸ ցոյց մը սարքած ըլլալով Լոնտոնի մէջ, հանդիպեցան բանուորներու բուռն յարձակման։ 18 հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան եւ հիւանդանոց փոխադրուեցան ։

ՀԻԹԼԷՐ ուժգին ճառ մը խօսեցաւ «Հունձքի օրուան» առթիւ եւ նորէն շեշտեց թէ Գերմանիա պէտք ունի գաղթավայրերու ։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 9րդ շարքին վիճակահանութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար կիրակի օր, յետաձգուեցաւ յանկարծ, անծրեւի պատճառով։ Ճարպիկ մարդ մը «շահած թիւեր»ը կը ծախէր, սակայն ձերբակալուեցաւ ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ կիրակի օր ցոյցեր կատարեցին 25 քաղաքներու մէջ, թոշակի յաւելում պահանջելով։

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Թունուզի մէջ։ Մէկ հոգի սպաննուեցաւ, 16 հոգի վիրաւորուեցան ։

ԶԷՆՔԻ ՆՈՐ ՊԱՀԵՍՏՆԵՐ երեւան հանուեցան Ֆրանսայի զանազան մասերուն մէջ։ Ձախակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ բոլոր դաւադիրներն ալ փաշականներ են ։

ԶՕՐ. ՄԻԼԼԷՐԻ անհետացման առթիւ, խուզարկութիւններ կատարուեցան ռուս զօրավար Թուրքուլի բնակարանին մէջ։ Ռուս մեծ - դքսուհի Օլկա, որ Տանըմարքա կը բնակի, ցաւակցական նամակ մը ուղղած է Տիկին Սկոպլինի, բանտին մէջ...

Այրի Տիկին Զարուհի Պապօնեան, Տէր եւ Տիկին Գալէնտէրեան, Օր. Մայտա Պապօնեան, Տէր եւ Տիկին Գամէր Ծիրինեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արամ Թագւորեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արամ Կէմճեան եւ զաւակունք, Օր. Արաքսի Պալըքճեան (Պոլիս), Տիար Տիգրան Պալըքճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Սուքիասեան եւ զաւակը (Պուքրէշ), Այրի Տիկին Նշանուհի Հ. Գալէնտէրեան եւ զաւակունք, ինչպէս նաեւ Ղուկասեան, Նազարէթեան, Պիւլպիւլեան, Տէօվլէթեան, Խմէրեան, Քաբաեան ընտանիքները եւ բոլոր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՊԱՊՕՆԵԱՆԻ

(Նախկին անդամ Պոլսոյ ազգ. երեսփ. ժողովի)

յանկարծական եւ ցաւալի մահը որ տեղի ունեցաւ 2 Հոկտեմբեր, շաբաթ առաւօտ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 6 Հոկտեմբեր չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 1ին, հանգուցեալին բնակարանը, 3, Rue Mozart, La Barre - Deuil :

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք առնել Gare du Nordէն եւ իջնել La Barre:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԵՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

9 Հոկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին

Պրէպան Մարսէյլի ընդարձակ սրահին մէջ, (146. Chemin des Chartreux)

կը նախագահէ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

կը բանախօսեն ընկերներ

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԵՒ Վ.ՍՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 12ին իր Նախապատրաստական եւ Լիկէօնական շրջաններով։

Սկսած են արձանագրութիւնները։

Դիմել Տեսչութեան հասցէին՝

Direction du Collège Moorat-Raphaël
Ai Carmini, Venise, (Italie).

ՄԱՀԱԶԴ

Ցաւով կ'իմանանք յանկարծական մահը Տօքթ. Համբարձում Թաթարեանի, որ ծնած է կեսարիոյ մէջ, 1882ին։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Ուրբաթ, Հայոց եկեղեցին մէջ, շրջապատուած հայ եւ օտար բարեկամներով, ինչպէս նաեւ փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան անդամներով ու կ. խ. բուժարանի պաշտօնէութեամբ։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
երգիծաթերթը՝ «ՄԵՂՈՒ»
փարիզի եւ նոյնանի Յառաջի գրատնից
ԳԱՐԵՆ ՆԵԶ:

REXY CINEMA (Lyon)
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi
1—7 Հոկտ.
երեկոյեան ժամը 8.50
իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:
2 grands films
René Lefévre
et Marguerite Moreine
dans Mes Tantes et moi
Un gd. filme d'aventures
Tarzau s'évade
Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 ստուգի տեղակ զեղչուած գինով

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Dameame — PARIS (13)

Հայերու ժամադրավայրը
ՃԱՇԱՐԱՆ ԹՕՓԱԼԸ
Լ. ՍԱՐԽԱՆ, 5, Rue Baignoir: Marseille
Ուր պիտի գտնէք արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ, խմորեղէններ եւ անուշեղէններ՝ մասնագէտ խոհարարներու կողմէ պատրաստուած, ինչպէս նաեւ ՕՂԻ եւ այլ խմիչքներ, առատ պաղնդերներով: Մէկ այցելութիւն բաւական է համոզուելու համար:

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ
La Maison de la Photo
Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնական, խմբական, մանուկներու, ինքնաշարժ թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով: Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստուած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:
Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻ, 50, Bld. Longchamp, Marseille
Tél.: National 13-16

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՏԼՕՐԻՍ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

"Paris - Moderne„
S. A. R. L. Fabrique de Confection Pour Dames
51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)
Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol Téléphone: Central 70—10
Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն): Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ-ՃԱՇԱՐԱՆ
Sphinx
2, Rue Boutebrie, Paris(5)
Tél. Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny
Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ
Անարատ օղի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ):
Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն: դիւրամատչելի գին:

Վարձու սենեակներ ամուրիներու համար
Տաք եւ պաղ ջուր, շոֆաժ, հեռաձայն: տարեկան վարձք՝ 1600 ֆր:
Դիմել՝ 13, Rue de la Colonie, Paris (13):

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Ցանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն. համար:
Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:
Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.
Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:
Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77, 67-78

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Թոմաս էֆէնդին սովորութիւն ունէր միշտ մեծ մարդերի անունով սպառնալիքներ կարդալ, եւ ցոյց տալ թէ ինքը նրանց հետ յարաբերութիւններ ունի, եւ ինչ որ կամենայ, կարող է կատարել:

Ծերունի Խաչօն, թէեւ յիմար մարդ չէր, բայց այնքան շատ հարուածներ էր կերել այս տեսակ մանր էֆէնդիներից, որ միւս գիւղացիների նման ինքն էլ հաւատում էր թէ նրանք ինչ որ կամենան, կարող են կատարել: Այս պատճառով, լսելով էֆէնդու վերջին խօսքերը, թէ նա Վարդանին Սիբիր կուղարկել կը տայ, վեր կացաւ եւ կապալառուի ծնկները գրկելով, արտասուքը աչքերում սկսեց աղաչել.

— Ի սէր Աստծուն, մի կորցնէք նրան, իմ ալեւոր գլխին բաշխեցէք, լաւ գիտէք որ նա խենթ է...

Էֆէնդին առժամանակեայ մտածութիւնից յետոյ պատասխանեց.

— Քեզ եմ բաշխում, ծերունի, ուրախ եղիր որ Վարդանը հացը կերել եմ:

ԺԶ.

Փորձանքը խումբերով է գալիս, երբ կամենում է խաւարեցնել եւ խաղաղ ընտանիքի բարօրութիւնը: Ամէն կողմից դժբախտութիւնը սկսել էր պաշարել ծերունի Խաչօի տունը. ամէն կողմից սպառնում էին նրան զանազան տեսակ վտանգներ :

Վարդանի կռիւը Թոմաս էֆէնդու հետ ծանր տպաւորութիւն գործեց ամբողջ ընտանիքի վրայ: Տանեցիներից ոմանք խօսում էին եւ ծիծաղում էին էֆէնդու երկչոտութեան վրայ եւ գովասանում էին Վարդանին, իսկ ոմանք մեղադրում էին նրան, ասելով, խենթ է եւ իր լեզուն պահել չը գիտէ: Առաւել վրդովուած էին Վարդանի դէմ Խաչօի որդիներից մի քանիսը, Օհանը եւ Ցակօն: Նրանք ասում էին, թէ ինչպէս կարելի է կառավարութեան մարդուն այնպէս խայտառակել: Կառավարութեան մարդը ոչ միայն իր պաշտօնակատարութեան ժամանակ, այլեւ մասնաւոր կեանքի մէջ, նրանց կարծիքով, պաշտօնական նշանակութիւն ունէր, նրան հակառակել անկարելի էր :

Ոչ սակաւ անհանգիստ էր եւ ծերունի տանուտէրը: Նա թէեւ չէր մեղադրում Վարդանին, բայց որքան էլ իրաւացի լինէր նա, այսուամենայնիւ, նրա վարմունքը էֆէնդու վերաբերութեամբ անպատշաճ էր համարում: Ծերունի Խաչօն լաւ էր ճանաչում էֆէնդու հոգին. այդ հին չարագործը պիտի աշխատէր վնասել Վարդանին, եւ եթէ վնասել չը կարողանար, նրան շատ հեշտ էր իր վրէժխնդրութիւնը թափել խեղճ ծերունու տան վրայ: Կապալառուն օրինաւոր պատճառներ ունէր մտնելու տանուտէրին կառավարութեան առջեւ, նրա համար, որ իր տանը ընդունում էր Վարդանի նման նշանաւոր կանտրաբանդիստին:

Միւս կողմից, ծերունի Խաչօն զրկւում էր իր մեծ յոյսից: Նրա մտատանջութեանը չափ չը կար, սկսեալ այն րոպէից, երբ լսեց Վարդանի բերնից, թէ Թոմաս էֆէնդին մի քանի անգամ ամուսնացած է եղել եւ զանազան տեղերում կնիկներ է թողել: Այդ մարդու համար էր նշանակել նա իր Լալային, հիմայ նրա բոլոր յոյսերը ոչնչացան:

Բայց ինչո՞վ եւ ո՞րպէս կարելի էր ստուգել, թէ Վարդանը ուղիղ էր ասում: Թէեւ ծերունին նրան ստախօս չէր համարում, բայց ո՞վ է իմանում, կռուի մէջ յայտնուած ամէն ճշմարտութիւն կասկածաւոր է թւում :

Իսկ այդ զարչելի եւ անամօթ կապալառուի ի՞նչն էր գրաւում ծերունի Խաչօին, որ ցանկանում էր իր սիրելի աղջկայ բախտը կապել մի այնպիսի խարեբայի հետ: Ծերունին գիտէր, որ նա մի անզուսպ, անխիղճ եւ ցած հարստահարիչ է, թէ նրա համար ոչինչ սուրբ բան չը կար, թէ նա պատրաստ էր իր շահերին ամէն բան զոհել: — Այսուամենայնիւ, ծերունին ամէն բան մոռանում էր, երբ իր առջեւ տեսնում էր իշխանութիւն :

Նա մի հին նախապաշարմունքով միշտ պատրաստ էր խոնարհուել մուսիւրի առջեւ: Նրա կարծիքով, արքունի մուլթէզիմի, այդ փոքրիկ պաշտօնական մարդու մունդիրի մէջ ծածկւում, անյայտանում եւ ոչնչանում էին ամէն տեսակ անազնուութիւններ: Պաշտօնը սրբում էր կեղտերը :

Այս պատճառով ծերունի Խաչօին խիստ հրապուրիչ էր ունենալ էֆէնդու նման մի փեսայ, որ բարձր էր հասարակ ամբոխից, որի առջեւ բոլորը խոնարհւում էին: Ծերունին որքան էլ պարզ եւ արդարամիտ մարդ լինէր, բայց որպէս տանուտէր, որպէս մի ամբողջ գիւղի գլխաւորը, ունէր իր փոքրիկ փառասիրութիւնը: Նա դժուար կը համաձայնուէր իր աղջիկը տալ մի հասարակ գիւղացու, մանաւանդ երբ այնպիսի խորհրդաւոր պայմանների մէջ էր պահել եւ մեծացրել նրան: Թոմաս էֆէնդու ընտրութեան մէջ նա ունէր մի ուրիշ գործնական նպատակ եւս: Ինքը որպէս տանուտէր, անդադար յարաբերութիւններ ունենալով տեղային կառավարութեան հետ, էֆէնդին կարող էր շատ դժուարութիւնների մէջ օգնել նրան: Իսկ այժմ նրա յոյսերը միանգամով ոչնչացաւ...

Այդ բոլորի հետ, եթէ նրան յայտնի լինէր, թէ ի՞նչ վիճակ է սպասում իր սիրելի Լալային քիւրդ Ֆաթթահ բէկի կողմից, այն ժամանակ գուցէ գերեզմանը միայն կարող կը լինէր վերջ դնել խեղճ ծերունու ցաւերին: Բայց որդիները դեռ նրան ոչինչ չէին յայտնել :

Այդ ընտանիքի կսկիծը ցեցի նման ուտում եւ մաշում էր նրա որդիների մանաւանդ Հայրապետի եւ Ապօի սրտերը միայն, որոնք, իրանց եղբայրների հետ ունեցած անյաջող խորհուրդից յետոյ, չգիտէին, թէ ի՞նչ պէտք էր անել իրանց քրոջ կորուստից ազատ պահելու համար:

Ի՞նչ կը լինէր խեղճ Լալայի վիճակը, երբ Քիւրտ բէկը կը յափշտակէր, կը տանէր նրան հօր տնից. կարո՞ղ էր նա մահմէտականի կին լինել, թէ իր քոյր Սօնայի նման իր կեանքի դառնութիւնները կը վերջացնէր անձնասպանութեամբ...

Այդ բոլոր մտատանջութիւնները Լալայի, այդ բոլոր տխուր թախիծները Լալայի համար էին, բայց նա միայն էր, որ այն ժամանակ իրան ուրախ էր զգում եւ իրան բախտաւոր էր համարում :

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 6 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3543 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

Ի ԽՆԴԻՐ ՆԵՐՔԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ

Նախարարական խորհուրդի շաբաթ օրուան նիստին մէջ, որ բացառիկ հանգամանք ունէր, տնտեսական եւ ելմտական խնդիրներուն հետ, մասնաւորապէս քննուեցաւ կասկածելի օտարականներու հարցը։

Այս առթիւ տրուած որոշումներու ամփոփումը հաղորդեր էինք երէկ, եւ ընթերցողները տեսան թէ ո՛րքան լուրջ հոգեր կը ծնէին օրուան փաւիչներուն վրայ։

Տնտեսական – ելմտականը շատ ալ բացատրութեան չի կարօտիր։ Երբ փրանքը 144 – 145էն 150 - 151ի կը բարձրանայ Փարիզի սակարանին մէջ, նոյնիսկ նախարարական խորհուրդի յայտարարութենէն վերջ, դիւրին է եզրակացնել թէ որքան վարպետօրէն լարուած են բացասական ուժերը։ Եւ կառավարութեան առաջին հոգը պիտի ըլլայ վերահաստատել վստահութիւնը, որ առաջին պայմանը կը կազմէ տնտեսական վերակազմութեան։

Քաղքենի - դրամատիրական օրկանները շատ ալ չեն հաւատար թէ կարելի է վերահաստատել վստահութիւնը, առանց հիմնական փոփոխութիւններու։

Գլուխն ըլլալով հաստատիր «Թան»ը, անոնք բաւական չեն սեպեր Շօթանի դահլիճին նոր ճիգը՝ դէպի չափաւորութիւն, եւ աւելին կը պահանջեն։ Եւ կը կարծեն թէ այդ աւելին պիտի կրնան առնել, եթէ աջերը մեծամասնութիւն չահին կիրակի օրուան ընտրութեանց մէջ։ Երեսփոխանական ընտրութիւն չէ որ կը կատարուի, այլ գաւառական։ Բայց եւ այնպէս, արդիւնքը կրնայ ազդել հանրային կարծիքին վրայ։

Արդէն իսկ, աջակողմեան եւ ձախակողմեան հոսանքները բուռն պայքար կը մղեն, կարելի եղածին չափ շատ քուէ շահելու համար։

Կուսակցական օրկանները անշուշտ ամէնէն աւելի կ'ազմկեն հրապարակը, աւետաբեր հաւաստիքներ շռայլելով, կամ աւելի սեւ օրեր նախատեսելով։

Քիչ – շատ չափաւոր համարուած «Մաթէն»ն անգամ ուժգնօրէն կը հնչեցնէ ազգայնական մարտակոչը.

— « Քուէարկեցէք մարքսեան հոսանքին դէմ, որ կարգուսարքն է ատելութեան եւ թշուառութեան։ Մարքսականութիւն,— ահա թշնամին։ Այս պէտք է ըլլայ նշանախօսքը՝ բոլոր Ֆրանսացիներու տնտեսական եւ ընկերային գործունէութեան մէջ »։

Ուրիշ թերթեր շարք - շարք թուանշաններ կը տպեն, ապացուցանելու համար ազգ. տնտեսութեան քայքայումը, անվստահութեան ծաւալումը, դրամագլուխին փախուստը,— հետեւաբար եւ փրանքին թաւալգլոր անկումը։

«Թան»ի քրոնիկագիրը դիտել կուտայ թէ՝ 1935 տարիի բոլորը Պանք տը Ֆրանսին ոսկի պահեստը կը հասնէր 82 միլիարի. իսկ այժմ վերջին հաշուեկշիռը հազիւ 56 միլիար կը ցուցնէ։ «Բայց այս փրանքները այն չեն ինչ որ էին 1935ին։ Ասոնք 43 միլիկրամ ոսկի պարունակող փրանքներ են, ոչ թէ Փուանքարէի 65.5 միլիկրամնոց փրանքները։ Եթէ զանոնք հաշուենք Փուանքարէի փրանքներով, Պանք տը Ֆրանսի պահեստը կը ներկայացնէ միայն 37 միլիար, ինչ որ կը նշանակէ մօտաւորապէս 55 առ հարիւր նուազում »։

Ինչպէս կառավարութիւնը, մամուլն ալ, այս հարցերուն հետ մէկտեղ, կը յուզէ կասկածելի օտարականներու խնդիրը։

Կառավարութիւնը արդէն յայտնեց իր որոշումը,— վերջ պիտի տրուին կարգ մը օտարականներու խլրտումներուն եւ ձեռնարկներուն։ Այս առաջադրութեամբ ալ, ներքին նախարարը կանոնագիր մը կը մշակէ, «անհրաժեշտ հսկողութիւնը եւ զսպումը գործադրելու համար օտար խռովարարներուն դէմ, ո՛վ որ ալ ըլլան »։

Տարակոյս չկայ թէ վերջին դէպքերը մեծապէս ազդած են թէ հանրային կարծիքին վրայ եւ թէ արտասահմանի մէջ։ Եւ չարամիտներ կը չահագործեն այս դէպքերը, խախտ ներկայացնելու համար Ֆրանսայի ներքին ապահովութիւնը, ինչ որ ուղղակի կ'ազդէ նաեւ տնտեսական կեանքին վրայ։

Ի՞նչպէս պիտի գործէ կառավարութիւնը։

«Լ'Էօվր», արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, ուրիշ խօսքով՝ կառավարական օրկան, առջի օր խմբագրական մը նուիրած էր այս հարցին, հետեւեալ խորագրին տակ,— «Ա՛լ կը բաւէ ո՛րքան աւարեկիչներ եւ դաւադիրներ գործեցին մեր մէջ»։

Իբրեւ պատասխան այն հարցումին դէմ բոլոր խռովարար օտարականները փաշիստ գործակալնե՞ր են, թերթը կը յայտարարէ.

— « Խռովարարները եկած ըլլան Իտալիայէն թէ Սպանիայէն, կեդրոնական Եւրոպայէն թէ Պալքաններէն կամ Ռուսաստանէն, ծայրայեղ աջ ըլլան թէ ծայրայեղ ձախ, միեւնոյն բանն է մեզի համար։ Մենք Ֆրանսայի մէջ կրնանք ըլլալ, իրաւունք ունինք ըլլալու կարմիր կամ ճերմակ, կապոյտ կամ կանանչ։ Բայց երբ ռումբեր կը պայթին, երբ ատրճանակ կը խաղցնեն, մենք պէտք չունինք նախ գիտնալու պատրոյգը վառողին կամ բլթակը քաշողին քաղաքական գոյնը։ Մենք չենք ուզեր թոյլ տալ որ «աւարեկիչներ» մեզ։ Եւ չենք հանդուրժեր որ Ֆրանսան ասպարէզ ընտրեն «իրենց հաշիւները կարգադրելու համար»։

Կը կարծենք թէ որ եւ է մեկնութեան չեն կարօտիր այս յայտարարութիւնները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ԱՆԾԱՆՕԹ ՍՈՒԶԱՆԱՒ ՄԸ

Անգլիական թորփիլահալած մը զարնուեցաւ

Նիոնի համաձայնութիւնը առաջին հարուածը կրեց երկուշաբթի օր, երբ անծանօթ սուզանաւ մը թորփիլ արձակեց անգլիական «Պէզիլիսք» թորփիլահալածին վրայ, որ հսկողութիւն կը կատարէր Միջերկրականի մէջ, Ալիքանթէի բացերը (Սպանիոյ հարաւային արեւելեան կողմը)։ Սուզանաւը անմիջապէս անհետացաւ եւ անգլիական թորփիլահալածը իր կարգին յարձակման ձեռնարկեց, ռումբեր արձակելով ծովուն խորերը, բայց «արդիւնքը յայտնի չէ», ինչպէս կ'ըսէ պաշտօնական զեկոյցը։ Եօթը անգլիական թորփիլահալածներ եւ երկու օդանաւեր ալ հետապնդումներ կատարեցին, միշտ ռումբեր արձակելով։

Անգլիոյ ծովապետութեան շրջանակներուն մէջ շատ կարեւորութիւն չեն տար այս յարձակման, զայն հետեւանք համարելով Միջերկրականի հսկողութեան։

Տագնապալից կացութիւն Պաղեստինի մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, հանդարտութիւնը վերահաստատուած է Երուսաղէմի մէջ, բայց վախ կայ որ անցեալ տարուան անկարգութիւնները վերսկսին ուրիշ վայրերու մէջ։ Երուսաղէմ - Հայֆա հեռաձայնը կտրուեցաւ երկուշաբթի օր։ Երբ բանուորներ գացին նորոգելու, կրակ տեղաց շրջականներէն։ Քիչ անդին պատնէշ մը երեւան հանուեցաւ։ Անգլիական վաշտ մը շրջեցաւ Երուսաղէմի մէջ, հասկցնելու համար թէ հողատար իշխանութիւնը վճռած է խափանել որ եւ է անկարգութիւն։

Զրոյցի մը համաձայն, անծանօթ չարագործներ պայթեցուցած են Մուսուլ - Հայֆա նաւթուղին։

Գաւառական քաղաքներու մէջ Արաբները կը փակեն իրենց խանութները։ Դաւադիրներ փորձեցին օդը հանել Երուսաղէմ - Հայֆա երկաթուղին։

**** Երուսաղէմի միւֆթին, որ միշտ փակուած կը մնայ Իօմէրի մզկիթին մէջ, Արաբներուն ուղղած յայտարարութեամբ կը յորդորէ գործադուլ չհռչակել, բողոքելու համար ձերբակալութեանց դէմ։ Միեւնոյն ատեն կ'ըսէ թէ Պաղեստինի կառավարութիւնը իրաւունք չունի զինքը պաշտօնանկ ընելու, քանի որ ինք իսլամական Գերագոյն խորհուրդին նախագահ ընտրուած է Իսլամներու կողմէ եւ կրնայ արձակուիլ միայն անոնց միջոցաւ։ Հողատար իշխանութիւնը նոր կանոնագիր մը կազմած է, որուն համաձայն միւֆթին այլ եւս պիտի չկրնայ նախագահ ընտրուիլ իսլամական գերագոյն խորհուրդին։*

Որպէսզի վաքըֆի խորհուրդը չկարենայ գործակցիլ միւֆթիին՝ խռովութիւններ յարուցանելու համար, կառավարութիւնը վար դրած է եկամուտին կէսը, գնոր տնօրինութիւն։

Անգլիականը 150, տոլարը 30 փրանք

Ինչպէս գրած էինք, շաբաթ օր անգլիական ոսկին 153 — 154ի բարձրացաւ Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի մէջ, երբ տակաւին յայտնի չէին Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդին որոշումները։ Այդ օրը Փարիզի սակարանը գոց ըլլալով, երկուշաբթի օր միայն պարզուեցաւ կացութիւնը։ Անգլիականը բացուեցաւ 151.10ով եւ փակման ատեն կ'արժէր 150.10, իսկ տոլարը, որ բացուած էր 30.50ով, փակուեցաւ 30.30ով։

Մասնագէտներ դիտել կուտան թէ այս գիները աւելի նպաստաւոր են փրանքին համար քան կը նախատեսուէր։Սակարանը տկար էր երկուշաբթի օր, հակառակ պաշտօնական զեկոյցին որ կ'ըսէր թէ երկրին տնտեսական եւ ելմտական կացութիւնը առողջ է։ Ֆրանսայի առեւտրականները կը կարծեն թէ կացութիւնը չի կրնար պարզուիլ յառաջիկայ ընտրութիւններէն առաջ, որոնք պիտի ունենան կիրակի օր։ Թէեւ կառավարութիւնը յայտարարած է թէ այդ ընտրութեանց արդիւնքը պիտի չազդէ իր դրամական եւ տնտեսական քաղաքականութեան վրայ, բայց տիրող կարծիքը այն է թէ՝ «փախցուած» դրամագլուխին վերադարձը եւ հետեւաբար փրանքին ապագան կախում ունին գաւառական ընտրութիւններէն։ Կիրակի օր պիտի հասկցուի թէ շարժումը դէպի ձա՞խ հակած է թէ աջ։

Իտալիոյ պատասխանին կը սպասուի

Գրած էինք թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա ժողովի մը հրաւիրած են Իտալիան, Սպանիոյ մասին խորհրդակցելու եւ մասնաւորապէս օտար կամաւորները ետ կանչելու համար։

Իտալիոյ պատասխանին կը սպասուի այսօր վաղը։ Իրազեկներու կարծիքով, Մուսոլինի պիտի մերժէ ժողովի հրաւէրը, առաջարկելով խնդիրը քննել Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբին մէջ։ Այս առթիւ, Իտալիա պայման պիտի դնէ նախ ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը, եւ յետոյ քննել կամաւորները ետ կանչելու խնդիրը։ Բնականաբար Գերմանիան ալ ուժ պիտի տայ այս տեսակէտին։

**** Հռոմի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը հաւատեն թէ Իտալիա պիտի վաւերացնէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կնքած համաձայնութիւնը՝ Միջերկրականի հսկողութեան մասին*

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ *խորհրդականը, Զօր. Միլք, Փարիզ հասաւ երկուշաբթի օր։ Զօրավարը համազգեստ հագած էր եւ իր հետեւորդներուն հետ դիմաւորուեցաւ ֆրանսական կառավարութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ։ Փոխադարձ ներկայացումներէն վերջ, օդանաւային նուագախումբը հնչեցուց գերմանական եւ ֆրանսական քայլերգները։ Այս առթիւ զինուորական պատիւներ եղան գերման զօրավարին, որ հինգշաբթի օր Ռէնս պիտի երթայ, ներկայ ըլլալու համար օդանաւային ռազմափորձերու։ Ֆրանսայի օդանաւային նախարարը շարք մը ընդունելութիւններ սարքած է ի պատիւ գերման հիւրին, որ Զօր. Կէօրինկի աջ բազուկն է։*

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ *10 տարիէն 25 տարուան բարձրացուց դաւաճաններու բանտարկութեան պատիժը, անխախտ պահելով մահապատիժը։ Կարծողներ կան թէ մահավճիռներու գործադրութիւնը պիտի նուազի այս օրերս, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 20ամեակին առթիւ։*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՐԵՒ ՉԵՆՔ ՏԵՍՆԵՐ

Երկու երեք ամիսէ ի վեր զրկուած էի Երեւանի «*Գրական Թերթ*»էն, որ աւելի շուտ կը հասնէր քան «Խ. Հայաստան»ը։

Առջի օր պատահաբար ձեռքս անցաւ թիւ մը,— **17 Սեպտ.**։

Առաջին նորութիւնը որ դիտեցի, խմբագրին փոփոխութիւնն էր։ Գ. Աբովը քշեր, տեղը նշանակեր են ոմն Հէնրի։

Կը սպասէի։ Դեռ շատ չըներ որ «Խ. Հայաստան»ըգետնէ գետին կըզարնէր «*Գրական Թերթ*»ը, ամբաստանելով թէ պէտք եղածին չափ չէ «մերկացուած» հակայեղափոխական գրագէտները։ Եւ մոռցեր է շեշտել, օրինակ, թէ Մաքսիմ Կորքին Սթալինի շնորհիւ էր որ շիտակ ճամբան գտաւ, դարձաւ յեղափոխական գրագէտ...

« *Գրական Թերթ* »ի այս թիւը ամբողջ էջ մը յատկացուցած է «ժողովուրդի երգիչներ»ուն,— ուր աշուղներ՝ իրենց զոհարներով (չորսն ալ պատկերներով) եւ ուսումնասիրութիւն մը՝ հռչակաւոր Ն. Զարեանէ։

Այս առթիւ, նոյն թերթէն կ'իմանամ որ, Սեպտ. 5ին աշուղները ժողովի հրաւիրուեր են Երեւանի մէջ, նախաձեռնութեամբ Գրողներու Միութեան, եւ որոշուեր է անոնց լաւագոյնները առնել Միութեան մէջ։

Ի՞նչ կ'երգեն աշուղները։

Լսեցէք, Աշուղ Հրկէզն (?) է որ կ'երգէ.

Դու ողջ ժողովրդի արեւն ես պայծառ,
Անշամանդաղ, անշէջ ղամբար Ստալին,
Անխոնջ կառավարիչ, անշեղ ղեկավար,
Առաքինի, մեծահանճար Ստալին։
Անարդ դեւը որքան լինի աչարկու,
Եւ որքան մանչէ չես վախենայ դու,
Նրա կեանքի փտած ծառը կտրելու
Ունես զէնքն ու հնարը, Ստալին։
Մենք չունենք հիմա հոգս ու հեծեծանք,
Քեզնով կը վարենք խաղաղ, բարի կեանք,
Քեզ նման առաջնորդը խիստ զովական է,
Ցաղթող, հնարագէտ, ճարտար Ստալին։

Իսկ Աշուղ Շափաղաթը կ'արձագանգէ, աւելի համարձակ.

Մի պարծենա դու երկնքում
Համար կապող արեգակ.
Քեզնից լաւ է լուսաւորում
Ստալինը — արեգակ։
Ստալինի արեւի տակ
Մենք ապրում ենք երջանիկ,
Կարօտ չունենք ոչ մի բանի,
Մեր օրերն են երջանիկ։
Գովքի արժան մեր ղեկավար,
Մեծ Ստալին աննըման,
Դու ողջ մնաս մեզի համար,
Արեւի պէս աննըման։

Հիմա կը հասկնամ թէ ինչո՛ւ մենք արեւ չենք տեսներ մեր գլխուն վերեւ։

ՎԱՀԷ

Ի՛ՆՉ Կ'ԱՐՏԱՑՈԼԷ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրք մամուլին արտայայտութիւնները Զօր. Իսմէթի հրաժարման առթիւ

ԽՄԲ.— Թուրք մամուլը կը ճգնի նուազեցնել Իսմէթ Ինէօնիւի հրաժարման նշանակութիւնը, անշուշտ համաձայն Էնգիւրիէն տրուած հրահանգին։ Ինչպէս գրած էինք երէկ, տասն օրուան դադարման դատապարտուած է թուրքերէն *Թան*ը, որ առաջին անգամ հաղորդելով հրաժարման լուրը, զանազան ենթադրութիւններ ըրած էր։ Այս թերթը կը գրէ վերջին թիւին մէջ.

— « *Ռազմափորձերուն առեն Աթաթիւրքի ըրած մէկ խօսքը ծրագրի մը հանգամանքը ունի, որուն վրայ երկարօրէն ծանրացած էինք յօդուածաշարքով մը։ Աթաթիւրք մատնանիշ ըրած էր թէ երկրին մէջ Հանրապետութեան ուղիներուն հետ միասին հին օրերէն մնացած ուրիշ կարգ մը ուղիներ ալ կան տակաւին։ Այս խօսքէն ներշնչուելով՝ կրնանք ըսել թէ մեր առջեւ բացուած նոր շրջանին գլխաւոր յատկանիշները պիտի ըլլան հետեւեալները.—*

1. Յեղաշրջումին պահանջները լայն չափով տարածել։ Հաշուեյարդարի ենթարկել անցած օրերէն մնացած պիւրօքրասիի ոգին որ տեղի կուտայ ժամանակի եւ ուժի վատնումներու։

2. Խօսելու իրաւունք չտալ յետադիմական, քանդիչ ու ժխտական ազդակներու։ Յեղաշրջումի շրջանակին մէջ դրական վիճաբանութեան ոգի մը ստեղծել, ազգին քաղաքական հասունութիւն ու հանրային գործերուն մէջ կենսունակ չահագրգռութիւն մը եւ վստահութիւն մը ցոյց տալը հնարաւոր դարձնել։

3. Մէկ կողմէ յեղաշրջումին սկզբունքները եւ պահանջները ամէն կողմ տարածել, ու միւս կողմէ՝ հանրային կեանքը ծրագրի մը վրայ հիմնել։

Դէպի առաջ շարժումը այսպէս ըմբռնել՝ չի նշանակեր այսօրուանը քննադատել։ Երէկ գոյութիւն ունեցող հնարաւորութիւններու եւ պայմաններու մէջ, կառավարութիւնը կատարեալ յաջողութեամբ կատարած է իր պարտականութիւնը, ու երկրին հաշուին՝ լաւ արդիւնքներ ձեռք բերուած են։ Այդ արդիւնքներն են որ հնարաւորութիւն ստեղծած են վաղուան համար աշխատանքի աւելի լայն ու արդիւնաւոր ուղիներու մէջ մտնելու »։

Իսկ *Ճիւմհուրիյէթ* (Եանուս Նատի), որ ուշ մնացած էր այս գործին մէջ, դիտել կուտայ **(29 Սեպտ)**.

— « *Բնաւ տեղը չկար արտակարգ հանգամանք մը վերագրելու կացութեան՝ այն պաշտօնական յայտարարութենէն վերջ թէ Իսմէթ Ինէօնիւ իր իսկ խնդրանքին վրայ, փոխ-վարչապետութիւնը յանձնուած էր Ճէլալ Պայարի։ Ինչպէս Հանրապետութեան նախագահ Աթաթիւրքին՝ Ճէլալ Պայարի ղրկած «պոյյուրուլթու»էն կը հասկցուէր, վարչապետին արձակուրդը հետեւանք է «սիւրմընաժ»ի։ 12 տարի անընդհատ վարչապետական յոգնեցուցիչ պաշտօնը կատարած Իսմէթ Ինէօնիւի ոչ միայն մէկուկէս ամիս, այլ անպայման ժամանակի մը համար քաշուիլ ուզելը ենթադրել շատ դժուար բան մը չէր։ Այնպէս որ սխալ պիտի չըլլար Իուկէս ամսուան արձակուրդի բանաձեւը՝ զինքը շատ սիրող մեծ պետին կողմէ ցոյց տրուած արտասովոր համակրութեան նշան մը նկատել։ Շատ բնական պէտք էր տեսնել նաեւ որ այժմէն կարեւորութեամբ նկատի առնուած ըլլար փոխ - վարչապետին՝ վարչապետութեան անցնելու հաւանականութիւնը, ըստ որում անհրաժեշտ էր յոգնած մէկու մը հանգիստը, և այդ առթիւ որոշ հրամաններ տրուած ըլլային։Ահա այս էր վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւի նոյնինքն իր խնդրած արձակուրդէն վերջ կառավարական կացութեան մէջ հանրային կարծիքին դիւրաւ կարենալ գնահատելիք բնաւոր եւյթը։*

Ըստ մեզ, օրինական ոչ մէկ արգելք կար չընդունելու վարչապետին, հանգիստի համար, կառավարութենէն քաշուելու խնդրանքը եւ ձեռնարկելու անմիջապէս նոր դահլիճի մը կազմութեան։ Այս միջին լուծման ձեւին մէջ որ ինքնին ցոյց կուտար Մեծ Պետին սէրը Իսմէթ Ինէօնիւի հանդէպ, օգուտ մըն ալ կար սա տեսակէտով որ նոր վարչապետը առիթ պիտի ունենար իր կառա -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻԻ ՀՐԱԺԱՐՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

« Դահլիճի տագնա՞պ», — Թուրքիո՞յ մէջ:

Չափազանց մեծ անակնկալ մը ու չափազանց բնական իրողութիւն մը չէ՞ սակայն:

Անակնկալ՝ բոլոր անոնց համար, որոնք վարժուած են Թուրքիան դիտել երեւութապէս:

Իսմէթ Ինէօնիւ, — աջ բազուկը Աթաթիւրքի, Ինէօնիւի յաղթականը, Լօզանի հերոսը, հակաքէմալականութեան գլխուն վերեւ երկաթէ մուրճը, գործադրիչը բոլոր ձեռնարկներուն, ու դեռ մինչեւ երեք շաբաթ առաջ՝ Ազգ. Մեծ Ժողովի բեմին տիրականը:

Անոր «հրաժարում»ը, սակայն, չափազանց բնական է անոնց համար, որոնք Թուրքիան վարժուած են դիտելու իր յարաբերութիւններուն, իր պայմաններուն ու իր կարելիութիւններուն մէջ:

Ուրեմն, նոր «անակնկալ»ին մօտենալով այս անկիւնէն, ջանանք պարզել թէ ինչ «խնդրին էութիւնը»:

Բայց, նախ՝ ուշագրաւ պարագայ մը:

Առենէ մը ի վեր, Թուրքիոյ «ներքին» ու կարեւոր լուրերը կը հաղորդուին անգլիական աղբիւրէ: Քրտական ըմբոստութեան պարագան թարմ է մտքերու մէջ: Զայն տեղեկացուց «Թայմզ»ը՝ Էնկիւրիէն: Հիմա՝ դահլիճի տագնապը, ահաւասիկ, — կրկին անգլիական աղբիւրէ: Կարծէք Անատոլուի գործակալութիւնը գոյութիւն չունենար: Եւ Էնկիւրին երբեք հնարաւորութիւն չունենար իր միջոցով իր լուրերը հաղորդելու:

Աւելին, — անգլիական խողովակով հաղորդուած այդ լուրերը կը տրուին Թրքական կաղապարով: Այսինքն՝ այնպէս՝ ինչպէս Էնկիւրին յարմար դատէ՝ ժամանակի ու ձեւի տեսակէտէն: Ռոյթէր, «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կամ «Թայմզ» առենէ մը ի վեր դարձած են Թուրքիոյ մէջ սեփական աչք ու լեզու ունենալէ: Ի՞նչպէս մեկնել այս կամակատարութիւնը: Պարզ է, — Անգլիան՝ Թրքական խնդիրներուն մէջ՝ լեզուն առած է Էնկիւրիին, նոյն խնդիրներու մասին Լոնտոնի գլուխը տալով անոր …

Երկրորդ պարագայ մը, — Իսմէթի հրաժարումը տեղի ունեցաւ Ազգ. Մեծ Ժողովի բացառիկ գումարումէն ու ցրումէն անմիջապէս վերջ ու նստաշրջանին սկզբնաւորութենէն բաւական առաջ: Ու հարկ եղաւ «փոխ-վարչապետութեամբ» տանիլ գործերը:

Չափազանց ուշագրաւ է նաեւ կատարուած փոփոխումին այս ձեւը:

Իսմէթի հրաժարումը ինչո՞ւ չօրինականացնէր նոյն օրերուն գումարուած Ազգ. Ժողովը: Ու Իսմէթ, տասնամեակի մը տէրն ու տիրականը Թուրքիոյ, ինչո՞ւ սպասէր նստաշրջանի բացումէն առաջ իր տեղը տալ փոխանորդի մը, — այն ալ քաղաքական այս չափազանց խառնակ օրերուն:

Հարկ է եզրակացնել, ուրեմն, որ Էնկիւրի լուրջ պատճառներ ունէր Ազգ. Ժողովին չբերելու այդ հրաժարումը ու նոյնքան լուրջ պատճառներ ունէր նստաշրջանէն առաջ փոխելու իր ղեկավարութիւնը:

Առաջինը, անշուշտ, առաւելապէս ներքին մտահոգութեանց արդիւնք էր: Զմոռնանք, որ Իսմէթ կը տիրակալէր ոչ միայն երկրին, այլեւ՝ պայն «ղեկավարող» հալք կուսակցութեան: Այս վերջինին մէջ եւս ան անողոք եղաւ ու չքացուց բոլոր անոնք, որ իրեն հետ չուզեցին քալել: Ճէթհին՝ իր «Սէրպէսթ» կուսակցութիւնով ծաղրանկարի կամ խրտուիլակի վերածուեցաւ Իսմէթի ճնշումին տակ: Րէճէպ Փէքէր, Հալքի նախկին ընդհ. քարտուղարը, որ ազգ. պաշտպանութեան գործավար՝ իսկ միլլիական օրերուն գործօն դէմքերէն մին էր(*), յանկարծ քշուեցաւ՝ Իսմէթի սպառնալիքին վրայ …: Այսպիսի դէմք մը, բնականաբար, ոչ թէ կը հեռանայ, այլ կը քշուի: Եւ անյապաղ:

Հիմա, հակադրեցէք այս իրողութիւնը անոր երէկի անսասան դիրքին հետ: Ամուր դիրք մը, որ կը բնորոշէր նաեւ Թուրքիոյ ուժեղ դիրքը: Ու պարզ կ՚ըլլայ, թէ ինչու Էնկիւրի խոյս տուաւ Իսմէթի «հրաժարումը» յանկարծ երկրի ժողովուրդին առջեւ դնելէ պաշտօնապէս: Տկարութիւն, առժամեայ հանդիստ, փոխ-վարչապետութիւն, — ձեւեր էին ասոնք, որոնց ստիպուեցաւ կառչիլ Էնկիւրին կարելի չափով նուազ յուզելու համար Թուրք ժողովուրդը: Եւ զայն «վարժեցնելու» մինչեւ ժողովին բացումը (1 նոյեմբեր):

Կասկած չկայ, որ Իսմէթ իր անձին հետ կապած էր նաեւ գործելակերպ մը, քաղաքականութիւն մը եւ տարբեր: Այն իրողութիւնը թէ իր հետ կը քշուին նաեւ ուրիշ գործավարներ, որոնց կարգին մասնաւորապէս Րիւշտիւ Արասը, ցոյց կուտայ թէ երկրին արտաքին ու ներքին գործելակերպին, քաղաքականութեան ու նաեւ տարրերուն մէջ (Հալքէն ներս) հիմնական փոփոխութիւններու հարկադրանքին առջեւ գտնուած է Թուրքիան:

Թուրքերէն «Թան» կը գրէր. — «Այս փոփոխութիւնը տարակարծութենէ յառաջ չէ եկած: Մեր զարգացումի ճամբուն վրայ այնպիսի հանգրուանի մը հանուած ենք, որ պէտք է ջերմանոցին տունկը բաց օդին հանել եւ կարելիութիւն ընծայել անոր, որ ճիւղաւորուի լայն դետնի վրայ: Վարչապետական պաշտօնը որ անհրաժեշտ դարձուցած էր մեծ ղինուորի մը եւ դիւանագէտի մը գոյութիւնը, այժմու նոր շրջանին մէջ մասնանշած է տնտեսագէտի մը անհրաժեշտութիւնը»:

«Թան» անշուշտ ինք ալ չի հաւատար իր ըսածին: Թուրքիան տնտեսական իր յեղաշրջումը կատարեց անցնող տարիներու ընթացքին: Կէսպետական դրութիւնը, զոր կիրարկեց, արդէն իսկ իրողութիւն է: Ու եթէ հարկ էր ղեկավարութեան փոփոխում մը մտցնել, զայն պէտք էր ընել տասնըհինգ տարի առաջ: Այսօր, Թուրքիան տնտեսական նոր ուղղութեան մը առջեւ չէ ու չի կրնար ըլլալ: Քայլ մը ետ՝ տնտեսական հին դրութիւնն է: Քայլ մը առաջ՝ ամբողջական պետականացում:

Մնաց որ, դահլիճը միակամ էր տնտեսական բոլոր ձեռնարկներուն մէջ ու Իսմէթ մեծագոյն գործակիցն էր Ճէլալ Պայարի՝ տնտեսական բոլոր ձեռնարկներուն մէջ: «Թան» մոռցա՞ւ իր վերջին բացառիկ թիւը, յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ, ուր մեծատառ կը փառաբանէր Իսմէթը՝ ոչ միեւնոյն իբրեւ տաղանդաւոր դիւանագէտ, այլեւ իբրեւ տնտեսական մեծ ուղեղ …

Բայց, այս «հրաժարում»ը չհաղորդուեցաւ նաեւ Հալքին: Նիօնի ժողովին առթիւ ան եւս նիստ գումարեց: Ու ան եւս չտեղեկացաւ թէ իր ցրումին յաջորդ օրն իսկ՝ ղեկուցում տուող վարչապետը … պիտի տկարանար ու պիտի «արձակուէր»:

Համադրեցէք այս բոլորը ու դիւրին կ՚ըլլայ հետեւցնել թէ ներքին — արտաքին տագնապ մը աւելի շատ, քան դահլիճի տագնապ: Կամ հիւանդ է կամ նոր շրջանին անյարմար (տնտեսական տեսակէտէ) Իսմէթը: Եթէ առաջինն է՝ ինչո՞ւ երկրորդը եւս կը յիշուի: Եթէ երկրորդն է՝ ինչո՞ւ ցոյց տրուեցաւ նաեւ առաջին պատճառը: Ու եթէ այդ երկուքէն մին կամ միւսն է, ինչո՞ւ «տկարացան» ու «նոր շրջանին անյարմար» դարձան նաեւ ուրիշ գործավարներ:

Վասնզի, ինչպէս կ՚ըսէինք, կան եւ արտաքին պատճառներ: Աւելի ճիշդ՝ ներքին պատճառները ծնունդն են արտաքին պատճառներուն:

Րիւշտիւ Արասի փոքրացող ու պարտուող Թուրքիոյ մասին կը խօսէինք վերջին անգամ՝ երբ տակաւին հրաժարումի շշուկն իսկ չկար:

Պայմանները այնքան աննպաստ դասաւորուեցան, որ Թուրքիան ըստիպուեցաւ խոստովանիլ իր այդ պարտութիւնը: Դահլիճի փոփոխութիւն կը նշանակէ երկու բան, — անյաջողութիւնը ինկող դահլիճին ու փոփոխումը անոր նախընտրած ճամբուն:

Իսմէթի Թուրքիան կը դողդա՞ր խաղաղութեան վրայ: «Երկրէն ներս ու երկրէն դուրս խաղաղութիւն», — ահա ինչ որ ցանկաց ան տասնամեակ մը շարունակ: Ու այնքան ատեն որ իրապէս վտանգուած չէր արտաքին խաղաղութիւնը, երկիրը՝ ինչպէս նաեւ երկրին ղեկավարութիւնը եւս մընացին խաղաղ:

Հիմա այլեւս ալեկոծուած է արտաքին անդորրութիւնը: Միջերկրականի կոհակները անընդհատ կը բախին Թրքական ծովափունքին: Հսկայ պայքար մըն է որ իր թեւերը կը բախէ եւ Թուրքիա ստիպուած է դիմադրաւելու այդ բախումը:

Ուժո՞վ: Դժուա՛ր է ստիկա իրեն համար: Անկարելի՝ աւելի ճիշդը:

Իսմէթի հրաժարումը այդ դիմադրաւումի առաջին ու անճար փորձն է:

— «Տարակարծութիւն չկայ Աթաթիւրքի եւ Իսմէթի միջեւ», փութացեր էր ճշդել Թուրքերէն Թան:

Կը խորհինք թէ իրապէս չկայ: Չէ՞ որ ամէն ինչ միասնաբար կ՚ընէին: Եւ չէ՞ որ «Հալք»ը կայ, որ իրաւասու է լուծելու այդ «տարակարծութիւնը»՝ իր կամքը պարտադրելու (?) համար ե՛ւ Իսմէթին ե՛ւ Աթաթիւրքին:

Տարակարծութիւններ կան Թուրքիոյ եւ արտաքին ուժերու միջեւ: Եւ Իսմէթը այդ ուժերուն բախումին առաջին զոհն է: Կամ՝ Թուրքիոյ առաջին տեղատուութիւնը:

Փորձենք, ուրեմն, բնորոշել ե՛ւ այս երեսը խնդրին:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(*) Րէճէպ Փէքէրն էր, որ, յունական բանակին վրայ բլլալիք յարձակումէն երեք օր առաջ, Պոլսոյ թուրք թերթերուն ու նոյնիսկ Եռնուս Նատիին կը հեռախօսէր յարձակման համար նշանակուած թուականին Էնկիւրիի մէջ բլլալիք «Մեծ նաշկերոյթի» մը կեղծիքը Աթէնքը խաբելու համար…

«ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ»

»»»» • ««««

Այսպէս էր վերնագրած «Փրավտա»յի թղթակից Կոսլեարով իր յօդուածը, որ ղրկած է հեռագրով, Երեւանէն (28 սեպտեմբեր):

Այս յօդուածով, ինչպէս կարդացին ընթերցողները, կը հաստատուին «Տէյլի Թելէկրաֆ»ի տեղեկութիւնները. Հայաստանը նորէն կ՚ապրի ահ ու սարսափի օրեր: Ռուսի տակ կ՚առնուին ու կը ճզմուին հայ համայնավար կուսակցութեան վերջին մնացորդները: Ամատունի, Գուլոյեան, Գումեդին, Ակոպով եւ այլն կ՚անուանուին «հայ ժողովրդի թշնամիներ», իսկ Հայկոմկուսի Կեդր. Կոմիտէն, որ վտարած է այս բոլորը կուսակցութենէն, նամակով մը «թոյլ է տուեր» կուտայ Ստալինի «ոչնչացնել հայ ժողովրդի բոլոր թշնամիները»:

Ի՞նչ է պատճառը, ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ այս նոր նշանակուած մարդիկը, որոնք ամէնէն հաւատարիմ ծառաները կը կարծուէին, կը վտարուին կուսակցութենէն եւ ապահովաբար բանտարկուած են արդէն: Կոսլեարով հաղորդեց եւ անոնց մեղքերը. — հակայեղափոխութիւն, ազգայնականութիւն, քանդիչ ձեռնարկներ եւն: Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Ամատունի, վարչապետ Գուլոյեան, Բ. քարտուղար Ակոպով, Հող. գործավար Գումեդին, այս պատասխանատու ղեկավարները, կուսակցութեան հանրածանօթ անդամները, Խ. Հայաստանը Խանջեանի «թափթփուք»ներէն պատողները այսօր դարձեր են «վնասարարներ Հայաստանի ծաղկող հողին վրայ»:

Այսպէս կը գրէ «Փրավտա»ն, սեւով ճերմակի վրայ …

Կոսլեարով տեղ մը կը գրէ. — «Ամատունին դեռ 1924—1925 թիւէն եղած է տրոցկիստ եւ այս պարագան ծածկեր է կուսակցութենէն: 1927-ին գաղտնի նամակներ գրած է հայ ազգայնական սպեցիֆիզմի ղեկավար Աշոտ Յովհաննիսեանին, առաջարկելով անոր իր ծառայութիւնները կոծելու համար կուսակցութեան եւ հայ ժողովրդի դէմ»:

Կոսլեարով շատ լաւ գիտէ, որ խորհրդային պայմաններու մէջ ոչ ոք կրնայ իրեն պատասխանել, գոնէ ըսելու համար, օրինակ, թէ Աշոտ Յովհաննիսեանը եղած է համայնավար, մինչդեռ «սպեցեֆիկներ» կը կոչուէին այն հայ մենշեւիկները, որոնք կ՚ընդունէին հայ ժողովուրդի առանձնայատկութիւնները (Բաշխի Իշխանեան եւ այլն): Այս խարդախութենէն վերջ, Կոսլեարով դեռ կը հիմնաւորէ իր ըսածները, գրելով թէ Լենին 1905 ին խօսած է հայ սպեցեֆիկներու մասին, անուանելով զանոնք «ժընեւեան նահիններու տիղմ»:

Ինչպէս կ՚երեւայ հրատարակուած ամբաստանութենէն, Մոսկուա տեսնելով հայ ժողովուրդի արդար զայրոյթը կատարուած անիրաւութիւններու դէմ, ծախսուած «միլիոններ»ու պատմութիւնը կը հնարէ, կոտրակելու համար Հայաստանի կառավարութեան եւ հայ համայնավար կուսակցութեան վերջին մնացորդները: Այդպէս վարուած են եւ միւս հանրապետութիւններու մէջ: Այս մեթոտը այն առաւելութիւնը ունի, որ մէկ կողմէ ժողովուրդը կը գրգռէ երկրի տեղական կառավարութեան դէմ եւ միւս կողմէ հարուածելով տեղական ղեկավար ուժերը, հանրապետութիւնները կը վերածէ պարզ ռուսական գաւառներու: Հայաստանի դէպքերը ընդհանուր շղթայի մէկ օղակն են միայն:

Բոլոր «դաշնակից» հանրապետութիւնները, գրեթէ առանց բացառութեան ենթակայ են անխնայ մաքրագործման: Դեռ երեք շաբաթ առաջ Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթ «Իզվեստիա»ն կը գրէ զանազան «դաւաճանութիւններու» մասին, որ տեղի կ՚ունենան դաշնակից հանրապետութիւններու եւ ինքնավար շրջաններու մէջ: Այդ յօդուածէն կը պարզուի, որ Ուկրայնայի դաւաճանները կ՚ուզեն եղեր իրենց հայրենիքը ծախել Լեհերուն եւ գերման փաշականներուն: Ուզբեկիստանի մէջ կ՚աշխատեն եղեր համաթուրանականները, Բելոռուսիայի մէջ անջատողականները անցած են եղեր ամէն չափ ու սահման: Եւ այսպէս գրեթէ ամէն կողմ:

Մարդիկ պատրուակներ կը փնտռեն ազգային անկախութիւնները հաշուեյարդարի ենթարկելու, կը հետապնդեն անգամ տեղական լեզուները: Այսպէս Բելոռուսիայի կրթական գործավարը կը հռչակուի «ազգայնական թրոցկիստ», որովհետեւ ռուսերէն լեզուն յայտարարեր է օտար լեզու: Բնականաբար անոր հեռացումով աշակերտները պիտի սորվին ռուսերէնը իբրեւ երկրորդ «մայրենի» լեզու: Նոյնը եւ Տաջստանի մէջ:

Եւ ահա Հայաստանը, որ դաշնակցեր է Փաշականներու հետ: Խեղճուկ Ամատունին ալ ուզեր է ծախե՛լ իր հայրենիքը: Այս մասին ակնարկներ չեն պակսեր Կոսլեարովի թղթակցութեան մէջ: Բոլոր «դաւադիրները» եղած են գործակալները ոչ թէ օտար պետութեան մը, այլ … «Դաշնակներու»: Դաշնակցութեան մղձաւանջը հանգիստ չի տար Քրեմլինի իշխանաւորներուն …

Այսպէս Երեւանի համայնավարները գրեթէ բոլորը դասուեցան՝ ազգայնականներու, թրոցկիստներու, «բանդիտ»ներու (աւազակ), մավզերիստներու, դաշնակ-գործակալներու, վնասարարներու շարքը: Համամիութենական Կոմկուսի «եղեռնական» վախճանէն յետոյ, իր վախճանը գտաւ նաեւ «Հայկոմկուսը»: Այժմ ո՞վ պիտի ստանձնէ Հայաստանի ղեկավարութիւնը: Անշուշտ բացարձակապէս անարժէք, աննկարագիր եւ անյայտ մարդիկ, որ կուրօրէն պիտի հետեւին ստալինեան գծին: Ո՞րքան ժամանակի համար …

Ամէն պարագայի տակ, Խ. Հայաստանի գլխուն իջած լախտը պէտք է որ մտածել տայ արտասահմանի քաղաքական հոսանքներուն:

Կը կարծենք թէ ժամը արդէն հընչած է, որ վերջնապէս ազգային դետնի վրայ կանգնած քաղաքական խմբակցութիւնները մէկ ընդհանուր ճակատ ստեղծեն, յանուն հայ ժողովուրդի փրկութեան:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որուն առմէնէն մռայլ եւ «չարակամ» կարծուած ենթադրութիւնները այսօր կ՚իրականան Խ. Հայաստանի մէջ, կը շարունակէ իր պայքարը յանուն Հայաստանի ազատութեան եւ անկախութեան, որոնցմէ հետք իսկ չէ մնացած այսօրուան Հայաստանի մէջ: Միւս ազգային հոսանքներն ալ սկսած են ըմբռնել այն ահաւոր վտանգը, որուն այսօր ենթակայ է իր կենսական հարուածներ ստացող հայ ժողովուրդը: Անոնք պիտի կրնա՞ն ազատագրուիլ զանազան նախապաշարումներէ եւ մանր-մունր ինքնասիրութիւններէ:

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԱՅՐԿԵԱՆԸ ԳԻՏԱԿՑԵԼԷ ՅԵՏՈՅ

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 Սեպտ.).

— «Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Շրջանային Ժողովի հրապարակային զեկոյցը կարդացած ատեն՝ մեր ընթերցողներուն ուշադրութիւնը պէտք է կառչած ըլլայ մանաւանդ այն մտահոգութեան, որ զեկոյցին ծուծն իսկ է, — գիտակցութիւնը հայ ժողովուրդի ապրած բացառիկ վայրկեաններուն ու անհրաժեշտութիւնը հաւաքական ճիգերու՝ մօտեցող վտանգը դիմագրաւելու համար:

Շատ քիչ անգամ արդարեւ հայ ժողովուրդը ապրած է ճգնաժամային այնպիսի դժնդակ վայրկեաններ որպիսին է ներկայ րոպէն: Աղէտներ ու փորձութիւններ շատ անցած են հայ ժողովուրդի գլխէն: Բայց հայ ժողովուրդը սատար գանգուած մըն էր այն ատեն, իր մայր հողին կառչած, հողեպէս ամուր, վաղուան համար յուսալից: Աղէտները կուգային, կը փոթորկէին պահ մը մեր խաղաղութիւնը, յետոյ դարձեալ կեանքը կը մտնէր իր բնական հունը: Ամէն փոթորկէ յետոյ հայ ժողովուրդը իր մէջքը կը շտկէր նորէն, ու կը մոռնար իր սուգը: Կայծակները կ՚իջնէին, կը սուրային հեղեղները, ու հայ շինականին երգը դարձեալ կը լսուէր արտին մէջ:

Վերջին պատերազմը սակայն հիմերը սարսեց մեր օճախին: Ան մեզ կիսեց նախ, ու ջարդերէն ճողոպրած մեր մնացորդացը ցրուեց աշխարհի չորս հովերուն: Համբանքով աղկաղկ, քշուած մեր բոյնէն, ոչ մէկ կոճղ ունինք կառչելու համար: Մեր վրայ խուժող հեղեղին դիմաց թումբեր չկան ալ, որովհետեւ յոյսը լքեց մեր հոգին, ու մեր ներսը խախտեցաւ հաւատքը: Հայրենիքէն վտարական, խէթով դիտուած օտարէն, ներսէն պառակտուած, մեզի կը սպասէ անփառունակ վախճանը, — մեր սպառումը կաթիլ կաթիլ օտար պողոտաներու վրայ:

Իսկ անդին մեր հայրենիքը, վերջին կուռանը մեր թառամած յոյսերուն, ահաւոր երկունքէ մը կ՚անցնի, ան ալ անստոյգ իր վաղուան համար: Ցոյսի, լաւատեսութեան ոչ մէկ նշոյլ հո-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

»»»» • ««««

Ա.

«Ի՞նչ է եղեր մեր կեանքը», ըսաւ օր մըն ալ, ու իր տունը երեւցաւ աչքերուն: Պակաս բան չկար հոն:: Ու «փառք Աստուծոյ, ըսաւ, ամէն օր կուշտ ու կուռ կ՚ելլենք սեղանէն: Վերանիս զլուխնիս մաքուր ու կոկիկ, կիրակի օրերն ալ՝ փոխնորդ ունինք մեր կռնակը անցընելու: Պարտէզս ծովի պէս …»: Այստեղ կեցաւ, ու բան մը մտիկ ըրածի նման, երկարեցաւ լռութիւնը:

Պարտէզին ճամբուն վրայ կեցած էին Համբարի հետ, ու այս բառը, իրենց կռիւին ամբողջ պատմութիւնը կը պարունակէր: Պարտէզին ճամբան իրենց քէնին ճամբան էր եղած:

Սերգօ գլուխը կախեց, ու չուզելով՝ նորէն գիրքին անունը տուաւ:

Այս գիրքին անո՞ւնը:

Հոսող ջուրերուն նման, որոնք կամաց կամաց տաուներ կը շինեն, եւ օր մըն ալ՝ իրենց սովորական ուղիները կը դառնան անոնք, ու կը հոսին աւելի արագ, աւելի առատ, հիմակ այնքան շատ էին իր սրտին ճամբաները որ, գիրքին անունը մեծցաւ, տարածուեցաւ ու բացաւ իր խորքը, ու այս անգամ երբ կրկնեց «մեր կեանքին պատմութիւնը» ու նայեցաւ տըղուն, երկու կեանքերու մէջտեղ կը գտնուէր, ու ըսաւ.

«Երկու կեանքերու պատմութիւնը»:

Այս բանը տարիներ առաջ տեսած ու զգացած էր, բայց բացատրութիւն չէր կրցած տալ, ու լռութեամբ կը նայէր իր տղուն ու կը ծռէր գլուխը:

Հիմակ, ամէն բան կը տեսնէր, երբ անցեալը կը յիշէր:

Իր տղաքը դեռ դպրոցական, հազիւ իրենց աչքերը բացուելու վրայ, արձակուրդի օրերուն, մէկտեղ պարտէզ կը տանէր: Արշակ, երկննալով ծառերուն շուքին տակ, կը կարդար: Ցետոյ, պահիկ մը գիրքը դոցելով, երբ կը նայէր դիմացը, հայրը, անոր մըտածկոտ կերպարանքը կը տեսնէր, ու տարօրինակ շունչ մը կը քսուէր մարմինին, բայց խօսք ընել չէր ուզեր ու կը փախչէր ինքիրմով, — «Տղայ է, թող կարդայ, միտքը կը բացուի»: Ու տեսակ մը անհասկնալի լռութեամբ՝ կը նայէր իր տղուն: Այդ օրերուն, արդէն իրենց մէջ բացուած էր անդունդը, ու իր պասարանքները (ներքին ուժ) կը կապուէին, չէր կրնար խօսք ընել: Կ՚ուզէր բան մը ըսել, արգիլել իր տղուն, որպէսզի, գոնէ այդ տարիքին՝ չկորսուի գիրքերուն մէջ:

Բայց ինչ էր այդ անդունդին խորութիւնը որ բառերը լեզուին վրայ, կը լռէր, ու երբեմն ալ՝ կը նայէր պարզ հանդիսատեսի մը նման: Արդէն այդ օրերուն, տենչանքերու ժայթքումը կը զգար իր տղան, ու գիրքը ձեռքերուն մէջ, երեսը դեռ ընթերցանութեան կարմիրներովը բոցավառ, դիմացը, հորիզոններուն մէջ կը փնտռէր իր ներսէն անցնող բաները, ու երբ իրենց վրայ կը նայէր, արդէն ուրիշ տղայ մըն էր ան:

Այդ օրերուն, մտքէն շատ բան կ՚անցնէր իր տղուն համար, բայց. «Թող կարդայ», կ՚ըսէր: Հայրական հիացումը ըսել կուտար այս խօսքը: Գիրքը, երբ իր տղուն ձեռքերուն մէջ կը տեսնէր, յաղթական բան մը կը զգար: Իր ուրախութիւնը տարբեր էր: Ու շատ մը հայրերու պէս՝ կը զգար ուժի մը զարթնումը: Այդ ուժը, իր տըղուն կողմէն կը հոսէր ու կը լեցնէր իր սիրտը:

Ուրա՛խ փայլուն ու գեղեցիկ էին այդ օրերը:

Այդ օրերուն, իր տղան կը նայէր իրեն ու կը խնդար սրտին ամբողջ բարութեամբը: Հօր մը համար, շատ էր այս ուրախութիւնը, ու երբ իր պարտէզին կը նայէր, գանձ կը տեսնէր:

Այդ օրերուն, փոքրը, իր ընկերներուն հետ զբօսնելէն ետք, երբ տուն կը վերադառնար, Թոչունի կը նմանէր իր տղան, ու երեսը լոյսի մէջ ու կայտառ, երգելով ներս կը մտնէր տանը դռնէն, ու հոսուն ձայնով՝ կը խօսէր իր մօրը հետ: Ինքնաբուխ էր այս խօսակցութիւնը, ու ժպիտով մը կ՚ընկերանար անոնց: Բայց իր յուզումը կը պոռթկար, ու, «այս՛, զաւակս, այս, այդպէս է», կ՚ըսէր, ու կը խառնուէր անոնց խօսակցութեան:

Այդ օրերուն, արդէն, անոր խօսքերուն ու պատմութիւններուն մէջ, ուժեղ ու անզուսպ բան մը կար: Բայց չէր ուզեր որ իր տղուն սիրտը գոց մնայ, ու բերանը չէր բանար, ու կ՚ըսէր. — «Այսպէս է հայրութիւնը»:

Չէ՞ որ իր հայրը ամէն վայրկեան կը պոռպար, ու չէր կրնար ուզածին պէս խօսիլ կամ զբօսնուլ: Շատ բաներ կը յիշէր իր տղայութեան օրերէն, ու կը փափաքէր որ իր տղան տունին մէջ ունենայ իր ազատութիւնը, ու, «տղան տղայ է, կ՚ըսէր, ան, տղայութիւն ընելով միայն՝ կրնայ օր մըն ալ մեծնալ ու մեծութիւն ընել»: Ու երբ խաղալով խնդալով դպրոց կ՚երթար իր տղան, վերադարձին, եռալի մը հանդարտիկ ստուերը կը տեսնէր անոր վրայ, ու «տղայ է», կը մտածէր ու կը լռէր՝ իրեն ծանօթ շատ մը հայրերուն պէս, ու խելօք ձայնով կը խօսէր անոր հետ: Ու իր սիրտը երբ կը խայտար ու կը զեղուր, կոճը դառնալով, անուշ անուշ կ՚օրօրէր գլուխը:

Այս յիշատակները կը ճնշէին հիմա գէնքը, ու իր ըսելիքները չէր կրնար պահել, ու քիչ մը խռոված ու տըրտում, «ինծի՛ նայէ, կնիկ …», կ՚ըսէր, կը կենար վայրկեան մը, յետոյ ծանր ծանր շնչելով կ՚ըսէր, «գըլուխը գիրքին վրայէն վեր առած ատեն, երբ իր աչքերը աչքերուս մէջ կը մնան, կը զգամ որ, աս տղան բան մը ունի», ու շարունակելով կը մըրմնջէր. «աս ի՞նչ ըլլալու է որ, աչքերս չեն դիմանար իր աչքերուն, ու գլուխս կը ծռեմ»:

Ու Մակարենց Սերգօն, տունին մէջ գիրք մը տեսնելուն պէս, «մեր կեանքին պատմութիւնը», կը կրկնէր ամէն հեղ, ու ուզած չուզած իր կեանքին վրայ կը նայէր, շրջան կ՚ընէր հոն, յետոյ երբ կը նայէր իր տղուն, ալ նոր կեանքին պատմութիւնը՝ կը խափանէր իր կեանքը:

Ու պահ մը, երբ կոտրած սրտով ըսաւ. «Ինչո՞ւ թողուցի որ ուզածին պէս շարունակէ իր դպրոցը: Երկու տարի աւելի կարդաց»: Ու ինքնաբերաբար կրկնեց, «երկու տարի …»:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(3)

(Շար.)

բերդին վրայ, այլ մռայլ ամպեր որ կը կուտակուին երթալով: Լքուած բոլորէն, ուրացուած բարեկամներէ, թշնամիներով պաշարուած, հայ ժողովուրդը վերջին յոյս մը ունի, — չկքիլ, տոկալ, նոր օրերու սպասել:

Այսպիսի դժնդակ վայրկեանի մը գումարուած է Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Շրջ. Ժողովը: Ու վայրկեանին գիտակցութիւնը համակած է զայն՝ թօն տալով իր որոշումներուն: Ատկէ Շրջ. Ժողովի միահամուռ ճիչը մօտեցող վտանգը զգացնելու համար, ու իր վճռական կամքը հայ ժողովուրդի ցանուցրիւ ճիգերը միացնելու այդ վտանգին դէմ:

Այդ հիմնական մտահոգութիւնն է որ Շրջ. Ժողովը մղած է ներկայ տարին հռչակելու ազգ. միացեալ ճակատի կազմութեան տարի: Տեսակ մը Ահազանգ է ան՝ վտանգին սրարշաւ գալը ազդարարելու համար անտարբերներուն եւ յուսահատներուն, որոնք յօրանջով, բամբասանքով կամ վէճով իրկուն կ'ընեն իրենց օրը, լաթ կապած իրենց աչքերուն: Ահազանգ՝ ազդարարելու համար որ անցնող ամէն վայրկեանը մեզմէ բան մը կը գողնայ, մասնիկ մը մեր հաւատքէն ու կամքէն:

Բայց եւ տեսակ մը խղճմտանքներու Զօրաշարժ է ան: Որովհետեւ չի բաւեր միայն վտանգին գիտակցիլ, զգալ թէ օտարը տակաւ մեր հողին կը ճանկէ, թէ առօրեան տակաւ կը թուլցնէ մեր կորովը ու մեր սիրտը կը պարպէ. պէտք է պատնէշ կանգնել վտանգին դէմ ու պայքարի պատրաստուիլ: Մէկ շարք, մէկ գրոհով:

Պատասխանատուութեան բովէ է մեր ապրածը: Ոչ մէկ դժկամակութիւն արդարացում չունի: Դասալքութիւն է ամէն տատամսում ինչ պատրուակ ալ ունենայ: Ճակատագրական վայրկեաններու պէտք է լռեն փոքրիկ եսերը, անձնական ու կուսակցական փառասիրութիւնները, երէկուան քէներն ու ատելութիւններն անգամ:

Գեղեցիկ է ժէսթը որ հայ ժողովուրդի մեծագոյն կազմակերպութենէն կու գայ: Ան բարեբախտաբար կը զուգադիպի վայրկեանի մը երբ Ռամկավար կուսակցութիւնն ալ, վտանգը տեսած, կամուրջներ կ'որոնէ ցանուցրիւ ուժերը համախմբելու համար:

Մէկ մէկ քայլ եւս երկուստեք, ու ուղղէն իր առաջին հանդրուանը կը ժանէ հոգիներու այս զօրաշարժը »:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԺԻՇԿ Կ'ՈՒԶԵՆ

— o —

Առողջապահական գործավար Գ. Ղեւոնդեան «Խորհ. Հայաստան»ի (29 օգոստոս) մէջ յօդուած մը գրելով բժիշկի պակասին մասին, կ'ըսէ.

— Ժամանակ է մասնաւոր դասընթացք մը բանալու՝ բժիշկներու մասնագիտական պատրաստութեան եւ կատարելագործութեան համար: Առաջին տարուան մէջ այդ դասընթացքին կրնան հետեւիլ 40 բժիշկ: Դասընթացքին տեւողութիւնը պէտք է ըլլայ 4 ամիս:

Ունինք մեծ թիւով բժիշկներ, որոնք կատարելագործուելու պէտք կը զգան: Բժշկական գիտութիւնը կը յառաջդիմէ մեծաքայլ, երբ անցնին 3 — 4 տարի, կը զգան որ բժիշկը շատ ետ է մնացեր իր ժամանակի բժշկութեան գիտութենէն: Ամէն բժիշկ որ չի կարդար նոր հրատարակութիւնները եւ չի կատարելագործեր ինքզինք, դուրս կը մնայ բժիշկի իր դերէն:

Կատարելագործումէն զատ մասնագիտութեան պահանջն ալ նկատի ունենալով, կը տեսնենք որ 1938 — 1940 Հայաստանի համար պէտք կայ հետեւեալ մասնագէտներուն, — 18 վիրաբոյժ, 27 մանկաբարձ եւ կնախտաբոյժ, 33 բժիշկ-մանկաբոյժ, 12 ակնաբոյժ, 14 մասնագէտ քթի, կոկորդի եւ ականջի, 18 ջղախտաբոյժ, 11 շողանկարիչ, 8 հոգեբոյժ, 26 մասնագէտ լաբորաթուարի աշխատաւորներու, 30 մասնագէտ ջերմախտի եւ հասարակածային հիւանդութիւններու:

Մինչդեռ 1938 — 1940 Երեւանի բժշկական համալսարանը կրնայ տալ միայն 200 բժիշկ:

Միաժամանակ նկատի առնելով ժողովուրդին աճումը, անհրաժեշտ է ոչ միայն բժշկական սպասարկութիւնը զարգացնել երկրին գլխաւոր կեդրոններուն մէջ, այլ եւ բժիշկ հրաւիրել Ռուսիոյ խորերէն:

Մանկաբարձուհիներու պատրաստութիւնն ալ թերի է, մինչեւ 1936 թուականը՝ Հայաստանի մէջ կը գործէին միայն երկու դպրոցներ, որոնց տուած մանկաբարձուհիներուն թիւը, հազիւ տարեկան 45 — 50, չէր բաւեր երկրին պահանջներուն: Հարկ եղաւ գլխաւոր 4 քաղաքներու մէջ բանալ մասնաւոր դասընթացքներ մանկաբարձուհի պատրաստելու համար, այսօր նման դպրոցներ գոյութիւն ունին Լենինականի, Կիրովականի, Նոր-Բայազիտի եւ Գորիսի մէջ, բայց վերջին երկու քաղաքներու դպրոցները դիմող ուսանողուհի չկար:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ

—.—

Գերմանիոյ «Հունձքի Տօն»ը կատարուեցաւ կիրակի օր, աշնանային ագուոր երկինքի մը տակ: Շաբաթ իրիկուընէ գիւղացիներու հսկայ զանգուած մը եւ բանակ մը զինուոր հասան Պուքպէրկի բլուրին ստորոտը, ուր տեղի պիտի ունենար հունձքի տօնը, եւ այնտեղ վրան զարկին: 230 մասնաւոր շոգեկառքեր անընդհատ մարդ կը թափէին հանդիսավայր: Կիրակի առաւօտ բազմութեան թիւը կը հասնէր 1,200,000ի:

Մօտակայ բոլոր գիւղերը դրօշազարդուած էին, բլուրին վրայ եւս շինուած էին կանանչ կամարներ աշնանային ծաղիկներով եւ բանջարեղէնի կապոցներով զարդարուած:

Պուքպէրկի բլուրին ստորոտը կը բարձրանար կառավարական բեմը: Իսկ դաշտավայրին վրայ՝ արուեստական գիւղ մը, ուր տեղի պիտի ունենար կապոյտ եւ կարմիր բանակներու ընդհարումը:

Ժամը 11,45ին կը լսուին թնդանօթի 21 հարուածներ, Առաջնորդը հանդիսավայր հասած էր Ընկերակցութեամբ իր սպայակոյտին եւ նախարարներուն, Հիթլէր կը բարձրանայ բլուրն ի վեր, անցնելով պատուիրակութեանց շարքին մէջէն, զոր կազմեր էին գիւղացիները, իրենց ձեռքին մէջ ծաղկեպսակներ եւ արմաղաններ:

Հիթլէր ժամանակ առ ժամանակ կանգ կ'առնէր պատուիրակութեանց պետերուն առջեւ, կը սեղմէր անոնց ձեռքը, մինչ բազմութիւնը կը պոռայ.

— Ողջո՜յն Առաջնորդին, կ'ուզենք տեսնել Առաջնորդը:

Երբ Հիթլէր կը հասնի կառավարական բեմին, փրուսիացի մանկամարդ աղջիկ մը կը բարձրանայ բեմ եւ իրեն կը մատուցանէ ցորենի հասկերով հիւսուած գեղեցիկ պսակ մը:

Զինուորական նուագախումբերը կը հնչեն, զօրանցք մը տեղի կ'ունենայ, եւ յանկարծ կը հնչէ փողը: Լռութիւն:

Կը սկսի ռազմախաղը.—

Կարմիր հեծելազօրքը, անցնելով Վեզէր գետէն, արագ յառաջխաղացութենէ մը վերջ կը յարձակի Պուքպէրկ գիւղին վրայ: Թշնամին կ'աշխատի կտրել երկաթուղին, որ կ'անցնի գիւղին մօտէն: Անկարգելով երկինքէն կարմիր զինուոր կը տեղայ, որոնք, հազիւ գետին դրած իրենց ոտքը, կը յարձակին կապոյտ բանակին վրայ՝ անոնց թիկունքէն: Կարմիրներու թուական գերազանցութիւնը զգալի է արդէն, այնպէս որ կապոյտ բանակը կը ստիպուի նահանջել: Բարեբախտաբար կապոյտ հրետանին եւ օդանաւային ուժերը օգնութեան կը հասնին: Թնդանօթները կ'որոտան, գունաւոր հրթիռներ ցոյց կու տան թէ ռումբերը մինչեւ ո՛ւր կ'իյնան: Քիչ վերջ արդէն կապոյտները կը տիրապետեն կացութեան: Զօրամաս մը կը յաջողի քանդել կամուրջը, որ նետուած էր Վեզէր գետին վրայ: Մեքենաշարժ հրետանին, մեքենաշարժ հետեւակազօրքը ցամաքէն, ռմբաձիգ օդանաւերը երկինքէն անխնայ ջարդ մը կը կատարեն, ինկած ռումբէն կրակ կ'առնէ ու կ'այրի Պուքպէրկ գիւղը:

Կապոյտներու յաղթանակը կատարեալ է:

Այս ռազմախաղը մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած էր հանդիսատես գիւղացիութեան մէջ:

Այնուհետեւ խօսք կ'առնէ Տոքթ. Կէօպէլս եւ կ'ըսէ թէ 1,200,000 հոգի հաւաքուած են Պուքպէրկի բլուրին շուրջը, հեռաւոր շրջաններէ գիւղացիները եկած են հանդիսավայր, յանձն առնելով ամէն յոգնութիւն եւ զրկանք, որպէսզի Հիթլէրի մատուցանեն իրենց երախտագիտութիւնը, հունձքի տօնին առթիւ:

Յետոյ խօսք առաւ հողագործական նախարարը, Վալթէր Տարրէ, որ ներկայացուց Գերմանիոյ բնակչութեան այս տարի կրելիք նեղութիւնները իրբեւ հետեւանք անոր որ հունձքը առատ չեղաւ հակառակ թափուած բոլոր ճիգերուն: Այս առթիւ չմոռցաւ յիշել որ Վերսայլի դաշնագիրը Գերմանիայէն խլեց 5 միլիոն հեկտար հերկելի հող, ահա թէ ինչու տարածութիւնը նեղ կու գայ: Ասոր վրայ աւելցուցէք նաեւ որ աշխատող բազուկները կը պակսին:

Այս խորհուրդներէն մեկնելով, պէտք է որ սպառումը պատշաճեցուի արտադրութեան, — խնայողութիւն կատարել հացի, հացը չերտ չերտ չկտրել առաջուընէ որպէսզի չչորնայ, իրիկունը գետնախնձոր ուտել եւ ոչ թէ հաց, նախընտրել հաճարէ սեւ հացը եւ ոչ ցորենէ ճերմակ հացը:

Գերման գիւղացիութիւնը այս տարի առատ ճակնդեղ եւ գետնախնձոր ցանեց, որովհետեւ ասոնց արտադրութիւնը աւելի նպաստաւոր է բաղդատմամբ այլ մշակութիւններու: Բայց ինչ որ ալ մշակուի, անհրաժեշտ է որ գիւղացին օժանդակէ կառավարութեան հողագործական ծրագրին յաջողութեան:

Ամէնէն վերջը խօսեցաւ Հիթլէր.

— Հունձքի տօնը կը խորհրդանշէ եւ կը հաստատէ այն համակեցութիւնը, որով միացած են գիւղն ու քաղաքը:

Յետոյ ըսաւ թէ անցած է այլեւս ազատականութեան շրջանը, ամէն ժողովուրդ պարտաւոր է ընել ինչ որ օգտակար է իրեն: Այս առթիւ յարձակեցաւ մոսկովեան ախտին եւ հրէական տականքին վրայ: «Մենք գիտենք թէ ի՞նչ կ'արժեն մարքսական խոստումները, — եօթը միլիոն անգործ, կործանած տնտեսութիւն, աւերակ հողագործութիւն: Չկայ անհատական ազատութիւն, ոչ ալ դասակարգային ազատութիւն, գոյութիւն ունի միայն մէկ ազատութիւն, — ազգային ազատութիւն: Այդ ազատութիւնը կ'ապահովուի, երբ ամէն անհատ կը կատարէ իր պարտքը: Կառավարութիւնը չափաւորեց սպառումը ըստ արտադրութեան, այնպէս չափաւորեց նաեւ ճարպին սպառումը ոչ անշուշտ խողերու սիրոյն, այլ գերման ժողովուրդին սիրոյն:

Հողը նեղ կու գայ մեզի: Անհրաժեշտ են գաղութներ: Խելացիներ կան, որ կ'ըսեն մեզի.— Ի՞նչ պէտք ունիք գաղութի, կրնաք գնել ձեր ուզածը: Այո՛, կրնանք գնել երբ դրամ ունենանք և եթէ կողոպտուած չըլլար Գերմանիան 15 տարիէ ի վեր: Ուրիշներ ալ կ'ըսեն. «Գաղութները ծախքի դուռ են»: Բայց ատոնք չեն ուզեր գաղութ տալ մեզի, թեթեւնալու համար իրենց ծախքերէն»:

Ի վերջոյ Հիթլէր ըսաւ թէ Գերմանիա կը նմանի պարտէզի մը, վա՜յ անոր որ պիտի յանդգնէր մտնել այդ պարտէզէն ներս, ասպատակութեան ցանկութեամբ:

ՏԻՏԱՂ

Յակոբիկ սովորականէն շատ ուշ տուն կը դառնայ, հագուստները պատռած եւ քիթն ու բերանը արիւնլուայ:

Մայրը.— Յակոբ, տղաս, այս ի՞նչ է վիճակդ, գլխուդ ի՞նչ փորձանք եկաւ:

Տղան.— Ոչինչ, մայրիկ, սպանական պատերազմ կը խաղայինք եւ ես Ազգերու Դաշնակցութիւնը եղած էի:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Թալէաթ փաշա ըսաւ.

—Ո՞ւրկէ բուսաւ այս մարդը: Կարծես թէ մեր նեղութիւնը չի բաւեր մեզի:

Թալէաթի ընկերներէն մէկը պատասխանեց.

— Փաշաս, ես այս Մէհմէտ Զէքիի ինչ տեսակ նկարագրի տէր մէկը ըլլալը շատ լաւ գիտեմ: Անոր սպառնալիքներուն երբեք կարեւորութիւն մի տաք: Անոր մեր հասցէին գրելիք քանի մը տողերը դժոխք նետուած կաթիլ մը ջուրի կը նմանին: Պերլինի մէջ անոր գրութիւններուն կարեւորութիւն տուող մարդ չի գտնուիր:

Ընդունուեցաւ այս առաջարկը: Իմաց տրուեցաւ Մէհմէտ Զէքիին թէ՝ Թալէաթ փաշան սանթիմ մը իսկ չունի:

Քանի մը օր վերջ, Մէհմէտ Զէքի աշխատաւորական թերթի մը մէջ Իթթիհատ Թէրագքի հասցէին յօդուած մը գրեց: Այդ յօդուածին մէջ Մէհմէտ Զէքի խօսելէ վերջ Իսմայիլ Հագգըի կողմէ հայկական խնդրին շուրջ գրուած յօդուածի մը մասին, կ'աւելցնէ.

— Զարմանալի է որ իրենց պետը՝ գերմանական հանրապետութեան հիւրը՝ եւ Պերլին բնակող ոճրագործներու կոմիտէին շուրջ Իսմայիլ Հագգը որ եւ է յայտարարութիւն չըներ:

« Մենք գիտենք որ՝ Իսմայիլ Հագգը պէյ, միայն Թալէաթ փաշայի հետ չէ որ կը յարաբերի սերտօրէն, այլ Տօքթ. Նազըմի եւ Հալէպի նախկին կուսակալ Պէտրիի հետ: Ինչպէս ծանօթ է, հայկական ողբերգութիւնը կազմակերպող եւ պատրաստողները, ինչպէս նաեւ իրենց անբաղձալի նըկատուած Թուրքերը մէջտեղէն վերցնողները այս երեքներն են: Պոլսոյ կառավարութիւնը պիտի չուշանայ անոնց արժանի պատիժներ տնօրինելու:

« Պերլին գտնուող իթթիհատճիներ վերջերս իրենք զիրենք ընկերվարական յայտարարել սկսան: Պէտք չէ հաւատալ: Թուրք ընկերվարականներուն պետը իշխան Սապահէտտինն է որ հազիւ կրցաւ ինքզինքը ազատել իթթիհատականներու ձեռքէն: Ես մօտերս դասախօսութիւն մը տալով այս բոլոր խնդիրները անկողմնակալօրէն պիտի քննեմ եւ Իթթիհատ-Թէրագգըի գործունէութիւնը պիտի մերկացնեմ»:

Մէհմէտ Զէքիի այս ծիծաղելի յօդուածին տպաւորութիւնները քանի մը օրէն անհետացան: Իր սպառնալիքներուն ականջ կախող իսկ չեղաւ:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

—

Թալէաթ փաշայի բնակարանին մէջ գումարուած ժողովներուն մէջ միայն օրուան ցաւերու մասին չէ որ կը խօսուէր. երբեմն « Իթթիհատ»ի գործունէութեան շուրջ ալ խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենային: Այդ խօսակցութեանց ամէնէն կարեւորներէն էր Թուրքիոյ պատերազմի մասնակցութեան պատճառներուն ճշդումը: Օր մը, Թալէաթ փաշա, այդ մասին ընդարձակ զեկուցում մը տալով, ըսաւ.

— « Ընդհանուր պատերազմին պատճառը արդէն Պոլսոյ եւ Նեղուցներու շուրջ Ռուսիոյ հետապնդած քաղաքականութիւնն է: Ռուսիա կ'ուզէր իւրացնել Պոլիսը: Այդ պատճառաւ ալ Ֆրանսա եւ Ռուսիա կ'ուզէին որ շուտով յայտարարուի պատերազմը: Որովհետեւ Ֆրանսան ալ կ'ուզէր վերադարձնել 1871ի պատերազմին իր կորսնցուցած Ալզաս-Լօրէնը: Ընդհանուր պատերազմի սկիզբը, Ռուսիոյ արտաքին նախարարը՝ Սազանով կ'առաջարկէր մեր չէզոքութիւնը եւ կը հերքէր Պոլիսն ու Նեղուցները գրաւելու տարաձայնութիւնները: Մինչդեռ, վերջին բազմաթիւ փաստեր ցոյց տուին որ սխալ էին Սազանովի հաւաստիքները:

1910ին, պատերազմէն չորս տարի առաջ, Փեթերպուրկի ֆրանսական դեսպանը Փարիզ ղրկած իր մէկ տեղեկագրին մէջ կը գրէր.

« Ռուսիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյացած համաձայնութեան մէջ — Լօրէնը Ֆրանսայի եւ Պոլիսն ու Նեղուցները Ռուսիոյ կը ձգուին: Ո եւ է համաձայնագրի մէջ գրաւոր կերպով արձանագրուած չէ այս պարագան, սակայն բերանացի համաձայնութիւն գոյացած է »:

Ընկերներէն մէկը Թալէաթ փաշայի այս յայտարարութիւններուն պատասխանեց.

—Փաշաս, չխաբէք, սակայն Անգլիան կը մոռնաք: Կը խօսուէր որ Անգլիա պիտի չյօժարի Պոլսոյ եւ Նեղուցներու Ռուսիոյ յանձնումին:

Թալէաթ փաշա պատասխանեց.

— Եթէ մենք վճռական կերպով գիտնայինք Անգլիոյ այս մտածումը, պատերազմի չէինք մասնակցիր: Սակայն ո՞վ կրնար երաշխաւորել թէ Անգլիա յաղթական պիտի ելլէ պատերազմէն: Միւս կողմէ, շատ դժուար էր Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ առաջարկներուն անկեղծութեան վստահիլ: Վերջին տարիներու դիւանագիտական գործունէութիւնները մեզ կը մղեն չհաւատալու այդ հաւաստիքներուն:

Թալէաթ փաշա այս խօսքերէն վերջ սկսաւ առջեւի սեղանին վրայ դրուած թուղթերը խառնել: Եւ շարունակելով խօսքը, ըսաւ.

— Նայեցէք, 23 օգոստոս 1914 թուակիր իր մէկ հեռագրին մէջ, Ռուսիոյ արտաքին նախարար Սազանով իր Պոլսոյ դեսպանին կը գրէր.—

« Անգլիա, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ հետ միասին պատրաստ է գրաւորապէս ապահովել Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը, անկախութիւնը եւ հաշտութեան համաձայնագրին մէջ այդ սկզբունքներուն հակառակ տրամադրութիւն չդրուիլը »:

(17 (Շար.)

ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

— Հէ՜յ, Մակար,— հեռուէն խօսող գիւղացիի ձայնը ճանչնալով պոռաց Ռէս Յակոբը,— մէկ էստեղ արի, տղայենց տանիքը:

— Ա՛յ, ա՛յ,— լսուեցաւ հեռուէն ձայն մը,— էս է կու գամ:

Քանի մը վայրկեան վերջ տանիքի վրայ երեւցաւ Մակարը, աղքատ Խասաուրցի մը, որ ամէնէն առաջ հասնողներէն մէկը եղաւ այրուող դէզերուն: Տանիքի վրայ եղողները հետաքրքրութեամբ շրջապատեցին զայն, ամէն մէկը նախ եւ առաջ իր արտի դէզերու մասին կ'ուզէր լսել, ու հազ ամէնը մէկէն հարցումներու տարափ մը թափեցին շուարած Մակարի վրայ: Ո՞ր մէկուն պատասխանէր. եթէ ըսելիքն ալ սովորական բան մը ըլլար՝ անշուշտ բոլորի երեսին կը պոռար դէզերու տիրոջ անունը: Բայց որ չէր կրնար: Ռէս Յակոբը սաստեց բոլորին որ լուռ մնան ու ինք հարցուց.

— Տօ, Մակար, էն վի՞ր դէզերը այրուեցան:

Մակարը վայրկեան մը շփոթած գլուխը կախեց ու ապա անհամարձակ ձեւով մը ըսաւ.

— Մեր բէկի մեծ արտի դէզերն են: Տասներկու դէզերն ալ լաւ մոխիր կտրեցան. շատ զօրաւոր էր կրակի ուժը, անկարելի եղաւ մօտենալ...

Բէկը շրջապատող գիւղացիները ցաւակցաբար գլուխնին շարժեցին: Այդպէս ալ համարձակութի՛ւն, Խասաուրի բէկի դէզերը արտին մէջ հրդեհել: Ոմանք ափսոսացին, մէկ երկուքն ալ անիծեցին չարագործը եւ թերեւս ամէնէն շատ ցաւ յայտնեցին անոնք, որ այդ բարի աւետիսը առնելով ներքուստ ուրախացած էին:

Հասան աղան ուղղակի շշմած էր: Ատեն մը քարացածի նման նստած տեղը անշարժ մնաց: Երբեք, երբեք նման դէպք մը չէր պատահած իր արտերուն մէջ: Եթէ երբեմն գիւղացիները իրարու հետ թշնամանալով մէկ մէկու արտէն քանի մը դէզ կը վառէին, Հասան աղան որպէս գիւղի մեծը, կը տուգանէր յանցաւոր կարծուածը, տուգանքի մեծ մասը ինք գրպանելով: Բայց որ իր՝ Հասան աղայի դէզերը կրակեն, Տէր Աստուած, որո՞ւ մտքէն կրնար անցնիլ այդպիսի անհեթեթութիւն մը: Եւ սակայն իր տասներկու դէզերը միանգամէն այրուած էին: Անշուշտ այս լուրը պիտի տարածուէր Ալաշկերտի դաշտի բոլոր գիւղերու մէջ, իր բարեկամները պիտի տխրէին եւ թշնամիները վրան պիտի խնդային, որպէս թէ ինք հասարակ Փլա մը լինէր:

Հասան աղան, վայրկեան մը իսկ չերկմտեցաւ թէ ո՞վ կրնար նման յանդուգն բան մը ընել՝ անտեսելով իր աղայական դիրքը: Կամաց մը ոտքէն ելաւ ու տանիքէն վար իջած ժամանակ որպէս թէ հարցուցած ըլլալու համար միայն, քահանային ըսաւ.

— Հա տէրտէր, Ասլան բէկը հի՞ւանդ է, ըսիր:

— Քեզ ղուրպան, բէկ, էս իրիկուն քովն էի, կրակներու մէջ կ'այրէր խեղճը:

Յաջորդ օրը ուրբաթ էր: Հասան աղան իր սենեակը քաշուած կը մտածէր: Սահմանադրութենէ վերջ զարմանալի կերպով փոխուած էր կեանքը: Ո՞ւր առաջուայ վերաբերմունքը, սովորութիւնները, աղայի հանդէպ պատկառանքը: Գիւղացին մէկէն այլափոխուած էր վըի կապը կտրած խենթ հորթուկի նման, որ ո՛ւր կոխելը, ինչ ընելը չի գիտեր եւ պոչը մորակի նման վեր տնկած՝ ցատկռտելով աջ ու ձախ կը վազէ: Ջէ՜, ժամանակի հետ կեանքը փոխուած էր, իսկ թէ այդ փոփոխութիւնը մինչեւ ո՞ւր կրնար հասնիլ, այդ մասին սարսափով կը մտածէր Հասան աղան: Այդ առտու թէեւ քահանան, Ռէս Յակոբն ու քանի մը ծերունիներ եկած էին իր մօտ մխիթարական խօսքեր ըսելու, բայց Խասաուրցիներու մեծամասնութիւնը, որպէս թէ բան մը պատահած չըլլար, ըստ իր սովորութեան առտու շատ կանուխ գացած էր դաշտային աշխատանքներու: Հէ՜յ անցած օրեր, լաւ օրեր, երբ իր տան պատահած փոքրիկ դժբախտութիւն մը ամբողջ գիւղը ոտքի կը հանէր: Եթէ միայն նախասահմանադրական շրջանին պատահելու ըլլար նման դէպք մը, Խասաուրցիք աղայի կրած վնասը աւելօք կու տային:

Ինչպէս ըսած ենք, խելօք մարդ մըն էր Հասան աղան եւ երեւոյթներու արժէքը ըմբռնող: Ան կը զգար որ աղայութիւնը զգեստի նման սկսած էր աստիճանաբար մաշիլ, իսկ թէ մինչեւ ո՞ւր կրնար հասնիլ այս ընթացքը, այդ էր որ չէր ուզեր տեսնել: Եթէ միայն սահմանադրութիւնը հռչակուած չըլլէր՝ իր Փլաները ա՛յդ քան երես չէին առներ, մանաւանդ երկար տարիներ Կովկաս ապրած Նորեկները, որոնք աղայի իրաւունքները մոռցած էին եւ ո՛չ ալ պէտք եղած յարգանքով կը վարուէին: Միակ թագուն յոյսի մը կառչած էր Հասան աղան. ո՛վ գիտէ թէ նոր կարգերը, որոնք պապենական սովորութիւններուն եւ դուրանի ու շարիաթի ալ հակառակ էին, շուտով չէի՞ն փոխուելու: Իսկ մինչեւ այդ փոփոխութիւնը, թէկուզ բարկութենէն ատամները սեղմելով, պէտք էր սիրաշահիլ Փլաները՝ քիչ մը անոնց սանձերը թուլցնելով: Անհրաժեշտ էր որ ինք ընդառաջ երթար անոնց՝ փրկելու համար պապենական տան շահերը: Իսկ Առիւծ Գեւոյի հետ անհրաժեշտ էր օր առաջ հասկացողութեան մը գալ, քանի ուշ չէր:

Կէս օրուան մօտ Հասան Աղան ծառաներէն մէկը ճամբեց Ռէս Յակոբը եւ քահանան կանչելու: Երեքը միասին մինչեւ արեւմուտի ժամանակ նստած խօսեցան: Թէ ինչ էր անոնց խօսակցութեան նիւթը, ո՛չ ոք իմացաւ:

X

Առիւծ Գեւօն եւ Թոփալ Սատանան դեռ լուսաստղը չերեւցած վերադարձան տուն եւ սենեակի փսխաթի վրայ երկնցած անխռով կը քնանային: Առտու շատ կանուխ, ինչպէս սովորաբար կը սկսի գիւղական կեանքը, ամբողջ տնեցիք ոտքի վրայ էին: Թոնրատնէն լսուող երեխաներու աղմուկէն արթնցաւ Առիւծ Գեւօն, աչքերը տրորեց, բերանը լայն բացած յօրանջեց եւ աքացելով արթնցուց Թոփալ Սատանան:

— Տօ, տնաքանդ, բաւական է քնես, կէս օր եղաւ:

Կէս օր չէ, դեռ արեւն իսկ չէր ծագած: Թոփալ Սատանան ամբողջ մարմնով ձգուեցաւ, ինչ որ բաներ մրմռաց քթի տակէն ու ոտքի ցատկելով հետեւեցաւ ընկերոջը: Բակի մէջ իրարու ձեռք ջուր լեցնելով լուացուեցան ու վերադարձան թոնրատունը, ուր Նոյեմզարը կաւէ ամանի մը մէջ լաւաշ հացի փշրանքներ թափած, տաքցած կաթ կը լեցնէր վրան: Փայտէ դգալներով զինուած երեխաներու հետ շրջապատեցին ամանը:

Երբ Առիւծ Գեւօն ե. Թոփալ Սատանան քաշուեցան իրենց սենեակը, դուռը ետեւնուն գոցելով երկնցան իրարու քով եւ երկար ատեն լուռ մնացին:

— Դէ՛, մեծ ախպէ՛ր, — Թոփալը հարցական նայեցաւ ը՝ կերոջ դէմքին:

— Ջան սաղութիւնդ, Թոփա՛լ, — որպէս թէ ընկերոջ միտքը չհասկնալով պատասխանեց Առիւծ եԳեւօն:

— Հա՛, էդ մէկը հասկցայ, ուրի՞շ...

— Տօ, մէկ երկու օր էլ համբերէ, ամէն բան իր կարգին կ'եղնի, Սուրբ Աւետարանն էլ կ'ասէ. «Ո՛վ համբերեց, նա խալաս կեցցէ»:

— Որ ի՞նչ:

— Տօ աւանակ, դու Սուրբ Աւետարանին լէ չես հաւատար, քեզի կ'ըսեմ համբերէ, աւելի էլ ի՞նչ ըսեմ որ հասկնաս:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

վարուԹիւնը լաւ պատրաստելու : Եւ բնաւ կասկած չունինք Թէ Իսմէթ Ինէօնիւ ինքն ալ արժանապէս գնահատած է այս կէտերը » :

Եւ վերջապէս Գուրուն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ ·

— « Թան »ի դրամները ցոյց կուտային որ՝ 14 տարի երկրին վարչապետը՝ Իսմէթ Ինէօնիւ երկրին գործերուն մէջ յաջողութիւն ձեռք բերելով հանդերձ , առանց ծրագրի գործած է : Այս քօղարկեալ առարկութիւնը մեծ սխալ մըն էր , որովհետեւ Իսմէթ Ինէօնիւ բնաւ չէ շեղած Խալքի ծրագրէն , ինչպէս իր յաջորդին ծրագիրն ալ այն պիտի ըլլայ : Ուրեմն ի՞նչպէս կրնայ ըսուիլ որ Ճէլալ Պայարի վարչապետութիւնը ծրագրային շրջանի մը մուտքը պիտի ըլլայ : Անգոյ ծրագրի մը վրայ ի՞նչպէս կրնայ խօսուիլ : Միեւնոյն ծրագրով կառավարութեան պետի մը փոփոխութեան մը առԹիւ չիկրնար ըսուիլ Թէ ... ան ընդհ· գործերու վրայ ազդեցութիւն յառաջ պիտի բերէ : Իրողութիւնները միայն կրնան ճշդել այդ ազդեցութեան չափը : Պէտք է սպասել ուրեմն ԱԹաԹիւրքի բացման ճառին :

*** Նոր վարչապետը , Ճէլալ Պայար ծնած է Կէմլէյիկ , Ուսուրպէյ գիւղը 1884ին : Հայրը գիւղին հօճան էր : Ճէլալ Պայարը եղած է գիւղը Կէմլէյիկի միացնողը գեղեցիկ պողոտայով մը եւ զայն շէնցնողը : Ճէլալ Պայար ուսած է Պրուսա Ֆրանս · դպրոցի մէջ եւ Տէօյչ Պանքի մէջ աշխատելէ ետք՝ սահմանադրութեան միջոցին ԻթԹիհատի պատուիրակ եւ Իզմիրի պատասխանատու քարտուղար եղած է : Ընդհ · պատերազմէն վերջ մասնակցած է Միլլի չարժման , Տէմիրճի Էֆէի հետ , հօճայի տարազով :

Ազգային վիճակահանութեան պարգեւներ

Ազգ · պարգեւախաղի 9րդ չարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երկուշաբԹի օր , Քարքասոնի մէջ : Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 347.098 Թիւը : 59 ատմսակներ որ միայն մէկ Թիւով կը տարբերին այս Թիւէն , շահեցան 30000ական ֆրանք :

Հետեւեալ չորս Թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք · — 1.198.231 , 0.646.581 , 1.480.791 , 1.491.828 : 236 տոմսակներ որոնք միայն մէկ Թիւով կը տարբերին , շահեցան 10000ական ֆրանք :

Հետեւեալ վեց Թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500000 ֆրանք · — 1.173.018, 0.910.816, 0.618.355, 0.007.956 , 0.793.440 , 0.487.291 : 354 Թիւեր որոնք միայն մէկ Թիւով կը տարբերին , շահեցան 5000ական ֆրանք :

46.016 վերջացող Թիւերը շահեցան 120.000 ֆրանք :

20.822 վերջացող Թիւերը շահեցան 120.000 ֆրանք :

7.650 վերջացող Թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք :

516 վերջացող Թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք :

148 վերջացող Թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք :

24 վերջացող Թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք :

58 վերջացող Թիւերը շահեցան 500 ֆրանք :

4 վերջացող Թիւերը շահեցան 120 ֆրանք :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒ փակման առԹիւ հազար հոգինոց սեղան մը տրուեցաւ Փոփովոյի մէջ , նախագահուԹեամբ Թագաւորին , որ շրջապատուած էր կառավարութեան անդամներով , զօրավարներով եւ օտար զինուորական կցորդներով : Թագաւորը ճառով մը ջերմապէս գնահատեց զինուորները :

ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ անԹելի նոր կայան մը պիտի բացուի հոկտեմբերի վերջերը : Կառուցանողն է գերմանական ընկերուԹիւն մը : Կայանը պիտի հաստատուի Սոֆիայի հարաւային արեւելեան մասին մէջ , քաղաքէն իբր 20 մղոն հեռու : Պիտի ունենայ 100 քիլովաթ ուժ եւ պիտի ըլլայ ամէնէն զօրաւոր կայանը հարաւային արեւելեան Եւրոպայի մէջ :

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ հրամանատարուԹիւնը մեծ յարձակողականի մը կը պատրաստուի , կարելի եղածին չափ շուտ վերջացնելու համար չինական պատերազմը : Թօքիոյի մէջ արժէք չեն տար Ազգաժողովին որոշումներուն : Հեռագրի մը համաձայն , չինական զօրքը սկսած է քաշուիլ Շանկայէն , յարձակումի ենԹարկուած ըլլալով ամէն կողմէ :

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ պատուիրակութիւն մը ղրկեցին վարչապետին , պահանջելով երեսփ · ժողովը գումարել հոկտեմբեր 21էն առաջ , վիճաբանելու համար չինեւճափոնական պատերազմի մասին : Միւս կողմէ , աշխատաւորական համագումարըրանձեւ մը քուէարկեց ,որ դատապարտելով Ճափոնի յարձակումը , կ'առաջարկէ պոյքոթ հռչակել ճափոնական ապրանքներու դէմ , իբրեւ ամէնէն ազդու զէնքը :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն Թէ 12 օդանաւային ճարտարապէտներ եւ 10 վարիչներ պաշտօնանկ եղան , իբրեւ խափանարար (վնասարար) :

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒՆ համար 40 ժամուան աշխատանքի օրէնք պահանջեց Հանդերձեղէններու Դաշնակցութիւնը , խնդրագիր մը ուղղելով կառավարութեան : Միութիւնը կ'առաջարկէ նոյն օրէնքը գործադրել նաեւ վանքերու մէջ ...

ԼՈՆՏՈՆԻ փաչական խռովութեանց առԹիւ ձերբակալուեցան 111 հոգի , որոնք անմիջապէս դատուեցան : Պատիժներ որոշուեցան վեց ամիս բանտարկութիւն , 2—3 ոսկի տուգանք եւայլն : ԲազմաԹիւ ոստիկաններ կը հսկէին բարեկարգութեան , 600 ընկերվարականներ եւ համայնավարներ շրջապատած ըլլալով դատարանը :

ԶՕՐ · ԿԱՄԼԷՆ , Ֆրանսայի սպարապետը , որ Պելկրատ գացած էր , Պուքրէշ ալ հանդիպելով , ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ :

Հ. Յ. Դ.

Վալանս

ՎԱԼԱՆՍԻ «Քրիստափոր» ենԹակոմիտէի ընդհ· ժողովը տեղի կ'ունենայ 8 Հոկտ· ՈւրբաԹ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. «ՍիամանԹօ» ակումբին մէջ։

"Հ. Յ. Դ. ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ.— ՀՈԿՏ. 17ԻՆ

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ-ԳՈԼԱ-ԲՈԼՈՆԻԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. ՇաբաԹ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Անիէռի քաղաքապետարանի Նորակառոյց շէնքին մէջ (Salles Municipales du centre administratifet Social)։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԵՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

9 Հոկտեմբեր, ՇաբաԹ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին

Պրէպան Մարսէյլի ընդարձակ սրահին մէջ, (146, Chemin des Chartreux)

կը նախագահէ Ընկ. Հ. Ս Է Ր Է Ն Կ Ի Ւ Լ Ե Ա Ն

կը բանախօսեն ընկերներ

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԵՒ Վ.ԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

կ'երգեն՝ Օրիորդ ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, ընկ. Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

եւ Օր. Մ. ՓԷՆԿՈՅԵԱՆ

կ'արտասանեն՝ ընկերներ Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ, Կ. ԹԻՒԹԻԼԵԱՆ, Մ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Պիտի նուագէ՝ ջութակահար Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ

(քօնսէրվաթուարի Ա· մրցանակով)

Հանդէսը կը վերջանայ ճիշդ ժամը 11.45ին

Անհել 1, 4, 5, 11. 41 եւ 53 Թի հանրակառքերը

ՏԱԽՍԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ 3 ՖՐԱՆՔ։

Գրական երեկոյ Րաֆֆիի հարիւրամեակին առԹիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԻԼԻԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

8 Հոկտեմբեր ՈւրբաԹ երեկոյ ժամը 9ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ

5 Rue de l'Eclipse Մարսէյլ

կը դասախօսէ Պ. Կարապետ Փօլատեան, նիւԹ՝ «Խենթը»։

Փափաքողները կրնան խօսք առնել։

„ԳՈՅԱՄԱՐՏ„ ՕՐԱՑՈՅՑ

Մամուլի տակ է եւ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան ՄիուԹեան «Գոյամարտ» պատկերազարդ օրացոյցը ճոխ բովանդակուԹեամբ եւ գեղեցիկ տպագրուԹեամբ։

Ապսպրանքի համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

N. Gagossian, 49, Rue Nationale, Marseille (France):

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Թեկնումի պատճառաւ ծախու է դիւրամատչելի պայմաններով, Մարսէյլի կեդրոն վայրի մէջ 12 տարիներէ ի վեր գեղեցիկ յարկաբաժիններու մէջ հաստատուած դերձակատուն մը՝ շատ լաւ յաճախորդներով:

60 հազար ֆրանքի անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներու մեր մԹերքը կը ծախենք նախկին գիներով (հրապարակի ներկայ գիներէն 100ին60—80 պակաս)։ Լաւագոյն պատեհուԹիւնր Մարսէյլի հայ դերձակներուն։ դիմել Taill-ur, 16 Rue de la Bibliothéque, Մարսէյլ։

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

« Յառաջ »ի խմբագրատունէն կարելի է ստանալ ընկ· Վ· Ահարոնեանի հետեւեալ գիրքերը ·—

1.— ՅՈՎՀ· ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ՝ (Մարդը եւ բանաստեղծը) ... գին 10 ֆրանք։

2.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Ա· ՏԱՐԻ՝ 6 ֆրանք :

3.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Բ· ՏԱՐԻ՝ 8 ֆրանք։

Շուտով հրապարակ կ'ելլէ « ՀՐԱԶԴԱՆ » ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒին Գ· տարին։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր նոր բացուած արհեստանոցին մէջ կը ծախենք դիւրամատչելի գիներով ճաշակաւոր եւ գեղեցկուն նստարաններ, Թիկնաթոռներ, տիվաններ, եւ ննջասենեակի, հիւրանոցի եւ ճաշասրահի վերաբերեալ ամէն տեսակ կարասիներ։ Կը ստանձնենք նաեւ վերնիսաժի եւ տապաճագործի վերաբերեալ գործեր։ Աժան, մաքուր եւ արագ։ Դիմել՝ ՀԱԹԷՄԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ, 80, Bd. de la Corderie, Marseille։

Fabrique de sous-vetements

ARAX

Parures, Combinaisons, Cache-sexe — Lacoste, Chemise eport, Chemisiers

կը շինենք մեր սեփական արհեստանոցին մէջ կանանց եւ արանց ներքնազգեստներ եւ շապիկներ, անմրցելի գին, խնամեալ գործ, կ'ուղարկենք նմոյշներ contre remboursement, կը ստանձնենք ապսպրանքներ gros et demi gros։

8 Rue de Tracy, Paris (2) — R. C. Seine 658—084

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ-ՃԱՇԱՐԱՆ

Sphinx

2, Rue Boutebrie, Paris(5)

Tél. Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ

Անարատ օդի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ)։

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն: դիւրամատչելի գին:

Մարսիլիահայ կազմակերպութիւններու ուշադրութեան

Մարսիլիահայ Մշակութային Միութեան հովանաւորութեամբ, յառաջիկայ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 28ին, կիրակի կէսօրէ ետք, Սալ փրաԹի մէջ, մեծ պատրաստութեամբ եւ արտակարգ շուքով պիտի տրուի նուագահանդէս մը՝ ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Գ· Ալեմշահի։ Յանձնախումբը կը խնդրէ բոլոր մարսիլիահայ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն Թուականը եւ չխաչաձեւել զայն։

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թէլէֆօն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առԹիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փարձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանԹեզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատ. է գեղեցիկ մուշտակ մը։ 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստա... տակարգ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ ... վերյիշեալ բաժանորդագրութ ցուցակը ... տանելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ... կայացնել ցուցակը կտրոնը։ Rue la Charbonnière-ի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գինով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրԹուանաժ։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

Խ Ե Ն Թ Ը

ԴՐՎԱԳՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Իր սիրած տղամարդի ձեռքից խորհրդաւոր արկղիկը ընդունելուց յետոյ , այժմ , կարծես , նրան այրական հագուստը այրում լինէր նրա մարմինը ; Նա աղջիկ էր , ցանկանում էր աղջկայ նման հագնուել , ցանկանում էր կին լինել ... Նա դեռ զգում էր իր շրԹունքի վրայ Վարդանի ջերմ համբոյրները , եւ նրա ականջներին դեռ զարկում էին երիտասարդի քաղցր խօսքերը : Բայց սկսեալ այն րոպէից , երբ նա աչքով տեսաւ Վարդանի յաղԹութիւնը Էֆէնտու դէմ , մի մարդու դէմ , որի առջեւ դողում էր ամբողջ գաւառը ,— Վարդանի նշանակութիւնը աւելի բարձրացաւ օրիորդի աչքում : Չը գիտեմ ինչո՞ւ կիները սիրում են տղամարդի մէջ տեսնել մեծութիւն , գերազանցութիւն եւ զօրութեան անհամեմատ առաւելութիւն : Նրանք հիանում են , երբ տղամարդի մէջ նկատում են մի յատկութիւն , որ բարձր էր կանացի ուժից :

Վարդանը պաշտելի դարձաւ Լալային , երբ իր զօրութեան ներքոյ ճընշեց , ոչնչացրեց հպարտ կալպակաւորին , որին Լալան բոլոր սրտով ատում էր : Լալան շատ անգամ պատահել էր համբերել այդ անամօԹի լրբութիւններին , եւ ամէն անգամ , երբ նա իր հօր տունն էր գալիս , նա միշտ աշխատում էր փախչել եւ Թագնուել նրանից , բայց հայրը դարձեալ կանչել էր տալիս նրան , որ Էֆէնտու համար չիբուխ պատրաստէ , որովհետեւ նրա ձեռքով պատրաստուած չիբուխը համով էր լինում ...

Լալան օդայի մէջ տեսած եւ լսած բոլոր բաները պատմեց իր եղբօրը՝ Հայրապետին , Թէ որպէս վարուեցաւ Վարդանը Էֆէնտու հետ :

— Շատ լաւ է արել , պատասխանեց Հայրապետը , պէտք է սատկացնէր այն գարշելին , սովորել է խեղճ գիւղացիներին տանջել , կարծում է , Թէ ամէն մարդ նրանց նման կը լինի :

Լալան պատրաստում էր իր եղբօր պարանոցին փաԹաԹուել եւ նրա առջեւ բաց անել իր սիրտը ,բոլորը պատմել նրան , Թէ ինքը սիրում է , վաղուց սիրում էր Վարդանին եւ խնդրել , որ նա այդ մասին խօսէ իր հօր հետ : Բայց Հայրապետը չուտով տնից դուրս գնաց , կարծես , մի շատ հարկաւոր գործ դրսում սպասում էր նրան :

Նրա կինը՝ Սառան այսօր պէտք է տեսուԹիւն ունենար Ֆաթթահ - բէկի կնոջ՝ Խուրշիդի հետ : Վաղառաւօտեան յայտնուեցաւ Ջաւօն եւ ասաց , Թէ իր տիկինը ուխտադնացութեան պատրուակով պիտի գայ Օ ... գիւղին մերձաւոր հին վանքերին մէջ մատաղ կտրելու , որովհետեւ նրա փոքրիկ որդին հազում էր , եւ նշանակել է այնտեղ տեսուԹիւն Սառայի հետ : Այդ մասունը որ հաւասար կերպով պաշտւում էր Թէ Քրդերից եւ Թէ Հայերից : Սառան շատ ուրախացաւ , երբ տեսաւ , որ Խուրշիդը կատարել էր նրա ցանկութիւնը , որովհետեւ նա ինքը առաջուց Ջաւօի միջոցով խնդրել էր այդ տեսուԹեան մասին :

Բաժանուելով Լալայից , Հայրապետը շտապում էր գնալ , տեսնել , Թէ ի՞նչ եղաւ տեսուԹեան հետեւանքը : Նա դուրս եկաւ գիւղից , եւ կէս ճանապարհի վրայ նստած , մի ահագին ժայռի հովանու ներքեւ անհամբերութեամբ սպասում էր Սառային , որ մատուռից պիտի վերադառնար նոյն ճանապարհով :

Խիստ հետաքրքիր տեսարան էր ներկայացնում այն տեղը , ուր նստած էր Հայրապետը : Դա մի լերան սարահարԹ էր , որ ծածկուած էր ժայռերի բեկորներով , որոնք ժամանակի խորտակիչ ձեռքով ջարդ ու փշուր եղել եւ Թափուել էին ցած : Նրա շրջակայքը պատած էին վայրենի մացառներով եւ զանազան տեսակ Թփերով , որոնց միջից տեղ տեղ բարձրանում է - ին ծառեր : Հայրապետին ուշադրութիւնը գրաւեց մի խնձորենի · Նա տեսաւ , որ ժիժը(*) փաԹաԹուել էր նրա բունին , վեր էր բարձրացել եւ աճելով , դէպի ամէն կողմը տարածել էր իր օձի նման ոլորուն ոստերը :

Նա , կարծես աշխատում էր իր ծանրութեան ներքոյ ճնշել , խեղդել , մաշել եւ միանգամից կլանել խեղճ խնձորենուն , որին վերի ճիւղերը արդէն զօսացել , տերեւներից զրկուել եւ չորացել էին ... Լինում են րոպէներ , որ հասարակ մարդն անգամ փիլիսոփայ է դառնում : « Ահա մի գեղեցիկ օրինակ , մտածում էր Հայրապետը , ահա մի վայրենի բոյս , որ ինքը չէ գործում , չէ աշխատում , մայր հողի մէջ արմատներ չունի , այլ իր ճանկերի մէջ յափշտակելով մի աւելի քաղաքակրԹուած եւ պտղատու բոյսին , ձրի կերակրւում է նրա հաշուով , առաւելութեամբ ծծում է նրա հիւթը , եւ վերջապէս սպառելով նրա կենսական ուժերը , սպանում է նրան ... Միթէ այդպէս չէ՞ վարւում մեզ հետ Քիւրդը · միթէ նա էլ մի այդպիսի ժիժ չէ՞ , որ ապրում է խեղճ Հայի հաշուով » :

Հայրապետը զգայուն մարդ էր եւ բաւական պարզ հասկացողութիւններ ունէր : Որտեղից նա սեպհականեց իրան այդ հասկացողութիւնները : Ի հարկէ , եԹէ նա իր հայրենի աշխարհի հորիզոնից մի անգամ եւս ... դուրս դրած չլինէր , անտարակոյս կը մեծանար , կը զարգանար սահմանափակ նախապաշարմունքներով , որպէս էին նրա հայրենակիցները :

Բայց բախտը ուրիշ կերպ տնօրինեց նրա կեանքը : Նա իր երիտասարդութիւնը անց էր կացրել օտար աշխարհներում : Դեռ պատանի հասակում Հայրապետը , չը գիտեմ ինչ պատահական անբաւականութեան ... հօր հետ , եւ որպէս այդ շատ անգամ պատահում է գաւառներում , Թողեց հօր տունը եւ սկսեց Թափառել երկիր : Ճակատագիրը նրան ձգեց Պոլսի մէջ , որ ներկայացնում է Եւրոպայի եւ Ասիայի հանգոյցը :

ՐԱՖՖԻ

(Շար·)

(*) Ժիժը պատատուկների կամ պարազիտների մի տեսակն է: Պարազիտները կերակրւում են օտար բոյսերի հիւթով :

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ JEUDI 7 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3544

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԱՓԹՓՈՒՔՆԵՐՈՒՆ ԹԱՓԹՓՈՒՔՆԵՐՆ ԱԼ...

«Խ. Հայաստան»ի Սեպտ. 5ի թիւին մէջ, կը կարդանք խմբագրական մը՝ քամնելի խորագրով մը.— «Ջախջախել թշնամուն իր խուլ բնի մէջ»: (Ըսել կ'ուզէ՝ «բոյն»):

Երանաշնորհ խմբագիրը, որ ապահովաբար չէր գիտեր իր հովանաւորներուն — թերեւս եւ իր — գլխուն գալիքը, կը յայտարարէ ի լուր աշխարհի.

— «Օգտուելով մեր աշխատողների քաղաքական անհոգութիւնից ու կուրութիւնից, մարդկային կերպարանքը կորցրած հակայեղափոխական տրոցկիստական - աջ վնասարարները փոքր վնաս չհասցրին մեր ժողովրդական տնտեսութեան տարբեր բնագաւառներում: Հակայեղափոխական տրոցկիստական - բուխարինեան - նացիոնալիստական թափթփուքները զգալի վնաս հասցրին նաեւ Հայաստանի արդիւնաբերութեանը, գիւղատնտեսութեանը եւ կուլտուրային: Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւնները ընկ. Ամատունու գլխաւորած կենտկոմի ղեկավարութեամբ տեղն ու տեղը բռնեցին այդ վնասարարներին, պոկեցին դիմակը նրանց զարշելի դէմքից»:

Այս առթիւ կ'իմանանք թէ Ղափանի եւ Ալլահվերդիի մէջ «խրամատաւորուած սրիկաները» պղնձի ձարտարագործութեան ալ մեծ վնասներ հասցուցած են, «դաւաճաններ Խանջեանի, Տէր Գաբրիէլեանի, Երզնկեանի եւ միւսների գործօն օժանդակութեամբ»:

Խափանարարները, «այդ սրիկաները» նոյն չարիքները գործեր են, դարձեալ, մեքենաշարժ արօրի կայաններու շինարարութեան մէջ: Բայց,

— «Նրանք տեղն ու տեղը բռնուեցին, մերկացուեցին. Փաշիստական վարձկանների խղճուկ բանդային չյաջողուեց իրագործել իր խարդախ պլանները»:

Խմբագրականը կը վերջանայ շանթարձակ սպառնալիքով մը.

— «Հայաստանի կուսակցական եւ ոչ կուսակցական բոլշեւիկներն էլ աւելի բարձրացնելով իրենց զգօնութիւնը, ստալինաբար զինուելով վերը յիշած յատկութիւններով, կը ջախջախեն Փաշիզմի տրոցկիստական բուխարինեան - դաշնակցական գործակալներին մինչեւ վերջին մարդը, կը կտրեն նրանց դաւաճանական սեւ թաթը, որը ծածկուած է կեղտով ու արիւնով»:

Եւ տեսանք թէ որո՛նք ջախջախուեցան «սթալինաբար», քանի օր չանցած, — Ամատունի, Գուլոյեան, Ակոբով, Գումեդին եւն.: Հայաստանի կուսակցական եւ պետական ղեկավարութեան վերջին «մնացուկները», որոնց ածականներու շարոցը աւելի ճոխացած է այժմ:

Ուրեմն, թափթփուքներուն թափթփուքներն ալ մաքրուեցան, մէկ անգամէն: Եւ հիմա ոչ ոք պիտի կրնար ըսել թէ ո՛վ մնացած է, գոնէ ատեն մը քաշքշելու համար մեր դժբախտ հայրենիքին ղեկավարութիւնը, մինչեւ հերթական «մաքրագործում»ը:

Այս առթիւ չմոռնանք որ Հայաստանը «անկախ» է, համաձայն Սթալինեան սահմանադրութեան. հետեւաբար ունի շարք մը «նախարարական» պաշտօններ, որոնք ձեռնհաս գլուխներ կը պահանջեն:

Առնուազն 20 -- 22 գործավարութիւններ կան, առանց հաշուելու կուսակցական վարիչ պաշտօնները, որոնց գլխաւորն է կեդր. կոմիտէի քարտուղարութիւնը, — բուն ղեկավարութիւնը:

Մոսկուան սկիզբէն ի վեր կամակատարներ կը փնտռէր ու կը նշանակէր, որոշ արժանիքներ փնտռելով: Եւ քիչ - շատ ձեռնհաս տարրեր եկան ու գացին: Բշուեցան, մեռան կամ «անձնասպան» եղան: Այժմ անոնց ստուերներն անգամ չեն մնացած, որպէսզի բազմին այս կամ այն աթոռին վրայ: Ցնոր տնօրինութիւն:

Անշուշտ հասարակ խամաճիկներ չեն պակսիր: Բայց, քանի՞ ամիս կրնայ տեւել անոնց պաշտօնավարութիւնը, երբ ամէնէն վստահելիներն ու վարպետներն անգամ չկրցան գոհացնել, մէկ օրէն միւսը դառնալով «հակայեղափոխական, տրոցկիստ, նացիոնալիստ»: Մինչեւ անգամ դաւաճան եւ անջատողական:

Եւ տակաւին չենք հարցներ թէ՝ «թափթփուքներ»ու վերջին սերունդն ալ սպառելէ վերջ, Մոսկուան որո՞ւ պիտի վստահի հայկական հանրապետութեան ղեկավարութիւնը: Մանաւանդ որ, մինչեւ հիմա մատնանշուած մեղքերուն մէջ, նոր մըն ալ հնարուած է,— «քաղքենի ազգայնականութիւն»:

Այս վերջին կէտը յատկապէս կը շեշտուի հարեւան հանրապետութեանց վարիչներուն դէմ արձակուած մահավճիռներուն մէջ:

Տակաւին հրապարակային դատավարութիւն չտեսանք Երեւանի մէջ: Բայց, արատը քաւուած, ազդանշանը տրուած է արդէն, ապա ուրեմն նոր եւ աւելի ծանր վտանգ մը կը սպառնայ ազգային համարուած կարգուսարքին:

Ուրիշ խօսքով, ստեղծուած է մթնոլորտ մը, ուր մարդիկ ամէն բանէ առաջ պիտի ճգնին ոչ միայն անսասան հաւատարմութիւն եւ գետնամած խոնարհութիւն ցուցնել, այլեւ չեշտել ասատական գիծը: Կարելի եղածին չափ նսեմացնել ազգային դրոշմը, որ երբեւ թէ շատ ծաղկած էր:

Ինչպէս կը հաստատեն բոլոր փաստերը, Մոսկուա ձեռնարկած է դաժան կեդրոնացումի մը, ճիշդ այն պահուն երբ շռայլաբան աւետիսներ կուտար, «անկախութիւն» շնորհելով 11 հանրապետութեանց:

Կեդրոնացման այդ քաղաքականութիւնը անշուշտ պիտի չհանդուրժէր քիչ - շատ հասուն տարրերու պաշտօնավարութեան, մինչեւ անգամ գոյութեան: Եւ ահա իր գործակալները հետապնդումներ կը կատարեն որսի շուներու պէս, իրենց քիթը խօթելով իւրաքանչիւր հանրապետութեան ներքին գործերուն, յետին մանրամասնութեանց մէջ: Անոնք են որ, իբրեւ կուսակցական, պաշտօնեայ կամ թղթակից, տեղեկագիրներ կը կազմեն անձերու եւ գործերու մասին, եւ «ուքազ»ներ բերել կուտան Մոսկուայէն, վերիվայր հրջելով ամէն բան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈԶՎԵԼԹ ՍԵՒ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ԱՇԽԱՐՀԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Եւ աջակցութիւն կը խոստանայ խաղաղութիւնը փրկելու համար

Մ. Նահանգներու նախագահը շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ երեքշաբթի օր, Շիքակոյի մէջ, մանաւորապէս ծանրանալով միջազգային կացութեան վտանգներուն վրայ:

Ստորեւ կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.

— «Աշխարհի քաղաքական կացութիւնը, որ վերջերս ատրճանաբար կը վատթարանայ, մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ այն բոլոր ժողովուրդներուն որոնց միակ բաղձանքն է խաղաղութեամբ եւ բարեկամութեամբ ապրիլ իրենց դրացիներուն հետ: Տասնեակ մը տարիներ առաջ, մարդկութեան խաղաղասիրական յոյսերը մեծ բարձունքներու հասան, երբ աւելի քան վաթսուն ազգեր հանդիսաւորապէս յանձն առին զէնքի չդիմել, գլուխ հանելու համար իրենց ազգային նպատակները եւ քաղաքականութիւնը: Քելոկ-Բրիան դաշինքով արտայայտուած վսեմ բաղձանքները եւ խաղաղութեան յոյսերը վերջերս տեղի տուած են աղէտի մը երկիւղին: Կացութիւնը այնքան ծանրացած է որ լրջօրէն կը սպառնայ քաղաքակրթութեան հիմերուն: Ահաբեկումի եւ միջազգային օրինազանցութեան ներկայ շրջանը սկսաւ քանի մը տարի առաջ: Սկսաւ անարդարանալի միջամտութիւններ կատարելով ուրիշ ազգերու ներքին գործերուն մէջ կամ արշաւանքներ սարքելով ուրիշի հողին վրայ, հակառակ ստորագրուած դաշնագիրներու: Առանց պատերազմի յայտարարութեան եւ առանց որ եւ է արդարացման քաղաքացիներ, կիներ եւ մանուկներ կը սպաննուին ռումբերով: Շոգենաւեր յարձակման կ'ենթարկուին եւ կը թորփիլահարուին առանց պատճառի կամ արդարացման: Ազգեր կը դաւադրեն եւ քաղաքացիական պատերազմի կը մասնակցին այնպիսի երկիրներու մէջ որոնք ոչ մէկ չարիք պատճառած են իրենց: Այն ազգերը որ ազատութիւն կը պահանջեն, այդ ազատութիւնը կը մերժեն ուրիշներու: Անմեղ ժողովուրդներ եւ ազգեր անգթօրէն կը զոհուին իշխանութեան եւ գերակշռութեան անյագ տենչի մը որ ոչ արդար է ոչ ալ մարդկայի՛ն: Այս բոլորին հետեւանքը պիտի ըլլայ աղէտ մը, ոչնչացնելով ամէն բան: Եթէ գործը այդ վիճակին հասնի, մի կարծէք թէ Ամերիկա պիտի կրնայ խուսափիլ, թէ արեւմտեան կիսագունդը յարձակում պիտի չկրէ եւ հանդարտօրէն, խաղաղօրէն պիտի շարունակէ ապրիլ համաձայն քաղաքակրթութեան սկզբունքներուն: Եթէ այդ սեւ օրերը գան, ապահովութիւն պիտի չգտնենք ոչ զէնքերով, ոչ իշխանութեամբ, ոչ ալ գիտութեամբ: Փոթորիկը պիտի չանցէ մինչեւ որ քաղաքակրթութեան ամէն ծաղիկ ոչնչանայ եւ բոլոր մարդկային էակները տրորուին համատարած քաոսին մէջ: Եթէ կ'ուզենք որ այդ օրերը չգան եւ ունենանք աշխարհ մը ուր կարենանք շնչել ազատօրէն, բարեկամութեամբ ապրիլ առանց վախնալու, խաղաղասէր ազգերը պէտք է հաւաքական ճիգ մը փորձեն, կանգուն պահելու համար այն օրէնքներն ու սկզբունքները որոնց վրայ կրնայ հաստատուիլ խաղաղութիւնը: Խաղաղասէր ազգերը պէտք է հաւաքական ճիգ մը կատարեն, ընդդէմ դաշնագիրներու բռնաբարման: Անոնք որ կ'անտեսեն մարդկութեան օրէնքները, այսօր կը ստեղծեն միջազգային անիշխանութեան վիճակ մը որմէ կարելի չէ խուսափիլ միայն մեկուսացումով կամ չէզոքութեամբ: Արդի աշխարհին մէջ կը տիրէ այնպիսի համերաշխութիւն մը եւ փոխադարձ կապակցութիւն մը, որ ազգի մը համար նիւթապէս եւ բարոյապէս անկարելի է կատարելապէս մեկուսանալ աշխարհի մնացեալ մասին քաղաքական եւ տնտեսական ցնցումներէն, մանաւանդ երբ այդ վերիվայրումները երթալով կը ծաւալին փոխանակ նուազելու: Ամերիկեան ժողովուրդին համար կենսական կարեւորութիւն ունի որ դաշնագիրներու սրբութիւնը եւ միջազգային բարոյականի պահպանումը վերահաստատուին: Պատերազմը վարակիչ է, պաշտօնապէս յայտարարուած ըլլայ թէ ոչ: Ան կրնայ վարակել ռազմադաշտէն հեռու հաստատուած ժողովուրդներ եւ երկիրներ: Մենք վճռած ենք հեռու մնալ պատերազմէն. սակայն չենք կրնար ապահովուիլ անոր աղետալի հետեւանքներէն եւ անոր մէջ խրուելու վտանգէն: Կրնանք միջոցներ ձեռք առնել, բարդութիւնները սահմանափակելու համար, բայց չենք կրնար կատարեալ պաշտպանութիւն ապահովել՝ անկարգութեան մատնուած աշխարհի մը մէջ»:

Ինչպէս կը տեսնէք, նախագահ Րօզվէլթ համաձայն չէ Մ. Նահանգներու չքեղ մեկուսացման եւ կ'ուզէ գործօն դեր կատարել: Իր ճառը շատ լաւ ազդեցութիւն գործեց Ազգերու Դաշնակցութեան, Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ: Իսկ Մ. Նահանգներու հանրային կարծիքը երկուքի բաժնուած է:

Ֆրանքին տագնապը եւ ուրիշ հոգեր

Պ. Ժորժ Պոնէ, ելմտական նախարարը, առջի օր ունկնդրութեան ընդունելով անգլիական եւ ամերիկեան մամուլի ներկայացուցիչները, կրկին հաւաստեց թէ Ֆրանսայի ելմտական եւ տնտեսական վիճակը առողջ է եւ վերականգնումը տեղի պիտի ունենայ ժամանակի ընթացքին: Բացատրեց թէ պէտք չէ ազդուիլ ֆրանքին անկումէն: «Ինչպէս կարդացիք նախարարական խորհուրդի զեկոյցին մէջ, սովորական ելմտացոյցը հաւասարակշռուած է, արտասովորը՝ կրճատուած, իսկ մեր վճարումները մեծ մասով ապահովուած են մինչեւ տարուան վերջը: Ֆրանսայի ելմտական եւ տնտեսական վերականգնումը կը պահանջէ յարատեւ ճիգ մը, բայց վհատելու պատճառ չունինք: Նոյնիսկ Փուանքարէ երբ իշխանութեան գլուխ անցաւ 1926ին, ամիսներ անցան, մինչեւ որ տեսնուեցան իր քաղաքականութեան արդիւնքները. եւ այն ատեն կացութիւնը այնքան բարդ չէր որքան այսօր»:

Հակառակ այս հաւաստիքներուն, ֆրանքը նորէն տկար էր սակարանին մէջ: Տոլարը, որ 30.28 էր երկուշաբթի, 30.43ի փակուեցաւ երեքշաբթի, իսկ անգլիականը՝ 150.85ի, (նախապէս 150.15):

»»»» • ««««

ԵՐԵՔ ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐ Սպանիայէն փախչելու համար պատսպարուած էին ֆրանսական վագոնի մը մէջ, որ լեմոն կը փոխադրէր եւ կնքուած էր: Երբ իրիկուն եղաւ, տեսան որ ոչ ուտելիք ունին, ոչ ալ խմելիք: Լեմոնով անցուցին իրենց ծարաւը, բայց յաջորդ օրը աւելի սաստկացաւ իրենց տառապանքը: Անօթի մեռնելու վրայ էին, երբ կառախումբը տեղը հասնելով, փրկուեցան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

17 ԵՒ 70

Եգիպտացի փաշա մը, նախկին վարչապետ, այս օրերս կ'ամուսնանայ 17 տարեկան աղջկան մը հետ, որ զաւակն է աւստրիացի պանդոկատէրի մը:

Փարիզի թերթերը 70 կը հաշուեն փեսին տարիքը: Լոնտոնի թերթերը՝ 62:

Անշուշտ ութ տարուան տարբերութիւնը չի նսեմացներ գործին «զգայացունց» հանգամանքը:

«Քաղաքակրթական» համանման մըն ալ այս:

Դեռ քանի մը տարի առաջ էր որ հնդիկ իշխան մը, հռչակաւոր Աղա Խանը, նոյնքան տարէց, շոքոլա փմած ատեն շոյեց, սիրեց եւ իր հարէմը առաջնորդեց 20 տարեկան Ֆրանսուհի մը:

Իրաքի դիկտատորն ալ, Պէքիր Սըտքը, կարծեմ 50 — 52 տարեկան, որ սպաննուեցաւ վերջերս, Վիէննայի մէջ գտած էր իր հարսնցուն, 19 տարեկան Գերմանուհի մը:

Ուրեմն, Եւրոպական քաղաքակրթութիւնը միայն միսիոնարներով եւ մարտանաւերով չէ որ կը թափանցէ դէպի Արեւելք, այլեւ թարմագեղ կոյսերով:

Ատեն մը 15 — 17 տարեկաններ բռնի կը տարուէին 60 — 70 — 80ամեաներու հարէմը: Եւ կը համարուէին կենդանի նահատակներ:

Հիմա կը նկատուին բախտաւոր, քանի որ ինքնաբերաբար կ'երթան մինչեւ Պաղտատ, Գահիրէ կամ Հնդկաստան, պաշտօնական հարսնիքներ ալ պարտադրելով:

Ի՞նչ կ'ըսէք, աղջիկնե՞րը իրենց խելքը թռցուցած են, թէ Արեւելքի ալեւոր փեսացուները:

Ապահովաբար վերջինները:

Այս օրուան 17 տարեկանները, իրենց հարազատ արտադրութիւնը իրենց դարաշրջանին, ամէն բանէ առաջ թուաբանութիւն եւ տոմարակալութիւն սորված են:

Ուրեմն կը հաշուեն,— երկու ժպիտ սա մեծահարուստ եւ հաստափոր ծերունիին, նայուածք մը սիրահալ, քանի մը շարժուձեւեր՝ հեշտագրգիռ, գումարէ, յետոյ բազմապատկէ, — մնացեալը ինքնին կը լուծուի: Ամէնէն առաջ՝ փեսան: Կ'ապրիս ուզածիդ պէս, կը վայելես աշխարհի բոլոր բարիքները: Դուն դեռ քսան տարեկան չեղած՝ ան կը չուէ անդարձ, քեզի ձգելով ամբողջ հարստութիւնը: Եւ նորէն քու ձեռքդ է փութացնել վախճանը, անխնայ տրամադրելով յորդահոսան երիտասարդութիւնդ:

Կարծեմ մեր աղջիկներն ալ տարբեր չեն մտածեր: Մանաւանդ անոնք որ Փարիզի մէջ բացին իրենց աչքերը:

Քանինե՞րը կան որ աչքերը գոց կը վազեն, երբ իմանան թէ փեսացուն ունի սեփական *օթօ*, *վիլլա*, *շալէ*, 4 հինգ սպասուհի, հոգ չէ թէ իրենց երկու տարիքն ունենայ, եւ տարին վեց ամիս ալ հարբուխ:

Ապրի՛լ, ապրի՛լ: Վայելել: Կարելի եղածին չափ շատ բան տեսնել: Քամե՛լ:

Ահա թէ ինչ կը սորվեցնեն այս պողոտաները ...

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Արտաքին գործավարին յայտարարութիւնները

Րիւշտի Արաս, Ժընեւէն վերադարձին, Սոֆիայի կայարանին մէջ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է «Զօրա»յի խմբագրին.—

— Կ'օգտուիմ առիթէն՝ շեշտելու համար թէ այս տարի եւս Պալքանեան պետութիւնները, որոնց կարգին նաեւ Պուլկարիա, կարելիութիւնն ունեցան գործակցելու իրարու՝ ապահովելով խաղաղութիւնը: Կրնանք բոլորովին վստահ ըլլալ թէ, շնորհիւ ստեղծուած արտակարգօրէն նպաստաւոր մթնոլորտին՝ միջազգային գործակցութեան մէջ, հանդարտ ձմեռ մը պիտի անցընենք, ինչպէս անցուցինք արտակարգօրէն հանդարտ ամառ մը:

— Կարծեմ գարնան մասին կը վարանիք նախատեսութիւն մը ընել:

— Գարնա՞ն մասին. գարնան, յուսանք որ, պիտի ուրախանանք՝ ցուրտը անվտանգ անցուցած ըլլալով.... Այսուհանդերձ, կը կրկնեմ, բոլորը կը ձգտին իրար հասկնալ խաղաղութեան սիրոյն:

— Բան մը կրնայի՞ք ըսել Թուրքիոյ դահլիճի փոփոխման մասին:

— Մեր վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւի հրաժարումի մասին Անատոլուի գործակալութեան կողմէ պաշտօնապէս հաղորդուածէն աւելի բան չեմ գիտեր: Կ'աճապարեմ աւելցնել թէ այդ գործակալութիւնը չափազանց լաւատեղեակ է: Եւ սակայն, կարգ մը թերթեր Իսմէթ Ինէօնիւի հրաժարումէն անմիջապէս վերջ, ողողուեցան դիտումնաւոր զրոյցներով՝ ըստ որոնց Իսմէթ Ինէօնիւի եւ միւս իրաւասու ազդակներու միջեւ տարակարծութիւն մըն է երեւան եկած եւ թէ այդ պատճառաւ ան կը թողու իր աթոռը: Կրնամ վճռականօրէն շեշտել հետեւեալը,— Թուրքիոյ մէջ մենք բոլորս, աւելի կամ նուազ բարձր դիրքերով, զանազան աստիճանի աշակերտներն ենք մեր մեծ ղեկավարին, հանրապետութեան նախագահ Աթաթիւրքին: Այդ աշակերտներուն միջեւ ամենալաւն է Իսմէթ Ինէօնիւն, որ այժմ կը քաշուի ժամանակաւոր հանգիստի համար: Մենք բոլորս վստահ ենք թէ ան, երբ կրկին ուզէ իր գործակցութիւնը, մէջտեղ պիտի գայ թարմ ուժերով՝ հայրենիքին ծառայելու համար: Ես վստահ եմ թէ մեր ղեկավարը լաւագոյն կերպով պիտի ընտրէ այդ պահը եւ թէ, ամէն ատենուան նման, մեզի ցոյց պիտի տայ ամենալաւ ճամբան»:

Այս առթիւ ըսենք թէ՝ Իսմէթի անկումով խախտած է նաեւ Ր. Արասի դիրքը:

*** Եօնուս Նատի հետեւեալ «ճշդումները» կը կատարէ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ, խմբագրականով մը.—

Կը հասկցուի որ վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւի հանրապետութեան նախագահէն հանգիստի համար ուզած եւ ձեռք բերած մէկուկէս ամսուան արձակուրդը լրանալէ վերջ, ա՛լ կառավարութեան գլուխ պիտի չդառնայ եւ Ճէլալ Պայար պիտի յաջորդէ անոր եւ իբրեւ վարչապետ պիտի ներկայանայ Նոյեմբերին բացուելիք Ազգ. Մեծ Ժողովին:

Շատ հաւանական պարագայ մըն է որ Իսմէթ Ինէօնիւ իր երկար վարչապետութեան մէջ խիստ յոգնած ըլլալով՝ բժիշկներուն յանձնարարած հանգիստէն իրաւամբ օգտուելու համար, պէտք զգացած ըլլայ այդ հանգիստը ապահովել կատարելապէս կառավարական զբաղումէ ազատ վիճակի մէջ: Որով՝ շատ բնական է որ՝ Հանրապետութեան նախագահը ուրիշի մը յանձնէ դահլիճը կազմելու հոգը եւ կարելի է ենթադրել որ ըստ այնմ պատրաստուելու հրաման առած ըլլայ գործավար Ճէլալ Պայար, որուն հանդէպ մեր պետին վստահութիւնն ու ապահովութիւնը անգամ մըն ալ ապացուցուած են արդէն անոր փոխ - վարչապետ անուանումով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԿԱՃԱՌԸ

Վերջերս Փարիզի մէջ կազմուեցաւ «Ժամանակակից Քաղաքական Տարագիրներու Պատմութեան Կաճառը» (Institut d'Histoire de l'Emigration Politique Contemporaine):

«Քաղաքական տարագիրներ» ըսելով պէտք է հասկնալ գլխաւորաբար ռուս եւ հայ գաղթականները, որոնք Մեծ Պատերազմէն վերջ, քաղաքական ծանօթ դէպքերու բերումով, ստիպուեցան թողուլ իրենց հայրենիքը եւ ապաստան գտնել օտար հողի վրայ, ուր կ'ապրին իբրեւ «հայմաթլոս», զրպանին ունենալով Նանսէնեան ինքնութեան թուղթեր:

Այս հիմնարկութիւնն ալ արդէն հովանաւորուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ենթակայ «Գաղթականաց Նանսէնեան Միջազգային Օֆիս»ին կողմէ:

Կաճառի նպատակն է՝ «Զուտ պատմական տեսակէտէն զբաղիլ այն բոլոր բաներով, որ կապ ունին ժամանակակից քաղաքական տարագրութեան հետ»: Այսինքն՝

1.— Քաղաքական տարագրութեան վերաբերեալ պատմական աշխատասիրութիւններ կատարել, զանոնք հրատարակել եւ թարգմանել:

2.— Ստանալ, դասաւորել եւ պահպանել այն բոլոր գիրքերը, յուշերն ու հրատարակութիւնները, որոնք կը վերաբերին քաղաքական տարագրութեան, անոր ծագման ու պատճառներուն, ինչպէս նաեւ իրենց ապաստանած զանազան երկիրներուն մէջ տարագիրներու ունեցած կացութեան եւ ապրուստի պայմաններուն:

3.— Ուսումնասիրել տարագրութենէն առաջ եւ վերջ ստացուածքներու եւ անձերու մասին տարագիրներու պատկանած պետութեանց մօտ ի զօրու եղած օրէնքները:

4.— Ուսումնասիրել գաղթականներու իրաւական վիճակը իրենց ապաստանած երկիրներուն մէջ, ինչպէս նաեւ անոնց վերաբերեալ ժողովրդագրական շարժումները (ծնունդ, եւն.):

5.— Ուսումնասիրել արտասահմանի մէջ քաղաքական տարագիրներու ստեղծած ձեռնարկները զանազան մարզերու մէջ (գեղարուեստ եւ գրականութիւն, կրթութիւն, կրօնք, առեւտուր, երկրագործութիւն, խնամատարութիւն եւայլն...) ինչպէս նաեւ անոնց գործած ազդեցութիւնը:

6.— Կազմել կենսագրութիւնը տարագրութեան նշանաւոր դէմքերուն (արուեստագէտ, գիտնական, պետական մարդ եւայլն):

7.— Համարագրել, հաւաքել եւ պահպանել այն բոլոր պատմական յիշատակները, որ կը վերաբերին քաղաքական տարագրութեան կամ պահուած են իր մօտ:

8.— Կազմակերպել պաշտպանութիւնը տարագիրներու կողմէ ստեղծուած մասնաւոր հաւաքածոներու եւ թանգարաններու: Այս վերջիններուն միջեւ համաձայնութիւն կամ միութիւն գոյացնելու աշխատիլ:

Ինչպէս կը տեսնուի, Կաճառին ծրագիրը շատ ընդարձակ է եւ կ'ընդգրկէ զանազան մարզեր:

Հայկական ոչ մէկ կազմակերպութիւն պիտի կրնար յաւակնութիւն ունենալ, ներկայ պայմաններուն մէջ, յաջողութեամբ գլուխ հանելու նման ծրագիր մը:

Կաճառին գլխաւոր մտահոգութիւնն է կորուստէ փրկել ժամանակակից քաղաքական մեծ ցնցումներու այն ուշագրաւ յիշատակները, որոնք համայն մարդկութեան հասարակաց ժառանգութիւնը կը կազմեն, ինչպէս նաեւ այն կենդանի կամ գրաւոր վկայութիւնները, որոնք արժանի են պատկանելու Պատմութեան կամ օժանդակելու անոր անաչառ պատկերացման:

Կաճառը կը բաղկանայ՝ ա) պատուակալ անդամներէ՝ որոնք կը նշանակուին Գործադիր մարմնին կողմէ՝ նկատի առնելով անոնց բերելիք բարոյական կամ նիւթական օժանդակութիւնը Կաճառին:

Կաճառն ունի պատուակալ յանձնախումբ մը, իբրեւ հովանաւոր, որուն մէջ են յայտնի ծերակուտականներ Հանրի Պէրանժէ, Անրի Օնորա, Ֆէրնան Մէրլէն եւ Կիւսթավ Կօթրօ, երեսփոխաններ Լուի Մարէն, Լուսար Սուլիէ եւ փրոֆ. Պէրթրան Նոկարօ, իսկ ոչ-Ֆրանսացիներէն՝ Միքայէլ Հանսոն՝ Նանսէնի հայրենակիցն ու յաջորդը եւ Ալպէր Ֆրանսուա՝ Պելճիքացի, նախկին ծերակուտական:

բ) Իսկական անդամներէ, որոնք կ'ընտրուին դիւանագէտներէ, քաղաքական դէմքերէ, գիտնականներէ, գրագէտներէ կամ արուեստագէտներէ, որոնք իրենց գործունէութեամբ կամ գրութիւններով մասնաւորաբար ձեռնհասութիւն ունին մասնակցելու Կաճառի աշխատանքներուն եւ պրպտումներուն: Իսկական անդամներու թիւը սահմանափակ է: Անոնք պէտք է բնակին Սէնի նահանգին կամ սահմանակից նահանգներու մէջ:

գ) Թղթակից անդամներէ, որոնց թիւը նոյնպէս սահմանափակ է եւ որոնք կը ներկայացնեն իսկական անդամներէ պահանջուած յատկութիւնները, բայց փարիզեան շրջանին մէջ չեն բնակիր:

դ) Օժանդակ անդամներէ, որոնք կը հետաքրքրուին Կաճառի աշխատանքներով եւ իբր այդ կ'ընդունուին Գործադիր մարմնին կողմէ: Օժանդակները կը ստանան Կաճառի աշխատանքներու արձանագրութիւնները եւ կը հրաւիրուին անոր կազմակերպած հանդիսութեանց:

Բուն իսկ Գործադիր Մարմնի նախագահն է Պ. Էտուար տը Նավայլ—Լապաթթի, պատուակալ տնօրէն արտաքին նախարարութեան, փոխ-նախագահները՝ Մարիուս Մութէ գաղթային նախարար եւ Ժիւլիէն Քէն՝ Ազգ. Մատենադարանի տնօրէնը: Գործադիր մարմնի վեց խորհրդական անդամներէն մէկը Հայ է, Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտան՝ Նուպարեան Մատենադարանի ընդհ. վարիչը: Իսկ գործին հոգին է Պ. Մարսէլ Փան, Ժընեւի Օֆիսին Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, որ ստանձնած է մնայուն Ընդհանուր քարտուղարի պատասխանատու պաշտօնը:

Կաճառին նպատակներուն իրագործման համար իսկական անդամներէ կը կազմուին զանազան Յանձնախումբեր, որոնց պաշտօնն ու թիւը կ'որոշէ Գործադիր Մարմինը: Գլխաւոր Յանձնախումբերն են.—

1.— Տնտեսական, Ժողովրդական եւ Գիտական:

2.— Խնամատարական, Բարեգործական եւ Դաւանանքներու:

3.— Իրաւագիտական - Քաղաքական:

4.— Պատմական ուսումնասիրութեանց:

5.— Թանգարաններու, Մատենադարաններու, Դիւանաթուղթերու եւ Հրատարակութեանց:

6.— Գեղարուեստից եւ Գրականութեան:

Իսկական անդամները պարբերաբար կ'ունենան, մասնակի կամ լիակատար ժողովներ որոնց իրաւունք ունին ներկայացնելու տեղեկագիրներ կամ աշխատասիրութիւններ, ինչպէս նաեւ իրենց դիտողութիւնները ընել պաշտօնակիցներու ներկայացուցած աշխատանքներուն մասին: Նոյն իրաւունքն ունին թղթակից անդամները: Ընդհ. ժողովներու ատենագրութիւնները կը հրատարակուին:

Կաճառի հասոյթի աղբիւրներն են՝

1. Անդամներու տարեվճարներն ու բաժանորդագրութիւնները:

2. Նուէրներ ու կտակներ, որոնք կ'արտօնուին կառավարութեան կողմէ:

3. Զանազան նպաստներ:

4. Բացառիկ հասոյթներ՝ կառավարութեան արտօնութեամբ:

5. Զանազան գոյքերու եւ արժեթուղթերու եկամուտը:

Կաճառի երկու գլխաւոր բաժանմունքներն են՝ ռուսականն ու հայկականը:

Պէտք է ցաւով խոստովանիլ, որ Ռուսերը շատ աւելի լրջութեամբ կը վերաբերուին այս գործին հանդէպ: Ռուսական բաժինը արդէն ունի վերեւ յիշուած վեց Յանձնախումբերը, որոնց կը մասնակցին փարիզաբնակ յայտնի ռուս դէմքեր: Անոնց իսկական եւ գործօն անդամներու թիւը տասնապատիկ աւելի է Հայերէն եւ ամէն օր նոր անդամներ կ'արձանագրուին:

Հայկական բաժինը շատ տկար է եւ իսկական անդամները որոշ անտարբերութիւն ցոյց կուտան:

Ներկայ տարուան ընթացքին հայկական բաժինը երկու նիստ միայն ունեցաւ: Առաջինին կը մասնակցէին չորս հոգի, իսկ երկրորդին՝ տասը հոգի (հաշուելով զոր. Պրէմոնն ու կոմս Պընուա տ'Ազին):

Նկատի առնելով հայ անդամներու անփառունակ թիւը, Գործադիր Մարմինը երկու Յանձնախումբ միայն նշանակեց (փոխանակ վեցի) հայկական բաժնի զանազան աշխատանքները վարելու համար:

ԱՌԱՋԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ տնտեսական, ժողովրդագրական, խնամատարական, տեղաւորման, աշխատանքի, կրթութեան, գիտութեան եւ դաւանանքներու աշխատանքներով պիտի զբաղի: Իր ուսումնասիրելիք գլխաւոր նիւթերն են հետեւեալները.

1. Մեծ Պատերազմի, պոլշեւիկեան յեղափոխութեան եւ արտագաղթի ընթացքին աղէտեալ հայ գաղթականներուն ընձեռուած աջակցութիւնը Ամերիկեան Նիըր Իսթ Րիլիֆի, Նանսէնեան հիմնարկութեան, Կարմիր Խաչի եւ այլ օտար բարեսիրական հաստատութեան կողմէ:

2. Գաղթականներու տեղափոխումը երկրէ երկիր, մինչեւ անոնց վերջնական տեղաւորումը:

3. Հիւրընկալ երկիրներու մէջ գաղթականներուն տրուած աջակցութիւնը՝

ա. Պետութեան կողմէ: Այդ առթիւ եղած օժանդակութեան պայմանագրութիւններն ու օրէնքները:

բ. Բարեսիրական հիմնարկութեանց կողմէ, այդ հիմնարկութեանց ցանկը, գործունէութիւնը, օժանդակութեան զանազան ճիւղերուն մէջ ձեռք բերուած արդիւնքները.— ծերերուն, թոքախտաւորներուն, մանուկներուն, ուսանողներուն եղած օգնութիւնները: Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսի կատարած դերը եւ իր պատուիրակութիւնները:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Որոշ ատենէ ի վեր, զանազան երկիրներու մէջ մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ընծայուի տնտեսական պաշտպանութեան՝ պատերազմի պարագային:

Այս ուղղութեամբ բացառիկ միջոցներ ձեռք է առած մասնաւորապէս Գերմանիան:

Պաշտպանողական տնտեսութիւն,— ահա մարզ մը, որ, ըստ Գերմանացիներուն, նախապատերազմեան Գերմանիոյ կողմէ բաւարար չափով ուշադրութեան առարկայ եղած չէր: Յաճախ ըսուած է թէ, Գերմանիան պատերազմը կորսնցուց ոչ թէ ռազմաճակատին վրայ, այլ արտադրութեանց ասպարէզին մէջ եւ երկրագործական ու ճարտարարուեստական արտադրութեանց պակասին բերումով: Զարմանալի չէ, ուրեմն, որ այսօր Գերմանիոյ մէջ կը խօսուի ու կը գրուի ամէնէն աւելի պաշտպանողական տնտեսական քաղաքականութեան մասին:

Այսուհանդերձ, այսօր ոչ ոք կը ժխտէ անհրաժեշտութիւնը տնտեսական ուժերուն զօրաշարժի պատրաստութեան եւ անոնց ամբողջական օգտագործումին՝ պատերազմի ատեն:

Գերմանիան չէ միակ երկիրը՝ այդ նպատակին հասնելու մտահոգութեամբ: Իտալիոյ մէջ եւս տնտեսական կազմակերպումը կը ղեկավարուի մեծ մասով, երկրին պաշտպանութեան մտահոգութենէն: Այն վիճաբանութիւնները որ անցեալ ամսուան տեղի ունեցան Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, ազգային պաշտպանութեան մասին նախարարի զեկուցումին առթիւ, ցոյց տուին թէ անգլիական կառավարութիւնը եւս միջոցներ ձեռք է առած՝ կայսրութեան զինուորական եւ տնտեսական պաշտպանութիւններու ներդաշնակութեանը համար: Միացեալ Նահանգներու եւ Ֆրանսայի մէջ խնդիրը օրակարգի վրայ դրուած է պատերազմէն անմիջապէս վերջ եւ այդ մարզին մէջ կ'աշխատուի յարատեւ ու ծրագրեալ ձեւով: Վերջերս պետականացուեցան կարգ մը զինուորական ճարտարարուեստներ: Գերման տնտեսական ղեկավարութեան ամէնէն ուշագրաւ գիծն է տնտեսութեան սարքաւորումը պետութեան շահերուն՝ իբրեւ ամբողջութիւն: Այդ սկզբունքի գործնական կիրարկումին իբրեւ օրինակ՝ ցոյց կը տրուի Հիթլէրի վերջին հրովարտակներէն մին, որով կը հիմնուի բաժնետիրական ընկերութիւն մը՝ «Հերմանն Կէօրինկ Պետական աշխատաւորներ»անունով, որուն նպատակն է երկրին մէջ գոյութիւն ունեցող երկաթի հանքերու օգտագործումը: Այս ձեւով կ'ուզեն երկիրը ինքնաբաւ դարձնել երկաթով՝ պատերազմի ատեն: Արհեստագիտութիւնը պէտք է ծառայէ երկրին գերագոյն շահերուն՝ առանց նկատի առնելու ծախքերը: Երկրին երկաթի հանքերու շահագործումին հետ՝ պետական այս նոր ձեռնարկը մեծ դեր պիտի կատարէ մետաղային ճարտարարուեստին մէջ: Երկրորդ հրովարտակով մը, անոր կրնան կցուիլ մասնաւոր ճարտարարուեստական ձեռնարկներ՝ իբրեւ մասնաճիւղերը գըլխաւոր ձեռնարկին: Այս ձեւով պետութիւնը պիտի ըլլայ բաշխողը հումքերուն եւ, միեւնոյն ատեն, ղեկավարը՝ արտադրութեան:

Ակներեւ է, որ հոս արդէն անցք մը կայ դէպի պետական տնտեսութիւնը կամ տեսակ մը ընկերվարական իրաւակարգ: Ազգային ընկերվարներու պաշտօնական օրկանը՝ Voelgische կ'ընդգծէ ընկերվարական հանգամանքը այս ձեռնարկին: Ուրեմն, կը գտնուինք բոլորովին նոր ձեւի տնտեսութեան մը առջեւ՝ իբրեւ արդիւնք տնտեսական գործունէութեան քաղաքական պահանջներուն յարմարցնելու ձգտումին

Հակառակ այս միջոցներուն, Գերմանիոյ մէջ նկատի ունին թէ պատերազմի ատեն երկրին տնտեսական վիճակը շատ աննպաստ պիտի ըլլայ:

Ինչպէս նախորդ պատերազմին, այնպէս եւ յառաջիկայ պատերազմին Անգլիա տէրը պիտի ըլլայ ծովուն: Ճիշդ է, որ Գերմանիոյ օդային տորմիղը պիտի կարենայ դժուարացնել Անգլիոյ հայթայթումը անոր նիւթերու, ինչ որ տեղի կ'ունենայ ծովերու միջոցաւ, բայց ատով աւելցուցած պիտի չըլլայ իրեն համար նիւթ հայթայթելու կարելիութիւնը: Դեռ շատ մեծ են այդ հայթայթման դժուարութիւնները: Այս տեսակէտէն կարելի է դաս առնել Իտալիոյ վերջին արշաւանքէն՝ Եթովպիոյ մէջ: Թէեւ Իտալիա ամբողջ տասը տարի աշխատած էր պատերազմի տնտեսական պատրաստութեանը, եւ այդ պատերազմը ամբողջական զօրաշարժ մը պարտադրած չէր, ինչպէս նաեւ չունէր ճամբան, գործարաններու եւ հաղորդակցութեանց քանդում՝ ինչ որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ եւրոպական պատերազմի մը ատեն, այսուհանդերձ այդ «ընդհանուր փորձ»ին տեսնուեցաւ շատ թերութեանց եւ անակնկալներու գոյութիւնը:

Այս բոլորը կը հաստատեն մեծ նշանակութիւնը՝ պատերազմի տնտեսական պատրաստութեան եւ պաշտպանողական - տնտեսական քաղաքականութեան մը ամբողջական ծրագրին: Այդ ծրագրին կիրարկումը, սակայն, ինչպէս ըսինք, պէտք է սկսի խաղաղութեան շրջանէն:

Ծրագիրը պէտք է ընդգրկէ, նախ, մարդկային տարրի օգտագործումը՝ պատերազմական եւ տնտեսական նպատակներու համար: Պէտք է ճշդուին անձերը որոնք պիտի մնան երկրին մէջ՝ բանակը օժտելու համար: Երկրորդ, այդ ծրագրին մաս պէտք է կազմեն հումոյթ, ելեկտրականութեան, ջրային եւ ուրիշ ուժերու, ռազմագիտական ուղիներու, հաղորդակցութեանց եւ ուրիշ խնդիրները: Եւ վերջապէս այդ ծրագրին մաս պէտք է կազմէ պատերազմին ելմտական պատրաստութիւնը, բնակչութեան ծանօթացումը պաշտպանողական - տնտեսական խնդիրներուն եւ պատրաստութիւնը ձեռնհաս ու կարող ղեկավարութեան մը:

Այս խնդիրները այնքան բարդ են, որ կարգ մը երկիրներու մէջ— ինչպէս, օրինակ, Զուիցերիոյ— սկիզբ է դրուած նոր գիտութեան մը, որ կը կոչուի «պատերազմական տնտեսութեան գիտութիւն»:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԱՌՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 սեպտ.):

— «Նիւ Եորք Թայմզ» վերջերս հրատարակեց վեց ուշագրաւ յօդուածներ Խորհրդային Միութեան վերջին անցուդարձերու եւ ներկայ վիճակի մասին:

Այդ յօդուածները գրողը թերթին Մոսկուայի թղթակից Հարոլտ Տէնին է, որ իր Փարիզ այցելութենէն օգտուելով՝ ուզած է պոլշեւիկեան գրաքննութենէն ազատ փորձ մը ընել՝ ըսելու համար շարք մը ճշմարտութիւններ, զորս անկարող էր ըսել Մոսկուայէն ղրկած իր թղթակցութեանց մէջ:

Վստահ ենք, սակայն, թէ ամերիկեան թերթի թղթակիցը շատ աւելի համարձակ պիտի ըլլար եւ շատ աւելի դառն ճշմարտութիւններ պիտի կրնար եւ ուզէր ըսել, եթէ Մոսկուա վերադառնալու հարկադրանքին տակ չըլլար կրկին: Այսուհանդերձ այնքան ալ, որ ան կ'ըսէ այժմ Փարիզի մէջ նստած, կը բաւէ Խորհրդային կառավարութեան հանդէպ ամէնէն լաւատես ու բարեացակամ վերաբերում ունեցողներն ալ համոզելու, որ միանգամայն ճիշդ են եղած տարիներ շարունակ հակախորհրդային մամուլի ըսածները Խորհրդային դժբախտ իրականութեան մասին:

Հարոլտ Տէնիի վկայութիւնը արժէքաւոր է մասնաւորապէս այն տեսակէտով, որ կուգայ Խորհրդային կառավարութեան հանդէպ բարեկամաբար տրամադրուած եւ երեք տարի շարունակ անոր ի նպաստ Մոսկուայէն թղթակցութիւններ ղրկող անձէ մը:

Հարկաւ, մեր ընթերցողներուն համար նորութիւններ կամ յայտնութիւններ չկան Հարոլտ Տէնիի Փարիզէն գրած վերջին յօդուածաշարքին մէջ: Ինչ որ այժմ ան կ'ըսէ, բազմիցս ըսուած եւ փաստուած է մեր թերթի մէջ:

Սակայն, խրախուսելի ձեւով մը ան կանգ կ'առնէ Խորհրդային իրականութեան այնպիսի յատկանշական կողմերու եւ պերճախօս երեւոյթներու վրայ, որոնց արժէ անդրադառնալ շարունակ՝ աւելի յստակ գաղափար մը ունենալու համար Խորհրդային իշխանութեան ու վարչակարգի էութեան մասին:

Ամերիկեան Թերթի իրազեկ Թղթա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Ա.

Այս երկու տարիները իր աչքերուն առջեւ էին հիմակ: Ամէն տեղ, ո՛ւր որ երթար, ձեռքը գիրք մը ունէր իր տղան: Միտքէն շատ բան կ'անցնէր, կը լռէր: Ու իր տղան, ազատ ու համարձակ, իր դպրոցը կը շարունակէր, բայց չէր հասկնար հիմակ թէ, ինչո՞ւ եւ որովհետեւ դիտողութիւն ընող չկար կը կարդար, կը կարդար, կը կարդար: Ու երբ հօր մը պէս կը նայէր իր տղուն, գեղեցկութիւն մը կը տեսնէր անոր վրայ, աչքերը կը փայլէին աղւոր աղւոր, ու երբ մօտէն կը նայէր, հրաշալի տաքութիւն մը կ'անցնէր իր մարմինին վրայէն, ու կը զգար որ՝ հայր մըն էր ինք, ու իր լռութիւնը աւելի համով կուգար իրեն: Թէեւ ինք շատ դպրոց գացած չէր, բայց այդ գիրքերը՝ փափաքներ կ'արթնցնէին իր ներսը, եւ բարի ու տաքուկ աչքերով կը նայէր անոնց:

Այդ վերջին երկու տարիները մանաւանդ, տղուն գիրքերը շատցած էին, ու սրտի ուրիշ լայնութեան հետ, տեսակ մը մեծութիւն կուգար իր վրայ: Ան իրն էր, իրեն համար էր այդ ըղձացումը, ու սրտին թելերը առանձին առանձին կը հնչէին՝ մէկը միւսէն աւելի ուժով ու բարբառուն: Ու շատ անգամ, իրեն հանգիստի օրերուն, պատուհանին առջեւ կը նստէր, այդ գիրքերը՝ սեղանին վրայ երբ կը տեսնէր դիզուած, ու մանաւանդ, երբ իր տղան, հոն, անկիւն մը նստած կը կարդար, այս պահուն՝ գիրքերը տեսարաններու կը փոխուէին իրեն համար: Որչափ սրտի մօտ էին այս տեսարանները: Ու մարդուն հոգին յանկարծ իր գեղեցկութիւնները կը գտնէր: Ու այդ գիրքերը շատ կը սիրէր, ու «տղուս գիրքերը», կ'ըսէր երբ իր տղան կը տեսնէր:

Իր տղա՜ն...

Խորունկ շունչ մը առնել ուզած ատեն, իր ներսը գալարող ձայնի մը եղանակը լսեց, միտքը ինկաւ նորէն իր քէնը, Համբարի դէմքը երեւցաւ իրեն, ու խռոված՝ ցնցուեցաւ: Աչքերուն ալ բան չէր երեւար: Մութ էր դիմացը: Գիրքերը սեղանին վրայ շարուած՝ թշնամիներու պէս կը նայէին իրեն: Ու մրմնջեց,— ո՛չ, ո՛չ:

Այս քէնը, ամէն բան անհանդուրժելի կը դարձնէր իրեն, ու չէ՛ կ'ըսէր, ո՛չ կը կրկնէր: Չէր ուզեր որ Մանուկենց Համբարին խօսքը ըլլայ տունին մէջ: Հազար անգամ կը նախընտրէր չխօսիլ, ու իրարու երես նայիլ լռութեամբ: Եւ իրաւ ալ, երբեմն տունին մէջ լռութիւնը կ'երկարէր: Ասանկ պահերու, կը ժպտէր Արշակ, ու գիրքը ձեռքերուն մէջ, երբ կը նայէր իր հօրը ու մօրը, երկու ծաղրանկարներու տպաւորութիւնը կ'ունենար:

Բայց ասանկ պահերու, իր տղուն լռութիւնը տակն ու վրայ կ'ընէր զինքը: Գիտէր որ՝ այս լռութիւնը անոր սիրտը աւելի կը բանէր, ու նստած տեղը, «այս ամուսնութիւնը անկարելի է», կ'ըսէր ինքնիրեն, ու երբ իր տունին մէջ կ'երեւակայէր Շողիկը, Համբարն ալ իր կնոջը հետ բազմած անկիւնը, այլեւս անկարելի էր նստած մնալ իր տեղը: Ու կտոր մը հանդարտելու համար, երբ սենեակէն դուրս կ'ելլէր, առանց կնկանը ու տղուն նայելու, «անկարելի՛ է, անկարելի է», կը կրկնէր ու կը հառաչէր: Այս պահերուն իր շունչը կը պոռար:

×

Մակարենց Սերգօն, լռութեան երկար վայրկեաններ կ'ունենար, երբ պզտիկ բան մը այս քէնը կը քրքրէր, ու ոտքերը դող կ'իջնէր, իրարու կը քսուէին ծունկերը, կ'ուզէր բան մը ընել: Ու չորս դին նայելէն ետք, գրպանէն ծխատուփը կը հանէր, ու կարծես հոն փակուած սրտին գաղտնիքը, ծանր ծանր կ'երերցնէր գլուխը, ու գլանիկը երբ կը սկսէր ծխել, բարկութիւնը երեսին վրայ կը փոխուէր:

Ժամանակ անցնելով, այս քէնը իր միսերուն մէջ մտաւ, ու շատ հեղ կը քրտնցնէր զինքը, ու չալիկը կը փակէր կոնակին, ու կ'ըսէր — «Նորէն վրաս տաքութիւն եկաւ»:

Այդ քէնին համար, պարտէզին ղըրան առջեւ, գուշակուհիի մը, օր մը քար նետել տուաւ: «Մօտեցիր, ըսաւ գուշակուհին: Խօսող աչքեր ունիս, մօտեցիր, մօտեցիր», կրկնեց, ու թօթուած ատեն պզտիկ տոպրակին քարերը, անոնց ձայնը, խորունկ ու տարտամ արձագանգ մը կուտար՝ իր բերնէն ելած բառերուն պէս:

— Մազերդ կը քանդեմ, եթէ...

— Ոչ ոք կրցած է ազատիլ ճակատագրէն, ընդմիջեց գուշակուհին: Տղայ մի ըլլար, ճակատագիրը, ամէն տեղ ճակատագիր է:

Այս քանի մը բառերը տպաւորեցին Սերգօն, ու թուլցած ու պաղատանքով՝ նայեցաւ անոր աչքերուն:

Արշակ, հեռուէն կը նայէր, որովհետեւ, «գուշակուհի մը» մրմնջեց, յետոյ ըսաւ, «հին օրերու թափառիկ կին մը, ու մենք շատ բան կը տեսնենք անոր վրայ: Անոնք, երկինքներու տակ ապրող հոգիներ, իրենց ազատութիւնը կ'երգեն, ու կը մօտենան ժխորին մէջ թաղուած քաղաքաշարժումը իր իմաստը ունի»: Ու չէր

Բայց իր հայրը կը հաւատար ու իր աչքերը չէր զատեր անկէ: Այս կնկան հանդարտութիւնը ու ժպիտները կը դողացնէին զինքը, ու «աչքերուն խորէն կը նայի», ըսելով, անկարելի բան մը կը տեսնէր անոր վրայ: Իրեն համար, հասարակ բաներ չէին բառերը, ու մրմնջեց, «անոր ամէն մէկ ներուն, ու կը ծիծաղին մեր վրայ»: Գիտէր, ինչ էր եղածը, նստած տեղը շարժում մը ըրաւ, ու ցնցուեցաւ մարմինը, երբ գուշակուհին ըսաւ. «Սա դեղին քարը նախանձն է, ահա ուրիշ դեղին մը, ահա ուրիշ մըն ալ, չորս դին դեղին քարեր: Կը տեսնե՞ս, Սա նախանձը պաշարեր է չորս դին: Սեւ քարն ալ, սա ճամբորդող քարերուն ետեւէն կը նայի, կը հետեւի անոնց դաղտագողի: Ան ալ քէնն է՝ լեցուն ոխով, ու կրնայ տուներ ու քաղաքներ փլցնել: Քէնը կը ստեղծէ ոխը, ոխն ալ վրէժխնդրութիւնը կը ստեղծէ»:

Մթնոլորտը ծանրացած էր: Հայրը որովհետեւ կանչեց իրեն ու կը ծիծաղէր, Արշակ վազելով մօտեցաւ հօրը: «Խելօք մը կեցիր հոդ, բախտդ պիտի նայի», ըսաւ, ու նայեցաւ գուշակուհիին:

Արշակ գլուխը թօթուեց ու կեցաւ լռութեամբ:

Գուշակուհին նայեցաւ իրեն

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(4)

(Շար.)

կիցը իր ունեցած փաստերով կը հաստատէ, որ Խորհրդային իշխանութեան կամ վարչակարգ կոչուածը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ քաղաքական, տնտեսական ու հոգեւոր աճարեկման եւ բռնակալութեան աննախընթաց սիսթեմ մը, որ կատարեալ սարկուփիւթեան է ենթարկած Խորհրդային Միութեան բոլոր ժողովուրդները։ Այդ սիսթեմը, հակառակ եղած հսկայական ճիգերուն եւ զոհողութիւններուն չէ ստեղծած ու չի կրնար ստեղծել անոնց համար նոյնիսկ տնտեսական այն նուազագոյն բարօրութիւնը, որ հնարաւոր է դրամատիրական երկիրներու մէջ ։

Պատահական երեւոյթ չէ հարկաւ, որ աշխատանքի արդիւնաւէտութիւնը Խորհրդային Միութեան մէջ չորս անգամ պակաս է Միացեալ Նահանգներու մէջ եղած աշխատանքի արդիւնաւէտութենէն։ Ուրիշ խօսքով՝ պատահական բան չէ, որ Խորհրդային Միութեան մէջ ո եւ է ապրանք արտադրելու կամ ո եւ է գործ կատարելու համար չորս անգամ աւելի մարդկային ուժ պէտք է սպառել, քան Միացեալ Նահանգներու մէջ ։

Խորհրդային իշխանութիւնը տասնեակներով եւ հարիւրներով պատասխանատու անձեր կը դնդակահարէ անոնց յանձնուած գործարաններու կամ վարչութիւններու անդոհացուցիչ արդիւնքներուն համար։ Զարիքին արմատը ան չարունակ կ'ուզէ տեսնել անձերու վնասարարական ձգտումներուն մէջ։ Մինչդեռ, ինչպէս ըսած ենք ուրիշ առթիւ, չարիքը Խորհրդային ամբողջ անհեթեթ սիսթէմին մէջ է, որ աշխատողին մէջ կը սպանէ նախաձեռնութեան ոգին, կ'ոչնչացնէ անոր՝ լաւագոյն կերպով աշխատելու եւ առաւելագոյն չափով արտադրելու խթանները ։

Եւ ի՞նչպէս կրնայ արդիւնաւէտ ըլլալ աշխատանքը երկրի մը մէջ, ուր ոչ ոք վստահ է թէ իր աշխատանքի ընթացքին կատարած ո եւ է վրիպումին համար ի՞նքը վրայ պիտի չտայ իր կեանքը, ուր ոչ ոք ապահով է թէ պիտի կրնայ վայելել իր աշխատանքին պտուղը ։

Եւ ինչո՞ւ զարմանալ, եթէ այսպիսի երկրի մը մէջ ամբողջ ժամանակը աշխատող գործաւորները չեն կրնար աւելի լաւ սնունդ, աւելի լաւ հագուստ եւ աւելի լաւ բնակարան ունենալ, քան Միացեալ Նահանգներու մէջ նոյնիսկ հանրային կամ պետական նպաստով միայն ապրող անգործները »:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ (Ցապաղած) — Սեպտ. 25ին տեղի ունեցաւ Հայ Երիտասարդաց Միութեան թէյասեղանը, իբրեւ բացումը՝ այն ընկերական հաւաքոյթներուն, զորս Միութիւնը որոշած է տալ ամիսը մէկ անգամ, ստեղծելու համար բարոյական կապ՝ հայ երիտասարդներու եւ հայ ընտանիքներու միջեւ։ Երեկոյթը բացուեցաւ « Եփրատ » Նուագախումբի «Յառաջ Նահատակ»ով, որմէ վերջ, օրուան նախագահ Մ. Կերմիրլեան պարզելով Միութեան նպատակը, կոչ ուղղեց անխտիր բոլոր հայ երիտասարդներուն որ գան անդամակցին Միութեան։

Միութեան ատենապետ պ. Ս. Միսաքեան՝ գրաւոր ճառով մը յիշեցուց մասնաւորաբար հայ երիտասարդութեան.— Եթէ մինչեւ այսօր մնացինք անկազմակերպ, պարագաները տարբեր էին, իսկ եթէ ասկէ վերջն ալ չարունակուի այդ վտանգաւոր եւ անպատասխանատու վիճակը, յանցանքը պիտի ըլլայ հայ երիտասարդին իրեն իսկ. 15 տարուան այս դառն տարագրութիւնը իր ծանրութեամբն ու դժուարութեամբը կը պահանջէ մեզմէ, հայ երիտասարդներէս, ոչ թէ թուլցած, ուժաթափ եւ վհատած երիտասարդներ՝ այլ իր բոլոր դառնութեանը մէջ եփած՝ փորձուած երիտասարդներու միակամ եւ միաձոյլ կազմակերպութիւն ։

Միութեան քարտուղար՝ պ. Հ. Եափուճեան խօսեցաւ մասնաւորապէս ծրագրուած ամսական հաւաքոյթներու մասին, ծանրանալով գլխաւորաբար անոնց բարոյական ազդեցութեան վրայ։ Պ. Ժ. Քարաճեան զգայուն չեչտերով կարդաց Սիամանթոյի «Կախաղաններու Կատարէն»ը։ Արտասանեցին պ. պ. Գ. Գօթունեան, Ա. Փօթանեան, Հ. Եափուճեան։ « Եփրատ » նուագախումբէն պ. Օննիկ Ջութակի վրայ նուագեց «Մայր Արաքսի»ն, խանդավառելով ներկաները։

Ցետոյ տեղի ունեցան պարերը, տեւելով մինչեւ կէս գիշեր։ Ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ, յաջողութիւն մաղթելով Միութեան։

Ք. Ռ. Զ.

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

— · —

Դամասկոսի «Էլ Այամ» թերթը կը հրատարակէ ազգայնական առաջնորդ Ֆախրի Շէքիպ Արսլանի քաղաքական մէկ դասախօսութիւնը Արաբական Միութեան մասին։ Ստորեւ քանի մը հատուածներ այդ ճառէն.—

... Խնդիրներ կան որոնց մասին լաւագոյն է չարտայայտուիլ հրապարակաւ, թշնամիին ուշադրութիւնը չհրաւիրելու համար...։ Բայց արաբ ազգը դեռ բաւարար չափով արթնցած չըլլալով իր խոր թմրութենէն, չենք կրնար այլեւս երկար ժամանակ լուռ մնալ Արաբական Միութեան խնդրին շուրջ։

Արաբական Միութիւնը ներկայ ժամու անհրաժեշտութիւնն է...բայց.—

Կայ Թրքական վտանգը. Թուրքերը անցեալին մէջ սպառնական չեչտով մը յայտարարեցին թագաւոր Ֆէյսալի թէ կատաղօրէն պիտի պայքարին Սուրիա-Իրաքեան միութեան ձգտող իր ծրագրին դէմ։ Կայ իրանեան վտանգը. Իրան Իրաքի թշնամին է։ Կայ նաեւ եւրոպական վտանգը, որ մեզի կը սպառնայ ամենուրեք ու ամէն ժամ։

Համարաբական Միութիւնը դիւրաւ իրագործելի ծրագիր մը չէ։ Սկսելու համար նախ միացնենք Սուրիան եւ Իրաքը, յետոյ կարգը կուգայ Հէճազի եւ Նէճտի։

Զենք խօսիր Պաղեստինի եւ Անդրյորդանանի մասին որոնք ամէնէն առաջ պիտի յարին մեր դատին։

Թունուզ, Ափրիկեան Տրիպոլիս, Ալժերիա եւ Մարոք արաբական են, թէեւ մեծամասնութեամբ լեցուած Պէրպէրներով...։ Ցամենայն դէպս անոնք Իսլամ են ու մեր դատին կուսակից։ Սակայն իրենց աշխարհագրական դիրքը զանոնք հեռու կը պահէ Արաբական Միութենէն։

Անոնց միութիւնը մեր վրայ պիտի հրաւիրէ հզօր հակակրութիւններ. այս պատճառով լաւագոյն պիտի ըլլար առ այժմ չգրգռել այդ վտանգները։ Գոհանանք անոնց բարոյական աջակցութեամբ...։

... Ինչ կը վերաբերի Լիբանանի, վերջերս յաճախ կը խօսուի Լիբանանի եւ անոր հետ կնքուելիք Միութեան մասին... Ես շրջած եմ Լիբանանի բոլոր գիւղերը։ Լիբանանի արաբական մասին մէջ արաբական զգացումը նոյնքան հզօր է որքան Սուրիոյ մէջ. «Կեցցէ՛ Արաբական»ը բացագանչութիւն մը բաւական է արդէն զանոնք ելեկտրականացնելու համար։

Բայց պէտք է գիտնանք թէ Լիբանանի մէկ մասը դէմ է այդ Միութեան եւ թէ առայժմ լաւագոյն է որեւէ կերպով չփորձենք մեր տեսակէտը անոր պարտադրել։Ազատ ձգենք զայն մինչեւ այն օրը, երբ իրագործած պիտի ըլլանք մեր ցանկացած միութիւնը։ Արաբական Միութիւնը տակաւին իր առաջին փուլին մէջն է։ Մեր գործը չդժուարացնենք մեր շարքերէն ներս վարանող տարրեր ընդունելով։Լիբանան Արաբական Մ..-թեան ակար կէտն է. ազատ թողունք զայն ու զբաղինք Իրաքով, Հիճազով եւ Եէմէնով։Ապագային երբ Լիբանան տեսնէ արաբական ժողովուրդներու վերածնունդը, ինքնին իր ձեռքը պիտի երկարէ մեզի հաճոյքով ու հպարտութեամբ...։

ԹՈՒՐՔ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻՆ ԵՒ ՍԷՅԻՏ ՐԻԶԱ

—o—

Պոլսոյ թուրք թերթերուն մէջ կը կարդանք.—

Թուրք Թաչունի տորմիղը բաղկացած վեց օդանաւերէ որոնք կը գտնուէին Ճէքի Կիւլսունի հրամանատարութեան տակ, մասնակցութեամբ երեք օդանաւորդուհիներու՝ Կէօքչէն, Նաճիէ եւ Եըլտըզ, մինչեւ Տիարպէքիր սաւառնելէ վերջ անցնելով արեւելեան նահանգներէն, վերադարձան Էնկիւրի։ Օդակայանին մէջ վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւ, փոխ-վարչապետ Ճէլալ Պայար, ներքին, դատական գործավարները, ինչպէս նաեւ արտաքին գործավարութեան փոխանորդը Մէնէմէնճիօղլու, Էնկիւրիի կուսակալին եւ ապահովութեան տնօրէնին ու քաղ. եւ զին. պաշտօնատարներու հետ ողջունեցին օդանաւորդուհիները։

⁂ Էլազիզէն (Խարբերդ) կը գրեն թէ՝ երբ Տիարպէքիրէն հոն հասաւ Թուրք Թաչունը, հազարաւոր անձեր ողջունեցին զայն եւ Սապիհա Կէօքչէն ըսաւ.— Օդին պայմանները շատ դէշ ըլլալուն՝ հարկ եղաւ իջնել, չշարունակելով Թունճէլիի թռիչքը։ Օդանաւորդները մասնաւոր օթոներով Էլազիզ բերուեցան։ Սապիհա Կէօքչէն ուզեց տեսակցիլ Տէրսիմցի Սէյիտ Րիզայի հետ եւ Թունճէլիի ընդհ. դատախազին ներկայութեան իր այս փափաքը կատարուեցաւ։

Սէյիտ Րիզա օդանաւորդները տեսնելուն պէս՝ ձեռքը գլխուն տանելով մօրուքը շոյած եւ ըսած է.

— Բարի եկաք։ Երեք օրուան կեանքս մնացած է, ինչ որ պիտի ընէք ըրէք։

Սապիհա Կէօքչէն եւ ընկերները դուրս ելլելէ վերջ ըսուած է անոր.

— Քեզի առաջին ռումբ նետող Աթաթիւրքի աղջիկը սա է։

Սէյիտ Րիզա ըսած է.

— Եթէ անգամ մըն ալ տեսակցելու երթամ, նեղութիւն չե՞մ պատճառեր։

Սէյիտ Րիզայէն վերջ, Սապիհա Կէօքչէն եւ ընկերները տեսակցած են Հայտարան աշիրէթի պետին Քանպէրի հետ, որ լերան թուրքերէնէ զատ բան մը չի գիտեր։ Քանպէր ողջունած է Սապիհա Կէօքչէնը։

ԿՈՉ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան համար վարձած է ընդարձակ եւ լուսաւոր սրահ մը՝ հայաշատ կեդրոնի՝ Ռիւ տը լա Տէֆանսի մէջ։ Սրահը պէտք ունէր նորոգութեան ու նաեւ նոր սեղան - նստարաններու շինութեան։ Այդ ծախքը հոգալու համար, որպէսզի դպրոցը աւելի շատ աշակերտ ընդունի, մասնաճիւղի վարչութեան կողքին կազմուած է Հանգանակիչ Յանձնախումբ մը, որպէսզի ժողովրդային հանգանակութեան ձեռնարկէ։Յանձնախումբը արդէն գործի ձեռնարկած եւ ծախքերու մէկ մասը հանգանակած է։ Կը յուսանք որ մեր հայրենակիցները առատաձեռն կը մասնակցին, երբ Յանձնախումբի անդամները իրենց ներկայանան։

(ԽՄԲ.— Ցանկը պիտի հրատարակուի առանձին)։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԵԼԳԻԱ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ (Պատմական - մատենագրական տեսութիւն՝ ԺԱ. դարէն մինչեւ մեր օրերը հայ ժողովուրդի՝ Բելգիայի հետ ունեցած յարաբերութիւններու վրայ) : Գրեց՝ Ռ. Սարուխան։ Մխիթարեան տպարան, Վիէննա՝ 1937։ Գին 2 զուիցերական ֆրանք։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով :

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Այս՝ Ռուսիոյ ճամբով Անգլիայէն ստացուած առաջին առաջարկն էր։ Մինչդեռ այդ միեւնոյն հեռագրին մէջ, «քափիթիւլասիոն»ներու վերացման մասին ալ արձանագրութիւն մը կար։ Այսպէս կը գրուէր.—

« Երբ արդարութիւնն ու ապահովութիւնը երաշխաւորող միջոց մը գտնուի, Անգլիա եւս կը յօժարի հրաժարիլ «քափիւթիւլասիոն»ներէն» :

Որքան ատեն որ այս յօդուածը գոյութիւն ունենար, Թուրքիա դեռ 100 տարի ալ պիտի մնար «քափիւթիւլասիոն»ներու ճնշումին տակ եւ չէր կրնար գտնել Անգլիոյ առաջարկած «արդարութեան միջոցը» :

Մէկ կողմ ձգելով քափիթիւլասիոնները, Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը պահպանելու խոստումին ալ հաւատալ կարելի չէր։ Որովհետեւ Դաշնակից պետութիւնները երբ մէկ կողմէ այս հաւաստիքը կուտային, միւս կողմէ, Փարիզի ռուսական դեսպանը 11 օգոստոս 1914 թուակիր հեռագրով մը կը գրէր Սազանովի.

— «Ֆրանսայի արտաքին նախարար Տումէրկի հետ խօսակցեցայ։Տեսնուեցաւ որ Թուրքիա կը վախնայ մեր կողմէ Պոլսոյ եւ Նեղուցներու գրաւումէն այն պարագային երբ Գերմանիա եւ Աւստրիա պարտուին։ Մտածուեցաւ որ Թուրքիոյ հաւաստիքներ տրուին։ Այդ հաւաստիքը կրնայ տրուիլ, խոստանալով անոր որ պիտի պահպանուի Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը։Ըստ Տումէրկի, նման խոստում մը արգելք չըլլար պատերազմէն վերջ Նեղուցներու խնդիրը մեր ուզածին պէս լուծելու» :

Այս հեռագրի վերջին նախադասութիւնը Դաշնակից պետութեանց Նեղուցներու հանդէպ ունեցած ամբողջ մտածումը կը պատկերացնէ։ Այս կացութեան առջեւ մենք ինչպէ՞ս կրնայինք չէզոք մնալ կամ Դաշնակից պետութեանց հաշւոյն պատերազմի մասնակցիլ։

Ուրիշ մըն ալ այս միջոցին խօսք առնելով ըսաւ.

— Փաշաս, անշուշտ այն ատեն լուր չունէիք այս բոլորէն եւ չէիք գիտեր այդ հեռագիրներու մասին։

— Ի հարկէ, տեղեկութիւն չունէինք։ Սակայն գիտէինք որ Ռուսիա դարերէ ի վեր Պոլսոյ եւ Նեղուցներու վրայ տնկած է իր աչքը եւ Միջերկրականի վրայ ելք մը ունենալու գիտաւորութենէն չի կրնար հրաժարիլ։ Այդ հեռագիրները յիշելով ցոյց տալ կ'ուզեմ որ չենք սխալած Ռուսիոյ հանդէպ մեր ունեցած որոշումներուն մէջ։ Մեր խոհեմ գտնուած ու չարժած ըլլալու ուրիշ մէկ ապացոյցը այն է որ Դաշնակիցները երբ մէկ կողմէ խոստումներ կուտան մեզի, միւս կողմէ ալ Պուլկարիան կը գրգռեն մեզի դէմ։

Թալէաթ փաշան պահ մը լռեց եւ մտածեց։ Վերջը թուղթերը պրպտելով նոր փաստաթուղթ մը հանեց։Եւ շարունակեց խօսքը.

— Գերմանական «Եավուզ» եւ «Միտիլլի» յածանաւերը դեռ Նեղուցներէն ներս մտած չէին։ Տարակոյս չկար թէ Դաշնակից պետութիւնները մեզի դէմ յարձակողական նպատակներ իրագործելու համար այդ նաւերու Նեղուցներէն մուտքը պատրուակ պիտի բռնեն։ Մինչդեռ, Սազանով, հեռագրին մէջ Սոֆիայի ռուսական դեսպանին կը տեղեկացնէր.

— « Պահելով հանդերձ իր չէզոքութիւնը, Թուրքիոյ շարժումները եւ ծրագիրները ձախողեցնելու համար մեր առաջարկին պատասխանը կը սպասենք պուլկար կառավարութենէն։ Ժխտական պատասխան ստացուած պարագային, պուլկար կառավարութեան ներկայ ղեկավարները պատասխանատու պիտի նկատենք ։ Կրնանք յայտնել որ Սեւ Ծովու ռուսական նաւատորմը պիտի օգնէ Պուլկարիոյ, եթէ մեր առաջարկը ընդունի »:

Կը տեսնէք որ Պուլկարիայէն սպասուած ծառայութիւնը երկու տեսակ է։ Մէկ կողմէ անոր չէզոքութիւնը, միւս կողմէ ալ Թուրքիոյ դէմ գործելը։Այս վերջին պարագային ռուսական նաւատորմն ալ օգնութեան պիտի փութար։

Այս միջոցին ներկաներէն մէկը ըսաւ.

— Իրապէս, շատ կարեւոր են այս փաստաթուղթերը։ Բայց մեր բանակը դեռ մասնակցած չէր պատերազմի, բոլոր ճակատներու վրայ ազատ էր։ Պուլկար բանակը այս կացութեան առջեւ Պոլսոյ եւ Նեղուցներու վրայ չէր կրնար յարձակում գործել։

Թալէաթ փաշա պատասխանեց.

— Այո, բան մը չէր կրնար ընել, սակայն մեր բանակին մէկ կարեւոր մասը կը զբաղեցնէր եւ արդէն այդ կ'ուզուէր։ Նայեցէ՛ք ռուս արտաքին նախարարը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դեսպաններուն ի՞նչ կը գրէր.

— « Ալժերիոյ զօրաբանակին Ֆրանսա փոխադրութեան գործը լմընցած է։ Այսուհետեւ անգլօ-ֆրանսական նաւատորմը կրնայ գերմանեւաւստրիական պատերազմական նաւերուն դէմ յարձակման ձեռնարկել։ Հաւանական է որ Թուրքիա պատերազմին մասնակցի մեր թշնամիներու կողքին։ Այդ պատճառով անհրաժեշտ է գերմանական նաւերուն Նեղուցներէն անցքը արգիլելու միջոցները ապահովել։ Եթէ յաջողինք, Ռուսիոյ Սեւ Ծով գտնուող նաւատորմը բաւական պիտի ըլլայ Թուրքիոյ եւ Սեւ Ծովեան ուրիշ պետութեանց շարժումները զսպելու» :

Սազանով, ահա՛, օր առաջ կ'ուզէր Նեղուցները փակել գերմանական եւ աւստրիական ռազմանաւերուն առջեւ։

(17 (Շար.)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

— Է լաւ, ըսենք թէ համբերեցինք. ի՞նչ է քու խօսք, օր ցերեկով կռնակիս վրայ պառկած զառատալի մարդկանց՞ը համբեմ. գործ մորթ բան չկայ, աւարայ աւարայ պառկեր ենք։

— Հա՛, էդ լաւ ըսիր, եւ երթանք, մէկ "լորտինք գիւղը,— Գեւօն ծիծաղելով ոտքի հանեց ընկերը ու միասին դուրս ելան։

Արեւը դեռ նոր կը ծագէր, երբ երկուքը դուրս ելան ու հանդարտ քայլերով ուղղուեցան դէպի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցին, որ ամբողջ Ալաշկերտի դաշտեցիները վանք կը կոչէին։ Նոր ծագող արեւի ճառագայթները շեղակի ինկած, ոսկեզօծեր էին ամբողջ բնութիւնը, լեռներու կողերն ու դաշտը, դէզերու կատարներն ու եկեղեցիի ճակատը։ Շատ մեծ գերեզմանատուն մը շրջափակած էր վանքը։ Այդ գերեզմանատան մէջ աւելի քան հինգ հազար գերեզմանաքարեր կային հին ու նոր ժամանակներէն մնացած։ Այդքան հսկայ գերեզմանատուն մը հազիւ թէ Խաստուրի նման փոքր գիւղ մը կրնար ունենալ։Զանազան ձեւի ու մեծութեան գերեզմանաքարերուն վըրայ, բացի սովորական պարզ քառանկիւն տապանաքարերէ, քանդակուած էին թամբուած ձիեր, անթամբ ձիեր, խոյեր ու գոմէշներ պատկերող արձաններ։ Կային բազմաթիւ քարեր, որոնց գրութիւնները եղծուած էին հարիւրաւոր տարիներու ընթացքին։

Առիւծ Գեւօն իր գիտցածը ու լսածը կը պատմէր Թոփալին, իր կողմէն յաւելումներով, որոնց մարդ կրնար հաւատալ կամ ոչ։ Ինչպէս նախօրօք ըսած ենք, վանքը կը գտնուէր աննշան բարձրութեան մը վրայ, հազիւ երկու քարընկէց հեռու Խաստուր գիւղէն։ Այդ բարձրութեան վրայէն Ալաշկերտի ամբողջ դաշտը բաց գրքի նման կ'երեւնար, հեռուէ հեռու ցրըուած գիւղերով։

Արեւելքէն մեծաշուք Արարատի ձիւնափայլ գագաթը հսկայ կանթեղի նըման կը ցցուէր, արեւի ճառագայթներուն տակ չքեղօրէն ոսկեզօծուած, մինչ գագաթի միւս կողմերու կապուտակն ճերմակը աւելի եւս կը պայծառացնէր գագաթէն գծի նման վար կախուած ոսկեզօծ չերտը։ Արարատէն սկիզբ կ'առնէին բազմաթիւ լեռնաշղթաներու թեւեր ու կ'երկարէին զանազան ուղղութեամբ։ Հայկական Պարը դէպի արեւմուտք կ'երկարէր, Կաւալլիս, Բոզ Տաղ, Աղպուլախ, Աղաղ բարձրաբերձ լեռներով, որոնք ռուս-թրքական սահմանը կը գծէին, երկու կողերուն վրայ ունենալով սքանչելի արօտատեղիներ, որոնցմէ միայն խաշնարած Քրտերը կրնային օգտուիլ։ Դէպի հարաւ արեւելք իրարու վրայ կը բարձրանային Ծաղկանց Լեռները, մեր թագաւորներու եւ սպայապետներու հանգստավայրը, դիւթական աշխարհ մը, եզակի բնական տեսարաններով, զարդարուած, թաւշանման խոտով ու անհամար ծաղիկներու զանազան տեսակներով։

Հարաւէն կը տարածուէր Ծէրեանի լեռնաշղթան՝ Մերդեմիր, Խալիսս եւ Ծէրեան բարձր գագաթներով, որոնց մէջէն կ'անցնի Ղըլըճ Կէտուկը։ Արեւմուտքէն Ծէրեան լեռնաշղթան եւ Հայկական Պարը իրարու կը միանան, Դահար Կէտուկով։ Այս լեռնաշղթաներու շուրջպարին մէջ կ'ամփոփուին պատմականԿոգովիտ, Ծաղկոտն եւ Բագրեւանդ գաւառները։ Արեւելեան Եփրատի երկու գլխաւոր ճիւղերը հակադիր ծայրերէ սկիզբ կ'առնեն եւ այդ երեք գաւառները ոռոգելով կուգան եւ իրարու կը միանան Գարաքիլիսէէն փոքր հեռաւորութեան մը վըրայ, ուրկէ ուռճացած Եփրատ գետը կը հոսի դէպի Դութախ։ Այդ երեք գաւառներու մէջ ամէնէն ընդարձակը, ամէնէն բարեբերը կը համարուի Բագրեւանդը, կամ ինչպէս ներկայիս կը կոչեն Ալաշկերտի դաշտը։

Առիւծ Գեւօն եւ Թոփալ Սատանան վանքի դրան առջեւ նստած, սքանչացումով կը հետեւէին արեւի բարձրանալուն հետ շրջակայ գիւղերու եւ դաշտի կենդանանալուն։Ամէն ուղղութեամբ շարժում եւ աշխատանք։ Եթէ անջրդի արտերը քաղուած կը լինէին յուլիսի սկիզբները, ջրարբիները՝ հազիւ այդ ամսու վերջը, որով այդ ամսու ընթացքին գիւղացին դաշտի վըրայ էր։ Գերանդիի եւ մանգաղի փայլուն պողպատը երբեմն արեւի ճառագայթներու տակ ինկած, արծաթի նըման կը փայլէր։

— Ծօ, հըլէ ճըղարէ մը պլլենք,— առաջարկեց Առիւծ Գեւօն, որուն դէմքը խոր բաւականութիւն մը կ'արտայայտէր։

Սիկարէթին ծուխը ագահութեամբ ներս քաշելով, Առիւծ Գեւօն սկսաւ պատմել թէ հին ժամանակ, ներկայի Խաստուր փոքր գիւղը մեծ աւան մըն էր բազմահազար բնակիչներով ։ Այդ տեսութեան իբր ապացոյց, կը ցուցնէր զարմանալիօրէն ընդարձակ գերեզմանատունը, որու նմանը գոյութիւն չունէր ամբողջ Ալաշկերտի մէջ եւ այն բազմաթիւ աւերակներու հետքերը, որոնց կարելի էր հանդիպիլ ամէն քայլափոխի։ Դեռ երկու տասնեակ տարիներ առաջ գիւղի կեդրոնը կը գտնուէր լայնանիստ աւերակ մը, որուն մասերով դեռ կանգուն վիճակի մէջ, որ Խանումի քէօշք անունով կը կոչէին տեղացիք։

— Ուռուս Օսմանլուի կռուէն առաջ — կը պատմէր Առիւծ Գեւօն — երբ մեր գեղի երիտասարդները ամէն տարի Ծէրեան լեռը կը բարձրանային մեր դաշտի ջրանցքը մաքրելու համար, հազար երիտասարդ կ'եղնէինք. երնէ՛կ էն օրերուն. տաշոլ զուրնէն մէկ կողմէն կը զարկէր, մենք հա՛մ կը պարէինք, հա՛մ կ'աշխատէինք ։ Հին սովորութիւն էր, որ աշխատանքը վերջացնելով հաւաքուէինք Ռամկան գեղը, հացատէր Մելոյի տանը։ Ծօ, դուն որ կ'ըսիմ, դուն հասկցիր հազար բարիքով օճախ մը, տղաքներով, թոռներով լեցուն, տանը մէկ օրօրոցք կը հըղհըղար թունրատան մէկ կուշտը. ոչխարին հաշիւը չի կար, չորս դութն գոմէշ ու եզ դուրս կ'ելլային ախոռէն, ալ բան չըսիմ սեւատաւարի մասին։ Հազար երիտասարդի համար ճաշ կը պատրաստուէր Մելոյի տան մէջ ։ Հարսերը մեղուներու նման կ'աշխատէին, էլ ի՞նչ ըսես որ չի կար սեղանի վրայ, Հայր Աբրահամի օրհնութիւնը կար վեր Մելոյի տան ։ Մեր Ալաշկերտու տուն աւիրաւ Ուռուս Օսմանլու կռուի տարին ։ Ես ըսեմ երկու հազար, դուն ըսէ երեք հազար տուն Ռըսերաց հետ քաշուեցան սինոտի էն կողմը։ Մեր Խաստուրայ լէ շատ տուն գնաց, էն ժամանակ խըց Թոփրաք Գալէն մեծ քաղաք մ'էր Խաստուրը, հիմա պզտիկցեր, ճանկիս մէջ կը ժողվիմ։ Հա՛, Թոփրաք Գալէ որ կ'ասեն, էդ մեր հայ թագաւորաց քաղաք էր, անունն լէ Վաղարշակերտ էր։ Էս օր լէ մեր թագաւորաց բերդեր կը մնան, աւերուած եկեղեցիներ, վանքեր, էլ ո՛ր մէկն ասեմ։

Նոր սիկարէթ մըն ալ պլլեց Առիւծ Գեւօն, ա՛խ մը քաշեց ու Թոփալ Սատանայի ուսին զարնելով շարունակեց.

— Մեր Խաստուր լէ մեծ քաղաք էր, էսոր տարիքը մինչեւ Նոյ Նահապետը կը հասնի։ Սուրբ Վարդան զօրավարն լէ մեր Խաստուր եկած է, Հոռոմներու երկիրը անցած ատեն։ Հայ անմիաբան նախարարներէն քէն ըրած, կ'ասէ. « մեղք ձեր ի գլուխ ձեր ». իր մարդոցմով կուգայ մեր Խաստուրայ քաղաք։ Հոս կը մնայ քանի մը օր։ Մէկ լէ նախարարներ առանց գլխի մնացած, կը հասնին յետ Սուրբ Վարդանի, ձեռք ոտք կը պաչեն, մեղայի կուգան, նոր վեր խաչ աւետարանի երդում կուտան, նորէն սէր միութիւնը կ'եղնի մէջերնին։ Ս. Վարդան լէ Հայոց զօրքի գլուխկ'անցնի, կ'երթայ վեր Աճմու բանակին։ Ա՛խ, անօրէն Վասակ, մէրդ քու տեղ քար բերէր աշխարհ։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Այս պարագային մեզի կը մնայ կատարեալ հանգստութեան մէջ առողջութիւն մաղթել Իսմէթ Ինէօնիւի, ինչպէս նոր վարչապետ Ճէլալ Պայարի ալ յաջողութիւններ իր այս նոր եւ մեծ պաշտօնին մէջ։ Թէ Իսմէթ Ինէօնիւ եւ թէ Ճէլալ Պայար Մեծ Պեալին էն մօտ եւ էն սիրած ընկերներն են, հետեւաբար որոշուած փոփոխութեան մէջ կարելիութիւն չկայ քաղաքական տեսակէտի տարբերութեան նման ո եւ է չափով անհամաձայնութիւն մը երեւակայել։ Հանրապետական Խալք կուսակցութեան մէկ կառավարութեան պիտի յաջորդէ դարձեալ նոյն կուսակցութեան ուրիշ մէկ կառավարութիւնը։ Ահա այսքան։

Ներկայիս՝ վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւ արձակուրդի մէջ եւ Ճէլալ Պայար փոխ-վարչապետ ըլլալով, թերեւս պէտք չի տեսնուիր այս կացութեան փոփոխութեան՝ մինչեւ Ազգ. Մեծ Ժողովի բացումը։ Այս կերպով նոր վարչապետը իր ընկերները ընտրելու գործին մէջ երկար ատեն պիտի ունենայ եւ այս առիթէն օգտուելով, կրնայ առաւելագոյն չափով լաւ կազմութիւն մը յառաջ բերել։ Կասկած չկայ որ Իսմէթ Ինէօնիւի իր երէկուան, այսօրուան, վաղուան, մէկ խօսքով ամէն ատենուան ընկերոջ՝ Ճէլալ Պայարի ամէն տեսակ աջակցութիւն պիտի ընծայէ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Երկու տարի առաջ գերմանական տորմիղը մէկ հատիկ սուզանաւ չունէր։ Այսօր կազմ եւ պատրաստ ունի 50 հատ, ինչպէս կը հաղորդէն պաշտօնապէս։

1935ի անգլեւգերման համաձայնութեամբ, Գերմանիոյ սուզանաւերուն տարողութիւնը պիտի չանցնի անգլիականէն 45 առ հարիւրը։ Այսօր արդէն հասած է 40 առ հարիւրի, եւ արագօրէն կ՚աճի։ Գերմանիոյ 1935ի նաւային ծրագիրը պիտի լրանայ 1941ին։ Այն ատեն գերմանական տորմիղը պիտի ունենայ,— երեք զրահաւորներ՝ իւրաքանչիւրը 35.000 թոն տարողութեամբ, 2 հատ ալ՝ 26000 թոննոց։— 3 փոքր զրահաւոր՝ իւրաքանչիւրը 10.000 թոն.— երեք-չորս յածանաւ՝ իւրաքանչիւրը 10.000 թոն.— Տասը միջակ յածանաւ, 40 թորփիլահալած եւ 60—70 սուզանաւ։ Այս նոր տորմիղը, որ վերակազմուած պիտի ըլլայ վեց տարիէն, պիտի ունենայ 60.000 սպայ եւ նաւաստի։

«Միացեալ ճակատ»ը կը մերժուի Անգլիոյ մէջ

Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան համագումարը Հոկտեմբեր 5ին 331.000ի դէմ 2.116.000 ձայնով մերժեց որ եւ է գործակցութիւն համայնավարներուն եւ ուրիշ կարմիր հոսանքներու հետ։ Սըր Սթէֆորտ Քրիփս, ականաւոր իրաւագէտ եւ առաջնորդը Անգլիոյ ընկերվարականներու (ձախ), երկար ճառով մը պահանջեց միացեալ ճակատ կազմել համայնավար կուսակցութեան հետ, ինչպէս եղած է Ֆրանսայի մէջ։ Վիճաբանութիւնները երթալով տաքցան։ Աշխատաւորական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէն ընդդիմախօսեց Պ. Քլայնսի միջոցաւ, որ յայտարարեց, ջերմ ծափերու մէջ.

— «Ես խորապէս համոզուած եմ թէ որ եւ է յարաբերութիւն համայնավարներուն հետ՝ ճակատագրական պիտի ըլլայ աշխատաւորական կուսակցութեան ազդեցութեան, զօրութեան եւ յառաջդիմութեան համար։ Կարմիրներու հետ գործակցութիւնը պիտի տկարացնէ աշխատաւորականները»։

Ճառ մըն ալ խօսեցաւ Պ. Մորիսըն, Լոնտոնի քաղաքապետական խորհուրդին նախագահը, որ կուսակցութեան խոստմնալից ուժերէն մին կը համարուի։ Այս առթիւ հեգնութեամբ դիտել տուաւ թէ Անգլիոյ բոլշեւիկներուն առաջնորդը երբեք պիտի չնստի Թրոցքիի հետ, բայց պատիւ կը սեպէ նստիլ-քահանի էթոյլի հետ ...

Հակառակ իրենց կրած ջախջախիչ պարտութեան, ձախակողմեան ընկերվարականները կը յայտարարեն թէ պիտի շարունակեն պայքարը, միացեալ ճակատ կազմելու համար, առանց հրաժարելու աշխատաւորական կուսակցութենէն, ինչպէս կը պահանջեն յաղթականները։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ միջեւ բանակցութիւնները կը շարունակուին, սպանիական հարցի մասին։ Իտալիա երբեք տրամադիր չերեւար առաջարկուած խորհրդաժողովին մասնակցելու եւ կ՚ուզէ որ կամաւորներու խնդիրը լուծուի սովորական խօսակցութիւններով։ Ֆաշական գերագոյն խորհուրդին նիստը յետաձգուեցաւ։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐԸ եւ Ֆրանսայի նախկին ռազմիկները եղբայրական ճաշասեղանի մը հրաւիրուեցան Էնվալիտի մէջ, հանգստեան թոշակներու նախարարին կողմէ։ Ամերիկացի կռչնականները 3500 հոգի էին, իսկ Ֆրանսացիները՝ միայն 500։ Ջերմ բաժակաճառեր փոխանակուեցան այս առթիւ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ պաշտօնեաներէն Պ. Շմիտ, ամուսնացած եւ զաւկի տէր, ութրամ օրէն ի վեր փակուած էր պաշտօնատան մէկ ոմառդարանին մէջ եւ ծոմ կը պահէր, թոշակի յաւելում պահանջելով իր պաշտօնակիցներուն համար։ Զորս օրուան ծոմապահութենէ մը վերջ, կարելի եղաւ համոզել եւ դուրս հանել, իրաւարարութեան խոստումով։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ երկու Սպանիացիներ, իբրեւ մեղսակից ամբաստանեալ հրամանատար Թրոնքոզոյի։ Կը կարծուի թէ մէկը՝ նոյնիսկ մասնակցած է Էթուալի դէպքին։ Ձերբակալուեցաւ նաեւ Իտալացի ահաբեկիչ մը, Վին-չէնցօ Մածծոնի, որ դեռ նոր ելած էր բանտէն (2 Հոկտ.) եւ նախապէս Ֆրանսայէն արտաքսուած՝ իբրեւ խռովարար։

20 ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ թնդանօթաձիգ մը, որ նանսիի շրջանին զօրաշարժի յատակագիծը ծախած էր Գերմանիոյ, փոխան 7000 ֆրանքի։

ՇԱՏ ՄԸ ՏԱՆՏԷՐՆԵՐ ածուխի սղութեան եւն. պատճառաւ յաւելումներ կատարած ըլլալով վարձքերուն վրայ, բողոքագիր մը յանձնուեցաւ դատական նախարարութեան։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ պաշտօնանկ եղած են Օսեթիոյի կեդր. գործադիր կոմիտէին նախագահը, կուսակցութեան քարտուղարը եւ ուրիշներ, իբրեւ «քաղքենի ազգայնականներ»։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վըռամեան», «Մուրատ», «Մլօ», «Սէրէժմեան» եւ «Արղութեան» խումբերու ընկերները 9 Հոկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ակումբին մէջ։

Օրակարգ՝ Զեկուցում կոմիտէի եւ ընտրութիւն։

ՊԱՆԵՒՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները Շաբաթ, 9 Հոկտ. ժամը 9ին իր ակումբին մէջ։

կարեւոր օրակարգ.

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ 8 Հոկտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ։

Ընկերահաւաքական խնջոյք Առնուվիլի մէջ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վարդան» ենթակոմիտէի հովանաւորութեամբ, Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ, այս Շաբաթ, 9 Հոկտ., ժամը 5էն մինչեւ կէս գիշեր Պ. Ն. Նիկողոսեանի սրճարանին մէջ։

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Խնջոյքի մասնակցութիւն՝ մեծերու 10 ֆր., փոքրերու 5 ֆր.։

Միայն հանդէսի մասնակցութեան մուտք 1 ֆրանք։

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մեթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը։

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց։ Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ։ Կ՚ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրեր ժամը 5—7։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ՚ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21 03

“ՇԻՐԱԿ„

Արեւելքի միակ իսկական օղին է անզուգական։ Անմրցելի։ Մ խսլդ.ս Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր ապարտստուած զուտ չամիչի հիւթով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆ. Կ. Խաչի դպրոցը կը վերաբացուի այսօր, Հինգշաբթի։ Հայ ծնողներէն կը խնդրուի փութով արձանագրել տալ իրենց փոքրիկները մինչեւ Հոկտեմբերի վերջ։ Հասցէ, 2 րիւ տը լա Տէֆանս։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Դրօշակ» գրադարանը փոխադրուած է նոր Ակումբը, 2, րիւ տը լա Տէֆանս։

Բաց է Հինգշաբթի երեկոյները ժամը 8—10։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Հէքիմեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին Մելքոն Հէքիմեանի մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք ընկեր Միսակ Աւետեանին եւ պարագաներուն, փոքրիկն վարդուհիի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէ

×

ԼԻՈՆԻ Աֆիոն-Գարահիսարի Վերաշինաց Հայր. Միութեան վարչութիւնը եւ բոլոր անդամները իրենց խորին վշտակցութիւնը կը յայտնեն ողբացեալ Պ. ԱՐԱՄ ՏԻՐԻՆԵԱՆի մահուան առթիւ իր մօրը, եղբօրը եւ ընտանեկան պարագաներուն։

×

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Երուանդ Օզանեան եւ եղբայր Օզանեան (Փարիզ) իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն այրի Տիկ՚ին Մարիամ Թովհաննէսեանի, զաւակներուն եւ ազգականներուն՝ իրենց սիրելի Պ. Գէորգ Թովհաննէսեանի անդառնալի կորուստին համար։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԴՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-64** (անփոփոխ)

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 2-7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52-78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով։ Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ։ Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով յանձ չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները։

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, **50, Bld. Longchamp, Marseille**

Tél.: National 13-16

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. 6.47-22 եւ C. 74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ-ՃԱՇԱՐԱՆ

Sphinx

2, Rue Boutebrie, Paris (5)

Tél. Odeon 33-65, մեթրօ St. Michel եւ Cluny

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ

Անարատ օղի՝ տաք աղանդերներով (մեզէ)։

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն։ դիւրամատչելի գին։

Fabrique de sous-vetements

ARAX

Parures, Combinaisons, Cache-sexe — Lacoste, Chemise eport, Chemisiers

Կը շինենք մեր սեփական արհեստանոցին մէջ կանանց եւ այրանց ներմակեղէններ եւ շապիկներ, անմրցելի գին, խնամեալ գործ, կ՚ուղարկենք նմոյշներ contre remboursementով։ Կը ստանձնենք ապսպրանքներ gros et demi gros։

8 Rue de Tracy, Paris (2) — R. C. Seine 658—084

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Տեկնումի պատճառաւ ծախու է դիւրամատչելի պայմաններով, Մարսէյլի կեդրոն վայրի մէջ 12 տարիներէ ի վեր գեղեցիկ յաջողութիւններու մէջ հաստատուած դերձակատուն մը՝ շատ լաւ յաճախորդներով։

60 հազար ֆրանքի անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներու մեթրերը կը ծախենք նախկին գիներով (հրապարակի ներկայ գիներէն 100ին 60—80 պակաս)։ Լաւագոյն պատեհութիւնը Մարսէյլի հայ դերձակներուն։ Դիմել Tailleur, 16 Rue de la Bibliothéque, Մարսէյլ։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Այստեղ անցաւ նա կեանքի դանազան շրջաններից, եւ թէեւ մի հիմնաւոր բան չը սովորեցաւ, բայց սեպհականներց շատ լուսաւոր գաղափարներ, որ ծանօթ չէին հասարակ գիւղացուն։

Հայրապետը երկար նստած այն քառաժայռի հովանու ներքոյ, սպասում էր կնոջը։ Արեւը մօտ էր մայր մտնելու եւ նրա վերջին ճառագայթները գեղեցիկ կերպով լուսաւորում էին լեռների գագաթները։

Վերջապէս յայտնուեցաւ Սառան։ Հայրապետը հեռուից նշմարեց նրա պայծառ դէմքը, որով նախազուշակեց, թէ կինը բերում էր ուրախալի լուրեր։

— Տղա՞յ է, թէ աղջիկ, հարցրեց Հայրապետը հեռուից։

— Տղայ է, պատասխանեց կինը ժպտելով, եւ նստեց ամուսնի մօտ, ո-րովհետեւ շատ յոգնած էր։

Այդ ռամկական հարց ու պատասխանը նշանակում էր թէ ծնունդը ո՞ր սեռին է պատկանում, այսինքն տեսութեան հետեւանքը ուրախալի՞ է, թէ տխուր, որովհետեւ գիւղացու հասկացողութեամբ տղան ուրախութիւն է նշանակում, իսկ աղջիկը տխրութիւն։

Սառան սրբեց ճակատի քրտինքը, մի փոքր շունչ առեց, հանգստացաւ, եւ ապա սկսեց պատմել, թէ ինչ խօսեց եւ ինչ լսեց քուրդ տիկնոջից։ Նրա պատմութեան բովանդակութիւնը այս էր։

Խուրշիդը յայտնել էր, թէ բէկը այժմ շատ չէ մտածում Ստեփանիկի մասին, թէ զբաղուած է այնպիսի ծանր հոգսերով, որ առժամանակ գոնէ նրան մոռանալ են տուել Ստեփանիկի սէրը։

Նա ասել էր, թէ բէկը հրահանգներ է ստացել Արզրումի վալիից եւ այժմ ինչ որ պատրաստութիւններ է տեսնում,— իր ցեղի տղամարդերի անձնահամարն է հաշւում, նրանց զէնքեր է բաժանում, փող է տալիս որ իրանց համար ձիաներ առնեն, հագուստ պատրաստեն եւ այլն։—

Բայց թէ ի՞նչ ձեռնարկութեան համար են այդ պատրաստութիւնները, ինքը Խուրշիդը չը գիտէ։ Միայն նա դարձեալ խորհուրդ է տալիս, որ Ստեփանիկին կամ մի հեռու տեղ փախցնեն եւ կամ շուտով մի մարդու հետ ամուսնացնեն, որովհետեւ ինքը հաստատ գիտէ, որ բէկը վերջ ի վերջոյ կը կատարէ իր մտադրութիւնը խեղճ աղջկայ մասին։ «Թէեւ, աւելացրել էր տիկինը, ես այդ մասին խօսել եմ իմ հօր հետ, թէեւ իմ հայրը խոստացաւ սանձ դնել բէկի կրքերին, բայց ինքը, Խուրշիդը շատ չէ հաւատում բէկի խոստումունքներին եւ գուցէ գործը այն հետեւանքը կ՚ունենայ, որ ինքը ստիպուած կը լինի թողնել իր ամուսնի տունը եւ բաժանուել նրանից»։

Հայրապետը խորին ուշադրութեամբ լսում էր Սառայի պատմութիւնը, երբ վերջացրեց, նա ասաց.

Դրանով վտանգը չէ կարելի անցած համարել։ Այս բոլոր պատմութեան մէջ միայն մի ուրախալի բան կայ, այն է, որ գործը կը յետաձգուի եւ մենք ժամանակ կը վաստակենք Լալայի վիճակը տնօրինելու համար։

— Ես էլ այսպէս եմ մտածում, պատասխանեց Սառան։

— Ուրեմն ինչ պէտք է անել, հարցրեց Հայրապետը։

— Ուրիշ ճար չը կայ, պէտք է Լալային մէկի հետ պսակել։

— Այդ բոլորովին չի ազատի նրան։ Բէկը կարող է պսակուած կնոջն էլ ամուսնի գրկից դուրս քաշել եւ տանել։

— Պէտք է այնպիսի մարդու հետ պսակել, որ Լալային այստեղ չը պահէ, այլ վեր առնէ եւ տանէ մի ուրիշ երկիր, ասաց Սառան։

— Շատ գեղեցիկ միտք է, պատասխանեց Հայրապետը,— բայց ո՞րտեղից կարելի է գտնել մի այսպիսի մարդ։

— Դու գիտես, որ մեր գիւղացիներից ոչ մէկը չի յանձն առնի մի այսպիսի ամուսնութիւն, նրա համար որ, կը վախենայ եւ կը մտածէ, եթէ Լալային տանելու լինի մի ուրիշ երկիր, այն ժամանակ բէկը տունը կրակ կը տայ եւ նրա բոլոր ազգականներին սրից կ՚անցկացնէ։ Ո՞վ է այն մարդը, որ յանձն առնէ այս տեսակ զոհողութիւններ։

— Մարդը պատրաստ է, պատասխանեց Սառան ուրախ ձայնով։

— Ո՞վ է։

— Վարդանը։

Հայրապետի տխուր դէմքը ընդունեց խիստ ուրախ արտայայտութիւն, երբ Սառան սկսեց պատմել նրան, իր այն օրուան տեսածը տան պարտէզի ծառերի մէջ, թէ որպէս Վարդանը եւ Լալան դրկախառնուել էին միմեանց հետ, համբուրւում էին եւ խօսում միմեանց մշտական սէր։

— Այդ լաւ է, ասաց Հայրապետը,— Վարդանը, միայն Վարդանը կարող է ազատել Լալային։

Արեւը արդէն մայր էր մտել։ Երկու ամուսինները վեր կացան եւ սկսեցին շտապել դէպի տուն։ Ճանապարհին Հայրապետը մտածում էր այն բանի վրայ, թէ ի՞նչ պատրաստութիւններ է տեսնում բէկը, ինչո՞ւ համար է նա զէնքեր բաժանում։ Միթէ այդ մի սարսափելի ձեռնարկութեան նախապատրաստութիւն չէ՞ր ...

Ժէ.

Բոլորովին մութն էր, երբ Հայրապետը եւ Սառան վերադարձան տուն։ Նրանք իմացան, որ Թոմաս էֆէնդին Վարդանի հետ ունեցած անբաւական... նութիւնից յետոյ դժգոհութեամբ հեռացել էր իրանց տնից, եւ ծերունի Խաչօն այդ մասին շատ անհանգիստ էր, վախենալով, մի գուցէ կապալառուն իրանց համար մի չար որոգայթ լարէ։

Բայց Վարդանը, չը նայելով իր դիւրաբորբոք եւ դիւրագրգիռ բնաւորութեանը, այնքան անքաղաքավարի չէր, որ զուր տեղը անպատուէր մէկին։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԲՐԹՆԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 8 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 8 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3545

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՍ ԱԼ «Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ»...

Անգլիոյ աշխատաւորական համագումարը այս տարի ալ օրակարգին վրայ ունէր երկու ծանրակշիռ խնդիրներ,— 1. Ազգ. պաշտպանութիւն,— 2. Միացեալ Ճակատ համայնավար կուսակցութեան հետ :

Այս խնդիրները ուրիշ երկիրներու մէջ ալ կը յուզուին պարբերաբար, համանման հոսանքներու կողմէ : Բայց, անգլիականը բոլորովին տարբեր է :

Անգլիոյ աշխատաւորական – ընկերվարական շարժումը կը ներկայացնէ կարգ մը յատկանիշներ, որոնց վարժուած չեն ուրիշ երկիրներ : Օրինակ՝ Ֆրանսան :

Անգլիոյ մէջ այս շարժումն ալ ամէն բանէ առաջ բարեշրջական է. հետեւաբար եւ աւելի գործնական : Անգլիացի ընկերվարականները գիտեն վարդապետականը ստորադասել օրուան պահանջներուն, եւ ընդդիմադիր մնալով հանդերձ, յաճախ այնքան կը ձգեն, որ, «կայսերական» կոչուած հարցերու մէջ դժուար է հիմնական տարբերութիւններ գտնել :

Այսպէս, աշխատաւորական կուսակցութեան 37րդ համագումարին մէջ, նախագահը նկարագրելով միջազգային կացութեան ծանրութիւնը, չվարանեց թէ մեր «երկիրը պէտք է սպառազինուի հզօրապէս»: Եւ յայտարարեց.

—«Հակառակ պարագային, մենք պիտի ենթարկուինք անմիջական եւ անչափելի վտանգներու : Հակառակ պարագային, աշխատաւորական կառավարութիւն մը իշխանութեան գլուխ անցած առեն, պիտի ենթարկուի նուաստացումներու, անհարեկումներու եւ միջամտութեանց վտանգին՝ մեր ազգային գործերուն մէջ, ինչ որ մաքէ անցընելն իսկ անհանդուրժելի է : Բայց, սպառազինութիւնները որքան ալ հզօր ըլլան, չեն լուծեր հարցերը : Անոնց հետ զուգընթաց պէտք է երթայ արտաքին քաղաքականութիւն մը որ նոր կեանք մը շնչէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ : Եւ երկուքը մէկ պէտք է նպաստեն յառաջ բերելու ամբողջապէս կազմակերպուած դրութիւն մը հաւաքական ապահովութեան »:

Հարցը այսպէս բանաձեւէ վերջ, նախագահը չմոռցաւ սուր ոլաքներ արձակել օրուան իշխանութեան դէմ, պահանջելով «աւելի սրբել զայն», ինչպէս եւ «փոխել մեր արտաքին քաղաքականութեան ամբողջ ոգին եւ ուղղութիւնը »:

Եւ նորէն յառեւես պատկեր մը միջազգային կացութեան.

—« Ահարկու վտանգներ կախուած են մեր գլխուն վերեւ : Բան չենք շահիր ծածկելով իրականութիւնը : Աշխարհի խաղաղութիւնը միայն վտանգուած չէ, այլեւ բրտօրէն խանգարուած՝ առանց պատերազմի յայտարարութեան՝ թէ Չինաստանի եւ թէ Սպանիոյ մէջ, ինչպէս երէկ՝ Եթովպիոյ մէջ»:

Նոյն գործնական կամ անգլիական գիծը՝ «միացեալ ճակատի» հարցին մէջ :

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, համագումարը 331,000ի դէմ 2.116.000 ձայնով մերժեց առաջարկուած բանաձեւը :

Ահա տարիներէ ի վեր նոյն ժխտական դիրքն է որ կ'արտայայտէ Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութիւնը՝ այս հարցին առթիւ : Նոյնիսկ Ֆրանսայի կենդանի օրինակը որ եւէ ազդեցութիւն չգործեց համագումարին ջախջախիչ մեծամասնութեան վրայ, հակառակ այնքան պերճախօս ճառերու եւ յարաճուն պայքարի մը :

Ականաւոր դէմք մըն է Սըր Ս. Քրիփս, բանաձեւին ախոյեանը : Ան իր ճառին մէջ չեշտեց թէ միութիւնը կենսական է աւելի քան երբեք. «ամէն գնով»: Եւ դառնութեամբ դիտել տուաւ թէ՝ Լորտ Սըսիլ, Պ. Ուինսթըն Չըրչիլ և Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը «բանուոր դասակարգին ամէնէն ոխերիմ թշնամիներն ըլլալով հանդերձ, աշխատաւորական կուսակցութեան ականաւոր եւ ազդեցիկ անդամներ կը գործակցին անոնց հետ : Արդ, ինչո՞ւ միեւնոյն իրաւունքը չի տրուիր աշխատաւորական շարժման միւս հոսանքին »:

Նոյնքան ուժգին ճառ մը խօսեցաւ կուսակցութեան վարիչ մարմնին ներկայացուցիչը, Պ. Քլայնս, ջուրը ձգելու համար միացեալ ճակատի առաջարկը :

Այս առթիւ, բանախօսը բացատրեց թէ աշխարհի վրայ չկայ քաղաքական կազմակերպութիւն մը որ «աւելի խիստ եւ աւելի խորթ ըլլայ իր հրամանագիրներուն գործադրութեան համար, որքան համայնավար կուսակցութիւնը »:

Աշխատաւորական կուսակցութիւնը մինչեւ հիմա մերժած է որ եւ է գործակցութիւն՝ համայնավարներուն հետ, եւ այս տարուան համագումարին մէջ ալ պատճառ չի տեսներ վերաքննելու հարցը կամ ետ առնելու տրուած որոշումները :

—« Եթէ համայնավարները փոխուած են, փոխուած են դէպի դէշը : Անոնք առեն առեն փորձած են փոխել արհեստակցական կազմակերպութեան հիմերը : Անոնք բացորոշապէս հակաշխատաւորական դիրք մը բռնած են : Եւ հիմա եկեր են միացեալ ճակատ կը խնդրեն : Իմ խորունկ համոզումս է թէ համայնավարներու հետ գործակցութիւնը ճակատագրական պիտի ըլլայ Աշխատաւորական կուսակցութեան ապագայ ազդեցութեան, զօրութեան եւ յառաջդիմութեան համար : Համայնավարները զօրացնել տեսակ մը վինակցութեամբ՝ կը նշանակէ զօրացնել ֆաշականները եւ անոնց տալ պատրուակ մը զոր չունին այսօր»:

Ճառին շարունակութեան մէջ, բանախօսը աւելի հիմնաւորելով իր տեսակէտները, բացագանչեց.

—« Եթէ համայնավարները հիմնովին տարբեր են, թող իրենց ճամբան երթան : Եթէ հիմնովին մեզի պէս են, այն առեն անոնց համար տեղ կայ բուն իսկ աշխատաւորական կուսակցութեան մէջ»:

Ի՜նչ բարիքներ շահած պիտի ըլլայինք, եթէ մեր աշխատաւորական շարժումը քիչ մը ներշնչուած ըլլար անգլիականէն, փոխանակ տառապէս կառչելու գերմանական կամ ռուսական կաղապարներուն...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՀՌՉԱԿԵԼ, ԵԹԷ ..

»»»» o ««««

Վճռական բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ 40,000 անդամներով

Պետական պաշտօնեաններու Փարիզեան շրջանի կազմակերպութիւնը նոր ժողով մը գումարեց չորեքշաբթի օր, Ձմեռնային մարզարանին մէջ, մասնակցութեամբ 40.000 անդամներու : Այս առթիւ ծանրակշիռ արտայայտութիւններ ունեցան զանազան մասնաճիւղերու պատուիրակները : Բոլոր բանախօսները բացատրեցին թէ պաշտօնեաներու կացութիւնը ծանրացած է, իբրեւ հետեւանք ապրուստի սղութեան, հետեւաբար անհրաժեշտ է յաւելումներ կատարել, ամբողջովին գործադրել ընկերային օրէնքները, ինչպէս եւ ճանչնալ պետական պաշտօնեաներու արհեստակցական իրաւունքը :

Թղթատարական պաշտօնեաներու ներկայացուցիչը դիտել տուաւ թէ սակացոյցի յաւելումը, որ տեղի ունեցաւ անցեալ յուլիսին, հետեւանք չէր ընկերային օրէնքներու գործադրութեան եւ պահանջեց որ այդ յաւելման արդիւնքին (մօտ 700 միլիոն փրանք) մէկ մասը գործածուի պաշտօնեաներու վիճակը բարելաւելու :

Տիկին մը պարզեց հանգստեան կոչուած պաշտօնեաներու թշուառութիւնը, յայտնելով թէ շատերը տարեկան 5000 փրանքէն պակաս կը ստանան, մինչդեռ ապրուստը անհամեմատ սղած է : Լուսաւորութեան պաշտօնեաներու ներկայացուցիչը պահանջեց տարեկան 600 աւելցնել բնակարանի համար յատկացուած փոխարինութիւնը : Կազմակերպութեան ընդհ. քարտուղարը յիշելով անցեալ կիրակի օրուան հրապարակային ժողովներուն յաջողութիւնը, յայտարարեց թէ վարչապետը եւ ելմտական նախարարը եթէ կասկածներ ունէին պաշտօնեաներուն դժգոհութեան անհրաժեշտութեան մասին, այժմ համոզուած ըլլալու են թէ անոնք վճռապէս պիտի պաշտպանեն իրենց շահերը : Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ անցեալ տարուան յունիսէն ի վեր, ընկերային բոլոր դասակարգերը լուրջ առաւելութիւններ ստացան, եւ միայն պետական պաշտօնեաները որ եւ է բան չստացան, մինչդեռ ապրուստը սղած է 40 առ հարիւր : Շարունակելով իր ճառը, ընդհ. քարտուղարը ազդարարեց թէ վարչապետը պէտք է պատասխանէ մինչեւ հոկտ. 15 — 20 : Եւ յայտարարեց.

— « Մենք ուրիշ հրապարակային ժողովներ ալ ծրագրած ենք հոկտ. 24-ին : Այդ ժողովները պիտի ըլլան վերջինները, եւ եթէ գոհացում չտրուի, ուրիշ գործնական միջոցներ պիտի խորհինք, երթալով մինչեւ ընդհանուր գործադուլ : Մենք որ եւ է ճնշում չենք բանեցներ, բայց կ'ուզենք թեթեւցնել մեր պատասխանատուութիւնը : Ծագելիք դէպքերուն միակ պատասխանատուները պիտի ըլլան անոնք որ չեն հասկնար կացութեան ծանրութիւնը : Պէտք է գիտնալ թէ պետական սպասարկութեանց աշխատաւորները պարզապէս իրենց ապրելու իրաւունքը կը պահանջեն, որ նոյնքան նուիրական է որքան սեփականութեան իրաւունքը :

Այս ճառէն վերջը, քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ կը պահանջէ .—

1. Ջնջել պետական պաշտօնեաներու վերաբերեալ հրամանագիր - օրէնքները, ամսական միօրինակ 150 փրանքի նոր փոխարինութիւն մը յատկացնել, հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, աւելցնել բնակարանի համար եղած վճարումը եւ ընտանեկան նպաստը :

2. Ճանչնալ պետական պաշտօնեաներու արհեստակցական իրաւունքը, արագօրէն եւ լայնօրէն գործադրել ընդհ. ներման օրէնքը, շաբաթական 40 ժամը եւայլն :

Ամէնէն վերջը, պաշտօնեաները կը յայտարարեն թէ «պատրաստ են պաշտպանելու իրենց Միութեանց որ եւ է մէկ ազդանշանին, գլուխ հանելու համար այս համեստ պահանջները »:

Ժողովը փակուեցաւ խանդավառ ծափերու մէջ :

Րօզվէլթի ճառին ազդեցութիւնը զանազան երկիրներու մէջ

Մ. Նահանգներու նախագահին ճառը, որուն ամփոփումը հաղորդեր էինք երէկ, խոր տպաւորութիւն գործեց ամբողջ աշխարհի մէջ : Բոլորն ալ կը գնահատեն զայն, բացի Գերմանիայէն, Իտալիայէն եւ Ճափոնէն, որոնց դէմ անուղղակի ոլաքներ արձակած էր Պ. Րօզվէլթ : Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ այդ ճառէն վերջը, ամերիկեան կառավարութեան կը մնայ սերտ գործակցութիւն մը հաստատել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, ի խնդիր հաւաքական ապահովութեան : Պ. Պէռանժէ, ծերակոյտին արտաքին գործերու յանձնաժողովին նախագահը, յօդուածով մը կը բացատրէ թէ Անգլիա, Ֆրանսա, Փոքր Համաձայնութիւնը, Պալքանեան Միութիւնը եւ Ամերիկեան հանրապետութիւնները «ուրախութեամբ եւ վստահութեամբ կ'ողջունեն նոր դինակցութեան աւետումը»:

Նախագահին ճառը դոհունակութիւն պատճառեց նաեւ Մոսկուայի մէջ, քանի որ Պ. Րօզվէլթ կը ճանչնայ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը : Գերմանիոյ պաշտօնական մամուլը կը քննադատէ ճառը, դիտել տալով թէ անխարութիւն չի գներ բանաւոր եւ անարդար դաշնագիրներուն միջեւ եւ կ'անտեսէ դժգոհութեան պատճառները որոնք միշտ կը սպառնան խաղաղութեան : Իտալիոյ մէջ ճառը գրեթէ անտեսեցին, երբ կարգ մը թերթեր համառօտներ հրատարակեցին : Պաշտօնական շրջանակները վերապահ են : Ճափոնի մէջ դիտել կուտան թէ խաղաղութիւնը ապահովելու լաւագոյն միջոցն է հաւասարակշռութիւն հաստատել ունեցողներուն եւ չունեցողներուն միջեւ : Չինաստանի մէջ կը կարծեն թէ ամերիկեան կառավարութիւնը պիտի օգնէ իրենց, Ճափոնի դէմ :

Ամերիկա յանցաւոր կը նկատէ Ճափոնը

Նախագահ Րօզվէլթի ճառէն անմիջապէս վերջը, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը պաշտօնապէս «նախայարձակ» հռչակեց Ճափոնը, չինական գործերուն մէջ : Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ Ճափոնի բռնած ճամբան կը հակասէ միջազգային յարաբերութեանց սկզբունքին եւ ինը պետութեանց դաշինքին, ինչպէս եւ Պրիան-Քէլլօկ ուխտին :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՇԽԱՐՀ ՊԻՏԻ ԿՈՐԾԱՆԻ՞ ԹԷ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԻ

Խոստացեր էի տոմս մըն ալ նուիրել մեր «բուհենի»ներուն :

Մարսէյլէն ինծի ղրկեր էին թռուցիկ մը,— «բուհենի»ներու մէկ ազդարարութիւնն է մեղաւորներուն : Եւ որովհետեւ «բուհենի»ները զիս շատ կը սիրեն, ամէնէն առաջ ինծի ղրկեր էին այդ ազդարարութիւնը, փրկելու համար զիս «գալիք համաշխարհային կործանումէն» (այսպէս է թռուցիկին խորագիրը) :

Մանուկ էի դեռ, երբ կը խօսուէր աշխարհի կործանումի մասին : Ու տակաւին կը խօսուի այդ մասին, — այս անգամ՝ «համաշխարհային կործանում »:

Ի՞նչ իմաստ ունի այս սպառնալիքը : Մեր բուհճիները կը բացատրեն տոլրքէն լեզուով մը,— «Շնորհաց այս շրջանը պիտի վերջանայ համաշխարհային տագնապով մը, որը յառաջ պիտի գայ ամենազգի հազարաւոր կենդանի անձերու երկրէն երկինք յափշտակուելովը : Անոնք այսպէսով ֆիզիքական մահ պիտի չտեսնեն եւ ասոնք այն անձերն են, որոնք իրենց հոգիներուն Յաւիտենական Փրկութեան պարգեւը ունին»:

Ասոնք արդարներն են : Շարունակենք.

— « Աստուած հաւատարիմ իր Ս. Խօսքին՝ այն ատեն պիտի բերէ այս յանկարծակի կորուստը բոլոր անոնց վրայ, որոնք պատրաստ չեն, մերժած ըլլալով իրենց մեղքերուն համար ապաշխարութիւնը եւ զանցառու ըլլալով ընդունելու Աստուծոյ փրկութեան պարգեւը : Ասոնք դժոխքին յաւիտենական բոցերուն մէջ պիտի ձգուին, ուր անոնք գիշեր եւ ցերեկ պիտի տանջուին յաւիտեանս յաւիտենից »:

Ասոնք ալ ինծի եւ քեզի պէս մեղաւորներն են :

Մէկ վայրկեան վէճի մտնենք մեր բուհճիին հետ, որ ինծի ղրկեր է իր եռանդուն սպառնալիքին մէկ օրինակը :

Քրիստոնէական եկեղեցին կը հաւատայ նախասահմանութեան, այսինքն թէ Ադամի գործած մեղքին հետեւանքով՝ մարդկային սերունդը դատապարտուած է մշտնջենապէս : Ներումը անյուսալի է, անկարելի եւ աններդունելի,— ոչ մէկ եկեղեցի կրնայ լուալ ու սրբել գործուած մեղք մը : Ճիշդ է թէ գրուած է որ Քրիստոսի խաչելութեամբ սրբուեցաւ յաւիտենական մեղքին դատապարտութիւնը, որ կը ծանրէր մարդկային սերունդներու վրայ : Բայց չէ՞ որ քրիստոնէական եկեղեցին դատապարտեց յանցանքները, պեղագոսեանները, դոնականները, որոնք կը յաւակնէին թէ կարելի է աստուածային ներում ստանալ Աստուծոյ փոխանորդներուն եւ անոնց հիմնած ծէսերուն շնորհիւ :

Արդ, եթէ մեղքը նախասահմանեալ է, ինչո՞ւ պատիժը (դժոխք կամ աշխարհի կործանում) : Իսկ եթէ կարելի է ներումը, ուրեմն ի յառաջագունէ ընդունելի է նաեւ մեղքին գաղափարը,— այն ատեն ինչո՞ւ այս սպառնալիքը :

Պիրատէ՛ր, (այս անունը կը տրուի բուհճիներուն), եթէ մեղք մը կայ, որուն կարելի չէ ներել, այն ալ տոլրքէն հայերէն լեզուդ է, զոր գործածած ես թռուցիկիդ մէջ : Եթէ դուն քիչ մը հաւատաս քու լեզուիդ սրբութեան, այն ատեն քիչ մը պակաս կը բարբաջես, քիչ մը պակաս ցաւագարութիւն ցոյց կուտաս :

Ես աղօթեր եմ քեզի պէս մինչեւ խեղճիս բուսնիլը եւ քու Աստուածդ չկրցաւ ցոյց տալ իր շնորհքը : Տե՛ս, իմ հոգեկան ուժս որ իմ աստուածս է, ինչե՛ր կ'ընէ : Անցեալ անգամ՝ Ֆրանսայի Ազգ. Պարգեւախաղէն մէկ թիւով կորսնցուցի կէս միլիոն, բայց երբ հոգեկան ուժս նետեցի կոյր բախտին կշիռքի նժարին մէջ, այս անգամ քիչ մնաց վաստկէի մէ՛կ միլիոն (կորսնցուցի երկու թիւի տարբերութեամբ) :

Յաջորդ անգամ՝ աչքս նայէ՛ : Քու Աստուածդ, որ աշխարհի կործանում կը գուժէ, պիտի չպարտուի՞ միթէ իմ ներսս բնակող աստուածէն, հոգեկան ուժէս, որ իր շահելիք մէկ միլիոնի պարգեւով կը խոստանայ ստեղծել նոր աշխարհներ :

ԱՐԱՋ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Օտար խառնակչութեան քերանը գոցենք»

Թուրքերէն «Թան »ի մէջ, « Սոն Փոստա»յի նախկին խմբագրապետ Մ. Զէքէրիա կը գրէ .—

Ընդհ. պատերազմի շրջանին ամէն կողմ խառնակող, մտքերը խանգարող, ժողովուրդին բարոյական կորովը տակն ու վրայ ընելու աշխատող գաղտնի կազմակերպութիւն մը կար : Ամէն օր հրապարակ կը նետէր սեւ լուրեր եւ հանրային կարծիքը յուսահատութեան կը մղէր : Այն ատեն այս սեւ լուրերու քարոզչութեան «Թաթավլայի գործակալութիւն» անունն էր տրուած :

Այդ սեւ լուրի քարոզութեանց նպատակն էր ազգը կռնակէն հարուածել, ճակատը կտրել եւ խուճապ ստեղծել :

Այսօր եւս երկրին ներսը ազգային միութիւնը խանգարելու ձգտող, պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալով եւ հանրային կարծիքը շփոթեցնելով զբաղած քարոզչական կազմակերպութիւն մը կայ : Այդ կազմակերպութիւնը ձեռքի տակէ հրապարակ կը նետէ զանազան զրոյցներ եւ հանրային կարծիքը տակն ու վրայ կ'ընէ :

Այդ գործունէութեան ամէնէն բացայայտ օրինակը, այս անգամ, թրքական դրամի մասին կատարուած քարոզութիւնն ու մէջտեղ նետուած շփոթեցուցիչ զրոյցները կը կազմեն : Կառավարութեան սկզբունքն է թրքական դրամին արժէքը պահպանել : Հակառակ ատոր՝ անոնք, օգտուելով Ճէլալ Պայարի փոխ - վարչապետ ըլլալէն, զրոյց են հանած թէ մեր դրամը պիտի արժեզրկուի : Այդ սխալ զրոյցը տարածելու համար շատ մը բսի - բսուներ մէջտեղ նետուած են : Երկու օր առաջ, այդ զրոյցներու ազդեցութեան տակ, սակարանին մէջ անբնական վիճակներ տեսնուած են :

Քարոզութիւն կատարողներուն նպատակն է հրապարակը տակն ու վրայ ընել, կառավարութեան վարկը կոտրել եւ մեր արտածումին հարուած տալ :

Ո՞վքեր են այս քարոզչական գործը ղեկավարողները : Այս զրոյցներ ո՞ւրկէ են ելած : Կառավարութիւնը զբաղած է քննութիւն կատարելով եւ անշուշտ մէջտեղ պիտի հանէ պատասխանատուները : Բայց, բոլորհաւանականութիւնները կ'երթան օտար քարոզչութեան վրայ : Կան ուժեր, որոնք կ'ուզեն Թուրքիան տնտեսապէս գետին զարնել եւ իրենց քաղաքականութեան գործիք դարձնել : Անոնք գոհ չեն տնտեսական այն քաղաքականութենէն զոր կը վարէ մեր կառավարութիւնը : Մեզ մեր բազկերակէն զարնելու համար այդպիսի յոռի զրոյցներ կը հանեն : Հարկ է անոնց բերնար գոցել եւ օտար քարոզչութեան արգելք ըլլալ : Ներելի չէ որ օտար գործակալներ իրենք իրենց իրաւունք տան Թուրքիոյ մէջ քարոզութիւն ընելու :

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԲ ԱՅԼԵՒՍ ՎՏԱՆԳ ԿԱՅ...

Անշուշտ Իսմէթի անակնկալ հեռացումը խոր մտահոգութիւն պիտի ըստեղծէր Թուրքիոյ մէջ: Եւ այդ՝ երկու պատճառներով:

Իսմէթ երկրէն թէ կուսակցութենէն ներս ստեղծած էր իր կուռքերը,— իր անձին կապուած զանգուածներ ու տարրեր:

Երկրորդ՝ ան կը քշուէր այնքան արագ ու անսովոր ձեւով մը, որ ամենապարզամիտ դիտողին համար իսկ պարզ կը դառնար թէ երկրին համար աննպաստ կացութեան մը արդիւնք է այդ:

Ի՞նչ են, իրապէս, Իսմէթի տապալումին պատճառները:

Այս տեսակէտէն — մանաւորապէս դիկտատուրական երկիրներու մէջ — «անգիր լրագիր»ը (շշուկներ) աւելի հաւաստի է, անշուշտ, քան պաշտօնական մամուլը:

Եւ սակայն, այս վերջինը իր պարտկելու ճիգին ու իր մեկնութեանց զանազանութեանը մէջ կը փշրէ ու կը մատնէ բաներ, որոնք կրնան հիմք ծառայել՝ որոշ եզրակացութիւններ հանելու համար:

Թուրքերէն «Թան» սիստեմի խնդիր հանած էր: Երկիրը, իբրեւ թէ, նոր պետի մը կը կարօտի՝ տնտեսական նոր կարգուսարքի մը համար: Անցողակի ըսենք՝ նախօրդով՝ թէ Թուրքիա նոր ոչինչ ունի կատարելիք: Իսկ ներկայիս այնճան մտահոգ է երկրին ճակատագրով, որ այդ մասին մտածելու հնարաւորութիւն իսկ չունի: Իսմէթի ու իրեն հետ մէկ կամ քանի մը գործավարներու հեռացումը, սակայն, երբ տեղի կ'ունենայ երկրին քաղաքական աննպաստ շրջանին — բան մը որ քամալական իշխանութենէն ասդին առաջին անգամ այնքան չեշտուած կերպով կը զգայ Թուրքիա — կատարուած փոփոխումը աւելի մեծ կարեւորութիւն կը ստանայ: Թուրքիա իր գլխաւոր ճիգերէն մին էր ըրած նաեւ ներքին - ղեկավարութեան միասնականութիւնը: Դեռ քանի մը օր առաջ էր որ՝ «Թան», «Ճումհուրիէթ»ի ըրած իր նախադասութեանը մէջ կը գրէր թէ երկիրը շատ բան շահեցաւ ներքին միասնականութենէն: Շահեցաւ՝ երբ ներքին դժուարութիւններ ու պետական վերականգնումի աշխատանք կային: Արդ, տրամաբանական չէ՞ր որ ներկայիս, երբ այնքան ալեկոծ է Միջերկրականը, երբ Էնկիւրի առաջին անգամ ըլլալով «Եգէականի ռազմափորձեր» կը կատարէ — խոստովանելով որ իրապէս վտանգ մը կայ եւ այդ ճակատէն — եւ երբ քաղաքականօրէն այնքան զգալի կերպով տկարացած է Թուրքիան՝ այդ միասնականութիւնը աւելի զօրանար եւ ներքին տարակարծութիւնները անտեսուէին, ներքին, ժողովրդական հոգեվիճակը փոփոխումներով չցնցուէր եւ մանաւանդ իշխանութեան ու ղեկին գլուխը մնար Իսմէթը, որ, խոստովանինք, բաւական ընդունակ է վտանգներու եւ դժուարութիւններու շրջանին դիմագրաւելու:

Էնկիւրի նախընտրեց ուրիշ ճամբայ,— իշխանութեան բերաւ Ճէլալ Պայարը: Դէմք մը, որ, ճիշդ է, տընտեսական մարզին հոգին եղաւ, բայց բոլորովին տարբեր շրջանի մը մարդը կրնայ ըլլալ,— արտաքին նպաստաւոր մթնոլորտի մը օժանդակութեամբ միայն ներքին վերականգնումին ու անդորրումին ծառայել:

Արդ, Էնկիւրի՝ ստեղծուած քաղաքական կացութեան հակադրելով Ճէլալ Պայարի նման դէմք մը, կը վկայէ թէ տրամադիր է ընդգրկելու ուղի մը որ Իսմէթեան չի կրնար ըլլալ,— դիմադրական եւ անզիջող կեցուածք:

Անվարան կարող ենք ըսել թէ մինչեւ Նիօնի խորհրդաժողովը Էնկիւրի այս որոշումը չունէր ու չէր կրնար ունենալ: Թէեւ գրեթէ զրկուած Խ. Ռուսիոյ շօշափելի օժանդակութենէն, ան Նիօնի մէջ գտաւ նոր Անգլիա մը, որ յանկարծ փոփոխած էր իր վարանոտ քաղաքականութիւնը, առանց Իտալիոյ բացակայութիւնը նկատի առնելու մէկ երկու օրուան մէջ վճռած էր վերջ տալ խաղաղութիւնը ականահարող ասպատակութեան եւ, ինչ որ կարեւոր էր Թուրքիոյ համար, իր նաւատորմը կրկին իջեցուցած էր Միջերկրական...:

«Իտալիան բացը մնաց»,— «Անգլիա վերջապէս ընտրեց միակ ապահովիչ ճամբան» — «Նիօնը անհետացուց վտանգը»— այս էր Թուրք մամուլին ու նաեւ Թուրք պետական այրերուն արտայայտութիւնը:

Եւ սակայն, ինչքան արագ կառուցուեցաւ Նիօնի «հսկայական շէնքը» (Թուրքերէն «Թան»ի որակումով) այնքան արագ փլաւ ան: Փարիզի մասնագէտներու ժողովը պաղ ջուր թափեց Թուրքիոյ գլխուն: Վասն զի, ատիկա պիտի նշանակէր փոխադարձ զիջումի ճամբով համաձայնութիւն մը երեք, ապա չորս մեծերուն միջեւ: Իսկ այդ զիջումները, անտարակոյս, պիտի ըլլան ուրիշներու հաշւոյն: Այլ խօսքով՝ կուլը պիտի ըլլայ, կրկին, «մեր վերմակի մասին»... : Մուսոլինի - Հիթլեր տեսակցութիւնը կը ծառայէ այդ նպատակին: Էնկիւրի, այս արագ փոփոխումին առջեւ, ըստիպուեցաւ լրջօրէն հաշուի առնել դէպքերու նոր դասաւորումը եւ անմիջապէս փոխել նաեւ իր դէմքը: Երբեք անակնկալ մը պիտի չըլլայ վաղը, եթէ Ազգ. Ժողովը լուծէ նաեւ ինքզինքը եւ կատարուին նոր ընտրութիւններ: Այս բոլորը պիտի ընէ ան «լեզու գտնելու» ճիգով մը, ինչ որ, կը կարծենք, որ եւ է նպաստաւոր արդիւնք պիտի չունենայ ու չի կրնար ունենալ: Թուրքիան, իր դիրքին բերումով, արժէք ունի ու կը փնտռուի երբ երկու ուժեր պայքարի մէջ են անոր սահմաններուն կից տարածութեանց վրայ: Անգլօ-իտալական համաձայնութիւն մը, որ, անպայման, պիտի ընդգրկէ նաեւ Իտալիոյ եղած նախկին խոստումին վերահաստատումը՝ Թրքական ծովափունքի մասին, Թուրքիան կը դարձնէ բոլորովին անարժէք՝ իբրեւ ուժ: Կը մնայ ռուսական նեցուկը: Էնկիւրի, սակայն, այդպիսի պարագայի մը մէջ, կոթնելով Ռուսիոյ եւ, հետեւապէս, համաձայնելով անոր գործնական օժանդակութիւնը — Կարսէն մինչեւ Եգէական պէտք է հանդուրժէ ռուսական բանակի դոփիւնին: Բան մը, որ, իր կարգին, նոյնքան մեծ փորձանք մըն է· Մեծերը այլեւս հեռանալ չեն դիտեր: Մանաւանդ որ, իտալական թափանցումին դէմ՝ Ռուսիա պիտի ուզէ կարելի չափով աւելի շատ իջած ըլլալ դէպի հարաւ:

Ահա հեռանկարներ, որոնք լրջօրէն մտահոգութեան մատնած են Էնկիւրին:

Այս բոլորը աւելի համոզիչ կը դառնայ, երբ կը հետեւինք թրքական մամուլին: Անցեալ շաբթուն Պոլսոյ սակարանը տակն ու վրայ եղաւ: Նոր վարչապետը ստիպուեցաւ բացորոշապէս յայտարարել թէ թրքական դրամը պիտի չարժեզրկուի: Կառավարութիւնը սկսաւ խիստ հետապնդումներ կատարել, եւ, դարձեալ Թուրք մամուլի խոստովանութեամբ, սակարանային այդ խաղը սարքուած է օտար ուժերու կողմէ: Թան, իր առաջին էջին ճակատը, մեծատառ, չորս սիւնակի վրայ եւ «օտար քարոզչութիւնը դրամական գործին մէջ լայն չափերով կ'աշխատի» խորագրին տակ կը խոստովանի ամէն բան ու կ'աւելցնէ.— «Քանի մը ժամուան ընթացքին ամբողջ քաղաքին մէջ տարածուած է այն սուտ լուրը թէ Իսմէթ հրաժարած է թրքական դրամի արժեզրկման շուրջ Ճ. Պայարի հետ տարակարծիք ըլլալով: Ասիկա ցոյց կու տայ թէ օտար քարոզչական կազմակերպութիւնները ինչքան լայն չափով եւ ինչքան մեծ թափով կ'աշխատին»:

Ինչի՞ կը ձգտի այդ քարոզչութիւնը,— «Թուրքիան ելմտապէս ճնշելու եւ իրեն ենթարկելու»— կը բացատրէ Թան (Թուրքերէն):

Ուրեմն, դարձեալ հին պատմութիւնը: Ու ճիշդ այն վերաբերումը՝ ինչ որ կար Օսմանեան կայսրութեան հանդէպ:

«Օտար ուժ»ը, զոր չեն ծածկեր այլեւս Թուրք թերթերը, անշուշտ կ'աշխատի ներքին ճակատներ ստեղծել: Իսկ երբ որեւէ արտաքին ուժ կը ջանայ երկիր մը խառնակել, երկճղել ու խռովքի մատնել, կը նշանակէ կը ձգտի ներքնապէս հող պատրաստել՝ դուրսէն ըլլալիք շարժում մը դիւրացնելու համար:

Թուրքիա կ'ապրի այսպիսի կացութիւն մը: Երբեք վարդագոյն լաւատեսութիւն չէ այն կարծիքը թէ այդ օտար ուժը վաղը իր թաթը պիտի դնէ Թուրքիոյ վրայ: Զօրեղներու համաձայնութիւն մը աւելի դիւրին ու աւելի արագ պիտի իրականացնէ այդ ենթադրութիւնը: Օսմ. կայսրութիւնը կործանուած է միշտ Արեւմուտքի ներքին համաձայնութեամբ:

Բայց կանխահաս է խօսիլ այդ մասին, եւ դուրս՝ մեր նիւթէն:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏԸ

Գրած էինք գրական յաջողութիւնը բնիկ պարսկահայ երիտասարդի մը, Էմմանուէլ Մնացականեանի, որ ամերիկացի մրցակիցներու ձեռքէն խլած էր գրական մրցանակ մը (1500 տ.) «Արարատի Ակնաղբիւրը» անունով վէպով:

Մնացականեան, որ այժմ կը կոչուի Վարանդեան, ամերիկեան քաղաքացի դարձած, պայմանաւորուած է ամերիկեան հրատարակչական տան մը հետ, հրատարակութեանը համար իր պատրաստելիք վէպին Բ. հատորին, որուն ներածական մասը կը կազմէ «Արարատի Ակնաղբիւրը» գործը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՈԳԵՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԿԱ՞Յ ԹԷ ՉԿԱՅ...

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 Սեպտ.)·

—«1920էն ասդին մենք բացասական դիրք գրաւած էինք բոլշեւիզմի հանդէպ, իսկ ռամկավարները— դըրական: Եթէ մենք այնքան բախտաւոր ըլլայինք՝ որ չիրականանային մեր յոռի նախատեսութիւնները, բընական է, որ հոգեփոխուողը մենք պէտք է ըլլայինք: Ու քանի որ սխալողը, տարաբախտաբար, ոչ թէ մենք եղանք, այլ ռամկավարները, ուստի բնական է, որ հոգեփոխուողը անոնք պէտք է ըլլային:

Ռամկավարները այսպէս չխորհեցան սակայն: Անոնք սթափումի մէջ վարկաբեկում տեսան: Մանուկին վայել անձնասիրութեամբ, իրենց համար վիրաւորիչ նկատեցին ամէն վերաքննութիւն կուսակցական ուղեգծին մէջ:

«Վերջերս դաշնակցական թերթեր, որ, իմանք աւելի բարեացակամ տրամադրութեամբ, կը յեղյեղեն,— խոր դառնութեամբ կը գանգատէր ռամկավար «Պայքար»,— թէ հոգեփոխութիւն մը կը տեսնուի ռամկավար մամուլին մէջ»:

Ինչպէ՞ս, հոգեփոխութի՞ւն...

Ռամկավար պաշտօնաթերթին մահը աւելի թեթեւ կու գայ, քան այս հոգեփոխութիւնը...

«Խորհրդային Հայաստանի իրադարձութեանց հանգամանքը կամ հետեւանքը ինչ որ ալ ըլլայ,— կը գըրէր «Պայքար» իր Յուլիս 24ի խմբագրականին մէջ.— Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը ազգայնասէր եւ յիմարական կը նկատէ հակահայաստանեան քաղաքականութիւնը» (ըսել կ'ուզէ՝ .. հոգեփոխութիւնը. Ց.):

Ուրեմն, ինչ որ ալ ըլլայ, իրադարձութիւններու ինչ հանգամանք եւ եւ հետեւանքներ ալ ունենալու ըլլան, ռամկավարները պիտի շարունակեն միշտ միեւնոյն դիրքերուն վրայ մընալ: Մինչեւ իսկ երբ իրադարձութիւնները հեղեղի նման գան եւ զիրենք իրենց դիրքերուն հետ միասին քշեն եւ տանին: Այս վախճանը ռամկավարներու համար շատ աւելի նախընտրելի է, քան ողբերգած ընթացքի մը վերաքննութիւնն ու անոր փոփոխութիւնը:

Արդարութիւնը կը պահանջէ խոստովանիլ, որ ռամկավարները այս տեսակէտով տարիներ առաջ շատ աւելի խելացի էին:

Գաղտնիք չէ, որ բոլշեւիկեան յեղաշրջումի սկզբնական շրջանին, երբ ռամկավարները արտասահմանի մէջ այն համոզումին էին, թէ Դաշնակցութիւնը կապուած է բոլշեւիզմին բարեկամութեամբ, բուռն պայքար բացին խորհրդային իշխանութեանց դէմ՝ համայնավար վարիչները, գըլխաւորութեամբ Լենինի եւ Թրոցքիի, որակելով ամէնէն անարգ բառերով՝ գող, աւազակ, մարդասպան եւ այլն: Յետագային, երբ պարզուեցաւ, որ Դաշնակցութիւնն ու բոլշեւիզմը կեցած են հակադիր ճակատներու վրայ, ռամկավարները փոխեցին իրենց ընթացքը բոլշեւիկներու հանդէպ, զանոնք այս անգամ որակելով ամէնէն շոյի՛չ ածականներով:

Ու երբ ռամկավարներու այս «Երէկ»ն ու «Այսօր»ը մենք հակադրեցինք իրարու, Եգիպտոսի ռամկավար օրգանը պատասխանեց մեզ·

«Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը, «Արեւ»ը այսօր նոյնը չեն մտածեր քաղաքականապէս, ինչ որ կը մտածէին երէկ, եւ ասիկա պատիւ մըն է մեր կուսակցութեան եւ մեր թերթին համար», («Արեւ», 1924 Հոկտ. 4, Թ. 1708):

Հոգեփոխութիւնը երէկ պատիւ կը համարուէր, մինչ այսօր անարգանք կը նկատուի:

Երէկ ռամկավար օրկանը բնական կը գտնէր, որ քաղաքական կարեւոր իրադարձութիւնները փոխեն իր քաղաքական մտածումները, մինչ այսօր բարձրաձայն կը յայտարարէ, թէ ինչ որ ալ ըլլան այդ իրադարձութիւնները, ինչ հանգամանք եւ հետեւանքներ ալ ունենան, ռամկավարները, միեւնոյն է, միշտ անփոփոխ նոյն դիրքերու վրայ պիտի մնան:

Սակայն այս կեցուածքը վայել է մանուկներուն, բայց ոչ հանրային լուրջ հոսանքի մը, որ, ինչպէս ինք կ'ըսէ, «քաղաքական նպատակներ եւ ծրագիրներ» կը հետապնդէ:

Ապացոյց — այն վերաքննական ընթացքը, որ բռնած է ռամկավար օրկաններէն «Ապագայ»:

Առ այժմ խօսքի մէջ սակայն, բայց ոչ նաեւ գործի:

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

ԳԷՈՐԳ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Նամակ մը շատ հեռուներէն, կը գուժէ մահը յարգելի եւ անձնուէր հայորդիի մը՝ ընկեր Գէորգ Յովհաննիսեանի (Գայլորդի), կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ՝ Պրայլայի մէջ:

Ընկեր Գէորգ ունեցած է բաւական արկածալի կեանք եւ բեղուն անցեալ մը: Իր կենսագրութիւնը մանրամասն գրել «Յառաջ»ի սուղ էջերուն մէջ շատ երկար պիտի ըլլար: Այստեղ պիտի աշխատիմ համառօտակի ներկայացնել իր կեանքի գլխաւոր դրուագները, որչափ որ կրնամ մտաբերել:

Բնիկ Քէմախի Բաղառիճ գիւղացի, շատ հարուստ եւ ազդեցիկ գերդաստանի մը զաւակն էր ան: Դեռ պզտիկ հասակէն մտած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը, եւ իր շրջանին գլխաւոր ղեկավար ուժերէն մէկը դարձած էր: Երկրին մէջ եւ դուրսը, եղած է խիստ կարգապահ, պարտաճանաչ եւ վստահելի դաշնակցական մը:

Ինչպէս իր բոլոր հայրենակիցները՝ Գէորգն ալ պանդխտութեան ցուպը ձեռք առնելով եկած է Սերպիա եւ յետոյ Ռումանիա: Ընդհ. պատերազմին շատ մը կամաւորներ հաւաքելով եւ անոնց գլուխը անցած, Կովկաս մեկնած է կռուելու հայրենիքի ազատութեան համար: Անդրանիկի թիկնապահ զինուորներու տասնապետ կարգուած է պահ մը եւ քանի մը կռիւներու մասնակցելէ վերջ՝ վիրաւորուած է: Ապաքինելէ վերջ վերադարձած է Ռումանիա մասնաւոր պաշտօնով:

Անկախութեան հռչակումէն վերջ, երկար ատեն եղած է Պրայլայի Ազգ. Միութեան ատենապետ, յետոյ Թաղ. Խորհուրդի անդամ եւ նախագահ:

Ռումանիոյ պաշտօնական շրջանակներու մէջ զինքը իբրեւ հայկ. հիւպատոս կը ճանչնային, մեծ համարում կը վայելէր, եւ իր այդ հանգամանքով անհամար օգտակարութիւններ ունեցած է: Իրեն կը դիմէին բոլոր անոնք որ նեղ կացութեան մը մատնուած եւ կամ անելի մը առջեւ շուարած էին: Գէորգ իր գործը ձգած կը վազէր, ճար մը կը գտնէր անպայման: Այսօր շատեր կան որ իրենց հանգիստը եւ դիրքը անոր կը պարտին մասամբ: Ինքը մասնակցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շատ մը ժողովներուն պատերազմէն առաջ թէ վերջ, իբրեւ պատգամաւոր, ի միջի այլոց Վիեննայի Ընդհ. Ժողովին:

Հանրային կեանքի մէջ ալ արդիւնաւոր գործունէութիւն մը ունեցած է: Կը վազէր հոն ուր իր ներկայութիւնը պէտք էր, զոհողութեան գնով եւ առանց որեւէ նիւթական ակնկալութեան: Իր տեղը ուրիշ մը թերեւս շատ հարուստ եղած ըլլար, մինչդեռ ինքը կը հեռանայ այսօր գրեթէ աղքատ:

Օտարներու շրջանակին մէջ աւելի սիրուած եւ գնահատուած էր: Երկար տարիներ Պրայլայի Առեւտրական Միութեան վարչական անդամ եւ փոխ նախագահ եղած է: Ինք թէեւ հազիւ թէ գիւղին դպրոցը աւարտած՝ բայց համարձակ խօսող էր, տրամաբանող միտք եւ գործնական ոգի ունէր: Օտարներու կողմէ որեւէ անարգական խօսք կամ ակնարկ Հայերու հասցէին՝ անոր կողմէ կը խարազանուէր անխնայ:

Վերջին անգամ երբ իր քով գացեր էի հրաժեշտ առնելու, որով յաջորդ առաւօտ ճամբորդ էի, ստիպեց որ քովէն չհեռանամ: Պատասխանեցի թէ նորէն կու գամ եւ դուրս ելայ: Սիրտս կը ճմլուէր, վիճակը յուսահատական էր: Ամբողջ ճամբու ընթացքին անոր վրայ կը մտածէի, արդեօ՞ք վերադարձիս զայն ողջ պիտի գտնէի: Այո, սիրելի ընկեր, ես նորէն պիտի գամ եւ մօտ օրէն, բայց ափսոս որ փոխանակ քեզ բարեւելու, գերեզմանդ միայն պիտի կրնամ տեսնել:

Ընկ. Յովհաննէսեան կը թողու այրին եւ երկու աղջիկ զաւակներ: Անշուշտ Պրայլայի գաղութը եւ տեղացիները արժանաւոր թաղում մը կատարած են:

Եթէ իր թարմ հողակոյտին վրայ չկրցայ հրաժեշտի վերջին յարգանքս կատարել, գոնէ այս քանի մը տողերը թող փոխարինեն ակամայ բացակայութիւնս:

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի ընկեր: Փունջ մը ծաղիկ եւ յիշատակդ անթառամ մնայ:

ԵՂԻԱ ՕՋԱՆԵԱՆ

Փարիզ

ՏՈՒՐՔ ԱՄՈՒՐԻՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Լեհական կառավարութիւնը 10 առ հարիւր տուրք հաստատեց ամուրիներուն վրայ, միեւնոյն ատեն թեթեւցնելով ընտանիքի հայրերու տուրքը: Կառավարութիւնը ասով կ'ուզէ քաջալերել ամուսնութիւնները եւ բազմանդամ ընտանիքները: Հաստատուած է որ երեք աղջիկէն հազիւ մէկը կրնայ ամուսին գտնել, որով [illegible] մնացած աղջիկներու թիւը կ'աճի տարուէ տարի: Ամուրիներու տուրքը պիտի ըլլայ 10 առ հարիւր 25 տարեկանին, եւ աստիճանաբար պիտի աւելնայ, 25 առ հարիւրի հասնելով 40 տարեկանին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Ա.

Երկու ուժեր իրարու հանդիպած էին, ու նայեցան իրարու: Որովհետեւ երկուքին աչքերն ալ կը վառէին, երկուքն ալ մնացին յաղթական: Ու գուշակուհին խնդալով ըսաւ.

— «Սիրոյ կռիւ: Ձեր աչքերը, պարոն, կրնան աշխարհներ վառել: Երիտասարդ էք, ու աշխարհը բռնած ձեր ուժերով, աշխարհներու կ'ուզէք դիմադրել: Երիտասարդ էք, ու ամէն բան ձեզի համար՝ կը փայլի արեւի պէս: Ու առանց վախի, առանց քայլ մը ետ կենալու ձեր մտքէն անցած բաներէն, սա դիմացի լեռներէն նոյնիսկ վար ցատկելու քաջութիւնը կը զգաք ձեր մէջ: Ձեր տարիքին համար քաջութիւնը՝ գեղեցիկ երազ մըն է, ատար համար երազուն աչքեր ունիք»:

Այս պահուն, վեր նայեցաւ գուշակուհին, ու մատովը ցուցնելով երկինքը, խնդաց յաղթականօրէն: Յետոյ ըսաւ՝ քարերուն նայելով·

— «Ձեր բախտին նետեցի, ու բոլոր քարերը իրենց տեղերը ինկան: Գիտցիր որ, ամէն բան, մեր տեսած բոլոր բաները, նոյնիսկ անտեսանելի բաներ, մեր կեանքին հետ կապ ունին: Քեզի համար նետեցի այս քարերը, ու քու ներկայութիւնդ, քու ուժերդ՝ բախտիդ ցանցը հիւսեցին այս քարերով:

«Քիչ առաջուան պէս նայէ:

«Սա խորտ ու բորտ ճամբուն մէջ գտնուող երկու կարմիր քարերը, իրարու հակառակորդ երկու աղջիկներ են: Երկուքին սէրերն ալ՝ երկու ճամբաներու կը նմանին...»

Երբ սիրոյ ու սիրահարներու խառն ի խուռն խօսքեր ըսել սկսաւ, Սերգօ կրկնապատկեց իր ծիծաղները, գլուխը կ'օրօրէր, ու կը պոռթկար ձայնը:

Գուշակուհի կոչուած թափառաշրջիկ կնոջ մը դիմացը նստած, չէր ուզեր որ իր հայրը ծիծաղէր այդպէս: Այս ծիծաղը ուրիշ բան էր, ու կեցած տեղը, հողը կը դողար իր ոտքերուն տակ: Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ՝ հոգին սրտէն սարսուռ մը կ'անցնէր: Սիրուած կնոջ մը հեծեծանքին կը նըմանէր ան:

Արշակ կուրծքին սեղմեց ձեռքերը, ու աչքերը գոց՝ կեցաւ պահիկ մը: Իր սրտին մէջ, հրաշալի քանդակի մը նըման կը մնար իր հօրը պատկերը: Եւ կ'ուզէր աւելի սեղմել իր ձեռքերը ու պահել անոր գեղեցկութիւնը:

Բայց այս գուշակող կնկան դիմացը, իր հայրը՝ բան մը կորսնցուցած էր երեսին վրայէն, ու կ'երեւար տըգեղ:

Ո՛չ, ո՛չ, չէր ուզեր կրկնել այս բառը, ու ձեռքերը կուրծքին սեղմած, կ'ուզէր մոռնալ ամէն բան: Իր հայրն էր ան:

Գուշակուհին կը խօսէր, բայց Արշակ մտիկ չէր ըներ: Ու, «հայրի՛կ, հայրի՛կ», ըսաւ ինքնիրեն, ու աչքերը լեցուեցան մշուշով: Այս տգեղութիւնը տեսնել չէր ուզեր: Բայց տրտմութիւն մը, իրերէն հոսող հըրապոյր մը սրբեց իր ներսը, ու պարտէզը, դաշտերը, մինչեւ դիմացի լեռները՝ թուեցան իրեն տխուր, տխուր, տխուր:

Իրենց պարտէ՞զը...

Իրենց պարտէզը, ճակտի քրտինքով առաջ եկած, պարտէզ բռնելու պաճուճանք ունէր, ու կը կախարդէր: Անոր տեսքը բաւական էր միայն՝ իր սիրտը լեցնելու համար հազար երազներով, յոյսերով հազար: Ու ամէն նայելուն՝ կը գեղեցկանար ան, ու ծառերը, փրփրուն կանանչ ալիքներու պէս կը յորդէին, ու արեւը՝ կը հալէր հոն ադամանդի պէս: Դրացի պարտէզներէն եկող բոլոր ձայները, բոլոր խօսակցութիւնները ու երգերը, անուշ արձագանգ մը կ'արթնցնէին իրենց պարտէզին մէջ, ու ինքիրմով իր ձայնը դուրս կու գար իր կոկորդէն:

Բայց հիմա՞կ...

Կարծես երազէ մը կ'արթննար, ու կրկին, երբ այս գնչուհիին ժպիտներուն կը խառնուէին իր հօրը ծիծաղները, «սանկ չեն ծիծաղեր հայրերը», փսփսաց ինքնիրեն, ու աչքերը գուշակուհիին տնկելով, պոռաց ամբողջ ձայնովը, «Ա՛լ բաւական է»:

Սարսուռ մը: Լռութիւն:

Արշակ քալեց կամաց կամաց, ու գնաց նստաւ ծառերուն տակ:

Սերգօ, աչքերով հետեւեցաւ իր տըղուն:

Այս տարիքը մարդ էր, սանկ բանի հանդիպած չունէր: Շատ դէչ եղաւ ու իր տղուն ձայնը սեղ սեղ ըրաւ մարմինը: Աչքերուն շագանակի գոյնը մթնեց ու կոպերը բացուիլ գոցուիլ սկսան՝ տեսակ մը դողդըղանքով: Երեսին թուխ գոյնը կարմրեցաւ ու ջղայնոտած սկսաւ պեխերը քաշել: Յետոյ գլանիկ մը ծըխեց: Ծուխը ներս քաշած ատենը, ծծելու, խմել, հատցնելու բան մը կ'երեւար վրան: Որովհետեւ ուժով ուժով կը ներշնչէր ծուխը, աչքերը կը դառնային ու կը բացուէին տարօրինակ լայնութեամբ: Հազիւ կէսը ծխած, նետեց գլանիկը ու պահ մը նայեցաւ անոր: Երբ ակռաները սեղմեց անձկութեամբ ու շրթունքները բացուեցան թեթեւօրէն, կարծես բան մը խածած կը ճմլէր:

Իր զայրոյթը կը տեսնուէր այս պահուս:

Ու ձեռքի արհամարհոտ շարժում մը ըրաւ: Մանուկենց համբարը [...]ած ատենը այս շարժուձեւը կ'ընէր, որովհետեւ արիւնը երեսը ցատկեց, ու ամէն բան դէչ երեւաց աչքերուն: Կարծես իր պարտէզը մտած էր ան, ու երբ տեսաւ իր տղուն ծանր ծանր քալուածքը, թշնամիներ կը տեսնէր չորս դին:

Սերգօ չէր սիրեր սանկ բաները: Պէտք էր տունին մէջ ամէն մարդ իր հետը խնդար: Ինք հօրմէն սանկ վարժուած էր, կ'ուզէր որ իր տղաքն ալ իրեն պէս ընէին: Ինք ալ հայրը [...]նեցած էր: Այս մտածումը սարսուռ ցուց մարմինը: Իր հայրը... ճակտի քրտինքը սրբեց իր լայնկեկ թաշկինակով, յետոյ գլխուն ու վիզին քսեց, ու երբ մազոտ կուրծքին դրաւ ձեռքը՝ սրտի զարկին հետեւելով, տարօրինակօրէն նայեցաւ դիմացը ու մրմնջեց, «Գիշերուան երազ էր պատահածը [...] ով իմ Աստուածս:» Ձայնին մէջ նոր սարսուռ մը կար:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(5) (Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄՐՑԱՆԱԿ ՇԱՀԱԾ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԵՐ

— օ

Գրած էինք թէ Երեւանի մէջ անցեալ տարի կազմուեցաւ թատերագրական մրցանակ մը, որուն յանձնախումբը մէկ տարուան ընթացքին ընդունեց 102 թատերախաղ: Ժիւրին անարժէք գտաւ 72 թատերախաղ, որոնք այլեւս յանձնախումբի քննութեան չենթարկուեցան: Մնացեալ 30 թատերախաղերը քննութեան առնուելով, մրցանակ շահեցան հետեւեալները.—

Առաջին մրցանակի արժանի գործ չկար:

Երկրորդ մրցանակը՝ վաստակաւոր բեմավար Արմէն Գուլակեան իր Արշալոյս թատերախաղով: Բ. մրցանակի գինն է 10 հազար րուբլի:

Երրորդ մրցանակը՝ Ալեքսանդր Արաքսման իր Էմմանուէլով, Զ. Հաւգարդեան (Զելակ) եւ Վ. Խուդավերդեան (Ռամզաս) Խնդութեան սրինգով, Մելիք Քոչարեան Կոյր Երամիշտը, Ա. Բաբսեղեան Կոմօ թատերախաղերով: Իւրաքանչիւրին տրուած է 7 հազար րուբլի:

Ժիւրին աւելէ գտա բեմադրութեան համար յանձնարարելի կը գտնէ հետեւեալ թատերախաղերը.—

Ցարութիւն Շալջեանի Պատւի գործը, Մելիք Քոչարեանի Բադալեանների ընտանիքը եւ Կամօն, Արադիի Ոսկի երազները, Բահատուրի Թոնդրակեցիք, Հայկ Բէյլէրեանի Միլիոնատէրի երազը (մանկական թատերախաղ):

Թատերախաղներէն մաս մը յանձնուեցաւ Խորհ. Գրողներու Միութեան, որպէսզի վերամշակելու ժամանակ այդ թատերախաղերը՝ հեղինակները ստանան անհրաժեշտ աջակցութիւնը Խորհ. Գրողներու Միութեան խորհրդակով:

Ժիւրիի նախագահն էր Վարդգէս Վարդապետեան, քարտուղարը՝ Ս. Մելիքսեթեան, անդամներ՝ Ն. Դաբաղեան, Հ. Գիւլիքէվխեան, Ցոլհ. Զօրուխեան, Ջ. Բաշինջաղեան, Աւետիք Իսահակեան, Հենրի Գաբրիէլեան, Գ. Արուլ:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ 15ԱՄԵԱԿԸ

—o—

1922ին Երեւանի բժշկական վարժարանը ունէր 122 ուսանող: Առաջին տարիներուն՝ գիտական աշխատանքներու համար յարմարութիւնները կը պակսէին, սակայն հետզհետէ կարելի եղաւ լրացնել պակասները եւ բժշկ. վարժարանը օժտուեցաւ ծանօթ փրոֆէսէօրներով,— Վ. Արծրունի, Քեչէկ, Մելիք-Ադամեան, Գ. Արէշեան, Ֆանարջեան, Ռ. Եոլեան, Ք. Պետրոսեան, Ռ. Գեանջեցեան, Ա. Ցակոբեան եւ ուրիշներ:

Բժշկական վարժարանը մինչեւ 1930 տուաւ 136 շրջանաւարտ:

1930ին բժշկ. վարժարանը բաժնուեցաւ համալսարանէն ու դարձաւ ինքնավար համալսարան: Առողջապահական գործավարութիւնը վարկ բացաւ համալսարանիչէնքին կառուցման համար: Կարճ ժամանակի մէջ համալսարանը օժտուեցաւ լաւ կահաւորուած լսարաններով եւ քիմիագիտութեան, հիւսուածաբանութեան, մարդակազմութեան, ախտաբանական կազմախօսութեան, բնախօսութեան աշխատանոցներով, մարդակազմութեան թանգարանով, հարուստ գրադարանով, եւայլն:

15 տարիներու ընթացքին, շրջանաւարտ եղած են 628 բժիշկներ, ինչպէս եւ 56 երիտասարդ գիտնականներ, որոնք հետազօտութիւններ կը կատարեն համալսարանի աշխատանոցներուն մէջ եւ արդէն տուած են հետաքրքրական գործեր:

Շուտով կ'աւարտի տեսական եւ գործնական ախտաճանաչման յատուկ շէնքին կառուցումը: 3 միլիոնի վարկ բացուած է կենսա-քիմիական եւ բնախօսական բաժիններու շինութեան համար: Ուսանողներու համար կը շինուի նոր շէնք մը:

Երեւան ունի նաեւ հիւանդապահուհիներու, տատմէկարոյժներու դասընթացքի յատուկ հաստատութիւններ:

Մօտերս պիտի տօնուի Երեւանի բժշկական համալսարանի 15 ամեակը, այդ նպատակով կազմուած է յանձնախումբ մը, որով կը մասնակցին առողջապահական գործավար Գ. Ղեւոնդեան, փրոֆէսէօրներ Մելիք-Ադամեան, Ե. Շէկ-Ցովսէփեան, Գ. Արէշեան, ինչպէս եւ Ե. Ցարութիւնեան, Բ. Աստուածատրեան, Ա. Սարգիսեան:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

— —

ԷՖՍ, 4 հոկտ. — Հ. Ց. Դ. «Քեռի» խումբը բանախօսութիւն մը սարքած էր կիրակի 3 հոկտեմբեր, հրաւիրելով ընկեր Վ. Համբարձումեանը:

Տղաքը հրաւէր ուղղած էին ամբողջ գաղութին, որ լման մէկ ժամ լսեց ընկեր բանախօսը: Ինծի համար դժուար է ամբողջովին գրի առնել բանախօսութիւնը: Ընկերը մանաւորապէս յանձնարարեց չխաբուիլ օտարներէն եւ կազմակերպուիլ աւելի քան երբեք:

⁂ Լը Միլի Ուսումնասիրացի կողմէ, մանկապարտէզի համար, կազմակերպուած վիճակախաղը տեղի ունեցաւ ի ներկայութեան ընկեր Վահ. Համբարձումեանի: Նախ փոքրիկները երգեցին «Ազատն Աստուած»ը: Ցետոյ ամենափոքրերէն սկսեալ տասը մանուկներ մէկ մէկ թիւ քաշեցին: Կրկին երգեցին «Տեսայ մի խիստ աղուոր գարուն», ծնծղանակներու պէս անուշ: Հողաբարձութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր անոնց որ քաջալերեցին այս ձեռնարկը, մանկանոցի մը շինութեան համար:

Շահող թիւերն են — 178, 250, 110, 237, 349, 164, 172, 124, 263, 415:

Ս. ՔԷՆտոյեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՁՈՄԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

— . —

ՎԱԼԱՆՍ.— Հրաւիրագիր տոմս մը, գէս՝ երկուշաբթի իրիկուն տարաւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան «Սիամանթօ» ակումբը: Խումբ մը երիտասարդներ հաւաքուած կը խօսէին զանազան նիւթերու շուրջ, սպասելով ուշացողներուն:

Ժամը 8.45ին՝ Զ. Ո. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի վարչութեան անդամներէն՝ Պ. Պետրոս Խաչերեան, պարզելով ժողովին նպատակը, ըսաւ.

— «Զափահաս Որբերու Միութիւնը անծանօթ կազմակերպութիւն մը չէ ձեզի համար: Դուք զայն կը ճանչնաք 1925էն ի վեր: Ան էր որ հիմնեց առաջին անգամ Վալանսի հայկական դպրոցը՝ զայն վարելով աւելի քան երեք տարի: Դուք զայն կը ճանչնաք, Ջինադադարի տօնին՝ հայկական Ետադոյնով իր մասնակցութեամբ: Զ. Ո. Միութիւնն էր որ, 10—12 տարիէ ի վեր կը տօնէ Ապրիլ 11/24ը: Դուք զայն կը ճանչնաք իր հրապարակային բանախօսութիւններով, ներկայացումներով, իր երկու պտոյտներով դէպի Զուիցերիա: Կը ճանչնաք զայն, իր թէյասեղաններով, դաշտահանդէսներով, եւ մանաւանդ իր Ձոմ մարզականով որուն համար հրաւիրուած էք հոս: Մեր մարզական ճիւղը կազմուած է 1935 նոյեմբեր 15ին, ունի 20 մարզիկներ 14էն 20 տարեկան: Առաջին տարին ունեցաւ 16 մրցումներ որոնց յաղթանակներն ուկանոնաւորութիւնը արձանագրեց «Ցառաջ»ը իր ատենին: Այս տարի՝ ան կը սկսի արդէն ախոյենական իր մրցումներուն, 26, որոնց կէսը բարեկամական է: Այս առթիւ տեղին վրայ հաւաքուեցաւ 12 խաղացողներու ապահովագրութեան եւ տեղափոխութեան անհրաժեշտ գումարը:

⁂ Ձոմ մարզականի երկրորդ բարեկամական մրցումը տեղի ունեցաւ՝ կիրակի, 3 հոկտ. կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ֆուայէ Քլիւպ տը Պուրկ լէ Վալանսի Ա. խումբին դէմ, անոր դաշտին վրայ:

Թեթեւ անձրեւ մը կը մաղուէր, տղաքը հեծելանիւներով դաշտ հասան, հայկական երգը իրենց շրթներուն: Քաջալերուեցան տեսնելով բարեկամներու խումբ մը, որ եկած էին ծափահարելու անոնց յաղթանակը:

Խաղը սկսաւ ժամը ճիշդ 3ին, դատաւորութեամբ պ. Ֆոնթէնի որ պաշտօնական դատաւորն է Տրօմ-Արտէշի շրջանին: Առաջին կիսախաղին, մեքենները իրենց ճկունութեամբ, եւ փաստերու կանոնաւորութեամբ կը տիրապետէին խաղին:

Հակառակորդ խումբը մէկ վայրէջքով եւ մեր բերդապահի տատանումներուն հետեւանքով նշանակեց առաջին նշանակէտը: Մեր տղաքը սկըսան թուլնալ, բայց շնորհիւ մեր պըղտիկներու լաւ փաստերուն, ունեցան գեղեցիկ վայրէջք մը եւ շահեցան առաջին նշանակէտը: Առաջին կիսախաղը վերջացաւ 1—1ով:

Երկրորդ կիսախաղին՝ մեր տղոց կուռիլը բարձրացած էր: Հակառակ իրենց պզտիկ ըլլալուն, խաղարկութիւնը կ'ըլլար բարձրէն. գլուխի փաստերը եւ ճկունութիւնը աչքի կը զարնէին: Վերջապէս մեր տղաքը շահեցան ուրիշ երկու նշանակէտներ եւս, իսկ հակառակորդ խումբը յաջողեցաւ շահիլ երկրորդ նշանակէտ մը եւս:

Խաղը վերջացաւ մերիններու յաղթանակով, 2ի դէմ 3ով:

Հոկտ. 10ին կը խաղան, Ֆրանսիէի Բ. խումբին դէմ:

Շ. Սեւան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հոյ Աթլէթիք Քլիւպը նկատի ունենալով մեր Ա. խումբի տարած յաջորդական յաղթանակները, կիրակի օր իր Ա. խումբը պէտք եղածէն ալ աւելի կազմակերպած էր մըրցելու մեզի դէմ, եւ խիկալէս յաղթական հանդիսացաւ, պարտութեան մատնելով 5—3ով, մեր ցարդ (այս եղանակին) անպարտելի Ա. խումբը:

Պահեստի խումբը 26 սեպտ. յաղթեց Ա.Ս.Բ.Թ.Թ.ի Ա. խումբին 5-2-ով. իսկ կիրակի 3 հոկտ. երբ կը մասնակցէր բաժակի մրցումին, հակառակորդ խումբը (Վիլիէ լը Պէլ) դաշտ չներկայացաւ եւ մեր պահեստինֆօրֆէով յաղթական համարուեցաւ 5-0-ով: Ուրեմն եղաւ ֆինալիստը յառաջիկայ կիրակի օրուան մրցելու համար կազմակերպիչ խումբին դէմ, (Ս. Ա. Քուրնէօվ) որ յաղթեց Ռուսերուն 3—2ով:

Մեր պահեստի խումբի երիտասարդ եւ կորովի մարզիկները մտադրած են ամէն ճիգ թափել, յաղթելու եւ արժանանալու տրամադրուած բաժակին. Ժամադրութիւն ժամը 2ին Porte de la Villette:

Ա. խումբը կրկին կը մեկնի գաւառ, այս անգամ ալ դէպի արեւմուտք, Ատլանտեան ափերուն մօտ, Նանթ քաղաքը (Փարիզէն 434 մղոն հեռու), մրցելու տեղական նշանաւոր խումբին դէմ: Ժամադրութիւն շաբաթ երեկոյ ժամը 5.30ին Gare Montparnasse. շոգեկառքը կը մեկնի ժամը 6.14:

Միսակ Երանեան

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Եգիպտոս ջնջեց օտար առանձնաշնորհները, սակայն դժուարութիւնները չեն հարթուած: Ժողովուրդը տակաւին ենթակայ է 15 տարբեր կրօնական ատեաններու, որոնք կը վարեն իւրաքանչիւր դաւանանքի իրաւական խնդիրները: Վերջերս Ղպտի մը, որ ամուսնացած էր կրօնակից կընոջ մը հետ, սիրահարեցաւ իսլամ կնոջ մը: Որպէսզի կարենայ ամուսնանալ, իսլամացաւ, ինչ որ իրաւունք կուտայ չորս կին առնելու: Առաջին կինը լսելով այս դէպքը, դիմեց Ղպտիներու պատրիարքարանը եւ ամուսնալուծում ստացաւ: Ասոր վրայ ամուսինը Իսլամներու կրօնական ատեանի դիմելով, հրաման ստացաւ որ ղպտի կինը իր էրկանը տունը վերադառնայ: Երբ ոստիկանները գացին այս հրամանը գործադրելու, կինը ցոյց տուաւ ամուսնալուծման վճռագիրը, ինչպէս եւ վկայական մը որ կը հաստատէր թէ կրկին ամուսնացած է ուրիշ Ղպտիի մը հետ...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Մինչեւ այն ատեն մենք միայն զօրակոչ էինք յայտարարած: Սազանովի վերջին հեռագրէն կը հասկցուի թէ մենք ի՛նչ վիճակի մատնուած պիտի ըլլայինք, եթէ Եավուզ»ի եւ «Միտիլլի»ի Նեղուցներէն մուտքը արգիլէինք: Այդ երկու նաւերը մեզ ազատեցին ռուսական նաւատորմի ճնշումներէն: Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը պաշտպանելու խոստումներուն կեղծ ըլլալը ցուցնող ուրիշ հեռագիր մըն ալ, որ Սազանովի կողմէ ղրկուած էր Պոլսոյ իր դեսպանին.

— «Մինչեւ որ Սոֆիայէն պատասխան ստանանք, էնվէր փաշայի հետ ձեր բանակցութիւնները երկարաձգեցէք: Ցիշեցէք որ Թուրքիոյ կողմէ ուղղակի մեզի դէմ ոեւէ շարժումէ չենք վախնար: Միեւնոյն ժամանակ, պահելով հանդերձ խօսակցութեանց միջոցին բարեկամական ոճը, ի հարկին յիշեցուցէք Թուրք ղեկավարներուն որ Ռուսիոյ հակառակ ոեւէ շարժում ամբողջ Անատոլուի կործանման պատճառ կ'ըլլայ եւ կը ջնջուի Թուրքիոյ անունը»:

Կը տեսնէք որ Ռուսերը կ'ուզէին ժամանակ շահիլ, սպասելով պուլկար կառավարութենէն իրենց ստանալիք պատասխանին:

Երբ վստահ ըլլային որ առաջին հարուածով պիտի կրնան Պոլիսն ու Նեղուցները գրաւել, վայրկեան մը իսկ չկորսնցնէին:

— Փաշա, քիչ առաջ յայտնած էիք որ Անգլիացիները պիտի չյօժարէին Նեղուցներու գրաւման Ռուսիոյ կողմէ: Խօսած էիք նոյնիսկ որ Անգլիացիները խոստացած էին գրաւոր երաշխաւորութիւններ տալ պահպանելու համար մեր ամբողջականութիւնը: Անկէ վերջ Անգլիացիներու միտքը փոխուած ըլլալը հասկցուեցա՞ւ.

— Շատ մը դէպքեր ցոյց կուտան որ Անգլիացիները փոխած էին իրենց միտքը: Դէպքերը թուականի կարգով դասաւորելով շատ աւելի դիւրին կրնանք հասկնալ այդ: Սոֆիայէն ստացուած պատասխանը Փեթերպուրկ հասաւ օգոստոս 12ին: Սակայն Սազանով գոհացուցիչ չգտաւ այդ պատասխանը, որովհետեւ Պուլկարիա կ'ըսէր.

— «Պուլկար կառավարութիւնը մինչեւ վերջ իր կատարեալ չէզոքութիւնը պահելու եւ իր սահմաններու պաշտպանութեան համար ամէն միջոց ձեռք առած ըլլալը կը տեղեկացնէ ռուսական կառավարութեան»:

Ասոր վրայ Սազանով պէտք տեսաւ բանակցութեանց շարունակումը մեզի հետ: Կարեւորը, այդ բանակցութեանց միջոցին Թուրքիոյ հանդէպ սնուցուած տրամադրութեանց ուրացումն է: Ձեզ անցուած փաստաթուղթերը կը պարզեն ամէն գաղտնիք:

1914 Օգոստոս 10ին Փարիզի ռուսական դեսպանատան խորհրդականի եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան քաղաքական բաժնի օգնական Փօնսոյի միջեւ խօսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ: Այս տեսակցութեան ընթացքին Թուրքիոյ շուրջ տեղի ունեցող խօսակցութեանց մասին Փարիզի ռուս դեսպանը հետեւեալ հեռագիրը կը ղրկէր արտաքին նախարարութեան.

— «Երիտասարդ Թուրքերն ու անոնց մտածումները լաւ գիտցող Փօնսօ հետեւեալ կարծիքը ունի. — Թուրքերը Գերմաններու յաղթանակին փափաքողները չեն. բայց կացութեան ի նպաստ Գերմանիոյ ընթանալուն շուրջ Գերմաններու կողմէ տրուած հաւաստիքներուն եւ թափուած ջանքերուն ազդեցութեան տակ են: Եթէ Դաշնակից պետութիւնները յաղթական ելլեն, կը վախնամ որ Ռուսիա գրաւէ Նեղուցները: Ըստ Փօնսոյի, պէտք է մէկ կողմէ Թուրքերու հասկցնել եւ չեզոքը այդ Դաշնակիցները պիտի յաղթանակեն, միւս կողմէ ալ հաւաստիքներ տալ թէ այդ յաղթանակէն ո եւ է վնաս պիտի չհասնի Թուրքիոյ»:

Տեսէք այդ հեռագրին վերջաւորութեան ինչ կը գրուէր.— «Իրականին մէջ, հոս, Փարիզի մէջ, մեր յաղթանակին շուրջ այնքան բուռն ոգեւորութիւն եւ վստահութիւն կը տիրէ որ ըստ Փօնսոյի Թուրքիոյ մեր թշնամիներուն կողմը անցնիլը շատ աւելի նըպաստաւոր է. տարով կ'իրագործուի Թուրքիոյ բնաջնջումն ու բաժանումը»:

Այս բոլորը ցոյց կուտան որ դաշնակից պետութիւնները կը ջանային չոյել Թուրքիան, ժամանակ շահելու համար: Մեր հողային ամբողջականութիւնը պաշտպանելու իրենց խոստումները բոլորովին զուրկ էին անկեղծութենէ եւ դիւանագիտական խաբէութենէ տարբեր բան մը չէին: Այս գործին մէջ Փարիզ եւ Փեթերպուրկ ձեռք ձեռքի կ'աշխատէին:

Սազանով, Պուլկարիոյ պատասխանը ստանալէ վերջ, Ֆրանսայի կողմէ եղած առաջարկներու քննութեան ձեռնարկեց: Ան Օգոստոս 15ին Լոնտոնի ռուսական դեսպանին կը հեռագրէր.

— «Ֆրանսայի կողմէ ուղղուած առաջարկի մը համաձայն, Կէօպէնի Թուրքիոյ կողմէ գնուելուն շուրջ խորհրդակցեցէք Անգլիոյ արտաքին նախարարին եւ ֆրանսական դեսպանին հետ: Ըստ մեզ հետեւեալ առաջարկները պէտք է ուղղուին Թուրքիոյ.

1.— Թուրքիա իր չէզոքութեան շուրջ հարկ եղած անկեղծութիւնը ցոյց տալու համար պէտք է ցրուէ զօրակոչի հետեւանքով զէնքի տակ առնուած իր բանակը:

2.— Ասոր փոխարէն Դաշնակից պետութիւնները կը ստանձնեն ապահովել Թուրքիոյ վարչական ու հողային ամբողջականութիւնը:

(18) (Շար.)

ԼՈՒՍԱԴԻՄԻՆ

(ՎԻՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Երկար ատեն լռեցին երկու ընկերները: Արեւը արդէն կարգին բարձրացեր էր Դաշտին մէջ հնձուորներու չաբանները յառաջ կը շարժէին ոսկեգոյն արտերը հնձելով: Հնձուորներու եռեւէն կը հասնէին խուրձ կապողները:

— Օ՜ֆ, ծօ Թոփալ, ի՛նչ անուշ բան է էս կեանքը: Հէ՜յ, հէ՜յ, ատեն մը մեր արտերուն մէջ լէ քառսուն հնձուոր դերանդի կը շարժէր: Մեր տունը իմալ որ վանքի տուն եղնէր, մեր սեղան միշտ փռուկ էր, տասը կ'եր թար քսանը կուգար, էլ Թուրք, էլ քիւրտ, հարցնողը ո՞վ, կ'ուտէին, կը կշտանային, բերան մ'ալ օրհնութիւն կուտային: Քարուանսարի պէս մեր տան դռները ցերեկ-գիշեր բաց էին: Թոփա՛լ, էն ատեն մեր տան մէջ Հայր Աբրահամու պէրէքէթը կար:

Թոփալ Սատանան թէեւ չպատասխանեց, բայց այնպիսի նշանակալից հայեացք մը նետեց ընկերոջ դէմքին, որ հազար խօսքի արժէք ունէր: Գէոն հասկցաւ անոր միտքը ու քիչ մը հեգնական ժպիտով, ըսաւ.

— Ծօ անհաւա՛տ, ծօ կապա՛շտ, նորէն կ'եղնի, ուղտի կաշին որքան թեթեւ՝ նորէն էշու մը բեռ կ'եղնի, հասկցա՞ր, ես քէ կ'ըսեմ, քու յոյս դիր վեր Աւիւծ Գեւոյին: Հէ՜յ, հէ՜յ, ինչեր պիտի եղնին: Ծօ նայէ է՛ն կողմը, ուռու բարտի ծառերաց մէջ էն ջաղացքն լէ իմն է: Երկու աչքէ ջաղացք ի, ողորմած հերս էնոր քարերը Նախիջեւանու կողմերաց բերել տըւած է, Խասատուրայ ջաղացքներու մէջ էնոր հասը չի կայ:

— Ո՞վ կ'աշխատցնէ էդ ջաղացքը:

— Ծօ, էդ լէ զարթեր է Հասան աղէն. կ'ուզես հիմա երթամ ջաղացք ձեռացը կ'առնիմ. բայց Թոփալ, ես լէ իմ հաշիւ ունիմ, ես Աւիւծ Գեւօ չեղնիմ, թէ էդ Հասան աղին աչք չքորցնեմ, իմ հօր մալերաց տէր չեղնիմ:

— Ախպէրս, էդ իմա՞լ կ'եղնի, Գործոթէն էաղին էդ խօսք շատ լսեցի,— հակառակեցաւ Թոփալ Սատանան:

— Մէկ երկու օր լէ սաբըր ըրէ, ծուռ տղայ. հալա նոր Հասանք տուն ...որ քիչ խելք ունենայիր, շատ բան հասկցած կ'եղնէիր...:

Կէս օրուան մօտ երկուքը վերադարձան տուն եւ Նոյեմզարի պատրաստած թանապուրով գոհացած, քաշուեցան իրենց սենեակը, ուր երկնցան կուզ կողքի:

Մթնելու մօտ, երբ դաշտային աշխատանքները կը վերջանան եւ գիւղացիք կը վերադառնան գիւղ, երիտասարդները սկսան հաւաքուիլ Աւիւծ Գեւոյի մօտ:

Սահմանադրութենէն վերջ, տարիներով Կովկաս ապաստանած երիտասարդներէն շատեր վերադարձած էին Խասատուր: Կովկասի մէջ անոնց մեծամասնութիւնը յեղափոխական կուսակցութեան միացած էր: Բնականաբար Կովկասի համեմատաբար ազատ պայմաններու մէջ անոնք աւելի յանդուգն, ձեռներէց եւ աղա-բէկերու առջեւ ճկելու ունակութենէն ազատուած էին: Շատ շատեր Կովկասի մէջ ծանօթ էին Աւիւծ Գեւոյին եւ կամ լսած էին անոր անունը: Անոնց համար ան հռչակաւոր հայդուկ մըն էր, Կովկասի մէջ յարգուած կռուող մը, որու երիտասարդութեան կատարած յանդուգն արարքը, Զուժչուտ բէկի սպանութիւնը, մեծապէս նպաստած էր անոր հռչակին տարածուելուն:

Բնականաբար Կովկասէն եկողները, նախ քան Աւիւծ Գեւոյի գալը, համբաւած էին անոր քաջութիւնները, ամէն մէկը բան մըն ալ իր կողմէն աւելցնելով, տեղական հայրենասիրութենէ մղուած: Գիւղի երիտասարդութեան համար հին Ասլան բէկը լեգենտական անուն մըն էր, թէեւ իրենցմէ ոչ ոք կը յիշէր զայն. իսկ անոր վըրայ աւելցած հայդուկ Աւիւծ Գեւոյի քաջագործութիւնները, այնպիսի լուսաշող պսակ մը կազմած էին անոր գլխու շուրջը, որ երիտասարդութիւնը սիրով հպատակեցաւ անոր հեղինակութեան, զայն համարելով Խասատուրի եւ շրջանի յեղափոխական ղեկավարը: Երիտասարդութիւնը կը հաւաքուէր Աւիւծ Գեւոյի մօտ լսելու անոր բերնէն հայդուկային կռիւներու մասին, կամ մտիկ ընելու անոր նշանաւոր ճառերը, որոնց համբաւը հասած էր Խասատուր: Հակառակ անոնց սպասումին, Աւիւծ Գեւօ ոչ թէ չէր ճառեր, այլ հազիւ կը խօսէր գիւղի գլխուն անցած տարիներու պատահած դէպքերու մասին: Ու այդքանով կը գոհանար:

Ինչպէս ամէն գիւղի մէջ, Խասատուրն ալ, մանաւանդ Աւիւծ Գեւոյի գալէն վերջ, երկու հակընդդէմ թայֆաներու բաժնուեցաւ: Երիտասարդութիւն, բազմաթիւ ընտանիքներ, որոնք Ռէս Գեւոյի բարեկամները եղած էին, բռնեցին Աւիւծ Գեւոյի կողմը, իսկ մի քանի ունեւոր ընտանիքներ, քահանան եւ Ռէս Ցակոբը՝ Հասան աղային կրթնելով հակառակ դիրք բռնեցին: Բոլորի համար ալ պարզ էր, թէ վերջ ի վերջոյ Աւիւծ Գեւօն եւ Հասան աղան պիտի բռնուէին իրարու հետ:

Հազիւ թէ երիտասարդները հաւաքուած էին, երբ քահանան եւ Ռէս Ցակոբը ներս մտան ու տեղաւորուեցան Գեւոյի երկու կողմը: Այդ երկուքն ալ սիրուած մարդիկ չէին գիւղին մէջ: Քահանան անողնայար մարդ մըն էր, աւելի խեղճ՝ քան չար մարդ մը, որուն գլխաւոր պակասութիւնն էր մեծերու առջեւ ծռիլ կամ ինչպէս ժողովուրդը կ'ըսէ, ուժեղի զուռնայով պարել: Շուքէն վախցող, երկու կը մտածէր մէկ քայլ առնելու համար: Անոր գլխաւոր խորհրդատուն Հասան աղան էր:

Սահմանադրութեան հռչակումն ալ չկրցաւ ներշնչել անոր հոգեկան արիութիւն: Այն մարդը մնաց ինչ որ էր Համիտեան ռէժիմի օրով: Գիւղի կինները, սակայն, կը սիրէին զայն որպէս լաւ պատարագիչ եւ շարական երգող: Թէկուզ Խասատուրի նման գիւղի մը մէջ, կինը որոշ ազդեցութիւն մը ունի, երբ հարցը կը դառնայ եկեղեցիի եւ տէրտէրի շուրջ:

Ռէս Ցակոբը բոլորովին տարբեր տիպ մըն էր: Աղքատութենէ առաջ եկած, ուժեղ կամքի տէր, խորամանկ եւ ագահ մարդ մըն էր: Ռէս Ցակոբը ձեռք ձեռքի տուած Հասան աղայի հետ, գիւղի մէջ կարածը կարած, կապածը կապած էր: Համիտեան ռէժիմին ամէնքը կը դողային անորմէ: Կովկասէն վերադարձող շատ մը փախստականներէ սպառնալիքով կաշառք վերցուցած էր, որպէս թէ կառավարութեան մեծերու բերանը անուշցնելու համար: Սահմանադրութեան հռչակումէն վերջ, գիւղացիներու մեծամասնութիւնը միացած, համբերութեամբ մը դիմեցին Թոփրագ Գալէ, զայն ռէսի պաշտօնէն քշելու համար: Ողջ ըլլի Հասան աղան, որուն եւ քիւրտ բէկերու ազդեցութեամբ ընթացք չտրուեցաւ գիւղացիներու խնդիրը: Ռէս Ցակոբը ինը տարիէ ի վեր գիւղի ռէսն էր, եւ պիտի մնար որքան ատեն որ ուզէր Հասան աղան:

Երբ քահանան ու Ռէս Ցակոբը ներս մտան, խօսակցութիւնը յանկարծ դադրեցաւ: Քահանան ծռելով Աւիւծ Գեւոյի ականջին փսփսաց. «Կարեւոր խօսակցութեան համար եկած ենք կուշտ, կ'ուզենք առանձին տեսնուիլ հետդ»: Աւիւծ Գեւոյի ձեռքի շարժումին վրայ երիտասարդները հեռացան սենեակէն, բացի Թոփալ Սատանայէն: Քահանան դառնալով Ռէս Ցակոբին ըսաւ.

— Ռէս Ցակոբ, հիմա ինչո՛ւ համար որ եկանք, ըսէ՛ Ասլան բէկին:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Ուրեմն ամերիկեան կառավարութիւնն ալ կը ճանչնայ Ազգաժողովին, որ նոյնպէս դատապարտած էր Ճափոնի ընթացքը: Ցայտնի չէ թէ Մ. Նահանգ-ները ինչ գործնական միջոցներու պիտի դիմեն, արժեցնելու համար իրենց տեսակէտները: Հաւանական է որ խորհրդարանը արտակարգ նիստի հրաւիր-ուի նոյեմբեր 8ին, թէ այս հարցը եւ թէ ուրիշ ներքին խնդիրներ քննելու համար:

Ազգաժողովը որոշեց շարունակել իր նիստերը, մինչեւ որ կարելի ըլլայ ելք մը գտնել չինեւճափոնական պատերազմին համար: Այն ինը պետութիւն-ները որ 1922ին դաշնագիր մը ստորագրած են Ծայր. Արեւելքի գործերուն համար, ժողովի հրաւիրուած են Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ:

Մինչ այս մինչ այն, Ճափոն կը շարունակէ զինուորական գործողութիւն-ները: Զորեքշաբթի օր 66 օդանաւեր կրակ տեղացին Քաթոնի եւ Շանկայի վրայ: Ուրիշ տասը չինական քաղաքներ ալ ռմբակոծուեցան:

Կացութիւնը Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Թէլ Ավիվի տօնավաճառը 1939ին պիտի յետաձգուի, իբրեւ հետեւանք վերջին խռովութեանց: Տօնավաճառը, որ ընդ-հանրապէս տեղի կ'ունենայ երկու տարին անգամ մը, վերջին անգամ բացուե-ցաւ 1936ին:

Արաբական կոմիտէին լուծումը եւ անդամներուն ձերբակալութիւնը, ինչպէս եւ միւֆթիին պաշտօնանկութիւնը խոր ազդեցութիւն գործած են Պա-ղեստինի մէջ: Եաֆայի նաւահանգիստը չէ փակուած եւ շոգենաւեր կ'երթան կուգան առաջուան պէս: Հեռաձայնի հաղորդակցութիւններն ալ վերահաս-տատուած են:

*** Հայֆայէն կը հեռագրեն թէ Սաֆէտի արաբական բոլոր խանութները ազդ մը ստացան, որուն ստորագրութիւնը կը բաղկանայ հրացանէ մը եւ ատր-ճանակէ մը: Ազդը կը յանձնարարէ բոլոր առեւտրականներուն գործադուլ հռչակել, մինչեւ որ Արաբները չահին դատը: Սպառնալիքներ ուղղուած են ա-նոնց որ չեն հպատակիր այս հրահանգներուն:

*** Երուսաղէմի միւֆթին հեռագիր մը ուղղեց արաբական երկիրներու վեհապետներուն, տեղեկացնելով հոգատար իշխանութեան վերջին տնօրինու-թիւնները եւ անմիջական միջամտութիւն խնդրելով, որպէսզի Անգլիա աւելի արդարութեամբ վարուի Արաբներուն հետ:

Ձմեռնային օգնութիւնը Գերմանիոյ մէջ

Հիթլէր այս տարի ալ ձմեռնային օգնութեան գործը բացաւ քաղաքական ճառով մը, 20.000 նացիներու առջեւ: Իր կարծիքով, աշխարհ խռովութեան մատնուած է, եւ միայն Գերմանիան է որ խաղաղութիւն կը վայելէ: «Կ'ապ-րինք խռովայոյզ ժամանակներու մէջ: Անկարգութիւնն է որ կը տիրէ մեր չուրջը: Ուր որ նայինք, յարաբերութեանց խանգարումն է եւ խլրտում, բացի մէկ երկրէ որուն հետ ձեռք ձեռքի կը քալենք: Գերմանիան խաղաղութեան ճշմարիտ կղզի մըն է այսօր: Երբ Ֆաշական Իտալիոյ ներշնչեալ հիմնադիրը Գերմանիոյ մէջ ողջունուեցաւ աննախընթաց խանդավառութեամբ, անգլերէն թերթ մը գրեց թէ «Գերմանիոյ Ազատութեան կուսակցութիւնը» նորէն գոր-ծունէութիւն կը ցուցնէ երկրին մէջ: (Ժողովուրդը զարմանքով լսեց այս ա-նունը որ առաջին անգամ կ'արտասանուէր): Մենք անշուշտ բան մը չենք գի-տեր այդ կուսակցութեան մասին, բայց երեւի այդ լրագրին խմբագիրները գիտեն: Անոնք այդ կուսակցութեան ուժը ապացուցանելու համար կ'ըսեն թէ միլիոնաւոր տետրակներ բաժնուած են նամակատուփերու մէջ: Որովհետեւ մենք բան մը չենք գիտեր այդ տետրակներու մասին, կը հետեւի թէ անոնք դուրսէն բերուած են: Այս բոլորը կը ձգտին խախտել մեր ազգային միու-թիւնը: Մեր թշնամիները կը մոռնան որ Գերմանիոյ միութիւնը լաւագոյն ա-պահովագրութիւնն է ազգին ապագային համար: Թող ճակատագիրը խնայէ մեր ժողովուրդին՝ ամենամեծ դժբաղդութիւնը. բայց եթէ հարկ ըլլայ, միլիո-նաւորներ պատրաստ պիտի ըլլան զոհուելու, ազգին յաւիտենականութեան համար»:

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ հանգանակութիւն պիտի կատարուի տունէ տուն, ամենաբարձր պաշտօնատարներու միջոցաւ, ի նպաստ կարօտ-եալներու: Հիթլէրի բացման ճառէն վերջ, Տօքթ. Կէօպէլս յայտարարեց թէ ձմեռնային օգնութեան գործը առաջին տարին արտադրած էր 58 միլիոն մարք, իսկ անցեալ տարի՝ 406 միլիոն: Ածխավաճառ ընկերութիւնները անց-եալ տարի տուած են 4ուկէս միլիոն մարքի ապրանք. երկաթուղիները ձրի փոխադրած են 177.0000 վակոն բեռ, ինչ որ 17 միլիոն մարքի արժէք մը կը ներկայացնէ: Արտասահմանի Գերմանները նուիրած են աւելի քան 2ուկէս մի-լիոն: Այս տարի առաջին հանգանակութիւնը արդէն հասած է 21 միլիոնի: Նպաստընկալ քաղաքացիներու համեմատութիւնն է 161 հոգի հազար բնակիչի վրայ: 1936 — 37ին բաշխուած է 124 միլիոն մարքի ուտելիք, 72 միլիոնի հա-գուստ, 62 միլիոնի վառելիք: «Այս է գործնական քրիստոնէութիւնը», եզրա-կացուց Հիթլէր:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔՕ-ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ցոյցերը կը շարունակուին, Ամերիկացի լեգէոնականներու ժամանման առթիւ: Չորեքշաբթի տեղի ունե-ցաւ երկու ձիաւոր արձաններու բացումը՝ Վերսայլի մէջ, մէկը՝ ի յիշատակ Լա Ֆայէթի, միւսը՝ ի պատիւ Ջօր. Փըրշինկի: Արարողութեանց ներկայ էր Հանրապետութեան նախագահը: Հինգ հազար ֆրանսացի եւ ամերիկացի պաշ-տօնեաներ երկու ժամ կեցան անձրեւին տակ, այս հանդիսութեան առթիւ: Ճառեր խօսեցան մարաջախտ Փէթէն եւ Ջօր. Փըրշինկ: Ամերիկացի զօրավարին ձօնուած արձանը մեծարանքն է 35.000 ֆրանսական գիւղերու:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Չեկան ձերբակալած է Ծայր. Արեւելքի համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին քարտուղարը, Վարէյքիս, իբրեւ ընդդիմադիր: Ձերբակալուած են նաեւ երեք ճարտարագէտներ, ինչպէս եւ Ծայր. Արեւելքի ամէնէն կարեւոր թերթին բոլոր խմբագիրները, իբրեւ հակայեղափոխական:

1937Ի ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ Բ. շարքը դրօշի տակ պիտի առնուի Հոկտ. 18էն 20: Առաջին շարքը կանչուած էր Սեպտեմբերի սկիզբը:

ՎԵՑ ՇԱԲԱԹԷՆ պիտի բացուին մեթրոյի երկու նոր կայարաններ, մէկը՝ Սօ-Ռօպէնսօն, միւսը՝ Մասի-Փալէզօ: Առաջինը ունի 12 քիլ. 500 երկայ-նութիւն, երկրորդը՝ 16 քիլոմեթր: Օրական 50 կառախումբ պիտի բանի իւ-րաքանչիւր գծի վրայ:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ անդրանիկ որդին Սպանիա գացած է իբրեւ օդաչու: Զա-խակողմեան թերթերը կը գրեն թէ Իտալիա շարունակ նոր ուժեր կը ղրկէ Սպանիա:

ԱՀՌԵԼԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ պատահեցան Արիէժի նահանգին մէջ, սրբելով ութ գիւղական տուներ եւ «շաքարի պէս հալեցնելով» ուրիշ 15 տուներ: Ճամ-բաները ոչնչացած են 15 քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ: Մարդկային զո-հեր ալ կան: Նահանգապետին փոխանորդը հազիւ ազատեցաւ մահէն, հեղե-ղատի մը մէջ գլորած ըլլալով:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վը-ռամեան», «Մուրատ», «Մշօ», «Սերեժեան» եւ «Արդութեան» խումբերու ընկերները 9 Հոկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ:

Օրակարգ՝ Զեկուցում կոմիտէի եւ ընտրութիւն:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները Շաբաթ, 9 Հոկտ. ժամը 9ին իր ակումբին մէջ:

կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Մուրատ» խումբի ժողովը 10 Հոկտ., կիրակի: Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Վ. Համբարձումեան:

ՎԱԼԱՆՍԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունե-նայ 8 Հոկտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի, 10 Հոկտ., առաւօտեան ժամը 9.30ին, սովորական ժողովատեղին: Կը հրաւիրուին բո-լոր ընկերները: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԵՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

9 Հոկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին

Պրէպան Մարսէյլի ընդարձակ սրահին մէջ, (146, Chemin des Chartreux)

Կը նախագահէ Ընկ. Հ. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

կը բանախօսեն ընկերներ

ՎԱՐԴԳԷՍ ՍԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԵՒ Վ.ԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

կ'երգեն՝ Օրիորդ ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, ընկ. Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ եւ Օր. Մ. ՊԷՆԿՈՅԵԱՆ

կ'արտասանեն՝ ընկերներ Գ. ՔԷՆՏԻՐՃԵԱՆ, Կ. ԹԻՒԹԻՒԼԵԱՆ, Մ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Պիտի նուագէ՝ ջութակահար Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ (քօնսէրվաթուարի Ա. մրցանակով)

Հանդէսը կը վերջանայ ճիշդ ժամը 11.45ին

Առնել 1, 4, 5, 11. 41 եւ 53 թի հանրակառքերը

ԾԱԽՍԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ 3 ՖՐԱՆՔ:

"Հ. Յ. Դ. ՕՐ"Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբին եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջանային կոմիտէի

10 Հոկտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 9ին Պար Փիժոնիէի սրա-հին մէջ:

Կը նախագահէ Ընկ. Վ. ՏԷՐՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը բանախօսէ Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆ-ԴԷՍԸ 14 Նոյ.ին Salle Victor Hugoի մէջ: Կը խնդրուի չյաճախել:

Le Gérant : Վ. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ-ՃԱՇԱՐԱՆ

Sphinx

2, Rue Boutebrie, Paris(5)

Tél. Odeon 33—65. մէթրօ St. Michel եւ Cluny

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ

Անարատ օղի՝ տաք ապանդերներով (մէզէ):

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն: դիւրամատչելի գին:

"Paris - Moderne,,

S. A R L. Fabrique de Confection Pour Dames

51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)

Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol — Téléphone: Central 70—10

Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն): Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատար-ուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE de Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիօնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերու-թիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Վարձու սենեակներ ամուրիներու համար

Տաք եւ պաղ ջուր, շոգեժ, հեռաձայն, տարեկան վարձք՝ 1600 ֆր.: դիմել՝ 13, Rue de la Colonie, Paris (13):

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Տեկնումի պատճառաւ ծախու է դիւրամատչելի պայմաններով, Մարսէյլի կեդրոն վայրի մէջ 12 տարիներէ ի վեր գեղեցիկ յարկաբաժիններու մէջ հաստատուած դերձակատուն մը՝ շատ լաւ յաճախորդներով:

60 հազար ֆրանքի անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներու մեթրերը կը ծախենք նախկին գիներով (հրապարակի ներկայ գիներէն 100ին 60—80 պակաս): Լաւագոյն պատեհութիւնը Մարսէյլի հայ դերձակներուն, դիմել Tailleur, 16 Rue de la Bibliothéque, Մարսէյլ:

Ընկերահամակրական խնջոյք Առնուվիլի մէջ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վարդան» ենթակոմիտէի հովանաւո-րութեամբ, Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ, այս Շաբաթ, 9 Հոկտ., ժամը 5էն մինչեւ կէս գիշեր Պ. Ն. Նիկողոսեանի սրճարանին մէջ:

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրո-պական պարեր:

Խնջոյքի մասնակցութիւն՝ մեծերու 10 ֆր., փոքրերու 5 ֆր.:

Միայն հանդէսի մասնակցութեան մուտք 1 ֆրանք:

Գրական երեկոյ Րաֆֆիի հարիւրամեակին առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԻԼԻԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

8 Հոկտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ

5 Rue de l'Eclipse Մարսէյլ

Կը դասախօսէ Պ. Կարապետ Փոլատեան, նիւթ՝ «Խենթը»:

Փափաքողները կրնան խօսք առնել:

ՆՊԱՍՏԱՏՈՒՓ

21 Սեպտ. — 6 Հոկտ.

ՔԱՊՕՊԱ, Տիկ. Ա. — 110:
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Զանգ — 41.50: Ի հաշիւ Ֆ.ի:
ԱՓԹ, Ա. Ք. — 150:
ԹՈՒԼՈՆ, Օ. Պ. — 40:
ԺԸՆԷՎ, Խ. Ց. — 150:
ՓՈՐԹԼԷՆՏ, Գ. Տ. Ա. — 3 տոլար:
ՆԷՕՎԻԼ, Մ. Հ. — 75:
ՇԱՍ, Պ. Ա. — 25:
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Դ. Մ. եւ Թ. — 75:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ. — 835:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Պատմ. — 45:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ. — 890:
ԼԱ ՑԱՎԻԷՌ, Ռ. Պ. — 45:
ՆԻՍ, Փափ. — 150:
ԱՐԼԸ, Ա. Զ. — 40:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ. — 311:
ԱՎԻՆԵՈՆ, Գործ. — 60:
ՊԱՐԺՕԼ, Ա. Ս. — 75:
ՊԱՐԺՕԼ, Օ. Պ. — 50:
ՊՕՐԸՓԵՌ, Հ. Ա. — 40:
ՊՕՄՈՆ, Գործ. — 215:
ԹՈՒԼՈՆ, Տօր. — 55:
ՓԱՐԻԶ (2), Օր. Ն. — 40:
ԼԻՈՆ, Գործ. — 601.20:
ՊՈՒԼՎԱՐ OSSO, Գործ. — 564:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Նա համարում էր էֆէնտուն մի զարշելի մարդ, որ թուրք կառավա-րութեան ներկայացուցիչների ձեռ-քում գործիք դարձած, ծծում էր իր համազգիների արիւնը, հարստահա-րում էր եւ աղքատացնում էր նրանց: Բայցի դրանից, նրան յայտնի էր կա-պալառուի անցեալը: Այդ մոլաշրջիկ խաբեբան մի եւ նոյն պաշտօնով եղել էր Հայաստանի շատ կողմերում, եւ իրաւ, շատ տեղերում պսակուել էր, կիները թողել էր եւ շատ տեղերում խելքից հանել էր անմեղ աղջիկներին: Այժմ միեւնոյն կեղտոտ նպատակներն ունէր եւ Լալայի վերաբերութեամբ եւ օգուտ քաղելով նրա հօր միամտու-թիւնից, կամենում էր մի զզուելի դեր խաղալ: Այդ, ի հարկէ, տանել չէր կարող Վարդանը. մանաւանդ մի աղ-ջկայ վերաբերութեամբ, որին ինքը սիրում էր:

Բայց էֆէնտու շատախօսիկ կերպով ծերունի Խաչօի տնից հեռանալուն պատճառը միայն չէր, որ նա անբա-ւականութիւն ունեցաւ Վարդանի հետ եւ չը կամեցաւ միւս անգամ տեսնել նրան երեսը: Էֆէնտուին բաւական համ-բերող էր դէպի վիրաւորանքներ. նա վաղուց սովորել էր լռութեամբ տա-նել դրանից աւելի խիստ անարգանք-ներ: Բայց նա այսօր մի առանձին սուրհանդակի ձեռքով Թուրքիայից ստացաւ որով հրամայում էին նրան հաւաքել իր ձեռքի տակ գտնուած արքունի ցորեանները եւ գարիները առանձին ամբարներում, բնաւ չի ծախել, որով-հետեւ կառավարութեանը պէտք էին: Կարծես, մի բան դաղտնի կերպով պատրաստւում էր. այստեղ՝ — պա-շար, իսկ այնտեղ, Ֆաթթահ բէկի բանակին մէջ՝ — զէնքեր ...

Երբ տանը հիւր կար, ծերունի Խա-չօն միշտ օդայի մէջ էր անցկացնում եւ իր հիւրի մօտից չէր հեռանում: Վարդանին խնկալէս հիւրի տեղ չէին դնում. նա տան տղայ էր:

Բայց Թոմաս էֆէնտու գնալուց յե-տոյ նրա տանը յայտնուեցաւ մի նոր հիւր: Դա մի երիտասարդ էր նիհար եւ դունաթափ դէմքով, եւ թոյլ, ա-նեւլի քնքոյշ կազմուածքով, մի երի-տասարդ, որի արտաքին կերպարան-քը մաշուած էր տալիս, թէ երկար տա-րիներ մաշուել եւ թառամել էր ղըպ-րոցների նստարանի վրայ:

Ի՞նչ կոչւում եւ ի՞նչ պարապ-մունքի մարդ էր դա, յայտնի չէր, միայն այսքանը յայտնի էր, որ Պոլ-սեցի է, Հայ է, եւ ծերունի Խաչօն պարտ էր համարում յարգել մայրա-քաղաքից եկած Հային:

Բայց ճանապարհորդական խուրջի-նից նա իր հետ ոչինչ չունէր. եւ կի-սամաշ եւրոպական հագուստը ցոյց էր տալիս որ աղքատ մէկը պէտք է լի-նի: Նրա բերող չարվադարը ձգեց նը-րան գիւղի մէջ եւ հեռացաւ: Նա ման էր գալիս, որ իր համար գիշերելու օ-թեւան գտնէ, երբ հանդիպեց Վար-դանին: Ասում են, սրտերի մէջ մի գաղտնի ճանապարհ կայ: Այդ երկու երիտասարդները կարճ խօսակցու-թիւնից յետոյ մտերմացան, եւ որպէս մի գաղտնի ազանդի պատկանող եր-կու անդամներ, առանց նախապէս մի-մեանց հետ ծանօթ լինելու, եղբայ-րական ձեռք մեկնեցին միմեանց: Վարդանը նրան վեր առաւ եւ բերեց ծերունի Խաչօի տունը:

Նոր հիւրը իրան կոչում էր Միքա-յէլ Դուդուկճեան: Որպէս Տաճկաս-տանցոց բոլոր տոհմանունները առած են լինում հօր կամ պապու արհես-տից, պարոն հայրն էլ դուդուկներ է շինելիս եղել, այսինքն մի տեսակ շը-ւիներ, որ երեխաները ածում են: Ի-կարգէս ծերունի Խաչօին շատ դիւր չեկաւ ոչ նրա տոհմանունը, որ դըժ-ուարութեամբ էր արտասանւում, ոչ նրա հիւանդոտ եւ դունաթափ դէմքը, ոչ նրա անհանգիստ աչքերը իրենց տենդային փայլով, եւ ոչ էլ նրա մը-թին ու ծածկամիտ բնաւորութիւնը, որ խիղճն կասկած էր յարուցանում: Բայց Վարդանը ծածուկ ասել էր ծե-րունուն, թէ «լաւ տղայ է, երբ ճա-նաչես կը սիրես դրան»:

Մնալով ծերունի Խաչօի տանը, անծանօթ հիւրը միայն մի բան հար-ցրեց Վարդանից.

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԹՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹ
9
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
9 OCTOBRE
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3546 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՀՈՎԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Մ. Նահանգներու նախագահին վերջին ճառը լրջօրէն կը զբաղեցնէ քաղաքական շրջանակները: Եւ ամէնքն ալ անհամբերութեամբ կը հարցնեն թէ ի վերջոյ ի՞նչ ըսել կ'ուզէ Պ. Րուզվէլթ: Ուրիշ խօսքով, ի՞նչ գործնական միջոցներ պիտի առաջարկէ, կանխելու համար պատերազմը, քանի որ անկարելի կը գտնէ Մ. Նահանգներուն մեկուսացումը, այդպիսի պարագայի մը մէջ:

Կը յիշէք ճառին բովանդակութիւնը:

— Աշխարհի քաղաքական կացութիւնը հետզհետէ կը ծանրանայ, սպառնալով քաղաքակրթութեան հիմերուն: Վաթսուն պետութիւններ ուխտ մը ստորագրեցին տասը տարի առաջ, հանդիսաւորապէս խոստանալով զէնքի չդիմել (Պրիան-Քէլլոկի դաշինք): Բայց, աշխարհ յուսախաբ եղաւ: Պատերազմական գործողութիւններ կը կատարուին առանց պատերազմի յայտարարութեան: Բանի միջամտութիւններ կ'ըլլան երկիրէ երկիր, տորելով անմեղ ժողովուրդներ: Յառաջ եկած է միջազգային անիշխանութիւն մը, «որմէ կարելի չէ խուսափիլ միայն մեկուսացումով կամ չէզոքութեամբ»:

Ամբողջ բանախօսութեան հիմնական միտքն ալ այս է: Նախագահը ըսել կ'ուզէ թէ Ամերիկա չի կրնար օձիքը ազատել, եթէ պատերազմ ծագի: Բացորոշ են իր խօսքերը.

«... Այս բոլորին հետեւանքը պիտի ըլլայ աղէտ մը, ոչնչացնելով ամէն բան: Եթէ գործը այդ վիճակին հասնի, մի կարծէք թէ Ամերիկա պիտի կրնայ խուսափիլ, թէ արեւմտեան կիսագունդը յարձակում պիտի չկրէ եւ հանդարտօրէն, խաղաղօրէն պիտի շարունակէ ապրիլ համաձայն քաղաքակրթութեան սկզբունքներուն: Եթէ այդ սեւ օրերը գան, ապահովութիւն պիտի չգտնենք ոչ զէնքով, ոչ իշխանութեամբ, ոչ ալ գիտութեամբ»:

Ինչպէս կը տեսնէք, այս ճառով արտայայտուած տեսակէտները խորապէս կը հակասեն Մ. Նահանգներու աւանդական քաղաքականութեան, որ կը տրամադրէ չխառնուիլ Եւրոպայի գործերուն:

Հարիւր տասը չորս տարի առաջ, նախագահ Մընրօ բանաձեւած է այդ սկզբունքը, եւ անկէ ի վեր ամերիկեան կառավարութիւնը շատ քիչ անգամ շեղած է այս հիմնական տեսակէտէն:

Ի՞նչ կ'ըսէր Մընրօ.

— «Մենք երբեք մասնակցած չենք եւ մեր քաղաքականութեան մէջ չի մտներ մասնակցիլ եւրոպական պատերազմներուն, ոչ ալ խառնուիլ այն խնդիրներուն որ միայն Եւրոպայի կը վերաբերին... Մեր ամբողջ ազգը նուիրուած է ամերիկեան դրութեան որուն հաստատումը այնքան դրամ եւ արիւն արժած է մեզի»: (2 դեկտեմբեր 1823):

Իսկ այսօր ուրիշ նախագահ մը կ'ազդարարէ.— «Արդի աշխարհին մէջ կը տիրէ այնպիսի փոխադարձ կապակցութիւն մը որ ազգի մը համար նիւթապէս եւ բարոյապէս անկարելի է մեկուսանալ աշխարհի մնացեալ մասին քաղաքական ցնցումներէն, մանաւանդ երբ այդ վերիվայրումները երթալով կը ծաւալին, փոխանակ նուազելու»:

Արդ, մինչեւ ո՞ւր կրնայ յանգիլ այս վերադնահատումը, եթէ Ամերիկացիները ուզեն խօսքէն գործի անցնիլ:

Այս հարցումին պատասխանն է որ կը զբաղեցնէ ինչպէս քաղաքական շրջանակները, նոյնպէս միջազգային մամուլը:

Նախագահին ճառը գոհունակութիւն պատճառեց մանաւանդ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան մէջ, ուր կը կարծեն թէ Մ. Նահանգներն ալ ի վերջոյ պիտի յարին հաւաքական ապահովութեան տեսակէտին:

Իտալիոյ մէջ վերապահութեամբ լսեցին ճառը, չուզելով բանավէճ յարուցանել բարեկամ ազգի մը հետ, թէեւ քննադատութիւններ պակաս չեն: Գերմանիոյ մէջ աւելի բաց խօսեցան եւ կը խօսին, հրապարակաւ կեղծիք վերագրելով Մ. Նահանգներու նախագահին, որ մէկ ձեռքով դափնի կը ցուցնէ, իսկ միւսով զէնք ծախել կուտայ, մանաւանդ Խ. Միութեան:

Եթէ ամերիկեան քաղաքականութիւնը հիմնապէս պիտի փոխուի, այն ատեն անմիջական հարցերէն մէկը պիտի ըլլայ անոր մասնակցութիւնը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան, հետեւաբար եւ հաւաքական ապահովութեան ծրագրին, ինչ որ կը նշանակէ ամբողջովին միջամտել Եւրոպայի գործերուն մէջ:

Շատ քիչ են՝ այս հրաշքին հաւատացողները:

Առ այժմ ամէնէն անվիճելի խնդիրը այն է որ՝ Մ. Նահանգները ծանր մտահոգութեան մատնուած են, Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն առթիւ:

Ճափոնական արշաւանքը լրջօրէն կը սպառնայ ամերիկեան աշխարհակալութեան շահերուն: Եւ զարմանալի չէ որ, Րուզվէլթի ճառէն անմիջապէս վերջը, իր արտաքին նախարարը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, իբրեւ «նախայարձակ» ամբաստանելով Ճափոնը:

Ուրեմն, քաղաքակրթութիւն եւ խաղաղութիւն գեղեցիկ խօսքեր են, քօղարկելու համար ուրիշ դիտումներ, ինչպէս տեսանք Մեծ Պատերազմին:

Եթէ անմեղ ժողովուրդներ կը զոհուին այսօր, յանուն դերակշռութեան, անոնք միայն Սպանիոյ կամ Չինաստանի մէջ չեն գտնուիր: Թուրքիոյ ամբողջ հայութիւնը ջարդուեցաւ, եւ Ամերիկան գոհացաւ ալիւր, դեղ եւ նպաստ ղրկելով: Ահա տասը տարիէ ի վեր կը կատարուի քիւրտ ժողովուրդը,— եւ նոյն Ամերիկան մէկ բառ չարտասանեց, ընդհակառակն աւելի սերտ, աւելի սիրալիր յարաբերութիւններ հաստատեց «հանրապետական» Թուրքիոյ հետ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՈՒԺԳՆՕՐԷՆ Կ'ԱՐԾԱՐԾԷ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Խումբ մը Անգլիացիներու առաջարկը

Խումբ մը Անգլիացիներ նամակ մը ուղղելով «Թայմզ»ի, կ'առաջարկեն Գերմանիոյ հոգատարութեան տակ դնել իր նախկին գաղթավայրերը, պայմանաւ որ բնիկները չշահագործուին եւ այդ գաղթավայրերը ամբողջովին բաց ըլլան միւս ազգերու առեւտուրին առջեւ: Միւս կողմէ, որպէսզի Գերմանիա չզգայ թէ միայն ինքն է որ նախապէս գաղթավայրեր ունէր, իսկ այժմ պարզապէս հոգատարութիւն կ'ունենայ, միւս եւրոպական պետութիւններն ալ պէտք է հովանաւորեալ երկիրներու վերածեն իրենց գաղթավայրերուն մէկ մասը:

Գերմանական թերթերը արտատպելով այս նամակը, ամբողջովին կը մերժեն զայն եւ հեգնութեամբ դիտել կուտան թէ արտասահմանի մէջ հասկցած չե՞ն Հիթլէրի այնքան բացորոշ յայտարարութիւնը,— «վերադարձնել գերմանական նախկին սեփականութիւնը»:

Կարծես ազդանշան մը տրուած ըլլար, ամբողջ գերմանական մամուլը հոկտեմբեր 7ին լայն տեղ տուած էր գաղթավայրերու հարցին: Ինչպէս կ'երեւայ, Հիթլէր կ'ուզէ ազդել աշխարհի հանրային կարծիքին վրայ, հասկցնելով թէ գաղթային խնդիրը հրատապ հանգամանք ունի Գերմանիոյ համար եւ այլեւս կարելի չէ ետ առնել կամ յետաձգել զայն: Ամէնէն ազդեցիկ թերթերը այլեւս անվիճելի հռչակելով Գերմանիոյ իրաւունքը, դիտել կուտան թէ Եւրոպան երկուքի պիտի բաժնուի, եթէ Գերմանիա չվերստանայ իր գաղթավայրերը: Ուրեմն, հետեւանքը պիտի ըլլայ սոսկալի աղէտ մը, ուրիշ խօսքով՝ պատերազմ: Այս առթիւ ուրիշ սպառնալիք մը եւս,— Ափրիկէի բոլոր գաղթավայրերը համայնավարութեան վտանգին պիտի ենթարկուին, եթէ Գերմանիա չվերստանայ իր գաղթավայրերը:

*** Անգլիոյ պահպանողական կուսակցութեան համագումարը առջի օր բանաձեւ մը քուէարկեց, որ բողոքելով կարգ մը ազատական եւ ընկերվարական շրջանակներու առաջարկութեանց դէմ, վճռապէս կը մերժէ Գերմանիոյ վերադարձնել նախկին գաղթավայրերը:

Իտալիոյ պատասխանը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի

Իտալական կառավարութիւնը ուշացուցած ըլլալով իր պատասխանը, Հռոմի անգլիական եւ ֆրանսական գործակատարները ամէն դիմում կատարեցին կոմս Չիանոյի, որ հաւաստեց թէ այսօր-վաղը պիտի յանձնէ պատասխանը:

Ինչպէս յայտնի է, Անգլիա եւ Ֆրանսա կ'առաջարկեն խորհրդակցութիւն մը կատարել Սպանիոյ մասին, եւ մանաւանդ ետ կանչել օտար կամաւորները: Իսկ իտալական կառավարութիւնը աւելորդ կը գտնէ նոր բանակցութիւններ եւ կը նախընտրէ Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ քննել խնդիրը: Միեւնոյն ատեն չկամութիւն կը ցուցնէ կամաւորներու հարցին մէջ, ուզելով նախ ապահովել Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը:

*** Երէկ բոլոր թերթերը կը հաղորդէին թէ Իտալիա զէնքի տակ հրաւիրած է բոլոր պահեստիները: Իտալական կառավարութիւնը անմիջապէս հերքեց այս լուրը: Զախակողմեան թերթերը կը պնդեն թէ լուրը ճիշդ է եւ թէ երեք դաս պահեստիներ զէնքի տակ առնուած են գաղտնաբար, «ինչ որ երբեք սովորական հանգամանք չունի»:

Խորհրդակցութիւններ Ծայր. Արեւելքի մասին

Իբրեւ հետեւանք նախագահ Րուզվէլթի ճառին, տենդագին խորհրդակցութիւններ տեղի կ'ունենան Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ, ժողովի հրաւիրելու համար շահակից պետութիւնները, Ծայր. Արեւելքի գործերուն առթիւ: Հրաւիրուելիք պետութիւնները պիտի ըլլան 14 — 15: Արդէն նամակներ ուղղուած են այն ինը պետութեանց որ 1922ին դաշնագիր մը ստորագրած են Չինաստանի մասին:

Ճափոն կը շարունակէ անտեսել այս իրարանցումը: Առջի օր կէս-պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որով ճափոնական կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ պիտի չմասնակցի ծրագրուած ժողովին եւ պիտի չհանդուրժէ որ եւ է միջամտութեան: Իտալիա եւ Գերմանիա իրենց կարգին իրաւունք կուտան Ճափոնի: Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի, խօսքէն գործի վերածելու համար նախագահ Րուզվէլթի ազդարարութիւնները:

Գերմանական մամուլը խօսելով Րուզվէլթի ճառին վրայ, կ'ըսէ թէ նախագահին ըրածը կեղծիք է, քանի որ Մ. Նահանգները 10.000.000 տոլարի զէնք ծախած են Խ. Միութեան, սեպտեմբերի ընթացքին: Տեղեկագրի մը համաձայն, այդ ամսուն ծախուած է 18.000.000 տոլարի զէնք, եւ տասը միլիոնը Խ. Միութեան կը պատկանի: Չինաստան ալ գնած է 2.809.000 տոլարի օդանաւ, թնդանօթ եւ ռազմանիւթ, իսկ Ճափոն միայն 439.000 տոլարի, մեծ մասով օդանաւ:

Մ. Նահանգներուն մէջ կ'առաջարկեն պոյքոթ հռչակել Ճափոնի դէմ: Շատ մը կազմակերպութիւններ գործի ձեռնարկած են արդէն: Կը յուսացուի 50 առ հարիւր նուազեցնել ճափոնական արտածումները, եթէ կիները բամպակեղէն գործածեն փոխանակ մետաքսեղէնի:

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔՕ-ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ցոյցերը կը շարունակուին: Վարչապետ Պ. Շօթան հինգշաբթի օր ճառ մը խօսելով Փարիզի ամերիկեան ակումբին մէջ, շեշտեց թէ «Ֆրանսա կը մերժէ որ եւ է գաղափարական պատերազմ, որ կողմէն ալ ըլլան: Ան կը ջանայ թիւրիմացութիւններ փարատել արդարոց խօսակցութիւններով, առանց յետին միտքերու կամ թշնամութեան»: Նոյն օրը յիշատակարան մը եւս բացուեցաւ Շաթօ Թիէրիի մօտ, իբրեւ խորհրդանշան ամերիկացի զինուորներուն քաջութեան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՐԿՈՒԹԻ՞ՒՆՔ ...

Բառ մը ունինք.— «ազգապահպանում», որ տարիներէ ի վեր կը զբաղեցնէ արտասահմանի մամուլը:

Բառն անգամ խորթ պիտի հնչէր, եթէ հայրենիքի մէջ գտնուէինք:

Բայց, տարագրութիւնը շատ բաներ սորվեցուց մեզի: Անշուշտ շատ բաներ ալ մոռցուց — ինչպէս, օրինակ, հայերէնը եւ աշխարհագրութիւնը: (Գիտէ՞ք ո՛ւր են «էկէ»ն, «Թրիփոլիթէ»ն, «Նիսէ»ն, «Թոռւս»ն եւն.: Հայկական թերթերու մէջ հանդիպեցայ):

Արդ, ի՞նչպէս ապահովել ազգապահպանումը:

Ի՞նչպէս ընել որ տարագիր բազմութիւնները չհալին, չօտարանան, չկորսուին:

Բազմաթիւ միջոցներ առաջարկուած են մինչեւ հիմա, իսկ այդ միջոցներուն կեդրոնացման, արդիւնաւորման համար անհրաժեշտ համարուած է ընդհ. կազմակերպութիւն մը:

Դժուարութիւնները շատ են, բայց եւ այնպէս ուրիշ ելք չեն տեսներ անոնք որ մօտէն ուսումնասիրած են այս խնդիրը:

Այդպէս չի մտածեր Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթը.

— «Ոմանք, Սփիւռքի Հայութեան վերաբերող ընդհանուր գործերը վարելու եւ կարգաւորելու համար անհրաժեշտ կը նկատեն նոր մարմինի մը կազմութիւնը, ըստ իրենց հայեցակէտին: Անկուսակցականները կ'ուզեն որ այդ մարմինը վեր ըլլայ բոլոր կուսակցութիւններէ, նոյնիսկ անոնց մէ դուրս կազմուի: Կուսակցականներէ ոմանք, նման մարմնի մը կազմութեան հետամուտ եղած են, զայն իրենց ազդեցութեան ենթարկելու յետին մտքով: Մենք եւ մեզի նման մտածողներ այդպիսի մարմնի մը կազմութիւնը անհնարին նկատած ենք եւ կը նկատենք մեր պայմաններուն մէջ, քանի որ զանազան երկիրներ ունին իրենց իւրայատուկ պայմանները եւ առանցմէ մէկուն մէջ կազմուած ո եւ է մարմին, ինչ որ ըլլայ իր կազմը կամ տարողութիւնը, չի կրնար իր ազդեցութիւնը եւ հեղինակութիւնը կիրարկել ուրիշ երկիրներու մէջ»: («Արեւ», 29 Սեպտ.):

Արդ, ի՞նչ ընել: Այս չէ, այն չէ, հապա ի՞նչ:

Արեւ դեղագիրն ալ գտած է.

«... Ուրեմն դարձեալ պէտք է վերադառնալ իրական կեանքին, արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող մարմինները եւ հաստատութիւնները աչքի առաջ ունենալ եւ անոնց միջոցով ընել այն, ինչ որ տակաւին չենք կրնար, ազգովին:

Մենք երեք հիմնարկներ կամ կազմակերպութիւններ կը տեսնենք, որոնցմէ դուրս ազգային ուժերու խմբաւորում մը անհնարին է: Ասոնցմէ առաջինը Հայաստանեայց եկեղեցին է, երկրորդը՝ Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը եւ երրորդը՝ Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը»:

— Ինչո՞ւ կը խնդաս:

— Այս մարդը ջաղացքէն կուգայ, ալիւրը գլխուն:

— Չեմ հասկնար:

— Ես քիչ ըսեմ, դուն շատ հասկըցիր: Այս բաները գրող տիրացուն ժամ կ'երթա՞յ: Գոնէ Փարիզի, Մարսէյլի եւ արուարձաններու եկեղեցիները հանդիպա՞ծ է, համրա՞ծ է հաւատացեալները: Ես գիտեմ որ ամէն տեղ ալ ժամուն դիմացի սրճարանը աւելի շատ յաճախորդ ունի քան եկեղեցին: Մինչեւ անգամ կիրակի օրերը:

— Միայն եկեղեցի չըսեր, այլեւ Բարեգործական:

— Համբերէ, այս մարդը մոռցե՞ր է որ Բարեգործականի հիմնադիրներէն շատերը հայերէն հազիւ գիտէին կամ հայկական կեանքին վրայ կը նայէին իրենց «քէօշկ»երուն պատուհաններէն. իսկ իրենց արտադրած սերունդը աշտարակէն ալ չի նայիր: Ես գիտեմ Բարեգործականի «Երիտասարդաց» մը որ գրադարանին մէջ Հայոց պատմութեան փրանսերէն գիրքի մը կողքն անգամ բացած չէ:

— Դուն ալ ամէն բան սեւ կը տեսնես: Երրորդ ապաւէն մըն ալ ունինք, ռամկավար ազատական կուսակցութիւնը:

— Այդ մասին ըսելիք չունիմ: Արդարեւ, այդ կուսակցութիւնը այնքան խորհրդաւոր ուժ մըն է որ, միշտ կը փնտռուի: Մօտենաս կը փախչի, քըսուիս՝ կը հալի: Իսկ ինչ որ կը փնտռուի, կը համարուի թանկագին:

ՎԱՀԷ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այսօր, Շաբաթ, 9 Հոկտեմբեր, գիշերուան ժամը 8.30ին: Մանրամասնութիւնները տեսնել Դ. էջ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Նախկին նախարար Պ. Կէնիւ յօդուած մը նուիրելով այս հարցին, «Թրիպիւն տէ Նասիօն» շաբաթաթերթին մէջ, դիտել կուտայ թէ օտարականներու «կազմական կանոնագիր» բացատրութիւնը շատ խոշոր բառ մըն է: Իր կարծիքով, վարչապետին եւ ներքին նախարարին գործը պիտի ըլլայ ոչ թէ այդպիսի կանոնագիր մը յօրինել, այլ վերջնական «հրահանգներ» կամ «յանձնարարութիւններ» մշակել ի պէտս վարչական իշխանութեանց, կարգադրելու համար օտարականներու մուտքի եւ բնակութեան, ինչպէս եւ ելքի խնդիրները:

Այս առթիւ, Պ. Կէնիւ ալ կ'ընդունի թէ օտարականներու Ֆրանսա մուտքը տեղի կ'ունենայ մեծ դիւրութեամբ, «թերեւս չափազանց դիւրութեամբ»: Եւ բացատրելով «այցելութիւն» եւ «բնակութիւն» բառերուն տարբերութիւնները, կը յիշէ այս առթիւ կատարուած զեղծումները: Ինք անհրաժեշտ կը գտնէ որ օտար աշխատաւորներ ընդունուին միայն այն ատեն երբ պայմանագիր ունին, սահմանափակ տեւողութեամբ, եւ եթէ Ֆրանսա կը կարօտի այս կամ այն դասակարգի բանուորներու: Արդէն այդպէս կ'ըլլայ. բայց յօդուածագիրը նոյնքան բնական կը գտնէ որ պայմանագրութիւնը լրանալէ վերջ եկուորը վերադառնայ իր երկիրը: Իսկ եթէ եկողը աշխատաւոր չէ, պէտք է եկամուտի աղբիւրներ ունենայ, որպէսզի բեռ չըլլայ հանրութեան վրայ: Պէտք է նաեւ զերծ ըլլայ վարակիչ կամ ծանր հիւանդութենէ, որպէսզի հիւանդանոց չիյնայ. պէտք է դատական անցեալ չունենայ, որպէսզի Ֆրանսայի բանտերը չլեցուին: Այս բոլոր վերապահումներով հանդերձ, Պ. Կէնիւ շատ բնական կը գտնէ որ քաղաքական փախստականները միշտ եղբայրաբար ընդունուին, «որովհետեւ Ֆրանսան այլեւս Ֆրանսա պիտի չըլլայ, եթէ սակարկէ իր հիւրընկալութիւնը»:

Գալով կանոնաւորապէս հաստատուած օտարականներուն, յօդուածագիրը համաձայն չէ որ քաղաքացիական բոլոր իրաւունքները տրուին անոնց, ի վնաս Ֆրանսացիներուն: Ինչ կը վերաբերի քաղաքական իրաւունքներուն, անոնք պէտք չէ զրկուին հաւաքաբար խօսակցելու, թղթակցելու, հրատարակութիւններով եւ ժողովներով իրենց յիշատակներն ու յոյսերը մշակելու իրաւունքէն: «Բայց, անոնք ալ իրենց կողմէ պէտք չէ մոռնան թէ իրենք հիւրեր են, թէ չեն կրնար խառնուիլ ներքին վէճերու եւ պէտք է զգուշանան մեր հողին վրայ իրենց կառավարութեան դէմ կատարել որ եւ է արարք որ կրնայ արդարացի դիտողութիւններ կամ վրէժխնդրական տնօրինութիւններ յառաջ բերել մեր գլխուն»:

Պ. Կէնիւ կը խօսի նաեւ օտարականներու վտարման վրայ եւ կ'առաջարկէ որ օրինազանցները արտաքսուելէ առաջ, դատուին վարչական յանձնախումբի մը առջեւ, որպէսզի զոհ չերթան կամայականութեանց:

ՀԱՐՍԱՆԻՔ ԴԱԳԱՂՆԵՐԻ ԿՈՂՔԻՆ

Երջանիկ մարդիկ են Խորհրդային բանաստեղծներն ու նկարիչները: Հարցը ի՞նչ է, ի՞նչպէս նկարել կամ գրել՝ չի մտահոգում նրանց. «Ժողովուրդների Առաջնորդը» միանգամ ընդմիշտ գծել է գեղարուեստական ստեղծագործութեան ուղին, որոշել արուեստի նիւթերի ցանկն ու նրանց արտայայտելու եղանակը: Նիւթերից լաւագոյնն իր անձն է: Խորհրդային Պառնասի գագաթը ցատկելու, ցուցադրուելու, տպագրուելու ու աշխարհի մէկ վեցերորդում հռչակաւոր դառնալու համար վրձին ու գրիչ շարժողներից չի պահանջւում տաղանդ, ինքնաբուխ ու ազնիւ ներշնչում, այլ կեղծաւոր ու ճարճատուն ցնդաբանութիւն Ստալինի ու նրա իրականացրած «ընկերվարական» կարգերի մասին:

Խորհրդային արուեստագէտները յիշեցնում են յայտնի մոլլային, որ սազ ածելիս՝ մատն անշարժ սեղմած լարին, միշտ նոյն ձայնն էր հնչեցնում: Երբ կինը հարցրեց, թէ ուրիշ նուագողներ շարունակ մատներով վեր ու վար են վազում ու լարից լար անցնում, ստացաւ հետեւեալ պատասխանը.

— Նրանք փնտռում են տեղը եւ չեն գտնում, իսկ ես գտել եմ:

Ստալինեան արուեստը որոնումների ու փոփոխումների պէտք չունի: Դիկտատորի հրամանով նա դամուած է ստրկական փառաբանութեան լարին եւ միօրինակ ճնգճնգացնում է «Ջան, ջան, հէյ ջան Ստալին»:

Անցեալ տարի ամենաճարպիկ Բերիան ստիպեց Թիֆլիսի նկարիչներին առատօրէն թխել իր Բողդիխանի մասին եւ յաջողեց յատուկ ցուցահանդէս սարքել, նուիրուած՝ «Ստալինի յեղափոխական գործունէութեան Անդրկովկասում»: Ցուցահանդէսի համբաւը հասաւ Մոսկուա, փոխադրուեց այնտեղ եւ արժանացաւ վարձկանների կատաղի հիացման: Նախաձեռնողն այդ օրուանից ամրօրէն տեղաւորուեց Ստալինի անմիջական Սանչօ-Պանչօների խմբի մէջ: Տասը հանրապետական կոմկուսների քարտուղարներից ութը պաշտօնանկ եղան, սպանուեցին կամ բանտարկուեցին, իսկ Բերիան վերընտրուեց իբրեւ երկու բացառութիւններից մէկը:

Խորհրդային միակ բանաստեղծ Բորիս Պիլնեակ արտաքսուեց Գրողների Միութիւնից եւ փաստօրէն դատապարտուեց լռութեան, որովհետեւ իր գրիչը բաւարար չափով շողոքորթութիւն չէր հեղում առաջնորդի անուան շուրջը: Եւ այսօր հրապարակում փայլում են միայն կեսարին առատ տուրք վճարող ոչնչութիւններ— Սուլէյման Ստալսկի, Լախութի, Եաշվիլի, Լէոնիձէ, Տիխոնով, Ժարով, Ալտաուզէն եւայլն: Սրանք ուրիշ բան չունեն գրած, քան արեւ, շանթ, արծիւ, բարի, չքնաղ, ստեղծագործ Ստալին ու Ստալին:

Մոսկուայում բացուած է 11 հանրապետութիւնների ժողովրդական նկարիչների ցուցահանդէսը: Պաստառների մի խոշոր մասը նուիրուած է Ստալինին: Մի տեղ նա փախչում է բանտից, մի ուրիշ տեղ Ցարիցինի ճակատի առաջաւոր դիրքերումն է: Երրորդի վրայ լսում են նրա զեկուցումը Սահմանադրութեան մասին եւ այլն: Այնուհետեւ «մեր հայեացքն անցնում է կոլխոզային դաշտերի, գործարանների, մանկապարտէզների, կամուրջների, ջրանցքների, օդաչուների, սահմանապահների վրայից. ամէն նկարիչ ձգտել է արտայայտել կեանքն իբրեւ լիութիւն, այսինքն հաւատարիմ է մնացել ստալինեան ուղեգծին, ըստ որի պիտի աղաւաղել իրականութիւնն ու ներկայացնել կեանքն իբրեւ լիութիւն, բարիք, հրճուանք, յաղթանակ ու նուաճում եւ բոլորի անխտիր երջանկութիւն, առանց բանտերի, աքսորների ու գնդակահարուածների, այլ եւ լրտես ու ժողովրդի թշնամի կոչուելու փոքրիկ անախորժութիւնների: Իսկ եթէ մէկը համարձակի ներկայացնել խորհրդային երկրի մի մասը ոչ իբրեւ դրախտ, այլ միայն քաւարան, չենք ասում դժոխքի մի անկիւն, քիչ շատ մօտ այսօրուայ իրականութեան, նա նշանակում է ձանձրացել է այս աշխարհից ու ուժ չունենալով իր իսկ ձեռքով վերջ տալու իր կեանքին, գիտակցօրէն յանձնում է այդ պարտականութիւնը մեծահօրի չեկիստներին: Այդպիսիներն էլ պատահում են. փաստը տալիս է «Պրաւդա»ն.

— «Օդեսայում բացուած է Ուկրայինայի եւ Մոլդաւիայի նուիրուած նկարների ցուցահանդէս. ի՞նչ էք տեսնում այնտեղ. ահա մի նկար «Մոլդաւիա» անուան տակ. երեք խեղճ ու աղքատ կանայք քաշ են գալիս ճանապարհին, իբր թէ կոլխոզականները գնում են շուկայ: Մի ուրիշ պաստառի վրայ— սառած մի կով, շրջուած պնակ եւ նիհար կին. դա «կոլխոզային կաթնակթարանն է: Նկարիչ Կոզլիկի արտադրութիւնների վրայ երեւում են միայն մինակ կիսաքանդ կամ ծռմռուած խրճիթներ. ցուցահանդէսից հեռանում էք տանելով Ուկրայինայի ու Մոլդաւիայի մասին աղքատութեան ու յետամնացութեան յիշատակ: Նրա կազմակերպողներն ուրիշ մարդիկ չեն, եթէ ոչ ուկրայինեան ազգայնականներ, ժողովրդի թշնամիներ ու վնասարարներ, որոնք նստած են խորհրդային այդ հանրապետութեան գեղարուեստի վարչութեան մէջ»:

Վա՜յ նրանց:

Եւ իրօք ի՞նչ յանդգնութիւն՝ չներկայացնել Ստալինեան կովերը փղերի մեծութեամբ, գիւղացիները՝ պճնուած ու լորդի փորով եւ գլիցերական ֆերմերը չտնկել Ուկրայինայի դաշտերում, իբրեւ խորհրդային կոլտնտեսութիւններ, չխափել ու չսանել ստալինեան գծին հաւատարիմ մնալու համար:

Հայաստանում թւում է մարդիկ աւելի խելօք են, քան Սեւ Ծովի ափերին: «Իզվեստիա»ն Հոկտեմբերի քսանմեկի աւթիւ «Հայ ժողովուրդի երջանիկ կեանքը» խորագրով գրում է ի միջի այլոց.

— «Հայաստանի նկարիչները պատրաստում են «Ստալինեան Սահմանադրութիւն» նկարահանդէս, որ պիտի արտացոլէ հայ ժողովուրդի երջանիկ կեանքը: Թալինի շրջանում հիմն է դրւում Միութեան առաջին քրդական թատրոնի: Երեւանում կազմակերպւում է ռուսական դրամատիկական խումբ: Պատրաստւում է հրատարակութեան հայ աշուղների երգերի ժողովածուն Լենինի եւ Ստալինի մասին: Հետաքրքրական ցուցահանդէս է սարքում նաեւ Հայաստանի ժողովրդական ստեղծագործութեան Տունը: Նոյեմբերի 1ից մինչեւ 10ը տեղի պիտի ունենայ երաժշտական տասնօրեակ, որի համար հանրապետութեան երաժշտագէտները գրում են հերոսական սիմֆոնիներ»:

Ուրեմն Երեւանում, մեռելատանը, դագաղների կողքին, հարսնիք է տեղի ունենալու ի պատիւ Հոկտեմբերի: Մեր փոքրիկ ժողովուրդը դեռ շարունակում է մորմոքուել իր մշակութային ու պետական ղեկավար տարրի բանտարկութիւններից ու գնդակահարութիւններից, շատ շատերի վիճակի անյայտութիւնը կսկծեցնում է նրա սիրտը ու այդ դառն ապրումների մէջ պահանջւում են նրանից ցնծալ ու պարել մահաբեր երջանկութիւնից:

Այդպէս է ստալինեան ղեկավար գիծը:

ՀԱՅԿ ՄԱՐԳՍԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԿԱՃԱՌԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

4. Գաղթականներու տեղաւորումը հիւրընկալ երկիրներու մէջ: Բնակութեան իրաւունքը եւ արտաքսումները: Աշխատանքի իրաւունքը եւ սեղմումները:

5. Գաղթականներու թուահամար, ո՞ւկից եկած են, ո՞ր թուականներուն, ի՞նչ դասակարգերու կը բաժնուին, սեռն ու տարիքը. ո՞ր հողերուն վրայ բաժնուած են:

6. Գաղթականներու մէջ պատահած ծնունդները, մահերը, ամուսնութիւնները, ձուլումն ու տեղական հպատակութիւն ընդունողները:

7. Գաղթականներու զանազան դասակարգերուն կողմէ արտասահմանի մէջ գործ ածուած արհեստներն ու ճարտարարուեստները: Ձեռք բերուած արդիւնքները: Անոնց հանդիպած դժուարութիւնները: Գաղթականներու ազդեցութիւնը տեղական առեւտուրին եւ ճարտարարուեստին վրայ՝ իբրեւ աշխատաւոր իրենց գործունէութեան հետեւանքով:

8. Գաղթականներու գիտական գործունէութիւնը արտասահմանի մէջ: Ցուցակը այն գիտնականներուն եւ գիտերուն, որոնցմով անոնք հարստացուցած են իրենց ապաստանած երկիրները:

9. Տնտեսական հարցեր, որոնք կը շահագրգռեն գաղթականները կամ կը յարուցեն հիւրընկալ երկիրներու մէջ անոնց բնակութեան հետեւանքով:

10. Կրթութեան կազմակերպութիւնը գաղթական մանուկներու եւ պատանիներու համար: Անոնց զանազան դպրոցներ մուտքը եւ համալսարանական զանազան աստիճաններ ստանալը:

11. Արտասահմանի եկեղեցիներուն վիճակը եւ անոնց կապը բնիկ երկրի եկեղեցիին հետ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ պիտի զբաղի պատմական եւ իրական խնդիրներով, գեղարուեստով, գրականութեամբ, դիւանաթուղթերով, Մատենադարաններով եւ հաւաքածոներով:

Իր աշխատանքի գլխաւոր նիւթերը պիտի ըլլան հետեւեալները.

1. Ուսումնասիրել քաղաքական այն դէպքերը (որոնք լրիւ չեն լուսաբանուած) որոնց հետեւանքով առաջ եկաւ արտագաղթը (յեղափոխութիւններ կամ պատերազմներ):

2. Հաշտութեան խորհրդաժողովին համար նշանակուած Ազգային Պատուիրակութեանց գործունէութեան պատմականը, մասնաւորապէս քաղաքական տարագրութեան հետ կապ ունեցող աշխատանքներուն ուսումնասիրութիւնը:

3. Նախկին կառավարութեանց ներկայացուցիչներուն արտասահմանի մէջ ունեցած գործունէութիւնը՝ մինչեւ նորաստեղծ կառավարութեանց ճանաչումը օտար պետութեանց կողմէ:

4. Գաղթականներու դէպի հիւրընկալ երկիրները կատարած արտագաղթին պատմութիւնը:

5. Ազգերու Դաշնակցութեան կամ միջազգային քաղաքական խորհրդաժողովներու աշխատանքներուն առթիւ գաղթականներու ունեցած գործունէութեան պատմականը:

6. Անձերու եւ ստացուածքներու վիճակին իրաւական ուսումնասիրութիւնը՝ քաղաքական տարագիրներու կապակցութեամբ:

7. Գաղթականներու իրաւական վիճակը հիւրընկալ երկրին մէջ: Գաղթականներու համար Միջազգային Օրէնսդրութեան մը պատրաստութիւնը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ:

Այս Օրէնսդրութեան գործադրութիւնը զանազան երկիրներու գաղթականներուն հանդէպ: Կապը ապաստանեալ երկրին մէջ գաղթականին ունեցած իրաւական վիճակին եւ բնիկ երկրին մէջ անոր վայելած ստացեալ իրաւունքներուն միջեւ:

8. Գաղթականական Օֆիսներու եւ Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակութեանց ստեղծումն ու գործունէութիւնը: Քննութիւն իրաւական տեսակէտէ:

9. Գաղթականներու կատարած գործը՝ գրական, իմաստասիրական, արուեստի եւ այլ մարզերու մէջ. անոնց ցուցակն ու նկարագրութիւնը: Ազդեցութիւնը հիւրընկալ երկրի արուեստին, գրականութեան եւ այլնի վրայ: Արուեստագէտներու, գիտնականներու եւ գրագէտներու կեանքը հիւրընկալ երկիրներու մէջ: Անոնց խմբակցութեանց ուսումնասիրութիւնը:

10. Ցուցակագրում, համախմբում եւ պահպանում դիւանաթուղթերու, յուշերու, երկերու եւ յիշատակներու՝ որոնք կապ ունին Կաճառի հետապնդած նպատակին հետ:

11. Աշխատիլ միութիւն գոյացնել հայկական բաժնի գործունէութեան վերաբերեալ հաւաքածոներու եւ թանգարաններու միջեւ, պատմական պրպտումներն ու աշխատանքները դիւրացնելու նկատումով:

12. Թարգմանել եւ հրատարակել պատմական ինքնագիր վաւերաթուղթեր եւ անտիպ յուշեր:

13. Գրական հանդէսներ եւ ցուցահանդէսներ կազմակերպել:

×

Ահա ասոնք են Կաճառին առաջադրած նպատակները:

Ծրագիրը շատ ընդարձակ է եւ բազմակողմանի: Անոր յաջողութեան համար անհրաժեշտ է որ մեզմէ իւրաքանչիւրը իր համեստ բաժինը բերէ, իր ձեռնհասութեան սահմաններուն մէջ աշխատանք մը ստանձնելով:

Ցարդ Կաճառին անդամագրուած իսկական անդամներուն թիւը շուրջ 30 հոգի է: Ասոնք բաժնուած են երկու Յանձնախումբերու մէջ, համաձայն իրենց մասնագիտութեան:

Կաճառին գլխաւոր մտահոգութիւնն է գրել յետպատերազմեան արտագաղթի լիակատար պատմութիւնը, իբրեւ հում նիւթ՝ ապագայ պատմագիրներու համար:

Աւելորդ է շեշտել այս նպատակին կարեւորութիւնը: Անոնք որ քիչ շատ զբաղած են անցեալի պատմութիւնը գրելու գործով, կը զգան այն դժուարութիւնները որոնց կը հանդիպին՝ նիւթի պակասին հետեւանքով:

Օրինակ, հին դարերէն ի վեր Հայեր եկած ու ապրած են Ֆրանսայի մէջ: Անոնք շատ բեղուն գործունէութիւն ունեցած են այս երկրին մէջ՝ մանաւանդ 17րդ դարուն, Լուդովիկոս ԺԴ.ի օրերէն սկսեալ, ու վայելած են Ռիշլիէօյի, Քոլպէրի եւ այլ Ֆրանսական պետական մեծ դէմքերու մասնաւոր հովանաւորութիւնը:

Այսօր երբ կը ձեռնարկենք գրելու այն ժամանակուան մեր հայրենակիցներուն պատմութիւնը, շատ անկատար եւ աղօտ տեղեկութիւններ միայն կրնանք քաղել անոնց մասին, որովհետեւ այդ օրերուն որեւէ մէկը մտքէն չէ անցուցած գրելու Պարսկաստանէն, Թուրքիայէն եւ Արեւելքի ուրիշ երկիրներէն Ֆրանսա եկած ու հաստատուած Հայերու պատմութիւնը: Այսօրուան պատմագիրը պետական հին դիւանաթուղթերու մէջէն պրպտելով պիտի գտնէ տարրեր՝ հին օրերու պատմութիւնը կերտելու համար: Այդ դիւանաթուղթերը յաճախ որեւէ նիւթ չեն պարունակեր մեր հայրենակիցներուն մասին: Իսկ ձեռք բերուած աղքատ նիւթերով անշուշտ կարելի չէ լրիւ պատմութիւն գրել:

«Ժամանակակից Քաղաքական Տարագիրներու Կաճառը» այս պակասն է որ կ'ուզէ լրացնել: Միաժամանակ կը փափաքի հիւրընկալ երկիրներու ժողովուրդներուն ցոյց տալ թէ գաղթականները բեռ մը չեն եղած այդ երկիրներուն, այլ անոնց մէջ կան գիտնականներ, արուեստագէտներ եւ մտաւորականներ, որոնք իրենց երկասիրութիւններով եւ ստեղծագործութեամբ օգտակար կ'ըլլան անոնց:

Կաճառը պիտի ունենայ իր Մատենադարանն ու Թանգարանը: Որեւէ Հայ որ հայերէն գիրք մը, հայկական հագուստ մը կը նուիրէ անոնց, արդէն իր մասնակցութեան բաժինը բերած կ'ըլլայ:

Կաճառը պէտք ունի օժանդակ անդամներու, իր աշխատանքները յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար: Մեր հայրենակիցները մեծ թիւով պէտք է անդամագրուին անոր: Ժամանակաւորապէս պ. Մարսէլ Փան իր բնակարանը տրամադրած է Կաճառի աշխատանքներուն համար (4, rue Léonce - Reynaud, Paris—16e: Սակայն Փարիզի քաղաքապետութիւնը խոստացած է մասնաւոր շէնք մը յատկացնել անոր: Այս մասին բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան արդէն եւ յոյս կայ որ շուտով վերջնական կարգադրութիւն մը ըլլայ այդ մասին:

Այն ատեն Կաճառը աւելի մեծ եռանդով պիտի փարի իր աշխատանքներուն, իրագործելու համար առաջադրուած նպատակները:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Ի ՊԷՏՍ ՃԱՐԳԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Լեզուով զբաղողը կամայ ակամայ կ'իյնայ բանասիրութեան թուփերուն մէջ: Առաջին կախարդութիւնը լեզուին վրայ կը տեսնուի: Բոլոր այս բայերն ու բառերը, անհամար անուններով եւ անսահման քանակութեամբ նորութիւններով, ճշմարիտ անելի մը առջեւը կամ եռեւը կը դնեն քեզ, որ դժուարութիւններէն ձողոպրելու միակ հնարաւոր միջոցը կը գտնես նոյն բառերուն նախ իրենց իրենց հետ եւ ապա ուրիշ լեզուներու համանիշներուն եւ համազօրներուն հետ համեմատութիւնը: Աւելի կամ նուազ անդիտութիւններ կը թուին ծառանալ աչքիդ առջեւ, հնչական, բառակազմական, նմանաձայնական զուգորդութիւններ կը խմբուին ու շաղրութեանդ առջեւ, որ հետաքրքրութեան օգնութեամբ նեցուկի կէտեր կը տեսնէ մէկ լեզուէն միւսը կամ նոյն լեզուին դարաւոր յեղաշրջումներուն մէջ Ահա արդէն բանասիրութիւնը ծնաւ, որ աւելի սովորական բառով լեզուագիտութիւնն է: Որքան աւելի բառ գիտես զանազան լեզուներէ կամ քու սեփական լեզուէդ, այնքան աւելի կ'աշխերտես բանասիրութեան, բառերու գոյներուն պրիսմակը կը փնտռես, եւ, վերջապէս, կը տարուիս տեսակ մը մարդկայնական ընդհանուր առնչութիւն տեսնել, «մի հօտ, մի հովիւ»—վարդապետութեան իբրեւ հաստատութիւն: Ահա, ուրեմն, բանասիրութիւնը, որ իր բնոյթովը իսկ քիչ մը անհաստատ եւ ոչ-ապացուցուած հանգամանք կ'ընծայէ ճշգրիտ գիտութիւններուն — բնախօսութիւն, տարրաբանութիւն, ուսողութիւն եւն.— անհամապատասխան: Ահա, համառօտիւ, ծագումը բանասիրութեան: Մեր պատուական նախնիք բանասէր չէին, այդպիսի «համաճարակէ» բռնուած չէին, անոնք լեզուն կը կերտէին «բոլոր եղելոց կերտող»ին պէս, անոնք խորան կը յարդարէին կտրիճներու պէս հաստաբեստ բուներէ, արեւաշէր աղիւսներէ, հայ հանճարին պատշաճ պաշտամունք մը հիմնելու համար: — Այո՛, քարո՛զ, սիրելի Արազ, բայց սա՛ պարմանիներն ու պարմանուհիները յաճախ քարողի կը սպասեն, առանց առոր համար թուլնալու իրենց ուսանելու պարտականութեան մէջ: Ապացո՛յց, ահա.—

Տե՛ս, ի՛նչ մտադրութեամբ կ'ունկնդրեն.— Որոճալ բային արմատը կը թուի թէ «որոջ» բառն է, որ կը նշանակէ դառնուկ, որոճացող:— Քրէական (criminel) յանցաւոր կ'ըսենք, ինչո՞ւ, ի՞նչպէս: Այս բառին արմատականն է քրայ, քուրայ, հանք, ինչպէս գիտէք, մեծ յանցաւորները ժամանակին (հիմակ ալ) հանքերու մէջ աշխատելու կը դատապարտուէին, ոճրագործները: Ուստի կ'ըսուի քրէական յանցանք, կամ, կրկնուած ինչ իրմով՝ քրէիքուր: Այս կազմութեամբ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Բայց ինչ որ ալ ըլլար, Սերգօ կը սիրէր իր տղան: Ու չնչած ատենը, կը հասկնէր իր սրտին գորովը: Ու դառնալով իր կնկանը, «Ջուր մը տուր», ըսաւ մեղմութեամբ: Որովհետեւ խորունկ բան մը կար անոր երեսին վրայ, նայեցաւ միայն, ու լռութեամբ գլուխը ծռեց: Ու, «շատ խօսելու չեկար աս կնիկներուն հետ, մտածեց, ու, ձայնը հոն է,» մրմռաց նեղութեամբ: Բայց գոնէ պէտք էր երկու բառ ըսել, ու «տեսա՞ր տղուդ երեսը,» հարցուց զայրացկոտ շեշտով մը իր կնոջ:

Պատասխան չտուաւ իր կինը, ու գլուխը քովընտի դարձուց:

Շուշան գիտէր թէ՝ ինչպէ՞ս կը տաքնան սիրող սիրտերը, ու ամէն հեղ, «կարելի է ինքնիրմով կը պաղի, ու ամէն բան կը մոռնայ,» կը կրկնէր: Իր ամուսինը կը հասկնար որ մօր մը պէս կը խօսէր ան, սիրտ կոտրել չէր ուզեր, ու կը լռէր շատ անգամ: Այս անգամ ալ, անոր լռութեան մէջ, մօր մը սիրտը տեսաւ թէեւ, բայց արիւնը գլուխը ցատկած էր, մարդ մտիկ չըրաւ:

Դառն քրքիջ մը: Ու չէր գիտեր, ինչպէ՞ս կը նայէր գնչուհիին: Կրկին ծիծաղեցաւ, քրքջաց, ու ըսաւ.— «Կը յիշե՞ս, անցեալ օր ինչպէս պարեցիր այգիներուն մօտ, պարէ անգամ մըն ալ այնպէս, ու պարելով հեռացիր այս տեղէն, ու մինչեւ որ հեռանաս՝ պարէ...»:

Գնչուկուհին, կրկին ծռեց, կապեց քարերը պզտիկ տոպրակին մէջ, ու մատներուն անցընելով ծնծղակները, պարեց, պարեց, ու դրացի պարտէզներուն ետին աներեւութացաւ:

Հեռացած էր այլեւս:

Սերգօ, իր տղուն կողմը նայեցաւ:

Արշակ ձեռքը ճակտին դրած, այս անգամ գլուխը ծուռ, վար կը նայէր:

Հող, ամէն հեղ, իր տղան դիմացը, հեռուն կը նայէր: Ու մտասոյզ, երբ աչքերը կը մնային դրացի պարտէզներուն վրայ, այդ օրերուն՝ տարբեր էր իր տղան, ու իր կինը անոր նայած ատեն, բերանը բաց կը մնար: Բան մը ըսել կ'ուզէր, ու թէեւ չէր կրնար իր ներսէն անցածը բացատրել, բայց յանկարծ, լռութիւնը իր սրտին խորերէն կ'արձագանգէր ու կ'ըսէր, «սուրբի պէս տղայ մը»:

Իր կինը իրաւունք ունէր:

×

Օր մը, Արշակ երբ կեցած էր ծառերուն տակ, ան, խորհրդաւոր մարդու մը պէս երեւցաւ իրեն, ու տառու մը, եկեղեցիին մէջ աղօթած պահուն, յանկարծ միտքը ինկաւ իր տղուն այդ օրուան կեցուածքը՝ երբ առաքեալի մը պատկերը հանդիպեցաւ աչքերուն: Անոր աչքերը՝ շատ կը նմանէին իր տղուն աչքերուն: Ան ալ իր տղուն պէս կը նայէր:

Բայց այս անգամ, իր տղուն ձեռքը դրած էր ճակտին:

Կարծես սուրբի մը վիշտը կը տեսնէր:

Սերգօ գլուխը ծռեց:

Քիչ առաջուան պատահածը բացառիկ տեսարան մըն էր իր կեանքին մէջ, ու թերեւս, երկու անգամ պիտի չկրկնուէր: Պարտէզէն տուն վերադարձին, այսպէս կը մտածէր Արշակ: Ու հաւատալ չէր գար, չէր ուզեր հաւատալ՝ որ առանց տեսարանի մը մարդն էր հայրը:

Այդ իրիկունը, երբ իր սենեակը քաշուեցաւ Արշակ, լամբարին լոյսը կը տժգունէր, կարծես կը հատնէր: Տրտմութիւն մը:

Ու, «տուն ըսածդ, ըսաւ, պէտք է լուսաւորուի ճրագի մը լոյսովը ու փայլատակէ»: Ու քնը, այս պահուն, մտախռովուած ու թանցրացած երեւցաւ իրեն: Ան, երկու տուներուն մէջ, զարմանալի ծանրութիւն մը բերած էր, ու կարծես կը ծերանային անըմբռնելի արագութեամբ, ու ամէն օր յոգնութիւն կը զգային:

Այս քնը երկու տուներուն համար, դժբախտութիւն մըն էր, ու այն օրէն ի վեր, անոնք իրենց սրտերուն մէջ՝ հոգեպարար բաներ թաղած էին, ու միշտ, տաքուկ սարսուռ մը կը կորսուէր հոն:

Ու ամէն օր իրար կ'ամբաստանէին:

Բայց Արշակ, «հայրիկ» կը մրմնջէր հրեշտակի պէս: Այս բառով կ'ուզէր դպչիլ հօրը սրտին: Ու անձկագին կը կրկնէր այս բառը, ու հօրը նայած ատեն, բոլոր հայրերուն կը նայէր կարծես:

Ու յանկարծ վրդովուած, ըսաւ,— «Տէր հայրերունն է յանցանքը» ու մէկիկ մէկիկ, լեզուին վրայ եկան անունները այն տղոց, որոնք իրենց գլուխները ծռած՝ մեկնած էին վշտահար: Ու կրկնեց — «Մեր հայրերը»: Իր բարեկամները ամէնն ալ, իրենց հայրերէն երես դարձուցած, հեռուն էին հիմակ: Տուներուն մէջ երիտասարդ մնացած չէր: Ամէնն ալ, լքած իրենց երդիքը, գացեր էին օտար երկիրներ: Ու երբ կը նայէր քաղաքին, իրեն ծանօթ տուները, տխուր էին գերեզմանի պէս: Լռութիւն մը կար հոն: Հոն, լամբարին լոյսը, չունէր մէկալ տուներուն զուարճութիւնը:

Գզրոցէն նամակ մը դուրս հանեց: Իր պանդուխտ ընկերներէն մէկը գրած էր, ու ատեն ատեն կը կարդար, ու անձկութեամբ, կը նայէր պատէն կախուած դպրոցական խմբանկարին: Ան, իր դպրոցի վերջին յիշատակն էր: Օր մը, ընկերներով լուսանկարուած էին, ու հիմակ, միայն յիշատակը կը մնար: Ամէնն ալ լքած իրենց հայրենի օճախը, հեռուները մեկներ էին:

Դպրոցի օրերը յիշեց: Բայց հոն կեանքը ամէն օր կը գեղեցկանար, ու հայ տղեկը, կեանքի սարսուռներով տուն կը վերադառնար: Իրենց սրտերուն համար, այդ օրերուն կեանքը իմէ աւելի արտայայտութիւն մը ունէր: Ան, տեսարաններ չինած էր իրենց ներսը:

Բայց հիմա՞կ:

«Ոչ, կեանքը աս չէ», մրմնջեց, ու նամակը ձեռքերուն մէջ բռնած, խորունկ ու այրող հեծեծանքի մը սարսուռը զգաց: Կեանքը, իրեն համար, մի անկեղծ արտայայտութիւնն էր սիրոյ: Ու դառնութեամբ մրմնջեց, «Հայր, հայր ...»:

Հիմակ, միմինակ մնացեր էր լամբարին լոյսին հետ, ու ան, այս անգամ աւելի տրտում ու գունատ, կը մարմրէր ու կարծես կը հատնէր:

«Սիրելի Արշակ, աղուընակի աշխոյժ մեռնիմ»: Այսպէս կը սկսէր նամակը: Ու վերջին մասերը, տխուր բան մը կ'արթնցնէին իր մէջ, ու կարդաց. «Այսօր, Փոնարճըզի գագաթը բարձրացայ: Փլաւիկը դիմացս չորս դիէն լեռներով պաշարուած է:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(6)

(Շար.)

վերջաւորութեամբ ունինք նաեւ «թաքթաքուր» (գաղտնի, գողունի): — Գմբէթին արմատականն է կումբ, կմբեայ, գիրի փոփոխակով: Նաեւ մօծիր, մոխիր, յաճախ կ'ըսուի նաեւ ժախիր: Չէ՞ որ գաղափարի նոյն հիմքին վրայ եղած է մծղնեայ, եղծմեղծ: Սիրելի Արազ, մի՛ մեղադրեր կրկնութիւններս, ունկնդիրները շատ գոհ են անկէց, մանաւանդ որ կրկնութիւններուն իսկ գիտակից չեն: Աշխատալից կեանքը մեքենականութիւն կը պահանջէ, ու մենք այսպէս կը հետեւինք սովորական կեանքին, ուր միշտ գրեթէ նոյն մեքենան կը ծռնչէ: Նոյն ձեւին վրայ ահա կը կրկնենք — եղծել, հակառակը՝ ստեղծել, գտանել, հակառակը՝ ստացանել (յանցանք, թերութիւն գտնել), որմէ սոգիտ, անսոգիտ:

Սիրելի Արազ, բարենիշ մը Ցոլակին որ չարժուձեւով մը կը յայտնէ թէ կը յիշէ: Այս առթիւ նորութիւն մը — ստունդանել, որ կը նշանակէ ականջ չկախել:

Բացորոշ է թէ մեր զարգացեալները հետաքրքիր են վերլուծելու այս բառը: Օգնե՛նք իրենց — առաջին ստ «րստ» նախադրութիւնն է որ կը նշանակէ նաեւ «դուրս», բանէ մը հեռի: Լաւ: Ունք «ունկն» (ականջ) է, որով «րստ ունկն» կ'ըլլայ ականջէ դուրս, հեռի: Լաւ: Կը մնայ անել, որ ապահովաբար «հանել» է, որով ամբողջական իմաստը կ'ըլլայ «ականջէ դուրս հանել», հեռացնել, իմաստի առումով՝ անհնազանդ գտնուիլ: Բառերու կազմութեան այս լուծումը կարելի չէ մեր միջոցներով պատշաճեցնել կամ գործածել առհասարակ բոլոր բառերուն կամ բայերուն, բայց բաւական է որ սկզբունք մը կը յայտնուի: Ոչ այնչափ միայն, այլ դուք ձեր լեզուին կերտուածքին, ճարտարապետութեան կը խելամտիք: — Ո՛րչափ դիւրութեամբ կրնաք պատասխանել սա՛ հարցումին, թէ ի՞նչ է կտուցին արմատականը — կուտ, չէ՞:—կալ՝ կենալ, մէկ գիրի(ե) յաւելումով՝ կեալ՝ ապրիլ, ինչ որ նոյն է «կենալ»ին հետ, կա՛ց, կեցի՛ր, կեա՛ց, ապրէ: Արքա՛յ, յաւիտեան կեա՛ց: կե՛աց միշտ, լեզուդ հայկարժան, կե՛աց ծաղկալից, ծաղկաւէտ:

Ցարգել եւ արժել նոյն արմատէն կը թուին ըլլալ: Չէ՞ որ գիտենք միւս կողմէ թէ բազ եւ բաժ նոյն բառերն են. ուրեմն արժելին ժ տառը յարգելին գ տառն է, եւ փոխադարձաբար: Այսպէս՝ անարգ եւ անարժան նոյն հալոցէն դուրս կուգան, ինչպէս՝ բազորդ եւ բաժանորդ, ինչպէս՝ թօթափել եւ սօսափել, ինչպէս՝ սուր եւ թուր, այլովքն հանդերձ:

Հարցուցի Մամիկոնին — ի՞նչ է տրական հոլովը: Եւ պատասխանեց Մամիկոն — տրական հոլովը նախ նոյն է սեռականին հետ՝ իր վերջաւորութեամբ: Այսպէս՝ «աղքատին», որ թէ՛ սեռական է թէ տրական: Բայց դիւրին է զանազանել: Սեռականը կապուած կ'ըլլայ ուրիշ գոյականի մը, իբրեւ յատկացուցիչ եւ այդ գոյականն ալ կը կոչուի յատկացեալ: Արդէն ուրիշ դասի մէջ սորվեցանք սեռականին մանրամասնութիւնները: Տրականը կապուած է բային, նախադասութեան մէջ: Կը կոչուի Բնութեան Խնդիր, այսինքն խօսքին անհրաժեշտ մասերէն մին է: Բային իմաստը կ'ամբողջացնէ, ինչպէս սեռականը, գոյականի մը որուն ըլլալը կը ցուցնէ: Երբ ըսենք — «Այս հացը տուր» — բնականէն մեր միտքը կուգայ սա՛ հարցումը — ո՞ւր տուր, եւ կը պատասխանենք, զոր օր.— աղքատին: Ուստի «աղքատին» տրական հոլով բնութեան խնդիր է «տուր» բային:

Բայց կարեւոր գիտելիքներու չարն ընդհուպ:

ՏԱՐԱՋ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏ՝Մ. ԺՈՂՈՎԸ

—·—

Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Ամերիկայի շրջանին Պատգմ. ժողովը գումարուեցաւ Քոնէտտայի Սէնթ Քաթրինս քաղաքին մէջ: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Անցնող տարուան շրջանին 11 մասնաճիւղեր կրցած են կեդրոն ուղարկել աւելի քան երկու հազար տոլար: Պէթէնտորֆ հանդիսացած է մեծագոյն գումարը ուղարկողը իր 367 տոլարի առաքումով, որուն խոշորագոյն բաժինը հին անհատական պարտքերու գանձումէն է գոյացած: Ցետոյ կուգան Ֆրէզնօ, Շիքակօ, Էքըրն եւ Տիթրոյթ, որոնք սովորականին նման կատարած են իրենց պարտականութիւնը տարուան ընթացքին: Կրանիթ Սիթի, ինչպէս կ'ակնկալուէր, անմիջապէս որ ինքզինքը տնտեսապէս կազդուրուած է գտած, իր լաւագոյնը կատարած է եւ միւս մասնաճիւղերու կարգին իր բաժինը հասցուցած կեդրոն: Էմպրիճ, Համիլթըն եւ Նիւ Եորք, որոնք առաջին անգամն է որ պատգամաւորական ժողովի մը կը ներկայանային իրենց պատգամաւորներով, հաւաքաբար տրամադրած են Միութեան մօտաւորապէս 400 տոլար: Ինտիանա Հարպըր եւ Սէնթ Քէթրինս ուղարկած են առաջինը 55 եւ երկրորդը 50 տոլար:

Այս տեղեկագրերէն նաեւ պարզուեցաւ որ ամենուրեք մասնաճիւղերը բոլորած են խիստ բեղմնաւոր շրջան մը եւ իրենց կանոնաւոր վարչական եւ անդամական ժողովներով եւ հրապարակային ձեռնարկներով պահած գործունեայ կազմակերպութեան մը կենսունակութիւնը:

Կեդր. Վարչութեան ընդարձակ եւ մանրամասն տեղեկագիրը ամէնէն առաջ ցայտուն կերպով հրապարակ հանեց այն իրողութիւնը որ Տարօն-Տուրուբերան Հայրենակցական Միութիւնը այժմ դարձած է ծաւալուն կազմակերպութիւն մը եւ հայկական իրականութեան մէջ ներկայիս կը գրաւէ համեմատաբար լուրջ եւ պատասխանատու դիրք մը: Նաեւ այն հանգամանքը որ Միութեան մասնիկները ամենուրեք կը ձգտին ծրագիր-կանոնագրի գծած սահմաններէն դուրս չելլել եւ իրենց աշխատանքները պարփակել իրաւամբ հայրենակցականի մը գործունէութեան մարզին մէջ, կ'ապացուցանէ որ Տարօնի Միութիւնը ի վիճակի է ինքզինքը զերծ պահել այն փորձութիւններէն, որոնք կը ներկայանան իրենց սեփական ուժի գիտակցութիւնը ունեցող կազմակերպութիւններուն, եւ չի միրճուիր այնպիսի տեղեր ուր ինքը ոչ մէկ գործ ունի:

Պատգամաւորական ժողովը ուրախութեամբ լսեց Միութեան Պէյրութի ճեմարանին մէջ զետեղած սաներէն մէկուն՝ Սարգիս Պէքքարեանին շրջանաւարտ ըլլալու պարագան: Առ այդ որոշեց աւելի եւս ուժ տալ կրթական գործին եւ բացի Պէյրութի ճեմարանին մէջ պահած միւս ուսանողէն, նաեւ երեք ուսանողներ եւս ունենալ, երկուքը Պուլկարիոյ մէջ, իսկ միւսը Ֆրանսա:

Տարօնի պատմութեան հրատարակման յապաղումը անհրաժեշտ դարձուց մանրամասն բացատրութիւն մը, հարցով հետաքրքրուողներուն գոհացում տալու համար: Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը տեղեկացուց, որ գործը ինքնին հսկայ ձեռնարկ մըն է եւ եթէ պիտի կատարուի պատմական իրողութիւնները յարգելու բարեխղճութեամբ, կը կարօտի երկար եւ նոյնիսկ տարիներ տեւող ուսումնասիրութեան: Այլ է խնդիրը Տարօնի պատմութեան վերջին, յեղափոխական շրջանին վերաբերմամբ: Վերջինիս նկատմամբ տեղեկութիւններ կարելի է ստանալ լաւատեղեակ անձնաւորութիւններէ եւ գոյութիւն ունեցող ու խնամքով պատրաստուած պաշտօնական վաւերաթուղթերէ եւ արխիւներէ: Պատգամաւորական ժողովը որոշեց հնարաւոր եղածին չափ շուտ տպել Տարօնի նորագոյն պատմութիւնը, աւելի հինին տպագրութիւնը ձգելով յետագային:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

—o—

Վիէն, 5 Հոկտ. (Յառաջ). — Կ. Խաչի վարչութիւնը իր դպրոցի վերամուտի առթիւ, կազմակերպած էր ընկերա-համակրական թէյասեղան մը որ տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթիրիկուն, Խաժակ Ակումբին մէջ: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Սեղանապետ ընտրուեցաւ Հայր Կ. Տէրմոյեան որ քանի մը խօսքով ջերմապէս գնահատեց Կ. Խաչի անդամուհիները: Անոնց ջանքերուն շնորհիւ է որ տարիներէ ի վեր կը պահուի դպրոցը: Այս առթիւ Հ. Տէրմոյեան խստիւ քննադատեց անոնք որ անտարբեր կը մնան այսպիսի օգտակար ձեռնարկներու հանդէպ: «Ախտաւոր երեւոյթ մը վարակած է շատերը որոնք տեսակ մը յուսահատութիւն ցոյց կուտան եւ չեն ըներ այն, ինչ որ պէտք է ընել այսպիսի միջավայրի մը մէջ, վառ պահելու համար հայկական ոգին»: Ցետոյ տեղի ունեցան բազմաթիւ երգեր, արտասանութիւններ եւ կատակախօսութիւններ, որոնք տեւեցին մինչեւ ուշ ատեն:

Կ. Խաչի անդամուհիները ներկաները հիւրասիրեցին թէյով, կարկանդակով եւ ուրիշ ուտելիքներով: Ապա տեղի ունեցաւ վիճակախաղ մը որուն մասնակցեցան բոլոր ներկաները, կոկիկ գումար մը ձգելով դպրոցին:

*** Կ'իմանամ թէ այս տարի ռամկավարներն ալ իրենց դպրոցը յանձնած են Հ. Տէրմոյեանի: Գնահատելով այս կարգադրութիւնը, կը յուսանք թէ յառաջիկային իրական համերաշխութեան մը պիտի յանգի դպրոցներու խնդիրը:

Գարուճի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄԸ

Մարսէյլ, 3 հոկտ.—Կիրակի «հոկտեմբեր» տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի Ազգային բաժակի մրցումին երկրորդ շրջանը, 700է աւելի խումբերու միջեւ: Ասոնց կարգին, իբրեւ հայկական խումբ, կը մասնակցէր միայն Նիսի Հայ մարզական Միութեան Ա. խումբը, որ երկու շաբաթ առաջ, սոյն բաժակի մրցման առաջին շրջանին յաղթեց Նիսի իտալական «Պոլոնիա» զօրաւոր խումբին:

Այս երկրորդ շրջանը, Հ. Մ. Մ.ին վիճակուած էր մրցիլ Մարսիլիոյ Ֆրանսական U. S. Rouetի խումբին դէմ որ քաղաքիս ամենավտանգաւոր խումբերէն մէկն է: Նախօրօք թերթերն ու մարզական շրջանակները, ջախջախիչ պարտութիւն մը կը նախատեսէին հայկական խումբին համար, բայց յուսախաբ եղան:

Թէեւ Հ. Մ. Մ.ը պարտուեցաւ, բայց, շատ պատուաւոր պարտութիւն մը եղաւ այդ:

Մրցումին ամբողջ տեւողութեան հայկական խումբը, ընդհանրապէս, մնաց պաշտպանողական դիրքի մէջ: Միայն առաջին կիսախաղին ունեցաւ քանի մը յաջող եւ վտանգաւոր վայրէջքներ եւ հակառակ հաւասար խաղարկութեան, առաջին կիսախաղը վերջացաւ Հ. Մ. Մ.ի պարտութեամբ 1-0: Երկրորդ կիսախաղին Հ. Մ. Մ.ը երեւաց աւելի յոգնած քան հակառակորդը: Պատճառները պէտք է վերագրել շոգեկառքով երկար ճամբորդութեան, եւ չափազանց խորտուբորդ դաշտի մը մէջ խաղալու անվարժութեան: Ի վերջոյ հայկական խումբը պարտուեցաւ 3-0ով: Հ. Մ. Մ.ի խումբին մէջ կ'երեւային նախկին խաղացողներ, որոնք երբեմն փայլած էին Պոլսոյ մարզադաշտերուն վրայ:

Մրցումէն յետոյ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը ընկերական տաք մթնոլորտի մը մէջ համեստ խնճոյք-զինեդեղանով մը պատուեց Նիսի մարզիկ ընկերները, որոնք փափաքեցան փոխարինել սոյն պատիւը Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վարչութիւնը հրաւիրելով իրիկուան ճաշին: Եւ այսպէս երկու հայ մարզական միութիւնները, եղբայրացած մարզական սկզբունքով, զուարճացան մինչեւ ուշ ատեն, հայկական երգերով, արտասանութիւններով ու մեներգներով: Այս առթիւ կ'արժէ յիշել որ հայ երիտասարդութիւնը խուռներամ փութացած է մրցադաշտ, քաջալերելու Նիսի հայ մարզիկները: Շնորհաւորելի են նաեւ Նիսի բոլոր խաղացողները, իրենց կատարեալ կարգապահութեամբ:

Խաղէն անմիջապէս վերջ, հակառակորդ խումբին վարիչները փութացին շնորհաւորել հայ մարզիկները իրենց մաքուր եւ կարգապահ խաղարկութեան համար, եւ մաղթեցին որ յաճախ առիթ ունենան այսպիսի մրցումներ կազմակերպելու:

Վ. ՔԻՒՓԷԼԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» o ««««

3.— Թուրքիա կը դրաւէ Անատոլուի եւ Թուրքիոյ այլ շրջաններուն մէջ գտնուող գերմանական բոլոր երկաթուղին եւ միւս մենաշնորհները: Հաշտութեան համաձայնագրին միջոցաւ կ'ապահովուի այդ պարագան: Ցարմար կը գտնենք որ ստիպողաբար տեղեկութիւններ հաղորդուին Պոլսոյ մեր երեք դեսպաններուն:

Թալէաթ փաշա այս հեռագիրը կարդալէ վերջ ըսաւ ընկերներուն.

— Այս հեռագիրն ալ կը հաստատէ որ Թուրքիա իրաւունք ունէր ի նըպաստ Գերմանիոյ պատերազմի մասնակցելու: Որովհետեւ Դաշնակից պետութեանց նպատակները բացորոշապէս կը հասկցուին այդ հեռագրէն: Բարձրագոյն Դրան իբրեւ կեր ցոյց կը տրուէր Թուրքիոյ մէջ գտնուող գերմանական մենաշնորհները: Այդ կերին շնորհիւ Թուրքիա վանդակի մէջ դրուելով չէզոքութիւնը կ'ապահովուէր եւ հողային ու վարչական ամբողջականութեան պահպանման մասին սուտ եւ անճիշտ խոստումները կը շռայլուէին:

Այդ միջոցին Սազանով իր Պոլսոյ դեսպանէն ցնցող հեռագիր մը ըստացաւ: Հեռագիրը 15 Օգոստոս 1914 թուականը կը կրէր: Վարչապետ Սաիտ Հալիմ փաշա, առանց մեր գիտակցութեան հաւակցողութեան մը գալու առաջարկը կը ներկայացնէր Ռուսիոյ: Ահա այդ հեռագիրը.

— «Վարչապետ Սաիտ Հալիմ փաշայի մեզի հետ հաշտեցողութեան գալու կարծիքը որքան ալ անձնական հանգամանք ունենայ, կացութեան ծանրութիւնը եւ Գերմանիոյ ու Թուրքիոյ միջեւ գոյանալիք համաձայնութեան մը վտանգը նկատի ունենալով, կ'արժէ որ ուշադրութեան արժանանայ: Այսու ամենայնիւ պէտք կը տեսնեմ յայտնելու նաեւ որ Սաիտ Հալիմ փաշա թոյլ եւ անազդեցիկ մարդ մըն է եւ անոր անկումին պիտի յաջորդէ Էնվէր փաշայի դիկտատուրան: Այս իրողութեանց եւ պայմաններուն տակ Թուրքիոյ ի վնաս մեզի գործելուն առաջքը առնելու միակ միջոցը Էնվէրի կողմէ կատարուած առաջարկներու շուրջ վեր վար հաւակցողութեան մը գալն է: Անմիջական կարգադրութեան մը անհրաժեշտութիւնը կը շեշտեմ»:

Երբ հարցուեցաւ Թալէաթ փաշային թէ որո՞նք են Էնվէրի կողմէ եղած առաջարկները, ան քիչ մը մտածելէ վերջ ըսաւ.

— Շատ լաւ չեմ գիտեր թէ որո՞նք էին այդ պայմանները, սակայն, Սազանովի 16 Օգոստոս թուականով Փարիզի եւ Լոնտոնի դեսպաններուն ղըրկած մէկ հեռագրին մէջ նոյնութեամբ գրուած է: Ըստ այդ հեռագրին, Էնվէր հետեւեալ պայմաններով Ռուսիոյ միանալու առաջարկը ներկայացուցած է.—

1.— Կովկասեան ճակատի մեր զինուորները ետ պիտի քաշենք:

2.— Թրակիոյ մէջ, Ռուսիոյ պիտի տրամադրենք բանակ մը: Այս բանակը պալքանեան ոեւէ պետութեան դէմ պիտի կռուի: Այդ պետութեանց հետ է նաեւ Պուլկարիա: Եթէ Պուլկարիա Ռուսիոյ դէմ պատերազմի մասնակցի, այս թուրք բանակը պիտի կռուի անոր դէմ:

3.— Թուրք բանակին մէջ գտնուող գերման մարզիչներ պիտի հեռացուին:

Իրենց այս ծառայութեանց փոխարէն Թուրքերուն հետեւեալ հատուցումները պիտի տրուէին.—

1.— Թրակիոյ մէջ Կիւմիւլճինայի երկաթուղին ամբողջութեամբ պիտի յանձնուի Թուրքիոյ:

2.— Եգէական կղզիները Թուրքիոյ պիտի յանձնուին:

3.— Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ 5-10 տարուան դաշնագիր մը պիտի կնքուի:

Ռուսիա շատ չմօտեցաւ Էնվէրի այս առաջարկներուն: Ընդհակառակն Փարիզ, մեր գործին տարբեր աչքով մօտեցաւ եւ նայեցաւ: Այդ օրերուն Տէլքասէ արտաքին նախարար եղաւ: Ան Փարիզի ռուսական դեսպանին ըսաւ.

— Բարձրագոյն Դրան հետ կատարուած խօսակցութիւններէն դրական արդիւնք մը պիտի չգոյանայ: Այդ պատճառով եւ առանց ժամանակ կորսնցնելու ստեղծենք պալքանեան միութիւնը եւ զայն Թուրքիոյ դէմ գործածութեան մղենք:

Տէլքասէի մտածման համաձայն, Պուլկարիա Ցունաստանի օգնութեամբ Էնոս-Միտիա գիծը պիտի գրաւէր: Այս օգնութեան փոխարէն Ցունաստանի ալ պիտի տրուէր Եպիրոսի շրջանը: Մենք ալ Պուլկարներու եւ Ցոյներու հետ զբաղած ըլլալով, Կովկասի մէջ Ռուսերը պիտի չնեղէինք:

Թալէաթ փաշա վայրկեան մը լռութիւն պահելէ վերջ շարունակեց իր խորհրդածութիւնները.

— Կը տեսնենք որ հողային ամբողջականութեան դաւադրութիւնը պատրաստող Փարիզի դիւանագիտութիւնը կը մտածէր ճնշել մեզ: Ասկէ կը հասկցուի արդէն թէ, պատերազմի նախընթաց օրերը որքան վտանգաւոր էին մեր երկրին համար:

Այս միջոցին Անգլիոյ դիրքը շատ կարեւոր էր: Լոնտոն, հիմա, ինչպէս կը հասկցուի մեր ձեռքը գտնուող դիւանագիտական փաստաթուղթերէն, Ռուսիոյ Բ. Դրան հանդէպ ցոյց տըւած թոյլատուութենէն տեղեկութիւն չունէր: Լոնտոնի ռուսական դեսպանին 17 Օգոստոս թուակիր մէկ հեռագրին համաձայն, անգլիական շըրջանակներ հետեւեալ կերպով կը մտածէին թրքական խնդրին շուրջ.—

(19) (Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԼՈՒՍԱԴԻՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

Երկար ու մանուածապատ յառաջխաղացքէ մը վերջ, Ռէս Ցակոբը խօսքը բերաւ հասցուց Ջումշուտ բէկի սպանութեան յաջորդող դէպքերուն: Որպէս սրտցաւ համագիւղացի մը, պատմեց այդ դէպքէն վերջ Ռէս Գեւոյի տան հետ պատահած դժբախտութիւնները, նահապետական օճախի աւերումը:

-- Շէրեան գետի մէկէլ ափին գտնըւած բոլոր հողերը զաւթեցին Թոփրաք Գալէ նստող բէկերը, իսկ Բրճոյի կէտուկի շուրջ գտնուող ձեր եայլախները գրաւեց Ռաշիտ պէկը: Մինչեւ էն օր լէ անոր տղուն, Մուսթաֆա բէկի ձեռքն են այդ եայլախները: Ձեր մալերը այդ ժամանակ Բրճոյի կէտուկի շուրջը կը գտնուէին: Ռաշիտ բէկ իր զօլամներ ղրկեց որ զձեր ոչխարները խառնեն իր հօտերուն. էդ ժամանակ Տէրվիշ աղէն վրայ հասաւ, շատ խօսխ-խորաթա եղաւ, քիչ մնաց արիւն թափուէր: Ռաշիտ բէկի մարդիկը երեք հարիւր գլուխ ոչխար ձգեցին Տէրվիշ աղուն, իսկ մնացած ութ հարիւրը իրենք քշեցին տարին: Ասլան բէկ, բոլորս ալ մահկանացու ենք, օր մը Աստծու դատաստանին առջեւ ջուղապ պիտի տանք. չիտակ զուրցելը լաւ բան է, Տէրվիշ աղէն որ ձեր մալին երեք հարիւրը քշեց, էդ տարեց որ Փրդունեան անցնելէ վերջը ոչխարները հալալ տիրոջը յանձնէ, ինչպէս չէ՞, տէրտէր:

-- Հա՛, Աստուած գիտէ որ ղորդ կ'ըսես,— համաձայնեցաւ քահանան:

-- Ասլան բէկիս ասեմ, -- շարունակեց Ռէս Ցակոբը, -- Տէրվիշ աղէն կ'ուզէր լաւութիւն անէր ձեր տանը: Ասկէ վերջ, լուս իջնայ վեր Ռէս Գեւոյի գերեզմանին, հէրդ կեանքը քեզ բաշխեց: Ո՞վ չգիտնայ, դուն գիտես, ողորմած ախպէրդ ոնց որ կնիկմարդ եղնէր, մալին միւլքին տիրութիւն չէր կրնայ ընել: Ձեր մալ միւլք լէ, փառք Աստծու, շատ ու շատ էր: Ինչ տարան քրտերը տարան, մնացած հողերը երկու տան բաւական էր:

Առիւծ Գեւոն աչքերը փախաթի մաշած կէտին յառած, առանց շարժելու առանց խօսելու, քարացածի նման մըտիկ կ'ընէր: Թոփալ Սատանան երկար տարիներ ապրած ընկերոջ հետ կը զգար որ շուտով փոթորիկը պիտի փրթի: Կը զարմանար միայն որ Առիւծ Գեւոն այդքան կրնար համբերել:

-- Ասլան բէկ, -- շարունակեց Ռէս Ցակոբը, -- դու լաւ գիտնաս, որ քո ախբէր, Սարգիսը, գեղի բոլոր մնացած արտերուն լէ հէր կընէ հասնի, ախոռ դատարկ, մշակներ չկային: Տէրվիշ աղի հէր Օսման աղէն, ձեր տան բարեկամն էր, ձեր աղ ու հացը կերած, ձէ շատ լաւութիւն արած...

-- Հը՞, -- յանկարծ նստած տեղէն շտկուելով հարցուց Առիւծ Գեւոն, -- էդ ի՞նչ լաւութիւն է ըրած էդ քու Օսման աղէն, մէկ լէ դէդ ըսէ:

-- Ցորի՞ կը հարցուս Ասլան բէկ, դու աւելի լաւ գիտնաս խըց գլխ: Ուռուս Օսմանլու կռուի տարին ձեր տան հարստութիւն, ձեր մալ ի՞նչ կ'եղնէր, եթէ Օսման աղէն իր տուն չի տանէր, եթէ տիրութիւն չանէր: Մի՞տդ է, ոնց քրտեր ու օսմանլու ասկէր թափեցան վեր Ալաշկերտու գիւղերաց, հայ գիւղեր աւերեցին, շատ լէ մարդ ըսպաննան: Ցորի՞ մոռնալ Օսման աղի ըրած բարութիւն: Էս ըսածս ողորդ չէ՞:

Առիւծ Գեւոյի դէմքը ճակնդեղի նըման կարմրած էր, վզի երակները մատնաչափ մը ուռած, կարծես պիտի պայթէին, բայց ճիգով մը ինքզինք պահեց եւ որպէս թէհանդարտօրէն հարցուց, թէեւ ձայնը կը դողար:

-- Հա՛, ողորդ կ'ըսես Ռէս Ցակոբ, գիտնա՞ս թէ էդ լաւութիւն ինչո՞ւ ըրաւ Օսման աղէն:

-- Խաստուրայ աղէն էր Օսման աղէն, ձեր տունն լէ հացով, անունով տուն, սաղ Ալաշկերտու մէջ նմանը չկէր, Ռէս Գեւօն լէ ոնց որ փաշա, խաթրով մարդ, Օսման աղէն լէ տէր կանգնաւ էնոր:

— Հէ՛յ, հէ՛յ Ռէս Ցակոբ, պըպլան լեզուդ երկար է, միտքդ կարճ: Հիմա ականջ տուր իմ խօսքերուս: Ողորդ է ըսածդ, մեր տան մալ Օսման իր տուն տարաւ, մեր ոչխարներու հօտեր իր մարդիկ ղրկեց տէր կանգնաւ: Ցորի՞, Ռէս Ցակոբ, յորի՞ մէկալ գեղացոց մալ, միւլք տարան քրտեր, գեղի մէջ շատ հայեր սպանուեան, յորի՞ Օսման աղէդ մատ մատի չկպուց: Ցորի՞ Օսման աղէդ Ռէս Գեւոյի տան բարութիւն ըրաւ, որ չես գիտնայ, ականջ տուր, ես քեզի ըսիմ: Իմ հէր, Ռէս Գեւօն, որու առաջն քու Օսմանը իմալ որ հասարակ զօլամ եղնէր, բայց Օսման քիրտ էր եւ չունէր չուն մէս չուտեր. հէրս կանչեց զՕսման իր կուշտ, զերեք հարիւր օսմանլու ոսկի դրաւ ուր ափին մէջ. Օսման լէ մեր սեւատաւար, մեր տան պղինձ, խալչէք իր տուն ճամբեց: Մեր ոչխարաց հօտն լէ եայլախը կը գտնուէր, Օսման իր քրտերով անոնց լէ տիրութիւն պիտի ընէր: Երբ խաղաղութիւն եկաւ վեր մեր երկրին, էդ Օսման մեր ոչխարներուն կէս լէ, հազար ոչխար, պահեց իր բաժին. գէշ օրեր էին, հէրս բան չկրցաւ ընել: Հիմա հասկցա՞ր Ռէս Ցակոբ, յորի՞ էդ քու Օսման աղէդ էդ լաւութիւն ըրաւ Ռէս Գեւոյի տան: Հիմա ես լէ բան հարցնեմ, դու պատասխան տուր, գեղի Ռէսն ես, կը գիտնաս: Մեր հողերու թափուն վի՞ր անունով ի:

— Էդ լէ հարցնելո՞ւ բան ի, Ասլան բէկ, քու հօր, Ռէս Գեւոյի անունով:

-- Հա, էդ որ էդպէս է, էդ իմա՞լ մեր գեղի աղէն մեր հողերը զաւթեց:

-- Ցորի՞ գէդ բան կ'ըսես Ասլան բէկ, դու լաւ գիտնաս որ Շէրեանայ էնդին եղած ձեր հողեր, Թոփրաք Գալէի բէկեր զաւթեցին, մեր աղէն թիզ մը լէ հող չունի էն կողմ:

-- Էս էդ բան լաւ գիտեմ, Ռէս Ցակոբ, իմ խօսք Շէրեանի երկու ճղերու արէն ինկած հողերաց մասին է: Դուն լէ կ'իմանաս տէրտէր, մեր մեծ արտ, էն որու դէզեր էրուեցին աղջի գիշեր, մեր վերի անջրդի արտ, մէկ լէ ջաղացքի արտ, որ մեծ խըց երկու արտ մէկտեղ, էն ըսէ զէս արտերուն ո՞վ տիրութիւն կ'անէ:

-- Էդ տեղ կ'ասես Ասլան բէկ, Օսման աղէն տիրութիւն ըրաւ էդ արտերուն. որ մեռաւ Տէրվիշ աղէն բանեցուց զէդ արտեր, էն լէ որ սպանուեաւ, Հասան աղէն տիրութիւն կ'ընէ. քու Սարգիս ախպեր, դու գիտնաս, խեղճ մարդ, մէկ երկու կտոր հողով լէ խարէ կ'ընէր: Դու որ եկար, փա՛ռք Աստծու, Հասան աղէն լէ, մենք լէ ուրախ ենք: Էն որ Հասան աղէն իր մօտ կանչեց զտէրտէր եւ զիս, ըսաւ. «բարեւ արէք Ասլան բէկին, իր հալալ մալ իրան եղնի»:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Զ. Ո. Միութեան Լիոնի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը կը ցաւի իր ընկերներուն թէ ընկեր Վահրամ Զանտըեան մեռած է չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ:

ԽՄԲ.— Ողբացեալ ընկերը, որ մօտ երկու տարիէ ի վեր կը տառապէր հիւծախտէ, ծանօթ էր իբրեւ գեղեցկաձայն երգիչ եւ սիրայօժար կը մասնակցէր մեր ազգ. եւ կուսակցական հանդէսներուն: Մեր խորին վշտակցութիւնը իր պարագաներուն:

*** Այրի Տիկին Մ. Թէքէրճեան, ողբացեալ ընկեր Գեղեցիկ Ցովհաննէսեանի քոյրը, դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր մէկ հատիկ զաւակը, Նուրհան, 23 տարեկան: Ուշիմ եւ համակրելի երիտասարդ մըն էր, աշակերտ՝ Վենետիկի Մխիթարեան վարժարանի:

Մեր ցաւակցութիւնները իր վշտաբեկ մօր, մեծ մայրիկին եւ բոլոր պարագաներուն:

ԱՆԳԼԻՈՅ աշխատաւորական կուսակցութիւնը 262.000ի դէմ 2.169.000 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը, որ անհրաժեշտ կը գտնէ Անգլիոյ վերազինումը: Այս առթիւ 228.000ի դէմ 2.167.000 ձայնով մերժուեցաւ ուրիշ բանաձեւ մը, որ կ՚առաջարկէր չընդունիլ բանակին եւ նաւատորմին համար պահանջուած վարկերը: Կուսակցութեան ներկայացուցիչը աղաղակեց իր ճառին մէջ,— «Եթէ չզինուինք, անօթի պիտի մնանք պատերազմի պարագային»:

ՏԻԿԻՆ ՍԿՈՊԼԻՆ խնդրած էր առժամապէս ազատ արձակել զինքը, բայց Զօր. Միլէրի փաստաբանները միջամտեցին եւ խնդրագիրը մերժուեցաւ: Զօր. Միլէրի անհետացման մասին կատարուած քննութիւնները որ եւ է արդիւնք տուած չեն մինչեւ հիմա:

ՆԻՍԻ շրջանին մէջ, գիւղի մը դպրոցին աշակերտները դասադուլ հռչակեցին: Երբ ուսուցիչները դասարան մտան, աշակերտներուն տեղ գտան անոնց ծնողները...

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ 9 պաշտօնեաներ մահուան դատապարտուեցան նոյն շրջանին մէջ, իբրեւ խափանարարներ: Վերջին չորս օրերու ընթացքին 49 մահավճիռներ արձակուած են գաւառներու մէջ, միասին հաշուելով Աճարիստանի 8 մահապարտները, որոնց գլուխը կը գտնուի վարչապետը: Մուհամմէտ Տօլկատ, Տաղստանի հանրապետութեան նախագահը եւ Քէրիմ Մահմէտալէկով, վարչապետը, պաշտօնանկ եղան իբրեւ «քաղքենի ազգայնականներ», ուրիշ խօսքով՝ անջատողական:

ՊԱՂՏԱՏԻ թերթերը ուժգնօրէն կը բողոքեն Պաղեստինի մէջ գործադրուած խստութեանց դէմ: Թերթ մը գիտել կուտայ թէ «Անգլիա կ՚ուզէ որ Պաղեստին հրէ հնազանդ իր վիզը երկարէ, մորթուելու համար աշխարհակալութեան խորանին վրայ»:— Պաղեստինի արաբական կոմիտէն լուծուած ըլլալով, նոր մը կազմուեցաւ Դամասկոսի մէջ, երեք արաբ երեւելիներով:

ՖԱՇԻՍԱԿԱՆ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ մասնաւոր դասընթացքի մը պիտի հետեւին ամբողջ Իտալիոյ մէջ, մարզուելու եւ ափրիկեան գաղթավայրերը երթալու համար: Պիտի սորվին աշխարհագրութիւն, պատմութիւն, կրօնք, ինչպէս եւ տանտիկնութիւն, որպէսզի երթան ծառայեն, մաքուր պահելու համար իտալական արիւնը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վըռամեան», «Մուրատ», «Մշօ», «Սէրբէճեան» եւ «Արդութեան» խումբերու ընկերները 9 Հոկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ:

Օրակարգ՝ Զեկուցում կոմիտէի եւ ընտրութիւն:

ՊԱՆԹԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները Շաբաթ, 9 Հոկտ. ժամը 9ին իր ակումբին մէջ:

Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Մուրատ» խումբի ժողովը 10 Հոկտ., կիրակի: Ներկայ պիտի ըլլայ ընկ. Վ. Համբարձումեան:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի, 10 Հոկտ., առաւօտեան ժամը 9.30ին, սովորական ժողովատեղին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԵՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

9 Հոկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին

Պրէպան Մարսէյլի ընդարձակ սրահին մէջ, (146. Chemin des Chartreux)

Կը նախագահէ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Կը բանախօսեն ընկերներ

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԵՒ Վ.ԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

կ՚երգեն՝ Օրիորդ ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, ընկ. Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ եւ Օր. Մ. ՊԷՆԿՈՅԵԱՆ

կ՚արտասանեն՝ ընկերներ Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ, Կ. ԹԻՒԹԸԼԵԱՆ, Մ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Պիտի նուագէ՝ ջութակահար Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ

(Քոնսէրվաթուարի Ա. մրցանակով)

Հանդէսը կը վերջանայ ճիշդ ժամը 11.45ին

Առնել 1, 4, 5, 11. 41 եւ 53 թիւ հանրակառքերը

ՏՈՒՍԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ 3 ՖՐԱՆՔ

«Հ. Յ. Դ. ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբին եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջանային կոմիտէի 10 Հոկտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 9ին Պար Փիժոնիէի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ Ընկ. Վ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը բանախօսէ Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Ընկերահաւաքական խնջոյք Առնուվիլի մէջ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վարդան» Ենթակոմիտէի հովանաւորութեամբ, Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ, այս Շաբաթ, 9 Հոկտ., ժամը 5էն մինչեւ կէս գիշեր Պ. Ն. Նիկողոսեանի սրճարանին մէջ:

Կը խօսի Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Խնջոյքի մասնակցութիւն՝ մեծերու 10 ֆր., փոքրերու 5 ֆր.:

Միայն հանդէսի մասնակցութեան մուտք 1 ֆրանք:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 14 Նոյ.ին Salle Victor Hugoի մէջ: Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

Մարսիլիահայ կազմակերպութիւններու ուշադրութեան

Մարսիլիահայ Մշակութային Միութեան հովանաւորութեամբ, յառաջիկայ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 28ին, կիրակի կէսօրէ ետք, Սալ Փրաթի մէջ, մեծ պատրաստութեամբ եւ արտակարգ շուքով պիտի տրուի նուագահանդէս մը՝ ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Պ. Ալեքշանի: Յանձնախումբս կը խնդրէ բոլոր մարսիլիահայ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը եւ չխաչաձեւել զայն:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ-ՃԱՇԱՐԱՆ

Sphinx

2, Rue Boutebrie, Paris(5)

Tél. Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ

Անարատ օդի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ):

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն: Դիւրամատչելի գին:

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն: Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը զրկենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխոսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն.ի համար: Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար դնդչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ՚ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գինները.

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնաշարժ թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով: Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, 50, Bld. Longchamp, Marseille

Tél. : National 13-16

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Գիտցէք որ ձեր աշխատանքի կանոնաւորութեան համար ձեր շահը կը պահանջէ, որ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԻՐԵՂԷՆՆԵՐԸ աժան գնելու համար դիմէք

B. MAURICEի, 20, Rue Oberkampf, ՄԷԹՐՕ Oberhampf եւ Fille de Calvaire. Tél. Roq. 27-33

Գնելով MAURICEէն ձեր անդամփոխութեան եւն ծախքերը պիտի շահիք:

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Թեկնումի պատճառաւ ծախու է դիւրամատչելի պայմաններով Մարսէյլի կեդրոն վայրի մէջ 12 տարիներէ ի վեր գեղեցիկ յարկաբաժիններու մէջ հաստատուած դերձակատուն մը՝ շատ լաւ յաճախորդներով:

60 հազար ֆրանքի անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներու մեր մթերքը կը ծախենք նախկին գիներով (հրապարակի ներկայ գիներէն 100ին 60—80 պակաս): Լաւագոյն պատեհութիւնը Մարսէյլի հայ դերձակներուն: Դիմել՝ Tailleur, 16 Rue de la Bibliothèque, Մարսէյլ:

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏԻՆ

ՍԱՐՍԷԼԷՆ Պ. ԿԱՐՕ ԵՐԱՆԵԱՆ 20 ֆրանք կը նուիրէ վեթերաններու ֆոնտին, փոխան ծաղկեպսակի, Լեւոն Պապոնեանի մահուան առթիւ:

ԱԶԳ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) Ս. Յակոբ Մեսրոպ եկեղեցւոյ հիմնադրութեան եւ անուանակոչութեան 6րդ. տարեդարձի առթիւ, եկեղեցւոյ շինութեան սատարողներու, նաեւ բոլոր հայ նահատակներու հոգւոյն համար, վաղը, կիրակի հոգեհանգստեան պաշտօն ու մատաղի բաշխում պիտի կատարուի:

×

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ, Թարգմանչաց տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին: Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեան ժամը 8: Ս. պատարագ՝ ժամը 10: Ժամերգութեանց աւարտումէն անմիջապէս վերջ բանախօսութիւն օրուան տօնին առթիւ:

Կ. ԽԱՉԻ ՍՐԱՀԻՆ ՀԱՄԱՐ

Հետեւեալ նուիրատուութիւններն եղած են Իսի լէ Մուլինոյի Կ. Խաչի սրահին բարեզարդութեան համար: (Բ. ցանկ):

Մ. Օտաեան, Լ. Գույումճեան, Գ. Պալապանեան, Հ. Հանտալեան, Եր. Ըմպատեան 100ական ֆր., Օ. Թօթեան, Յ. Աբրահամեան. Յ. Գալուստեան, Մ. Գանտիլեան, Պ. Սեփոսեան, Մ. Պետրոսեան, Հ. Չրաքեան, Բ. Գլըճեան, Բ. Սարխոշեան Յ. Մինասեան, Ն. Դարբինեան, Լ. Ղուկասեան, Յ. Ազարեան, Յ. Աւանեսեան, Մ. Տէրտէրեան, 50ական Ա. Կիրակոսեան, Յ. Գարակէօզեան, Հ. Մինասեան, Հ. Կամկամեան, Յ Սարաճեան, Յ. Ճապուռեան, Գ. Գազանճեան. Ա. Կիրակոսեան, Ա. Փիրումճեան, Բենօ, Յ. Յովհաննէսեան, Օ. Քուրուեան, Մ. Գասպարէ, Ա. Գարաեան, Ն. Գըշիկեան, Տիկին Ա. Օտաեան 20ական, Խ. Ամիրեան 25, Տիկին Եահինեան 15, Պ. Ա. Դանիէլեան, Ա. Մարտիրոսեան, Հ. Թիֆթիքճեան, Խ. Քէօշկէրեան, Թ. Շիրվանեան, Փիլիպոսեան, Արթինեան, Տիկին Գափամաճեան, Տիկին Գորգիկեան, Օր. Ղազիկեան 10ական, Պ. Սահակ Ազարեան 100, Իսիի Երիտ. Միութիւն 400: Գումար՝ 2210: Ա. ցանկէն՝ 315, (Տես «Յառաջ» 14 Յուլիս): Ընդհ. գումար՝ 2525:

Ի դիմաց վարչութեան
ԿԱՐՄԻՐ ՄՕՐՈՒՔԵԱՆ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ (ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ)

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Լիոնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, կիրակի, 10 Հոկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 181 Քուռ Լաֆայէթ, գրադարանի սրահը:

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Շրջաբերականի ընթերցում: Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ընթացիկ խնդիրներ:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կըրնոպլի Մասնաճիւղը հանդէս մը կազմակերպած է այս կիրակի կէսօրէ վերջ: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ.

Այսօր, Շաբաթ, 9 Սեպտ. իրիկուան ժամը 8.30ին, Շան գ՚էլիզէի Թատրոնին մէջ կըրընոպլի երգիչ խումբը Լիոնի երաժշտանոցի խումբին հետ երգահանդէս մը պիտի տայ: Երգչախումբին մէջ կը գտնուի նաեւ Օր. Մովինար Տէր Պետրոսեան:

Հ. Մ. Ը. Մի Մարսէյլի Մասնաճիւղին դասախօսութիւնը այսօր, Շաբաթ, իրիկուան ժամը 9ին: Կը դասախօսէ վարդգէս Մըծոնեան: Նիւթ՝ Ֆութպոլը: Կը խնդրուի ֆութպոլ խաղացող անդամներէն ներկայ ըլլալ: Ախոյեանական մրցումներու սաբեզոքանը բացուած է: Փափաքողները թող դիմեն Միութեան ժողովատեղին:

«ՇԻՐԱԿ»

Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական: Անմրցելի: Անխարդախ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» ○ ««««

— Կարելի՞ է հաւատալ դրան...

— Կարելի է... պատասխանեց Վարդանը:

Երբ օդայի մէջ ճրագը վառուեցաւ, գիւղական սովորութեան համեմատ, խակոյն ընթրիք տուեցին: Այս գիշեր սեղանակից էին ծերունի հօր հետ նրա բոլոր վեց որդիները, որովհետեւ Թոմաս էֆէնդին այնտեղ չէր, եւ մի ուրիշ բարձրաստիճան հիւր չէր կար, որի պատճառով որդիները համարձակութիւն չունենային սեղան նստելու: Վարդանը տան տղայ էր համարւում, նոր հիւրին վրայ նայում էին որպէս մի մարդու վրայ, որ այնքանով եւս գոհ պէտք է լինէր, որ այս գիշեր կուշտ փորով հաց էր ուտելու:

Ընթրիքի ժամանակ խիստ մխուր անցաւ: Վարդանը եւ նոր հիւրը համարեա չէին խօսում: Իսկ ծերունին նոյնպէս խիստ հազիւ անգամ խօսք էր փոխում իր որդիների հետ: Սեղանակիցների սրտերը լցուած էին զանազան տեսակ, միմեանից տարբեր ցաւերով:

Ծերունին կասկածում էր մտածում, թէ նա դժգոհութեամբ հեռացաւ իր տնից: Հայրապետը զբաղուած էր Քիւրտ բէկով եւ Լալայի վիճակով. կրկին միտքն էր բերում Սառայի պատմութիւնը եւ մտածում էր, թէ ի՞նչ պէտք է անել: Ծերունու միւս որդիները մտածում էին իրանց մշակութիւնների վրայ, թէ առաւօտեան ով ի՞նչ գործ պէտք է կատարէ:

Վարդանի գլխի մէջ պտտւում էր Լալայի գեղեցիկ ուրուականը: Իսկ նոր հիւրը, Աստուած գիտէ, թէ ինչ բանի վրայ էր մտածում...

Երբ սեղանը հաւաքեցին, Ստեփանիկը բերեց իբրիկը եւ լագանը, իր ձեռքով ջուր ածեց, եւ տեղային սովորութեան համեմատ, նրանք լուացին իրանց ձեռքերը, գոհացան եւ փառք տուին Աստծուն:

Ծերունին սկսեց ծխել իր երկայն չիբուխը, իսկ Պ. Դուդուկչեանը հանեց իր ծոցից մի գեղեցիկ պօրտսիգար, որ ամենեւին չէր համապատասխանում նրա հնամաշ հագուստին, եւ դուրս բերելով նրա միջից մի թանկագին սիգար, երկար եղունգներով ծայրը կտրեց եւ սկսեց ծխել: Փոքրիկ սենեակը լցուեցաւ հաւանեան ծխախոտի անուշահոտութեամբ: Երեւում էր, որ այդ մարդը մի ժամանակ զուրկ չէ եղել կեանքի վայելչութիւններից, իսկ այժմ հանգամանքները ձգել էին նրան մի տարօրինակ կեանքի մէջ:

Ընթրիքից յետոյ խօսակցութեան առարկան Թոմաս էֆէնդին էր: Վարդանը մանաւորապէս պատմել էր Պ. Դուդուկչեանին այդ մարդու մասին, եւ այդ պատճառով խօսակցութեան առարկան նրան բաւական ծանօթ էր: Ծերունի Խաչօն խիստ քաղաքավարի կերպով նկատեց Վարդանին, թէ նրա այն օրուան վարմունքը էֆէնդու հետ անխոհեմ էր:

— Ես, ասաց նա,— դու գիտես, որ քեզ չեմ ջոկում իմ այս եօթն որդիներից, նա ցոյց տուեց վեց որդու վրայ, որ նստած էին եւ Ստեփանիկի վրայ, որ կանգնած էր:

Ծերունին սովորութիւն ունէր միշտ եօթն որդիների անունով խօսել եւ նրանց անունով երդուել, Ստեփանիկին եւս նրանց հետ հաշուելով, բայց չը գիտէր որ Վարդանին վաղուց յայտնի էր Ստեփանիկի աղջիկ լինելը:

— Այս եօթը որդիներիս արեւը թող վկայ լինի, եթէ սուտ լինեմ ասելու, շարունակեց նա — դու էլ իմ որդին ես, իմ տունը քո տունն է, գալիս ես, գնում ես, եւ որքան սիրտդ ուզում է, մնում ես: Իմ դուռը քո առջեւ միշտ բաց է: Բայց պէտք է գիտենաս, որ այստեղ ուրիշ երկիրների նման չէ, այստեղ Թոմաս էֆէնդու նման մարդիկը՝ մեծ մարդիկ են, շատ մեծ մարդիկ... նրանք ինչ որ կամենան, կարող են կատարել: Այս պատճառով, նրանց պէտք է ակամայ յարգել եւ երբեմն նրանց խօսքերի ու արարմունքների մասին պէտք է լռել... Ի՞նչ կարող ենք անել:

«Մի չարագործի ձեռք, ասում է առակը, եթէ չես կարող կտրել, պէտք է համբուրես եւ գլխիդ վրայ դնես»: Էֆէնդուին, կարելի է, քեզ մի վնաս չը կարողանայ հասցնել, որովհետեւ այստեղացի չես, բայց մենք քո փոխարէն պիտի տուժենք նրա հասցրած վնասը: Դու խօ լսե՞լ ես Թուրքի առածը. «Էշից վախեցաւ եւ սկսեց փալանին ծեծել»...

Ծերունու խօսքերը կրկին հաւաքեցին խենթի իծանները(*): Նա պատասխանեց.

—Թուրքերի վերաբերութեամբ մեր կողմի Հայերը մի լաւ առած ունեն, ասում են՝ «Թուրքին մինչեւ չը ծեծես, բարեկամ չի դառնայ»: Ես Թոմաս էֆէնդուն Թուրքերից չեմ պանազանում, եւ շատ ցաւում եմ, թէ ինչո՞ւ նրան մի լաւ չը ծեծեցի, թէեւ նրա բարեկամութիւնը ինձ շատ հաճելի չէր կարող լինել:

Ծերունու երեսի խորշոմները աւելի կնճռուեցան, երեւում էր պատասխանը նրան դիւր չեկաւ: Իսկ Ստեփանիկի դէմքի վրայ փայլեց մի պայծառ ժպիտ, որը չէր կարող չը նկատել Վարդանը:

Նա դեռ կանգնած էր ոտքի վրայ եւ որպէս տան փոքրիկը, սպասաւորութիւն էր անում: Վարդանը հեգնական աչքով նայեց նրա վրայ, մի եւ նոյն ժամանակ նրա մտքից անցան այս խօսքերը. «ահա միակ արարածը այս տան մէջ, որ համակրում է ինձ... որովհետեւ նա միայն է, որ զգացել է այդ զարշելի մարդու լրբութիւնը...»

— Դուք ինքնիրդ թոյլ էք տալիս այդ տեսակ ցած, անբարոյական, նիրաւ մարդերին բռնանալ ձեզ վրայ, շարունակեց Վարդանը աւելի տաք կերպով. — որովհետեւ նրանց բոլոր չարագործութիւնների առջեւ աչքերը փակած, համբուրում էք: Ես հասկանում եմ, երբ Թուրքը, Քիւրտը Հային հարստահարում է, ճնշում է, եւ նրա կենսական բոլոր ուժերը խլելով նրանից, մահացնում է:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

(*) Իծանները փոխաբերական մտքով դեւի կամ չար ոգիների նշանակութիւն ունի ռամիկ ժողովրդի լեզուում:

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնի վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԾՐԹՍԻՍԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 10 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3547 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇ ՍԵՒ ԳԻԾԵՐ

»»»» o ««««

Անցեալ կիրակի փորձեցինք վերլուծել կարգ մը երեւոյթներ, որ ուղղակի կը սպառնան հայկական գրքին եւ գրականութեան։ Ուրիշ խօսքով՝ բուն իսկ մշակոյթին։

Այդ առթիւ, յիշեր էինք պատճառներէն մէկը,— անտարբերութիւն մը ամարդի, որ շատերուն համար արժանիք մը դառնալ սկսեր է։

Դուք անոնց տուներուն մէջ կրնաք բազմաթիւ լաթակազմ կամ կաշեկազմ գիրքեր տեսնել, ընտիր գրադարանով մը, որոնք հպարտութեամբ ցոյց կը տրուին այցելուներուն։ Փորձեցէք հայերէն ալ փնտռել.— կամ ոչինչ պիտի կրնան ցուցնել եւ կամ պատահաբար պիտի յիշեն թէ երբեմն ունէին քանի մը հատ, չեն գիտեր ո՛ւր դրած են։

Մի՛ մխիթարուիք, գիտել տալով թէ այս պարագան յատուկ է միայն սալօնականներու։ Ուրիշներ, աւելի բարեյոյս համարուած բազմութիւններ ալ վարակուած են նոյն չտեսութեամբ, որ չատ կը յիշեցնէ ընտիր գորգերու, չքեղ կարասիներու կամ ակնախտիղ գոհարեղէններու շռայլաբան ցուցադրութիւնը։

Ի՞նչպէս կարելի է խափանել, գոնէ սահմանափակել այս յառաճուն չարիքը։

Անխնայ ծաղրելով եւ հարուածելով, նոյնիսկ վիրաւորելով։

Եթէ բոլորովին փճացածները չազդուին ալ, ուրիշներ կրնան սթափիլ։

Ի վերջոյ արժանապատուութեան խնդիր պէտք է դառնայ հայկական մշակոյթին զարգացումը, այսինքն անոր նիւթական պաշտպանութիւնը։ Հերի՛ք է որքան սնապարծութիւններ ցուցադրեցինք անցեալի մասին, մեր ընթերցասիրութեան կամ գիտակցութեան մասին։

Անողոք իրականութիւնը կ՚ըսէ թէ աղբիւրները, որ արդէն ժլատ էին, կը ցամքին հետզհետէ աւելի սրընթաց։

Այս ընթացքով, առտու մը կրնանք դառնալ իսկապէս «քիթապըզ», մինչ ինքնահաւանութիւնը կը մղէ մեզ Ալպանացիներու կամ Քիւրտերու երեսին արճակել այդ բառը։

Քանի մը տարի վերջը, այլեւս ո՞վ սիրտ պիտի ունենար գրելու կամ տպելու, երբ կը տեսնէ որ ամէնէն չողչողուն եւ տեւական ծանուցումն իսկ հազիւ կ՚օգնէ 50 — 000 գիրք «տեղաւորելու»։

X

«Ընթերցող հասարակութեան» մեղքերը թուած ատեն, չենք անտեսեր բուն իսկ «ուսումնական» կոչուած դասին սայթաքումները։

Կարելի է ըսել թէ խոնարհ խաւերը երբեմն աւելի նախանձախնդիր են, քան գրոց — բրոցները։ Ասոնք յաճախ սնամէջ բանդիտութիւններով կը չքմեղացնեն իրենց անզգայութիւնը և ամբարտաւանութիւնը։ Եւ եթէ չրջանակ ունին, մթնոլորտ ալ կը ստեղծեն, մէկուն - միւսին կամ ամբողջ հայկական գրականութեան հանդէպ։

Իրենք իմաստակ, պատիւ կը սեպեն ուրիշներն ալ վարակել, սրճարանային աստլիսներու մէջ։ Եւ կ՚արձակեն վճիռներ որոնք ուրիշ բանի չեն ծառայեր, եթէ ոչ հասարակութիւնը պաղեցնել՝ ե՛ւ գիրէն ե՛ւ գիրքէն։

Այդ նոյն չարիքէն կը բխի միւսը,— հեղինակներու, գրագէտներու եւ բանաստեղծներու փոխադարձ վերապահումը, չըսելու համար բուն բառը։

Արդարեւ, դուք աւելի քիչ մտերմութիւն, համարում, կապակցութիւն պիտի գտնէք անոնց, քան ամէնէն խոնարհ արհեստաւորներուն եւ բանուորներուն միջեւ։

Տեսակ մը սառուցեալ գօտի հաստատուած է անհատէ անհատ, խմբակէ խմբակ, սերունդէ սերունդ։ Իրար խառնուած են միջակն ու համբակը, վաստակաւորն ու սկսնակը, իմաստակն ու իմաստունը, եւ ձիւթ կը ծամեն անկիւնէ անկիւն։

Եթէ երբեմն իրարու քով ալ կուգան, աւելի շատ «չափուելու» մարմաջն է որ կ՚ոգեւորէ զիրենք։ Միւսը՝ միջավայր ստեղծելու, արդար յաւակնութիւններ արժեցնելու տրամադրութիւնը չատ վերջը կուգայ։ Եւ ատոր համար ալ չուտ վրայ կը հասնի կազմալուծումը, որ եւ է ձեռնարկ փորձուած ատեն։

X

Դեռ ուրիշ երեւոյթ մը՝ այն գլխիկոր, կամ ձեռքերը փորին վրայ ծալլած դիրքն է, զոր կը ցուցադրեն մեր ուսումնականները, առ հասարակ։

Երէկ այդպէս էր, ուրիշ երկինքի մը տակ, երբ պատուելին կամ վարժապետը բարեւի կը կեցնէին ամիրաներու, էֆէնտիներու եւ աղաներու առջեւ։

Անշուշտ շատ բան փոխուած է այսօր, գետինն ու երկինքն ալ հիմնովին փոխուած ըլլալով։

Եւ սակայն, դեռ կան, դեռ կան շատեր, որոնք իրենց կեցուածքով եւ չարժուձեւերով միշտ նոյն տպաւորութիւնը կը գործեն,— ստորադաս, արժանի գթութեան եւ ողորմութեան։

Անհրաժեշտ է արմատախիլ ոչնչացնել այս համոզումը, որ համբուներ չինել տուած է աժեմ - չաժեմ ունեւորներու, զանազան Արիստոդոմ աղաներու։ Ոչինչ կարելի է չահիլ կարեկցութեան արժանի խեղճութիւն մը ցուցադրելով, ուղղակի կամ անուղղակի։

... Խօսած եղանք ցիրուցան, պարզելով համատարած ողբերգութեան մը զանազան երեսները։

Կ՚ուզէինք որ ուրիշներ ալ արտայայտուէին։ Հարկ է նախ վէրքերը մատնանշել, գիւրացնելու համար դարմանը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆ ԱԼ ՍԵՒ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ԱՇԽԱՐՀԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մուսոլինի ակնը կը պանծացնէ Անգլիոյ անձնախորհրդաց վերազինումը

Պ. Չէմպըրլէն, ուրբաթ օր շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ պահպանողական կուսակցութեան տարեկան համագումարին առթիւ, եւ իբրեւ պատասխան նախագահ Բոլտուինի բանախօսութեան։

Անգլիոյ վարչապետը գոհունակութեամբ ողջունելով Պ. Բոլտուինի կոչը՝ հաւաքական գործունէութեան համար, իր կարգին շատ մռայլ գոյներով նկարագրեց աշխարհի քաղաքական կացութիւնը։ Բացատրեց թէ երկու մեծ պատերազմներ կը մղուին, առանց պատերազմի յայտարարութիւն եղած ըլլալու. մէկը՝ հարաւան Սպանիոյ, միւսը՝ հեռաւոր Չինաստանի մէջ։ Եւ զայրոյթով գիտել տուաւ թէ երկու պատերազմներն ալ աչքի կը զարնեն ամբաձիդ օդանաւերու գործածութեամբ։ «Երկու պարագաներուն մէջ ալ ոչ - զամիկներ, այրեր, կիներ եւ մանուկներ կը սպաննուին եւ կը յօշոտուին օդային գործիքներով։ Անգթութիւնը եւ բարբարոսութիւնը, ոչ - զամիկներու յօշոտումը եւ մահը, սովը եւ թշուառութիւնը անխուսափելի հետեւանքներն են արդի պատերազմներու։ Մարդկութեան դէմ գործուած իրական ոճիրը ատկէ անդին ալ կ՚անցնի, քանի որ մարդիկ բռնութեան կը դիմեն հակառակ հանդիսաւորապէս ստորագրուած յանձնառութեանց, առանց նոյնիսկ խաղաղ քննութեան մը եւ բանակցութեանց ենթարկելու իրենց վէճերը»։

Շեշտելէ վերջ թէ Սպանիոյ պատերազմը քանի կ՚երկարաձգուի այնքան խոր մտահոգութիւն կը պատճառէ, ուրախութեամբ յիշեց որ Իտալիա հաւանած է գործակցիլ Միջերկրականի հսկողութեան։ Յետոյ ըսաւ թէ «տակաւին պատասխանի կը սպասենք Իտալիայէն. բայց ես ջերմապէս կը յուսամ թէ այդ պատասխանը պիտի օգնէ աւելի մեծ ներդաշնակութիւն հաստատելու մեր միջեւ։ Եթէ յաջողինք իրական յառաջդիմութիւն մը կատարել սպանիական հարցին մէջ, ճամբան պիտի բացուի այն խօսակցութիւններուն համար որ Մուսոլինիի եւ իր միջեւ փոխանակուած նամակներուն նիւթը կը կազմէր»։

Յետոյ նորէն ծանրանալով քաղաքական կացութեան վտանգներուն վրայ, Պ. Չէմպըրլէն աղդարարեց.

— «Մինչեւ որ աշխարհ վերագտնէ իր առողջութեան մէկ մասը, Բրիտանիա պիտի շարունակէ իր սպառազինութեանց զօրացումը։ Մեծ գործարանները կ՚արտադրեն հզօր օդանաւեր, որոնք աննախընթաց են իրենց յօրինուածքով եւ սպառազինութեամբ։ Քօղարկեալ գործարաններ, օդանաւային հաստատութիւններ հիմնուած են 5 — 6 վայրերու մէջ ուր 12 ամիս առաջ ուրիշ բան չկար եթէ ոչ խոպան գետին։ Վերջին երկու տարիներու ընթացքին, եռապատկուած է մեր գործարաններուն արտադրութիւնը։ Անշուշտ ողբալի տխմարութիւն է մեր դրամը վատնել կործանման գործիքներու վրայ, փոխանակ յառաջացնելու մեր կեանքի բարւոքման։ Բայց, հարկադրուած ենք այդպէս չարժիլ։ Ինչ որ այսօր տեղի կ՚ունենայ Չինաստանի մէջ, կը ցուցնէ թէ այդպիսի արհաւիրքները դէմ պաշտպանութիւնը աւելի թանկագին է քան ուրիշ որ եւ է բան»։

Իտալիոյ ժխտական պատասխանը

Երէկ պիտի յանձնուէր Իտալիոյ ծանուցագիրը՝ իբրեւ պատասխան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հրաւէրին։

Ինչպէս կը նախատեսուէր, պատասխանը ժխտական է, եւ ամէն բանէ առաջ կը պահանջէ ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան պատերազմիկի հանգամանքը, կամաւորներու խնդիրը քննելէ առաջ։ Յետոյ պայման կը դնէ որ Գերմանիա մասնակցի որ եւ է բանակցութեան։ Ծանուցագիրը կ՚ըսէ թէ վերջին դէպքերը որ եւ է պատճառ չեն ցուցներ փոխելու Իտալիոյ քաղաքականութիւնը։ Յետոյ գիտել կուտայ թէ Իտալիա կամաւորներու Սպանիա մեկնումը արտօնեց կարմիրներու զանգուածային զինուորագրութենէն շատ վերջը, երբ օտար կամաւորներ, մասնագէտներ, կազմակերպիչներ, քաղաքական գործակալներ կը ղրկուէին։ Եւ վերջապէս ծանուցագիրը կը պնդէ որ Սպանիոյ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները քննուին Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

«Արաբական թերթերը կը գրեն թէ կուսակցութեան նախագահը՝ ճէմիլ Հիւսէյնի Երուսաղէմէն Դամասկոս գացած է, նոր կազմակերպութիւն մը ստեղծելու համար։ Նոյն թերթերուն համաձայն, Սուրիոյ մարզպանը պահանջած է արգիլել անոնց գործունէութիւնը Պաղեստինի կառավարութեան դէմ։ Միւս կողմէ, կոչ մը ուղղուած է արաբ ժողովուրդին, հրաւիրելով կոմիտէին նախագահ ընտրել Բաղըպ պէյ Նաշաշիպին, Երուսաղէմի նախկին քաղաքապետը, որ թունդ հակառակորդ է միւֆթիին։ Յայտարարութիւնը ընդդիմանալով հանդերձ Պաղեստինի բաժանման, կ՚ըսէ թէ Նաշաշիպիի կուսակցութիւնը պատրաստ է բանակցելու ո եւ է անհատի կամ հաստատութեան հետ, հարցին լուծման համար։

*** Ուրբաթ օրէն ի վեր, արտասահմանէն Պաղեստին ղրկուած բոլոր թերթերը գրաքննութեան կ՚ենթարկուին։

*** Բաղըպ պէյ Նաշաշիպի յայտարարութիւն մը հրատարակած էր, բայց ոստիկանութիւնը գրաւեց, արգիլելով հրատարակել մամուլին մէջ։ Յայտարարութիւնը ցաւ կը յայտնէր վերջին ձերբակալութեանց եւ աքսորներուն առթիւ, լռութիւն պահելով Երուսաղէմի միւֆթիին պաշտօնանկութեան մասին։

Երկու Արաբներ սպաննուեցան Եաֆայի մէջ։ Իսկ 17 արաբ երեւելիներ ձերբակալուեցան, երբ կը փորձէին Լիբանան փախչիլ։

*** Իրաքի կառավարութիւնը բարեկամական ծանուցագիր մը յանձնեց Պաղտատի անգլիական գործակատարին, բողոքելով ձեռք առնուած խստութեանց դէմ։

»»»» • ««««

ՍՈՒՐԻԱ-ԼԻԲԱՆԱՆԻ մարզպանը որոշում մը հրատարակեց, որուն համաձայն Լիբանանի հանրապետութեան նախագահը պաշտօնի վրայ պիտի մնայ վեց տարի, սկսեալ իր ընտրութեան թուականէն։ Այս որոշումով, որ համավեց տարի, սկսեալ իր ընտրութեան թուականէն։ Այս որոշումով, որ համատէի պաշտօնը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ՓԱՌՍ ԻՇՈՒՆ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ, յօդուածագիր մը, հայհոյելու համար արտասահմանի փաշիստներուն՝ զանոնք կ՚անուանէ «էրանեկի աւանակներ»։

Կոմունիստներուն գործին չեմ ուզեր խառնուիլ, թող հայհոյեն ինչ ձեւով որ կ՚ուզեն, որո՛ւ որ կ՚ուզեն,— բայց էշ անուանել փաշիստները կամ կոմունիստները՝ կը համարիմ անուանց սրբապղծութիւն։

Ես շատ կը սիրեմ Շարլ Սիլվէսթրի յօդուածները «Թան»ի մէջ,— մարիամանուշ լեզուով մը կը նկարագրէ գիւղական կեանքը։ Անցեալ տարի կը խօսէր էշերու մասին։ Տեսէք թէ ի՛նչ կը գրէր.

— «Սովորութիւն է էշ անուանել խելքէ - պակաս մարդիկը իբրեւ անարգանք, բայց սխա՛լ է, էշը շատ լաւ գիտէ իր բրածը։ Տգէտ եւ ծոյլ աշակերտ մը շատ հեռու է էշ մը արժելէ։ Երբ կը կարծէք թէ ամէն խելքէ - պակաս երկար ականջ կ՚ունենայ, դուք շատ քիչեր պիտի գտնէիք որ պզտիկ ականջ ունենային, կ՚ապրինք երկար ականջներու անտառի մը մէջ։ Դարերէ ի վեր էշը ապրեր եւ ծառայեր է համեստութեամբ։ Այսօր գիւղացիներ կան, որոնք չեն կրնար ապրիլ առանց էշու մը բարեկամութեան։ Եւ յետոյ էշը գիւղացիներուն օդաչափն է, առածը կ՚ըսէ. «էշն որ զռայ ցատկէ, վաղն առաւօտ կ՚անձրեւէ»։ Ոմանք զէշ երաժշտութիւն մը կը նմանցնեն էշուն ձայնին,— չեմ ըսեր թէ էշը երաժիշտ մըն է կամ սոխակ մը, բայց Արկադեան սոխակներուն (էշերուն) ձայնը սիրողներ շա՛տ։ Եւ ի՛նչ զուարթութիւն կը ստեղծէ։ Ուրիշներ էշը կը քննադատեն, կ՚ըսեն թէ յամառ է։ Բայց պարոններ, էշը իր յամառութիւնը ցոյց կուտայ՝ հասկցնելու համար թէ կը սիրէ անկախութիւնը, չուզեր բոլորովին գերի երեւնալ։ Դուք տեսա՞ծ էք էշուն աշխատասիրութիւնը,— ի՛նչ հպարտ քայլուածքով կ՚անցնի քաղաքին մէջէն, արագօրէն տոտիկ փոխելով եւ ականջները բացած ինչպէս իր ազգային դրօշները»։

Իշուն համար պաշտպանողական մը գրած ատենս հարկ կը համարիմ քանի մը վկայութիւններ բերել պատմութենէն։

Աստուածաշունչը կը վկայէ որ էշը պատուական կենդանի մըն էր Եբրայեցւոց մօտ։ «Ճերմակ էշու վրայ նստող» բացատրութիւնը (Գիրք Դատ. Գլ. Ե. 10) կը նշանակէ ազնուական,— արդարեւ միայն ազնուականները էշ կը նստէին եւ ազնուական ընտանիքներու մէջ սովորութիւն էր իրենց ծնած զաւակներուն չափ էշ ունենալ։ Դատաւորաց գրքին մէջ (Գլ. Ժ. 4) գրուած է թէ Գաղաադացի Յայիր երեսուներկու զաւակ ունէր, «որ հեծանէին յերեսուն եւ երկու յովանակս», (յարգելի Տարազ, մեր աղուոր գրաբարը ինչո՞ւ տեղ մը «յովանակ» կը գրէ, ուրիշ տեղ մը «աւանակ»)։

Էշը մեծ պատիւ կը վայելէր նաեւ Հռովմայեցիներուն մօտ։ Սքանչելին Վիրգիլիոս, իր *Մշակականք*ին մէջ, կը նկարագրէ թէ ի՛նչպէս գիւղացիները էշով ձէթ ու միրգ կը փոխադրէին քաղաք, իսկ վերադարձին՝ մարմար ու քծուար, (մեր Բագրատունին, յարգելի՛ Տարազ, գրաստ նշանակութեամբ՝ կիրառած է թարգմանելու agitateurը, որ պարզապէս ձիավար կամ իշավար կը նշանակէր՝ երէկ, մինչ այսօր ... ամբոխավար)։

Ցիշե՞նք Հայնէն որ կ՚ըսէ.

Օ՛, ի՛նչ մեծ երանութիւն է ըլլալ աւանակ,
Երկարականջներու զաւակ,
Բոլոր տանիքներէն
Գոռալ ամէնուն՝
Թէ ես կը պատկանիմ էշերու ցեղին։

Օրինակ մըն ալ մեր գրականութենէն։ Սեբաստիոյ հայ ժողովրդական բանահիւսութեան մէջ կայ վկայութիւն մը թէ հայ գիւղացին ի՛նչքան կը սիրէր անասունները, նոյնիսկ սատկած էշը, որուն արժէքը պիտի սահմանէր ողբով.

Աղուէր եղաւ,
Էշս մեռաւ։
Կաշին աղուէր
Կարպետ կ՚ըլլայ,
Աչքը աղուէր
Հէյլի կ՚ըլլայ,
Բերանն աղուէր
Ջաղացք կ՚ըլլայ.
Ծրուլն աղուէր
Պատթոն կ՚ըլլայ.
Ագիքն աղուէր
Աւել կ՚ըլլայ.
Ձեռքը աղուէր
Մաշա կ՚ըլլայ,
Քիթը աղուէր
Դըպլ կ՚ըլլայ.
Գլուխն աղուէր
Թոխմախ կ՚ըլլայ։

Եզրակացնենք.— Խորհ. երկրի քաղաքացիները բաւծնին չեն գիտեր երբ կ՚անարգեն էշը, ինծի չափ պրոլետար այս համեստ կենդանին։ Վկա՛յ վերի երգը, էշը սատկած կամ ողջ՝ անպայման պիտանի կուգայ բանի մը։ Այլապէս, երկարականջներու հսկայ բազմութեան մը առջեւ, Ստալին կրնա՞ր անպատիժ գնդակահարել երկրին ամէնէն թանկագին զաւակները, մտաւորական թէ զինուորական։

ԱՐԱՋ

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

«Մաթէն» ամէն օր արծարծելով կասկածելի օտարականներու խնդիրը, կը գրէ թէ ամէն տարի 60000 օտարականներ ֆրանսական հպատակութիւն կը խնդրեն։ Ընդունելով հանդերձ որ Ֆրանսայի բնակչութեան վիճակը անհրաժեշտ կը դարձնէ լայնամիտ քաղաքականութեան մը հետեւիլ, քաղքենի օրկանը աւելի քան երբեք ստիպողական կը գտնէ հպատակութիւնը մերժել կասկածելի օտարականներու։ Այս առթիւ նորէն ուշադրութիւն կը հրաւիրէ օտարականներու խուժումին վրայ։ Այսպէս, Իտալացիները 451000 էին 1921ին, իսկ 1931ին անոնց թիւը բարձրացած էր 808000ի։ Նոյն ժամանակաշրջանին, Լեհեհերուն թիւը 46000էն բարձրացած է 508000ի, Սպանիացիներուն թիւը՝ 255000էն 352000ի։

Գալով հպատակութեան, 1914էն առաջ քանի մը հազարի կը հասնէր խնդրարկուներուն թիւը. 1931ին 35.000 էր, 1934ին՝ 45000, 1935ին՝ 65000։ Այդ թուականէն ի վեր, ամէն տարի միջին հաշուով 60000 խնդրագիրներ կը քննուին։ Այս միջոցին սեղանի վրայ կան 45000 թղթածրարներ, որոնք հաւանաբար պիտի կրնան քննուիլ երբ իրաւասու պաշտօնատունը փոխադրուի իր նոր կեդրոնին մէջ։ Դիմողները մեծ մասով Իտալացիներ, Լեհեր եւ Սպանիացիներ են։ «Տեղն է հարցնել, այսօր աւելի քան երբեք, թէ անոնց մէջէն քանի՞ հոգի արժանի են Ֆրանսացի դառնալու»։

Այսօրուան նահանգային ընտրութիւնները

Այսօր, կիրակի, տեղի կ՚ունենան Նահանգային եւ չրջանային խորհուրդներու ընտրութիւնները, որոնց արդիւնքը մեծապէս պիտի ազդէ երկրին քաղաքական եւ մանաւանդ տնտեսական կացութեան վրայ։ Պիտի ընտրուին 3500 անդամներ, 1509ը՝ նահանգային, 1991ը՝ չրջանային։ Թեկնածուներուն մէջ կը գտնուին աւելի քան 260 երեսփոխաններ կամ ծերակուտականներ եւ 15 նախարարներ։ Ընկերվարականները 230 թեկնածուներ ներկայացուցած էին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ.- ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ. Գրեց՝ ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Առձեռն աղօթագիրքի պէս սիրուն գիրք մը: 320 էջ: Երեք լուսանկարներ Թումանեանէ եւ ծաղրանկար մը: Նմոյշ մը ձեռագրէն: Մաքուր տպագրութիւն: Կողքին վրայ խորհրդապատկեր մը:

Եւրոպական գրականութեան մէջ, վերջերս, սովորութիւն դարձաւ պատմել մեծ մարդոց եւ մեծ գրագէտներու կեանքը ոչ թէ չոր կենսագրութիւն մը տալու ձեւով, այլ այնպէս մը որ գործը կը դառնայ տեսակ մը vie romancée, — այս ձեւը, կենսագիրներուն մօտ, կը մատնէ մըտահոգութեան այլազանութիւն եւ պրիսմակի տարբերութիւն: Էմիլ Լուդվիկ եւ Ստէֆան Ցուայգ, օրինակ, վերլուծական եղանակ մը ունին ինչպէս Էմիլ Լօվրիէր եւ Ֆրանսուա Փորշէ, Վիքթոր Ժիռօ եւ Տիւմէնիլ, իսկ եթէ Սէրժ Փէրսքի որոշ չափով մը տակաւին հաւատարիմ կը մնայ նոյն ուղղութեան, Վ. Պաչ բոլորովին կը հեռանայ այդ խումբէն, — այս վերջինին մօտ քնարերգութեան մը պէս է իր տուած կենսագրութիւնը, որովհետեւ չի վիպեր, այլ կ'երգէ կարծես:

Վարդգէս Ահարոնեան կը կանգնի այս խումբին ճիշդ մէջտեղը, — ոչ կ'երգէ, ոչ կը պատմէ, այլ կը զրուցէ, եւ իրա՛ւ, հաճելի, շատ ու շատ քաղցր զրոյց մըն է իր տուած կենսագրութիւնը: Կը զգուշանայ քննադատելէ, բայց ոչ մէկ փաստ կը թողու ստուերի մէջ, — առէք ձեզի Թումանեանը, այնպէս ինչպէս որ է: Այս ձեւը, Ֆրանսական գրականութեան մէջ, կը կոչուի présentation, ու դուք ձեր առջեւ կը տեսնէք Լոռեցի բանաստեղծը, իր ժպիտով, որ հասուն կեռասի չողն ունի, իր բարբառով, որ մշտահոս առուի մը կարկաչը կը յիշեցնէ, ու վերջապէս Թումանեանը իր եւրոպական օձիքով եւ արեւելեան զունաւոր գիշերազգեստով:

Ի՛նչքան հարուստ է այս գիրքը զրուցներով, որոնք գիտական քննադատութեան համար — դեռ ի լինելութեան, մեր մէջ — պիտի ծառայէին թանկագին ատաղձ: Իցի՜ւ թէ այսպէս տրուէր մեզի կեանքը մեր բոլոր մեծ գրագէտներուն ու գործիչներուն: Առանց վերլուծումի, առանց վերադնահատութեան փորձի, այդ աշխատանքին համար անհրաժեշտ է ժամանակի որոշ հեռաւորութիւն, որ աւելի ետ կը հասունցնէ գիտական քննադատութեան աշխատանքը:

X

Թումանեան ծնած է Դսեղ, 1869ին: Քանի մը տարի՝ Ներսիսեան դպրոց, ապա կը դառնայ աշակերտ բնութեան մեծ դպրոցին: Հայր նահապետական մեծ ընտանիքի մը, (ունէր տասը զաւակ), հոգեւին կապուած իր տղոց ճակատագրին, հոգ չէ թէ չփոթէր անունները.

— «Ախպէ՛ր, է՛նքան շատ են որ...»: Ամէն անգամ որ կը վերադառնայ շուկայէն, կօշիկ կամ գլխարկ՝ բան մը պիտի գնէ անպայման, եւ առանց չափի, — «մէկն ու մէկի ոտքին կը գայ», «ախպէ՛ր, է՛նքան շատ են որ...», Թիֆլիզի ամէն մէկ թաղային վարժարանի մէջ աղջիկ մը կամ մանչ մը իրմէ:

Ջուարթ, չէնչող մարդ, «Ամենայն Հայոց Թամադա», առանց բիծի չի ներկայանար սակայն իր նկարագրին պատմութեանը: 1909ին, երբ Կովկասի մէջ հալածանքի ենթարկուած էին հայ մտաւորականները, Պոլսոյ հայ մտաւորականները բողոքի բուռն ցոյցեր կատարեցին ռուսական կառավարութեան դէմ: Եւ ահա «Պոլսում տեղի ունեցած բողոքների եւ հակառուս ցոյցերի դէմ ծառացաւ Յովհ. Թումանեանը, որ ցասմնալից մի յօդուած գրեց Թիֆլիսի «Հորիզոն» թերթում: Յօդուածի իմաստը այն էր, որ Հայերը գոհ են ռուս կառավարութիւնից եւ որ բռնութեան ու հալածանքների մասին խօսելու, բողոքելու իրաւունք չունեն Թուրքիայում ապրողները, քանի որ Թուրքիան միշտ եղել է բռնութեան երկիր: Ակներեւ էր, որ դրանով Յովհ. Թումանեան ուզում էր ցոյց տալ ռուս կառավարութեան, թէ ինքը բարեյոյս հպատակ է, եւ այդպիսով հեշտացնել իր պաշտպանութիւնը դատարանի առջեւ: Նոյն ընթացքը բռնեց Թումանեանը նաեւ Սենատի ատեանի առջեւ»:

Քննադատելի կը գտնենք Թումանեանը նաեւ հայ-թաթարական կռիւներու ընթացքին իր դիրքով: Քննադատելի կը գտնենք զինքը, դարձեալ, բոլշեւիկեան ապստամբութեանց շրջանին իր ընթացքով: Այս բիծին մասին խօսելով, Վարդգէս Ահարոնեան, որքան Թումանեանի համակիր նոյնքան անաչառ, կը գրէ.

— «Քաղաքական աշխարհահայեացք, տեսակէտ՝ բառի լայն իմաստով՝ Յովհ. Թումանեանը չունէր: Իր քաղաքական տեսակէտը — եթէ միայն այդ կարելի է տեսակէտ անուանել — այն էր, ինչ որ հարիւր տարի առաջ ձեւակերպել էին Քանաքեռի քեղխուդան եւ տէրտէրը Խ. Աբովեանի Վէրք Հայաստանի մէջ՝ — «Թող Աստուած Ռուսի թուրը կտրուկ անի, մենք էլ նրա շուաքի տակ ապրենք»:

Բայց այսպիսի Հայեր ունէինք նաեւ Պոլսոյ մէջ...:

Յովհ. Թումանեանի «քաղաքական» ուղեգիծը աւելի յստակ ցոյց տալու համար, այստեղ կ'արտատպեմ իր մէկ նամակը, զոր ան գրած էր Թիֆլիզէն Երեւան, իր զաւակներուն, 18 Դեկտ. 1920 ին.—

« Աշխէն ջան, Մուշեղ ջան եւ Համլիկ ջան.

Հիմա էդտեղ երեւի ինձ շատ էք յիշում, այսինքն իմ յօդուածները, որ գրում էի եւ ասում, որ ՄԵՐ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻՑ Է ԵՂԵԼ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻՑ ԷԼ ՊԻՏԻ ԼԻՆԻ:

Մենք, այսինքն ՄԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ, ՑՈՅՑ ՏՈՒԵՑ ԻՐ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԱՊԻԿԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄԻՑ: ՃՇՄԱՐԻՏ Է, ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ԵՍ ՀԱՅՀՈՅՈՒՄ ԷԻ ԱՄԷՆ ՄԷԿԻՆ ԵՐԵՍԻՆ, ԲԱՑ ԲԱՆԻՑ ԴՈՒՐՍ Է ԳԱԼԻՍ՝ ՆՐԱ ՏԱՍՆԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍՆ ԷԼ ՉԵՄ ԻՄԱՑԵԼ, ԻՆՉ ՈՐ ԿԱՏԱՐՈՒԵԼ Է ԵՂԵԼ ԵՒ ԻՆՉ ՈՐ ԱՅԺՄ ՊԱՏՄՈՒՄ ԵՆ ԻՐԵՆՔ — ՓԱԽԱԾ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ:

Վերջապէս դարձաւ Ռուսաստանի ձեռքով, էն էլ նոր, ազատ Ռուսաստանի: Ի հարկէ, դեռ անցողական դրութիւն է, յեղափոխական շրջան— կարող են կոշտութիւններ պատահին, բայց այս ժամանակամիջոցս կ'անցնի, կարգի կը գայ եւ ամէն բան շատ լաւ կը լինի:

Որովհետեւ բոլշեւիկների եւ իմ բարեկամութիւնը — Մոսկուայից սկսած մինչեւ Երեւան—սերտ է եւ ՑԱՅՏՆԻ ԵՄ ԻԲՐԵՒ ՀԱՄՈԶՈՒԱԾ ՌՈՒՍՈՖԻԼ — էդ ամէնի վրայ յենուելով մի դիմում եմ անում Ռեւկոմին եւ Լէնինին (էս էլ ուրիշ) ու բիարկ է ընդհանուր շահերն ունենալով ի նկատի:

Ռեւկոմի մեծ մասին ծանօթ եմ անձամբ, շատ լաւ մարդիկ են: ԵԹԷ ՏԱՃԻԿՆԵՐԻ ՀԵՏ ՄԵԶ ՀԱՇՏԵՑՆԵՆ — ՇԱՏ ԼԱՒ ԿԸ ԼԻՆԻ:

Թէեւ առանց սրան էլ համոզուած եմ, բայց էլի ասում եմ — իմացած եղէք, որ ԷԴ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԴԷՊՔԵՐԸ ՊԱՏԱՀԱԿԱՆ ՉԵՆ, ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՂ ԸՆԹԱՑՔՆ Է, ՄԵՐ ԱՊԱԳԱՆ, ԻՆՉՊԷՍ ԱՍԵԼ ԵՄ ՄԻՇՏ ԵՒ ԴՈՒՔ ԷԼ ԳԻՏԷՔ, ԿԱՊՈՒԱԾ Է ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ, իսկ Ռուսաստանն ինչքան ազատ — էնքան լաւ, թէ՛ մեզ համար, թէ՛ աշխարհքի:

Հիմի ամէն մարդ հանգիստ կը քնի իր տանը եւ կ'իմանայ, որ էլ կոտորածի վտանգ չկայ եւ մի լայն կուլտուրական կեանք կը սկսուի: Թէ չէ էն վանդակում — դրանն էլ միշտ մի կարաբէքիր — ներսն էլ էդ տեսակ ապիկարներ ու անբարեխիղճներ — ի՛նչ նէք անելու:

Այժմ միայն մի բան է պէտք — որ հանգիստ անցնի ամէն բան եւ հաշտ ու խաղաղ:

Նամակս շատ կցկտուր դուրս եկաւ որովհետեւ յանկարծ իմացրին եւ պէտք է շտապ գրէի եւ յանձնէի:

Թումանեանի այս «քաղաքականութեան» մասին — հետաքրքրական նիւթ — կարելի էր գրել երկա՛ր, հին ու նոր վկայութիւններով, քաղուած՝ զանազան մտաւորականներէ:

Ամենայն Հայոց «Թամադա»ն իր ազգային քաղաքականութիւնն ալ վարած է «թամադա»յի ձեւով, ոչ աւելի: Արդարութիւնը կը պահանջէր որ չմոռցուէր Թումանեանի մեղքը, եւ Վարդգէս Ահարոնեան, իրապէս անաչառ, չէ մոռցած՝ հակառակ իր համակրանքի տաք ալիքին, որ տեղ-տեղ, «լաւ մարդ» եւ շատ հիւրասէր ցոյց տալու ցանկութեան մէջ, Թումանեանի կուտայ bonhommeի տպաւորութիւն:

X

Վարդգէս Ահարոնեան դասաւանդական եղանակով ներկայացուցած է նաեւ Թումանեանի բանաստեղծութիւնը, այնքան լաւ որ ընթերցողը կրնայ վստահ ըլլալ թէ ծանօթ է Լոռեցի բանաստեղծին բոլոր գործերուն — ոչ միայն տուած է ամէն մէկ բանաստեղծութեան պատմութիւնը կամ նիւթը, այլ եւ ազուոր հատուածներ, զանոնք դնելով բնութեան իրենց համապատասխան գունեղ պաստառի մը վրայ:

Թումանեանի բանաստեղծութեան մէջ կը տիրապետէ բնութեան կամ իր լեռնաշխարհի գեղեցկութեան զգացումը, որովհետեւ. « Ռուսը աչքը բաց է անում եւ իր առջեւ տեսնում է լայն ու հեռու հորիզոններ, իրեն ապրած ստեպերը: Իսկ Հա՞յը: Գըլուխը բարձրացրեց թէ չէ՝ քիթը դիպչում է լերան: Դրա համար էլ, երբ Հայի սիրտը բացւում է, Նարեկացու պէս, աչքը երկինք յառած՝ զրոյց է անում Աստծու հետ »: Ահա այդ լեռներն են որ «մարդկայնացել են Թումանեանի բանաստեղծութեան մէջ, միւս կողմից էլ Թումանեանի հերոսները, այսպէս ասած, լեռնացել են».

— Ի՛նչ գեղեցիկ բացատրութիւն, որու մէջ կը պարփակուի Թումանեանի արուեստը: « Եթէ Հայոց լեռները մէկ մէկ վիթխարի հսկաներ են, ապա Յովհ. Թումանեանի հերոսներն էլ մէկ մէկ ահարկու լեռներ են »:

Թումանեանի ամբողջ բանաստեղծութիւնը քերքելէ վերջ, Վարդգէս Ահարոնեան կը ճշդէ Լոռեցի բանաստեղծին «գրական քաղաքականութիւնը», որու համաձայն եմ ես ալ.—

« Հայ գիւղը նրա ստեղծագործութեան աղբիւրն ու նիւթն էր միաժամանակ: Այդ տեսակէտից Յովհ. Թումանեանը հարազատ արտայայտիչն էր այն հիմնական ուղղութեան, որ Խ. Աբովեանից սկսած մինչեւ Համաստեղ տիրապետել է մեր գրականութեան երկու ճիւղերի եւ յատկապէս կովկասահայ ճիւղի մէջ: Եւ դա միանգամայն հասկանալի է: Հայ գիւղացիութիւնը կազմում է հիմքը եւ առանցքը հայ կեանքի: Եւ ինչ արժէք որ ունենք, գալիս է գիւղից:

Վաղուց, շատ վաղուց է ինչ զրկուել ենք ազնուականութիւնից, որ հեռաւոր անցեալում եղել է, եթէ ոչ ստեղծողը, գէթ հովանաւորողը ազգային մշակոյթի:

Հայոց եկեղեցին կատարել է իր դերը մեր մշակոյթի մասամբ ստեղծման եւ զարգացման եւ մանաւանդ պահպանման գործի մէջ: Հայ եկեղեցու դերը այդ ասպարէզում վերջացած է անդառնալի կերպով:

Աւելորդ է խօսել իսկ հայ ունեւոր դասի, հայ դրամատիրութեան մասին իբրեւ ազգային մշակոյթ ստեղծող ուժի: Հայ ունեւոր դասը՝ Հայաստանում, թէ Հայաստանից դուրս՝ միշտ օտարամոլ, միշտ սարկամիտ, իր էութիւնով իսկ եղել է թշնամի հայ ազգային մշակոյթի: Օտարի առջեւ սողացողը, օտարի լեզուն, նիստ ու կացը կապկողը եղել է ամէնից առաջ հայ ունեւորը:

Մնում է հայ գիւղացին, հայ ռամիկը:

Բարեբախտաբար գիրն ու գրականութիւնը դադարել են այլեւս, այսպէս կոչուած բարձր դասի, եւ մասնաւորապէս հոգեւորականութեան մենաշնորհը լինելուց: Հայ գիւղացու զաւակն էլ սկսել է «գրոց բրոց» դառնալ, առանց փիլոն առնելու իր ուսերին: Մեր արուեստն ու գրականութիւնը դուրս են եկել վանքերի պարիսպներից եւ մտել հայ գիւղն ու քաղաքը: Աշխարհիկ արուեստն ու գրականութիւնը այլեւս տիրօրէն իշխում են մեր կեանքում: Եւ այդ ասպարէզում, ինչ որ ունենք, մանաւանդ վերջին մէկ դարի ընթացքում, ստեղծել է հայ գիւղացին: Մտքի եւ հոգու ազգային վերածնունդը իրագործել է մեր մտքի ազնուականութիւնը՝ կրթուած հայ գիւղացին, այն է՝ հայ մըտաւորականութիւնը: Ազգային քաղաքական վերածնունդի մէջ հայ մըտաւորականութեան հետ ձեռք ձեռքի քայլեր է ռամիկ հայ գիւղացին: Հայրենի երկրի հողը իր քրտինքով է ողողել դարձեալ նոյն հայ գիւղացին:

Բնական եւ արդար է այն ջերմ սէրը, որ Յովհ. Թումանեանը տածում է դէպի հայ գիւղը: Թումանեանը մէկն է մեր այն գրողներից որոնք իրենց երկերի մէջ անմահացրել են երէկուան հայ գիւղը»:

X

Վարդգէս Ահարոնեանի լեզուն այն Հայերէններէն է, որ հացի պէս կ'ուտուի: Մաքուր, յստակ եւ ջերմ,— Ահարոնեան գրական ընտանիքը կրցած է բուժել օտար բառեր գործածելու թիֆը, զոր ցոյց կուտան արեւելահայ գրողները ընդհանրապէս: Բայց այս գիրքը կը կազմէ նաեւ ընթերցանութեան գիրք մը ամէնուն, դպրոցականին թէ գործաւորին համար,— մեր դպրոցներուն մէջ, դասագիրքերէն դուրս, բարձրաձայն ընթերցումի յատուկ գիրքեր պէտք են, ոչ միայն իբրեւ դաս առոգանութեան եւ մաքուր լեզուի, այլ եւ, վէպի պէս, մտքի զբօսանքի ձեւով, գրականութեան եւ պատմութեան մասին ծանօթութիւններ թափելու համար պատանեկութեան ականջներէն ներս:

Մեր գրողներուն հետ հաղորդակից դարձնելու համար նոր սերունդը:

Նման աշխատանքի մը համար պատրաստ գործիք մըն է Վարդգէս Ահարոնեանի այս գիրքը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՇԻՐՎԱՆԴԸ

Օրօր, օրօր, օրօր հօրով ու մօրով,
Հօրով մօրով եաւրուս, դուն ծառ շքերով,
Ծառ շքերով եաւրուս, կարմի՛ր խընձորով:
(Մեր գեղի օրօր)

Հեռո՛ւ, հեռու, հեռաւոր երկրի մը մէջ հեռաւոր լեռ մը կար, որ փուշի պէս ծայրը սուր՝ երկինք կը խրէր: Ամպե՛ր կը պլլուէին գլխուն ապարօշի նման: Մշուշ եղած կը հօսէին, կ'իջնային կողերէն վա՛ր վար: Արեւն որ վրան ցաթէր, լուսեղէն կը պսպըղա՛ր ան: Սպիտակ երազ երկինքի ու երկրի միջեւ: Երբ ձիւնը նիհարնար, ըլուշինն ու ըղինը (բոյսեր) իրենց կանանչ մատիկները տնկած կը ծակէին զայն: Անոնք կը բուսնէին վերերը, ուր այծերուն կճղակը տարին անգամ մը կը հասնէր: Երբ հօտերը, վերի ոտք ուխտի տարուէին:

Այդ բարձունքներէն երէները հովերու պէս կը թռչէին: Ու արջն ալ իր ծանր զանգուածը կը քաշքշէր, քոթոթները առջին ձգած: Աս կ'ապացուցանէր որսորդ Աւօն, որ երբեմն մեծ մուշտակ մը շալկած գեղ կ'իջնէր:

Լե՛ռ, լե՛ռ: Հեռաւոր, անո՛ւշ, կարօտցուած հայրենի՛ տիտան:

Լե՛ռն է կը ճեղքուէր: Կը չարէր ձորեր անդունդի պէս անյատակ, որոնց մէջ պզտիկ ձայն մը կ'ուռէր, կ'աճէր, կը մեծնար: Վար, վար, ուր ան քղանցքը տարածած ծունկի գայ, կը ծածկուէր հողով: Աղբիւրներ կը ծնէր կաթի պէս համով: Հաւկուտենին եւ սերկեւիլը պահակ կը կենային հոն: Լուսնտերեւենին ալ: Ծորենիներն ալ: Մասրենիներ անոնց տակ կը պառկէին, ջուրերուն երկայքն ի վար:

Լերան տակ, ձորերուն բերանը, ուր ջրիկներ մէկտեղելով գետակ կ'ըլլային, մեր հնօրեայ գեղն էր նա-տեր: Հիմակ ալ դեռ հոն է ան, ցնցոտիներու պէս աւերներուն փաթթուած: Կ'ըսեն քունի է, պիտի արթննայ:

Գեղին դէմէն, ծուռումուռ ճամբան: Կարաւաննե՛ր անկէ, հեքեաթներու հանգոյն: Ուղտե՛ր, վիզերէն կապոյտ օղ ու մանեակ կախած: Զանգերու ձա՛յն որ ահա կը հասնի անցեալը խրած: Ձա՛յն որ ալ պիտի չլսեմ, ալ պիտի չլսես:

Ճամբուն դիմաց կալատեղերն էին: Մէկը կարմիր կաւ: Անկէ պտուկ ու բղուկ կը շինէին: Մէկալը թուխ կաւ: Անով կը լղնային ու գլուխ կը լուային: Միւսը ճերմակ կաւ: Ամէն նոր գարնան տուներուն պատերը ճերմկելու: Ու միւսն ալ բարակ աւազ, որ մաղելով տուն կը կրէին, մանուկներուն տակը փռելու օրրանին մէջ:

Լերան տակը: Կալատեղերուն քով: Ժայռեր: Ամէնէն մեծը անոնց մէջ, հսկայ սալ, որ իր հասակով խորխորատ մը կը պեղէր ու կը խոկար անոր վրայ կեցած: Սակայն աւանդութիւնը, որ չուրջը կը թափառէր հովերուն հետ, անոր Շիրվանդին Քարը անունը կուտար Ու կը քակէր լռութեան գաղտնիքը ու զայն կը փաթթէր մեզի պէս վզին: Անոր սաքուներուն մէջ փղեխ կը բուսնէր: Ու եղերներ զգուշութեամբ կը սողային կողերէն: Մասրենին ալ անդունդին խլար կը ծաղկէր, մեռած մանուկներուն լոյսէ արցունքին նման: Նապաստակն անկէ կ'ոլորուէր հովի պէս: Գեղացի տղաք իրենց վախէն չնչահեղձ կ'անցնէին անոր տակէն: Հովիւն իր հօտը արագ կը քշէր անկէ: Մինակ բուն, գիշեր գիշերակունք, խոշոր ձայնը զարնելով անոր կը փշրէր: Կտորները իրար կը բերէր: Նորէն կը զարնէր, կը փշրէր:

Այդ ժայռին մէջ ի՞նչ կար որ մեզ վախցնէր: Ես ալ չեմ գիտեր: Մամերը կը պատմէին: Դեռ օրրանի մէջ վախ կուտային մեզի.

— Սո՛ւս, ձանտ կյէ քնացի, չէ նը Շիրվանը կուգայ տանի քեզ:

Հոն Շիրվանը կը բնակէր: Անոր համար Շիրվանին Քարը կ'ըսէին անոր: Ու գեղին բոլոր մանուկները անոր վախէն կը քնանային: Անոր վախով կ'արթննային: Այդ վախին հետ կը մեծնային: Որովհետեւ Շիրվանը մեր երազը կուգար: Ճի՛շտ նման մեր մամերու պատմածին: Երկար պոչ, չորս ճիրան: Մազոտ: Մեծ բերան: Արիւն ծծող: Կը մտնէ գեղ, երբ մութը կոխէ եւ ան քնանայ մչիկ մը չիկ: Կը քալէ թեթեւ, կը քալէ անշշուկ: Կուգայ կը կենայ տանիքներուն վրայ, երդիկին ծակին առջեւ: Ու կը կանչէ մանուկներուն, մօր քնքոյշ ձայն կեղծած.

— « Եկո՛ր իմ պզտի՛կս, իմ սիրուն գա՛ռս: Քեզի կարմիր կօշիկ ըմ բերեր: Քեզի խուլթնի խումաշ ըմ բերեր: Եկո՛ր որ կապոյտ ձեւիմ: Եկո՛ր որ կարմիր կօշիկ հագցնիմ: Եկո՛ր իմ անո՛ւշս, իմ պզտիկ գա՛ռս... »:

Վա՛յ այն մանուկներուն որ արթննան այդ հրապուրիչ ձայնէն եւ անոր խոստումներէն շլացած դուրս ելլեն:

Անոնք ա՛լ ետ չեն գար:

Շիրվանը զանոնք շալակն առած կը տանի՛, կը տանի՛: Ա՛յն խոր ձորին մէջ: Ա՛յն մեծ քարին գագաթը, որ խուլթնի կապոյտ ձեւէ, որ կարմիր կօշիկ հագցնէ: Ու կը հրէ ետեւէն, կը ձգէ անդունդէն ի վար: Ու երբ պզտիկ մարմինը ջաղբ եղած մնայ հոն, հար-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Քաղաքին ետեւը կը գտնուի՝ պըզտիկ, անշուք գերեզմանատունը գաղթական Հայերու: Լքուած անկիւն մըն է ան, ուր ամայութիւնը, աւելի կը լքէ լռութիւնը: Թռչունները չեն կենար, կ'անցնին գերեզմանատան վրայէն, աւելի՛ հեռուն կը թռչին՝ հովերուն երգերովը գինովցած ծառերուն կողմը: Հոդ է թափած արեւին գինին, ու տերեւները, շրթունքներու պէս բաներ կը փսփսան...

« Թռչունները անգամ, մեր գերեզմաններէն հեռուն կ'երգեն իրենց երգերը:

« Միտքիս դրեր եմ, սիրելի Արշակ, օր մը, երկար բան մը գրել մեր կեանքին վրայ:

« Իրիկունը տուն վերադարձիս, ծաղիկներու փունջ մը կար դրասեղանիս վրայ: Միտքս շատ բաներ ինկան: Դեռ մեր ծաղիկներուն բոյրերը կը հոտուրդան ռունգերս: Մեր պըտուղներուն համը լեզուս կը վառէ, ու, բերնիս մէջ կը շառնայ անոնց միսին մեղրահամ ջուրը: Ու սենեակիս մէջ միմինակ մնացած... »

Այս նամակներուն մէջ շատ բան կայ, ըսաւ Արշակ, ու ուրիշ ընկերոջ մը գրած նամակը կարդաց.

— « Սիրելի Արշակ, կը գրէր, այս նամակը սկսելէ առաջ, վայրկեան մը գրիչս ձեռքիս մէջ անշարժ, կը գոցեմ աչքերս, ու բնական գեղեցկութեանդ մէջ կը տեսնեմ քեզ, ու աչքերդ հեռուէն կ'երեւին մեր երկինքներուն պէս:

Որչա՛փ անուշ է այս պահը:

Ու չեմ ուզեր բանալ աչքերս: Ու օրհնեալ ըլլայ վայրկեանը, կ'ըսեմ ինքնիրենս: Աչքերս լեցուն են բանով մը...

Գրելիք շատ բան ունիմ քեզի, չեմ գիտեր, ո՛րտեղէն սկսիմ:

Հոս հասնելէս ի վեր, մելամաղձոտութիւն եկած է վրաս: Անկէ կարծեմ գիւղին չկրնալ ապրիլ: Արդեօք ինծի պէս ուրիշնե՞ր ալ կ'ունենան այս տրամութիւնը:

Զըլլա՛յ թէ օրին մէկը խնդութիւն ընես ու լքես հայրենի տունդ: Տեղդ ծանր նստէ: Այս պահուն, եթէ տաքուկ բունիդ մէջ կ'երազեմ քեզ, մազերս փուշ փուշ կ'ըլլան մարմինիս վրայ ու սրտանց կ'ըսեմ « երջանիկ Արշակ »:

Պզտիկ սենեակ մը ունիմ հոս՝ կըտոր մը երկինքի դիմացը կծկտած: Ան, կը նմանի տունին կռնակին վըրայ բացուած ծակի մը, ու երբ ամէն գիշեր կը պառկիմ, դաղաղի մը տպաւորութիւնը կ'ընէ վրաս: Առտուներն ալ գերեզմանէ մը դուրս կելլեմ: Այս նեղկճուկ սենեակին մէջ, երէկ գիշեր լամբարին լոյսին հետ մընացի, կարդացի ու գրեցի: Օր մը երբ վերադառնամ, քեզի կարդալիք շատ բաներ ունիմ. այն ատեն պիտի պիտի հասկնաս թէ ի՛նչ է կեանքը:

Հազարաւոր Հայեր, մանաւանդ երիտասարդ, բոլոր մեզի ծանօթ աղջոց պէս՝ նեղացած իրենց Հայրերուն, կ'ապրին հոս՝ լքած իրենց Հայրենի տունը: Այս պանդուխտ Հայերը չեն սիրեր իրար: Իրենց Հայրերուն պէս իրար կ'ատեն:

Մեր Հայրերը պէտք է խորհէին յասմանին վրայ: Իրար քամահրելու տեղ, երբ օր մը, մարդավայել խելօքութեամբ, ձեռք կ'երկնցնեն, տաքուկ տաքուկ կը սեղմեն իրարու ձեռք, ու երբ անկեղծօրէն կը խօսին, այն ատեն միայն մեր տուները կը շէնան:

Քէն, քէն, քէն ու ատելութիւն:

Ու հոս ալ, երկրէն հեռու, կ'ապրինք հալ ու մաշ: Միեւնոյն քէնը, միեւնոյն ատելութիւնը Հայը Հայուն դէմ: Ամէն մարդ կ'ուզէ որ իր ըսածը ըլլայ: Ամէնն ալ իրենց միտքին կը հասնին: Հայուն կեանքը, այստեղ ալ քաշքշուք մըն է դարձած:

Հոս է մեր սխալը:

Այս տողերը գրելուս համար, երբ նամակս կարդայ Հայրիկիդ, թող չըարկանայ, որովհետեւ մենք իրենց զոհերն ենք:

Մեր տուներուն մէջ ալ, մեր Հայրերը միթէ այսպէս չէ՞ն: Չեն թողուր որ խօսք ընենք: Պէտք է հետեւինք իրենց ու մեր գլուխները կախ՝ մտիկ ընենք իրենց ըսածը: Օ՜հ, դարերէ ի վեր միեւնոյն խօսքերը, միեւնոյն վիճաբանութիւնները, քէնը ու ատելութիւնը, այլեւս մաշեցուցին մեր ոսկորները: Եւ կ'ուզեն որ՝ մենք ալ միեւնոյն հոգիով ապրինք, ու շարունակենք իրենց կեանքը:

Սիրելի Արշակ, կը հիանամ քու վըրադ, երբ կ'ըսես թէ «Հայր մը միշտ հայր է, հօր մը սիրտը տարբեր կ'ըլլայ»,— ու կ'աւելցնես — « Բոլոր վիշտերուս մէջ, կը սիրեմ հայրս, որպէսզի ան ալ՝ նախ զիս սիրէ, յետոյ բոլոր այն ուժերը սիրէ իր որդւոյն մէջ՝ որոնք կը պակսին իր քով: »

Հրաշալի:

Բայց, պէտք է մեր հայրերուն ճըշմարտութիւնը խօսիլ ու անկեղծ ըլլալ: Մեր կեանքին գաղտնիքը հոս է: Որքան անկեղծ ըլլաս, նոյնքան խորութեամբ կրնաս արտայայտել մեր կեանքը: Գոյները որքան բնական ըլլան, նոյնքան կենդանի կ'ըլլայ պատկերը ու կ'ապրի:

Մեր հայրերուն, պէտք է իրենց որդիներուն դիմակները ցուցնել: Անշուշտ, անոնց աչքերն ալ իրենց խորութիւնը ունին: Անոնք ժամանակին հոգին պիտի տեսնեն ու պիտի զգան մինչեւ իրենց ոսկորներուն ծուծը, ու այն ատեն՝ պիտի հասկնան իրենց կեանքին տամը:

Քու ըսածիդ պէս, մեր Հայրերը աշխարհի բարի Հայրերուն կը նմանին: Երբ անկեղծօրէն ու անձնուիրութեամբ, մեր երիտասարդութիւնը, մէկ սրտի մէջ մարմնացած, առանց քէնի, առանց ատելութեան ու անձնական խանձի՝ կը դիմէ կեանքին, անոնց կեանքը, ազուոր հորիզոնի մը պէս պիտի տեսնեն պայծառ, ու պիտի քալեն մեզի հետ:

Սիրելի Արշակ, այս սրբազան միութեան կարօտը կը քաշեմ՝ երբ մեր տղոցը կը նայիմ: Անոնք հոս, ամէնն ալ՝ զատ զատ խումբերու բաժնուած, ամէն բան բաժնուած է անոնց մէջ: ուր որ ըլլան, սրճարաններուն կամ մասնաւոր ակումբներուն մէջ, պարտէզը կամ պողոտաներուն վրայ ժամերը եկած ատեն: Այս բաժանումը, տխուր կատակերգութեան մը պէս կուգայ ինծի ու այնքան հեռացած կը տեսնեմ անոնք իրարմէ՝ որ սիրտիս մէջ բան մը կը փշրի:

Ազուոր, մարմինով կայտառ, պայծառ, կառեւի ու խելացի երիտասարդ մը, անդին կը հալի ու կը մաշի, վրան նայող չկայ, օրին մէկն ալ, գերեզմանոցի մը մէջ, հասարակաց փոսին մէջ կը նետեն զայն: Ցեռոյ լռութիւն...

(Տար.)

(7)

նուկի պէս արեւնը չուրջը սփռած, կը թափի Շիրվանոյը եռեւէն վար ու գունէը դրած տաք արեւնը կը ծծէ: Ան այդ կ'ըսէ ղարի՛բ, ան այդ կ'ըսէ ղարի՛բ: Այսպէս կ'ըսէ ան, հի՛ն, անդական օրերէ ի վեր: Որեւէ գիշեր, ինչպէս որ ուզէ:

Տարին գիշեր մը սակայն, պիտի գայ, ուզէ չուզէ:

Տէրնաաւին գիշերը:

Երբ կալերուն վրայ Տէրնաաւը չոր ցախերով լեցնեն վառարանները, ու ծայրն ալ խոզ մը անկեն, յարդի բանի պէս: Երբ Տէրնաաւը վառեն: Ու երիտասարդներ բոցերուն մէջէն ցատկեն իրենց քաջութիւնը ցոյց տալու:

Երբ Տէրնաաւը բորբոքի: Ու նոր հարսներ ձեռք ձեռքի երգեն ու պարեն անոր չուրջ, յղի մնալու համար: Երբ Տէրնաաւը մարի: Եւ գեղացիներ մէկ մէկ մխացող երդ առած տուն դառնան, զայն սխուռ նետելով ըսելու.— « Հաւը թուխս, կովը ծին»: Որպէսզի հաւը թուխս նստի: Որպէսզի կովը ծնի:

Այն ատեն.

Այն ատեն կալերը կը ղատարկին:

Այն գիշեր:

Այն գիշեր լուսնկան կը փախչի: Հով կ'ելլէ դաշտին վրայ, կը փսփսայ քարաթներուն, բուխերիկները կը թօթուէ:

Այն գիշեր:

Այն գիշեր աստղերը կը մարին: վախը կը մտնէ՛յ, կը նստի չորս դի: Անոր ծանրութենէն գեղին աչքը կը գոցէ: կը քնանա՛յ խորունկ:

Այն ատեն: Երբ հովը Տէրնաաւին մոխիրը խառնէ, Շիրվանոյը ղայտանի գեղ կը մտնէ: Պոչը կը խորովէ՛ մոխիրին մէջ: Ու կը խնխնա՛յ, կը թափի վեր վար, մանուկ մը տանելու համար: Կը կենայ տանիքներուն վրայ, ու կը կանչէ մանուկներուն մօր քնքոյշ ձայնը կեղծելով:

— « Եկոր իմ պզտիկս, իմ անուշ զա՛ոս: Քեզի կարմիր կօշիկ ըմ բերեր: Քեզի խուլթնի խումաշ ըմ բերեր: Եկոր որ կօշիկ հագցնիմ: Եկոր որ կապայ ձեւիմ: Եկոր իմ քնքո՛ւշս, իմ սիրուն զա՛ոս »:

Բայց գեղացիները գիտե՛ն, գիտե՛ն: Ու մանկիկներն այդ գիշեր թոնիրը իրենց ծոցն առած ամուր կը գրկեն: Ու կը թաղուի՛ն վերմակին տակ, երդիքին ծակը կալլած (գոցած):

Որ ոչ Շիրվանոյը անցնի անկէ, ոչ ալ իր ձայնը լսուի:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ թերթերը կը գրեն թէ Երեւանէն 14 քիլոմէթր հեռու, Հաւարներու յուշարձանէն 50 մեթր անդին, երեւան հանուած է հին յիշատակարան մը,— սեղանատուն, որ իր ճարտարապետական կառուցուածքով հազուագիւտ նմոյշ մըն է, չատ լաւ պահպանուած:

Սեղանատունը կառուցուած է 1248-ին, ճարտարապետական մեծ տաղանդով: Ունի երկու սիւն եւ տասներկու կիսասիւն: Զեղունը կը հանգչի չորս սիւներու վրայ: Ճարտարապետն է Մխիթար, որուն անունը կ'երեւի արեւելեան երդիքին մէկ անկիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՎԻԺԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐԸ

Անկոխ նիւթի մը ուսումնասիրութեան նուիրուած հայրենակից մը ըսաւ ինծի.

-- Մինչեւ հիմակ ոչ ոք չհետաքրքրուեցաւ ա՛յն հայ ազգայիններով, որոնք ազգ. վիճակահանութեան պարգեւներով նպաստաւորուեցան:

Պատասխանեցի.

-- Բոլոր վիճակահանութիւն չահողները երջանկացան եւ երջանկութիւնը վէպ չունի:

-- Ընդհակառակն, աւելցուց բարեկամս ու չարունակեց, -- Ահա անոնց ներկայ կացութիւնը փոքրիկ սակայն խղճամիտ քննութեան մը ենթարկած ըլլալով՝ կը յայտարարեմ որ ամէնքն ալ դժբախտ եղան: Շատ ճիշդ է երբ մեր պապերը ըսեր են. «Դրամը չերջանկացներ»:

-- Կը փափաքիմ որ կուռ ու ջախջախիչ փաստերով խօսիս՝ ապացուցանելով ըսածդ:

-- Փաստերուս անցնելէ առաջ, ըսեմ որ մեր իմաստուն ժողովուրդը կ'ըսէ պարգեւ չահողներուն համար. «Երկինքէն յիսուն հազար ֆրանք ինկաւ Կիրակոսին»: Այս խօսքին տակ դառն ճշմարտութիւն մը եւ ողբերգական պատկեր մը կայ: Երբ երկինքի ահաւոր բարձրութենէն յիսուն հազար հատ ֆրանք իյնայ մէկուն վրայ՝ այդ դումարին ծանրութիւնը Կիրակոսին կամ գլուխը կը կոտրէ, կամ գլուխը կը ճմլէ եւ կամ առնուազն Կիրակոսին մէկ տեղը կը ծռէ: Ասիկա օրհնութիւն մը չէ ուրեմն, այլ անէծք ու աղէտ: Դեռ ուրիշ իմաստուն խօսք մըն ալ ունի մեր ուշիմ ժողովուրդը. «Մարկոսին երկու հարիւր հազար ֆրանք զարկաւ»: Աս խօսքին տակն ալ պատկեր մը կայ, որուն գոյները հեռու են վարդագոյն ըլլալէ: Ե՞րբ տեսնուած է որ զարնուած մարդ մը՝ ըլլայ երջանիկ: Ամէն հարուած, ամէն զարկ՝ վէրք մը, հիւանդութիւն մը, դժբախտութիւն մը յառաջ կը բերէ: Աս երկու հազար ֆրանք, դիր պարկի մը կամ քսակի մը մէջ, ու զա՛րկ Մարկոսի մը գլխուն ու դիտէ հետեւանքը:

-- Այնուամենայնիւ խօսէ փաստերով:

-- Ահաւասիկ: Մօտակայ քաղաքի մը մը մէջ տասը Հայեր գնած էին ամբողջ տոմսակ մը, որ չահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք: Մեր տասը հայրենակիցներէն, իւրաքանչիւրը անչուչտ, դրպանեց կլոր ու մաքուր դումար մը.

-- Հարիւր հազար ֆրանք: Ամէնուն համար նախանձելի, երջանիկ, բախտաւոր Հայեր են այդ տասը հայրենակիցները: Սխալ, ահռելի սխալ:

-- Փաստերը. տասը փաստ կը պահանջեմ:

— Տասնմէկ փաստ ալ կրնամ տալ:

-- Սկսէ՛...

-- Այդ տասը հայրենակիցներէն մէկը զոհ գնաց եղերերգութեան մը: Իր հայրենակիցներէն մէկը զարկաւ գլուխը: Ոճրագործը քանի մը անգամ դրամ պահանջեր է ու ստացեր: Զորրորդ անգամ ալ պահանջելով՝ հանդիպեր է մերժումի: Եւ զարկեր է իր հայրենակիցը, որուն զարկած էր հարիւր հազար ֆրանք: Այդ խումբէն ուրիշ մը իր չահած դրամով խանութ մը բացաւ: Գողերը չէին քնանար, դժբախտաբար: Եւ առաւօտ մը մեր դժբախտ հայրենակիցը խանութը երթալով՝ կը տեսնէ որ փոխադրուած է ան: Դեռ կը փնտռէ իր խանութին նոր տեղին հասցէն, ինչպէս նաեւ անունները ու հասցէները փոխադրողներուն: Երրորդը՝ ծխեց, խմեց, խաղաց լուսցուց, չուայտացաւ, պարեց, հոմանուհիներ բռնեց ու վերջապէս թոքախտ եղաւ եւ կնքեց մահկանացուն: Զորրորդը՝ սնանկացաւ քանի մը չաբաթ առաջ: Հինգերորդը՝ խենթեցաւ: Վեցերորդը՝ իր պարգեւ չահելէն քանի մը ամիս վերջը կորսնցուց իր աղջիկը, քանի մը չաբաթ վերջն ալ իր մայրը, հինգ ամիս վերջն ալ հողին յանձնեց իր տղան: Եօթներորդին կինը փախաւ. ասիկա անչուչտ դժբախտութիւն պիտի չըլլար, եթէ դրամին մէկ կարեւոր մասը իրեն հետ փախցուցած չըլլար: Ութերորդը հալածուելով դանակ կրող մեծապատիւ մուրացկաններէ՝ ապաստանեցաւ արուարձանի մը բնակարանին եօթներորդ յարկը ու կը դողայ փողոց իջնել: Իններորդը վեցյարկանի տուն մը չինեց եւ իր պարտքերուն փոխարէն չէնքը գրաւուեցաւ: Տասներորդը հանդիպեցաւ ամէնէն մեծ պատիժին, ամէնէն սոսկալի աղէտին, ամէնէն ծայրագոյն թչուառութեան եւ ամէնէն ողբալի վախճանին:

— Բայց ի՞նչ եղաւ տասներորդը: Զըսե՞ս: Ի՞նչ է այդ սոսկալի աղէտը:

— Ամուսնութիւն: Ամուսնացաւ: Աստուած ողորմի իրեն:

— Ո՞րքան ճիշդ են փաստերդ:

— Եթէ փաստերէս մէկ հատը սուտ կարենաս հանել՝ պատրաստ եմ հարիւր հազար ֆրանքի մուրհակ մը ստորագրել:

— Շատ զարմանալի են պատմածներդ: Զե՞ս կարծեր որ այդ տասը հոգին բացառութիւններ են. եւ ուրիշ հայ չահողներ երջանկացած են, որոշ չափով:

— Ուսումնասիրութիւնս կիսատ չեմ ձգած: Այդ միւսներու մասին ալ քանի մը խօսք պիտի ըսեմ: Անոնց անցնելէ առաջ, սակայն, թոյլ տուր որ կէտ մը մատնանչեմ: Մեր տասը հատ « երջանիկներ»ը, երբ չահեցան հարիւր հազարական ֆրանք, դոնէ հարիւրական ֆրանք չբարեհաճեցան նուիրել իրենց քաղաքին հայկական դպրոցին, որ նիւթական խիստ անձուկ վիճակի մէջ հազիւ կը չնչէր: Ես ոչ բարոյախօս եմ եւ ոչ ալ մոլեռանդ քրիստոնեայ՝ եւ սակայն կը հաւատամ որ Արդարութիւն մը կայ որ գիտէ անողնիները պատժել: Խորապէս կը հաւատամ այդ անմեկնելի, անքննելի Արդարութեան, որուն չատեր Աստուած կ'ըսեն: Ես բարեգործութեան կողմնակից մէկը չեմ, քանզի գիտեմ որ բարեգործութիւնը կը սպաննէ մեր ցեղը: Նոյնը չէ սակայն պարտականութիւն մը կատարելը: Վստահաբար կը յայտարարեմ որ եթէ անոնցմէ մէկն ու մէկը սատեօրէն օգնէր դպրոցին եւ կամ չիտակ ձեռնարկի մը, պիտի ունենար հոգեկան գոհունակութենէ զատ, անպայման երջանկութեան անհատնում պատառ մը:

Դառնանք միւս չահողներուն, «երջանիկներուն»: Անչուչտ ամէնքն ալ չեմ ճանչնար եւ սակայն քանի մը հատը ծանօթներս են: Տիմարին մէկը չահեցաւ քսանըհինգ հազար ֆրանք ու ըսաւ.— « Տասնըհինգ հազարը կ'ուտեմ. տասը հազարով ալ տոմսակ կը գնեմ: Հարկաւ մինչեւ տասնըհինգ հազարին հատնիլը՝ նոր, մեծ դումար մը կը չահիմ»: Եւ կերպով մը «գքոյդ ի քոյոց քեզ մատուցանեմ» ըսելով տասը հազար ֆրանքի տոմսակ գնեց: Կորսնցուց: Միւս տասնըհինգ հազարը չուտ հալեցաւ: Գիտե՞ս հիմակ ուր է ինք: Անդունդի մը եզերքը՝ հիւանդանոցի մը անկիւնը, պատն երեսին: Ոչ մէկ բարեկամի այցելութիւն կ'ընդունի: Ու լսեցի որ կ'անիծէ այն օրը որ իրեն բերաւ քսանըհինգ հազար ֆրանք: Թուրքերը մէկ ճշմարիտ խօսք ունին:

— Ո՞րն է այդ:

— Կ'ըսեն. « հայտան կելէն հույա կիտէր»: Գիտե՞ս թէ ինչ կը նչանակէ այս խօսքը:

— Կ'ուզեն ըսել որ առանց աչխատանքի չահուած դրամը դիւրութեամբ կը ծախսուի, կ'ոչնչանայ:

— Սովորական իմաստը անչուչտ այդ է. սակայն, ուրիչ դառն ճշմարտութիւն մը կայ այդ խօսքին տակ, երբ կ'ըսեն. « Հայտան կէլէն հույա կիտէր»: Այսինքն « Հայտան կէլէն»ը պէտք է հասկնալ «Հայէն եկած»: Հայէն գողցուած դրամը օգուտ չունենար գողցողին: Թուրքերը ահաւոր չարչարանքներէ զատ մեզ ազգովին կողոպտեցին ու դարձեալ անօթի են, թչուառ, խեղճ, ողորմելի, աւուր հացի կարօտ: Դժբախտաբար ազգ. վիճակահանութենէ չահողներն ալ, մեծ մասով, չկրցան բարիք մը տեսնալ իրենց ինկած դումարէն: Ուրիշ մըն ալ գիտեմ որ չահեցաւ յիսուն հազար եւ իր սեփական մայրն ու կինը ձգեց փախաւ: Կինը, հիմակ, կար կարելով, ու մայրը հարսին օգնելով հազիւ կ'ապրին: Շահողն ալ, ժամանակ մը վերջ, անկուտի մնալով կը մտնէ ափրիկեան « օտար լեգէոնին» մէջ, մեղքերը քաւելու:

Կը տեսնուի որ եթէ Բախտը բարի ըլլար, մինչեւ հիմակ հայ գրողի մը դումար մը կը չահեցնէր:

— Ընդհակառակն՝ հայ գրողին հանդէպ բարի գտնուած է Բախտը՝ զայն ամուր պահելով թչուառութեան մէջ:

Ասկից վերջը մէկը անիծելու համար ըսելու է «կը մաղթեմ որ վիճակահանութիւնը զարնէ քեզի»:

Ու աղօթելու է ըսելով. « Հայր մեր որ երկինքն ես, հոգ չէ, մի տար մեր հանապազօրեայ հացը, սակայն, հեռու պահէ մեզ ազգ. վիճակահանութեան պարգեւներուն բազմապիսի աղէտներէն: Եւ փառք յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն »:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԻՋԷ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆ ՍԵԲԱՍՏԻԱՅԷՆ

— . —

« Հանդէս Ամսօրեայ » հայագիտական պարբերաթերթին մէջ (յունիս - օգոստոս), Յ. Գ. Մոսկոֆեան կը հրատարակէ հետեւեալ նչխարները Սեբաստիոյ հայ ժողովրդական բանահիւսութենէն.—

Հայ մամիկը աղօթել կը սորվեցնէ իր թոռնիկներուն.

Մարիամ մար,
Աստուածամար,
Քո՞ւն ես թէ արթուն.
— Ո՛չ քուն, ոչ արթուն:
Անմահութեան ջուր կը բխայ,
Սարկաւագաց ձայնը կուգայ:
Ով որ այս ջուրէն խմէ,
Հայրն ու Որդին խոստովանէ
Հուրն իյնի՝ չ'էրի,
Ջուրն իյնի՝ չի խղդի,
Դժոխոցը դռնէն չանցնի:
Ով որ այս աղօթքը լսէ,
Աստուած անոր մեղքը չիչէ:

Փոքրիկ տղաք այսպիսի խնդրանքներ կ'ընեն արեւին.

Արի'ւ, եկուր, շո'ւք, գնա:
Տէրտէր պապան տուն կուգայ:
Լէլէլու բապուն տամ,
Խունկ տամ, մէօմ տամ,
Տէստի մը ջուր տամ:
Լոգցիր լոգցիր տուն եկուր,
Դրացներուն բարեւ տուր,
Ինծ ալ արիւ տուր:

Մայրը, լոգցնելու ժամանակ իր երեխան, ոչ միայն հոգ կը տանի անոր մաքրութեան, այլ եւ տեսակ մը մարմնակրթանք կատարել կուտայ աչխատելով, մինչ ինք կ'արտասանէ.

Ղուլաճ ղուլաճ թեւեր ըլլա
(Թեւերը կը չարժէ):
Ծով ծով աչեր ըլլա
(Աչքերը կը չփէ):
Բալլա քթիկ ըլլա
(Քիթը կը բռնէ):
Ղութի բերան ըլլա
(Բերանը կը սխմտէ):
Հըմմէ հրամմէ ըսես
(Քաղաքավարութիւն կը սորվեցնէ):
Էլկան վզիկ ըլլա
(Գլխէն բռնած՝ մարմինը կը կախէ):
Կովերդ կթուան ըլլա,
Հաւերդ ածան ըլլա,
Տաւարդ սիւրիւ ըլլա:

Ահա թէ ինչպէս Սեբաստացի հայ մայրը կը գովէ իր երեխան.

Աչուկն է՝ աչուկը
(Ցոյց տալով կարգաւ)
Կըլմանի ժամուն խաչուկը:
Կտիկն է՝ կտիկը (ծնօտ),
Կըլմանի ժամուն կօթիկը:
Կռնակն է՝ կռնակը,
Կըլմանի ժամուն դռնակը:
Բերանն է՝ բերանը,
Կըլմանի ժամուն խորանը:

Մայրը ինչպէս կը սորվեցնէ մատներուն անունները (ձեռքը ընտանիքի մը նմանցնելով).

Հայրը բութամատ,
Ոչխար մը գնեց:
Մայրը ցուցամատ,
Զատիկին մորթեց:
Տղան միջնամատ,
Մորթեց ու քերթեց:
Քոյրը մատնեմատ,
Տափկեց ու եփեց:
Փոքրիկ ճկոյթն ալ
Նէմ-նէմ ծամեց:

Ուրիչ դաս մը ձեռքի մատներուն մասին.

Բութամատը կ'ըսէ.
— Գալ կուգայ:
Ցուցամատը կ'ըսէ.
— Ուսկի՞ց կուգայ:
Միջնամատը կ'ըսէ.
— Լեռնէն կուգայ:
Մատնեմատը կ'ըսէ.
— Ատանկ է նէ կը փախիմ:
Ճկոյթը կ'ըսէ.
— Ես ալ կունուկ իմ,
Քու վրայ կ'ելլիմ կը պահուիմ:

Մարդակազմութիւն հանելուկի ձեւով.

Երկու սուն (ոտքերը).
Սունին վրայ տուն (իրան).
Տունին վրայ պոռու (վիզ).
Պոռուին վրայ ջաղացք (բերան).
Ջաղացքին վրայ աղբուր (քիթ).
Աղբուրին վրայ հէյլի (աչքերը).
Հէյլիին վրայ պայիր (ճակատ).
Պայիրին վրայ չայիր (մազերը).
Չայիրին վրայ տաւար (ոջլոտ գլուխ):

Տանտիկինը, խմոր թխած ժամանակ, կ'երգէ ու կ'օրհնէ իր աչխատանքը.

Խմոր, խմոր, հրեչտակ,
Ես մեղաւոր մարդու վաստակ,
Դուն արդար եզան վաստակ:
Մեղաւոր էի
Քեզ տաժեցի.
Մեղայ քեզ խմոր,
Ես ժամ կ'երթամ,
Դու եռեւէս
Թէզ կուգաս:

Վերջացնենք պաւեչտով մը.

Ալոճէնի,
Կուճէնի:
Ուէվ օր բըծծէ
Թիմ ջըլլէ.
Թիփաքոչուն
Վէրն ելլէ:
Ամպուլս չըպուխ,
Քերիք բամբակ,
Հոս մոս
Տիւմպէլէկ.

Թը՛ս:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

-- Ռէս Ցակոբ, Ռէս Ցակոբ, էդ քո հասան զիմ միւլք չի կրնայ պահէ՛, էդ խմն, խմն ու խմն է: Դու էն ըսէ՛, էդ հողերու քօչան վեր մեր տան վրէն հրո՞վ է:

-- Հա՛, էտմալ է:

-- Բա, Ռէս Ցակոբ, պէդ հողերու հուզմաթի տուրք ո՞վ կի տայ:

Անսպասելի հարցումը չփոթեց երկուքն ալ, սենեակին մէջ տիրեց քար լռութիւն մը: Ինչպէ՞ս կրնային պատասխանել այդ հարցումին: Ռէս Ցակոբը դզալով այդ հարցումի ներքին իմաստը, յանցաւորի նման գլուխը կախեց, չէչխելով չիտէ չիտակ Ասիծ Գեւոյի նայիլ, իսկ քահանան, տէր ողորմեան կը քաչէր, որպէս թէ բոլորովին անդիտակ: Ասիծ Գեւոյի դէմքին թանձր կարմիրը դորչ կապտաւունի փոխուեր էր, ինչպէս կախաղանէն վար առնուած մէկու մը դէմքը, ինքզինք զսպելու համար ձեռքերը կը տրորէր, մինչ կուրծքը փքոցի նման կ'ելնէր ու կ'իջնար, ծանր հեւքով մը:

— Հը, ինչի՞ չես խօսար,— բառերը դժուարութեամբ արտասանելով չարունակեց Ասիծ Գեւօն,— պլպլան լեզուդ փո՞րդ ինկաւ Ռէս Ցակոբ, չես խօսար, հալբաթ չես խօսար, դու մեր գեղի աղա ըէսը, հալբաթ գիտաս, որ էդ հողերու տուրք մեր միաջուր Նոյեմզար, ճժերու բերնէն կտրելով կի տար որ Հասան աղէն էդ հողեր վարէ, ցանէ, քաղէ, իմալ որ իր ճակտին գրուկ միւլք եղնէին էնոնք:

— Ինչ եղնի չեղնի, Ասլան բէկ, դու գիտաս որ Հասան աղէն մեր գեղի բէկն է,--ամբողջ արիութիւնը հաւաքելով պատասխանեց Ռէս Ցակոբը, — որ էն լէ էդ հողերուց չօղտուէր՝ սպառապ պիտի մնային, նորէն տուրք Նոյեմզար պիտի տար, մէկ լէ էն կայ որ Հասան աղէն մեր գեղի բէկը...

Բայց Ռէս Ցակոբը չկրցաւ լրացնել սկսած նախադասութիւնը: Ասիծ Գեւօն ոտքի չուտը հանելով անոր կըռնակը թափով իջեցուց Ռէս Ցակոբի բերնին:

Երբ վերջինս կը փորձէր ոտքի ելնել, Ասիծ Գեւօն ուժով անոր թեւը բռնած վար քաչեց եւ Ռէսը ինկաւ գետին, գլուխը պատին զարնելով: Քահանան վախվխելով ուզեց բարձրանալ եւ սենեակէն փախիլ, բայց Ասիծ Գեւոյի աչքերու ոլորումը զայն տեղը նստեցուց: Թոփալ Սատանան քիչ մը հեռու նստած, բարձրաձայն կը ծիծաղէր, կուչտերը բռնած: Այդ երկու օրը Ասիծ Գեւօն խեղճացեր, կնիկմարդ էր դարձեր Թոփալի դատողութեամբ եւ յուսախաբուած էր չատ: Թոփալը, կեանքի նեղութիւններուն վարժ, Գեւոյի տան աղքատութենէն չէր վհատած այնքան, որքան Ասիծ Գեւոյի երեւութական խեղճութենէն: Ու ահա յանկարծ կը բռնկէր հին օրերու նման, իր թանկագին ընկերը:

— Ծօ չան զաւակ, — գոռաց Ասիծ Գեւօն Ռէսի թեւը տեղահան ընելու չափ թօթուելով, — Ծօ քրտու քոսոտ չուն, ծօ Կայէն, վալլահ քեզ կտոր կտոր կ'էնիմ, ամէնէն մեծ կտորըդ ականջդ կեղնի: Ես նոր մեր գեղ հասայ, բայց դքու ըրածներ չատ լաւ գիտամ, ծօ անհաւատ, ապգուրաց չուն, էս ութ - տաս տարին դուն էրեցեր, թալլեցիր մեր Խասատուրայ ժողովուրդ, անիրաւ վաստակով եղտեցար, էդ չան Հասան աղին հետ ձեռք ձեռքի տուած քամեցիր մեր աղիզ գեղականի արիւն: Ծօ էդ ո՞վ է Խասատուրայ աղէն, Հասանը:

Ցորի՞, տէրտէր, չես խօսար, յորի՞ պապանծեցար, դու չէ՞ս գինայ գիտանց պատմութիւն: Հա, Հասան աղէն քէօ բարեկամն ի, հեռու կարդէդ, անհաւատ չան բարեկամ ես դարձեր, տէրտէր:

Որ դու չես էսէ, ես պատմեմ: Մոլլա Սիւլէյմանի գեղուն հօտաղ մը կէր, անոր անուն Քաչալ Օսման հօրս ոտք ձեռք ինկաւ, տան տեղ մը առաւ գեղի մէջ, ինք լէ մեր տան մշակութիւն կ'անէր: Վրայ հասաւ Ռուսու - Օսմանլու պատերազմը: Աշխարհ իրար անցաւ: Շէյխ Ջէլալէտտինու Քրտեր զԱղբակ աւերեցին, զԹիմարայ շրջան աւերեցին, հասանԱլաշկերտու դաշտ: Գեղ գեղական արուն արցունք թափեց: Մեր անօթի Քրտերուց չատեր մալ միւլքի տէր դարձան: Քաչալ Օսման լէ, քու ըսածի պէս, մեր ըրած բարութեան փոխարէն հարստացաւ, մարդու կարդ անցաւ: Մեր ժողովուրդ էնոր քաչալը մոռցած, Օսման աղա կանչեց: Բայց էն մեր գեղի աղէն չեղաւ, քանի ողջ էր Ռէս Գեւօն: Մեր պապենական տուն անտիրական մնաց, Քաչալ Օսմանը մէկ օրէն մէկէլը Օսման աղա եղաւ, գեղի տէրը: Անորմէ վերջ աղէն Տէրվիշը, աղայութիւն ըրաւ. հիմա լէ էդ Թղաչափ Հասանը, որ Ռէս Գեւոյի տան մշակ չէր կրնէ էղնի, դարձեր է մեր Խասատուրայ Հասան աղէն, մեր բէկը ...:

— Որդի, — միջամտեց քահանան, որ մինչ այդ բերանը չէր բացած,— Օսմանլուի երկրին մէջ կ'ապրինք, աշխարհի օրէնքը հըմլայ է, հիմաՔաչալ Օսմանի տղան Խասատուրայ աղայ է, բէկ է. մեր աւետարան լէ կասի.

« Տուք զկայսերն կայսեր եւ զԱստուծոյն Աստուծոյ »:

— Աշխարհի օրէնքն էտմա՞լ է, հա՞ տէրտէր, էտմա՞լ է, ես Մելիք Ասլան բէկի թոռ, պորտէ պորտ արիւնով թոռան, էս օր քէլ Օսմանի լամուկ Հասանը իմ գլխին նստի,— ու յանկարծ դառնալով Ռէս Ցակոբի կողմը,— Ծօ չուն, էդ իմալ, տան դըլուխ մէկ չափ ցորնի տեղ, մեր գեղական երեք կիտայ Հասան աղիդ, իմա՞լ եղաւ որ հարիւր բարդ խոտէն չորսի տեղ ութ բարդ կիտան.ծօ, տարին տան գլուխ մէկ մարդ կ'աչխատէր 5 օր աղէի համար, էդ իմա՞լ հինգ օրը տասնմէկ եղաւ. ըսէ տեսնեմ, դաւաճան Հայ, էսոնք քու մարիֆէթներդ չէ՞ն, էդ ցորենու եւ խոտի մէկ մասս քու առջին չէ՞ նետեր քու Հասան աղէն, իմալ որ իր չներուն ոսկոր կը նետէ: Ծօ չուն, դուն էն մարդը չէ՞ս որ Խասատուրայ կուուին...:

— Ֆրանկ Ցովսէփին էր տղաներու տեղը մատնողը, — սարսափած պոռաց Ռէսը,— վալլահ ես չէի...:

— Ծօ չուն, Ֆրանկ Ցովսէփը ո՞ւր մարդն էր, գիչեր ցերեկ քեզի հետ կ'ելնէր կը նստէր,— չարունակեց անողորմ Ասիծ Գեւօն, մինչ Ռէսը ճակտին մարգրիտի նման չարուած պաղ քրտինքը կը սրբէր,— Հէյ Ռէս Ցակոբ, Ռէս Ցակոբ, քու հէր, քու մեր, Աստուած ողորմի կենոց հոգուն, իրենց գերեզմանի ծանր քար գեղականի անէծքով դժոխքի բայ եղան:

Մեր գիւղ քանդեցիր, աղքատ գեղական ոտքի տակ առիր, որ քու տուն փառաւորուի, հարամ մալով լեցուի: Անաստուած մարդ, աղքատ գեղականի հացը ձեռքէն խլեցիր, քու ամբարները լեցուցիր, մէկ լէ Հասան աղայիդ: Ցորի՞ սուտ լաց կ'եղնէին Ռէս Գեւոյի տան համար, մեր տան անուն, մեր տան պատիւ չա՞տ կը պահէիր, յորի՞ էս տասը տարուան մէջ ոտքդ չըդրիր էս տան սեմէն ներս: Էդ իմա՞լ եղաւ մեր տան ճամբէն չմոռցար, երէկ էսօր էստեղ կի գաս: Հալբաթ կուգաս, հիմա Ասիծ Գեւօն փառք Աստուծոյ սաղ սալամաթ տուն եկաւ, տաչմաներու աչք պիտի հանի, վեր իր միւլքերուն տիրութիւն պիտի անի, բարեկամին բարեկամ, դուշմանին հոգէառ դուշման պիտի եղնի:

Էս բան Հասան աղէդ լէ, դու լաւ լաւ գինաք: Էս խօսքեր մէկ կողմ մընան: Ցորի՞ զքեզի եւ զտէրտէր ճամբեր է Հասան աղէդ. իմ հօրենական հողե՞ր ետ պիտի տայ, չնորհակալ եմ, պալքի ջաղացս լէ ետ տայ, աւելօք չնորհակալ եմ, պալքի ձիկ լէ իր զօլամներաց մէջ առնու, երկրաց մինչեւ ի երկինք չնորհակալ եմ: Էլ բան ունի՞ք ասելիք, չէ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

1922ին եւ ընտրուեցան 89 հոգի. 1925ին՝ 313 թեկնածու, (ընտրուած՝ 139), 1931ին՝ 531 թեկնածու (ընտրուած՝ 181)։ Իսկ այսօր ունին 1509 թեկնածու-ներ՝ նահանգային խորհուրդներու, 1991 հոգի ալ՝ շրջանային խորհուրդներու համար։ 1931 արմատականները շահած էին 531 աթոռ, իսկ համայնավար-ները՝ 6։

Այսօրուան եւ յառաջիկայ կիրակի օրուան ընտրութիւններով պիտի վե-րանորոգուի նահանգային եւ շրջանային խորհուրդներու անդամներուն կէսը, առաջինը՝ 1500 աթոռ, 3000ի վրայ, երկրորդը՝ մօտ 2000 աթոռ՝ 4000ի վրայ։

1980 հոգի գնդակահարուած երեք ամսուան մէջ

Գերմանիոյ հիթլէրական պաշտօնաթերթը, «Անկրիֆ», Մոսկուայի պաշ-տօնական գործակալութեան հաղորդած թիւերուն վրայ հիմնուելով, կը գրէ թէ մարաջախտ Թուխաչեւսկիի գնդակահարութենէն (12 յունիս) մինչեւ հոկտեմբեր 1 տեղի ունեցած են 378 դատեր, որոնց ընթացքին մահուան դա-տապարտուած են 1980 հոգի, բոլորն ալ բարձր պաշտօնատարներ եւ կուսակ-ցական ղեկավարներ, որոնք շատ կարեւոր դերքեր գրաւած էին Խ. Միութեան տնտեսական կեանքին մէջ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒ ՄԸ հետապնդուելով Սպանիոյ ապստամբ օդա-նաւերուն կողմէ, խուզարկութեան ենթարկուեցաւ։ Ֆրանսական մարտանաւ մը անմիջապէս օգնութեան հասաւ եւ ազատեց նաւը։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ մասին հրատարակուած վիճակագրութենէ մը կը հետեւի թէ 700000 օտարականներ Ֆրանսա այցելած են նպաստաւոր պայմաններով։ Լուվրի թանգարանը այցելած են 759000 օտարականներ՝ յուլիս, օգոստոս եւ Սեպտեմբեր ամիսներուն, մինչդեռ անցեալ տարի նոյն շրջանին հազիւ 242 հազար հոգի էին։ Յուլիսին եւ Օգոստոսին Փարիզի մէջ 1.439.642 քիլօ միս աւելի սպառած է քան անցեալ տարի։ Ցուցահանդէսին բացումէն ի վեր թատրոն-ներու հասոյթը 40.000.000 ֆրանք աւելի եղած է, բաղդատելով անցեալ տար-ուան հետ եւայլն։

Ուրբաթ օր բացառապէս կրկնապատկուած էր մուտքի գինը, 12 փոխանակ 6ի։ Այցելուներու թիւը եղաւ 112.180։

14 ՆԱՑԻՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Փրակայի մէջ, իրենց պետին Ռուէթա-յի հետ, որ ամբաստանուած է իբրեւ լրտես։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ Ռուէթա չքեզօրէն կահաւորելով կուսակցական տան վերի յարկը, անոր մուտքը արգիլած էր հասարակութեան առջեւ եւ անհրաժեշտ խորհրդանիշ-ներ կը սարքէր։ Ռուէթա 40 տարեկան է, իսկ իր մեղսակիցները՝ 18 — 20 տա-րեկան երիտասարդներ։ Նախապէս բողոք եղած էր հիթլէրական կուսակցու-թեան կեդրոնին, բայց ընթացք տրուած չըլլալով, այս անգամ ուրիշ նացիներ դիմած են ուղղակի չեխական ոստիկանութեան։ Միասեռականութիւնը պա-տիժի ենթակայ է Չեխոսլովաքիոյ մէջ, մէկ տարիէն մինչեւ տասը տարի։ Ամ-բաստանեալ Ռուէթա շատ կարեւոր դեր ունէր կուսակցութեան մէջ եւ հիմ-նադիրն է Չեխոսլովաքիոյ գերմանական կուսակցութեան։

50.000 ԻՏԱԼԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ պիտի տեղաւորուին Իտալիոյ մէջ եւ նոր զօրքեր ալ պիտի ղրկուին, նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը։ Միւս կողմէ կարգ մը թերթեր կը պնդեն թէ Իտալիա 15.000 զինուոր հանած է Փա-լիքս, եւ 5000 ալ եւսէն պիտի հանէ։ Միեւնոյն ատեն աջակողմեան քանակու-թեամբ ռազմանիւթ կը փոխադրուի Փալիքս եւ Մալակա, որոնք ապստամբ-ներուն ձեռքը կը գտնուին։ Իտալական թերթերը կը գրեն թէ Սպանիոյ ալ-գայնականները անպատճառ պիտի յաղթեն եւ Անգլիա ճակատագրական սխալ մը կը գործէ, անտեսելով այս պարագան։

Այրի Տիկին Սիմա Զանոյեան, Պ. Յակոբ Զանոյեան, Օր. Մառի Զանոյ-եան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Զանոյեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Զանոյեան եւ զաւակները (Պոլիս), Աւագեան եղբարք (Ռոման), Օր. Հ. Սոմունճեան, Տէր եւ Տիկին Եդ. Նաւասարդեան (Տրակինեան), Տէր եւ Տիկ. Միքայէլ Միքա-յէլեան (Վալանս), Միքայէլեան եղբարք եւ քոյր, Այրի Տիկին Ընդա Պալիկ-եան, Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Գր. Պօյաճեան, Այրի Տիկին Հեղինէ Պալտիկեան (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Տիրուհի Կիրակոսեան եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն կսկծալի մահը՝

ՎԱՀՐԱՄ ԶԱՆՈՅԵԱՆԻ

իրենց զաւկին, եղբօր, զարմիկին եւ բարեկամին որ մեռաւ Հոկտ. 6ին, 25 տա-րեկան հասակին մէջ։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Չորեքշաբթի, 9 Հոկ-տեմբեր եւ հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Բիւսէի գերեզմանատան մէջ (Վիլէօրպան, Լիոն)։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Չորեքշաբթի, 13 Հոկ-տեմբեր իրիկուան ժամը ճիշդ 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին, կարեւոր օ-րակարգ։ Անդամներու ներկայու-թիւնը պարտաւորիչ է։

ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միու-թեան Մարսէյլի Մասնաճիւղի անդա-մական ընդհ. ժողովը այսօր, կի-րակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին «Քա-ֆէ Նուայ»ի Ներսի սրահին մէջ։

կարեւոր օրակարգ։

Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը կիրակի, 10 Հոկտ. կէ-սօրէ վերջ ժամը 3ին, 181 Քուր Լա-ֆայէթ, գրադարանի սրահը։

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Շրջաբերականի ըն-թերցում։ Նոր վարչութեան ընտրու-թիւն։ Ընթացիկ խնդիրներ։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Կրընոպլի Մաս-նաճիւղը հանդէս մը կազմակերպած է այս կիրակի կէսօրէ վերջ։ Մանրա-մասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԾՆՈՒՆԴ

Վալանսի ԶՕՄի մարզականը կը շնորհաւորէ ընկ. Սարգիս Զօքաքըլ-եանի երկրորդ զաւկի՝ ՄԱՐԻ ԼՈՒԻԶԻ ծնունդը։

Ա. Կապենցի հասցէն կը փնտռ-ռէ Զ. Կ. Սօլաքեան. (Cordonnier, Tourette, Par Fayence, Var)։

REXY CINEMA (Lyon)
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi
8—14 Հոկտ.
Երեկոյեան ժամը 8.30
Իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր։
Harry Baur Dans
„Nitchévo"
Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք։
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 հոգւոյ ատոմսակ զեղչուած գինով

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։
Առաւօտները ժամադրութեամբ։

“ՇԻՐԱԿ” Արեւելքի միակ իսկական օղին է
Անզուգական։ Անմրցելի։ Ախորժախ
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր
պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով՝ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՌՈԼՈՆԻ «Աքամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողո-վը, Չորեքշաբթի, 13 Հոկտեմբերին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Մուրատ» խումբի ժողովը 10 Հոկտ., կիրակի։ Ներկայ պիտի ըլլայ ընկ. Վ. Համբարձումեան։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի, 10 Հոկտ., առաւօտեան ժամը 9.30ին, սովորական ժողովատեղին։ Կը հրաւիրուին բո-լոր ընկերները։ Կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

17 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8, Rue Danton. Մէթրօ Սէն Միշէլ կամ Օտէօն

“Հ. Յ. Դ. ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» Խումբին եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջանային Կոմիտէի 10 Հոկտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 9ին Պար Փիժոնիէի սրա-հին մէջ։

Կը նախագահէ Ընկ. Վ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը բանախօսէ Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆ-ԴԷՍԸ 14 Նոյ.ին Salle Victor Hugoի մէջ։ Կը խնդրուի չխաչաձեւել։

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ կը կազմակերպէ իր տարեկան ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐԸ յառաջիկայ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12ի ԿԻՐԱԿԻ օրը, ժամը 14էն 20։

Կը խնդրուի բոլոր հայ կազմակերպութիւններէն նկատի առնել սոյն թուականն ու ժամը եւ չխաչաձեւել։

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը Մարսիլիոյ մէջ

Մեծանուն վիպասան եւ Հայ Ազատագրութեան ռահվիրայ Րաֆ-ֆիի ծննդեան հարիւրամեակը պիտի տօնուի Մարսիլիոյ մէջ, յառա-ջիկայ Հոկտեմբեր 24 եւ 31, Շաբաթ եւ կիրակի երեկոյեան։

Յոբելենական հանդէսները տեղի պիտի ունենան նախագահու-թեամբ Կաթող. Պատուիրակ ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ եւ հովանաւորութեամբ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ, գործօն մասնակ-ցութեամբ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ աջակցութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ. Երիտասարդաց, Հայ Երաժշտական Միութեան, Ազգային, Հայրենակցական, Վերաշինաց, Մարզական, Երիտասարդական եւ այլ կազմակերպութեանց։

Գործադիր Յանձնախումբի կազմն է.—

Նախագահ՝ Գարեգին Եպիսկ. Խաչատուրեան, Ա. Ատենապետ՝ Կ. Փօլատեան, Բ. Ատենապետ՝ Խ. Հալաճեան, Ա. Ատենադպիր՝ Տ. Թա-դոյեան, Բ. Ատենադպիր՝ Կ. Մելիտոսեան, Գանձապահ՝ Վ. Սահաթ-ճեան, Խորհրդականներ՝ Պ. Պ. Ե. Արմէն, Վ. Գույումճեան, Կ. Ու-զգլեան, Ա. Քէօսէեան, Ս. Չէօրէքճեան, Ս. Տիրատուրեան, Վ. Խա-ժիկեան, Կ. Պօլիկեան։

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«Յառաջ»ի խմբագրատունէն կարելի է ստանալ ընկ. Վ. Ահարոնեանի հետեւեալ գիրքերը.—

1.— ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ՝ (Մարդը եւ բանաստեղծը) ... գին 10 ֆրանք։

2.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Ա. ՏԱՐԻ՝ 6 ֆրանք։

3.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Բ. ՏԱՐԻ՝ 8 ֆրանք։

Շուտով հրապարակ կ'ելլէ «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻն Գ. տարին։

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ
ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**
Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը։
Մանկաբէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւան-դութեանց։ Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ։
Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7։
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21-03

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02
ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, դատութիւններու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նոթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերու-թիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ծառերու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Փաղոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդէքի։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7։
Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Հոկտեմբեր 15էն սկսեալ
պիտի սկսի ձեւ ու կարի դասընթացքը, առաւօտէն մինչեւ կէսօր։ Պիտի սորվին ամենավերջին մեթոտով, տեսական եւ գործնական։
Մանրամասնութեանց համար դիմել ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ
13 Rue Saint Sulpice Paris (6me,). Métro Odéon.

ՀԱՅՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է
146 Rue Lafayette (Gare du Nord)
Թէլէֆօն **Nord 84-04** (անփոփոխ)
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 - 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ_ՃԱՇԱՐԱՆ
Sphinx
2, Rue Boutebrie, Paris(5)
Tél. Odeon 33—65. Մէթրօ St. Michel եւ Cluny
Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ
Անարատ օղի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ)։
Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն։ Դիւրամատչելի գին։

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
Թեկնածի պատճառաւ ծախու է դիւրամատչելի պայմաններով Մարսէյլի կեդրոն վայրի մէջ 12 տարիներէ ի վեր գեղեցիկ յարկաբաժիններու մէջ հաստատուած դերձակատուն մը՝ շատ լաւ յաճախորդներով։

60 հազար ֆրանքի անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, մեր մթերքը կը ծախենք նախկին գիներով (հրապարակի ներկայ գիներէն 100ին 60—80 պակաս)։ Լաւագոյն պատեհութիւնը Մարսէյլի հայ դերձակներուն, դիմել Tailleur, 16 Rue de la Bibliothèque, Մարսէյլ։

Fabrique de sous - vetements
ARAX
Parures
Combinaisons
Cache-sexe
Lacoste
Chemise eport
Chemisiers
Կը շինենք մեր սեփական արհեստանոցին մէջ կանանց եւ աղջկանց ներքնակեղէններ եւ շապիկներ, անմրցելի գին, խնամեալ գործ, կ'ուղարկենք նմոյշներ contre remboursement։ Կը ստանձնենք ապսպրանքներ gros et demi gros։
8 Rue de Tracy, Paris (2) R. C. Seine 658—084

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
Մեր նոր բացուած արհեստանոցին մէջ կը ծախենք դիւ-րամատչելի գիներով ճաշակաւոր եւ գեղեցիկ Նստարաններ, Թիկնաթոռներ, տիվաններ, եւ ննջասենեակի, հիւրանոցի եւ ճաշասրահի վերաբերեալ ամէն տեսակ կարասիներ։ Կը ստանձ-նենք նաեւ վերնիսաժի եւ տապաստագործի վերաբերեալ գոր-ծեր։ Աժան, մաքուր եւ արագ։ Դիմել՝ ՀԱԹԷՄԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐ-ՆԵՐՈՒՆ, 80, Bd. de la Corderie, Marseille։

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD
48 rue de la République
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51
ORIENT LLOYD
7 rue Auber, Paris
Tél. Opéra 67-77 67-71
Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ՝
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար՝ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
Գիտցէք որ ձեր աշխատանքի կանոնաւորութեան համար ձեր շահը կը պահանջէ՝ որ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԻՐԵՂԷՆՆԵՐԸ աժան գնելու համար դիմէք
B. MAURICEի, 20, Rue Oberkampf, ՄԷԹՐՕ Oberhampf եւ Fille de Calvaire. Tél. Roq. 27-33
Գնելով MAURICEէն ձեր աեղափոխութեան ուն ծախ-քերը պիտի շահիք։

Tailleur de ST. BERNARD
H. GULBOLIAN
24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouart
Թէլէֆօն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման [illegible] թիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հաճախորդի համար։
ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։
ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) [illegible] 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ [illegible] տաբատ մը եւ կամ ամառուան [illegible] ցիկ մուշտակ մը։ 400 ֆր.է վեր հագուստ [illegible] (3 փորձ) համար կարելի է նուէր [illegible] տակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեան [illegible] տանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժէ[illegible] թեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ [illegible] վճարմամբ բաժանորդագրուի [illegible] առնելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն [illegible] կայացնել Յառաջի կտրոնը։ Rue la Charbon-nièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գինով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ ըրթունումն։
Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15 - 70
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — MARDI 12 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3548 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԷՆ ՄՐՑՆԹԱՑ

»»»» ∘ ««««

Պարբերաբար ակնարկ մը նետելով մեծ եւ փոքր պետութեանց վերազինման վրայ, ամէնէն հարեւանցի դիտողն ալ պիտի նկատէ վրդովիչ պարագայ մը.— մէկը միւսին ետեւէն կը վազէ, եթէ կրցաւ՝ առաջ ալ կ՚անցնի, լրացնելու համար իր սպառազինութիւնները :

Եւ, ոչ միայն զինուորական մասնագէտներ, այլեւ սովորական մահկանացուներ ուսումնասիրութիւն, գիրք, մինչեւ անգամ վէպ կը գրեն, ապացուցանելու համար թէ աշխարհը պատերազմի կը պատրաստուի :

Դեռ նոր ֆրանսերէնի թարգմանուեցաւ անգլերէն գիրք մը, «Սպառազէն Եւրոպան»,— ահաւոր պատկեր մը յարաճուն եւ համատարած զինարշաւի, որուն ելքը ոչ ոք պիտի համարձակէր նախատեսել կամ պատկերացնել :

Հեղինակը մասնագէտ մըն է, «Թայմզ»ի զինուորական քննադատը: Այնպէս որ, իր հրատարակած տեղեկութիւններն ու տեսութիւնները խոր տպաւորութիւն կը գործեն :

Իբրեւ մէկ արտայայտիչը բրիտանական աշխարհակալութեան ձգտումներուն, հեղինակը Եւրոպայի սպառազինութիւնները նկարագրելէ վերջ, տակաւին անբաւական կը գտնէ Անգլիոյ պատրաստութիւնները ...

Զգարմանանք ատոր համար, քանի որ դեռ անցեալ շաբթու, Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան համագումարն ալ զբաղեցաւ այս հարցով, եւ, թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, 262,000ի դէմ 2,169,000 ձայնով քուէարկեց վերազինման սկզբունքը:

Միեւնոյն ժողովին մէջ, 228,000ի դէմ 2,167,000 ձայնով մերժուեցաւ բանաձեւ մը, որ կ՚առաջարկէր չընդունիլ բանակին, նաւատորմին եւ օդատորմիղին համար պահանջուած վարկերը: Այս առթիւ, կուսակցութեան վարիչ մարմնին ներկայացուցիչն էր որ կ՚ազդարարէր, հանրային կարծիքին վրայ ազդելու միտումով.

— «Եթէ չզինուինք, անօթի պիտի մնանք պատերազմի պարագային»:

Երբ այսքան իրար անցած են մինչեւ անգամ աշխատաւորականները, Մեծն Բրիտանիոյ ազգ. կառավարութիւնը չէ որ պիտի անճրկէր: Իրազեկներ կը հաստատեն թէ տարին չլրացած՝ 1750ի պիտի բարձրանայ Անգլիոյ ռազմական օդանաւերուն թիւը:

Աշխատաւորական համագումարին մէջ արտասանուած խօսքերն իսկ բաւական են թեւ տալու օրուան վարիչներուն, որոնց գլուխը կը գտնուի բրիտանական պահպանողականութեան ամէնէն զօրաւոր մէկ ներկայացուցիչը, Չէմպըրլէն :

Այսպէս, Քլայնս, աշխատաւորական կուսակցութեան այն վարիչը որ անօթի մնալու մղձաւանջը կը պատկերացնէր, յայտարարեց առանց վերապահութեան.

— «Սխալ է թէ մեր կարգացած զէկուցումը ուժ կուտայ զինապաշտ քաղաքականութեան եւ կը պաշտպանէ օրուան կառավարութիւնը: Խաղաղասիրութիւնը կրնայ պանծալի բան մը ըլլալ եւ ամենավսեմ գործերու մղել իր կուսակիցները: Սակայն իբրեւ գործնական քաղաքականութիւն՝ կրնայ մահացու ըլլալ այս կուսակցութեան համար: Եթէ ժողովուրդը տեսնէ որ աշխատաւորական կուսակցութիւնը անպաշտպան պիտի ձգէ երկիրը, մէկ հատիկ աթոռ իսկ պիտի չկրնանք շահիլ Բրիտանիոյ մէջ»:

Բառարանի բառերով, այս բոլորը կը կոչուին «ինքնապաշտպանութիւն»,— պատրաստ գտնուիլ, դիմագրելու համար յարձակման :

Կացութիւնը նոյնն է միւս երկիրներուն մէջ ալ, մեծ թէ փոքր :

Ահաւասիկ Թուրքիան, որ խօսքէն գործի անցած է, առնուազն հազարի բարձրացնելու համար ռազմական օդանաւերու թիւը, կարելի եղածին չափ կարճ միջոցի մը մէջ, եւ աջակցութեամբ իր մեծ բարեկամին՝ Մեծն Բրիտանիոյ :

Ահաւասիկ Ռումանիան, որ իր վարչապետին բերնով, եւ հունգարական սահմանագլուխին վրայ, կը յայտարարէ թէ կառավարութիւնը վերազինման ընդարձակ ծրագիր մը կազմած է : «Շատ չանցած Ռումանիան պիտի շրջապատուի քարէ եւ երկաթէ անթափանցելի ցանցով մը որ մշտապէս պիտի ապահովէ մեր ներկայ սահմանները»:

Իսկ այս գործը գլուխ հանելու համար Պուքրէշ գացած է Ֆրանսայի սպարապետը, անցնելով Պելկրատէն, ուր հանդիպած էր նոյն առաքելութեամբ :

Դեռ կարելի էր յիշել Գերմանիան: Երկու տարին բաւական եղաւ, վերակազմելու, պատկառելի աստիճանի մը հասցնելու համար բանակը, որ արդէն կը գերազանցէ նախապատերազմեանը՝ խաղաղութեան ատեն :

Նոյն թափով կը վերակազմուի, նաեւ, նաւատորմը: Վերսայլի դաշնագրով, Գերմանիա իրաւունք ունէր պահելու միայն վեց փոքր մարտանաւեր: Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, 1941ին պիտի ունենայ երեք առաջնակարգ զրահաւոր, 5 միջին մեծութեամբ, 15 յածանաւ, 40 թորփիլահալած, 60 — 70 սուզանաւ, համագումար 60,000 նաւազներով եւ սպաներով: Իսկ օդանաւային վերազինումը յառաջ կը տարուի կրկնապատիկ ուժգնութեամբ, ամէն տեսակէտով :

Տակաւին կրնայինք յիշել Իտալիան, Խ. Միութիւնը, Մ. Նահանգները — որոնք տեղի - անտեղի, միշտ բարձրաձայն կը հռչակեն իրենց սպառազինութեան ծրագիրները: Մէկը միւսէն արրնթաց :

Ո՞ւր կրնան յանգիլ այս բոլորը ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՀՈՒՍԱՐՍԱՓԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հայաստանի ներքին գործավարն ալ ձերբակալուած

Մոսկուայէն կը հեռագրեն հոկտեմբեր 9 թուականով.—

Այս օրերս ձերբակալուեցաւ Պ. Մուղդուսի, Հայաստանի ներքին գործավարը, իբրեւ ժողովուրդի թշնամի: Ամբաստանեալը վերջերս խորհրդային ամենաբարձր պատուանշանը՝ Լէնինեան շքանշանը ստացած էր, մոլեռանդութեամբ հետապնդած ըլլալով ժողովուրդի թշնամիները եւ հիմա ինքն ալ անոնց կարգը կ՚անցնի :

**** Լեհական գործակալութեան Մոսկուայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ գողութիւններ եւ խափանարար գործեր երեւան հանուած ըլլալով զանազան հողագործական շրջաններու մէջ, բազմաթիւ պաշտօնատարներ հրացանի բռնուեցան: Այս մահապարտներէն երեքը գնդակահարուեցան Վիննիցայի մէջ (Ուկրայնա), երեքը՝ Քրասնովիտ, երեքը՝ Արխանկէլսք, վեցը՝ Փեթրովսքի շրջանին մէջ: Լէնինկրատի շրջանին Սթարա Ռուսա կոչուած վայրին մէջ գնդակահարուեցան ութ հոգի, որոնց գլուխը կը գտնուի վերակացուն :*

Մոսկուայէն երկրորդ հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Լէնինկրատի ելեկտրական հաստատութեան պաշտօնեաներէն ալ տասը հոգի գնդակահարուած են: Պատճառները հրատարակուեցան գնդակահարութեան յաջորդ օրը: Իբր 1 ամիս առաջ, ելեկտրական գիծը կարուած էր մէկ քիլոմեթր տարածութեան վրայ, 48 ժամ լոյսէ զրկելով Լէնինկրատը: Այս խանգարման հեղինակները գտնուած չըլլալով, տասը պաշտօնեաներ գնդակահարուեցան յօրինակ այլոց:

Պաթումի մէջ ալ գնդակահարուեցան ութ պաշտօնատարներ, ամբաստանուած ըլլալով թէ կ՚ուզէին Վրաստանը բաժնել Խ. Միութենէն: (ՅԱՌԱՋ.— Կը թուի թէ հեռագիրը կ՚ակնարկէ Աճարիստանի վարիչներուն, որոնք մահուան դատապարտուեցան անցեալ շաբթու, գլուխն ըլլալով վարչապետը):

**** Պաշտօնանկ եղան խորհրդային օդագնացութեան օդնական վարիչը եւ չինութեանց վերակացուն :*

Թուրքիա հազար օդանաւ պիտի ունենայ

»»»» ∘ ««««

Անգլիական գործակալութիւն մը կը գրէ թէ՝ 1939ի վերջաւորութեան Թուրք բանակը պիտի ունենայ առնուազն 1000 արդիական եւ ամենազօրաւոր օդանաւեր: Վերջերս գնուած են 20 օդանաւեր՝ ամերիկեան հաստատութենէ մը: Գնուած են նաեւ ուրիշ երկիրներէ ճամբորդական օդանաւեր, որոնք դիւրաւ կրնան պատերազմականի վերածուիլ: Առաջին բարեփոխումը, զոր պիտի կատարէ Ճէլալ Պայարի նոր դահլիճը, պիտի ըլլայ օդային գործավարութեան սաեղծումը: Անոր պիտի յաջորդէ ծրագիր մը՝ զինուորական եւ քաղաքային օդային ոյժերի զօրացման :

Երկրին շատ մը կողմերը հաստատուած են օդանաւային վարժարաններ : Օդային սպառազինումին համար օժանդակութիւններ եղած են նաեւ մասնաւոր ազգերիներէ :

ՅԱՌԱՋ.— Այս ծրագիրը Իսմէթի օրով սկսաւ եւ պիտի շարունակուի Ճ. Պայարով, իբրեւ մէկ մասը անգլեւթուրք քաղաքական գործակցութեան, որ սկսաւ գործադրուիլ Քարապիւքի երկաթի գործարանի հաստատումով՝ Մոնթրէօյէն անմիջապէս վերջ :

Նահանգային ընտրութիւններ

—∘—

Կիրակի օր տեղի ունեցան նահանգային եւ շրջանային խորհուրդներու ընտրութիւնները: Առժամեայ արդիւնքները նպաստաւոր են ժողովրդական ճակատին: Համայնավարները մեծ ճիգեր թափած էին, բայց կարեւոր յաջողութիւն մը չշահեցան: Աւելի յաջող էին ընկերվարականները, իսկ արմատականները դժուարութեամբ պահեցին իրենց դիրքերը: Ընտրութիւնները վերջացան 1509 շրջաններու մէջ: Յաջորդ կիրակի պիտի կատարուին համեմատական ընտրութիւնները, մօտ 300 շրջաններու մէջ: Լրացածներուն մեծ մասը վերընտրուեցան: Համեմատականի մնացին Պ. Լըպօ, կրթական նախարարը եւ ուրիշ արմատականներ :

Աջակողմեան թերթերն ալ գոհ կ՚երեւան, չեշտելով թէ չափաւոր տարրերը կը տիրապետեն ընտրութեանց մէջ: 3500 աթոռներու համար թեկնածու ներկայացած էին 16.000 հոգի: Ընտրութիւնները տեղի ունեցան բոլոր նահանգներուն մէջ, բացի Սէնէն: Յառաջիկայ կիրակի միայն յայտնի պիտի ըլլայ թէ ժողովրդական ճակատը կրցա՞ծ է գոնէ 350 աթոռ աւելցնել 1931ի ընտրութեանց վրայ: Եթէ այդ արդիւնքը ձեռք չբերեն, կը նշանակէ թէ տկարացած է ժողովրդական ճակատի կուսակցութեանց հմայքը. իսկ եթէ 350էն աւելի շահին, անգամ մը եւս հաստատուած պիտի ըլլայ 1936ի երեսփոխանական ընտրութեանց յաղթանակը :

Հակառակ տենդագին պատրաստութեանց եւ բուռն պայքարներու, բարեկարգութիւնը չխանգարուեցաւ կիրակի օր: Միայն Մարսէյլի մէջ միջադէպ մը ծագեցաւ: Ընտրական շրջանակի մը մէջ քուէատուփը խորտակուեցաւ, լսուած ըլլալով թէ քուէներ ձգուած են ընտրական գործողութիւններէն առաջ: Ուրիշ վայրի մը մէջ ընտրական յանձնախումբին նախագահը ատրճանակը քաշեց, սպառնալով հակառակորդին որ նոյնպէս ատրճանակ մը բռնած էր :

Ընտրուած նախարարներուն մէջ կը գտնուին Պ. Պ. Ժօռժ Պոնէ (ելմտական), Մարքս Տորմուա (ներքին), Ժօռժ Մոնէ (հողագործական):

—∘—

ՏԷՐՏԷՐՆԵՐԸ այլեւս պիտի չկրնան կրօնի դաս տալ Գերմանիոյ դպրոցներուն մէջ: Տոքթ. Կէօպէլս, քարոզչութեանց նախարարը, այս առթիւ ճառ մը խօսելով, հեգնութեամբ դիտել տուաւ թէ կառավարութիւնը կը թեթեւցնէ եկեղեցիին հոգերը: «Մեզ կը մեղադրեն թէ միշտ միեւնոյն բաները կ՚ըսենք : Բայց չէ՞ որ Եկեղեցիներն ալ միեւնոյն բաները կը կրկնեն երկու հազար տարիէ ի վեր: Մենք ալ նոյն սկզբունքին կը հետեւինք»: Նախարարը այս առթէն ալ օգտուեցաւ, գաղթավայր պահանջելու համար :

ՊԵԼԺԻՈՅ ընկերվարական համագումարի հոկտեմբեր 10ի նիստին մէջ, Համայնավարներուն հետ միացեալ ճակատ կազմելու բանաձեւ մը առաջարկեց վաստակաւոր գործիչ մը, տը Պրուքէր: Ուրիշներ ուժգնօրէն ընդդիմացան եւ ի վերջոյ գրեթէ միաձայնութեամբ մերժուեցաւ միացեալ ճակատի առաջարկը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԱԶԳԻՆ ՊԱՏԻՒԸ »

Չեմ գիտեր կը յիշէ՞ք, վերջերս Միջերկրականի ափերուն վրայ, Քանի մէջ ձերբակալուեցաւ 17 տարեկան պատանի մը, երբ հեծելանիւ մը կը գողնար: Տղան, որ Կրասի արգելարանը կը մնայ մինչեւ այսօր, Թոլսբոյի թոռն է:

Այս յայտնութիւնը խորապէս յուզած է Ֆրանսայի եւ հարեւան երկիրներու ռուս գաղութները: Եւ, ինչպէս կը տեղեկանամ ռուսական թերթերէն եւ «Թան»էն, անոնք անմիջապէս գործի ձեռնարկած են, թէ տղան եւ թէ «ազգին պատիւը» փրկելու համար :

Այսպէս, Մելիւնովի թերթը՝ «Պոսլետնիա Նովոստի» անմիջապէս խմբագիր մը ղրկած է Կրաս, տղան տեսնելու եւ վաւերական տեղեկութիւններ քաղելու համար :

Կալանաւորը, ժան կամ Իվան Թոլսթոյ, յայտնապէս պատմեր է թէ ծնած է Պիարից, 1920 յուլիս 21ին: Հայրը ձգած անհետացած է, իսկ մայրը ամէն իրաւունքէ զրկուած: Պզտիկը երեսի վրայ մնացած ըլլալով, կ՚իյնայ մօրենական մեծ մօրը թեւին տակ : Այս վերջինը գիշու երգչուհի մըն էր, հետեւաբար տղան կը դաստիարակէ համաձայն իր հայեցողութեան:

Իր տուած դասերը այնքան արդիւնաւոր կ՚ըլլան որ, տղան առաջին անգամ գողութիւն կ՚ընէ 14տարեկանին: Ոստիկանները կ՚առնեն Ազգ. Խնամատարութեան կը յանձնեն պատանին, որ իրարու ետեւէ նոր գողութիւններ կը կատարէ: Ո՛ւր որ կը դնեն արհեստ մը սորվելու համար, կը ձգէ կը փախչի: Թափառական կեանքը այլեւս բնաւորութիւն կը դառնայ, եւ տղան կը շարունակէ գողնալ, անօթի չմնալու համար :

Այս խոստովանութիւններուն վրայ, երբ ռուս խմբագիրը եւ հարցաքննիչ դատաւորը կը բացատրեն թէ կրնայ ի վերջոյ զինուոր ղրկուիլ, բանտարկուիլ կամ աքսորուիլ, տղան նորէն կը հեծկլտայ եւ կ՚երդնու թէ այլեւս գողութիւն պիտի չընէ :

Ասոր վրայ, «Պոսլետնիա Նովոստի» հանգանակութեան կը ձեռնարկէ, եւ քանի մը օրէն 6000 ֆրանքի գումար մը կը գոյանայ, 2, 5, 10 ֆրանքնոցներով: Անշուշտ աւելի կլորիկ նուէրներ ալ կ՚ըլլան, բայց ամէնէն աւելի խոնարհ խաւերը, բանուորներ, արհեստաւորներ եւ պաշտօնեաներ օգնութեան կը փութան: Միեւնոյն ատեն խնամակալ մը կը նարուի, արտասահմանի ռուս երիտասարդներու պաշտպանութեան կոմիտէին նախագահը, որ յանձն կ՚առնէ դպրոց ղրկել տղան:

Այժմ կ՚աշխատին բանտէն ազատել Թոլսթոյի թոռը, փրկելու համար ազգին պատիւը :

Ի՜նչ դիւրազգածութիւն: Ի՜նչ փափուկ սիրտ : Ի՜նչ պատուախնդրութիւն :

Չար սատանայ մը կը մշտէ.—

Այս ազգը աւելի մեծ պատիւ մը ունէր որ կորաւ ծովամոյն եւ երբեք չփնտռուեցաւ :

Այս ազգը լեռներ կը շարժէր իր անսպառ բանակներով, եւ թոյլ տուաւ, ուզե՛ց որ ամբողջ ժողովուրդ մը կոտորուի սահմանին վրայ, 4 — 5 ժամ հեռու :

Ճերմակ էր այս ազգը եւ յետոյ կարմրեցաւ եւ նորէն թո՛յլ տուաւ, ուզեց որ նոր բազմութիւններ կոտորուին այդ նոյն ժողովուրդէն, երբ իրեն ապաւինած էր, նակատագրական պահու մը:

Եւ հիմա, երբ ափ մը բարբարոսներ քսան տարիէ ի վեր անխնայ կը գլխատեն ամբողջ ժողովուրդներ, նոյնիսկ Թոլսթոյի տասնեակհազարաւոր թոռները, այս ազգը պատմութեան յանձնած, թանգարան ձգած է ոչ միայն իր պատիւը, այլեւ գլուխը :

ՎԱՀԷ

ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐԸ ԿԱՆՉԵԼ ՍԿՍԱՆ

Պելվիլէն մեզի կը հաղորդեն թէ հայ զինուորցուները հրաման ստացած են մեկնելու իրենց զօրաբաժիններուն, համապատասխան կառախումբը նշանելով: Որքան կրցանք ստուգել, կանչուածներուն մէջ կը գտնուին 20 — 24, մինչեւ 33 տարեկաններ: (Թերեւս իրենց իսկ յանձնառութեամբ կանչուած):

Վալանսէն կը գրեն մեզի հոկտեմբեր 9 թուականով.— *Երէկ, ուրբաթ, 1937ի երկրորդ շարքը ստացաւ զինուորութեան հրաւէրը: Այդ դասակարգին մէջ կը գտնուին աւելի քան 25 հայ երիտասարդներ, 20 — 21 տարեկան, որոնք տեղաւորուած են Ֆրանսայի զանազան քաղաքներու գլխաւոր զօրանոցներու մէջ, Վալանս, Ավինեօն, Պէլֆոռ, Կրընօպլը եւայլն :*

Թուրէն կը գրեն մեզի.—

Շրջանիս հայ երիտասարդներն ալ, առանց բացառութեան, անոնք որ զինուորական տարիք ունին, հրաւիրուած են հոկտեմբեր 19 — 21 մեկնելու իրենց նախապէս ընտրած զօրաբաժիններուն: Ոմանք Պուրժ եւ Լիոն, ոմանք ալ Պորթոները պիտի երթան :

Երեսփ. Ժողովի նախագահին ուշագրաւ խօսքերը օտարներու բնակութեան եւ նպաստակութեան մասին

Պ. Էրիօ, երեսփ. ժողովի նախագահը, շաբաթ օր ճառ մը խօսելով առեւտրականներու կացութեան եւ մասնաւորապէս օտարականներու բնակութեան մասին, յայտարարեց.

— «Առիթ ունեցայ դիտելու թէ շատ մը օտարականներ որոնք չեն կրնար աշխատանքի արտօնագիր ստանալ, առեւտրականի թուղթ կ՚առնեն, քանի որ աւելի դիւրին է: Այս առթիւ քաղած տեղեկութիւններս կը հաստատեն թէ այդ չինծու առեւտրականներէն շատերը գործակալներն են օտար տուներու որոնք գիները կը կոտրեն հրապարակէն ուժան ծախելով: Հետեւաբար կ՚առաջարկեմ օրէնսդրական միջոցներ ձեռք առնել, կարգադրելու համար օտարականներու բնակութեան խնդիրը: Այս հարցը վերջերս այնքան կոպտօրէն մէջտեղ ելաւ որ վարչապետ Պ. Շոթանի ուշադրութիւնը գրաւեց: Եւ խնդիրը լուրջ հանգամանք մը կը ներկայացնէ մանաւանդ անոր համար որ մահափորձեր կատարուեցան մեր հողին վրայ: Խնդիրը լուրջ է նաեւ անոր համար որ չափազանց բազմաթիւ օտարականներու ներկայութիւնը ճշմարիտ վտանգ մը կը կազմէ ազգային բանուորութեան համար: Այսպէս, ես կը նկատեմ որ Լիոնի մէջ աւելի շատ օտարականներ կան քան թէ գործաւորներ: Ասիկա չի նշանակեր թէ կարելի է մէկը փոխարինել միւսով. բայց հարկադրուած ենք ընդունիլ թէ մենք բաւարար աշխատանք չունինք, ոչ ալ պէտք եղածին պէս բանուկ ճարտարագործութիւն մը՝ միաժամանակ սնուցանելու համար թէ Ֆրանսացիները եւ թէ այն բազմաթիւ օտարականները զոր մեզի կը ղրկեն կարգ մը ազգեր: Եւ նկատեցէք այդ ազգերը, ինչպէս Իտալիան, այնքան դժուարութեամբ կ՚ընդունին մեր ապրանքները, մինչ իրենց ուզածին պէս բանուոր կը ղրկեն մեզի»:

Պ. Էրիօ նոյնքան ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ օտարներու հպատակութեան մասին, ծանրանալով այդ առթիւ եղած վարչական թերութեանց վրայ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ ԵՒ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(ԿՐԿԻՆ ԸՍՄԷԹԻ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Դատելով « փոքրիկ պատասխաններէն », հարկ է եզրակացնել թէ դէպքերը այնպէս ընթացան, ինչպէս Էնկիւրին էր ցանկացած ու ծրագրած :

Ըսմէթի « փոփոխումը » սկսաւ իր « արձակուրդի խնդրանքով»ը (Ի՛ր): Ատոր յաջորդեց Թուրքերէն « Թան »ի բացատրութիւնը, — « տնտեսական ղեկավարի մը անհրաժեշտութիւնը »: Օտար աղբիւրներ, ինչպէս եւ Թուրքիոյ մէջ՝ խօսեցան տարակարծութեան մը մասին՝ Աթաթիւրքի եւ Ըսմէթի միջեւ: Էնկիւրի, իր բերաններով, ջանաց հերքել: Նոյնիսկ աշխատեցաւ փաստօրէն ջրել այդ զրոյցը,— Աթաթիւրք, Ազգ. Մեծ Ժողովի բացուիկ նստաշրջանէն վերադարձին, Հայտար Փաշայի կայարանը եկաւ Ըսմէթի թեւը մտած: Այս վերջինը Էնկիւրի մեկնեցաւ — հրաժարումէն վերջ: Ողջերթի գացողներուն միջեւ էր նաեւ Ճէլալ Պայար: Իսկ երբ Ճէլալ Պայար քանի մը օր վերջ Էնկիւրի հասաւ, զինքը դիմաւորեց նաեւ Ըսմէթ Ինէօնիւ :

Այս զրոյցին յաջորդեց Թրքական դրամի մասին տարակարծութիւն մը, Ըսմէթի ու Պայարի միջեւ: Իսկ Թուրքերէն «Թան» տեղ տուաւ «ուրիշ զրոյցներու»,— Նոր սահմանադրութիւն, երիտասարդ ուժերու պահանջը եւայլն :

Դժուար է, անշուշտ, այս բոլորին մէջէն ճշդել թէ որն է սուտ եւ որը իրաւ: Նախորդ երկու յօդուածներով մենք ջանացինք պարզել այն արտաքին պատճառները, որոնք ներքին տագնապը ստեղծեր էին:

Ինչ որ ուշագրաւ է, այս ամէնուն մէջ, այն է որ Էնկիւրի երեւան կը բերէ իրեն համար անսովոր ու աննախընթաց վիճակ մը: Ան, ամբողջ տասնըհինգ տարի, իր ուզածին պէս ու միօրինակ կերպով խօսեցուցած էր իր մասին՝ իր թէ օտար լեզուները : Արտաքին ու ներքին այս խիստ միաբերանութիւնը չկայ այսօր: Զօրաւոր արտաքին քաղաքական ճակտին վրայ, ուր իր այդ արտաքին պահովութենէն ծնած ուժով մը տիրակալ ներքնապէս՝ ան յաջողած էր մէկուկէս տասնամեակ անընդհատ փակել բոլոր բերանները: Թուրքերէն « Թան»ը տասը օրուան համար փակուած է դահլիճի որոշումով: Միայն այս փաստը ցոյց կուտայ թէ երկրին մէջ արդէն իսկ խախտած է այն ամուր գոյավիճակը, որ իշխանութեան դիրքն ու հեղինակութիւնը ցոյց կուտար: Ի՞նչ բանի հետեւանք է սակայն,— քաղաքական Թուրքիոյ կրած պարտութեան, որու մասին մատնանշումներ ըրեր էինք՝ «Զոյգ Թուրքիաները» խորագրով:

«Թայմզ » ուրիշ կերպով կը մեկնէ դէպքը (29 սեպտեմբեր) : Ըստ իրեն՝ իրապէս տարակարծութիւն մը գոյութիւն ունի Ըսմէթի եւ Աթաթիւրքի միջեւ: Այդ տարակարծութիւնը չեշտուած է մանաւանդ վերջերս՝ Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց խնդրով: Ինչպէս նաեւ՝ Ժընեւի ու Նիօնի հարցով: Կը պնդեն — կը շարունակէ անգլիական թերթը,— թէ՝ Ըսմէթ Ինէօնիւ մեղադրուած է Թուրքեւխորհրդային կապի տկարացումովը, թէ՝ Թուրքիա չէ կրցած վերընտրուիլ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի անդամ, եւ թէ՝ Նիօնի մէջ ստանձնած է պատասխանատուութիւններ, որոնց կատարման համար ինք պատրաստ չէ :

« Թայմզ » իրազեկ թերթ է, անշուշտ: Իսկ վերջերս իր ներկայացուցիչը ունի ոչ միայն Էնկիւրի, այլեւ Թուրք պետական կեանքին մէջ: Հետեւապէս, իր տեղեկութիւնները կը նկատուին ստոյգ ու նոյնիսկ անվիճելի :

Մեզի կը թուի, սակայն, որ «Թայմզ»ի մեկնութիւնները եւս ճիշդ չեն:

Թէ ինչու:

« Թայմզ » տարակարծութիւն մը կը տեսնէ Աթաթիւրքի եւ Ըսմէթի միջեւ: Արդ, եթէ իրապէս կար այդ տարակարծութիւնը, ապա ուրեմն ան իր ծալքերը ունէր նաեւ ստորադաս տարբերու մէջ: Ըսմէթ իր քաղաքականութիւնը կը տանէր հակառակ Քեմալի կամքի՞ն: Որո՞ւ կռթնած: Կողմնակիցնե՞ր ունէր: Ուրեմն աւելի զօրե՞ղ էր, քան Քեմալը: Այդ պարագային, ինչո՞ւ տկարանար յանկարծ:

Այդ տարակարծութիւնը չեշտուեր է մանաւանդ վերջերս՝ Թուրքեւխորհրդային կապի տկարացումով: Ինչո՞ւ տկարացած է այդ: Չէ՞ որ Ըսմէթի թեւթակը՝ Րիւշտի Արաս ու ամէնէն վստահելի գործակիցը՝ Շիւքրի Քայա դեռ նոր այցելեցին Մոսկուա : Թէ պաղութիւն մը կը տիրէ երկու երկիրներու միջեւ,— ոչ մէկ կասկած այդ մասին: Բայց, մենք կը տարակուսինք որ ատիկա միայն Ըսմէթեան քաղաքականութեան արդիւնք ըլլայ ու հակառակ Քեմալի կամքին: Իտալիոյ հետ յարաբերութեա՞նց վերադրել: Կամ՝ Թուրքիոյ պնդումի՞ն թէ՝ իր ջուրերէն պիտի չթոյլատրէ ոչ իտալական եւ ոչ ալ ռուսական մարտանաւերուն անցքը: Բայց, չէ՞ որ Նիօնէն վերադարձաւ Ր. Արաս եւ Ըսմէթը տեսնելէ առաջ Աթաթիւրքը տեսաւ: Տրուած որոշումը Աթաթիւրքի հրահանգով վաւերացուց Ազգ. Մեծ Ժողովը: Տարակարծի՞ք էր նախագահը,— կրնար չհրաւիրել այդ ժողովը ու կրնար, նոյնիսկ, Ըսմէթը հրաժարեցնելու չափ իր ուժն ու հեղինակութիւնը սկիզբէն ի գործ դնել՝ կանխելու համար այդ սխալ որոշումները : Բոլոր փաստերը կը վկայեն, թէ մինչեւ Ըսմէթի հրաժարումը միակամ էին անոնք (թերեւս եւ հիմա): Եռնուս Նատի, մանկլաւիկը Աթաթիւրքի, կը պոռար «Փրավտա»յի երեսին, — « Նիօնը ոչ թէ բացաւ, այլ գոցեց նեղուցները»: Ըսել կ'ուզէր, — ոչ Ռուսիան, ոչ ալ Իտալիան: Նոյն « Ճիւմհուրիյէթ»ն ու Թրքական այլ թերթեր չէ՞ին որ անընդհատ շեշտեցին Թուրքիոյ անկախ քաղաքականութիւնը, — « Մենք մեր ճակատագրին տէրն ենք, ոչ մէկուն դէմ, ու բարեկամ բոլորին հետ »: Վարչապետներ մէկ օրէն միւսը հրաժարեցնելու չափ հեղինակաւոր Աթաթիւրք ինչո՞ւ կը թոյլատրէր այդպիսի դիրք մը՝ եթէ իրապէս համաձայն չէր ռուսեւ - Թուրք կապի թուլացումին: Ի՞նչպէս կարելի է ըմբռնել, որ ան հանդուրժած ըլլայ մինչեւ իրերու այս վիճակին — փոխանակ օր առաջ կասեցնելու սխալ ընթացք մը — եւ երկիրը կրկնապէս խառնելէ զատ արտաքնապէս այդքան աննպաստ դիրքի մէջ դնելու :

Եւ յետոյ, եթէ իրապէս Ըսմէթ իր? քաղաքականութեամբ վնասած էր Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց, ապա ուրեմն հարկ էր որ իշխանութեան բերուէր Սովետներուն համար աւելի նախընտրելի, հետեւապէս եւ անոնց աւելի հակած մարդ մը: Ո՞վ է Ճէլալ Պայար,— լաւ տնտեսագէտ մը, համեմատաբար չափաւոր, եւ մանաւանդ անգլիասէր:

Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եղած պարտութիւնը եւս այնքան իրական է, որքան թուլացումը Թուրքեւխորհրդային յարաբերութիւններուն : Բայց, սխալ կ'ըլլայ նաեւ հոն փնտռել տարակարծութիւն մը՝ երկու ղեկավարներու միջեւ: Կասկած չկար, որ Թուրքիա պիտի կորսնցնէր այդ ընտրութեան մէջ: Բայց, ան մնացած էր երկու սուրի միջեւ: Թարմացնենք յիշողութիւնները: Թէհրանի մէջ «ասիական ուխտ»ի կնքումէն անմիջապէս վերջ, չորս արտաքին նախարարները ուխտակիցներու առաջին նիստը գումարեցին: Այդ ժողովին մէջ, Ր. Արասի առաջարկով, որոշուեցաւ Թուրքիոյ համար մնայուն աթոռի մը պահանջը դնել Ազգաժողովի Խորհուրդին մէջ: Այդ ուխտէն մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութեան նստաշրջանը ամիսներ անցան: Մինչեւ Նիօն Թուրքիա ամուր կը զգար ինքզինքը՝ քաղաքականապէս: Այսինքն՝ թէեւ փոքրացեր էր Ր. Արասի Թուրքիան, բայց Նիօնը յանկարծ քաջալերած էր զայն, — Անգլիան վճռական քայլերով կրկին իջած էր Միջերկրական : Լոնտոն - Հռոմ բանակցութիւնները, Փարիզի մասնագէտներու ժողովը եւ Մուսոլինի - Հիթլէր տեսակցութիւնը (որ պիտի ծառայէր Զօրսերու մասնակի համաձայնութեան) Թուրքիան կը դնէր շատ աննպաստ դիրքի մը մէջ: Այլեւնի « բարեկամութեան » փորձառութիւնը ունի ան: Մինչ այդ, արդէն Ազգերու Դաշնակցութեան աթոռի տեսակէտը դրած էր հրապարակ՝ նախկին կացութենէն թելադրուած: Նոր գոյավիճակը նախատեսել կուտար արդիւնքը: Բայց նահանջելը նոյնքան վատ էր, որքան ստոյգ պարտութիւն մը:

Գալով Նիօնով յանձ առնուած պատասխանատուութեան, մարդ առնըուազն միամիտ պէտք է ըլլայ, հաւատալու համար, թէ Աթաթիւրքի կամքին հակառակ է եղած այդ: Այն փափուկ կացութիւնը զոր Թուրքիա իրեն համար ստեղծեց եւ որուն վտանգաւոր հանգամանքը ատենին պարզեցինք այս էջերուն մէջ, — Օրուան հարկադրանքն էր: Օրուան հարկադրանքն են նաեւ Ըսմէթի հրաժարումը եւ դեռ ուրիշ փոփոխութիւններ որոնց ականատես պիտի ըլլանք: Թուրքիա կ'ապրի դժնդակ օրեր: Ու վոյթ - Փասը կամ դիմափոխումները, զորս կը փորձէ, անզօր են կասեցնելու, վտանգը որ կը մօտենայ: Ատիկա իր ընթացքին ու իր ղեկավարութենէն անկախ է ու անկախ պիտի մնայ : Ու եզրը միշտ միեւնոյնը պիտի ըլլայ — մեծերը կուլին թէ հասկցուին իրարու հետ :

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿՑԿՏՈՒՐ ԵՐԳԵՐ

Աշնանային խոկումներու մէջ խորասուզուած, երեկոյեան պտոյտ մը կատարելու ցանկութիւնը կը ծնի մէջըս: Այս մելամաղձոտ օրերուն կեանքի հեշտօրօր թելերը կը թուլնան, վասնզի տխրութիւն կայ որ կը հոսէ տիրաբար ամէն կողմ :

Չորս ընկերներ ենք, արմենական պաւակներ, քաղաքի անտանելի ժխորին մէջ սրճարանի մը անկիւնը ամփոփուած կը խօսինք իրարու:

Շատ լաւ, ձայնեցին ընկերներս, ու ծովափ երթալու միտք մը հրահրեց բոլորս ալ: Անդրանիկ, արաբատեան վեհ ճակատով օժտուած՝ ընդհատելով մեր խօսքը սաղեց իր զօրշադոյն ինքնաշարժը: Արուեստագէտ ու բանւոր հայրենակիցներուս հետ կառք կը նետենք մեր յոգնած մարմինները:

Է՛հ, այսօր մինակ չեմ, ընկերներ ունիմ, պէտք է վայելել երիտասարդ օրերու կենսունակութիւնը: Լուսաւոր քաղաքի զիկզակ փողոցները անցնելէ վերջ մեր առջեւ կը բացուի հրապարակ մը ուր կայ արձան մը երկար սիւնի վրայ, ու ահա անմիջապէս վերջ ծառազարդ ու լայնանիստ պողոտան որ կը հանդչի սեւ օձի մը պէս անքուն : Անամոք է պողոտան, հանրակառքերու երթեւեկը դադրած է, նստարաններու վրայ հեզահամբոյր ծերունիները տուն քշուած են: Կայ միայն զոյգ մը, որ լուսնի լոյսին տակ, ծառերու շուքին մէջ, սիրոյ աւետարանը կը թերթատեն, բանե՛ր, բանե՛ր եւ անվերջանալի խօսքեր կը փսփսան, կը համբուրուին ու կը գալարուին: Խորհուրդ խորին մը կայ մէջերնին, պէտք է յարգենք իրար - մէ . . .

Մեր կառքը կը սուրայ ամբողջ պողոտային կոնակին հեծած յաղթական կերպով: Ծառերը հեւոհեւ կը մերկանան, դեղնած ու չորցած տերեւներ ամբարտաւան հովերու խաղալիկ են դարձեր, անոնք կը հաւաքուին իրարու մօտ, կը շփրտան, կ'ողբան իրենց մօտ մերկութիւնը : Անդորրութիւնը կատարեալ է գիշերային խոր լռութեան մէջ: Ծառերու կատարներէն երբեմն կը լսուին թռչուններու մեղմիկ ձայները, բայց մեր կառքին բարդ ձայնին մէջ կը խեղդուին անոնց հեշտալուր մեղեդիները:

Կը հասնինք Հայոց Ս. Թարգմանչաց եկեղեցին որ աչքէ հեռու, մաքէ հեռու ինկած թառած է հարուստ եւ գալարազարդ դղեակներու կողքին: Աչք մը կը պտտցնեմ, հոգեկան մխիթարութիւն մը կը պարուրէ քեզ, երբ կը տեսնես զուտ հայկական ոճով կառուցուածքը: Զանգակատունը, գմբէթը եւ խաչը լուսնի շողերով օծուն՝ լռութեան մէջ իրար կը շոյեն սուրբերուն ապաւինած:

Անդրանիկ կ'աճապարէ, պողոտան կը կծկուի, հաստաբուն ծառերը իրարու ետեւէ կը վազեն ու կը փլին, ծովը մեզ կը դիմաւորէ մութ ու խելացնոր շարժուածքով: Կ'իջնենք ծովափ, ուր կը գտնենք գիշերային աղջամուղջին թագուհին, ծովն անուշ իր նազերով ու սաղերով: Եթերին մէջ կուտակուած թանձրաշունչ ամպերը գլխար կը գգեն ու բեհեզեայ պատմուճանով ու երկչոտ շողերով նոր հարս լուսինը կը տնկէ գլուխը դափնեպսակ, կ'իջնէ ծովուն արքայութեան մէջ, շողերը կը հալին ու կը լուծուին, երկու անսահմանութիւններ կ'ողջագուրուին: Տիրական լռութիւնը կը զգէ ալիքները ու խաղաղութիւնը կը հագնի սպիտակ պատմուճանը : Փարոս մը, ծովուն թագաւորութեան հսկիչը, իր կայծակնափայլ լոյսերը կ'օրօրէ աղէն անդին, կապոյտ ջուրը կը փոխուի ոսկեջուրի ու ծովուն աստուածները ոսկի պատմուճան հագնելով կը նիրհեն լուսնի շողերուն մէջ:

Երկրային դրախտավայրի մը բուրմունքներով յագեցած՝ ընկերներուս հետ կը մեկնինք ծովափէն: Լուսինը ծովէն դուրս քաշեց իր շաղերն ու շողերը եւ մեզի ընկերացաւ: Անդրանիկ սաղեց ինքնաշարժը, ու ծովը խաղաղութեան մէջ քնացաւ, լուսինը վազեց մեր ետեւէն ու մենք կրկին մտանք քաղաքին ժխորին մէջ:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԻ ԽՆԴԻՐԸ

« Ազդակ » հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ·

— « Ազգային միացեալ ճակատ խորագրով մեր խմբագրականը, (տես « Ազդակ » թիւ 164) հիմնակէտ ունէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի 15րդ. Շրջանային Ժողովի կողմէ 1937—1938 տարեշրջանին ազգային ներքին քաղաքական կեանքին նկատմամբ որդեգրուած ուղեգիծ-բաղձանք մը :

Զուգադիպութեամբ մը, որ ոչինչ ունի տարօրինակ ու զարմանալի,— վասնզի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր գործունէութեան քառասունըհինգ տարիներու ընթացքին ուխտած է ծառայել հայ ժողովուրդի ազատագրական դատին եւ ասիկա միացեալ ճակատով,— Պոսթընի «Հայրենիք» օրաթերթը խմբագրականի մը մէջ, որ կը կրէ Ռամկավար շփոթը, հակասութիւններն ու վարանումը խորագիրը, հետեւեալ տեսակէտը կը պաշտպանէ .

« Իրենց կոչումին բարձրութեան վրայ գտնուող քաղաքական կուսակցութիւնները, ազգին ու հայրենիքին սպառնացող վտանգներու շրջանին, պէտք չէ երբեք քրքրեն զիրենք բաժնող անցեալը եւ ոչ ալ պէտք է արծարծեն զիրար բաժնող խնդիրներ, այլ, ընդհակառակն, պէտք է փնտռեն ու գտնեն այնպիսի կէտեր միայն, որոնք կարող են միացնել զիրենք իրարու՝ ընդհանուր ճակատով կռուիլ կարենալու համար արտաքին վտանգներու դէմ»:

..«Հայրենիք» ըլլալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Շրջանի պաշտօնական օրկանը, ոչ մէկ խօսք որ իր կարծիքը Ազգային միացեալ ճակատը շօշափող հարցերու մէջ ունի նոյնքան հեղինակութիւն եւ արժէք, որքան Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի 15րդ. Շրջանային Ժողովի միացեալ ճակատի վերաբերմամբ ձեւակերպուած բանաձեւը:

Եթէ հարկ ըլլար, ինչպէս կրկնած ենք, հատորներ կարելի էր կազմել այս նիւթին շուրջ Դաշնակցական մամուլին մէջ՝ վերջին տասնըհինգամեակին երեւցող նիւթերով:

Կարեւորը այդ չէ սակայն, ու ներկայ ճգնաժամուն, զուր աշխատանք իսկ: Էականը, մեր արդի պայմաններուն մէջ, այն է, քաղաքական մեր կազմակերպութիւնները իրապէս ունի՞ն իրենց գոյութիւնն ու գործունէութիւնը արդարացնող այնպիսի կէտեր, որ իրարու կը մօտեցնեն զիրենք :

Տեսակէտներու, աշխարհահայեացքի, մինչեւ իսկ գործելակերպի եւ թաքթիքի տարբերութիւններ աշխարհի ամէն կողմը, բոլոր ազգերու կուսակցութեանց մօտ՝ կարելի է միշտ գտնել, եւ սակայն կեանքը ու քաղաքական կուսակցութիւններու մօտաւոր անցեալը ցոյց կուտան, որ հակառակ այդ կազմակերպութիւններու միջեւ գոյութիւն ունեցող տեսակէտներու եւ աշխարհահայեացքի հիմնական տարբերութեանց, յաճախ, — երբ իրենց միացեալ ուժերով գործունէութիւնը անհրաժեշտ է նկատուեր — անոնք մօտեցեր են իրարու ու միասնականօրէն ճակատած ներքին հակընդդէմ ուժերու կամ արտաքին թշնամի վտանգներու դէմ:

Այսպէս է եղած երէկ ու այսպէս է նաեւ այսօր:

Աւելին, բարգաւաճ ու տնտեսական լաւագոյն պայմաններու մէջ գտնուող մեծազանգուած ու հզօր ազգերու պետական կեանքի ղեկավարութիւնը ստանձնող քաղաքական մեծ կազմակերպութիւններ են որ կուտան օրինակը միացեալ ճակատի գործունէութեան:

Արդարեւ, երբ հարկ ըլլայ դիմագրաւել արտաքին վտանգը կամ փրկել հայրենիքը, փոխանակ դատաւորի աթոռին վրայ նստած զիրար ամբաստանելու, հարկ է աւելի հիմնական եւ աւելի կարեւոր խնդիրներու մասին որոճալ:

Արդէն այլ տեսակի կեցուածք մը ժխտումը պիտի ըլլար համերաշխութեան ոգիին:

Երբ կրակ է ինկեր տունը, յիմարութիւն է պատճառներու մասին վիճիլ, փոխանակ մարելու մասին մտածելու:

Եւ որովհետեւ մերինը կրկնակի հրդեհներէ կիսայրած եւ կիսաւեր բնակարան մըն է, ունենանք գոնէ տարաժամ իմաստութիւնը մնացեալը փրկելու:

Որովհետեւ սկզբունքով այս հարցին մասին վէճ չի կրնար ըլլալ, աշխատինք համաձայնութեան կէտերուն շուրջ եւ ընդհանրական իտէալի մը անունով հաշտեցնել զինադուլ մեր ամբողջ պայքարներուն:

Երկու մեծ շրջաններ, Արեւմտեան Եւրոպա եւ Ամերիկա, Հ. Յ. Դաշնակցութեան այս տեսակէտին թարգմանը դարձան: Հարցը պարզ է եւ յստակ կերպով դրուած հրապարակ. Հայ ժողովուրդը կը հետեւի ահա նոր զարգացման բոլոր փուլերուն. Թող պատմութեան անողոք դատաստանէն աւելի, ցեղին ապագան ուրեմն ներշնչողը ըլլայ մեր մտքին »:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Անոնք ամէնն ալ իրենց կեանքին պատմութիւնը ունին: Բայց մինչեւ ե՞րբ այսպէս մեր կեանքին պատմութիւնը պիտի ըլլայ տխուր: Ու երբ կը մտածեմ բոլոր այն գեղեցիկ պատմութիւններուն վրայ, որոնց մէջ կեանքի համով հոտով բան մը կայ, սրտիս մէջ ծիածաններ կը դողան:

Այս նամակս կարդալէդ ետք, պատուհանէն երկինքին նայէ անգամ մը: Յետոյ վար իջիր ու հաւնոցին առջեւ, այդ ազնուաշունչ թռչուններուն հետ խօսէ: Անոնց տեսքը միայն, հարստութիւն է աչքերուն համար: Ու երբ պարտէզ կ'երթաս, ներս մտնելէ առաջ, կեցի՛ր դրան առջեւ, ու ուզածիդ պէս, երգ մը երգէ, յետոյ իմ անունս տուր, կանչէ՛, հեռուէն կանչէ զիս :Քու ձայնդ, պիտի թռչի, սիրելի Արշակ, ու անունս թող արձագանգէ մեր . . . »:

Արշակ չարունակեց նամակը: Սրտին մէջ ձայն մը կ'արձագանգէր:

Այս նամակները շատ անգամ կը կարդար, բայց այս անգամ, բառերը շատ ուժով կը հնչէին իր ներսը, ու գոչեց.— « Ուրեմն ո՞ւր երթամ »:

Այս մտածումը սկսաւ մարմինը խածնել: Միսը մորթին տակ կը վառէր փրփուր փրփուր, ու « Հա՛յր, հա՛յր », ըսած ատեն, կարծես մութին հեծեծանքը կը լսուէր:

Ո՞ւր երթար:

Երիտասարդ էր: Կ'ուզէր գրկել, կ'ուզէր սրտին սեղմել իր երիտասարդութիւնը, ու կ'ուզէր իր սէրովը ապրիլ:

« Իմ սէրովս, հա՛յր . . . » կ'ըսէր, երբ իր հայրը քէնով լեցուն ու քարացած, բաներ կ'ըսէր, որոնք ամէն հեղ մեր մայրերը կը կրկնեն՝ իրենց աղջիկներուն սիրտերը շինելու համար :

Ու ինք իրաւ իրաւ երիտասարդ էր: Լեռներու խորհրդաւոր անկիւնները ծնած տղաքներուն կը նմանէր, որոնց համար հէքեաթները շատ բան կ'ըսեն: Անոնք լեռներէն կ'առնեն իրենց ուժը, ու կը մեծնան, լեռներու դիմադրելու չափ կ'ուժովնան:

Ասանկ մէկը, ինչպէ՞ս կրնար լքել իր սիրած լեռները ու դաշտերը: Ու, « Ի՞նչ են եղեր մեր հայրերը », ըսաւ ու ձեռքը ճակտին տարաւ: Իր սէրը լոյս կը ծաթէր, ու ծաղիկները, բոլոր բոյսերը ու ծառերը իրենց պարտէզին, կը բերկրէին պլպլակներու պէս, ու չկար բան մը որ իր սէրէն չունենար ճառագայթ մը: Ու իրենց երդիքին տակ ամէն բան, պարապ սենեակները նոյնիսկ, կը փոխուէին Թափանցիկ տուփերու, ու պատուհանէն երբ դուրս կը նայէր, տարածութիւնը՝ ծիածաններու պէս կը բանկէր իր աչքերը :

Հրաշք մըն էր իր սէրը, ու կը զգար՝ լոյսի մը խորհրդաւոր ցոլքը երեսին վրայ, ու տղու մը զուարթութեամբ կ'ուզէր մրմնջել. « Հայրի՛կ, երեսիս նայէ »: Ուրեմն, ինչպէ՞ս, իր հայրենի տունը կրնար լքել ասանկ մէկը: Ու երբ կը մրմնջէր, « մեր երդիքին տակ», բառերը, կը հոսէր իր յուզումը տարբեր լոյսի մը պէս, ու հայրենի տեսարաններ կը զուարթուէր, յիշատակներ կ'արթննային իր ներսը: Այս հոգիով ի՞նչպէս կրնար մոռնալ իր սէրը: Եւ ո՞ւր երթար: Վայրկեան մը, ամէն բան լքել, հեռանալու մտածումը անցաւ սրտէն, ու սեղմեց գլուխը ձեռքերով:

Կարօտ:

Կարօտը քաշեց իր տունէն: Պզտիկ, առարկաները ամէնէն չնչին, կը ծըփային սրտին խորը, ու հաւերը հաւաքին, տառակները ու բաղերը՝ կը թռչէին բոցէ թեւերով, ու գեղեցկութիւնը անոնց՝ շուշանի պէս ճերմակ, ու ոսկեցայտ՝ հիրիկի նման, ու բիւրեղին պէս բազմերանգ՝ կ'աղուորնար բոցերու մէջ՝ բոլոր իրենց վարդերուն նման:

Ու յիշեց իրենց պարտէզին առուները: Մեղր ու կարագ քսած հերտ մը հացի վրայ, պարտէզին մէջ, բամպակենիներուն մէջտեղը կանգնած, հացը խածնելով կամաց կամաց, կը սիրէր նայիլ այգին: Ճախրանք մը կը զգար այս պահուն, ու կ'ուզէր թռչիլ աւելի հեռուն՝ ծագող արեւին: Արեւով լեցուն իր սիրտը՝ կը թռչէր, ու միջոցը լոյսով ճերմկած, նեղ կուգար իր հոգիին: Ու, ո՛չ, ո՛չ, ըսաւ, ու սեղմեց ուժով ուժով ձեռքերը կուրծքին ու կանչեց.

« Տղի՛կ »:

Կուրծքին կը սեղմէր կարծես հայրենիքին սիրտը, ու կը կանչէր, կը կանչէր:

Կը բխար ու կը պոռթկար իր սիրտը:

Լամբարին լոյսը չէր տար այլեւս իր աչքերուն խորութիւն: Մարեց լոյսը ու մօտեցաւ պատուհանին, ու մրմնջեց՝ « խաղաղութիւն »: Խաղաղութեան տեսարան մըն էր երկինքը: Խելօքիկ ու հանդարտ հանդարտ կը փայլէին աստղերը: Ամէնն ալ անոնք, իրարու կը խառնէին իրենց լոյսերը, ու կը լուսաւորէին իրարու լոյսով,կը տաքնային իրարու կրակով:

Մէկ սրտի ու մէկ հոգիի վառարան մըն էր կարծես այս երկինքը:

Ամէն իրիկուն, երբ պայծառ էր մութին հետ երկինքը, աստղերը կը խըմբուէին իր դիմացը, ու կարծես համբոյր կուտային իրարու: Ու խենթ ըլլալու չէին անշուշտ մարդիկ, անոնց վրայ երբ հրաշալի պատմութիւններ կ'ըսէին:

Շատ կը սիրէր Արշակ այս տեսարանը, ու վեր նայելուն ամէն հեղ, սրտին մէջ՝ անոնց խաղաղութիւնը կ'իջնէր: Ու փափաքով երկինքին կը նայէր, ու աչքերը անոր խաղաղութիւնը կ'առնէին:

Բայց այս իրիկո՞ւն . . .

Ու մրմնջեց, « Հա՛յր . . . » հիմա մութին մէջ կը հալէր այս բառը, ու ամէն հեղ կրկնելուն, կը սարսռար մթութիւնը: Մութը, իր դիմացը տարածուող երկինքին չափ՝ կ'երեւար խորհրդաւոր ու անհուն: Երբ հոն կը խորասուզուէին իր աչքերը, անէացած, նուաղած կը զգար բոլորովին երկինքէն կախուած մութին հետ: Մութին խորերէն սարսուռ մը իջաւ իր վրայ: Աչքերը երբ յառեց՝ լռութեան մէջ մնացած քաղաքին վրայ, չէր գիտեր, ինչպէ՞ս, կանչեց հառաչանքով, «Հա՛յր, հա՛յր . . . »: Արձագանգ մը միայն: Ու մութը ամէն բան կը կլլէր: Վերը, երկինքը, խորհրդաւոր տունը անհունութեան, լռութեամբ կը ծծէր աստղերուն յորդառատ կաթը:

Բայց ամէն անգամ կրկնելուն հայր անունը, արձագանգ մը միայն կը մընար իր ներսը,ու կ'ուզէր պոռալ, արձակել ճիչ մը, երբ պոռթկաց սիրտը:

— « Հա՛յր, հա՛յր, օրհնութեանդ կը սպասէի: »

(Շար.)

(8)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Ս. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

— • —

ԽՄԲ.— «Կարաւանով ճամբորդութիւն» վերնագրով յօդուածի մը մէջ, Ն. Փ. Փրէսէ կը հրատարակէ իր աշխատակցին յետագայ տողերը եւս, ուր ա'յնքան պատուաբեր կերպով յիշատակուած կը տեսնենք Հայ ժողովուրդին ճարտարարուեստական կարողութիւնը մէկ քանի մը մէջ.—

Իմ բնակչութեամբ ովասիսի մը կեդրոնը հաստատուած է Մօթան քաղաքը որ մեծ շուկայ մըն է գորգի վաճառականութեան, եւ ,սակից զատ, հաղորդակցութեան միջոցն է Զինաստանի եւ Հնդկաստանի միջեւ: Հին ժամանակներէ ի վեր կը մշակէ ճարտարարուեստական համբաւաւոր ճիւղ մը — Գորգագործութիւն: Քաղաքին ամէնէն հարուստ մարդը, Մխտավէրտի Պէյ, գորգի խոշոր գործարան մը ունի: Իր վաճառատունը, քաղաքին ամէնէն բանուկ փողոցին մէջ հաստատուած, բոլորովին մէկ հատիկ է, նաեւ պարզուկ, այնպէս որ աչքի անգամ չի զարներ հարեւանցի նայողին: Բայց այս խանութը աչք մըն է միայն, անակ մը պատուհան, Պազարը դիտելու համար, ուր կը ճշտուին գիները եւ զորգի հրապարակը իր ոգեւորութիւնը ցոյց կուտայ: Բուն գործարանին մէջ հարիւրաւոր աղջիկներ եւ կիներ կը զբաղին բուրդի եւ մետաքսի թելերով եւ իլերով: Մէկ ոստայնի առջեւ սովորաբար կը նստին երեքչորս հոգի, յաճախ ամբողջ ընտանիք մը միեւնոյն տունէն: Արագ արագ կը գործեն, նուրբ ու ճարտար մատներով նկարներ ու պատկերներ կը բանին, որոնք նոյն չափով ալ գորգերուն արժէքը կ'աւելցնեն: Կը պատահի որ բանուորուհի մայրիկը իր նորածինը գիրկը առած կը դիեցնէ զայն՝ աշխատելով ու երգելով հանդերձ, կամ անոր օրրանը կը շարժէ ոտքովը, այնպէս որ միւս քիչ մը աւելի մեծ զաւակները կրնան գործակցիլ իրենց, ինչպէս ակնարկեցինք վերը, կամ քովնտի կը խաղան ու կը դժուին...: Մասնաւոր անկիւններ տեղաւորուած են ամէնէն ճարտար ոստայնանկները, որոնք, առանց իրենց առջեւը միւսներուն պէս նկարի նմոյշներ ունենալու, իրենց սեփական գաղափարներովը կ'աշխատին եւ կը նկարեն «զոյգ»: Անոնցմէ խոշոր յիսուն ձուլածոյ կաթսաներու մէջ կ'եփին մետաքսէ բժժները, որոնցմէ ապա գործաւորուհիներ թելերը կը քաղեն եւ կը մանեն: Փեթակը կը գործէ, այո՛, դժուարին աշխատանք, մանաւանդ երբ գիտնանք թէ աշխատաւորներուն մեծագոյն մասը տարիքոտ կիներ են:

Մօթանի մէջ ամէնէն աւելի աչքի զարնող անձնաւորութիւնը Հայ մըն է, որ զաղտնիքը գիտէ բուրդը բուսական հոյզով մը գունաւորելու արուեստին, առանց պէտք զգալու նոր քիմիա եւ արուեստական «անիլին» ներկին: Այս Հայուն անունն է Գասպար Մօլտօվաճ, որ ընդհանրապէս Դարեգին Պէյ կը կոչուի: Ինք է վարիչը իր գործարանին, եւ հակառակ իր ութսուներեք տարիներուն կատարելապէս առողջ է մարմինով եւ միտքով: Միշտ ու դարձեալ նորագոյն խառնուրդներ կը գտնէ իր գորգերը երանգաւորելու բուսական հնարքներով, զգուշանալով ամէն արուեստակութենէ: Կը սորվեցնէ նոյնը իր պաշտօնեաներուն, որոնց հետ կը վարուի հայրական հոգատարութեամբ:

Միեւնոյն տանն Մօլտօվաճ առաջին կարգի հաւաքով մըն է գիրքերու, իբրօք փիլիսոփայ մը, որ իր հանդարտաւէտ եւ հաճելի տունին մէջ բոլոր օտարականներուն ընտիր ասպնջականութիւն մը կ'ընծայէ: Եւրոպական քաղաքներու բնակարաններուն մէջ փառաւոր գորգեր կը տեսնուին, որոնք հիացում կը պատճառեն եւ այնքան կը գնահատուին, բայց ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնի թէ այդ գորգերու փառաւոր գոյնը եւ չքեղ գործուածը զաղտնիքն են Հայազգի մարդու մը, նշանաւոր ծերունիի մը՝ որ Ասիոյ ներսերը կ'ապրի: Եւ կրնանք այս պատուական մարդը անուանել խօթանի իմաստունը:

Այս մէկն ալ...

—o—

ԼԻՈՆ.— Այս մէկն ալ օտար հողի տակ... Ո՞վ կը հաշուէ մեկնողներու համրանքը: Ամէն օր, ամէն տեղ, հոս ու հոն «աչքէ հեռու, սրտէ հեռու» կը խամրին ու կը հատնին:

Ահա, այսօր ալ սեւ հողին կը յանձնենք երիտասարդ զոհ մը, Լիոնի սոխակը, Վահրամ Զանտըրեանը (Պոլսեցի):

Կենսագրութի՞ւնը: Ա՛, նոյնն էինչ որ է բոլորինը: Աքսոր, Թուրքին սարսափը, որբանոցէ - որբանոց, յետոյ Ֆրանսա եւ սպա սեւ օրերու յաջորդող սեւ հողը: Ի՞նչ գրել, ինչպէ՞ս գրել այս խանդավառ, խոստմնալից տղու մասին որ ո՛չ եւս է: Քանի մը ամփոփ տողեր բաւակա՞ն են ներկայացնելու համար մեկնողին դիմագիծը: Ո՛չ անշուշտ: Քանի մը տող իբրեւ յարգանք, քանի մը խօսք ընկերոջ մը կողմէ փոխան ծաղկեպսակի:

Մեր շրջանին ժրաջան երգիչն էր Վահրամը: Կ'երգէր արուեստագէտի ներշնչումով: Ժլատ պայմաններու բերումով եթէ չկրցաւ կատարելագործել երգիչ մը դառնալ, անտարակոյս խորապէս ձգտեցաւ անոր, եւ ուժեղ ձգտումն էր որ ոսկին երագ դարձած, հալեցուց, մաշեցուց եւ ի վերջոյ գերեզման տարաւ զինքը: Ասոր կրնան վկայել բոլոր ճանչցողները:

Կ'ըսէինք, կը խօսէինք, կը խրատէինք: Գիտէինք որ արուեստին հանդէպ ունեցած իր սէրը չափազանցութեան հասած էր ու կրնար վնասակար հետեւանքներ ունենալ. մանաւանդ որ ակարակազմ էր: Բայց, մեր խօսքերուն ու խրատներուն մէկ պատասխան կուտար — «Ինչ որ կ'ըսեմ կամքէս անկախ է»: Ցաճախ, երբ ընկերներով բարեկամի մը սենեակին մէջ կը հաւաքուէինք, ու կը խնդրէինք որ ,օփերայէ մը քանի կտորներ երգէ, կը չակուէր կը կանգնէր եւ խոր ներշնչումով մը կ'երգէր:

Մենք կը սիրէինք լսել զինքը... Ու երբ երգելու կարգը հայկական երգին գար, ո՜հ այն ատեն կը վերանա՛ր:

Մեր երգիչ, կամ սիրող արուեստագէտներէն շատերը լսած եմ, բայց ինծի կուգար թէ ոչ մէկը օրինակ «Միրանի ծառ»ը կամ «Անտունին» այնքա՜ն ներշնչուած երգեր է որքան մեր սիրելի Վահրամը:

Մեր հանդէսներու զարդն էր, մեր երեսը ճերմկցնող ծաղիկը: Հոն էր, ամէն տեղ՝ ուր զինքը հրաւիրելու առիթը կ'ընծայէին, հոն էր իր երգերով ու կրակէ ձայնով:

Ու հիմա... Վահրամը իր կրակէ երգերովը միասին սեւ հողին յանձնեցինք:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՊԱՏ.Մ. ԺՈՂՈՎԸ

Ֆրանսայի Կամաւորական Միութիւններու Դաշնակցութիւնը, նախաձեռնութիւնն առած էր համագումարի հրաւիրելու նախկին դաշնակից ազգերու կամաւորական Միութիւնները, Միջազգայնական Միութիւն մը կազմելու առաջադրութեամբ: Համագումարը տեղի ունեցաւ հոկտ. 2-3-4ին:

Կը մասնակցէին.— Մ. Նահանգներ, Անգլիա, Պելճիքա, Իտալիա, Լեհաստան, Ֆինլանտա, Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա, Եուկոսլաւիա, Յունաստան եւ Հայաստան, յանձին Պր. Բանակի Հայ Կամաւորներու Միութեան:

Համագումարի առաջին օրը վերջացաւ Անծանօթ Զինուորի դամբարանին ուխտագնացութեամբ, իւրաքանչիւր Միութիւն ներկայանալով իր ազգային դրօշով: Երկրորդ օրուան աշխատանքները սկսան առաւօտ ժամը 9ին Վէրսայլի քաղաքապետական սրահին մէջ: Միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ Միջազգայնական Միութեան կազմութեան առաջարկը: Հայերու ներկայացուցիչ ընտրուեցաւ Պր. Բանակի Հայ Կամաւորներու Միութեան նախագահ ընկ. Արթին Տատեան: Նոյն օրը կէս օրին քաղաքապետարանի մեծ դահլիճին մէջ հացկերոյթ մը տեղի ունեցաւ նախագահութեամբ Սէն-է-Ուազի նահանգապետին: Ներկայացուցիչներ ունէին պատերազմական, ծովային, օդային, հանգստեան թոշակներու եւ ներքին գործերու նախարարները: Ներկայ էին նահանգի բոլոր ծերակուտականներն ու երեսփոխանները: Բաժակաճառերու ընթացքին, Հայերու կողմէ, խօսք առնելով ընկ. Արթին Տատեան ըսաւ.—

— «... Հոս բոլոր ներկաներէն՝ մենք՝ Հայերս՝ միակն ենք, որ մեր ազգային իտէալներու եւ ո՛չ մէկին հասանք. դառն կսկիծով հաստատեցինք: Եւ դեռ աւելին՝ ցրուած չորս հովերուն, մեր հայրենակիցներէն տասնեակ հազարներ, այս հիւրընկալ ափը դիմեցին, որոնց մէջ նաեւ նախկին կամաւորներ հայկական լեգէոնին: Արդ. զանոնք՝ դժբախտաբար՝ որոշ պաշտօնատարներ, որոնց քով՝ երբեմն բարեացակամութեան պակաս զգացինք հանդէպ այդ նախկին կռուողներու եւ իրենց պարագաներուն...: Բայց փաղը, եթէ դարձեալ պարագաները պարտադրեն, մենք եւ մեր հայրենակիցները վերջինները պիտի չըլլանք Ֆրանսական հայրենիքի պաշտպանութեան փութալու:

Հացկերոյթէն ետք, պատգամաւորներուն մասնաւոր ընդունելութիւն տրուեցաւ Վէրսայլի պալատին դահլիճին մէջ:

Երրորդ օրուան աշխատանքներէն վերջ, պատգամ. ժողովը փակուեցաւ ընծայածով մը, Փարիզի քաղաքապետական սրահներուն մէջ, ի պատիւ օտար եւ տեղացի պատգամաւորներուն: Հոս եւս իւրաքանչիւր օտար պատգամաւորութիւն կը ներկայանար իր ազգային դրօշով որոնց կարգին նաեւ հայկականը:

(ԿՆիԷ)

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՔԱՋՈՒԹԻՒՆԸ

— . —

ԿԻՊՐՈՍ, (Ցառաջ). — Հայկական քաջութեան երկրորդ դէպք մը պատահեցաւ Կիպրոսի մէջ: Սուէտիացի պ. Յակոբ Պոյաճեանի մարած հրդեհէն վերջ, օգոստոս 31ի գիշերն ալ տասմնարոյժ Յովսէփ Սարեան Ամիանթոյի պանդոկներէն մէկուն մէջ բռնկած հրդեհ մը մարելով, մահուընէ ազատեց գերմանացի արուեստագէտ մը, հետեւեալ պայմաններու տակ.— Յ. Սարեանին սենեակին կից կը քնանար Գերմանացի մը: Մարդը պառկելէն առաջ մոռցած էր մարել ձեռքի ղամբիկը, որ առաւօտեան մօտ ծաւալելով այրեց անոր բարձը ու գիշերանոցները՝ ամբողջ սենեակը ծուխերու մէջ ողողելով: Գերմանացին առտուան ժամը 3ին անկողնէն գետին ինկաւ ուշաթափ: Պ. Սարեան յանկարծ արթննալով հոնդիւնի ձայներ իմացաւ, եւ խուժեց քովի սենեակը, ու մեծ դժուարութեամբ Գերմանացին դուրս քաշելով, տուաւ նախնական դարմանները ու փրկեց անոր կեանքը: Յ. Սարեան անդամ է Արիներու խումբի մը ու վկայուած է իբրեւ առաջնորդ:

Կիպրոսի անգլերէն եւ յունարէն թերթերը ջերմապէս գնահատեցին քաջ տասմնարոյժը:

Պ. Սարեան կը պաշտօնավարէ Նիկոսիոյ Կրթասիրացին մէջ իբր տասմնարոյժ:

Անցեալ տարի նոյն քաջութիւնը ցոյց տուած էր Արարայի ռազմիկներէն Յակոբ Պոյաճեան, որ կառավարական խիտ անտառ մը ազատեց փճացումէ, կէս-գիշերէն մինչեւ արշալոյս աշխատելով:

Կիպրացի

ՏԷՐՍԻՄՑԻՆ ԵՒ ՀԱՐԿԱՀԱՒԱՔԸ

—o—

Հարկահաւաք մը կը ներկայանայ Տէրսիմցիի մը: Այս վերջինը հետեւեալ պատասխանը կուտայ.

— Թագաւորը ինչո՞ւ գիտէ որ Թուրքիոյ մէջ Տէրսիմ մը կայ, Տէրսիմի մէջ Գութու Տէրէսի մը, Գութու Տէրէսիի մէջ Հասօ մը, որ չորս այծ ունի: Այս բոլոր դէպքութիւնները դուք կ'ընէք կոր:

ՏԵՐՍԻՄՑԻՆ ԵՒ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԸ

Միւթէսարրըֆ մը կը ներկայանայ Տէրսիմցիի մը եւ յայտնելով թէ Սուլթանը վտանգաւոր կացութեան մը մատնուած է, զինուոր կ'ուզէ:

— Եթէ այդ կողմերը վտանգաւոր են, Թող հոս գայ, աղէկ տեսակ բրինձ ունիմ, Աստուծոյ տուածէն կ'ուտենք եւ նախախնամութեան ալ աղօթք կ'ընենք:

ՏԵՐՍԻՄՑԻՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆ

— . —

Տէրսիմցի բէկ մը 1877ին այցելութիւնը կ'ընդունի պետական պաշտօնեայի մը, որ զինուոր կ'ուզէ, Ռուսերուն դէմ կռուելու համար: Կը ստանայ հետեւեալ պատասխանը.

— Ես հիմա այս կողմերը շատ գործ ունիմ, Թող մեզի բաժին ինկած կեավուրները զրկեն, մենք հոս կը ջարդենք:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԵԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

«Անգլիոյ արտաքին նախարար Կրէյ Պոլսոյ անգլիական դեսպան Մալլէթի հեռագիր մը ղրկելով, ռուս եւ ֆրանսական դեսպաններու հետ միասին Թուրքիոյ, չէզոք մնալու պարագային, հողային ամբողջականութեան պահպանումն ու գերմանական մենաշնորհներու իրեն յանձնումը կ'երաշխաւորէր: Կրէյ խօսելով գերման բանակի պարտութեանց մասին, կը թելադրէր Թուրք կառավարութեան որ ուշադրութեամբ քննէ կացութիւնը եւ խուսափի Գերմանիոյ միանալէ:

Սակայն Կրէյ միայն Թուրքիոյ վարչական ամբողջականութիւնը կ'ուզէր: Տրուած երաշխաւորութեան կեղծ ըլլալը որոշապէս ցոյց կուտայ Ռուսիոյ արտաքին նախարար Սազոնովի Օգոստոս 30ին Պոլսոյ ռուսական դեսպանին ղրկած հետեւեալ հեռագիրը.—

«Թուրքիոյ առաջարկուելիք պայմաններու մէջ, «հողային ամբողջականութեան պահպանման» բառերէն առաջ պէտք է գետեղել «ներկայ պատերազմի միջոցին տեղի ունենալիք սեւէ յարձակման դէմ» բառերը: Անգլիոյ այս առաջարկը ընդունուած է մեր կողմէ»:

Աւելի կը հասկցուի որ Անգլիա միայն ընդհանուր պատերազմի տեւողութեան ընթացքին կ'ուզէր պահպանել Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը: Ասոր որքան դատարկ խոստում մը ըլլալը յիշելու պէտք կա՞յ Ընդհանուր պատերազմէն վերջ ի՞նչ պիտի ըլլար:

Աւելի զատ, չէին յօժարեր նաեւ «քափիթիւլասիօն»ներու վերացման: Սազոնովի կողմէ Լոնտոնի եւ Փարիզի ռուսական դեսպաններուն ղրկուած 21 օգոստոս թուակիր հեռագիրով, կ'ըսուէր.—

«Եթէ Թուրք կառավարութիւնը ընդունի մեր առաջարկը, քափիթիւլասիօնները խնդրին մէջ ալ, իր արժանապատուութիւնը բարձր պահելու համար բանաձեւ մը կը գտնենք»:

Ահա երեւութապէս միայն կ'ապահովուէր Թուրքիոյ հողային ամբողջականութիւնը եւ «քափիթիւլասիօն»ներու վերացումը: Մէջտեղ միայն Անատօլուի մէջ գտնուող գերմանական մենաշնորհները կը մնային, որոնք մեր ձեռքը պիտի անցնէին Գերմանիոյ կատարեալ ջախջախումէն վերջ: Եթէ դէպի երրորդ երկաթուղի չինել ուզինք, դարձեալ Ռուսիան պիտի չյօժարէր: Եթէ ուզէինք մաքսատուրքերը բարձրացնել, մեծ պետութիւնները պիտի չյօժարէին: Մէկ խօսքով, ընդհանուր պատերազմէն վերջ, մեր ձեռքը բան մը պիտի չմնար, հակառակ մեր չէզոքութեան պահպանումին:

Փարիզի ռուսական դեսպանին կողմէ Ռուսիոյ արտաքին նախարարին ղրկուած հեռագրէ մը կը հասկցուի որ Դաշնակիցները Անատօլուի մէջ մեզի տնտեսական ո եւ է չափ կամ ձեռնարկ չէին ուզեր տալ: Այդ հեռագրին մէջ կը գրուէր, — «Պոլսոյ Անատօլուի մէջ Թուրքիոյ տնտեսական մենաշնորհներ տալու խնդրին, ըստ Փարիզի եւ Լոնտոնի կառավարութեանց, այժմէն այդ մասին բան մը ըսել վտանգաւոր կ'ըլլայ: Որովհետեւ, եթէ այդպէս ընենք, Պոլիս գտնուող գերմանական ձեռքը, մեր դէմ գործածուելիք զէնք տուած կ'ըլլանք»:

Ճիշդը խօսելով, մեզի հանդէպ ամէնէն թշնամի պետութիւնը Ռուսիան կը տեսնուէր: Որովհետեւ մեր Գերմանիոյ կողքին պատերազմի մասնակցութենէն ուղակի պիտի վնասուէր Ռուսիան: Մինչդեռ Անգլիա եւ Ֆրանսա, Ռուսիոյ այդ երեւութական քաղաքականութեան ալ հակառակ էին: Ֆրանսայի նոր արտաքին նախարարը, Տէլքասէ, մեզ ոչ թէ իր կողմը շահելու կ'աշխատէր, այլ սպառնալիքներ կ'ուղէր մեզի:

Այդ օրերուն ես Պուքրէշ կը գտնուէի: Մեր նպատակը կղզիներու խնդիրը ի նպաստ մեզի վերջացնել էր: Այդ պատճառաւ Յունաստանի հետ մեր յարաբերութիւնները շատ ձգտուած վիճակ մը ունէին: 27 Օգոստոս թուակիր հեռագրով մը Պ. Իզվօլսքի կը տեղեկացնէր Փեթերպուրգ.

— «Թուրքիոյ չէզոքութիւնը ապահովելու մեր փորձերը ապարդիւն մնացին: Հիմա պուլկար կառավարութեան մօտ բուռն աշխատանքներ պէտք է տանինք: Պէտք է ստիպենք որ Պուլկարիա Յունաստանի միանալով Թուրքիոյ դէմ ըլլայ: Նոյնով պէտք է խոստացուի Պուլկարիոյ որ ի վնաս Թուրքիոյ իրեն շնորհներ պիտի տրուին»:

29 Օգոստոսին, աւելի հիմնաւորելով իր միտքը, Իզվօլսքի կը գրէր Սազոնովին.

— «Պուլկարիան, Յունաստանի հետ միասին Թուրքիոյ դէմ դարձնելու համար բաւական չէ Սերպիային առաւելութիւններ խոստանալ: Պէտք է յայտնել անոնց որ, եթէ մեր կողքին մասնակցին պատերազմի, անմիջապէս, Թրակիոյ մէջ, մինչեւ Էնօս — Միտիա սահմանագծութիւնը պիտի յանձնուի իրենց»:

Կը տեսնուի որ, Փարիզ, անցնող կեղծ դիմակը կ'ուզէր Փեթերպուրգէն առաջ հանել: Որովհետեւ Ռուսիան, Սոֆիայի մօտ իր կատարած դիմումներուն անյաջողութեան հետեւանքով, Պուլկարները սիրաշահելու հնարաւորութիւնը անկարելի կը դատէր:

Այդ միջոցին մեր Փարիզի մեծ դեսպան Րիֆաթ փաշա տեսակցեցաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարար Տէլքասէի հետ: Այդ տեսակցութեան ընթացքին նախարարը ըսաւ.

«Օսմանեան կայսրութեան հողային ամբողջականութեան պահպանումը Ֆրանսայի համար այլեւս նպատակ մը չէ»:

Թալէաթ փաշայի այս բացատրութիւնները հետաքրքրութեամբ կ'ուսանինք: Բոլորն ալ կամաց կամաց այն եզրակացութեան կը յանգէին թէ Գերմանիոյ կողքին պատերազմի մասնակցիլը անհրաժեշտութիւն էր: Միայն թէ ո մանք կը չարունակէին.— «Եթէ չէզոք մնայինք աւելի պիտի օգտուէինք»:

Ներկաներէն մէկը հետեւեալ հարցումը ուղղեց Թալէաթ փաշայի.

(20) (Շար.)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԼՈՒՍԱՋԴԻՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

— Միտք կ'անէք, էոքան բարիք, էոքան լաւութիւն Թաղաւորն լէ չի անի: Մեմք Ասլան բէկի Թոռ, Աւիւծ Գեւօն, Հասան աղէն Թեմաննաճ կ'անի, աղէ ձեռք ոտք կը պաչի, անցուկը մոոցուկ կ'եղնի: Էս չէ՞ ձեր խորհուրդ:

— Որդի, իմալ ասեմ, Ռէս Գեւոյի աղէն վեր մեր աչաց վեր մեր գլխին տեղ ունի. մեր ցանկութիւն, մեր աղչանք էն է, որ մեր գեղին խաղաղութիւն եղնի, իմալ որ Ս. Աւետարան լէ կ'ասէ. «Սիրէ զքու դրացին անձիդ պէս». էս է մեր խնդիրք: Մեր Խաստուրայ մէջ խաղաղութիւն էղնի:

— Միտքդ հասկցայ Տէր Նշան, հիմա հասկցայ ,խաղաղութիւն էղնի մէջ Խաստուրայ: Փառք Աստուծու խաղաղութիւն չէ՞: Էս առտու ընկերոջս հետ կ'երթայի մեր ջաղացք, որ երկու քանի տարի մերն է եղած, դջաղացպան էնպէս կը ջարդէի, որ երկու ամիս պառկէր, տեղացը չկրնար շարժել. հիմա տեսէք, էս խաւրի վրայ կը պառկիմ, Թանապուրով զոհ կ'եղնիմ, մէկու մը բան ըսի՞, զանգատեցա՞յ, իրաւունք պահանջեցի՞: Չէ՛, վալլահ, չէ: Հա, պալքի գիշերուան դէպքերու կրակ քեզ ու Հասան աղէն մտահոգ է ըրած: Դուք լէ գիտնաք, էդ էդպէս է, մեր Ալաշկերտու հին ատատն է: Առաջ Հայերաց դէպքեր կը վառէին, յորի՞ Քրդերունը պիտի չվառի: Հը՛, հիմա սահմանադրութիւն է, որ ասել է հաւասարութիւն: Քրդերը Հայ կը սպաննէին, խեղճն լէ կը սպաննին, իշխանաւոր մարդն չէ: Ցոր՞ Հայն լէ զՔիւրդ չսպաննէ, զջօլամ չսպաննէ, զաղա, զբէկ չսպաննէ:

Աւիւծ Գեւոյի խօսքերուն տակ Թաղնուած սպառնալիքը այնքան բացորոշ էր, որ Ռէսը ամքեցաւ նըստած տեղը, իսկ քահանան, ձեռքը ոտքը դող ելած, ուղեց բարձրանալ սենեակէն դուրս երթալ:

— Հելէ տեղդ նստիր,— յօնքերը կիտելով սաստեց Աւիւծ Գեւօն, — հիմա իմ ըսելիքս մտիկ ըրէք: Էդ քաջալ Օսմանի տղէն Հասանը իմալ որ ջլուԹ մեր գեղ եկաւ, մեր տան մշակ եղաւ, էնպէս լէ կ'երԹայ էս գեղէն, կամ գեղականի նման կը մնայ էստեղ, գեղական ո՛չ աշխատող կի տայ, ոչ ցորեն, ոչ լէ խոտ: Էնոր ըրած անիրաւութիւններ քԹէն բերնէն դուրս կը քաշեմ, էս խօսք ձեր մաքէն չհանէք: Էս մէ՛կ: Ռէս Յակոր, դու գեղին վասակութիւն էրեցիր, ռէսութեան միւհիւր վաղ կը տանիս Թալիմ կ'անես Թոփրաք Գալէի հիւքիւմաԹին: Մեր գեղական նոր ռէս կ'ուզէ: Էս լէ երկուք: Բարեւ արէք ձեր Հասան աղէին, ասէք էնոր, ես իմ հաչիւ իմ ձեռքով կը մաքրեմ իր հետ: Էս լէ երեք: Տէր Նշան, քու բան լէ էրկրումայ առաջնորդի ականջը կը հասցում: Տէ՛, հիմա ժիր չարժեցէք, երԹաք բարով, քանի խաԹա մը չէ ելած ձեռքէս:

Աւելորդ է ըսել Թէ քահանան եւ ռէս Յակոբը Թռան տեղերնէն եւ աճապարեցին շուտով դռնէն դուրս փախչիլ: Հազիւ Թէ ասոնք հեռացած էին, Թոփալ Սատանան բարձրաձայն սկսաւ ծիծաղիլ, աչքերը արցունքով լեցուած:

— Մեծ ախպէր, վալլահ մարդ քեզի հետ մնայ էս խաւրի վրայ պառկած, քան Թէ էտ հասստավլից աւանակի տան բարիքները վայելէ: Ինչ լաւ կերցուցիր: Էդ խեղճ տէրտէրն լէ իմալ որ աչնան չորցած տերեւ, էնպէս կը դողար: Հը, ի՞նչ միտք կ'անես, էդ մարդոց գալու վրայօք:

— Ծօ Թոփալ, է՞դ լէ չհասկցար: Տնաշէնի տղայ, Հասան աղէն ճամբեր է. զտէրտէր եւ զռէս, որ կերպով մը իմ հետս հաշտուի, միւլքերս ինձ ետ տայ, ես լէ մինչեւ հիմա արածներ մոռնամ, անցածը մոոցուկ եղնի:

Հէ՛յ,հէ՛յ, ես Աւիւծ Գեւօ եղնիմ, էդ քրդու լամուկ իմալ որ չան առջեւ բան մը նետէ ու ես լէ Թէմէնաճ ընեմ:

— Բայց մէկ մը իմանայիր Թէ՝ էդ Հասան աղէն ի՞նչ պիտի տայ:

— Թոփալ, դու մեր գեղականի բան չես հասկնար, հիմա ռէսն ու տէրտէրը աղի մօտն են, ես Աւիւծ Գեւօ չեղնիմ,, Թէ էս գիշեր էդ Հասան աղէն էս տեղ չգայ: Քիչ լէ համբերէ կը տեսնես:

Աւիւծ Գեւօն ճիշդ գուշակած էր: Ռէս Յակոբն ու Տէր Նշանը շունչերնին առին Հասան աղայի մօտ որ անհամբեր կը սպասէր անոնց վերադարձին: Իրարու բերնէ խօսք խլելով պատմեցին Աւիւծ Գեւոյի ըսածները, բան մըն ալ իրենց կողմէն աւելցնելով: Հասան աղան մօրուքը ձեռք առաւ, երկար մտմտաց, գլուխ փարտեց, ախ վախ ըրաւ: Կը զգար որ Խաստուր գիւղը, որու վրայ ժառանգական ոչ մէկ իրաւունք ունէր, մատներու արանքէն ահա կը սպրդէր: Արդէն Կովկասէն եկող տարագիրներու պատճառով բաւական գլխացաւանք ունեցեր էր, հիմա ալ որ Ռէս Գեւոյի Ասլան բէկը եկաւ, խնդիրը պիտի բարդանար: Հասան աղան խելօք, հեռատես մարդ մը, վճռեց փոխանակ կռուով ամէն ինչ կորսնցնելու, անուշութեամբ քիչ վնասով ելլել մէջէն:

Երկու ժամ վերջ Հասան աղան տէրտէրի հետ մտաւ Աւիւծ Գեւոյի մօտ: Առաջին աքլորականչին մօտ միայն հեռացան հիւրերը: Ամէն ինչ կարգադրուած էր: Հողերը այնքան տարիներ չահագործած ըլլալուն համար Հասան աղան համաձայնեցաւ երկու հարիւր չափ ցորեն տալ: Ջաղացքը որ հազիւ չորս տարի բանեցուցած էր, չորս եզով փոխարինեց: Իսկ ոչխարներու փոխարէն երեք կով իրենց հորթերով, երկու եզ, եւ մէկ մատակ խոստացաւ ուղարկել Աւիւծ Գեւոյին. եւ որպէս Թէ անոր սենեակին խեղճութիւնը տեսնելով՝ երկու գորգ եւ տասն հատ ալ Թաղիք:

Երբ երկու ընկերները առանձին մնացին ,Աւիւծ Գեւօն աչք կծելով նայեցաւ Թոփալ Սատանային:

— Հը Թոփալ, հիմա ասա, երկու չարաԹէն մեր տան մէջ հարսնիք կ'եղնի՞ Թէ չեղնիր:

— Հա՛, կ'եղնի,— համաձայնեցաւ Թոփալ Սատանան,— եԹէ կարգուելու միտք ունիս...:

— Ծօ, ք...մեռելի տղայ, քեզի կ'ըսեմ:

— Գեւօ՛, ախպէրս, ես ի՞նչ ընեմ, կարգուեմ իմա՞լ պահեմ զիմ կին:

— Ծօ, ծուռ, ես քու ախպէր, քու ընկեր, մէկ լէ էն կայ, որ դու մեր տան մէջ պիտի մնաս:

— Էդ իմա՞լ Թէ ձեր տան մէջ կը մնամ:

— Հէ՛յ հէ՛, քու մէր չմեռնէր Թոփալ Սատանայ: Ես աղջիկ լէ գտուկ իմ, ամէն բան լէ հազրած իմ, Սարգիս ախպօրս աղջիկ, Լուսիկ, տասնըութ տարին ընցեր է, զէն պիտի առնես:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

— « Օտարներու հպատակութեան գործողութիւնները կը կատարուին դատական նախարարութեան գրասենեակներուն մէջ, որոնք պէտք եղածին պէս կազմակերպուած չեն: Միւս կողմէ, տարօրինակ է որ ոչ քաղաքապետին, ոչ ալ նահանգապետին կը թոյլատրեն յանձնարարութիւններ տալ ստացական հպատակութեանց մասին, մինչդեռ անոնք միայն ի վիճակի են օգտակար տեղեկութիւններ տալու: Իմ կարծիքով, ստացական հպատակութիւնները պէտք է կատարուին փոխ - նախարարութեան մը մէջ որ կապուած ըլլայ արտաքին նախարարութեան հետ: Ես երեք դասի կը բաժնեմ Ֆրանսա հաստատուած օտարականները: Նախ սա պատուական մարդիկը որ ծանօթ են երկար ատենէ ի վեր, որոնց զաւակները Ֆրանսա ծնած ըլլալով, իրենց զինուորութիւնը կատարած են Ֆրանսայի մէջ եւ կամ ամուսնացած են Ֆրանսուհիներու հետ: Մեր շահը կը պահանջէ ֆրանսական հպատակ դարձնել զանոնք: Յետոյ կան անբաղձալիները: Ճամբու դրէք զանոնք: Ֆրանսան ստեղծուած չէ ուրիշ ազգերու աւելցուքները ժողվելու համար: Այս պայմաններուն մէջ, երրորդ դասը կը կազմէ առժամեայ, երբեմն հոսանք մը: Ես օտարատեաց չեմ, բայց սիրտս կը ցաւի տեսնելով որ Ֆրանսացի բանուորներ գործ չունին, երբ մեր երկաթուղիներու եւ զինուորական շինութեանց մէջ օտարականներ կը գործածեն »:

*** Լիլի շրջանին մէջ, Պելժիացի մը վտարման վճիռ ստացած ըլլալով, քաղաքապետարան գնաց, ծեծեց քաղաքապետը (64 տարեկան) եւ երկու քարտուղարները եւ յետոյ Պելժիա փախաւ:

Իտալիոյ պատասխանը յուշագրութեան պատճառեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ

Իտալական կառավարութիւնը չորսօր օր յանձնեց իր ծանուցագիրը՝ իբրեւ պատասխան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, որոնք խորհրդակցութիւն մը առաջարկած էին, Սպանիոյ գործերուն առթիւ:

Պատասխանը հաշտարար ըլլալով հանդերձ, յուսախաբութեան մատնեց Անգլիան եւ Ֆրանսան: Ծանուցագիրը կ՚ըսէ թէ Իտալիա պէտք չունի նոր հաւաստիքներ տալու Սպանիոյ քաղաքական անկախութեան, հետեւաբար եւ հողային ամբողջութեան մասին: Իտալական կառավարութիւնն ալ կ՚ուզէ որ Սպանիոյ ներքին պայքարները կասկածանքի եւ ընդհարումներու պատճառ չդառնան ազգերու միջեւ: Ուստի, պատրաստ է քննելու որ եւ է միջոց որ կրնայ աւելի ազդու դարձնել ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը: Ինչ կը վերաբերի կամաւորները ետ կանչելու հարցին, ծանուցագիրը կ՚ըսէ թէ ամէնէն առաջ Իտալիան էր որ Գերմանիոյ հետ մէկտեղ պահանջեց արգիլել կամաւորներու առաքումը, իբրեւ էական պայման ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան: Եւ այս առթիւ կը պատմէ հարցին մանրամասնութիւնը, մեղադրանքներ ալ ներկայացնելով: Իբրեւ եզրակացութիւն, կ՚առաջարկէ այս բոլոր խնդիրները քննել Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ: Իսկ ամէնէն վերջը կը յայտարարէ թէ՝ բոլոր պարագաներուն մէջ, Իտալիա պիտի չմասնակցի որ եւ է խօսակցութեան, ժողովի կամ խորհրդաժողովի ուր պաշտօնապէս հրաւիրուած չէ կամ չի մասնակցիր նաեւ գերմանական կառավարութիւնը:

Ինչպէս ըսինք, այս պատասխանը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց մասնաւորապէս Անգլիոյ մէջ: Բայց եւ այնպէս, կը յուսան ելք մը գտնել: Վարչապետը Լոնտոն վերադարձաւ, անձամբ ուսումնասիրելու համար Իտալական ծանուցագիրը: Հոմի թերթերը կ՚առաջարկեն խորհրդաժողով մը սարքել մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Իտալիոյ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ, բոլշեւիկներուն խաղերը չէզոքացնելու եւ կամաւորներու յետս կոչման խնդիրը քննելու համար:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ եղաւ Հայ մը, Նշան Պօյաճեան, Սեբաստիոյ, 55 տարեկան, որ փայտ բերելու գացած էր Ռօնի եզերքը: Մարմինը գտաւ իր տղան, Կարապետ Պօյաճեան, որ մօթօով բժիշկի գացած պահուն ծառի մը կը զարնուի եւ մօթօն կտոր կտոր կ՚ըլլայ: Բարեբախտաբար ինք անվնաս՝ կը հասցնէ բժիշկը որ սրտի հիւանդութեան կը վերագրէ մահը:

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ յաղթականօրէն յառաջ կը խաղան հիւսիսային Չինաստանի մէջ, համաձայն վերջին լուրերու: Մ. Նահանգներուն մէջ հետզհետէ կը զօրանայ հակաճափոնական հոսանքը: Ծերակուտական մը առաջարկեց պոյքոթ հռչակել Ճափոնի դէմ, մասնակցութեամբ բնր չահակից պետութեանց:

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ»ի խմբագրապետը, Պ. Վայեան Քութիւրիէ, որ սրտխղդաբար հիւանդանոց փոխադրուած էր կիրակի առտու, մեռաւ քիչ վերջը: Ծնած էր 1892ին: Փաստաբան էր, հրապարակագիր եւ գրագէտ: Մասնակցած է մեծ պատերազմին: Առաջին անգամ երեսփոխան ընտրուեցաւ 1919ին, յետոյ երկու անգամ վերընտրուեցաւ: Սուր գրիչ ունէր:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՖԱՇԻՍՏՆԵՐԸ նոր ժողով սարքած էին կիրակի օր, այս անգամ Լիվրփուլի մէջ: Հակառակորդները յարձակում գործեցին քարերով եւ աղիւսի կտորներով: Խոշոր քար մը հանդիպեցաւ ֆաշական առաջնորդին՝ Սըր Օ. Մոզլիի գլխուն, ծանրապէս վիրաւորելով: Առաջնորդը ուշաթափ ինկաւ, ուղեղը ցնցուած ըլլալով:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ մէջ ալ « Մաժինոյի գիծ » մը պիտի հաստատուի, ինչպէս յայտարարեց վարչապետը, խօսելով Հունգարիոյ սահմանակից քաղաքի մը մէջ: Վերազինումը յառաջ պիտի տարուի մեծ թափով: Զօր. Կամլէն, Ֆրան-

սայի սպարապետը, երկու շաբաթ պիտի մնայ Պուքրէշ, խորհուրդներ տալու եւ ռազմափորձերուն մասնակցելու համար:

ԵՐԿՈՒ ԱՆԾԱՆՕԹ ԹՌՉՈՒՆԱՒՈՐ կիրակի օր յարձակեցան սպանիական շոգենաւի մը վրայ որ Խ. Միութենէն կուգար եւ ընկղմեցին Ալժերիոյ բացերը: Ռմբակոծութիւնը տեւեց մէկ ժամ եւ շոգենաւը կրակ առաւ:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ԲՆԱԿՈՂ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ համագումարին առթիւ, մեծ հացկերոյթ մը տրուեցաւ կիրակի օր, հովանաւորութեամբ Հանրապետութեան նախագահին, որ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ, բացատրելով անոնց պարտականութիւնները: «Դուք պէտք է օրինակ հանդիսանաք միութեան եւ ուժի: Ձեր մէջ թող գտնուի միայն մէկ կուսակցութիւն,— Ֆրանսայի կուսակցութիւնը »:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆՆԵՑՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 15 Հոկտեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր ակումբին մէջ:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, Չորեքշաբթի, 13 Հոկտեմբերին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կէօմիտէին ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ծանօթ հաւաքատեղին:

ՊԸՄՕՆԻ (Մարսէյլ) «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ, 15 Հոկտ. երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

"Հ. Յ. Դ. ՕՐ"Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Անիէռի քաղաքապետարանի նորակառոյց շէնքին մէջ (Salles Municipales du centre administratifet Social):

Կը մասնակցի Եփրատ նուագախումբը Օնոսեանի ղեկավարութեամբ:

Ուրիշ մանրամասնութիւններ շուտով:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետութեան շէնքին մէջ:

Ընկերահաւաքական թէյասեղան Մարսէյլի մէջ

Ի ՊԱՏԻՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Վ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԵՒ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

Կազմակերպուած Մարսէյլի ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կողմէ, հովանաւորութեամբ Շրջանային կոմիտէի այսօր, Երեքշաբթի ժամը 8.30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ:

Մուտքը՝ 5 ֆրանք: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԹՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ կը կազմակերպէ իր տարեկան ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐԸ յառաջիկայ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12Ի ԿԻՐԱԿԻ օրը, ժամը 14էն 20:

Կը խնդրուի բոլոր հայ կազմակերպութիւններէն նկատի առնել սոյն թուականն ու ժամը եւ չխաչաձեւել:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Սկսանք զրկել

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Օ. Ղ.— Սեպտ. 1
Վ.ՕՔՎԻՐԶ, Գար.— Սեպտ. 1
ՆԻՍ, Մ. Ս.— Սեպտ. 1
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Ա. Հ.— Սեպտ. 1
ՎԻՐՈՖԼԷՑ, Խ. Գ.— Սեպտ. 1
ՍԷՆ ՓԻԷՌ ՊԷՆԻԹ, Ար.— Սեպտ. 1
ՓԱՐԻԶ (9), Հող.— Սեպտ. 5
ԹԱՐԱՐ, Տիկ. Ա. Գ.— Սեպտ. 1
ՔԱՆ: Շ. Վ.— Սեպտ. 1
ՌՕՄԱՆ, Կ. Շ.— Սեպտ. 1
ԱՆԻԷՌ, Վ. Տ. Մ.— Սեպտ. 5
ԳԱՊ, Մ. Գ.— Սեպտ. 11
ՎԻԷՆ, Գ. Ա.— Սեպտ. 11
ՎԻԷՆ, Յ. Զ.— Սեպտ. 11
ՎԻԷՆ, Մ. Մ.— Սեպտ. 11
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տիկ. Պ.— Սեպտ. 14
ՔԱՇԱՆ, Մ. Հ.— Սեպտ. 14
ՍԷՆ ՍԱԹԻՒՐՆԷՆ, Մ. Պ.— Սեպտ. 14
ԼՈՆՏՈՆ, Ռ. Թ.— Սեպտ. 16
ՊԱՆՆԵՈԼԷ, Ա. Զ.— Սեպտ. 17
ՓԱՐԻԶ (19), Ա. Ն.— Սեպտ. 21
ՎԻԷՆ, Պ. Զ.— Սեպտ. 22
ԹՈՒԼՈՆ, Օ. Պ.— Սեպտ. 23
ԹՈՒԼՈՆ, Սարգ.— Սեպտ. 24
ՌՕՆԻ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ճ.— Սեպտ. 28
ԱՔՐԱ, Լ. Յ.— Սեպտ. 27
ՓԱՐԻԶ, Ա. Մ.— Սեպտ. 29
ՕՐԼԷԱՆՎԻԼ, Ա. Գ.— Սեպտ. 30
ՓԱՐԻԶ (11), Դաւ.— Սեպտ. 30
ԱՆՎԷՐՍ, Ն. Զ.— Հոկտ. 1
ՓԱՐԻԶ (13), Տիկին Դ.— Հոկտ. 1
ՓԱՐԻԶ (15), Ա. Շ.— Հոկտ. 1
ՌՕԱՆ, Խ. Յ.— Հոկտ. 6
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Դ. Մ.— Հոկտ. 6
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Թօփ.— Հոկտ. 6

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՓԱՅՏԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ն
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 - 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ_ՃԱՇԱՐԱՆ
Sphinx
2, Rue Boutebrie, Paris(5)
Tél. Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny
Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ
Անարատ օղի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ)։
Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն: դիւրամատչելի գին:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
La Maison de la Photo
Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնական, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով: Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով չանք չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:
Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, 50, Bld. Longchamp, Marseille
Tél. : National 13-16

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
Մեկնումի պատճառաւ ծախու է դիւրամատչելի պայմաններով Մարսէյլի կեդրոն վայրի մէջ 12 տարիներէ ի վեր գեղեցիկ յարկաբաժիններու մէջ հաստատուած դերձակատուն մը՝ շատ լաւ յաճախորդներով:

60 հազար ֆրանքի անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներու մեթրերը կը ծախենք նախկին գիներով (հրապարակի ներկայ գիներէն 100էն 60—80 պակաս): Լաւագոյն պատեհութիւնը Մարսէյլի հայ դերձակներուն: դիմել Tailleur, 16 Rue de la Bibliothéque, Մարսէյլ:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Յանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, մրիքօթաժի, զուլպաներու եւն.ի համար: Ամեն տեսակ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:
Կը յանձնարարենք Ռուսաստան զրկել Underwood եւ Royal գիրաշարամեքենաներ, որոնց առաքումը կ՚ընենք ուղղակի Ամերիկայէն:
Փափաքողներու կը զրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:
Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77, 67-78

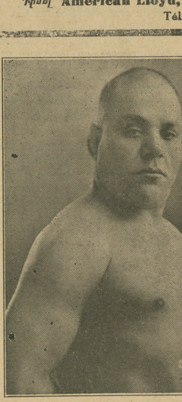

Զարլի Մանուկեան [illegible]
նօթ հայ ըմբիշը, [illegible]
խաբերդցի, որ վեր[illegible]
նայի մէջ յաղթեց հոլ[illegible]
գարիոյ ախոյեանին եւ
մասնակցեցաւ Ամերիկայի
եւ Լոնտոնի մէջ կար[illegible]
ւոր մրցումներու, ապ[illegible]
հովելով յաղթանակներ
Այժմ հրաւիրուած է
մրցումի իրան եւ [illegible]
րիա,— կը մեկնի քան[illegible]
մը օրէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Ես այդ հասկանում եմ, եւ մինչեւ անգամ բնական եմ համարում, որովհետեւ նրանք դարերով այդպէս վարուել են Հայի հետ եւ նոյն կերպով շարունակում են: Այդ դարձել է Թուրքի եւ Քիւրդի համար մի տեսակ կենսական պահանջ, առանց որին նրանք հաւիւ թէ կարող են ապրել:

Բայց երբ որ Հայը վարւում է իր համազգիների հետ աւելի վատթար, քան թէ Թուրքը եւ Քիւրդը, այդ ենթադրութեան դժուար է համբերել:

Ես այս խօսքերը էֆէնդու երեսին ասեցի, եւ նա մի բառ եւս չը գտաւ պատասխանելու:

— Ես դրանից վատը կ՚ասէի նրան, խօսակցութեան մէջ մտաւ Հայրապետը, — բայց հայրս միշտ մեզ խրատում է, թէ պէտք է լուռ մնալ, թէ պէտք է զգոյշ լինել. մի օր ազատութիւն կը լինի մեզ... պէտք է համբերել ... չը գիտեմ, մինչեւ ե՞րբ պէտք է համբերել ...

— Մինչեւ Յիսուս Քրիստոսի գալուստը... հեգնօրէն պատասխանեց Վարդանը: — Բայց ափսոս մինչեւ այն ժամանակը աշխարհի երեսին մի Հայ էլ չի մնայ, որ իր ազատութիւնը տեսնէ. բոլորը քուրդ կամ Թուրք դարձած կը լինեն ...

— « Համբերութիւնը կեանք է» ... խօսեց ծերունին քարոզի ոճով: — Մեր տէրտէրները, մեր վարդապետները միշտ այդ են քարոզում մեզ: Ախար մի օր կը լինի, որ Աստուած կը մտաբերէ իր կորուսեալ ոչխարներին ... Պէտք է համբերել, զաւակներս... « Համբերութիւնը կեանք է » ...

— Համբերութիւնը մահ է, պատասխանեց Պ. Դուդուկջեանը, որ մինչեւ այն ատեն չէր խօսում եւ լուռ լսում էր նրանց վիճաբանութիւնը: Երիտասարդի գունատ դէմքը այժմ բոլորովին դեղնեց եւ նրա նուրբ, նոյնպէս գունաթափ շրթունքը սկսեց դողդղալ:

— Համբերութիւնը մահ է ... կրկնեց նա վրդովուած ձայնով, — գերեզմանի մէջ միայն մարդ սովորում է համբերող լինել ...: Մի այսպիսի հրէշական համբերութիւնը, որ ունենք մենք, տանում է դէպի անդառնալի կորուստ: Հրեաները շատ համբերեցին, աշխարհի բոլոր հալածանքներին դիմացան, սպասելով, թէ կը յայտնուի մի Մեսիա, որ կը վերանորոգէ սուրբ Երուսաղէմը եւ կը վերականգնէ Իսրայէլի հին փառքը ... եւ մինչեւ այսօր սպասում են ... Բայց մենք մի այսպիսի ակնկալութիւն եւս չունենք, չը գիտեմ, էլ ի՞նչ բանի ենք սպասում ...

— Մեր տէրտէրները, մեր վարդապետները համբերութիւն են քարոզում ... շարունակեց նա առաջուան մաղձոտ ձայնով: — Ախար նրանք քանդեցին մեր տունը եւ այս սարկական վիճակին հասցրին մեզ: Եթէ կայ մի բան, որ կարող է փրկել հարստահարուած եւ ճնշուած ժողովուրդներին, դա է՝ — բողոքը, ինչ կերպով եւ յայտնուելու լինէր նա: Դժգոհութիւնը, տրտունջը եւ իր վիճակից մի աւելի բարեբախտ վիճակի ցանկանալը՝ — ահա այն փրկարար շարժառիթները, որ կարող են մեզ ազատել ստրկութիւնից: Բայց համբերութեան մէջ խեղդւում են, մահանում են այս տեսակ բարձր ձգտումները ...

Ծերունին ոչինչ չը պատասխանեց: Վարդանը եւ Հայրապետը բռնեցին երիտասարդի ձեռքը եւ բարեկամաբար սեղմեցին: Ծերունու միւս որդիները ոչինչ չը հասկացան եւ իրանց մտքում ասացին — ահա մի ուրիշ խենթ եւս:

Ծերունին հրամայեց հիւրերի համար քնելու տեղ պատրաստեն, իսկ ինքը որդիների հետ, բարի գիշեր մաղթելով հեռացան: Տան հարսներից մէկը, երեսը կալած, եկաւ անկողիններ պատրաստեց:

Օդայի մէջ ճրագը դեռ վառվում էր: Երկու հիւրերը իրանց անկողիններում երկար անքուն մնացին: Պարոն Դուդուկջեանը կրկին վառեց իր կիսատ մնացած սիգարը եւ սկսեց ծխել: Վարդանը նկատեց նրան.

— Բարեկամ, ձեր լեզուն անհասկնալի է. դուք հազիւ թէ կարող կը լինէք այս տեղ մի գործ շինել ... ժողովրդի հետ խօսելու համար պէտք է հասկնալու առակներ եւ առածներ գիտենալ ... Քրիստոս իր առակներով աւելի գործ շինեց, քան թէ բարձր վերացական քարոզներով:

— Այո, ես չը սովորեցի ժողովրդի լեզուն ... պատասխանեց Պ. Դուդուկջեան եւ լռեց:

ԺԸ.

Օդայի մէջ իւղային կրակը դեռ վառւում էր, տարածելով իր շուրջը աղօտ լոյսը: Վարդանը երկար մնաց անքուն: Այն գիշերուան խօսակցութիւնները գրգռել էին նրա ուղեղը: Նա յիշում էր ծերունու որդիների սառնասրտութիւնը դէպի իր եւ նորեկ հիւրի «Քարոզները»: Նա զարմանում էր, որ այնպէս կասկածանքով էին նայում այդ ոգելից եւ ազնիւ երիտասարդի վրայ: Միւս կողմից, նրա սիրտը խռովում էր երկու սէր, որոնք չէին տարբերւում միմեանցից իրանց բնաւորութիւնով.— մէկը հարստահարուած գիւղացու սէրը, միւսը, Լալայի սէրը, որ նոյնպէս բարոյական հարստահարութեան ենթակայ էր:

Նա աչք ձգեց, տեսաւ, որ նորեկ երիտասարդը քնած էր: Ճրագի աղօտ լուսով նկարւում էր նրա գունաթափ եւ մաշուած դէմքը, որի սուր գծերի մէջ արտայայտւում էր մի հաստատուն բնաւորութիւն: Նրա քունը անհանգիստ էր:

Տենդային պառանցութեան մէջ ա[illegible]ջւում էր նա: Երբեմն նրա ցամաք [illegible] թունքը շարժւում էին, եւ լսելի էին լինում խառն, կցկտուր խօսքեր, ֆը[illegible]րանսերէն եւ հայերէն լեզուով:

« Գիւղացիներ ... հասաւ ժամը ... ձեր [illegible] ձեր արիւնով պիտի գնէք ... ազա[illegible]տութիւնը ... ներկան ... ապագան ... մեզ է պատկանում ... ցոյց տուէք ... քաջեր ... որ Թուրքի ... երկ[illegible] թի գաւազանը ... բոլորովին չէ մ[illegible] հացրել .... ձեր մէջ կեանքը... եւ ... ազատութեան ... զգացմունքը ... պիտի գ[illegible] կրակի ... եւ ... սրի մէջ ... պիտի գ[illegible]նենք... մեր... փրկութիւնը ... առաջ .... քաջեր ...

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»
Փարիզի եւ Եղիպտոսի Յառաջի ցրիչ
Գ Ա Ի Ն Ց Ի Ն

JE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

MERCREDI 13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3549

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՌԱԿՈՒՍԻ ԱՆԻՒ

»»»» o ««««

Չէ՞ք ընդունիր թէ այս մաշած բացատրութիւնը ճիշդ ու ճիշդ պատկերն է մեր այսօրուան կեանքին, արտասահմանէն մինչեւ Երեւան :

Երէկ ծրար մը թերթ ստացանք Հայաստանէն, Սեպտ. 6-15. ծրար մըն ալ՝ զանազան գաղութներէ : Եւ անշուշտ, ամէնէն առաջ աչք մը նետեցինք առաջիններուն վրայ,— «Խ. Հայաստան» : փնտռեցինք լուրեր՝ որ ուղղակի կապ ունենային մեր կեանքին հետ : Աչքէ անցուցինք խմբագրականները, գոնէ տող ընդ մէջ հասկնալու համար թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ կամ ինչ կը խորհին մեր հայրենիքին մէջ :

Ցուցախարութիւն, ինչպէս միշտ : Դուք ալ կրնաք փնտռել եւ գտնել ամէն բան, բայց այն բոլորէն որ կրնան կազդուրիչ տպաւորութիւն մը գործել :

«Խ. Հայաստան»ի լուրերու բաժինը ե՞րբ կապ ունեցած է Հայկական Արտասահմանի հետ : Իսկ խմբագրականները, որոնց կէսը Մոսկուայի «Փրավտա»ն կը ճարէ, հեռագրով եւ թխածոյ թարգմանութեամբ, սարէն - ձորէն հէքեաթներ են : Եւ կամ կուսակցական - պետական «մերկացումներ», որոնք այլեւս հազարումէկ գիշերներու տպաւորութիւնը կը գործեն :

Կը դառնանք սորին, Արտասահմանի մամուլին :

Ահաւասիկ ծրար մը «Բանուոր», Ամերիկայէն : Եւ խորագիր մը շառաչուն,— «Պէտք է ջախջախուին ու փոշիանան բոլոր դաւաճանները : Մենք ցնծութեամբ կ'ողջունենք խորհրդային իշխանութեան անողոք ընթացքը ժողովուրդի թշնամիներու դէմ » :

Սպառնալիքը ուղղուած է անո՛նց դէմ, որ մինչեւ հիմա կը կառավարէին Խ. Հայաստանը, կուսակցական թէ պետական ճակատին վրայ : Հատուած մը, իբրեւ լուսաբանութիւն.

— « Մեր սոեղծագործող ժողովուրդը եւ անոր աննկուն վարիչները, քիչ մը ուշացան նշմարելու այն երկերեսանի, աւերիչ դերը, որ սոցիալիստական վերականգ ծածկուած դաւաճաններու խմբակ մը կը խաղար, նպատակ ունենալով մեր հայրենիքը ենթարկելու հակախորհրդային հակաշինարարական թափթփուքներու աւերիչ բռնատիրութեան :

Այս ուշացումը սակայն պատճառ մը չէր, որ մեր հայրենասէր եւ կորովի վարիչները, ժողովուրդի շահերու պաշտպանութիւնը ապահովելու եւ սոցիալիստական հայրենիքի կառուցածքը փրկելու համար, խիզախ հարուածով մը չի ճմլէին դաւաճաններու այդ սեւ խմբակը » :

Այս՝ ձախ ճակատն է : Կարմի՛ր : Որքան ալ պղտոր ջուրեր հոսին Երեւանէն կամ ամբողջ Խ. Միութենէն, ան իր գիտցածէն չի շեղիր : « Տէրն մեր սաստ » :

Տէրը անզուգական հայրենասէր, տիպար յեղափոխական էր երէկ, 15 – 20 տարիէ ի վեր, — փառաբանե՛նք : Այսօր կը հռչակուի « դաւաճան, լրտես, ժողովուրդի թշնամի », — ճզմե՛նք :

— Բայց ի՞նչպէս, մէկ օրէն միւսը, այն ալ խումբ խումբ : Ամբողջ սերունդ մը ժողովուրդի թշնամի ...

— Ջախջախե՛նք, ճզմե՛նք, փոշիացնե՛նք : Եւ պարենք, պարե՛նք ցնծագին անոնց դագաղներուն վրայ : Կեցցէ՛ մարդկութեան առաջնորդը, մեր հայրիկը, հանճարափայլ Սթալինը, որ մէկ զարկով զարնէ հազար ...

Այս միւսն ալ աջն է,— « Արեւ » կամ « Պայքար ».

— Թող Դաշնակցութիւնը փոխէ իր քաղաքականութիւնը, թող դադրեցնէ իր թշնամութիւնը՝ Հայաստանի դէմ, յետոյ կը խորհինք գաղութներու կազմակերպութեան կամ փրկութեան մասին :

Մնաց որ, առաջինը արդէն գտած է փրկութեան լաստն ալ,— Հայ. եկեղեցի, Բարեգործական եւ ռամկավար – ազատական կուսակցութիւն :

Ա՛լ մի հարցնէք թէ այդ երեք ազդակներէն իւրաքանչիւրը ի՛նչ կը ներկայացնէ, այսօրուան կացութեան մէջ : Այս կամ այն գաղութին մէջ :

Մի՛ հարցնէք, դարձեալ, թէ այդ երեքին վրայ հաստատուած կազմակերպութիւն մը կը համապատասխանէ՞ այն պահանջներուն, որ կ'արծարծուին 1922էն ի վեր եւ որ աւելի բարդ հանգամանք ստացած են այսօր, իբրեւ հետեւանք ներքին եւ արտաքին վերիվայրումներու :

Կարմիր թէ դեղին, իրենք ալ գիտեն որ կանգնած են խախուտ գետնի վրայ : Բայց, իրենց պաշտօնը խելք ծախել է, ոչ թէ հարց լուծել : Ուստի, կ'ըսեն ու կը գրեն ինչ կուգայ գրչի տակ : Հոգ չէ թէ փաստերով հեռանան ե՛ւ իրականութենէն ե՛ւ սեղանի վրայ դրուած խնդիրներէն :

Եւ այսպէս տարիներ շարունակ : Նոյնիսկ այն պահուն երբ վերադնահատման փորձեր ալ կը կատարուին, իբրեւ հետեւանք Հայաստանի եւ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ պատահած աննախընթաց դէպքերուն : Եւ այն ժամուն, երբ հետզհետէ անտանելի կը դառնայ գաղութներու վիճակը, թէ քաղաքական բարդութեանց եւ թէ ազգայնական մոլեռանդութեանց հետեւանքով :

Ու մինչ աշխարհ ելքեր, մերձեցման ուղիներ կը փնտռէ, կը փորձէ կարելի եղածին չափ հարթել խոչընդոտները, մեր մէջ նոյն քառակուսի անիւն է որ կը թաւալի : Այսինքն կը ճռնչէ, իր պտոյտին մէջ խեղդելով տրամաբանութեան ձայնը :

Թերեւս մամուլը ոչ մէկ տեղ այնքան բացասական դեր կատարած է ճակատագրական պահերու մէջ, որքան հայկական ճակատին վրայ :

Արդեօք անո՞ր համար որ Արեւմուտքի յառաջապահներն եղած ըլլալով Արեւելքի մէջ, կը կարծենք թէ որ եւ է նոր վկայականի պէտք չունինք, ծովէն ծով նետուելէ վերջն ալ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Ձախակողմեան մեծամասնութիւն

Ներքին նախարարութեան պաշտօնական տեղեկագրին համաձայն, կիրակի օր ընտրուած են 1054 անդամներ՝ նահանգայի ժողովներու (1521ի վրայ). եւ 1127 անդամներ՝ շրջանային խորհուրդներու համար (1867ի վրայ) : Համեմատականի կը մնան եւ յառաջիկայ կիրակի պիտի ընտրուին 467 անդամներ :

Աջակողմեան թերթերը մասնաւորապէս կը շեշտեն թէ պարտութիւն կրած են համայնավարները, քանի որ նախկին հինգը կրցան պահել, 3 նոր աթոռ շահեցան, երկու հատ կորսնցուցին, իսկ համեմատականի կը մնան միայն 3 թեկնածուներ : Արմատականները, պահած են իրենց 314 անդամները, շահած՝ 33, կորսնցուցած՝ 56, ամեմատականի կը մնան՝ 195 : Ընկերվարականները պահած են իրենց 80 աթոռները, շահած՝ 19, կորսնցուցած՝ 7, համեմատականի կը մնան՝ 77 :

Մասնագէտներ միւս մանրամասնութիւններն ալ քննելով, գիտել կուտան թէ քաղաքական կուսակցութիւնները եւ մասնաւորապէս ձախերը աննախընթաց ճիգեր թափեցին, կուսակցական - քաղաքական հանգամանք տալու համար այս տեղական ընտրութեանց, բայց իրենց սպասած արդիւնքը չգտան : Նահանգային խորհուրդներուն մէջ, որոնք քիչ - շատ քաղաքական հանգամանք ունին, ընտրուած 899 անդամները շրջանը լրացած պատգամաւորներ էին եւ փոփոխութիւններ տեղի ունեցան միայն 154 պարագաներու մէջ : Ուրեմն, վերընտրելով անոնք որ կը պաշտօնավարէին վեց տարիէ ի վեր, ընտրողները նկատի ունեցած են ոչ այնքան քաղաքական - կուսակցական տեսակէտներ, այլ տեղական ծառայութիւնները : Ուրիշ խօսքով, անհատական արժանիքները աւելի ազդած են ընտրութեանց վրայ, քան կուսակցական հանգամանքը, Այնպէս որ, կարելի չէ վճռապէս ըսել թէ Ժողովրդական Ճակատը շահեցա՞ւ թէ կորսնցուց : Այդ ճակատին կուսակիցները 82 աթոռ շահեցան եւ 99 աթոռ կորսնցուցին, իսկ աջակողմեան եւ կեդրոնի հոսանքները շահեցան 72, կորսնցուցին 55 : Ամէնէն աւելի շահեցան ընկերվարականները, իսկ արմատականները յուսախաբ եղան : Համայնավարները այս անգամ աւելի շատ քուէ շահեցան քան 1931ին, բայց ասոր պատճառը այն է որ կուսակցութիւնը թեկնածուներ ներկայացուցած էր ամէն վայրի մէջ, չնդալից քարոզութիւններ կազմակերպելով : Բայց, չստացան համապատասխան արդիւնքը :

Ընտրութեանց անմիջական արդիւնքներէն մէկը եղաւ Ֆրանքի սակին բարւոքումը : Երկուշաբթի օր, Փարիզի սակարանին մէջ տոլարը կ'արժէր 30.10, մինչ 30.33 էր ուրբաթ օր. իսկ անգլիականը՝ 149.20, փոխան 150.20ի : Իրիկուան դէմ տոլարը իջաւ մինչեւ 30.07, իսկ անգլիականը՝ 149ի :

Անգլիա եւ Ֆրանսա կը խորհին Ժընեւ հրաւիրել նաեւ Գերմանիան եւ Խ. Միութիւնը

—o—

Իտալիոյ ժխտական պատասխանէն վերջը, անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները անընդհատ կը խորհրդակցին, ելք մը գտնելու համար : Վերջնական որոշումը պիտի տրուի Անգլիոյ դահլիճին նիստէն վերջը : Թէեւ Ֆրանսա տրամադիր կ'երեւայ անմիջապէս գործի ձեռնարկելու, բանալով ֆրանքօ-սպանիական սահմանագլուխը, սակայն նոյնքան զօրաւոր հոսանք մը լաւագոյն կը համարի ուրիշ ելք մը գտնել, խորհրդակցութեան հրաւիրելով Գերմանիան ալ, ինչպէս կը պահանջէ Իտալիա : Այդ պարագային Ֆրանսա հաւանաբար պիտի առաջարկէ որ հրաւէր ուղղուի նաեւ Խ. Միութեան :

Թէ Փարիզի եւ թէ Լոնտոնի մէջ համաձայն չեն որ կամաւորները ետ կանչելու խնդիրը յանձնուի Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնախումբին, ինչպէս կ'առաջարկէ Իտալիա : Երկու կառավարութիւններն ալ ժամանակի կորուստ կը նկատեն այս ձեւը : Բայց մասնաւոր ընդդիմութիւն չկայ Գերմանիան ալ հրաւիրելու մասին : Ֆրանսայի արտաքին նախարարը աջի օր այս մասին տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պերլինի ֆրանսական դեսպանին հետ, որ Փարիզ կը գտնուի : Միւս կողմէ, Ֆրանսա այժմէն միջոցներ կը խորհի, անմիջական գործողութեան դիմելու համար, եթէ ծրագրուած խորհրդակցութիւնը վերջնապէս ջուրը իյնայ : Վարչապետ Պ. Շօթան աջի օր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին գործերու, ազգ. պաշտպանութեան եւ ուրիշ նախարարներու հետ : Տակաւին յայտնի չէ թէ ի՛նչ միջոցներ նախատեսուած են. բայց ընդհանրապէս կը կարծուի թէ Ֆրանսա պիտի բանայ սահմանագլուխը, գէնք եւ զինուոր ղրկելու համար Սպանիա : Ամէն պարագայի մէջ, հաւանական չի համարուիր որ Ֆրանսա գրաւէ Սպանիոյ Մինորքա կղզին, հակակշռելու համար Մայորքայի գրաւումը՝ Իտալիոյ կողմէ :

Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը հրահանգ ստացաւ իր կառավարութեան տեսակէտները հաղորդելու անգլիական կառավարութեան : Հակառակ Իտալիոյ ժխտական պատասխանին, Անգլիոյ մէջ կը կարծեն թէ ամէն դուռ փակուած չէ եւ կարելի է ելք մը գտնել փոխադարձ բարեացակամութեամբ : Ասոր համար ալ, անգլիական կառավարութիւնը միշտ կը շարունակէ բանակցութիւններ՝ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն հետ :

Առաջին ընտրութիւնները Խ. Միութեան մէջ

—o—

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին որոշումով, նոր սահմանադրութեամբ նախատեսուած ընտրութիւնները պիտի կատարուին դեկտեմբեր 12ին : Ընտրական պայքարը բացուած է հոկտեմբեր 12էն սկսեալ : Ընտրութիւնները պիտի կատարուին 56 շրջաններու մէջ՝ ընդհանուր միութեան Գերագոյն Խորհուրդին համար, իսկ 574 շրջանակներու մէջ՝ շրջանային խորհուրդներու համար :

*** Հոկտեմբեր 11ին մահուան դատապարտուեցան երկու խորհրդային պաշտօնատարներ, որոնք ամբաստանուած էին թէ խափանարար ձեռնարկներ կատարած են հողագործութեան մէջ :

*** Հիւսէյին Ռահմանով, Ատրբէջանի Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին նախագահը, վերջնապէս «հաշուեյարդարի ենթարկուեցաւ», ամբաստանուած ըլլալով թէ պետութեան շահերուն դէմ գործած է :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՁՕՐԱԿՈՉ

Ուրեմն, կը կանչուին արդէն ...

Անցեալ օր, կարդալով 1937ի զինուորցուներու երկրորդ շարքին զօրակոչը, մեքենաբար կը հաշուէի օրերը, — այսօր վաղը կը կանչեն նաեւ միւսները :

Երէկ արդէն կը հասնէին առաջին լուրերը, Փարիզէն թէ գաւառէն :

Կանչուած են բուն զինուորցուները, 20 — 21 տարեկան, ծառայելու համար իրենց տարեկիցներուն հետ :

Տեղ - տեղ կը խօսին մինչեւ 33 տարեկաններու մասին : Կը կարծեմ թէ հարցը կը վերաբերի անոնց որ յանձնառութեան գիր ստորագրած էին, իրենց հպատակութիւնը դիւրացնելու համար :

Ահա այսպէս գործնական ձեւ կ'առնէ հարց մը, որ այնքան պիւն պրղտորեց, 1936 դեկտեմբերէն ի վեր, երբ առաջին անգամ կը հրապարակուէր լուրը :

Ինչպէս դիւրին էր նախատեսել, բանի չյանգեցան հայկական եւ «հայասիրական» բոլոր ճառերը—«այս կ'ուզենք, այն կ'ուզենք » — գրաւոր թէ բերանացի :

Կառավարութիւնը իր հրամանը կը գործադրէ այնպէս ինչպէս ծրագրած էր.— կ'երթաս կը ծառայես, յետոյ հպատակութիւն կը ստանաս, եթէ արժանի համարուիս :

Անոնք որ աւետաբեր հաւատիքներ կը տարածէին 72 համայնավար երեսփոխաններու անունով, անոնք այսօր սեփական խմբակ — «հայալեզուեան սեկցիա» կազմելու եւ թերթ հրատարակելու իրաւունքէն անգամ զրկուած են : Բուն իսկ համայնավար կուսակցութեան հրամանով :

×

— Երկու աղջիկներ ալ կանչուած էին մեր թաղի զինուորագրութեան գրասենեակէն, կը պատմէր, երէկ, բարեկամ մը :

— Անշուշտ անունի շփոթութեամբ :

— Այո, ի՞նչպէս գիտնան Սիրարփի, Արաքսի, մա՞նչ են թէ աղջիկ :

— Անցեալ տարի ալ մեր թաղին մէջ այդպիսի բան մը պատահեցաւ : Քրսանինց մը կանչեր էին, Հիլալ : Եւ զինուորագրութեան գրասենեակին մէջ գտան քսան տարեկան աղջիկ մը, վարդի պէս բացուած ... Տրապիզոնցի ծանօթ ընտանիքի մը զաւակն էր, ծնած տարագրութեան ճամբուն վրայ, թրքական հիւանդանոցի մը մէջ : Ատոր համար ալ կոչեր էին Հիլալ (Մահիկ) : Միշտ պիտի ունենանք այսպիսի պատմութիւններ :

×

— Ի՞նչպէս կարելի է օգնել զօրանոց մտած զինուորներուն :

— Կառավարութիւնը հաւասարապէս պիտի հոգայ բոլորին ալ, առանց խտրութեան :

— Խօսքս բարոյական աջակցութեան մասին է :

— Սպասէ որ քիչ մը տեղաւորուին : Անշուշտ օգտակար կ'ըլլայ հայերէն թերթ եւ գիրք ղրկել, ինչպէս կ'ընեն տեղացիները : Կայարաններու մէջ հանդիպած չէ՞ք մանուկ տուփերու, որոնց վրայ փակցուած ազդ մը կը հրաւիրէ քաղաքացիները՝ հոն ձգել աւելորդ լրագիրները, զինուորներուն ղրկելու համար : Մենք պէտք չունինք այդ միջոցին դիմելու, բայց պարտաւոր ենք մտածել, միշտ կենդանի պահելու համար կապը :

ՎԱՀԷ

ՁԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

»»»» o ««««

ԼԻՈՆ, 10 Հոկտ. (Յառաջ).— Ինչպէս նախորդով գրած էի Հայերու զինուորագրութեան մասին, 21էն վեր տարեկաններուն, այսօր այդ խնդիրը աւելի բարդ հանգամանք մը ստացած է :

Արդարեւ անոնք որ բժշկական քննութենէն վերջ զինուորագրութեան գրասենեակը գացած եւ հարկ եղած թուղթերը ստորագրած են, կը կանչուին նոյն գրասենեակին կողմէ : Անոնց հրահանգուած է հոկտեմբեր 20ին ներկայանալ, միանալու համար իրենց յատկացուած զօրագունդերուն : Իրենց եկած կոչնագիրներուն մէջ նշանակուած են երթալիք վայրն ու դասը.— հետեւակ կամ ձիաւոր եւայլն :

Կ'իմանամ թէ կոչնագիր ստացողներուն մէջ կը գտնուին այնպիսիներ, որոնք թէեւ բժշկական քննութենէ անցած, բայց պատկան մարմնին չեն ներկայացած եւ յանձնառութեան որ եւ է թուղթ չեն ստորագրած :

Հանգոյց մըն է այս, զոր չկրցաւ քակել մեր գոյգոյն մարմիններէն ոչ մէկը : Թէեւ ուշ, բայց կրկին սխալուած ենք հարց տալ թէ ո՞րն է օրէնքին տրամադրութիւնը : Ու խորհիլ ալ երթալիքները հազիւ տասը օր ունին իրենց անձնական կամ առեւտրական գործերը կարգադրելու համար ...

Լաւ եւ Տէրսիմի մասին

—•—

« Յուսաբեր»ի մէջ կը կարդանք.—

Արժանահաւատ տեղեկութիւններու համաձայն Թուրքերը Տէրսիմի շուրջը զինուորական մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնեն կռիւը յառաջիկայ տարի շարունակելու համար : Պատրաստութիւններ կը տեսնեն նաեւ բոլորովին գաղուած է — չի համապատասխաներ իրողութեան : Միայն այն փաստը, որ Թուրքիոյ վարչապետը կը խօսի ապստամբ վեց ցեղախումբերու մասին, երբ ամբողջ աշխարհ գիտէ, թէ ապստամբ վիճակ ունի ամբողջ Տէրսիմը — ապացոյց է, որ Թուրքիա սուտ կը խօսի : Մոռնալու չէ, որ Տէրսիմի ապստամբութեան ամբողջ շրջանին էնկիւրի երբեք ըսած չէ, թէ ապստամբած են միայն վեց ցեղախումբեր, այլ միշտ խօսած է ամբողջ Տէրսիմի անունէն, յայտնելով, թէ անոր 115.000 ժողովուրդը, մեծով - պզտիկով, ըմբոստացած է կառավարութեան դէմ, ճակատ հանելով շուրջ 30.000 կռուողներ :

250,000 հոգի դէմ դիմաց Չինաստանի մէջ

—o—

Փէքինէն կը հեռագրեն թէ այս միջոցին մեծ ճակատամարտ մը կը մղուի Հոփէյի նահանգին մէջ : Դէմ դիմաց կը գտնուին 250.000 զինուորներ, չինացի եւ ճափոնցի :

Շանկայի ռմբակոծութիւնը կը շարունակուի կատաղօրէն : Արեւը չորցուցած ըլլալով ռազմադաշտը, որ անանցանելի կը համարուէր իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու, ճափոնցիները անմիջապէս վերսկսան յարձակումը : Ճափոնական օդանաւերը անվերջ կը ռմբակոծեն չինական դիրքերը : Մասնաւոր պատրաստութիւններ տեսնուած են, Չինացիները դուրս հանելու համար Շանկայի միջազգային թաղամասէն :

Զինուորական մասնագէտներ կը հաւատեն թէ ճափոնցիները 150 մղոն յառաջ խաղացած են մէկ ամսուան ընթացքին, գրաւելով 40.000 քառ. մղոն հող՝ Փէքինի հարաւակողմը :

Հակառակ հրատարակուած հերքումներուն, իրապէս թղթակիցներ կը պնդեն թէ ճափոնցիները թունաւոր կազեր կը գործածեն, որոնք ահռելի հետեւանքներ կ'ունենան : Թղթակից մը տեսեր է շատ մը Չինացիներ որոնք նոր կազէ մը զգնուած ըլլալով, ոչ կրնային լսել, ոչ ալ խօսիլ :

(ՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷ ԴՈՒՐՍ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Քաղաքականութիւնն է որ դարերէ ՚ի վեր սատանձնած է կարգ, կանոն, խաղաղութիւն, պատերազմ, մինչեւ իսկ ընկերական կեանք օրինադրելու առանձնաշնորհը: Բայց այս դարաւոր դրութիւնը փորձուեցաւ ու պակաս գտնուեցաւ: Ոչ միայն պակաս, այլ եւ վնասակար:

Ուրեմն քաղաքականութիւնը իր այլազան ու բազմազան խորհրդարաններով վիժեցաւ, ահա կը վիժի իր նպատակին չհասած: Ներկայ աշխարհին պատկերը բարձրախօս վկան է այս իրողութեան: Ինչ որ ամէնէն աւելի աննպաստ պարագան կը կազմէ, — ուժերու անհաւասարակշռութիւնն է, այսինքն՝ նիւթական ու բարոյական ուժերուն անհաւասարակշռութիւնը: Քաղաքական Խորհրդարանները, ըլլայ միապետական, ըլլայ սահմանադրական վարչաձեւերուն օրով, չկրցան գործնականացնել սա մարդկային սկզբունքը, թէ իրաւունքը բանականութեանն է, ոչ թէ ուժին: Այսօր, երէկ եւ ապահովաբար վաղն ալ, եթէ ներկայ խորհրդարանականութիւնը միայն շարունակէ, ուժն է որ կանխեց, կը կանխէ եւ պիտի կանխէ իրաւունքը:

Ուստի ձայն մը ահա կը լսուի Անգլիայէն, որ, ինչպէս գիտէք, խորհրդարանական անդրանիկ վարչաձեւին ծննդավայրն է.— «Գիտութիւնը ժողովուրդին մօտեցնել»: Ոչ այն իմաստով, ինչպէս ծանօթ է, այսինքն դասագիրքերով, քարոզութեամբ, փորձերով, աշխատանոցներով միայն. այլ հաստատելով, պարզապէս, ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ մը պաշտօնական, գործնական, մինչեւ իսկ բռնադատուած միջոցներով: Նշանաւոր գիտուններ, ինչպէս Սըր Ճէյմս Ճինս, Սըր Ա. Ս. Էտինկթըն, Ճիւլիըն Հըքսլի, Պերթրէնտ Րըսէլ իրենց բովանդակ փառքն ու կորովը սկսած են գործադրել, գիտական խուզարկութիւններով ձեռք բերուած նուաճումները հասարակաց ժառանգութիւն ընել, մարդկայնացնել: Ընդհանրական գիտական տիեզերական ժողով մը հաստատել, նորագոյն սկզբունքներով վարելու համար համաշխարհային գործերը, քաղաքական, ելմտական, տնտեսական եւ բարոյական: Բրիտանական Գիտուններու Ընկերակցութիւնը արդէն քանի մը տարիէ ի վեր մասնաւոր ճիգերով համաժողով կը գումարէ, ուր անգլիական միտքը իր պատգամը կ'ուղղէ բրիտանացի ժողովուրդին, եւ անոր սահմաններէն ալ դուրս՝ ամբողջ աշխարհի, եւ ահա հիմա կը յուսայ հակադրեցութիւն մը, արձագանգ մը առաջ բերել, դէպի գիտական — գործնական խուզարկութիւն նոր մղումներ զարգացնելու համար: Գիտական ոգին, այսպէս, մասնաւոր աշխատանոցներէն, հիւանդանոցներէն, բուժարաններէն, մատենադարաններէն դուրս ճառագայթելով, պէտք է անցնի ռամիկին գլուխը, զոր օրինակ եւ խօսքի բռնուի յաւէտ հասարակաց կարծիքին հետ, զոր ինք միայն ատակ ու ընդունակ է լուսաւորելու հմտութեամբ, փորձով: Չէ՞ որ արդէն հասարակաց անվիճելի ժառանգութիւն դարձած են գիտուններու տառապալից խուզարկութեան արդիւնքները, որոնք, աւաղ, «քաղաքականութեան» կողմէ աւերիչ, քանդիչ գործիքներու վերածուած են:

Փորձը ցոյց տուած է որ այս հրապարակային առաքելութիւնը գիրքերու միջոցաւ չի կատարուիր միայն, եւ մասնագիտական կարողութիւնը «մասնագէտներ» լոկ կը պատրաստէ: Անձնական շփումը, միջամտութիւնը հետզհետէ կ'ընդլայնէ շրջանակը, նոր աշակերտներ կը շահի, բիւրաւորներու վրայ կը տարածէ անթելին միջոցաւ պատգամուած յուզումները, հետաքրքրութիւնները, այս ձեւով հաստատուած մտերմութիւնը օգտագործելու համար համաժողովներու որոշումներով, որոնք ցարդ մեծ մասամբ անծանօթ կը մնան հասարակաց ականջներէն ու աչքէն, եւ քաղաքականութեան ամպը յաճախ կը մթագնէ զանոնք գիտութեան լոյսէն, որ միակ արդիւնարարն է:

Այսպէս կը ջնջուի գիտութեան մեկուսացումը, երկրէ երկիր կը հաստատուին ընդհանուր ուղեւորութիւններ գիտնականներու, որոնք գիտութեամբ ձեռք բերուած գործիքներու գլուխը անցած, ուղիղ բանը, ճշմարիտ խօսքը պիտի ուղղեն քաղաքակրթութեան բեռան տակ հեծող նեղուածներուն: Առաջին փորձը ահա գիտական խորհրդարանին:

Գիտական կազմակերպութիւններու ի շահ հասարակաց այս «նիստ»երուն մասնաւոր անունն ալ այժմէն պատրաստ գտնուած է «Symposia», այսինքն՝ խորհրդարան մը, ուր մէջտեղ կը դրուին ընդհանուր մասնագիտական նիւթերը, որոնք կ'ենթարկուին վիճաբանութեան:

Այս միտքով տեսակ մը փորձ արդէն կատարուեցաւ նոյն բրիտանական ընկերակցութեան 106րդ. տարեկան համաժողովին մէջ: Այս տեսակ ժողովներու յատուկ հին աւանդութիւնները մէկ կողմ դրուեցան, եւ խորհրդակցութիւնները տարածուեցան զանազան ընկերային նիւթերու եւ առաջադրութիւններու վրայ: Բազմաթիւ տեղեկագիրներ ներկայացուեցան, որունցմէ կը հասկցուէր թէ նորագոյն, զօրաւոր հոսանք մը կը բարախէ եւ գիտունը շփումի կը մտնէ ժողովուրդին ընկերային էութեան հետ:

×

Այս սահմանափակ տողերուն մէջ քանի մը մասեր միայն կարելի է յիշատակել վիճաբանուած հրատապ հետաքրքրական խնդիրներէն: Ամէնէն աւելի յուզումնալից եւ այժմէական կարեւորութիւն ունէր փրոֆ. Ֆօսէթի տեղեկագիրը աշխարհի վրայ բնակչութեան խտութեան եւ տեղափոխուելու, գաղթելու ձգտումներուն մասին: Քսաներորդ դարուն ամէնէն կարեւոր ժողովրդային տեղափոխութիւնները եղած են երեսուն միլիոնէ աւելի Չինացիներու գաղթը դէպի Մանչուքուօ եւ ներքին Մոնկոլիա, ինչպէս նաեւ Ռուսիայէն ճամբայ ելլողներուն արտագաղթը դէպի արեւելեան Սիպերիա գրեթէ մինչեւ Պայքալ լիճ, թիւով քսան միլիոն մարդ: Ինդոսի հովիտին մէջ կատարուած շարժումներն ու տեղափոխումներն ալ նկատի առնելով հանդերձ, չէ փոխուած սա՛ գլխաւոր իրողութիւնը, թէ երեք միլիառ հոգի գնահատուած աշխարհի բովանդակ բնակչութիւնը դարձեալ կեդրոնացած է, առ երեք չորրորդ, չորս երկրամասերու մէջ.— Եւրոպա, արեւելեան Հիւսիսային Ամերիկա, Ծայրագոյն Արեւելք եւ Հնդկաստան (հանդերձ Սէյլանով): ԺԹ. եւ Ի. դարերուն մեծագոյն գաղթային շարժումները անհաւասար չափով փոխադրած են մարդկութիւնը աշխարհի մակերեսին վրայ, միայն թէ յիշուած չորս գօտիներուն սահմանածայրերը աւելի ընդարձակուած են բնակչութեամբ: Մինչդեռ ցանցառ բնակչութեամբ հողեր ալ աւելի ամայացած են: Այսինքն՝ գաղթականութիւնը դէպի մարդախիտ կեդրոններ միտելու ձգտումով եղած է: Երկրորդ կարեւոր ձգտումը այն է որ զանգուածները փոխադրուած խըտացած են մեծ քաղաքներու մէջ: 1900էն ի վեր Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի բնակչութեան թիւը կրկնապատկուած է. Թօքիօյինը քառապատկուած, Շանկայինը տասնապատկուած: Եթէ դէպի մեծ քաղաքները կեդրոնացումի այս ձգտումը վախճան չգտնէ, կը սպասուի որ, կը մարգարէանայ Ֆօսէթ, երկու երեք սերունդէ վերջ մարդկութեան մեծամասնութիւնը պիտի պարտաւորուի ապրիլ երկու հարիւրէն երեք հարիւր միլիոննոց քաղաքներու մէջ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԱԶ ՄԸ

... Բաց աչքերով տեսնուած երազներէն:

Չէ՞ որ արուեստագէտները երազողներ եղած են միշտ:

Եւ երազած արուեստը:

Գրեթէ անծանօթ մը՝ մեզի համար:

Այնքա՜ն հեռու, եւ այնքա՜ն վեր է ան, մեր տափակ ու գետնաքարշ եսամոլ ու կոպիտ աշխարհահայեացքէն:

— Փարա կը շահուի՞ անով:

Ի՞նչ օգուտ ունին սա բանաստեղծները, գրագէտները, նկարիչները, արձանագործները, դերասանները, երբ չեն կրնար իրենք զիրենք ապրեցնել, վարկ ունենալ դրամատան մը մէջ:

Վարդը աւելորդ բան մը չէ՞, քանի որ կովը չի կրնար ուտել... կաթ տալու համար:

Թող չորնան բոլոր ծաղկաստաններն ու վարդաստանները...

Փարիզ, Լոնտոն կամ Նիւ-Եորք կ'ապրինք:

Օտարին ծաղկանոցները միշտ բաց են՝ եթէ ուզենք մեր «չտեսութիւնը» (ականջը խօսի Շ.ին) պտտցնել հոն պահ մը:

Կրնանք՝ նոյնիսկ՝ օտարէն ծաղիկ մը գնել, չքաւորելու համար մեր սրահը կամ թանգարանը, եթէ ան միլիոններ անգամ արժէ...

Իսկ մեր վարդի կոկոնները թող խամրին՝ չբացուած:

Եւ սակայն՝ երազ մը:

Երազներ կան՝ որոնք իրականութիւն կրնան ըլլալ, անհատի մը կամքով, եւ հրաշալի կարելիութիւններ՝ որոնք երազ պիտի մնան...

Երազե՞նք:

Երազենք պահ մը որ հայ միլիոնատէր մը կամ հայ ցեղին բարիքին նուիրուած հաստատութիւն մը ուզէ իր ժողովուրդը դնել քաղաքակրթութեան առաջաւոր եւ գործօն շարքերուն վրայ:

Ամէն եւրոպական փողկապ կրող Հայ անշուշտ գիտէ, որ քաղաքակիրթ կոչուած ազգերը կը պարծենան իրենց ցեղին արտադրած մտաւորականներով, իրենց ցեղին արուեստով եւ արուեստագէտներով:

Այդ Հայը գիտէ— կ'երազենք անշուշտ— որ իր գործավաճառի, նաւթավաճառի կամ ադամանդավաճառի հմայքը չի կրնար ազգին ճակատը շողացնել Մտածումի եւ Արուեստի աստղապսակը:

Գիտէ որ իր շահած միլիոնները անհրաժեշտ են, վառելու համար այդ աստղերը:

Եւ օր մը, Ցայտնութեան եւ Ներշնչումի հրաշափառ օր մը, այդ Հայը կ'որոշէ հայ երկինքին վրայ աստղեր ցանել:

Ու կը տրամադրէ հինգ միլիոն:

Մագաղաթէ հին հատորի մը արժէքը միայն...

Կը հաստատէ՝ ապագայ աստղերու ընտրութեան համար՝ սեղմ եւ ճշգրիտ տրամադրութիւններ:

Իբրեւ հեռատես, խոհեմ գործի մարդ, ան կը վերապահէ վերին հսկողութիւնը եւ հիմնադրամը:

Իր միջոցաւ չահագործուած այդ դրամագլուխը հարիւրին հինգ նուազագոյն տոկոսով կ'ապահովէ տասնեւօթը ապագայ աստղերու տարեկան ապրուստը եւ զարգացման անհրաժեշտ ծախքերը:

Ան կ'որոնէ հայ աշխարհի ամէն անկիւնները բոլոր անոնք որոնց ճակտին վրայ աստուածային մատը դրած է տաղանդին անհերքելի եւ լուսափայլ կնիքը:

Ան կ'ուզէ որ այդ հայորդիները— ազատած բոլոր նիւթական վհատեցուցիչ ու քայքայող տագնապներէն — յամառ ու լուրջ աշխատանքով մը հրավառեն իրենց ցրուած աստուածային կայծը, համաշխարհային աստղերու երկնակամարին վրայ կազմելու համար հայկական աստղապսակը:

Այսօրուան հայ սեւ երկինքին խորը կը թառալին միգածիններ, ապագայ հրաշէկ ու չքե՛ղ աստղերու լինելութեամբ առլցուն:

Ի՜նչ համաստեղութիւններ կարելի է կազմել անոնցմով, եւ որքա՜ն հրաշափառ պիտի ըլլայ վաղուան հայ երկինքը իր առաջնակարգ աստղերով:

Եւ այդ բոլորը առանց իր հինգ միլիոնին վնաս բերելու:

Եւ ան — երազենք դարձեալ— հպարտութեամբ կը դիտէ այժմ համաշխարհային հռչակ հանած դերասաններու, նկարիչներու, երգահաններու եւ երաժիշտներու, բանաստեղծներու եւ գրագէտներու պատկառազդու շարքը, քաղաքակիրթ աշխարհի բոլոր կեդրոնները ցրուած, կենդանի եւ համոզիչ փաստեր հայ տաղանդին մշտահոս կենսունակութեան:

Հպարտ՝ Ալամեաններով, Ռոու Աւլանեաններով եւ Մամուլեաններով, Այվազովսկիներով, Մախոխեաններով եւ Շահիններով, նոր Կոմիտասներով ու նոր Վարուժաններով, հպա՛րտ այն բոլո՛ր տիրական եւ հարազատ տաղանդներով, որոնք վաղը անտարակոյս պիտի գան սրբել Հայու ճակտին քսուած արատը,— չարչի:

Եւ այս բոլորը տարեկան քառորդ միլիոնով մը:

Կրեսոսեան հացկերոյթի մը գինը...

Արուեստագէտի երա՞զ.

Եւ սակայն...

Եւ սակայն երազս մեկնող մը կը փնտռեմ:

Ցամառօրէն:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Մեր ազգ. քաղաքականութեան անփոփոխ չափերը»

— • —

ԽՄԲ.— Թուրքերէն Թան հետեւեալ ուշագրաւ խմբագրականը հրատարակած է.—

Աշխարհի մէջ ծայրայեղութեանց երկու ճակատներ ու մէկ ալ հաշտութեան ճակատ մը կայ: Հաշտութեան ճակատին պարտականութիւնն է մէկ կողմէ արգելք ըլլալ ծայրայեղ շարժումներու բախումին, միւս կողմէ աշխատիլ որ աշխարհը վերածուի ապահով ու հաստատուն վիճակի մը:

Միջերկրականի աւազակութիւնը այս պարտականութիւնը շատ դժուարին ձեւի մը մէջ է դրած: Ծովային երթեւեկութեան ապահովութիւնն ու աշխարհի խաղաղութիւնը վտանգող սեւ աւազակութիւնը արագ ու խիստ միջոցներ անհրաժեշտ կը դարձնեն: Բայց, միանգամայն, այլեւս փտած է ոչ-միջամտութեան դրութիւնը, որ տարիէ մը ի վեր կը գործածուէր ընդդէմ ծայրայեղ ճակատներուն:

Մեր քաղաքականութիւնը բացայայտ է: Մենք մէկն ենք այն պետութիւններէն, որոնք կը քալեն հաշտութեան սիստեմին առջեւէն: Սրտանց կապուած ենք Ազգերու Դաշնակցութեան իտէալին: Ու այդ ճամբէն քալողներուն բնական ուղեկիցն ենք:

Ծայրայեղութեան կողմնակիցները խաղաղութեան այս դերը հաճելի չեն գտներ, իրենց հայեցողութեամբ իրենց ուզածը՝ կոյրկոյր կողմնակցութեան մէջ է: Ամէն օտար երկիր իրենց կողմը քաշելու համար՝ ամէն միջոց ի գործ կը դնեն:

Մասնաւորապէս Գերմանիա եւ Իտալիա՝ պետական պարտականութեանց կարեւորագոյնն են նկատած արտաքին ու ներքին քարոզչութիւնը: Նացի եւ ֆաշական տեսակէտը տարածելու համար օտար երկիրներու մէջ, ամէն ինչ կ'ընեն: Այդ նպատակին համար ամէն կաղապարի մէջ կը մտնեն: Որեւէ նոր կրօնքի տարածման համար այսքան մեծ ճիգով աշխատուած չէ:

Միւս կողմէ՝ խորհրդային թերթերուն մէջ եւս ուրիշ տեսակի ծայրայեղութեան հակում մը կար: Կարգ մը եռանդուն պահերու, անոնք բաւարար չեն տեսներ իրենց բարեկամներուն՝ խաղաղութեան սիստեմին կապուած ըլլալն ու բարեկամական սկզբունքներուն խորին յարգանք տածելը: «Դէպքերը անպատճառ մեզի պէս տեսէք. մեր բառերը նոյնութեամբ կրկնեցէք», կը պնդեն:

«Ձումհուրիէթ» թերթին դէմ երկու խորհրդային թերթերու բացած վերջին վիճաբանութեան մէջ՝ ատոր կենդանի օրինակը տեսանք: Մենք միջամտել ուզեցինք՝ երկու բարեկամ երկիրներու միջեւ լրագրական վիճաբանութեան առաջքը առնելու նպատակով: Անմիջապէս խորհրդային թերթերուն յարձակումները նոյն ուժգնութեամբ մեզի ուղղուեցան: Որովհետեւ մենք, ըսելով հանդերձ թէ «Ձումհուրիէթ» թերթը սխալ մը գործած չէ, եւ բնաւ մեր մտքէն անցուցած չենք թէ Ռուսիան խաղաղութեան սիստեմին հակառակ ուղղութիւն մը կրնայ բռնել, դէպի խաղաղութիւն տանող ճամբան մեր խորհրդային պաշտօնակիցներուն եռանկիւնէն դիտած չէինք: Այդ պատճառաւ, այն հրետանիները որոնք ուղղուած էին «Ձումհուրիէթ»ի, նոյն ուժգնութեամբ ու շատ անիրաւ ձեւով մեր վրայ ալ յարձակեցան:

Գործածուած լեզուն այնքան խիստ ու կրքոտ էր, որ ճիշդ չգտանք այդ ուղղութեամբ վիճաբանութեան մը պատասխանել ու խօսքը երկարել:

Այս երկու ձեւի ծայրայեղութեանց հոսանքներուն միջեւ՝ հարկ է որ մենք զգայուն ու արթուն գտնուինք մեր ազգային քաղաքականութեան համար, որ կը յենու խաղաղութեան: Մենք շատ օգուտ տեսանք արտաքին քաղաքականութեան մէջ ազգային ուժեղ միութիւն մը պահելով: Մենք ստիպուած ենք ազգային քաղաքականութենէն տարբեր ուղի չճանչնալ ու հեռու կենալ ամէն տեսակ շարժումներէ, որոնք ենթադրել կրնան տալ թէ խաղաղութեան ճակատէն տարբեր ճակատի մը հակում ցոյց կուտանք եւ արտաքին խնդիրներու մէջ աշխարհի այս կամ այն տեսակի ծայրայեղ ուղղութեան հետ կ'ընթանանք:

Վերջերս, «Ձումհուրիէթ»ի մէջ այդ սկզբունքին անյարմար գրութիւններ ու նկարներ տեսանք: Անոնք քարոզչական այն գրութիւններէն ու նկարներէն են, որոնք ամէն կողմէ ու միշտ կը ղրկուին մեր թերթերուն, բայց անոնց էջերուն մէջ տեղ չեն գտներ:

Չենք ենթադրեր թէ յետին միտք մը կայ: Ամէն պարագայի մէջ, անփութութիւն մը կայ: Այդ պատճառաւ է որ կ'ուզենք մեր պաշտօնակիցը անկեղծօրէն զգուշացնել:

Հոս կարելի է երկու կէտեր նկատի առնել: Մեր պաշտօնակիցը հրատարակութիւններ կ'ընէ՝ կամ թոյլատու ձեւով մը իր ընթերցողներուն ծանօթացնելու համար Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ծայրայեղութեանց ճակատները, եւ կամ՝ կողմնակից է որ մեր երկրին մէջ եւ ծայրայեղութեան հոսանք մը գոյանայ ու մտքերը կը պատրաստէ՝ գերման եւ իտալական օրինակներուն ցուցադրութեամբը:

Մեզ չեն շահագրգռեր այն գրութիւնները, զորս օտար երկիրներ իրենց յարմար կը նկատեն: Միայն թէ, անոնք, ինչ ընթացքէ ալ ըլլան, երբ մեր երկիրը կուգան՝ իբրեւ արտածումի ապրանքներ, թումբեր կանգնելը բնական կը գտնենք: Մեր շահերու տեսակէտէն՝ մեր չափանիշը միայն ժողովրդապետական ու խաղաղութեան չափանիշը կրնայ ըլլալ: Այս սկզբունքին անյարմար մտածումներ ու նկարները մեր երկրին մէջ պէտք չէ ընթացք ստանան:

Գալով մեր ազգային քաղաքականութիւնը այս կամ այն ծայրայեղ ուղղութեան յարմարցնելու խնդիրին՝ անհնարին է մեզի համար ասկէ աւելի մեծ վտանգ մը երեւակայել: Որեւէ ծայրայեղ հոսանք անմիջապէս հակադիր ծայրայեղ հոսանք մը կը ստեղծէ: Եթէ ասոնք ուղեղներու մէջ տարածուին՝ իբրեւ նոր ժամանակի կրօնքները, աշխարհի ամէն կողմը գտնուող շատ կենդանի ու շատ դառն օրինակներով կրնանք տեսնել թէ մեր ազգային միասնականութիւնը ո՛ր աստիճան կը վտանգուի եւ ազգային նպատակները որքան թանձր մշուշներու ետին մեր աչքերու տեսողութենէն կ'անհետին: Ոչ մէկ Թուրք հայ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Իր դիմացը դողաց մթութիւնը, ու խորունկէն, լռեցաւ անհունութեան սրտէն փրթած ձայնի մը թրթռումը:

Այս քանի մը խօսքերը դողացուցին անհունութիւնը:

«Երբ տղայ էի, ըսաւ, երբ նոր կարդալ գրել սորվեցայ, այս օրհնութեան ձայնը լսեցի առաջին գիրքերուս մէջ: Ան, առաջին ուրախութիւններս եղաւ, որովհետեւ իմ առաջին երազներուս հետ սկսաւ: Իմ առաջին երազներուս ամէնէն տաքուկ մնացորդը ան, իմ տարիքիս ուժը ունի:

«Որչա՛փ կը քաղցրանայ սրտիս բղխումը այդ օրերուն, երբ պարտէզը, ծառերուն տակ նստած կը խնդային, ու երբ անունդ կուտային, կը մըրմնջէի «հայրիկ»: Կը կանչէիր ինծի:

Ինծի այնպէս կուգար այս պահուն որ օրհնութեանդ ձայնը կը լսէի: Տըրթունքներուս, համբոյր մը կը դպէր հեռուէն, ու նոր յուզումի մը այցելութիւնը կը զգայի հոգիիս մէջ: Ձայնըդ կը հօսէր, կը վազէր արեւին հետ, հովերուն հետ, աւելի արագ, աւելի թեթեւ:

— «Օրհնութիւնդ, հա՛յր...»

Սարսուռ մը զգաց իր ուսերուն:

Երբ պզտիկ էր, հայրը իր ուսերուն կը դնէր ձեռքը: Իր ուրախութիւնը այդ օրերուն մեծ էր, ու համով համբոյր մը փակած կարծես այտերուն, կը նայէր իր հօրը: Իր այտերը կրակներու մէջ սկսաւ բռնկիլ ու գոչեց «հա՛յր, հա՛յր, հա՛յր...»

Ամէն իրիկուն, պատուհանին դիմացէն անցնող աստղերը կը տեսնէր Արշակ, անոնք ամէնն ալ, իրենց լըռութեան չափ պայծառութիւն ունէին, կը պլպլային մաքուր, մաքուր: Այս պայծառութիւնը իրենց ներդաշնակութիւնն էր, ու երեւցող գեղեցկութիւնն ալ՝ արտայայտութիւնն էր իրենց միութեան:

Երաժշտութեան փոխուած իր սըրտին հոսումը, աչքերը աւելի խորերը թափանցեցին երկինքին, ու յանկարծ, իր դիմացը շարուած լռութիւնը, շըփոթեց ձայնի մը հետ, ու մութին մէջ երկնցուց ձեռքը ու խնդրեց. «Հա՛յր...»:

Գ.

Կանուխ էր: Մութին պայծառութիւնը հորիզոնին կուտար ուրիշ պայծառութիւն: Այս մութը, գարունին կը սկսի, ու մինչեւ աշուն, բոլոր իր հրապոյրները տալէ ետք, կը սկսի աժդունիլ՝ իւղը հատած կանթեղի մը պէս:

Իրենց համը ունէին գարնան առտուները: Մինչեւ ամառ, անոնք կը պատկանէին գարունին, թեթեւ կ'ըլլան, ու խոշոր, կարմիր վարդի պէս այդը կը սկսի բացուիլ ու թեւել: Հորիզոնին վրայ, այս պահուն, շուտ շուտ բան մը կը կարմրի, ու միեւնոյն արագութեամբ, ճերմակ լոյս մը կը խառնուի ամպերուն, ու երկինքը յանկարծ՝ կը լուսաւորուի իր կապոյտով:

Ասանկ առտու մըն էր: Շուշան, ամէնէն կանուխը ելած, կեր կուտար հաւերուն: Ամէն առտու այս պահուն, գեղին փետուրներով մեծ աքաղաղին հետ կը խօսէր, քիչ մը սրտնեղած, կը վռնտէր իր առջեւէն, կը նեղանար ու կը պոռար, «մինակ դուն չկերի ուտես, թողուցուր որ, միւսներն ալ ուտեն»: Ետոյ քթին տակէն բաներ մը մրմռար, ու կը նայէր տեսակ մը հաճոյքով: Այս ընտանի թռչուններուն ձայնին մէջ, բառերու ու խօսակցութեան թրթռում մը կայ խորունկ, ու Շուշան, երբ կը նայէր անոնց ու կը խօսէր հեռուներէն, անոնք կը ջանային պատասխանել, ու իրենց սրտին ձայնը գտած, մէկը կ'երգէր, միւսը՝ կը կթկթացնէր կտուցը՝ թեւերը լարած, ուրիշ մըն ալ՝ կ'ուզէր տիրել ամէնուն: Շուշան երբ կը նայէր ու կը պոռար, կարգը կանոնը կը հաստատուէր:

Բայց ի՞նչ կը ծնէր սրտին մէջ որ՝ առտուան լոյսերուն հետ՝ երեսն ալ կը փայլէր, ու տղու մը պէս զուարթ ու կայտառ, իր աղջկանը կը կանչէր Համբար, ու կ'ըսէր.— «Տղէկ, աղջիկս, խաչ հանէ երեսդ, ու աճապարէ քիչ մը»: Ու տոպրակները շալկած ու կողովները ձեռքերէն կախած, կամաց կամաց պարտէզին ճամբան կը բռնէին:

Իրենց խօսակցութիւնը սրտապնդիչ էր: Ու մինչդեռ չորս դին, վերջին մթութիւնը կը քշուի առտուան թեթեւ հովերուն հետ ու կը ջանայ թափանցիկ շուք մը, իրենց խօսակցութիւնը աւելի կ'անուշնայ: Համբար, հաճոյքով կը նայէր իր ճամբուն վրայ ինկող պարտէզներուն, ու կ'ըսէր, «ապրիք, մէկերնիդ հազար ըլլայ»: Իր աղօթքը շատ անկեղծ էր:

Բայց, երբ Մակարենց Սերգոյին պարտէզին կը մօտենային, յանկարծ կը լռէին: Ամէն հեղ, այս տեղէն կը սկսէր այս տարօրինակ լռութիւնը, ու գլուխները կախ՝ բերանները գոց կը մնար, ու վերջէն, թէեւ նոր հրապոյրով մը կը սկսէր խօսակցութիւնը ու կը քաղցրանար, սակայն, այս անգամ ձայները միեւնոյնը չէին:

Իրենց տունին համար, սարսափելի բան մըն էր եղած այս քէնը, ու ինչ որ կ'ընէր, չէր կրնար ազատիլ անկէ Մանուկենց Համբարը: Ու ոտքերը գետնին կը կպէին՝ երբ կը հանդիպէր Սերգոյին: Կարծես այս քէնը ամէն տեղ էր, ու կը յուզուէր ու կը կրկնէր յաճախ, «Ես յանցաւոր չեմ»:

Օր մըն ալ մտածեց՝ երթալ երկու խօսք ընել, խնդալով կատակել Սերգոյին հետ, ու նորէն ստեղծել իրենց տուններուն մէջ ժամանցի պահեր: Շատ կարօտցեր էր այդ օրերը:

Բայց այս անգամ ալ իր կինը դէմ կեցաւ ու ըսաւ.

— Մոռցա՞ր բոլոր հայհոյանքները, բերնէն ելածը ականջդ չէ՞ր լսեր:

— Բայց ես չեմ կրնար ապրիլ այսպէս, պատասխանեց Համբար: Այս քէնին համար, օրերս ալ կը մոռնամ: Գացած տեղս, կարծես բան մը կայ որ կը նեղէ զիս:

— Նայէ անգամ մը, ետին կարծիք կը ու թշնամիներուդ նայէ, ընտո՞ր կը խնդան: Թէզ մը հասակ ունեցող տղու ցը կը նմանիս, անմիջապէս կը մոռնաս եղածը:

— Երանի թէ, երանի թէ... որ չափ քաղցր է տղայութիւնը: Եկուր, սրտիս մէջ մտիր, տես թէ ի՞նչ է ծիպէններուն տղայութիւնը:

— Դուն ալ անոնց պէս բերանդ սրբէ, ու հեռուէն, խնդա ուզածիդ պէս:

(Շար.)

(9)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՈՒՐՃ - ՄԱՆԳԱՂԻՆ ՀՈՒՆՁՔԸ

— · —

«Մշակ», Ֆրէզնոյի անկուսակցական օրկանը, կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 սեպտ.).

— ««Մշակ»ի նախորդ թիւերէն մէկուն մէջ արձանագրած էինք թէ՝ իբր «դաւաճան», «մատնիչ», «լրտես» եւ «ժողովուրդի թշնամի» ամբաստանութիւններով «մերկացուած», բանտարկուած եւ գնդակահարուած են Արտաշէս Երզնկեան, Պօղոս Մակինցեան, Եղիա Չուբար («Խորհրդային Հայաստան» թերթի խմբագիր) եւ Կոստանեան եղբայրները: Իսկ ձերբակալուած եւ մահուան խուցերը նետուած են — եթէ մինչեւ հիմա չեն գնդակահարուած — Աշոտ Յովհաննիսեան (Խորհ. Հայաստանի անդրանիկ կեդր. կոմիտէի քարտուղար), Սահակ Տէր Գաբրիէլեան (նախկին վարչապետ), Լուկաշին, Արսէն Եսայեան (Հօկի պետ), Սաքօ Համբարձումեան (նախկին վարչապետ), Փիրումեան, Ս. Խանոյեան, Դաշտոյեան, Գրիգոր Վարդանեան եւ Տօքթ. Կամսարական (Հօկի եւ Պետական Կարմիր Խաչի առաջին պատգամաւորները, Ամերիկա), Գուլոյեան (այժմու վարչապետը, Խանճեանի բացանութենէն վերջ), Աշրաֆեան, Զապէլ Եսայեան, Ենգիբարեան, Աթայեան (Հայաստանի զինուորական պետն ու Անդրկովկասեան զօրքի քաղաքական բաժնի վարիչ), Ս. Կասեան (նախկին վարչապետ) եւ Գարախան:

Մենք գիտէինք թէ «մերկացումը» սովորական երեւոյթ էր գէթ Զապէլ Եսայեանի համար, բայց չէինք կրնար հաւատալ թէ՝ Լենինեան անշեղ ուղիի վարդապետութեան կիսաստուածները կրնային ամէնքն ալ, մէկ օրէն միւսը, «դաւաճան», «լրտես» եւ «մատնիչ» դառնալ, երբ յանուն գաղափարի այդ «լրտեսները» իրենց կեանքի ամէնէն թանկագին տարիները ցարական բանտերուն մէջ անցուցած էին:

Ազգայնական ընտրանիի ջարդէն յետոյ, բոլշեւիկեան հայ ընտրանիներու կոտորածը շատ ցաւալի, աւերիչ եւ մտահոգիչ է:

Անկարելի է որ Խանճեանի մը, Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի մը, Լուկաշինի մը, Պօղոս Մակինցեանի մը եւ Գարախանի մը կօշիկները չարժող անարժէք դէմքերը կարենան գոհացում տալ Քրեմլինի մէջ բազմած բռնաւորներուն: Եթէ իրաւ «խորհրդային վերելք»ի տարիներու արդիւնքը լրտեսութիւն, մատնութիւն, դաւաճանութիւն եղած է, այդ կը նշանակէ թէ Խորհրդային Հայաստան միայն մատնիչներէ եւ դաւաճաններէ զատ բան տուած չէ: Եւ եթէ իրականութիւն է թէ՝ երբեմնի ռահվիրաները դաւաճաններ եղած են, այդ ցոյց կու տայ թէ բոլշեւիկ դաստիարակութիւնը միայն դաւաճաններ կը սնուցանէ եւ կը մեծցնէ:

Շարունակական բանտարկութիւններն ու գնդակահարութիւնները կ'ապացուցանեն թէ՝ բաւական չեն նոյնիսկ Լենինեան շքանշաններով կուրծքերնին զարդարող Ամատունիներն ու Մուղդուսիները, երբ ատոնցմէ շատ աւելի անհամեմատ մեծեր ինկան այնքան եղերականօրէն:

Իր մեծ ընկերներուն հաշնոյող Ամատունին երբեք ապահով չէ, ինչպէս չեղաւ Եղիա Չուբար, հակառակ իր սեւացրէքեան քաղաքականութեան:

Պարզ է թէ Էնկիւրին եւ Մոսկուան ձեռք ձեռքի տուած յառաջ կը տանին հայաջինջ քաղաքականութիւն մը միայն: Եւ երբ թշնամին իր աւերիչ ձեռքը դրած կը քանդէ մեր երկիրը, հայանուն գործակալներ մէկզմէկու հետ մրցումի եղած՝ կը ծաղրեն հայ սուգն ու հայ ցաւը: Ոչ մէկ ընդվզում այս վայրագ բուներուն քով, ոչ մէկ արժանապատուութիւն այս ազգուրացներուն հոգւոյն մէջ:

«Դեռ շատ շատեր կան որ պիտի գնդակահարուին», կը յայտարարէ Նիւ Եորքի «Բանուոր» հայանուն թերթը, Խանջեանի եղերական սպանութեան օրերուն: Նոյն այդ «Բանուոր»ն էր որ ոճիրը արդարացնելու համար կ'աւելցնէր.— «Խանճեան Թոքախտ առած էր: Երբ վերջին անգամ զայն տեսնելու գացինք, ան շարունակ կը թքնէր եւ ջուր կը խմէր»:

Արդեօք Պօղոս Մակինցեան, Երզնկեան, Կոստանեան եղբայրները ի՞նչ կ'ընէին: «Բանուոր» ի՞նչ չքմեղանք ունի հիմա բոլոր գնդակահարուածներուն եւ բանտարկուածներուն համար ալ:

Երանի՜ թէ գոնէ այս անգամ սուտ ըլլար գնդակահարութեանց լուրը, եւ մենք մերիններուն ապրելու լուրը լսելով, այն մխիթարութիւնը ունենայինք թէ՝ մայր Հայրենիքը զրկուած չէ իր ղեկավարներէն եւ մտաւորականներէն: Եւ սակայն շաբաթներէ վերջ տակաւին հերքուած չեն գնդակահարութեանց լուրերը, որովհետեւ մուրճ-մանգաղը իր հունձքը դեռ կը շարունակէ անդադար »:

...բնակից կողմնակից չի կրնար ըլլալ մեր հաշւոյն փորձելու այս պարագան:

Աթաթիւրքին՝ Թուրք հայրենիքին ու Թուրք ազգին ըրած մեծագոյն ծառայութիւնը՝ հաշուեյարդարն է բոլոր տեսակի ծայրայեղ ցանկութեանց, ու՝ լայն հայեացքով մը՝ խաղաղութեան սիստեմին սրտանց կապուիլն է: Ինչպէս նաեւ՝ պայծառ ու անկեղծ ազգային քաղաքականութենէ մը ամենափոքր շեղումի առիթ չտալը: Այս խառնակ աշխարհին մէջտեղ, միշտ պայծառ մնացող, վստահելի ու նկատի առնուելիք ազդակը՝ Թուրքիոյ գեղեցիկ ու լայն նպատակներէն անշեղ մնացող հաւասարակշռեալ եւ ամուր քաղաքականութիւնն է: Ծայրայեղ հակումները ամէն օր այնքան յամառ ու ճնշող ձեւով մեզ կը դիմաւորեն, որ ամենափոքր անփութութիւն մը կրնայ պատճառ ըլլալ թերթի մը սիւնակներուն մէջ ազգային քաղաքականութեան չափանիշին անյարմար գրութեանց ու նկարներու հրատարակումին: Ահա թէ ինչո՛ւ մեր պաշտօնակից Եռնուս Նատիէն կը խնդրենք աւելի խիստ կերպով քննել իր թերթին մէջ երեւցող գրութիւնները: Մեր ընկերը Հալք կուսակցութեան հանրածանօթ մէկ երեսփոխանն է: Աւեն մը Արտաքին Յանձնախումբին գլուխը կը գտնուէր: Որով, իր հրատարակութեանց մասնաւոր իմաստներ կրնան արուիլ: Եթէ այդ հրատարակութիւնները խստօրէն համապատասխան չըլլան մեր ազգային քաղաքականութեան, մեր երկրին համար շատ ցաւալի թիւրիմացութեանց, շատ սխալ ըմբռնումներու տեղի կուտան: Մեր այս դիտողութիւնը շատ անկեղծ է ու բնական ծնունդը՝ ազգային քաղաքականութեան մասին մեր խոր մտահոգութեան: Կասկած չունինք թէ մեր պաշտօնակիցը եւս այդ ձեւով պիտի ընդունի զայն:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հարվըրտ Համալսարանի Ուայտըներ մատենադարանի տնօրէն եւ պատմութեան ուսուցչապետ փրոֆ. Ռալֆ Պլէքի հսկողութեան տակ անգլիերէնի թարգմանուած է Աղեքսանդր Մեծի պատերազմներուն հայկական հին վաւերական պատմութիւնը: Այս պատմութիւնը 1842ին վերստին հրատարակուած է Մխիթարեան Հայրերու կողմէ: Անոր կցուած են եբրայական եւ յունարէն լեզուներով բաղդատական ուսումնասիրութիւններ: Լեզուաբաններու կարծիքով հայկական բնագիրն ամէնէն հինը եւ վաւերականն է: Հայկականին բնագիրը հինգերորդ եւ ութերորդ դարերուն մէջտեղ գրուած է:

Եղիշէ Չրաքեան, նախկին խմբագիր «Արմինիըն Միրրը»ի, Մխիթարեան հրատարակութեան լեզուաբանական ուսումնասիրութեան հայերէնէ անգլիերէնի թարգմանութիւնը կատարած է:

Փրոֆ. Պլէք գիտէ հայերէն գրաբար:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐՈԶԻՉՆԵՐԸ

Կոմունիստ կուսակցութեան թերթերէն մին, որ լոյս կը տեսնէ Մոսկուայի մէջ, խօսելով Խորհ. Ռուսիոյ վարչական մեքենային «նորոգութիւններուն» մասին, երեք խումբի կը բաժնէ համայնավար մտաւորականները, որոնք դեր մը ունին Խորհ. Միութեան ղեկավարութեան մէջ.—

1 — Պատասխանատու գործիչները, որոնց յանձնուած է կուսակցութեան ղեկը եւ երկրին վարչութիւնը:

2 — Գաղափարական գործիչները, որոնց յանձնուած է քարոզչութեան գործը:

3 — Քաղաքական հսկողութեան գործիչներ:

Նոյն թերթը վերջին խումբին մասին կը լռէ, բայց առաջին երկու խումբերուն մասին այսպէս կ'արտայայտուի.—

Քննութիւնները ցոյց տուին որ պատասխանատու գործիչներուն մէջ գոյութիւն ունին ֆաշականութեան, բուխարինեան եւ տրոցկիստ պղծելի գործակալներ: Ժողովուրդին այս վատ թշնամիները ուրիշ բան չեն, բայց եթէ տրոցկիստ եւ զինովիեւիստ խմբակներու մնացորդը: Ի զուր փորձեցին անոնք ծածկել իրենց դէմքը: Անոնք են միակ պատասխանատուները այն չարաշահութեանց եւ ոճիրներուն, որոնք արդար դժգոհութիւն մը յառաջ բերին երկրին բնակչութեան մէջ:

Աւելի տխուր է կացութիւնը երկրորդ խումբին մէջ: Շրջաններ կան, ուր փրոփականտիսթներուն կէսը կը բաղկանայ տրոցկիստներէ, բուխարինիստներէ եւ օտար լրտեսներէ: Կոմունիստ կուսակցութեան զանազան կազմակերպութեանց մէջէն վտարուեցան քարոզիչները 90 առ հարիւր համեմատութեամբ, որովհետեւ տրոցքիական կամ բուխարինեան գործակալներ էին: Շրջաններ ալ կան, որոնք բնաւ վստահելի քարոզիչներ չունին:

Այս պայմաններուն մէջ, Ժդանով աննախընթաց փորձ մը կատարեց Լենինկրատի շրջանին համար,— փրոփականտի համար զօրակոչի ենթարկել բոլոր անկուսակցական մտաւորականները: Անոնց տրուեցան քարոզչութեան նիւթեր, ինչպէս եւ անհրաժեշտ ուղղութիւնը իրենց զարգացման համար: Յետոյ անոնք ներկայացուցին իրենց ճառերը: Տեսնուեցաւ որ լաւ արդիւնք տուած էր փորձը: Եւ այսպէս կարգ մը շրջաններու մէջ կոմունիստ կուսակցութեան փրոփականտը յանձնուեցաւ... անկուսակցական մտաւորականներու:

ՕՐԻՈՐԴ ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՊԷՉԱՃԵԱՆ

եւ

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

նշանուած

Փարիզ 10 հոկտ. 1937 Մարսէյլ

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Պուքրէշի զանազան ազգ. մարմիններու եւ մշակութային միութեանց ներկայացուցիչներու խորհրդակցութիւնը որոշած է հանդիսաւոր շուքով տօնել Րաֆֆիի ծննդեան 100ամեակը Ռումանիոյ գաղութին մէջ:

Խորհրդակցական ժողովը իւրացուցած է յանձնախումբի ծրագիրը՝ որ հետեւեալ կէտերուն մէջ ամփոփուած է.

ա) Աշնան վերջերը, Պուքրէշի լաւագոյն սրահներէն մէկուն մէջ գրական-գեղարուեստական մեծ հանդէս մը սարքել Րաֆֆիի նուիրուած, թելադրելով որ նման հանդիսութիւններ տեղի ունենան գաւառական քաղաքներու մէջ ալ:

բ) Այս առթիւ իբր բանախօս հրաւիրել Նիկոլ Աղբալեանը, ոչ միայն մէկը հայ գրական լաւագոյն քննադատներէն, այլ եւ յայտնի բեմախօս:

գ) Լոյս ընծայել ողբացեալ Միքայէլ Վարանդեանի ուսումնասիրութիւնը, հրատարակուած «Հայրենիք» ամսագրին մէջ:

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Աթէնքի առաջնորդին նախագահութեամբ պատուիրակութիւն մը ներկայացած է Յունաստանի կրթական նախարարութեան: Նախարարը նոյն պահուն վարչապետէն հրաւիրուած ըլլալով կը բացակայէր: Պատուիրակութիւնը տեսակցած է պատկան [illegible] պետերուն հետ եւ յուսադրու տպաւորութեան տակ վերադարձած է, կրկին նախարարին ներկայանալու համար անձամբ:

ՌՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ հասած է եւ ամերիկեան զինուորական բարձր շրջանակներու հետ շփման մէջ մտած է ռումէն պատերազմական նախարարութեան ընդհ. քարտուղար զօր. Պըյըդլիու, որ Մ. Նահանգները մեկնած էր մասնաւոր առաքելութեամբ մը:

Զօր. Պըյըդլիու ծագումով Հայ է, եւ շառաւիղը Պըյըդլիու համբաւաւոր գերդաստանին:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

— «Փաշա, կը խօսուէր թէ դահլիճի անդամներուն մէջ տարակարծութիւններ կային պատերազմի մասնակցութեան մասին:Ի հարկէ անոնց կարծիքներն ալ սխալ չէին: Սակայն ինչո՞ւ նկատի չառնուեցան»:

Թալէաթ փաշա դժգոհ մնաց տրըուած հարցումէն: Կարելի է, մտաբերելով 1914 Օգոստոս եւ Սեպտեմբերի ամիսներու դէպքերն ու իրադարձութիւնները հոգին նեղուեցաւ: Սակայն քիչ վերջ, դարձեալ, ժպտերես տեսնուելով ըսաւ.

— «Այո, դահլիճի մեր ընկերներուն մէջ տարակարծութիւններ կային:Սակայն նկատի պէտք է առնել որ դահլիճի կազմին մէջ երկու տեսակ անձնաւորութիւններ կային, մէկը բուն իթթիհատականներ եւ միւսը վերջէն դարձած քիչ մը կեղծ իթթիհատականներ: Օրինակի համար, մենք հարազատ իթթիհատական չէինք նկատեր վարչապետ Սաիտ Հալիմ փաշան, ելմտական նախարար Ճավիտը եւ նոյնիսկ Ճէմալ փաշան: Բայց անոնց բարձր պաշտօններ,նախարարութիւններ կուտայինք: Այս մտածման բուն արմատը պէտք է փնտռել Սահմանադրութեան առաջին տարիներուն մէջ: Սահմանադրութեան հռչակումէն անմիջապէս վերջ,մենք՝ Սահմանադրութեան համար արիւն թափողներս,գտնուեցանք ծանր ճնշումներու եւ պատասխանատուութեանց տակ: Երեսփ. Ժողովը պիտի գումարուէր: Նոր ընտրութիւններ պէտք պիտի ըլլային: Այդ պատճառաւ Սահմանադրութեան հաւատարիմ թեկնածուներ պէտք էին: Բոլորէն առաջ մենք պէտք է ըլլայինք այդ թեկնածուները: Սակայն երեսփոխանութենէ բոլորս կը խուսափէինք:

Այդ պատճառաւ է որ Սահմանադրութեան առաջին տարիներուն Սաիտի եւ Քեամիլի պէս Սուլթան Համիտի շրջանէն մնացած փաշաներ վարչապետութեան պաշտօնին կոչուեցան եւ անոնք խառնուեցան մեր մէջ ու աշխատեցան մեզի հետ: Ընդհ. պատերազմի սկիզբը կարելի է այդ մարդիկը մեզի պէս չէին մտածեր: Համոզման խնդիր էր այդ »:

×

Թէհլիրեանը ոճրագործութեան մըղող Հայ Յեղափոխական Կոմիտէն այդ օրերուն պարապ չէր մնար: Իր գործունէութեան առանցքը դարձուցած էր ան գերման հանրային կարծիքը պատրաստելու աշխատանքը: Այդ աշխատանքներով զբաղած մարդը, այս անգամ Հայ մը չէր, այլ Գերմանացի մը,աւելի ճիշդը գերման սէքրէթի մը: Անոր անունը Արմին Թ. Վակնէր էր, եւ իբրեւ թէ բանաստեղծ եւ գրագէտ էր:

Սակայն անոր գրածները միայն հայկական հարցին յատկացուած էին: Եւ այդ միակողմանի գործունէութեան պատճառն ալ հետեւեալն էր:

Վակնէր, զինուորութենէ ազատուելու համար միջոց մը գտած էր եւ իբրեւ առողջապահութեան ճիւղին մէջ աշխատող զինուոր Թուրքիա եկած էր եւ ղրկուած Պաղտատի ճակատ: Սակայն ան փոխանակ ճակատէն հասնող վիրաւորներուն վէրքերը դարմանելու եւ մարդկային պարտականութիւն մը կատարելու,շարունակ վտանգաւոր շրջաններէ կը փախչէր: Անոր այս դաւաճանական արարքէն տեղեակ կը պահուի բժշկապետը եւ կ'ուղղէ ծանր յանդիմանութիւններ:

Ամօթն ու ամչնալը ինչ ըսել է չէր գիտէր Վակնէր: Եղած յանդիմանութիւններէն չէր ազդուեր: Վակնէրի ուրիշ անբարոյական արարքներն ալ երեւան կ'ելլեն եւ կը յանձնուի պատերազմական ատեան: Կը ղրկուի ճակատ: Սակայն անկէ ալ կ'ըփախչի: Շուտով վերջ կը գտնէ պատերազմը եւ Վակնէր կը վերադառնայ Գերմանիա: Ու կը սկսի գործունէութեան ասպարէզ մը փնտռել: Թուրքիոյ մէջ իր տեսածներուն շուրջ յօդուածներ կը գրէ եւ մասնաւորաբար կը ծանրանայ հայկական տարագրութեան մասին: Մէկ խօսքով Թուրքիոյ մասին չի գրուած բան չթողուր:

Վակնէրի այս գործունէութիւնը, մէկ կողմէ այդ օրուան Գերմանիոյ ընկերվարական կառավարութեան եւ միւս կողմէ ալ Հայերու գոհունակութիւն կը պատճառէր: Ճիշդ ըլլալ, կարելի է « Հայերու գոհունակութիւն կը պատճառէր » բացատրութիւնը, որովհետեւ Վակնէր պաշտօն ստանձնած էր գետին պատրաստելու Թէհլիրեանի գործը դիւրացնելու համար եւ կը գործէր Կոմիտէի հաշւոյն:

Օր մը, Արէլեան եւ Զաքարեան այցելած էին Վակնէրի եւ հետեւեալ խօսակցութիւնը կ'ունենային.

— Մինչեւ հիմա ձեր ըրած քարոզութեան համար Կոմիտէին կողմէ ձեզի յատկացուած գումարին քիչ ըլլալուն շուրջ բողոք կը յայտնէք եղեր: Աւելի դրամ շահիլը ձեր ձեռքն է: Եթէ միայն յօդուածներ գրելով գրելով չգոհանաք եւ քիչ մըն ալ աղմուկ բարձրացնելով գերման հանրային կարծիքը հայկական խնդրով զբաղեցնէք, կրնաք Կոմիտէէն քիչ մը աւելի դրամ քաշել:

Տխմար Վակնէր այս հրապուրիչ առաջարկը լսելէ եւ պահ մը մտածելէ վերջ ըսաւ.

— Եթէ ուզէք Թրքական բռնութեանց մասին հրապարակային բանախօսութիւններ տամ եւ լուսանկարներով ցուցադրեմ զանազան դրուագներ: Այնքան շահեկան կը դարձնեմ այդ բանախօսութիւնները որ անպայման Թուրքերու կողմէ աղմուկ կը յարուցուի: Գերման թերթեր արձագանգը կ'ըլլան: Այս կերպով գերման հանրային կարծիքն ալ գրաւուած կ'ըլլայ:

Վակնէրի այս տեսակէտները Հայ կոմիտէճիներուն կողմէ շատ յարմար տեսնուեցան: Եւ երբ Արէլեան եւ Զաքարեան մեկնելու պատրաստութիւն կը տեսնէին, Վակնէր ձեռքերը երկարելով անոնց ըսաւ.

— Սակայն, դասախօսութիւն տալու, սրահ վարձելու եւ յայտարարութիւններ ընելու համար քիչ մը դրամ պէտք է:

Զաքարեան հանեց իր դրամապանակը եւ 1500 մարք երկնցնելով անոր.

— Հաշիւը դասախօսութենէն վերջ կը տեսնենք, Վակնէր, տեսնենք քեզ:

(20)

ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

— Ախպէ՛րս, ան մատ մը աղջիկ, ես լէ քաւորը անցուկ...

— Ծօ, աւարայ աւարայ մի խօսադեր, Առիւծ Գեւօն իր արած զինայ, հա, Նոյեմզար լէ քըղի հաւներ է .մէկ լէ իմ ախպէր, դու ընճայէրութենէ կը հասկնաս, ես դու լէ գինաս երասուն տարի ձեռքս մաճի չեմ զարկած:

Թոփալ Սատանան հաւանութիւն արտայայտող ձեւով մը գլուխը ծըռեց:

×

Շաբաթ երեկոյեան արարողութենէն ժամ մը վերջը, Ս. Աստուածածնայ վանքի եկեղեցին լեցուած էր խուռն բազմութեամբ: Ինչպէս ժողովուրդը կ'ըսէ, ասեղ ձգելու տեղ չի կար հոն: Մինչեւ հեռաւոր Թոփրագ Գալէէն, Խաչլուէն, Երիցու գիւղէն եկած էին, մասնաւորաբար երիտասարդները, չհաշուած մօտաւոր գիւղերէն եկող հարիւրաւոր բազմութիւնը: Իսկ Խասսուրի ժողովուրդը մեծով պզտիկով ներկայ էր:

Առիւծ Գեւօն, Թոփալ Սատանան եւ տեղացի երկու երիտասարդներ որոնք նոր վերադարձած էին Կովկասէն՝ եկեղեցի մտան ու դասի մէջ քահանաներու յատուկ տեղը նստան: Եկեղեցին մէջ շշուկ մըն է փրթաւ, ամէն գլուխ դարձեր էր դէպի դասը: Առիւծ Գեւօն պահ մը հանգստանալէ վերջ անցաւ տիրացուներու յատուկ կիսաշրջանին մէջտեղը: Եկեղեցին մէջ խօսակցութիւն, շշուկ անմիջապէս դադրեցան:

— Իմ աղիզ ախպըրտիք, — սկսաւ Առիւծ Գեւօն յայտնապէս յուզուած, — էս օր իմ կեանքի մեծ օրն է. երեսուն տարի առաջ դաշխ դառայ, թողի գիմ տուն,Ալաշկերտու ոսկի դաշտ, մշակ եղայ օտարաց դռներ, չարչրանք, նեղութիւն քաշեցի,վերջէն լէ ազգութեան զինուոր եղայ: Շատ լէ կռիւներու մէջ մտայ ելայ, Աստուած պահեց որ մէկ լէ բաց աչքով տեսնամ գիմ գեղ, գիմ բարեկամներ: Իմա՞լ եղաւ էս հրաշք: Կ'ասեն սահմանադրութիւն եկաւ: Թող հըմլա եղնի: Սահմանադրութիւն ո՞վ բերեց: Մեր Հայու ազգ, մեր ճահիլ ճիվան տղերանց արիւն, մեր յեղափոխութիւն բերեց էստ սահմանադրութիւն:

— Ախպըրտիք, էս սահմանադրութիւն որ կ'ըսեն համ կայ համ չկայ: Էս իմա՞լ կեղնի: Ըսելս էն է որ մենք գմեր իրաւունք ճանչնանք, զազգութեան շահ պաշտպանենք, էն ժամանակ լէ սահմանադրութիւն կ'եղնի: Վանայ քաղաքից կ'ելնէի,ազգութեան մեծ, Աստուած պահէ էնոր աղիզ արեւ, մեր պարոն Լեւոն գիս մէկ կողմ քաշեց, «Առիւծ Գեւօ», ըսեց. « դու իմ աջ բազուկ,զքեզ կ'ուզէի իմ կուշտ պահել, քընի որ կ'երթաս, բարով երթաս, հազար բարով, ամմա, մտաց չհանես որ Ալաշկերտու դաշտ, Ալաշկերտու ժողովուրդ վըր քու ճակտին գրուկ է: Էս բան չմոռնաս: Միտքդ էրէ էն տեղաց հին ընկերներաց հետ կազմակերպութեան գործ դայիմ բռնէ»: Ախպըրտիք էս կազմակերպութեան ասած բան իմալ որ եկեղեցու թամալն է: Առանց թամալի եկեղեցի կ'եղնի՞ ,օճախ կ'եղնի՞ :Դուք զէդ բան քան գիս լաւ գիտնաք: Խօսքս էն է ,որ կազմակերպութիւն ազգի թամալն է: Առանց ընոր սահմանադրութեան բան վեր աւազու գրուկ կ'եղնի:

Ալաշկերտու դաշտ որ է Բագրեւանդ, վեր ամէն տեղաց մեր պապերանց, մեր թագաւորաց, մեր իշխանաց զմեծութիւն, զմեծաշինութիւն կ'երեւայ: Յորի՞ էդ փառք, էդ մեծութին, հայու թագաւորութին կորաւ: Միտք արէք, դուք լէ էդ պատճառ կ'իմանաք: Մէջ նախարարաց չկար սէր միութին. կուշտ կուշտի չեկին, ամէն մէկ իր գլուխ պահեց, իր բերդ ամրացուց, իր մալ, իր միւլք մտածեց: Ուռումն եկաւ, աճէմն եկաւ, Արապստանու ջոլերէն եկան, Թուրքն լէ եկաւ, եկան եւ զնախարարներ ջոկ ջոկ ջարդեցին, Հայաստանի փառք լէ քամու տուին:

Հիմա դուք ըսէք, որ սէր միութին եղնէր, որ մեր նախարարներ, իշխաններ զլուրջ թագաւորին կանգնուկ եղնէին՝ Հայաստան աշխարհ լէ կազմակերպուկ եղնէր, եղա աւերում կը պատահէ՞ր... չէ, Աստուած լէ կ'իմանայ որ չէր եղներ: Խօսքս էն է, Ալաշկերտու ժողովուրդ, որ քան դհաց՝ կազմակերպութիւն առաջ կուզայ: Էդ խօսք լէ կ'ըսէր մեր պարոն Լեւոն:

Հոս երկար շունչ մը քաշեց Առիւծ Գեւօն, պեխերը ոլորեց, մինչ հսկայ եկեղեցիին մէջ շշուկ մը իսկ չէր լըսուեր:

Առիւծ Գեւօն երկար խօսեցաւ դըպրոցներու անհրաժեշտութեան մասին: Ըսաւ որ ամէն գիւղի մէջ դպրոց մը պէտք է բանալ, որ երեխաները « չօպան չեղնին, աշխարհի բանն իմանան »: Երկար բացատրեց դպրոցի օգուտը, իւրայատուկ օրինակներ բերաւ, տղէտ մարդու եւ ուսեալ մարդու տարբերութիւնը ցուցուց, այն տպաւորութիւնը ձգելով որ ինքն ալ դեր կարդալ կը հասկնայ:

Բացատրեց դպրոցի հրաշագործ դերը մեր պատմութեան մէջ եւ կոչ ըրաւ բոլոր գիւղացիներուն, սրտովին փարիլ հայ դպրոցին, ուր պիտի կըրթուի նոր սերունդը:

Առիւծ Գեւօն, բացի սուր յիշողութիւն ունենալէ, երկարատեւ տարիներու ընթացքին շփուած ըլլալով հայդուկէն սկսած, մինչեւ մտաւորական ղեկավարներու եւ բազմաթիւ գաղափարական ուսուցիչներու հետ, անոնցմէ լսած մտքերը զարմանալի հեշտութեամբ կ'իւրացնէր եւ պէտք եղած պարագային, իւրայատուկ ձեւով մը կ'արտայայտէր այդ մտքերը:

Իր բացատրութեան ձեւով Առիւծ Գեւօն շատ աւելի հասկնալի էր, քան շատ մը կրթուած խօսողներ, որոնց ըսածները ժողովուրդը նոյնիսկ չէր հասկնար: Դպրոցական հարցի մասին խօսելէ վերջ, Առիւծ Գեւօն սկսաւ խօսիլ Հայերու եւ Քիւրտերու փոխյարաբերութեան մասին:

— Հիմա ախպըրտիք, մեր դրկիցներուց շատեր Քրտեր են: Առաջ Ալաշկերտու դաշտի հայութին շատ շատ էր, մէկ լէ Քրտեր զօրեցին: Հիմա ամէն Հայու գեղի մէջ Քրտեր կան, շատ գեղեր լէ զմէն Քրտու են:

Մեր պապերաց ժամանակ մէջ մեր գեղերաց Քիւրտ չկէր, էլ իմա՞լ Քրտեր շատցան, էդ իմա՞լ մեր գեղերաց մէջ աղէք կան, բէկեր կան: Իմա՞լ եղաւ, էդ աղէքը, բէկերը հարկ դրին, օլամ դրին վեր մեր վզին, մէկի տեղ տասը ձէռմէ առան: Դուք լէ գիտնաք, որ մեր աշխարհ մէկ սուլթան ունի, մենք լէ էնոր դրած օրէնք կը պահենք:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Իտալիա կ'ուզէ ինքնաբաւ դառնալ

Երկուշաբթի օր Մուսոլինի մանրամասն զեկուցում մը տուաւ Իտալիոյ ինքնաբաւութեան ճիգերու մասին, մասնաւոր ժողովի մը առջեւ: Ներկայ էին գրեթէ բոլոր նախարարները եւ 25 արհեստակցութեանց ներկայացուցիչները:

Ինքնաբաւութեան ծրագիրը պարզուած էր հինգ ամիս առաջ: Երկուշաբթի օրուան ժողովին մէջ, Մուսոլինի շեշտեց թէ ամբողջ ազգը պէտք է վարուի «ինքնաբաւութեան մտայնութեամբ, յօժարակամ հրաժարելով այն արտադրութիւններէն որ անհրաժեշտ չեն եւ կրնան ճարուիլ երկրին մէջ»: Արհեստակցութեանց նախարարը կարդաց ինքնաբաւութեան ծրագիրները, որոնց գործադրութիւնը պիտի լրանայ 1940—41ին: Առաջին մասը կը վերաբերի հողագործութեան եւ կը տրամադրէ մզում տալ արմտիքի, միսի եւ ձուկի արտադրութեան: Միւսներն ալ իրենց կարգին, հիւսուածեղէններէն մինչեւ մետաղագործութիւնը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԷՊԻ ՀՌՈՄ ԱՐՇԱՒԻՆ 15րդ տարեդարձը պիտի տօնուի Հոկտեմբեր 28-ին: Այս առթիւ մայրաքաղաքին մէջ պիտի համախմբուին Փաշական իշխանութեան 100.000 սատիճանաւորները, — կուսակցական վարիչներ, նախարարներ, հրամանատարներ, ակադեմականներ, ծերակուտականներ, երեսփոխաններ եւն.: Հիմակուընէ միջոցներ ձեռք առնուած են, այս բազմութիւնը Հռոմ փոխադրելու համար: Հաւանական է որ Մուսոլինի քաղաքական ճառ մը խօսի այս առթիւ, ինչպէս բրաւ անցեալ տարի:

ԶՕՐ. ԿՈՒՐՕ, Փարիզի զինուորական հրամանատարը, 70 տարին լրացուցած ըլլալով, հանգստեան պիտի կոչուի նոյեմբեր 17ին: Ինչպէս յայտնի է, զօրավարը իր մէկ թեւը կորսնցուց 1915ին, Տարտանէլի կռիւներուն մէջ: Ցետոյ Սուրիա փոխադրուեցաւ:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ կառավարութիւնը որոշեց ծերակոյտին վաւերացման չենթարկել Վատիկանի հետ կնքուած պայմանագիրը, որ պատճառ եղած էր արքեպիսկոպոսութեանց եւ նախարարներու բանադրման: Կը նշանակէ թէ պայմանագիրը առկախ պիտի մնայ, անորոշ ժամանակով:

*** Պ. Սթոյատինովիչ, Եուկոսլավիոյ վարչապետը, Փարիզ եկաւ, վերանորոգելու համար բարեկամութեան եւ փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիրը որ կնքուած էր 1927ին:

ԹՆՒԱԶՈՒՐԿ ԵՒ ԱՅԱԶՈՒՐԿ ՌԱԶՄԻԿ մը, իտալացի Քարլօ Տէլքրուա, երկուշաբթի օր բացումը կատարեց նախկին ռազմիկներու միջազգային միութեան 18րդ համագումարին, Փարիզի մէջ: Ըստ սովորական ճառեր խօսուեցան յանուն խաղաղութեան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՕԶՎԷԼԹ նոր ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Մ. Նահանգները իբրեւ ազգ՝ կ'ուզեն հոգեկան կապ հաստատել բոլոր անոնց հետ որ կը սիրեն ազատութիւնը:

ՊԵՐԼԻՆԻ կաթոլիկ հովուապետը ուժգին բողոքագիր մը ուղղեց, կառավարական այն հրամանին դէմ որ քահանաներուն կ'արգիլէ կրօնի դաս տալ դպրոցներուն մէջ: Կղերը մեծ լուծելու համար, այսուհետեւ կրօնի դասեր պիտի աւանդէ եկեղեցիներու յարակից սենեակներուն մէջ: Բողոքագիրը կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը ծրագրեալ պայքար մը բացած է եկեղեցիին դէմ: «Նախ ջնջեց վանական դպրոցները, յետոյ աւելորդ հռչակեց յարանուանութեանց դպրոցները, հիմակ ալ դպրոցներէն կը վտարէ քահանաները, սատիճանաբար ապաքրիստոնէական վիճակի մը վերածելու համար կեանքը»:

ՄԱՏՐԻՏ ուժգնօրէն ռմբակոծուեցաւ հոկտեմբեր 11ին: Բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան: Զրոյցի մը համաձայն, 70.000 Մարոքցիներ զինուորական կրթութիւն կը ստանան սպանիական Մարոքի մէջ:

ԶՕՐ. ՄԻԼԼԷՐԻ անհետացման առթիւ, Տիկին Սկոպլին նորէն հարցաքննուեցաւ երկուշաբթի օր: Ոչ մէկ նորութիւն: Տիկինը միշտ կը պահանջէ որ բանտէն արձակեն, զէթ առժամապէս:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ամերիկեան հիւպատոսը սպաննուեցաւ հոկտեմբեր 12ին, անծանօթի մը կողմէ: Շարժառիթը յայտնի չէ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի եւ Շրջանի Վասպուրականի Հայրենակց. Միութեան ցերեկոյթ պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ 11 Նոյեմբերին Salle Poissoniereի մէջ: Կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը:
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
16 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին Sosietès Savantesի սրահին մէջ
28 Rue Serpente
Կը խօսի Փրօֆ. Ն. ԱԴՈՆՑ
Նիւթ՝ Ղարաբաղի եւ Զանգեզուրի անցեալը:
Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 2 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԷԾ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 15 Հոկտեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր ակումբին մէջ:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, Չորեքշաբթի, 13 Հոկտեմբերին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ՝ բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է:

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը՝ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ընկ. Արմենակ Գույումճեանի բնակարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆԻ կէմիտէին ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ծանօթ հաւաքատեղին:

ՊՕՄՕՆԻ (Մարսէյլ) «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ, 15 Հոկտ. երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:
կարեւոր օրակարգ՝ Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ԵՓՐԵՄ-ՊՈՅԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ

17 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8, Rue Danton. Մէթրօ Սէն Միշէլ կամ Օտէօն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ՔԱԼԱՇԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Վ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԵՒ Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդ Զ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, (ջութակ), Ընկ. ՌԻԶՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (երգ):

Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 3 ֆրանք:

«Հ. Յ. Դ. ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Անիէռի քաղաքապետարանի նորակառոյց շէնքին մէջ (Salles Municipales du centre administratifet Social):

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԵՆ

ԸՆԿ.ՆԵՐ ՔԻԹԻԿԵԱՆ ԵՒ Վ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կ'արտասանեն Զ. Ղարիպեան եւ Պ. Կարապետեան: Կը մասնակցի եփրատ նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Տ. Օնոսեանի: Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու համար 2 ֆրանք

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետութեան շէնքին մէջ:

×

ՊՈՌՏՈՅԻ ՄԷՋ

16 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» ակումբին մէջ, Սընօն:

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Թեկնումի պատճառաւ ծախու է դիւրամատչելի պայմաններով, Մարսէյլի կեդրոն վայրի մէջ 12 տարիներէ ի վեր գեղեցիկ յարկաբաժիններու մէջ հաստատուած դերձակատուն մը՝ շատ լաւ յաճախորդներով:

60 հազար ֆրանքի անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներու մեր մթերքը կը ծախենք նախկին գիներով (հրապարակի ներկայ գիներէն 100ին 60—80 պակաս): Լաւագոյն պատեհութիւնը Մարսէյլի հայ դերձակներուն՝ դիմել Tailleur, 16 Rue de la Bibliothéque, Մարսէյլ:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ՏԱՌԵՐ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ

«ՄԱՍԻՍ» տպարանի հայերէն տառերու ամբողջ մթերքը մեր քով կը գտնուի: Մէկ մասը ծախու է: Անոնք որ կը հետաքրքրուին, կրնան դիմել անձամբ կամ գրաւոր: Imprimerie des Artisans, 15 Rue des Bois Paris (19): Tel. Botzaris 83—96:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : Վ. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻՆ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ–ՃԱՇԱՐԱՆ
Sphinx
2, Rue Boutebrie, Paris(5)
Tél. Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny
Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ
Անարատ օղի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ),
Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն: դիւրամատչելի գին:

Fabrique de sous-vetements
ARAX
Parures, Combinaisons, Cache-sexe — Lacoste, Chemise eport, Chemisiers
Կը շինենք մեր սեփական արհեստանոցին մէջ կանանց եւ արանց ներմակեղէններ եւ շապիկներ, անմրցելի գին, խնամեալ գործ, կ'ուղարկենք նմոյշներ contre remboursementով, կը ստանձնենք ապսպրանքներ gros et demi gros:
8 Rue de Tracy, Paris (2) — R. C. Seine 658—084

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ,
Մեր նոր բացուած արհեստանոցին մէջ կը ծախենք դիւրամատչելի գիներով ճաշակաւոր եւ դիմացկուն նստարաններ, թիկնաթոռներ, տիվաններ, եւ ննջասենեակի, հիւրանոցի եւ ճաշասրահի վերաբերեալ ամէն տեսակ կարասիներ: Կը ստանձնենք նաեւ վերնիսաժի եւ տաղձագործի վերաբերեալ գործեր: Աժան, մաքուր եւ արագ: Դիմել՝ ՀԱԹԷՄԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ, 80, Bd. de la Corderie, Marseille:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD — 48 rue de la République — Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51
ORIENT LLOYD — 7 rue Auber, Paris — Tél. Opéra 67-77 67-78
Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար, Հայ ճամբորդներու համար մատչելի գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Tailleur de ST. BERNARD
H. GULBOLIAN
24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard
Թելեֆօն Montmartre 69—70
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ խւրաքանչիւր հագուստի համար:
ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:
ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթեզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր տալ ալ մեր արհեստակից Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժեքով 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վճարման բաժանորդագրուի ցառաջին թերտելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն նեքկայացնել ցառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բլթունման:
Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Խեղճ, սաստ Վարդանը գլուխը շարժելով: — Երեւի շատ գրքեր է կարդացել... Հայ գիւղացու ողորմելի օդայի մէջ իր Փարիզի բարրիկադների վրայ է երեւակայում եւ ճառ է խօսում... խեղճ...: Այդ միջոցին Վարդանի ականջին զարկեց երգի մեղմիկ ձայն, որ տխուր հնչիւններ լսելի էր լինում գիշերային լռութեան մէջ: Նա ճանաչեց նազելի ձայնը եւ դուրս եկաւ օդայից:

Ծերունի Խաչօի տանը երկրորդ մի արարած եւս այն գիշեր արթուն էր. նա իր անկողնի մէջ անհանգիստ կերպով այս կողմ եւ այն կողմ էր շուռ գալիս:

Նրա շուրջը, սրահի մէջ, այր եւ կին բոլորը ծանր քնով խռմփում էին: Մշակի յոգնած եւ վաստակեալ անդամները գիշերուան արթնութիւնը չը գիտեն:

Միայն Լալան հանգիստ լինել կարող չէր: Նա հագնուեցաւ, կամաց դուրս եկաւ սրահից: Կատուն այնպէս գողաց, այնպէս հեղիկ կերպով չէր կարող փոխել իր քայլերը, որպէս այդ մանկահասակ աղջիկը, անցնելով սրահի միջից, յայտնուեցաւ բակում: Շունը նրան հեռուից տեսնելով, ըսկսեց հաչել: «Սուս», շշնջաց նա հազիւ լսելի ձայնով:

Շունը լռեց:

Խաղաղ գարնանային գիշեր էր: Օդի զովութիւնը մրսեցնելու չափ ցուրտ էր. բայց նա աւելի կազդուրեց օրիորդին, աւելի հովացրեց նրա բորբոքուած դէմքը:

Նա անցաւ դէպի պարտէզ եւ մտաւ ծառերի մէջ: Այստեղ խաւարը աւելի թանձր էր. այստեղ նրան չէին տեսնի: Նա նստեց թաւիշեայ խոտերի վրայ, եւ ձեռքը ծնօտին դրած, սկըսեց նայել դէպի երկինք:

Լուսինը չէր երեւում. «ուր՞տեղ է նա», մտածում էր օրիորդը, երեւի, քնած էր»: Նրա շուրջը տիրում էր խորին լռութիւն: Ծառերի վրայ տերեւ անգամ չէր շարժւում: Բոլորը հանգստանում էին, թէ քամին, որ շատ անգամ օրօրում էր այդ ծառերի ճիւղերը, եւ թէ գետը, որի աղմկալի հոսանքի ձայնը նա միշտ լսել էր գիշերային լռութեան ժամանակ:

Բոլորը հանգստանում էին, միայն ինքը անհանգիստ էր, միայն ինքը արթուն էր:

Նա յիշեց մի երգ, որ սովորել էր պառաւ տատից. եւ բոլորովին ակամայ կերպով դուրս թռան նրա սեղմուած շրթունքի միջից սիրելի երգի անուշ հնչիւնները.

«Քնած է լուսնակը երկնքի խորքում,
Քնած է քամին, տերեւը չէ շարժում,
Քնած է քամին, տերեւը էչ շարժում,
Քնած է գետը, ձայնը չէ լսում:

Մայրի՛կ, ին՞չու ես քնել չեմ կարում,
Ուզում եմ քնել, աչքս էչ փակւում.
Մայրի՛կ, այս ի՞նչ է, որ տանջում է,
Այս ի՞նչ կրակ է, որ սիրտս այրում է»:

Վերջացնելով երգը, նա գլուխը ցած թողեց ծնկերի վրայ, եւ երկու ձեռքով բռնելով իր բորբոքուած երեսը սկսեց դառն կերպով լաց լինել: Արտասուքը հեղեղի նման թափւում էր նրա սիրուն աչքերից: Ինչո՞ւ էր լաց լինո՞ւմ:

— Ինքն էլ չը գիտէր: Արդեօք նրա՞ համար, որ միտը բերեց իր սիրելի մօրը, որին չէր տեսել, որի բերնից մի անուշ խօսք անգամ չէր լսել: Էլ ինչո՞ւ էր լաց լինում: Այդ ի՞նչ անբացատրելի զգացմունք էր, որ խռովւում էր նրա կուսական անմեղ սիրտը:

Բայց արտասուքը փոքր ինչ հանգստացրեց նրան: Նա գլուխը վեր բարձրացրեց, նայեց իր շուրջը, եւ նրա աչքը ընկաւ չորս կաղամախիների հովանու տակ հանգստացած գերեզմանի վրայ, որ շատ հեռու չէր իր նստած տեղից: Դա իր քրոջ Սօնայի գերեզմանն էր, որին թէեւ չէր տեսել, բայց նրա ցաւալի պատմութիւնը համար անգամ լսել էր:

Հանգուցեալը նահատակի նշանակութիւն էր ստացել ռամիկ ամբոխի մէջ, եւ նրա գերեզմանի մօտ շատ անգամ բերում էին հիւանդներ: Ծերունի հօր պատուիրելով, նրա վրայ ամէն կիւրակէմուտ գիշեր վառւում էր մի իւղային ճրագ:

Այս գիշեր ճրագը տակաւին ծխում էր, պլպլում էր եւ լուսաւորում էր գերեզմանի ղաճով պատած սպիտակ մակերեւոյթը: Լալան սարսափով նայում էր նրա վրայ: Քրոջ ցաւալի պատմութիւնը նրա բորբոքած երեւակայութեան մէջ իրականութիւն ըստացաւ: Նա այժմ տեսնում էր գերեզմանի փոխարէն մի Քրտի սեւ չադր, լեռների մի խուլ ձորի մէջ կազմըուած: Նրա մէջ նստած էր Սօնան զարհուրելի յուսահատ դէմքով: Նա իր ձեռքում բռնած ունէր թոյնի բաժակը, մօտեցնում էր շրթունքին եւ յետ տանում: Երկար նա մաքառում էր կեանքի եւ մահուան դէմ: Ահա մօտենում էր չարին Քիւրտ աղուականը՝ Սօնայի յափշտակողը: Սօնան տեսաւ նրան. կրկին մօտեցրեց իր շրթունքին թունալից բաժակը, խաչակնքեց եւ խմեց...

Տեսարանը փոխուեցաւ:

Լալայի աչքի առջեւ դրած էր դարձեալ Սօնայի սպիտակ գերեզմանը:

Այժմ նրա երեւակայութեան մէջ պատկերացաւ երկու ուրիշ անձինք. մէկը, Թոմաս էֆէնդին իր խորամանկ եւ զարշելի դէմքով, միւսը՝ Քիւրտ Ֆաթթահ-բէկը իր վայրենի գազանային դէմքով:

Նա բոլոր մարմնով դողաց: Արդեօ՞ք գիտէ՞ր, արդեօ՞ք յայտնի էր նրան, թէ ինչ փոս են փորում այդ երկու մարդիկը իր համար: — Նա ոչինչ չը գիտէր. նա միայն զգում էր...

— Ոչ, պատասխանեց նա սոսկալի ձայնով, — ես Սօնայի մօտ չեմ գնայ... ես վախենում եմ գերեզմանից...

Այդ միջոցին մի ձեռք հեզիկ կերպով դրուեցաւ նրա ուսի վրայ, եւ լսելի եղաւ նրա անունը:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ժամացոյցի եւ զոհարեղինաց վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԻՐԹԻԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 14 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 14 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3550

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ ԳԼՈՒԽ ՄԸ

Ինչո՞ւ քաոսային անկիւն մը դարձեր է մեր հանրային կեանքը, Հայկական Արտասահմանի մէջ:

Պատճառներուն գլխաւորը, անշուշտ, մեր ցիրուցան եւ անկերպարան վիճակն է :

Շատ բաներ մեր կամքէն անկախ են եւ կապարի պէս կը ճնշեն մեր թեւերուն վրայ: Տեղ - տեղ իսկապէս երկաթաքարեր կապուած են մեր ոտքերուն :

Ուրիշ վայրերու մէջ, երբ կ'ուզես քալել, կա՛մ փշաթելերու կը հանդիպիս, կամ փոս մը կը բացուի առջեւդ :

Ամէնէն բարեացակամ համարուած երկրին մէջ անգամ, անակնկալներ կը պատահին մէկ օրէն միւսը, վեր ի վայր շրջելով ծրագիրներդ: Յաճախ ճշմարիտ անելի մը առջեւ գտնելով քեզ :

Տնտեսական եւ ընկերային ազդակներն ալ վճռական դեր կը կատարեն, շատ մը միջավայրերու մէջ: Տեղ մը ապրուստի հոգը անվերջ կը ըլլէ տարագիր բազմութեանց միտքը: Ուրիշ գաղութներու մէջ ալ, ապրուստի դիւրութիւնը, ճոխութիւնը, բազմապիսի հրապոյրներ փորձութեան կը մատնեն գաղթականը :

Ու վերջապէս, կազմալուծման ճամբաները շատ աւելի լայն են այստեղ, քան Թուրքիոյ կամ Կովկասի մէջ: Ասիական բռնակալութեան կապանքներէն յանկարծ նետուելով սանձարձակ ազատութեան յորձանքին մէջ, կորսնցուցինք մեր հաւասարակշռութիւնը:

Այս բոլորը ճիշդ են: Եւ դեռ կան ուրիշ ճշմարտութիւններ, որոնք մեկնութեան չեն կարօտիր: Օրինակ՝ այն քամնելի յուսախաբութիւնները, որ սկսան 1920էն եւ կը շարունակուին մինչեւ այսօր, մթագնելով հորիզոնը, հետզհետէ ցամքեցնելով ներշնչման աղբիւրները :

Արդ, այս բացասական պարագաները չքմեղա՞նք պիտի ըլլան թէ մղիչ ուժ: Անոնք մեր թուլութիւնը, անտիրութիւնը արդարացնելո՞ւ պիտի ծառայեն, թէ մեր ճիգերը բազմապատկելու, դիմադրական կորովը ամրապնդելու :

Երբ, տարիներ առաջ, տասնապատիկ աւելի ծանր փորձութեանց եւ աղէտներու կը մատնուէինք, մեր մէջքը երբեք չէր ծռեր: Մեր մազերը փուշ - փուշ կ'ըլլային, բայց ճակատը բարձր կը մնար :

Թշնամին կը քանդէր, աւարի կուտար: Մենք յարատեւօրէն կը վերաշինէինք, նորէն կ'արտադրէինք :

Թշնամին անհամար գերեզմաններ կը բանար : Մենք փոխանակ ընկճուելու անասելի հարուածէն, կը շարունակէինք չարժիլ ու գործել, մշակել եւ ստեղծագործել: Քար դրած մեր սիրտերուն վրայ: Միշտ ամուր պահելով մեր հաւատքը՝ լաւագոյն օրերու մասին:

Ինչո՞ւ հիմա պիտի հալէին այս հիմնական գիծերը, երբ նորէն ինքնապաշտպանութեան պայքար մըն է որ կը մղենք :

×

Պարզամիտ կամ նենգամիտ մարդիկ յանկերգ մը կը հոլովեն տարիներէ ի վեր.— Ցրուած ենք բազմաթիւ երկիրներու մէջ, որոնք ունին իրենց իւրայատուկ պայմանները: « Անոնցմէ մէկուն մէջ կազմուած որ եւ է մարմին, ինչ որ ալ ըլլայ իր կազմը կամ տարողութիւնը, չի կրնար իր ազդեցութիւնը եւ հեղինակութիւնը կիրարկել ուրիշ երկիրներու մէջ »:

Այս տեսութեան կուսակիցները շատ բնական կը գտնեն, սակայն, որ Հայ. Եկեղեցին կառավարէ գաղութները, իր հրահանգներն ստանալով Էջմիածինէն, որ նախորդին ոչ իսկ ստուերը կը ներկայացնէ :

Եւ միեւնոյն ատեն կը մոռնան որ, մեր կուսակցութիւնները — իրե՛նք ալ — կը գտնուին նոյն ցիրուցան վիճակին մէջ, բայց եւ այնպէս կը գործեն ամէն տեղ, համաձայն իրենց ուժին, ունենալով կեդրոնական մարմին մը՝ որ եւ է գաղութի մէջ :

Կեդր. Մարմին մը հաստատել՝ չի նշանակեր համաշխարհային իշխանութիւն մը ստեղծել, անոր ենթարկելով բոլոր գաղութներու ազգ. վարչութիւնները: Ոչ ալ ճակատ յարդարել՝ Երեւանի դէմ :

Թո՛ղ այնքան ալ միամիտ չձեւանան մեր ընդդիմադիրները, երբ կը յամառին միշտ բացասական դիրք բռնել այս հիմնական հարցին հանդէպ :

Ունենալ կեդրոնական մարմին մը՝ յարմարագոյն վայրին մէջ, կը նշանակէ ապահովել գլուխ մը, աչք մը, ականջ մը,— ի մանալու համար Հայկական Արտասահմանի բազմութեանց չարն ու բարին: Կը նշանակէ հաստատել հասցէ մը, ուր կարենան դիմել այս կամ այն գաղութը, կարծիք մը փոխանակելու, բարոյական, ի հարկին նիւթական աջակցութիւն մը ապահովելու, հանրօգուտ ձեռնարկ մը կազմակերպելու, վերջապէս ազգային հոգ մը հաւաքաբար հետապնդելու համար :

Այստեղ ինչո՞ւ ազդեցութեան, հեղինակութեան խնդիր պիտի ծագի: Կամ անհամութիւն՝ որ եւ է պետութեան հետ :

Ահա հրատապ խնդիր մը, իբրեւ օրինակ: Հելլէնական կառավարութիւնը ձրի հող տրամադրած է, բնակարաններ շինելու համար Աթէնքի եւ Պիրէոսի մէջ, քանի որ գաղթակայանները պիտի քանդուին: Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ գումար մը տրամադրած է, եւ կը սպասեն որ Հայերը եւս կատարեն իրենց պարտականութիւնը :

Ո՞վ պիտի կազմակերպէ այս գործը: Ո՞վ է պատասխանատուն, եթէ գործը ձախողի (պայմանաժամ տրուած է արդէն): Եւ յունական կառավարութիւնը ո՞ւր պիտի պահէր, եթէ հայկական կեդրոն մը անմիջապէս գործի ձեռնարկէր, իր իսկ որոշումը իրագործելու համար :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇԻՌ ՀԱՅ ՄԸ ԿԸ ՍՊԱՆԷ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԸՆԴՀ. ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ

Երէկ հաղորդած էինք Պէյրութի ամերիկեան ընդհ. հիւպատոսին սպանութիւնը, անծանօթի մը կողմէ :

Թերթին հրատարակութենէն վերջ, լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաստատեցին թէ մարդասպանը դժբախտաբար Հայ մըն է, Մկրտիչ Գարայեան :

Պէյրութէն հասած առաջին հեռագիրը կ'ըսէ.—

Այսօր , 12 հոկտեմբեր, առաւօտ ժամը 8.30ին սպաննուեցաւ Պէյրութի ամերիկեան ընդհ. հիւպատոսը, Պ. Թէոտոր Մէրինը, Մկրտիչ Գարայեան անուն Հայու մը կողմէ, հիւպատոսարանին առջեւ: Կ'ըսուի թէ Գարայեան անցագիր պահանջած բայց ստացած չըլլալով, այս ոճիրը գործած է, թէեւ ընդհ. հիւպատոսը լուր չունի այս գործէն եւ չի ճանչնար Գարայեանը :

Ականատեսներու վկայութեամբ, ընդհ. հիւպատոսը կը պատրաստուէր կառքէն վար իջնելու եւ ներս մտնելու, երբ Գարայեան ատրճանակի վեց հարուածներ պարպեց, զարնելով գլուխէն, կուրծքէն եւ ազդրէն: Մահը վայրկենական եղաւ: Գարայեան յետոյ քաշեց հանեց կառքէն ամերիկեան դրօշը եւ սկսաւ վազել դէպի ուրիշ ինքնաշարժ մը: Հիւպատոսին կառավարը տեղէն ցատկելով բռնեց մարդասպանը. իսկ բազմութիւնը, որ իրար անցած էր ատրճանակի ձայնէն, Գարայեանի վրայ յարձակելով չարաչար ծեծեց, մինչեւ որ ոստիկանները հասան եւ ձերբակալեցին :

Երբ հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ հանուեցաւ, Գարայեան յայտարարեց թէ ոճիրը կատարած էր ամերիկեան հպատակութեան համար եւ վերջերս անցագիր մը խնդրեց հիւպատոսէն, Մ. Նահանգները երթալու համար: Բայց հիւպատոսը մերժած ըլլալով, սպաննեց զայն, իր վրէժը լուծելու համար:

Ոստիկանութեան առաջին տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Գարայեան հիւպատոսին շարժումներուն կը հետեւէր օրերէ ի վեր եւ ճշդած էր անոր մեկնումի ժամերը դէպի հիւպատոսարան, որ մօտ է Նաւահանգիստին: Նոյն տեղեկութեանց համաձայն, խելագարութեան դէպքեր պատահած են Գարայեանի ընտանիքին մէջ եւ մարդասպանը ինք ալ անհաւասարակշիռ կ'երեւայ : Ոստիկանութիւնը համոզուած է թէ սպանութիւնը պարզապէս անհատական քինախնդրութեան հետեւանք է եւ ոչ թէ հակամերիկեան արարք մը: Կ'ըսուի թէ Գարայեան անցագիր խնդրած էր մօտ վեց շաբաթ առաջ :

Հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Թէմպալի յանձնուած է գործին ամբողջ քննութիւնը :

*** Սպաննեալ հիւպատոսը նախապէս խորհրդական էր Փարիզի ամերիկեան դեսպանատան (1931 — 1935) եւ փայլուն ապագայ կը խոստանար: Պէյրութի ընդհ. հիւպատոս նշանակուած էր համաձայն օրէնքի մը որ պայման կը նկատէ հիւպատոսական փորձառութիւնը, դիւանագիտական կամ նախարարական ասպարէզին համար: Ծնած էր 1892ին: Եղած է ուսուցիչ՝ համալսարաններու մէջ, վարիչ՝ արտաքին նախարարութեան եւրոպական բաժնին, ներկայացուցիչ՝ զինաթափութեան եւ նաւային խորհրդաժողովներուն մէջ: Կարեւոր դեր կատարեց 1927 — 1931, իբրեւ բանագնաց Պոխան - Քէլլոկի դաշինքին :

Մեծ համարում կը վայելէր նաեւ Պէյրութի մէջ, ուր ամերիկեան գաղութը կը բաղկանայ 1500 անդամներէ, մէջն ըլլալով հպատակ դարձած 1000 Սուրիացիներ: Մասնաւորապէս կը հետաքրքրուէր հնագիտութեամբ եւ լուսանկարչութեամբ եւ միշտ պտոյտներ կը կատարէր: Այս ամառ այցելած էր Մուսա Լեռ եւ շրջականները, որ այնքան ճարտարօրէն նկարագրուած են Ֆրանց Վերֆէլի « Քառասուն Օրեր»ուն մէջ, ինչպէս կը գրէ «Նիւ Եորք Հէրըլտ »:

Գերմանիա զբաղուած կ'երաշխաւորէ Պելժիոյ անկախութիւնը եւ ամբողջականութիւնը

Գերմանական կառավարութիւնը որոշեց յայտարարութիւն մը հրատարակել, հանդիսաւորապէս յանձն առնելով յարգել Պելժիոյ անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը: Այս մասին համաձայնութիւն գոյացած է երկու երկիրներուն միջեւ, որոնք բանակցութիւններ կը կատարէին ամիսներէ ի վեր: Այս յայտարարութիւնը պիտի փոխարինէ գերմանեւպելժ հին դաշնագիրը, որ գոյութիւն ունէր պատերազմէն առաջ եւ որ խզուեցաւ , երբ գերման զօրքը Պելժիա արշաւեց 1914 օգոստոսին :

Գերմանիա Պելժիոյ չէզոքութիւնը յարգելու համար առաջին անգամ պատրաստակամութիւն յայտնեց այս տարի յունուար 30ին, Հիթլէրի մէկ ճառով, երբ Պելժիա կ'որոշէր քաշուիլ Լոքառնոյի դաշինքին յանձնառութիւններէն: Հիթլէր ըսաւ թէ գերմանական կառավարութիւնը պատրաստակամութիւն յայտնած է Պելժիոյ եւ Հոլանտայի՝ « յարգելու եւ երաշխաւորելու անոնց հողերուն չէզոքութիւնը »:

Ապրիլ 26ին, Անգլիա եւ Ֆրանսա յայտարարութիւններ հրատարակեցին, Պելժիան վերջնապէս ազատելով Լոքառնոյի դաշինքին յանձնառութիւններէն : Այն ատեն ժամանակը յարմար նկատուեցաւ բանակցութիւններ կատարելու Պելժիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ, եւ խօսքէն գործի վերածելու Հիթլէրի յայտարարութիւնը: Ահա այս բանակցութիւններն են որ վերջնական ելքի մը կը յանգին :

Այս առթիւ իրազեկներ կը կարծեն թէ երբ արեւմտեան դաշինք մը կնքուի Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, հին Լոքառնոյին փոխարէն, երաշխաւորելով արեւմտեան սահմաններուն ապահովութիւնը, գերմանեւպելժիական միակողմանի դաշինքը ինքնին ջուրը կ'իյնայ, իր տեղը տալով նոր եւ բազմակողմանի դաշինքին :

Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին այս անցուդարձին, սպասելով լրացուցիչ մանրամասնութեանց :

»»»» • ««««

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ պաշտօնանկ եղաւ Պ. Բուբնով, կրթական գործավարը, «ձախողեցուցած ըլլալով կրթական ծրագիրները »: Յաջորդ նշանակուած է Պ. Տիւրդին :

ԱՐՀԵՍՏՈՎ ՄՈՒՐԱՑԻԿ ՄԸ մեռաւ Լեհաստանի մէջ: 87 տարեկան էր եւ մանկութենէն ի վեր այս «գեղարուեստ»ին նուիրուած ըլլալով, համաշխարհային կազմակերպութիւն մը ստեղծած եւ ահագին հարստութիւն դիզած էր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՂՕԼԱՄ »ՆԵՐԸ ԴԱՏԱԽԱԶ

Եթէ Հայաստանի մէջ ամբաստանուած իշխանաւորներէն մէկն ու մէկը արտասահմանի իյնար եւ լսէր ու կարդար իրենց երբեմնի «ղօլամ»ներուն խօսքերը, կա՛մ անձնասպան կ'ըլլար, եւ կամ սպանութիւն մը կը կատարէր:

Ինչ որ Հայաստանի եւ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ կը գրեն, հասկնալի է,— ուրիշ կերպ չեն կրնար ընել :

Եթէ մէկ բառ պակաս գրես «դաւաճան»ին դէմ, եթէ տող մը սխալ տեղ դրուած ըլլայ կամ վրիպակ մը սպրդի, — 24 ժամէն դուն ալ կ'իյնաս « ժողովուրդի թշնամի»ներուն զնտանը: (Փրավտա վերջերս երկար ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց, « հակայեղափոխական» երեւոյթներ մատնանշելով նոյնիսկ տպագրական վրիպակներու մէջ) :

Ըսել կ'ուզեմ թէ մարդիկ սանձարձակ ազատութիւն վայելելով արտասահմանի մէջ, կրնան քիչ մը աւելի պարկեշտ ըլլալ կամ զգոյշ: Նոյնիսկ իբրեւ բոլշեւիկ :

Այդպէս չեն մտածեր մեր կարմրուկները:

Երէկ Բանուոր մը ձեռքս անցաւ եւ անգամ մը եւս համոզուեցայ թէ ճանիկ աղա մը միայն կրնայ կառավարել այս կապիկները ու կապելիքները:

Ոմն Պատրիկ Սելեան, որ երբեմն ծառայած է Բարեգործականի, նամակ մը հարթելու համար դէպի Հօկ եւ Կոմկուս, յետոյ գացած է Հայաստան, վերջերս նոր մը կը խօսի եւ անոնց վերապահութեան «դաւաճան, ժողովուրդի թշնամի» եւն. կը կոչէ Հայաստանի ազատագրկուած վարիչները :

Իր բարեկամներէն մէկը անհանդուրժելի գտնելով այս ընթացքը, նամակ մը կը գրէ եւ կը բողոքէ :

Վա՛յ, ուրեմն «դուք եւս զերծ չէք Դաշնակցական եւ ազգայնական մամուլի տարածած սուտերու ազդեցութենէն »:

Եւ կը յայտարարէ, սեւով ճերմակի վրայ ․

— « Աղասի Խանջեան դաւաճան եւ երկերեսանի դաւաճան մը եղած է : Արամայիս Երզնկեան ՎՆԱՍԱՐԱՐԸ իր դաւաճանական ինքնութիւնը թաքցուցած է Արամայիս շինարար դիմակի տակ: Արսէն Եսայեանը Հօկի գլխաւոր Վարչութեան նախագահութիւնը ստանձնած է՝ արտասահմանի Դաշնակներու եւ ամէն կարգի յետադիմականներու հետ աւելի դիւրութեամբ թրոցքիական յարաբերութիւններ պահելու համար: Դանուշ Շահվերտեան ներգաղթ կազմակերպելու գործով արտասահման անցնելով, լրտեսական սպասարկութիւն ըրած է փաշիստական պետութեան մը»: (Բանուոր, 26 Օգոստ.):

Պարոնը իր մեղադրանքներու կարգին կը յիշէ նաեւ որ Աղասի Խանջեան «Սիրելի բարեկամ» կամ «Սիրելի Զօպանեան» գրած է, նամակներուն մէջ, ողջագուրուած է անոր հետ որպէս « իր սիրելի բարեկամը»: Եւ կ'աւելցնէ — «Ատիկա քիչ բան չէ »:

Իմացէք ուրիշ գաղտնիք մըն ալ ․

— « Ձերբակալուած կամ գնդակահարուածներու մէջ չկան հին բոլշեւիկներ, անոնք կամ մենշեւիկներու եւ սոցիալիստ յեղափոխականներու շարքերէն անցած են Բոլշեւիկներու կուսակցութեան մէջ, եւ կամ հին ընդդիմադիրներ եւ թրոցքիականներ եղած են, որոնք միշտ ալ դաւադրած են Լենինի ու Ստալինի ճշգրիտ գծին դէմ :

Ասիկա որքան ճիշդ էր Խորհրդային Միութեան մէջ յայտնաբերուած դաւաճաններուն համար, նոյնքան ճիշդ է Հայաստանի մէջ ձերբակալուած ժողովուրդի թշնամիներուն համար»:

Եզրակացութիւն, — հին բոլշեւիկներ չեն Արամայիս Երզնկեանը, Ակսել Բակունցը, Արսէն Եսայեանը, Դրաստամատ Սիմոնեանը, Ալազանը, Փիրումեանը, Մակինցեանը, Աղասի Խանջեանը, այլ մենշեւիկ, «սպեցի - փիք» կամ 1920էն վերջը մտնելով կուսակցութեան մէջ, «ամբողջապէս իւրացուցած են սպեցիփիքներու ազգայնական տեսակէտները, որոնք անոնց առջեւ ճամբայ կը հարթէին սըրբապիղծ դաշինք կնքելու Դաշնակցութեան եւ ամէն տեսակի հակայեղափոխական ու թրոցքիական մնացորդ մնացուկներու հետ »:

Ես կ'առաջարկեմ Հայաստանի Կոմկուսի կեդր. կոմիտէի քարտուղար կամ ընդհ. դատախազ նշանակել Պատրիկ Սելեանը, իբրեւ գերագոյն վարձատրութիւն :

ՎԱՀԷ

ԹԵՐԹԵՐԸ 50 ՍԱՆԹԻ՞Մ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ

»»»» • ««««

Տպարանական թերթ մը, որ շաբաթներ առաջ նախատեսած էր թէ թերթերու գինը 30էն 40 սանթիմի պիտի բարձրանայ, առջի օր կը գրէր թէ շատ չանցած 50 սանթիմ պիտի ըլլայ :«Եթէ « Փառի - Սուար » ընդդիմացած չըլլար, եղած լմնցած պիտի ըլլար: Արդէն գաւառական թերթեր կը ծանուցանեն այս յաւելումը »:

« Լ'Էօվր », արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, այս առթիւ դիտել կուտայ թէ միայն « Փառի Սուար »ը չէ որ կ'ընդդիմանայ 50 սանթիմին եւ կը յիշեցնէ թէ«ուրիշ ընելիքներ կան, մինչեւ հոդ հասնելէ առաջ» :Թուղթին գինը կրկնապատիկ բարձրացած ըլլալով, արմատական օրկանը կ'առաջարկէ նախ կրճատել թերթերու էջերը,— 12, 14, 16 երես: «Բնականաբար երբ 16 էջնոց թերթ մը կը մերժէ 12ի կամ 10ի զեղչել, տասնոց մը պիտի չուզէ 8ի իջնել, ութնոցն ալ 6պիտի չընէ , ինչպէս վեցնոցն ալ չորս»: Եթէ հրատարակիչները չհամաձայնին, այն ատեն կառավարութեան կ'իյնայ միջամտել (ինչպէս եղած է Ցունաստանի եւ Պուլկարիոյ մէջ):

Արմատական թերթը անտանելի կը գտնէ նաեւ անթելին մրցակցութիւնը՝ լրագիրներուն հետ, քանի որ ձրի կ'առնէ եւ ժամը ժամին կը տարածէ լուրերը, մինչդեռ թերթերը ահագին դրամ կը վճարեն: Եւ վերջապէս յիշելով փոխադրութեան ծախքերու ծանրութիւնը, կ'առաջարկէ համաձայնիլ Հաշէթի հետ եւ տեղին վրայ ծախու հանել չծախուած թերթերը:

Անգլիա եւ Ֆրանսա նոյնը կը փնտռեն

Վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիա եւ Ֆրանսա հաւանած են որ սպանիական կնճիռը եւ մասնաւորապէս կամաւորներու խնդիրը քննուի Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբին մէջ, ինչպէս կ'առաջարկէր Իտալիա : Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը այս առթիւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ: Երկու կառավարութիւնները այս դիջումը կատարելով հանդերձ, կ'ուզեն որ ազդու միջոցներ ձեռք առնուին, որպէսզի նոր ձգձգումներ չպատահին, աւելի բարդացնելով կացութիւնը : Ֆրանսա մասնաւորապէս կ'ուզէ ապահովել իր հաղորդակցութիւնները՝ մայր երկրին եւ Ափրիկէի գաղթավայրերուն հետ: Մեծ մտահոգութիւն կը պատճառեն կարգ մը լուրեր, որոնց համաձայն Իտալացիները աւելցուցած են իրենց զօրքը՝ Մայորքայի մէջ:

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է այսօր, այս հարցին առթիւ: Անգլիոյ դահլիճն ալ պիտի լսէ Պ. Իտընի մանրամասն զեկուցումը, վերջնական որոշումներ տալէ առաջ :

(ԲՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷ ԴՈՒՐՍ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նշանաւոր կենդանաբան Գրիուլվիճակագրական ճոխ նիւթերով, հաստատեց թէ միջին հաշիւով իւրաքանչիւր 100 էգի դէմ 105.6 արու կամ մանչ կը ծնի։ Բայց մեռեալներու թըւանշանները ցոյց կուտան, թէ այս համեմատութիւնը, քանի տարիքը յառաջանայ, ի նպաստ իգական սեռին կ'ըլլայ։ 15էն մինչեւ 19 տարեկան, հաւասարութիւնը կը պահուի թուականօրէն, 20էն մինչեւ 24 տարեկան կիներուն թիւը արդէն իսկ այրերուն թիւէն կ'անցնի։ Ծնունդէն առաջ իսկ կը հաստատուի այս պարագան։ Ցղութեան 7էն մինչեւ 9րդ ամիսը մեռած ծնածներուն մէջ միջին հաշիւով 100ը աղջիկ է, 110 մանչ։ Արու անհատը բռնադատուած մահուան վտանգին կրկնապատիկ կ'ենթարկուի քան կինը։ Բայց արու անհատին կամ էրիկին այս աւելի շուտ մեռնիլը սպանութեամբ, անձնասպանութեամբ, պատերազմով եւ արկածով չիբացատրուիր միայն, այլ հիմնուած է արական գործարանաւորութեան դիմադրող նուազագոյն կարողութեան վրայ։ Հետեւաբար սխալ է իգականը «տկար սեռ» անուանող բացատրութիւնը։ Եթէ չէք ուզեր կնամեծարութեան «առաքինութենէն» հրաժարիլ, կրնաք առաւելն իգականը կոչել «գեղեցիկ սեռ»։

Տօքթ. Մէյրի Գոլինս եւս իր տեղեկագրին մէջ պարզեց, թէ սեւամորթ արուներուն մէջ կուրութիւնը յաճախադէպ է, նոյն իսկ նախապէս ենթադրուածէն շատ աւելի։

Ասկէց առաջ հարիւրին 3էն 4 կը գնահատուէր, բայց բուն համեմատութիւնը հարիւրին 5.57ին եւ 12.8ին միջեւ կը տատանի։ Մինչեւ 500 սեւամորթ կամ կարմրամորթ կիներուն մէջ հազիւ մէկ կոյր կարելի է գտնել։

Կորտօն Սէլֆրիճ, Լոնտոնի խանութպաններուն հանրածանօթ թագաւորին որդին, պարզեց թէ ժողովրդային տնտեսութեան ծանր եւ աննպաստ մոլութիւնն է սպառողներուն ճաշակի ծայրայեղ տարբերութիւնը։ Սէլֆրիճի վաճառատունը (տեսակ մը Սամարիթէն Փարիզի, բայց աւելի ընդարձակ) պարտաւորուած է, զոր օրինակ, 10.765զանազան տեսակէ գուլպայ պահել մթերանոցին մէջ, իր իգական յաճախորդներուն ցանկութիւնը գոհացնել կարենալու համար։ Ասկէց զատ, վաճառատունը ստիպուած է ընդ ամէնը գրեթէ մէկ միլիոն ալյասեռ վաճառք ցուցադրել եւ բարդել իրարու վրայ, Ն. Վեհափառութեան՝ Հանրութեան քմահաճոյքը գոհացնելու համար։ Լուրջ խնդիր մըն է սա իրողութիւնը, թէ իգական գնորդները, որոնք բոլոր գնորդներու հարիւրին 90ը կը ներկայացնեն, իրենց գնումները կ'ընեն ուրբաթ կէսօրէ վերջ մինչեւ շաբաթ իրիկուն։ Սէլֆրիճի հաշիւով Մեծն Բրիտանիա 170 միլիոն սթերլին խնայած կ'ըլլայ, եթէ կարելի ըլլայ այս աննպաստ կացութեան դէմ դարման մը խորհիլ ու գտնել։

×

Բայց գիտական այդ յոյժ շահեկան Համաժողովին մէջ ամէնէն աւելի վառ հետաքրքրութիւն առաջ բերաւ փրոֆ. մեծահամբաւ Ուէլսի բուռն յարձակողականը կրթական դրութեան դէմ։ Ահա իր նշանաւոր յարձակողականէն քանի մը նմոյշներ.—

«Մեր դպրոցները տարուէ տարի կը հասցնեն տգէտ, անհաւասարակշիռ, անքննադատ, անվստահելի միանգամայն դիւրահաւան նոր հրոսակներ, տկարամիտ ոչխարային համակերպութեամբ լեցուած հոգիներ, որոնք ոչինչ գիտեն այսօրուան աշխարհին ահագին պատասխանատուութենէն եւ վտանգէն։ Անոնք ոչինչ են, այլ միայն թնդանօթի կեր, կամ խուճապի փախուստի յարմարագոյն էակներ»։

Ահա այս բառերով է որ Ուէլզ ընդհանուր հետաքրքրութեան մէջ դատապարտեց դաստիարակութեան ներկայ մեթոտները։ «Նոյնիսկ յարգելի կարծուած շրջանակներուն մէջ ընդհանուր տգիտութիւն կը տիրէ քաղաքական եւ ընկերային կեանքի տարրական իրողութիւններու մասին։ Ահա այս տգիտութիւնն է պատասխանատու առաջին աւիթով մեր արդի ժամանակի մտահոգութեան եւ վտանգներուն։ Մեր «տարրական» կոչած դաստիարակութիւնը բնաւ երբեք դաստիարակութիւն չէ, քանի որ ոչ մէկ ուղեղ ծանօթութիւն կը հայթայթէ մեր զաւակներուն...»

Այս փիլիպպիկէն վերջ Ուէլս կը պարզէ կրթական բարեկարգութեան իր յատակագիծը։ Կը յայտարարէ, թէ արդարեւ պէտք է տղուն խելոյն պատմել ներքին եւ արտաքին պատմական դէպքերը, բայց առանց երկարօրէն ծանրանալու «օրէնքներու եւ աւագակներու, թագաւորներու եւ նուաճումներու վրայ», հէք, փոքրիկ ուղեղը չծանրաբեռնել թուականներով եւ արքայական ցեղերու ողորմելի մանրամասնութիւններով։ Միեւնոյն ժամանակ պէտք է պզտիկ մանչերուն եւ աղջիկներուն քիչ շատ աւանդել բնագիտութեան եւ տարրաբանութեան տարրական սկզբունքները, զոր օրինակ, թէ ջուրը ինչպէս կ'եռայ եւ ինչպէս կը սառի, նաեւ շատ նախնական իրողութիւններ կենսաբանութենէն, կենդանաբանութենէն եւ բուսաբանութենէն։ «Արջ, գայլ, վագր եւ կապիկ պէտք չէ որ տղուն համար ահարկու դէմքեր ըլլան կամ մղձաւանջներ, այլ հասկրելի արարածներ»։ Կրթութեան երկրորդ աստիճանը պէտք է նոր սերունդը գիտակից ընէ պատմութեան ուղիղ գնահատումին, թէ հիմա աշխարհը մէկ միակ համայնք մըն է։ Աշխարհագրութիւնը պէտք է տալ օգնութեամբ ֆիլմին եւ լուսանկարչութեան։ Մեքենաներուն, արդի բնագիտութեան եւ տարրաբանութեան աշխարհը, ինչպէս նաեւ շատ կարեւոր հիւանդութիւններուն պարագան պէտք է հասկնալի ընել աշակերտին։ Ամէնէն վերջը կուգայ, Ուէլզի կրթական յատակագիծին հետեւելով, համաշխարհային պատմութեան ընթացքը եւ տնտեսական կեանքը իբրեւ ամենակարեւոր ոյժը ժողովուրդներու բարօրութեան համար։ «Այսօր երիտասարդները դպրոցէն կը մեկնին, առանց բան մը ճանչնալու այն դժուարութիւններէն, որոնք պիտի ճնշեն իրենց վրայ։ Լճացած են խեղճերը։ Այդ ողորմելի, պանդոյր տղաքը ուրիշ բան չեն գիտեր, այլ միայն բիրտ, մերժող, մեծխօսիկ վարմունք մը ունին, ամէն բանի դէմ «հակա»... (anti...) ընթացք մը, իրենց ուսուցիչներուն, վերակացուներուն, քաղաքական վարչաձեւին մարդոց բռնադատած նախամեծարութեան համաձայն — հակընկերվարական, հակադրամատիրական, հակաֆաշական։ Մարդ որքան տգէտ կամ թերակիրթ ըլլայ, այնքան դիւրաւ «հակա»... կ'ըլլայ։»

Ուէլզ անվեհեր շարունակելով, խօսեցաւ Նօթինկհէմի այդ մեծ Համաժողովին անդամներուն ականջները.— «2400 դասական ժամերուն յետին աւելորդները միայն պէտք է, եթէ ուզէք, յատկացնել «անձնական համոզումներու ընկերաբանութեան»։ Իսկ ընդհանուր եւ աննախապաշար կերպով պէտք է երիտասարդ ուսանողին պարզուին, անկողմնակալօրէն, կրօնական եւ իմաստասիրական զանազան կարեւորագոյն հաւատոյ հանգանակները։ Ուսուցիչներն ալ պէտք է նորոգել ժամանակ առ ժամանակ, կամ անոնք պէտք է նորոգուին հմտագոյն կարողութիւններով, որպէսզի համամարդկային զարգացումէն ետ չըմնան»։

«Այրեցէք բոլոր հին դպրոցական դասագիրքերը», կ'աղաղակէ Ուէլզ, ապա թէ ոչ օր պիտի գայ, հինգ տարի չանցած, որ անոնք իրենք իրենց բոցերուն մէջ պիտի նետուին եւ ծանր այրուցքներ պիտի պատճառեն այն ձեռքերուն, որոնց մէջ կը գտնուին։ Մենք կ'ապրինք այնպիսի աշխարհի մը մէջ, ուր մէկ գրահաւոր մարտանաւը ութ միլիոն սթերլինի կը նստի, ուր 400 միլիոն սթերլին կը ծախսենք զինուորական պատրաստութիւններու համար առանց ո եւ է ծամածըռութեան, ուր կան ցէփլին, բանակ եւ ամբարձիգ այերանաւ, որոնք 1900էն ի վեր ոչինչէն ստեղծուեցան, առական իմաստով»։

Ուէլսի այս յարձակողականը ահագին արձագանգ գտաւ։ Մամուլին, կրթական հաստատութիւններուն մէջ գըրգռալից, բուռն պայքարներու առիթ տուած է։ Շատերը սակայն մեծանուն վիպագէտին համաձայն են, եւ արդէն իսկ հաստատուած է ուսուցիչներու մեծ կազմակերպութիւն մը, որ նկատի պիտի առնէ Ուէլսի այս առաջարկութիւնները, որոնց համամիտ են արդի մանկավարժներուն մեծագոյն մասն ալ։

Որովհետեւ ամէն բանի ապագան կախում ունի դպրոցէն, նոյնիսկ... քաղաքականութիւնը, Ուէլսի յատակագիծը, այս տեսակէտով, առանցքը կազմեց համաժողովի աշխատութեան։

Թարգմ. Գեղմ.Է***

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ քնքռեցի եւ մելանով։

ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՄԸ Ի ՊԱՏԻՒ ՕՇԱԿԱՆԻ

— • —

ԽՄԲ.— Ուշացած՝ կամքէ անկախ պատճառներով։

Հոկտեմբեր 3ի կիրակի օրը, Փարիզեան գեղեցիկ սրահներէն մէկուն մէջ տեղի ունեցաւ ի պատիւ Յ. Օշականի թէյասեղան մը, նախաձեռնութեամբ՝ Փարիզահայ մամուլին, (Յառաջ, Վէմ, Հայ - Բոյժ, Կեանք եւ Արուեստ, Ապագայ եւ Զուարթնոց)։ Բազմութիւնը, մեծ մասամբ երիտասարդութիւն՝ կանուխէն տեղ գրաւած էր։ Կը նշմարուէին բազմաթիւ ծանօթ մտաւորականներ։ Սովորական իմաստով թէյասեղանէ մը աւելի, գրական հաւաքոյթի մը կերպարանքը առած էր այս հանդիպումը։ Կազմակերպիչները, ջանացած էին Օշականը արտաբերել իր բազմակողմանի գրական գիծերովը։ Կը նախագահէր հայ մամուլին ամէնէն տարեց դէմքերէն Պ. Ա. Չօպանեան որ իր բացման խօսքով ըսաւ.

— «Գրագէտը զոր կը մեծարենք այսօր, ներկայացուցիչներէն մէկն է մեր գաւառի հայեցի գրականութեան։ Այդ ինքնուրոյն հոսանքը սկսաւ մեր պոլսական երբեմնի մամուլին մէջ թափանցել նախ Ծահնազարի Հայրենիքներով, յաջորդաբար ողողելու համար Արեւելքի եւ Ծաղիկի էջերէն, ուր առաջին անգամ հրապարակ եկաւ, մեր արձակի վարպետներէն Ռուբէն Զարդարեանը։ Այդ հայեցի ոճին եւ տեղական գոյնին շարունակողներէն մէկն է նոյնպէս՝ Յ. Օշական, մասնաւորապէս իր Խորհուրդներու մեհեանը ու Երբ պատանի են գործերով։ Այս երկու արժէքաւոր երկերուն մէջէն երիտասարդական եւ հմայիչ յոյզ մըն է որ կը վազէ։ Յաջորդաբար Օշական կ'անցնի լայնածաւալ վիպագրութեան եւ կուտայ Ծակ Պտուկը, Մնացորդաց, Հարիւր մէկ տարուան եւայլն։ Իր այս բոլոր վէպերուն մէջ զանգուած հայ տարրն է որ կ'արտացոլայ իր բոլոր մանրամասն երանգներովը։ Օշական իր լայնաշունչ գնացքին մէջ չգոհանալով հայ իրականութեամբ, իր վիպագրութեան նիւթ կ'առնէ նոյնպէս թուրք ժողովուրդը, իր «Հաճի Աբուլէյման» գործով։ Րաֆֆիէն վերջ ասիկա բացառիկ երեւոյթ մըն է մեր գրականութեան մէջ։ Օշական հայ գրականութեան տուած է նոյնպէս թատերգութիւններ, մատենագրական ուսումնասիրութիւններ եւ ժամանակակից հայ դէմքերու շուրջ քննադատութիւններ։ Այս բոլորին մէջ ինքնատիպ՝ դատելու եւ ըսելու կերպերովը։ Անշուշտ մեր կարգ մը բանաստեղծներուն, ինչպէս Ալիշանի, Թովմաս Թէրզեանի, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի, Իսահակեանի, Զարենցի մասին յայտնած կարծիքները չեմ բաժներ, որոնց մօտ բանաստեղծական աւիշը նուազ կը տեսնէ, բայց ասիկա տեսակէտներու տարբերութիւն մըն է եւ ուրիշ ոչինչ։ Օշական բազմավաստակ դէմք մըն է, խոր, հաւատ ընդունակութիւններով։Իր տաղանդին հանդէպ կը յայտնեմ իմ գնահատութիւնս եւ կը մաղթեմ իրեն կատարեալ առողջութիւն»։

Օշական Սէօլէօզցի է։ Երբ իր ծանօթ արկածը պատահեցաւ, առաջին համակրական եւ դրական ձեռք երկարողները եղան իր հայրենակիցները։ Այս թէյասեղանին ալ մեծ էր թիւը անոնց որոնք խումբ խումբ եկած, սքանչացած կը յայտնէին իրենց մեծատաղանդ հայրենակցին։

Սէօլէօզցիներուն անունով գրաւոր ուղերձ մը կարդաց Պ. Նիկողոս Գարաճեան,

— «Օշական ոչ միայն մեր տեղական բարքերուն, հոգեբանութեան, նկարագրին արտայայտիչն է, այլ միեւնոյն ատեն եղած է բառին իսկական առումով մեր միակ ուսուցիչը։ Ինչքան սիրա է հատցուցեր ան, մեզի դէպի դպրոց հրելով։ Կը փախչէինք սարերը.— Օշական մեր ետեւէն էր, արիւն քրտինքի մէջ, Սէօլէօզի կռնակին խլեր երկնցող լեռներու ճամբուն։ Ինչ որ կը մաղթենք այսօր մեր Օշականին, ըլլար ատիկա կատարեալ վերադարձումը իր առողջութեան, իրմով անգամ մը եւս երգուելու համար հայ գրականութեան մէջ, մեր սարերու հմայքն ու գեղեցկութիւնը»։

Սկսած էր այլեւս բուն գրական բաժինը, ուր առաջին անգամ խօսեցաւ «Յառաջ»ի խմբագիրը, նիւթ ունենալով «Օշականի գրականութեան կազմութիւնը»։

Շաւարշ Միսաքեան.— 1909ին խումբ մը տղաք Պոլսոյ մէջ կը հրատարակէինք «Ազդակ»ը։ Օր մը պատմուածք մը ստացանք, «Պաուլին անէծքը», քաղաքն ու սորա գրութիւնը՝ չափազանց արձակունակ. — Սէօլէօզ, Յակոբ Քիւփէճեան։ Մեր քաղքենի մեծամտութեամբ ստորագրութիւնը փոխեցինք «Գեղջուկ»ի։

Այդ կեղծանունով ալ լոյս տեսաւ գրութիւնը։ Երկրորդ պատմուածք մը ղրկեցինք Մոսկուա, «Բանբեր»ին։ Քանի մը տարի չանցած, Օշական արդէն դարձած էր ծանօթ անուն մը։ Գիւղն ու գիւղացին կը տիրապետէին իր գրականութեան մէջ, իրենց ամէնէն անծանօթ կամ անտեսուած երեսներով, իրենց «իկիտ»ներով, «խաչխաճի»ներով, «Ծակ պտուկներով»։ Այդ գիծը երթալով զարգացաւ հասնելու համար, «Մնացորդաց»ի մէջ, մինչեւ գիւղին արդանդը, ուր կը փորձէր գտնել հայեւթուրք առնելութեան գաղտնիքներէն մէկը։ Միեւնոյն ատեն, վիպագրին հետ կը զարգանար ու ձեւ կ'առնէր գրական քննադատը, իր «Համբերք»ներով։ Երբ մտերմացանք, ամէն շաբթու Սէօլէօզէն կը վազէր Պոլիս, հաւաքելու, կարդալու համար Փարիզի յառաջապահ հանդէսներն ու գիրքերը։ Աւելի վերջը, իր հմտութիւնը զօրաւորուեցաւ հայկական մատենագրութեան ուսումնասիրութեամբ եւ ահաւասիկ մեր մէջ կ'ողջունենք հասուն տաղանդ մը՝ բազմավաստակ բերքով»։

Պ. Միսաքեան խօսեցաւ նաեւ Օշականի լեզուին առանձնայատկութեանց մասին։ Յետոյ բացատրելով գրագէտին ինչպէս մեր բոլոր գրչի մշակներուն սեւ աշխատանքը, պատմեց թէ ինչպէս, 1923ին, Օշական կ'առաջարկէր... «քէրփիճ»ի գործարան մը բանալ, ընկերովի, Սոֆիայի մէջ։

Շաւարշ Նարդունի ներկայացուց Հէքեաթագիր Օշականը։ Հէքեաթը, գրական այս հին սեռը, որ այնքան արհամարհուած է եւ իբրեւ ազգագրական նիւթ թանգարան նետուած, չէ ուսումնասիրուած գիտական ձեւով, — ամէն մարդու կամ գրողի կարծածին չափ ալ պարզ նիւթ մը չէ Հէքեաթը։ Գրական այս հին սեռը պէտք է դնել դիւցազներգութեան եւ երազին միջեւ, — առաջինը իբրեւ աշխարհ ունի աստուածներու եւ մարդոց յարաբերութիւնը, գերբնականութիւնը, այս վերջին յատկանիշով դիւցազներգութիւնը կը մօտենայ երազին (քաղդէական գրականութիւն)։ Արդարեւ հէքեաթն ալ փորձ մըն է իրականութենէն վեր բարձրանալու, ատով՝ կրնանք հէքեաթը սահմանել տեսակ մը արթուն աչքերով երազ, ցանկութիւն մը գերիրականութեան բարձրանալու, որ յատուկ է մարդ էակին։ Հոգեբանական բացատրութեամբ՝ երկու տեսակ իրականութիւն կայ,— գգայարանքներու արտայայտութիւնը եւ երեւակայութեան տուածը։ Հէքեաթը կ'առնէ երեւակայութեան պարգեւած իրականութիւնը։ Ան կը կրթնի ոգեպաշտութեան (animisme) վարդապետութեան, որ ոգի մը կը տեսնէ ամէն առարկայի եւ բոյսի մէջ։ Այսպէս հէքեաթը իբրեւ աշխարհ ունի մարդը, բոյսերը, կենդանիները եւ անգործարանաւոր իրերը։ Կերպարանափոխութիւն մը (métamorphose) շարունակ կը փոխէ այդ երեք աշխարհներու սահմանները։

Այս սահմանումէն կը հետեւի թէ հէքեաթը արեւելեան ծաղիկ մըն է։ Եթէ գեղեցիկ հէքեաթները արեւելեան են, գեղեցիկներուն մէջ գեղեցիկ հէքեաթները հայկական են, — ասիկա կը յայտարարեմ՝ ծանօթ նորմանտական, գերմանական, սկանտինաւեան, ռուսական, ճափոնական, մալկաշեան եւայլն հէքեաթներուն բաղդատական գեղեցկութեան։ Մեր հէքեաթ բառը որքան արաբական, ոչինչ փոխ կ'առնէ արաբական աշխարհէն։

Մեր հէքեաթները Սրուանձտեանց գրականութեան կը բերէ նկարչական պզտիկ փոփոխութիւնով մը։ Զարդարեան որոշ ձեւ կուտայ անոնց, ու մինչ Արեւելահայերը հէքեաթը կը տանին մանկական գրականութեան, Օշական զայն աւելի եւս կը մշակէ, կը բարձրացնէ իբրպէս գրական սեռի մը վաւերական արժէքին։

Եւրոպական հէքեաթները ընդհանրապէս կը սիրեն տրամախօսութեամբ զարգացնել, ընդհակառակն արեւելեան գրողները, մանաւանդ Օշական, զարգացումը կը կատարէ գոյներու խաղերով։ Հէքեաթին մէջ տրամախօսութիւնը հակառակ է հէքեաթի վարդապետութեան։ Այս գունախաղերը Օշականի գրականութեան տուած են մթութիւն մը, որ առարկայ է յափշտակեալ վէճի, յաճախ անիմաստ։ Ամէնէն պայծառ գրողէն որ Անաթոլ Ֆրանսն է՝ յիշենք Թայիսը, «ո՞վ կրնայ հասկնալ այս վէպին մութ կողմը, կեղեւին վրայ հիացողները կրնա՞ն բացատրել մեզի։ Դէմ եմ ուզուած մթութեան, բայց կայ կլիմայական մթութիւն մը, որ տառապանքէն կուգայ։ Ծանօ՞թ էք մեր գիւղերու ներքին հոգեկան տառապանքին, որ refoulér կ'ընէ ցանկութիւնները, բնազդները։ Ցիշեցէք որ Օշական մեծ բնազդագէտ մըն է եղած, սեռային բնազդին երգիչը, որ դժբախտ պատմութիւն մը ունի, — ահա թէ ինչո՛ւ Օշական ճակատագրապաշտ (fataliste) մըն է։ Ափսո՜ս, որ Օշական հետզհետէ քաղքենիացաւ, եւրոպականացաւ եւ լքեց հէքեաթը, բայց իր տուածները պիտի մնան, մեր գրականութեան մէջ, անթառամ ծաղիկներ, ինչպէս իր «Ձմեռնարհ»ները։

«Ապագայ» շաբաթաթերթի անունով խօսեցաւ իրենց օգնական խմբագ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

»»»» • ««««

— Խնդա՞լ...

— Տես, անոնք լուրջ մնջիկ, ամէն տեղ, ամէն դի կը խնդան իրենց քըթին տակէն։

— Ատ ալ խնդա՞լ կ'ըսուի։ Խնդալու համար սիրտ ունենալու է մարդ։

— Անոնց խնդուքը, ամբողջ քաղաքը բռնած է։ Ամէն տեղ, ուր որ երթան, կեանքը իրենց համար խաղաղ խնդալ է։ Իրենց գացած տեղը բան մը աւելի կ'ըսեն, ու ամէն մարդէ աւելի կը խնդան։

— Այո, ամէն մարդ աւելի կը խնդան, բայց երբ նոյնիսկ չեն հաւատար իրենց խնդուքին...։

— Ջհաւատա՞լ... իրենց խնդուքին...

— Այո, միլիոնաւոր մարդիկ, կը խնդան, միայն եւ միայն խնդացած ըլլալու համար։ Ես... չեմ խնդար, երբ չեմ կրնար խնդալ։

×

Ասանկ խօսակցութիւններ կ'ըլլային շատ անգամներ, բայց այր ու կին, երբեք իրարու սիրտ չէին կոտրեր։ Երբ ամուսինը չէր պատասխաներ, լռութիւնը կ'երկարէր ատեն մը, ու յանկարծ, ուրիշ խօսակցութիւնով մը՝ ամէն բան կը մոռնային։ Ու միշտ իր ամուսնոյն սիրտ կուտար Շուշան։

Երեսուն տարիէ ի վեր կարգուած էին, ու իրենց սէրը բանաստեղծութեան պէս կը հոսէր ինքնին։ Այս սէրը, իրենց տարիներուն հետ, առած էր միջավայրին պայծառութիւնը։

Հետեւեալ օրը, որովհետեւ իր հօրը ծննդեան տարեդարձն էր, Տողիկ իր աշխատութիւնը կը թողուր ատեն ատեն, ու վարդենիներու մէջ կը մըտնէր։ Ծաղկեփունջ մը շինելով, կ'ուզէր նուիրել իր հայրիկին։

Կարմիր, կարմիր, վարդերը բացուած էին արեւին տակ։ Աղուոր, աղուոր, նուռներու պէս անոնք՝ արեւին մէջ կը թափէին իրենց արիւնը։

Ու վարդերուն մէջ՝ կը կարմրէր վարդի պէս Տողիկ։

Որչափ կը սիրէր վարդերը։ Ու երբ կ'աշխատէր ծռած հողին, վարդենիներուն վրայ կը մնար աչքը։ Ու իր աչքերը վարդերու պէս աղուոր, կը փայլէին, կը շողային։ Ու ինչ հաճոյքով կ'աշխատէր։ Մարդ բան չէր հասկնար։ Հողերը խնամքով արդէն քըքըրուած, իր ձեռքերուն դպած տեղերը՝ չէին տեսնուեր վարակիչ խոտեր։ Իր աշխատութիւնը կ'երեւար մաքուր մաքուր։

Յետոյ, կրկին կը մտնէր վարդենիներուն մէջ։ Իր սրտին աշխարհը հոն էր, ու աշխարհը՝ կ'երեւար վարդագոյն։

Վարդերու աղջիկն էր Տողիկ։

Ու բոլոր թռչունները, ամէնն ալ, ամէնն ալ իրեն համար կ'երգէին կարծես։ Բոլոր երգերը աշխարհներուն, անշուշտ, այսպէս մաքուր մաքուր՝ կ'երգուէին՝ լեցնելու համար սիրտերը։ Ու կը զգար որ մինակ չէր վարդենիներուն մէջ։ Շատ լոյս կար, ահ, որչափ լոյս կար սա դիմացի պարտէզներուն մէջ, մանաւանդ Մակարենց պարտէզին... ու գինովցած, չէր կրնար բան ըսել, ու կը լռէր։ Բայց դիմացէն անցնող թռչուն մը, գիծ մը կը քաշէր իր սրտին վրայ, ու սարսուռի պէս կուգար անոր ձայնը, ու կ'ուզէր անոր պէս երգել, կ'ուզէր թռչիլ, ու իր թեւերը լարուելու պէս կ'ըլլային։

Ինչ անուշ էր այս ազատութիւնը։

Ու իր սիրտը բանով մը լեցուած կը զգար։ Իր աչքերը դտած էին իրենց հրապոյրը։ Սիրտը, իր լռութեան խորութիւնը ունէր հիմակ։ Ու լռութեամբ երբ կը նայէր երկինքին, ամբողջ երկինքը կը լեցուէր իր սրտին խորութեամբ։ Ու շատ անգամ, հայրը իրեն կը նայէր, ու բան չէր կրնար ըսել, բայց երբ կնկանը կողմը կը դառնար, ու կ'ուզէր բան մը հասկըցնել, իրենց խօսակցութիւնը՝ դլխի օրօրումներու մէջ կը վերջանար։

Անոնց սէրը, սրտի խորունկ օրօրում մըն էր այսպէս։

Ու թռչունի մը երգը՝ հեռաւոր ձայնի մը արձագանգը կուտար իրենց, ու երբ խոշոր թռչուն մը կը թռչէր երկինքին խորերէն, կը նայէին ու կը հետեւէին անոր, յետոյ, իրարու կը նայէին լռութեամբ։ Թռչունի մը անհունութեան մէջ թռիչքը, բան մը կարթնցնէր իրենց ներսը։ Այր ու կին կը նայէին երկինքի խորութեան, ու բանի մը կը սպասէին։

Իրենց մէկ հատիկ մանչ զաւակը, ազգային վարժարանի շրջանը աւարտելէն ետք, «հայրիկ, կը փափաքիմ դպրոցս շարունակել» ըսաւ, ու դպրոցի մը անունը տուաւ։ Ոչ, ոչ, այսքանը բաւական է, ըսաւ հայրը, յանկարծակիի եկած։ Շատ անգամ կարդացեր, ի՞նչ կայ, փիլիսոփա՞յ պիտի ըլլաս», ըսելով մերժեց, ու իր խօսքին վրայ կեցաւ։ «Հայրիկ», կրկնեց տղուն, ու լեցուն աչքերով նայեցաւ հօրը։ Բայց, հայրը ցնցեց գլուխը ու պատասխան չտուաւ, ու դուրս ելաւ՝ յաճախորդ մը տեսնելու համար։ Մայրը, երբ իր տղուն հետ մինակ մընաց, համբուրեց անոր երեսները, ու, «մի նեղանար, ձագուկս,» ըսաւ, ու ցոյց տալով սեղանին վրայ շարուած գիրքերը, ըսաւ.— «Կը կարդաս զաւակս, ատեն ատեն...»։

— Մայրիկ, ես նոր բան սորվիլ կ'ուզեմ, պատասխանեց իր տղան, ու գնաց կրթնեցաւ պատուհանին։

— «Նոր բա՞ն...» մրմնջեց տիկին Շուշան, ու չէր գիտեր, ինչպէ՞ս կը նայէր իր տղուն։

Անկէց ետք, քէն, վիճաբանութիւն ու կռիւ՝ պակաս չէին տունին մէջ։ Տղան իր հօրը մօտիկ չէր ըներ, որովհետեւ ուրիշ բաներ կային գլխուն մէջ, ու կեանքը գիրքերուն մէջ կը տեսնէր, անոնք նոր բաներ կ'ըսէին իրեն, ու իրենպէսները, իրաւ ալ։ Ու պէտքերու ազատութիւնը չունէին։ Ու օր մըն ալ, «ա՛խ, մեր հայրերը» մէջ պոռացած էր, ու արցունքներու մէջ աչքերը, լքած էր իր հայրենի տունը։

Ու Համբար, կը սպասէր հիմակ իր տղուն, ու կը կանչէր անոր խելօքիկ խելօքիկ։

Բայց իրենց տունին համար՝ միեւնոյն սէրը, միեւնոյն երազը ու մտածումը պահած էր իր տղան, ու ուրախութիւնը կը հոսէր սրտին, երբ հայրենի տունին անունը կուտար, ու բան մը կը յիշէր սրտայոյզ։

Ու Համբար, անոր գրած նամակներուն կը նայէր, կը կարդար, կրկին կը կարդար, ու բառերը մէկիկ մէկիկ կը կրկնէր բարձրաձայն։ Ու երբ, վերադարձի խօսքեր կ'ընէր իր տղան, երեսի կարմիրները կը բացուէին կակաչի պէս ու կ'ըսէր.

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

ԽՄԲ. — Պոլկար նախկին նախարար եւ ծանօթ հրապարակագիր Ն. Սթարթեւ Զօրայի մէջ (5 հոկտեմբեր) հրատարակած է հետեւեալ առաջնորդը՝ վերեւի կրկնակ խորագիրներուն տակ, պարզելով տեսակէտներ, որոնք կը նոյնանան մեր թղթակցին մեկնութիւններուն հետ. —

Անգլիական մամուլը դեռ մէկ ամիս առաջ հաղորդեց յառաջիկայի կարեւոր փոփոխումներ Թուրքիոյ կառավարութեան մէջ: Ցիշուեցան վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւի եւ արտաքին գործավար Րիւշտիւ Արասի անունները: Էնկիւրիի հեռագրական գործակալութիւնը աճապարեց բացատրել թէ խնդիրը կը վերաբերի միայն վարչապետին ժամանակաւոր արձակուրդին: Ամէն ինչ, սակայն, ցոյց կուտար թէ Ըսմէթ Ինէօնիւի հրաժարականը որոշուած է, բայց մինչեւ բացումը ազգային ժողովին անոր աթոռը պիտի գրաւէ՝ առժամաբար, տնտեսական գործավար Ճէլալ Պայար:

Թուրքիոյ քաղաքական մասնաւոր կառուցուածքին պատճառաւ՝ այդպիսի փոփոխում մը կոչուած է ցնցում պատճառելու: Ծանօթ է, որ Րիւշտիւ Արաս ու մանաւանդ Ըսմէթ Ինէօնիւ խորապէս տեղաւորուած են Թուրք ժառանգականութեան գիտակցութեան մէջ՝ իրենց յատկութիւններով՝ իբրեւ մեծ ու փորձառու Թուրք դիւանագէտներ եւ իրենց անվիճելի ծառայութիւններով՝ Թուրք նոր պետութեան կառուցման մէջ: Անոնք կը պատկանին փոքրիկ նախաձեռնեալ կազմին քաղաքական այն մարդոց, որոնք, Աթաթիւրքի գլխաւորութեամբ, իրենց ձեռքին մէջ կը պահեն հանրապետութեան ճակատագիրը: Կապուած ոչ միայն բարեկամութեան մը ուժով, անոնք միացած են իրարու նաեւ դեռ-բաղոյն կամքով մը՝ պետական ծրագրի մը, ներքին կառուցման եւ արտաքին քաղաքական ուղղութեան մասին համաձայնութեան մը շնորհիւ: Այս փաստին պատճառով՝ Էնկիւրիէն հաւաստի նաեւ տեղեկութիւն մը թէ Ինէօնիւի եւ Աթաթիւրքի միջեւ բարեկամական յարաբերութիւնները խախտուած չեն բնաւ:

Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցած փոփոխման պատճառները գտնելու համար, հարկ է յիշել քանի մը փաստեր: Նախ՝ ծանօթ է որ Թուրք պետական քաղաքականութեան ամբողջ գործունէութիւնը կը կայանար սերտօրէն Մոսկուայէն կախուած ըլլալուն մէջ: Բոլշեւիկները ոչ միայն առաջինը եղան որոնք տուին իրենց օրհնութիւնը՝ նոր Թուրք անկախ հանրապետութեան ստեղծումին համար, եւ ոչ միայն գործակցեցան՝ Քէմալի ամենավտանգաւոր մրցակիցները մէջտեղէն վերցնելու համար, այլեւ լայնօրէն հովանաւորեցին նիւթապէս էնկիւրիի կառավարութիւնը:

Ամբողջ տասնըհինգ տարի շարունակ միջազգային քաղաքականութեան բոլոր կարեւոր հարցերուն մէջ Մոսկուան ու Էնկիւրին ընթացան ձեռք ձեռքի:

Եկաւ, սակայն, Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը, ուր պէտք էր ձեռք ձգել Տարտանէլի վրայ Թուրքիոյ իրաւունքները, անգլիական պատուիրակութիւնը առաջին օրէն վտանգաւոր ընդդիմութիւն ցոյց տուաւ Թրքական տեսակէտին հանդէպ: Ամենածանր բողէին Մոնթրէօ հասաւ Ֆէթֆհի պէյ, Լոնտոնի Թրքական դեսպանը, որ ժամանակակից Թուրքիոյ ամէնէն զարգացած եւ խորաթափանց դիւանագէտներէն մէկն է: Անոր ժամանումին հետ անմիջապէս վէճը մեղմացաւ: Եւ ինչ որ ամէնէն նկատելին էր՝ անգլիական պատուիրակութիւնը ամբողջովին պաշտպանեց Թուրքերուն պահանջները ու այս վերջինները արձանագրեցին կենսական անվիճելի յաջողութիւններ՝ Թուրքիոյ պետական շահերուն ի նպաստ:

Բայց, երբ Թուրք մամուլը արդար խանդավառութեան մը մատնուեցաւ՝ Մոնթրէօյի մէջ ձեռք ձգուած յաջողութեանց համար, առաջին խոժոռումները եկան Մոսկուայէն: «Փրավտա» սրտմտութեամբ ծանոյց ռուս-Թրքական գիծին բեկումը: Աւելի վերջ, երբ Միլանոյի կայարանին մէջ ֆաշական զինուորական ջոկատ մը պատիւ կ'ընծայէր Րիւշտիւ Արասին, խորհրդային մամուլը մինչեւ բացայայտօրէն՝ այլեւս անվերապահօրէն բսելով թէ Թրքական քաղաքականութիւնը կը շեղի երկու «զինակից» պետութեանց ներկայ քաղաքական համաձայնութեան հասատատեալ գիծէն:

Այսօր Եւրոպայի ուշադրութիւնը կեդրոնացած է Միջերկրականեան հարցին վրայ: Սպանիական քաղաքացիական պատերազմին, «ծովահէն» սուզանաւերուն եւ սպանիական ներքին կռիւին մէջ եւրոպական չէզոքութիւնը ապահովելու ճիգերու եւին բաց կը մնայ Միջերկրականի այժմու գերակայութեան մեծ հարցը: Հարցը կը վերաբերի գերագոյն շահերու, որոնց պահպանումին համար այս անգամ շահակից մեծ պետութիւնները իրենց տրամադրութեան տակ ունին ու պիտի ունենան աւելի մեծ կարելիութիւններ, քան անոնք որ գործածուեցան Իտալիոյ դէմ՝ եթովպական պատերազմի ատեն: Միջերկրականի վէճը կը բանայ սկիզբը ապագայի համար մեծ ու ահաւոր փորձութեանց: Առաջին անգամն ըլլալով դարաւոր գերակայութիւն մը վճռած է դիմադրաւել քաղաքականութեան մը վերելքը, քաղաքականութիւն մը որ արդէն իսկ ունի նաեւ իր «առանցք»ը եւ լծուած ու ապարէզ թողուած արքայական:

Այդ հարցին լուծումին համար ի սպաս դրուած են վիթխարի միջոցներ եւ բազմաթիւ զինագործարաններ:

Թուրքերը ուղղակի շահագրգռուած են այդ հարցով: Երբ քաղաքականութեան մը յաջողութեանը համար ի գործ կը դրուին բոլոր միջոցները, անոնք չեն կրնար աննկատ թողուլ իրենց պատմական ճակատագիրը: Անկախ աւելէ՝ ցոյց կը տրուէր թէ Անատոլիան, որ առեւտրական փոխանակութեան եւ ռազմագիտական պաշտպանութեան տեսակէտէն մեծ արժէք ունեցող ընդարձակ ծովափն է Թուրքիոյ, շատոնց նշանակէտն է իտալական աշխարհակալական ձգտումներուն: Այս պարագան կը մատնանշուէր, փաստաթուղթերով, մերձաւոր ու ծայրագոյն արեւելեան հարցերու յատուկ խորհրդային գիտական քաղաքական հաստատութեանց հրատարակութիւններով: Եւ եթէ այս վըտանգը օր մը կրնայ իրական ըլլալ, պէտք է ենթադրենք, թէ Թուրքիա այլեւս կը փնտռէ նոր արտաքին քաղաքական ուղղութիւն մը, որպէս զի այժմէն ապահովուի: Էնկիւրին չէ որ պիտի չգիտնայ «ռուսական հսկայ»ին դամուած անզօրութիւնը՝ ներքին տագնապին պատճառով Սովետներուն, որոնք իրենց ձեռքերը կախ կը մնան՝ չինեւճափոնական կռիւին առջեւ:

Թուրքերը իրատես քաղաքագէտներ են: Դեռ քանի մը օր առաջ, հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ Էնկիւրիի սպայակոյտը վարձած է բազմաթիւ անգլիացի օդանաւորդներ՝ իբրեւ մարզիչներ Թուրք օդանաւորդութեան: Այս փաստը շատ բան կ'ըսէ: Ան միանգամայն ցոյց կուտայ քաղաքական նոր ուղղութիւն մը, որ պէտք է տարուի նոր մարդերով:

...գիրը, նիւթ՝ «Օչական ուսուցիչը»: Գեղամ Ֆէնէրճեան. — «Չէ եւ չեղաւ անոնցմէ՝ որոնք գրական գիտելիքներով, գիրքերու պարզ մեկնաբանութեամբ իմացական ոգի կը դաստանդեն: Օչական ուսուցիչը հեռու է խօսքին ճարտասանական վաղանցիկ հմայքներէն, բայց ասոր կողքին, իր ուսուցանելու կերպը տեւական առկայծում մըն է աշակերտը դէպի ինքնուրոյն մտածելակերպի մղելու համար: Ան գիտէ պարմանի հոգիներէն ներս արուեստի հետաքրքրութիւններ արթնցնել, նոյնիսկ ամէնէն անտարբերներուն մօտ»:

(Մնացեալը յաջորդով)

Հ. Բ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՃԻ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ (10 Սեպտ.). —

Հայաստանի վերելքը մասնաւորապէս եւ ցայտուն կերպով կ'արտայայտուի բնակչութեան աճումով:

1920ին Հայաստանի բնակչութիւնն էր 720.000, այժմ՝ 1.230.000, ուրեմն 17 տարուան ընթացքին աճեր է 50 առ հարիւր:

1936 տարուան մարտ, ապրիլ, մայիս ամիսներու ծնունդներուն թիւին հետ համեմատելով՝ այս տարի նոյն ամիսներուն ծնունդները աճած են 17 առ հարիւր, իսկ մահերը նուազած են 10.3 առ հարիւր:

*** Ներկայիս Երեւանի մէջ կը կառուցուին 7 նոր շէնքեր, որոնք պիտի ներով եւ ամէն յարմարութիւններով, ունենան 237 բնակարան 558 սենեակ—խոհանոց, բաղնիք: Շուտով կ'աւարտի Ամիրեան եւ Սունդուկեան փողոցներու անկիւնի շէնքերուն եւ Լէնինի փողոցին վրայ ուսուցիչներու յատուկ շէնքին շինութիւնը:

ՏԻԶԱՂ

Օր մը Թագաւոր մը իր վէզիրին կ'ըսէ.

— Կ'ուզեմ փորձել քու ինծ հանդէպ ունեցած հաւատարմութիւնդ:

— Թագաւորս ինչ որ հրամայէ պատրաստ եմ կատարելու:

— Հիմա քեզի պիտի հրամայեմ որ ինքզինքդ ծով նետես:

Վէզիրը Թագաւորի այս խօսքը լսելուն պէս, սկսաւ քալել: Թագաւորը հարցուց.

— Ո՞ւր, ծովը նետուելու կ'երթաս:

— Ոչ, առայժմ կ'երթամ լողալ սորվելու:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ. — Զոմ մարզականի՝ 3րդ բարեկամական մրցումը տեղի ունեցաւ 10 հոկտեմբեր կիրակի կէս օրէ վերջ, Փոլիկոնի դաշտին վրայ: Ներկայ էին 100է աւելի հայրենակիցներ, եւ նոյնքան տեղացիներ:

Հակառակորդ խումբն էր՝ «Քլիւպ Սփորթիվ տիւ Ֆուայէ» որ Տրոմ-Արտէշի 2րդ շարքի հաւանական ախոյեան է: Իսկ մեր տղաքը այս տարի միայն կը սկսին ախոյենական մրցումներու 3րդ կարգի:

Ժամը 3ին, երբեւ դատաւոր՝ «Ցառաջ»ի թղթակիցը դաշտ հրաւիրեց երկու հակառակորդ խումբերը: Պէտք է ըսել որ Ֆրանսական խումբին քով, մեր մարզիկները, թէ տարիքով, թէ հասակով, թէեւ կազմով շատ պըզտիկ էին:

Աժխոյժ եւ ուժեղ խումբ մըն էր հրաւիրած Զոմը, իր ախոյենական մրցումի նախօրեակին՝ իր ուժը ցուցադրելու համար Վալանսի հայ գաղութին, եւ անոր քաջալերանքներէն գօտեպնդ՝ սկսելու իր ախոյենական մրցումին որ տեղի պիտի ունենայ՝ յառաջիկայ կիրակի, 17 հոկտեմբեր Փոլիկոնի դաշտին վրայ, «Ֆութպոլ Քլիւպ Ռօման»ի դէմ:

Ամբողջ առաջին կիսախաղին Ֆրանսական խումբը կը տիրապետէր խաղարկութեան. մերինները քանի մը անգամ, ճկուն փասերով փորձեցին նշանակէտ մը շահիլ, բայց ետ մըղուեցան:

Ֆուայէն առիթ չէր փախցներ պատուով դուրս գալու այս մենամարտէն: Քանի անգամներ ան գլխու եւ ոտքի գովելի փասերով ուզեց նշանակէտ մը շահիլ, բայց կը հանդիպէր ուժգին ընդդիմութեան:

Վերջապէս գեղեցիկ փասերով վայրէնջք մը ունեցան, եւ մերիններուն բերդին առջեւ ճարպիկ խաղարկութեամբ շահեցան իրենց առաջին նշանակէտը:

Երկրորդ կիսախաղին, դարձեալ Ֆրանսացիներն են որ կը տիրապետէին խաղին: Մեր տղոց բոլոր ճիգերը ի դերեւ կելլեն: «Քլիւպ»ը յաջողեցաւ շահիլ ուրիշ նշանակէտ մը եւս: Խաղը վերջանալու 20 վայրկեան մնացած, մեր տղաքը, կարծես թէ յաղթողը իրենք ըլլային՝ սկսան աշխուժանալ վերջին ճիգ մը փորձելով: Վերջապէս շահեցան առաջին նշանակէտը: Մեր տղոց կորովը կրկնապատկուեցաւ: Եւ ուժգին հարուածով մը շահեցան երկրորդ նշանակէտը:

Գեղեցիկ խաղարկութիւն մը ունեցաւ Գրիգորը, Բիւզանդը, Պետրոսը, Աւետիսը, Խորէնը, Թոմասը, Մամբրէն, Խօքսիւզեանը, ո՞ր մէկը յիշել...

Դիտողութիւն մը, — եթէ կարելի է, անհրաժեշտ է աւելի վարժ բերդապահ մը ունենալ՝ մանաւանդ հայ բերդապահ մը:

*** Զոմի վարչութեան անդամները կը տեղեկացնեն թէ ախոյենական մրցումի մասնակցութեան առթիւ 500 ֆրանք նուէր տուած են զանազան ներէ: Ցանկը առանձին:

Շ. Սեւան

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Հայերու մեկնումէն վերջ ապուշ Վիկնէր ուրախութենէն ձեռքերը շփելով ըսաւ ինքիրեն.

— 1500 մարք ալ հանեցինք: Դեռ ուրիշ գումարներ ալ կրնանք ապահովել:

Եւ Վիկնէր, այսպէս ըսելով դրամը դրպանեց եւ գնաց «Ուրանիա» սրահին տիրոջ հետ տեսակցելու: Այդ սրահին մէջ յաճախակի գիտական նիւթերու շուրջ դասախօսութիւններ կը տրուէին:

Վիկնէրի պահանջը սակայն մերժուեցաւ: «Հայկական խնդրին շուրջ սեւ է բանախօսութիւն չեմ կրնար արտօնել սրահիս մէջ, ըսաւ տէրը, քանի որ միայն գիտական դասախօսութեանց յատկացուցած եմ»:

Սակայն Վիկնէր հաւաստիքներ տըւաւ թէ իր բանախօսութիւնը միայն Հայերու ծագման եւ ընդունակութեանց շուրջ պիտի դառնայ: Սրահին տէրը ի վերջոյ համաձայնեցաւ: Ցետոյ յայտարարութիւններ ցրուեցան եւ դասախօսութեան օրն ու ժամը ծանուցուեցան: Հետաքրքրուողները սորվեցան թէ Թ. Վիկնէր, այսինչ երեկոյ, Հայերու շուրջ դասախօսութիւն մը պիտի տայ:

Բանախօսութեան երեկոն «Ուրանիա» սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր: Այդ բազմութեան երեք հինգերորդը Գերմաններ էին, մէկը Հայեր ու միւսը մէկը Թուրքեր: Որոշեալ ժամուն Վիկնէր բեմ բարձրացաւ: Մարդուկը կոմիտէին առած եւ դեռ առնելիք գումարներու պատճառած ուրախութենէն գինովցած, այն տեսակ բանախօսութիւն մը պատրաստած էր որ զայն լսելով չխնդալ եւ միեւնոյն ժամանակ չզգուիլ կարելի չէր: Անոր բոլոր ըսածները սկիզբէն մինչեւ վերջ անհիմն եւ սուտ պատմութիւններ էին: Հայերու տաբագրութեան շուրջ խօսածներն ու ցուցուցած պատկերները բոլորովին շինծու էին:

Օրինակի համար, ան պատկեր մը ցուցնելով կ'ըսէր.

— Ահա տեսէք, այս պատկերին մէջ կը գտնէք Հայ մը որ Թուրքի մը գաւազանի հարուածներուն տակ կը մեռնի:

Վիկնէրի այս խօսքերը խկոյն ներկայ Թուրքերուն կողմէ հերքուեցան. որովհետեւ այդ լուսանկարը ցոյց կուտար ժամանակին Պարսկաստանի մէջ պատահած ծեծի դէպք մը: Թուրքերու բողոքին պատասխանեցին հոն գտնուող Հայեր: Ցարուցուած աղմուկի պատճառաւ Վիկնէր պահ մը հարկադրուեցաւ ընդհատել իր ճառը: Սակայն իր ուզածը այդ էր: Կ'ուզէր որ աղմուկ եւ իրարանցում ըլլայ:

Աղմուկները դադրելէն վերջ Վիկնէր շարունակեց իր խօսքը ուրիշ պատկեր մը ցոյց տալով.

— Այս լուսանկարին մէջ կը տեսնէք անմեղ Հայ մը որ կախաղան հանուած է:

Թուրքերու կողմէ բողոքի ցոյց մը եւս տեղի ունեցաւ: Որովհետեւ մարդու մը կախաղան հանուած ըլլալը ցոյց տուող այդ պատկերին մէջ արտակարգ ո եւ է բան չկար: Ո՞վ գիտէ Թուրքիոյ ո՞ր մասին մէջ աւազակութիւն ընող կամ մարդ սպաննող ոճրագործ մը կը պատկերացուէր այդ լուսանկարին մէջ: Սրահին մէջ աղմուկն ու իրարանցումը եղաւ շատ սոսկալի: Հայեր եւ Թուրքեր իրար խառնուեցան եւ բախումը սկսաւ: Թուրք ուսանող Իսմայիլ Հագգը ըսաւ.

— Ասոնց բոլորն ալ սուտ եւ շինծու է: Ըսուածները ձրի զրպարտութիւններ են միայն:

Հազիւ արտասանած այս խօսքերը, քանի մը Հայեր յարձակեցան անոր վրայ. իսկ Թուրքեր փութացին օգնելու Իսմայիլ Հագգըին: Ներկայ Գերմանները միջամտելով ցրուեցին կռուողները: Այսուամենայնիւ վիրաւորուողներ եղան երկու կողմէն ալ: Իրեն վրայ ալ յարձակում գործուելու վախէն ուժասպառ Վիկնէր նորէն բեմ եկաւ.

— Այս լուսանկարը ցոյց կուտայ արեւելեան Անատոլուի մէջ աքսորուած Հայերու փախչելով նաւահանգիստ մը հասնիլը, ուրկէ կը տարուին անծանօթ տեղ մը: Բոլոր Թուրքերը մէկէն յանկարծ սկսան քրքիջներ արձակել: Որովհետեւ Վիկնէրի այս անգամ ցոյց տուած լուսանկարը Զանդ Գալէի ամբակոծման միջոցին ծովեզերք ապաստանած եւ «Բէյիտ փաշա» շոգենաւը ընդունող Թուրքեր էին:

Վիկնէր այդ միջոցին բարկացած ցոյց տալով ինքզինքը ըսաւ.

— Ես այս լուսանկարները Թրքական գրաքննութենէն փախցնելու համար ինչեր քաշեցի: Շապիկիս մէջ պահելով սահմանը յաջողեցայ անցնիլ:

Վերստին ծայր տուին աղմուկներն ու իրարանցումները եւ սրահին տէրը ստիպուեցաւ միջամտել եւ Վիկնէրը հրաւիրեց կարճ կապելու: Քիչ վերջ լմնցաւ դասախօսութիւնը եւ Հայեր, Թուրքեր եւ Գերմաններ ցրուեցան: Բայց Վիկնէր հասաւ իր նպատակին: Ցաջորդ օր, պերլինեան թերթեր «Թուրքեւհայ պատերազմ Ուրանիայի մէջ» խորագրով ահագին հրատարակութիւններ ըրին: Սրահի տէրը բողոքեց եւ Վիկնէրի խարդախութիւնը երեւան հանեց:

Թալէաթ փաշայի դէմ կազմակերպուած մահափորձին համար վարագոյրի ետեւ պատրաստուող պատկերներուն մէկուն վերջին վրձինը այդ գիշեր Վիկնէրի ձեռքին մէջ գրուած չէքն էր:

Վիկնէրի բանախօսութեան յաջորդ օրերուն, կարգ մը Թուրքերու կողմէ գերմանական թերթերուն ղրկուած յօդուածները չհրատարակուեցան: Ընկերվարական թերթեր, որոնք մեծ չափազանցութիւններով արձագանգը եղան դէպքին եւ Թուրքերու մասին վարկաբեկիչ հրատարակութիւններ ըրին, հաւանաբար չուզեցին նոյնիսկ կարդալ այդ յօդուածները: Ազգայնական թերթեր ալ պատահած դէպքերու մասին զզուանքով արտայայտուած ըլլալով, չուզեցին նոր բան գրել այդ խնդրին շուրջ: Վիկնէրի գըրածներն ու խօսածները մնացին անպատասխան:

(21)

ԼՈՒՍԱՁԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Էդ իմա՞լ կ'ըլնի, որ հըմ սուլթանին հարկ կուտանք, տասնորդ կուտանք, հըմ լէ էդ աղաներաց ցորեն կուտանք, յարդ կուտանք, խոտ կուտանք, գեղականով էնոնց արտեր կը վարենք, կը ցանենք, կը հնձենք, կալ կ'ընենք, ցորեն լէ անոնց ամբարները կը լեցնենք: Ախպրտի՛ք, մեր Թագաւոր հայ չէ, անհաւատ է, բայց էս երկրի Թագաւորն է: Հիմա դուք ըսէք, էդ բէկեր, էդ աղաներ մեր Թագաւորի լաճե՞րն են, ախպօր տղե՞րքը: Դուք լաւ գիտէք մեր Խասստուրայ պատմութիւն: Քէլ Օսման Մոլլա Սիւլէյմանու եկաւ մեր գեղ երկու լամուկներաց հետ ջուլ ու բալաս չալ-կած, մշակ դարձաւ մեր տան: Ջըղի կը հարցում, քանի՞ տարի անցաւ էն օրէն, երբ քէլ Օսման դարձաւ Օսման աղէ, ինքն ու իր լամուկներ խարճ դրին մեր վզին, օլամ առին, Խասստուրայ աղա դարձան: Էսպէս լէ միւս հայ գեղերաց պատմութիւն: Հիմա, դուք ըսէք, ողջ Ալաշկերտու դաշտին մէջ կարա՞ք ցուցնել մէկ քրդու գեղ, որ հայ աղէ ունենայ...:

Ընդհանուր ծիծաղ մը փրթկաց ժողովուրդի մէջ:

— Կը ծիծաղաք, հա՞, Ալաշկերտու ժողովուրդ կը ծիծաղաք, չունքի լաւ գիտնաք, որ էդպէս բան չըլնիր, Քիւրդ գէհայ վեր իր գլխուն աղա չի ճանչնար: Ցորի՞ չըլնիր. Քրտու սիրտ կայ՝ մըղի չկա՞յ, Քրտուն խելք կայ՝ մըղի չկա՞յ, Քրտուն քաջութիւն կայ՝ մըղի չկա՞յ, Քիւրտ կրնայ սպաննել՝ մենք չե՞նք կրնայ: Հէ՛յ, հէ՛յ, ախպըրտիք, երնէ՛կ դուք լէ Գըլճու սար ելնէիք, ձեր աչքերով տեսնայիք, թէ իմա՞լ հազար հազար Քրտերաց բազմութիւն ծակ ու ծուկ կը մտնայ Փէտայու կիւլլէի առջեւէն փախչելու համար: Քիւրտը քաջ է, զօռպա է, երբ դուք գլուխ կը ծռէք, թամաննահ կ'առնէք էնոնց: Օր մը լէ դուք ճակատ բռնեցէք, իրանց խօսքերով խօսք ըսէք, կիւլլէին կիւլլէով ճիւղապ տուէք, էն վախտ Քրտու հա՛յ հա՛յը կ'երթայ, վա՛յ վա՛յը կը մնայ: Ըսելս էն է, ամէն գեղական իր հաշիւ ինք պիտի տեսնայ իր բէկի, իր աղայի հետ: Ամէն հաջող չուն խածան չըլնիր, ամէն բէկ լէ բէկ չըլնիր: Հասկցա՞ք իմ խօսքերաց խորհուրդ:

Ինչպէս չէ, պարզ էր այդ խօսքերու միտքը: Բազմութեան մէջ փսփըսուք մը ծայր առաւ: Ամէն մարդ իր հասկցած ձեւով կը բացատրէր Գեւոյի վարագուրած խօսքերուն իմաստը:

— Ասլան բէկը էն ասել կ'ուզէ, — կը բացատրէր երիտասարդ մը քովը նստող տարեց մարդու մը, — մեր բէկերաց վզակոթին տալով հայ գեղերաց դուրս նետենք:

— Լաօ՛, էդ ո՞նց կ'ըլնի, ախր էնոնք աղա բէկ, շըլնէն շատ լէ զօլամներ ունին...:

— Պա՛, սահմանադրութի՞ւնը...:

— Լա՛օ, էդ սուտ բան է, աղան աղա է, բէկը բէկ, րայան լէ րայա կը մնայ, աշխարհի օրէնք էսպէս է. պա՛, Ասլան բէկ որ էդ խրատ մեզ կի տայ, հէ՞ր Հասան աղէն Խասստուրայ աղա կը մնայ:

Այդ պահուն Առիւծ Գեւօն ձեռքը վեր բարձրացուց՝ վերջ տալով փսփըսուքին ու շարունակեց.

— Էս մէկն լէ քեզ կ'ըսեմ, Խասստուրայ ժողովուրդ: Ես զիմ տավէն չըղի չթողուցի, ես իմ ձեռքով իմ հալալ հախ առի: Ըսկից վերջ, մէջ մեր գեղին, ո՛չ օլամ, ոչ աղայի հախ եւ ո՛չ լէ Հասան աղա: Էդ մարդ հող ունի մէջ մեր գեղին, էտոր ո՞վ կարայ բան ըսի. Թող ի՛նք ցանէ, ինք ուտէ: Բայց Խասստուրայ մէջ էլ աղա չկայ: Էս խօսք մտահան չանէք:

Եկեղեցու մէջ խօսելու հանգամանքը կարծես փականք դրած լինէր Առիւծ Գեւոյի լեզուին. զուսպ ու հանդարտ կը խօսէր, զգուշանալով իր գունագեղ բառերը գործածելէ: Բայց յանկարծ կարծես մոռցած ամէն ինչ, զօրաւոր ձայնով մը գոռաց.

— Վա՛յ ընոր որ էս իմ խօսք ականջու ետին կը նետէ: Վա՛յ ընոր որ Հասան աղին չոփ մը կի տայ, է՛ն սուրբ Տիրամէր, է՛ն սուրբ Աւետարան վկայ ըլնի, ես էդ մարդու աչք քէօքէն դուրս կը հանիմ, չներաց կեր կ'ընիմ: Ես զիմս ըսի, Խասստուրցիներ, խօսք ձըղի է:

Ժողովուրդը կարծելով թէ վերջացաւ՝ տեղէն երերաց եւ շշուկ մը փրթաւ եկեղեցիին մէջ, մինչ Առիւծ Գեւօն վայրկեան մը հանդստանալով շարունակեց.

— Մէկ լէ էն պիտի ասէի: Մեր Աստուածածնայ վանք, հին օրերուն իմալ որ էջմիածնայ վանքն ըլնէր, ողջ Ալաշկերտու դաշտ, Կաղզուան, Կարս, Աստուածածնայ տօնին ըստեղ տօնախմբութեան կուգար: Էդ իմա՞լ մոռցաք զմեր վանք: Հէ՛յ ախպըրտիք, Լէնկթիմուր զմիր վանք երկու անգամ էրէց: Լէնկթիմուր սատկաւ, մեր Աստուածածնայ վանք կանգնուկ է: Էս սուրբ խորանին առջեւ, Սրբոյն Տէր Դաւիթի գերեզմանը կայ, էնոր սուրբ հող քանի՛ քանի՛ հիւանդներաց սաղցուցեր է. դուք էս լէ մոռցաք: Հըլա շատ օր կայ Աստուածածնայ տօնին: Գեղերանց ժողովուրդին լուր տուէք, ամէն մարդ քիւլֆէթով գայ էտ տօնին, ազգութեան սուրբ հաւատք զայիմ պահենք: Է՛ ախպըրտիք, շատ երկար խօսայ, շատ լէ խօսք ունիմ: Հիմա ամէն գեղի մէկ մարդ ճամբեցէք, էս գիշեր իմ մօտ գան, էնոնց հետ խորհուրդ ունիմք, ազգութեան գործ կայ: Է՛ Ալաշկերտու ժողովուրդ, ձեզ տեսայ, երսուն տարուայ կարօտս առայ: Սաղ եղնիք, դուք զազգութիւն, ազգութիւն լէ զձեզ պահի:

✕

Գիւղերու ներկայացուցիչները այդ գիշեր մինչեւ աքլորականչը Առիւծ Գեւոյի մօտ մնացին, զանազան հարցերու մասին կարգադրութիւններ ընելով: Նախ Ալաշկերտի շրջանի համար երեք անդամով մարմին մը ընտրուեցաւ, որուն նախագահը բնականաբար Առիւծ Գեւօն էր: Այդ մարմինը կոչուեցաւ Բագրեւանդի Կոմիտէ: Այդ մարմնի երկրորդ անդամը Կովկասէն նոր վերադարձած Ապրօն էր, հայ-Թրքական կռիւներուն մասնակցած կարիճ զինուոր մը. իսկ երրորդը՝ Մոլլա Սիւլէյման գիւղին Փըրանք Սարգիսը, որ ուսումնական մէկը համարուելուն՝ պ. Սարգիս կը կոչուէր:

Ինչպէս Հայաստանի բոլոր շրջաններու մէջ, նոյնպէս ալ նորաստեղծ մարմնի գլխաւոր մտահոգութիւնը կեդրոնացաւ զինման եւ ինքնապաշտպանութեան հարցի շուրջ: Զէնք ճարելու հարցը Կարնոյ եւ Կաղզուանի հետ կապուեցաւ, իսկ դրամական միջոցներ ստեղծելու համար ընդունուեցաւ Առիւծ Գեւոյի առաջարկութիւնը. այն է՝ տուրքի ենթարկել շրջանի գիւղացիութիւնը ըստ կարողութեան:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Երեք անգլիական ինքնաշարժներ կը զարնուին

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ճափոնական բանակը յարձակումի ձեռնարկած է բոլոր ճակատներուն վրայ, հիւսիսային Չինաստանի մէջ: Ճափոնցիները այլեւս դիմադրութեան չեն սպասեր, պարտուած համարելով չինական զօրքը :

Առջի օր նոր դէպք մը պատահեցաւ, մեծ յուզում պատճառելով Անգլիոյ մէջ, ուր տակաւին չեն մոռցած իրենց դեսպանին կառքին ռմբակոծումը : Անգլիական դեսպանատան պատկանող երեք ինքնաշարժներ Նանքինէն Շանկայ կը վերադառնային: Առաջին կառքին մէջ նստած էր օդանաւային կցորդը, միւս երկուքին մէջ՝ քանի մը չինացի պաշտօնեաներ, իտալացի սպայ մը եւ խորհրդային դեսպանատան քարտուղարը: Երբ կառքերը հասան Շանկայի մօտերը, 25 քիլոմեթր հեռու, ճափոնական երեք օդանաւեր երեւցան հեռուէն : Երեք ինքնաշարժները կեցան, եւ բոլոր ուղեւորները փողի վրայ պառկեցան, ճամբուն եզերքը: Ճիշդ ժամանակին ազատած էին, որովհետեւ օդանաւերը կրակ տեղալ սկսան, խորտակելով կառքերուն ապակիները եւ ծակծկելով ամէն կողմէ :

Դէպքէն անմիջապէս վերջը, Շանկայի անգլիական հիւպատոսը քննութիւն մը բացաւ եւ հաստատեց թէ օդաչուները ուշադրութիւն չէին ըրած անգլիական դրօշին եւ չինացի սպաներ կարծած էին ուղեւորները: Ճափոնական կառավարութիւնը անմիջապէս ներողութիւն խնդրեց, հաւաստելով թէ այլեւս նմանօրինակ դէպքեր պիտի չպատահին :

Նոյն օրը ուրիշ դէպք մըն ալ պատահեցաւ: Ճափոնցիները ռմբակոծեցին Շանկայի խորհրդային հիւպատոսարանին ինքնաշարժը: Հիւպատոսարանի պաշտօնեաներէն Բորիսով հազիւ ազատեցաւ, բրինձի արտերուն մէջ ապաստանելով :

*** Ճափոնի գլխաւոր առեւտրականներու ընկերակցութիւնը եւ խումբ մը լրագրողներ շնորհակալութիւն յայտնեցին Գերմանիոյ քարոզութեան նախարարին եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին, որոնք համակրութեամբ ողջունած էին Ճափոնի քաղաքականութիւնը :

Գերմանական նաւ մը 3000 սնտուկ ուժանակ յանձնեց Ճափոնի :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ բարեկամութեան եւ փոխադարձ աջակցութեան դաշինքը վերանորոգուեցաւ հինգ տարուան համար: Այս առթիւ Պ. Տօթան ուղերձ մը ղրկեց ի պատիւ Եուկոսլավիոյ վարչապետին :

Տիկին Նեկտար Մարգմանեան (Ուաշինկթոն), Տէր եւ Տիկին Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Թորգոմեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Թոփալեան, Տէր եւ Տիկին Պէնլեան սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԲԵՆԻԱ ԹՈՓԱԼԵԱՆԻ
(Աֆիոն Գարահիսարցի)

ղառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ 12 Հոկտեմբեր առաւօտեան ժամը 5ին, Անուվիլի իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, հինգշաբթի, ժամը 3.30ին, Անուվիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի զայս իբր այդ նկատել :

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Ատամնաբոյժ, ժամադրութեամբ:

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդէ: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:
Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Հոկտեմբեր 15էն սկսեալ
պիտի սկսի ձեւ ու կարի դասընթացքը, առաւօտէն մինչեւ կէսօր: Պիտի սորվին ամենավերջին մեթոտով, տեսական եւ գործնական:
Մանրամասնութեանց համար դիմել ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ
13 Rue Saint Sulpice Paris (6me,). Métro Odèon.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն յանուն իր բոլոր ընկերներուն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. ՎԱՀՐԱՄ ՉԱՆՑԸԵԱՆԻ վաղաժամ մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
փարիզի եւ նոր՝ անսի ծառաշքի ցրուիչ
ԳԻՆԸ 50 ՍԱՆԹ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Dameame — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, Հինգշաբթի, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: կը խօսի ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ:

ՊԱՆԵՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 15 Հոկտեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ձիշդ 9ին, իր Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին: կարեւոր օրակարգ՝ Պատգամաւորներու ընտրութիւն, ներկայանալ անդամատետրերով:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը՝ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ընկ. Արմենակ Գույումճեանի բնակարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆԻ կեդրոնէին ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ծանօթ հաւաքատեղին :

ՊՕՄՕՆԻ (Մարսէյլ) «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ, 15 Հոկտ. երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ, Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ԵՐԿՐԱՊԱՀ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ

17 ՀՈԿՏ., ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8, Rue Danton. Մեթրօ Սէն Միշէլ կամ Օտէօն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Վ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԵՒ Ա. ՃԱՄԲԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդ Զ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, (ջութակ), Ընկ. ՌՈՒԶՈՒԻՆԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (երգ):

Տոմսերու մասնակցութիւն՝ 3 փրանք:

«Հ. Յ. Դ. ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Անիէռի քաղաքապետարանի նորակառոյց շէնքին մէջ (Salles Municipales du centre administratifet Social):

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ղ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԵՆ

ԸՆԿ.ՆԵՐ ՏՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ ԵՒ Վ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կ'արտասանեն Ձ. Ղարիպեան եւ Պ. Կարապետեան: Կը մասնակցի Եփրատ նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Տ. Օննոսեանի: Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Կը մասնակցին Տէր եւ Տիկին Արայ Պարթեւեան (ջութակ եւ դաշնակ):

Մուտք 5 փրանք, փոքրիկներու համար 2 փրանք

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետութեան շէնքին մէջ :

×

ՊՈՌՏՈՅԻ ՄԷՋ

16 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» ակումբին մէջ, Սրճոն:

Կը նախագահէ Ընկեր Կ. ՍՕՆԷՐԵԱՆ

Կը բանախօսէ Ընկեր Ա. ՔԷՆՏԷՐԵԱՆ

Պիտի նուագէ ջութակահար Ա. Գ. Մեսումենց (Մելքոնեան):

Կ'երգէ ճարտարագէտ-ելեկտրագէտ Պ. Վահէ Պաղտասարեան

Կ'արտասանեն Օր. Ե. Վարդանեան եւ Մ. Յակոբեան

Համեղէսէն վերջ խնճոյք:

×

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէսօր վերջ ժամը 2ին, Պառ էնթէրնասիոնալի մէջ:

Կը խօսի Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՂԱՐԱԲԱՂ-ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՀԱՅՐԵՆ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին Societés Savantesի սրահին մէջ

28 Rue Serpente

Կը խօսի Փրոֆ. Ն. ԱԴՈՆՑ

Նիւթ՝ Ղարաբաղի եւ Զանգեզուրի անցեալը:

Տոմսերու մասնակցութիւն՝ 2 փրանք:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ

Ի նպաստ Լիոնի Աղքատախնամի, 24 Հոկտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.45ին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, ՆՈՐ ԵՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳՐՈՎ: 4—1

Ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի կ'ուզուի

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ ՀԱՄԱՐ (ԳԱԽԱՌ)

Դիմել գրաւոր Շրջ. Վարչութեան «Յառաջ»ի հասցէով:

Հրապարակային միձութենական ժողով Իսիի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ

15 Հոկտեմբեր, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 2 ռիւ տը լա Ցէֆանս Իսի, դատաւորները պիտի ընտրուին ներկաներէն: Կը հրաւիրուի Իսիի հայ հասարակութիւնը:

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«Յառաջ»ի խմբագրատունէն կարելի է ստանալ ընկ. Վ. Ահարոնեանի հետեւեալ գիրքերը :—

1.— ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ՝ (Մարդը եւ բանաստեղծը)··· գին 10 փրանք:
2.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Ա. ՏԱՐԻ՝ 6 փրանք :
3.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Բ. ՏԱՐԻ՝ 8 փրանք:

Շուտով հրապարակ կ'ելլէ «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ Գ. տարին:

ՀԱՄԵՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
ՏՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է
146 Rue Lafayette (Gare du Nord)
Թէլէֆոն Nord 84-04 (անփոփոխ)
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2- 7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 - 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ
ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan,
Issy-les-Moulinaux
Մէթրօ Mairie d'Issyի ճիշդ դիմացը:
Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:
Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7,
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21 03

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ_ՃԱՇԱՐԱՆ
Sphinx
2, Rue Boutebrie, Paris(5)
Tél, Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny
Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ
Անարատ օղի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ):
Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն: դիւրամատչելի գին:

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
Մեկնումի պատճառաւ ծախու է դիւրամատչելի պայմաններով Մարսէյլի կեդրոն վայրի մէջ 12 տարիներէ ի վեր գեղեցիկ յարկաբաժիններու մէջ հաստատուած դերձակատուն մը՝ շատ լաւ յաճախորդներով:
60 հազար փրանքի անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ մեր մթերքը կը ծախենք նախկին գիներով (հրապարակի ներկայ գիներէն 100ին 60—80 պակաս): Լաւագոյն պատեհութիւնը Մարսէյլի հայ դերձակներուն: դիմել Tailleur, 16 Rue de la Bibliothéque, Մարսէյլ:

«ՇԻՐԱԿ»
Արեւելքի միակ իսկական օղին է
Անզուգական: Անմրցելի: [illegible]
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր
պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
La Maison de la Photo
Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով: Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով չանք չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:
Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, 50, Bld. Longchamp, Marseille
Tél.: National 13-16

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ՏԱՌԵՐ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ
«ՄԱՍԻՍ» տպարանի հայերէն տառերու ամբողջ մթերքը մեր քով կը գտնուի: Մէկ մասը ծախու է: Անոնք որ կը հետաքրքրուին, կրնան դիմել անձամբ կամ գրաւոր: Imprimerie des Artisans, 15 Rue des Bois Paris (19): Tél, Botzaris 83—96:

TLEMCEN
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ—ՃԱՇԱՐԱՆ
ՏՆՕՐԷՆ՝ SELADJI
4 Rue Sainte Beuve
(133 Bld. Raspailի անկիւնը)
Հեռաձայն Littré 89-13
Նշանաւոր պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՋԻՆԱ կ'երգէ եւ կը պարէ արեւելեան երգեր եւ պարեր, ընկերակցութեամբ հայկական նուագախումբի (Հայկ եւ Ալֆոնս), ամէն երեկոյ ժամը 8էն սկսեալ:
ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԽՄԻՉՔՆԵՐ:
ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻ՝ թարմ աղանդերներով:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թիքօթաժի, զուլպաներու եւն. համար:
Անհամար ապրանքներ բացառաբար ցեղչուած գիներով:
Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.
Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գինները:
Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77, 67-78

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15 - 70
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԻՐԹԻԵՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — VENDREDI 15 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3551 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐԸ ԴՐՕՇԻ ՏԱԿ

Տարեկան զօրակոչը սկսած է արդէն (Հոկտեմբեր)։ Հայ զինուորցուներն ալ կոչնագիր ստացան, ինչպէս որոշուած էր, ամիսներ առաջ։

Այս առթիւ, խրաբանդումի մատնուած են շատերը, իբրեւ հետեւանք զանազան թիւրիմացութեանց կամ հակասական գործողութեանց։

Միանգամ ընդ միշտ ճշդելու համար հիմնական հարցը, այստեղ կրկին կ'արտատպենք պատերազմական նախարարութեան վերջնական հրահանգին գլխաւոր կէտերը։ (Այդ ընդարձակ լուսաբանութիւն - հրահանգը նոյնութեամբ հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ, 1937 Յունիս 9ին, եւ ամփոփումն ալ՝ «Թան»ի մէջ).—

4.— Ֆրանսական կառավարութիւնը զինուորագրութեան օրէնքի ճշգրիտ գործադրութեան վերաբերող եւ ի նպաստ տարագիրներուն՝ երկու կէտեր եւս բարեփոխած է.

Առաջին առթիւ որոշած է՝

ա) Գործօն ծառայութեան համար դրօշի տակ ՉԿԱՆՉԵԼ այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 յունուար 1էն առաջ։ Եթէ ասոնց մէջ կան այնպիսիները, որ կ'ուզեն հպատակութիւն ստանալ եւ իրենց զինուորական պարտականութիւնը կատարել, զօրակոչի պիտի ենթարկուին այն շրջանին, որ պարտաւորիչ է իրենց դասու Ֆրանսացիներուն համար եւ նոյնքան տեւողութեամբ։

բ) 1937 Հոկտեմբերին զօրակոչի պիտի ենթարկուին մէկ տարուան ծառայութեան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 յունուարի 1ի եւ 1916 փետրուար 28ի միջեւ։ Ասոնք կանոնաւորապէս կանչուած պիտի ըլլային 1936 Հոկտեմբերին, երկու տարուան ծառայութեան համար։

գ) 1937 Հոկտեմբերէն սկսած պիտի կանչուին երկու տարուան ծառայութեան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1916 մարտ 1ին։

Ձեռքի տակ ունինք նաեւ պատճէնը ուրիշ Փրանսերէն շրջաբերականի մը, որ խմբագրուած է այս հիման վրայ եւ հաղորդուած զինուորագրութեան գրասենեակներուն։ Կրկնութիւն ըլլալով հանդերձ, այդ ալ կ'արտատպենք, որպէսզի բոլոր թիւրիմացութիւնները փարատին.—

Ա.— Համաձայն ազգ. պաշտպանութեան նախարարին 1937 փետրուար 24 թուակիր (Թիւ 2435) շրջաբերականին, պէտք է ցուցակագրուին այն բոլոր երիտասարդները որոնք որ եւ է ազգութեան չեն պատկանիր եւ Ֆրանսա կը բնակին, եթէ իրենց տարիքովը կը պատկանին 1924ի դասին կամ յետագայ դասի մը։

Բ.— Գործօն ծառայութենէ ազատ են 1924 - 1935 Ա դասերու զանց առնուած երիտասարդները, որոնք ցուցակագրուած են 1935 Բ դասին հետ կամ պիտի ըլլան յետագային։ Բայց, այս շարքէն անոնք որ կը փափաքին Փրանսական հպատակութիւն ստանալ եւ ձեւակերպութիւնները փութացնելու համար կ'ուզեն զինուորական ծառայութիւն կատարել, կրնան դրօշի տակ առնուիլ, այդ ծառայութիւնը կատարելու համար այնքան ժամանակ որքան իրենց տարեկից Ֆրանսացիները։

Գ.— Գործօն ծառայութեան ենթակայ են, իրենց տարեկիցներու հետ հաւասար տեւողութեամբ, 1935 Բ կամ յետագայ դասերու երիտասարդները, որոնք ցուցակագրուած են իրենց տարեկից դասին հետ կամ պիտի ըլլան յետագային, իբրեւ զանց առնուած։ Իսկ այն երիտասարդները որ իրենց տարիքով կը պատկանին 1936 սեպտեմբերին եւ Հոկտեմբերին դրօշի տակ առնուածներուն եւ այդ շրջանին չեն կանչուած, պիտի ծառայեն միայն մէկ տարի։

Արդ, ի՞նչ տեղի կ'ունենայ այս օրերս, երբ արդէն հասած են կոչնագիրները։

Փարիզէն թէ գաւառէն, բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն որ կանչուած են 20 – 22 տարեկանները (20 – 21 տարեկանները՝ երկու տարուան, 22 տարեկանները՝ մէկ տարուան համար)։

Տեղ - տեղ հրաւիրուած են նաեւ մինչեւ 33 տարեկանները։ Եւ այստեղ է որ կը սկսի շփոթութիւնը, ինչպէս կը հաղորդեն զանազան արուարձաններէ, Լիոնէն, Վիէնէն եւ ուրիշ վայրերէ։

Ի՞նչ կը նշանակէ այս հակասութիւնը։

Ձեռնարկած ենք նոր ստուգումներ կատարելու։ Մինչ այդ, դժուար չէ լուսաբանել որոշ կէտեր։

Ինչպէս շատ մը թղթակցութիւններ եւ մասնաւոր պրպտումներ ալ կը հաստատեն, 23էն վեր կանչուած են անոնք որ «այո» պատասխանած էին անցեալ յունիսին, երբ զինուորագրութեան գրասենեակները հարցում կ'ուղղէին, կարճ պայմանաժամով մը։

Հարցը այս էր,— Բժշկական քննութեամբ յարմար նկատուած էք զինուորութեան. բայց ԵՆԹԱԿԱՅ ՉԷՔ ԳՈՐԾՕՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ։ Արդ, եթէ կ'ուզէք, օրինակի համար, դիւրացնել եւ փութացնել ձեր հպատակութեան ձեւակերպութիւնները, զինուորագրուելով, պատասխանեցէք այո կամ ոչ։ Այն ատեն պիտի ծառայէք 18 ամիս, ձեր տարեկից Ֆրանսացիներուն հետ։

Այս հարցումին գրաւորապէս հաստատական պատասխան տուած են շատեր, եւ հետեւաբար կը կանչուին։ Այլեւս չեն կրնար նահանջել։

Կը թուի թէ շատեր սխալ բաներ ըսած կամ հասկցած են։ Կամ թերեւս տեղ - տեղ զինուորագրութեան պաշտօնեաները իրենք ալ ամէն բան չեն գիտեր։ Ուրեմն, առաջին հակասութիւնը կը ծագի այս կէտէն։

Դեռ ուրիշ ըսելիքներ ալ ունինք, այս հարցին առթիւ, որ նոր շրջան մը կը բանայ մեր գաղութի կեանքին մէջ։

Անշուշտ անոնք որ 23 – 33 տարեկան են եւ զինուորցու, մարզանքի շրջան մը պիտի բոլորեն։ Բայց այդ մասին խօսք չկայ տակաւին։

Այս առթիւ, ուշագրաւ է նաեւ պատերազմական նախարարութեան հերքումը։ Երբ սովորական դասերէն վեր զինուորցուներ կանչուին, զօրաշարժի տպաւորութիւն կը գործէ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ՆՈՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՆԵՐԸ

Նախորդ վարիչները կը համարուին «Հայ ժողովուրդի արիւնը ծծող իժեր»

Երէկ ստացանք Երեւանի «Գրական Թերթ»ին Սեպտ. 28ի թիւը, որ կը պարունակէ «ինֆորմացիոն հաղորդագրութիւն» մը (ըսել կ'ուզէ՝ զեկոյց)։ Համաձայն այդ զեկոյցին, Սեպտեմբեր 23ին վերջացած է Հայաստանի Կ. կոմիտէի լիագումար նիստը (պլենում)։ Այդ ժողովին մէջ որոշուած է Հայաստանի կեդր. կոմիտէին քարտուղարներու պաշտօնէն հանել Հ. Ամատունին եւ Ստ. Ակոբովը։ Անոնց տեղ առաջին քարտուղար ընտրուած է Գ. Ա. Յարութինեան, Բ. քարտուղար՝ Ա. Ջ. Մարգարեան, Գ. քարտուղար՝ Հ. Ս. Գալստեան։ Ընտրուած է նաեւ կեդր. կոմիտէի դիւանը (բիւրօ), բաղկացած հինգ անդամներէ, բոլորն ալ նշանաւոր անծանօթներ,— Գ. Յարութինեան, Մ. Ն. Դանիէլեան, Ա. Ջ. Մարգարեան, Լ. Գ. Բարսեղեան, Մ. Պապեան, Կ. Ծ. Գրիգորեան, Ռ. Խ. Վելիբեկով, Լ. Մ. Յովսէփեան։ Թեկնածուներ՝ Ա. Ա. Կանանով, Հ. Գ. Պօղոսեան։

«Գրական Թերթ»ի նոյն թիւին մէջ արտատպուած է «Խ. Հայաստան»ի մէկ խմբագրականը, «Հայ ժողովրդի Արիւնը ծծող իժերը», որ կը պարզէ վերջին պաշտօնանկութեանց եւ «մաքրագործումներ»ու պատճառները։ Պիտի արտատպենք ամբողջութեամբ, վաղն իսկ։

*** Գրիգոր Արտեմի Յարութինեան, Կեդր. Կոմիտէին Ա. նոր քարտուղարը, ծնած է 1900ին, Թիֆլիսի նահանգին Թելաւ գիւղը։ Բոլշեւիկեան կուսակցութեան մէջ մտած է 1919ին։ Ստորերկրեայ աշխատանքներ կատարած է մենշեւիկներու օրով, դպրոցէն իսկ։ 1920ին ձերբակալուած եւ բանտարկուած է, մինչեւ Վրաստանի խորհրդային դառնալը։ Յետոյ զանազան պաշտօններ վարելով --- միշտ Վրաստանի մէջ—1922ին ղրկուեր է Մոսկուա, դասընթացքի մը հետեւելու մինչեւ 1924։ Վերադարձին դարձեալ կուսակցական աշխատանքներ կատարած է Վրաստանի մէջ։ 1926էն սկսեալ եղած է անդամ Վրաստանի կեդր. կոմիտէի։ Իբրեւ վարձատրութիւն իր գործօն աշխատանքներուն ստացած է Լէնինեան շքանշան, Վրաստանի խորհրդային իշխանութեան 15րդ տարեդարձին առթիւ։

Մէկ խօսքով, ամբողջ կեանքը Վրաստանի մէջ անցուցած է, եւ այժմ կը փոխադրուի Երեւան, Հայաստանը կառավարելու համար, ցնոր տնօրինութիւն։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ՔՈՒԷԱՐԿԵՆ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«Առաջինը եւ ամէն բանէ վեր Ստալինն»

Հոկտեմբեր 12ին, ամբողջ Խ. Միութեան մէջ սկսաւ պայքարը՝ Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութեանց համար որ պիտի կատարուին դեկտեմբեր 12ին, համաձայն նոր սահմանադրութեան։ Այս առթիւ բանաձեւեր կազմուեցան, «առաջինը եւ ամէն բանէ վեր» Ստալինի քուէ տալու համար։

Անշուշտ «Առաջնորդ»ը պիտի ընտրուի միայն մէկ անգամ եւ մէկ աթոռի համար, Գերագոյն եւ Ազգութեանց Խորհուրդներուն մէջ որ պիտի բաղկանան 1143 անդամներէ։ Սակայն, այս բանաձեւերը կը ցուցնեն պայքարին ընդհանուր նպատակը։ Միւս կողմէ, կ'ապացուցանեն թէ պայքարը պիտի մղուի գլխաւորապար հետեւեալ մարտակոչին վրայ.---- «Ջախջախեցէք բոլոր թշնամիները, ոսոխ թէ օտար, եւ քուէարկեցէք Ստալինի համար որ դանոնք կը ջախջախէ ձեզի համար, եւ այսպէս կը փրկէք Խ. Միութիւնը»։ Մնաց որ, բուն բառով ընտրական պայքար չէ եղածը, քանի որ օրէնքը միայն մէկ կուսակցութիւն կը ճանչնայ։

«Իզվեստիա», կառավարական պաշտօնաթերթը, կը գրէ այս առթիւ.

— «Մեր երկիրը տակաւին մաքրած չէ բոլոր թշնամիները։ Մեզ շրջապատող թշնամի դրամատիրական երկիրներէն գործակալներ, Թրոցքի - Պուխարինեան ջոլիրէն աւազակներ, ամէն տեսակ քաղքենի ազգայնականներ, կղերը եւ հերձուածողներ, ջախջախուած շահագործող դասերու մնացորդները, բոլորն ալ կը ջանան մեր վստահութիւնը շահիլ եւ սողոսկիլ կուսակցութեան օրկաններուն մէջ։»

Ամբոխը կը պատասխանէ այսպիսի պաշտօնական կոչերուն.

— «Մենք պիտի ընտրենք այնպիսի թեկնածուներ որոնք ծանօթ են իբրեւ անողորմ թշնամիներ Թրոցքիական - պուխարինեան ֆաշական հրոսախումբին։ Մենք մեր առաջին քուէն պիտի տանք մեր մեծ առաջնորդին եւ ուսուցիչին, մեր սիրեցեալ ընկեր Ստալինին, հանճարը ընկերվարական յեղափոխութեան, ներշնչողը մեր յաղթանակներուն»։

Ընտրութիւնները պիտի կատարուին արեւմտեան ժողովրդավար երկիրներու բոլոր արարողութիւններով եւ մասնագիտական նրբութիւններով։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ փորձել կուսակցական մեքենան՝ բազմութիւնները իր ուզած ուղղութեամբ առաջնորդելու համար։ Կը յուսացուի 100ին հարիւր ապահովել վաւերացուած թեկնածուներուն ամբողջական ընտրութիւնը։ Մասնաւոր քուէթուղթեր չինուած են, գաղտնապահութիւնը ապահովելու համար։ Այն բոլոր շրջաններուն մէջ ուր միայն մէկ պատգամաւոր պիտի տան, երեւութապէս պայքար պիտի մղուի երկու կամ աւելի վաւերացուած թեկնածուներու միջեւ։ Ջայնասփիւռը պիտի գործէ ամբողջ երկրին մէջ, միլիոնաւոր տետրակներ եւ ազդեր պիտի հրատարակուին, յանուն վաւերացուած թեկնածուներու։

*** Մինչ այս մինչ այն, կը շարունակուին «մաքրագործումներ»ն ու պատժական տնօրինութիւնները, որոնք սերտ կապ ունին այս ընտրութեանց հետ։ Վերջին վեց - եօթը օրերու միջոցին 63 նոր մահապատիժներ արձակուած եւ գործադրուած են։ Մէկ հոգի ալ դատապարտուած է 20 տարուան բանտարկութեան։ Վոլկայի շրջանին մէջ, իբրեւ ահաբեկիչ գնդակահարուեցան վեց հոգի, երկու պաշտօնեաներ սպաննած ըլլալով։ Իսկ Լէնինկրատի զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց թէյարանի մը երեք բանուորները, այն ամբաստանութեամբ թէ իրենց եփած խմորեղէններով թունաւորած են 44 յաճախորդներ, թէեւ մարդ չէր մեռած։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏՈՒԱՄ

Անշուշտ կարդացիք լուրը որ հաղորդուեցաւ Պէյրութէն։ Հայ մը, Գարայեան, ատրճանակի վեց հարուածով սպաննեց Պէյրութի ամերիկեան ընդհ. հիւպատոսը։ Թերթերը կը գրեն թէ սքանչելի մարդ մըն էր հիւպատոսը, իսկ խենթ մը՝ մարդասպանը։

Երբ նստած կը խորհրդածէի այս ոճիրին մասին, իմաստասիրական բարձրագոյն ոլորտներու մէջ սաւառնելով,— օրինակ՝ ի՞նչ է մահը, եթէ պիտի մեռնիմ՝ կ'արժէ՞ մտահոգուիլ թէ ատրճանակով իմ մեռնիլ թէ ինքնաշարժի տակ իմ ջարդուիլ, բայց մանաւանդ ի՞նչ է կեանքը, կ'արժէ՞ ապրիլ անհատապէս՝ մեռնելէ վերջ ազգովին, ու վերջապէս ի՞նչ է ոճիրը, թուաբանական հաշի՞ւ մը արդեօք, այսինքն թէ ատրճանակով մէկ կամ երկու հոգիի սպանութի՞ւնն է ոճիրը թէ թնդանօթով հարիւրաւոր կիներու, երեխաներու եւ երիտասարդներու ջօշոտումը, — այսպէս խոր մտածումներու մէջ էի թաղուած, ու կը զգուշանայի մտածումներս թուղթին յանձնել, վախնալով որ մէկը կ'ելլէ կ'ըսէ.

— Դաշնակցակա՛ն է միայն որ կը խորհրդածէ ատրճանակին գործունէութեան վրայ։

Ըսի, չեմ գրեր։

Բայց յանկարծ ներս մտաւ երիտասարդ մը Զոմունեաց հայրենիքէն, — մեր Բաբգէնը, այնքան համակրելի եւ արդար, որ չես հաւատար՝ եթէ ըսէ քեզի թէ կրնայ հաւ մորթել։ Արդ, մեր Բաբգէնը այսպէս խօսեցաւ ինծի, կարծես գուշակելով թէ ի՛նչ կը մտածեմ.

— Գարայեանին ըրածը գէշ բան մըն է անշուշտ, ինքզի՛նք փճացուց։ Սակայն խնդիրը Գարայեանին կամ Թէոտոր Մէրինըրին մասին չէ։

Անցագիր ունի՞ս, ուզած տեղդ կրնա՞ս երթալ տեղ մը ուր կը յուսաս թէ բախտը պիտի ժպտի քեզի, եթէ մայր մը ունիս Ամերիկա եւ կ'ուզես անգամ մը երթալ ու տեսնել, կրնա՞ս՝ եթէ նոյնիսկ դրամը չպակսի գրպանիդ մէջ։ Ո՛չ եւ ո՛չ։ Ինչո՞ւ, — որովհետեւ Հայ ես, հայմաթլըս։ Իսկ Անգլիան, Ամերիկան, Ռուսիան եւ գրեթէ բոլոր երկիրները բարձր թումբեր կանգնած են Հայուն առջեւ։ Անօթի՞ մնացիր Ֆրանսայի մէջ, եւ անգո՞րծ, — որո՞ւն հոգը։ Կ'ուզես ազգականիդ քով երթալ, — չեն ձգեր։ Հօրեղբայրդ կ'ուզէ դրամ ղրկել քեզի Ռումանիայէն — կ'արգիլեն։ Ի՞նչ ընես։ Չես կրնար ճամբու թուղթ մը ստանալ նոյնիսկ ... անապատ երթալու համար կամ խափշիկներուն մօտ։

Բայց ձգենք այս խնդիրը։ Ուր որ արգելք կայ, հոն չարաշահութիւն ալ կայ։ Գիտէք թէ դժուար է երթալ Ամերիկա։ Բայց ի՛նչ խաղեր — տոմսներ պիտի ըսէի — Ամերիկա մտնելու կամ մտցնելու համար։ Օրինակը ես ինծմէ տամ,— քոյր մը ունիմ Ամերիկա, 4 — 5 զաւկի տէր։ Տէր - Զօրի սպանդէն ազատելէ վերջ Ֆրանսա իջայ, ամուսնացայ, հիմա ձագուկ մըն ալ ունիմ, գործս ալ գէշ չէ։ Եւ ահա կ'իմանամ որ քոյրս Ամերիկա է,— ամբողջ գերդաստանս կորսնցնելէ վերջ՝ լուր առնել թէ քոյր մը ունիմ Ամերիկա եւ տեսութեան չերթալ, մեռած մօրս կարօտը չառնել քրոջմէս՝ ըլլալի՞ք բան է։ Կը դիմեմ ամերիկեան հիւպատոսարան։ Ճիշդ է որ նախ մտածեցի բոլորովին փոխադրուիլ Ամերիկա, յետոյ ներկայացուած դժուարութիւնը նկատի առնելով՝ ուզեցի երթալ երեք ամսուան համար։ Հազարումէկ ձեւակերպութիւններ, — այս վկայագիրը բեր, այն թուղթը բեր, եւ վճարէ, շարունակ վճարէ։

Մարդը չի հաւատար եղեր որ Ամերիկա երթալէս վերջ կը վերադառնամ, բայց չէ՞ որ հոս կը մնան կինս, զաւակս։

Կ'ըսեն թէ քննութիւն կը կատարուի Պէյրութի տռամին մասին։ Լաւ կ'ըլլար որ քննութիւն մըն ալ կատարուէր անցագիրներու շուրջ հիւսուած չարաշահութեանց ցանցի մասին, որ հայմաթլըս աշխատաւորները ողջ - մեռել կը դարձնէ։ Այդ ողջ մեռելներուն ցանկին մէջ կը պարպուին ոչ թէ վեց հարուած, այլ բիւրաւոր հարուածներ։ Կարդացի՞ք ոճիրը, դատապարտեցէք, բայց ընդունեցէք որ կը գտնուինք ամենօրեայ տռամի մը առջեւ։

ԱՐԱԶ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ԵՒ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 13 Հոկտեմբեր (Յառաջ).— Երէկ մեր գաղութի զինուորցուներն ալ ստացան կոչնագիր, Հոկտեմբեր 20ին միանալու համար իրենց զօրագունդերուն։ 20 — 22 տարեկանները կանչուած են ստիպողաբար, ինչպէս կը տրամադրէ օրէնքը, իսկ 23 — 33 տարեկաններէն անոնք որ հպատակութեան համար դիմում ըրած էին եւ ստորագրած որոշ յանձնառութիւն։ Այս վերջիններէն անոնք որ ընտանիքի տէր են, պիտի ծառայեն քաղաքիս զօրանոցին մէջ (38րդ զօրագունդ)։ Սակայն պարագայ մը կայ որ շուարումի է մատնած ենթակաները։ Շատեր բազմանդամ ընտանիքի տէր են եւ օրուան հացի կարօտ։ Ճիշդ է որ կառավարութիւնը պիտի օգնէ, բայց արդեօ՞ք պիտի կրնայ գոհացում տալ այս խեղճերուն, որոնք առնուազն 2, 3 կամ 4 անչափահաս զաւակներ ունին։ Ի՞նչ կը խորհին վերին մարմինները, մանաւանդ անոնք որ «զինուորցուներու ժողովներ» կը սարքէին սկզբնական շրջանին։

×

ՎԻԷՆ, 13 Հոկտեմբեր (Յառաջ) ---- Մեր գաղութին մէջ մինչեւ հիմա կանչուած են 21 եւ 22 տարեկանները։ Կ'ուղարկուին զանազան շրջաններ, նոյնիսկ մինչեւ Թունուզ (?)։ Զանազան գրոյցներ շրջած ըլլալով, սփոփուեցայ ներկայանալ օտարականներու գրասենեակը։ Պատասխանեցին թէ բան մը չեն գիտեր եւ ղրկեցին նահանգապետարան։ Այնտեղ ըսին թէ իրենց կարծիքով միայն 21 — 22 տարեկանները կը կանչուին, Ֆրանսացի տարեկիցներու հետ եւ յանձնարարեցին դիմել Կրընոպլը, Իզէրի նահանգապետութեան, ստոյգ տեղեկութիւններ ստանալու համար։ Կրընոպլի ընկերներուն կը մնայ դիմել ան որ անկ է եւ «Յառաջ»ին հաղորդել անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները։

ԽՄԲ.— Այս առթիւ կը յանձնարարենք մեր բոլոր թղթակիցներուն եւ իրազեկ բարեկամներու՝ օրը օրին հաղորդել զինուորագրութեան վերաբերեալ բոլոր տեղեկութիւնները։

Պատերազմական նախարարին մէկ հերքումը

Կարգ մը օտար թերթեր գրած էին թէ Ֆրանսա կը պատրաստուի զէնքի տակ առնել պահեստիներու կարգ մը դասերը, իբրեւ հետեւանք արտաքին դէպքերու։

Պատերազմական նախարարութիւնը վճռապէս կը հերքէ այս լուրը, իբրեւ «բացարձակապէս անհիմն»։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ վարչապետը Ֆրանսայի հետ կնքուած դաշնագիրը վաւերացնելէ վերջ, Լոնտոն գնաց, օրուան հարցերու մասին խորհրդակցելու համար։

ԹՈՒՐՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ առեւտրական եւ նաւային դաշնագիրը ստորագրուեցաւ Հոկտեմբեր 8ին, Էնգիւրիի մէջ, որոշ փոփոխութիւններով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՆԵՂՈՍԻ ԱՓԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՆԿԱԽ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Բնականոն է: Խաղաղ եւ հաստատուն: Կը քալէ յուշիկ դէպի նպատակակէտ: Աւելի քան 25.000 Հայեր ալ, լայնօրէն կը վայելեն ներկայ անկախ շրջանի պտուղները:

Լայնամիտ է մեր յարգելի վարչապետ՝ Մուսթաֆա փաշա Նահաս: Նըման՝ Եգիպտոսի անկախութեան հիմնադիր Զաղլուլ փաշայի: Երախտագէտ Եգիպտոս՝ մին Աղեքսանդրիոյ եւ միւսն ալ Գահիրէի մէջ, երկու կարեւոր պողոտաներու վրայ կանգնած է Զաղլուլ փաշայի արձանները, որոնց բացումը պիտի կատարուի մօտերս:

Նահաս փաշայի դահլիճին կը մասնակցին եւ երկու կարեւոր նախարարութիւններ կը վարեն երկու Ղպտիներ: Մէկը Վասըֆ Ղալի փաշան է, արտաքին նախարար, իսկ միւսը՝ Մաքրամ Օպէյտ փաշա, ելմտական նախարարը: Վասըֆ Ղալի փաշա՝ զաւակներէն մին է Եգիպտոսի նախարարապետներէն՝ Պուտրոս փաշա Ղալիի: Այս վերջինը՝ իբրեւ իր դահլիճին անդամներէն մին՝ սիրելին էր նախարարապետ Նուպար փաշային: Ամէն անգամ որ Նուպար փաշան Եւրոպայէն վերադառնար, Պուտրոս փաշան՝ Տիգրան փաշայի հետ միասին՝ կը փութար Աղեքսանդրիա, զինքը դիմաւորելու համար, Պուտրոս փաշայի զաւակներէն մին, նախարարական պաշտօն վարած Նէկիպ փաշա Ղալի՝ փեսան է Պոլսոյ Ազգ. Ժողովի անդամ Գէորգ Ասլանեանի, որուն աղջիկներէն մէկուն հետ ալ ամուսնացած է Առաքել փաշա Նուպար: Մաքրամ Օպէյտ փաշա՝ Եգիպտոսի արդի մեծամասնական Վաֆտ կուսակցութեան սկիզբէն ի վեր եղած է ընդհ. քարտուղարը եւ աջ բազուկն է Նահաս փաշային: Նոյն իսկ վերջերս երգիծական թերթ մը՝ դրած էր պատկեր մը, ուր Նահաս փաշա հայելիին մէջ կը տեսնէր, փոխանակ իր պատկերին, Մաքրամ Օպէյտ փաշայի պատկերը: Կ'ըսէր թէ՝ Նահաս փաշա՝ Մաքրամ Օպէյտ փաշա ըսել է եւ փոխադարձաբար Մաքրամ Օպէյտ փաշա՝ Նահաս փաշա ըսել:

Այս մտերմութիւնը նախանձը շարժած էր ուրիշ կարգ մը վաֆտականներու, որոնք, բախ-բաւներու դուռ բացած էին:

Նահաս փաշա, վերջերս Աղեքսանդրիոյ մէջ, յոգնախուռն բազմութեան մը առջեւ հմտալից ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ՝ իսլամի եւ քրիստոնէի հարց չկայ եւ թէ այդ հարցը արդէն իր լուծումը գտած է մեր Մեծ Պետին — Զաղլուլ փաշայի կողմէ, որ յայտարարած էր թէ՝ ամէն անոնք որ կը ծառայեն Եգիպտոսին, հարազատ Եգիպտացի կը նկատուին առանց այլ եւ այլի:

Կարգ մը տարակարծութիւններ խախտած էին Նահաս փաշայի դահլիճին անդամներուն համերաշխութիւնը: Նահաս փաշա՝ վերջերս իր երկրորդ դահլիճին կազմութեան ատեն, այդ քանի մը նախարարները հեռացուց իր դահլիճէն, միշտ պահելով վերը յիշուած երկու քրիստոնեայ նախարարները՝ նոյն կարեւոր նախարարութիւններու մէջ: Դուրս ձգուած նախարարներէն՝ հաղորդակցութեանց նախարար՝ Նօքրաշի փաշան վտարուեցաւ նաեւ Վաֆտ կուսակցութենէն՝ իր բռնած անկարգապահ ընթացքին համար: Այս պատճառով Եգիպտոսի խաղաղ կեանքը քիչ մը ալեկոծեցաւ: Գաւառներէն բազմաթիւ պատուիրակութիւններ Աղեքսանդրիա գալով, ուր այժմ, ամառուան առթիւ հաստատուած է դահլիճը, համակրութիւն կը յայտնեն Նահաս փաշային, որ եղած ստիպողական հրաւէրներու վրայ սկսած է շրջիլ գաւառները:

Եգիպտոս այս տարի պիտի ունենայ բամպակի առատ բերք մը՝ 11.500.000 կենդինար, որ պիտի կոտրէ մրցանիշը՝ Եգիպտոսի բամպակի նախորդ բերքերուն: Միւս երկիրներն ալ այս տարի պիտի ունենան բամպակի առատ բերքեր: Այս պատճառով բամպակի գիները ինկած են եւ կ'իյնան օրէ օր: Կառավարութիւնը Տնտեսական Բարձր Ժողովին հետ համախորհուրդ արմատական միջոցներ կը խորհի բամպակի գիները բարելաւելու համար:

Առատ է նաեւ Եգիպտոսի ցորենի բերքը՝ նման Միացեալ Նահանգներու ցորենի բերքին՝ եւ սկսած է արտածումներ ընելու մասնաւորաբար Գերմանիա: Այս վերջինը եգիպտական ցորենի, պտուղներու եւ բանջարեղէններու բերքերը կը փոխանակէ քիմիական պարարտներով, մեքենաներով եւն:

Եգիպտոս սկսած է կազմակերպուիլ նաեւ զինուորական տեսակէտով: Իր զինուորներուն թիւը հետզհետէ աւելնալով պիտի յանգի կլորիկ թուանշանի մը: Ըստ անգլօ-եգիպտական դաշնագրին, անգլ. զինուորական պատուիրակութիւն մը կը կազմակերպէ ցամաքային եւ օդային բանակը, առ այժմ ծովայինը ձգելով Անգլիոյ: 19 տարեկանէն սկսեալ զինուորական ծառայութիւնը պարտաւորիչ է բոլորին համար: Առ այժմ 20 եգիպտ. ոսկի փրկանքով կարելի է ազատիլ զինուորական ծառայութենէ: Հայերն ալ կը զինուորագրուին կամ փրկանք կը վճարեն: Կառավարութիւնը մօտերս պիտի փոխէ զինուորական օրէնքը եւ պիտի բարձրացնէ փրկանքի սակը, որպէսզի՝ շատերը պարտաւորուին կատարել իրենց զինուորական ծառայութիւնը:

Եգիպտոսի մէջ Նուպար փաշայով կը փակուէր Եգիպտոսի վերջին գրեթէ հարիւրամեայ (Եգիպտոսի ներկայ Հարստութեան հիմնադիր Մեծն Մօհ. Ալիէն սկսեալ) նորագոյն շրջանի հայ հոյակապ պետական անձնաւորութեանց բեղուն ժամանակամիջոցը: Շարքին գլխաւորագոյնն էր Նուպար փաշան: Կ'արժէ իր շրջանը ուսումնասիրել մանրամասնօրէն, կարենալ ըմբռնելու համար այն բարձր արժէքը, որ Հայը ունի իբրեւ պետական մարդ:

Նուպար փաշան, որքան եգիպտական, նոյնքան միջազգային հանրային կարծիքը մագնիսացուցած էր, իր վարչական եւ դիւանագիտական բարձր կարողութիւններով: Լոնտոն, Փարիզ եւ Պոլիս իր յաճախակի այցելութիւններով, կարողի կերպով պաշտպանած էր Եգիպտոսի իրաւունքները եւ տարուէ տարի, քայլ առ քայլ զայն յառաջացուցած էր դէպի ազատութեան եւ անկախութեան դիրկը:

Ինքն է որ կազմած է Եգիպտոսի առաջին դահլիճը, եղած է առաջին վարչապետը Եգիպտոսին եւ պարբերաբար եղած է երեք անգամ նախարարապետ:

Այնքա՜ն սիրուած եւ յարգուած էր որ, երբ Եւրոպայէն վերադառնար կ'արժանանար իշխանական ընդունելութեան՝ թնդանօթի տասնմէկ հարուածներով:

Գահիրէ, Նուպար փաշա փողոց գտնուող իր պալատին մէջ, տարին մէկ երկու անգամ, տեղացի եւ օտար 300-500 պաշտօնական անձնաւորութիւններու կուտար ճոխ պարահանդէսներ, որոնց ընթացքին, անուշ խօսակցութիւններով, կը լուծէր բարդ հարցեր:

Պայրամներու ընթացքին մորթել կուտար բազմաթիւ մատաղներ եւ անոնց միսը կուտար աղքատներու: Իր օրինակին կը հետեւէր նաեւ իր պաշտպանեալը եւ իր շրջանի Եգիպտոսի երկաթուղիներու ընդհ. տնօրէն Թադէոս փաշա Յակոբեան, որ բազմաթիւ ոչխարներ մորթելով, երկաթուղիի վարչութեան աղքատ պաշտօնեաներուն եւ գործաւորներուն բաժնել կուտար:

Իր դահլիճին արտաքին նախարարն էր իր փեսան՝ Տիգրան փաշա Աբրօ, որ Նուպար փաշայի Եւրոպա բացակայութեանը ընթացքին փոխ-վարչապետի պաշտօնը կը վարէր:

Գահիրէ, երկաթուղիի կայարանէն քիչ մը անդին կը գտնուէր Նուպար փաշա փողոցը: Այս փողոցը քանի մը տարի առաջ կոչուեցաւ Խտիվ Իպրահիմ փաշայի անունով, որպէս շարունակութիւն համանուն փողոցին: Անոր փոխարէն օրուան կառավարութիւնը՝ իբրեւ յարգանք հայ պետական անձնաւորութեան բարձր արժանիքին, Գահիրէի նախարարական պաշտօնատուներու կեդրոնացած էլ Տավվին փողոցը մկրտեց Նուպար փաշայի անունով:

Այս խոր յարգանքն ու ակնածանքը մղած էր նաեւ Եգիպտոսի ազնիւ ժողովուրդը, իբրեւ երախտագիտական յարգ, Նուպար փաշային արձանը կանգնելու Աղեքսանդրիոյ քաղաքապետական պարտէզներէն մէկուն մէջ: Բարի ծերունին՝ կանանչ պուրակներու հովանիին տակ՝ արդարութեան կշիռը ձեռքին՝ բազմած է վեհափառ կեցուածքով: Գիշերը չորս հսկայ լապտերներ կը լուսաւորեն իր նահապետական փառաւոր դէմքը: Նուպար փաշան՝ արդարութիւն մը տուաւ դարերէ ի վեր իրաւազուրկ Ֆէլլահին: Ջուր տուաւ Եգիպտոսին՝ արդիացնելով իր աւանդական արհեստը եղող՝ երկրագործութիւնը:

Իր նշանաբանները եղած են. «Արդարութիւնը պետութեան հիմն է» եւ «Եղիցին կամք Քո»:

1895ի Թրքական ջարդերուն ժամանակ, Նուպար փաշա հայ գաղթականներու առջեւ բանալ տուաւ Եգիպտոսի դուռները եւ այսպէս Եգիպտոսի մէջ եգիպտահայ կարեւոր գաղութի մը հաստատման պատճառ եղաւ:

Իր հմայքը այնքան մեծ էր որ, իր մահուընէ ետքը, Հայերը առանց անցագրի կ'ընդունուէին Եգիպտոս: Անոնցմէ մէկն ալ եղած եմ ես: 1904ին առանց անցագրի ընդունուած եմ Եգիպտոս:

Եհովան՝ քարերէն Աբրահամու զաւակներ կրնար յարուցանել Իսրայէլի համար: Հայուն Աստուածն ալ կրնայ նոր Նուպարներ յարուցանել: Միայն թէ՝ այլեւս ծառայէին իրենց սեփական հայրենիքին, մանաւանդ որ ազգայնական հով մը բոլոր օտար տարրերը քշած է իրենց պատուանդաններէն եւ բոլոր դիրքերը յատկացուցած՝ հայրենիքի հարազատ զաւակներուն:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՄԸ Ի ՊԱՏԻՒ ՕՇԱԿԱՆԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ջուարթնոցի խմբագրութեան բաժին էր ինկած ներկայացնել «Օշական քննադատը»:

Հրանդ Բալուեան.— «Օշական հէքիաթագրին, թատերագրին, վիպագրին, մատենագրին, քննադատին համադրութեամբը կ'ունենանք՝ Օշական վերանորոգիչը: Արդարեւ ան իր ժխտողի, հարթողի դժուարահաճ կեցուածքովը մաքրակրօն արուեստին ճաշակը պարտադրեց մեզի: Չախաղանցած չենք ըլլար, եթէ ըսենք թէ, ժամանակակից երիտասարդ գրականութեան մէջ ստեղծագործական արժէքներ կը ճշդուին Օշականեան չափանիշերով: Իր քննադատական երկերը, Միսաք Մեծարենց, Ռուբէն Զարդարեան, Զապէլ Եսայեան, Յովհ. Թումանեան, Եղիշէ Չարենց բոլորն ալ տոկուն, լայն ընդգրկումով մը երկնուած աշխատութիւններ են: Օշական կը նոյնանայ հեղինակներուն հետ, ուրիշ սրտէ մը ծնունդ առած ստեղծագործական թափը կ'անցընէ իր կերպարանաւորող յուզումներուն մէջէն եւ փոխանակ ուսուցանելու՝ կը սկսի թելադրել, քննադատական երկը սեփական դողով պարուրել, մէկ բառով՝ վերստին ստեղծագործել: Հաղորդական ջերմութիւն մը գնող, ամէն մանրամասնութիւններ տեսնող աչքը: Իր երկերը կարդալէ վերջ կ'ըսենք մենք մեզի — զարմանալի բան կարդացած էի՝ սակայն չէի նշմարած»:

Կեանք եւ Արուեստի խմբագիրը նիւթ ունէր «Օշականի ոճն ու լեզուն, քերթողական տարրը անոր գործերուն»:

Մկրտիչ Պարսամեան.— «Եթէ բանաստեղծութեան մը գոյութիւնը կը հաստատուի իր չափածոյ հանգաւորութեան մէջ, անշուշտ թէ Օշական չէ արտադրած նման երկեր, բայց եթէ ընդունինք թէ արձակն ալ իր դաշնաւոր ընթացքով բանաստեղծութիւն մըն է, այդ պարագային պիտի ըսենք թէ Օշական բանաստեղծ մըն է եւ ամէնէն արժէքաւորներէն: (Հոս կը կարդայ Օշականի գեղապաշտ էջերէն մին): Օշականի համար կ'ըսուի թէ լեզուն խրթին է, անհասկնալի: Պատճառը թերեւս նախադասութիւններու կազմութեան զարտուղութիւնն է: Չի հըպատակիր քերականական ընդունուած կանոններուն, սակայն ատով հանդերձ ստեղծած է զուտ օշականեան լեզու մը որ ինքզինքը փնտռել ու պարտադրել կուտայ: (Դարձեալ ընթերցում՝ Օշականի մէկ արձակէն):

Վէմի կողմէ խօսեցաւ Ս. Վրացեան, տալով տպաւորութիւններ Օշականի գրականութեան մասին:

Սիմոն Վրացեան.— «Օշականի գրականութիւնը իր քնարական եւ որակական մեծութեամբը կրնամ բաղդատել միայն Րաֆֆիին հետ: Այս վերջինոյն պէս իր գործը ամբողջ հայ զանգուածը կ'ընդգրկէ: Իր երկերուն թիւը այնքան մեծ է, այնքան ծաւալուն՝ որ կը նմանի գիւղական այն շատ խոշոր սեւ հացերուն, որ մէկ անհատ չի կրնար ուտել, պէտք է զայն մասերու բաժնել, այսինքն Օշականի գրականութիւնը շերտ առ շերտ ճաշակել ու վա՛յ տկար ստամոքսներուն... Առաջին ընթերցումով անպայման թէ Օշականի ոճը խրտչեցնող շեշտ մը ունի, բայց համբերատար ընթերցումներով կարելի է դժուարութիւնները հարթել ու ստոյգանաբար թաղուիլ հոն թագնուած գեղեցկութիւններուն մէջ: Բացառիկ է նոյնպէս Օշականի քննադատելու կերպը: Հեղինակները կուտայ իրենց ամբողջ ներքին կառուցուածքովը և շատ ինքնուրոյն տեսակէտներով, որոնց հետ կրնամ համակարծիք չըլլալ եւ կամ դարձեալ անոնց հետ վիճիլ, սակայն այս կէտը իսկ չի՞ մատներ թէ ինչքան բացառիկ տաղանդ մը ունինք մեր առջեւ: Եզրակացնելով պէտք է ըսեմ թէ Օշական արտակարգ երեւոյթ մըն է Հայոց գրականութեան մէջ եւ բոլորովին առանձնայատուկ»:

Արշակ Ջամալեան.— «Սիրելի Օշական, ինքդ պարզ եւ համեստ մարդ, բայց ուրկէ՞ց դուրս կը բերես այդքան բարդութիւններ: Խնայէ՛ քիչ մը մեզի... Չունինք Վրացեանի ակնարկած կարծր ստամոքսները, սեւ գիւղացիի հացը մարսելու համար... բաւ է ցարդ տուած դարձդարձիկ մութ էջերդ, քիչ մըն ալ մեր տկար ստամոքսներուն համար արտադրէ...: Մեծարենցը կը սիրեմ, բայց Զարիֆեանը ա՛լ աւելի: Կէօթէն կ'ըմբոշխնեմ, բայց Հայնրի Հայնէն՝ ա՛լ աւելի. ուրեմն իմ կարծիքովս պարզ գրականութիւն, պարզ ոճ եւ արուեստ՝ ամէն բանէ գերիվեր»:

Խօսողներուն շարքը աւարտած ըլլալով, նախագահ պ. Ա. Չօպանեան վերջին խօսքը տուաւ օրուան հիւրին, որ ծայրայեղ յուզումի մը տակ հազիւ կրցաւ ըսել.—

Յ. Օշական.— «Ինծմէ դուրս ապրեցայ այսօր: Կայի՝ ու չկայի: Ըսուածները անձիս միջոցաւ փառաբանանքն էին հայ գրականութեան: Ամէն գովեստ՝ անոր համար: Մթնոլորտը որ ստեղծուած է այստեղ, ցարդ չեմ ունեցած, ու ասկէ վերջ դժուար թէ անգամ մըն ալ ապրիմ: Հոս կողքիս է օրուան նախագահը, որուն գործին հանդէպ հիացում ունեցած եմ: Պատանեկան օրերուն մտքիս պատուհանը բացողներէն: Ու փոխադարձ մօտս կը տեսնեմ երիտասարդ դէմքեր՝ որոնց այս անգամ ալ ինծի վիճակուեցաւ մտքերու թռիչք պարգեւել: Մէկ երկու սերունդ երբ շղթայուած կը տեսնեմ քովս, ու անոնց համակրութիւնը անձիս ու գործիս հանդէպ, չեմ կրնար զսպել ինքզինքս, յայտնելու շնորհակալութիւններէ աւելի բան մը, քանի որ, ո՛վ գիտէ, գուցէ անգամ մըն ալ չկարենամ տեսնել ձեզ...: Ուրախ եմ դարձեալ, շուրջս տեսնելով զանազան հոսանքներու պատկանող անձնաւորութիւններ, որոնք շնորհիւ արուեստի իրարու մօտենալ գիտեն: Շնորհակալութիւն եւ հայրենակիցներուս, որոնց զուրգուրանքը միշտ մէջս պիտի ապրեցնեմ, շնորհակալութիւններս նախագահին, խօսողներուդ եւ ամէնուդ»:

Պ. Ա. Չօպանեան իր փակման խօսքով յայտնեց թէ, թէյասեղանին մասնակցութեան համար գանձուած գումարին յաւելեալ մասովը, պ. Օշականին ինքնահոս գրիչ մը կը նուիրուի, ու ասիկա իբրեւ յիշատակ՝ բոլոր ներկաներուն անունով:

Թէյասեղանին ընթացքին, գեղարուեստական բաժնին մէջ իրենց մասնակցութիւնը բերին Օր. Գոհ. Ղազացութիւնը բերի Օր. Գոհարիկ Ղազարեան (դաշնակ), պ. Ա. Քէչէճեան (երգ), Օր. Ա. Առաքելեան (երգ), պ. Վ. Թաքուլ (Օշականի անտիպ մէկ բանաստեղծութենէն էջի մը արտասանութեամբ): Իսկ երգիչ եւ երգչուհիներուն դաշնակով կ'ընկերակցէին Մ... ժան Պէռժէ եւ Օր. Ավանէսեան:

Հ. Բ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ԿԵՂԾԻՔԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (1 հոկտ.).

— «Անգլիերէն լեզուով Նիւ Եորքի մէջ հրատարակուող Youth շաբաթաթերթը, որ ինքնակոչ կերպով ինքզինքը կը ներկայացնէ իբր «Ամերիկայի Հայ երիտասարդութեան» օրկանը, բայց իրականին մէջ համայնավար հայ երիտասարդներու օրկանն է միայն, չափազանց յատկանշական խոստովանութիւն մը ըրած է սեպտեմբեր 23-ի իր թիւին մէջ: Ան կը հաղորդէ, թէ Հօկը եւ Պետական կոչուած Կարմիր Խաչը խոստացած են առաջիկայ տարուան ընթացքին վճարել իրեն 1500 տոլար: Ասկէ զատ համայնավար հայ երիտասարդները իրենց կազմակերպութեան մասնաճիւղերու միջոցով «Youth»ի հրատարակութեան համար պիտի հաւաքեն 1500 տոլար մը եւս եւ, եթէ կարելի է, նոյն իսկ աւելի:

Այս խոստովանութիւնը ուշագրաւ է երկու տեսակէտով.—

Նախ եւ առաջ՝ ան անգամ մը եւս կը հաստատէ մեր բազմիցս պաշտպանած այն միտքը, թէ Հօկը եւ Պետական կոչուած Կարմիր Խաչը զբաղած են ոչ թէ Հայաստանի օգնութեան գործով, այլ բոլշեւիկեան պրոպագանդով Ամերիկայի մէջ, եւ թէ Հայաստանի օգնութեան անունով խարեբայաբար հաւաքած դրամները ոչ թէ Հայաստան կը ղրկեն, այլ կը վատնեն այստեղ, բոլշեւիկեան պրոպագանդի համար կամ բոլշեւիկեան գործակալներու ապրուստին վրայ:

Երկրորդ՝ յիշեալ խոստովանութիւնը ցոյց կուտայ, որ «Youth» կոչուած անգլիերէն չորս էջնոց փոքրիկ թերթը այնքան քիչ է տարածուած, որ չի կրնար իր բաժանորդներէն ստացուած գումարով ինքզինքը պահել, այլ ստիպուած է իր գոյութիւնը քաշքշել համայնավար կազմակերպութեան բացառիկ նուիրատուութիւններով:

Այս իրողութեան իմաստը լիովին ըմբռնելու համար, աւելորդ չէ համեմատութիւն մը ընել մեր «Հայրենիք Ուիքլի»ի հետ: «Հայրենիք Ուիքլի» հակառակ անոր որ համայնավար «Youth»ի կրկնակ ծաւալն ունի, (ոչ թէ չորս, այլ ութ էջ), կը հրատարակուի առանց որեւէ բեռ ըլլալու հասարակութեան կամ զինքը հրատարակող կազմակերպութեան վրայ եւ իր գոյութեան առաջին տարիէն իսկ լիովին կը ծածկէ իր ծախքերը իր բաժանորդներէն ստացած գումարով:

Կասկած չկայ, որ եթէ «Hairenik Weekly»ի կէսն եղող համայնավար «Youth»ը «Հայրենիք Ուիքլի»ի գէթ կէսին չափ բաժանորդ ունենար, պիտի կարենար դիւրութեամբ գոցել իր ծախքերը եւ չպիտի հարկադրուէր

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

— «Եթէ իրաւ, իրաւ վերադառնայ...» — ճակատի խորշոմները կը շատնային ու կը փայլէին, ու իր կնոջը նայած ատեն, բան մը կը խնդրէր անկէ, բառ մը... երբեմն ալ, բաւական էին անոր աչքերը: Լռութեամբ նայած ատեն, անոնք լուսաւոր էին այն հեռակարներուն պէս, որոնց որքան նայիս՝ նոյնքան լոյս կուտան, ու կը տեսնես անոնց գեղեցկութիւնը:

Այս նամակները շատ բան ըսել կուտային իրեն, կը մտածէր, ու կը հառաչէր տեսակ մը լռութիւնով, ու կ'ըսէր, «ինչո՞ւ չի վերադառնար ուրեմն...» ու երբ կը նայէր երկինքին, բան մը կը խնդրէր արեւէն, աչքերը կը խորասուզուէին անհունութեան մէջ...

Երբ թռչուն մը կ'անցնէր երկինքէն, իրենց կարօտը կը փոթորկէր յանկարծ ասանկ խորունկ շարժումներու մէջ, ու բան մը կը փնտռէին հոն...

Ու իրենց տղան մեկնած օրէն ի վեր, խօսելու, իրենց վիշտը դուրս թափելու տեղ, լռութեան տեղ մըն էր փորուած իրենց ներսը, ու ամէն օր կը խորանար, անդադար կը մեծնար ան:

Իրենց սրտէն շատ բան կար այս լռութեան խորը: Ու երբ նայեցան իրենց աղջկանը, նոր բան մը տեսան անոր գեղեցկութեան մէջ:

Իրենց բացակայ տղան յիշեցին: Հեռուն էր ան:

X

Պայծառ ու քաղցր է մեր երկինքին արեւը: Երբեմն կը նմանի վազող ջուրի, իր մաքրութիւնը հողին բերքը կը պատրաստէ:

Ո՛րչափ փայլուն է մեր երկինքին արեւը: Ան քաղցրութիւնը ունի փըրփրուն գինիներուն:

Ու ամէն դի, ամէն դի էին ձայները: Երկրագործին օրն էր այդ օրը, ու չորս դիէն, անկիւններէն հեռաւոր, կուգային ձայները, կը խառնուէին իրարու:

Չորս դին նայեցաւ Համբար:

Պարտէզներուն մէջ դրացի տղաքը, իր բոլոր դրացիները, ծերերը երիտասարդներուն քով, կ'աշխատէին, ու աղօթքի պէս՝ կը խառնուէր անոնց ձայնը ատեն ատեն արեւին:

«Ինչ դժուարին բան է հայր ըլլալը, ով իմ Աստուածս, խնդալով ու երգելով կ'աշխատին, մինչեւ Մանուկենց Համբարը ու ըսաւ, աշխատութիւնը պէտք է այսպէս ըլլայ: Խնդալով է որ կրնաս սրտէդ երգել, ու խնդալու համար ալ, տղաքդ շուրջդ ունենալու ես, մեր դրացիներուն պէս: Նայէ, մէկը երգած ատենը՝ միւսը կը պարէ: Ասանկ միայն աշխատութեան համը հոտը կ'ելլէ: Աշխատութիւն ըսածդ պէտք է այսպէս ըլլայ: Պէտք է ամէն բան սրտիդ մէջ ինքնիրմով ծնի»:

Ու Մանուկենց Համբարը միշտ իր տղուն կը սպասէր: Ու ամէն անգամ երբ կը նայէր դրացի պարտէզներուն, «տուն մը իր տղաքներով կը շէննայ, կ'ըսէր», ու քիչ մը աւելի կը ծռէր հողին: Յետոյ, «տիպար հայրեր, կը կրկնէր, մարդ երբ ասանկ տղաքներ ունենայ, ի՞նչ է որ աշխատութիւնը, որքան աշխարհս, նոյնքան սիրտդ կը բացուի:» Ու որչափ տաք ըլլար արեւը, բառ չէր հաներ բերնէն, ու մազոտ կուրծքը բամբաց ու քրտինքի մէջ, մէջքը ծռած հողին, կ'աշխատէր: Տեսակ մը կիրքով կ'աշխատէին, ու երբեմն «բան մը երգէ, Շողիկ, կ'ըսէր իր աղջկանը, ու, աղուոր ձայնով երգէ,» կը կրկնէր, յետոյ կը նայէր լռութեամբ:

Կարծես, արեւով լեցուն պտուղ մը խածած, այս երգը կը տաքցնէր իր կոկորդը ու կը գինովցնէր:

Նուիրական ձայն հօր մը համար:

Առտուընէ ի վեր, դաշտը ու լեռները բռնած էին բոլոր ձայները:

Երգի սարսուռ ամէն դի: Ու թեթեւ հով մը կը խառնուէր անոնց:

Ուրախութիւնը՝ երգի կը նմանի բաց երկինքին տակ: Բոլոր սիրտերը անոր հոսումը ունէին: Անոնք, լեռներու երգերովը բացուած, աշխատութիւնը կը նմանի երգի:

Ու լեռներուն ու դաշտերուն մէջ, ու խորերը անտառներուն, չես գիտեր, ո՞ւր տեղէն կուգայ յանկարծ ձայնի մը թրթռումը, ու դաշտը ան կողմին մէջ իր ծովացած, լեռները իրենց ամբողջ կապոյտով, ու իրենց խորութեան մէջ՝ անտառները, կը դառնան խորհուրդի մը պատկերը:

Ու յանկարծ, սրտերուն դպող երգի մը ձայնը լսուեցաւ:

Հովի մը թռի՞չքը մեղմօրօր, ճըռուղիւնը թռչո՞ւնի մը, թէ ոչ նուագարանի մը ձայնը: Երկինքէն բան մը կար անոր մէջ, ու չես գիտեր, ի՞նչպէս սկսաւ, ու տիրեց բոլոր ձայներուն:

Ո՞ր տեղէն կուգար ան: Աստիճան աստիճան կը բարձրանար ու կ'իջնէր միեւնոյն չափով, միեւնոյն յստակութեամբ: Մէկը կար դաշտին մէջ, ու բանի մը կը կանչէր:

Հովով ծեծուած ջուրերուն պէս, այս երգը կ'անուշնար, կ'անուշնար:

Մէկ պարտէզէն միւսը, ամէն դի, աշխատաւորները, պահ մը դադրած իրենց աշխատութենէն, կը նային իրարու:

Կարծես ամէն դի էր ձայնը:

Ու կը նային միջոցին: Արեւով պաղպաջուն հորիզոն մը: Հող, այս երգը զուարթ, զուարթ, զուարթ, սէր մըն է ձայնի: Ու ձայները կը սիրեն: Ձայները, կ'օրօրուին լոյսերուն հետ: Ձայները կը թրթռան — Ալէլուիա, ալէլուիա:

Սրտերուն խորն է եղած գործաւորներուն երգը: Կը քաղցրանան սիրտերը:

Տեսարանը փոխուած է պարտէզներուն:

Իր կնոջը ու տղուն նայելով, «որչափ անուշ է այս երգը», ըսաւ Մակարենց Սերգօն: Անոր արթնցուցած երազը՝ յուզում մըն էր՝ որ ուրիշ բանի մը տեղ կուտար: Գինովցնող այս յուզումը, եւ ուրախ ուրախ խօսելու ու խնդալու փափաք մը ունէին, կ'ուզէին իրենք ալ բան մը ըսել:

— «Սիրահար մը ըլլալու է», ըսաւ մէկալ կողմէն՝ Մանուկենց Համբարը, ու նայեցաւ իր կնոջ:

— «Այո, սիրահարի պէս կ'երգէ», պատասխանեց իր կինը:

Համբար իր կնոջը աչքերուն նայեցաւ, անոնք լեցուն լոյսով, երիտասարդ օրերու փայլունութիւնը ունէին: Ու երկուքն ալ, ինքնաբերաբար նայեցան ձայնին կողմը: Կարծես ամբողջ քաղաքը ու բոլոր գիւղացիները պարտէզներուն մէջն էին այդ օրը:

(Շար.)

(11)

Հայաստանի շինարարական ձեռնարկներուն յատկացուած դրամները վատնել իր հրատարակութեան համար։ Ինչպէս ամէն տեղ, այնպէս ալ հոս Ամերիկայի մէջ, համայնավարներու գործունէութիւնը հիմնուած է կեղծիքի եւ խաբեբայութեան վրայ։

Զանազան անուններով անոնք ըստեղծած են կազմակերպութիւններ, որոնք իրականին մէջ ուրիշ նպատակ չեն հետապնդեր բայց եթէ համայնավար քարոզչութիւն ու դաւադրութիւն։

Անոնք կը կեղծեն, երբ կ՚ըսեն, թէ Հօկը համայնավար կազմակերպութիւն չէ եւ իբր թէ կոչուած է միայն Հայաստանի շինարարութեան ծառայելու։ Կը կեղծեն, երբ Պետական կոչուած Կարմիր Խաչը իբր ոչ-համայնավարական եւ Հայաստանին նըւիրուած կը յայտարարեն։ Կը կեղծեն, երբ «Ամերիկայի հայ երիտասարդութիւն» կազմակերպութեան կեղծ անուններով իբր թէ ոչ-համայնավարական թերթ կը հրատարակեն։

Արեւի լոյսի պէս պարզ եւ անհերքելի է որ այդ բոլոր կազմակերպութիւններն ալ ծպտեալ համայնավարական բջիջներ են եւ զանազան անուններ են առած իրենց վրայ կամ զանազան ոչ-համայնավարական նըպատակներ են դրած իրենց ճակտին վրայ որպէսզի աւելի դիւրութեամբ կարենան մոլորեցնել, խաբել միամիտները, որպէսզի աւելի դիւրութեամբ կարենան շահագործել զանգուածներու զգացումները եւ անոնցմէ դրամ կորզել իրենց բոլշեւիկեան պրոպագանդին համար։

Տարիներ պէտք էին, որպէսզի մեր հին սերունդը վերջապէս հասկնար Հօկի եւ «Պետական Կարմիր Խաչ» կոչուածի ինչ պտուղ ըլլալը, անոնցմէ բոլորովին երես դարձնելու համար։ Ինչպէս կ՚երեւի այժմ, մեր նոր սերունդը աւելի ուշիմ է եւ շատ աւելի կարճ ժամանակի մը մէջ հասկցած է, որ «Ամերիկայի հայ երիտասարդութիւն» կոչուածը կամ անոր Youth թերթը համայնավար թակարդ մըն է, ուստի երես է դարձուցած անկէ՝ 3000 տոլարի բացի մը առջեւ դնելով համայնավարները»։

ՏԻՄԱՂ

Հին փաշաներէն մէկը բարեկամ մը ունէր։ Այդ բարեկամը ամէն օր փաշային տունը կ՚երթար եւ ժամերով կը նստէր։

Օր մը, երբ պատուհանը կեցած դուրսը կը դիտէր փաշան, կը նշմարէ հեռուէն որ բարեկամը կուգայ։ Իսկոյն կը կանչէ ծառան եւ կը պատուիրէ.

— Ո եւ է մէկը եթէ գայ, ըսէ որ փաշան տունը չէ։

Քիչ վերջ կը հասնի փաշային բարեկամը, որ հեռուէն նշմարած էր պատուհանին առջեւ կանգնած գլուխը։ Դուռը կը զարնուի եւ ծառան դուրս կ՚ելլէ.

— Փաշան տունը չէ, եթէ ըսելիք մը ունիք, հաճեցէք յայտնել որ իրեն հաղորդեմ։

— Շատ լաւ, կ՚ըսէ բարեկամը, խօսէ փաշային որ անգամ մըն ալ փողոց ելած ատեն գլուխը տունը թող չմոռնայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

—o—

«Խորհ. Հայաստան» կը հրատարակէ հետեւեալ նկարագրականը. —

Երբ կը մտնես Զանգիի ձորը, այն մասին մէջ ուր դէմդ կը բարձրանայ հռչակաւոր Ծիծեռնակաբերդը, դէպի ջրաելեկտրակայան երկարող խճուղիէն ճամբայ մը կը բաժնուի եւ ոլորապտոյտ կ՚իջնէ վար, ու կը վերջանայ կամարակապ անցքի մը առջեւ։

Առաջ այդտեղ լքուած եւ անխնամ պարտէզ մը կար, որուն խորը ապաստանած էր խեղճուկ ճաշարան մը, որ անցորդները կը հրապուրէր ծառերու շուքով եւ աղտոտ աւազանով մը, ուր կը լողային քանի մը ձուկեր։

Այժմ կը մտնես կամարակապ անցքէն ներս ու կը մնաս զարմացած։ Դէմդ կը փռուի հրաշալի սօսերախիտ պուրակ մը իր կանոնաւոր ու մաքուր ծառուղիներով, գեղեցիկ արձաններով ու քանդակներով, հոյակապ շատրուաններով, որոնց ջրասիւները կը շողշողան արեւի տակ եւ անհամար ծիածաններ կը շինեն։ Ծառերուն կատարներէն կ՚ազմկեն բարձրախօսները, որոնք չեն երեւնար սաղարթներուն մէջէն։ Ինքզինքդ կը զգաս հէքեաթային պարտէզի մը մէջ, ուր ծառերը կը խօսին մարդկային լեզուով եւ իրարու հետ զրոյց կ՚ընեն սրինգի եւ ջութակի ձայներով։

Սակայն հոս գործ չունի հէքեաթը։ Այդ հիանալի պարտէզը կը պատկանի մայրաքաղաքի բազմահազար դպրոցականներուն եւ պատանիներուն, — անոնց հանգստեան տեղն է։ Նկարագեղ բնութեան, զով ու մաքուր օդին մէջ, Զանգիի պաղ ջուրերու ափին, ընկերվարական Երեւանի փոքրիկ քաղաքացիները եւ ապագայ ճարտարապետները այստեղ հրաժեշտ կուտան փողոցներու փոշիին եւ բակերու աղտեղութեանց։

Այստեղ ամէն շատրուան, իւրաքանչիւր արձան շինուած է այնպէս, որ ամէն ինչ գրաւէ պատանիին հետաքրքրութիւնը։ Այս կամ այն կողմ՝ երկրին վարիչներուն կիսանդրիները։ Ցաջող նկարներ կենդանական աշխարհէն։

Ահա հոյակապ շատրուան մը, որուն եզերքը դիրք գրաւած են վիթխարի գորտեր, անոնց բերաններէն վեր կը ցայտեն ջրասիւները։ Կեդրոնը պատանի մարզիկները շուրջպար են բռնած կոկորդիլոսին բոլորտիքը, որ կատղած՝ բացեր է երախը եւ ջուր կը ցայտեցնէ։ Անդին քարակերտ արջ մը կը խաղայ իր ձագերուն հետ։ Անկիւններ թէնիսի եւ այլ գրօսախաղերու։ Խաղասենեակներ, ընթերցարան։

Ու մանկական երկաթուղին։

Լայն սանդուխէ մը կ՚իջնես վար։ Բարձրանիստ դարաստանի մը վրայ, ծաղիկներով շրջապատուած պատուանդանի մը գլուխը՝ անխուսափելի Ստալինը։ Ու քիչ վար՝ կայարանը, գեղեցիկ շէնք մը իր բազմաթիւ սենեակներով, միջանցքներով եւ լուսաւոր դահլիճներով։

Սպասման սրահին կեդրոնը կանգնած են պատանի Ստալինի արձանը, որուն շուրջ ճամբորդ պատանեկութիւնը կը սպասէ շոգեկառքի։ Քարափին վրայ կը պտըտի 14 տարեկան կայարանապետը՝ կարմիր գլխարկով եւ շոգեկառքի պաշտօնեայի համազգեստով։ Հեռագրական սենեակէն կը լսուի հեռախօսին զանգը։ Պատանի հեռագրիչը, նոյնպէս համազգեստաւոր, մտիկ կ՚ընէ։ Եւ ահա կը հնչէ զանգը քարափին վրայ, բարձրախօսը կը յայտարարէ թէ շոգեկառքը ճամբայ ելած է առաջին կայարանէն։

Ճամբորդները կը խռնուին, բայց կայարանի պատանի պաշտօնէութիւնը կարգի կը դնէ զանոնք։ Այլեւս ոչ խուճապ, ոչ հրմշտուք։ Կը լսուի մօտեցող շոգեկառքին սոյլը, որ արձագանգ կուտայ ձորին մէջ։ Քիչ վերջ վայրաշարժը հեւալով կը մտնէ կայարան։ Կառախուցերը կը պարպուին եւ առաջին զանգէն վերջ նոր ճամբորդներ տեղ կը գրաւեն կառախուցերուն մէջ։

Վայրաշարժէն կ՚իջնէ նաեւ Սերոբեան, 14 տարեկան պատանի մեքենավարը։ Բնիկ Լէնինականցի այս պատանին, որ անդամ է արիներու (պոյսքաութ) կազմակերպութեան, շատ կուզէր մեքենավար դառնալ շոգեկառքի վրայ, ճամբորդել երկրէ երկիր։ Այժմ իրականացած է իր երազը, դպրոցի իր դասերէն դուրս՝ հետեւեցաւ մեքենավարութեան մասնաւոր դասերու եւ այժմ կարող մեքենավար մըն է, ինքն է որ կը վարէ պատանիներու շոգեկառքը եւ կը փոխադրէ հարիւրաւոր երեխաներ։ Այս անգամ զինք կը փոխարինէ մեքենավար Աշոտ Պօղոսեանը, նոյնպէս պատանի։ Կը հնչէ երկրորդ զանգը, փոքրիկ կայարանապետը կը սուլէ եւ շոգեկառքը ճամբայ կ՚ելլէ, կը սողայ ձորն ի վար։ Պատանի ճամբորդները կը հիանան ձորի գեղեցիկ տեսարաններուն վրայ, ուրախութեան կանչեր կ՚արձակեն։ Շոգեկառքը կը սուրայ կայարանէ կայարան, մինչեւ մէկուկէս քիլոմեթր։ Ցառաջիկային այս գիծը պիտի երկարի աւելի հեռու, պիտի անցնի Զանգիի կամուրջը, հեռաւոր գեղեցկութիւններու առաջնորդելով պատանեկութիւնը, որ միաժամանակ կ՚ուսումնասիրէ շոգեկառքով փոխադրութեան պայմանները։

ԹԱՆԿԱՐԺԷՔ ԳԱՆՁ

Դիլիջանի շրջանի Դոշ գիւղի մշակներէն Ա. Սարգսեան ԺԳ. դարուն կառուցուած Գէորգ անունով նոյն գիւղին մէջ գտնուած յիշատակարանէն 15 մեթր դէպի հիւսիս երեւան հանեց 3 հատ բիւզանդական ոսկեդրամ։ Գիւղացիները նոր պեղումներ կատարելով գտան 17 հատ նոյն ձեւի ոսկեդրամներ։ Երեւանի Պատմութեան Թանգարանի վարչութիւնը եւս շարունակելով պեղումները, գտաւ 13 հատ ոսկեդրամ։

Այս դրամներէն 26ը կը պատկանին Բիւզանդիոնի Կոստանդին ԺԳ. կայսեր (1059 — 1067), 7ը՝ Ռոմանոս, Եւդոկիա, Միքայէլ, Կոստանդին եւ Անդրոնիկ կայսրերուն (1067) — 1070)։ Դրամները պահուած էին կարմրագոյն գեղեցիկ հողամանի մէջ։ Ասկէ առաջ ալ այս գիւղէն հարիւրներով ոսկեդրամ գտնուած է։ Ցուցարձաններու արձանագրութենէն կը հասկցուի որ ԺԲ. — ԺԳ. դարերուն, մոնկոլական արշաւանքին հետեւանքով մեծ քանակութեամբ բիւզանդական ոսկեդրամ բերուած է այդ կողմերը, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ արեւելեան Հայաստանը առեւտրական աշխոյժ կապ մը հաստատած էր Բիւզանդիոնի հետ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՕԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Կիրակի 10 հոկտեմբեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը ախոյենական երկրորդ մրցումը կատարեց իր դաստակերտի, U. S. Leverierի խումբին դէմ յաղթեց 4 — 1ով։ Մրցումը տեղի կ՚ունենար հակառակորդ խումբին դաշտին վրայ, որով յաղթութիւնը մեծ անակնկալ մը եղաւ։ Այս տարի Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը աւելի զօրաւոր քան նախորդ տարիները, սակայն հակառակորդն ալ նուազ զօրաւոր չէր։

Մեր տղաքը դաշտ իջան, յաղթելու կատարեալ վճռականութեամբ։ Հակառակ Ֆրանսական խումբին սկզբնական արագ խաղարկութեան, մերինները քանի մը վայրկեան իրար անցնելէ վերջ, ինքնամփոփուեցան եւ ի վերջոյ տիրապետեցին, յաղթանակ տանելով հայ ու օտար հանդիսատեսներու բուռն ծափերուն տակ։

Ինչպէս ըսինք Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը խաղացին յաղթելու վճռականութեամբ, սակայն իրենց եռանդուն խաղարկութեան ընթացքին ունեցան քանի մը սխալներ։ Ամէնէն վտանգաւորն է անհատական խաղարկութիւնը որ դժբախտաբար, ժառանգական հիւանդութեան մը պէս, սկսելով Պոլիսէն, կը տեւէ մինչեւ այսօր, հայկական բոլոր խումբերուն շատ մը խաղացողներուն վրայ։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը պէտք է սրբագրեն այս թերութիւնը, մանաւանդ երբ իրենց վիճակուած է մրցիլ կիրակի 17 հոկտեմբերին, իրենցմէ երկու կարգ բարձր եւ չափազանց զօրաւոր S. O. P. L. M.ի խումբին դէմ Փռօվանսի բաժակի մրցումին։ Թէեւ միամտութիւն է յաղթութիւն յուսալ այս մրցումէն, սակայն եթէ մեր տղաքը խաղան այնպէս ինչպէս խաղացին անցեալ կիրակի, եւ աւելի ներդաշնակ խաղարկութեամբ, կրնան ուրախալի անակնկալ մը շահիլ։

Կիրակի օրուան մրցումին մէջ, խումբը ամբողջութեամբ շնորհաւորելի է, մասնաւորաբար Տէր - Գրիգորեանը, Մրճոյեանը, Թէքէեանը, Քէշիշեանը, Մալխասեանը եւ Վարդանեանը։ Նոյն օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը հաւասար մնաց O. M.ին հետ, Գ. խումբը պարտուեցաւ St. Henri Sportէն։ Ժինիօռ խումբը յաղթուեցաւ St. Lotpէն, իսկ փոքրերու խումբը յաղթեց S. C. M. փոքրերու խումբին։ Ընդհանուր առմամբ, արդիւնաւոր կիրակի մը եղաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի համար։

Վ. Քիփիլեան

ՏԻՄԱՂ

Կծծի հարուստի մը դուռը զարկած է մուրացիկ մը։ Հարուստը, մուրացիկը տեսնելուն պէս, իր մօտ կանչած է սպասաւորը եւ ըսած անոր.

— Խոհարարապետին ըսէ, ան ալ քէհեահին թող ըսէ, քէհեան ալ այվազին թող պատուիրէ, այվազն ալ դռնապանին թող հրամայէ, դռնապանն ալ այս մուրացիկին «Աստուած տայ» թող ըսէ։

Մուրացիկը, որ լսած էր հարուստին այդ խօսքերը, ձեռքերը բացած եւ վեր բարձրացուցած կ՚ըսէ.

— Աման Աստուած իմ, դուն Գաբրիէլ հրեշտակապետին հրամայէ, ան ալ Իսրայէլին թող ըսէ, Իսրայէլն ալ Միքայէլին, Միքայէլն ալ Ազրիէլին որ գալով այս մարդուն հոգին առնէ։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Այս պատրաստութեանց ըստ բաւականի զարգանալը ու Կոմիտէի կողմէ տրուած պայմանաժամին մօտենալը տեսնելով, Թէհլիրեանի սիրտը յուզումով կը տրոփէր։ Կը վախնար որ իր ստանձնած ծանր եւ պատասխանատու գործը չկարենար գլուխ հանել։ Օրէ օր Պերլինի ճոխ կեանքն ու զուարճութիւնները կը խլէին իր քաջութիւնն ու յանդգնութիւնը։ Եթէ Կոմիտէի սաստիկ ազդարարութիւններ, ընկերներուն գրգռութիւնները եւ գեղեցիկն Մայքովայի դիւթիչ հրապոյրները չըլլային, այդ դաւաճան մարդուն քով ո եւ է յանդգնութիւն պիտի չմնար։

×

Թէհլիրեան իր ժամանակին մեծ մասը յատկացուցած էր դիմացի շէնքին մէջ նստող Թալէաթի շարժումներուն հետապնդման։ Եւ ամէն անգամ որ անոր առանձին վիճակի մէջ փողոց ելլելը կը տեսնէր, կ՚ըսէր ինքն իրեն.

— Ահա կ՚երթայ. անմիջապէս երթամ ետեւէն եւ լմնցնեմ գործը։

Այս մտածումէն վերջ ձեռքը կ՚երկարէր զօնեաքի շիշին, սակայն քիչ վերջ կը հրաժարէր դիտաւորութենէն։

— Դեռ պատրաստ չեմ, ընկերներս ալ պէտք է օգնեն. գոնէ մօտերը պէտք է ըլլան որ փախած ատենս ետեւէս գան եւ զիս ձերբակալել ուզողներուն արգիլեն։

Այս մտածումներու ծանր ճնշումին տակ, շատ տագնապալի ժամեր կ՚անցընէր Թէհլիրեան եւ սենեակին մէջ մէկ վեր մէկ վար պտտելէ վերջ, դէտակը կ՚առնէր ձեռքը եւ նորէն կը դիտէր դիմացի տունը։

Օր մը նոյնիսկ, իր յուզումէն ու տագնապէն սենեակին պատկին կոտրած էր եւ վիրաւորած ձեռքը։ Այդ պատճառով օրերով ձեռքերը կապուած մնացած էին։

×

Թէհլիրեան իր մեղսակից Զաքարեանէն նոր լուրեր ստացաւ։ Ժընեւի Յեղափոխական Կոմիտէն ծածկագիր հրահանգ մը ղրկելով կը յիշեցնէր Թէհլիրեանին տրուած պայմանաժամին լրանալու մօտ ըլլալը եւ կը թելադրէր շուտով գլուխ հանել ծրագիրը։

Զաքարեան այդ հրահանգը յանձնելով Թէհլիրեանին ըսաւ.

— Ի՞նչ պատասխանենք այս հրահանգին.

— Եթէ այս առտուան արկածը տեղի չունենար, վաղը անմիջապէս կը լրացնէի. բայց որքան ատեն ձեռքերս այսպէս կապուած մնան, չեմ կրնար համարձակիլ։ Եթէ տարճանակս լաւ չկարենամ գործածել, մեր վիճակը ի՞նչ պիտի ըլլայ։ Հետեւաբար 3—4 օր ալ սպասենք։

— Բայց Կոմիտէի այսօրուան հրահանգին մէջ գրուած է նաեւ որ քու փախուստիդ համար նախատեսուած 10.000 մարքը պատրաստուած է եւ երբ որ ուզուի պիտի ղրկուի Պերլին։ Քանի որ դրամը Փարիզէն պիտի ղրկուի, օրին պէտք է տեղեկացնենք։ Ի՞նչ ըսելիք ունիս, Թէհլիրեան.

— Ո եւ է ըսելիք չունիմ առայժմ։ Երկու օր վերջ ձեզի կը տեղեկացնեմ վերջնական որոշումս։ Մինչեւ այդ ո եւ է պատասխան չտանք Կոմիտէի ծածկագիր հրահանգին։

Անկէ վերջ երեք ոճրագործ «քոմիթէճիներ»ը խոր մտածումներու մէջ մտան։ Իրենց երկար տարիներ տեւող դաւադրական, ոճրային եւ խռովարարական գործունէութեանց պատճառաւ ամբողջ հայ ազգն ու ժողովուրդը դժբախտութեանց առաջնորդող Հայ Յեղափոխական Կոմիտէները հայ ժողովուրդին համար նոր փորձութիւններ եւ նոր ցաւեր պատրաստելու իրենց աշխատանքները հետզհետէ կը սաստկացնէին։

Իթթիհատ Թէրագգը կուսակցութիւնը Սահմանադրութեան հռչակումէն վերջ Օսմանեան կայսրութեան մէջ ապրող օտար տարրերու մէջ ամէնէն առաջ Հայերու օգնութիւնը յուսաց։ Իթթիհատը, նոյն իսկ ատեն մը կարծեց որ Հայերու եւ Թուրքերու մէջ դարեր տեւող բարեկամական յարաբերութիւնները պիտի կրնայ վերականգնանցնել։ Անկասկած, օտար պետութեանց կողմէ պատրաստուած եւ ծրագրուած խաղերն ու էնթրիկները այդ յարաբերութիւնները թշնամական դարձուցած էին։ Բայց այդ վիճակէն օգտուողները միայն երադաւեները ու արկածախնդիրներն էին։

Հայ Յեղափոխական Կոմիտէներու այդ պառակտող քաղաքականութեան վնասակար եւ հայ ժողովուրդին համար աղետալի ըլլալը շատ մը լուսամիտ Հայերու ծանօթ էր։ Հայ կոմիտէներու քանդող քաղաքականութեան դէմ էին նաեւ Օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն մէջ խաղաղ ապրող եւ երկրագործութեամբ ու արհեստներով զբաղող Հայերը։

Իթթիհատ Թէրագգըն նկատի ունենալով այդ բոլորը, Հայ Կոմիտէներու մէջ ամէնէն ուժեղ եւ կանոնաւոր կազմակերպութիւն ունեցող Դաշնակցութեան հետ ուղեց համաձայնութեան գալ։

Դաշնակները յօժարեցան։ Իթթիհատ Թէրագգըի հետ համաձայնութիւն կնքեցին։ Իթթիհատ Թէրագգըն այդ համաձայնութեան մէջ մեծ զիջողութիւններ ցոյց տուաւ։ Թուրքիոյ Երեսփ. Ժողովին եւ Ծերակոյտին մէջ իրենց իրաւունքէն շատ աւելի աթոռներ յատկացուց Հայերու։

Խնդիրը ատով ալ չվերջացաւ։ Իթթիհատ Թէրագգըն, ընդհանուր ներման հռչակումէն վերջ, Սուլթան Համիտի շրջանին ոճիրներ գործող կոմիտէներու տխուր գործունէութեանց հեղինակներու եւ շատ մը խռովարարներու երկիր վերադարձն ալ արտօնեց։ Անոնց կարգին արտօնեց նաեւ ռուս յեղափոխական Հայերու Թուրքիա մուտքը։

Դժբախտաբար, Իթթիհատ Թէրագգըն որքան անկեղծ եղաւ Հայերու եւ Դաշնակներու հանդէպ, այս վերջինները ալ այնքան կեղծաւոր եւ երկերես գտնուեցան Իթթիհատի եւ Թուրքիոյ հանդէպ։

Հայկական ազատագրութեան եւ անկախութեան երազով օրօրուող Դաշնակ Հայեր, օգտուելով Սահմանադրութեան շնորհած ազատութիւններէն, այդ անկախութիւնը իրականացնելու եռեւէ եղան եւ գործի լծուեցան։ (22)

ԼՈՒՍԱԴԵՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Այդ միջոցէն զատ, անցեալի մէջ կասկածելի համբաւ ունեցող հարուստներէն բացառիկ գումարներ պահանջել, ըստ Առիւծ Գեւոյի ասութեան, «քիչ մը արիւն առնել այդ շներաց»։

Ինքնակոչ աղա բէկերու հարցի շուրջ կարծիքներու տարբերութիւն չկար։ Ամէնքն ալ համաձայն էին զանոնք հայ գիւղերէն դուրս քշելու, միայն ձեւի մասին տարակարծիք էին ոմանք։

Որքան Առիւծ Գեւօն կը սիրէր բազմութեան առջեւ երկարապատում ճառեր խօսիլ, ժողովներու ընթացքին սակայն, ընդհանրապէս զուսպ՝ կը բաւականանար ցուցումներ ընելով։ Ինքնակոչ աղաներու մասին պարզ եւ յստակ էր անոր տեսակէտը։

— Էդ աղաներ, իմալ որ մեր տան բակի շուն, էն է փետը փարտեցիր, պոչը մէջ երկու ոտներաց վնկալով կը փախի մարագ։

Թահո՞ւ, էդ աղաներաց խասխայաթ գիտնամ, զօռ որ եղնի, քէօշ ու պարխանով դուրս կուգան մեր գեղերաց։ Որ դուրս չեկլին, ըն վախտ գեղական դողաւուկ կրակ կը տայ քէօշկերաց, գէշութիւն կ՚անի։ Բան է թէ զօռպա աղա մը եղնի, գեղական չը կարայ իւղա մարդու հախէն գալ, էդ խնդիրը կ՚իյնայ վեր կոմիտէին։ Էտոր մասին լէ մենք հալպաթ ճար մը կը գըտնանք։

Անշուշտ բառ առ բառ ընդունուեցաւ Առիւծ Գեւոյի առաջարկութիւնը, թէեւ ոմանց համար շատ ալ հասկնալի չէր կոմիտէի անելիքը։ Միայն Ապրօն ու Թոփալ Սատանան գոհունակ ժպիտ մը փոխանակեցին իրարու հետ։

Դպրոցական հարցն ալ բաւարար լուծում մը ստացաւ ներկայացուցչական ժողովին մէջ։ Թէեւ երեք անձերէ բաղկացած մարմին մըն ալ այդ գործը վարելու համար ստեղծուեցաւ, բայց գործի ամբողջ բեռը ծանրացաւ նախագահի վրայ, որ Առիւծ Գեւօն էր։ Որոշուեցաւ երեսուն տունէն աւելի բնակիչ ունեցող գիւղերու մէջ դպրոցներ բանալ։

Այս նպատակի իրագործումը քիչ մը շատ ինքնուրոյն ձեւով առաջ տարաւ մեր բարեկամը եւ պիտի խոստովանինք, որ անոր որդեգրած ձեւը յետոյ մեծ անախորժութիւններու պատճառ դարձաւ։ Այնտեղ ուր խօսքը բաւարար արդիւնք մը չէր տար, Առիւծ Գեւօն իր խօսքերու տրամաբանական արժէքը չշտելու համար ծեծի օժանդակութեան կը դիմէր, որով դպրոցական ծրագիրը աննման բաւարար չափով իրականացաւ։ Խաստուրի դպրոցը վերաբացուեցաւ, չորս գիւղերու մէջ ալ նոր դպրոցներ բացուեցան, որոնք երկար ժամանակէ ի վեր փակ կը մնային։

— Տօ, աւանակներ, — մտրակը ճօճելով կը գոռար Առիւծ Գեւօն, — մարդ եղէք, գիր կարդում չիմացողը բօշա կ՚եղնի. հիչ բօշայէն փաշա կ՚եղնի՞։

Նոր դպրոցներու բացման հետ նիւթական միջոցներ ստեղծելու մտահոգութիւնը ծանրացաւ Առիւծ Գեւոյի ուսերուն։ Ալաշկերտ հասնելէ վերջ, Առիւծ Գեւօն կանոնաւոր թղթակցութիւն կը պահէր Լեւոնի հետ։ Անոր խորհուրդին կը դիմէր տեղական եւ ընդհանուր բնոյթ կրող հարցերու լուծման ժամանակ։ Ապրօն դրագրի դեր կը կատարէր, թէեւ այդ պարագան մեր բարեկամի ցաւոտ կողմն էր ու կ՚աշխատէր Ապրոյի դերը ուրիշներէն գաղտնի պահել։

Դպրոցները նիւթապէս ապահովելու մասին Առիւծ Գեւոյի հարցումին, երկար նամակով մը պատասխանած էր Լեւոնը, որուն կարծիքով գիւղական դպրոցներու նիւթական ապահովութեան լաւագոյն միջոցը, գիւղի համայնական արտեր ունենալն էր։

«Համայնական արտի» գաղափարը անըմբռնելի նորութիւն մըն էր ոչ միայն գիւղացիներու, այլեւ Առիւծ Գեւոյի համար։ Ռուսական մեծ յեղափոխութեան շրջանին կարգ մը պըրոշիւրներ կարդացած ըլլալով, Ապրօն տարտամ գաղափար մը ունէր այդ մասին։ Որքան ինք հասկցած էր, բացատրեց համայնական արտի նշանակութիւնը, աշխատութեան ձեւն ու կազմակերպումը։ Թէեւ Ապրոյի բացատրութիւնն ալ բան մը չաւելցուց Լեւոնի առաջարկութեան վրայ, եւ ոչ ալ Առիւծ Գեւոյի խելքին պառկեցաւ, բայց հանգամանք մը բացայայտ էր. այդ առաջարկութեան հեղինակը Լեւոնն էր, հետեւաբար պարտադրական անհրաժեշտութիւն մըն էր այդ ծրագիրը իրականացնել։ Առիւծ Գեւօն գործի անցաւ։ Իր իսկ չը հասկցած համայնական արտի մասին խօսելու հարկ չը կար, զաւազանը պիտի խօսէր։

Ինչպէս կը սպասուէր, փոթորիկ մըն էր փրթաւ գիւղերու մէջ։ Մասնաւորաբար Խաստուրի գիւղացիութիւնը բուռն ընդդիմութիւն մը ցոյց տուաւ։ Ինչպէ՞ս թէ համայնական աշխատանք, համայնական արտ, երբ եւ ոչ իսկ յարդը իրենց մարագը պիտի մտնէր։ Դեռ նոր աղայի խարճէն, օլամէն ազատուած՝ ահա նոր բեռ մը կ՚ուզէին դնել իրենց վզին։

Ի՞նչ իրաւունքով։ Եթէ դպրոց կ՚ուզեն պահել, թող պահեն, Աստուած հեռները, իրենց ի՞նչ գործը։ Անոնք որ դպրոց երեխայ ղրկել կ՚ուզեն, թող անոնք մտածեն ծախսի մասին։ Իրենք գիր կարդում չիմացող ուէնձպէր գեղականներ, ինչո՞վ են պակաս կարդացուոր գեղականներէն։ Մէկ ալ որ իրենց երեխաները ոչ տիրացու եւ ոչ ալ վարժապետ պիտի լինին, հետեւաբար դպրոցի պէտք չունին։

Ալ ի՞նչ օրուան «ջոջ կոմիտէի նախագահ» էր Առիւծ Գեւօն։ Տեղի՞ տալ. չէ, մտքէն իսկ չանցուց նման բան մը։ Ապրոյի հետ խորհրդակցելով Խաստուրի բնակչութեան լիակատար ցուցակը կազմեց ու Սեպտեմբերի երկրորդ կիրակին, առտու շատ կանուխ ժողովուրդը հրաւիրեց դըպրոցի սենեակը խորհրդակցական ժողովի։ Անուանական խորհրդակցական ժողով մը եղաւ, ուր խորհրդակցելէ աւելի, գիւղացիք լսեցին Առիւծ Գեւոյի պարտադիր հրամանները։ Եթէ ըսենք թէ առանց դժգոհութեան կամ առանց աղմուկի ընդունուեցան որոշումները, անշուշտ չափազանցած պիտի լինինք։ Շատեր բողոքեցին, գըռնուեցան գիւղացիներ ալ որոնք բացէ ի բաց մերժեցին ո եւ է կերպով մասնակցիլ համայնական արտի աշխատանքներուն։

(Շար.) ՄԱԽԱ

«Մաքրագործումները» պիտի դադրի՞ն

Մոսկուայէն կը հեռագրեն անգլ․ գործակալութեան մը, հոկտեմբեր 13 թուականով.—

Կը թուի թէ Խ․ Միութեան քաղաքական եւ զինուորական օրկաններուն մաքրագործումը պիտի դադրի բոլշեւիկեան յեղափոխութեան 20ամեակէն առաջ (7 նոյեմբեր) եւ ընտրութիւններու ընթացքին։ Այժմ կը մնան միայն ութ դատեր 62 ամբաստանեալներով, համաձայն թերթերու հրատարակութեանց։ Այս դատերէն չորսը բացուած են արեւելեան Սիպերիոյ մէջ, մէկը՝ Քուիպի-շեւի շրջանին մէջ, մէկը՝ Տաճկաստանի, մէկը՝ Ուզպէկիստանի եւ մէկը՝ արեւմտեան Սիպերիոյ մէջ։ Իւրաքանչիւր շրջանի ամբաստանեալներուն թիւն է հինգէն 24։

Հիմնուելով Մոսկուայի եւ գաւառի թերթերու հրատարակութեանց վրայ, որոնք իրականէն պակաս են անշուշտ, Զինովիեւի եւ ընկերներու դատէն (1936 օգոստոս) մինչեւ հիմա, 14 ամսուան միջոցին գնդակահարուած են 808 հոգի։

Այսպէս, 52 հոգի հրացանի բռնուած են իբրեւ հակայեղափոխական, ահաբեկիչ եւ լրտես, մէջն ըլլալով Քամենեւ, Զինովիեւ եւ ընկերները, Թուխաչեւսկի եւ միւս զօրավարները եւայլն։

Երկաթուղիներ խանգարած եւ ճամփոնի համար լրտեսութիւն ըրած ըլլալու ամբաստանութեամբ գնդակահարուած են 414 հոգի։ Ընդհանուր խափանարար ձեռնարկներ կատարած ըլլալու յանցանքով՝ չորս հոգի։ Արմտիք փճացուցած կամ փտեցուցած ըլլալու ամբաստանութեամբ՝ 126 հոգի։ Հողագործական խափանարարութեան համար՝ 68 հոգի։ Ճարտարագործական վնասներու համար՝ 28 հոգի։ Երկաթուղիներ գիծէն դուրս հանած ըլլալու յանցանքով՝ 9 հոգի։ Բանուորներու դաւակները թունաւորած ըլլալու յանցանքով՝ 23 հոգի։ Իբրեւ անջատողական՝ դրամատիրական կարգուսարքը վերահաստատելու յանցանքով՝ 21 հոգի։ Զինուորական գործարաններու վնասած ըլլալու յանցանքով՝ 35 հոգի։ Ելեկտրական գործարաններ խանգարած ըլլալու ամբաստանութեամբ՝ 10 հոգի։ Գողութեան համար՝ 18 հոգի։

Նոր պայմանաժամ կը տրուի Մուսոլինիի

Անգլիոյ դահլիճը չորեքշաբթի օր նիստ գումարելով, երկու ժամ խորհրդակցելէ վերջ, որոշեց նոր պատեհութիւն մը տալ Մուսոլինիի, որպէսզի փորձ մը կատարէ, Սպանիայէն ետ կանչելու համար իր հազարաւոր կամաւորները։ Անգլիական կառավարութիւնը դժկամակութեամբ համաձայնեցաւ այս որոշման, հաւանելով Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնախումբին յղել խնդիրը, ինչպէս կ'առաջարկէր Իտալիա։ Յանձնախումբին յաջորդ նիստը պիտի գումարուի ուրբաթ կամ շաբաթ։ Հրաւիրուած են 27 պետութեանց ներկայացուցիչները, մէջն ըլլալով Իտալիան, Գերմանիան, Խ․ Միութիւնը, Ֆրանսան եւ Անգլիան։

Ֆրանսացիները աւելի մեծ դժկամակութիւն ցոյց տուին այս յետաձգման համար։ Երկու կառավարութիւնները պայման դրած են որ յառաջիկայ երկու շաբաթներու ընթացքին կարեւոր քայլ մը առնուի, ետ կանչելու համար օտար կամաւորները, այլապէս Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի անտեսեն Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբը եւ ազդու միջոցներ ձեռք պիտի առնեն, պաշտպանելու համար իրենց կայսերական շահերը։

Ֆրանսա ինչպէս անհամբեր կը դառնայ

Ֆրանսայի դահլիճին գլխաւոր անդամները ժողով մը գումարելով վարչապետարանին մէջ, որոշեցին վճռական եւ անմիջական միջոցներ ձեռք առնել, եթէ Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը չկարենայ լուծել կամաւորներու խնդիրը։ Ժողովը տեւեց երեք ժամ, իսկ երէկ ալ նախարարական խորհուրդը գումարուեցաւ ամբողջութեամբ, մանրամասնութիւնները որոշելու համար։ Նախարարներէն զատ, խորհրդակցութեանց կը մասնակցին ծովային եւ օդանաւային սպայակոյտներուն պետերը, որոնց կարծիքը անհրաժեշտ է, ի հարկին զինուորական գործողութեանց դիմելու համար։

Իրազեկներու կարծիքով, Ֆրանսա իր ափրիկեան եւ ասիական կայսրութեանց եւ Միջերկրականի ապահովութեան համար վտանգաւոր կը գտնէ իտալական զօրքի յարաճուն յաւելումը սպանիական Մարոքի եւ Մայորքայի մէջ, որ ամենամեծ կղզին է Պալէարեան կղզեխումբին։ Եթէ Լոնտոնի յանձնախումբը ձախողի, Ֆրանսա երկու միջոցներ կը նախատեսէ, Անգլիոյ հաւանութեամբ եւ աջակցութեամբ,— 1. Բանալ սպանիական սահմանագլուխը, զէնք եւ զօրք ղրկելու համար.— 2. Առժամապէս գրաւել Մայորքայի հարեւան կղզին՝ Մինորքա, որ Սպանիոյ հանրապետականներուն ձեռքը կը գտնուի մինչեւ հիմա։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ֆրանսա վախնալով որ Իտալացիները կրնան գրաւել Մինորքան, առաջարկած է Անգլիոյ՝ միասին գրաւել զայն․ բայց Անգլիա չէ հաւանած։

Զէնք նախապատրաստ եւ երկաթէ վանդակի մէջ

Հռոմի պետական ապահովութեան մասնաւոր ատեանը դատի քաշած է 17 քաղաքացիներ, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ դաւադիրներ՝ ֆաշական կարգուսարքին դէմ։ Բացի մէկ երկուքէն, բոլորն ալ մտաւորականներ են,— բժիշկ, իրաւագէտ, ատամնաբոյժ, հաշուակալ, հիւսիսային Իտալիայէն, մասնաւորապէս Ճենովայէն, Միլանէն, Թուրինոյէն, Մոտանայէն եւն.։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ մեղադրեալները գաղտնի ժողովներ կը գումարէին եւ ընկերակցութիւն մը կը կազմակերպէին, ներկայ կարգուսարքը տապալելու համար, ինչպէս եւ թռուցիկներ եւ գիրքեր կը բաժնէին ուսանողներուն։ Կ'ամբաստանուին նաեւ թէ Ֆրանսայի մէջ տպուած տեղեկներ բերել տալով կը ցրուէին, հակաֆաշական փախստականներու աջակցութեամբ։ Ամբաստանեալներէն երկուքը Ֆրանսա փախած են։ Ամբաստանեալները, որոնք տասը փաստաբան ունին, դատարան փոխադրուեցան ձեռքերը կապուած եւ տեղաւորուեցան երկաթեայ մեծ վանդակի մը մէջ։ Ընդհ․ դատախազը բանտարկութեան պատիժ պահանջեց 3էն մինչեւ 12 տարի։ Վճիռը պիտի տրուէր երէկ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ մեծ վիշտ պատճառեց նախագահ Ռուզվէլթի եւ Մ․ Նահանգներու արտաքին նախարարին, որոնք խորապէս կը գնահատէին Պ․ Մէյինըրի արժանիքները։ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Պէյրութի թղթակիցը հաղորդելով սպանութեան լուրը, կ'աւելցնէ.— Այս գիշեր շրջած զրոյցի մը համաձայն, ոճիրին շարժառիթը կապ չունի Մ․ Գարագեանի անցեալին հետ եւ դեռ չէ յայտնուած։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԵԼՃԻԱՅԱՆ ԴԵՍՊԱՆԻՆ յանձնեց այն պաշտօնագիրը, որով յանձն կ'առնէ յարգել Պելճիոյ անկախութիւնը եւ ամբողջականութիւնը։ Միեւնոյն ատեն հրատարակուեցան այս առթիւ փոխանակուած նամակները։ Այս քայլը մեծ յաղթանակ մը կը համարուի Գերմանիոյ համար, եւ ջերմապէս գնահատուեցաւ Իտալիոյ մէջ, որ տեղեակ էր ամբողջ անցուդարձին։

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՄԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ Սպիտակ Ռուսիոյ հողագործական պաշտօնատան անասնաբուժական բաժնին տնօրէնը՝ Պասմանեկ, դեր-տնօրէնը՝ Իվանով, գիտական հետազօտութեանց դեր-տնօրէնը՝ Մինիկով եւ երկու գլխաւոր անասնաբոյժները, որոնք ամբաստանուած են թէ գիտակցաբար կ'ոչնչացնէին արջառները, հիւանդութիւններ տարածելով։ Առաջին երկուքը օտար լրտեսներ կը համարուին որոնք իրենց հրահանգները կը ստանային հողագործութեան նախորդ գործավարէն՝ Բենեկէ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս․ Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ․ ժողովը այսօր, ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակայութիւնները նկատի պիտի առնուին։

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 15 Հոկտեմբեր, ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ․ ժողովը՝ ընկ․ Գրիգոր Միւմբրիտեանի բնակարանը (քամբ․ Ֆրէզ), կիրակի ժամը 4ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ․ ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պատգամաւորներու ընտրութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը՝ այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ընկ. Արմենակ Գույումճեանի բնակարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼԻՈՆԻ կէմիտէին ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ծանօթ հաւաքատեղին։

ՊՕՄՕՆԻ (Մարսէյլ) «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ․ ժողովը ուրբաթ, 15 Հոկտ. երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ

17 ՀՈԿՏ., ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8, Rue Danton. Մէթրօ Սէն Միշէլ կամ Օտէօն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ՔԱԼԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Վ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԵՒ Ա. ՃԱՄԲԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդ Զ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, (ջութակ), Ընկ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ա. ՔԷՕՍԷՃԵԱՆ (երգ)։

Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 3 ֆրանք։

«Հ. Յ. Դ. ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ԿՈԼՈՄՊԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Անիէռի քաղաքապետարանի նորակառոյց շէնքին մէջ (Salles Municipales du centre administratifet Social)։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԵՆ ԸՆԿ.ՆԵՐ ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹՈՒՔԵԱՆ ԵՒ Վ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կ'արտասանեն Զ. Ղարիպեան եւ Պ. Կարապետեան։ Կը մասնակցի Եփրատ նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Տ. Օննսեանի։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս։ Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

Կը մասնակցին Տէր եւ Տիկին Արայ Պարթեւեան (ջութակ եւ դաշնակ), Օրիորդ Գազազեան (պար)։

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու համար 2 ֆրանք

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետութեան շէնքին մէջ։

×

ՊՈՌՏՈՅԻ ՄԷՋ

16 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» ակումբին մէջ, Սրնօն։

Կը նախագահէ Ընկեր Կ. ՏՕՆԷՐԵԱՆ

Կը բանախօսէ Ընկեր Ա. ՔԷՆՏԷՐԵԱՆ

Պիտի նուագէ ջութակահար Ա. Գ. Մեսումենց (Մելքոնեան)։

Կ'երգէ ճարտարագէտ-ելեկտրագէտ Պ. Վահէ Պաղտասարեան

Կ'արտասանեն Օր. Ե. Վարդանեան եւ Մ. Յակոբեան

Հանդէսէն վերջ խնջոյք։

×

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՈՅԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէսօր վերջ ժամը 2ին, Պառ Էնթէրնասիօնալի մէջ։

Կը խօսի Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Պէլվիլի Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբին կողմէ

Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ

Այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 120 Bld. Belleville, մէթրօ Belleville

Ծախսերու մասնակցութիւն 3 ֆրանք։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՂԱՐԱԲԱՂ-ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՀԱՅՐԵՆ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին Societés Savantesի սրահին մէջ

28 Rue Serpente

Կը խօսի Փրոֆ. Ն. ԱԴՈՆՑ

Նիւթ՝ Ղարաբաղի եւ Զանգեզուրի անցեալը։

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 2 ֆրանք։

Հրապարակային մրցարանական ժողով

Իսիի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ

15 Հոկտեմբեր, ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 2 ռիւ տը լա Տէֆանս Իսի, դատաւորները պիտի ընտրուին ներկաներէն։ Կը հրաւիրուի Իսիի հայ հասարակութիւնը։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ի նպաստ իր վարժարանին

150 Route d'Orleansի սրահին մէջ, (Պանեէօ)

7 Նոյեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Նախագահութեամբ Հայր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆԻ

Աշակերտութեան կողմէ պիտի ներկայացուի

Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆԻ «ՊՈԼԻՍ ԵՒ ՓԱՐԻԶ»ը

(կատակերգութիւն 2 արար)

Կը նուագէ Թալիսա Գարեգին։ Երգ եւ արտասանութիւն։

Մուտք՝ 3 ֆրանք

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻՆ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ_ՃԱՇԱՐԱՆ

Sphinx

2, Rue Boutebrie, Paris(5)

Tél. Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ

Անսպառ օղի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ)։

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն։ դիւրամատչելի գին։

"Paris - Moderne,,

S. A R L. *Fabrique de Confection Pour Dames*

51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)

Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol — Téléphone: Central 70—10

Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն)։ Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD — **ORIENT LLOYD**

48 rue de la République — **7 rue Auber, Paris**

Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51 — Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Վարձու սենեակներ ամուրիներու համար

Տաք եւ պաղ ջուր, ջոփած, հեռաձայն, տարեկան վարձք՝ 1600 ֆր. դիմել՝ 13, Rue de la Colonie, Paris (13)։

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ՏԱՌԵՐ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ

«ՄԱՍԻՍ» տպարանի հայկերէն տառերու ամբողջ մթերքը մեր քով կը գտնուի։ Մէկ մասը ծախու է։ Անոնք որ կը հետաքրքրուին, կրնան դիմել անձամբ կամ գրաւոր։ Imprimerie des Artisans, 15 Rue des Bois Paris (19)։ Tél. Botzaris 83—96։

«ԳՈՅԱՄԱՐՏ» ՕՐԱՑՈՅՑ

Մամուլի տակ է եւ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան Միութեան «Գոյամարտ» պատկերազարդ օրացոյցը ճոխ բովանդակութեամբ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ։

Ապսպրանքի համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

N. Gagossian, 49, Rue Nationale, Marseille (France)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — ԹԻՒ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ․ Հայ Կամ․ եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի զէնքերու պատմութիւնը։ Մօտ 300 էջ մաքուր թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւն։

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ — 10 ֆր.

Միւս երկիրներ — 15 ֆր.

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ, R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris.

ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian 29 Atelerilor, Constantza (Roumanie)

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A. Rue Vouli. Athénes (Grèce)

ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան, New Street. Bagdad (Iraq)։

ՀԱՐԱՒ-ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմենիա»յի խմբագրատուն, San Salvador 4625 Buenos-Aires (Argentine)։

Գրատուն Հրանտ-Սամուել, 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris, ուրկէ կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չէ տրուած։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ափիէսէօր 110 եւ 120 ֆրանք։ Դիմել դերձակատուն CHAFARD, 72 Bld. Sebastspol Paris,

Խմբագրատուն կը հրաւիրուի Օր. Հ. Գազազեան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԲԱԼՈՒԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական սրահին մէջ։

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ շրջանի Յառաջի գրասենեակէն

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ 16 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 16 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3552 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԸ ՇԻՆԷԻ՞Ն ԹԷ ԿԸ ՔԱՆԴԷԻ՞Ն

Այսօր պիտի կարդաք «Խ. Հայաստան»ի մէկ խմբագրականը,— «Հայ ժողովրդի արինը ծծող իժերը»:

Նախ աշխարհաբարի, բուն բառով՝ հայերէնի վերածենք թէ արտատպուած մասը եւ թէ մնացեալը, որպէսզի կարենանք հասկնալ իմաստը :

Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէն Սեպտ. 23ին լրացնելով իր լիագումար նիստը, պաշտօնէ կ'արձակէ երկու քարտուղարները, Ամատունի եւ Ակոբով: (Անոնց տեղ նշանակուած են երեք նորընծաներ, ինչպէս հաղորդած էինք երէկ):

Այդ խմբագրականէն կ'իմանանք հետեւեալ ահաւոր «յայտնութիւնները», իրենց բառով՝ «մերկացումներ».—

1. Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէն հաստատեր է որ թէ անտեսական եւ թէ կուսակցական եւ մշակութային գործերը «գնում են չափից դուրս վատ»:

2. Գիւղատնտեսութիւնը քայքայուած վիճակ ունի եւ արդիւնաբերական ձեռնարկները կանգ են առեր :

3. Կուսակցական եւ քաղաքական գիծը նորէն շեղեր է կուսակցութեան գլխաւոր գիծէն:

4. «Հայ ժողովուրդին վնասելու, Հայաստանի մէջ դրամատիրութիւնը վերահաստատելու, հակայեղափոխական Թրոցքիսկաններու, Փաշական դաշնակներու պատուէրը կատարելու վերջին փորձն էրին մերկացուած հակայեղափոխական Հ. Ամատունին, Ստ. Ակոբովը, Ա. Գուլոյեանը (վարչապետ), Խ. Մուղդուսին (ներքին գործավար) եւ միւսները: Անոնք եղան ազգայնական հակայեղափոխական Ա. Յովհաննիսեանի, Հ. Կոստանեանի, Ս. Տէր Գաբրիէլեանի, Ա. Խանջեանի դաւաճանական, գազրելի գործը շարունակողները»:

5. Հայաստանը ծաղկեցա՞ւ Սթալինեան արեւին տակ. ստկայն «մեր նուաճումների որակն ու քանակը այն չէ ինչ որ պէտք է լինէր, եթէ հայ ժողովրդի երդուեալ թշնամիները, դաշնակցական - տրոցկիստական իժերը չխանգարէին մեր ժողովրդի ստեղծարար աշխատանքին, եթէ նրանք տարիների ընթացքին չվնասէին»:

6. Անոնք մեծ վնասներ պատճառած են ընկերվարական շինարարութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, սկսելով Հ. Կոստանեանէն (որ աքսորուեցաւ տարիներ առաջ):

7. Կեդրոնական կառավարութիւնը «ամէն տարի տասնեակ հարիւրաւոր միլիոն ռուբլիներ» տրամադրած է, բայց, ահա օրինակ կաուչուկի (ճգախէժ) գործարանը «այսօր կանգնած է պրավալի առաջ» (փլուզում):

8. Քանաքեռչինը, որ Հայաստանի արդիւնաբերական կարեւոր ձեռնարկներէն մէկն է, «այսօր դրուած է չափից դուրս ծանր պայմաններում»:

9. Տարիներով հողագործական պաշտօնատան մէջ նստած վարիչները, «վնասարարներ» Ա. Երզնկեանը, Ա. Գուլոյեանը, Վ. Մամիկոնեանը, Գ. Գումեդինը, «մեր գիւղատնտեսութիւնը հասցրել են քայքայման»:

10. Շնորհիւ ժողովրդի թշնամի «Հ. Ամատունիի եւ Ա. Գուլոյեանի «վնասարար ղեկավարութեան», 1937ին Հայաստանի գիւղատնտեսական գրեթէ բոլոր ծրագիրները մնացած են թերի (բերք, աշնանացան, կալսում, մթերում, բամպակ եւայլն):

11. Խեղճութեան մատնուած է նաեւ մշակոյթի ճակատը, մասնաւորապէս գիւղերու մէջ,— գրադարաններ, ակումբներ, ռատիօ :

12. Նոյն պատկերը, նաեւ, նիւթական մատակարարութեան ճակատին վրայ: Առեւտրական — գործակցական հաստատութիւնները տարիներով գիւղը զրկեր են անհրաժեշտ ապրանքներէն:

13. Մանաւանդ վերջին տարիներու ընթացքին, Հայաստանի ելմտացոյցը աճեր է քանի մը անգամ: «Սակայն ո՞ւր են գնացել այդ դրամները: Ժողովրդի թշնամիները վատնել են, խժռել, զըրկելով մեր դպրոցական շինարարութիւնը, մեր կուլտուրական շինարարութիւնը, արդիւնաբերութիւնը ֆինանսական միջոցներից»:

14. «Հակայեղափոխական» Ա. Գուլոյեանը շարունակեր է Խանջեանի եւ Ս. Տէր Գաբրիէլեանի քաղաքականութիւնը՝ ելմտական ասպարէզին մէջ, «թալանելով մեր ձեռնարկութիւններն ու հիմնարկութիւնները, յենուելով նախկին ֆինժողկոմ Հ. Եսաղուլեանի վնասարարական ազգայնական տրամադրութիւններին եւ պրակտիկայի վրայ»:

15. «Նողկալի իժերն իրենց վնասարարական թաթը մեկնեցին եւ քաղաքի շինարարութեանը: Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանը, որտեղ ներդրուած են միլիոնաւոր գումարներ, շատ քիչ է փոխել իր դէմքը: Աւելին, շատ աւելին կարելի էր անել »:

16. Կեդր. կոմիտէի նախկին ղեկավարութիւնը (Հ. Ամատունի եւ Ստ. Ակոբով), «լինելով փաստօրէն ժողովրդի թշնամիներ», խաբած են կուսակցութիւնը, թոյլ տուած են որ «հայ ժողովրդի թշնամիները ազատ ման գան Հայաստանում»:

17. Անոնք աշխատած են քայքայել նաեւ երիտասարդութիւնը, «առաջին հերթին կոմունիստ երիտասարդութիւնը, սերմանելով նրա մէջ հակակոմունիստական, հակաբոլշեւիկեան, կոմունիզմի գործին վնասող յատկութիւններ»:

Փա՜ռք Ալլահին, «այս բոլոր խայտառակութիւնները» երեւան հանեց «մեծ առաջնորդ ընկեր Ստալինը», եւ հիմա շոգեպինդ գործի ձեռնարկած է նոր ղեկավարութիւնը, սաստկացնելով պայքարը — «իրական բոլշեւիկեան պայքար ժողովրդի թշնամիների, դաշնակների, տրոցկիստների, ալեցիֆիկների, վնասարարների դէմ»:

Տուած եղանք պատկերը: Անցնինք խորհրդածութեանց :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ՄԸ ՈՒՂՂԵՑ ԱՆԳԼԻՈՅ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախարարական Խորհուրդին որոշումները

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդի վերջին նիստին մէջ, որուն կը մասնակցէր հանրապետութեան նախագահը, արտաքին նախարարը մանրամասն զեկուցում մը ներկայացուց Սպանիոյ գործերու եւ Անգլիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց մասին: Ժողովը միաձայնութեամբ վաւերացուց այս առթիւ կազմուած ծանուցագիրը, որ անմիջապէս ղրկուեցաւ Անգլիոյ: Ելմտական նախարարն ալ տեղեկութիւններ հաղորդեց ելմտական կացութեան մասին :

Տեղական թերթերը մասնաւորապէս նշանակալից կը գտնեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ տիրող համերաշխութիւնը, մանաւանդ որ, Փարիզի մէջ գիտեն թէ Անգլիոյ ներկայացուցիչները քանի մը օրէ ի վեր խօսակցութիւններ կ'ունենան Զօր. Ֆրանքոյի հետ :

Լոնտոն զրկուած է, ծանուցագրին հետ, ֆրանսական կառավարութեան մէկ յայտարարութիւնը, կարդացուելու համար ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ, որ գումարուեցաւ երէկ, ուրբաթ: Այս երկու պաշտօնագիրներով, Ֆրանսական կառավարութիւնը կը ճշդէ իր դիրքը կամաւորներու հարցի մասին, անգամ մը եւս մատնանշելով կացութեան վտանգները: Այս առթիւ կը յիշէ նաեւ Մայորքայի խնդիրը: Ինչպէս յայտնի է, այդ կղզին կը գտնուի իտալական գրաւման կամ ազդեցութեան տակ: Անգլիա եւ Ֆրանսա միեւնոյն տեսակէտներն ունին այս հարցի մասին: Երկու երկիրներուն զինուորական մասնագէտները միջոցներ կ'որոճան, Միջերկրականի հաղորդակցութեանց ապահովութեան համար: Այս առթիւ պատրաստուած ծրագիրը Ֆրանսական կառավարութեան ձեռքը պիտի հասնի երեքշաբթի, քննուելու համար նախարարական խորհուրդին մէջ :

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ֆրանսա համաձայնած է Անգլիոյ հետ, ճանչնալու համար Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը, պայմանաւ որ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը վերջնապէս լուծէ կամաւորներու խնդիրը: Անցեալ յուլիսին յանձնաժողովը անելի մատնուեցաւ, Խ. Միութիւնը ընդդիմացած ըլլալով այս տեսակէտին :

Ֆրանսական կառավարութիւնը կը պնդէ որ յանձնաժողովը անյապաղ լուծէ կամաւորներու խնդիրը, փոխանակ անվերջ ձգձգելու, ինչպէս մինչեւ հիմա: Հակառակ պարագային, Ֆրանսա ազդու միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, համախորհուրդ Անգլիոյ հետ: Այդ միջոցներէն մէկը պիտի ըլլայ բանալ սպանիական սահմանագլուխը, ուրեմն արտօնել կամաւորներու եւ զէնքի փոխադրութիւնը, իսկ երկրորդը՝ գրաւել Մինորքա կղզին կամ նաւային հսկողութիւն հաստատել, որպէսզի Իտալացիները չկարենան ոտք կոխել հոն :

Կը կարծուի թէ երբ սկզբունքով համաձայնութիւն գոյանայ օտար կամաւորները Սպանիայէն ետ քաշելու, Ֆրանսա եւ Անգլիա պիտի հաւանին որ գործողութիւնը կատարուի աստիճանաբար: Այս առթիւ ալ սակարկութիւններ պիտի ծագին: Զրոյցի մը համաձայն, Իտալիա տրամադիր է առաջին առթիւ ետ կանչելու 5000 կամաւորներ: Չար բերաններ կ'ըսեն թէ ասոնք հիւանդներ կամ անպէտ մարդիկ են :

«Բրիտանական առիւծը չէ ծերացած»

Պ. Չէմպըրլէն, Անգլիոյ վարչապետը, ճառ մը խօսելով, Մանչեսթըրի մէջ, ազդարարեց թէ Մեծն Բրիտանիա ի վիճակի է պաշտպանելու ինքզինք, եթէ յարձակում կրէ, ինչպէս պաշտպանած է միշտ: Հեգնելով Փաշականներու այն խօսքը թէ բրիտանական առիւծը ծերացած է, վարչապետը բացատրեց թէ անոր թաթը միշտ կը պահէ իր ուժը: Քաղաքական շրջանակներու մէջ նշանակալից կը գտնեն այս ազդարարութիւնը, ճիշդ այն պահուն երբ ծանրակշիռ հանգամանք մը ստացած են Սպանիոյ եւ Միջերկրականի խնդիրները, երբ Իտալիա զինուոր կը ղրկէ դէպի Լիբիա, Եգիպտոսի սահմանին վրայ :

Պ. Չէմպըրլէն հաւաստեց թէ Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը երբեք նուազ յարձակողական չէ եղած, որքան այսօր: «Եթէ մենք գիշեր ցերեկ կը ճգնինք վերազինուելու համար, այդ չի նշանակեր թէ չարաշուք դիտումներ կը սնուցանենք ուրիշներու դէմ: Ցաճախ մեզի կը վերագրեն աւելի քան մաքիավէլեան խորամանկութիւն: Պարզ իրականութիւնը այն է որ մեր արտաքին քաղաքականութեան գլխաւոր ձգտումն է խաղաղութեամբ ապրիլ մեր դրացիներուն հետ եւ համոզել զանոնք որ եթէ վէճեր ծագին, ջանան լուծել խաղաղ բանակցութիւններով »:

Իտալիան ալ կ'ազդարարէ...

Իտալական թերթերը հեգնելով Ֆրանքօ-սպանիական սահմանագլուխը բանալու սպառնալիքը, գիտել կուտան թէ սահմանը աւելի լայն պիտի չբացուի քան եղած է պատերազմին սկիզբէն ի վեր: Եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա գրաւեն Մինորքա կղզին, ինչպէս կը սպառնան, այդ քայլը «շատ աւելի ծանրակշիռ պիտի ըլլայ քան Պիրենեան սահմանագլուխին բացումը»: Վիրճինիօ Կայտա, Մուսոլինիի թարգմանը, այս առթիւ կ'ազդարարէ թէ Մինորքայի գրաւումը «կատարեալ ժխտումը պիտի կազմէ Սպանիոյ հողային ամբողջութիւնը յարգելու յանձնառութեան եւ բռնաբարումը Միջերկրականի մասին կնքուած անգլօ-իտալական համաձայնութեան »:

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի սպառնալից դիրքին առջեւ, Իտալիան ալ կը շարունակէ նոր զօրք ղրկել Լիբիա: Իտալական թերթերը կ'ըսեն թէ այս մասին որոշում տրուած էր անցեալ ապրիլին, եւ թէ խնդիրը կապ չունի օրուան կացութեան հետ: Այժմ չորս զօրաբաժին կը գտնուի Լիբիոյ մէջ, համագումար 60 հազար զինուոր :

ԵԹՈՎՊԻՈՅ մէջ ծանր խռովութիւններ պատահած են վերջերս, ինչպէս կը հաստատէ իտալական կառավարութիւնը ինք ալ: Սպաննուած կամ մեռած են 99 զինուորներ եւ 66 բանուորներ, Սեպտեմբերի ընթացքին: Կռիւներու ընթացքին սպաննուած են 40 սպանիր: Անշուշտ Իտալացիներն ալ վրէժ լուծած են :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆ

Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթը իր ձայնը փչեց, իսկ Ամերիկայի պաշտօնակիցը կը շարունակէ անխնայ քարկոծել Հօկը, Հայ Կոմկուսը եւ մնացեալը:

Առաջ, շաբթուան վեց խմբագրականներուն 3 — 4ը նուիրուած կ'ըլլային «Հակահայաստանեան» Դաշնակցութեան:

Այժմ երէկուան խնամիները, Հօկն ու հայ բոլշեւիկները աւելի շատ նիւթ կը ճարեն :

Եւ մելանը կը հոսի ճիշդ գծղակի պէս, սեփ սեւ «մուշինա» մը դարձնելով հայ բոլշեւիկները՝ իրենց Հօկերով եւ «Պետական» Կ. խաչերով:

Տարիներ առաջ, դիմակը իրենք անցուցեր էին Հօկի երեսին, բրնձափոշի քսելով այտերուն, ներկելով բերանը, կեղծ ոսկիներ եւ ուլունքներ կապելով ճակտէն, սիրահարական մանեակ մը՝ վիզէն, ձեռքն ալ խատուտիկ տոպրակ մը՝ դրամ ժողվելու համար:

Հիմա իրենք են որ փշուր փշուր կը կտրեն կը նետեն դիմակը եւ բոլոր ներկերը, եւ մատով կը ցուցնեն փողոցէն անցնողներուն.

— Զգուշացէ՛ք, բոլշեւիկ է, խարդախ է, բոլոր բառերը սուտ են, մի՛ վստահիք ոչ դրամ, ոչ ալ պատիւ...

Վերջերս Ամերիկայի Հօկը հեռագիր մը կ'ուղղէ Երեւան, սովորական ցնդաբանութիւններով: Հատ մըն ալ՝ Մ. Նահանգներու նախագահին, «թարգմանը ըլլալու համար Ամերիկահայ գաղութի զգացումներուն »:

Այս տեսակ ապուր մըն ալ ֆրանսահայ Հօկը կերած էր ամիսներ առաջ, իր համագումարին առթիւ, ի մէջ այլոց ջերմապէս գնահատելով... ֆըրանքեւխորհրդային դաշինքը :

Այն ատեն, Փարիզի ռամկավար օրկանը անգթօրէն ձաղկեց կեղծիքն ու թեթեւամտութիւնը :

Այս անգամ ալ «Պայքար»ն է որ « կեղծիքներու ցանցին մէջ » կը բռնէ Ամերիկայի Հօկը, ընդարձակ խմբագրականով մը (2 հոկտ.).

« ... Անպարկեշտ ու զզուելի կեղծիքներու այս ցանցին մէջ է որ ահա վերջնականապէս կը բռնուի Հօկը եւ թող հանրութիւնը իր աչքերուն տակ պահէ սա մէջբերումները որ դուրս եկած են նոյն սրտէն եւ նոյն գրչէն եւ կը ներկայացնեն մահապարտութեան վճիռ մը, որ ո եւ է կազմակերպութիւն երբեք կրնար ստորագրել ինքն իրեն համար .

Հօկն է ըսողը՝ Ամերիկային.

— « Մենք հպարտ ենք Ամերիկեան մեր պանծալի հայրենիքով, Ամերիկեան մեծ ժողովուրդով որու մէկ մասնիկն ենք:

« Մենք բարձր կը գնահատենք Ամերիկեան դեմոկրատական աւանդութիւններն ու հաստատութիւնները եւ պատրաստ ենք գործելու անոնց պահպանման եւ զարգացման համար »:

Հօկն է խօսողը՝ Խորհրդային Հայաստանին .

— « Մենք յատկապէս կը հրճուինք որ դուք կը վայելէք բարիքները Ստալինեան սահմանադրութեան :

« Մենք զզուանքով իմացանք որ տրոցկիական եւ ազգայնամոլ տարրեր Հայաստանը Խորհրդային մեծ Միութենէն անջատելու եւ եղբայրական ժողովուրդներու միջեւ թշնամութիւն սերմանելու դաւաճանական աշխատանք կատարած են : Անկցի՜ն ժողովուրդի թշնամիներն ու դաւաճանները: Կեցցէ Խորհրդային մեծ Միութիւնը, մարդկային ազատութեան եւ խաղաղութեան մեծագոյն ախոյեանը »:

Ի՜նչ ողբերգութիւն, — Հօկին կնունքը ռամկավարները կատարեցին, հիմա անոր դագաղին վրայ դամբանական կարդալու անէծքն ալ իրենց գլխուն կ'իջնէ :

Աղօթեցէք երկուքին համար ալ :

ՎԱՀԷ

“ՅԱՌԱՋ”ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է « ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ »ՈՒԱՆ :

*** « Դաշնակցութեան Օր »ը հանդիսաւորապէս կը տօնուի այս գիշեր՝ Շաբաթ, Անիէռ - Պուա - Քոլոմպի շրջանին մէջ, քաղաքապետարանի սրահը, իսկ Փարիզի մէջ՝ վաղը գիշեր (կիրակի): Մանրամասնութիւնները Դ. էջ :

Անվերջ «մաքրագործումներ» Հայաստանի մէջ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը տեղեկանանք թէ վերջերս պաշտօնանկ եղած են Հրանտ Գալիկեան, որ ընդհ. դատախազի պաշտօն կը վարէր, Լեւոն Կանտ՝ նախագահ դատարանի, եւ ուրիշ քանի մը Հնչակեաններ: Նախապէս վտարուած էր, արդէն, Եդ. Զօփուրեան, պետական հրատարակչականի պաշտօնեաներէն :

Ուրեմն Ս. Դ. Հնչակեաննե՞րն ալ կասկածելի դարձան ...

Թրքական ռազմափորձերը Իզմիրի մէջ

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք.—

Պատերազմական ընդհ. սպայակոյտի նախագահ Մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաք Բ. նախագահ Զօր. Ասըմ Կիւնտիւզի հետ մեկնեցաւ Անգարայէն դէպի ռազմափորձերու վայրը: Պայ Ճէլալ Պայար եւ երեսփոխաններ ողջերթ մաղթեցին: Փոխ - վարչապետն ու գործավարները կէս օրէ ետք մասնաւոր կառախումբով մեկնեցան: Այս կառախումբին յաջորդեց Աթաթիւրքին մասնաւոր կառախումբը : Մասնաւոր կառախումբերը կանգ առին Նազիլլի, ուր պիտի բացուէր Նազիլլիի գործարանը Աթաթիւրքի ներկայութեան:

Սալիհա Կէօքչէն հասաւ իր օդանաւով Էսկիշէհիրէն 1 ժամ 40 վայրկեանէն: Սալիհա Կէօքչէնի օդանաւը մաս կը կազմէ Չէքիի հրամանատարութեան տակ գտնուած 5 օդանաւերու տորմիղին: Սալիհա Կէօքչէն ողջունուեցաւ իր ժամանման պահուն եւ ծաղկեփունջ մը ստացաւ :

Թրակիոյ ընդհ. քննիչ Քեազըմ Տիրիք, Զօր. Սալիհ եւ Ճէմիլ Ճահիտ Իզմիր գացին Պոլսէն :

*** Եղէականի ռազմափորձերուն ներկայ գտնուելիք բարձրաստիճան զինուորականներուն տրուելու համար Պոլսոյ փողերանոցին մէջ պատրաստուած շքադրամները յղուեցան վարչապետութեան: 3000 հատ կոխուած այս շքադրամները 3ուկէս սանթիմ լայնութիւն ունին եւ դեղին գոյն կը կրեն ու շինուած են պրոնզէ: Շքադրամը կապուած է կարմիր մետաքսէ ժապաւէնի մը: Շքադրամները ռազմափորձերէն վերջ Աթաթիւրքին կողմէ պիտի յանձնուին ռազմափորձերուն մէջ յաջողութիւն ցոյց տուող հրամանատարներուն :

*** Գուշատայի շրջանակին մէջ արդէն իսկ սկսած են գործողութիւնները: Սէօքէ փոխադրուած բանակատեղին տենդոտ գործունէութեան մէջ է: Զօր. Իզզէտտին Չալըշլար Գուշատա երթալով քննած է կացութիւնը եւ տեսակցած կապոյտ կողմի հրամանատարներուն հետ: Հոն բուռն ճակատամարտ մը տեղի կ'ունենայ: Ցամաք հանուած զօրքերը համախմբուած են: Կապոյտ կողմը կը զօրացնէ յառաջխաղացող ուժերը: Կարմիր կողմն ալ կը ջանայ պաշտպանողական գիծը զօրացնել: Կապոյտ կողմի նաւատորմը կը ռմբակոծէ Գուշատայի եզերքները :

“ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 9ի գիշերը, ժամանակէն առաջ խուռներամ բազմութիւն մը փութացեր էր տեղ գրաւել «Պրէտան Մարսէյլ»ի ընդարձակ սրահին մէջ:

Բեմը զարդարուած էր Հ. Յ. Դ. գինանշանով, դրօշակով, մեր կուսակցութեան հիմնադիրներու նկարով եւ Անդրանիկի, Մուրատի եւ Մայր Հայաստանի նկարներ ցուցադրող արեւելեան գորգով մը (վերջերս պատրաստուած մեր «Համազասպ» խումբի ընկերներէն մէկուն կնոջ կողմէ) եւ հայ ու ֆրանսական եռագոյններով:

Բեմին աջ ու ձախ կողմերը պահակ կեցած էին հայ արիներ:

Սրահը լեցուն էր եւ շատեր ալ ոտքի վրայ կը սպասէին, երբ ծափերու մէջ սրահ մտան օրուան բանախօս ընկերներ Վ. Ահարոնեան եւ Վ. Համբարձումեան:

Հանդէսը բացուեցաւ նուագով, զոր ջութակի վրայ հնչեցուց պ. Հ. Թիւթինճեան:

Հանդիսականները յոտնկայս ունկնդրեցին «Մեր Հայրենիք»ը եւ ապա խօսեցաւ օրուան նախագահը, ընկ. Սէրէնկիւլեան.

— Ես խոր յուզումով կը տեսնեմ այս բազմութիւնը, որուն մէջ ճերմակ մազ ունեցողները հազուագիւտ են գրեթէ: Այս բազմաթիւ երիտասարդները պարզ յայտարարութեամբ մը չէ՝ որ հոս հաւաքուած են: Քաղաքական այս թոհուբոհին մէջ, երբ Հայաստանի վիճակը պարզ է բոլորին համար, երբ մեր թշնամիներու թիւն ու ուժը շատ է եւ մեր բեկորները կը շարունակեն իրենց աստանդական վիճակը, այս երիտասարդները իրենց հայրենասիրութեան գոհացումը կը փնտռեն:

Հակառակ բոլոր վայրի վերումներու, տասնեակ տարիներու դառն փորձութիւններէն ետք, այսօր ալ մեր ժողովուրդն ու Դաշնակցութիւնը հաստատ կը մնան իրենց հաւատքին վրայ:

Ներգաղթի շոգենաւը երբ ճամբայ ելաւ, մենք սրտով լացինք, որ մենք ալ գացողներու մէջ չէինք, բայց հրճուեցանք, որովհետեւ Հայեր էին գացողները: Այն օրը մաս մը մարդիկ, լռելեայն ուրիշ բան ըսել կ'ուզէին: Բայց մենք միայն համբերութեան մասին կը խորհէինք: Ներգաղթը մեզի համար նուիրական է, հոն է մեր սիրտը, մեր հոգին ու մեր լաւագոյն նպատակներէն մէկը:

Այսօր, այս տօնի առթիւ Դաշնակցութիւնը անգամ մը եւս կ'ազդարարէ.—

— Վերջ պէտք է գտնեն ներքին բոլոր վէճերը, «Ազգային Միացեալ Ճակատ» ահա օրուան նշանաբանը: Ներս ըլլանք թէ դուրս Հայաստանէն, մէկ բան պէտք է մտածենք,— Հայաստան եւ հայ ժողովուրդ: (Ծափեր):

Ընկեր նախագահի խօսքէն վերջ, ինչպէս նաեւ միւս բանախօս ընկերներու խօսքէն վերջ, մէջ ընդ մէջ Պ. Հ. Թիւթինճեան ջութակի վրայ նուագեց ընտիր եղանակներ, օր. Մ. Պէնկոյեան եւ ընկ. Արբ. Սարգիսեան երգեցին, իսկ ընկերներ Կ. Թիւթէլեան եւ Մ. Դաւիթեան արտասանեցին Քրիստափորին, Անդրանիկին ուղղուած եւ այլ արտասանութիւններ:

Առաջին բանախօսն էր ընկ. Վ. Համբարձումեան.

— Ամէն տարի կը տօնենք «Դաշնակցութեան Օրը»: Շատեր կը կարծեն թէ ինքնագովութեան, տաղերգութեան համար է այս տօնը: Դաշնակցութիւնը պէտք չունի գովասանքի, տաղի, իր գործը ձեզի ծանօթ է, ձեր առջեւն է:

Ընկեր Համբարձումեան յիշելով «Երկն էր երկին» հանրածանօթ բանաստեղծութիւնը, բացատրեց անոր բովանդակութիւնը եւ շարունակեց.

— «Հայ Յեղ. Դաշնակցութիւնն է այն բոցերու մէջէն վազող գանգրահեր, առոյգ եւ արի պատանին, որ վազեց դէպի իր ժողովուրդը: Վահագնի առասպելը քաջութեան, վիշապաքաղի, ուժի եւ կորովի մարմնացումը կը հանդիսանայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Այսօր երբ ակնարկ կը նետենք Դաշնակցութեան անցեալին վրայ, պարտաւոր ենք ըսել, ներկայացնել կացութիւնն այնպէս, ինչպէս որ է:

Հայ ժողովուրդին մէջ հայութեան զգացում, արժանապատուութիւն, իրաւունք եւ պետական ըմբռնում դրաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Բազմաթիւ զոհեր, նահատակներ ունեցանք, սակայն մեր ժողովուրդը ըմբռնեց որ Դաշնակցութիւն եւ հայ ժողովուրդ նոյն բանը կը նշանակեն: Ատոր համար է որ երբ թշնամին կը յարձակի Դաշնակցութեան վրայ, գիտէ որ այդպիսով կը հարուածէ հայ ժողովուրդը, գիտէ որ հայութեան պաշտպանը Դաշնակցութիւնն է:

Ցնցող դատեր տեղի ունեցան, հաւատաքննական դատեր, ուղղուած Դաշնակցութեան դէմ: Հայաստանի մէջ տեղի ունեցաւ Դաշնակցութեան հաշուեյարդարի դատը: Բոլորը եկան դատապարտելու Դաշնակցութիւնը եւ կատարելու անոր թաղումը: Բայց այդ օրը ոճրագործ Չեկայի աչքին առջեւ մարդ մը ձայն բարձրացուց եւ յայտարարեց՝ «Մի՛ մոռնաք սակայն, որ Դաշնակցութիւնը ստեղծած է 1918 Մայիս 28ը»: Եւ Չեկան զգաց թէ ո՛ւր է Դաշնակցութեան ուժը: Այդ ուժը ոչ հրդեհով եւ ո՛չ ալ խօսքերով կարելի է գիտնալ:

Տարիներ անցան եւ այսօր ի ծնէ հակադաշնակցականները Դաշնակցական կը համարուին: Եւ սանոնք այն մարդիկն են որ տարիներ շարունակ նիզակ ճօճած են Դաշնակցութեան դէմ, ու հիմա իրենց ընկերներու կողմէ «Դաշնակցական» կը կոչուին ու կը հալածուին...: Հայաստանի երկիրը հայ հողերանութիւն միայն կը ստեղծէ:

Այսօրուան Հայաստանի անցուդարձերը ինծի կը յիշեցնեն միջնադարեան հաւատաքննութիւնները: Կը յիշեմ 1484ին բախտագուշակներու յայտնի դատը: Կը ձերբակալէին, խոստովանիլ կուտային չըրած բաներու մասին, որպէսզի փաղնչեն անոնց գոյութիւնը եւ մահուան պատիժի ենթարկեն: Ինքնախոստովանութիւն կ'ըլլար, ու անոնց փաստաթուղթի:

Զինովիեւի, Թուխաչեւսկիի եւ ուրիշ բազմաթիւ անձերու դնդակահարութիւնները եւ ձերբակալութիւնները հաւատաքննական շրջանի խակակոն կացութիւն ստեղծած են բովանդակ Խորհրդային Միութեան երկիրներուն մէջ: Եւ այդ բոլորը կ'ապացուցանեն որ յեղափոխութիւնը իր հունը չգտաւ եւ հիմա ինքզինքը կ'ուտէ: Հայաստանն ալ այդ վտանգին տակ կը գտնուի այսօր:

Այս բոլորը միայն անոր համար թերեւս, որ մեր ժողովուրդի մէջ ազգային քաղաքական սկզբունքները խոր արմատ են ձգած: Եւ այդ արդիւնքն է Դաշնակցութեան 47 տարիներու աշխատանքին:

Երկրորդ վաստակը հայութեան բոլոր հատուածները, յարանուանութիւնները (կաթոլիկ թէ բողոքական, պարսկահայ, ռուսահայ թէ թրքահայ) անխտիր յարեցան Դաշնակցութեան գաղափարին՝ ստեղծելով միաց. Հայութիւն, որ կը փնտռէ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան: (Բուռն ծափեր):

Մէկ օրէն միւսը չէր որ անոնք Դաշնակցութեան հնոցին մէջ եփեցան, թրծուեցան եւ օժտուեցան դաշնակցական գաղափարներով եւ հոգեբանութեամբ:

Մենք պիտի ըսենք մեր նշանաբանը ոչ թէ անոր համար որ հայ ժողովուրդը օրօրենք, յանուն միութեան, այլ անոր համար որ մեր ժողովուրդի փրկութիւնը միայն Միացեալ Ճակատին մէջն է:

Ուրիշներուն չէ որ կը հետեւինք: Վտանգը մեծ է: Հոգիներու եւ սիրտերու զօրաշարժ պէտք է ստեղծենք: Կը տեսնէք որ ժողովրդապետականներէն մինչեւ Փաշականները կը զինուին, որովհետեւ կ'ըսեն «խաղաղութեան համար վառօդ, զէնք պէտք է»:

Մենք բաժին չունի՞նք այդ ընդհանուր վտանգին մէջ: Անցեալը մեզի դառն դասեր տուաւ:

Կը մեղադրուի Դաշնակցութիւնը թէ կրօղն եղաւ անկախութեան եւ ազատութեան գրօշին:

Դաշնակցութիւնը ծո՞ւռ էր տեսած կամ ըմբռնած մեր քաղաքական ուղղութիւնը: Ո՛չ: Յաղթողներու ճամբայ ինկանք, բայց պարտութեան տխրացանք միայն:

Այս երեւոյթները եւ իրողութիւնները մեզի կ'ըսեն,— Պէտք չէ որ կրկնուին սխալները, գէթ արտասահմանի մէջ, պէտք է գործակցիլ բարեմիտ տարրերու հետ եւ միացեալ ճակատ կազմել: Պէտք է միանալ այն տարրերուն, որոնք կը բաժնեն մեր համոզումները, մեր ձգտումները, մեր իտէալը: Բոլոր եսերը պէտք է վերածել մէկ հաւաքական եսի: Այն ժամանակ մենք արժէք կրնանք ստանալ: Աւստրիացի բանաստեղծն ըսած է՝ «Աւստրիան կը գտնուի Գերման մարդու եւ մանուկ Իտալացիի միջեւ իր կարմրաթուշ դէմքով»: Հայութիւնն ու Դաշնակցութիւնն ալ կը գտնուին Ռուս մարդու եւ Թուրք վանդալականութեան միջեւ:

Եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պիտի պայքարի, մինչեւ որ ստեղծուի հայութեան համար Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան»:

Երկրորդ բանախօսն էր ընկ. Վարդգէս Ահարոնեան, որ յուզուած շեշտով մը Մարսէյլի Հայերուն եւ ընկերներուն շնորհակալութիւն յայտնեց իր հօրը — ընկ. Աւ. Ահարոնեանի հանդէպ ցոյց տրուած գուրգուրանքին համար: (Ճառը յաջորդով):

Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ Բանուոր»ով:

Մարսէյլի Շրջանային Կոմիտէն այս տարի անյարմար նկատած էր կէս գիշերէն մինչեւ լոյս խնջոյք սարքելու սովորութիւնը, ինչ որ գոհ ձգեց բոլորը եւ հանդիսականները կրցան հանգիստ վերադառնալ իրենց բնակարանները:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՍՊԱՐԷԶԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Իր երեք մանչ զաւակներուն ապագայով մտահոգ պապա հայրիկ մը՝ կը գրէ ինծի, ի մէջ այլոց.

— «Զաւակներս հասան: Մեծս, Զաւէնը, տասնըվեց տարեկան է, միջնեկս, Գեղամը, տասնըչորս ու կրտսերը, Գուրգէնը, տասներեք տարեկան: Ի՞նչ ասպարէզի պիտի հետեւին վաղը. ասիկա փշոտ հարց մըն է: Էրիկ կնիկ անելի մը մէջ ենք: Նոյնիսկ եթէ որոշենք մասնագիտութիւնները՝ անոնք կը պահանջեն բազմաթիւ եւ անհնարին զոհողութիւններ: Ձենք ալ գիտեր որ այդ բոլորը բանի մը պիտի ծառայե՞ն: Կրնայ պատահիլ որ ամբողջ մեր ճիգը եւ ամբողջ իրենց ջանքը պարապ տեղը վատնուին: Կը հասկնաս թէ ի՛նչ արգելքներու կ'ակնարկեմ: Դուն իբրեւ մեր ընտանիքին հին ու պատուական մէկ բարեկամը ի՛նչ խորհուրդ կուտաս: Օրինակի համար՝ եթէ դուն ունենայիր երեք զաւակ՝ ի՞նչ ասպարէզի պիտի մղէիր զանոնք:»

Բարեկամիս այս խիստ շահեկան հարցումին փոխանակ պարզօրէն նամակով մը պատասխանելու՝ հրապարակաւ կուտամ իմ թելադրութիւններս, վստահ ըլլալով որ անոնցմէ պիտի օգտուին շատ ծնողներ:

Սիրելի բարեկամս,

Եթէ ես երեք հատ մանչ զաւակ ունենայի — ի՛նչ գանձ, ի՛նչ հարստութիւն — պիտի փափաքէի ու պիտի աշխատէի որ անոնք ըլլան հայ ուսուցիչներ, նուիրուին Մեսրոպեան մեծասքանչ բարբառին տարածման, կամ ուսուցանեն տոմարակալութիւն, գիտութիւն, աշխարհագրութիւն, պատմութիւն, լեզու, կրօնագիտութիւն: Մէկ խօսքով՝ ուսում ջամբեն մեր Հայկազանց զարմին, մեր ազգային մանկտւոյն: Անոնք քանի մը տարի վերջ կ'ըլլան տնօրէններ ու կը դառնան նոր Պէրպէրեաններ, նոր Մամուրեաններ, նոր Մեզպուրեաններ: Կ'ըլլան մտաւոր հայրերը բազմահազար հայ որդիներու, գործելով Կիպրոսի, Յունաստանի, Լիբանանի, Սուրիոյ կամ Եգիպտոսի մէջ: Կը շահին առատ պատիւ եւ առատ դրամ, դափնի ու ոսկի: Այս ասպարէզին մէջ յաջողելու համար, սակայն, պէտք չէ մոռնալ կէտ մը: Պէտք է գիտնալ գաղտնիքը: Ականջդ մօտեցուր որ ըսեմ.— Դառնալ անդամ Բարեգործականի, մտնել Ռամկավար կուսակցութեան շարքերուն մէջ, մարով ձագով:

Եթէ ձեզի, ձեր ազնիւ տիկնոջ ու ձեր գործունեայ զաւակներուն համար անփափաքելի ըլլայ ուսուցչութիւնը կամ տնօրէնութիւնը՝ այն ժամանակ, կը թելադրեմ որ ձեր զաւակները ըլլան ազգային գործիչներ: Քիչ մը հայերէն, քիչ մը Հայոց պատմութիւն, քիչիկ մը ընդհանուր պատմութիւն եւ շատ մը հայ թերթերու ընթերցում բաւական է այս ասպարէզին մէջ մեծ յաջողութիւններ ձեռք բերելու համար: Քիչ մը գրել ու քիչ մը խօսիլն ալ անհրաժեշտ է. կարճ ժամանակի ընթացքին ձեռք բերուելիք բաներ են ասոնք: Կը կոչուին հայասիրասէր, եկեղեցասէր, ազգասէր: Ազգային գործիչ ըլլալով կ'ապահովէն հանդիստ կեանք, ճամբորդութիւն, ծախահարութիւն եւ կլոր գումարներ ու երկար պատիւներ, ինչպէս նաեւ քառակուսի բնակավայրեր: Ցոբելեաններ ալ: Ականջդ երկարէ նորէն.— Հարկ անհրաժեշտ է ըլլալ Բարեգործականի անդամ եւ Թունդ ռամկավար, այսինքն աշխարհի ամէնէն դիւրին բաները:

Ձեզի նման մէկը կապուելիք խենթ, կատարեալ շուրթ ըլլալու է որ խորհի ուրիշ ասպարէզներու մասին. օրինակ՝ երկրաչափութիւն, քիմիագիտութիւն, իրաւաբանութիւն, մեքենագիտութիւն, օդանաւորդութիւն, նաւապետութիւն, ճարտարապետութիւն: Ի՛նչ հարկ, ի՛նչ հարկ, պատուական բարեկամս: Նախ պիտի կըրնա՞ն աւարտել, յետոյ պիտի կրնա՞ն գործել...: Հրաժարէ, վռնտէ այդ բոլորը: Գործնական եղիր եւ զաւակներդ դիր վերացական ասպարէզներու մէջ:

Եթէ պատահի որ ազգային գործիչ դառնալն ալ չխօսի ձեր զաւակներուն, այն ժամանակ թող դրասենեակի պաշտօնեայ ըլլան.— տնօրէն, նամակագիր, մեքենագիր, հաշուակալ, թերթախոյզ, ճեմող, ճանճ բռնող, գրասեղանի վրայ ճակատ յարդարող եւ մրափող, ճառող, ճանկ ու ճիրան ցուցադրող: Բայց, բարեկամս, բայց երկարէ ականջդ ու ես ալ երկարեմ շրթունքս.— Ռամկավար եղէք, ամէն շաբաթ հաղորդութիւն առնողի պէս՝ ամէն շաբաթ ռամկավար եղէք:

Եթէ այս մէկն ալ չեղաւ, եթէ նոյնիսկ ապագայ Վահան Մալէզեան մը ըլլալն ալ չխօսեցաւ ձեր սիրեցեալ զաւակաց՝ այն ժամանակ թող ձեր սրտահատորները մէյմէկ վարդապետ ըլլան: Անհուն հանդիստ կեանք, ազգի փառք, մարդկութեան պատիւ վարդապետներ: Բաւական է քանի մը անգամ Ս. Գիրքը կարդալ: Անկէ վերջ չինեն, չակեն ու թող շուլլուին ատեաններէ վեր, դառնալով եպիսկոպոս, արքեպիսկոպոս: Քիչ մը քարոզ, քիչ մը դամբանական, քիչ մը խրատ ու մեծատուններու դռները պիտի բացուին, մեծատուններու քըսակները պիտի բացուին, փառաց ճամբաները պիտի բացուին, ճամբորդութեան ուղիները պիտի բացուին, հորիզոնները պիտի բացուին, քաղաքներու եւ երկիրներու դարպասները պիտի բացուին, հրեշտակներու թեւերը պիտի բացուին ու դեռ ի՛նչեր պիտի բացուին: Օրին մէկն ալ կը նայիս որ մեծ տղադ բազմեր է մեծ գահու մը վրայ՝ եղեր է կաթողիկոս, միջնեկդ եղեր է պատրիարք ու կրտսերդ ալ կաթողիկոսական նուիրակ: Անմահներ պիտի ըլլան: Ցմահ գործ. բնաւ չկայ անգործութեան վախ, որչափ ատեն որ միջին դարը կը տեւէ մեր մէջ, որչափ ատեն որ մեր ժողովուրդը մտաւոր կ'ըլլայ վարդապետի ու սրբազանի կամ պատուելիի համար:

Կը զգամ թէ ականջդ կ'երկարես նորէն:

Ոչ, բարեկամս ականջդ տեղը հանգիստ ձգէ:

Պատուելի, վարդապետ կամ եպիսկոպոս ըլլալու պարագային՝ Բարեգործական կամ ռամկավար ըլլալու բնաւ հարկ չկայ, քանզի ռամկավարները եւ բարեգործեանները իրենք պատուելի ու վարդապետ եղած են:

Բարի յաջողութիւն:

Քուկդ
ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ԱՀԱԶԱՆԳԸ

Պուքրէշի «Արազ»ը կ'ողբայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 Հոկտեմբեր).

— «Այդ նոր ահազանգը այս անգամ գաւառէն կուգայ:

Ազգային Աշխատանքի Օրէնքը սկսած է կիրարկուիլ տառացի կերպով եւ կարելի խստութեամբ, ինչպէս Քօսթանցայէն եւ Պազարճըքէն կը գրեն մեզ ահաբեկ: Ուրիշ վայրերէ առայժմ լուր չունինք, բայց հաւանաբար այս նոր սեղմումներուն ալիքը Տուլուճայէն անցնի նաեւ ուրիշ շրջաններ, մինչեւ որ վարակէ ամբողջ երկիրը, միւս օտարներու կարգին մեզ ալ ճմլելով:

Օրէնքը, առջի օրերուն, այնքան տառացի չկիրարկուեցաւ ու ատկէ էր թերեւս որ մենք ցարդ ձեռնածալ յօրանջեցինք, ինչպէս որ յօրանջեր էին մեր այն ատենուան ազգային մարմինները երբ ասկէ չորս տարի առաջ օրէնքը կը խմբագրուէր: Որքան դիւրին էր այն ատեն նպաստաւոր տրամադրութիւն մը ապահովել մեզ համար:

Հիմա 20 առ 100 սակով օտարականի օրէնքն է որ խստօրէն կը կիրարկուի համապատասխան օրկաններուն կողմէ: Ոչ մէկ բացառութիւն կը թոյլատրուի, եթէ նոյնիսկ Նանսէնեան հպատակ ըլլայ ենթական: Օրէնքը, դժբախտաբար, չի նախատեսեր որ եւ է բացառութիւն՝ նոյնիսկ անոնց համար որ կերպով մը ռումանական պաշտպանութեան տակ են, ինչպէս է պարագան Նանսէնեաններուն: Աւելին:

Խստութիւնները սկսած են կիրարկուիլ օրէնքի նախատեսած սահմաններէն դուրս ալ: Ոչ միայն 20 առ 100 սակի օրէնքն է որ կը գործադրուի այլեւս տառացի, այլ նաեւ երկրին մէջ աշխատելու եւ գործելու իրաւունքը եւս կը խլուի շատերուն ձեռքէն: Այսպէս, Նանսէնեան թուղթերու վերաքննութեան ատեն համապատասխան օրկանները աշխատելու կամ գործ ընելու իրաւունքէն զրկած են շատ շատեր, առայժմ Քօսթանցայի եւ Պազարճըքի մէջ, նոյնիսկ տասնեակ տարիներէ ի վեր երկրին մէջ հաստատուած եւ ֆիրմա ունեցող մարդիկ: Դժնդակ կացութիւն մը կը ստեղծուի այս կերպով Ռումանիոյ հայութեան համար, որովհետեւ դժուար է նախատեսել թէ ուր կրնան հասնիլ վարչական սեղմումները իրենց ստեղծած հետեւանքներով:

Այս դժնդակ կացութեան մէջ կը տեսնենք թէ մենք ալ մեր մեղքի բաժինը չունինք: Քնացանք կամ յօրանջեցինք: Այն ատեն միայն արթնցանք երբ որ վտանգը մեր դռներն ալ կը ծեծէր:

Անշուշտ պատասխանատուութիւններ փնտռելու ատենը չէ: Կը ցաւինք միայն որ նախկին ազգային մարմինները չարթնցան երբ որ ուզեցինք զանոնք թափեցնել ատենին: Տարբեր էնթրիկներով կամ աղայական մեծամտութիւններով զբաղած անոնք ոչ իսկ ուզեցին լսել մեր հնչեցուցած տեսակ մը ահազանգը այն ատեն: Շատ բան հնարաւոր էր երբ դեռ [illegible] օրէնքը: Անգամ մը նուիրագործուած, այլեւս մեզ կը մը[illegible] նար ողբալ կորսուած թանկագին պա[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

»»»» ◦ ««««

«Հարսնիքի մէջ են պարողները», մրմնջեց Համբար:

Ուրախութիւնը կը տեսնուէր մինչեւ հեռաւոր սահմանները: Ո՛ր կողմը որ նայէիր, պարողներու մէջ, դիմացի լեռներուն վրայ, կարծես արեւն կը բերէր զուարթութիւնը:

— «Մեր լեռներու երգերուն կը նմանի: Մեր տուներու ձայները կը լսուին կարծես բոլոր», ըսաւ Համբար իր կնոջը: Հոգիով արբեցած մէկը ըլլալու է որ այսքան համով կ'երգէ:»

— «Այո՛, այս երգը շատ ուրախութիւն կուտայ սրտերուն:»

Երգը երբ դադրեցաւ, երաժշտութիւն մը կը հոսէր օդին մէջ:

Սեւեր հագած մարդ մը երեւցաւ, ու դիմացի ճամբէն կը մօտենար իրենց պարտէզին, ու շարժելով ձեռքերը, բաներ մը կ'ուզէր ըսել:

[illegible]

...նեց Համբար, ու վազեց դիմաւորելու: Երբ մօտեցան իրարու,

— Աստուած օգնական, զաւակս: Ա՛հ ի՛նչ ձայն էր, ա՛հ ի՛նչ երգ, հայր սուրբ, լեռները ու դաշտերը թունդ հանեցիք:

Ամէն կողմէ, աշխատաւորները եկան, շրջապատեցին վարդապետը: Իր երգին մաքուր շունչը դէմքին վրայ կը ծածանէր դեռ, ու իր բոլոր շարժումները կը կառավարուէին անով:

Կոմիտաս խնդաց:

Բոլոր քաղաքացիներն ու գիւղացիները կը ճանչնային զինքը:

— Բարի եկար, հայր սուրբ, ըսաւ Սերգօ:

— Ոտքդ ուղուրլու ըլլայ, ըսաւ ուրիշ մէկը:

Այս մարդիկը կեանքը կեանքին կը վայելցնէին, ու իր պարզութիւնը կու-

[illegible]

...մով կը կրկնէր,— «այս մարդիկ իրենց ուժերուն վստահութիւնը ունին»: Ու երբ իր աչքերը կը լեցուէին անոնց աշխատութեան շարժումներովը, կը մօտենար անոնց:

Վարդապետը շատ կը սիրէր այս մարդիկը, ու երբ անոնց քովն էր, միշտ խօսելու, բան մը ըսելու ու հարցնելու փափաքը կը զգար, ու, «տղոց կը նմանին, անկեղծ են», կ'ըսէր, ու երբ կը բաժնուէր անոնցմէ, յոյսեր ու նոր փափաքներ կը զգար իր ներսը: Երբեմն ալ, անուշ պատմութիւն մը կ'ընէր, կը խնդար անոնց հետ, ու «ամէն բան ճշմարտութիւն է այս մարդոց մէջ», կը մտածէր, ու իր աչքերուն այնքան աղուոր կ'երեւային այս պարզ գործաւորները՝ որ անոնց կոշկոռ կապած ձեռքերը, արեւէն վառած երեսներուն մորթը, ու մանաւա՛նդ, ու մանաւանդ անոնց հագուստները գործաւորի, կեանքի մը խորհրդանիշն էին իրեն համար: Ու պարտէզներուն նայած ատեն, բամպակենիները, թեւերը լարած թռչուններ կարծես, պար մը կը տեսնէր թռչուն-

[illegible]

...ուիլ բանուորները: Մինչդեռ Կոմիտասին հետ, պարզ բառերով, կրնային իրենց սիրտը բացատրել: Ասանկ պահերու, իրենք բառերը չէին փնտռեր, անոնք իրենք իրենցմով կը բխէին:

Երկինքը խունկով լեցուն, կը փայլէր արեւին մէջ:

Վարդապետը նայեցաւ ամէնուն: Ինչո՞ւ չսիրէր այս մարդիկը, որոնք փափաքներով ու լեցուն յոյսերով, կ'աշխատէին հողին ծռած, ու իրենց երազը կը յանձնէին հողին: Անոնց պատմութիւնները մտիկ ըրած պահուն, կամ երգի մը պատառիկը երբ կը լսէր, իրեն այնպէս կուգար որ, հայկական քաղաքակրթութեան մէջ մտած, ամբողջ ազգի մը հոգիին ձայնը կ'արձագանգէր իր ներսը: Ու, անոնց ձայներուն խորունկը կ'իջնէր, կ'իջնէր՝ անոնց սրտերուն դպելու չափ՝ մինչեւ որ լսէր անոնց հոգիներուն մեղեդին: Ու բարի [illegible] կը սպասէր՝ երբ անոնց կը նայէր, ու շատ ուժով կը նայէր: Ու այս անգամ ալ նայած ատեն, երգերու ա-

[illegible]

...գեւ երգել: Ամէն տեղ երգ: Անգամ մը նայէ՛ սա մեր արտերուն, հարցուր անգամ մը թէ բերքերը ի՞նչ վիճակի մէջ են:

— «Համբար, նայէ՛ արեւին, ըսաւ Կոմիտաս վարդապետը: Սա զմայլելի երկինքին նայէ: Ահա, հրաշալի արեւ մը ունինք, մեր երկինքը այնքան հարուստ է որ, ամէն անգամ, ո՛ւր որ ալ ըլլանք, հպարտութեամբ կրնանք երգել»:

— «Հայաստան, երկիր դրախտավայր», ըսաւ Արշակ:

— Վարդապետը գալուն պէս, ամէն բան երգի կը փոխուի, յարեց Մանուկենց Համբարը:

— Ամէն բան սէր է այս մարդուն մէջ, պատասխանեց Մակարենց Սերգօն, ու իրարու նայեցան ամէնը:

Վարդապետին շուրջ սիրտերը միացած իրարու, կը զգային միեւնոյն ուրախութիւնը:

Նոր մթնոլորտ մը:

Մարդ բան չէր հասկնար, միայն թէ, ամէնն ալ՝ թեթեւ ու հանդարտ, կախուած վարդապետին շըրթունքներէն, մտիկ կ'ընէին [illegible]

[illegible]

...մէջ, կը միացնէր իրարու:

Սէրը, կարծես այս ձայնովը կ'արթննար:

Տաքցեր էր մթնոլորտը: [illegible] կուգար այս անծանօթ հրապոյրը:

Երջանկութի՞ւնը...

Պարզ բան մը... սրտերու [illegible] խումը: Ու յանկարծ, կը [illegible] աշխարհը ու կը գեղեցկանայ: [illegible] մէջ էր, ան՝ ուր որ երթային, կ'ապրէր իրենց հետ:

Անուշ բան մըն է եղեր այս [illegible] կութիւնը, ու յանկարծ, երգի մը հետ կ'արթննայ: Հիմակ խորհրդաւոր է տեսարանը ու լեցուն հաճոյքով:

— Այսօր երգել կ'ուզեմ, ըսաւ Կոմիտաս վարդապետը, շատ երգել... [illegible] նոր զուարթութիւն մը կար [illegible] վրայ:

— Այո՛, ըսաւ ներկաներէն մէկը՝ ամէն մարդ կ'ըսէ թէ, երգելով [illegible] Կոմիտասը կը գտնէ իր [illegible]

— Բայց պայմանով մը, ըսաւ վարդապետը, նախ դուք ձեր [illegible] ներէն քանի մը կտոր պիտի երգէք [illegible]

ԱՐՄԷՆ ԱՆՈՅՇ
(Շար.)

''ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՐԻՒՆԸ ԾԾՈՂ ԻԺԵՐԸ,,

»»»» ० ««««

ԽՄԲ.— Երեւանի «Գրական Թերթ»ի Սեպտ. 28 թիւէն նոյնութեամբ կ'արտատպենք այս գրութիւնը որ կը կազմէ վերջին «մաքրագործում»ներուն պատճառաբանութիւնները, անշուշտ բոլշեւիկեան հասկացողութեամբ: Ինչպէս կը տեսնէք, ամէն ինչ կազմալուծուած, քայքայուած է Հայաստանի մէջ, եւ պատասխանատուները, «ժողովուրդի թշնամիները, իժերն ու սրիկաները» օրուան վարիչներն են, հին թէ նոր, երիտասարդ կամ տարէց, «անձնապաշտ» Խանջեանէն մինչեւ Ամատունին ու Գուլոյեանը.—

Վերջացաւ ՀԿ(բ)Կ կենտկոմի պլենումը: Պլենումը գտաւ, որ Հայաստանում թէ՛ տնտեսական եւ թէ կուսակցական ու կուլտուրական գործերը գնում են չափից դուրս վատ, որ գիւղատնտեսութիւնը քայքայման վիճակումն է, որ կառուցող արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնների շինարարութիւնը կանգ է առել, որ կուսակցական, քաղաքական գիծը նորից շեղուել է մեր կուսակցութեան գլխաւոր գծից: ՀԿ(բ)Կ կենտկոմի պլենումը ելնելով այս բոլորից, որոշեց հանել քարտուղարի պաշտօնից կենտկոմի քարտուղարներ Հ. Ամատունուն եւ Ստ. Ակոպովին:

Հայ ժողովրդի թշնամիները, սպեցիֆիկները, նացիոնալիստները, տրոցկիստները, թունաւոր իժերը տարիներ շարունակ ծծեցին հայ աշխատաւոր ժողովրդի արիւնը, բայց նրանց չյաջողուեց արիւնաքամ անել տաղանդաւոր ու հերոսական հայ ժողովուրդը, որովհետեւ մեծ Ստալինի արթուն աչքերը միշտ ու անընդհատ հետեւում են դաշնակների լծից ազատագրուած հայ ժողովրդի վերածնութեանը, որովհետեւ մեծ առաջնորդի պողպատէ ձեռքն անդուլ ղեկավարում էր մեր երկիրը՝ Խորհրդային մեծ Միութեան միւս հանրապետութիւնների ու մարզերի հետ միասին, որովհետեւ մեզ առաջնորդում էր Լենին-Ստալինի կուսակցութեան փողփողուն անմար դրօշը: Հայ ժողովրդին վնասելու, մեր երկրում կապիտալիզմը ռեստավրացիայի ենթարկելու, հակայեղափոխական տրոցկիստների, ֆաշիստ դաշնակների պատուէրը կատարելու վերջին փորձն արին մերկացուած հակայեղափոխական Հ. Ամատունին, Ստ. Ակոպովը, Ա. Գուլոյեանը, Ա. Մուղդուսին եւ միւսները: Նրանք հանդիսացան նացիոնալիստ հակայեղափոխական Ա. Յովհաննիսեանի, Հ. Կոստանեանի, Ս. Տէր-Գաբրիէլեանի, Ա. Խանջեանի դաւաճանական, զազրելի գործը շարունակողները: Ժողովրդի թշնամիներ Հ. Ամատունին, Ստ. Ակոպովը, Ա. Գուլոյեանը լաւ իւրացնելով իրենց հակայեղափոխական ուսուցիչների մեթոտներն ու պրիոմները, ամէն կերպ աշխատեցին հակայեղափոխական ըսպեցիֆիզմի, դաշնակիզմի, տրոցկիզմի դէմ պայքարելու աղմկարար ճառերը ու դիմակաւորուած խուճապի տակ, թուլցնել իրենց հակաժողովրդական, վնասարար դէմքը, դաւաճանեցին Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցութեանը:

Սակայն ինչպէս միշտ, այս անգամ նոյնպէս օգնութեան հասաւ մեր սիրելի մեծ առաջնորդի խորաթափանց, անվրէպ միտքը, որը շատ շուտ տեսաւ Հայաստանում գոյութիւն ունեցող նեխուածքը:

Խորհրդային Հայաստանն իրօք որ լենինեան-ստալինեան ազգային քաղաքականութեան փայլուն յաղթանակներից մէկն է. «Միայն Խորհրդային Իշխանութեան գաղափարն է, որ խաղաղութիւն բերեց Հայաստանին եւ տուեց ազգային վերածնունդի հնարաւորութիւն» (Ստալին):

Այսօր մենք ականատես ենք մեր երկրի արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնների աճին, սոցիալիստական կոլտնտեսային դաշտերի բարձր բերքատուութեանը, բովանդակութեամբ սոցիալիստական, ձեւով ազգային կուլտուրայի ծաղկմանը: Շատ են փաստերը, նրանք պերճախօս են, նրանք վկայում են այն մասին որ հայ բանւորը, հայ գիւղացին, հայ ազնիւ ինտելիգենցիան անվերադարձ կանգնել են Խորհրդային Իշխանութեան, Լենին-Ստալինի կուսակցութեան դրօշի տակ, որ նրանք ջանք չեն խնայում հասնելու նոր յաղթանակների, հասել են ու կը հասնեն այդ յաղթանակներին:

Սակայն պէտք է արձանագրել, որ մեր նուաճումների որակն ու քանակն այն չէ, ինչ որ պէտք է լինէր, եթէ հայ ժողովուրդի երդուեալ թշնամիները, դաշնակցական - տրոցկիստական իժերը չխանգարէին մեր ժողովրդի ստեղծարար աշխատանքին, եթէ նրանք տարիների ընթացքում չվնասէին:

Խոշոր են այդ վնասարարութեան հետեւանքները, վնասարարութիւն, որը շօշափել է մեր սոցիալիստական շինարարութեան բոլոր բնագաւառները եւ, որը գալիս է դեռեւս հակայեղափոխական Հայկազ Կոստանեանից: Ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ, որ մեծ Ստալինի անմիջական ցուցմունքներով Միութենական Ժողկոմխորհն ամէն տարի տասնեակ հարիւրաւոր միլիոն ռուբլիներ է տրամադրում մեր երկրի բարգաւաճման, նրա ծաղկման համար:

Ահա ձեզ «Սովպրէն» Կաուչուկի կոմբինատը, 100ավոր միլիոն ռուբլիների համամիութենական նշանակութիւն ունեցող շինարարութիւնը, որը շնորհիւ վնասարարական ղեկավարութեան (Ն. Կուրսել), կենտկոմում ծուարած նացիոնալիստական, տրոցկիստական ղեկավարութեան, այսօր կանգնած է պրավալի (փլուզում) առաջ:

Ի՞նչ պատահեց: Այնտեղ, Մոսկվայում, ԽՍՀՄ Ժողկոմխորհն ամէն ջանք գործ է դնում, չի խնայում դրամ, միջոցներ, շինանիւթ, այստեղ կաուչուկշինի ղեկավարները «նախագծերի բացակայութեան», «օբեկտիւ» պատճառաբանութեան տակ, անցկացնելով իրենց վնասարարական պրակտիկան, ձախողման են ենթարկում Ս. Կ. «Սովպրէն»ի շինարարութիւնը:

Ն. Կուրսելը — Ս. Տէր Գաբրիէլեանի արբանեակը, Ստ. Ակոպովի մերձաւոր բարեկամը: Խոստումներ ժողովրդին, մեր առաջնորդին, որ կաուչուկ կը տանք ամենաուշը 1937 թըւին, իսկ գործնականում ունենք այդ հսկայական ձեռնարկութեան քայքայուած վիճակ, վնասարարութիւն, ձգձգում:

Ահա եւ մի ուրիշ օբեկտ—Քանաքեռշինը, որը Հայաստանի արդիւնաբերական խոշոր օբեկտներիցն է: Շնորհիւ հակայեղափոխական վնասարարներ՝ Տէր-Աստուածատրեանի, Մէյէրի եւ միւսների, այսօր դրուած է չափից դուրս ծանր պայմաններում, որտեղ աշխատանքներն ու կառուցումները տարուել են այն հաշուով, որպէսզի ցոյց տրուի Քանաքեռգեսի, Սեւան-Զանգի կասկադի ոչ «շահաւէտ» լինելը: Պարզապէս ազգայնական, վնասարարական մի պրակտիկա, որ այսօր մերկացուած է ու ջախջախուած: Ստախանովեան շարժման անկումն եւս մի փաստ է վնասարարների գործունէութեան:

(Մնացեալը յաջորդով

...տեհութիւններու վրայ:

Ազգային ներկայ մարմինները, հետեւաբար, դժնէ կացութիւն մը ժառանգեցին: Ուրիշ ելք չկար չարիքը մեղմացնելու համար, բայց եթէ այս կամ այն նախարարին բարեացակամ միջամտութեանը ապաւինիլ՝ որպէսզի ստորադաս օրկանները դժկամակութեամբ չքննեն այս կամ այն Հայուն պարագան:

Բայց կացութիւնը աւելի վատթարացած է հիմա: Ազգայնական ալիքը, որ իր ճամբուն վրայ սկսած է բոլոր թումբերը փշրել եւ հալեցնել, պաշտօնական բարեացակամութիւնները դժուարացուցած մեզ հանդէպ գոյութիւն ունեցող բացառիկ վերաբերումով: Ու շատ բացառիկ աշխատանք պէտք է՝ որպէսզի մենք ալ չքշուինք ալիքէն:

Պիտի զիջանի՞նք ըմբռնել պատասխանատուութիւնը վայրկեանին: Պիտի զգա՞նք թէ բախտորոշ վայրկեաններ են հիմա, ու բացառիկ ճիգ կ'ուզեն մեզմէ:

Թեմական Առաջնորդ, Թեմական Խորհուրդ, Ռումանահայ Միութիւն բոլորը, բոլորը, պարտաւոր են իրենց կարելին ընել, ու անկարելին: Ոչ մէկ պատրուակ. ոչ մէկ չքմեղանք»:

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊԻ ՏՕՆԸ ԱՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կաթող. հրահանգին համաձայն, Թարգմանչաց 1500ամեակը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին, հոկտեմբեր 10ին: Արարողութիւնները տեղի ունեցան եռաձայն, ղեկավարութեամբ Պ. Աւետիս Քէչէճեանի: Երգչախումբը մեծ յաջողութեամբ երգեց շարականները: Այս առթիւ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ հոգեւոր թէ աշխարհական վաստակաւորներու համար: Օրուան բանախօսը ակամայ բացակայած ըլլալով, գրաւոր ղրկած էր իր բանախօսութիւնը, զոր կարդաց հոգաբարձութեան ատենապետը եւ որ մասնաւորապէս կը յորդորէր հայ մեծցնել մեր զաւակները:

Դժբախտաբար գաղութը կը փայլէր իր բացակայութեամբ, — հազիւ տասնեակ մը այրեր եւ 60ի մօտ պառաւներ: Հ. Մ. Ը. Մ.ի 20 գայլուկներ պահ մը ներկայ ըլլալէ վերջ անհետացան:

Թաղեցի

ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

—

Օդանաւային շինութեանց մասնագէտ ճարտարագէտ Պ. Վազգէն Անդրէասեան, Պուա Քոլոմպի արհեստասիրաց միութեան գիշերային դասաւանդութեանց իր մասնակցութիւնը կը բերէ երեք տարիէ ի վեր, իբրեւ ճարտարագիտական գծագրութեան դասախօս: Անցեալ շրջանին իրեն յանձնուած էր նաեւ վարժարանի մէջ շինուելիք օդանաւի մը յատակագծերու պատրաստութիւնը: Մեր հայրենակիցը այս տարի արժանացած է Սէնի նահանգապետութեան արծաթէ պատուանշանին, ու ստացած է Պուա - Քոլոմպի թաղապետութեան անդամներէն Պ. Լըֆէվրի մէկ նուէրը:

Պ. Անդրէասեան գործօն եւ եռանդուն մասնակցութիւնը կը բերէ հայկական կեանքին, եւ պետն է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի շրջանի սկաուտներուն: Պաշտօն մը որ կը կատարէ մեծ անձնուիրութեամբ եւ ձեռնհասութեամբ: Մեր ջերմ շնորհաւորութիւնները Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտ պետին:

Ս.

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

— ● —

Աշխատանքի եւ ճարտարարուեստի նախարար Պ. Վալէր Փոփ, որ մէկն է օտարներու խուժման եւ օտար աշխատաւորներու վտանգին դէմ կռուող միջոցներու դիմելու ամենաթունդ կուսակիցներէն ռուման. դահլիճին մէջ, Սիկէթի մէջ ըրած է բանախօսութիւն մը ուր ըսած է.

— «Փոքրամասնականներու մեծ թիւ մը ունինք: Միջազգային դաշինք մը ստորագրած ենք անոնց համար եւ գիտենք սրբութեամբ յարգել մեր ստորագրութիւնը: Ռումէն երկրի մէջ միեւնոյն իրաւունքը ունին բոլորը: Բայց ռումէն տարրը, որ պետութիւնն իսկ կը կազմէ, պարտաւոր է տիրապետող ըլլալ երկրին լայնքին, երկայնքին: Բոլոր այն փոքրամասնութիւնները որոնք երկրին մէջ էին 1918ին եւ ռումէն քաղաքացի դարձան եւ որոնք կ'ընդունին ռումէն աշխատաւոր տարրին գերակայութեան սկզբունքը, կրնան մեր կողքին աշխատիլ ազատ եւ անվնաս: Սակայն անոնք որ պատերազմէն յետոյ եկան՝ պէտք է որ մեկնին: Չափազանց շատ տեղեր կը գրաւեն: Ոչ մէկ բան կ'արգիլէ մեզի որպէսզի անոնց ըսենք թէ ցարդ ձեզ պահեցինք, բայց չենք կրնար պահել աւելի յետոյ: Նօսրացման գործունէութիւն մը պէտք է: Կառավարութիւնը կը ձգտի այդ բանին եւ պիտի յաջողի»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի 10 հոկտեմբեր Սէն Փիէռ տը Նանթի համբաւաւոր Ա. խումբը յաղթեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին 2 — 0ով, որուն բարոյական վրէժը լուծեց մեր պահեստին պարտութեան մատնելով Ս. Օ. Քուրնէօվի Ա. խումբը 4 — 1ով: Այս յաղթութեամբ տիրացաւ տրամադրուած սիրուն բաժակին:

Կիրակի 17 հոկտեմբեր Ա. խումբը պիտի մեկնի գաւառ դէպի արեւելք, Լիւէնէ (142 ք. մղոն հեռու) մրցելու տեղական Բասինկ քլիւպին դէմ: Ժամադրութիւն 12h. Gare de l'Est: Շոգեկառքը կը մեկնի ժամը 12.30:

Պահեստին պիտի մրցի Ի. Ս. Պագար Օթէյ տը Վիլի Ա. խումբին դէմ Քուրնէօվի մէջ. Ժամադրութիւն 1ին Փորթ տը լա Վիլէթ, առնել 50/71 թիւ օթօպիւս եւ իջնել Փարք տէ Սփօռ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» ● ««««

Ազատութեան գինիով գինովցած միւս Հայ կոմիտէներն ալ հետեւեցան միեւնոյն քաղաքականութեան: Դաշնակներու եւ Իթթիհատի միջեւ համաձայնութիւն կնքուած ըլլալէն շատ առաջ, Հնչակ կոմիտէն սկսաւ ծայրայեղ գործունէութեան: Այս Հայ կոմիտէներուն ուժ տուին ու միացան նաեւ ուսուցիչներ, եկեղեցականներ եւայլն: Հայ յեղափոխութիւնը ընդհանրացնելու համար բոլոր Հայերը միակամ գործի լծուեցան:

Օր մը Թալէաթ փաշա հետեւեալ կերպով արտայայտուեցաւ այդ մասին.

— «Մտածեցէք: Հայկական կազմակերպութիւնները, պետութեան մէջ պետութիւն մը պէս իրենց գոյութիւնը կարծես չրաւէր, բոլոր Հայերը, Դաշնակներ, Հնչակներ, քահանաներ, ուսուցիչներ, խմբագիրներ եւ արուեստագէտներ սոսկալի փրոփականտի մը սկսան: Այդ փրոփականտը այնքան յանդգնութեամբ եւ համարձակութեամբ տեղի կ'ունենար եւ որեւէ երկրի մէջ չէր կրնար պատահիլ: Հայ եկեղեցիները, դպրոցները, լեմերը, լրագիրները ուղղակի այդ քարոզութեանց կը ծառայէին: Ոչ մէկ յօդուած, ոչ մէկ քարոզ, ոչ մէկ թատրոն զուրկ կը մնար հայկական անկախութեան քարոզութենէն»:

Այդ թուականը երազի տպաւորութիւնը կը թողու մարդուս վրայ: Հայ կոմիտէներու հանդէպ Իթթիհատ Թէրաքքըի միակ յանցանքը չափազանց մեղմ եւ ներող գտնուիլն է: Երբ խելքը գլուխը գալով գործունէութեան սկսելու որոշումը տուաւ, շատ ուշ էր: Հայ կոմիտէները արդէն օգտուելով Անատոլուի մէջ անկախ Հայաստան մը ստեղծել կ'ուզէին եւ պատմութիւնը ուրանալով մեր արեւելեան նահանգներուն Հայերու պատկանած ըլլալը առաջ կը քշէին:

Ի հարկէ, Հայեր, այս գործին մէջ Ռուսիայէն, Անգլիայէն եւ Ֆրանսայէն կը քաջալերուէին: 1908ին Սահմանադրութեան հռչակումէն վերջ այդ երեք պետութիւնները Հայերու հետ միացած Օսմանեան պետութեան դէմ թշնամական քաղաքականութիւն մը կը հետապնդէին:

Հոս Հայ ըսելով պէտք է պատկերացնել Հայ Կոմիտէներու գործունէութիւնը: Այդ կոմիտէները, առաջին անգամ ըլլալով 1909ին իրենց կազմակերպած Ատանայի դէպքին հրապարակ եկան: Ատանայի մէջ, կառավարական ուժերէն աւելի Թուրք ժողովուրդը գործունէութեան անցնելով կոմիտէներու արիւնոտ ձեռնարկները արիւնով խեղդեց:

Հայ կոմիտէները երբ տեսան որ այդպէս մասնաւոր եւ առանձին դէպքերով պիտի չկրնան իրենց նպատակները իրագործել, Դաշնակ կոմիտէի գլխաւորութեամբ ընդհանուր ապստամբութեան մը պատրաստութեան ձեռնարկեցին: Ռուսիոյ օգնութեամբ այդ շարժումը արագ կերպով առաջ տարուեցաւ:

Ձեռքը զէնք բռնող բոլոր Հայերը կը կազմակերպուէին եւ զինուորական կրթութիւն կը ստանային: Ամերիկայի կամ Եւրոպայի մէջ ռումբի շինութիւն սորված եւ զինագործ Հայեր երկրի բոլոր մասերուն մէջ փամփուշտ, ռումբ եւ զէնք կը պատրաստէին եւ զինարաններ կը հաստատէին:

Հակառակ սակայն այդ սոսկալի աշխատութեանց եւ ջանքերու, Հայերու մեծամասնութիւնը չուզեց այդ կազմակերպութեանց մէջ մտնել եւ նախընտրեց խաղաղութեան մէջ ապրիլ: Ատոր վրայ Դաշնակները սկսան բռնութիւն եւ ճնշում ի գործ դնել: Կոմիտէի պետերը անձամբ սկսան հայկական գիւղերը շրջիլ, դնելով մասնաւոր պահանջներ, որոնց ամէնէն գլխաւորը կոմիտէին անդամագրուիլն ու որոշ տուրք մը վճարելն էր: Անկէ վերջ իւրաքանչիւր գիւղացիէն կը պահանջուէր զէնք մը գնել: Որովհետեւ ամէն կողմ սկսուած էր զէնքի բաշխումը:

Կոմիտէներու այդ պահանջներուն հակառակողները սոսկալի պատիժներու կ'արժանանային: Այդ պատիժներու թեթեւագոյններն էին՝ հեռացում իրենց գիւղերէն, զրկում ժառանգութեան եւ ամուսնութեան իրաւունքէն. իսկ աւելի ծանր պատիժները՝ ծեծ, բանտարկութիւն եւ մահ: Եկեղեցականներու կողմէ տրուած կրօնական պատիժներն ալ կոմիտէներու գործին կուգար:

Խեղճ հայ ժողովուրդը այդ բռնութեանց եւ ճնշումներու ինչպէ՞ս պիտի դիմանար ու հանդուրժէր: Թուրք պաշտօնեաներու դիմում կատարելը կոմիտէներու աչքին հայ ժողովուրդին դէմ գործուած ամէնէն ծանր պատիժը կը նկատուէր եւ այդպիսիները մահով կը պատժուէին: Այդ պատճառով ամբողջ հայ ժողովուրդը կը գտնուէր Դաշնակներու ազդեցութեան ու բռնութեան տակ:

Այդ կերպով Դաշնակներու յեղափոխական շարժումներուն ամէնէն աւելի հակառակ եղողներն անգամ ստիպուեցան անդամակցիլ այդ կուսակցութեան: Զարմանալին այն է սակայն որ, այդ կուսակցութեան նոր անդամագրուողները, անգամ մը պետութեան դէմ գործի լծուելէն վերջ, հիներէն շատ աւելի բուռն կ'ըլլային:

Միւս կողմէ երբ նկատի առնուի նաեւ որ Հնչակ կոմիտէն ալ տենդագին մէկ աշխատանքի նուիրուած էր, զարմանալի չի թուիր պատերազմի նախօրեակին Հայերու կողմէ Օսմանեան կայսրութեան դէմ պատրաստուած ընդհանուր ապստամբական շարժումը:

Դաշնակ կոմիտէի ծրագրին երկրորդ մասը կը վերաբերէր զինուորական կրթութիւն ստացած հայկական հրոսախումբերու պատրաստութեան: Պալքանեան պատերազմէն վերջ արդէն Օսմանեան կայսրութեան ոչ — քրիստոնեայ հպատակներն ալ զինուորագրուելու իրաւունքը կը ստանային. հետեւաբար կոմիտէի այդ ծրագրին ու մտահոգութիւնը ինքնին լուծուած կ'ըլլար:

Երրորդ կէտը զէնքերու հայթայթումն էր: Եւ շնորհիւ «քափիթիւլասիոն»ներու դրած պարտադրանքին, դիւրաւ կը լուծուէր նաեւ այդ խնդիրը:

(23)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԼՈՒՍԱԴԻՄԻՆ

(ՎԻՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» ● ««««

Առիւծ Գեւօն զարմանալի սառնութեամբ լսեց ընդդիմախօսութիւնները, նոյնիսկ ձայնը չբարձրացուց: Երբ գիւղացիներու վրդովմունքը հետզհետէ հանդարտեցաւ, Առիւծ Գեւոյի նշանին վրայ, Ապրօն գրպանէն թուղթ մը հանելով կարդաց անունները այն գիւղացիներուն, որոնք այս կամ այն կերպով պիտի մասնակցէին համայնական արտի աշխատանքներուն:

Առիւծ Գեւոյի անունը ցուցակի վերի գլուխը բազմած էր: Երկու տարով մեծ արտը կը յատկացնէր այդ նպատակին, տարին երկու եզ չորս օրով եւ մէկ աշխատաւոր նոյնքան օրուան համար. իսկ սերմանացանի հաւաքման կը մասնակցէր մէկ չանախ ցորենով:

Գիւղացիները զարմացած իրարու կը նայէին: Եթէ Առիւծ Գեւօն այդքանը ինքնաբերաբար կուտար, այլ ինչո՞ւ համար ըրած զոհողութիւնը քանի մը անգամ կրկնապատկելով վերջ չէր տար այդ խնդրին, որ այնքան անախորժութիւններու պատճառ եղած էր: Յաջորդ անունը Ռէս Ցակոբինն էր, գիւղի ունեւորներէն մէկը: Անոր յաջորդեց Տէր Նշանի անունը:

Հասան աղայի փետրաթափ լինելէն վերջ, այս երկուքի դիրքը հիմնովին փոխուեցաւ: Տէր Նշան, ինչպէս ատեն մը Հասան աղայի շուրջը կը դառնար, անոր խելքով կը մտածէր եւ անոր բերնով կը խօսէր, յանկարծ կոնակ դարձուցած երէկուան բէկին, Առիւծ Գեւոյի շուրջը սկսաւ դառնալ, անոր գովքը երգելով ամէն տեղ:

Ռէս Ցակոբը թէեւ պաշտօնէն հրաժարած, կը մնար ընդդիմադիրներու պարագլուխը: Առիւծ Գեւոյի եւ անոր մէջ խուլ հակառակութիւն մը գոյութիւն ունէր, բայց եւ այնպէս Ռէս Ցակոբ, խորամանկ աղուէս մը, գիտէր վարուելու կերպը: Ի զուր չէր անցած ինը տարիներու փորձառութիւնը եւ սերտ կապակցութիւնը կառավարական շրջանակներու հետ: Պէտք էր սպասել յարմար առիթի մը, երբ առանց վախի կրնար ատամները ցոյց տալ:

Իսկ մինչ այդ՝ համբերութիւն, առերեւս բարեկամութիւն պէտք էր ցուցնէր: Երբ անգամ մը մազէ կամուրջը անցնէր ...:

Տէր Նշանն ու Ռէս Ցակոբն ալ առանց նկատողութեան ընդունեցին իրենց վրան դրուած բեռը: Եթէ Ռէս Ցակոբի նման մէկը առանց ձայն ձուն հանելու կ'ենթարկուէր, այլեւս գիւղացիներուն ի՞նչ խօսք կը մնար խօսելու: Իրարու ետեւէ անունները կարդացուեցան եւ բողոքի ձայն մը չբարձրացաւ:

Գիւղական կեանքի մէջ որոշելու եւ իրագործելու մէջ բաւական խոշոր տարբերութիւն մը կայ: Եթէ համայնական խնդրի մը մասին գիւղացին կրաւորական անտարբերութիւն կը յայտնէ, սակայն իրագործումը եթէ անհատական զոհաբերութիւն կը պահանջէ, այդ պարագային, կրաւորական գիւղացին կը դառնայ աքթիւ հակառակորդ մը խուսափելու համար ո եւ է աշխատանքէ կամ աջակցութենէ: Ոչ գաղափարի մեծութիւնը, եւ ոչ ալ համայնքի շահը կրնան չէզոքացնել անոր մէջ արմատացած անհատական վաստակի զգացումը:

Համայնական արտի իրագործումը առաջին քայլին իսկ բազմատեսակ դժուարութիւններու հանդիպեցաւ: Ոմանք կը խուսափէին աշխատելէ, ուրիշներ եզներ չէին ղրկեր, շատեր չէին ուզեր մէկ չանախ սերմնացան տալ, որ ինքնին չնչին արժէք մը կը ներկայացնէր: Անգամ մը գործի անցած, այլեւս ընկրկելու մասին չէր կրնար մտածել Առիւծ Գեւօն: Ծեծը, մտրակը իրենց դերը կատարեցին, ու յաջորդ աշնան երբ կալը վերջացաւ ու համայնական արտի ցորենը ամբարեցին դպրոցի սենեակին մէջ, նոր միայն յայտնի եղաւ, որ այդ տարուան բերքով ուսուցիչի տարեկան թոշակը ապահովուած էր:

Ասով մէկտեղ, ամէն տարի համայնական արտի շուրջ միեւնոյն դժուարութիւնները ծագեցան, միեւնոյն խստութիւնները եւ ծեծը շարունակուեցան:

Ալաշկերտի հայ գիւղացիի կեանքը զգալիօրէն կը փոխուէր: Տարիներէ ի վեր երկրէն հեռացած պանդուխտները կը վերադառնային տուն, իրենց հետ բերելով նոր սովորութիւններ, նոր մտքեր, գիւղատնտեսութեան զարգացման համար նոր միջոցներ:

Կովկասի մէջ յեղափոխական եւ մարտական դաստիարակութիւն ստացած, հասարակական եւ հաւաքական աշխատանքի ընդունակ այդ երիտասարդները գիւղերու մէջ աչքի զարնող ղեկավարներ դարձան, Առիւծ Գեւոյի վստահելի աշխատակիցները:

Տեղական հարցերու շուրջ համայնական ժողովները իրարու կը յաջորդէին: Ինչպէս Խաստուրի Ռէս Ցակոբը, նոյնպէս շատ մը գիւղերու ռէսերը փոխուեցան, ու անոնց տեղը գրաւեցին հասարակութեան վստահութիւնը վայելող անհատներ:

Այլեւս գիւղերու մէջ մունջ մարդ չէր մնացեր: Ամէն մարդ կը խօսէր, կը բողոքէր, իր իրաւունքը կը պաշտպանէր, թէկուզ իր իրաւունք համարածը լինէր ուրիշի մը լինելիք անիրաւութիւնը: Գիւղական ժողովներու մէջ ամէնէն շատ կը խօսուէր ջրի մասին, որ երկրագործի կեանքին առանցքն է, գոյութեան հիմքը:

Ամէն տարի հարիւրաւոր կռիւներ կը ծագէին գիւղերու մէջ այդ խնդրի շուրջ: Կոտրուած գլուխներ, իրարու դէմ այրել, գիւղական թայֆաներ, ասոնք բոլորը հետեւանք էին ջրբաշխի կաշառակերութեան եւ ունեւորներու կաշառք տալու կարողութեան: Արտերու ջուրը չարաշահութեան միջոց մըն էր ջրբաշխի գրպանը լեցնելու:

Աշնան ժամանակ, Ջէտկանի մէջ արտերը ջրելու շուրջ մեծ կռիւ մը ծագեցաւ ու այդ խնդիրը հասաւ Բագրեւանդի կոմիտէին: Առիւծ Գեւօն՝ Թոփալ Սատանան հետը վերցնելով գնաց Ջէտկան, տեղին վրայ հարցը կարգադրելու:

Ինչպէս ամէն գիւղի մէջ ալ տեղի կ'ունենար, Ջէտկանի ջրբաշխը որբեւայրի կնոջ մը իրաւունքին կէսը գողնալով, ջուրը դարձուցած էր գիւղի հարուստներէն Աստուրի արտին վրայ:

Անիրաւուած որբեւայրիի ազգականները եւ գիւղի չքաւորները միացած պաշտպան կանգնեցան անոր եւ խնդիրը հասցուցին «կոմիտէին»:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ԿԱԹԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ՕԴԸ ՀԱՆՈՒԵՑԱՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Ո՞վ կը վճարէ յեղափոխութեան ծախքերը

Յեղափոխական գործողութիւնները կը շարունակուին Պաղեստինի մէջ, օրէ օր սաստկանալով։ Առջի օր դժոխային մեքենայ մը պայթեցաւ Նաֆայէն 20 մղոն հեռու, օդը հանելով կառախումբ մը։ Մինչ ուղեւորները սարսափահար դուրս կը նետուէին ջարդուփշուր վակոններէն, հանդիպեցան անծանօթներու կրակին։ Վերջին լուրերու համաձայն երեք դիակներ գտնուած են կառախումբի բեկորներուն մէջ։

Միեւնոյն օրը օթոքար մը յարձակման ենթարկուեցաւ Երուսաղէմ - Եաֆա ճամբուն վրայ։ Արաբ մը եւ հինգ Հրեաներ վիրաւորուեցան։ Դարձեալ նոյն օրը անծանօթ մը Երուսաղէմի մէկ սրճարանին մէջ ձգեց ռումբ մը, որ երկու ռումբ կը պարունակէր։ Պատրոյգ մը վառած էին, բայց մարած էր առանց պայթեցնելու ռումբը։ Նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը, ոստիկանները այսուհետեւ երկ - երկու առընթեր պիտի ունենան, փոխանակ մէկի։ Երուսաղէմի բոլոր սինէմաները եւ սրճարանները փակուած են։ Բնակիչները ժամ առաջ տուն վերադառնալու հրաման ստացան։

*** Պաղեստինի կառավարութեան հրամանով, խուզարկութիւններ կատարուեցան Երուսաղէմի արաբական դրամատան մէջ, որուն տնօրէնը փախած էր, բայց յետոյ ձերբակալուելով հեռաւոր կղզի մը աքսորուեցաւ։ Այդ խուզարկութեանց հետեւանքով, հաստատուեցաւ թէ դրամատունը գաղտնի վարկեր կը պահէր արաբական կոմիտէին անունով, մինչեւ 100.000 ոսկի։ Այս գումարին կարեւոր մէկ մասը դրաւուեցաւ բրիտանական իշխանութեանց կողմէ։ Երուսաղէմի արաբերէն «Ալ Տիֆաա» թերթը կը գրէ թէ Իրաքի կառավարութիւնը վերջին տարիներու ընթացքին 20.000 ոսկի յատկացուցած էր, հականգլիական եւ հակասիոնական քարոզութեանց համար։

Խուզարկութիւններ կատարուեցան նաեւ արաբական կոմիտէի որբանոցին մէջ, որուն համար կ'ըսեն թէ իբրեւ կեդրոն կը ծառայէր ահաբեկչական կազմակերպութեան։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

21 ՆՈՐ ՄԱՀԱՎՃԻՌՆԵՐ արձակուեցան Խ. Միութեան մէջ, վերջին 24 ժամուան ընթացքին։ Մեղադրանքը միշտ նոյնն է, — լրտես, հակայեղափոխական, խափանարար եւայլն։

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ դատուած 17 հակաֆաշականներէն հինգը դատապարտուեցան 12 տարուան բերդարգելութեան, մէկը՝ տասը տարուան, մէկը՝ չորս տարուան, երեքը՝ երեք տարուան եւայլն։ Չորս հոգի ալ անպարտ արձակուեցան։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 10րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի Նոյեմբեր 8ին, Փարիզի մէջ։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ մղուած պայքարին առթիւ, Լիոն հաստատուած Իտալացիները պատուիրակութիւն մը ղրկեցին Պ. Էրիոյի։ Երեսփ. ժողովին նախագահը յայտնեց թէ շատ բարդ է օտարականներու խնդիրը, թէ ինք իր կարելին պիտի փորձէ, որպէսզի ծրագրուած կանոնագիրը ապահովէ Ֆրանսայի շահերը եւ անհրաժեշտ երաշխաւորութիւններն ընծայէ օտար աշխատաւորներուն։ «Ֆրանսա պիտի պահէ իր հիւրընկալութեան աւանդութիւնները։ Եթէ օտար պարկեշտ աշխատաւորներ անիրաւութեանց ենթարկուին, կրնաք ապաւինիլ իմ աջակցութեանս»։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը 1.150.000 ոսկիի նոր վարկ մը բացաւ, հետեւակագօրքի երեք նոր վաշտեր կազմելու համար, իւրաքանչիւրը 700 զինուորներով։ Միեւնոյն ատեն պիտի գնուին 18 նոր օդանաւեր։

ՍԱԿԱՐԱՆԸ ՊԻՏԻ ՓԱԿՈՒԻ շաբաթ օրերը, Նոյեմբերի եւ դեկտեմբերի ընթացքին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ Միութեան կեդրոնատեղին բաց է ամէն Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 6.30էն 9, ուր կրնան դիմել բոլոր անդամներն ու համակիրները, ամէն կարգի տեղեկութեանց համար 3, Boulevard Dugommier Ա. յարկ։

ՊԱԼՈՒԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին սովորական սրահին մէջ։

ԻՍԻԻ Երիտ. Միութեան Թէյասեղան-խնջոյքի վիճակահանութեան յետեւեալ թիւերը շահած են.

396 Մուսա Լերան քառասուն Օրերը (2 հատոր), 627 ինքնահոս գրիչ մը, 535 Զօր. Անդրանիկի նկարը, 638 վիճակահանութեան տոմս մը (100 ֆրանքնոց), 792 գորգ մը։

Ստանալու համար դիմել 20 պիս Րիւ տը լա Տէֆանս Պ. Ս. Միսաքեանի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարեգործականի Երիտ. ընկերակցութեան հրապարակային դասախօսութիւնը այսօր, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին Բարեգործականի տունին մէջ, 22, Rue Petit St. Jean։ Պիտի խօսի Պ. Կ. Ռուշանեան։ Նիւթ՝ «Հիւանդութիւն մը՝ որ առաքինութիւն նկատուած է»։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վաղը, կիրակի, 17 Հոկտ. առաւօտեան, Ժան Կուժոնի Հայոց Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյն մէջ, պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի դարաւոր Հաճընի բազմահազար ժողովրդեան նահատակման 17րդ. տարելիցին առթիւ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղի դպրոցը վերաբացուած է Հոկտեմբերի սկիզբը Հայ Ակումբին մէջ։ Այս առթիւ կը խնդրուի ծնողներէն, ժամանակին արձանագրել իրենց զաւակները։

Հ. Յ. Դ.

Դաշնակ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ ընկ. Գրիգոր Միւնեբրիտեանի բնակարանը (Քամբ. Յրէզ), կիրակի ժամը 4ին։ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին։ կարեւոր օրակարգ։ Պատգամաւորներու ընտրութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրերով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի 17 Հոկտ., երեկոյեան ժամը 8ին, «Շահբիկեան» սրահին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ԽՐԻՄԵԱՆ»(?) ԿՈՄԻՏԷԻՆ

17 ՀՈԿՏ., ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8, Rue Danton. Մէթրօ Սէն Միշէլ կամ Օտէօն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ՔԱԼԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Վ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԵՒ Ա. ՋԱՄԲԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդ Զ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, (ջութակ), Ընկ. ՌՈՒԶՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (երգ)։

Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 3 ֆրանք։

“Հ. Յ. Դ. ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՄԲԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Անիէռի քաղաքապետարանի Նորակառոյց շէնքին մէջ (Salles Municipales du centre administratifet Social)։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԵՆ

ԸՆԿ.ՆԵՐ ՏՔԹ. ՔԻԹԻՐԿԵԱՆ ԵՒ Վ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կ'արտասանեն Զ. Ղարիպեան եւ Պ. Կարապետեան։ Կը մասնակցի Եփրատ Նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Տ. Օնոսեանի։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս։ Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

Կը մասնակցին Տէր եւ Տիկին Արայ Պարթեւեան (ջութակ եւ դաշնակ), Օրիորդ Գաղազեան (պար)։

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու համար 2 ֆրանք

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետութեան շէնքին մէջ։

ՊՈՌՏՈՅԻ ՄԷՋ

16 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» ակումբին մէջ, Սընօն։

Կը նախագահէ Ընկեր Կ. ՏՕՆԷՐԵԱՆ

Կը բանախօսէ Ընկեր Ա. ՔԷՆՏԷՐԵԱՆ

Պիտի նուագէ ջութակահար Ա. Գ. Մեսումենց (Մելքոնեան)։

Կ'երգէ ճարտարագէտ-ելեկտրագէտ Պ. Վահէ Պաղտասարեան

Կ'արտասանեն Օր. Ե. Վարդանեան եւ Մ. Յակոբեան

Հանդէսէն վերջ խնջոյք։

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՈՅԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէսօր վերջ ժամը 2ին, Պառ էնթէրնասիոնալի մէջ։

Կը խօսի Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ Հոկտ 24ին։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ Հոկտ. 30ին։

ՍԷՆԹԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ Հոկտ. 31ին։

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ 40Է ԱՒԵԼԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՄԱՀ ՎԻՊԱԳԻՐ ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՕՕԱՄԵԱԿԻ

հանդէսը պիտի տօնուի մեծ պատրաստութեամբ 31 Հոկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ, 24, Rue Saint Victor Paris (5me.) Métro Maubert-Mutualité։

Տեղի պիտի ունենան ճառեր, արտասանութիւններ, խմբերգ, մեներգ, ջութակ եւ դաշնակ ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ։

ՄՈՒՏՔ 10, 5 ԵՒ 3 ՖՐԱՆՔ

Ոչ ոքի տոմսակ պիտի ղրկուի։ Այժմէն կարելի է տոմսակ ձեռք բերել «Յառաջ»ի եւ «Ալպագայ»ի վարչութեանց մօտ, գրատուն Հրանտ Սամուէլ, (51, Rue Monsieur Le Prince), Պ. Վ. Խարճանեանի գրասենեակը (44, Rue Lafayette) եւ Պ. Ե. Յարութիւնեանի մօտ (13, Rue d'Orsel)։

Ուրիշ մանրամասնութիւններ յառաջիկային։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոխանակութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՈՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ_ՃԱՇԱՐԱՆ

Sphinx

2, Rue Boutebrie, Paris(5)

Tél, Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ

Անարատ օղի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ)։

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն։ դիւրամատչելի գին։

“ՇԻՐԱԿ„ Արեւելքի միակ իսկական օղին է անզուգական։ Անմրցելի։ Անփոխարինելի։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով։ Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ։ Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները։

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, 50, Bld. Longchamp, Marseille

Tél.: National 13-16

Հ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵԼԻՔԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն. համար։ Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով։ Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն։ Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

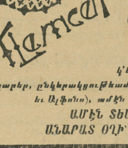

TLEMCEN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ—ՃԱՇԱՐԱՆ

ՏՆՕՐԷՆ՝ SELADJI

4 Rue Sainte Beuve

(133 Bld. Raspaili անկիւնը)

Հեռաձայն Littré 89-13

Նշանաւոր պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՔՐԻՍ կ'երգէ եւ կը պարէ արեւելեան երգեր եւ պարեր, ընկերակցութեամբ հայկական նուագախումբի (Հայկ եւ Ալֆոնս), ամէն երեկոյ ժամը 8էն սկսեալ։

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԽՄԻՉՔՆԵՐ։

ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻ՝ թարմ աղանդերներով։

Մարսիլիահայ կազմակերպութիւններու ուշադրութեան

Մարսիլիահայ Մշակութային Միութեան հովանաւորութեամբ յառաջիկայ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 28ին, կիրակի կէսօրէ ետք, Սալ Փրաթի մէջ, մեծ պատրաստութեամբ եւ արտակարգ շուքով պիտի տրուի նուագահանդէս մը՝ ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Գ. Ալեմշահի։ Յանձնախումբը կը խնդրէ բոլոր մարսիլիահայ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը եւ չխաչաձեւել զայն։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՂԱՐԱԲԱՂ-ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՀԱՅՐԵՆ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին Societés Savantesի սրահին մէջ 28 Rue Serpente

Կը խօսի Փրոֆ. Ն. ԱԴՈՆՑ

Նիւթ՝ Ղարաբաղի եւ Զանգեզուրի անցեալը։

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 2 ֆրանք։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Պէլվիլի Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբին կողմէ

Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ

Այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 120 Bld. Belleville, մէթրօ Belleville

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Ծախսերու մասնակցութիւն 3 ֆրանք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Լալայ...

Օրիորդը ոչինչ չը լսեց։

— Լալայ... կրկնուեցաւ ձայնը,— ես չեմ թողնի, որ դու Սօնայի մօտ գնաս... ես կ'ազատեմ քեզ...

Նա յետ նայեց, տեսաւ, իր մօտ կանգնած էր Վարդանը։

— Հա, ազատիր ինձ... խօսեց նա, դեռ առանց սթափուելու իր առաջին խռովութիւնից — ազատիր, տար մի ուրիշ երկիր, այստեղ վատ է... այստեղ շատ վատ է...

Երիտասարդը նստեց նրա մօտ։

Նրանք մի քանի րոպէ մնացին լուռ. խօսք չէին գտնում խօսելու։ Լալան տակաւին խորին յափշտակութեան մէջ, մտաբերում էր այն սոսկալի տեսիլքը, որ այնքան վախեցրեց նրան։ Վարդանը մտածում էր, թէ ինչո՞ւ այդ անմեղ, անփորձ աղջիկը աղաչում էր հեռացնել իրան հայրենի աշխարհից, ուր նա այնքան սիրուած էր ընտանիքից. ինչո՞ւ ցանկանում էր նա մի ուրիշ, հեռու երկիր գնալ։

Միթէ՞ սէրը, սիրած տղամարդի սէրը ձգել էր նրան այս ցնորքների մէջ։ Բայց սէրը դեռ եւս նրա համար մի անորոշ եւ մթին զգացմունք էր։ Երիտասարդը հարցրեց.

— Ինչո՞վ վատ է այդ երկիրը։

— Վատ է, շատ վատ է, պատասխանեց նա տխրութեամբ լի ձայնով. — տեսնո՞ւմ ես այդ գերեզմանը։

Նա ցոյց տուեց Սօնայի գերեզմանը։

— Գիտե՞ս ով է դրած նրա մէջ։

— Գիտեմ...

— Գիտե՞ս, ինչպէս մեռաւ նա։

— Գիտեմ...

— Ես չեմ ուզում Սօնայի պէս մեռնել, Վարդան, ես վախենում եմ թոյնից... վախենում եմ գերեզմանից...

Կրկին խեղճ աղջկայ աչքերը լցուեցան արտասուքով։

— Ինչո՞ւ ես կարծում, Լալայ, թէ դու էլ Սօնայի պէս բախտ կ'ունենաս, հարցրեց երիտասարդը նրա ձեռքից բռնելով։ — Այդ մի ցաւալի դէպք էր, որ ամէն աղջկայ հետ չէ պատահում։ Ինչո՞ւ ես դու մտածում, որ մի եւ նոյնը կարող է քեզ պատահել։

— Ես այդ միշտ մտածում էի... միշտ սպասում էի... հէնց այն օրից, երբ սկսեցի հասկնալ թէ ինչու են ինձ տղայի հագուստով պահում... Այստեղ աղջիկ լինելը Աստուծոյ պատիժն է... մի յանցանք է... մանաւանդ սիրուն աղջիկ լինելը... Լսիր, Վարդան, ես մի ծանօթ աղջիկ ունէի, որին շատ սիրում էի, նա շատ լաւ աղջիկ էր եւ մեր դրացին էր։ Մայրը ամէն օր ծեծում էր նրան, թէ ինչու նա սիրուն ծնուեց, թէ ինչու նա օրէօր գեղեցկանում էր։

«Դու, ասում էր մայրը, մեր գլխին մի պատուհաս կը բերես»... եւ Նարգիսը լաց էր լինում. — այդպէս էր նրա անունը։ Մայրը չէր թողնում Նարգիսը, որ նա իր երեսը լուանայ, որ մազերը սանդրէ եւ միշտ պատառոտած հագուստով էր պահում։ Վերջը Քրտերը տարան Նարգիսին։

Քանի օր առաջ ես տեսայ նրան, ախ, որքան տգեղացել էր... այժմ նա սիրուն չէր... Ասում էր, Ստեփանիկ, շատ վատ է Քրտին կին լինելը... եւ լաց էր լինում...

Լալան ինքն էլ սկսեց լաց լինել. երբ մի փոքր հանգստացաւ, հարցրեց.

— Վարդան, դու ինձ այստեղից կը տանես, այնպէս չէ՞։

— Կը տանեմ, միամիտ կաց։

— Շուտ տար, կ'ուզես, հէնց հիմա տար, ես կը գամ քեզ հետ, ուր որ տանելու լինես։

— Մի քանի օր սպասիր, Լալայ, մինչեւ հօրդ հետ կը խօսեմ։

Այսպէս նստած, նրանք երկար եւ երկար խօսում էին գիշերային մթութեան մէջ, մինչեւ տխրութեան ըղձացմունքը տեղի տուեց սիրոյ բերկրութեան զգացմունքին։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 17 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 17 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3553 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իտալիա պիտի խաղէ՞ իր կամաւորները

Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնախումբին գումարման առթիւ, որուն մէջ Անգլիա եւ Ֆրանսա կրկին պիտի պահանջեն որ Իտալիա եւ Գերմանիա Սպանիայէն ետ քաշեն իրենց կամաւորները, Պ. Իտըն՝ Անգլիոյ արտաքին նախարարը լուրջ ազդարարութիւն մը ուղղեց Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի: Նախարարը բացէ ի բաց հաստատեց թէ Մեծն Բրիտանիա թոյլ պիտի չտայ որ վտանգուի իր կայսրութեան կենդանի երակը՝ Միջերկրականէն մինչեւ Մայր-Արեւելք: Այս առթիւ բացատրեց թէ տարբեր բան է ոչ-միջամտութիւնը՝ Սպանիոյ մէջ — որուն հաւատարիմ կմնայ անգլիական կառավարութիւնը — եւ ոչ-միջամտութիւնը Միջերկրականի մէջ, որ բոլորովին տարբեր հանգամանք ունի Մեծն Բրիտանիոյ համար: Առանց արտասանելու Մինորքայի անունը, Պ. Իտըն հաստատեց թէ Անգլիա անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, որպէսզի Մուսոլինի խարխուլ չդարձնէ այդ կղզին ալ, ինչպէս բրած է Պալէարեան կղզիախումբի միւս մասերուն մէջ: Նախարարը չյիշեց նաեւ սպանիական Մարոքի անունը, բայց իր խօսքերէն բացորոշ կ'երեւար թէ որ եւ է գերմանական տիրապետութիւն սպանիական Մարոքի մէջ, Ճիպրալթարի դէմ դիմաց, ուժգին ընդդիմութեան պիտի հանդիպի, նոյնիսկ ընդհանուր պատերազմի գնով:

Պ. Իտըն այս ճառը խօսեցաւ պահպանողական ժողովի մը մէջ, որուն անդամներէն իւրաքանչիւրը երկու շիլին վճարած էր, ունկնդրելու համար: Սկսելով միջամտութեան հարցէն, նախարարը բացատրեց թէ պատմութիւնը կ'ապացուցանէ որ քաղաքացիական պատերազմներու մէջ օտար միջամտութեամբ շահուած յաջողութիւնները տեւական չեն: Այս առթիւ յիշեց Ուէլինկթընի դուքսին խօսքերը, արտասանուած՝ աւելի քան հարիւր տարի առաջ: Շարունակելով, պնդեց թէ Մեծն Բրիտանիա տառապէս յարգած է ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը: «Ոչ մէկ անգլիական օդանաւ կը գործէ Սպանիոյ մէջ եւ ոչ մէկ անգլիական օդանաւ ջախջախուեցաւ սպանիական ճակատին վրայ: Մինչդեռ ուրիշ երկիրներ գործօն միջամտութիւն կատարեցին, հակառակ իրենց յանձնառութեանց»:

Նախարարը ցաւ յայտնեց որ Իտալիա մերժեց անգլօ-ֆրանսական առաջարկը՝ երեք պետութեանց խորհրդակցութեան մասին, կամաւորները ետ կանչելու համար: Հաւանելով հանդերձ որ այս խնդիրը քննուի ոչ-միջամտութեան յանձնախումբին մէջ, Պ. Իտըն ազդարարեց թէ պիտի չհանդուրժէն նոր ձգձգումներու: «Այս քանի մը օրերու ընթացքին պիտի հասկցուի թէ արդեօք պատրա՞ստ են անկեղծ ճիգ մը փորձելու, որպէսզի սպանիական հարցը լուծուի միջազգային իրական գործակցութեամբ: Եթէ յանձնախումբը ձախողի, ինչպէս եղաւ անցեալ յուլիսին, այն ատեն կացութիւնը խիստ պիտի ծանրանայ»:

*** Հռոմի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւատան թէ Մուսոլինի տրամադիր է ետ կանչելու քանի մը հազար կամաւորներ, իբրեւ ապացոյց բարեացակամութեան, նկատի առնելով որ Անգլիա եւ Ֆրանսա շատ ծանր կը գտնեն կացութիւնը: Հռոմի անգլիական դեսպանը Իտալիոյ արտաքին նախարարին ներկայանալով, բացատրեց թէ Անգլիա կ'ուզէ որ յաջող ելքի մը յանգի ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը: Այս դիմումէն վերջը, Անգլիոյ արտաքին նախարարը ունկնդրութեան ընդունեց Լոնտոնի իտալական դեսպանը: Կը նշանակէ թէ Անգլիա մեծ մտահոգութեամբ կը հետեւի անցուդարձին: Այս առթիւ, Հռոմի քաղաքական շրջանակները չեն ծածկեր թէ Մուսոլինի աւելի գործօն աջակցութիւններ պիտի ընծայէ Զօր. Ֆրանքոյի, եթէ Ֆրանսա բանայ սպանիական սահմանագլուխը, ինչպէս կը սպառնայ:*

Իտալիա եւ Գերմանիա միշտ միասին

Այս առթիւ ուշագրաւ է որ Իտալիա կը շարունակէ նոր զօրք ղրկել Լիբիա: Արդէն 70.000ի հասած է զինուորներուն թիւը: Առջի օր երկու հազար զինուորներ եւս ճամբայ ելան: Այս ձեռնարկով Մուսոլինի կ'ուզէ պատրաստ գտնուիլ որ եւ է պատահականութեան առջեւ: Իտալիա եթէ որոշ զիջումներ կատարէ, պայման պիտի դնէ որ պետութիւնները ճանչնան Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը: Այս պայմանը ընդունելու համար ամէնէն աւելի դժկամակութիւն կը ցուցնէ Ֆրանսա:

Մինչ այս մինչ այն, Իտալիա եւ Գերմանիա միշտ համախորհուրդ կը գործեն: Անոնք համաձայնած են բոլոր մանրամասնութեանց մասին: Թէեւ Գերմանիա այնքան մխրճուած չէ Սպանիոյ գործերուն մէջ որքան Իտալիա, բայց հաւաստած է թէ ամէն աջակցութիւն պիտի ընծայէ, իրենց տեսակէտները արժեցնելու համար:

ՆՈՐ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Արաբներու տուները կը խուզարկուին

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն հոկտեմբեր 15 թուականով.— *Իբրեւ հետեւանք նոր դէպքերու, ոստիկանութիւնը այսօր ձեռնարկեց մօտ երկու հարիւր ձերբակալութեանց, ամբողջ Պաղեստինի մէջ: Կասկածելիները կեդրոնացման կայանները փոխադրուեցան: Քաղաքացիներուն հրամայուած է լոյսերը մարել իրիկուան ժամը 6էն վերջ: Ամբողջ երկրին մէջ պաշարման վիճակ հռչակելու խնդիրը սեղանի վրայ է: Եթէ կացութիւնը աւելի ծանրանայ, անմիջապէս պաշարման վիճակ պիտի հրատարակուի:*

Երկու անգլիացի ոստիկաններ սպաննուեցան, թակարդի մը մէջ իյնալով: Զրոյց շրջած էր թէ, Արաբները կը համախմբուին Բեթղեհէմի ճամբուն վրայ: Երբ ոստիկանները գացին մատնանշուած վայրը, կրակ տեղաց շրջակայ բլուրներէն:

Նոյն օրը ուրիշ դէպքեր ալ պատահեցան: Երկու հանրակառքեր յարձակման ենթարկուեցան: Մուսուլի նաւթուղին ծակուեցաւ երկու կէտերու վրայ, հրդեհ յառաջ բերելով:

Երուսաղէմ պաշարուած քաղաքի մը վիճակն ունի: Ժողովուրդը ահուսարսափի մատնուած է: Բոլոր սրճարանները եւ գրօսարանները փակուած են:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ,

Այս տարի «Դաշնակցութեան Օր»ը կը տօնենք շատ աւելի ծանր պայմաններու տակ:

Քաղաքական կացութիւնը մռայլ է մեր երկրին մէջ թէ անկէ դուրս: Խոր եւ վրդովիչ անստուգութիւն մը պատած է ամէն կողմ:

Անցեալ տարուան կիսուն Հայաստանի մէջ ծայր տուած տակնուվրայութիւնը դեռ կը շարունակուի խելակորոյս թափով: Հայ Կոմկուսի ընդհանուր քարտուղար Աղասի Խանջեանի խորհրդաւոր «անձնասպանութենէն» ի վեր, բուն հալածանքի կ'ենթարկուին բոլոր այն տարրերը, որոնք որոշ դեր մը կատարած են երկրի քաղաքական եւ մշակութային կեանքին մէջ: Հին վարիչները կը փոխարինուին նորերով, նորերը՝ նորագոյններով: Իսկ բանտերն ու աքսորավայրերը կը լեցուին հարիւրաւոր քաղաքացիներով, որոնց մէջ աչքի զարնողները մահուան սպառնալիքին տակ են:

Անողորոյն եռանդով մը առաջ տարուած այս անըմբռնելի հալածանքներուն զոհ կ'երթան առաւելապէս համայնավար գործիչներ, որոնցմէ շատեր բացասական դեր կատարած են մեր երկրին եւ ժողովուրդին համար կենսական նշանակութիւն ունեցող խնդիրներու մէջ: Բայց եւ այնպէս, Մոսկուայէն ու Թիֆլիսէն հրամանագրուած այս սանձակոտոր ահաբեկչութիւնը ծանր կ'ազդէ մեզի, որովհետեւ կ'անդամալուծէ մեր հայրենիքի վերածնութեան ճիգերը եւ կ'ոչնչացնէ Հայաստանի պետական ինքնօրինութեան սաղմերը:

Կարմիր Մոսկուան, հալածելով Հայաստանի քաղաքական եւ մշակութային գործիչները, հարազատօրէն կը հետապնդէ հայ ժողովուրդի ղեկավարութիւնը անճիտելու *հին քաղաքականութիւնը, որ աւանդութիւն մը կը կազմէ Ռուսաստանի համար:*

Նոյնքան ծանր են Հ. Յ. Դաշնակցութեան մտատանջութիւնները՝ ներկայ միջազգային անորոշ կացութեան հետեւանքով: Նոր բախում մը թէ՛ երկրի եւ թէ Սփիւռքի հայութիւնը նորանոր աղէտներու կրնայ մատնել: Պետութեանց միջեւ հակամարտութիւնները այն աստիճան լարուած են որ, կայծ մը բաւական է՝ նոր փոթորիկներ յարուցանելու:

Օրուան դէպքերը անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ միայն Հայաստանի անկախութիւնը կրնայ փրկել հայ ժողովուրդը, հայրենի հողերու ամբողջացումով:

Թէ՛ մեր երկրի քաղաքական ներքին դէպքերը եւ թէ միջազգային կեանքի յարաճուն եւ վրդովիչ խմորումները այս պահանջը գործնական քաղաքականութեան խնդիր կը դարձնեն տարագիր եւ ազատատենչ բազմութեանց բոլոր շրջանակներուն համար:

Աւելի քան երբեք, ամէն Հայ խանդաղատանքով պէտք է փարի մեր Ազգային Դրօշին:

Միջազգային խռովայոյզ կացութեան պատճառով, աւելի քան անհրաժեշտ է որ հայ ժողովուրդը ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏՈՎ դիմագրաւէ գալիք դէպքերն ու անակնկալները:

Միացեալ ճակատ՝ հայրենիքի փրկութեան եւ զօրացման համար: Միացեալ ճակատ՝ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան համար:

Դաշնակցութեան Օրուան այս հանդիսաւոր ժամուն, կոչ կ'ուղղենք հայ ժողովուրդի բոլոր տարրերուն, գիտակցօրէն ձեռք ձեռքի տալ, գտնելու համար այսօրուան ու մանաւանդ վաղուան գործունէութեան լաւագոյն ճամբան: Մենք Հայաստանի եւ ընդհանուր հայ ժողովուրդի փրկութեան գործը վեր դասելով ամէն բանէ, ամենայն յօժարութեամբ եւ վճռականութեամբ ձեռք կը կարկառենք բոլոր անոնց, որ ըմբռնելով կացութեան լրջութիւնը, տրամադիր են գործակցելու եւ մանաւանդ գործելու:

Միաժամանակ, անհրաժեշտ է գործօն կապեր հաստատել այն բոլոր ժողովուրդներուն հետ, որոնք նոյնպէս անիրաւուած են եւ կը տառապին օտար լուծի տակ:

Ընկերներ, վայրկեանի պարտադրած աշխատանքները լրիւ գլուխ հանելու համար, մեր կազմակերպութիւնը պէտք է աւելի քան երբեք ուժեղ ըլլայ:

Ուժեղ՝ *իր անդամներուն թիւով.*
Ուժեղ՝ *անոնց քաղաքական հասունութեամբ.*
Ուժեղ՝ *կուսակցական կարգապահութեամբ.*
Ուժեղ՝ *գործելու եւ զոհաբերուելու պատրաստակամութեամբ.*
Ուժեղ՝ *ազատատենչ հայութեան վստահութեամբ եւ համակրանքով:*

Քառասունըհօթը տարի առաջ ծնունդ առնելով հայ ժողովուրդի ամէնէն բնական եւ նուիրական պահանջներէն, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տիրական դեր կատարած է շնորհիւ իր գաղափարական եւ կազմակերպական ուժին եւ յարատեւ գործունէութեան: Այսօր եւս, նոր արհաւիրքներու եւ կամ բախտորոշ դէպքերու նախօրեակին, նորէն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը կազմէ ամէնէն կենդանի եւ ծաւալուն ազդակը՝ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան ճամբուն վրայ:

Հպարտ մեր կուսակցութեան այս վեհ առաքելութեամբ, Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ մեր ընկերական ջերմ ողջոյնները ուղղելով մեր գերագոյն ղեկավարութեան, բոլոր Կ. Կոմիտէներուն եւ ընկերներուն, յանուն մեր շրջանի կուսակցական մարմիններուն եւ շարքայիններու, կը յայտարարենք.—

Ընկերնե՛ր, Արեւմտեան Եւրոպայի Շրջանը պատրաստ է եւ միշտ կը պատրաստուի ստանձնելու իր պարտականութիւններն ու պատասխանատուութիւնները՝ համաձայն կացութեան պահանջներուն:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ.— ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ ԵՒ ԶԱՒԱՐԵԱՆ

ԱՆՆՄԱՆ ՌԱԶՄԻԿԸ՝ ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇ

ԱՄԵՀԻ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

Եթէ նկարիչ մը փորձէր կտաւի մը վրայ խտացնել այս ժողովուրդին ազատագրական երկունքը՝ «Տէր կեցո»էն մինչեւ «Կրակ տեղացէք»ը, 16 կամ 61 յօդուածներէն մինչեւ ամեհի, արիւնազանգ խոյանքները լեռներու եւ քաղաքներու մէջ, անկասկած խելագարութեան պիտի մատնուէր փորձին ծանրութեան տակ:

Եւ եթէ արձանագործ մը ձեռնարկէր այդ փորձին, անշուշտ քարն անգամ պիտի չտոկար: Պիտի ճարճատէր իր ստեղծագործութեան պոռթկումներուն ուժգնութենէն:

Ողորմուկ նիչ մը երգել կուտար. տարիներ ու տարիներ.

Ով Տէր մեր, Տէ՛ր, փութա,
Զազգ մեր համայն փրկեա
Ի թշնամեաց

Որո՞ւ միտքէն կրնար անցնիլ, թէ տարիներ վերջը, այսպէս բազկատարած աղօթքի եւ աղերսի վարժուած ժողովուրդը ռազմադաշտ պիտի նետէր ամբողջ սերունդ մը, անհամար բազմութիւն մը՝ ֆէտայիներու, գրոհ տալու համար դէպի ազատութիւն: Պահանջելու, ետ առնելու համար այն ինչ որ յափշտակեր էին բռնակալներ, շարժման մէջ դնելով արիւնածարաւ բարբարոսութեանց բոլոր ցանցերը:

Այդպէ՛ս կազմուեցաւ մեր ժամանակակից պատմութիւնը:

Մեր մէջ տակաւին կան մարդիկ, ամբողջ հոսանքներ որ չեն ըմբռներ ճիգին ահագնութիւնը: Բայց անդին կան ուրիշներ ալ — օտարնե՛ր — որոնք այլեւս փարատած են ամէն վարանում՝ այս ժողովուրդի ռազմական ընդունակութեանց մասին:

Եւ կան աւելի գիտակիցները, որոնք ե՛ր յարգանք ե՛ւ հիացում արձանագրած են պատմութեան էջերուն մէջ, ըլլալով ականատես վկաները՝ այդ նոյն ընդունակութեանց:

Տարիներ եւ տարիներ, այս ժողովուրդը միայն արօրն ունէր իր ձեռքին տակ, եւ հօրենական արտը՝ իբրեւ հորիզոն:

Եկաւ ժամը՝ կրակին հետ խաղալու: Զարնելու եւ զարնուելու: Ու կատարուեցան գործեր, յեղափոխական թէ ռազմական, որոնք երազի տպաւորութիւն կը գործէին, կոպիտ իրականութեանց աշխարհի մը մէջ:

Ի՞նչպէս կտրեցինք այս ճամբան: Ի՞նչպէս արհամարհուած «րայա»ն դարձաւ ճակատ եւ բռունցք, դարձաւ սպառնալիք եւ մղձաւանջ:

— Հաւատքով: Անձնուիրութեամբ: Խանդավառութեամբ: Յարատեւութեամբ եւ վճռականութեամբ: Իսկ այս բոլորէն վեր՝ կազմակերպութեամբ ու կարգապահութեամբ:

Երբ մենք «Դաշնակցութեան Օր» կը տօնենք ամէն տարի այս օրերուն, եւ ամէն տեղ — բացի այն աշխարհէն որ կը կոչուի Հայաստան — այս առաքինութեանց փառաբանութիւնն է որ կը կատարենք:

Ուրիշ խօսքով, կը պանծացնենք յատկութիւններ, որոնք երիտասարդացուցին այս ժողովուրդը, դիմագիծ եւ կերպարանք տուին անոր, եւ դրօշ մը դրին անոր ձեռքին մէջ:

Տօնելով «Դաշնակցութեան Օր» մենք յարգանքի եւ երախտագիտութեան պարտականութիւն մըն է որ կը կատարենք: Եւ կ'ուզենք որ կատարեն բոլորն ալ, թարմացնելու համար իրենց հոգին:

Որ եւ է ժողովուրդ, մեծ թէ փոքր, չի կրնար գտնել ներշնչման, ինքնավստահութեան եւ ստեղծագործութեան աւելի հոսուն եւ աւելի հզօր աղբիւր քան մատեանը իր հերոսներուն եւ անոնց մեծագործութեանց:

Դուն ունիս երկունքն ալ, աշխարհացրիւ ժողովուրդ: Ունիս աւելին քան բախտակից որ եւ է ժողովուրդ:

Արիացի՛ր ու քալէ, երգելով փառքը ֆէտայիներուդ: Եւ փառքը Դաշնակցութեան, որպէսզի միշտ ամուր մնայ բազուկդ:

Շ.

ԵՐԲ Է ՀԻՄՆՈՒԵԼ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԻ ԳԼՈՒԽ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԵՐԸ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԻՑ)

Ա.

Անշուշտ տարօրինակ է այս հարցը: Սակայն փաստ է, որ մենք չգիտենք ճիշդ թուականը թէ ե՞րբ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հրապարակ է եկել իբրեւ մի քաղաքական կուսակցութիւն :

Արդեօք որոշումնե՞րը մեզ չեն հասել, թէ հիմնադիրները անհոգ են գտնուել, կամ մի գուցէ Դաշնակցութիւնից առաջ գոյութիւն ունեցող յեղափոխական խմբակցութիւնների միացումը եղել է երկար ժամանակուայ ցանկութիւն եւ կատարուել է այնքան բնական կերպով, որ միանգամայն աւելորդ է համարուել պաշտօնապէս ձեւակերպել:

Իբրեւ գրաւոր փաստաթուղթ մեզ հասել է Դաշնակցութեան առաջին Թռուցիկը կամ, ինչպէս Ռոստոմն էր անուանում, «Դաշնակցութեան առաջին մանիֆեստը»: (*):

Այդ է միակ գրաւոր փաստաթուղթը, որ Ռոստոմի ենթադրութեամբ գրել է Քրիստափորը, սակայն, անյայտ է այդ վաւերագրի հրատարակութեան ժամանակը:

Բացի այդ փաստաթղթից կան մի շարք յուշեր, տպուած գլխաւորապէս «Հայրենիք» ամսագրում: Այդ յուշերի հեղինակները կամ մասնակցութիւն են ունեցել Դաշնակցութեան հիմնադրութեան եւ կամ ժամանակակից ու մօտիկ կանգնած անձնաւորութիւններ են: Սակայն, դժբախտաբար, իրենց յուշերը նրանք գրել են շատ ուշ, Դաշնակցութեան հիմնադրութիւնից մօտաւորապէս 10 — 30 տարի յետոյ: Այդ իսկ պատճառով, չեն կարողացել ճշգրիտ ժամանակը վերյիշել:

Բացի այդ յուշերից կան եւ մի քանի ուսումնասիրութիւններ կամ յայտարարութիւններ Դաշնակցութեան հիմնադրութեան վերաբերմամբ:

Փորձենք այդ նիւթերը ի մի ամփոփել, թերեւս կարելի լինի ճշգրիտ ժամանակը պարզել:

Դաշնակցութեան «մանիֆեստ»ի տակը թուական չկայ: Սակայն, Ռոստոմի ձեռքով 1917ին, երբ գտնուել է այդ փաստաթուղթը, գրուած է «Դաշնակցութեան առաջին մանիֆեստն է, 1890 թուի գարնանը հրատարակուած»:

Պարզ է, որ Ռոստոմը ժամանակի վերաբերմամբ սխալուել է: Ճիշդ է, Թռուցիկը հրատարակուել է 1890 թըւին, սակայն, ոչ թէ գարնանը, այլ աւելի ուշ: Ահա թէ ինչպէս:

Այդ «մանիֆեստ»ի մէջ, ի մէջ այլոց, ասուած է.

— «Գաղափնակէտին հասցրած հալածանքները վերջապէս սթափեցրին Հային: Այսօր նա վճռել է կամ մեռնել, կամ ազատուել: Եւ ահա Էրզրումը եւ ապա Կ. Պոլիսը աներկիւղ բողոքում են անիրաւութիւնների դէմ: Հայը այլ եւս չի խնդրում, այլ պահանջում է, եւ պահանջում է զէնքը ձեռին... Այսպիսի մի պատմական ճգնաժամի միջոցին, առաջին հարցը, որ պէտք է զբաղեցնի ամէն մի լուրջ հայրենասէրի, — այդ՝ բոլոր յեղափոխական ուժերի միութեան և դաշնակցութեան հարցն է:

«Այդ յեղափոխական գաղափարի դրօշակակիրն է «Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութիւն»ը, որ սրանով դիմում է բոլոր Հայերին եւ հրաւիրում է կանգնել մի դրօշակի տակ:

«Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութիւնը, թէեւ նոր է հանդէս գալիս իբրեւ կազմակերպութիւն, բայց նա վաղուց գործող խմբերի միութիւնն է, — խմբերի, որոնք նոյն իսկ Հայ ժողովրդի ձգտումների ծնունդ են:

«Դաշնակցութիւնը ձգտելու է միացնել բոլոր ուժերը՝ կապելով իր հետ բոլոր կեդրոնները, նպատակ դնելով Թուրքաց - Հայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական ազատութիւնը:

«Դաշնակցութիւնը մտել է այն կռուի մէջ, որ սկսել է ինքը՝ ժողովուրդը Տաճկաց կառավարութեան դէմ.........»:

Թռուցիկի տակ ստորագրուած է «ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ»:

Պարզ է, որ այս «Մանիֆեստ»ը հրատարակուած է Էրզրումի եւ Պոլսոյ ցոյցերից յետոյ:

Ինչպէս յայտնի է, Էրզրումի ցոյցը տեղի է ունեցել 1890 թուականի յունիսի 18—20ին, իսկ Պոլսինը՝ մի ամիս յետոյ, յուլիսի 15ին: Հետեւապէս այդ Թռուցիկը գրուել է յուլիս ամսից յետոյ եւ ոչ գարնանը, ինչպէս անուշադրութեամբ յիշատակել է Ռոստոմը:

Քրիստափոր Միքայէլեանը, որ այնքան կարեւոր դեր է կատարել Դաշնակցութիւնը կազմակերպելու գործի մէջ, իր թողած «Բեկորներ իմ յուշերից»*) գրուածքի մէջ, որ գրուած է հաւանօրէն Դաշնակցութեան ծնունդից տասը տարի յետոյ, դժբախտաբար, մեծ ժլատութեամբ է խօսում այդ շրջանի մասին: Նա ասում է.

— «1889 թուականի ձմեռն էր: Պրոպագանդը այնքան լայն էր տարածուած (Թիֆլիզում), որ զգացուեց կազմակերպական կանոնադրի ու աշխատանքների ծրագրի մշակման անհրաժեշտութիւնը: Այսպիսով առաջ եկաւ «Երիտասարդ Հայաստան» կազմակերպութիւնը, որ յետագային ընդունեց «Իւժնիէ Նոմէրայ» խմբակ» անունը, որովհետեւ «Իւժնիէ Նոմէրա» հիւրանոցի մէջ էին ապրում մի քանի ընկերներ, որոնց մօտ էին յաճախ տեղի ունենում հաւաքումները :

«Վրայ հասաւ 1890 թուականը: «Երիտասարդ Հայաստան» կազմակերպութիւնը արդէն Հայաստան էր ուղարկել ընկերներ Մարտիրոս Մարգարեանին, Յովսէփ Արղութեանին եւ Մոսկուայի այդ շրջանի ուսանողների խմբակի կողմից Արշակ Բաբխուդարեանին, երբ տեղի ունեցաւ Էրզրումի, եւ յետոյ աւելի ուշ, Պոլսի ցոյցը:

«Այդ դէպքերի առաջ բերած տպաւորութիւնը խիստ ուժեղ էր: Առաջին անգամն էր, որ Թուրք կառավարութեան դէմ կազմակերպուած դիմադրութեան եւ ձեւակերպուած պահանջների հետեւանքով հոսում էր Հայի արիւնը:

«Ամբողջ Հայ հասարակութիւնը, ժողովրդի բոլոր խաւերը յուզուեցին: Կարծես ի հեճուկս մէկ մէկի՝ շարժուեցին, յուզուեցին ու խառնուեցին ամէնքը, համարելով ազատութիւնը բոլորովին մօտ եւ կարծես վախենալով, որ իրենք չեն ընկնի վաղուայ ազատութեան պսակով զարդարուածների շարքը: Տէրտէր, վաճառական, մտաւորական, բանուոր կամ գիւղացի, — հասարակութեան բոլոր խաւերը պահանջ զգացին լայն կազմակերպուած կռուի Թիւրքիայի դէմ, եւ «Երիտասարդ Հայաստան» կազմակերպութեան կողքին, 1890 թուականի Օգոստոսին, սկսուեց կազմակերպուել մի նոր գաղտնի կոմիտէ»:

Թէպէտ Ք. Միքայէլեանը չի յիշատակում այդ գաղտնի կոմիտէի անունը, սակայն պարզ է, որ դա Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութիւնն էր, որ սկսուել էր կազմակերպուիլ, 1890թ. Օգոստոսին, ինչպէս յիշատակում է Ք. Միքայէլեանը:

Մարտին Շաթիրեանը, 1890 թուականի փետրուարի Մոսկուայի ուսանողական խառնակութիւններին մասնակցելու պատճառով, աքսորւում է Կովկաս: Ոստիկանների ուղեկցութեամբ հասնելով Թիֆլիզ, նահանգապետ Շիրւաշիձէի կարգադրութեամբ եւ թոյլտուութեամբ, նա մնում է Թիֆլիզում, պայմանով որ տասը օրը մի անգամ ներկայանայ ոստիկանատուն ստուգման համար:

Մ. Շաթիրեանը փոխադրւում է «Իւժնիէ Նոմերա» հիւրանոցը, ուր բաւականաչափ հայ ուսանողներ կային:

«Իւժնիէ Նոմերա»ն դարձաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մուտքը եւ նրա ծընընդեան նախապատրաստութիւնները իմ սենեակում եղան. — գրում է Մ. Շաթիրեանը*): Այդ ժամանակները ուսանողների մի մասը արդէն աւարտել էր իր ուսումը եւ Պետերբուրգից Թիֆլիզ էին եկած ուսանողները»:

Որովհետեւ աւարտման քննութիւնները ընդհանրապէս տեղի էին ունենում գարնան վերջերը եւ ամառուան սկիզբները, հետեւապէս Մ. Շաթիրեանի տեղեկութիւնները վերաբերում են 1890 թուի մօտաւորապէս մայիսի վերջերին կամ յունիսի սկիզբներին:

Այդ ժամանակ տեղի են ունենում մի շարք ժողովներ, որոնց մասնակցում են Թիֆլիզ ժամանած հայ ուսանողները, ինչպէս եւ գաւառից եկած մտաւորականներ, գլխաւորապէս ուսուցիչներ, որոնք արձակուրդներին յաճախ գալիս էին Թիֆլիզ:

«Մի երկու ժողով ունեցանք Քրիստափորի մասնակցութեամբ, գրում է Մարտին Շաթիրեանը, ուր խօսում էինք ծրագրի հիմնական կէտերի մասին: Այդ ժամանակ Կուկունեանը արդէն Կարսի շրջանումն էր եւ կամաւորներ էր համախմբում երկիր անցնելու համար:

«Քրիստափորը ինձ ասաւ.

«— Քանի որ Կուկունեանի գործը Կարս, Ալեքսանդրապոլ եւ Սարիղամիշ է, իսկ մեր խմբակը մարդ չունի այնտեղ, պէտք է գնաս այդ վայրերը, կազմակերպես մեր մասնաճիւղերը եւ ղեկավարես Կուկունեանի խումբը ուղարկելու գործը:

«1890 թուի ամառն էր, որ գնացի Ալեքսանդրապոլ»:

Իր յուշերը շարունակելով՝ նա գրում է.

«Արդէն Օգոստոս ամսուան սկիզբն էր: Դաշնակցութեան անունը կար, նա կազմուել էր Թիֆլիզում իմ բացակայութեան ժամանակ»:*)

Լ. Թադէոսեանը, որ թէպէտ մասնակից չէ եղել Դաշնակցութեան կազմակերպման աշխատանքներին, հաւանօրէն Թիֆլիզ չգտնուելու պատճառով, սակայն առաջին օժանդակողներից է եղել, գրում է.

«1890 թուի աշնան վերջերին Քրիստափորը ինձ ուղարկեց Անդրկասպեան Երկիրը՝ կազմակերպելու տեղալու տեղական հւ.6ՆՏԺ ,թըե ի ոյնաւլու: Պէտք է հայարնակ վայրերում խմբեր կազմակերպէի թէ՛ դրամական եւ թէ՛ մարտական»:**)

ԱԲՐԱՀԱՄ ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

*) «Հայրենիք» ամսագիր, «Դիւան Հ. Յ. Դաշնակցութեան», 1934 թ.

*) «Հայրենիք» ամսագիր, 1924 թ., օգոստոս, Ք. Միքայէլեան «Բեկորներ իմ յուշերից»:

*) Տե՛ս «Հայրենիք» ամսագիր, 1923 թիւ, Մարտ, «Հայոց հասարակական շարժման պատմութիւնից»:

*) «Հայրենիք» ամսագիր, 1923 թ. Մարտ եւ Ապրիլ «Հայոց հասարակական շարժման պատմութիւնից», Մ. Շաթիրեանի յուշերը :

**) «Հայրենիք» ամսագիր. 1923 Մայիս :

„ԱՆՇՕՇԱՓԵԼԻՆ“

Ինչո՞ւ ենք մենք Դաշնակցական :

Այս հարցին դժուար է պատասխանել միանգամից: Դժուար՝ ոչ միայն երիտասարդների համար, որ նոր են մտած Դաշնակցութեան մէջ եւ դեռ չգիտեն մեր կուսակցութեան լաւն ու վատը, այլ եւ տարէց, փորձառու Դաշնակցականների համար :

Հարցի դժուարութիւնը Դաշնակցութեան գաղափարաբանութիւնը, նրա կազմակերպական օրէնքները, նրա գործունէութեան տակտիկը կամ նրա կատարած գործերը ըմբռնելու եւ գնահատելու մէջ չէ: Շատերը կան, որ այս բոլոր տեսակէտներից էլ աւել կամ պակաս չափով դրական վերաբերմունք ունին դէպի մեր կուսակցութիւնը, բայց եւ այնպէս Դաշնակցական չեն: Ընդհակառակն, հազարներով կարելի է հաշուել այն Դաշնակցականներին, որոնք շատ քիչ գաղափար ունին այս ամէնի մասին, երբեմն մինչեւ իսկ բացասական վերաբերմունք ունին դէպի մեր կուսակցութիւնը յատկանշող կարեւոր երեւոյթները, բայց եւ այնպէս, «շան հաւատարմութեամբ» — այս բառիս ամենալաւ, ամէնէն ազնուական իմաստով — կառչած են մնում Դաշնակցութեանը:

Դաշնակցական լինելու մէջ անշօշափելի մի բան, որ եթէ հաշուի չառնենք՝ անկարելի կը լինի բացատրել շատ շատերի պատկանելը այդ կուսակցութեանը: Բայց որովհետեւ այս անշօշափելին խիստ դժուար է բացատրել, ուստի եւ այն հարցին՝ թէ ինչո՞ւ ենք մենք Դաշնակցական՝ կարելի չի լինում գոհացուցիչ պատասխան տալ:

Իմ շրջագայութիւնների ժամանակ, բազմաթիւ առիթներ եմ ունեցել դէմ առ դէմ գտնուելու այս անշօշափելիի հետ՝ առանց կարենալու բանաձեւել նրա էութիւնը:

Տարիներ առաջ, Ամերիկայի քաղաքներից մէկում, «գործ» ունեցայ մի «դըսի ընկերոջ» հետ որ, զանազան թիւրիմացութիւնների պատճառով, հեռանալով տեղական կազմից՝ շարունակում էր իրեն Դաշնակցական համարել: Աշխատում էի համոզել նրան, որ, ըստ մեր կազմակերպական օրէնքների, կազմից ելածը չի կարող Դաշնակցական լինել:

— «Գիտէ՞ք ինչ, ընկ. Զ., պատասխանեց այս «դըսեցին», Քրիստափոր մը կրնար իմ հոգու մէջ Դաշնակցութիւն դնել: Սակայն, եթէ այսօր Քրիստափորն ալ գերեզմանէն յարութիւն առնէ՝ չի կրնար այլեւս Դաշնակցութիւնը հանել իմ հոգիէն...»:

Նոյն Ամերիկայի մի ուրիշ քաղաքում, ականատես եղայ հետեւեալ դէպքին. —

Ինչ որ կուսակցական հանգամանքութեան առթիւ, տեղական կազմը 35 տոլարի պարտականութիւն էր դրել մի ընկերոջ վրայ: Ընկերը գտնում էր որ այդ պահանջը չափազանց է, եւ որ ինքը, իր վիճակն ունեցող միւս ընկերների պէս, 25 տոլար միայն կարող է վճարել: Նրա առարկութիւնը չընդունուեց, եւ մեր «պարտապանը», ջղայնացած ատենապետի անզիջող վերաբերմունքից, բացագանչեց.

— Քանի որ կ'անտեսէք իմ արդար առարկութիւնը, ես այդ 25 տոլարն ալ չեմ վճարեր:

— Եթէ չվճարես, իբրեւ պարտապանց մէկը, կը քաշուիս Դաշնակցութենէն, նկատեց խստադէմ ատենապետը :

— Շատ լաւ, կը քաշուիմ, պատասխանեց ընկերը եւ, գլխարկն առնելով, ձգեց ժողովի սրահը:

Զանցած երկու վայրկեան, խռոված ընկերը, գլխարկը ջղայնօրէն տրորելով ձեռքերի մէջ, ներս մտաւ ժողովի սրահը եւ դիմեց ինձ.

— Ահա այսպէս են ասում, ընկ. Զ.: Անիծածները գիտեն, որ չեմ կրնար հեռանալ Դաշնակցութենէն, ուստի այսպէս կը խեղդեն զիս:

Ընդհանուր քրքիջի մէջ, ընկերը վճարեց պահանջուած 35 տոլարը եւ, քրտինքը սրբելով, նստաւ իր տեղը...

Բաղդատում «գործս» նորից մի «դըսի ընկերոջ» հետ էր: Յանդիմանում էի նրան, որ յիմար պատճառներով հեռացել էր շարքերից, հետեւաբար եւ Դաշնակցութիւնից:

— Ինչպէ՞ս թէ Դաշնակցութիւնից, ընդմիջեց ինձ ընկերը՝ անկեղծ զարմանքով:

Տուեցի անհրաժեշտ բացատրութիւնները:

— Առանձին բան չկայ, ընկ. Զ., վրայ բերեց «դըսեցին»: Ան որ Դաշնակցական է, մօրէն այդպէս ծնած է եւ չի կրնար Դաշնակցական չըլլալ...

Բուլղարիայի քաղաքներից մէկում, բազմաթիւ նորեկների ընդունելութեան առթիւ, մի շքեղ հանդէս էր կազմակերպուած: Կարգադրիչները որոշել էին որ, նորեկների երդման արարողութեան ժամանակ, բեմի վրայ, նախագահութեան կողքին, պատուաւոր տեղ բռնեն տեղական կազմի ամենահին ընկերները: Ընդառաջ գնալով իմ ցանկութեանը, նրանք, այս հին ընկերների շարքում, աթոռ էին յատկացրել եւ մի ծերունի համալի, որ երկար տարիներից խռոված եւ քաշուած էր տեղական կազմից, բայց մի վայրկեան իսկ չէր դադարում իրեն Դաշնակցական համարելուց, իսկ իր զոհաբերութիւններով, եւ մանաւանդ գաղտնի զոհաբերութիւններով, գերազանցում էր իր «նախկին» ընկերներից շատերին:

Վարագոյրի բացուելուց մի վայրկեան առաջ, կարգադրիչներից մէկը մօտեցաւ ինձ եւ յուզուած ձեւով պատմեց, որ իմ «պրոտէժէ»ն չի ուզում տեղ բռնել իրեն յատկացուած աթոռի վրայ եւ «սկանդալ» կ'ընէ»:

Աննկատելի անցայ բեմի ետեւը եւ տեսայ որ մի քանի ընկեր քաշքշում էին իմ ծերունի աժդահային դէպի բեմ՝ առանց կարողանալու նրան շարժել տեղից:

Պարզուեց հետեւեալը: Ընկերներից մէկը կատակով ասել էր մեր «նախկին»ին, թէ քանի որ խոստացել է ինձ նորից մտնել մեր կազմի մէջ, ուստի նրան եւս, նորեկների հետ, պիտի երդուեցնեն: Պէտք եղաւ մեծ ճիգ գործադրել հանդարտեցնելու համար ծերունու յուզմունքը, որպէսզի նա համաձայնի իր տեղը բռնել:

Յաջորդ օրը ուզեցի իմանալ նրա յուզման պատճառը: Ափսո՜ս որ չեմ կարող վերարտադրել նրա խօսքերը իր բարբառով: Նրա ասածի իմաստն էր, որ ինքը արդէն մի անգամ «մկրտուած է Դաշնակցութեանը» եւ որ եթէ նորից հարկադրուէր երդուելու՝ դրանով պիտի խոստովանած լինէր, որ ինքը մինչեւ հիմա «վասակ է եղած հայութեան համար»...

Ես չկարողացայ ըմբռնել, թէ հոգեկան որպիսի՛ ապրումների հետեւանքով, այս մարդու մէջ Դաշնակցութիւնը եւ Հայութիւնը նոյնացել էին այն աստիճան, որ Դաշնակցական չհամարուիլը նրա աչքում դարձել էր ազգադաւութեան կամ «վասակութեան» պէս մի ստորնութիւն:

Մի վերջին օրինակ էլ Սուրիայից:

Այդտեղ ես առիթ ունեցայ ծանօթանալու մի ընկերոջ, որի համար ասում էին, թէ նրա ամբողջ անհատական կեանքը ամփոփուած է երկու սիրոյ մէջ. սէր դէպի իր ծերունի մայրը եւ սէր դէպի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Ընկերական մի մտերմիկ հաւաքոյթի մէջ, այս սակաւախօս կամ աւելի ճիշտ անխօս ընկերոջ լեզուն, ինձ համար անսպասելիօրէն յանկարծ բացուեց: Այդ օրուայ խիստ ոգեւորիչ կուսակցական ձեռնարկների՞ց թէ վերջին մտերմական հաւաքոյթի ջերմ եւ ընկերական մթնոլորտից ազդուելով՝ մեր «Զաքարէն» տեղից ելաւ, գինու բաժակը ձեռքին.

— «Ախպար, այս կուսակցութիւնը, այս կուսակցութիւնը, այս կուսակցութիւնը... Ես միշտ կը խորհիմ թէ ինչ կ'ըլլայ հայ ժողովուրդին վիճակը, եթէ Դաշնակցութիւնը չըլլայ... Հապա ի՛մ վիճակս, ի՛մ վիճա՞կս ինչ կ'ըլլայ...

Երեւութապէս կատակով, բայց էապէս խորին ապրումով եւ մեծ պոռթկումով արտասանուած այս խօսքերը, յիշում եմ, շատ ցնցող տպաւորութիւն ձգեցին ինձ վրայ:

Այս դէպքերի եւ սրանց նման հարիւրաւոր այլ դէպքերի առթիւ շատ եմ մտածել այն անշօշափելի կապի մասին, որ մեզ ամէնքիս շղթայում է Դաշնակցութեանը՝ առանց կարենալու որեւէ բանաձեւում գտնել նրա համար: Ուստի շատերի միտքը չարչրկող այն հարցին, թէ ինչո՞ւ ենք մենք Դաշնակցական, ես մի պատասխան եմ գտել մինչեւ հիմա.

Մենք Դաշնակցական ենք, որովհետեւ չենք կարող Դաշնակցական չլինել:

Ճիշդ այնպէս, ինչպէս Մարտին Լութէրը իր համոզմունքների վրայ բռնացող հաւատաքննիչներին պատասխանում էր. «Hier steche ich und kann nicht anders» — Այսպէս եմ ես եւ չեմ կարող այլ կերպ լինել...

Այս պատասխանը կարող է ոմանց անգոհացուցիչ, ոմանց էլ «ոչինչ չասող» երեւալ: Սակայն նա իր մէջ պարունակում է յստակ իրականութիւն եւ անվիճելի ճշմարտութիւն:

Բոլշեւիկները, իրենց յատուկ հոտառութեամբ, շատ լաւ են զգացել այս իրականութիւնն ու ճշմարտութիւնը: Ուստի նրանք, իրատես մտածումով, մի ժամանակ յայտարարում էին, թէ Դաշնակցութիւնը ոչնչացնելու մի միջոց կայ — բնաջնջել Դաշնակցականներին...

Նրանք չկարողացան կիրառել այդ արմատական միջոցը, որ կարող էր արդիւնքի յանգել միմիայն զանգուածային կոտորածներով Հայաստանում եւ արտասահմանեան հայկական Սփիւռքի մէջ: Արդեօք մեր միւս հակառակորդները, որ նոյնպէս հետապնդում են Դաշնակցութեան քայքայման եւ ոչնչացման գործին, կարո՞ղ են իրականացնել բոլշեւիկների սկզբունքային եւ միանգամայն ճիշդ մտածումը այս մասին: Եթէ այո՝ շատ բարի, թո՛ղ գործի անցնեն: Եթէ ո՛չ — անհիմն բան է, որ նրանք այնքա՜ն եռանդ ու աշխատանք են թափում մի անյոյս գործի վրայ:

Հոգեկան զօրութիւններ կան մարդկանց մէջ, որոնք միմիայն ֆիզիքական ոչնչացումով կարող են անհետանալ: Այդ զօրութիւններին կարգին է պատկանում եւ այն անշօշափելին, որի ներգործութեամբ մենք զգում ենք եւ գիտենք, որ ՄԵՆՔ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԵՆՔ ԵՒ ԱՅԼ ԿԵՐՊ ԼԻՆԵԼ ՉԵՆՔ ԿԱՐՈՂ...

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

Չկայ ու չի կարող լինել ազատութիւն ո՛չ անհատի, ո՛չ դասակարգի, եւ ոչ էլ, առհասարակ, որ եւ է հաւաքականութեան, եթէ չկայ ազգային ազատութիւն: Ազգային ազատութիւնը նախապայման է բոլոր ազատութիւնների :

Եւ ընդհակառակն. չկայ ու չի կարող լինել ազգային ազատութիւն, եթէ չկայ անհատի ազատութիւն: Անհատի ազատութիւնը նախապայմանն է բոլոր ազատութիւնների :

Ազատութիւն անհատի, ազատութիւն ազգի — մէկը առանց միւսի անիմաստ բառ է. մէկը առանց միւսի չի կարող գոյութիւն ունենալ: Ազգի ազատութիւնը անհատի ազատութեան մէջ է, անհատի ազատութիւնը՝ ազգի ազատութեան մէջ: Անհատը ազատ է միայն ազատ ազգի մէջ, ազգը ազատ է միայն, իբրեւ ազատ անհատների հաւաքականութիւն :

Ա՛յս է Հ. Յ. Դաշնակցութեան դաւանանքը: Եւ այստեղ է գաղափարական այն հիմնական ջրբաժանը, որ մեզ՝ Դաշնակցականներիս բաժանում է բոլոր տեսակի բռնատիրութիւններից՝ ինչ հագուստ ու գոյն ալ ունենան նրանք: Բոլոր տեսակի բռնատիրութիւններից — բռնատիրութիւն բառը հասկանալով այն իմաստով, որ իշխանութիւնը հաստատուած է բռնի ուժով, հակառակ ազգի մեծամասնութեան կամքի: Բռնատէրերը համոզուած են, որ ազատութեան նախապայմանը բռնութիւնն է, անհատը ինքնանպատակ չէ նրանց համար, այլ սոսկ միջոց, զոհի՛ր մարդկանց հատհատ եւ խմբերով, շղթա՛յ դիր մարդու ձեռքերին, լեցրո՛ւ բանտերը, գնդակահարի՛ր, որքան ուզում ես, ոչնչացրո՛ւ, բնաջնջի՛ր այսօր անհատները, վաղը ազատ անհատ ունենալու ակնկալութեամբ, հնարաւո՞ր բան է այդ: Կարո՞ղ է բռնութիւնից ազատութիւն ծնուել: Բռնութեան տեղը՝ այո՛, բռնութեան ոչնչացումով, նրա աւերակների վրայ կարող է կառուցուել ազատութեան շէնքը, բայց բռնութիւնից, բնական զարգացումով, ազատութիւն չի բխի: Բռնութիւնն ու ազատութիւնը տարբեր կարգի հասկացողութիւններ են՝ միմեանց ժխտող, ինչպէս ջուրն ու կրակը :

Հակառակ դրան, ահա քսան տարի է մեր հայրենիքը, ինչպէս եւ աշխարհի մէկ վեցերորդ մասը, վերածուած է համատարած բանտի, ուր անհաշիւ անհատներ շղթայակապ են դառնում, բանտարկւում եւ աքսորւում են, գնդակահարւում կամ նորահնար ուրիշ ձեւերով բնաջնջւում՝ յանուն ազատութեան, այսօր մարդիկ ազատազրկւում ու դժբախտացւում են, որպէսզի վաղը ուրիշ մարդիկ ապրեն ազատ եւ բախտաւոր :

Նախ՝ բանտով ու սպանութեամբ կարելի չէ ազատութիւն եւ երջանկութիւն ապահովել ապագայի համար: Այդպիսի օրինակ չկայ պատմութեան մէջ: Ու չի էլ կարող լինել, որովհետեւ այդ դէմ է մարդկային բնութեան: Ընդհակառակն, դարաւոր պատմութիւնը վկայում է, որ բռնութիւնը միշտ առաջ է բերել ընդդիմութիւն ու հակահարուած եւ, վերջ ի վերջոյ, անխուսափելի կերպով խորտակել է:

Երկրորդ՝ ո՞վ է իրաւունք տուել բռնութիւն անելու մարդկանց տեսակների միջեւ եւ մէկ մասին ոչնչացնել միւս մասին վիճակը բարելաւելու հաշուով: Մարդ անհատի կեանքը նուիրական է և անձեռնմխելի: Մարդ ինքը կարող է զոհել իրեն յանուն որ եւ է բարձր գաղափարի. երբեմն մարդկային հաւաքականութիւններն էլ յօժար կամքով նուիրում են իրենց կեանքը որ եւ է նպատակի համար: Բոլոր իսկական յեղափոխութիւնները անհատների ու զանգուածների յօժարակամ եւ ինքնաբնական նուիրումի ու զոհաբերութեան արդիւնք են: Բայց ոչ ոք իրաւունք չունի իր հայեցողութեամբ եւ բռնի ուժին ապաւինած որ եւ է հաշուով կեանքից զրկել ուրիշին :

Կարող են լինել բացառիկ վայրկեաններ - պատերազմ, բնական աղէտ կամ համաճարակ, ազգի մեծամասնութեան կամքով հաստատուած հանրային կարգը բռնութեամբ տապալելու փորձ — այո՛, կարող են պատահել արտակարգ վայրկեաններ պատմութեան մէջ, երբ մի ազգ իր գոյութիւնն ու ազատութիւնը ապահովելու նպատակով ստիպուած լինի նոյնիսկ որոշ անհատների կեանքը զոհելու պատճառ դառնալ, բայց նախ այդ վայրկեանները լինում են բացառիկ եւ կարճատեւ, երկրորդ՝ նրանք բխում են, կամ, եթէ ուզում էք, պէտք է բխին — ազգի մեծամասնութեան կամքից՝ պայմանաւորուած ազգի գոյութեան կամ ազատութեան գերագոյն մտահոգութիւններով — զոհել փոքրիկ մասը փրկելու համար ամբողջութիւնը :

Այլ է բոլորովին բոլշեւիկեան բռնատիրութեան արածը: Նրա պաշտօնական արդարացումը ընկերային արդարութեան եւ ապագայ սերունդների երջանկութեան ապահովումն է, եւ յանուն այդ նպատակի ոչնչացնում ու դժբախտացնում է այսօրուայ սերունդները, կոտորում ու թշուառացնում է միլիոնաւոր մարդիկ, յանուն ուրիշ միլիոնաւորների բարեկեցութեան :

Իրօք, սակայն, ապագայ սերունդները պատրուակ են սոսկ բռնատիրութեան գոյութեան, այսինքն՝ սակաւաթիւ անհատների անձնական իշխա-

ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԵԱՆ ԻՄԱՍՏԸ

Ռուս ձախակողմեան տարագրութեան ականաւոր ներկայացուցիչներից մէկը պատահաբար տեղեկանալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան այժմեան կացութեան, իր զարմանքն ու հիացումն է յայտնել հայ ժողովրդի հանդէպ, որ տարագրութեան ծանր պայմաններում նրա աշխատաւոր տարրերի կազմակերպութիւնը ապրում է կենսալից ու ներդաշնակ կուսակցական կեանքով եւ Մերձաւոր Արեւելքից ու Բալկաններից մինչեւ Ամերիկա ուժ պարբերաթերթերի ու երկու ամսագրերի միջոցով վարում քարոզչական մի պատկառելի գործ:

Նրանք, ովքեր ծանօթ են ռուս տարագրութեան ներկայ վիճակին, կը հասկանան այդ պատմական անձնաւորութեան զգացումները: Իրերի եւ երեւոյթների արժէքները որոշւում են համեմատութիւններով: Նախկին Ռուսաստանը աւելի քան կէս դար մրըրկեց ժողովրդական Ազատութեան ու նրա յաջորդ Սոցիալիստ-Յեղափոխական կուսակցութիւնից, որի պատմութիւնը անօրինակ խիզախութիւնների, ըմբոստութիւնների ու անհամար զոհաբերութիւնների մի շարան է: Նարոդնայա Վօլեայի եւ էս-էր աճարեկէներ, մղուած մոլեռանդ գաղափարապաշտութեամբ, տապալել են կայսըր ու մեծ իշխան, զօրավարներ ու նախարարներ, բանտապետներ ու ոստիկաններ եւ իրենք էլ կախաղան են բարձրացել: Իր վարդապետութեամբ Լաւրովի, Միխայլովսկիի եւ մասամբ Չերնիշեւսկիի այդ հոսանքը ռուսական ազգային ընկերվարական մտքի արտայայտութիւն էր: Արդարութեան - ճշմարտութեան բարձր սկզբունքներով գինուած մարդկային անհատը ընդունելով իբրեւ հիմք, նա ձգտում էր Ռուսաստանը տանել դէպի ընկերվարական իրաւակարգ Արեւմտեան Եւրոպայից տարբեր ճանապարհներով, այսինքն առանց սպասելու Մարքսի պատգամած նախապայմանի՝ բարձրագոյն դրամատիրութեան հասունման: Սոցիալիստ-Յեղափոխական կուսակցութիւնը մինչեւ հոկտեմբերեան յեղաշրջումը Ռուսաստանի ամենամեծ կուսակցութիւնն էր: Սահմանադիր ժողովի ընտրութիւններին նա ստացաւ ազատօրէն տրուած քուէների երբեւիցէ չգերազանցուած միլիոններ: Լենինը իր յեղափոխական գրական գործունէութիւնը գրեթէ ամբողջութեամբ նուիրել է այդ կուսակցութեան դէմ վարած պայքարին: Նրա երկերի 19 հատոր ժողովածուի մէջ հազուադէպ են յօդուածներ, որոնք ուղղուած չլինեն սոցիալիստ-յեղափոխականների դէմ: Իր սկզբնական հըրչակը Խորհրդային Միութեան հիմնադիրը պարտական է եղել բացարձակապէս այն յարձակումներին, որ նա արել է Միխայլովսկիի վրայ: Լենին, իբրեւ ուղղափառ մարքսեան, մինչեւ յարականութեան անկումը պնդում էր, որ Ռուսաստանը պիտի ընթանայ յար եւ նման արեւմտեան ժողովուրդներին. յեղափոխական է միայն բանւոր դասակարգը, իսկ նրա ստեղծողը, բազմացնողն ու կազմակերպողն

նութեան ապահովութեան համար: Այս էլ բնական յատկանիշն է իւրաքանչիւր բռնատիրութեան — զա՛նգուածների պահանջով վարագուրել սեփական իշխանամոլութեան մերկ ու դաժան տենչը: Համայնավարութիւն, ընդհանուր հաւասարութիւն, բնութեան եւ մարդկային ստեղծագործութեան արդիւնքների բաշխում, արդար ընկերային կարգեր — եւ ուրիշ այսպիսի բարձր գաղափարներ լոկ զէնք են բոլշեւիկների ձեռքին ամբաստանելու եւ տեւականացնելու համար իրենց անհակակշիռ տիրապետութիւնը զանգուածների վրայ:

Բնութեան մէջ գիտական կանոններով չճեւակերպուած մի օրէնք կայ — երբ իրար են բախում ազատութիւնն ու բռնութիւնը, երբ նպատակների ու գաղափարների սուր պայքար է առաջ գալիս բռնատէրերի եւ զանգուածների միջեւ, վերջնական յաղթանակը միշտ զանգուածներն են տանում: Ուշ կամ կանուխ խորհրդային աշխարհում էլ պիտի խորտակուի բռնութիւնը եւ նրա աւերակների վրայ հաստատուի պիտի ազատութիւնը: Ազատութիւնը ազգին եւ անհատին: Ազատութիւնը անհատի եւ ազգի:

Որովհետեւ չկայ ազգային ազատութիւն առանց անհատական ազատութեան եւ չկայ անհատական ազատութիւն առանց ազգային ազատութեան:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Ի՞նչ է նշանակում տօնել Դաշնակցութեան Օրը: Մանաւանդ այստեղ, տարաբախտաբար, հեռու մեր երկրից, հեռու մեր հայրենիքից: Մանաւանդ այսօր, երբ քաղաքական պայմանների շնորհիւ մեր կուսակցութիւնը ստիպուած է դժբախտաբար աւելի պատրաստուիլ քան կատարել իր իսկական գործը:

Դաշնակցութեան Օրը նշանակում է, մասնաւորապէս մեր երիտասարդութեան համար, — պատրաստուիլ եւ դաստիարակել ապագայ գործունէութեան համար, այն օրուան համար, երբ կը հնչէ այն անխուսափելի ժամը, երբ հանգամանքները կը հրամայեն նուիրել բոլոր կենսական ուժերը Դաշնակցութեան գաղափարների եւ իդէալի իրագործման: Եւ այս ժամը կը գայ: Եւ այն օրը ամէն մէկը կը լինի իր իսկական տեղում՝ մէկը գրիչը ձեռքին, միւսը՝ հրացան կամ դաշոյն, երրորդը՝ դիւանագիտական ասպարիզում: Բոլորի համար կը լինի գործ եւ իսկական տեղ:

Դաշնակցութիւնը տուել է հայ ժողովուրդին իդէալ, — Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան: Դաշնակցութիւնը սովորեցրել է հայ ժողովրդին ամենածանր բոպէներին հաւաքել ուժերը, հնազանդել եւ հրամայել: Դաշնակցութիւնը չի տանում ոչ յուսահատութիւն եւ ոչ ուժերի աւելորդ գերհաքերութիւն: Դաշնակցութիւնը հետեւում է քաղաքական կեանքի զարգացմանը աշխարհի բոլոր կողմերում եւ պիտի չփախցնէ որեւէ առիթ օգտուելու պայմանների նպաստաւոր դասաւորումից, իր իդէալը իրականացնելու համար: Նա ամէն բան լըսում է եւ ամէն բան տեսնում:

Տօնել Դաշնակցութեան Օրը նշանակում է՝ բոլոր ուժերով նպաստել Դաշնակցութեան գաղափարների յաղթանակին եւ լինել միշտ պատրաստ:

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

է բարձր դրամատիրութիւնը: Իսկ 1917 հոկտեմբերին նա մոռացաւ այդ ամէնը ու ռուսական մանուկ դրամատիրութիւնը տապալեց, ոչ թէ բանւորների, այլ զինուորի հագուստ հագած գիւղացիների միջոցով, որոնց մէջ յեղափոխական ոգի արթնացնողները սոցիալիստ-յեղափոխականներն էին: Այդ կուսակցութեան հռչակաւոր ահաբեկիչներից մէկին — Կալեաեւին երբ դատարանը յայտարարեց իր վըճիռը — մահ, նա բացագանչեց.

— Ես ուրախ եմ մեռնելով ժողովրդի ազատութեան համար:

Եւ այսօր, երբ ռուս ժողովուրդն աւելի ստրուկ է քան երբ եւ իցէ, երբ Ստալինի բռնակալութիւնը ոչնչով չի տարբերւում Ալեքսանդր Գ.-ի կամ Նիկոլա Բ.-ի բռնակալութիւնից, չկան այլ եւս Կալեաեւներ. գրեթէ չքացել է այն սասանեցնող կազմակերպութիւնը, որ տիրաբար հինգ տասնեակ տարիներ փարեց յեղափոխական Ռուսաստանի ճակատագիրը:

Որքա՞ն բնական էր սպասել, որ ռուս տարագրութիւնը ձախակողմեան զանգուածներով համախմբուէր ազգային ընկերվարական կազմակերպութեան այնքան փառաւոր դրօշակի շուրջը նպատակ ունենալով պայքարել Սթալինեան ցարիզմի դէմ ու հաստատել ռուս ժողովրդի երազած ազատ ժողովրդապետական ընկերվարական հանրապետութիւնը: Ռուս տարագըրութիւնը թւով պակաս չէ հայկականից, իսկ մշակոյթով անհամեմատ աւելի բարձր է. հակաբոլշեւիկ ընկերվարականները բազմաթիւ են նրա մէջ, բայց մինչեւ օրս մի հատ «Յառաջ»ի կամ «Յուսաբեր»ի նման թերթ չկարողացան հրատարակել:

Ասացէք, խնդրեմ, ի՞նչպէս չզարմանալ մի ռուս ընկերվարականի, երբ լսէ, թէ Տոլսթոյի, Դոստոյեւսկիի, Չայկովսկիի ու Րիմսկի-Կորսակովի հանճարով աշխարհը չզարմացնող հայ տարագրութիւնը գաղափարական նպատակների ծառայողասնեակներւելի թերթեր ունի ու իր հայրենասէր յեղափոխական տարրերը համախըմբուած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան պէս մի զօրաւոր կազմակերպութեան մէջ:

Թէ տարագիր հայութիւնն իր մեծամասնութեամբ կը բաղկանայ անտարբեր եւ գաղափարապաշտ տարրերից, անվիճելի է, բայց որ նրա մէջ կայ հզօր փոքրամասնութիւն մը՝ նըւիրուած իր իտէալին, ճաւատարիմ իր ազատութեան հերոսների աւանդներին ու յիշատակին, դա էլ նոյնքան անվիճելի է եւ պատուաբեր:

Մի րոպէ երեւակայենք, որ տարագրութեան մէջ չկայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, գոյութիւն չունի այն

ԺՊՏԷ՛, ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

Սէրը՝ ոչինչ: Պարը, գինին՝ ոչինչ: Կեանքն ու մահը ոչինչ: Աշխարհի բոլոր բարիքները վայելել յետոյ, աշխարհի չորս ծագը այցելելէն յետոյ, նոյնիսկ Աստուծուն ճանչնալէն յետոյ՝ գլխի կոր, անմխիթար, անբանական վերադառնում եմ քեզ... Հայ ժողովուրդ...

Բոլոր սէրերը քեզ հետ: Բոլոր պարերն ու գինին քեզ հետ: Բոլոր կեանքըն ու մահը նաեւ քեզ հետ:

Առանց քեզ, քեզմէ դուրս ամէն ինչ անիմաստ է, անմխիթար է, անբաւարար է:

Եթէ քեզ համար չէ, սէրը նուիրական չէ, սուրբ չէ: Եթէ քեզ համար չեն, պարն ու գինին հրապոյր չունին, արդար չեն: Եթէ քեզ համար չէ կեանքը, կեանք չէ, եթէ քեզ համար չէ մահը, մահ չէ:

Թախծոտ ժողովուրդ, կնճռոտ ճակատով, ծաւի աչերով անմխիթար ժողովուրդ, ժպտէ, ժպտէ բոլոր հոգիովդ: Ժպտէ որ այդ կնճիռները հարթուին ու ճակատդ լոյսով փայլի, ծով աչերիդ խռաւութիւնն ու մշուշը փարատին ու դու քեզ զգաս արի, ինքնավստահ մխիթարուած: Ոչ մի Աստուծուն երկրպագու: Բացի քո սեփական աստուծուց որ քո պատկերովըդ կերտեցիր, ոչ թէ որպէսզի իշխէ քո վրայ, այլ քեզ ծառայէ, քեզ համար լինի պատուանդան, որպէսզի դու բարձրանաս: Քեզ համար լինի մատեան, որպէսզի դու այնտեղ դտնես փառաւոր անցեալդ, տառապալից ներկայիդ բալասանը, իսկ ապագայ խորհրդներիդ իրականացման բանալին, որպէսզի նա լինի քեզ վահան որ դու անոր շուքին տակ հանգիստ քուն առնես յետոյ:

Ուժի կարօտ, ուժի հետամուտ հա՜յ ժողովուրդ...

Ուժը քո մէջն է. ինչպէս հայրենիքիդ ընդերքներին մէջ ամբարուած հանքերը:

Կապոյտ թռչունը քո կրծքիդ վանդակին մէջն է:

Երգի կարօտ հայ ժողովուրդ...

Լսէ քո սրտիդ երգը, որ անդադար երգում է: Եւ ոչ մի երգ այդքան անուշ չէ, այդքան վսեմ չէ, այդքան գիւթիչ չէ: Հարազատի անկեղծ խօսքին կարօտ հայ ժողովուրդ...

Ոչ ոք հարազատ չէ քեզ որքան դու քեզ: Ոչ ոք անկեղծ չէ քեզ հետ որքան դու քեզ հետ: Ոչ ոք այնպէս սրտանց չի կարող խօսել քեզ հետ, որքան դու քեզ հետ:

Դու ինքդ արդէն մի ամբողջ աշխարհ ես. ուրիշ բանի, ուրիշ խօսքի, ուրիշ զգացումի, ուրիշ երազի տեղ չկայ:

Քո շուրջը շրջանակը փակուել է:

Ճանչցիր քեզ ու համարձակօրէն ժպտէ...

Չէ՞ որ դարերից ի վեր չես ժպտեր: Չէ՞ որ դարերից ի վեր կուտակուած թախիծը պիտի փոխանցես նաեւ գալիքի անմեղ սերունդներին: Ժպտէ, որպէսզի գալիք սերունդներն էլ ժպտին ու քեզ օրհնեն...

Ժպիտը հոգու անդորրութեան արտացոլումն է:

Ժպիտը քաջարի սրտի տոկունութեան ճառագայթումն է:

Ժպիտը պայքարէն յաղթական դարձի ոսկեղէն արձանագրութիւնն է դէմքերի վրայ:

Մինչդեռ դու տարագիր ես ու խաղաղութիւն չունի հոգիդ:

Մինչդեռ դու հայրենազուրկ ես ու սրտիդ քաջութիւնը թաղուել է, մոռացուել է:

Մինչդեռ դու երբեք չես կարդացել պայքարներիդ մատեանը, որ մնում է դեռ չգրուած:

Եւ դու թախծոտ՝ թափառում ես, որոնում ես ու տուայտում:

Եւ դու մաշւում ես, հալւում ես ու սպառում: Սթափէ, անմխիթար ժողովուրդ, այսօր դեռ ուշ չէ. այսօր դեռ կշիռը քո ձեռքին է, ուստի շտապէ: Դիր մէկ նժարի վրայ երկիրն ու գաղթաշխարհը, իսկ միւսի վրայ քո բովանդակ սիրտդ: Հաւատա որ կարող ես: Հաւատա որ կարող ես դեռ այսօր քո սրտիդ ծանրութեամբ կշռել արդարօրէն երկիրն ու գաղթաշխարհը միասին:

Երկիրն ու գաղթաշխարհը այդքան թեթեւ պիտի կշռեն, եթէ սիրտդ գիտենայ ծանր մնալ, լեցուն մնալ, արդար մնալ: Վաղը արդէն ուշ կը լինի: Եւ վաղը կը բերէ սուգ եւ արտասուք:

Մինչ, դու այդքան կարօտն ունես ժպիտի...

Ժպիտի կարօտ հայ ժողովուրդ, արթնցիր:

ՏՕՔԹ. Յ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

գաղափարական խօսքը, որ հնչեցնում է նա հայկական Սփիւռքի իւրաքանչիւր ու խղճմ բազմութիւնների մէջ հաւատքի ու սիրոյ մասին դէպի իր հայրենիքը. ի՞նչ կը լինէինք մենք: Մենք կը լինէինք արհամարհելի թափթփուքներ, դատապարտուած կազմալուծման ու անհետացման:

Հայ լինելով մենք կարող ենք հըպարտութեամբ ցոյց տալ մեր ազգային ընդունակութիւնների վեհագոյն փաստերից մէկը — Հ. Յ. Դաշնակցութեան գոյութիւնը, որին իր կենսունակութեան տեսակէտից կարող են նախանձել նոյնիսկ հայրենիք ու պետութիւն ունեցող ժողովուրդները, ուր մնաց այս կամ այն երկրից դուրս եկած տարագիրները:

Աննկատելի կերպով, առաւել կամ նուազ չափով, կողմնակից կամ նոյնիսկ հակառակորդ, մենք ամէնքս ենթարկւում ենք այստեղ ու կարելի է ասել նաեւ Հայաստանում հայկական մեծ ու դրական երեւոյթի — Հ. Յ. Դ. ազդեցութեան: Քանի նա կայ, որ եւ է թշնամի չի կարող խորտակել վճռականութիւնն ու կորովը մեր ժողովրդի — ունենալ իր ազատ հայրենիքը:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԸ

«Դաշնակցութեան Օր»ուան այս տարուան տօնակատարութիւնը կը զուգադիպի Հայաստանէն հասած շշմեցուցիչ լուրերուն: Մոսկուա, այլեւս պատռած իր կեղծաւոր դիմակը, աննախընթաց հալածանքի կ'ենթարկէ իր արիւնաթաթախ թաթին տակ ինկած դժբախտ ժողովուրդները, մէջն ըլլալով նաեւ մերինը:

Այսօր այլեւս Հայ համայնավար կուսակցութեան հաշուեյարդարը անվիճելի իրողութիւն մըն է: Հայաստանը զրկուած է իր բոլոր ղեկավարներէն եւ շատ ուշադրաւ երեւոյթ մը պէտք է նկատել ոմն Ցարութիւնեանի Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան առաջին քարտուղար «ընտրուելու» պարագան: Ցարութիւնեանը իր ամբողջ կեանքը անցուցած է Վըրաստանի համայնավար կուսակցութեան մէջ, անշուշտ ըլլալով Մոսկուայի «աչք»ին՝ Բերիայի հաւատարիմ սպասաւորը: Ահա այս մարդու միջոցաւ է, որ Մոսկուա պիտի կառավարէ մեր դժբախտ հայրենիքը՝ աննախընթաց մաքրագործումէ վերջ:

Ահա այս լուրերու լոյսին տակ շատ աւելի յստակօրէն կը պարզուի հայ ժողովրդի համար (եթէ դեռ ո եւ է պարզաբանութեան կարիքը կը զգացուի) այն հիմնական տարբերութիւնները, որ կը բաժնեն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անբարոյական ու ոճրագործ բոլշեւիզմէն:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 47 տարի առաջ ծնունդ առնելով հայ ժողովրդի ազատութեան համար, այսօր ալ կը մնայ այն միակ կազմակերպուած ոյժը, որ իր գաղափարներով, իր անձնազոհութեամբ ու իր քաղաքական պահանջներով, կ'առաջնորդէ հայութիւնը դէպի օտար լուծի թօթափումը, դէպի անկախ հայ պետականութիւնը, ամբողջական հայրենիքը եւ հայ մշակոյթի բարգաւաճումը:

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը տարիներու ընթացքին յամառ աշխատանքով, հերոսական պայքարով անկերպարան ժողովուրդը կոչեց գիտակից, մարդկային արժանապատուութեան վայել կեանքի, ներշնչելով անոր ազգային եւ քաղաքական իտէալ: Այսօր խորհրդային վարիչները, ռուս աշխարհակալութեան նորագոյն վարիչները կը ջանան ազատութեան ծարաւ հայութիւնը վերածել անկերպարան հօտի մը եւ արմատախիլ ոչնչացնել որ եւ է քաղաքական ու ազգային իտէալ:

Հայ մեծ մարտական կազմակերպութիւնը ստեղծեց դռհաբերող մարտական ֆիդայիներու եւ մարտիկներու սերունդ մը, որ անվարան ու անվախ անցնելով յեղափոխութեան դըլուխ, առաջնորդեցին հայ ժողովուրդը դէպի հերոսական պայքար, դէպի յաղթանակ: Մինչդեռ բոլշեւիզմը անխընայ կ'ոչնչացնէ հայ մտաւորականութիւնը (համայնավար եւ ոչ համայնավար), առաջնորդելով ժողովուրդը դէպի համակերպում, ստրկութիւն եւ ստրկացում: Ան կը քանդէ հայութեան ինքնապաշտպանութեան բոլոր հիմերը, ճակատագրական վայրկեանին մեր ժողովուրդը անպաշտպան ձգելու միտումով:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հայութիւնը առաջնորդեց դէպի հերոսական Մայիս 28ը, ծնունդ տալով նոր անկախ հայ պետութեան, որ միակ երաշխիքը կրնայ ըլլալ մեր ժողովրդի անկաշկանդ զարգացման ու անոր բարօրութեան: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր, որ հայութեան տուաւ անոր ազգային դրօշը՝ եռագոյնը, խորհրդանիշը հայութեան եւ Հայաստանի ազատագրման: Մեր հակառակորդները յատակ, պայծառ մայիսը փոխարինեցին անհրապոյր, տարտամ, խորթ ու անբովանդակ հոկտեմբերով, որ անհարազատ մնաց հայ ժողովրդին, չըխօսելով անոր ոչ սրտին, ոչ ալ մըտքին: Բոլշեւիզմը զրկեց ժողովուրդը իր ամէնէն արդար ու սրբազան մէկ իրաւունքէն՝ համազգային դրօշէ, պարտադրելով անոր ռուսական հոկտեմբերեան յեղափոխութեան կարմիր դրօշը եւ ջանալով Հայաստանի հայ անճրօզ ժողովուրդը զրկել իր ամէնէն տարրական ազգային - քաղաքական իրաւունքներէն:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը երկար պայքարներէ վերջ կերտեց չէնքը ամբողջական հայութեան, հաշուածական զգացումներու տեղ հաստատելով մէկ ազգի ըմբռնում: Հայաստանի հանրապետութիւնը պիտի դառնար հայ ազգի ամբողջական հայրենիքը: Ի՞նչ կ'ընեն բոլշեւիկները: Անոնք Հայաստանի պետութիւնը, Հայաստանի հանրապետութիւնը, նոյնիսկ խորհրդային ընկերվարական Հայաստանը վերածեցին հայկական խորհրդային հանրապետութեան: Հիմնականը եւ կարեւորը խորհրդային հանրապետութիւնն է, բովանդակութիւնը, իսկ հայկական, վրացական եւայլն անունները երկրորդական ածականներ են եւ ուրիշ ոչինչ:

Անոնք հայ ուրոյն ազգութիւնը, իր մշակոյթով, ապրումներով, աւանդութիւններով, պատմական հարուստ ու փառաւոր անցեալով, ճըգնաժամերով, իտէալներով ու ստեղծագործ թռիչքով — կը վերածեն պարզ ազգագրական միաւորի, իսկ դարաւոր Արմենիան — ռուսական խեղճուկ ծայրագաւառի: Բոլշեւիզմը կը ժխտէ ամբողջական հայրենիքի գաղափարը, ան կը նպաստէ հայ ժողովրդի ցիրուցան վիճակի տեւականացման, նոր հատուածներու ստեղծման, խզելով երկրի եւ գաղութի ժողովրդի միջեւ եղած կապը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տեսնելով այն ահաւոր վտանգը, որուն առջեւ կրնայ կանգնած ըլլալ հայ ժողովուրդը, տեսնելով Մոսկուայի հակահայ քաղաքականութիւնը, ամէն ջանք կը թափէ կազմակերպելու գաղթաշխարհը, դրսեւորելու համահայկական կամքը: Եւ այս գործի համար ան ձեռք կը մեկնէ բոլոր առողջ ազգային տարրերուն, միասին տանելու համար գաղութներու կազմակերպութեան գործը: Բոլշեւիզմը կը ձգտի քայքայել գաղութները, գաղթահայ ժողովուրդն ալ դարձնելով իր քաղաքական հաշիւներու եւ նպատակներու գործիք:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ծնունդ առնելով հայ ժողովուրդի ծոցէն, գործելով հայրենի միջավայրի մէջ, ծանօթ ըլլալով ժողովրդի իղձերուն եւ ձգտումներուն, ամենուրեք հետեւելով յեղափոխական ազատագրական շարժումներուն, աշխատաւոր բազմութիւններու արդար պահանջներուն, տեսնելով հայ աշխատաւոր ժողովրդին հանդէպ եղած չարաչահութիւնները ու չհաշտուելով ազգային եւ տնտեսական հողի վրայ, — կերտեց հայկական արդարութեան, հայկական ընկերվարութեան հոյակապ չէնքը: Դաշնակցութեան ընկերվարութիւնը հեռու մնաց տառակեր մարքսիզմէն, դասակարգային դոեհիկ պայքարի ձեւէն: Ան երբեք չհաշտուեցաւ Ռուսիոյ «մոնղոլական ընկերվարութեան հետ», որ արեան, սուգի ու սանձարձակ դիկտատուրայի միջոցաւ կ'ուզէ կերտել չէնքը... երջանիկ մարդկութեան եւ ուրախ կեանքի: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այսօր ալ հաւատարիմ կը մնայ ընկերվարական բարձր գաղափարներուն, զանոնք նկատելով իբրեւ սատարող ույժ հայ ազգային պետութեան համար: Ընկերվարութիւնը հայ ժողովրդի բարօրութեան համար եւ ոչ թէ հայ ժողովուրդը ընկերվարութեան համար — ահա այն նշանաբանը, որու տակ միշտ գործած է Դաշնակցութիւնը եւ որուն հաւատարիմ կը մնայ այսօր: Ընկերվարութիւնը, սոցիալական արդարութեան կազմակերպումն է, իսկ ընկերային արդարութիւնը լաւագոյն կերպով կ'ապահովէ ազգութեան ապագան, աւելի եւս զարկ տալով ժողովրդի մը ստեղծագործութեան: Դաշնակցութեան զինանշանը մնաց անփոփոխ՝ ներդաշնակութիւն մտքի, աշխատանքի եւ ոյժի, որ այնքան հարազատ է հայութեան, անոր էութեան:

Բոլշեւիզմը կը քանդէ ամէն ներդաշնակութիւն, ազատութիւն, յանուն դիկտատուրայի եւ դասակարգային պայքարի:

Ժխտելով դիկտատուրան, Հ. Յ. Դ. կ'ապաւինի ժողովրդապետութեան, որուն սաղմերը ցրուած են մեր ամբողջ պատմութեան, նոյնիսկ հայկեղեցւոյ մէջ:

Մեր ժողովրդապետութիւնը արդիւնք չէ տեւական մարդանքներու եւ ոչ ալ պատուաստուած օտար գաղափար: Դաշնակցութեան ռամկավարութիւնը կը բխի հայ ժողովրդի էութենէն:

Նպատակ դարձնելով հայ ժողովրդի ազատագրութիւնը, հայ անկախ պետութեան եւ հայ ամբողջական հայրենիքի ստեղծման, ընկերային արդարութեան, աշխատաւորական զանգուածներու բարգաւաճման եւ հայ ուրոյն մշակոյթի զարգացման, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը կազմակերպէ հայութիւնը, հասնելու իր այդ իտէալներուն, որոնք ծնունդ առած են հայ ժողովրդի ծոցէն:

Քաղաքական այս ծանր վայրկեաններուն, մտահոգ հայ ժողովրդի ֆիզիքական գոյութեան սպառնացող վըտանգով, Դաշնակցութիւնը անվկանդ կը շարունակէ իր պատմական ճամբան:

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՏԻԿԱՆ

Ո՛վ դու արեւածամ ու բոցաշունչ Դաշնակցութիւն՝ ցնծա այս իրիկուն ու թող ուրախութեան ու բերկրանքի բոցահուր շիթերը առկախուին հրավառ աչքերուդ թարթիչներէն, որովհետեւ այս գիշեր ցնծութեան ու յաղթանակի, հաշուետուութեան ու ինքնամփոփման օր է: Մէկդի անհատական քինախնդրութիւններն ու ճըղճիմ հաշիւները, գաղափարական աննենդ մաքրութեամբ ու հաւատքի զօրութեամբ մօտենանք Քրիստափորներու, Ռոստոմներու եւ Զաւարեաններու նուիրական տաճարին առջեւ, խոնարհեցնենք մեր գլուխները, պրկելով մեր բազուկները, զօրացնելով մեր կամքի ջիղը եւ հաւատոյ հանգանակն ու պաշտամունքը նուիրական...

— Քոյր, վառէ խրախճանքի եւ յոյզի կանթեղները այս իրիկուն. բեր սեղանին վրայ փղոսկրեայ փայլուն աշտանակները, զետեղէ անոնց վրայ քառասուն եւ ութ հատ սպիտակ մոմեր ու այնպէս բանկցուր: Թող վառին իմաստութեան ու գաղափարի ջահերը, անգամ մը եւս թող լուսաւորեն ուղեղները բոլոր այն յոգնած հոգիներուն որոնք դեռ կը դեգերին խաւարամած դարիններուն վրայ: Քոյր իմ սիրասուն, բեր Գողթան կարմիր ու փրփրայորդ գինին, ու մատուռակէ այս գիշեր... Թող խմեն ու արբենան «ի սմանէ»: Ու թող եօթը իմաստուն սպերդուները ընդդիմացնեն իրենց սպերը, զովերգելով ու փառաբանելով յիշատակը մեռելներուն: Թող փառք տան բոլոր անոնց որ ինկան ազատութեան ճամբուն վրայ:

Փա՛ռք մեռնողներու նուիրական յիշատակին, որ մեզի սորվեցուցին ազատութեան ու անկախութեան իտէալին ձգտելու գաղափարը: Հեռաւոր Կովկասի մէջ երբ ծնունդ առիր դուն, ով արեւահեր ու բոցալեզու Դաշնակցութիւն, չար բերաններ նախանձեցան քեզի, անիծելով խանձարուրդ քո ապառաքաձ....

Եղան ապերասան մարդիկ, որ պատնէշ քաշեցին քու ճամբուդ վրայ, նըպատակէդ վրիպեցնելու ձգտումով, սակայն դուն արհամարհելով այդ բոլորը, յառաջ սուրացիր երիվարի մը պէս անդուսպ: Որքան գուրգուրաց քու վրայ հայ ժողովուրդի գիտակից մասը, դարերու ընթացքին ստրկութեան անուրին տակ տուայտող հայ ժողովուրդը ակնկառոյց կը սպասէր փրկարար մեսիայի մը: Այն ինչ ահաւոր օրեր էին, քաղց, տառապանք, աւար եւ աւեր, գերութիւն եւ անարգանք: Այդ հրաշք Մեսիան դուն եղար ով Դաշնակցութիւն առպետական, քառասուն տարիներՄինայի անապատներուն մէջ թափառող Մովսէսի նման իբրեւ առաջնորդ հալածական ժողովուրդին: Մենք ցնծութեամբ ողջունեցինք քու ծնունդը հրաշափառ, Դաշնակցութիւն տիտանեան: Երեք մօրերու պէս հայ ժողովուրդը ընծաներով ու անուշահոտ բուրմունքներով եկաւ քու ծնունդդ օրհնել, իր յարգանքի ու պաշտամունքի նուիրական խունկը ծխելու: Ու անկէ յետոյ տե

(Շար.ը Դ. էջ)

Երկաթուղիներու գիշերային երթեւեկը ընդհատուած է. իսկ ցերեկը բոլոր կառախումբերուն կ'ընկերանան սուսերաւոր պահակներ։ Շատ մը կառախումբերու առջեւ դրուած են զրահապատ վայրաշարժներ, գնդացիրներով։

Բոլոր Արաբները խուզարկութեան կ'ենթարկուին, զէնքի համար։ Կասկածելիները անմիջապէս կը ձերբակալուին։

*** Երուսաղէմի պաշտօնաթերթը զեկոյց մը հրատարակեց, որուն համաձայն աքսորի կը դատապարտուին արաբական կոմիտէին անդամներէն հինգ հոգի եւս։ Ասոնք զանազան երկիրներ ապաստանած են, եւ պիտի չկրնան վերադառնալ։

Նոր խառնութիւններ օտարականներու դէմ

«Մաթէն» կը գրէ թէ ներքին նախարարութեան մէջ կ'ուսումնասիրուին կարգ մը միջոցներ, որոնք անմիջապէս պիտի գործադրուին, կասեցնելու համար կասկածելի օտարականներու խուժումը, միեւնոյն ատեն հսկողութեան տակ առնելով մնացեալը։ Մասնաւոր վարկեր պիտի պահանջուին, այս տնօրինութեանց համար։ Ծրագրի մը համաձայն, ոստիկանական շրջուն խումբեր պիտի հաստատուին, անցագիրները աւելի ուշադրութեամբ քննելու եւ ուրիշ հսկողութիւններ կատարելու համար։ Մինչեւ հիմա ոստիկան-զինուորները կը կատարէին այս գործը. բայց անոնք շատ ծանրաբեռնուած ըլլալով, չէին կրնար ամէն բանի հասնիլ։ Նոր խումբերը ամբողջովին հսկողութեան եւ զննումի գործերուն պիտի յատկացուին, հետապնդումներ կատարելով ամէնէն հեռաւոր անկիւնները։

Երկրին մէջ ալ օր օրին հսկողութիւն պիտի կատարուի բոլոր օտարականներուն վրայ։

Նոր «մաքրագործումներ» Խ. Միութեան մէջ

Վերջնապէս կը հաստատուի թէ լուրջ փոփոխութիւններ կատարուած են խորհրդային նաւատորմի հրամանատարութեան մէջ, Պալթիկ ծովէն մինչեւ Ծայր. Արեւելք։ Սեւ ծովու տորմիղին հրամանատար նշանակուած է ծովակալ Սմիրնով։ Կարմիր տորմիղին ընդհ. հրամանատար նշանակուած է ծովակալ Վիքթորով, յաջորդելով ծովակալ Օրլովի եւայլն։

Պատժական տնօրինութիւնները անընդհատ կը շարունակուին դաւառի եւ զանազան հանրապետութեանց մէջ, միշտ միեւնոյն մեղադրանքներով, — լրտեսութիւն կատարած են, արմտիք, բամպակ եւայլն փճացուցած են, մեքենաներ խորտակած են եւն.։ Մասնաւոր խստութեամբ «մաքրագործումներ» կատարուեցան Ուզպէքիստանի եւ Խազախիստանի մէջ, նոր ամբաստանութիւններով, — «Ֆաշական ազգայնականութիւն եւ անջատողական դաւեր»։ Ուզպէքիստանի հողագործական բարձրաստիճան պաշտօնեաներէն վեց հոգի, որոնք այս մեղքերով ամբաստանուած էին, իբրեւ մեղսակիցները վարչապետ Խոճայեւի եւ Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Իքրամովի, չխոստովանեցան իրենց յանցանքը։ Ասոր վրայ փաստաբանները յայտնեցին թէ չեն կրնար ստանձնել պաշտպանութիւնը, քանի որ «իրենց ոճիրները ապացուցուած են եւ մենք չենք կրնար մէկ հատիկ մեղմացուցիչ պարագայ գտնել»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ՄԻԼԼԷՐԻ ԿԻՆԸ նամակ մը գրելով հանրապետութեան նախագահին, խնդրեց միջամտել, որպէսզի խուզարկութիւն կատարուի խորհրդային դեսպանատան հետ կապուած հաստատութեան մը մէջ, որուն առջեւ տրուած էր խորհրդաւոր ժամադրութիւնը։

ԹՐՔԱԿԱՆ հանրապետութեան տարեդարձին առթիւ Էնկիւրի պիտի երթան Յունաստանի վարչապետ՝ Զօր. Մէթաքսաս, Ռումանիոյ վարչապետը, Իրանի արտաքին նախարարը։ Այս առթիւ Պալքանեան երկիրներու սպայակոյտներուն նախագահները ժողով մը պիտի գումարեն Էնկիւրիի մէջ։

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԶԻՆՈՒՈՐ դրօշի տակ հանելու համար, պատրաստութիւններ կը տեսնուին Ճափոնի մէջ։ Ամբողջ առեւտուրը կանգ առած է։

ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ եւ շրջանային խորհուրդներու համեմատական ընտրութիւնները պիտի կատարուին այսօր, կիրակի։ Լուրջ տարակարծութիւններ ծագած են մասնաւորապէս ընկերվարականներուն եւ արմատականներուն միջեւ, ի հարկին այս կամ այն թեկնածուն ետ քաշելու հարցին առթիւ։ Շատ մը արմատականներ չեն ուզեր ենթարկուիլ կեդրոնի հրահանգներուն. ընկերվարական կուսակցութիւնն ալ խառնութիւն կը դնէ կարգ մը արմատական թեկնածուներու միջեւ։ Միւս կողմէ ընդհարումները կ'աւելնան աջերուն եւ ձախերուն միջեւ։

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ»ի խմբագրապետին՝ Վայեան Քութիւրիէի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երէկ, շաբաթ, արտակարգ հանդիսաւորութեամբ եւ մասնակցութեամբ ժողովրդական ճակատի բոլոր ներկայացուցիչներուն։ Անհամար թափոր մը կազմուած էր մինչեւ Փէռ Լաշէզի գերեզմանատունը։

սանք քեզ հրեղէն երիվարի մը քամակին փարած կը սուրայիր Արարատէն Տաւրոս, մինչեւ Խանասոր, Պանք Օթօման, Սասուն, Զէյթուն, Ուրֆա եւ Շապին Գարահիսար։

Դուն սորուկ ժողովուրդէն Սերոբներ ու Հրայրներ, Անդրանիկներ, Մուրատներ, Գէորգ Չաւուշներ ու Սեպուհներ ստեղծեցիր, կռեցիր, կոփեցիր, զարնելու եւ զարնուելու վարժեցուցիր։ Փառք հերոսներուդ, ողջ թէ մեռած։ Դուն հրաշք տղայ մըն էիր որ ծնար Հայոց գլխիկոր ազգին մէջ։ Գուգարաց լեռներէն մինչեւ Կիլիկիա սաւառնող առասպելական ու հէքեաթային անյաղթելի հերոս։ Ու մայիսեան արեւավառ ու չքնաղ օր մը, դուն մեզի ընծայեցիր Հայաստանի երկիր դրախտավայրը ու եռագոյնը մեր յաւէտ պաշտելի քառասուն եւ ութ տարիներու աներկիւղ ու անվհատ պայքարներուդ պտուղը դեռ կը վայելեն այս օրուան կարմիր աքլորները ու երէկուան քու երկրպագուները։

Դուն ազատատենչ ու հայրենի կապտորակ եթերն վեր ճախրող հըպարտ արծիւ, քառասուն եւ ութ տարիներու բազմաչխատ ու հոյակապ սերմնացան, փառք ճակտիդ կնճիռներուն, արեւածոր գաղափարիդ ու հերոսներուդ անդերազանցելի, փա՜ռք եւ պատիւ քեզի, Դաշնակցութիւն մարտական...։

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

Այրի Տիկին Ովսաննա Գինոսեան (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Միհրան Անթաստեան եւ զաւակունք (Թալութիէս), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պօղոսեան եւ զաւակունք (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պօղոսեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Մինաս Քէչիչեան եւ զաւակունք (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Վաղարշակ Եափուճեան եւ զաւակունք (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Սողոմոն Փիլաւճեան եւ զաւակունք (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Աղէկեան (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Գէորգ Սարգիսեան (Պորտօ), Տէր եւ Տիկին Պարիկ Կուլէսեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սեւուկեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Առաքել Եաղճեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պաղտասարեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Իսփիրեան (Ալպի), Պ. Սարգիս Կարապետեան (Տէսին), Լիոնի եւ Տէսինի բոլոր Բարձր-Հայքցիները սրտի դառն կսկիծով կը ծանուցանեն զաւակէտ մահը, իրենց ամուսնոյն, սանին, փեսային, քենեկային, ազգականին եւ հայրենակիցին՝

ՄԱՐՏԻՐ ԳԻՆՈՍԵԱՆԻ

որ կնքեց իր մահկանացուն 32 տարեկան երիտասարդ հասակին մէջ, Հոկտեմբեր 13ին, առաւօտեան ժամը 4ին Կրան-Պլանշ հիւանդանոցին մէջ։

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ Հոկտեմբեր 16ին, շաբաթ կէսօրէն վերջը ժամը 3ին, 79, Ave. Jean-Jaurès, իր բնակարանին մէջ (Տէսին) եւ հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Տէսինի գերեզմանատան մէջ։

Հ. Յ. Դ.

Դաշնակցութեան

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վաֆագն» խումբի ընդհ. ժողովը՝ 18 Հոկտ. երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, «Շաֆրիկեան» սրահին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կաքօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ ընկ. Գրիգոր Միւսերիտեանի բնակարանը (Թամբ. Ցրէզ), կիրակի ժամը 4ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի 17 Հոկտ., երեկոյեան ժամը 8ին, «Շաֆրիկեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ԷՔՍՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ
17 ՀՈԿՏ., ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
8, Rue Danton. Մէթրօ Սէն Միշէլ կամ Օտէօն
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Վ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ
ԵՒ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդ Զ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, (ջութակ), Ընկ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (երգ)։

Մուտքի մասնակցութիւն՝ 3 ֆրանք։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէսօր վերջ ժամը 2ին, Գառ Էնթէրնասիոնալի մէջ։
կը խօսի Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 23ին, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետութեան շէնքին մէջ. կը խօսի Ընկ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ Հոկտ 24ին, Թէրքըը կաթոլիկէ սրահին մէջ։ կը խօսի Ընկ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։ Մանրամասնութիւնները յետ օրէն։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ Հոկտ. 30ին. կը խօսի Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

ՍԷՆԹԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ Հոկտ. 31ին։ կը խօսի Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Պէլվիլի Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբին կողմէ
Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ
Այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 120 Bld. Belleville, մէթրօ Belleville
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
Մուտքի մասնակցութիւն 3 ֆրանք։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 15.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
Saint-Didier—Victor-Hugoի
շքեղ սրահներուն մէջ
46 ter, Rue Saint-Didier, Métro: Victor-Hugo կամ Trocadéro
8 ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ-ԺԱԶ, ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ
ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ԳԻՆԵՐՈՎ
ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ
ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ, ԿԻՆԵՐՈՒ 7.50, ԱՅՐԵՐՈՒ 10 ՖՐ.

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ
ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ 40Է ԱՒԵԼԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՄԱՀ ՎԻՊԱԳԻՐ ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՕՐԱՄԵԱԿԻ

հանդէսը պիտի տօնուի մեծ պատրաստութեամբ 31 Հոկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ, 24, Rue Saint Victor Paris (5me.) Métro Maubert-Mutualité։

Տեղի պիտի ունենան ճառեր, արտասանութիւններ, խմբերգ. մեներգ, ջութակ ու դաշնակ ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ։

ՄՈՒՏՔ 10, 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

Ով որ տոմսակ պիտի դրկուի Այժմէն կարելի է տոմսակ ձեռք բերել «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի վարչութեանց մօտ, գրատուն Հրանտ Սամուէլի, (51, Rue Monsieur Le Prince), Պ. Վ. Խարճանեանի գրասենեակը (44, Rue Lafayette) եւ Պ. Ե. Յարութիւնեանի մօտ (13, Rue d'Orsel)։

Ուրիշ մանրամասնութիւններ յառաջիկային։

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan,**
Issy-les-Moulinaux
Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը։
Մասնագէտ քիթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց։ Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ։
Կ'ընդունի երկուշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ ժամը 5—7։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 2—4. Հեռաձայն Trud. 21-03

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է
Անզուգական։ Անմրցելի։ Անխառդախ
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի ոգիով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

Teinturiers ներու ուշադրութեան

Կ'ուզեմ գնել TEINTURIERS-PRESSINGի պատրաստ խանութ մը բանուկ փողոցի վրայ։ Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

REXY CINEMA (Lyon)
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi
15—21 Հոկտ.
Երեկոները ժամը 8.30
Իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր։
2 grands films
Baroux et Signoret
Dans „Messieurs les Ronde" de Cuir"
Taerr e.Ardente
Գիները 3, 5 եւ 6 ֆրանք։
Ներկայ յայտարարութեանց բերողին կը տրուի 2 հոգիի տեղ տոմսակ զեղչուած գինով

Շ. ԱՐՄԱՆՈՒՖ

ՑԷՍԻՆ. Վ. Հ. Մաճազը ստացանք շաբաթ առտու ժամը 10ին։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
երգիծաթերթ «ՄԵՂՈՒ»
փարիզի եւ Երզանի Յառաջի ցրուիչ
Գ. ՈՒԽԵՍ ՕՏԵԼ

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)
Թէլէֆոն Nord 84-04 (անփոփոխ)
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD — 48 rue de la République — Մարսէյլ, Tél. 6.47-22 եւ 6.74-51
ORIENT LLOYD — 7 rue Auber, Paris — Tél. Opéra 67-77 67-78
Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար, Հայ ճամբորդներու համար մատչելի գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ-ՃԱՇԱՐԱՆ
Sphinx
2, Rue Boutebrie, Paris(5)
Tél. Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny
Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ
Անմրցելի օղի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ)։
Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն։ Դիւրամատչելի գին։

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։
Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02
ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նատիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ճառերու եւ պատասխանութիւններու խմբագրութիւն։ Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7։
Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Fabrique de sous-vetements
ARAX
Parures — Combinaisons — Cache-sexe
Lacoste — Chemise sport — Chemisiers
Կը շինենք մեր սեփական արհեստանոցին մէջ կանանց եւ այրանց ճերմակեղէններ եւ շապիկներ, անմրցելի գին, խնամեալ գործ, կ'ուղարկենք նմոյշներ contre remboursementով։ Կը ստանձնենք ապսպրանքներ gros et demi gros։
8 Rue de Tracy, Paris (2) — R. C. Seine 658—084

Tailleur de ST. BERNARD
H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard
Թէլէֆոն Montmartre 69—70
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար։
ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։
ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փարձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գոգնոց մը։ 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ նաեւ արհեստակից Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վերջնական բաժանորդագրուի Յառաջին։ Եղանակին համար վերոյիշեալ պայմաններէն նկատելու համար կը յայտնենք Յառաջի կտրօնը։ Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գինով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բըթունամաք։
Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՈՐԹՈՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 19 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3554
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԼՈՒՍԱՊԱՅԾԱՌ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

Խորագիրը փոխ կ'առնենք ռամկավար մամուլէն :

Հարցը Հայաստանի մասին է, որուն անվերապահ գովքը կ'ընէր, որոշ ատեն մը, նոյնիսկ Խանջեանի «անձնասպանութեն»էն վերջը, այդ նոյն մամուլը:

Իսկ այսօր արդէն կ'ողբան «Հայաստանի ճգնաժամ»ը :

Այս ալ խորագիրը՝ Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթի վերջին խմբագրականին, զոր պիտի արտատպենք ամբողջութեամբ:

Եւ ի՛նչ ճգնաժամ.

— «Հայուն պարտքը եւ իրաւունքն է, ամէն անգամ որ կրնայ, աղաղակել իր անձկութիւնը, երբ սպառնալից ամպեր կը մթագնեն իր այսօրուան միակ յոյսը»:

Մեղադրանք չէ որ կը կատարենք, այլ հաստատում :

Եւ փաստերը կը տեղան ամէն շաբաթ, յաճախ օրը օրին, ապացուցանելու համար թէ քանդնելի ծաղրանկարի մը վերածուեր է «լուսապայծառ իրականութիւնը», իբրեւ հետեւանք բնաջնջական իշխանութեան մը որ իր նմանը չունի ազգերու պատմութեան մէջ :

Տարած օր, հայերէնի վերածելով ամփոփեցինք «Խ. Հայաստան»ի մէկ խմբագրականը: Բնագիրն ալ հրատարակած ենք առանձին:

Ի՞նչ կը հետեւի այդ ամբաստանագրէն.— Հայաստանի կուսակցական եւ պետական վարիչները, Երեւանի խորհրդային իշխանութեան հիմնադիրներէն մինչեւ կեդր. կոմիտէի քարտուղարներն ու վարչապետները, Ա. Խանջեանի նախորդներն ու յաջորդները, ուրիշ բան չեն ըրած, եթէ ոչ քայքայել երկիրը: Նոյնիսկ երիտասարդութիւնը, «հակակոմունիստական, հակաբոլշեւիկեան յատկութիւններ սերմանելով»...

Անոնք խաբե՛ր են կուսակցութիւնը: «Շեղեր են կուսակցութեան գլխաւոր գիծէն»:

Անոնք փորձեր են «վերահաստատել դրամատիրութիւնը», ձգտելով կատարել «հակայեղափոխական Թրոցքիականներու, ֆաշական դաշնակներու պատուէրը»:

Անոնք «խժեր» են, «հայ ժողովուրդի երդուեալ թշնամինե-րը», որ տարիներով վնասեր են Հայաստանի բարօրութեան :

Կեդրոնական կառավարութիւնը ամէն տարի «տասնեակ միլիոնաւոր ռուբլիներ տրամադրած է». բայց բոլոր ձեռնարկները մնացած են կէս ճամբան, կամ քայքայման դատապարտուած: Գիւղատնտեսութենէն, մշակոյթէն մինչեւ Երեւանի ձգախէժի գործարանը, որ կենսական արժէք ունի Մոսկուայի համար:

Մէկ խօսքով՝ կազմալուծում, «Պրավալ» (փլուզում) ամէն կողմ: Թալան՝ բոլոր ասպարէզներուն մէջ:

Իսկ այս բոլոր «խայտառակութիւնները» երեւան հաներ է հանճարաւոր Ստալինը,— միակ վստահելի բարեկամը ե՛ւ հայ ժողովուրդին, ե՛ւ Խ. Միութեան ե՛ւ ամբողջ մարդկութեան...

Թո՛ւ տուէք ձեր երեւակայութեան եւ փորձեցէք այս ողբերգութիւնը բաղդատել այն «լուսապայծառ իրականութեան» հետ, որ իր գոյներներով մթագնած էր արտասահմանի «Հայաստանասէր»ներուն աչքերը եւ թմբեցուցած՝ անոնց ջիղերը, երբ ուրիշներ պարտականութիւն կը սեպէին զանազանել սեւն ու ճերմակը: Գոնէ ուշադրութեան յանձնել պատրանքն ու իրականութիւնը:

Պէտք եղաւ տասնըհինգ տարի սպասել, որպէսզի բարեխնա՛մ Մոսկուան ինք ցնցէր քնացողները, պատռելով իր իսկ դիմակը, գլխատելով իր ամէնէն հարազատ եւ հաւատարիմ ձեռնասուններն ու գործակալները :

Եւ այս ամէնը ճիշդ այն պահուն, երբ ընտրական պայքար սարքած են, Խորհրդարան ե Ազգութեանց Խորհուրդ ընտրելու համար, համաձայն նոր սահմանադրութեան :

Բացատրութեան չի կարօտիր Մոսկուայի բռնած դիրքը: Կառչած՝ մոլեգին կեդրոնացման նշանախօսքին, ան գիտակցօրէն եւ անողորմաբար կը գլխատէ բոլոր այլազգի հանրապետութիւնները, որպէսզի անոնք չկարենան օգտուիլ «աշխարհի ամէնէն ժողովրդավար» սահմանադրութենէն: Որպէսզի չհամարձակին իրենց ճակատագիրը վարել այնպէս ինչպէս կը տրամադրէ նոյն այդ սահմանադրութիւնը: Որպէսզի գլուխ չվերցնեն, հաւասարէ հաւասար խօսելու համար, իբրեւ դաշնակից պետութիւններ :

Միեւնոյն ատեն, բոլոր բռնակալութեանց յատուկ սարսափը, վերահաս արդարութեան մղձաւանջն է որ պատուհասի մը պէս կը հալածէ օրուան իշխանաւորները:

Անոնք ե՛ւ իրենց ե՛ւ հաստատուած կարգուսարքին ապահովութիւնն է որ կը փնտռեն, կարելի եղածին չափ շատ մէջքեր սրբելով եւ իրենց կրցածին չափ գլուխներ հարթելով : Կեդրոնէն մինչեւ յետին ծայրագաւառը: Կուսակցութեան եւ իշխանութեան անդրանիկ հիմնադիրներէն, քարոզիչներէն եւ գործիչներէն մինչեւ բանակին եւ նաւատորմին հրամանատարները: Առանց ազգի, սեռի կամ անցեալի խտրութեան :

Իրագէկ թղթակիցներ կը կարծէին թէ ահուսարսափը կանգ պիտի առնէ, գոնէ պիտի սահմանափակուի, բոլշեւիկեան յեղափոխութեան քսանամեակին առթիւ, որուն քանի մը շաբաթ միայն մնացած է:

Մինչդեռ, քանի կը մօտենայ տօնակատարութիւնը, այնքան ուժգին կը գործէ արիւնազանգ աւելը, դէպի գնդակահարութիւն առաջնորդելով նորանոր դէմքեր, խեղկատակ դատավարութիւններով: Եւ կ'ըսեն թէ Երեւանի մէջ ալ դատ պիտի սարքուի, եթէ արդէն չէ եղած :

Այս ալ անշուշտ մաս կը կազմէ «լուսապայծառ իրականութեան», հրացաններու բոցերով պայծառացած ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ Է ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

Կիրակի օր տեղի ունեցան նահանգային եւ շրջանային պատգամաւորներու համեմատականի մնացած ընտրութիւնները: Արդիւնքը նպաստաւոր է ժողովրդական ճակատին համար, բայց աւելի շատ կը հակի դէպի արմատական կուսակցութիւնը, քան ընկերվարական եւ համայնավար հոսանքները :Այսվերջինները կրկնապատկած էին իրենց ջանքերը, կարելի եղածին չափ շատ աթոռներ շահելու համար, բայց յաջողութիւնը չունեցաւ սպասուած արդիւնքը:

Ընտրուեցան դահլիճին բոլոր անդամները, ինչպէս եւ երեսփ. ժողովի նախագահ, Պ. Էռիօ, որ 2000 քուէ աւելի շահեցաւ Լիոնի մէջ, գնդ. տը լա Ռօքի թեկնածուին վրայ: Ծանր պարտութիւն մը կրեցին թէ գնդապետին եւ թէ Տորիոյի կուսակիցները: Պարտուեցաւ նաեւ Հավրի քաղաքապետը՝ Լէօն Մէյէր, որ առաջնորդն է աջակողմեան արմատականներու խմբակի մը: Իրեն դէմ շահեցաւ համայնավար թեկնածուն :

Ընտրութիւնները կատարուեցան ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, բացի Սէնի նահանգէն եւ Ալժերիայէն: Ընդհանրապէս խաղաղ անցաւ ամէն բան: Շատեր ձեռնպահ մնացին: Մարսէյլի մէջ բանուոր մը սպաննուեցաւ պատի յայտարարութիւն մը փակցուցած ատեն: Ուրիշ երկու քաղաքացիներ վիրաւորուեցան: Դարձեալ Մարսէյլի մէջ մէկը երկու անգամ յաջողութեամբ քուէարկել վերջ, ձերբակալուեցաւ, երբ կը բախտը կը փորձէր երրորդ անգամ: Տասը հոգի վիրաւորուեցան Պուժի շրջանին մէջ, ընդհարումի մը հետեւանքով: Կռիւ մըն ալ Թուլուզի մէջ ծագեցաւ եւ գնդ. տը լա Ռօքի թեկնածուներէն մէկը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, գարեջուրի շիշ մը նետուած ըլլալով գլխուն :

Առաջին առթիւ պաշտօնապէս ստուգուեցան 472 ընտրութեանց 288ին արդիւնքները: Երկու կիրակիներու ընտրութիւնները միասին հաշուելով, համայնավարները շահեցան 41 աթոռ, այսինքն 31 աւելի՝ նախորդին վրայ, Ընկերվարականները՝ 234 (71 աւելի), արմատականները՝ 526 (42 պակաս) են.:

ԱՅՍՕՐ ՎՃՌԱԿԱՆ ՕՐ ՄԸՆ Է

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ պատասխանին կը սպասուի

Շաբաթ օր, Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը նիստ գումարելով, լսեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի առաջարկները՝ սպանիական հարցի, մասնաւորապէս կամաւորներու յետս կոչման մասին: Բանաձեւը ներկայացուց Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը, որուն ձայնակցեցաւ Անգլիոյ ներկայացուցիչը, որ յանձնախումբին նախագահն է: Առաջարկուած ծրագրին գլխաւոր կէտերը.—

1.— Պէտք է անյապաղ ձեռնարկել կամաւորները ետ կանչելու գործին :

2.— Երբ Սպանիոյ միջազգային յանձնախումբերը հաստատեն թէ կամաւորներու յետս կոչումը տեղի կ'ունենայ գոհացուցիչ եղանակով, պատերազմիկի կարգ մը հանգամանքներ պէտք է տալ երկու կողմերուն :

3.— Ոչ-միջամտութեան յանձնախումբին մասնակցող պետութիւնները պէտք է պնդեն որ որոշ թիւով օտար կամաւորներ ետ կանչուին երկու ճակատներէն ալ, շատ կարճ ժամանակի մը մէջ:

4.— Պէտք է հանդիսաւորապէս նորոգել կամաւորներ կամ ռազմանիւթ չղրկելու յանձնառութիւնները եւ խստօրէն գործադրել: Այս առթիւ հսկողութիւնը պէտք է հաստատել :

5.— Կառավարութիւնները պէտք է որոշման մը յանգին այս առաջարկներու մասին, որոշ պայմանաժամի մը մէջ որ պիտի սահմանուի անմիջապէս: ԵԹԷ ՈՐՈՇՈՒՄ ՄԸ ՉՏՐՈՒԻ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅԴ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄԸ, ՖՐԱՆՍԱ ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԱԶԱՏ ՊԻՏԻ ՆԿԱՏԷ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ՁԵՌՔ ԱՌՆԵԼՈՒ:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեցին կամաւորները անմիջապէս ետ քաշելու առաջարկին. բայց պնդեցին որ հաւասար թիւով կամաւորներ ետ կանչուին իւրաքանչիւր կողմէն, եւ միաժամանակ պատերազմիկի իրաւունքներ տրուին Սպանիոյ ազգայնականներուն, երբ սկսի յետս կոչումը: Խ. Միութեան ներկայացուցիչը յարձակեցաւ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ վրայ, առանց արտասանելու անոնց անունները, եւ դիտել տուաւ թէ որ եւ է նոր վիճաբանութիւն այս մասին՝ պիտի ըլլայ ժամանակի վատնում՝ ի նպաստ Իտալիոյ: Այս առթիւ չեշտեց թէ կարելի չէ վստահիլ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ խօսքին, թէ ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը ամլութեան դատապարտուած է եւ պէտք է լուծուի, թէ Զօր. Ֆրանքօ կը պատրաստուի թունաւոր կազեր գործածելու, թէ հանրապետական Սպանիոյ կառավարութիւնը պէտք է արտօնուի զէնք եւ ռազմանիւթ գնելու իր ուզած տեղէն :

Հարցին քննութիւնը յետաձգուեցաւ այսօրուան (երեքշաբթի), երբ նիստին պիտի նախագահէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Իտըն: Իրազեկներու կարծիքով, եթէ նոյնիսկ վիժի ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը, անգլեւ-ֆրանսական ճակատը եւ իտալեւգերման առանցքը պիտի կրնան միջին ճամբայ մը գտնել, սպանիական պատերազմը սահմանափակելու համար: Հռոմի մէջ որոշ լաւատեսութիւն կը տիրէ, իսկ Պերլինի մէջ՝ յոռետեսութիւն :

*** Մինչ այս մինչ այն, պատերազմը կատաղօրէն կը շարունակուի Սպանիոյ մէջ: Իբր 400.000 զինուորներ ճակատ յարդարած են Արակոնի շրջանին մէջ :

Հիթլերական շարժումը Թուրքիոյ մէջ

Պոլսոյ թերթերը լրջօրէն կը գրադին Տօքթ. Կէօպէլսի մէկ յայտարարութեամբ, որ կ'ըսէր թէ ազգ.-ընկերվարական (հիթլերական) շարժումը կ'աճի Թուրքիոյ մէջ: Թուրքերէն «Թան» խմբագրական մը գրած է, հետեւեալ խորագրով.— «Տօքթ. Կէօպլս ճշմարտութիւնը կ'ըսէ»: Թուրք թերթը կը խոստովանի թէ նացիական շարժումը որոշ յաջողութիւններ շահած է գլխաւորաբար այն Թուրք ուսանողներուն մէջ որ գերմանական համալսարաններ կը յաճախեն: Եւ կ'աւելցնէ թէ քարոզչական կազմակերպութիւն մը ստեղծուած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՂԲԻՒՐ ԿԱՐԿԱՉԱՀՈՍ

Ամէնքդ ալ ճամբորդ եղած էք, մեր աշխարհին մէջ կամ այլուր :

Կը քալէք, կը քալէ՛ք, — դաշտին մէջէն կամ լեռն ի վեր: Կարկաչահոս աղբիւր մը կամ գլգլուն վտակ մը ճամբուն վրայ: Բարտիներ, ուռիներ՝ քիչ անդին, իրենց բարերար շուքը փռած:

Կը վազէք աղբիւրը, կը խմէք անյագ: Յետոյ կը նստիք շուքին տակ, եւ վտակին կարկաչն անգամ կազդոյր մը կը դառնայ ձեզի համար :

Այսպիսի տպաւորութիւն մը չէ՞ն գործեր Դաշնակցութեան սարքած հանդէսները :

Ահա Դաշնակցութեան Օրը, որ կը տօնուի ամէն տարի: Եւ ամէն տեղ:

Փարիզի շրջանին մէջ դեռ նոր բացուած է տօնակատարութիւնը ,— շաբաթ գիշեր՝ Անիէռ, կիրակի գիշեր՝ քաղաքին մէջ :

Առաջինը տեւեց մինչեւ առտու : Կէս գիշերէն վերջ, սրահը կը թնդար յեղափոխական եւ ժողովրդական երգերու տարափին տակ :

Իրարու հետ մրցումի ելեր էին Դաշնակցականն ու անկուսակցական, նախկին Դաշնակցականն ու ամենավերջին նորընծան: Առանց սեռի եւ տարիքի խտրութեան:

Կանչ մը՝ այս կամ այն անկիւնէն, — եւ ահա հաւաքոյթը կը վերածուէր երգահանդէսի մը, անարուեստ, խառնաձայն, բայց եւ այնպէս հարազատ:

Նոյն կարօտը կը վառէր բոլորի հոգին: Նոյն ծարաւը կարկաչահոս աղբիւրին, երկար, տաժանելի, թերեւս անվախճան ուղեւորութեան մը ընթացքին:

Եւ անդին, Փարիզի մէջ, խօսք ու երգ, արտասանութիւն եւ նուագ, — առանց խնջոյքի կամ պարի: Բայց եւ նոյն սարսուռը բոլորի դէմքին վրայ, —կարօ՛տ, ծարա՛ւ: Շարժուձեւեր անձկալից եւ աչքեր որ սփոփարար խօսքի մը կը սպասեն :

Ու կը հարցնեմ ինքնիրենս.

— Ի՞նչ պիտի ըլլար հոգեկան վիճակը այս տարագիր բազմութեան, եթէ չունենայինք աղբիւրը կարկաչահոս.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւն: Երբ ցամքեր են բազմաթիւ աղբիւրներ, եւ կը ցամքին տարուէ տարի, ճամբու մը վրայ որ ե՛ւ տառապանք է ե՛ւ յոյս: Սպասում, բայց եւ ապաւէն: Երկո՛ւնք :

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Կդեմէս Օհանեան, Շավիլ	25
Ս. Հայրապետեան, Սէն Մորիս	20
Գումար	45
	45
Հոկտ. 1ի գումարը	6218
Ընդհ. գումար՝	6263

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ" ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի գիշեր «Դաշնակցութեան Օրը» տօնուեցաւ Փարիզի մէջ, Սոսիէթէ Սավանթի մեծ սրահը, որ լեցուած էր բերնէ բերան: Հանդէսին կը նախագահէր ընկեր Գ. Բալայեան: Խօսեցան ընկերներ Վարդգէս Ահարոնեան եւ Ա. Ջամալեան, պարզելով կուսակցութեան տեսակէտները եւ օրուան կացութեան անմիջական պահանջը,— ազգային միացեալ ճակատ :

Շաբաթ գիշեր ալ, Դաշնակցութեան Օրը տօնուեցաւ Անիէռի քաղաքապետարանի նոր սրահին մէջ: Խօսեցան ընկերներ Շ. Միսաքեան եւ Վ. Ահարոնեան: Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Տասը օր կը յետաձգուի մեկնումը

Պէլվիլէն, Իսիէն, Քաշանէն եւն. կը հաղորդեն մեզի թէ մինչեւ հոկտեմբեր 30 յետաձգուած է մեկնումը այն հայ զինուորցուներուն, որոնք հրաւէր ստացած էին իրենց զօրագունդերուն միանալու հոկտեմբեր 19 — 20ին: Նոր կարգադրութեամբ անոնք պէտք է կազմ եւ պատրաստ ներկայանան նոյեմբեր 2ին:

*** Վերսայլի շրջանին մէջ ալ նոյն յետաձգումը կատարուած է: Զինուորցուները գիր մը ստացած են, որ կ'ըսէ.— «Պատերազմական նախարարին հրամանով, տասը օրուան պայմանաժամ մը շնորհուած է ձեզի, ժամանման համար, մինչեւ 1937 նոյեմբեր 2: Հետեւաբար, ձեզի յատկացուած զօրագունդին պիտի միանաք 1937 նոյեմբեր 3ին, ժամը 22էն առաջ»:

Այս առթիւ կրկին կը յիշեցնենք բոլոր այն զինուորցուներուն որ կ'ուզեն ֆրանսական հպատակ դառնալ, թէ անհրաժեշտ է խնդրագիր ներկայացնել զօրանոց մտնելէ առաջ :

*** Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ խումբին կողմէ ի պատիւ զինուորցուներուն կազմակերպուած թէյասեղանը տեղի ունեցաւ կիրակի կէսօրէ վերջ Պէլվիլի մէջ: Ընկ. Հրանտ - Սամուէլ անհրաժեշտ բացատրութիւնները տուաւ զինուորցուներուն հետաքրքրող բոլոր խնդիրներու մասին եւ հաւաքոյթը վերջացաւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ :

*** Ավինեոնէն կը գրեն մեզի հոկտեմբեր 17 թուականով.— Այսօր վեց օր եղաւ որ 4 — 5 զինուորցուներու թուղթերը եկած են (21—22 տարեկան), զօրանոց ներկայանալու համար: Հրաւէր ստացած են նաեւ 20 — 33 տարեկաններէն անոնք որ կամաւոր արձանագրուած էին :

27,100 ոսկի գանձուի՞ Բերայի եկեղեցիէն..

Պոլսական թերթ մը կը գրէ.—

Կը լսենք թէ՝ Տէֆթէրտարութեան կողմէ հաղորդուած է Պէյօղլուի եւ մտական մասնաճիւղին որ գանձուի 27100 ոսկիի գումարը Բերայի եկեղեցիէն, համաձայն միւթէվէլլիի մարմնին զեկուցման որ անբաւարար կը նկատէ եղած պաշտօնաթարանութիւնները :

Յունահայ դպրոցներու խնդիրը

Յունաստանի կրթական նախարարը ընդունելով Հայոց Առաջնորդը եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը, խոստացած է իսկոյն գումարել կրթական գերագոյն խորհուրդը եւ ներկայացնել Հայոց խնդրանքը՝ Յունաստանի դպրոցներու մասին: Նախարարը յայտնած է թէ ինք ալ համակարծիք է եւ թէ Հայերը օտար չեն Յունաստանի մէջ :

500.000էՆ ԱՒԵԼԻ կը հաշուեն այն բազմութիւնը որ շաբաթ օր կը հետեւէր հրապարակագիր եւ երեսփոխան Վայեան Քութիւրիէի յուղարկաւորութեան, մինչեւ Փէռ Լաշէզի գերեզմանատունը: Միակ դամբանականը խօսեցաւ Պ. Մարսէլ Քաշէն :

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՕԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՈՒՂԵԳԻԾԸ

Ըսմէթ Ինէօնիւի հրաժարումի առթիւ մեր երեք յաջորդական յօդուածներէն դուրս մնաց ուրիշ յատկանշական կէտ մը:

Ըսմէթի հրաժարումով Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը պիտի փոխուի՞, թէ ոչ: Ահա հարցում մը, որ իր պատասխանը կը փնտռէ օտար մամուլին մէջ: Կը փնտռէ նաեւ օտար պետական շրջանակներու մօտ: Մենք՝ աւելի կապուած անոր արտաքին քաղաքականութեան արդիւնքներուն, բնականաբար առաւել չափով պիտի ուզէինք գիտնալ թէ իր հետ բան մը կը հրաժարեցնէ՞ Ըսմէթ նաեւ երկրի արտաքին քաղաքականութենէն, ու Ճէլալ Պայար իր հետ կը բերէ՞ նոր բան մը՝ նոյն այդ երկրի նոյն այդ քաղաքականութեան համար:

Քանի որ դահլիճի փոփոխում է, կը նշանակէ կայ նաեւ ընթացքի փոփոխում մը,— այս պէտք է ըլլայ առաջին եզրակացութիւնը:

Եւ սակայն, կատարուածը դահլիճի փոփոխում չէ: Ճիշդ է, որ Ըսմէթ սովորական բացատրութեամբ «վարչապետ» մը չէր: Բայց, ինչքան ալ ուժեղ ու տիրական եղած ըլլայ անոր անհատականութիւնը, «իր» քաղաքականութիւնը քաղաքականութիւնն էր այն ղեկավար խմբակին որ Թուրքիան կը վարէ:

Ըսինք, նախորդով, թէ «տարակարծութիւն»ը ըմբռնելի չի թուիր: Եւ արդէն՝ զանազան ձեւեր տրուեցան նաեւ այդ «տարակարծութեան»— Քէմալի հետ, Րիւշտիւ Արասի հետ, Ճէլալ Պայարի հետ: Եթէ, իրապէս, այս անձերէն որ եւ է մէկը այնքան ուժեղ էր, որ անոր հետ տարակարծութիւն մը կրնար հեռացնել Ըսմէթը, ապա ուրեմն անոր վարչապետութեան շրջանին այդ անձերէն ամէն մէկը ու այդ անձերը հաւաքաբար իրենց ուժեղ ազդեցութիւնը ներդրած են արտաքին թէ ներքին քաղաքականութիւններու մէջ: Եւ եթէ Ըսմէթ հրաժարած չէր մինչեւ ցարդ՝ իր հետ ունէր, ուրեմն, նաեւ այդ ուժերուն համաձայնութիւնը:

Երկրորդ,— քաղաքականութեան փոփոխում մը ճիշդ կ'ըլլայ կապել դահլիճի մը փոփոխման հետ, եթէ այդ նոր դահլիճը բխի ուրիշ հոսանքէ մը եւ կազմուի ուրիշ տարրերէ: Ճէլալ Պայար մինչեւ երէկ նախարար էր: Ըսմէթ թէ ինք,— ինչպէս նաեւ՝ երէկի Ըսմէթներուն ու վաղուան Պայարեան գործավարները — անխտիր կը պատկանին նոյն կուսակցութեան՝ Հալքին: Այսքան միաձոյլ ամբողջութեան մը մէջ անձի մը փոփոխումը արդիւնք չի կրնար ըլլալ փոփոխութեան մը, որ շօշափէր անձերու տեսակէտներէն սկսած մինչեւ երկրին քաղաքականութիւնը:

Անժխտելի է, որ Քամալի ու Ըսմէթի միջեւ կայ, երկար ատենէ ի վեր, անհատական հեղինակութեան մրցակցութիւն մը: Բայց, խոստովանինք, որ Ըսմէթ գիտցած էր արտաքնապէս մեծարանքի բոլոր չափանիշները ընծայել «իր պետ»ին, ու ներքնապէս իր բոլոր պահանջները պարտադրել: Եւ այս կերպով, «յղացող»ի ու «գործադրող»ի կամ «ազատարար-վերականգնող»ի ու «աջ բազուկի» հաւասարակշռութիւն մը պահուեր էր մինչեւ վերջ: Այս պահպանումը երկուստեք բաւարարութեան մը հետ ունէր նաեւ հայրենիքին շահերը գերադասելու երկուստեք գիտակցութիւն մը, ինչպէս եւ յարատեւօրէն անպակաս եղող ներքին դժուարութիւններուն դէմ երկուստեք պայքարելու հարկադրանքը:

Օտար նախկին նախարար մը կը յիշէր, դեռ վերջերս, արտասահմանի մէջ Թուրք պետական անձի մը այնմտերիմ խոստովանութիւնը թէ «Թուրքիոյ վարիչները տաժանագին աշխատանք կը տանին ու յաճախ իրարու վրայ քանի մը գիշերներ կ'անցընեն աշխատանքով ու աթոռներու վրայ մրափելով՝ լուծելու ամէնէն աւելի այն մեծ դժուարութիւնները որոնց կը հանդիպին իրենք Թուրք զանգուածի արմատացած մտայնութիւններու փոփոխման գործին մէջ»:

Եւ, վերջապէս, ահա «տարակարծիք» Ըսմէթն ու Քամալը թեւ թեւի են կրկին: Աթաթիւրքի Էնկիւրի վերադարձին առթիւ Ըսմէթ զայն դիմաւորած է մերձաւոր կայարան մը ու նոր վարչապետին հետ երեքը միասին հասած են Էնկիւրի: Անոնք միասնաբար ներկայ եղան նաեւ այն ռազմափորձերուն, որոնք տեղի պիտի ունենան հոկտեմբեր 10 — 15՝ Արեւմտեան Անատոլուի մէջ:

Եւ սակայն, մենք հարցումը դրեր էինք ուրիշ ձեւով: Ու անցողակի ուզեցինք ճշդել «տարակարծութեան» մեկնութիւնը, նկատի ունենալով, որ ան տեղ գտեր էր նաեւ մեր մամուլին մէջ:

Կրկնենք, ուրեմն, որ Ըսմէթի հրաժարումը կը նկատենք հետեւանքը այն քաղաքական նոր պայմաններուն, որոնք Թուրքիոյ կամքէն բոլորովին անկախաբար ու Թուրքիոյ համար աննպաստ դասաւորուեցան եւ որոնց առջեւ, Էնկիւրի, ներքին լիակատար համաձայնութեամբ մը, հարկադրուեցաւ դէմք փոխելու ռազմավարութեան դիմել:

Ու հիմա, մեր հարցումին ջանանք պատասխանել՝ պատասխանը փնտռելով ուրիշ հարցումի մը:

Եթէ Թուրքիա պիտի փոխէ իր քաղաքականութիւնը, ի՞նչ քաղաքականութիւն պիտի ընդգրկէ: Փոփոխումի մը պարագաներուն պատասխանը պիտի ըլլայ կարճ ու որոշ,— պիտի լքէ ռուսական քաղաքականութիւնը եւ պիտի ընդգրկէ անգլիական քաղաքականութիւնը:

Եւ սակայն, Թուրքիա անգլիառուս մրցակից քաղաքականութեան մը միջեւ չէ: Մոնթրէօյէն վերջ գտնել տուած ենք այն անկիւնադարձը, զոր Էնկիւրի դնեց իր քաղաքականութեան մէջ: Ան, 15 տարի շարունակ, Մոսկուայի հետ քալելէ վերջ, բռնեց Անգլիոյ մերձեցումի ուղին, որովհետեւ Միջերկրականի մէջ թէ Թուրքիա թէ Անգլիա հաւասարապէս վտանգի ենթակայ շահեր ունէին ու նոյն հաւանական թշնամին: Ատիկա, անշուշտ, Ռուսիոյ դէմ դիրք մը չէր, քանի որ, ինչպէս ըսինք, այժմ չկայ Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ հին պայքարը: Իսկ Թուրքիա, գոնէ առայժմ, դէպի Միջերկրական հակումներ ունեցող Ռուսիա մը չունի իր եզրին: (Թերեւս պիտի ունենայ հետզհետէ, որովհետեւ ցարդ Խ. Ռուսիա ինքզինք Միջերկրականեան կը նկատէր՝ Թուրքիան ամբողջովին իր հետ ըլլալով, այս վերջինը չէզոք մնալու իր նոր հակումով, Մոսկուայի մէջ պիտի վերստեղծէ նախկին ցարական շրջանի հակումը):

Ուրե՞մն:

Րիւշտիւ Արաս, դեռ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովի շրջանին, մէջտեղ կը դնէր Թուրքիոյ նոր քաղաքականութիւնը,— «Թուրքիա ներկայ կացութեան մէջ կոչուած է ըլլալու Անգլիոյ զինակիցը Միջերկրականի մէջ, իսկ Ռուսիոյ զինակիցը՝ Սեւ Ծովու մէջ»:

Ահա հաւասարակշռութիւն մը, զոր Թուրքիա սկսաւ պահել դեռ Մոնթրէօյէն եւ պիտի ճգնի նոյնութեամբ շարունակել նաեւ Ճէլալ Պայարի օրով: Ընդգծենք, որ «ներկայ կացութեան առջեւ» Թուրքիոյ այս քաղաքականութիւնը ծնունդ առաւ իր կամքէն անկախ, պիտի շարունակուի իր կամքէն անկախ ու վաղը կրնայ նաեւ անկարելի դառնալ՝ միշտ իր կամքէն անկախ:

Ու աւելցնենք, որ այդ հաւասարակշռութեան նժարը օր օրի պիտի հակի դէպի Անգլիան, որովհետեւ Թուրքիա կը գտնուի, անմիջականօրէն, այնպիսի վտանգի մը առջեւ, որուն դէմ պէտք ունի «Միջերկրականի զինակիցին»: Այդ է պատճառը, որ Թուրքիա իր պատերազմական ճարտարարուեստը կը ճգնի լրացնել Անգլիոյ օժանդակութեամբ, եւ օդանաւային ճիւղը կը զօրացնէ անգլիական օդանաւերով ու մարզիչներով: Անշուշտ, այս հակումին մէջ դեր ունին նաեւ ուրիշ իրողութիւններ,— Անգլիոյ ձգտումներն ու ծրագիրները Ասիոյ մէջ՝ ուր Թուրքիա առանցքն է ուխտի մը, ու շօշափելի դժգոհանքները Էնկիւրիի՝ ռուսական զինուորական օժանդակութիւններու արժէքի ու ձգտումի մասին: Այսպէս, Թրակիոյ մէջ տեղի ունեցած վերջին ռազմափորձերուն երեւան ելած է չափազանց աննպաստ արդիւնք մը: Համաձայն տեղեկութեան մը, Թուրք բանակին երկու կռուող կողմերը ընդհանուր յարձակումի ատեն, չեն կրցած բախումի կէտին վրայ դէմ առ դէմ կեդրոնանալ ու մնացած են իրարմէ 45 քիլոմեթր հեռու, կ'ըսուէր: Այս անսպասելի ձախողանքը պատճառ է դարձած, որ հինգ զօրավարներ ու աւելի քան 120 բարձր զինուորականներ հեռացուին ղեկավար պաշտօններէ, իսկ միանգամընդմիշտ վերջ տրուի ռուս զինուորական մարզիչներ ունենալու դրութեան, փաստօրէն տեսնուած ըլլալով, որ ռուս զինուորականներ աւելի շատ համայնավարական քարոզութեամբ կը զբաղին, քան բանակով:

Վերադառնանք, սակայն, մեր նիւթին: Թուրքիա, այսօր, կամ Անգլիոյ եւ կամ Ռուսիոյ հետ ըլլալու երկընտրանքին առջեւ չէ: Ան կը ձգտի ըլլալ եւ մէկին եւ միւսին հետ, ջանալով ապահովել յանձնառութիւններէն ու փոխադարձութիւններէն՝ զերծ կը պարտի Ռուսիոյ, եւ ապահովել, որքան կարելի է շատ, Անգլիոյ անփոխարինելի օժանդակութիւնը՝ երբ վաղը Իտալիոյ կողմէ յարձակումի ենթարկուի:

Թուրքիա, այժմ կը գտնուի Իտալիոյ եւ Ռուսիոյ մրցակցութեան միջեւ: Այդ մրցակցութիւնը կը հասունանայ օրէ օր: Ատոր դէմ պաշտպանութեան քաղաքականութիւնը սկսած է Ըսմէթի օրով ու պիտի շարունակուի Ճէլալ Պայարով:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐՁԸ

ԽՄԲ.— Ստորեւ ամփոփումը ընկ. Վարդգէս Ահարոնեանի ճառին՝ խօսուած Մարսէյլի մէջ, «Դաշնակցութեան Օր»ուան առթիւ.—

— Ամէն ժողովուրդ պատկերն է իր երկրի:

Մենք բացառութիւն չենք, մեր երկիրը հարուստ է բարձրաբերձ լեռներով, անդնդախոր ձորերով եւ չառաչուն աղբիւրներով: Մեր ժողովուրդը գիտէ խօսել, երգել, գոռալ, չառաչել, ինչպէս մեր երկիրը:

Որտեղի՞ց ենք գալիս: Չգիտեմ: Բայց գիտեմ որ մեր ժողովուրդը մի մաքուր ակունքից է բխել եւ քայլում է պատմութեան մէջից:

Մայր Արաքսը գիտենք որտեղից է գալիս: Վճիտ, յստակ նա բխում է Բիւրակնեան լեռներից, բայց Արարատեան դաշտի մէջ դառնում է պղտոր: Մեր Արարատեան դաշտի ժողովուրդը փխրուն քարերից աւազաններ է շինել, զտում է Արաքսի պղտոր ջրերը եւ նրանք դառնում են ըմպելի, առողջարար: Պատմութիւնը մեր ժողովուրդի հոգին էլ պղտորեց, տիղմ դրեց մեր հոգիների մէջ: Պէտք էր մի աւազան — զտարան եւ պատմութիւնը տուեց մեզ այդ աւազանը:

Այդ աւազան — զտարանը եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: (Ծափեր):

Արաքսի ջուրը մաքրուելէ յետոյ կը դառնայ պիտանի ամէն բանի, ցաւի բուժիչ, մահամերձի դարման եւայլն:

Դաշնակցութեան աւազանի մէջ երբ մկրտուեցաւ մեր ժողովուրդը, այլեւս այն չէր, ինչ որ եղաւ դարերի ընթացքին:

Ան երկրագնդի վրայ իր տեղը, իր իրաւունքները պահանջողը դարձաւ:

Դիւցազնական գործեր կատարեց. Խանասոր, Պանք-Օթոման, մի շարք հերոսամարտեր կերտեց եւ վերջապէս Սարդարապատի ու Բաշ-Աբարանի ստեղծողը հանդիսացաւ:

Դաշնակցութիւնը սովորեցուց մեր ժողովուրդին լինել հոգիով ազատ, սովորեցրեց նայել աշխարհին խրոխտ, բաց ճակատ, նման Մասիսին, նման Սիփանին:

Դաշնակցութիւնը սովորեցրեց փընտռել գտնել Հայու «ես»ը:

Ոչ մէկ գետ Արաքսին կամ Արածանիին կը նմանի եւ ոչ մէկ սար Մասիսին կամ Սիփանին:

Այդպէս աննման է նաեւ մեր ժողովուրդը, որին Դաշնակցութիւնը սովորեցրեց իր խելքին, իր բազուկին ապաւինել:

Հասկացրեց՝ որ անօգուտ է մէկ աջ եւ մէկ ձախ քրքրուիլ:

«Սահման քաշաց՝ չէն խբեանց». այս ճշմարտութիւնն էլ մեր ժողովուրդին սովորեցրեց Դաշնակցութիւնը:

Քիչ ստացիր, բայց միայն քո ուժով:

Հայաստան մերն է, ձերն է, ամէնքինն է:

Ես եւ դուք կարող ենք «վտարուած»ներ լինել Հայաստանէն սուլթանի, ցարի կամ կարմիր բռնակալութեան ձեռքով: Բայց մեր եւ ձեր որդիները տէրը կը լինեն այդ Հայաստանի: Մենք ուզում ենք պահել այդ Հայը այս օտար ափերի վրայ: Պարագաները ծանր են, դժնդակ, բայց բոլորը մէկ երազ ունին, Հայրենիքի երազն է այդ:

Պատմութիւնն ասում է որ Շապուհ 30 տարի կռուեցաւ Հայոց Արշակ Թագաւորի հետ, բայց անյաջողութեանց մատնուեցաւ: Մի օր էլ Տիզբոն հրաւիրեց Արշակին: Դիւրահաւան Հայը գնաց: Արշակը պատրաստակամ գտնուեցաւ դաշինք կապելու համար: Բայց Շապուհի խորհրդականները ասին արքային. «Մի վստահիր Հայոց Թագաւորին, երբ Հայաստան երթայ, նա գիտէ թէ ինչ կ'ընէ: Բերէք Հայաստանէն հող, փռէք Արշակի ոտքերի տակ եւ թող խօսի»:

Բերին Հայաստանի հողը եւ լեցուցին Արշակի ոտքերուն տակ: Երբ նա հայ հողին վրայ էր քայլում, խրոխտ էր, ըմբոստ, յաղթական եւ անընկճելի, իսկ երբ անզգալաբար իր ոտքը դնում էր օտար հողի վրայ, խօսում էր ընկճուած, ստրուկի նման եւ խեղճ....:

Ուր Դաշնակցութիւնը կայ, ձեր ոտքերի տակ կայ Հայաստանի հողը: Դուք ուժեղ էք, հզօր եւ անպարտելի:

Դաշնակցութիւնը այդ հողի վրայ է:

Նա մի ճակատ է հետապնդած,— հայկական ազատամարտի ճակատն ու ճամբան:

Երէկ, այսօր եւ վաղ նա պատրաստ է ձեռք ձեռքի գործել, պայքարել բոլորի հետ, եթէ կան ազատասէր, հայրենասէր ու համագործակցութիւն փնտռողներ»:

— «Երբ հայ ժողովուրդը կանչէ՝ ո՞ւր ես»: Դաշնակցութիւնը պիտի գոչէ,— հոս եմ:

Պայքարի մեծ գործեր տեսնողները փոքր բան են համարում սերունդը պահպանել եւ առօրեայ մի շարք խնդիրները:

Բայց նոր սերունդի պահպանման խնդիրը մէկն է մեր կենսական խնդիրներից:

Ես էլ տեսնում եմ, որ այստեղ մեծ թիւով երիտասարդներ կան: Երբ պէտք լինի մենք ձեզի հետ ենք, ձեզի հետ պիտի քալենք: Պատրաստեցէք ձեր բազուկները Հայաստանի ի նպաստ, ուրիշները պէտք չունին ձեզի:

Մեր փոքրիկ ժողովուրդը սակայն շատ պէտք ունի ձեզի:

Վաղուան պայքարին մէջ մեծագոյն դերն ունիք դուք: Չգիտեմ ե՞րբ եւ ո՞ւրկէ պիտի սկսի պայքարը:

Դրա համար պէտք է պատրաստ գտնուել: Մի արհամարհէք Հայը Հայ պահելու առաջարկներ եւ ծրագիրները:

Սիրեցէք մեզի չափ մեր հայրենիքը:

Ուրիշներ Ողիմպոսի բարձունքից ջահը վառելով եւ ձեռքէ ձեռք փոխադրելով հասցրին մարգադաշտը:

Ձեր մէջ վառ պէտք է մնայ մեր հայրենիքի սիրոյ սրբազան ջահը, մեր հայրենի արեւից ջահ ունեցէք ձեր սրտերում, ձեր հոգիներում, որպէսզի ազգէ ազգ, երկրէ երկիր տեղափոխելով, մենք էլ ձեզի հետ, այդ ջահը հասցնենք մեր հայրենիքի ազատ եւ անկախ բարձունքներին»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆ...

Երեք բառ, երեք սկզբնատառով, հիմնուած երեք մեծ տիտաններու կողմէ, զինանշանը՝ երեք նշանով — Բահ - Գրիչ - Սուր:

Ինչպէս գրչի երեք մեծ հիմնադիր տիտաններ օրինակ եղան իրենց մեծութեամբ, անձնազոհութեամբ իրենց յաջորդ գրչի ընկերներուն, նոյնպէս ալ երեք սուրի մեծ տիտաններ՝ Աղբիւր - Սերոբ, Գէորգ-Չաւուշ եւ Հրայր - Դժոխք, օրինակ հանդիսանալով ճամբայ բացին իրենց յաջորդող հարիւրաւոր անձնազոհ ֆէտայիներուն:

Աղբիւր - Սերոբ, Գէորգ - Չաւուշ, Հրայր - Դժոխք, Տարօն - Սասուն - Ախլաթ, երեք գաւառների ներկայացուցիչներ, Դաշնակցութեան օրինակելի զէնքի ղեկավարներ, իրենց եւ աւելին քաջերցին ֆէտայիները, որ նետուեցան կրակին մէջ, առանց տրտունջի, ուրախ ու զուարթ, զոհաբերուելու հայկական արիւնաթօր դատին համար: Երբ վայրկեան մը աչքիս առջեւ կը բերեմ անոնց հսկայ հասակները եւ հուժկու բազուկները որոնք հրացանները պինդ բռնած են առիւծի նայուածքով, անմիջապէս անոնց ետեւէն կը տեսնեմ, շարժանկարի մը պէս, եկող ու անցնող, իրենց նման մահը արհամարհողներու բազմութիւնները այդ երեք գաւառներէն:

Այս երրորդութենէն վերջ անմիջապէս կուգան ու կ'անցնին՝ Շենիկցի Մանուկ, Ղազարն ու Զօլօն, Մշեցի Տիգրան, Եզօն ու Կրպօն, Ուրտափայ Արթէն, Գալէն ու Յակօն, Ախօն ու Մկրօն, Մոսօն ու Աճօն, Կոտոյի Հա-Սերոբ զոյգ կորիւններով, Աւրանայ Սերոբ զոյգ կորիւններով: Աւրանայ Արամ, Առիւծ Աւազ, Ախճանի Թոռբէն, Խնձորգնայ Նատօն, Մաշատի Աւետիս, Աւօն ու Սհակ, Ալվարինջցի Վարդան, Աչոտն ու Մխօն, Սմբատն ու Իսօն, Թոխեցի Արշակ, Մօտկանցի Սիմոն, Բաղեշցի Մուշեղ, Սեդրակ ու Սարօն, Զուլումաթ, Յովհաննէս, Նշանն ու Վարդան, Աստուրն ու Թաչոն, Մճօն ու Հաճին, Գալացի Ղազարէլօն ու Մխօն, Եահուտի Բարսեղ, Ճնտօն ու Սէյտօն, Փալալեխ Կարապետ, Գոմսայ Կորիւն, Ճարտար Յակոբ, Երկան Բարսեղ, ու Քեռի Ղազար, Ֆանք Սահակ, Ջրեց Համբարձում, Բագլըվայ Յովօն, Իսօն ու Աւօն, Սոխտարայ Տիրան, Ցխաւայ Արութ, Մեղտի Սիսակ, Յարօն ու Կրպօն, Գոմերու Յովիկ ու Տէր Սարգիս, Աւրանի Հայկ, Կոպեցի Մկրտիչ, Բերդակցի Պետօն, Մօկանցի Դաւօն, Տէր Գեւոյ Վարդան, Վարդենիսցի Հասրաթ, Բերդակցի Ներսօն, Ակէն ու Համբօն, Դմբրդու Յովնան, Ախլաթցի Մուրատ, Կոպեցի Արշակ, Վարդան վարդապետ, Բադալուի Ղազար, Մխիթարայ Յովան, Զոլախ Արդէն, Ծուռ Դաւօն, Սասունցի Մանուկ, Մուքօն ու Լեւոն, Սպաղանքցի Գասպար ու Յակէն, Եզդի Պետրոս, Տալւորիկցի Մուքօն ու Կիրօն, Մշեցի Մուշօն, Զիթենեաց Ըզօն, Ալիջանցի Մխիթար, Դիարպան ու Քեռին, Սեմալայ Կրպօն, Շամիրմայ Սօղօն, Արամն ու Մուշեղ, Ախլաթցի Մօսոն, Յակէն ու Իպրօն, Դելեմակ Դանիէլ ու Տիգրան, Աչոտն ու Սլաք, Լեւոնեան Արմենակ, Վարժապետ Աստուածատուր, Ջրհորայ Յակոբ, Բաղեշցի Սիմոն, Կարմնջու Տէրտէր Մարգար վարժապետ, Սերոբի Սօսէն, Ֆլէթն ու Հասօն, Մշեցի Նազար,

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

— Շողիկը թող երգէ, խնդրեց Մակարենց Սերգօն, ու անսովոր բարութեամբ՝ նայեցաւ անոր ու գլուխը երերցուց՝ իր փափաքը հաստատելու համար, յետոյ նայելով Համբարի, առանց ժամանակ կորսնցնելու, սքանչելի արագութեամբ, ժպտեցաւ, ու մօտենալով, թօթվեց անոր ձեռքը:

Ի՞նչ պատահեցաւ: Դժուարին էր բան հասկնալը: Վայրկեանները թրթռուն ու լուսափայլ, տաքութիւն կուտային, ու մարդ ինքնաբերաբար կը շարժէր, կը նայէր ու կը խօսէր, ու սէրը, զիրենք կ'առաջնորդէր՝ սիրտերուն մէջ ծածկուած բանի մը: Ու Համբար երբ նայեցաւ Սերգոյի, իր սրտին կրակը՝ անոր երեսին վրայ կը դառնար՝ լոյսով կարմիր:

Հրաշքի նման բան մը:

Ամէնն ալ, տաքուկ ու պայծառ բան մը ունէին իրենց երեսին վրայ, ու կը փայլէին:

Վարդապետը սկսաւ հարցուփորձել Շողիկը: Ան հայ թագուհիներու գեղեցկութիւնը կը յիշեցնէր: Կլոր ճակատը խորհրդաւոր բան մը կուտար ձուածիր դէմքին, ու թեթեւ թեթեւ կը բացուէին եր աչքերը ու կը մեծնային, կը թուչէին լոյսի ծխածաններ: Այս պահուն, կարծես աղուոր Յիսուսմըն էր վարդապետը ու անուշ անուշ կը խօսէր ամէնէն պզտիկին հետ:

— Մենք սասնկ մարդոց պէտք ունինք, ըսաւ Սերգօ:

— Այո, այո, շատ պէտք ունինք Կոմիտասի նման հոգիներու, պատասխանեց Մանուկենց Համբարը:

— Որովհետեւ, միայն ճշմարիտ մեծերը, սիրտերը կրնան միացնել սիրտերուն, ըսաւ ուրիշ մը:

— Ճշմարիտ մեծե՞րը...

— Այո, ամէն տեղ, ուր որ ալ ըլլան, անոնք իրենց մեծութեան անկեղծութիւնը կը պահեն:

— Համբար, ես շատ պատմութիւններ լսեր եմ սասնկ մարդոց վրայ: Անոնք ամէնն ալ միշտ երիտասարդ բան մը ունին, ու տարիներ ետք, միեւնոյնը կը մնան:

— Սասնկ պատմութիւնները՝ ես սրտանց մտիկ կ'ընեմ:

— Որովհետեւ, բանի մը կը հաւատան կեանքին մէջ այս մարդիկը, ըսաւ ուրիշ ներկայ մը:

— Իրենց ուժերուն անկեղծութեան,— Սերգօ: Մեր Կոմիտասն ալ անոնց կը նմանի, ըսաւ Համբար: Իր երգերուն մէջ ի՞նչ կայ որ, սիրտերը կը միացնէ սիրտերուն:

— Իր երգերուն մէջ, մեր Կոմիտասին երգերուն մէջ,, մեր ամէնուս սրտէն բան մը կայ:

Այնքան ուժեղ էին իրենց նայուածքները, որ կարծես իրար կը քաշէին լոյսերը, ու մէկը միւսին խառնուած ատեն, իրենց աչքերուն ուրիշ լոյս մը պայծառութիւն կուտար:

Միտքերնին ինկաւ: Ինչպէ՞ս կրնային մեծարել վարդապետը: Բայց Կոմիտաս վարդապետը հասկցաւ անոնց միտքը, ու գաւաթ մը պաղ ջուր ուզեց:

Շողիկ իր հօրը նայեցաւ, յետոյ իր մօրը նայելով, կ'ուզէր երթալ՝ պարտէզին կուշտը բխող ջուրին կողմը:

— Շողիկ, աղջիկս, նայէ որ չպղտորես ջուրը, ըսաւ իր հայրը:

Լոյսի պէս, որովհետեւ բիւրեղացած կ'երեւար ջուրը գաւաթին մէջ:

— Ապրիս աղջիկս, ըսաւ հայրը, ու անուշ ժպիտով մը՝ երերցուց գլուխը:

— Ինչո՞ւ համար երեսի վրայ թողուցեր էք սասնկ ջուր մը, ըսաւ Կոմիտաս: Ձեզի համար ի՞նչ է աղբիւր մը շինելը: Մէկ օրը բաւական է: Իրար եկէք, ու քար քարի վրայ դնելով, աղբիւր մը կ'ունենաք:

Այս քանի մը խօսքերը, տաքցուցին ամէնուն երեսները:

— Ո՞ւր է բահը, բրիչը, ըսաւ վարդապետը:

Ամէնը մէկանց խնդացին:

Խնդուն երեսով, «Հայր սուրբ, ըսաւ, Սերգօ, գալ անգամ, նոր աղբիւրէն պիտի խմես ջուրը»:

Մանուկենց Համբարը, ուրախութեամբ գոչեց ու «նոր աղբիւր, հրաշքի աղբիւր», կրկնեց, ու նայեցաւ Սերգոյի: Այս անկեղծութեան մէջ լոյս կար ու կը տաքցնէր:

Որովհետեւ կէս ժամու չափ խօսեցան, երգեցին, ու խնդացին, լեցուն լոյսերով, վարդապետը մեկնեցաւ ուրախ զուարթ:

Այս պահուն, նայելու էր այս մարդոցը, երբ քէնը ու ատելութիւնը՝ կ'իյնան յանկարծ դիմակի պէս, ու մարդկային գեղեցկութիւնը՝ կ'երեւի ու լոյս կուտայ երեսներուն:

Իրիկուն է:

Իրկուան հովերը, քաղցր բան մը կը բերեն իրենց հետ: Ցամպար կը բուրեն խոտերը, ու հարսի պէս կեցած ծառերը խելօքիկ, ստուերներուն կաբաւանը կը պատրաստեն:

Իրիկուն է:

Ոսկի կը թափէ արեւը երկինքէն վար: Արարատը, դիմացը, իրկուան պատրաստութիւնները կը տեսնէ, ու իր բաշերը հովերուն տուած, բանի հրաւէր կը կարդայ:

Իրիկունը, ամէնն ալ երբ տուն վերադարձան, իրենց սրտերուն մէջ երգ մը ունէին:

Դ.

Քառորդ ժամէ մը ի վեր կը քալէին: Որովհետեւ, արեւը կը տաքնար երթալով ու կը պլպլար մինչեւ աչքերուն առած տեղը, Վարդօ, իր տղուն ըսաւ.— «Ինծի նայէ մէյ մը, աչքերուդ մէջ արեւին շողը բռնկեր է, սա թաշկինակը գլխուդ կապէ»:

— «Ոչ հայրիկ, պատասխանեց Կարօ, ես չեմ վախնար արեւէն:

— Չե՞ս վախնար արեւէն: Տես, ինչ է եղեր երեսդ: Արեւին կրակը զարկեր է երեսիդ:

Կարօ խնդաց: Հայր ու որդի միեւնոյն կենսունակութիւնը ունէին, ու որքան կը յառաջանային, տեսակ մը արդութիւն կ'առնէր իրենց քալուածքը: Բայց Կարօ, ատեն ատեն կ'ուժովցնէր իր քայլերը, ու հօրմէն անցնելուն պէս, կը կենար ու բան մը կը հարցնէր: Երեսէն կ'երեւար որ մեծ ուրախ էր, ու կ'ուզէր՝ իր հօրը միեւնոյն ուրախութիւնը ներշնչել: Հայրը ամէն անգամ իրեն նայելուն, կը զգար այդ ուրախութիւնը, ու կը տեսնէր իր տղուն հրաշալի երիտասարդութիւնը:

Էջմիածին կ'երթային:

Կարոյի ձայնը աղուոր էր: Իրենց գիւղացիները կը սիրէին զինքը: Իր չարականները ու երգերը մտիկ կ'ընէին հաճոյքով:

Անոնց ըսածին նայելով, տարիներէ ի վեր, իրենց գիւղին մէջ սասնկ ձայնով մէկը ծնած չէր:

(13)

ԱՐՄԷՆ ԱՆՈՒՇ (Շար.)

"ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՐԻՒՆԸ ԾԾՈՂ ԻԺԵՐԸ"

ԽՄԲ.— Վերջին մասն է այս «Խ. Հայաստան»ի ծանօթ խմբագրականին: (Առաջին մասը հրատարակուած շաբաթ օր).—

Հապա մեր գիւղատնտեսութի՞ւնը։ Հողժողկոմատում երկար տարիներ նստած վնասարարները (Ա. Երզնկեանը, Ա. Գուլոյեանը, Վ. Մամիկոնեանը, Գ. Գումեդինը) մեր գիւղատնտեսութիւնը հասցրել են քայքայման։ Գիւղերի պլանաւորման վնասարարական պրակտիկա, կոլտնտեսութեան կանոնադրութեան խախտումների չափ, ժողովրդական կոլտնտեսային գոյքի յափշտակումներ, կոլտնտեսականների ազնիւ աշխատանքի ոտնահարում՝ աշխօրերի գերածախսման միջոցով, աշխօրերի դիմաց ստանալիք մթերքների ու դրամի քանակի իջեցման միջոցով, անասնաբուծութեան պլանների վիժեցում, անասունների անկում, կեղծ կարանտին ևն.: 1937ին անտեսական տարին շնորհիւ ժողովրդի թշնամի Հ. Ամատունու եւ Ա. Գուլոյեանի վնասարար ղեկավարութեան՝ տուել է գիւղատնտեսական աշխատանքների համարեա բոլոր գծերով պլանների թերակատարում (բերքահաւաք, աշնանացան, կալսում մթերումներ, բամպակ ևայլն):

Ահա հակայեղափոխականների «գործունէութեան» արդիւնքները։ Մեր յետամնացութեան ցայտուն օրինակներ կարելի է բերել եւ կուլտուրական աշխատանքի բնագաւառից։ Գիւղի կուլտուրական սպասարկումը գտնւում է խղճուկ վիճակում, գրադարաններ, ակումբներ, ռադիօ, թատրոնը — չեն ապրում ծաղկման այն բարձր վիճակը, որ պէտք է ապրէին նրանք Հայաստանում Խորհրդային իշխանութեան հաստատման 17րդ տարում, որովհետեւ եւ կենտկոմը, եւ ժողկոմխորհը մեր գիւղի կուլտուրական աճի խնդիրը դրել էին վերջին պլանի վրայ։

Մեր աշխատաւորութեան կուլտուրական սպասարկման յետամնացութիւնից առաջ չի գնացել եւ նիւթական սպասարկումը։ Առեւտրական կոպերատիվ ձեռնարկութիւնները գիւղը զրկել են տարիներ շարունակ անհրաժեշտ ապրանքներից։ Առեւտրի նախկին ժողկոմ վնասարար Ա. Դաստակեանը կատարել է դասակարգային թշնամու պատուէրը։

Մի շարք, մանաւանդ վերջին տարիների ընթացքում Հայաստանի պիւտճէն աճել է մի քանի անգամ։ Սակայն ո՞ւր են գնացել այդ դրամները։ Ժողովրդի թշնամիները վատնել են, խժռել, զրկելով մեր դպրոցական շինարարութիւնը, մեր կուլտուրական շինարարութիւնը, արդիւնաբերութիւնը ֆինանսական միջոցներից։ Հակայեղափոխական Ա. Գուլոյեանը շարունակել է Խանջեանի ու Ս. Տէր-Գաբրիէլեանի քաղաքականութիւնը ֆինանսների բնագաւառում՝ կենտկոմի նախկին ղեկավարութեան հովանաւորութեան տակ, թալանելով մեր ձեռնարկութիւններն ու հիմնարկութիւնները, յենւելով նախկին ֆինժողկոմ Հ. Եազուբեանի վնասարարական ազգայնական տրամադրութիւնների ու պրակտիկայի վրայ։

Նողկալի իժերն իրենց վնասարարական թաթը մեկնեցին եւ քաղաքի շինարարութեանը։ Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանը, որտեղ ներդրուած են միլիոնաւոր գումարներ շատ քիչ է փոխել իր դէմքը։ Աւելին, շատ աւելին կարելի էր անել։

Այս բոլորն արդիւնք են այն բանի, որ կենտկոմի նախկին ղեկավարութիւնը (Հ. Ամատունի, Ստ. Ակոպով) լինելով փաստօրէն ժողովրդի թշնամիներ, նրանք դիմել են մեր կուսակցութեանը խաբելու, նրան դաւաճանելու անարգ միջոցների։ Նրանք թոյլ տուին, որ հայ ժողովրդի թշնամիները ազատ ման գան Հայաստանում, վնասեն ժողովրդական տնտեսութեանը եւ քայքայեն գիւղատնտեսութիւնը, բանուոր դասակարգը։

Նրանք աշխատեցին քայքայել եւ մեր երիտասարդութիւնը, առաջին հերթին կոմերիտմիութիւնը, սերմանելով նրա մէջ հակակոմունիստական, հակաբոլշեւիկեան, կոմունիզմի գործին վնասող յատկութիւններ։

Եւ այսօր մեր մեծ առաջնորդ ընկեր Ստալինն իր խորաթափանց հայացքով բացեց այս բոլոր խայտառակութիւնները եւ ցուցմունք տուաւ Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութեանն՝ անյապաղ վերացնել բոլոր թերութիւնները, ծաւալել իրական բոլշեւիկեան պայքար ժողովրդի թշնամիների դէմ, դաշնակների, տրոցկիստների, սպեցիֆիկների, վնասարարների դէմ։

Մեր կուսակցական կազմակերպութիւնները հիմնականում առողջ են, մեր ժողովուրդը չգիտէ դժուարութիւններից վախենալ։ Նա էլ աւելի սերտօրէն համախմբուելով Համ. Կ. (բ) Կ կենտկոմի, ժողովուրդների մեծ առաջնորդ, մեր հայր, մեր ուսուցիչ մեծ Ստալինի շուրջը, կոմունիստական կուսակցութեան ղեկավարութեամբ, գործելով բոլշեւիկեան ինքնաքննադատութեան մեթոդներով, բարձրացնելով բոլշեւիկեան զգաստութիւնը, արմատախիլ կ'անի բոլոր թերութիւնները, մինչեւ վերջ կ'ոչնչացնի անարգ իժերին ու կը գնայ դէպի նորանոր, փայլուն ստալինեան յաղթանակները։

Ցրօնքցի Մուրատ, Բուլանըխցի Սարգիս, Մխէն ու Երկեն Տատօն, Զաքարըն ու Ցակոբ, Պզղտասարն ու Լեօն, Կծաւցի Մուրատ, Բարէն ու Այվազ, Շամիրայ Միսակ, Մրտօն ու Արամ, Թեղուտ Ասպատուր, Մհրան ու Փոխան... եւայլն:

Դեռ հարիւրաւորներ եւ թերեւս հազարաւորներ կան, որոնք նահատակուեցան, հայկական դատի ազատագրութեան ճամբուն վրայ իրենց անունը եւ գործը դեռ չհասած Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիւանը։

Ահա այս օրը, այս տօնը անոնց օրն է որպէսզի ամէն մի Հայ ու մանաւանդ Դաշնակցական վերյիշէ այս մարտիկներուն խնկելի յիշատակը, ինքնամփոփուի ու ներշնչուի անոնց հայրենասիրութեամբ։

Այս խոնարհ հերոսներու եւ իրենց հերոսավայել գործերուն ոգեկոչումը կատարելով, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդի մարտական ոգին է որ կը փառաբանէ։

ԱՐՄԵՆԱԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Շրջ. Կոմիտէի հովանաւորութեամբ՝ ենթակոմիտէներ եւ խումբեր կազմակերպած էին հաւաքոյթ մը ի պատիւ ընկերներ, Վ. Ահարոնեանի եւ Վ. Համբարձումեանի, Հոկտեմբեր 12ին, Շահրիկեանի սրահին մէջ։

Հակառակ շաբթուան մէջ ըլլալուն, պարզ թուցիկ մը բաւական եղաւ որ սրահը լեցուի ընտրանիով մը։ Ընկեր մը յանձնախումբիս կողմէ հաւաքոյթը բացաւ եւ ներկաները սեղանապետ ընտրեցին Պ. Կարօ Ուշագլեանը, որ ճարտարօրէն կառավարեց սեղանը։

Ծանօթ լուսանկարիչ Մանուկ, Հայր Ահարոնեանի նկարը բեմին վրայ տեղաւորելէ վերջ, Պ. Բրուտեան յստակ առոգանութեամբ արտասանեց՝ Յարգանք ձեզը։ Սրահը կը թնդար ժաք Տէրտէրեանի երգած հայկական երգերով։ (Ռատիօ)։

Արդէն ստեղծուած էր ջերմ մթնոլորտ մը։ Ընկեր Կ. Թիւթէլեան արտասանեց ուղերձ մը նուիրուած Ա. Ահարոնեանին։ Միններգեցին Հալեպի երիտասարդ մը, Փ. Ասատուրեան եւ Օր. Խոզեան։

Կարգը եկաւ ընկ. Վ. Ահարոնեանին, դրուագներ պատմեց իր մանկութեան օրերէն.— Թրքահայ մայրեր, եղբայրներ, ծերեր ու երեխաներ կոտորուած եւ թշուառ վիճակով կը հասնէին մեր գիւղը։ Մանուկ էի, հազիւ եօթը տարեկան եւ սակայն կը զգայի թէ բռնակալ ձեռքեր դանոնք տեղահանելով նետած են թշուառութեան ճանկերուն մէջ։ Զայրոյթ կար մէջս։ Ռուսական դպրոց մտայ ուսանելու, արձանագրութեան ատեն, տնօրէնը պահանջեց որ անունիս վերջին մասին վրայ աւելցնեմ «ով»ը եւ ըլլամ Ահարոնով։ Ռուսացնելու միտք էր այդ։ Այն ատեն Դաշնակցական աշակերտներ էինք եւ Դաշնակցութեան գաղափարական ոյժը կը զգայինք մեր մէջ։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը պայքարի բռնակալ տարրերու դէմ, մինչեւ որ ծագի մեր երազներու արշալոյսը վաղուան»։

Յետոյ խօսք տրուեցաւ ընկ. Վ. Համբարձումեանի, որ իր դատախազական խօսքերով մեր մարտական կուսակցութեան փառքն հիւսեց, եւ խնդրեց ընկ. Վ. Ահարոնեանէն մեր ընկերական ողջոյնները տանիլ Ամերիկայի ընկերներուն եւ մեր անմոռանալի ինը ընկերներուն որ բանտերու մէջ կը մնան Դաշնակցութեան գաղափարին համար։

Ներկաներու բուռն փափաքին ընդառաջ երթալով, սեղանապետը խնդրեց ընկ. Ահարոնեանէն որ երգէ։ Մեր սիրելի ընկերը իր ներդաշնակ ձայնով մեզ պտըտցուց Հայրենի աշխարհին մէջ։ Ապա դառնալով սեղանապետին, ըսաւ.

— Ուրֆացի հերոս Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան օր մը կ'ապտակէ Թուրք մը, տեղացիները իրար կը խառնուին, երբ կ'իմանան որ թուրքը ծեծողը Մկրտիչն է, կ'ըսեն — ան պաշգա կեավուր է։ Հիմա մենք Դաշնակցականներս պաշգա կեավուրներ ենք, եւ պատրաստ ենք մեր գոյութեան սպառնացող տարրերուն դէմ բռունցք բարձրացնել, որովհետեւ այդ կը պահանջէ մեզմէ Դաշնակցութիւնը։

Համակիրներ եւ ընկերներ երգեցին ազգային երգեր։ Խանդավառութիւնը տեւեց մինչեւ առտուան ժամը 2։ Յանձնախումբին կողմէ այս տողերը ստորագրողը երկու խօսքով փակեց հաւաքոյթը։ Երիտասարդներ մեկնեցան սրահէն, տանելով իրենց հետ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար պայքարող Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարական շունչը։

Կեցցէ խորհուրդ խորին Դաշնակցութիւնը։

Կարօ Մխիթար

ՎԱՀՐԱՄ ԶԱՆՏԸԵԱՆ

Իր ծիւրած մարմինը առաջնորդեցինք, անցեալ շաբաթ օր, յաւիտենական բնակարանը։ Մահուան անողոք որոշման առջեւ վշտաբեկ գլուխ դեռ արցունք կը հոսի ...

Վահրամի մահով երկու կորուստ ունեցանք մենք, Զմերս, — ազգայնական երիտասարդ մը եւ խոստմնալից արուեստագէտ հոգի մը։

Երբ, հինգ տարիներ առաջ, Նոր Աշխարհի մէջ անարժան կրօնաւոր մը խաչակրութեան թուական մը կը բանար մեր սրբազան խորհրդանշանին՝ եռագոյնին դէմ, Վահրամ, դեռ 20 տարեկան պատանի, ընդվզումով կը մտնէր Վահագնեան շարքերուն մէջ պայքարելու համար անոնց դէմ, որոնք կ'անարգէին թրքական սուիններու տակ ինկած մեռելներու յիշատակը եւ անոնց ժառանգը։

Երբեք չէինք լսած իրմէ խօսք մը որ իր սիրտը ստորագրած չըլլար։ Կը պահանջէր անկեղծութիւն, համեստութիւն եւ ինչքան ուրախութեամբ իր գոհունակութիւնը կը յայտնէր՝ երբ կը տեսնէր իր շուրջ ազնիւ զգացումներ, վեհ ձգտումներ եւ արուեստի սէր, — պաշտամունքն ունէր հայ երգին։

Երբեմն, իր յոգնածութիւնը նշմարելով, կը յանձնարարէինք չափաւորել իր երգելու տենդը։ «Ե՞ս դադրիմ երգելէ, ե՞ս», կը պոռար մեր երեսին, դուք չէք գիտեր ուրեմն թէ ի՞նչ է երգը, որմէ հրաժարելու համար պէտք է սիրտս փրցնեն։ Ես չեմ կրնար ապրիլ առանց երգի, առանց անոր յուզումներուն եւ խանդավառութիւններուն։ Երբ մարդ անգամ մը ներս կը մտնէ Երգի Տաճարէն, պէտք է երթայ մինչեւ ծայրը եւ պարպելով բաժակին մեղրն ու մրուրը՝ հոգին աւարտէ երգելով ...»

Եւ հոգին աւանդեց երգելով։

Սգակիր մայրը, քոյրը, եղբայրները կ'ողբան այսօր իրենց սիրելի Վահրամը։ Իսկ մենք, մեր վիշտը խեղդելով մեր մէջ, կը թոթովենք մխիթարական բառեր, որոնք անզօր են սպեղանի մը դնելու անոնց վիրաւոր սրտին վրայ, բայց կը խոստանանք, իր թարմ հողակոյտին առջեւ, անոր շունչը անպակաս ընել առ յաւէտ։

Վերջին այցելութիւն մը տուած էինք իրեն թաղման նախօրեակին։ Վահրամի հիւծեալ մարմինը կը հանգչէր իր դագաղին մէջ ճերմակ պատանքով մը փաթթուած։ Ու մինչ, կարմրած աչքերէ արցունքներ կը հոսէին, ինծ կը թուէր թէ, կարծեցեալ մեռելը, կափարիչն ու պատանքը մէկ կողմ նետելով դուրս պիտի հանէր իր հերարձակ գլուխը դագաղէն եւ գուցէ անգամ մը եւս — օհ, վերջին անգամ — պիտի երգէր Կոմիտասի «Ծիրանի Ծառը»։

Այդ տեսիլը շարունակուեցաւ թաղման օրը, իր վերջին բնակարանին սեմին վրայ։ Փօսին եզրը, Մահը կանգնած յաղթական, հեգնական ծիծաղով համակուած, այլանդակ ներդաշնակութեամբ քահանային Ի վերին Երուսաղէմին կը խառնէր «Կարմիր Վարդ»ի եղանակը։

Սիրելի եւ յաւէտ ողբացեալ Վահրամ, քու յիշատակդ պիտի մնայ անթառամ Վահագնեան սերունդին մէջ, որ քեզ աւելի քան կը սիրէր եւ որուն այնչափ կը համակրէիր։ Զգացի՞ր արդեօք մեր արցունքներուն ջերմութիւնը երբ հողերուն կը հեռուէինք դագաղէդ։

Գիտցիր, Վահրամ ջան, որ երբ ոսկորներդ պարփակող շիրիմին առջեւ գանք արտասուելու եւ աղօթելու, քու սէրդ եւ քու իտէալդ պիտի միացնեն մեզ եւ վաղուան երիտասարդութիւնը, հակառակ մեռելաքաղաքին մահաշունչ դատակնիքին։

Զմիւռնի

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

Համաձայն այդ մենաշնորհին, օտար հիւպատոսարաններու անունին եկած բոլոր ապրանքները առանց մաքսատուրքի եւ քննութեան կը հանուէին մաքսէն։ Հայերը կ'օգտագործէին այս խողովակը եւ իրենց ուզածին չափ զէնք կը ներածէին։ Կարգ մը հիւպատոսարաններու միջոցաւ Հայերու ստացած զէնքերու եւ ռումբերու հաշիւը անկարելի է տալ։ Այդ զէնքերը Կոմիտէներու գաղտնի զինարաններուն եւ մթերանոցներուն մէջ կը պահուէին։

Հայոց եկեղեցիները, վանքերը եւ գերեզմանատուները վերածուած էին զէնքի մթերանոցներու։ Դուրսէն բերուած կամ երկրին մէջ պատրաստուած զէնքերը կը պահուէին անոնց մէջ։ Կառավարութիւնը երբ խուզարկութիւններ կը կատարէր այդ եկեղեցիներուն եւ վանքերուն մէջ, Պատրիարքարանը ոտքի կ'ելլէր եւ կը սկսէր աղմկել, յայտնելով որ Թուրք պաշտօնեաներ պղծեցին իրենց սրբատեղիները։ Ռուսիոյ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ Պատրիարքարանի բողոքները արձագանգ կը գտնէին։

Բարձրագոյն Դուռը այդ հայկական շարժումները արգիլելու համար շատ մեծ դժուարութեանց կը հանդիպէր։

Օսմանեան կառավարութեան ձեռքերն ու ոտքերը այն աստիճան կապուած էին որ, ոչ մէկ վճռական ձեռնարկ կրնար ըլլալ։ Սակայն, ընդհանուր պատերազմ յայտարարուելէն վերջ, երբ, տիրացանք մեր ազատութեան եւ սկսանք խուզարկութիւններ կատարել ամէն տեղ, հասկցանք թէ հայկական կազմակերպութիւնները որքան ընդարձակ են եւ վտանգաւոր։

Այդ կացութեան առջեւ գլուխ գարնելիք միայն մէկ բան կը մնար.— արմատախիլ ընել եւ հիմնովին ջնջել այդ կազմակերպութիւնները։

Թալէաթ փաշա կ'ըսէր.

— «Թէ հայկական խնդիրը, թէ ալպանական եւ մակեդոնական խնդիրները օտար պետութեանց Թուրքիոյ հանդէպ վարած քաղաքականութեան պտուղներն են։ Պետութիւնները շարունակ աշխատած են աշխուժացնել, զօրացնել այդ շարժումները։ Անոնք մէկ կողմէ արգելք կը հանդիսանային Բարձրագոյն Դրան կողմէ կատարուելիք բարեկարգութեանց, միւս կողմէ ալ բարեկարգութիւններ չկատարուելուն դէմ կը բողոքէին, քրիստոնեայ տարրերը գրգռելով մեզի դէմ եւ օգտագործելով անոնց դժգոհութիւնները։ Միեւնոյն ատեն անոնք «քափիթիւլասիօն»ները չարաչար գործածելով կառավարութեան ազատ գործունէութիւնը կը խափանէին եւ վերջէն ալ կը յայտարարէին թէ՝ Թուրք կառավարութիւնը վարչագիտութիւն չունի։ Մեծ պետութեանց մեր գլխուն խաղցած ամէնէն զզուելի խաղն էր այս։

«Պալքանեան պատերազմի վախճանին Դաշնակ կուսակցութիւնը կարծես հասած է իր նպատակին։ Ռումելին, իբրեւ թէ պիտի դրուէր արեւելեան Անատոլուն եւ պիտի յանձնէր Հայերուն։ Այս էր Դաշնակներու երազը։ Կոմիտէն այս յոյսը տարածեց ամէն կողմ։ Ատոր շնորհիւ Դաշնակ Կոմիտէին չանդամակցող Հայեր խումբ խումբ մտան այդ կուսակցութենէն ներս եւ ստուարացուցին Դաշնակչարքերը։ Ջրի հողի եւ հայրենիքի տէր ըլլալու երազը ամէն բան մոռցնել տըւաւ անոնց։

Խնդիրը այսքան յառաջանալէ վերջ, Դաշնակ Կոմիտէն իր հին գործունէութիւնը ձեռք առնելով քաղաքներու մէջ սկսաւ խառնակութիւններ հանել։ Շնորհիւ Թուրքերու ցոյց տուած պաղարիւնութեան Դաշնակներու խառնակութիւնները մնացին անզօր։

Իրենց ձախողութիւններէն չափազանց զգուշացան Դաշնակները եւ իրենց բարկութեան նոխազ դարձուցին Ռումէլիի Թուրքերը։ Պուլկարներու հետ գործակցութիւն հաստատող Հայերը, նշանաւոր աւազակ Անդրանիկի հրամանատարութեան տակ, Էտիրնէի, Թէքիրտաղի, Մալկարայի եւ Քէշանի Թուրքերուն հանդէպ ամէն տեսակ բռնութիւն եւ ճնշում ի գործ դրին։ Այս կերպով տեսանք որ պալքանեան պատերազմի օրերուն Հայեր հայրենիքի հանդէպ դաւաճանական արարքի մէջ գտնուեցան»։

Թալէաթ փաշա, Թուրքիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ Հայ կոմիտէներու կառավարութեան դէմ ի գործ դրած թշնամութեանց մասին ցաւ ի սիրտ կը խօսէր.

— «Դաշնակ, Հնչակ եւ այլ հայ կուսակցութեանց պատկանող հայ երեսփոխաններ, ասոս երեսփոխաններուն միանալով դժուարութիւն կը յարուցանէին մեր բոլոր ջանքերուն եւ ծրագիրներուն հանդէպ։ Բ. Դրան կողմէ մշակուած ծրագիրներուն, որոնց շնորհիւ Օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն մէջ գտնուող բոլոր տարրերը միեւնոյն զգացումն ու բաղձանքը պիտի ունենային, միայն հայ երեսփոխաններն էին որ կը հակառակէին եւ ամէն տեսակ դժուարութեանց կ'առաջնորդէին կառավարութիւնը։

(24)

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Ռէսի Թոնրատան մէջ էին գիւղի աղամարդիկը։ Ամէն գլխէ ձայն մը կուգար, բոլորը միասին կը խօսէին, կը գոռգոռային. անշուշտ իրար չէին հասկնար եւ կարծես թէ չէին ուզեր հասկնալ։

Ամէնէն աւելի յոխորտալով կը պոռային Ջրբաշխն ու իր բարեկամները։ Իսկ Ասատուրը Թոնրատան վերի գլուխը բազմած, իր պաշտպանութեան հողը ձգած էր բազմաթիւ բարեկամներուն, որոնք ամէն միջոցի կը դիմէին եղածը վերագրելու պարզ սխալմունքի մը։

Որբեւայրին հազիւ քանի մը բառ կրցաւ արտասանել, որոնք չլսուեցան իսկ, շատկեկ մըն ալ արցունք թափեց ու երկու որբերու ձեռքէն բռնած դուրս ելաւ։

Առիւծ Գեւօն Թոնրատան վերի անկիւնը նստած, հեռուհետէ կը մտայուզէր՝ լսելով իրադարձութիւնը։ Ցանկարծ տեղէն բարձրացաւ, խոժոռած դէմքը դարձուց շուրջիններուն վրայ։ Թոնրատան մէջ տիրեց խոր լռութիւն։ Մօտեցաւ Ջրբաշխին, անոր ձախ ձեռքը բռնեց, թափով ոլորեց ու մտրակով սկսաւ ծեծել։

Ջրբաշխի լացն ու ցաւի ոռնոցը հասան մինչեւ գիւղի կալերը։ Ներկաներէն ոչ մէկու մտքէն անցաւ օգնութեան հասնիլ Ջրբաշխին։ Առիւծ Գեւօն աքացի մըն ալ հասցնելով գետին փռուեց զայն ու ծանր ծանր հեւալով մօտեցաւ Ասատուրին.

— Ծօ, ք... մեռելի տղայ, որբեւայրի կնկան, աղքատ էթումներաց ջուր գքու արտ կը վազցուս որ էդ քու վիզ քըից գոմշու վիզ հաստ եղնի, գքու անկուշտ փոր աւելօք ուռչի։ Թու, ես քու մարդ ասողին հօր հոգին ... Ծօ դու կապուտճ անօրէն, Ձէտկանու ջուջերաց պիտի եղնիս. ծօ քէ սիրտ չկա՞յ, սուրբ քրիստոնէութին չկա՞յ։ Ասատուր, Ասատուր, առաջ լէ դու էս գեղ գեղական լացուցեր ես. քու չարութեան վեր Ձէտկանու թիւ չկայ, — մտրակը բարձրացաւ օդի մէջ ու թափով իջաւ Ասատուրի ուսին։

Եթէ գիւղացիք կրնային անտարբերութեամբ դիտել Ջրբաշխի մը ծեծուիլը, սակայն ինչպէ՞ս կրնային անտարբեր մնալ երբ ծեծուողը գիւղի աղաներէն Ասատուրը լինէր։

Ձէտկանի Ռէսը վազեց Առիւծ Գեւոյի ձեռքը բռնելու, քահանան եւ ուրիշներ մէջ ինկան Ասատուրը պաշտպանելու մտրակի հարուածներէն։

Թոփալ Սատանան անկիւն մը քաշուած, լուռ հանդիսատեսի դերով կը բաւականանար։ Ինք ալ Ալըրակցի խեղճ գեղականի մը զաւակը, կը հասկնար թէ ինչ ըսել է Ջրբաշխ եւ գիւղի ունեւոր լինելը։ Գրեթէ ամէն գիւղի մէջ միեւնոյն պատկերը կը կրկնուէր, Ջրբաշխ եւ ունեւոր ձեռք ձեռքի տըւած կը քանդէին չքաւորներու տնտեսութիւնը։ Ունեւորը կը կաշառէր, Ջրբաշխը կը գողնար։ Ահա, կենդանի գունաւորումով պատկերացաւ Թոփալ Սատանայի երեւակայութեան մէջ իր ծննդավայրը, պալենական ողորմելի տնակը, երկու կտոր արտերը, որոնց նորահաս ցորենները գաճաճ բարձրութեամբ, նիհար հասկերով, դեղնած ու չորցած, իսկ իրենց արտի կողքին Տէրտէրանց արտը, մարդահասակ բարձրութեամբ, դեռ եւս կանանչ եւ լեցուն հասկերով։

Ամէն անգամ որ թեթեւ հով մը կ'անցնէր, ցորենի արտը կանաչ ծովու նման ալիք ալիք կը ծփար։ Հէյ, զուլումի օրեր։

Ցանկարծ տեղէն վեր ցատկեց Թոփալ Սատանան, ձեռքի փայտը իջեցուց Ռէսի գլխուն։ Էհ, ո՞վ գիտէ, թերեւս հին հաշիւներ կը մաքրէր Թոփալ Սատանան։

Ձէտկանի Ռէսն ու մեծատուն Ասատուրը ծեծ ուտեն, ան ալ որբեւայրի կնոջ մը քչիկ մը ջրին համար, չէ, նման դէպք մը լսուած չէր։

Ջրբաշխը վեց օր անկողնէն չկրցաւ ելլել, իսկ Ասատուրը երկու շաբաթ պառկեցաւ, անկէ վերջն ալ երեք շաբաթ գեղամէջ դուրս չեկաւ։ Այդ դէպքը գիւղէ գիւղ տարածուեցաւ, գիւղերու դալլմ ունեւորները իրենց կաշիներուն մէջ սեղմուեցան, իսկ չքաւորներն ու միջակ կարողութեան տէր մարդիկ ազատ շունչ քաշեցին։

Այլեւս Ալաշկերտի դաշտին մէջ տիրական դէմք մըն էր Առիւծ Գեւօն, կամ ինչպէս տեղացիք կը կոչէին զայն, Ասլան բէկը։

Գոռոզացող, հայհոյող, մտրակը միշտ ձեռքին, բայց սրտցաւ, ամէնուն տարտը լսող, կարեկիր դէպի չունեւորը։ Կերպասէ լայն շալվար մը, մէջքին Իսպահանի շալ մը փաթթած, որու արանքէն դուրս կը ցցուէր կեռ դանչարի փղոսկրեայ կոթը, ասթէ երկար համրիչ մը ոլորած կոթի շուրջ, ժամացոյցի արծաթէ երկար շղթայ մը վզէն կախուած, ոսկեթելով բանուած բրդոտ քեալախի մը, երկար քօլոզ մը ծոպաւոր փուշիներով շըրջապատուած, ահա Առիւծ Գեւոյի պատկառազդու արտաքին երեւոյթը։

— Է Թոփալ, — ընկերոջ ուսը ծեծելով կ'ըսէր Առիւծ Գեւօն, — վայլահ Շէրեանէն դէնը գտնուող հողերը աշնան պիտի հերկենք, — ու քօլոզը ծըռելով ընկերոջ երեսին կը խնդար։

Աստուածածնի տօնէն երկու շաբաթ մը վերջ Թոփալ Սատանան ամուսնացաւ, իսկ հոկտեմբերին երբ դաշտային աշխատանքները վերջացան, Առիւծ Գեւօն ամուսնացաւ իր հին ընկերոջ՝ Խաչարի Գրիգորի տասնեւութ տարեկան Ալմաստի հետ։

Նման հարսնիք մը ալեւոր սերունդը չէր տեսած։ Եօթն օր եօթը գիշեր դհոլ զուռնայի ձայնը Ալաշկերտի դաշտի վրայ չռքեցաւ, եօթն օր եօթը գիշեր ամբողջ Խասաւրը հարսնետան նման հիւրասիրեց, պատուեց հարիւրաւոր հիւրերը, մինչ Ռէս Գեւոյի ընդարձակ տան մէջ շարժելու տեղ չէր մնացած։

Թէեւ Աստուածածնայ տօնը Առիւծ Գեւոյի եկած առաջին տարին հին ժամանակներու շուքով ու բազմութեամբ չտօնուեցաւ, սակայն յաջորդ տարիներուն մինչեւ իսկ Կաղզուանէն, Կարսէն բազմաթիւ ուխտաւորներ եկան Առիւծ Գեւոյի մասնաւոր հրաւէրով։

Խաղաղ տարիներ յաջորդեցին իրարու։ Ռէս Գեւոյի նահապետական մեծ օճախը նորէն եւ թերեւս աւելի շէնցաւ, հին տուններու նման «վանքի տուն» համբաւին տիրանալով։

Պատահական անցորդ, ճամբորդ, պետական պաշտօնեայ թէ «ազգային» մարդ՝ կ'իջեւանէին Առիւծ Գեւոյի տունը, որու դռները բաց էին վանքի դռներու նման եւ սեղանը բաց բոլոր անոնց՝ որոնք բան մը ուտելու համար կը մտնային դռնէն ներս։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

է որ կը գործէ վարչական ստորադաս շրջանակներու եւ նոյնիսկ լրագրութեան մէջ։ Թերթը կ՚ըսէ թէ այդ կազմակերպութիւնն էր որ վերջերս զրոյցներ տարածեց Թրքական ոսկիին արժեզրկման մասին։ Կը մեղադրէ նաեւ չարժանկարով եղած գերմանական քարոզութիւնները եւ ձեռնհաս իշխանութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այս վտանգին դէմ ։

*** Զօր. Մէթաքսաս, Յունաստանի վարչապետը, կիրակի օր ճամբայ ելաւ դէպի Թուրքիա, «Աւերոֆ» զրահաւորով։ Զօր. Մէթաքսաս երեք օր պիտի մնայ Էնգիւրի, իր կնոջը հետ ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԻՒՖԹԻՆ ՓԱԽԱՒ ՄԶԿԻԹԷՆ

Անվերջ դաւադրութիւններ եւ ձերբակալութիւններ

Երուսաղէմի միւֆթին՝ Հաճ Ամին էլ Հիւսէյնի, որ հոգատար իշխանութեան հետապնդումէն խուսափելով Օմէրի պատմական մզկիթը ապաստանած էր 15 օրէ ի վեր, փախաւ հոկտեմբեր 16ին։ Սահմանագլուխին վրայ, ֆրանսացի պաշտօնեայ մը կեցուց զինքը, բայց միւֆթին յաջողեցաւ Դամասկոս հասնիլ, ուր անմիջապէս հսկողութեան տակ առնուեցաւ ։

Միւֆթին մարգարէին ուղղակի ժառանգորդներէն կը համարուի եւ 44 տարեկան է։ Պաշտօնանկ հռչակուեցաւ երկու շաբաթ առաջ, իբրեւ նախագահը Արաբական Կոմիտէին, երբ ուրիշ անդամներ ձերբակալուելով հեռաւոր կղզի մը կ՚աքսորուէին։ Սովորաբար սեւ պատմուճան մը կը հագնէր, սպիտակ մետաքսէ փաթթոց մը գլխուն։ Թաւ մօրուք մը կը շրջանակէր դէմքը, մինչեւ ծնօտը։ Երբ ձերբակալուեցաւ, խեղճուկրակ Պէտէվի մը դարձած էր, Պուրնուզով, եւ գլուխը գիսախռիւ։ Բայց երբ ինքնութիւնը հարցուցին, պատասխանեց թէ միւֆթին է ։

Ցորչափ մզկիթին մէջ պահուած կը մնար, ազատ էր, քանի որ հոգատար իշխանութիւնը կը զգուշանար բռնաբարել աղօթավայրը։ Հիմա որ պաշտօնապէս կը հաստատուի փախուստը, Պաղեստինի հոգատար իշխանութիւնը գրաւած է իր մատակարարութեան տակ դրուած կրօնական գումարները ։

Դամասկոսէն հասած տեղեկութեանց համաձայն, միւֆթին փախած է հինգշաբթի գիշերուան խռովութեանց ընթացքին, երբ ոստիկանութիւնը զբաղած էր աւելի ծանր դէպքերով։ Միւֆթին Պաղեստինէն հեռացած է մակոյկով մը, որ զինքը ցամաք պիտի հանէր Սուրիոյ ծովափը, որոշ վայրի մը մէջ ուր ինքնաշարժ մը կը սպասէր։ Բայց մակոյկը չփոթելով ճամբան, ինկաւ ֆրանսացի մաքսային պաշտօնեաներուն ձեռքը ։

Ուրիշ պատմութեան մը համաձայն, միւֆթին նաւ նստած է Եաֆայի եւ Կազայի միջեւ։ Լիբանանի ծովափը քերած անցեր, ֆրանսական եղերապահ մը հետապնդելով կը բռնէ նաւը։ Սպայ մը կը քննէ ուղեւորներուն թուղթերը եւ այսպէս մէջտեղ կ՚ելլէ միւֆթին, միշտ Պէտէվիի կերպարանքով։

Միւֆթիին փախուստը մեծ յուզում պատճառեց Երուսաղէմի մէջ։ Իշխանութիւնները անմիջապէս ձեռք առին վայրէջներու մատակարարութիւնը եւ յանձնեցին երեք հոգինոց առժամեայ յանձնախումբի մը։ Այս առթիւ անգլիական զեկոյց մը կ՚ըսէ թէ կառավարութիւնը իր ձեռքը պիտի առնէ վայրէջներու վարչական եւ ելմտական հսկողութիւնը, զոր կը կատարէր Արաբական Գերագոյն Կոմիտէն (այժմ լուծուած)։

*** Երուսաղէմի միւֆթին 16 տարիէ ի վեր կը պարծենար իբրեւ ամէնէն ոխերիմ թշնամին Անգլիոյ։ Երբ Անգլիոյ արքայական քննիչ յանձնաժողովը հարցումներ կ՚ուղղէր իրեն, բացէ ի բաց ըսաւ թէ կը նախընտրէ Թրքական տիրապետութիւնը։ Բայց եւ այնպէս Անգլիան կը վճարէր իր թոշակը, տարեկան 90000 ֆրանք։ Միւֆթիին հետ Օմէրի մզկիթը ապաստանած էին 200 մոլեռանդներ։ (Իսլամական օրէնքը կ՚արգիլէ դպչիլ մզկիթ ապաստանած մարդու մը մազին անգամ)։

*** Լիտտայի մաքսային գրասենեակը եւ օդակայանի ռատիօն կրակի տրուեցան հոկտեմբեր 16ին։ Շոգենաւային ընկերութիւնները որոշեցին առ այժմ իրենց նաւերը հեռու պահել Պաղեստինի նաւահանգիստներէն։

Շաբաթ օր 150 Արաբներ ձերբակալուեցան Պաղեստինի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ։ Հաղորդակցութիւնները միշտ կ՚ընդհատուին ։

*** Իտալական թերթերը իրենց առաջին էջին վրայ եւ խոշոր տառերով կը հրատարակեն Լիբիոյ իսլամ երեւելիներուն մէկ հեռագիրը, որ ուղղուած է Մուսոլինիի։ Հեռագիրը — աւելի ճիշդ ուղերձ — ստորագրողները կը յայտարարեն թէ իտալական գաղթավայրին Իսլամները կրկին կը յայտնեն իրենց համերաշխութիւնը Պաղեստինի Արաբներուն հետ, վերջին խռովութեանց առթիւ, որոնք հետեւանք են «հոգատար իշխանութեան ձեռք առած միջոցներուն»։ Եէմէնի Թագաւորն ալ նամակ մը ուղղելով Մուսոլինիի, կը գնահատէ անոր իսլամական քաղաքականութիւնը ։

Անգլիական կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ, որպէսզի Արաբները չկարենան դուրսէն վարել ահաբեկչական գործունէութիւնը ։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, խռովութիւնները կը շարունակուին յարաճուն ուժգնութեամբ։ Կիրակի օր բուռն ընդհարումներ պատահեցան ոստիկանութեան, զօրքին եւ Արաբներու միջեւ։ Իբրեւ փոխվրէժ Լիտտայի օդակայանին հրկիզման, անգլիական իշխանութիւնը հրամայեց կրակի տալ կասկածելի Արաբներուն տուները։ Ծանր կռիւ մը տեղի ունեցաւ Քեփրոնի մէջ եւ սպաննուեցան տասը Արաբներ։ Դէպքեր պատահեցան Հայֆայի եւ Սաֆէտի մէջ ալ։ Եաֆայի մէջ ձերբակալուեցան խումբ մը արաբ երեւելիներ։ Արտասահմանի արաբ երեւելիները յուշագիր մը յանձնեցին բրիտանական իշխանութեանց, խնդրելով որ վերադարձնել աքսորական Արաբները, քանի որ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊՕՄՕՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի նախորդ ժողովի շարունակութիւնը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

“Հ. Յ. Դ. ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ «Վարանդեան» խումբի, 23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։

Կը նախագահէ Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ, կը բանախօսէ Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։

Երգ, նուագ, արտասանութիւն։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 23ին, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թագապետեանի շէնքին մէջ. կը խօսի Ընկ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

ՎԻԷՆԻ մէջ Հոկտ 24ին, Սէրքըլ կաթոլիկի սրահին մէջ։ Կը խօսի Ընկ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ Հոկտ. 30ին։ կը խօսի Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

ՍԷՆԹԷԹԻԷՆԻ մէջ Հոկտ. 31ին։ կը խօսի Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

քննիչ յանձնախումբ մը պիտի գայ Լոնտոնէն ։

Ցամառ զրոյց կը շրջի թէ Պաղեստինը արքունի (անգլիական) գաղթավայրի մը պիտի վերածուի ։

Ցուցահանդէսը պիտի փակուի Նոյ. 26ին

Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսը պիտի փակուի նոյեմբեր 26ին, համաձայն առեւտրական նախարարին յայտարարութեան, բայց կ՚ուսումնասիրուի յառաջիկայ տարի վերաբանալու խնդիրը։ Կարգ մը պետութիւններ հակառակ են վերաբացման. մանաւանդ Գերմանիա, Իտալիա եւ Պելժիա։ Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, պելժիական տաղաւարը քակուելով պիտի վերաշինուի Պելժիոյ մէջ։ Գերմանացիներն ալ իրենց տաղաւարը քար առ քար պիտի փոխադրեն Նիւրէնպէրկ, հոն վերաշինելու համար։ Ամերիկացիները կը վախնան որ եթէ Փարիզի ցուցահանդէսը շարունակուի, կրնայ վնասել Նիւ Եորքի համաշխարհային ցուցահանդէսին յաջողութեան (1939ին)։ Անգլիոյ մասնագէտները նոյնպէս կը վախնան որ Փարիզի ցուցահանդէսին երկարաձգումը վնասէ Կլասկոյի ցուցահանդէսին (1938)։ Այնպէս որ Ֆրանսայի համար դժուար է համոզել միւս պետութիւնները, ցուցահանդէսի երկարաձգման մասին ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻԹԼԷՐ հաւանութիւն յայտնեց սինէմայի մը մէջ երեւալու։ Շարժանկարը իր կեանքը պիտի ներկայացնէ, սկիզբէն մինչեւ Առաջնորդ հռչակուիլը ։

ՍՈՒՆԿԷՆ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԵԼՈՎ ՄԵՌԱՒ վեց տարեկան տղայ մը, Լեւոնիկ Մարգարեան, Վիէնի մէջ։ Հայրը Պ. Մկրտիչ Մարգարեան, դաշտէն սունկ հաւաքելով տուն կը բերէ, կ՚եփեն եւ կ՚ուտեն հոկտեմբեր 12ին։ Բոլորն ալ կը թունաւորուին, եւ հակառակ բժշկական խնամքներու, Լեւոն կը փակէ աչքերը, երեք օր տանջուելէ վերջ։ Ուրիշ ընտանիք մը եւս թունաւորուած է, բաժին տալով լըլալով նոյն սունկէն ։

Ուրկէ՞ տարածուեցաւ սունկ ուտելու այս հիւանդութիւնը …

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ սկսաւ նշանակալից արարողութեամբ մը։ Իւրաքանչիւր դպրոցի մէջ, Ֆաշական կուսակցութեան մէկ անդամը եւ քահանայ մը ներկայ եղան վերամուտի արարողութեանց եւ ճառեր խօսեցան, իբրեւ նիւթ ունենալով զինուորական եւ հայրենասիրական տեսութիւններ, նոյն ինքն Մուսոլինիի յանձնարարութեամբ։ Այս առթիւ թերթերը կը չեշտեն թէ մանուկ Իտալացիները դպրոցին իսկ ծանօթացան արդի կեանքի երկու իրականութեանց,— զէնք եւ հայրենիք ։

ՀԱԿԱՖԱՇԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ԵՒՍ դատուեցաւ Իտալիոյ մէջ։ Գլխաւոր ամբաստանեալը դատապարտուեցաւ 18 տարի բանտարկութեան, երկու հոգի՝ 14 տարուան, չորրորդ մը՝ 10 տարուան։ Միւս ամբաստանեալները դատապարտուեցան 2 — 8 տարուան ։

ԴՌՆՓԱԿ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷ ՄԸ վերջ, Պուշ - տիւ - Ռօնի եղեռնադատ ատեանը հինգ տարի բանտարկութեան դատապարտեց բժիշկ մը, Հօրաս Մէլա, որ 15 տարեկանէն վար մանուկներ լլկած էր, գիշերօթիկ հաստատութեան մը մէջ։ Բժիշկը մինչեւ վերջը պնդեց թէ անմեղ է ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ մահուան դատապարտուեցան վեց հողագործական պաշտօնեաներ, որոնք ամբաստանուած էին իբրեւ խափանարարներ։

Պաշտօնանկ եղաւ Ռուխիմովիչ, ազգ. պաշտպանութեան գործավարը եւ իրեն յաջորդեց Պ. Միխայել Քականովիչ, որուն առաջին օգնականը պիտի ըլլայ Թեւոսեան (Հայ?)։

ԱՌՏՆԻՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ մը փորձած ատեն, գործիքը պայթեցաւ Կրէնէթա փողոցի մէկ բնակարանին մէջ, ղոնապանին յարկը։ Տասնըմէկ հոգի վիրաւորուեցան կամ այրեցան ծանրապէս եւ հիւանդանոց փոխադրուեցան ։

ՀՐԵԱՅ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՄԸ, Էրնէսթ Պոխնէր, 64 տարեկան, շաբաթ առաւ ինքզինքը սպաննեց Պերլինի մէկ դատարանին մէջ, իր կնոջը աչքին առջեւ։ Դատաւորը 18 ամիս բանտարկութեան եւ 80 ոսկի տուգանքի դատապարտելով ամբաստանեալը, դուրս ելած էր, երբ Հրեան ատրճանակը քաշելով պայթեցուց գլխուն ։

ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑԸ, որ կը գտնուի 16րդ թաղամասին մէջ, խուզարկութեան ենթարկուեցաւ զօր. Միլլէրի անհետացման առթիւ, արտաքին նախարարութեան արտօնութեամբ։ «Իւմանիթէ» անհանդուրժելի գտնելով այս գործողութիւնը, կը պահանջէ վտարել սպիտակ Ռուսերը, որոնք հեռացած «այդ սինլքորներուն վայելած անիմաստ պաշտպանութիւնը ուղղակի սպառնայ մեր երկրին ժողովրդավար կարգուսարքին»։ Այս առթիւ կ՚ըսէ թէ անոնք Ֆաշական դաւադրութիւն մը կը սարքեն Ֆրանսայի գլխուն ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

“Paris-Moderne,,

S. A R L. Fabrique de Confection Pour Dames

51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)

Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol — Téléphone: Central 70—10

Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն)։ Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

Fabrique de sous-vetements

ARAX

Parures, Combinaisons, Cache-sexe — Lacoste, Chemise sport, Chemisiers

Կը շինենք մեր սեփական արհեստանոցին մէջ կանանց եւ արանց ճերմակեղէններ եւ շապիկներ, անմրցելի գին, խնամեալ գործ, կ՚ուղարկենք նմոյշներ contre remboursement-ով. կը ստանձնենք ապսպրանքներ gros et demi gros:

8 Rue de Tracy, Paris (2) — R. C. Seine 658—084

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ-ՃԱՇԱՐԱՆ

Sphinx

2, Rue Boutebrie, Paris(5)

Tél. Odeon 33—65. Մէթրօ St. Michel եւ Cluny

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ

Անարատ օղի՝ տաք ազանդերներով (մէզէ)։

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն։ Դիւրամատչելի գին։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով։ Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ։ Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները։

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻն, 50, Bld. Longchamp, Marseille

Tél.: National 13-16

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD — 48 rue de la République, Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51

ORIENT LLOYD — 7 rue Auber, Paris, Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։ Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար ժամանակ գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ

Ի նպաստ Լիոնի Ազգատախնամի, 24 Հոկտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.45ին, Գ. Թագապետեանի սրահին մէջ, ՆՈՐ ԵՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳՐՈՎ։

4—1

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի եւ Շրջանի Վասպուրականի Հայրենակց. Միութեան ցերեկոյթ պարահանդէսը տեղի կ՚ունենայ 11 Նոյեմբերին Salle Poissonnière-ի մէջ։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը։

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի ՆՊԱՍՏ ՇԱՎԻԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

23 Հոկտեմբեր, կիրակի, ժամը 4 - 12 L'ECUSSON BLEU-ի սրահը

23, Rue du Côteau

Գեղարուեստական բաժին։ կը ներկայացուի Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանի «ՀԻՒԱՆԴՏԵՍԸ», ծիծաղաշարժ զաւեշտը։ կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը։ Կերուխումը հայկական։ ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ։

Օթօպիւս թիւ 1, իջնել Մէրի։ Երկաթուղի՝ Սէն Լազարէն։

Teinturiers Ներկարարներ ուշադրութեան

Կ՚ուզեմ գնել TEINTURIERS-PRESSING-ի պատրաստ խանութ մը բանուկ փողոցի վրայ։ Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

ԺԹ.

Միւս առաւօտ Վարդանը զարթնեց շատ ուշ, որովհետեւ գիշերի մեծ մասը անց էր կացրել անքուն ։ Մի զաղտնի ուրախութիւն փայլում էր նրա փոքր ինչ գունաթափ դէմքի վըրայ։ Նա տեսաւ, որ Պ. Դուդուկչեանը օդայում չէ, միայն մի անկիւնում դրած էր նրա ճանապարհորդական խուրջինը։ Ո՞ւր էր գնացել այդ մարդը։

Վարդանը հէնց առաջին օրից նկատեց, որ պարոնը մի անփորձ երիտասարդ էր, որին պէտք էր պահպանել եւ աչքից հեռու չը թողնել ։

Ծերունու տանը ամէն ոք զբաղուած էր իր գործով։ Խաչոյի որդիները գընացել էին իրանց դաշտային մշակութիւնները հոգալու։ Ինքը ծերունի հայրը դուրս էր եկել որ տեսնէ, թէ ինչ են շինում որդիները։

— Հարսները զբաղուած էին տնային տնտեսութիւնով։ Ոչ ոք անգործ չէր։ Միայն Հայրապետը մնացել էր տանը։ Նա յարմար ժամանակ համարեց մտնել Վարդանի մօտ, մտածելով, գուցէ նրանից մի բացատրութիւն կը լսէ Լալայի մասին եւ առիթ կ՚ունենայ քրոջ մասին խօսելու։ Նրա միւս եղբայրները, բացի Ապօից, այլ եւս Լալայի մասին չէին մտածում, եւ համարեա մոռացել էին թէ ինչ վըտանգ է սպառնում նրան Թիւրքի բէկից ։

Նրանք թողել էին Լալային իր բախտին, կրկնելով այն ճակատագրական խօսքը, թէ ինչ որ Աստուած կամեցել է, այն կը լինի։ Հայրը դեռ ոչինչ լսած չէր։ Նա մտածում էր ըսպասել Թոմաս էֆէնտու անցնելը, որին համարում էր իր Լալային ապագայ փեսան ։

Երբ Հայրապետը մտաւ օդան, Վարդանը հարցրեց նրանից.

— Ո՞ւր է գնացել իմ նոր ընկերը։

Հայրապետը հասկանալով, որ Պ. Դուդուկչեանի մասին է հարցընում, պատասխանեց.

— Զարմանալի մարդ է այդ քո նոր ընկերը, վաղ առաւօտեան, դեռ արեւը չը ծագած, վեր կացաւ, երկայն կօշիկները հագաւ, առանց լուացուելու, առանց սանդրուելու, եւ առանց նախաճաշիկ ուտելու, իր ծանր գաւազանը վեր առեց, եւ տնից դուրս գընաց։ Մենք հարցրինք, ո՞ւր ես գնում. նա ոչինչ չը պատասխանեց, գլուխը շարժեց եւ հեռացաւ ։

— Ո՞ւր գնաց, հարցրեց Վարդանը անհամբերութեամբ ։

— Չը գիտեմ, միայն ես գիւղի մէջ տեսայ, նա հանդիպեց մի կիսամերկ եւ ոտաբոպիկ աղջկայ, որ գնում էր գետից ջուր բերելու. «Ինչո՞ւ ես այսպէս հագնուել, հարցրեց նա աղջկանից, քո հասակում անվայելուչ է այսպէս հագնուել»։

Աղջիկը պատասխանեց թէ իր ծնողները աղքատ մարդիկ են։ Նա հանեց իր քսակից մի ոսկի եւ տուեց աղքատ աղջկան։ Ես կարծում եմ, Վարդան, այդ վերջին դրամն էր որ նա ունէր ։

— Կարելի էր, պատասխանեց Վարդանը մտայուզութեան մէջ,— բայց յետոյ ո՞ւր գնաց ։

— Յետոյ մօտեցաւ նա մի խումբ գիւղացիների, որ նոր էին դուրս եկել ժամից, եւ հաւաքուած եկեղեցու դըրանը, խօսում էին հարկերի բաժանման վրայ ։

Նա խօսակցութեան մէջ մտաւ եւ սկսեց բացատրել գիւղացիներին թէ նրանք վճարում են կառավարութեանը աւելի քան պէտք է վճարել, բայց իրանց հասարակական գործերի մասին ամենեւին հոգ չեն տանում ։

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

ՓՆՏՐՈՒԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ» Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ Գ. ԱԻԽ... ՍԷՆ

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԼE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՕՐԹՈՒՍԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
20
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
20 OCTOBRE
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3555 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՔԷՄԱԼԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՒ ՈՉ-ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Կարեւոր գիրք մը լոյս տեսաւ այս օրերս, — «Լը Քէմալիզմ» (Քէմալականութիւնը)։ Հեղինակը՝ Թէքին Ալփ, — համաթրքական շարժման ամէնէն հեղինակաւոր դէմքերէն մէկը։ Յառաջաբանը գրած է Պ. Էտ. Էռիօ, նախագահ երեսփ. ժողովի, նախկին վարչապետ, քաղաքապետ-երեսփոխանը՝ Լիոնի։

Ինչպէս անունն ալ կը բացատրէ, այս մեծադիր հատորը — մօտ 300 էջ — կը ներկայացնէ քէմալական շարժման վարդապետութիւնը, պարզելով անոր յեղափոխական-ազգային գործունէութենէն մինչեւ քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական աշխարհահայեացքը։ Այս տեսակէտով ալ, ունի բացառիկ արժէք։

Առաջին անգամ է որ Թուրք հեղինակ մը կը փորձէ օտար լեզուով չափուիլ այս գետնին վրայ, համանման եւրոպական հրատարակութեանց հետ։

Անշուշտ գիրքը սահմանուած է քարոզչական նպատակներու, եւ իբրեւ այդպիսին որոշ դեր պիտի կատարէ Եւրոպայի հանրային կարծիքին վրայ, որ չափազանց քնքոյշ տրամադրութիւններ կը սնուցանէ Նոր Թուրքիոյ հանդէպ։ Վկայ՝ նոյն ինքն Պ. Էռիօ, իր այնքա՜ն հաճոյակատար յառաջաբանով։

Մանաւանդ որ, ինչպէս Թուրքիոյ լեզուաբանական վերջին համագումարին մէջ ալ հաստատուեցաւ, նոյնիսկ ականաւոր գիտնականներ սկսեր են վերագնահատե՛լ իրենց տեսութիւնները, վերձեւի դարձնել իրենց իսկ հեղինակութիւնները, ապացուցանելու համար թէ մարդկային քաղաքակրթութեան եթէ ոչ հիմնադիրները, գոնէ յառաջապահները եղած են Թուրքերը...

Երէկ՝ միայն քաղաքականութիւնը ծախու էր, իր մամուլով եւ բեմերով։ Այսօր գիտութիւնն ալ վաճառքի հանուած է թրքական շուկային վրայ, որ միշտ բանուկ է եւ առատաձեռն։

×

Անցնելով Թէքին Ալփի գրքին, ըսենք, անմիջապէս, թէ ուշադրութեան արժանի է մանաւանդ հայկական տեսակէտով։

Քաղաքական եւ գիտական տեսութիւններէն վերջ, հեղինակը, իբրեւ եզրակացութիւն, մեզի կը ներկայացնէ «Նախատեսութիւններ», որոնք շատ կը յիշեցնեն Րաֆֆիի «Խենթ»ը՝ իր պատմական երազով։

Այդ նախատեսութիւնները կ'ըլլան մօտաւոր ապագայի մը համար.— 1942 սեպտեմբեր 15, որ քսանամեակն է թրքական հանրապետութեան։ Եւ գրագէտ մըն է, Եագուպ Գատրի, նախատեսութեանց հեղինակը, իր մէկ վէպով, «Անգարա»։

Կրնաք վարդագոյն երազներ կոչել այդ բոլորը։ Բայց, խոստովանեցէք որ այսպիսի նախատեսութեան մը յղացումն անգամ նշանակալից է, իբրեւ երեւոյթ։

×

Այլապէս շահեկան գլուխ մը կը կազմէ փոքրամասնութեանց խնդիրը, եւ այդ է որ կ'ուզէինք ծանօթացնել այսօր։

Ամէն անգամ որ թրքական իշխանութիւնը իր թաթը կ'երկարէ ոչ-Թուրք համայնքներու ազգ. հաստատութեանց վրայ, յանուն զանազան օրէնքներու, մենք միշտ կը բացատրենք թէ այդ բոլորը կը ձգտին միեւնոյն նպատակին,— վերջնապէս փոշիացնել, ձուլել փոքրամասնութիւնները։

Եւ կը գտնուին բարեմիտ մարդիկ, որ դիտել կուտան թէ ամէն բան սեւ կը տեսնենք, թէ այդ բոլորը հետեւանք են թրքական պետութեան աշխարհականացման եւ արդիացման, եւ թէ ուրիշ կերպ չի կրնար ըլլալ։

Արդ, ահա Թէքին Ալփ ինք ընդամէնը 4 – 5 էջի մէջ կը լուծէ այդ հարցը, փարատելով բոլոր պատրանքները։

Թուրք հեղինակը մասնաւոր գլուխի մը մէջ կը պարզէ «ազգին քէմալական ըմբռնումը» (էջ 251 – 271)։ Իբրեւ եզրակացութիւն, շօշափելով Թուրքիոյ օտար գաղութներուն եւ ազգային փոքրամասնութեանց խնդիրը, ահա թէ ինչ կը գրէ, առանց որ եւ է վերապահութեան.

— «Գալով ազգային փոքրամասնութեանց հարցին, քէմալական Թուրքիան երբեք չէ ընդունած այդ սկզբունքը։ Նոր Թուրքիան իր քաղաքացիները կը ճանչնայ միայն իբրեւ Թուրքեր։ Անոնք որ ցեղով թուրք չեն, կրնան ըլլալ կամ դառնալ իւրացնելով անոր մշակոյթը։ Եթէ այսօր նոր Թուրքիան, իբրեւ մնացորդ անցեալի քանի մը հարիւր հազար քաղաքացիներ կը համրէ որոնք տակաւին չեն իւրացուցած թրքական մշակոյթը, ստոյգ է որ անոնք այլեւս գոյութիւն պիտի չունենան քանի մը տասնեակ տարի վերջը։ Քէմալական վարչաձեւը հաստատուած է ազգային միութեան վրայ։ Անոնք որ չեն ուզեր իրենք զիրենք դուրս ձգել ազգային հաւաքականութեան եւ միութեան բարիքներէն, չեն կրնար խուսափիլ միացումէն՝ իւրացնելով մշակոյթը»։

Քանի որ գիրքը յատկացուած է եւրոպացի ընթերցողներու, շարունակութեան մէջ հեղինակը միջանկեալ դիտել կուտայ թէ «Թուրք ազգային մշակոյթը իւրացնել՝ չի նշանակեր հրաժարիլ քրտական, լազական, հայկական կամ հրէական առանձնայատկութենէն»։ Ու կը յիշէ արեւմտեան մեծ երկիրներու օրինակը։

Բայց, պարզ փակագիծ մըն է այդ, յանգելու համար նոյն եզրակացութեան,— ոչ մէկ փոքրամասնութիւն։

Դեռ աւելի բացորոշ խոստովանութիւն մը։

Յիշելով Լօզանի դաշնագիրը, որ տրամադրութիւններ կը պարունակէ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան մասին, Թէքին Ալփ կը յայտարարէ.

— «Ըսմէթ Ինէօնիւ տրամադրութիւն յայտնեց երկու ձեռքով ստորագրելու այդ հատուածները, որովհետեւ շատ լաւ գիտէր որ անոնք մեռեալ տառ պիտի մնան, թէ քէմալական յեղափոխութիւնը անվաւեր եւ անգործադրելի պիտի դարձնէր զանոնք»։

Դեռ պիտի թղթատենք այս գիրքը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՀՈՒՍԱՐՍԱՓԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ԱՆՎԵՐՋ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ՀԱՅ ՄԸՆ ԱԼ ԿԸ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԻ.— ՄԻՒՖԹԻՆ ԻՏԱԼԻԱ՞ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ։

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն.— Միւֆթիին փախուստը չդադրեցուց Արաբներու ահաբեկչական գործունէութիւնը որ կը տարածուի ամբողջ երկրին մէջ։ Հոկտեմբեր 18ին շարք մը նոր յարձակումներ կատարուեցան Երուսաղէմի եւ Հայֆայի մէջ։ Հրէական հանրակառք մը յարձակում կրեց Երուսաղէմի կեդրոնին մէջ։ Վաթսունի չափ գնդակներ արձակուեցան, վիրաւորուելով 9 հոգի։ Հրեայ մը դաշունահար սպաննուեցաւ հրէական թաղին մէջ։ Ուրիշ Հրեայի մը դիակը գտնուեցաւ Հայֆայի մէջ։ Մարդը խեղդուած էր։ Արաբի մը դիակը գտնուեցաւ Երուսաղէմի հին քաղաքամասին մէջ։

Նոյն օրը բուռն կռիւ մը տեղի ունեցաւ քանի մը հարիւր Հրեաներու եւ Արաբներու միջեւ, Հայֆա-Սաֆէտ ճամբուն վրայ։ Գնդակներ պարպուեցան եւ ռումբեր արձակուեցան։ Կռիւը տեւեց երկու ժամ։ Ռումբեր նետուեցան նաեւ Եաֆայի մէջ, մասնաւորապէս ոստիկանական պահականոցին վրայ։ Կառավարութիւնը Հրեաներուն ազդարարեց թէ վտանգաւոր է Եաֆա երթալ։ Ոստիկանութիւնը եւ զօրքը հաւաքարար կ'աշխատին պահպանել բարեկարգութիւնը։

Ոստիկանութիւնը ուժանակով պայթեցուց տուները այն Արաբներուն որոնք յարձակած էին հանրակառքի մը վրայ։ Նախապէս դուրս հանուեցան գիւղացիները։

Երուսաղէմի մէջ հայ լուսանկարիչ մը, որ տարբուշ դրած էր, վիրաւորուեցաւ, Արաբ կարծուելով։ Անցեալ տարուան խռովութիւններէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով անգլիացի ոստիկանները սաղաւարտ կը գործածեն։

*** Արաբական հրոսախումբ մը յարձակեցաւ Տահարիայի ոստիկանական պահականոցին վրայ։ Երուսաղէմի մէջ Արաբ մը սպաննուեցաւ, իբրեւ անգլիական գործակալ։

Զինուորական իշխանութիւնը 5000 ոսկի տուգանքի դատապարտեց Լիտայի բնակիչները, օդակայանին հրկիզման հետեւանքով։

*** «Տէյլի Հէրըլտ»ի (աշխատաւորական) թղթակիցը կը գրէ թէ Երուսաղէմի միւֆթին, որ այժմ Սուրիա ապաստանած է կը խորհի Իտալիա անցնիլ, Իտալիոյ աջակցութիւնը ապահովելու համար Մեծն Բրիտանիոյ դէմ։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, միւֆթին անձամբ պիտի տեսակցի Մուսոլինիի հետ։

Ֆրանսական կառավարութիւնը նկատելով որ Երուսաղէմի միւֆթին իր հովանաւորութեան ենթակայ երկիր մը մտած է առանց անցագրի, սկսաւ քննել խնդիրը, հաստատելու համար թէ կրնա՞յ մնալ։ Որոշում տրուած չէ տակաւին։

Արաբական կոմիտէին պահանջները

Միւֆթին Երուսաղէմի մզկիթէն փախչելէ առաջ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Փառի-Սուար»ի թղթակցին, յանուն արաբական կոմիտէին.

— Պաղեստինի ժողովուրդը երբեք պիտի չընդունի երկրին բաժանումը եւ երկու պետութեանց հաստատումը։ Եթէ հրէական խնդիր մը կայ Եւրոպայի մէջ, արդար չէ որ երկու հազար տարուան պատմական տարտամ յիշատակներու հիման վրայ այդ հարցը լուծեն ի վնաս Արաբներուն։ Մենք միակ տէրը եղած ենք այս երկրին, 13 դարէ ի վեր եւ վճռած ենք մնալ։ Որեւէ միջին կարգադրութիւն չի կրնար գոհացնել մեզ։ Մենք կը պահանջենք բացարձակ անկախութիւն, որուն շնորհիւ պիտի կրնանք վերջ տալ սիոնականներու արշաւանքին։ Անգլիոյ կողմէ Հրեաներուն տրուած խոստումները չեն հետաքրքրեր մեզ։ Անգլիա չէր կրնար խոստանալ բան մը որ իրեն չի պատկանիր.— մեր երկիրը։ Բայց Անգլիացիները թող զգուշանան։ Այն քաղաքականութիւնը զոր կը հետապնդեն Պաղեստինի մէջ, սկսած է պաղեցնել ոչ միայն Պաղեստինի, այլեւ բոլոր արաբական երկիրներու եւ բովանդակ իսլամ աշխարհին համակրանքը։ Պլուտանի վերջին ժողովին մէջ, բոլոր արաբական երկիրներու, Իրաքի, Եգիպտոսի, Սուրիոյ եւ Արաբիոյ ներկայացուցիչները իրենց համերաշխութիւնը յայտնեցին մեր դատին եւ աջակցութիւն խոստացան։ Ես չեմ կարծեր թէ Անգլիացիները մինչեւ ծայրը կրնան երթալ, իրենց դէմ հանելով ամբողջ արաբական աշխարհը։ Եթէ փորձեն, չարաչար պիտի զղջան։ Անգլիան մինակ չէ աշխարհի մէջ։ Ամենակարողն Ալլահ պիտի օգնէ մեզի։

«Գնդապետ Հայկ» (?) եւ Պաղեստինի դէպքերը

Պաղեստինի հրեայ թերթերէն «Տաւար» մանրամասնութիւններ կը հաղորդէ խորհրդաւոր մարդու մը անձին շուրջ, որու մասին անգլիերէն թերթի մը մէջ ըսուած է թէ «աջ բազուկը» եղած էր Ֆաւզի էլ Քաուքճիի եւ շարունակած էր ղեկավարել ահաբեկիչները։ Համաձայն «Տաւար»ի տեղեկութիւններուն, «Ճորճ Հայկ» անունով Հայ մըն է ան, որ ինքզինքը կը կոչէ «գնդապետ Հայկ» եւ աւելի ծանօթ է «Գայլ» անունով։ Այս մարդը ծառայած է Սուրիա, օտար լեգէոնի մէջ։ Տիւրզիներու ապստամբութեան ատեն դասալիք եղած է եւ անցած ըմբոստներու կողմը։ Ըմբոստութիւնը զսպուելէ վերջ, անցած է Ամերիկա, զինուորագրուած Միացեալ Նահանգներու բանակին եւ դարձած ամերիկեան քաղաքացի։

Պաղեստինեան խռովութեան վերջին ամիսներուն Հայը միացած է Ֆաւզի Քաուքճիի, որուն ծանօթ էր Տիւրզիներու ապստամբութեան ատենէն։ Անոր գործունէութիւնը կը կայանայ գլխաւորապէս Սուրիայէն դէպի Պաղեստին զէնք փոխադրելու, զինագործներ պատրաստելու եւ կատարելագործուած ռումբեր պատրաստելու մէջ։

»»»» • ««««

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը մասնաւոր հրամանագիր մը հրատարակեց, քուէարկութեան իրաւունք տալով աքսորականներուն։ Այս իրաւունքը պիտի չվայելեն անոնք որ բանտարկուած են կամ արգելափակուած տաժանակիր աշխատանքի կայաններու մէջ, ոչ ալ անոնք որ դատական վճիռով զրկուած են քաղաքացիական իրաւունքներէ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՁԱՅՆ ԲՌՆԵԼ»

Ի՞նչ կը նշանակէ «ձայն բռնել»։ Միթէ՞ կարելի է ձայնը բռնել։ Մեր քնքուշ բանաստեղծը, Պետրոս Դուրեան, կը հարցնէր գերեզմանի մը վրայ. «Միթէ՞ կը թաղուի ճառագայթը»։ Արդ, ճառագայթ եւ ձայն անշօշափելի են եւ անբռնաբարելի։ Կը յիշեմ Սիպիլի մէկ ոտանաւորը, ուր կը նկարագրուի փորձ մը արեւին ճառագայթը բռնելու։

Բայց եւ այնպէս կարելի է բռնել ձայնը։

Իմ հօրեղբայրս, նշանաւոր Պապա Համբարձումին աշակերտներէն տաղանդաւոր երաժիշտ մը, մեզի կը սորվեցնէր թէ ի՛նչպէս կը բռնեն ձայնը։

Իրականին մէջ մենք, բզէզներս, «ձայն բռնող» կը կոչուէինք գիւղին եկեղեցիին մէջ։ Երբ տիրացուն *զանձ* մը կ'երգէր, մենք կը բռնէինք ձայնին պոչէն, ու կ'երկնցնէինք, մինչեւ որ տիրացուն առնէր ձայնը եւ շարունակէր։ Անոր օգուտը երկուք էր,— նախ ձայնացոյցի (տիափազօն) դեր կը կատարէինք եւ տիրացուն չէր մոռնար իր ձայնը, երկրորդ կ'երկարէինք շունչ-կարօտ երգիչին ձայնը, իրար կը կարէինք ձայնական նախադասութիւնները։ Բարդ գործողութիւն մը պիտի թուի ձեզի, բայց այդպէս չէ։ Մեղուի երաժշտութիւն, եւ ոչ ուրիշ բան։ Փոխանակ տը՛զզզ ընելու, ո՛ւ-ո՛ւ-ո՛ւ պիտի ընէք։

Տիրացուն կ'երգէ.
— Խորհո՛ւ...
Մենք ալ.
— Ո՛ւ-ո՛ւ...
Տիրացուն.— Հո՛ւ...
Մենք.— Ո՛ւ-ո՛ւ...

Այսինքն ձայնը կը բռնենք, նորէն իրեն կը յանձնենք։

Կը յիշեմ հօրեղբօրս բարկանայթ պոռչտալը.
— Ծօ՛, ձայն բռնէ՛...

Եկեղեցւոյ զուռնաւոր շապիկներուն մէջ թաղուած, խունկին հոտէն գինովցած, երբեմն կը մոռնայինք մեր դերը ու կը մտածէինք եկեղեցւոյն բակին մէջ հասունցող կեռասներուն վրայ։ Յանկարծ.

— Ձայն բռնէ՛, լակո՛տ։

Երբ քունը տանէր մեզ, կ'ըսէր.

— Փայտ մը, ծայրն ալ դդում մը, եւ մարդու անուն են դրեր։ Ձայն բռնել մը անգամ չի գիտեր։

Իսկ մենք, սարսափահար որ շապիկը կը պատռէ կը հանէ մեր կռնակէն, կը տզզացնէինք.

— Ո՛ւ ո՛ւ...

×

Հիմա խորհրդային Երկրին մէջ, 168 միլիոն բնակչութիւն ձայն բռնող է դարձեր։ Մեծ տիրացուն, Ստալին, կ'երգէ, եւ Մոսկուայէն մինչեւ Երեւան, բանաստեղծն ու քաղաքագէտը, բոլո՛րը, ձայն բռնած են դողահար.

— Ո՛ւ-ո՛ւ...

Որովհետեւ Ստալին շատ չի նմանիր հօրեղբօրս,— եթէ ան շապիկը կը պատռէր կը հանէր մեր կռնակէն, աս կրնայ մորթը քաշել հանել Երեւանցի տիրացուներուն կռնակէն։ Ահա թէ ինչո՛ւ բոլորը ձայն բռնած են հիմա Մոսկովիստանի մէջ։ Միայն թէ Ստալինի ձայնը բռնուելիք ձայն չէ, եւ կարմիր հագած տիրացուները շուարած են, ամէն ձայն կը փորձեն, չեն կրնար դարձեալ հաճելի երեւալ մեծ տիրացուին, Ստալինի, եղբայր ի մարքսիզմ։

ԱՐԱԶ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի նաւահանգիստի բանուորներու մէջ հանգանակուած — Յակոբ եւ Շամիրամ	53
Հոկտ. 19ի գումարը՝	6263
Ընդհ. գումար՝	6316

ԾԱՆՕԹ.— Երէկ սխալմամբ կրկնուած էր 45 թիւը։

ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ ԱԼ ԿԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԻ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

ՍԷՆ ԷԹԻԷՆ, 18 Հոկտեմբեր (Յառաջ).— Հայ զինուորցուները, որոնք կոչնագիր ստացած էին Հոկտեմբեր 20ին մեկնելու համար, պատերազմական նախարարութենէն եկած նոր հրամանագրի մը համաձայն պիտի մեկնին Նոյեմբեր 2ին։ Ոմանք ալ պայմանաժամ ստացած են մինչեւ նոյեմբեր 5։ Այս կարգադրութիւնը կը վերաբերի միայն Հայերու, ինչպէս կը հաւաստէ ոստիկան-զօրքի հրամանատարը։ Անոնք որ անցեալ շաբթու վերջերը իրենց գործը վերջնապէս ձգած եւ մեկնումի պատրաստուած էին, այժմ անգործ պիտի մնան 10 — 15 օր։

Գաղութիս մէջ կը խօսին կարօտ զինուորներու ընտանիքներուն օգնութեան սնտուկի մը մասին։ Տրամադրութիւնները լաւ են եւ կը յուսանք թէ մեծ յաջողութիւն պիտի գտնէ այս ձեռնարկը։

ՎԻԷՆ, 18 Հոկտեմբեր (Յառաջ).— Երէկ, 17 Հոկտեմբեր ոստիկանութենէն հաղորդուեցաւ թէ այն զինուորցուները որոնք մեկնելու կոչնագիր ստացած էին Հոկտեմբեր 20ի համար, պէտք չէ ճամբայ ելլեն, ցնոր տնօրինութիւն։ Այսօր «Յառաջ»ի կողմէ ներկայացայ եւ տեղեկութիւններ խնդրեցի։ Կրընոպլէն հեռագիր մը կարդացին, որ կը հրահանգէ հայ զինուորցուներուն չմեկնիլ մինչեւ նոր կարգադրութիւն։ Ուրիշ ոչ մէկ մանրամասնութիւն։ Այս պարագան անստուգութեան մատնած է մեզ։ Կանչուածները 20 — 21 տարեկան զինուորցուներն են։

Նահանգային ընտրութեանց արդիւնքներ

Ինչպէս բացատրած էինք երէկ, նահանգային ընտրութեանց վերջին արդիւնքը նպաստաւոր է օրուան կառավարութեան։ Կը թուի թէ երկիրը տրամադիր չէ ոչ դէպի ծայրագոյն ձախ, ոչ ալ ծայրագոյն աջ հակելու։ Արմատականները թէեւ 68 աթոռ կորսնցուցին, բայց կը պահեն մեծամասնութիւնը՝ նահանգային խորհուրդներու մեծ մասին մէջ։ Համագումար 1525 անդամներէն 645ը արմատական են։ Իրենց կորուստները մեծ մասով եղած են ի նպաստ ընկերվարականներու եւ համայնավարներու։ Առաջինները 71 նոր աթոռներ շահեցան, միւսները՝ 31։

Ընտրութեանց վերջնական արդիւնքին առթիւ, վարչապետ Պ. Շօթան յայտարարեց.

— Երկիրը իր վստահութիւնը յայտնեց ժողովրդական ճակատի կառավարութեան՝ արմատական ղեկավարութեամբ։

Համայնավարները մեծ մասով շահեցան հիւսիսային Ֆրանսայի մէջ։ Կեդրոնի եւ աջակողմեան հոսանքները չկրցան մեծ յաջողութիւններ շահիլ անոր համար որ համեմատական ընտրութեանց ատեն չէին համաձայնած միեւնոյն թեկնածուին վրայ, ինչպէս ըրին ձախերը։ Ծայրագոյն աջերէն գնդ. տը լա Ռոք հազիւ կրցաւ 4էն 14ի բարձրացնել իր պատգամաւորներուն թիւը, իսկ Տօրիոյի կուսակցութիւնը շահեցաւ երկու աթոռ, նախորդ մէկին վրայ։

(ՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԽԱՌՆԱՐԱՆԻՆ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Թ՝Վ՝Է ՀԱՃԻ - ԷՄԻՆ - ԵՒ - ՀԻՒՍԷԻՆԻ

ԽՄԲ․— Թարգմանաբար կը փութանք մեր ընթերցողներուն ներկայացնել հետեւեալ յօդուածը, որ ամէնէն վաւերական ծանօթութիւնները կուտայ Պաղեստինեան կնճիռին, որ ո՛չ միայն ուղղակի կը հետաքրքրէ Անգլիան, այլ չափով մըն ալ ամբողջ Քրիստոնեայ եւ արաբ աշխարհը: Յօդուածագիրը Անգլիացի մըն է, ՌՕԲԸՐԹ ԻՒԳԱՍ, Ն․ Ֆ․ Փրէսէի Լոնտոնեան մասնաւոր թղթակիցը․—

Անգլիա վճռեց կորովի քայլեր առնել Պաղեստինի մէջ Արաբ ահաբեկիչներուն դէմ: Քսանըչորս ժամուան մէջ լուծուեցան Արաբական Գերագոյն Կոմիտէն եւ բոլոր ազգային — արաբ կազմակերպութիւնները, եւ ազգայնականներուն պետերը, որոնցմէ Երուսաղէմի քաղաքապետ, ձերբակալուելով, փոխադրուեցան յածանաւ մը, որ պիտի տանի զանոնք իբրեւ աքսորական Հնդկաց Ովկիանոսին մէջ փոքր կղզի մը: Տասնեակներով եւ հարիւրեակներով բանտարկուած են ազգայնական բոլոր տեսակի պարագլուխները: Նոյն ինքն Հաճի Էմին-էլ-Հիւսէյնի, Երուսաղէմի ամենազօրաւոր Միւֆթին, գրիչի մէկ հարուածով, պաշտօնանկ եղաւ Մահմետական Բարձրագոյն Խորհուրդին եւ Վագըֆի Յանձնախումբին նախագահութենէն: «Պաղեստինի այս ամէնէն աւելի ազդեցիկ մարդը» ինչպէս կոչուած է Պաղեստինեան դէպքերուն քննիչ Արքայական Յանձնաժողովին տեղեկագրին մէջ, վախնալով որ կը ձերբակալուի պաշտօնանկութենէն վերջ, ապաստանեցաւ Էօմէրի նշանաւոր Մզկիթը: Հոն, այդ տեսակ մը բոյնին մէջ, ակռաները կրճտելով, հանդիսատես եղաւ, թէ ինչպէս մէկ օրուան ընթացքին՝ իր աշխարհային հզօր դիրքին օրինական հիմերը պիտի խորտակուէին եւ — ինչ որ աւելի վատթարն էր — ինք պիտի չկրնար մատը վեր առնել Անգլիոյ զօրաւոր ձեռքին դէմ: Այս բոլոր եղածներուն համար մանր մունր բողոքներ ասկէ անկէ, աշխատութիւնները արդիլելու կամ դադրեցնելու երկչոտ, վեհերոտ փորձեր, բայց, ընդհանուր կերպով, հիմա երկիրը համեմատական անդորրութեան մը մէջ է: Իր պարտութեան յայտնի խոստովանութիւնն էր անշուշտ, որ Միւֆթին իր կուսակիցները յորդորեց ո եւ է բողոքի բուռն ցոյցէ կամ գործադուլէ ըզգուշանալ :

Կանխահաս պիտի ըլլայ վերջնական վճիռ մը արձակել դէպքերուն վրայ, նաեւ վտանգաւոր սխալ մը, ահաբեկիչներուն գործունէութեան ոյժը իբրեւ խորտակուած նկատել: Բայց ո եւ է տարակոյս չի կրնար կենալ այն մասին, թէ բրիտանական զինուորական եւ ոստիկանական գործը ջախջախիչ պարտութեան մը ենթարկեց ծայրայեղ տարրերը, որոնք այնքան դիւրաւ պիտի չկրնան շտկուիլ: Մէկ հարուածով կրկին վերահաստատուեցաւ բրիտանական ցնցուած հեղինակութիւնը Ս․ Երկրին մէջ: Տարիներէ ի վեր Արաբ ազգայնականները իբրեւ տկարութեան ապացոյց կը մեկնէին հոգատար Վարչութեան հաշտարար ընթացքը, եւ Անգլիացիներուն ու Հրեաներուն դէմ ահաբեկիչներով կը պատասխանէին բարեկամական համերաշխութեան ոգիով ձեռնարկուած մէն մի փորձի: Երբ ազգայնական կիրքերը անհանդուրժելի աստիճանի մը հասան, բրիտանական կառավարութիւնը որոշեց, թէեւ ցաւ ի սիրտ, երկրին բաժանումը առաջարկել: Երբ լուծումի այս փորձն ալ ոչ մէկուն կրցաւ գոհացում պատճառել, վճռեց վերջ տալ ընդհարումի մը, որ հետզհետէ կը սկսէր սպառնալ նոյնիսկ համաշխարհային խաղաղութեան: Լոնտոնի մէջ չէին խորհեր արքայական յանձնաժողովին բաժանումի այս ծրագիրը բռնի պարտադրել Արաբներուն: Բայց Միւֆթին ու իր բարեկամները չսպասեցին բնաւ բանակցութիւններու արդիւնքին: Ահաբեկութեան նոր ալիք մը, այս անգամ ուղղակի բրիտանական վարչութեան եւ չափաւոր արաբ տարրերու դէմ, յանդգնեցաւ Թորփիլահար ընել կանխաւ լուծումի խաղաղական փորձը: Անգլիական շրջանային կոմիսար Էնտրիւզ, բրիտանական վարչութեան ամէնէն ընդունակ պաշտօնատարներէն մին, չարամտօրէն սպաննուեցաւ: Ահա այն ատեն բրիտանական կառավարութիւնը որոշեց դիմել դրակոնական միջոցներու, որոնք երկար ատենէ ի վեր կը պահանջուէին Պաղեստինի զինուորական հրամանատարներուն եւ հրէական գործակալութեան կողմէ: Եւ եթէ երեւոյթները չեն խաբեր, զրահապատ բռունցքը քանի մը ժամուան մէջ ի գործ դրաւ ինչ որ կարգադրութեան տարիներէ ի վեր ո եւ է փորձ չէր յաջողած ի գլուխ հանել: Խաղաղիկ եւ հաշտարար մեթոտներու կուսակիցներուն համար դառն դաս մը:

Օրը օրին հրատարակուած լուրերէն ըստ բաւականին ծանօթ է Արաբ ահաբեկչական շարժումին պատմութիւնը, այնպէս որ հոս աւելորդ է կրկին մանրամասնել զայն: Բայց անտեղի չէ բնաւ — ընդհակառակն — նկարագրել եւ հասկցնել հոս Միւֆթիին անձնաւորութիւնը, որ ընդհանրապէս կը նկատուի Մեծն Բրիտանիոյ եւ Հրէական վերաշինութեան դէմ ուղղուած շարժումին պետ: Հաճի Էմին Էֆէնտի էլ Հիւսէյնի քառասուն երեք տարեկան է, թէեւ աւելի երիտասարդ կը ցուցնէ զինքը իր սիրուն դէմքը, որուն վերեւ կը պճրտան մոլեռանդական խայթող աչքեր, նուրբ շրթունքներով եւ կարճ կտրուած թուխ մօրուքով: Իր կոտրտուող եւ օձաձեւ քաղաքավարութեան ետեւը կը թաքնուէին անսահման փառասիրութիւն մը զոր ոչ մէկ բան կրնայ կեցնել, եւ կասկածոտ անվստահութիւն մը: Հաճի Էմին՝ Մեծ Պատերազմի միջոցին թրքական բանակին մէջ կը ծառայէր իբրեւ թնդանօթաձիգ սպայ, որ Օսմ․ կայսրութեան փլուզումէն վերջ անցաւ յաղթական Անգլիացիներուն կողմը եւ Պաղեստինեան վարչութեան մեքենային մէջ զետեղուեցաւ իբրեւ ստորադաս պաշտօնատար(*) :

1918ին օժանդակեց բրիտանական իշխանութիւններուն Պաղեստինաբնակ Արաբները Շէրիֆին բանակին մէջ զինուորագրելու գործին, բայց միեւնոյն ատեն յարեցաւ Հրէական Ներգաղթի հակառակորդներուն կողմը, եւ, շատ ժամանակ չանցած, հակահրէական շարժումին ամէնէն սաստիկ պարագլուխներէն մին դարձաւ: 1920ին, Երուսաղէմի խռովութիւններու միջոցին, կատաղի ճառ մը խօսեցաւ, որուն համար ի բացակայութեան դատապարտուեցաւ տասնամեայ շղթայակապ բանտարկութեան, բայց միշտ ժամանակին կրցաւ օձիքը ազատել եւ Անդրյորդանան փախչիլ: Ընդհուպ վերադարձաւ Պաղեստին, այն ատենուան Բարձր Կոմիսար Սըր-Հէրպըրթ Սէմիւէլի հրատարակած ընդհանուր ներումէն օգտուելով:

Դատապարտութիւնն ու աքսորը Հաճճ Էմինի ազդեցութիւնն ու պատկառանքը աւելցուցած էին ընդդիմադիր Արաբներուն վրայ: Իր ընտանիքը — Հիւսէյնի — Պաղեստինեան Արաբներուն վարիչ գերդաստաններուն կը պատկանի: Հեղինակութեամբ ու ազդեցութեամբ այս ընտանիքին հետ կրնար միայն չափուիլ ուրիշ ընտանիք մը — Նաշաշիպի —: Երկու ընտանիքներուն միջեւ կը տիրէր հին թշնամութիւն, թէեւ Հրէական ազգային տունի գաղափարին դէմ իրենց հասարակաց հակառակութիւնը զիրենք միացուցած էր միեւնոյն յառակագիծի մը վրայ: Արաբական Պաղեստինի երկու ամենակարեւոր դիրքերը կամ պաշտօնները իրարու հետ կամ մէջ բաժնելու խնդիրը միշտ ազդեցութեան պայքար կը ստեղծէր անոնց համար: Այդ դիրքերն էին Երուսաղէմի միւֆթիութեան ցկեանս պաշտօնը, զոր այն միջոցին կը վարէր Քամէլ Էֆէնտի էլ Հիւսէյնի, որ իր ուղղամտութեամբ շահած էր բրիտանական իշխանութիւններուն բացարձակ յարգանքը, եւ Երուսաղէմի քաղաքապետի պաշտօնը, որ յանձնուած էր Նաշաշիպիներուն վերաբերող մէկու մը: Երբ 1921ին Միւֆթին մեռաւ, երկու մրցակից ընտանիքներու միջեւ կատաղի կռիւ մը ծայր տուաւ ամայացած այդ դիրքին տիրանալու համար: Թէեւ Հաճճ Էմին ձայներու նուազագոյն թիւը շահած էր միայն, Բարձր Կոմիսար Սըր Հէրպըրթ Սէմիւէլի կողմէ ինք անուանուեցաւ Միւֆթի: Այս որոշումը տրուելու համար շատ մը պատճառներ կային: Սէմիւէլի հաշտարար քաղաքականութեան գիծերուն մէջ կար նաեւ սա կէտը — պաշտօններ եւ պատասխանատու դիրքեր յանձնել՝ ընդդիմադիրները սիրաշահելու համար: Ասկէց զատ, Սէմիւէլի գործին չէր գար որ արդէն իսկ քաղաքապետութիւնը վարող Նաշաշիպի մը ստանձնէ նաեւ Միւֆթիութեան պաշտօնը: Իբրեւ երրորդ պատճառ այն, որ Հաճճ Էմին ժողովուրդին բոլոր խաւերուն մէջ ծանօթ էր իբրեւ միակ ընտրելին, որ հասու է աստուածաբանական հմտութիւններու եւ գիտակից ժողովրդականութեան: Սակայն խնդիրը այն է, թէ նկատի չառնուեցաւ միւս կողմէ այս Հաճճ Էմինին անսահման փառամոլութիւնը, որով իր անուանումը աղիտաբեր սխալ մը եղած էր :

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Ընթերցողները անշուշտ կը յիշեն թէ Անգլիացիներուն ոխերիմ հակառակորդ սպաննուած Պէքիր Սըտգը, Իրաքի վարչապետը, Մ․ Քէմալի մտերիմն էր···: Թրքական Անգլիան արդարեւ ծայր աստիճան··· անյիշաչար է ···

Ծանթ․ ԹԱՐԳՄ․

ՄԵՐ ԳԱՆՁԸ…

Հաւաքականութիւնները խորհրդաւորող հանրային կառոյցները — ընտանիք, եկեղեցի, ազգ, պետութիւն — յարատեւելու համար պէտք ունին բարոյական ամուր կռուանի :

Մարդկային ոգորումներու բիւրդարեան ճանապարհին ընտանիք պիտի չստեղծուէր, իսկ ստեղծուած պարագային ալ պիտի չյարատեւէր, եթէ երբեք այդ հաստատութիւնը խարսխուած չըլլար բարոյական ամուր պատուանդանի մը վրայ :

Եկեղեցին պիտի չձեւաւորուէր իբրեւ հաստատութիւն եւ պիտի չստեղծագործէր դարեր շարունակ, եթէ երբեք իր գոյութեան եւ իր գործի բարոյական յեցակներ չունենար :

Հիմին մէջ բարոյական կերտուածք մըն է ինքը ազգը, եւ այնքան աւելի հզօր եւ ամուր, որքան աւելի անխարդախ եւ հաստատուն է իր մէջ բարոյական շաղախը :

Ու նոյնը նաեւ պետութիւնը, որ դարերու ընթացքին կաղապարուեցաւ եւ դարձաւ հզօր ազդակ մը՝ առաւելապէս բարոյական հիմերով :

Տարբեր չէ պարագան կուսակցութեանց նկատմամբ :

Շտապենք ըսել սակայն, որ այս բոլոր դէպքերուն երբ կը խօսինք բարոյականի մասին, զայն նկատի ունինք ոչ միայն իբրեւ գաղափար, այլ եւ իբրեւ հեղինակութիւն :

Այս ոյժը, բարոյական այս տիրակալող ու ներշնչող հեղինակութիւնը մեր յիշատակած հաստատութիւնները պէտք է որ ունենան՝ կարենալ յարատեւելու համար :

Այս պարագան յատակօրէն երեւան կուգայ մանաւանդ կուսակցութեանց կեանքին մէջ :

Հետապնդած իտէալին զուգահեռ՝ կուսակցութիւնները կը գուրգուրան իրենց գոյութեանը համար անհրաժեշտ նաեւ այս միւս արժէքին՝ բարոյական հեղինակութեանը վրայ :

Եթէ իտէալը կը խորհրդաւորէ կուսակցութեան Ծրագիրը, ապա հեղինակութիւնը կը մարմնաւորէ անոր կանոնագիրը:

Ինչպէս որ առանց իտէալի չկայ կուսակցութիւն, ճիշդ նոյն ձեւով առանց հեղինակութեան չկայ կազմակերպութիւն :

Ընտանիք, եկեղեցի, ազգ, պետութիւն, — մարդկային կեանքի այս հզօր ու ամրակուռ հաստատութիւնները ոչ միայն իտէալ մը կը հետապնդեն, այս բառին գաղափարական առումով, այլեւ հեղինակութեան մը կ'ենթարկուին, իբրեւ բարոյական սկզբունքի մը:

Ուշագրաւ երեւոյթ մը տեղի ունեցաւ մեր կեանքի մէջ :

Շուրջ կէս դար առաջ ծնունդ առաւ կուսակցութիւն մը, որ ապրեցաւ փոթորիկներու մէջ եւ կրցաւ կանգուն մնալ մինչեւ այսօր :

Իտէալ մը դիւրին էր ստեղծել՝ այս կուսակցութեան մէջ գաղափարական ջահ մը վառ պահելու համար, սակայն դիւրին չէր ստեղծել հեղինակութիւն մը՝ անոր կազմակերպութիւնը հաստատուն հիմերու վրայ խարսխելու համար:

Դժուար էր անոր համար, որովհետեւ մեր դժբախտ պատմութեան բերումով կորսնցուցած էինք այն ամէնը, ինչ որ իր մէջ կրնար հեղինակութեան մը ոյժը պարփակել:

Չունէինք պետութիւն, չունէինք իշխանական խաւ, ազնուական ընտրանի, չունէինք զինուորական դաս, իր բարքերով եւ աւանդութիւններով, կարճ՝ զուրկ էինք անցեալէն եկող եւ ապագային տանող բարոյական ուժերէ, որոնք հեղինակութեան հմայքը ունենային ժողովուրդի աչքին: Մնացած էր հայ կղերը միայն — պատկառելի ոյժ մը անտարակոյս — սակայն այս դասը եւս կամ հրաժարած էր եւ կամ կը ձգտէր հրաժարելու այն դերէն, որ հինէն ի վեր ունէր Հայ Դատի քաղաքական պայքարին մէջ :

Հեղինակութեան այս ոյժը խորհրդաւորող դէմքեր, պետական առաջնորդներ, խաւեր, դասեր, եւ ընկերային այլ շերտեր չունենալով՝ ապրելու արթուն եւ հզօր բնազդով օժտուած մեր ժողովուրդը այդ հեղինակութիւնը ստեղծեց խորհրդաւոր ՀԱՒԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ մը մէջ, որ կը կոչուի Դաշնակցական կազմակերպութիւն :

Եւ զանգուածին համար սրբութիւն դարձաւ այս ոյժը :

Ան եղաւ Գերագոյն Հեղինակութիւն մը, որուն իւրաքանչիւր խօսքը օրէնք է շարքերուն համար :

Ձեւապէս անձերը «մեռան» անոր մէջ, անհատական արժանիքները շաղախուեցան իրարու, քիչերը միաձուլուեցան շատերուն՝ ստեղծելու համար հաւաքական այն պատկառազդու հեղինակութիւնը, որ կը կոչուի ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ :

Օր մը եթէ այս հեղինակութիւնը դադրի ստեղծագործելէ եւ այս կազմակերպութիւնը քայքայուի, այդ օրը ինքնին կը մեռնի Դաշնակցութիւնը, եթէ մինչեւ իսկ անոր իտէալը կենդանի մնայ :

Բարոյական այս հսկայ գանձն է, որ շուրջ կէս դար կեանք տուաւ Դաշնակցութեան, զայն դարձնելով Հայոց նորագոյն պատմութեան վարիչ բազուկը :

(Խմբագրական ՅՈՒՍԱԲԵՐի)

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Հոկտ․ 3ին, Վիեննայի Մխիթարեան Հայրերը իրենց վանքին մէջ տօնեցին «Հանդէս Ամսօրեայ»ի, ինչպէս նաեւ իրենց դպրոցի աշակերտ՝ Առաքել Սարուխանի (Կ․ Տիրեան) գրական գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանները :

«Հանդէս Ամսօրեան» մասնագիտական թերթ մըն է, նուիրուած հայ բանասիրութեան եւ հայ պատմութեան, որուն իրենց աշխատակցութիւնը բերած են վիէննական Մխիթարեանները, օտար եւ հայ լաւագոյն բանասէրները: Ամսագիրը գրեթէ անընդմիջաբար լոյս տեսած է յիսուն տարիներ, հակառակ այս կարգի հրատարակութեանց սպառման դժուարութեանց: Առանց լրջօրէն եւ գիտնօրէն պատրաստուած փաղանգի մը՝ Հայր Տաշեաններու, Գալէմքեարեաններու, Հայր Ակինեաններու տքնաջան եւ անդուլ աշխատութեանց, անհնարին էր որ կանգուն կարենար մնալ: Ահա աւելի քան քառորդ դար մըն է որ Հ․ Ներսէս Ակինեան անոր բազմահմուտ խմբագրապետն է, որ հանդէսը հասցուց գնահատելի բարձրութեան, համահաւասար եւրոպական նմանօրինակ հրատարակութեանց, գիշերը ցերեկին խառնելով, գրեթէ առանձինն, հրատարակութեան յանձնելով մեր մատենագրութեան դեռ անտիպ երկասիրութիւնները, նորանոր պրպտումներով ճոխացնելով զանոնք եւ քննականօրէն անցընելով: Իր աշխատասիրութիւնները երկար ու խղճամիտ ոգիով մը կատարուած են: Հայր Ակինեան ցարդ աչքէ անցուցած է հազարաւոր ձեռագիրներ եւ կարեւորագոյն մաս մը, անտիպներէն, ի լոյս ընծայած է, իր հեղինակաւոր կարծիքները արտայայտելով անոնց մասին, առարկայական ճշդութեամբ, քննական ոգիով եւ բաղդատական ուսումնասիրութեամբ: Ոչ ոք իրեն չափ ուսումնասիրած եւ թերթած է «հայ ձեռագիրներուն յիշատակարանները որոնց ուսումնասիրութիւնը հազիւ թէ ծնած էր», ըստ հայագէտ Տիւլորիէի (1862): Այսօր Հ․ Ն․ Ակինեանի անհատական ճիգերով եւ հերոսական աշխատութեամբ ահագին ճամբայ առնուած է, եւ աւելի դիւրացած՝ մեր պատմութեան եւ մատենագրութեան վերաբերեալ ամէն հետազօտութիւն: Իր աշխատելու անսովոր դիւրութիւնը, պաշտամունքը զոր ունի նախնեաց ամէն կարգի անկորնչելի յիշատակարաններուն հանդէպ, եւ խոր հմտութիւնը եղական դէմք մը կը դարձնեն զինքը՝ մեր եւ օտար բանասէրներու շարքին մէջ: Ոչ միայն մեր մեծ բանասէրն է ան այսօր, այլեւ ամէնէն հմուտ մատենագէտն է, — կենդանի մատենադարան հայագիտութեան: Իր աշխատութիւնները չեն սահմանափակուիր միայն իր պատմական պրպտումներուն եւ վերածումներուն մէջ: Ան հոգին իսկ եղած է Վիեննայի Մխիթարեաններու մատենադարանին, որ իր տեսակին մէջ, իր հայագիտական հազուագիւտ հատորներով, ձեռագիրներով եւ տպագիրներով, հին եւ նոր աշխարհներուն մէջ, առաջինն է, առանց չափազանցութեան: Անոնք որ բախտն ունեցած են այցելելու Վիեննայի Մխիթարեան վանքը, տեսած են այս Արդուինցի այնքան համեստ վանականը, տքնութիւններու մէջ կէս մը աղեւորած, ակնոցներուն ետին ապաստանած պճլտուն եւ յարաշարժ աչքերով ու կենսախայտ արտայայտութեամբ: Հայ ժողովուրդի վերածնութեան այս անպարտելի աշխատաւորը, պարզ եւ համեստ խցիկի մէջ քաշուած, անդուլ աշխատանքի լծուած՝ կ'ուսումնասիրէ, կը նօթէ, կը գրէ, նորագոյն ատաղձներ եւ նիւթեր կը պատրաստէ մեր պատմութեան եւ մատենագրութեան ճշգրտագոյն ուսումնասիրութեանց համար, անցեալի ուրուականներուն նուիրուած: Պէտք է զինքը մօտէն ընել, երբ խօսիլ սկսի՝ ինքնահոս զմայլանքով մը, մեր պատմական անցեալի կամ որ եւ է ժամանակաշրջանի մը մասին: Բոլոր դարաշրջանները պարզ ու հասկնալի կը դառնան նոյնիսկ սկսնակ բանասէրին համար, ներշնչեալ մը իւրայատուկ հաղորդականութեամբը : Նախնեաց մատենագրութիւնը իր բոլոր շրջաններով գաղտնիք մը չունի իրեն համար: Իր գլուխ գործոցը պիտի ըլլայ հայ մատենագրութեան ընդարձակ պատմութիւնը որուն համար կ'աշխատի այնքան տարիներէ ի վեր: Այս Յոբելեանին առթիւ պիտի գտնուի՞ մեկենաս մը, որ յանձնառու ըլլար անոր տպագրութեան ծախքը հոգալու եւ զայն ի լոյս ընծայելու, մատչելի գնով :

ՀԱՅԿԱԶՆ ՀԱԳԻՇԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Ու որոշեցին, անգամ մը էջմիածին, Կոմիտաս վարդապետին ղրկել, ու իրենց բացատրութիւնով, բան մը կընար ըլլալ կարելի է :

Կոմիտասի անունը գիւղացիներու բերանն էր: Անոնք շատ բաներ լսած էին անոր վրայ: Մանաւանդ՝ կը սիրէին Կոմիտասի նման մարդոց պատմութիւնները, ու շատեր, էջմիածին ճամբորդելէն ետք, այնպիսի փափաքով ու թարմութեամբ կը պատմէին իրենց տպաւորութիւնները որ անոնց պարզութիւնը միայն՝ բաւական էր սիրտերը բռնկելու :

Գիւղերուն մէջ, այս պատմութիւնները չէին մոռցուիր, ու ամէն օր կ'ատնուէին: Մանաւանդ պատարագը՝ Կոմիտաս վարդապետին բերնէն լուրերը, խօսած ատեններ, յուզումի վայրկեաններ կ'ունենային:

Ու գիւղացիներուն գուրգուրանքը՝ խանդավառեց Կարօն, երբ «խելացի, արթուն եւ խելօք», բառերը կը լսէր սիրտը կը բաբախէր: Ու կ'ուզէր հաճոյքով աշխատիլ ու կարդալ: Իր բոլոր ընթերցանութիւնները՝ բարի բան մը ունէին իրեն համար:

Մանաւանդ չկար մէկը գիւղին մէջ որ իր բարձրաձայն ընթերցանութիւններով՝ պահած չըլլար յիշատակ մը :

Պզտիկ սրճարանին մէջ ուր ընդհանրապէս ծերերը կը հաւաքուէին, երբ այն տեղէն կ'անցնէր Կարօն, շատ քիչ անգամ աչքէ կը փախցնէին զինքը, եւ այս պահուն, տեսնելու էր խանդավառութիւնը տարիքին առած մարդոց, իւրաքանչիւրը, նստած տեղը անգամ մը եւս կը շտկուէր, ու իրենց անկեղծութիւնը պարզուկ ժպիտի մը մէջ, գլուխները անկած, կը նայէին Կարոյի: Ունկնդիրներէն մէկը երբեմն բան մը կ'ըսէր, եւ ուրիշ մըն ալ՝ միեւնոյն մեղմութեամբ կը հետեւէր անոր :

— Ձայնդ սիրեմ :

— Հատոր, Հատոր, վարդապետի պէս կը կարդայ:

— Աստուած օրերը եւելցնէ, կ'ըսէր մէկն ալ :

Բացատրութիւն մը տալու համար, Կարօ երբ կը նայէր անոնց, ամէնուն երեսին վրայ, իր ժպիտներուն պէս շուք մը կ'երեւար :

Կարօ այս տեսարանը շատ կը սիրէր: Ու երբեմն դիտմամբ, կ'երկնցնէր իր բացատրութիւնները: Ո՞ր մէկուն նայէր: Ամէնքն ալ մէկ մէկ ազուոր նկարներու կը նմանէին: Այս տեսարանները կը տպաւորէին զինքը, ու իր սիրտը՝ կը միանար անոնց ամէնուն: Այս միութիւնը խաղաղութիւն կը բերէր :

Վայրկեաններու հրաշալիքը :

Պզտիկ էր որովհետեւ, չէր հասկընար այս բանը, միայն թէ՝ կը զգար խորապէս, բառերը կը կորսուէին իր ներսը, ու լեզուն կ'այրէր բերնին մէջ :

Այս տղան պիտի ներկայանար Կոմիտաս վարդապետին :

Ու առտուն կանուխ մեկնելու պահուն, գիւղացիներէն շատերը բան մը ըսած էին, ու անոնց ամէնուն մաղթանքը, ձեռքի սեղմումները ու համբոյրները՝ զինովցուցած էին զինքը :

Ամէն բանէ աւելի, այս զինովութիւնը կը բոցավառէր զինքը :

Ու հիմակ, քալելու փափաք մը կը զգար, ու որչափ կը քալէր, այնքան կը բացուէին ոտքերը, ու կ'ուզէր քալել արագ արագ :

Դիմացը, արեւին հետ կը ծաւալէր խաղաղութիւն մը, ու իրենց այնպէս կուգար որ, դաշտերու հանդարտիկ մթնոլորտին մէջէն, ուրիշ խաղաղութեան մը կը դիմէին :

Դիմացը, երբ տեսնուեցաւ Վաղարշապատի քով էջմիածինը, Կարօ սրտէն ճիչ մը արձակեց ···

— «Հայրիկ, ահա վանքը», ըսած ատեն, դիմացը, ամէն բան իր աչքերուն կ'երեւար արեւով լեցուն :

Էջմիածինը դիմացն էր :

Երջանկութիւն էր նայիլը: Կարօ իր սրտին մէջ նոր բան մը գտած էր, ու որքան կը նայէր, ան, կը գտնէր իր հաւասարակշռութիւնը: Ցանկարծ, տարօրինակ փափաք մը ծնաւ իր մէջ: Կ'ուզէր վազել, վազել, վազել՝ վայրկեան առաջ հասնելու համար էջմիածին, ու հօրը նայելով, ըսել կ'ուզէր, կարծես, «շուտ ըրէ, քիչ մը քայլերդ արագցուր»: Ու քալած ատեն, խոշոր թռչունի մը կը նմանէր, որուն ոտքերը օղակներու մէջ, ամէն թռչիլ ուզելուն, կը կպէին գետնին: Կարօ թռչիլ կ'ուզէր: Ու իր մարմնին համար, իր հոգին շատ մեծ կը զգար այս պահուս, ու խօսելու տեղ կը խնդար :

Քիչ մը հեռուն աղբիւր մը տեսաւ Կարօ, ու ուրախութեամբ, «Աղբիւր մը» ըսաւ, ու մատովը ցոյց տուաւ :

Գեղջուկ, անտառներու յատուկ աղբիւր մը արեւին տակ :

Այս տեղէն շատ անգամ անցած էր Վարդօ, բայց իրարու վրայ շարուած քարերով աղբիւր տեսած չունէր :

Մանուկենց Համբարին ու Մակարենց Սերգոյին պարտէզներուն մէջ տեղը կը գտնուէր այս աղբիւրը: Տարիներէ ի վեր, այս ակը կը բխէր, ու ջուրը թափառական, կ'երթար կը կորսուէր՝ հեռուները, դաշտին մէջ : Վրան մտածող անգամ չկար: Կարծես մէկը միւսին կը սպասէր, ու ջուրը ինք իր ընթացքին ձգուած, կը բխէր, ու ինք իրմով պզտիկ առուներ չինած, ոլոր մոլոր, կը հասնէր իր փախճանին: Անցորդները, քանի մը վայրկեան կը կենային, ու իրենց ծարաւը անցնելէն ետք, պաղշտկած, հանդարտիկ, կը շարունակէին իրենց ճամբան :

Ու աղբիւրը՝ կը հոսէր ու կ'երգէր միս մինակ:

Համբար եւ Սերգօ, երկար ատենէ ի վեր իրարու հետ քէն պահած, միեւնոյն աղբիւրէն իրենց ծարաւը կ'անցընէին, ու երբ կը վերադառնային, իրենց ետեւը աղբիւրը, նորէն իր երգին հետ կը մնար միմինակ :

Բայց Կոմիտաս վարդապետին երգը, անոր ձայնին հրաշալի մէկ աղաղակը, անոնց սրտերուն մէջ արթնցուց ուրիշ ձայն մը :

Իրենց հաշտութեան օրուան համար, քարերը շարեցին իրարու վրայ, ու այս գեղջկական աղբիւրը շինեցին այս երկու ընտանիքները, ու իրենց խելքով՝ նուիրեցին Կոմիտասի:

Հայր ու որդի, կեցան աղբիւրին առջեւ :

Կարօ, երբ աղբիւրին ճակատը մատիտով գրուած բառերը կարդաց, երկուքն ալ, Կոմիտասի անունը կրկնեցին, ու հմայուած, նայեցան իրարու :

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Շար․)

ՍԷՅԻՏ ՐԻԶԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Խարբերդէն 12 հոկտեմբեր թուականով կը գրեն «Ճիւմհուրիյէթ»ի.— Ղեկավար ըմբոստ Սէյիտ Րիզայի եւ իր 20 արբանեակներուն դատավարութիւնը սկսաւ այսօր, կէս օրէ յետոյ, Թունճէլիի ծանր պատիժներու ատեանին առջեւ: Երկսեռ հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր ամբողջ դատարահը: Ոստիկանութիւնը դժուարաւ արգելք կ'ըլլար խճողումին:

«Մուպաշիր»ին անունը ձայնելուն վրայ, Սէյիտ Րիզա իր տղուն հետ դատասրահ մտաւ: Անոր յաջորդեցին արբանեակները: Սէյիտ Րիզա որ յուզուած եւ մտահոգ վիճակ մը ունէր, մերթ ընդ մերթ գլուխը ափերուն մէջ կ'առնէր:

Նախագահին անունդ ի՞նչ է հարցումին, «Անունս Րիզա է» ըսաւ եւ աւելցուց. «Նոր անունս Պայ Րիզա է»:

Յետոյ պատասխանելով եղած հարցումներուն, ըսաւ թէ Հօղաթցի եւ երկրագործ է, ամուսնացած եւ զաւակներու տէր է:

Նախագահին «քանի՞ զաւակ ունիս» հարցումին, գլուխը երերցնելով պատասխանեց. «Ինչ կը հարցնես զանոնք, մի հարցներ անոնք»ըսելով չուզեց պատասխանել. բայց նախագահին պնդումին վրայ.

— Եօթը զաւակ ունէի, բոլորն ալ գացին, ըսաւ: Հիմա միմիայն այս Հիւսէյինը կայ: Յետոյ աւելցուց.— Ոչ մէկ դատապարտութիւն ունիմ, կը խնդրեմ, նախագահ, գլուխս կը ցաւի, գլխարկս հագնիմ:

Ամբաստանեալներու ինքնութեան ճշդումէն յետոյ ընդհ. դատախազը կարդաց իր պահանջմնագիրը ուր կ'ըսուէր.

Ամբաստանեալները, իբր ժողովուրդը զէնքով ըմբոստութեան մղող եւ ըմբոստներուն հրամայող, պէտք է պատժուին Պատժ. օրէնքի 149րդ յօդուածին համաձայն: Իբր յանցապարտութեան փաստ ցոյց կը տրուէր նամակները, կատարուած արձանագրութիւնները եւ վկաները:

Ընդհ. դատախազը յետոյ վեր կ'առնէր Թունճէլիի պատմութեան մէջ ունեցած դերքը, կը վերլուծէր այս շրջանի ժողովուրդին հարազատ Թրքութիւնը, եւ իբր առաջին նշան ըմբոստութեան մատնանիշ կ'ընէր Մահմուտ կամուրջին փլցուիլը, պետերուն զաղտնի գումարումները, եւ այս կարգի գրգռիչ ըմբոստներուն աղտոտ անցեալներն ու կատարած վատ գրգռութիւնները:

Ընդհ. դատախազը խօսելէ յետոյ եկեղեցիէ մը ձեռք բերուած գեղակերտ խաչի մը մասին, որուն մէջտեղը գտնուած ոսկորը իբր թէ Իմամ Հիւսէյինի մատի ոսկորն է, կը յայտնէր թէ ինչպէս ան իբր նուիրական մասունք կ'օգտագործուէր բարոյապէս ազդելու համար ըմբոստութեան վրայ:

Ամբաստանագրի ընթերցումէն յետոյ, երբ նախագահը հարցուց Րիզայի թէ ատոնց դէմ ինչ ունի ըսելիք, ըմբոստ ղեկավարը ընդհատ նախադասութիւններով պատասխանեց.

— Հիւանդ վիճակիս մէջ հատատեցէք: Կ'ընդունիմ պատիժս: Էֆէնտիս, կը խնդրեմ, մի արտնեղիք: Մենք այս տեղերը երբեք չենք մտած: Մեզի բացատրող ալ չկայ: Կարդացինք թէեւ, բայց հազարէն մէկը լսեցինք: Թշնամիներ, ոխակալներ ունենալուս, այս յայտարարութիւնները անոնցն է: Այն մտածումով յանձնուեցայ որ մեր կառավարութիւնը իրաւունքներս կը պաշտպանէ, թշնամիներէս վրէժս կ'առնեմ: Ոչ աշիրէթները ըմբոստութեան մղած, ոչ ալ հեռաձայնները կտրած եմ: Ես կառավարութեան կ'ըսեմ որ, եթէ կառավարութեան դէմ զէնք գործածած եմ, Աստուծոյ դէմ զէնք գործածած կ'ըլլամ: Ոչ մէկը հաւատաց: Սինի պահականոցը կոխեցին, մարդ ղրկեցի, ոչ մէկը տեսնուած է. չեմ գիտեր թէ ով ըրաւ. Ասոնք սպայակոյտի սպայ Նէշէթ գիտէ: Հայտարանըն դատապարտուեր է: Անոնք ըրին կ'ըսեն: Քու լիցի, մեր կառավարութեան դէմ չգտնուեցանք: Աստուծմէ չվախցողներու սուտերուն մի հաւատաք: Ջրպարտութեամբ մեր օճախը այրեցին: Վախնալուս համար չէ որ յանձնուեցայ: Աստուծոյ անունով երդուընցայ, չհաւատացին: Հարփրապետը ըսեր է որ «Ես Սէյիտ Րիզան Գոնիայի դաշտը ղրկելով կը սատկեցնեմ: Կինը՝ Պէսին գեղեցիկ է եղեր, զայն կ'առնեմ»: Ես ալ վախցայ, «աւելի յետոյ աշիրէթին ձեռքերնուդ չհասած տեղը ձեռք մի երկարէք, քարը ծանր է. ձեռք մի նետէք» ըսի:

Յետոյ ըսի որ այսօր կառավարութիւնը կարմրցած երկաթ մըն է, շատ զայրացած է, զինուոր եկած է: Քիչ մը հանդարտի, երթանք յանձնուինք: Ես ով եմ որ կառավարութեան ոտք կանգնիմ: Քու լիցի ... քու լիցի (հաշա): Պետի հանդամանք չունիմ: Նստած «փօսթ»ս, աթոռս մեծ է: Ոչ մէկ բանէ լուր ունիմ»:

Յետոյ միւսները հարցաքննուեցան: Սէյիտի յամառ «քու լիցի»ն զանոնք ալ վարակած էր. բոլորն ալ քու լիցի ըսելով կ'ուրանային իրենց արարքները: Դատը յետաձգուեցաւ յառաջիկայ ուրբաթ օրուան:

*** Պատժ. օրէնքի 149րդ յօդուածը կը տրամադրէ որ, ով որ կառավարութեան դէմ ժողովուրդը ըմբոստութեան կը դրդէ եւ Թուրքիոյ ժողովուրդը իրարու դէմ կը հանէ եւ ջարդի կը մղէ, առնուազն 15 տարի ծանր բանտարկութեան կը դատապարտուի: Իսկ երբ այս դրդութեան հետեւանքով ըմբոստութիւն կամ ջարդ տեղի ունենայ, եւ կամ դրդողիչը ըմբոստներուն հրամայէ, այսպիսիները մահուան կը դատապարտուին: Այս արարքներուն միայն մասնակցողները առնուազն 6 տարի կը բանտարկուին:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՐԱՖՖԻԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԵԼԻՔ ՀԱՏՈՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Դ. ցանկ

Տիկին Գարամաճեան 500 ֆրանք, Մեսրոպ Սէթեան, կալկաթայէն 1 անգլ. 144 ֆր., Պետրոս Պետիկեան, Մօնթէվիտոյէն 100 ֆրանք, Սպայից Միութիւն 100, Տիկին Գէորգ Գազազեան 50, Ստեփան Թէրզեան 50, Մ. Ս. Մէզպուրեան (Յառաջի միջոցաւ) 25, Վահրամ Մոսկոֆեան (Յառաջի միջոցաւ) 20, Սարգիս Հայրապետեան (Յառաջի միջոցաւ) (Սէն Մորիս) 20, Մխաք Սարգիսեան 20 ֆրանք: Գումար՝ 1029 ֆրանք, նախորդ գումար՝ 5520, ընդհ. գումար՝ 6549 ֆրանք:

Կենք Ցոբել. Ցանձնաժողովի

ՕՇԱԿԱՆԻ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

— . —

Շաբաթ օր Երուսաղէմ մեկնեցաւ Պ. Յ. Օշական: Այս առթիւ մեզի յանձնած է հետեւեալ գրութիւնը, հրատարակութեան խնդրանքով:

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Դժուար որովհետեւ իրաւ խօսքեր)

Շնորհակալութիւն՝

Բժիշկներ Պ. Պ. Թորգոմեանի եւ Փոլոլեանի որոնք իրենց կիսադարեան փորձառութիւնը չվարանեցան փորձի ենթարկել կասկածահար (բառը Տ. Թորգոմեանինն է) իմ հոգիին վրայ, չխնայելով ցուցմունքներ, քաջալերանք ու վստահութիւն, լաւ օրերու յօժար ողջ պահելու ինծմէ ներս:

Բժիշկ Պ. Ասլանի որ իր եռանդն ու յարաբերութիւնները ի սպաս դրաւ, հիւանդանոցէ հիւանդանոց ու բժիշկէ բժիշկ, վազելով ու վազցնելով:

Փարիզի հայ մամուլի աշխատաւորներուն որոնք, իրենց նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած սեղանի մը առջեւ, տուին ինծի դժուար ու սիրելի ժամեր, քաղցր վերացման ու անձնամոռ վայելքի, թելադրելով՝ իմաստի հարցին շուրջը մէկ ու նոյն զգալու ցանկալի որքան կարելի հեռապատկեր մը, մեղմելով սատիճան մը իմ մէջ արմատացած կասկածներ: Անոնք խօսեցան մեր գրականութեան վրայ խոր հաւատքով: Ու յուզիչ էր զգալ թէ ինչպէս անոնց բառերն այդ ջերմութիւնը կ'անցնէր զիրենք մօտիկ ընողներուն, ամէնէն աւելի ինծի, աղքատաղօյնին որ կրակի կարօտ էր: Հաւաքոյթը, հոգեկան այս տրամադրութեամբ, չուտով անցաւ անձի մը փոքր պարունակէն, դառնալու համար փաստ մը մեր ցեղին կենդանի առաքինութեանց: Օտար ափերու վրայ ի մասին ու յուսահատ բայց աննահանջ պաշտամունքը որմէ այնքան դրուագներ արձանագրած է մերպատմութիւնը, սկսելով Թարգմանիչներու օրերէն, բաւ էր հերքելու մեր գրականութեան վրայ բանաձեւուած վախերը, արհամարհանքը: Հազար հինգ հարիւր տարիներ այս ժողովուրդը ապրեցաւ վարկովը իմաստի իր վաստակաւորներուն:

Սէօլէօզի հայրենակցական միութեան, որ սրտառուչ զգացումներով, երկարեց իր ձեռքը ինծի, շատ հեռուներէն, եւ արթնցուց իմ մէջ թանկ խռովքներ, սակաւադէպ ու խոր: Իմ հայրենակիցներուն ապաւատանքը իրենց երբեմնի վարժապետին հանդէպ, պարզ որքան հզօր հերքում մը կը կազմէ ապերախտութեան, ապերախտութեան տխուր փաստերու, հիմա այնքան առատ, քիչ մը ամէն տեղ, ներքեւը մեր կրունկներուն, խորը մեր ուղեղներուն ու ժապաւէնին վրայ մեր բառերուն:

Իմ բարեկամներուս, աշակերտներուս որոնք խօսքով ու գործով, իրենց համակրանքը չսակարկեցին ու ինծի ընծայեցին զարմանալու զողտր բոպէներ: Կ'ըսեմ այսպէս, որովհետեւ տարազրութիւնը ժանդահար ըրաւ մեր սրտին ոսկին, ու զաղթականութիւնը՝ տարօրէն անխիղճ: Դառնութիւն ու ժխտում կրացուցած են այն նուրբ ճամբաները որոնցմով մեր հոգիները իրարու կը հաղորդուէին առակէ առաջ ու մեզ թրթռուն կ'ընէին իրարու դէմ: Այս վիճակը հերքող ամէն փաստ կը յուզէ զիս: Սովի տարիները միայն եգիներուն միսը չեն զարներ: Աղքատութեան օրերն են մեր պարզ, մեզի համար սիրելի մշակոյթին: Հիմա մարդոցմէ մեր ուզածը մեծութիւն չէ (ինչպէս ուզեց ու առաւ ալ մեզ կանխող սերունդը մեր ժողովուրդէն) այլ կաթիլ մը մարդկութիւն: Կը խոստովանիմ թէ զայս տափկա եւ աւելին: Յ. ՕՇԱԿԱՆ

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Նախիջեւանի մասին.—

Նախիջեւանի խորհրդային հանրապետութեան Ժ. արտակարգ համաժողովը վաւերացուցած է հանրապետութեան սահմանադրութիւնը:

Նախիջեւանի հանրապետութիւնը հիմնուած է 1921ին: 6500 քիլ. տարածութիւն ունի, 103600 հոգի բնակչութեամբ:

Ցետաղէմ, թշուառ եւ անուս Նախիջեւանը հիմա եղած է երկիր մը, ուր ամէն մարդ գրել կարդալ գիտէ: Այսօր Նախիջեւան ունի 177 վարժարան, ուր կը յաճախեն 23.000 աշակերտներ:

Նախիջեւանի գլխաւոր հարստութեանց՝ կապարի եւ աղուճակի շահագործումը սկսած է սովետական վարչաձեւի օրով: Հոն կառուցուած են զաւիկի գործարան մը, մետաքսագործարան մը, պահածոյի գործարան մը, ալիւսարաններ եւ ելեկտրական կայաններ:

Նախիջեւանի հանրապետութեան ելմտացոյցը 1937ին բարձրացած է 21.000.000 րուպլիի, ընդդէմ 4 միլիոն րուպլիի՝ 1924ին, ու 16 միլիոն րուպլիի՝ 1936ին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ, ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, թիւ 36, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Գիրութեան պատճառները (Տոքթ. ՁԵՆՈԲ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ).— Որսի միս (ՓՐՈՖ. Ա. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ).— Աչնան առողջապահութիւնը (ՏՈՔԹ. Պ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ).— Փորհարութիւն (ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ).— Ցուրտ ջերմամիջութեան (ՏՈՔԹ. ՊԷՆՆԷ).— Հիւանդութեանց հէքեաթը (Ե. ԼԱԼԱՅԵԱՆ).— Ի՞նչպէս չափել մարդկային կազմին տոկունութիւնը (ՏՔԹ. Ե. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ).— Սեւ - տենդ (ՏՈՔԹ. Յ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ).— Պատասխան բաժանորդներու բժշկ. հարցումներուն, առողջապահական գիտելիքներ, գրախօսական:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման 30 կամ 35 ֆր. (ըստ թղթատարական սակի):

Դիմել 17 Rue Damesme, Paris:

ՆՈՐ ՔՆԱՐ, ձայնագրուած եւ պատկերազարդ ընդարձակ երգարան: 640 մեծադիր էջերով եւ մաքուր տպագրութեամբ: Հրատ. «Հորիզոն» հրատարակչականի: Թեսաղոնիկէ (Սելանիկ) 1937: Գին 2.50 տոլար: Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ ստանալու համար դիմել.— Garo Kévorkian, 14, Rue Mitropoléos, Thessaloniki (Grèce).

ԱՇԽԱՐՀԻ անտառներուն ամէնամեծ թշնամին մամուլն է:

Ամերիկեան թերթի մը համաձայն, աշխարհի մէջ հրատարակուող թերթերը օրական մէկ միլիոն ծառ կը սպառեն: Եւ կ'եզրակացնէ այդ թերթը, որ, եթէ թերթերու թիւերը չըսահմանափակուին, քանի մը հարիւր տարի վերջ սպառած պիտի ըլլան աշխարհի անտառները:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

«Իթթիհատ Թէրագգըն անսրբագրելի եւ աններելի սխալ մը գործած եղաւ Օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն մէջ գտնուող կրօնական զանազան կազմակերպութեանց իբրեւ առանձին ազգ կամ համայնք իրաւունքներ տալով: Հայ կամ յոյն Պատրիարքը երբ վարչապետին քով կուգար, օտար դեսպանի մը վայել հիւրասիրութիւն ցոյց կը տրուէր անոնց հանդէպ: Ո՞ր պետութեան պատմութեան մէջ արձանագրուած է որ հպատակի մը հանդէպ նման վերաբերում մը ցոյց տրուի:

Իթթիհատ Թէրագգըի նպատակն էր, առանց դպչելու զանազան համայնքներու առանձնաշնորհներուն, ստեղծել Օսմանեան պետութիւն մը, որուն հանդէպ բոլոր հպատակները սնուցանեն միեւնոյն սէրն ու զգացումը: Ահա այդ նպատակին դէմ գործելու համար էր որ Դաշնակներ եւ Հընչակներ հեռացան Իթթիհատէն:

Եւ անոնք իմացուցին որ հայ ժողովուրդի ունէցն ու գոյութիւնը իրենց յարմար տեսած միջոցներով իրականացնելու եւ ապահովելու պիտի աշխատէին:

«Հակառակ հայ կոմիտէներու Իթթիհատի հանդէպ ցոյց տուած այս հակառակութեան եւ դժուարութիւններուն, կառավարութիւնը Հայերու հանդէպ շարունակեց ցոյց տալ ներողամիտ եւ հաշտարար ոգի եւ աշխատեցաւ սիրաշահիլ զանոնք:

Արեւելեան Նահանգներու մէջ գործադրուելու համար բարենորոգումներու ծրագիր մը մշակուեցաւ Բ. Դրան կողմէ: Այդ բարենորոգումները գործադրութեան պիտի դրուէին Անգլիոյ կողմէ ղրկուելիք պաշտօնեաներու միջոցաւ: Ամէն մարդ, բոլոր օտարները այլեւս կը կարծէին որ այդ ծրագիրներու գործադրութեամբ հայկական խնդիրը ամբողջապէս կարգադրուած կ'ըլլայ:

Սակայն, դժբախտաբար, այդ լաւատեսութիւնները չիրականացան: Բարենորոգումներու հսկելու համար պաշտօնեաներ ղրկել ուղող Անգլիան հրաժարեցաւ վերջէն: Անգլիա այդ կերպով ճանչցած եղաւ մեր արեւելեան նահանգներուն ռուսական ազդեցութեան շրջանակին տակ գտնուած ըլլալը:

Միւս կողմէ, բարենորոգումներու գործադրութեան պարագային իրենց բոլոր քաղաքական յոյսերուն եւ երազներուն չքացումը տեսնող Հայեր զարձան անզուսպ եւ անհանդուրժելի: Բ. Դրան պատրաստած բարենորոգումներու ծրագիրը խորք տեսան եւ մերժեցին: Ասկէ զատ աշխատեցան համահայկական հակաշարժում մը յառաջ բերել այդ ծրագրին դէմ: Ուզեցին որ եւրոպական պետութեանց կողմէ պատրաստուած բարենորոգումներու ծրագիր մը ընդունուի: Այդ ծրագիրը պիտի գործադրուէր մեծ պետութեանց հսկողութեամբ:

«Հայ մեծահարուստ Պօղոս Նուպար փաշայի նախագահութեան տակ հաւաքուած հայ պատուիրակութիւն մը սկսաւ մէկիկ մէկիկ շրջիլ եւրոպական մայրաքաղաքները: Միւս կողմէ անոնք սկսան բանակցութիւններ վարել Ռուսիոյ հետ: Այդ միջոցին Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքն ալ մասնաւոր դիմումներ կը կատարէր Պոլսոյ օտար դեսպաններուն: Պոլսոյ հայ Պատրիարքը Բ. Դրան աչքերուն առջեւ ռուս դեսպանին հետ սակարկութեան կը մտնէր:

«Վերջապէս, Պալքանեան պատերազմէն շատ տկարացած ըլլալով, Թուրքիան չկրցաւ ազատիլ իր ներքին խնդիրներուն շուրջ յարուցուած այդ միջամտութիւններէն: 7 ամիս տեւող բանակցութիւններէ վերջ ստիպուեցաւ ընդունիլ մեծ պետութեանց բարենորոգումներու ծրագրին պետութեանց կողմէ նշանակուելիք երկու ընդհանուր քննիչներու հսկողութեան ներքեւ դրուիլը:

«Այս կերպով, ներքին զգացումով եւ անկեղծութեամբ Օսմանեան կայսրութեան կողմէ գործադրուելիք բարենորոգումները, ստիպման տակ եւ բռնութեամբ ընդունիլ կը տրուէր, Թուրքիոյ անկախութեան եւ ինքնավարութեան նոր հարուածներ տալու դիտումով:

Երեւութապէս Հայերու Ազգային բաղձանքներուն ծառայելիք այդ բարենորոգումները իրականին մէջ Ռուսիոյ քաղաքական ձգտումներուն պիտի ծառայէին: Դաշնակից պետութիւնները՝ Ֆրանսա, Անգլիա եւ Ռուսիա իրարու ամուր մը կապուելէ վերջ մեր արեւելեան նահանգներուն շուրջ նման համաձայնութիւն մը գոյացուցած էին: Իրենց նպատակը Հայերու ազգային ձգտումներուն ծառայել չէր, այլ արեւելեան Անատոլուն Ռուսիոյ յանձնել:

«Մեծ պետութեանց կողմէ գործադրութիւնը ծրագրուած բարենորոգումները դեռ չսկսած, պայթեցաւ ընդհանուր պատերազմը: Եւ այդ կերպով ջուրը ինկաւ Թուրքիոյ դէմ պատրաստուած մահափորձը: Սակայն Բ. Դրան համբերութիւնը վերջին հարուածը ստացած էր: Հայերու հետ հաշտուելու համար բոլոր միջոցները դիմուած էր: Թուրքիա, այդ կացութեան առջեւ, Հայերը, ստիպուած, կը նկատէր ներքին թշնամիներ, որոնք յարաբերութիւն ունէին արտասահմանի հետ եւ այդ յարաբերութիւնները կը գործածէին ի վնաս Թուրքիոյ: Այդ թշնամութեան երկրի համար մեծ վտանգ մը ըլլալն ալ կը հասկնայինք: Այդ կասկածելի եւ անհաւատարիմ տարրին հանդէպ զարձեալ մեղմութիւն եւ բարեկարգութիւն ցոյց տալ հայրենիքի դէմ դաւաճանութիւն կը նշանակէր:

«Երբ եւրոպական պետութիւնները իրար անցան եւ պատերազմը սկսաւ, Հայերու վիճակը այս էր: Երբ սակայն պատերազմը յայտարարուեցաւ, Հայ կոմիտէները կրկնապատկեցին իրենց աշխատանքները: Անոնք կարծեցին որ աւելի յարմար առիթ մը չէն կրնար գտնել իրենց յոյսերն ու երազները իրականացնելու համար: Թուրքիա երբ զօրակոչ յայտարարեց, Հայերու կէսը չպատասխանեցին այդ կոչին: Մէկ մասը սահմանը անցնելով Ռուսիա փախաւ, միւս մասն ալ ապստամբական շարժումներ յառաջ բերելու համար հոս ու հոն պահուեցաւ:

(Շար.)

(25)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Աւիտ Գեւօն տասնամեակ հողը զած Սատանայի վրայ՝ Ապրոյի հետ կը շրջէր շրջանի գիւղերը, գիւղական վէճերուն ու կռիւներուն վերջ տալու, գիւղացիներու մասին կարգադրութիւն ընելու: Սակայն այդ անմեղ պտոյտներու բուն նպատակը ներքին կազմակերպութեան ուժեղացումը եւ շրջանի զինումի գործն էր, որուն իրագործման նուիրուած էր ամբողջովին Աւիտ Գեւօն:

1912 թուականին Աւիտ Գեւօն աղջիկ մը ունեցաւ, իսկ Թոփալ Սատանան արդէն երկու մանչերու տէր, երրորդ մըն ալ կը սպասէր ուշ աշնան: Երկու ընկերները միեւնոյն յարկին տակ, համերաշխօրէն կ'ապրէին: Միակ անհամաձայնութեան պատճառը Աւիտ Գեւոյի խմելու սէրն էր:

— Ալ հերիք եղաւ,— կը պոռար Թոփալ Սատանան, ընկերոջ առջեւէն օղիի շիշը վերցնելով:

— Մօ, դու փորձանք եկար վրր իմ գլխուն,— կը քրթմնջէր Գեւօն առանց ընդդիմանալու:

Աւիտ Գեւոյի քունքերու մազերը սկսած էին ճերմկնալ, իսկ թաւ ու երկար պեխերու մէջ արծաթ մազերը սպառնագին արագութեամբ կը շատնային: Վերջին տարին դաշտի գիւղերուն այցելութիւնները կրճատած, Աւիտ Գեւօն կը սիրէր օրերով տունը մնալ եւ ժամերով իր եւ Թոփալ Սատանայի երեխաները ծունկերուն վրայ առած կը խաղար անոնց հետ:

Արդեօք կը ծերանա՞ր Աւիտ Գեւօն:

X

Պալքանեան պատերազմէն անմիջապէս վերջ, 1913 թուականին, հայկական հարցը որ Սահմանադրութեան հռչակումէն վերջ վերջնականապէս թաղուած կը կարծուէր, անակնկալօրէն յարութիւն առաւ, կրկին անգամ զբաղեցնելով եւրոպական պետութիւնները:

Սահմանադրութեան յաջորդող տարիներուն մեղրալուսնային շրջանը վերջացած, բազմաթիւ ազգութիւններէ բաղկացած Թուրքիան, քաղաքական ծանր կացութեան մը մէջ կը գտնուէր: Բացի Պալքանեան պատերազմի ձգած աւերներէն, հողային հսկայ կորուստներէն, Թուրքիոյ բաղկացուցիչ ազգերն ալ, ինչպէս Արաբները, Ցոյները, քաղաքական որոշ ձգտումներէ տարուած՝ անջատողական քաղաքականութիւն մը կը վարէին: Ահա այդ ժամանակ անսպասելիօրէն հայկական բարենորոգումներու հարցը դիւանագէտներու կանաչ սեղաններու վրայ երեւցաւ:

Թուրք կառավարութեան վերաբերմունքը դէպի Հայերը զգալիօրէն փոխուած, երկուստեք անվստահութեամբ իրարու կը նայէին, երկու հակառակորդ բանակներու նման:

Վերջի երկու տարիներու ընթացքին Հայերու վիճակը գոհացուցիչ ըլլալէ շատ հեռու էր: Մասնակի սպանութիւններ, թալան, կողոպուտ սովորական երեւոյթներ սկսած էին դառնալ, ինչպէս Սահմանադրութենէն առաջ էր: Հայերու իրաւացի պահանջներէն շատեր տարիներով ձգձգելէ վերջ, կառավարութիւնը ամէն միջոցով կ'աշխատէր նոր խոստումներով բարենորոգումներու հարցը յետաձգել:

Պոլսի եւ գաւառներու հայկական թերթերը էջեր կը նուիրէին բարենորոգումներու հարցին, ամբողջ հայութիւնը սրտատրոփ կը սպասէր բարեյաջող ելքի մը, մինչ քրտութիւնը կատաղած՝ տասն կը կրճատցնէր հետզհետէ աւելի սանձարձակօրէն գործելով ներքին գաւառներու մէջ: Դժուար չէ երեւակայել թէ այդ օրերուն ինչպէս Աւիտ Գեւօն գիւղէ գիւղ կը շրջէր, երկարաշունչ ճառերով Հայաստանի մօտալուտ ազատութիւնը կ'աւետէր ժողովուրդին:

1913 թուականը մեծ սպասումի տարին եղաւ Ալաշկերտի դաշտի ժողովուրդին համար:

Այդ տարին Խասթուրի Աստուածածնի վանքին տօնակատարութիւնը անօրինակ շուքով եւ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ: Պայազիտէն ըսկսած մինչեւ Բասենի դաշտը՝ ուխտաւորներու բազմութիւն մը հաւաքուած էր վանք, առանց հաշուելու Ալաշկերտի դաշտի բնակիչները, որոնք մեծամասնութեամբ եկած էին:

Այդ տարի Աստուածածնի տօնակատարութիւնը պարզ կրօնական բնաւորութենէ դուրս ելած, ազգային գունաւորում մը ստացեր էր շնորհիւ այն հանգամանքին, որ հայկական հարցի լուծումը այնքան մօտ կը համարուէր եւ հայ ժողովուրդը անհամբերութեամբ կը սպասէր Մեծ Օրուան:

Շաբաթ առտու, մութ ու լուսին, Խասթուրի բնակչութիւնը արդէն ոտքի վրայ էր: Ժրաջան տանտիկինները տուն տեղ կը մաքրէին, հրաշէկ թոնիրներու առջեւ ծնկաչոք նստած խաթուն մարիկները լաւաշ եւ քաթայ կը պատրաստէին, ուրիշ կիներ բակերն ու փողոցը կը մաքրէին, ինչպէս նախօրօք պատուիրուած էր:

Ամէն տան երդիքի ծխնելոյզէն ծուխի կապոյտ սիւն մը կը բարձրանար դէպի վեր ու ամէն տան մէջ արտասովոր եռանդով պատրաստութիւն կը տեսնէին, հեռուներէն գալիք հիւրերը ընդունելու համար: Ընենք որ բոլոր Խասթուրցիներն ալ կը սպասէին կամ խնամիի մը որ կրնար գալ, կամ մօտ ազգականի մը, քաւորի մը, բարեկամի մը, եօթը պորտ հեռու ազգականի մը եւ կամ պարզ ճանչուորի մը:

Կէսօրէն քիչ անցած՝ գիւղ մտան ճռճռացող սայլերու յառաջապահները, իսկ երեկոյեան կողմ Խասթուր տանող ճամբաները բռնուած էին սայլերու շարքով:

Երդ, աղմուկ, ճռացող անիւներ, սայլապաններու գոռգոռոց ու այս բոլորին հետ անտանելի փոշի մը որ մըշուշի նման չոքած էր գիւղի վրան: Ամէն տուն լեցուած էր ուխտաւորներով. թոնրատուն, ախոռի սաքու, վերջապէս ուր որ կարելի էր՝ տեղաւորուած էին բախտաւորները, իսկ ուխտաւորներէն շատեր վանքի գերեզմանատան մօտ ծառերու հովանիին տակ որոշած էին անցընել գիշերը:

Երեկոյեան նախատօնակի արարողութենէն վերջ, եկեղեցիի շուրջը տօնախմբութեան ուրախութիւնները սկսան:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ԵՐԷԿ ՆՈՐԷՆ ՔՆՆՈՒԵՑԱՒ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

»»»» • ««««

Կամաւորնե՞րն հազար թէ 110,000

Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբը նոր նիստ մը գումարեց երէկ, երեքշաբթի, նախագահութեամբ Պ. Խորնի : Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն էր կամաւորները ետ կանչելու պահանջը, որուն վրայ կը պնդեն Անգլիա եւ Ֆրանսա, մինչ Իտալիա եւ Գերմանիա կ'առաջարկեն նախ ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը: Ասկէ զատ, երկու կառավարութիւնները կը պահանջեն որ հաւասար թիւով օտար կամաւորներ ետ կանչուին Սպանիոյ երկու ճակատներէն :

Կացութիւնը շատ լուրջ է, ինչպէս բացատրած ենք արդէն: Եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ, Անգլիա եւ Ֆրանսա իրենք զիրենք ազատ պիտի զգան անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու :

*** Իտալական կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հաստատէ, առաջին անգամ ըլլալով, թէ միայն 40.000 իտալացի կամաւորներ կը գտնուին Սպանիոյ մէջ: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը դիտել կուտայ թէ մեռածացին թիւեր կը հրատարակուին արտասահմանի մէջ, «պատերազմի հոգեբանութիւն ստեղծելու համար»: Եւ կը բողոքէ Լոյտ Ճորճի դէմ, որ նոյնպէս աւելի հաշուած էր կամաւորներուն թիւը: Իսկ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը 110.000 կը հաշուէ իտալացի ռազմիկները :

Նոր յայտնութիւններ Զօր. Միլլէրի անհետացման առթիւ

Դատական իշխանութիւնը որոշեց մղում տալ Զօր. Միլլէրի անհետացման առթիւ բացուած քննութեան, նկատի առնելով կարգ մը յայտնութիւններ : Տեղական թերթերը կը գրեն թէ օտար գաղտնի կազմակերպութիւն մը երեւան հանուած է, վերջին խուզարկութեանց հետեւանքով: Այս առթիւ նորէն պիտի քննուին հին դէպքեր, սկսելով Զօր. Կուտեպովի առեւանգումէն : 1934 Սեպտեմբեր 30ին ռումբ մը դրուած էր ռուս նախկին ռազմիկներու միութեան դրան առջեւ: Այս խնդիրն ալ կը քննուի: Առջի օր կարեւոր խուզարկութիւններ կատարուեցան Տիւրանթօն փողոցին մէջ, թիւ 44 եւ 46, ուր կը բնակին 40ի չափ Ռուսեր: Այս առթիւ շատ մը թուղթեր բռնուեցան :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՀԱԲԵԿՈՒՄՆԵՐԸ միջազգային գործողութեամբ զսպելու համար, ծրագիր մը մշակուած էր երկու տարի առաջ, Ալեքսանտր Թագաւորին սպանութեան առթիւ: Պետութիւնները նորէն ժողովի հրաւիրուած են նոյեմբեր 1ին, վերջնապէս քննելու համար առաջարկուած միջոցները :

ՉԵԽԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ կը շարունակէ իր հետապնդումները հիթլէրական կազմակերպութեանց մէջ, միսեռականութեան դէպքին առթիւ: Արդէն իսկ ձերբակալուած կամ հարցաքննուած են 75 երիտասարդներ: Ուրիշ հարցի մը առթիւ գերման երեսփոխաններ ալ ձերբակալուած ըլլալով, գերմանական մամուլը կրակ կը տեղայ Չեխերուն դէմ: Վերջերս շատ լարուած են երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները :

ՆԷԿԻՒՍԸ դատ բացաւ անգլիական անթելի ընկերութեան մը դէմ, 10000 ոսկի պահանջելով պայմանագրի մը առթիւ: Ընկերութիւնը չի ժխտեր պայմանագիրը, բայց Հայլէ Սէլասիէ իբրեւ Եթովպիոյ կայսր ստորագրած ըլլալով, դատարանը անհրաժեշտ դատեւ նախ ճշդել գահընկէց արքային իրաւական հանգամանքը :

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՇՐՋՈՒՆ ԽՈՒՄԲԵՐԸ, որոնք նոր կազմուեցան, արդէն գործի ձեռնարկած են, կասկածելի օտարականները հետապնդելու համար ամբողջ երկրին եւ մասնաւորապէս Փարիզի մէջ:

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ շարունակելով իրենց յառաջխաղացութիւնը հիւս. Չինաստանի մէջ, Հօնանի նահանգը մտան: Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն :

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ՃԱՓՈՆԻ միջեւ քաղաքական դաշնագիր մը կնքելու համար, բանակցութիւններ կը կատարուին այս օրերս, ինչ որ մեծ ուշադրութիւն գրաւած է քաղաքական շրջանակներու մէջ :

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄՇՈՒՇԸ հազիւ սկսած, վեց հոգի մեռան, 40 հոգի վիրաւորուեցան, իբրեւ հետեւանք զանազան արկածներու :

ԱՐԱՐԱՑԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 19ՐԴ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

կիրակի, 24 Հոկտ., ՇԱՏՕ ՏԷ ՖԼԷՕՐի մէջ։

Նախագահութեամբ Ընկեր ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆի

Նախկին ծովային սպայ եւ Ասպետ Պատուոյ Լեգէոնի

Պատարագ եւ հոգեհանգիստ՝ Լեգէոնի նահատակներու հոգւոյն Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցիին մէջ։ կը պատարագէ Գեր. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ։

Հանդէսին հրաւիրուած են զինուորական եւ քաղաքային իշխանութեանց ներկայացուցիչներ, ֆրանսական նախկին կռուողներու կազմակերպութիւններ, Հայ կռուողներու Միութիւններ, քաղաքական կուսակցութիւններ, բարեգործական, հայրենակցական, վերաշինական միութիւններ, Մամուլի ներկայացուցիչներ եւ ազգային այլ մարմիններ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 6, Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանի վերնայարկը։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր կոմիտէի։

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր Ակումբին մէջ։

Պուասի

ՊՕՄՕՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի նախօրդ ժողովի շարունակութիւնը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

"Հ. Յ. Դ. ՕՐ"Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

30 Հոկտ. Շաբաթ Chez Boivin, 25 Avenue de la République à MONTROUGE Métro Porte d'Orléansի մօտ։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

24 Հոկտեմբեր, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հայ Ակումբին մէջ։ Մանրամասնութիւնները շուտով։

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ «Վարանդեան» խումբի, 23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։

կը նախագահէ Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ, կը բանախօսէ Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։

Երգ, նուագ, արտասանութիւն։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 23ին, Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղաւետութեան շէնքին մէջ. կը խօսի Ընկ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ Հոկտ 24ին, Սէրքըլ կաթոլիկի սրահին մէջ։ կը խօսի Ընկ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ Հոկտ. 30ին։ կը խօսի Ընկ. Ս. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

ՍԷՆԹԷԹԻԷՆԻ մէջ Հոկտ. 31ին։ կը խօսի Ս. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ (Թիւ 37 — 48)

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ կը թեւակոխէ իր չորրորդ տարին՝ Հոկտեմբերի թիւով որ մամուլի տակ է: Իր տեսակին մէջ միակ թերթը, արդէն ծանօթ ու գնահատուած մեր բոլոր գաղութներուն մէջ, իբրեւ «հայ տուներու այցելու բժիշկ»: Կուտայ յօդուածներ գործնական բժշկութեան մասին, լեզուով մը որ հասկնալի է ամէնուն: Թղթակցութեամբ՝ բժշկական խորհուրդներ կուտայ միայն իր բաժանորդներուն: Բաժանորդագրուեցէք եւ բաժանորդագրեցէք ձեր բարեկամները: ՀԱՅ - ԲՈՅԺի վճարել մէկ բաժնեգին աւելի, կը նշանակէ բժիշկին վճարել մէկ այցելին պակաս: Չկայ ընթերցող մը որ օգտուած չըլլայ ՀԱՅ - ԲՈՅԺէն:

Բաժանորդներ, նորոգեցէք ձեր բաժանորդագրութիւնը չորրորդ տարեշրջանին համար, քանի դեռ բարձրացած չէ գինը :

Բաժնեգինը՝ Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման 30 եւ 35 ֆրանք (ըստ թղթատարական սակի):

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՉԵՆ ՊԱՀԵՐ, ԿՐՆԱՆ ՄԵԶԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵԼ ԹԻՒ 1Ը ԵՒ 2Ը, ՓՈԽԱՐԷՆ ԿՈՒՏԱՆՔ ՄԷԿ ՏԱՐԵԿԱՆ «ՀԱՅ - ԲՈՅԺ» ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԷՆ :

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին՝ 8 րիւ Պոսիւէ, փարիզ։

կը դասախօսէ Պ. Հ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, (խմբագիր «Մէրքիւր տ'Օրիան» ամսաթերթի): Նիւթ՝ Քաղաքական ձգտումները Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։

Teinturiersներու ուշադրութեան

կ'ուզեմ գնել TEINTURIERS-PRESSINGի պատրաստ խանութ մը բանուկ փողոցի վրայ։ Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ամիսէական օր 110 եւ 120 ֆրանք։ Դիմել դերձակատուն CHAFARD, 72 Bld. Sebastopol Paris,

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ-ՃԱՇԱՐԱՆ

Sphinx

2, Rue Boutebrie, Paris(5)

Tél. Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ

Անարատ օղի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ)։

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն։ դիւրամատչելի գին։

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Աստուտները ժամադրութեամբ։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, զուլպաներու եւն. համար։ Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գինները։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

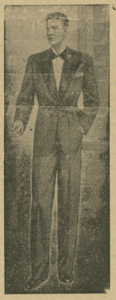

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թելեֆօն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կ'ուզեմ նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԿՏՐՈՒԱԾՆԵՐ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ. — Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400ֆր. նուէր կը տրուի մէկ փանթէլոն տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գաբարտին մը։ 400 ֆր.է վեր հագուստներ (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մէկ տակապորտ Տիկ. Հայկունի Կիւլպօլեան, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation marlre, պայմանաւ որ գնորդը վճարած ըլլայ բաժանորդագրութիւն Յառաջին։ Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել Յառաջի կտրոնը։ Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ ըրթուռնած։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

ՍՊԱՍՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Քլամարի մէջ հիմնաւոր ընտանիքի մը մօտ աշխատելու համար կ'ուզուի օրիորդ կամ տիկին երիտասարդ սպասուհի մը։ դիմել գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince. Paris. (մէթրօ Օտէօն):

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Զ. Ռ. Միութեան Լիոնի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր սիրելի ընկերոջ Վահրամ Զանոյեանի մահուան առթիւ, մօրը, քրոջը եւ եղբայրներուն :

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Խօսում էր աղջկանց եւ տղայոց դպրոցների մասին, որոնցից զուրկ են մեր գիւղացիները. խօսում էր ինչ որ ընկերութեան մասին, որ կարող էր բարուոքել գիւղացու տնտեսական վիճակը. խօսում էր ինչ որ հասարակաց դրամարկղի մասին, որտեղից գիւղացին կարող էր էժան տոկոսով փող վեր առնել կարօտութեան ժամանակ, — ո՞վ է իմանում, հազար ու մէկ այս տեսակ բաների վրայ էր խօսում :

— Ի՞նչ պատասխանեցին գիւղացիները, հարցրեց Վարդանը հետաքրքրուելով :

— Գիւղացիները ծիծաղեցին, հառաչեցին եւ ոչինչ չի պատասխանեցին: Մէկը նրանցից ասաց իր ընկերին՝ «այդ մարդը խենթ է»:

— Փառք Աստուծոյ, խենթը մենակ ես չեմ եղել, ասաց Վարդանը ծիծաղելով, — ես կարծում էի, մենակ ինձ են խենթ համարում : — Յետո՞յ :

— Յետոյ գիւղացիներից մէկը հրաւիրեց նրան մտնել իր հետ ղահուէտունը մի բաժակ սրճ խմելու : Նա ընդունեց հրաւէրը : Այնտեղ գտնւում էր բոլորովին հարբած մի բազմութիւն: Նա ինքը շատ փոքր խմեց, բայց վճարեց բոլորի համար: Այնտեղ եւս սկսեց քարոզները գիւղացու բարօրութեան մասին եւ սկսեց բացատրել նրա թշուառութեան պատճառները: Նա խօսում էր տաք եւ ոգեւորուած կերպով :

Ես առաջին անգամ զգում էի իմ մէջ, թէ ինչ մեծ ներգործութիւն ունի խօսքի ուժը: Բայց գիւղացիները արհամարհանքով լսում էին նրան :

Մէկը հարցրեց նրանցից, թէ «ի՞նչ պաշտօն, ի՞նչ աստիճան ունիս». երբ պատասխան ստացաւ, թէ ծառայութեան մէջ չէ գտնւում, խիստ լրբաբար ասաց նրան. «էլ ի՞նչ ես դուրս տալիս»...

— Այո, այդ հասարակութեան վրայ ազդելու համար պէտք է անպատճառ կամ մուտիր, կամ զայմագամ եւ կամ Թոմաս էֆէնտու նման մուլթէզիմ լինել: Հասարակ գիւղականը ի՞նչ նշանակութիւն ունի նրանց աչքում... խօսեց Վարդանը խորին սխրութեամբ: — Պատմիր, Հայրապետ, շատ հետաքրքիր է :

— Ես, շարունակեց Հայրապետը, բռնեցի նրա ձեռքից եւ համարեա զօրով դուրս բերեցի ղահուէտունից, վախենում էի որ անկարգութիւն կը պատահի: Դրսում նա ինձ ասաց. «այսպիսի տեղերում աւելի ճիշդ է ճանաչել ժողովուրդին. հարբած դրութեան մէջ նա բացում է իր սիրտը»... Մենք շարունակեցինք գնալ գիւղի միջով :

Նրա ուսից քարշ էր ընկած մի կաշեայ պայուսակ, որ լիքն էր զանազան փոքրիկ տետրակներով :

Նա այդ տետրակները բաժանում էր հանդիպած գիւղացիներին. ոմանք չէին ընդունում, ասելով, թէ կարդալ չը գիտեն, իսկ ոմանք ընդունում էին, որոնք նոյնպէս կարդալ չը գիտէին: Այս վերջինների մէկից հարցրի, թէ ի՞նչ պիտի անես որ առնում ես: Նա պատասխանեց. «Թուղթ է, կը տանեմ տանը պէտք կը գայ. մայրս բռնօթի (քթախոտ) կը փաթաթէ մէջը»:

Վարդանի դէմքը աւելի տխուր արտայայտութիւն ընդունեց, կարծես, մի ներքին ցաւ սկսեց տանջել նրան :

— Դու ունե՞ս այդ տետրակներից, հարցրեց նա :

— Ունեմ, երկու հատ ես վեր առայ :

Վարդանը թերթեց տետրակները, մի փոքր կարդաց, եւ ասաց վրդովուած ձայնով.

— Այսպիսի տետրակների տարածելը տգէտ ժողովուրդի մէջ յիմարութիւն է... — Յետոյ ո՞ւր գնաց նա :

— Ինձ հետ միասին դուրս եկաւ գիւղից, խնդրեց, որ ես նրան մենակ թողնեմ: Ես բաժանուեցայ: Նա բռնեց առաջին հանդիպած ճանապարհը եւ սկսեց դիմել դէպի մի ուրիշ գիւղ, որ հեռուից երեւում էր: Ես, երկար կանգնած նրա ետեւից նայում էի. նա այնպէս շտապում էր, կարծես այնտեղ սպասում էին նրան: Ես կարող եմ երդուել, որ նա ինքն էլ չը գիտէր, թէ ուր է գնում. անդադար մոլորւում էր, անդադար ճանապարհից դուրս էր գալիս :

Վերջին խօսքերը Հայրապետը արտասանեց փոքր ինչ ծաղրական կերպով :

— Նա, սիրելի Հայրապետ, ասաց Վարդանը, — ձեր ձորի ոլոր - մոլոր ճանապարհին կարող է ծանօթ չը լինել, բայց կեանքի ճանապարհի մէջ, հաւատացնում եմ քեզ, նա մի հմուտ ուղեցոյց է :

— Ես էլ մի այդպիսի բան նկատում եմ նրա մէջ, պատասխանեց Հայրապետը, զղջալով իր անտեղի ծաղրածութեան վրայ, — երեւում է որ շատ է կարդացել :

— Բացի կարդալը, նա խիստ բարի, ազնիւ մարդ է:

Հայրապետին այժմ շատ չէր հետաքրքրում անծանօթ երիտասարդը. նա աւելի էր ցանկանում խօսել իր քրոջ մասին: Սառայի պատմութիւնից յետոյ, թէ Վարդանը եւ Լալան սիրում են միմեանց, նա միշտ սպասում էր, թէ Վարդանը վերջապէս կը յայտնէ իր սէրը, որովհետեւ Հայրապետից աւելի մտերիմ մարդ չունէր նա այս տան մէջ: Բայց Վարդանը, այժմ կարծես մոռացել է Լալային, եւ լսելով Հայրապետի խօսքերը Պ. Դուկջեանի մասին, նա սաստիկ մտածմունքի մէջ ընկաւ: Նա վեր կացաւ, ուզում էր դուրս գալ օդայից :

— Ո՞ւր ես գնում, հարցրեց Հայրապետը :

— Գնում եմ պտռելու Պ. Դուկջեանին, ասաց նա, — դու իզուր բաց թողեցիր նրան, Հայրապետ, նա շատ անփորձ տղայ է:

Երկուսը միասին դուրս եկան օդայից :

— Անցնենք պարտէզով, ասաց Վարդանը, — քանի օր է չեմ տեսել ձիերին :

Նրանք սկսեցին դիմել դէպի պարտէզը: Բակում Վարդանը պատահեց Լալային, որ նստած պարտէզի միջով հոսող վտակի ափի մօտ, լուացում էր: Երեւի, նա էլ նոր էր վերադարձել քնից :

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63

(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 21 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3556 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ՁՈՒԼՈՒՄ «ԵԱՎԱՇ ԵԱՎԱՇ»

Թէքին Ալփի «Քէմալականութիւնը» ուրիշ լուսաբանութիւններ ալ կը պարունակէ ոչ-Թուրք փոքրամասնութեանց ձուլման մասին, որ հիմնական խնդիր մըն է նոր Թուրքիոյ համար:

Ինչպէս կը հաստատէր Թուրք հեղինակը ինք ալ, Իսմէթ Ինէօնիւ Լօզանի դաշնագիրը ստորագրած ատենէն, գիտէր իր ընելիքը: Գիտէր որ պիտի չգործադրէ փոքրամասնութեանց վերաբերեալ տրամադրութիւնները :

Արդարեւ, դաշնագրին վաւերացումէն անմիջապէս վերջը, Թուրք մամուլն ու մտաւորականութիւնը, ինչպէս եւ պաշտօնական շրջանակները գործի ձեռնարկեցին, համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը:

Անոնք հաւատաքննական, մաքիավէլեան դեր մը բռնեցին, որպէսզի ոչ-Թուրք փոքրամասնութիւնները վախնան եւ մեղայի գան, մտքէ չանցընեն որ եւ է դաշնագիր յիշեցնել կամ ապաւինիլ Ազգաժողովին պաշտպանութեան :

Առաջին անգամ Հրեաներն էին որ «ինքնաբերաբար» հրաժարեցան դաշնագրով հաստատուած իրաւունքներէն, եւ ապաւինեցան Էնկիւրիի բարեհաճութեան :

— «Մենք Թուրք ենք, աղաղակեցին անոնք բարձրաձայն, եւ ամէն իրաւունք ապահոված ըլլալով, պէտք չունինք օտարին պաշտպանութեան» :

— «Կեցցե՛ն Հրեաները», արձագանգեց Թուրք մամուլը ցնծագին, եւ իբրեւ օրինակ ներկայացուց միւս փոքրամասնութեանց, Հայերուն եւ Յոյներուն :

Այս վերջինները, որքան ալ դառնօրէն ճաշակած ըլլային Թըրքական խոստումներու «բարիքը», չէին կրնար տարբեր ճամբայ բռնել: Եւ խառնուեցան կարաւանին, որպէսզի ծուռ չնային օրուան իշխանութիւնը, որ իրենց խօսելու, քալելու ձեւերն անգամ քննութեան տակ առած էր :

Յոյները քիչ մը ուժ առին, երբ Վէնիզէլոս անձամբ Էնկիւրի այցելեց, 1930ին, բարեկամութեան եւ զինակցութեան դաշնագիր մը կնքելու համար Թուրքիոյ հետ :

Այսպէս կամ այնպէս, Թուրքերը քարը տեղը դրին, եւ այսօր հրապարակաւ կը պարծենան թէ փոքրամասնութիւնները իրենք «անվաւեր հռչակեցին Լօզանի դաշնագրին այդ գլուխը, իրենց համայնական խորհուրդներու ներկայացուցիչներուն կողմէ ստորագրուած յայտարարութիւններով» :

Բայց Էնկիւրի գոհ չէ այս հրաժարումէն: Ան աւելին կը պահանջէ,— Ձուլում: Թէքին Ալփն է որ կը բացատրէ.

— «Պէտք է խոստովանինք սակայն թէ տարրերու ձուլումը, որ նախատեսուած է հիմնական օրէնքով, տակաւին դուրս չէ ելած իր գաղափարական շրջանէն: Յոյները, Հայերը եւ Հրեաները, որոնք Թուրքեր են համաձայն հիմնական օրէնքին եւ քէմալականութեան գաղափարաբանական սկզբունքներուն, տակաւին այնպէս չեն իրականին մէջ: Այն ջրապահ որմերը՝ արգելակները որ զանոնք կը բաժնէին քէմալականութենէն առաջ, դեռ բոլորովին տապալած չեն» :

Թուրք հեղինակը նենգ խաղի մը դիմելով, կ'ուզէ այն տպաւորութիւնը ձգել թէ օտարները Թուրքիոյ համար թերութիւն մը կը նկատեն այս երկդիմի վիճակը : «Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ քէմալականութիւնը կը հանդուրժէ» այս կացութեան, սկզբունքի եւ իրականութեան այս հակասութեան :

— «Քէմալականութիւնը, որ արեւելեան Օսմանցին արեւմուտքցի Թուրքի մը վերածեց, ուրիշ լեզուով, ուրիշ հոգեբանութեամբ եւ ապրելու, խորհելու, գործելու տարբեր եղանակով մը, անկարո՞ղ էր ձուլելու քանի մը հարիւր հազար քաղաքացիներ, որոնք ուրիշ բան չեն ուզեր եթէ ոչ ապրիլ իրենց սեփական երկրին մէջ, նիւթական եւ բարոյական միեւնոյն պայմաններով ինչպէս իրենց մեծամասնութիւն կազմող հայրենակիցները» :

Մի՛ մեղադրէք, այս կացութեան պատասխանատուն Թուրքերը չեն, ոչ ալ փոքրամասնութիւնները, այլ՝ պարզապէս Լօզանի դաշնագիրը, փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան վերաբերեալ յօդուածներով, «անոր շուքով»: Եւ քէմալականութիւնը, որ այնքան յանդուգն է ուրիշ պարագաներու մէջ, որ գրչի մէկ հարուածով յեղափոխութիւններ կը կատարէ, կը վարանի՛ այս կէտին մէջ: Չուզե՛ր բռնութեան դիմել .

— «Բայց, փոքրամասնութեանց այս հարցին մէջ, թուրք պետութիւնը չի կրնար գործադրել ոչ օրէնքը, ոչ իր վարիչներուն հեղինակութիւնը, ոչ ալ որ եւ է ճնշիչ կամ կրթիչ միջոց:

Բռնի հարկադրել Յոյն մը, Հայ մը կամ Հրեայ մը որ Թուրք ըլլայ, պիտի նշանակէր բռնաբարել միջազգային կանոններն ու օրէնքները » :

Ահա թէ ո՛րքան փափկասիրտ է եւ պարկեշտ՝ քէմալականութիւնը... Բայց, այս դժուարութիւնն ալ պիտի հարթուի, ուշ-կանուխ :

— «Ինչպէս ըսինք, մէկ-երկու սերունդ բաւական են, որպէսզի փոքրամասնութեանց թրքացումը սկզբունքի շրջանէն անցնի կենդանի իրականութեան շրջանը » :

Օրուան իրականութիւնն ալ այդ կ'ապացուցանէ, բազմաթիւ հրահանգներով, որ կը տեղան ոչ-Թուրք համայնքներու գլխուն: Ծանօթ է որ անոնք նորէն դարձած են հօտ եւ հօվիւ, բայց, իրենց ազգային հաստատութեանց բոլոր բանալիները, եկամուտի բոլոր աղբիւրները, ամբողջ դեկավարութիւնը եւ տնտեսութիւնը յանձնելով քէմալապետութեան :

Եավաշ-եավաշ, *բայց անսասան դէպի հիմնական նպատակը:*

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԵԾԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ԱՆԵԼԻ ՄԱՏՆՈՒԵՑԱՆ

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա իրար կը փնտռեն

Երեքշաբթի օր նորէն անելի մատնուեցաւ Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը, աւելի մթագնելով քաղաքական հորիզոնը: Եւ ժողովը յետաձգուեցաւ յաջորդ օրուան (երէկ) :

Ահա ճիշդ մէկ տարի է որ ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը ձախողումէ ձախողում կը գլորի: Քսանեւօթը պետութիւններ կը մասնակցին յանձնաժողովին, բայց անոր գլխաւոր անդամները կը շարունակեն իրենց ուզած եղանակով շարժիլ, գործնապէս միջամտելով Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին :

Ինչպէս յայտնի է, Անգլիա եւ Ֆրանսա հաւաքական ծրագիր մը ներկայացուցած են, պահանջելով անմիջապէս ետ կանչել օտար կամաւորները, այլապէս իրենք զիրենք ազատ պիտի զգան անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու :

Երեքշաբթի օրուան ժողովին մէջ, որուն կը նախագահէր Պ. Իտըն, երկու պետութեանց ներկայացուցիչները առաջարկեցին կամաւորները ետ կանչել համեմատական չափով : Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները պահանջեցին նախ ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը, յետոյ հաւասար թիւով կամաւորներ ետ կանչել երկու ճակատներէն: Խ. Միութեան ներկայացուցիչը պահանջեց նախ ետ կանչել բոլոր օտար կամաւորները, յետոյ քննել պատերազմիկներու խնդիրը :

Անգլեւֆրանսական սպառնալիքին առջեւ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները ազդարարեցին թէ իրենք ալ պիտի վերստանան «իրենց գործելու ազատութիւնը» : Կատարեալ անել:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը անձամբ նախագահելով նիստին, կը յուսար աւելի մեծ ազդեցութիւն գործել. բայց իր հմայքն ալ չօգնեց համաձայնութիւն գոյացնելու: Երբ ժողովը յետաձգուեցաւ, Պ. Իտըն նոյնքան յուսախաբ եղած էր, որքան բուն նախագահը, լորտ Փլիմութ :

Ժողովի ընթացքին, Պ. Իտըն բացատրեց թէ ճամբան փակուած է եւ կը հարկադրէ «կամաց քալել»: Բայց ոչ ոք տրամադիր կ'երեւար տեղի տալու : Առաջին խօսքը առաւ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը, Պ. Մայսքի, մէկ անգամէն մերժելով անգլեւֆրանսական ծրագիրը, ինչ որ մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց մասնաւորապէս Ֆրանսայի: Խորհրդային դեսպանին կարծիքով, անօգուտ է կամաւորներու մասնակի յետս կոչումը: Եւ յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը բոլորովին հակառակ է պատերազմիկի նուազագոյն հանգամանք տալու Զօր. Ֆրանքոյի, ցորչափ ամբողջովին ետ կանչուած չեն բոլոր օտար կամաւորները :

Կոմս Կրանտի, իտալական դեսպանը, մանրամասնօրէն վերլուծեց ֆրանսական ծրագիրը, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ Մուսոլինի այս անգամ աւելի տրամադիր է կամաւորները ետ կանչելու, քան անցեալ յուլիսին: Այս առթիւ, դեսպանը դիտել տուաւ թէ ֆրանսական ծրագիրը վերաքննուած եւ սրբագրուած տպագրութիւնն է անցեալ յուլիսի անգլիական ծրագրին: Եւ առաջարկեց նախ ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը:

Գերմանական դեսպանը, Ֆօն Ռիպպէնթրոփ օգնականով Պերլին գացած ըլլալով, գործակատարը խօսեցաւ եւ պարզապէս յայտնեց թէ իր կառավարութիւնը համաձայն է Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ: Պելժիոյ, Շուէտի եւ Չեխոսլովաքիոյ ներկայացուցիչները հաւանութիւն յայտնեցին ֆրանսական ծրագրին:

Ժողովին յետաձգումէն վերջը, Պ. Իտըն տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին հետ, եւ ապա խորհրդակցութեան հրաւիրեց արտաքին Նախարարութեան մասնագէտները: Ֆրանսայի արտաքին նախարարն ալ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի անգլիական դեսպանին հետ:

Երէկ մինչեւ ուշ ատեն անհամբերութեամբ կը սպասուէր ժողովի ելքին:

30 հոգի եւս գնդակահարուեցան

»»»» o ««««

Մոսկուայէն կը հեռագրեն հոկտեմբեր 19 թուականով.—

Սվոպոտնիի մէջ գնդակահարուեցան 24 ամբաստանեալներ, իբրեւ «ճափոն-Թրոցքիական լրտեսներ եւ խափանարարներ»: Չորս հոգի գնդակահարուեցան Լէնինկրատի մէջ, իբրեւ հողագործական խորտակիչներ, իսկ երկու հոգի ալ՝ Արխանկէլի մէջ:

Իտալիա ոտքի՞ պիտի հանէ Ափրիկեի Իսլամները

Լոնտոնի «Նիւզ Քրոնիքլ» թերթը չնդալից յայտնութիւններ կը հրատարակէ Իտալիոյ գաղտնի ծրագիրներու մասին: Յօդուածագիրը հիմնուելով «բացառապէս լաւատեղեակ» աղբիւրներու վրայ, կ'ըսէ թէ Իտալիոյ մամուլի եւ քարոզութեանց նախարարը 300 թարգմանիչներ կը գործածէ, գրութիւններ խմբագրելու համար Ափրիկէի 28 գաւառաբարբառներով: Կառավարութեան ուշադրութիւնը մասնաւորապէս կեդրոնացած է Ափրիկէի Իսլամներուն վրայ: Այս նպատակով, իսլամական մեծ համալսարան մը պիտի հաստատուի Հարրարի մէջ (Եթովպիա): Այս հաստատութեան ձայնասփիւռը պիտի կապուի Պարիի կայանին հետ: Իտալական գործակալներ քարոզութիւն կը կատարեն նաեւ Սուտանի եւ անգլիական ուրիշ գաղթավայրերու բնիկներուն մէջ, աւետելով թէ իտալական կայսրութեան սեւ բանակը պիտի փրկէ զիրենք: Աշխատանքներ կը կատարուին նաեւ ֆրանսական գաղթավայրերու մէջ: Պատերազմի մը պարագային, Եթովպիոյ բանակին առաջին գործը պիտի ըլլայ գրաւել Ճիպութին, միացնելու համար Էրիթրէան եւ Սոմալին: Այս քարոզչական աշխատանքին հետ զուգընթաց կ'երթայ զինուորական կազմակերպութիւնը : Իտալական իշխանութիւնները ծրագիր մը մշակած են, որուն համաձայն 3.500.000 հոգիէ բաղկացած բանակ մը պիտի կազմուի հինգ տարիէն, 300.000ը գործօն ծառայութեան սահմանուած: Այս բանակին պահեստները մարզանք պիտի կատարեն շաբաթը մէկ անգամ :

**** Իտալական կառավարութիւնը գաղթային երեք վարչութիւններ հաստատեց Եթովպիոյ համար: Այս առթիւ որոշուած է քաղաքապահ բանակ մը կազմել կամաւորներէ, Եթովպիոյ ապահովութեան համար: Պիտի զինուորագրուին գաղթավայրին բոլոր Իտալացիները: Մէկ քաղաքապահ լեգէոն պիտի հաստատուի նոր կայսրութեան իւրաքանչիւր նահանգին մէջ: Այժմ 80.000 աշխատաւորներ կը գտնուին Եթովպիոյ մէջ:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՈՒՆԿ ԵՒ «ՄԱՆԹԱՐ»

Ահա քանի տարի է որ պատմութիւններ կը կարդանք թունաւոր սունկերու մասին :

— Ամբողջ ընտանիք մը հիւանդ անկողին ինկաւ, թունաւոր սունկ կերած ըլլալով:

— Նպարավաճառ մը ձերբակալուեցաւ, թունաւոր սունկ ծախած ըլլալով :

Անցեալ տարի էր, Հայ մը մեռաւ Վալանսի մէջ, նոյն պատճառով :

Տակաւին առջի օր Վիէնի մեր թղթակիցը կը հաղորդէր վեց տարեկան Հայ մանուկի մը մահը :

Հայրը դաշտէն սունկ ժողվելով կը բերէ տուն, կ'եփեն, կ'ուտեն եւ կը թունաւորուին: Տղան կը մեռնի, միւսներն ալ անկողին կ'իյնան :

Սունկէն բաժին հանուած կ'ըլլայ ուրիշ ընտանիքի մը, որ նոյնպէս կը թունաւորուի :

Երէկ թերթերը կը հաղորդէին թունաւորման ուրիշ դէպք մը, Պիարիցի մէջ:

Եւ այսպէս ամէն օր :

Ու կը հարցնեմ ինքնիրենս.—

Տեղացիները շատոնց վարժուած են սունկին, ինչպէս խղունջին, գորտին, կրիային եւ ուրիշ զարմանազան ուտելիքներու :

Իսկ մերիննե՞րը : Ե՞րբ սորվեցան սունկ ուտել: Եւ ի՞նչպէս այդքան ահայ մանուկի մը մահը :

Մեր աշխարհին մէջ, ուրիշ իմաստ ունէր սունկը: Եւ ի՜նչ *մանթար*ներ կը տեղային մեր գլխուն, ներսէն թէ դուրսէն :

Տասնհինգ տարուան մէջ, փոխաբերականը դարձաւ իրական :

Մարդիկ առաջ կ'աշխատէին *մանթար*ներ քշել: Հիմա ծախու կ'առնեն սունկը կամ անձամբ կը ժողվեն, կ'եփեն եւ իրարու կը հրամցնեն, իբրեւ պատուական ճաշ: Իբրեւ մեծարա՜նք:

Ա՜յ աղբրտիք, ալ ուտելիք չմնա՞ց:

Եթէ նոր բաներ սորվիլ կ'ուզէք, սունկ ուտե՞լը մնաց :

Ինչե՜ր կան սորվելիք, մինչեւ սունկ ուտելը :

Մէկ «հանեցէք», «շնորհակալ եմ»ը դժուար կ'արտասանէք, որ եւ է ծառայութեան առթեն: Իսկ պատառաքաղ, դանակ իրար կը խառնէք, սունկ, խղունջ եւ դեռ չեմ գիտեր ի՜նչ բոյսեր կամ *ճանճավար*ներ նաշակելու համար :

Վնասակար, նոյնիսկ մահացու ուտելիքներն ալ խրատ չեն ըլլար :

Կա՞յ մեզի ծանօթ ուտելիք մը որ չգտնուի այս երկրին մէջ :

Աշխա՞րհ կը փլի, եթէ սունկն ալ պակաս ըլլայ մեր սեղանէն :

Հրաժարելով սունկէն, թերեւս աստիճանաբար կը վարժուինք զգուշանալ նաեւ *մանթար*ներէն, որոնք այնքան բազմաթիւ են այս աշխարհին մէջ, — քաղաքակի՜րթ Եւրոպա ...

Մասնագէտ մը չեմ, բայց կը կարծեմ թէ սունկը անզգալաբար *մանթար*ի հոգեբանութիւն մը կը ստեղծէ, ամէնէն նշմարտախօս մարդուն մէջ ալ: Թունաւորումն ալ՝ ուրիշ փորձանք :

ՎԱՀԷ

1,380,000,000 ֆրանք յաւելում պետական պաշտօնեաներու համար

—— • ——

Նախարարական խորհուրդը որոշեց 1.380.000.000 ֆրանքի վարկ մը խնդրել խորհրդարանէն, յօհացում տալու համար պետական պաշտօնեաներուն: Այս գումարէն աւելի քան մէկ միլիոն պիտի յատկացուի գործօն եւ հանգստեան կոչուած պաշտօնեաներու, իբրեւ տարեկան միօրինակ եւ մասնաւոր փոխարինութիւն ապրուստի սղութեան համար (800 ֆրանք) : Միեւնոյն ատեն հարիւրէն 10 պիտի աւելցուի բնակութեան համար սահմանուած վարկը: Պատերազմի մեծ վիրաւորներուն համար ալ յաւելում պիտի ըլլայ 300 — 350 միլիոն ֆր. : Յաւելումները պիտի ըլլան նոյեմբեր 15էն սկսեալ :

Պետական պաշտօնեաներու դաշնակցութիւնը այս որոշումը լսելէ վերջ, անմիջապէս նիստ գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց, որ անբաւարար կը հռչակէ այս յաւելումները: Իրենց հաշիւներուն համաձայն, յաւելումը հազիւ ամսական 100 ֆրանք պիտի ըլլայ մեծ քաղաքներու պաշտօնեաներուն համար, 66 ֆրանք՝ ուրիշներու համար, իսկ 50 ֆրանք՝ հանգստեան կոչուած պաշտօնեաներու համար :

ԱՆՕՐԻՆԱԿ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ անգլիական ջոկատ մը ուժանակներով օդը հանեց երեք տուներ՝ Տամարիայի մէջ, ուր ըմբոստները պահականոցը կոխելով, գրաւեր էին ոստիկաններուն զէնքերը:

Լիտտայի մէջ բնակիչները հրաման ստացան իրենց տուներուն մէջ մնալ ամէն օր 22 ժամ : Միայն երկու ժամ շնորհուած է, առտնին պէտքերու համար : Այս պաշարումը պիտի տեւէ մինչեւ որ վճարուի համայնքին վրայ դրուած հաւաքական տուգանքը, 5000 անգլ. ոսկի :

Երուսաղէմի մէջ ալ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, ապահովութեան համար: Երկաթեայ մեծ դուներ ապսպրուած են, ամրապէս փակելու համար Երուսաղէմի միջնաբերդին հինգ դուները :

**** Վերջին լուրերու համաձայն, յարձակումները կը շարունակուին միշտ: Կառախումբ մը, որ Հայֆա կ'երթար, հազիւ ազատեցաւ ահռելի աղէտէ մը: Ական մը դրուած էր գիծին վրայ :*

Գերմանիոյ զայրոյթը Չեխերուն դէմ

—o—

Գերմանական մամուլը կը շարունակէ կրակ տեղալ Չեխերուն վրայ, իբրեւ հետեւանք գերման քաղաքացիներու ձերբակալման: Բոլորն ալ կը գրեն թէ Գերմանիոյ համբերութիւնը սպառած է, թէ կայծ մը բաւական է վառելու ըմբոստութեան կրակը: Այս առթիւ կըմեղադրեն արեւմտեան պետութիւնները որ չեխական հանրապետութիւն մը ստեղծեցին եւ իրենց հովանաւորութեան տակ է այդ պետութիւնը ի գործ կը դնէ իր «բարբարոս իշխանութիւնը»: Կիսապաշտօնական օրկան մը դիտել կու տայ թէ Չեխոսլովաքիոյ հակագերման գործունէութիւնը կը քաջալերուի Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան կողմէ : Հիթլէրական կուսակցութեան օրկանը կը գրէ թէ «70 միլիոննոց ժողովուրդ մը չի կրնար հանդուրժել որ 6ուկէս միլիոննոց ժողովուրդ մը ապրելու իրաւունքէն զրկէ գերման քաղաքացիները » :

Չեխոսլովաքիոյ գերմանական կուսակցութեան նախագահը բաց նամակ մը ուղղեց հանրապետութեան նախագահին, ապօրինութիւններ վերագրելով չեխական իշխանութեանց : Այս վերջինները դիտել կու տան թէ կարելի էր ունկնդրութիւն խնդրել նախագահէն, ինչպէս ուրիշ ո եւ է քաղաքացի :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓԱՐԻԶԻՆ

Փարի՛զ, Փարի՛զ...

Քաղաք մը, որուն անունը առնուածըն չորս դարէ ի վեր ամբողջ սերունդներ արտասաներ են ակնածանքով եւ անգամ մը զայն տեսնելու տենչով: Երկու հազար տարուան քաղաք մը, որուն ամէն մէկ անկիւնը քարացած, արձանացած պատմութիւն է: Գրագէտներ ու փիլիսոփաներ, արուեստագէտներ ու գիտնականներ ապրեր են հոն յեղաշրջելով անցեալը, ստեղծելով միտքի եւ բազուկի հրաշակերտներ: Ապրեր են թագաւորներ՝ նշանաւոր իրենց պատերազմներով եւ ինքնավստահ փառասիրութեամբ կամ ցեղխ ու մեղկ կեանքով: Ուրիշներ բարի եւ առաքինի, ինչպէս Լուդովիկոս ԺԶ. որ 1793ին՝ յեղափոխութեան վերի վայրումներուն մէջ, քաւեց իր նախորդներու մեղքերը: Այստեղ է իշխեր Նափոլէոն - Պոնափարթը եւ հոսկէ է որ վեհաժողովներու եւ դաշնագրերու շարան մը անցեր է պատմութեան:

Փարի՛զ, Փարի՛զ...

Երազ քաղաք մը կեանքի հաճոյքներու ծարաւի երիտասարդներու եւ ծերերու, որոնք ովկէաններ ու երկրամասեր կ'անցնին, գալու եւ հոն վատնելու տարիներու իրենց վաստակըդիչերային թեթեւ խրախճանքի մէջ:

Փարի՛զ, Փարի՛զ...

Աղբիւրը նաեւ ուսման եւ յառաջդիմութեան, արուեստի եւ քաղաքակրթութեան:

Ես ալ ճամբորդ մը շատերու պէս, կը դիմեմ դէպի «Լոյս Քաղաքը» միջազգային ցուցահանդէսին առիթով:

Բայց Փարիզը ինծի համար երկու տեսակ դէմք ունի՝ ֆրանսական եւ հայկական: Ու քանի շոգեկառքը իր միօրինակ վազքով կը մօտեցնէ զիս անոր, այնքան աւելի կ'ուրախանամ որ պիտի տեսնեմ Հայկական Փարիզն ալ: Ան որ հեռու ապրած է հայկական հոծ հաւաքականութենէ եւ սակայն սիրտը եղած է անոր հետ, չունի աւելի մեծ հաճոյք, քան զգալ ինքզինքը զանգուածին մէջ:

Կարճ է ժամանակս, աւելի կարճ քան որ եւ է ճամբորդի, քանի որ ես երկու Փարիզներ կ'ուզեմ տեսնել:

Փարիզը իր շրջակայքով կը հաշուէ աւելի քան 18000 հայութիւն, որ հաստատուեցաւ մասնաւորապէս 1922 — 1923ին, երբ Քէմալականները յաղթելով Յոյներուն եւ վերստանալով Պոլիսն ու Թրակիան, արտաղաղթի մատնեցին Մեծ Եղեռնէն վերապրող Հայերը: Փարիզի գաղութը կարելի է համարել մեծ համախմբում մը, որուն կը մասնակցին կովկասեան Հայաստանէն մինչեւ Կիլիկիա, Վասպուրականէն մինչեւ Թրակիա տարածուած հայկական համայնքները: Գաղթականութեան առաջին տարիներու յարաճուն տեղափոխութիւնները կանգ առած են եւ մեր հայրենակիցները կարծես թէ «տեղացի» դարձած են, թէեւ պետական - օրինական տեսակէտով մեծամասնութեան դիրքը դեռ անորոշ է: Ազգային կեանքը հետզհետէ որոշ ձեւաւորում ստացած է եւ ազգային նշանակութիւն ունեցող հաստատութիւններ չեն պակսիր:

×

Առաջին այցելութիւնս կուտամ «Յառաջ»ին: Հազիւ երեք ժամ է որ հասած եմ եւ արագընթաց գետնուղիով կը ճեղքեմ Փարիզը: Ծոխ փողոցներէն շատ հեռու, ինքնաշարժներու աղմուկէն եւ հոտէն պահպանուած նեղ փողոց մըն է Ռիւ Տամէմը: Խմբագրատան տակը փեղկերը գոցուած խանութի մը կը նմանի: Կը կարդամ որ մուտքը քովէն է: Տպագրական մեքենան կը գործէ: Աշխատողները երեք թէ չորս հոգի են: Կը հարցնեմ թէ ուր է խմբագրին սենեակը: — Սա սանդուխէն վեր: Վերը՝ այն դուռնէն ուրկէ հայերէն խօսակցութեան ձայն կուգայ: Կը մտնեմ ներսով ծանօթ՝ կը ծանօթանանք սենեակ մըն է, որուն երկու հակառակ անկիւնները մէկ մէկ գրասեղան խմբագիրներուն համար: Երեք ուրիշ Հայեր կը խօսակցին: Կը բարեւեմ՝ «կեցցէ հայ ցեղը» ու կը մօտենամ Շաւարշ Նարդունիին, որուն մեծ գլուխը զիս չի խաբեր: Միւս սեղանէն «մեծ» Շաւարշը կուգայ եւ գրութիւններով ծանօթ՝ կը ծանօթանանք անձնապէս: Միւս ներկաներէն մէկը Ամերիկայէն եկած հայրենակից մըն է: Զէ հասներ «Յառաջ»ի խմբագրատան եւ կը բաղդատէ «Հայրենիք»ի խմբագրատան հետ: Շաւարշ Միսաքեան կ'ըսէ թէ «Հայրենիք»ին հետ բաղդատելով՝ մենք դեռ շատ նոր ենք, դեռ գաղթական ենք, իսկ «Հայրենիք» քառսուն տարեկան: Ես յոյս ունիմ որ «Յառաջ» շուտով պիտի ունենայ իր աւելի գեղեցիկ խմբագրատունը, որուն արժանի է անկասկած:

×

Գետնուղին զիս շուտով կը հասցնէ Հրանդ - Սամուէլին: Կարդացած եմ իր յօդուածները եւ խմբագրականները, պէտք է տեսնեմ «Եւրոպայի ամէնէն ճոխ հայ գրավաճառատունը»:

Ռիւ Մէօսիէօ լը Փրէնսը նեղ ու զառ ի վեր փողոց մըն է: Կարծես տուները վրադ պիտի փլին: Քանի մը ֆրանսական գրավաճառներ ալ կան հոն: Կը խորհիմ որ գրավաճառները միշտ զառ ի վեր տեղերը կը մնան: Պոլիս ալ այդպէս էր: Երբ Ջաքմաքճըլարը առանց ոտքդ կոտրելու ելլէիր, պէտք էլ որ փառք տայիր Աստուծոյ:

Կը մտնեմ խանութէն ներս: Ձախ սեղանին վրայ դիզուած գրքերուն ետին կորսուեր են երկու հոգի: Ճակատի սեղանին ետին կեցած է ակնացաւոր միջահասակ մարդ մը՝ Հրանդ Սամուէլը, իսկ մէջտեղը նստած են երեք տիկիններ եւ երկու այրեր. (կատարեալ հայկական ժողով մը, խելոյն նախագահ մը եւ քարտուղար մը ըն-րենք...): Խօսակցութենէն յայտնի կ'ըլլայ որ հայրենակիցները Պաղտատէն կուգան եւ տիկինը, որուն հետ կը խօսիմ՝ իմ դպրոցական մէկ ընկերոջս քոյրն է... Հեռու չենք եղեր ընկերոջս հետ իրարմէ մէկը Պաղտատ, միւսը Պերլին...

Մինչ մենք այսպէս կը խօսակցինք, հայ երիտասարդներ, աշխատաւորներ, կուգան ներս հապճեպով, «Յառաջ» մը կը գնեն ու կ'երթան: «Յառաջ»ը Փարիզի մեծ լաբիւրինթոսին մէջ կորսուող Հայերը իրար կը կապէ, իրարու հաղորդակից կ'ընէ: Հայ գիրը յոյս եւ լոյս կուտայ անպաշտպան ու վտարանդի հայորդիներուն: Որքան աւելի տարածուին հայ գիրն ու գիրքը տարագիր հայութեան մէջ, այնքան աւելի մեծ չափերով երեւան գալ պահպանման գործին մէջ: Գրատան ներսը թէ դուրսը սակայն փոշիներու տակ ծածկուած կարգ - կարգ դէզերով գրքեր կան... Արդէն քիչ հրատարակութիւններ կ'ըլլան, իսկ անոնք ալ չեն ծախուիր... Այսպէ՞ս է որ պիտի ապացուցանենք թէ մշակոյթով բարձր ժողովուրդ մըն ենք:

×

Փարիզ գալ ու չերթալ հերոս Անդրանիկի գերեզմանը, այն Անդրանիկին, զոր տեսայ ես մանկութեանս, իր ձին հեծած, հայ կամաւորական գունդով, պուլկարական բանակին հետ Ռոտոսթօ մտած ատեն, այն Անդրանիկին, որուն զինուորները «Մահ կամ ազատութիւն» վերտառութեամբ դրօշ բարձրացուցած էին թշնամիին առջեւ եւ յաղթած: Չերթալ, չայցելել քաջ Անդրանիկի գերեզմանը, ապերախտութիւն մը պիտի ըլլար հանդէպ հայ զինուորին: Դեռ ականջիս կը հնչէ երգը Անդրանիկի կամաւորներուն, որոնք լիաթոք կը հնչեցնէին հայկական Թաղէն անցած ատեն.—

Հայ եղբայրներ, դէ՛հ գունդ ի գունդ,
Արեան դաշտը մենք նետուինք...
...Մեր արիւնով, մեր արիւնով
Ճամբայ բանանք, հա՛յ եղբարք...

... Եւ հիմա, գերման ընկերներուս հետ միասին կ'երթանք Փէռ Լաշէզի գերեզմաննոցը փունջ մը ծաղիկ հայ հերոսին եւ զօրավարին գերեզմանին վրայ դնելու:

Գերեզմաննոցի դռնապանին կը հարցնեմ:

— Ժէնէրալ Անդրանի՛կ, Անդրանի՛կ, ա՛, քանի մը օր առաջ տարեդա՞րձ մը կար:

— Այո:

Կը նայի իր տետրակին մէջ եւ չի գտներ, բայց յիշողութիւնով 93րդ թէ 94րդ թաղը պէտք է ըլլայ, կ'ըսէ. մենք կ'ուղղուինք դէպի հոն: Ուրիշ պաշտօնեայ մը կ'առաջնորդէ մեզ կէս ճամբէն եւ ցոյց կուտայ երեք պարզունակ գերեզմաններ:

— Ճիշդ չէ, կ'ըսեմ, պէտք է փայտէ խաչ մը ըլլայ հայերէն գրերով:

Վայրկեան մը շուարած կը մնամ մեռելներու այս պարտէզին մէջ: Կը քալեմ թաղէն ներս եւ աջ կողմս... երրայերէն գրուած դամբաններ: Պաշտօնեան ալ հետս կը փնտռէ: Բայց ահա կը տեսնեմ Մեսրոպեան տառերը: Մեծ պսակ մը ծածկեր է խաչը: Կան նաեւ երկու ուրիշ պսակներ, իսկ գերմանացի ընկերներս դրան հոն, պսակին քով, թաղարներ, երբ հողը քիչ մը քրքրեցին:

Ով քաջարի հայ զինուոր, դուն որ մեր նորագոյն պատմութեան հերոսներէն ամէնէն կարկառուն հանդիսացար, դուն որ հայկական ռազմունակ ոգին ցոյց տուիր Պալքաններէն Կովկաս եւ մինչեւ Սասուն, այսօր հոս, օտար հողի մէջ կը հանգչիս անշուք գերեզմանի մը տակ: «Գործս կէս մնաց» — ըսեր են վերջին անգամ, եւ այդ խօսքը ահա դարձած է արդէն պատգամ մը ապատառենչ եւ հայրենադարձ նոր սերունդին համար: Հանգիստ ոսկորներուդ:

Ֆրանսաբնակ հայ եղբայրներ, ըլլան տասը տարի է անցեր եւ ձեր 70000նոց գաղութը չէ կրցեր հաւաքել 40000 ֆրանք, յուշարձանի մը համար, նուիրուած հայ հերոսին ու զօրավարին: Անհետ մոռցուելու դատապարտուած են այն ժողովուրդները, որոնք չեն գիտեր յարգել իրենց մեծ զաւակները, անզուգական զաւակները: Իսկ հայ ժողովուրդը, որ չուզեր յաւիտեան գաղթական մնալ, այլ ընդհակառակն միջնաբար մը կը նկատէ այսօրուան ցիր ու ցան վիճակը, պէտք ունի յուսատու փարոսներու, որոնք յանձին իր քաջ զաւակներուն ամէն օր նոր ուժ, նոր եռանդ կը սփռեն ու կը ներշնչեն թուլացող սերունդներուն: Ահա Անդրանիկը, մէկը այդ յուսատու փարոսներէն, որ իր գերեզմանէն իսկ իր մեզի կտակած գործը կը յիշեցնէ — «Գործս կէս մնաց»:

«Յուշարձանի յանձնախումբը» ամէն քաջալերանքի արժանի է: Կը մաղթեմ որ եկող տարի արդէն կանգնած ըլլայ յուշարձանը որ պատիւ պիտի բերէ ոչ միայն Ֆրանսայի հայ գաղութին, այլեւ ամբողջ հայ ժողովուրդին:

ՏԻՐԱՆ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՍՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԽԱՌՆԱՐԱՆԻՆ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նոր միւֆթիին առաջին գործը եղաւ, եւ անմիջապէս, իր դիրքը կրօնականէն տարածել նաեւ քաղաքական սահմանին վրայ: Հին աւանդութեան մը համաձայն, որուն օրինական հիմը սակայն վիճելի է, Միւֆթին միեւնոյն ժամանակ նախագահը կ'ըլլար Մահմետական Բարձրագոյն Խորհուրդին: Հաճի Էմին սկսաւ, առանց ժամանակ կորսնցնելու, իր դուռ կրօնական պաշտօնը քաղաքական օժախի մը վերածել: Իր նպատակին հետապնդումին մէջ ոչ միայն կրնար կրթնիլ նոյն Խորհուրդին բարոյական մեծ հեղինակութեան եւ անոր պաշտօնէութեան վարժ ու փորձուած հնարքներուն, այլ նաեւ սկսաւ բացարձակօրէն գործածել իր միւֆթիական իրաւունքը, իր ուզածին պէս անուանելով մահմետական կրօնքին դատաւորները եւ Շէրիաթի միւս պաշտօնակալները եւ հրաժարեցնելով: Իբրեւ Խորհուրդին նախագահ իրեն տրամադրուած էին ահագին գումարներ, որոնց վրայ բրիտանական կառավարութիւնը որ եւ է հակակշիռ չունէր: Ինք կը տրամադրէր նաեւ կրօնական հիմնադրամները, որոնք վերջերը տարեկան 67000 սթերլինի հասած էին, եւ ամէն տարի որբերու անունով հաւաքուած գումարը, 50 հազար սթերլին: Ապացոյցներ անպակաս էին, թէ Միւֆթին այս գումարները կը գործածէր իբրեւ կռիւի հիմնադրամ:

Զարմանալի վարպետութեամբ եւ փորձ տակտիկութեամբ Միւֆթին գիտէր իր դիրքը ամուր պահել միշտ: Եթէ հրէական յաւակնութիւններուն գոհացում տրուէր Անգլիոյ կողմէ — կը մտածէր միւֆթին — իր երկարաշունչ ծրագիրները յօդս պիտի ցնդէին, ուստի հետզհետէ բուռն թափ մը տուաւ իր ծայրայեղ քաղաքականութեան: Այլեւս գաղտնիք չէր բնաւ, թէ Պաղեստինի շուրջ հիւսուած քարոզութեան ոստայնին բոլոր թելերը վերջ ի վերջոյ կը յանգէին Հաճի Էմինի ձեռքին մէջ: 1931ին միջազգային մահմետական համաժողովին գումարումը Երուսաղէմ ալ աւելի զօրացուց իր ազդեցութիւնը: Երբ վերջապէս 1934ին քաշուեցաւ Երուսաղէմի չափաւորական քաղաքապետ Րաղըբ պէյ Նաշաշիպի եւ անոր յաջորդեց իր բարեկամ Տօքթ. Խալիտի, արդէն Հաճի Էմին իր ձեռքին մէջ կեդրոնացուցած էր Արաբական Պաղեստինի կրօնական ու աշխարհական իշխանութեան ղեկը: Նախորդ տարի մեծ գործադուլի միջոցին Արաբական Բարձր Կոմիտէի մը ընտրութիւնը, որուն նախագահը եղաւ ինք, քաղաքական մեքենային կազմը իրեն յանձնեց, եւ կը յուսար սատով հասնիլ իր յանդուգն նպատակներուն:

×

Արմատական պարագլուխներուն համար դժուար չէր հրահրել Արաբ բնակչութեան աճեցուն ազգայնականութիւնը: Այսպիսի քարոզութիւններով կազմուեցաւ ահաբեկչական պայքար մը, ոչ միայն ուղղուած՝ Հրեաներուն եւ բրիտանական վարչութեան դէմ, այլ նաեւ արաբական չափաւոր շրջանակներուն դէմ: Հաշտութեան եւ համերաշխութեան կողմնակիցները իրենց կարգին համախմբուեցան, առանց նոյնիսկ սարսափելու թէ կը սպաննուին կամ նեղը կը դրուին: Ժամանակէ մը ի վեր ո եւ է տարակոյս չկայ, թէ Միւֆթիին եւ իր արբանեակներուն գործունէութիւնը ոչ միայն կը վտանգէր հրէական վերաշինութեան գործը, այլեւ ամբողջ բրիտանական ազդեցութիւնն ու դիրքը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Արդէն պայքարը կասկածելի արձագանգներ կը գտնէր արաբական անկախ Պետութիւններուն մէջ: Կասկածներ կային որ քայքայումի այս գործը երրորդներու կողմէ կը քաջալերուէր: Սուրիոյ եւ Իրաքի մէջ Միւֆթիին քարոզիչները խտրութիւն չէին դներ իրենց միջոցներուն մէջ: Այսպէս անոնք տարածայնեցին, թէ հրէական ծրագրուած Պետութիւնը նպատակ ունի տասնըհօթը միլիոն Հրեաներով յարձակում մը կազմակերպել պատեհ առիթով Պաղեստինի, Սուրիոյ եւ Իրաքի հինգէն վեց միլիոն Արաբներուն վրայ: Դիւրին է ըմբռնել, թէ այս տեսական տարաձայնութիւնները ինչ ազդեցութիւն կրնան գործել մանաւանդ արաբական անգիր ու անուսումն տարրերուն վրայ: Միւֆթիին դիկտատորական խանդավառութիւնը Պաղեստինի սահմաններէն դուրս կը խոյանար: Սեպտեմբեր 8ին Սուրիոյ Պլուտան կեդրոնին մէջ գումարուած համարաբական համաժողովը բարձրաբարբառ կը վկայէ այս իրողութեան: Հոն յայտնի եղեր է որ Միւֆթիին արբանեակներուն նպատակն է Պաղեստինի, Անդրյորդանանի, Սուրիոյ եւ Իրաքի միացումով հիմնել արաբական մեծ կայսրութիւն մը: Եւ այս Մեծ Պետութեան գահակալին անունն ալ յայտնի է — Հաճի Էմին էֆէնտի էլ Հիւսէյնի, Երուսաղէմի Միւֆթին...:

Բայց, ըստ առածին, աղէկ բանը ժամանակի կը կարօտի: Ահաբեկչութեան դէմ բրիտանական յանկարծական հարուածը չչմեցուց — գոնէ առ այժմ — Միւֆթիին ծրագիրները: Ծայրայեղ ազգայնականներուն ազդեցութիւնը ծանր ցնցում մը կրեց եւ յոյս կայ, որ չափաւորական տարրերը, իրենց վրայ ծանրացող ահաբեկութենէն ձերբազատուած, պիտի կրնան դարձեալ բարձրացնել իրենց ձայնը: Բայց Միւֆթին այն մարդը չէ որ պարտութիւն ընդունի առանց կռիւի: Իրաքի մէջ սպառնական ձայներ կը բարձրանան:

Տակաւին կանխահաս է գուշակել, թէ Պաղեստինեան Խնդիրը սովորական ցանկութեան համեմատ իր լուծումը պիտի գտնէ:

ԽՄԲ.— Ինչպէս յայտնի է, Միւֆթին փախաւ Երուսաղէմի պատմական մզկիթէն եւ այժմ դուրսէն կը վարէ շարժումը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԻՆՉ ԿԸ ԳՐԵՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐԸ

Տպագրութեան յանձնուած են Յովհ. Շիրազի «Արեւի երկիր»ը, «Լէնինի դիւցազն»ը, Ա. Լուսենցի «Երկրորդ ծնունդ»ը, Սիրասի «Երջանիկ երիտասարդութիւն»ը, Ն. Զարեանի «Ստալին»ը:

Ստալին երգելու մարմաջը հետզհետէ կը սաստկանայ Երեւանի մէջ:

Ն. Զարեանէն վերջ, Ստալին երգած ու փառաբանած են նաեւ Ա. Վշտունի, Յովհ. Շիրազ, աշուղներ Վերդի, Աշխուժ, Հրկէզ: Բոլոր այս բանաստեղծներուն եւ աշուղներուն երգերը, Ստալինի մասին, պիտի ամփոփուին Ստալիննամէի մը մէջ, որ պիտի կրէ «Ստալինը հայ ֆոլքլորի եւ բանաստեղծութիւններու մէջ» խորագիրը:

Տպագրութեան յանձնուած է նաեւ Վշտունիի «Լուսաբացին» խորագրով գիրքը, որ ժողովածու մըն է բանաստեղծութիւններու: Նոյեմբերին լոյս կը տեսնէ նորագոյն աշուղներու երգերուն մէկ ժողովածուն: Տպագրութեան յանձնուած է դարձեալ Ֆոլկլոր բանաստեղծութիւններուն ժողովածուն, (կը պարունակէ նոր բանաստեղծութիւններ, որոնք վերջերս երեւան հանուեցան Վաղարշապատի մատենադարանին մէջ):

Պատրաստութեան մէջ է Հայոց ազգ. պատմութեան նուիրուած ուսումնասիրութիւններու ժողովածու մը (ԺԸ. դարէն մինչեւ մեր օրերը): Այդ ժողովածուին մէջ ցոյց պիտի տրուի մասնաւորաբար հայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար բոլշեւիկներու, Լէնինի եւ Ստալինի կատարած դերը(!):

Տպագրութեան յանձնուած է նաեւ քաղաքացիական կռիւներու մէջ ինկած կամ մեռած հայ կոմունիստ գրողներուն նուիրուած հաւաքածոն, ուր կ'երեւին Կամարի, Կոծինեան եւ ուրիշներ:

ԳՐԱՒԱՏՈՒՆ

Լոմպարտ կը կոչուին վարկային այն հաստատութիւնները, որոնք վարկ կուտան գրաւի դրուած շարժական գոյքի փոխարէն:

Այս հաստատութիւնները ծանօթ են ԺԵ. դարէն սկսեալ: Լոմպարտ անունը կուգայ Լոմպարտացիներէն, որոնք բնակութիւն հաստատեցին Ֆրանսայի մէջ ԺԳ. դարուն եւ զբաղեցան առեւտրական գործով, վարկետուներով: ԺԹ. դարուն Լոմպարտները կամ գրաւատուները տարածուեցան...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Շուրջը ամէն բան հանդարտ, խաղաղութիւն կը ներշնչէր մթնոլորտը: Ջուրին ձայնը խորունկէն կուգար, ու խաղաղած բան մը ունէր:

Իրենց ուրախութիւնը չափ չունէր: Աղբիւրին անունը ինքնիրմով կ'արձագանգէր իրենց ներսը, ու Կարօ՝ կրկնեց քանի մը անգամներ, «Հրաշքի աղբիւր, հրաշքի աղբիւր...» երբ լսեց ջուրին ձայնը, պատասխանի տեղ կը մրմնջէր:

Քաղցր էր այս ձայնը: Անշուշտ խաղաղութիւնը ձայնին մէջ ըլլալու էր:

Կարօ, լռութեամբ, պահիկ մը նայեցաւ աղբիւրին, ու «երգի կը նմանի», ըսաւ, երբ ջուրին ձայնը իր սրտին դպաւ: Ու կրկին նայելով քարերուն վրայ գրուած գիրերուն՝ աւելցուց, «սիրոյ ձայնը»:

Այն ատեն, միտերու հոսումին պէս եկաւ այս ձայնը:

Չորս դին նայեցաւ:

Այս պահուն, վարդապետ մը եւ աշխարհական մը մօտեցան աղբիւրին:

Զոր ձայնով մը, «Ա՞ս է աղբիւր ըսածնին, ըսաւ աշխարհականը: Ասոր համա՞ր են իրար անցեր: Երկու քարեր իրարու վրայ դրեր, իրենց խելքովը աղբիւր են շիներ:» Ու երկու նորեկները խնդացին իրարու նայելով: Երբ լսեցին, աղբիւրը կ'երգէր անուշ անուշ:

Կանուխէն այս ճամբէն անցած ատեններ, երկուքն ալ կը կենային դիտմամբ, ու այս ակէն կուշտ ու կուռ խմելէն ետք, «փառք Աստուծոյ» ըսելով, կը շարունակէին իրենց ճամբան: Այդ օրերուն ալ կ'երգէր այս աղբիւրը, բայց այսպէս չէր երգեր:

— Աղբիւր ըսածդ, քիչ մը աղբիւր ըսուելու շնորհք ունենալու է, ի՞նչ կ'ըսես:

Վարդապետը մէկէն ի մէկ չկրցաւ պատասխանել, որովհետեւ խելքը ջուրին տուած, ձայն մը մտիկ կ'ընէր:

Երկու անծանօթները բարեւեցին ու խօսեցան Վաղոյի հետ: Երբ մտիկ ըրին իր ճամբորդութեան պատմութիւնը, իրենց խնդալը եկաւ:

Ի՞նչ կ'ըսէր այս խեղճ ու կրակը:

Ու աս ու ան, մտածեցին, իրենց գլխէն վեր խօսքերով, այս մարդը շլացուցած էին: Ու կարծես, աշխարհականին միտքը բան մը ինկած, Կարոյի դառնալով, հարցուց.

— Քանի՞ տարեկան ես:

— Տասնը չորս տարեկան, պատասխանեց Կարօն, ու ժպտեցաւ անուշութեամբ:

— Տասնըչորս, կրկնեց անծանօթը, ու խածաւ պռկունքները: Բան մը ըսել կ'ուզէր, բայց իր տատամսող ձեւերը կ'արգիլէին զինքը: Նախ քթի ու բերնի ծմռտուք մը, յետոյ ուսերը բարձրացուց, ու գլուխը մեղմօրէն աջ ուսին ծռելով, «չեմ գիտեր, բայց...» ըսելու ձեւ մը առաւ: Երեւէն կ'երեւար որ այս տարիքը իրեն շատ բան չէր ներշնչեր: Համաձայն չէր ինք: Ու սեւ մօրուքով վարդապետին խնդրանքին վրայ, Կարօ բան մը երգեց, ուրիշ մըն ալ, յետոյ երրորդ մըն ալ:

Պարզ բաներ էին այս երգերը: Կոմիտաս վարդապետին երգերուն կը նմանէին, այնքան բնական որ... պատարագէն ալ բան մը երգել տուին: Որովհետեւ, Կոմիտաս վարդապետին «Սուրբ, Սուրբ»ը երգեց, բան չկրցան ըսել, բայց լռութենէն կը հասկցուէր, բան մը կար, ու իրենց աչքերը երազի մէջ էին մնացեր: Յանկարծ, տեսակ մը տարտամութիւն եկաւ վրանին, ու ամբողջ մթնոլորտը՝ կը հեւար կարծես բանով մը լեցուած: Տարօրինակ ուժի մը տակ կը գտնուէին, ու չկրցան անմիջապէս գիտողութիւն ընել, բայց պէտք էին բան մը ըսել: Երբ Կարոյի նայեցան, անոր աչքերը կը վառէին պայծառ լոյսի մը մէջ, եւ ուրիշ, նոր, լուսաւէտ գեղեցկութիւն մը կ'երեւար երեսին վրայ: Շատ անգամ դասուն մէջ, եկեղեցւոյ խորանին դիմացը՝ երբ կ'երգէր, արդէն խորերէն տաքուկ տաքուկ տունկ մը կը բարձրանար, ու այտերը, կը դառնային արեւով կարմրած երկու խնձորներ:

Այն վայրկեաններն էին:

Երկու անծանօթները շատ նայեցան Կարոյի, ու երբ թաշկինակովը սրբեց երեսի քրտինքը, լայնկեկ ճակատը, արեւին մէջ սկսաւ փայլիլ՝ նման խորունկ հայելիի մը: Յետոյ նայեցան հօրը: Այս տղան իր հօրը որքա՞ն կը նմանէր: Աչքերը, անոր աչքերուն լեցունութիւնը ունէին, ու թանձր յօնքերը, բացի երկու լեզուակներու կարծես՝ կը բռնկէին արեւին մէջ:

— Դեռ ի՞նչ կ'ուզէք, գացէք ձեր գիւղին եկեղեցին շէնցուցէք, ըսաւ վարդապետը:

— Տղադ Կոմիտասին պէս կ'երգէ, ի՞նչ իրար անցեր էք, ըսաւ, աշխարհականը իր կողմէն:

— Վերադարձէք, վերադարձէք ձեր գիւղը, կրնայ ըլլալ որ, նոր բան սորվիմ ըսելով, գիտցածն ալ մոռնայ տղադ: Ամբողջ ջիղ է այդ մարդը:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, հարցուց Վարդօ այլայլած:

— Կարծեմ թէ... ըսաւ, ու վարդապետը ուսերը վերցուց:

— Չեմ հասկնար, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, կրկնեց Վարդօ ու փոխնիփոխը նայեցաւ երկու անծանօթներուն:

—Հայրիկ, այս մարդիկը ըսել կ'ուզեն թէ Կոմիտաս վարդապետը հիւանդ մըն է, պատասխանեց Կարօ, ու թուքը կլլած ատեն, կոկորդին մէջ բան մը կը դժուարանար:

— Հիւա՞նդ...

Անծանօթները լուռ մնացին:

Բայց կը թուէր այս տղուն նայուածքը, ժպտած ատեն տժգոյն բոց մը կ'երեւար երեսին վրայ:

Կարօ ատեն ատեն երբ կը ժպտէր, աչքերը կը վառէին թէեւ, բայց որտում սուեր մը կ'երեւար ու կը ծածկէր երեսը:

Այս դեղջուկին հանդարտութիւնը, շատ խորունկ երեւցաւ իրենց, ու մինչեւ, անոր սրտին դպած ըլլալ կը կարծէին, բան մը կար որ՝ կը հեռացնէր զիրենք անկէ, ու այս տղուն հոգին՝ կ'երեւար աւելի խորունկ:

Խորհրդաւոր տղա՞յ մը...

Ի՞նչ էր այս հանդարտութիւնը: Երկու անծանօթները կը նեղուէին, ու իրենց կեցած տեղը չէին կրնար հանգիստ մնալ:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(15)

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, ընթեռնելի եւ մելանով:

“ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ”Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր, Սօսիէթէ Սավանթի մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ուան տօնակատարութիւնը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Եգիպտացի» կոմիտէին :

Որոշուած ժամէն շատ առաջ, ժողովուրդը դռներուն առջեւ սպասելէն զգուած՝ անհամբերութիւն ցոյց կու տար: Երբ դռները բացուեցան, հանդիսականները կատարեալ կարգապահութեամբ ներս մտան: Քիչ յետոյ ընդարձակ սրահը լեցուեցաւ: Լուռ է սրահը եւ աչքերը բեմին :

Ահա բեմը: Իր լայն ճակատին վրայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան զինանշանը : Անոր աջ կողմը տարագիր եռագոյնը եւ ձախը՝ ֆրանսականը, իրենց ծալքերը փռած երկար եւ հպարտ: Անմիջապէս վարը շրջանակի մէջ առնուած Քանկագին ձեռագործ մը (զինանշան) զոր Դաշնակցական ընկեր մը հիւսած է Դամասկոսի մէջ, եւ նուէր ղրկած ընկ. Ա. Խատիսեանի, ան ալ իր կարգին նուիրած է Հ. Յ. Դ. Թանգարանին:

Ահա օրուան նախագահը ընկ. Գ. Բալայեան :

— Այս օրուան տօնը տօնն է Հայոց Ազատամարտին, տօնը հերոսական պայքարներու, ուր Դաշնակցական մարտիկն ու գործիչը միշտ առաջինը եղան բոլոր ճակատներուն վրայ: Չգիտեմ թէ, այսօր, այս բեմէն Հայոց աշխարհի ո՞ր լեռները փնտռեմ մեր անթիւ նահատակներուն գերեզմանները: Դէպի Ուրֆայի հերոսամա՞րտը, փնտռելու Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանը իր ընկերներով... Բագուի պատմական ճակատամա՞րտը, գտնելու Սեբաստացի Մուրատը, Սեւքը իրենց ընկերներով... Ռէվանդուզը՞ փնտռելու մեծ ռազմիկ Քեռին իր օգնականներով թէ՝ Վասպուրականի լեռները, գտնելու Վռամեանը, Իշխանը, Խէչօն իրենց հարիւրաւոր ընկերներով: Հապա Տէր - Զօ՞րը, Տիգրիսի ափերը, ուր ինկան Զարդարեան, Ակնունի, Շահրիկեան, Խաժակ, Սիամանթօ, Վարուժան եւ ուրիշ հազարաւորներ հայրենիքի ազատագրութեան համար »:

Այստեղ ընկեր նախագահը առաջարկեց պահ մը ոտքի կենալ, նահատակներուն յիշատակը յարգելու համար, մինչ խոր լռութեան մէջ, երիտասարդ դաշնակահար Պ. Ժան Պէրժէ կը նուագէր Պախի մահերգը, այնքան խորհրդաւոր եւ յուզիչ:

Ընկ. Բալայեան շարունակեց.

— Մենք պիտի շարունակենք մնալ միշտ բողոքողի, պահանջողի, պայքարողի դերին մէջ: Ոչ մէկ ուժ, ոչ մէկ վարդապետութիւն չի կրնար ժխտել մեր այս իրաւունքը: Ոչ, Հայն ալ պէտք է ունենայ իր հայրենիքը, այն երկիրը որ իրենն է: Պէտք է այս ժողովուրդի ճակատէն սրբուի «անհայրենիք» ազգի արատը: Այս էր մեր պայքարին իմաստը երէկ եւ պիտի ըլլայ այսօր...

Օր. Շահլամեան, կրկնակ ծափերու մէջ ջութակի վրայ նուագեց շատ յաջող Chaconne de Vitalli, «Հովիւին սրինգը» եւ «Կռունկ»ը: Օր. Բերկրուհի Ալթունեան յաջողութեամբ արտասանեց «Հայաստան»ը:

Անմիջապէս վերջ հրաւիրուեցաւ օրուան առաջին բանախօսը, ընկ. Վարդգէս Ահարոնեան, որ քանի մը իմաստալից բառերով բաղդատեց Ախուրեանը վճիտ եւ Արաքսը պղտոր, իբրեւ խորհրդանշանը մեր դարաւոր ողբերգութեան: Յետոյ յիշեց դրուագ մը Եղիսէի մեծ հերոսէն: Ուրֆայի մեծ հերոսը՝ Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան, Թիւրք մը կ՚սպաննէ : Իսլամները իրար կ՚անցնին: Թուրքը դիտել կու տայ թէ ան ուրիշ կեաւուր է :

— « Մենք այն տարբեր «կեաւուր»ներն ենք, Մեր հայրերը մեզի սորվեցուցին մեր սրբութիւններուն ըսպառնացող որ եւ է մէկուն չխնայել: Գիտէք չծռել, երբ հարցը կը վերաբերի մեր հայրենիքի փրկութեան : Ու հիմա մենք վտարուածներս այդ հաւատքով կը դիմաւորենք վաղը: Այդ վաղը որ պիտի գայ անպայման: Ահա թէ ինչո՞ւ մեզի համար շատ արժէք ունին այս տարագիր հայ ժողովուրդը: Մենք անոր վրայ կը գուրգուրանք եւ կ՚ուզենք որ զտուի, պատրաստուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան աւազանին մէջ, ըլլալու Ուրֆայի այն տարբեր կեաւուրներուն պէս :

Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդի խօսքն ու հեւքն է: Ան է որ սորվեցուցած է ու դեռ պիտի սորվեցնէ չխնայել երբեք մեր թշնամիներուն: Այո, Դաշնակցական հայութիւնը երբեք չի փոխուիր, չի կորսուիր: Քանի այս ժողովուրդը զինուած է այս վէհ գիտակցութեամբ, ոչ Թուրքը եւ ոչ ալ կարմիր բանակը պիտի կրնան մեզի պարտադրել բռնութիւնը ու ստրկութիւնը:

Փաստեր.— Մայիս 28ը մեր պատմութեան մեծագոյն թուականներէն մէկն է: Երբ առաջին անգամ այս եռագոյն դրօշը ծնաւ, իր կուրծքը դարձուց դէպի հարաւ ըսելու թէ ես տէրն եմ մեր իրաւունքին: Ահա փետրուար 18ը: Այնքան բաց եւ յստակ: Թէեւ այս դրօշը վտարուեցաւ մեր երկրէն, բայց հպարտութեամբ կը յայտարարենք թէ՝ մինչեւ այսօր ոչինչ փոխուած է մեր մէջ: Ու Դաշնակցութիւնը աւելի քան երբեք ամուր կապուած է իր ծրագրին: Ահա փաստերը կ՚ապացուցանեն թէ՝ Դաշնակցութեան գծած ուղին ճիշդ է եւ անկախութիւնն է միակ դարմանը մեր վէրքերուն :

Մեր արիւնէն ծնած անհատներ, որոնք երէկ մեր թշնամիներուն հետ ձեռք ձեռքի յարձակեցան մեր վրայ, այսօր մեզի իրաւունք կու տան: Այս օրերուն մեր ամենամեծ ճիգը պիտի ըլլայ միակամ, միացեալ ճակատով պատրաստուիլ: Սխալ չհասկնանք: Մեր միացեալ ճակատը տարբեր է: Դաշնակցութիւնը ունեցած է մէկ ճակատ: Հայոց աշխարհի ճակատն է այդ, որ մեզ պիտի տանի դէպի Միացեալ եւ անկախ Հայաստան : Դուք հայ երիտասարդներ, ամէն բանէ առաջ պէտք է հայ մնաք: Հայ ժողովուրդը ձեր ուժին շատ պէտք ունի : Եղէք Ռուբէն Մամուլեանի պէս գուրգուրացող մը ձեր անունին վրայ :

Պիտի գայ օրը երբ մենք դարձեալ կ՚ունենանք ճակատամարտներ: Բայց այս անգամ, վերջինը պիտի ըլլայ: Եւ այն ատեն դուք էք որ ձեր ուժերով, ձեր ձեռքերով պիտի բարձրացնէք այս սրբազան դրօշը մեր հայրենիքին մէջ »:

Օր. Դուլիթխանեան, զաւակը ընկեր Դուլիթխանեանի, որ նոյն օրը Փարիզ հասած էր ընկեր Արտ. Աբեղեանի հետ, խորունկ յուզումով արտասանեց Զարենցի « Ես իմ անոյշ»ը : Պ. Քէչէճեան ճարտարօրէն երգեց երեք երգեր, եւ ներկաներու ստիպման վրայ չորրորդ մը, «Մոկաց Միրզէ»: Ընկ. Յ. Ուզունեան ցնցեց ամբողջ սրահը, արտասանելով Վարուժանի «ընծայ»ն .— «Ու պայքար, պայքար, պայքար երգեցի»: Անակնկալ մը եղաւ ընկ. Բենոյի նուագը՝ սրինգով որ մեզ տարաւ պահ մը մեր հայրենի լեռները:

Վերջին բանախօսն էր ընկ. Արշակ Ջամալեան.

— Այս կուսակցութիւնը 47 տարի է որ կը քալէ, իր ուսերուն վրայ առնելով պատասխանատու գործեր: Եթէ եօթը տարին մէկ կողմ դնենք, մնացեալ 40 տարին անդադար աշխատած է, տքնած է այս ժողովուրդի ազատագրութեանը համար : Այդ ամբողջ ժամանակաշրջանին մէջ չէ եղած որ եւ է կենսական գործ, ուր Դաշնակցութիւնը ղեկավարի կամ գործօն դեր կատարած չըլլայ : Ասկէ 45 տարի առաջ, Դաշնակցութեան հիմնական հարցերէն մէկը եղաւ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առնել Թուրք բռնակալութեան դէմ: Նախ Պոլսոյ եւ յետոյ ուրիշ տեղերու հայութիւնը պատրաստուեցաւ: Այդ օրերու Թրքահայոց կեանքը այն աստիճան ծանր էր, որ հարկ եղաւ նախ այդ մասին մտածել: Ընդհանուր պատերազմի օրերուն եթէ որ եւ է տեղ հերոսամարտեր տեղի կ՚ունենային, ղեկավարը Դաշնակցութիւնն էր: Որպէսզի, չուռով կամաւորական գունդեր օգնութեան հասնէին՝ դարձեալ ինքը Դաշնակցութիւնն էր որ կ՚առաջնորդէր :

Արեւելեան շրջանին մէջ հայ - թաթարական կռիւներու կարգադիրը այս կուսակցութիւնն էր: Դաշնակցութիւնն էր Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսէի հերոսամարտերու հոգին որ մեզ տարաւ հասցուց մինչեւ անկախ Հայաստան :

Հայաստանի դէպքերը եւ միջազգային կացութիւնը մեզ կը ստիպեն խորհիլ, ելք մը գտնել: Ահա կը տեսնէք անցուդարձը: Մեր հայրենիքի ղեկավարութիւնը կը գլխատուի անընդհատ: Մենք միշտ քննադատած ենք այդ ղեկավարութիւնը եւ այսօր ալ կը քննադատենք, բայց երբեք չենք հանդուրժեր որ օտար ձեռքեր ոչնչացընեն մեր հայրենիքը: Պէտք է ամէն գնով փրկել զայն, այլապէս այդ հայրենիքը պիտի դառնայ Ռուսիոյ նահանգներէն մէկը :

Դուք կը տեսնէք, կը լսէք հզօր ազգերու բոցավառ խօսքերն եւ խորհրդաւոր խնամութիւնները: Կացութիւնը շատ ծանր է: Եւ այսպիսի պարագայի մը մէջ դարձեալ կան մարդիկ որ կ՚ըսեն.— Մենք անելիք չունինք: Ոչ, Դաշնակցութիւնը ատոնց կը պատասխանէ — Մենք դեռ անելիք շատ ունինք: Եւ եթէ չգործենք, ահաւոր պիտի ըլլայ մեր կորուստը: Եթէ մեր հայրենիքին այս փոքր կտորն ալ կորսուի, այն ատեն մենք կը դառնանք Ասորիներու պէս աննշան տարր մը: Ոչ, պէտք է միակամօրէն կանգնիլ վաղուան համար: Դաշնակցութիւնը կ՚ուզէ որ բոլոր կուսակցական խնդիրները մէկ կողմ դրուին եւ, մէկ սիրտ մէկ հոգի ոտքի կանգնելով՝ մտածենք հայրենիքի մասին: Եթէ այս տեղ չկարենանք համաձայնիլ, կը նշանակէ թէ՝ մենք տէրը չենք մեր իրաւունքներուն: Ինչպէս ուրիշ ազգեր, նոյնպէս մենք պէտք է մտածենք բարեկամներ ճարել, որպէսզի վաղը երբ ժամը հնչէ, մինակ չմնանք: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կ՚առաջարկէ ազգային միացեալ ճակատ, քանի որ խնդիրը կապ ունի մեր հայրենիքին եւ պատիւին հետ »:

Գիշերուան ժամը 11.30 էր, երբ հանդէսը փակուեցաւ, խոր տպաւորութիւն գործելով ներկայ բազմութեան վրայ :

ՊԱՐՄԱՆԻ

...ցան Պելժիոյ, Հոլանտայի, Իտալիոյ եւ մասամբ Ռուսիոյ մէջ :

Երեւանի մէջ եւս Լոմպարտ մը բացուեցաւ վերջերս, — իբրեւ գրաւ կ՚ընդունի տնական առարկաներ, ըզգեստ, մուշտակ, ակնեղէն, թանկարժէք մետաղէ եւ քարերէ պատրաստուած զարդեր, մինչեւ 3 ամսուան համար: Վարկը կը տրուի գրաւի դրուած առարկային գնահատուած արժէքին 60 — 90 տոկոսով :

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը վերջերս գումարելով իր տարեկան ընդհանուր ժողովը, ընտրեց նոր վարչութիւն մը եւ մշակեց յաջորդ տարեշրջանի գործունէութեան ծրագիրը :

Ընտրուեցան.— Զաւէն Յովհաննէսեան (ատենապետ), Հրանոյշ Գասպարեան (ատենադպիր), Պետրոս Պետիկեան (գանձապահ), եւ ուրիշ չորս անդամներ :

Ինչպէս նախորդ տարիները, այս տարի եւս խումբին գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ տարածել հայ ժողովրդական երգերը եւ նպաստել Հայը Հայ պահելու գործին:

Որոշուած է 1938 տարուան ընթացքին տօնել Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբին գործունէութեան 15ամեակը :

1923ին էր որ անհատական նախաձեռնութեամբ Պ. Սաքօ Յակոբեան հիմը դրաւ Սիփան - երգչախումբին, համախմբելով երաժշտասէր երիտասարդութիւնը: Իսկ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ն. Սերգոյեանի, զարկ տուաւ եկեղեցական եւ ազգային երգին տարածման :

Այնուհետեւ երկու խումբերը միանալով՝ Պ. Ա. Պարթեւեանի ղեկավարութեամբ, այժմ հայ երգի տարածման ամէնէն կենդանի ազդակը կը կազմեն Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ :

Տարակոյս չունինք թէ հասարակութիւնը իր ներկայութեամբ պիտի քաջալերէ Սիփան - Կոմիտասի տարեդարձի հանդէսը որուն մանրամասնութիւնները պիտի հաղորդուին ժամանակին:

Նորընտիր վարչութիւնը որոշած է իր տարեշրջանը բանալ երգապարահանդէսով, որ տեղի պիտի ունենայ կիրակի, դեկտեմբեր 26ին :

Այնուհետեւ պիտի սկսի շարքը ժողովրդական համերգներու եւ հանդէսներու: Ըստ սովորութեան երգչախումբը պիտի մասնակցի ազգային հանդէսներու եւ երեկոյթներու :

Որպէսզի Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը կարենայ առաւելագոյն յաջողութեամբ իրագործել իր ծրագիրը, անհրաժեշտ է հասարակութեան ջերմ աջակցութիւնը, այլ եւ անդամներու յաւելումը :

Նորընտիր վարչութիւնը կոչ կ՚ուղղէ Փարիզի եւ արուարձաններու երգսէր երիտասարդութեան եւ Սիփան եւ Կոմիտասի նախկին անդամներուն՝ մասնակցիլ փորձերուն եւ ձեռնարկներուն : Հրանոյշ Գասպարեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Իսկ զօրակոչին մասնակցելով կառավարութենէն զէնք ստացողները, վերջէն հասկցուեցաւ որ, որոշած էին իրենց զէնքերով փախչիլ: Այդ կացութեան առջեւ պատերազմական նախարարութիւնը ստիպուած զինաթափ ընելով հայ զինուորները, զանոնք բանուորական վաշտերու մէջ մըտցուց: Անկասկած, Հայերը այդ աշխատանքներու միջոցին շատ նեղութիւններ քաշեցին: Սակայն յանցաւորը իրենք էին:

Երբ մենք Գերմանիոյ կողքին որոշեցինք պատերազմի մասնակցիլ, տեսանք որ Հայերը Արեւելեան Նահանգներու մէջ ամէն կարգադրութիւն ըրած են ռուսական գրաւումը դիւրացնելու համար: Բոլոր Հայերը պիտի միանային ռուսական բանակին եւ պիտի կտրէին մեր նահանջի գիծերը: Անոնց այս շարժումներուն շուրջ ձեռք անցուած փաստաթուղթերը այնքան շատ են որ, այդ մասին աւելի երկար խօսելու պէտք չկայ :

« Հակառակ այս բոլորին, երբ Թուրքեւռուս բախումները սկսան, պատերազմական նախարար Էնվէր փաշա իր ներկայութեան կանչելով այդ օրուան Հայոց Պատրիարքը, ազդարարեց անոր.

— « Եթէ Հայերը ի վնաս Թուրք կառավարութեան ո եւ է շարժում յառաջ բերեն երկրի ո եւ է մէկ մասին մէջ, ամէնէն դէշ կացութիւն մը պիտի ստեղծուի իրենց համար: Երբ մեծ պետութեանց յարձակումներուն դէմ երկրի սահմանները պաշտպանելու հարկադրուած մեր ուժերը չեն կրնար ապահովութիւնը երաշխաւորել »:

« Երեսփոխանական Ժողովի նախագահ Խալիլ պէյն ալ միեւնոյն բանը հասկցուց հայ երեսփոխաններուն: Սակայն, շատ կարճ ժամանակի ընթացքին Դաշնակից պետութեանց Թուրքիան ճզմելու իրենց յոյսը այնքան զօրաւոր էր որ անոնք չհրաժարեցան մեզի հանդէպ իրենց թշնամական քաղաքականութենէն :

« Ատոր վրայ Թուրք կառավարութիւնը, առանց ժամանակ անցընելու պէտք եղած միջոցները ձեռք առաւ : Առանց վարանելու լուծեց ու ցրուեց հայ կոմիտէները: Անոնց պարագլուխները բանտարկեց: Հայերու պատկանող մասնաւոր շէնքերու եւ հաստատութեանց մէջ կատարուած խուզարկութիւնները հաստատեցին Հայերու դաւաճանական դիտաւորութիւնները: Յանցաւորները իրենց արժանի պատիժները կրեցին: Հայերու շուրջ կարգ մը զգուշական միջոցներ ձեռք առնուեցան, Հայերու սահմանային պատերազմ. շրջաններէն տեղափոխութիւնը պէտք տեսնուեցաւ :

«Թուրքիա իր գոյութիւնը պահպանելու համար ամէն բան աչք առած էր: Ընդհանուր պատերազմի միջոցին դէմ դիմաց կռուող պետութեանց մէկ խումբը բնականաբար յաղթական պիտի հանդիսանար :

« Յաղթուած կողմի պատիժը կ՚ըլլար իր հողային ամբողջականութեան մէկ մասէն զրկուիլ եւ հատուցում վըճարել: Մինչդեռ Դաշնակից պետութիւններ Թուրքիոյ ամբողջութեամբ բնաջնջումը եւ քարտէսէն վերացումը կը պահանջէին: Ըստ անոնց Թուրքիա պարտեալներուն կողմը գտնուած պարագային պիտի չկրնար ազատիլ հողային զիջումներով եւ հատուցումներով, այլ ամբողջ Թուրք պետութիւնը մէջտեղէն պիտի վերցուէր: Հայերը ապահովելու համար այդ, ո եւ է բան չէին քաշուեր: Եթէ պետութիւն մը այսպիսի կացութեան մը մատնուի, ներքին թշնամիներու հանդէպ ինչ դիրք կրնար բռնել »:

×

Թալէաթ փաշային այցելողներու մէջ կը գտնուէր նաեւ իրլանտացի էմըրսըն անուն մարդ մը: Էմըրսըն Իրլանտայի անկախութեան համար աշխատող մարդ մըն էր: Ո եւ է ատեն որ Թալէաթի դրդումով միթինկներ կը գումարուէին եւ Թուրքերը Թուրքիոյ, Եգիպտացիները Եգիպտոսի եւ Հնդիկները Հնդկաստանի անկախութիւնը պահանջող ճառեր կը խօսէին, էմըրսընն ալ կը խօսէր Իրլանտայի անկախութեան մասին :

Ի հարկէ էմըրսըն Անգլիոյ մեծ թշնամիներէն էր: Թշնամի ըլլալուն համար շատ լաւ կը ճանչնար Անգլիացիները: Թալէաթի եւ անոր տեսակցութեան գլխաւոր նիւթը Անգլիան կը կազմէր: Թալէաթ փաշա հետաքրքրութեամբ կ՚ունկնդրէր զայն եւ երբեմն ալ, երբ տեսնէր անոր չափէն աւելի գրգռուած վիճակը, Անգլիացիներու լաւ յատկութիւնները առաջ կը քշէր :

Օր մը, երբ, Թալէաթ եւ էմըրսըն կը խօսակցէին, Թալէաթ փաշա ըսաւ անոր.

— Անգլիացիներու հետապնդած քաղաքականութիւնը շատ դժուար կը հասկցուի. ինչո՞ւ այդպէս է :

Իրլանտացին իսկոյն պատասխանեց.

— Գիտէ՞ք ինչու դժուար կը հասկցուի անգլիական քաղաքականութեան հոգեբանութիւնը: Եւ այդ ոեւէ ատեն պիտի չհասկցուի: Տեսէք, այսօր, Անգլիացիները բողոքական նըկատուելով հանդերձ, բողոքականութեան հետ ո եւ է կապ չունին: Անկլիքան եկեղեցին եւ այդ եկեղեցւոյ սորվեցուցած կրօնական օրէնքներն ու սովորութիւնները Անգլիոյ պահանջներէն ծնած կրօնքի մը յատուկ են : Այդ կրօնքը Անգլիացիներու քաղաքական նպատակներուն կը ծառայէ : Անգլիոյ Հէնրի 8րդ թագաւորը 16րդ դարուն Բողոքականութեան դէմ Կաթոլիկութիւնը պաշտպանելուն համար, այդ օրուան Պապը զայն «կրօնի պաշտպան» կոչած էր: Այդ թուականէն ի վեր ճիշդ երեք դար անցած ըլլալով հանդերձ, Անգլիոյ թագաւորները պահած են «կրօնքի պաշտպան » տիտղոսը :

Թալէաթ փաշա հարցուց .

— Արդեօք ինչո՞ւ մինչեւ այսօր այդ տիտղոսէն չեն հրաժարիր :

(Շար.)

(26)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Զուխտ զուռնաներու եւ դհոլներու համաչափ ըմտըմբոցով ձեւաւորուեցան կլոր պարի շրջանները, տօնական զգեստներով երիտասարդ ուխտաւորներ, աղջիկներ ու հարսեր ձեռք ձեռքի տուած՝ երբեմն աշխոյժ, երբեմն ալ հանդարտ, միաձեւ շարժումներով սկսան դառնալ: Առիւծ Գեւոյի տունը այդ օր իսկական հարսանիքի մը կերպարանք ստացեր էր: Կէսօրէն սկսած հիւրերու շարանը ծայր տուաւ: Թոնրատունը, ախոռի տաքուն, Թոնրատան կշտի երկու սենեակները լեցուած էին ուխտաւորներու բազմութեամբ, ինչպէս կ՚ըսեն, տան մէջ շարժելու տեղ չէր մնացեր: Նախատօնակի արարողութենէն վերջ Առիւծ Գեւոն հիւրերուն հետ վերադարձաւ տուն, ուր Թոնրատան ամբողջ երկարութեամբ ընթրիքի սեղանը փռուած էր գետնին վրայ: Ամէնքը տեղաւորուեցան, իսկ Առիւծ Գեւոն շրջապատուած պատուաւոր հիւրերով, բազմեցաւ սեղանին վերի գլուխը :

— Բարով, հազար բարով եղնի ձեր գալը, ուխտերնիդ ընդունակ եղնի,— օղիի բաժակը վեր բռնած Առիւծ Գեւոն խօսքն ուղղեց սեղանակիցներուն,— ձեր ազիզ կենացը, ազգութեան կենացը, լաւ եղնիք, սաղ եղնիք, Աստուած զմեր մուրազ կատարէ, զմեր Հայաստան ազատէ անօրինաց ձեռէն. զմեր սուրբ հաւատ, զմեր հայրենիք զայիմ պահէ:

Առիւծ Գեւոյի բաժակաճառէն վերջ որուն սեղանակիցները այնքան սրտանց ծափահարեցին, ընթրիքը ընթացք ստացաւ: Ժրաջան տանտիկինները սեղանի շուրջ կը դառնային սպասարկելով հիւրերուն: Օղիի բաժակները իրարու յաջորդելով՝ կղպուած բերաններու կապն արձակեց, համր լեզուները բացուեցան, հայրենասիրական երգերով թնդաց թոնրատունը, եւ սեղանի ուրախ տրամադրութիւնը հետզհետէ բարձրանալով հասաւ գագաթնակէտին, երբ ամէն վերապահութիւն մէկդի կը ձգուի, թէեւ հարբած, բայց ամէն անհատ ինքնաբուխ տրամադրութեամբ կ՚արտայայտուի :

Դժուար չէ երեւակայել թէ՝ Լեւոնի յանկարծական երեւումը ի՞նչ տրամադրութիւն ստեղծեց սեղանակիցներու մէջ: Թոփալ Սատանան ու Առիւծ Գեւոն առջի բերան շշմած կը նայէին անոր՝ կարծես չկրնալով հաւատալ թէ՝ իրօ՞ք Լեւոնն է Թոնրատան դռնէն ներս մտնողը: Մէկ ալ տեղերէն ցատկելով վազեցին երկուքը միասին գրկեցին զայն: Առիւծ Գեւոն գլուխը Լեւոնի կրծքին դրած ուրախութենէն կուլար:

Բերնէ բերան Լեւոնի գիւղի մէջ լինելու լուրը տարածուեցաւ: Ո՞վ չէր լսած անոր անունը, ո՞ր գիւղացին չէր գիտեր թէ ազգութեան մեծը Վան նստող Լեւոնն է: Եթէ շատ քիչեր տեսած էին զայն, անոր համբաւը սակայն տարածուած էր Վանէն մինչեւ Կարին, Բաղէշ, Մշոյ դաշտ ու Սասնոյ սարերուն կպած աղքատիկ գիւղերը: Առիւծ Գեւոյի նման առաջաւոր մարդ մը իսկ պատկառանքով կը յիշատակէր անոր անունը, անոր խորհուրդներուն կը հետեւէր առանց երկմտանքի, ճառերուն մէջ անոր ըսածներէն մէջբերումներ կ՚ընէր որպէս անառարկելի պատգամներ: Բընականաբար այսպիսի մեծ ղեկավարի մը երեւումը Խաստուրի մէջ, երբ ոչ ոք կը սպասէր, անօրինակ խանդավառութիւն առաջ բերաւ: Գիւղի եւ վանքի շուրջ հաւաքուած բազմութիւնը դհոլ զուռնայի առաջնորդութեամբ երգելով ու ծափահարութեամբ Առիւծ Գեւոյի տան դրան առջեւ հաւաքուեցաւ :

Ընկերներու թախանձանքէն պարտադրուած, Լեւոնը բարձրացաւ երդիքը, ժողովուրդին քանի մը խօսք ըսելու համար: Երբ կէս խաւարի մէջ հաստ սիւնի նման անոր հասակը տնկուեցաւ երդիքի եզրին, ժողովուրդը կեցցէներով եւ ծափահարութիւններով ընդունեց զայն եւ անմիջապէս յետոյ խոր լռութիւն մը տիրեց: Արդեօք ի՞նչ պիտի ըսէր ազգութեան մեծը: Լեւոնը քանի մը անպաճոյճ խօսքերով, զգացած ուրախութիւնը յայտնեց պատմական Բագրեւանդը եւ ժողովուրդը տեսնելուն համար եւ շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն եղած պատուին: Ժողովուրդը ցրուեցաւ, գրեթէ յուսախաբուած, ալ ի՞նչ ազգութեան մեծ, երբ չէնքով շնորքով ճառ մը իսկ չխօսեցաւ: Օ՛, եթէ Առիւծ Գեւոն ըլլէր խօսողը, բազմութիւնը ուրիշներէ ականջ փոխ առնելով կրնար ժամերով լսել զայն:

Կիրակի կէսօրէ վերջ բազմութիւնը հետզհետէ սկսաւ ցրուիլ: Հազիւ երեկոյեան կողմ Առիւծ Գեւոն ազատեցաւ հիւրերու ներկայութենէն: Այդ գիշեր Բագրեւանդի կոմիտէի կողմէ Ալբօն ղեկուցում մը տուաւ, մանրամասնօրէն ներկայացուց հասարակական բոլոր մարզերու մէջ կատարուած աշխատանքները, ժողովրդական զինման ընթացքը: Լեւոնը լուռ կը լսէր միայն, երբեմն գլխու շարժումով հաւանութիւն յայտնելով : Անչափ ուրախութիւն մըն էր անոր համար տեսնել, որ Բագրեւանդի ազգային կեանքի ղեկավարող ոգին իր նախկին զինակից ընկեր Առիւծ Գեւոն էր :

Մինչեւ հինգշաբթի Լեւոնը ստիպուած մնաց Խաստուր: Երկուշաբթիէն մինչեւ չորեքշաբթի Առիւծ Գեւոյի եւ Ալբոյի հետ այցելեց դաշտի հայաբնակ գիւղերը: Մօտէն ծանօթացաւ գործերու ընթացքին հետ, ժողովրդական զինման գործի մասին որոշ թելադրութիւններ ըրաւ, այժմէական հարցերու մասին գործնական խորհուրդներ տուաւ: Չորեքշաբթի ուշ գիշերով Լեւոնն ու ընկերները վերադարձան Խաստուր:

Հինգշաբթի առտու Թոփալ Սատանայի հետ համբուրուելով, Լեւոնը Առիւծ Գեւոյի եւ Ալբոյի հետ մեկնեցաւ Բասենի դաշտով դէպի Կարին:

ՎԱՅՐԵՆԻՆ

Ժընեւ քաղաքի արեւմտակողմը գտնուող ծայրամասերը կը հասնին մինչեւ Առւա գետը: Այդ թաղամասի գլխաւոր փողոցը կը կոչուի Գարուժ, որուն երկու կողմերուն վրայ կը բացուին բազմաթիւ այլ փողոցներ, հընութիւն բուրող երկյարկանի տներով, սատիկ նեղ մայթերով, իրար խաչաձեւող կարճ ու նեղ փողոցներով: Այդ շրջանը կը համարուի քաղաքի շատ համեստ թաղամասերէն մէկը, ուր կ՚ապրին բնիկ ժընեւցի արհեստաւորներ, գործաւորներ, մանր խանութպաններ եւ օտար երկիրներէ եկած ուսանողներու այն մասը, որ անբաւարար նիւթական միջոցներով կուգայ Զուիցերիայի մտաւոր կեդրոնը, անհնարին զրկանքներով ապրելու եւ ուսանելու համար :

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

10 առ հարիւր տուրք Իտալիոյ բաժնետիրական ընկերութեանց վրայ

»»»» o ««««

Իտալական կառավարութիւնը 10 առ հարիւր տուրք հաստատեց բաժնետիրական ընկերութեանց վրայ, հոկտեմբեր 19ին, ուրկէ զատ դրամ ճարէ կայսրութեան զարգացման եւ սպառազինութեանց համար: Կը յուսացուի 5 — 6 միլիառ լիր հանել այս տուրքով: Տուրքը պիտի գանձուի դրամագլուխէն եւ պահեստի գումարէն: Միւս կողմէ դիւրութիւններ պիտի տրուին օտար դրամատէրներու, չահարկումներ կատարելու համար: Հրամանագիր մը կը տրամադրէ եղած տուրքերը ջնջել եւ ժառանգութեան տուրքէն ազատ ձգել, մինչեւ քսան տարի, այն դրամագլուխները որ Իտալիա կը մտնեն 1939 դեկտեմբեր 31էն առաջ: Միեւնոյն ատեն կը յայտարարուի թէ այդպիսի գումարները չեն կրնար գրաւուիլ նոյնիսկ պատերազմի ատեն, առանց փոխարէնը հատուցանելու: Դրամատուները եւ ուրիշ սեղանաւորական հաստատութիւններ կարգ մը բացառութիւններ պիտի վայելեն, 10 առ հարիւր տուրքին հաստատման առթիւ:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ.— Զօր. Մէթաքսաս, Յունաստանի վարչապետը, Պոլիս հասաւ «Ավէրով» զրահաւորով եւ անմիջապէս ընկլուզի մեկնեցաւ: Թուրք մամուլը միաձայնութեամբ կ'ողջունէ զօրավարը, չեշտելով թէ «ամէն ատեն անկեղծ բարեկամ մը եղաւ Թուրքերուն»: Այս առթիւ կը փառաբանէ երկու ազգերուն անխախտ դինակցութիւնը:

ԻՐԱՆԵԱՆ երկաթուղին, որուն վերջին կայարանը պիտի գտնուի Թէհրանէն 150 քիլոմեթր դէպի հարաւ, յառաջ կը տարուի մեծ գործունէութեամբ: Նոր գիծ մը բացուեցաւ անցի օր:

ՈՒԹ ԱՂՋԻԿՆԵՐ վեցական ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան Աւստրիոյ մէջ, հիթլէրական քարոզութիւններ կատարած ըլլալով: Մասնաւորապէս ամբաստանուած էին թէ գերմանական թերթեր կը կարդան, հիթլէրական երգեր կ'երգէին եւն.: Վճիռներուն գործադրութիւնը յետաձգուեցաւ:

60 ՌՄԲԱՁԻԳ ՕԴԱՆԱՒԵՐ Միջերկրականը պիտի ճեղքեն, երկու հաւասար խումբերու բաժնուած: Ուրիշ խումբ մըն ալ Սահարան պիտի ճեղքէ:

19 ՀՈԳԻ ՋԱՐԴՈՒՓՇՈՒՐ ՄԵՌԱՆ Մ. Նահանգներուն մէջ, օդանաւ մը լեռներուն մէջ ինկած ըլլալով: Ազատարարները հարկադրուեցան քանի մը քիլոմեթր ճամբայ կտրել, արկածին վայրը հասնելու համար: Օդանաւին բեկորները ինկած էին 3000 մեթր բարձրութեան վրայ:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍՐԸ կորսնցուց Լոնտոնի մէջ բացած դատը՝ անթելի ընկերութեան մը դէմ: Դատարանը յայտնեց թէ Հայլէ Սէլասիէի իրաւական հանգամանքը մութ կը մնայ, քանի որ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան վկայութիւնը իրաւապէս կայսր չի ճանչնար զայն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն պաշտօնէ արձակեց ներքին առեւտուրի գործավարը՝ Վայցէր, յաջորդ նշանակելով Սմիրնով: Որ եւ է տեղեկութիւն չկայ Անտոն Օվսէնկոյի մասին, որ Պարսելոնայի հիւպատոս էր եւ դատական գործավար նշանակուեցաւ սեպտեմբեր 18ին: Օվսէնկօ թրոցքիական էր 1923 — 1928, յետոյ յարեցաւ Սթալինի: Վճռական դեր կատարած է բոլշեւիկեան յեղափոխութեան մէջ:

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը Մարսիլիոյ մէջ

23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին BREBANT MARSEILLAIS սրահին մէջ:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Հովանաւորութեամբ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Գործօն մասնակցութեամբ Մշակութային Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան, Հ. Բ. Ը. Մ. Երիտասարդաց Միութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Երաժշտական Միութեան, ինչպէս նաեւ հայրենակցական, վերաշինաց եւ զանազան կազմակերպութեանց:

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ա. ՋՕՊԱՆԵԱՆ

Յանձնախումբին կողմէ՝ Պ. Կ. ՓՈԼԱՏԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Պ. Ս. Չէօրէքճեան իր խումբով (նուագ), Տիկին Մ. Թէրզիպաշեան (մեներգ), Օր. Ա. Վարժապետեան, Օր. Հ. Գըմպլեան, (մեներգ), Պ. Լ. Մելիտոսեան, Տիգ. Թագւոյեան (արտասանութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին՝ 8 րիւ Պոսիւէ, փարիզ:

Կը դասախօսէ Պ. Հ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, (խմբագիր «Մէրքիւր տ'Օրիան» ամսաթերթի): Նիւթ՝ Քաղաքական ձգտումները Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

ՍԻՆԷ ՍԵՌՕ

Հոկտ. 22ին, Ուրբաթ իրիկուն վիէնի Թ. Ա. սրահին մէջ կը ներկայացնէ Միջազգային 5րդ. ճամբարի ժապաւէնը, ուր պիտի տեսնուին Հայ Արիները 48 ազգերու կողքին:

ԱՐԱՐԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 19րդ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 24 Հոկտ., ՇԱԹՕ ՏԷ ՖԼԷՕՐԻ մէջ:

Նախագահութեամբ Ընկեր ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

Նախկին ծովային սպայ եւ Ասպետ Պատուոյ Լեգէոնի

Պատարագ եւ հոգեհանգիստ՝ Լեգէոնի նահատակներու հոգւոյն, Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցիին մէջ: Կը պատարագէ Գեր. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ:

Հանդէսին հրաւիրուած են զինուորական եւ քաղաքային իշխանութեանց ներկայացուցիչներ, ֆրանսական նախկին կռուողներու կազմակերպութիւններ, Հայ կռուողներու Միութիւններ, քաղաքական կուսակցութիւններ, բարեգործական, հայրենակցական, վերաշինական միութիւններ, Մամուլի ներկայացուցիչներ եւ ազգային այլ մարմիններ:

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ կը կազմակերպէ իր տարեկան ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐԸ յառաջիկայ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12Ի ԿԻՐԱԿԻ օրը, ժամը 14էն 20:

Կը խնդրուի բոլոր հայ կազմակերպութիւններէն նկատի առնել այս թուականն ու ժամը եւ չհամաձայնեցնել:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, ARIS (13°) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եփրատացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 6, Ավընիւ տ'իթալիի սրճարանի վերնայարկը: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր կոմիտէի:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամախմբական դասախօսութիւնը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՊՕՄՕՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի նախորդ ժողովի շարունակութիւնը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին գրադարանի սրահը:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

«Հ. Յ. Դ. ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

30 Հոկտ. Շաբաթ Chez Boivin, 25 Avenue de la République à MONTROUGE Métro Porte d'Orléansի մօտ:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

24 Հոկտեմբեր, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հայ Ակումբին մէջ:

Կը խօսի՝ Ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ «Վարանդեան» խումբի, 23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ:

Կը նախագահէ Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ, կը բանախօսէ Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ:

Երգ, նուագ, արտասանութիւն:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Հոկտ. 23, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Խօսք պիտի առնէ նաեւ Լիոնի S. F. I. O.ի ընկերվարական ներկայացուցիչը:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Ընկերներ Միսաք Միրզէ, Լեւոն Ալէմեան (արտասանութիւն), Պ. Գուրգէն Յովհաննէսեան (ջութակ), Պ. Արամ Աւետիսեան (երգ), Օրիորդ Ծովինար Տէր Պետրոսեան եւ Տիկին Պերճուհի Ահարոնեան (մեներգ): Երգերուն պիտի ընկերակցի դաշնակով Տիկին Ռուբէն:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին

24 Հոկտ. Կիրակի, ժամը 3ին, Սէրքըլ կաթոլիկի սրահին մէջ:

Կը խօսի Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Ընկերներ Յ. Մաթոսեան, Մ. Կարապետեան եւ ուրիշներ: Կենդանի պատկեր մը: Սինէ Սեռօ պիտի ներկայացնէ Կոմիտաս Վարդապետին կալին երգը, Ընկեր Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը:

Տախսերու մասնակցութեան համար՝ 1 ֆրանք:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կարտանի «Նիկոլ-Դուման» խումբի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Էքսի «Քեռի» խումբի:

24 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մուտքը ազատ է:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ Հոկտ. 30ին: Կը խօսի Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

ՍԷՆԹԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ Հոկտ. 31ին: Կը խօսի Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ

Ի նպաստ Լիոնի Ազգատախնամի, 24 Հոկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.45ին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, ՆՈՐ ԵՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳՐՈՎ:

4—3

«ԳՈՅԱՄԱՐՏ» ՕՐԱՑՈՅՑ

Մամուլի տակ է եւ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան Միութեան «Գոյամարտ» պատկերազարդ օրացոյցը ճոխ բովանդակութեամբ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ:

Ապսպրանքի համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝
N. Gagossian. 49. Rue Nationale. Marseille (France):

ՆՈՐ ՔՆԱՐ

Ձայնագրուած եւ պատկերազարդ ընդարձակ երգարան

Պատրաստեց Կ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Սելանիկէն)

Իր տեսակին մէջ առաջնակարգ գործ մը, զարդարուած մեր բոլոր երգիչներուն, երգչուհիներուն, երաժիշտներուն եւ բանաստեղծներուն նկարներով: Ամէն էջի վրայ՝ երգի մը ձայնագրութիւնը: 640 էջնոց ստուար հատոր մը:

Գին 50 ֆրանք, (միայն Ֆրանսայի համար): Ստանալու համար դիմել ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը, Շ. Նարդունիին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Տիրուհի Գաբրիէլեան, ծնեալ Սիմիթեան, բնիկ Կեսարացի, կը փնտռէ իր քրոջը՝ Վերժին Սիմիթեան, Թալասի որբանոցէն: Իր հօրեղբայրը, Յակոբ Սիմիթեան, այժմ Աղեքսանդրիա, 1930ին Վերժին Սիմիթեանը տեսած է ի Պէյրութ:

Կը խնդրուի գիտցողներէն լուր տալ հետեւեալ հասցէին՝ Mr. A. Kaprielian, 8bis, Rue Maugiron, Vienne (Isère):

Յարութիւն Զամչիկեան, որ նախապէս կը գտնուէր Հաուըրտ Գարաէօզեան Հօմին մէջ: Վերջին անգամ նամակ գրած է S. F. A. ընկ.եան մէջ: Փնտռողն է իր քոյրը: Գրել Պ. Բ. Թաչեանի, c/o Journal Houssaper, B. P. 868, Le Caire - Egypte:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն Nord 84-04 (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2– 7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՏՈՔԹ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux

Մէթրօ Mairie d'Issyի ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ: Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 2–7:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 2–4, հեռաձայն Trud. 21.03

«ՇԻՐԱԿ»

Արեւելքի միակ իսկական օղին է: Անզուգական: Անմրցելի: Անխարդախ: Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ-ՃԱՇԱՐԱՆ

Sphinx

2, Rue Boutebrie, Paris(5)

Tél. Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ

Անարատ օղի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ):

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն: Դիւրամատչելի գին:

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով: Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻն, 50, Bld. Longchamp, Marseille

Tél.: National 13-16

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոն օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Հոկտեմբեր 15էն սկսեալ

պիտի սկսի ձեւ ու կարի դասընթացքը, տեւողութեան մինչեւ կէսօր: Պիտի սորվին ամենավերջին մեթոտով, տեսական եւ գործնական:

Մանրամասնութեանց համար դիմել ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

13 Rue Saint Sulpice Paris (6me,). Métro Odèon.

Վարձու սենեակներ ամուրիներու համար

Տաք եւ պաղ ջուր, ջոփաժ, հեռաձայն, տարեկան վարձք՝ 1600 ֆր.

Դիմել՝ 13, Rue de la Colonie, Paris (13):

TLEMCEN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ—ՃԱՇԱՐԱՆ

ՏՆՕՐԷՆ՝ SELADJI

4 Rue Sainte Beuve

(133 Bld. Raspailի անկիւնը)

Հեռաձայն Littré 89-13

Նշանաւոր պարուհի ՕՐԻԹՐԴ ՋԻՆԱ կ'երգէ եւ կը պարէ արեւելեան երգեր եւ պարեր, ընկերակցութեամբ հայկական նուագախումբի (Հայկ եւ Ալֆոնս), ամէն երեկոյ ժամը 8էն սկսեալ:

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԽՄԻՉՔՆԵՐ,

ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻ թարմ աղանդերներով:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(Ի Ր Ծ Ի Ն Ե Ա Ն Հ Ա Մ Ա Ր՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ VENDREDI 22 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3557 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐՔԱՅՆ ՄԹԱԼԻՆ ՋՐՕՍՆՈՒ...

Այսպէ՛ս ուրեմն, Խ. Միութեան քաղաքացիներն ալ ձեռնարկած են « ընտրական պայքար »ի, հոկտեմբեր 12էն ի վեր, իբրեւ նախապատրաստութիւն բուն ընտրութեանց, որ պիտի կատարուին դեկտեմբեր 12ին :

Ի՛նչ աւետաբեր, շքեղ ու շռնդալից մանրամասնութիւններ՝ այս առթիւ :

Ամբողջ խորհրդային մամուլը կը յորդի ժողովրդային «խանդավառութեան» նկարագրութիւններով : Ծարժման մէջ դրուած են արդէնական բոլոր գիտելիքները, քարոզչական ամէնէն ազդու միջոցները, շարժանկարն ու անթելը եւ ուրիշ ինչ որ կրնաք երեւակայել, բոցավառելու համար ամբոխային տրամադրութիւնները :

Եւ աղաղակ մը գղրդագին, Խ. Միութեան անծայրածիր տարածութեան վրայ, կեդրոններէն մինչեւ յետին ծայրագաւառներն եւ տափաստանները, 120 — 150 լեզուներով .

— Ստալի՛ն, Ստալի՛ն, առաջինը եւ միակը... Մեր քուէն անոր, եւ միայն անոնց որ հաւատարիմ են իրեն... Մա՛հ ժողովուրդի թշնամիներուն, ճափոնա - գերմանական լրտեսներուն, դաւաճաններուն, խորտակիչներուն... Անխնայ ջարդ Թրոցքիական - պուխարինեան - ազգայնական մնացորդներու մնացուկներուն ...

Իսկ օրուան իշխանութիւնը ամէն օր գիտ մը, նորութիւն մը կը գլորէ, խայծ մը կը նետէ, աւելի շլացնելու համար աչքերը :

Դեռ քանի մը օր առաջ, հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ, քուէարկութեան իրաւունք շնորհելով անոնց որ աքսորի դատապարտուած են, Թիապարտութեամբ կամ առանց Թիապարտութեան (տաժանակիր աշխատանք) : Այս շնորհէն պիտի չկրնան օգտուիլ միայն անոնք որ իրապէս բանտարկուած են կամ արգելափակուած՝ տաժանակիր աշխատանքի կայաններու մէջ. ինչպէս եւ անոնք որ քաղաքացիական իրաւունքներէ զրկուած են դատական վճիռներով :

Միւս կողմէ, մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէս զի ընտրողները « ուրախ եւ երջանիկ » ըլլան, քուէարկութեան առեն, ինչպէս իրենց ամենօրեայ կեանքին մէջ...

Համաձայն Թերթերու տեղեկութեանց, սքանչելի սրահներ սարքուած են Մոսկուայի ընտրողներուն համար, ուԹանկիւն սեղաններով եւ ընտիր ծածկոցներով :

Ելեկտրական շքեղ լապտերներ, մետաքսեայ լուսամփոփներ, գոյնզգոյն ծաղիկներ կը զարդարեն սրահները, ակնախտիղ պատկեր մը պարզելով : Քուէատուփերուն առջեւ դրուած են աթոռներ եւ սեղաններ, կազմար, սեղանի լամբար եւ ուրիշ ինչ որ անհրաժեշտ է : Գետինը ծածկուած է գորգերով :

Ուրեմն շքեղանք եւ ծիծաղկոտութիւն ամէն կողմ, կախարդական մԹնոլորտի մը մէջ պահելու համար խորհրդային արքայութեան երջանի՛կ, ազատ եւ աննման քաղաքացիները :

Հատուած մըն ալ Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաԹերթին խմբագրականէն, ամբողջացնելու համար պատկերը .

— « Դեկտեմբեր 12ին, առտուան ժամը 6էն մինչեւ կէս գիշեր, Պալթիկ ծովէն մինչեւ Խաղաղական ովկիանոս, Պաթումէն մինչեւ հիւսիսային բեւեռի Ռուտոլֆ կղզին, աւելի քան հարիւր միլիոն քաղաքացիներ պիտի քուէարկեն անձամբ, իւրաքանչիւրը այցելելով քուէարկութեան գրասենեակը, եւ ներկայացնելով իր անցագիրը կամ արհեստակցական տոմսը » :

Այս աննախընԹաց շքեղանքին եւ շռայլաբանութեանց հետ զուգընթաց, կը շարունակուի ահուսարսափը, ամբողջ երկրին տարածութեան վրայ : Այնպէս որ, ընտրական պայքարն ալ արդէն դարձեր է քնարեր հէքեաթ մը, յիշեցնելով Հազարումէկ Գիշերները :

Նոյնիսկ ընտրական յանձնախումբերու կազմութեան առեն, որոշ շուները երեւան կը հանեն « իժեր » ու « ժողովուրդի Թշնամիները», ահաբեկելով ընտրողները :

« Փրավտա »ն դեռ քանի մը օր առաջ կը մատնանշէր Թէ կուսակցութեան զաւառի մարմինները անձապարանքի մատնուած են, եւ յիմարաբար «իժեր» կ'ընտրեն, իբրեւ անդամ ընտրական յանձնախումբերու :

Այսպէս, Սպիտակ Ռուսիոյ մէկ շրջանին մէջ, կուսակցութեան գործիչները իրենց հաւատարմութիւնը՝ ապացուցանելու համար ընտրական յանձնախումբին նախագահ ընտրած են պետական դատախազը, բայց ահա կեդրոնէն կարճ եւ կտրուկ դեկոյց մը կ'ազդարարէ Թէ այդ մարդը «ժողովուրդի Թշնամի է» :

Այս պայմաններուն մէջ, ո՞վ պիտի համարձակէր զանազանել բարեկամն ու Թշնամին, վստահելին ու կասկածելին,— երբ հաւատաքննական հետապնդումներն ու փոխադարձ լրտեսութիւնները կը շարունակուին անընդհատ, երբ ոչ անցեալը նկատի կ'առնուի, ոչ դիրքը, ոչ տարիքը, ոչ ալ սեռը :

Անհամար գլուխներ ջախջախուեցան — բառին տառական իմաստով — 1936 օգոստոսէն ի վեր : Եւ դեռ դադրած չէ համաճարակը :

ԳրեԹէ ամէն շաբաթ գլուխներ կը գլորին ոչ Թէ հատ - հատ, այլ խումբ-խումբ : Ոչ միայն այս կամ այն երկրամասին, այլ ամբողջ «դրախտ»ին տարածութեան վրայ : Եւ մանաւանդ «անկախ» հռչակուած հանրապետութեանց մէջ, Ուկրայնայէն մինչեւ Կովկաս :

Բաւական ժամանակ ունին տակաւին, մինչեւ դեկտեմբեր 12, տորելու համար ուրիշ ինչ որ մնացած է իբրեւ անցեալ յիշատակ :

Ահա Թէ ինչպէս կը զրօսնու Արքայն ՄԹալին, բոլշեւիկեան յեղափոխութեան քսանամեակին առԹիւ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՅԱՑԱՒ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Յանձնախումբ մը պիտի ղրկուի Սպանիա օտար կամաւորները հանելու համար

Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբը վերջին պահուն յաջողեցաւ միջին բանաձեւ մը գտնել, չարը խափանելով, առ այժմ : Համաձայնութեան ճամբան բացաւ Իտալիա, ընդունելով Յուլիս 14ի անգլիական ծրագիրը, որ կը տրամադրէ աստիճանաբար ետ կանչել օտար կամաւորները եւ յետոյ ճանչնալ Ձօր. Ֆրանքոյի և հանրապետական կառավարութեան պատերազմիկի հանգամանքը :

Ահաւասիկ համաձայնութեան գլխաւոր կէտերը.—

1. Իբրեւ առաջին քայլ, հաւասար Թիւով օտար կամաւորներ պիտի քաշուին Սպանիոյ երկու ճակատներէն :

2. Միջազգային յանձնախումբ մը պիտի ղրկուի Սպանիա, երեւան հանելու համար օտար կամաւորներուն բուն համրանքը : Այնուհետեւ ոչ - միջամտութեան յանձնախումբը որոշում պիտի տայ, նոր զօրքեր ետ քաշելու համար :

3. Պատերազմական կարգ մը իրաւունքներ պիտի տրուին երկու կողմերուն, երբ ոչ - միջամտութեան յանձնախումբը հաստատէ Թէ գոհացուցիչ եղանակով յառաջ կը տարուի կամաւորներուն յետս կոչումը : Այդ իրաւունքներուն հանգամանքը եւ տարողութիւնն ալ յանձնախումբը ինք պիտի որոշէ :

Սպանիա ղրկուելիք յանձնախումբը պիտի բաղկանայ զինուորական եւ քաղաքական մասնագէտներէ : Եւ որովհետեւ այս կարգի միջազգային յանձնախումբերը դանդաղ կը շարժին, այս գործն ալ շաբաթներ եւ ամիսներ կրնայ տեւել : Ուրեմն նորէն ժամանակ շահած կ'ըլլան շահակիցները : Իրազեկներ այսպէս կը բացատրեն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ անակնկալ զիջումը : Նոյն իրազեկներուն կարծիքով, մինչ յանձնախումբը զբաղած կ'ըլլայ Սպանիոյ կացութիւնը ուսումնասիրելու եւ օտար կամաւորներու համրանքը երեւան հանելու գործով, Ձօր. Ֆրանքօ, Մուսոլինի եւ Հիթլեր ամէն ճիգ պիտի Թափեն, վճռական յաղԹանակը շահելու համար :

Նշանակալից պարագայ մը եւս.— Իտալիա եւ Գերմանիա հաւանեցան ընդունիլ անգլիական ծրագիրը ճիշդ այն օրը երբ Ձօր. Ֆրանքօ կը յուսայ գրաւել շատ կարեւոր քաղաք մը, Կիժոն : Վերջին լուրերու համաձայն, ազգայնականները միայն 10 — 12 մղոն հեռու են Կիժոնէն, քաղաքը կրակի տրուած է անիշխանականներուն կողմէ եւ կառավարական օդանաւերը փախած են : Կիժոնի գրաւումը պիտի զօրացնէ ազգայնական տիրապետութիւնը հիւս. Սպանիոյ մէջ եւ հազարաւոր զինուորներ ազատ պիտի ըլլան վճռապէս գրոհ տալու համար դէպ Մատրիտ : Այս յարձակողականին կը սպասուի ձմեռէն առաջ :

*** Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբին չորեքշաբԹի օրուան նիստը տեւեց երեք ժամ : Ժողովէն վերջը, մասնակցող պետութեանց ներկայացուցիչները նոր հրահանգներ խնդրեցին իրենց կառավարութիւններէն, յաջորդ նիստին համար որ պիտի գումարուի այսօր, ուրբաթ : Ժողովին մէջ գըլխաւոր ճառը խօսեցաւ Լոնտոնի իտալական դեսպանը, ետ առնելով իր վերապահումները : Իրեն ձայնակցեցաւ գերմանական դեսպանը, աւելի ԹեԹեւցնելով մԹնոլորտը եւ մեծ գոհունակութիւն պատճառելով Լոնտոնի մէջ : Կացութիւնը փրկուած կը նկատուի, եթէ վերջին պահուն նոր դժուարութիւններ չյարուցանեն Մոսկուա կամ Պերլին : Գերմանական մամուլը նորէն ուժգին յարձակումներ կը գործէ խորհրդային իշխանութեան դէմ, նոյնիսկ պահանջելով որ ան հեռացուի Լոնտոնի ժողովէն :

Գերմանիա կը մերժէ չեխական դեսպանին բողոքագիրը

»»»» • ««««

Ինչպէս գրած էինք, յարաբերութիւնները լրջօրէն լարուած են Գերմանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ, իբրեւ հետեւանք գերման քաղաքացիներու ձերբակալման եւ ուրիշ հետապնդումներու :

Գերմանական մամուլը կը շարունակէ կրակ տեղալ Չեխերուն վրայ : ՉորեքշաբԹի օր, Պերլինի չեխական դեսպանը Գերմանիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երԹալով, ուզեց բողոքագիր մը յանձնել : Դեսպանը մերժեց ընդունիլ, դիտել տալով Թէ բոլորովին օրինաւոր է Գերմանիոյ հանրային կարծիքին բորբոքումը : Այս առԹիւ հրատարակուած դեկոյցը կ'ըսէ Թէ արտաքին նախարարը անպատեհ գտաւ բողոքագիրը, չեխական դեսպանին ուշադրութեան յանձնելով չեխ ոստիկանութեան ծայրայեղութիւնները եւ յանձնարարեց տեղի չտալ նոր հակազդեցութեանց :

Գերմանական Թերթերը կը շարունակեն Ֆրանսան եւ Խ. ՄիուԹիւնն ալ մեղսակից համարիլ Չեխերու հակագերման գործունէութեան :

Պէլա Քունի գլուխն ալ վտանգուած...

Պէլա Քուն, հրեայ հռչակաւոր բոլշեւիկը որ Հունգարիան կարմրցուց պատերազմէն անմիջապէս վերջը, ամբաստանութեան տակ առնուած է իբրեւ խափանարար - խորտակիչ, ինչ որ Մոսկուայի հասկացողութեամբ կը նշանակէ մահապարտ : Իր ձերբակալութիւնը հաղորդուեցաւ անցեալ օգոստոսին, բայց խորհրդային մամուլը լռութիւն պահեց : Այժմ այլեւս չեն հերքեր լուրը : «ԻնԹէրնասիոնալ Կոմունիստ», Կոմինտէրնի պաշտօնական օրկանը, այս օրերս հրատարակեց բուռն ամբաստանագիր մը իրեն դէմ, երեսին տալով 18 տարի առաջ Հունգարիոյ մէջ գործած մեղքերը : Պէլա Քուն կ'ամբաստանուի Թէ խափանած է Մոսկուայի ճիգերը, որ կը ձգտէին ձախակողմեան կուսակցութեանց միակ ճակատ ստեղծել ամէն տեղ, ընդդէմ Փաշականութեան : Եւ կը շեշտէ.— « Միայն աջակողմեան ընկերվարական վարիչները չեն որ ձախողեցուցին այս ծրագիրը, այլեւ Հունգարիոյ նախկին կեդր. կոմիտէին Թրոցքիական սկըզբունքները, գլխաւորութեամբ Պէլա Քունի » :

Առաջին հրապարակային յարձակումն է այս ականաւոր բոլշեւիկի մը դէմ, որ այնքան գործօն դեր կատարած է կուսակցութեան մէջ : Այս առԹիւ իրազեկներ կը յիշեցնեն Պէլա Քունի «մաքրողական» ահռելի գործունէութիւնը Խրիմի մէջ, Վրանկէլի բանակին ջախջախումէն վերջը (1920) : Այն ատեն հռչակ հանեց իր վայրագութեամբ, որոնց քով կը նսեմանային Հունգարիոյ մէջ գործած բարբարոսութիւնները : Անցեալ տարի զրոյց կը շրջէր Թէ Սպանիա ղրկուած է, բայց չհաստատուեցաւ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐԷՆ ՍՈՒՆԿԻ ՄԱՍԻՆ

Երէկ սունկի մասին խօսեր էի, կէս հեգնութեամբ, կէս դառնութեամբ :

Եւ բոլորովին մոռցեր էի որ, սունկի արկած մըն ալ մեր Նարդունին անցուցած է :

— Անցեալ տարի խելքիս փչեց անգամ մը ճաշակել, չէնք շնորհք թունաւորուեցայ եւ հազիւ ազատեցայ : Հիմա եթէ միայն տեսնեմ սունկը, փորս կը ցաւի :

Աւելի լուրջ հանգամանք տալով հարցին, կ'ուզէի բժշկական զրոյց մը կատարել հետը, եւ ինծի յանձնեց « Հայ - Բոյժ »ի մէկ թիւը, 1936 սեպտեմբեր, ուր կ'ազդարարէ.— «Զգո՛յշ սունկերէն» :

Առաջին ազդարարութիւն.

— « Գիւղացիները կը կարծեն Թէ սունկը որ քացախով եփես՝ Թունաւոր չէ (սխալ) : Սունկը, որ եփած ատենդ դգալը չի սեւցներ, Թունաւոր չէ (սխալ) : Սունկը, որ եփած ատենդ մէջը նետուած պճեղ մը սխտորն ու սոխը ճերմակ կը Թողու, Թունաւոր չէ (սխալ) : Սունկը , որ չի «կտրեր» կաԹը, Թունաւոր չէ (սխալ) : Սունկը, որ մարզագետիններու մէջ կը կը բուսնի, Թունաւոր չէ (սխալ) : Սունկը, որ մաղաշ է, ճերմակ է, անախորժ հոտ չունի, Թունաւոր չէ (սխալ) : Սունկը, որ «մատնի» ունի, վարդագոյն ԹերԹիկներ ունի,Թունաւոր չէ (սխալ) : Սունկը, որ մորԹը չոր է, դիւրաբեկ է, կտրելէ վերջ գոյն չի փոխեր, Թունաւոր չէ (սխալ) : Թունաւոր է այն սունկը, զոր խլուրդը եւ միջատները չեն կրծեր (սխալ) : Տոքթ. Տաղաւարեան, իր Առողջապահութիւն գրքին մէջ, կը գրէ Թէ սունկը, որ երկար ատեն կը խաչեն Թունաւոր չէ (սխալ) : Ափսո՜ս, քանիներ զոհ գացած են այս սխալներուն » :

Այս ալ թունաւորման ընդհանուր պատկերը (երբեք տեսակ թունաւորումներ կան), իբրեւ երկրորդ ազդարարութիւն.

— « Հրաշալի ճաշ մը կ'ընես, սունկը այնքան համեղ կուգայ, որ պիտի ուզէիր «մատուըներդ ալ հետը ուտել», ինչպէս կ'ըսէ մեր ժողովուրդը : Սակայն երբ մարսողութիւնը կը սկսի, նեղութիւն մը կը զգաս նախ, ընդհանուր չփոԹութիւն մը, անձկութիւն մը, աչքերդ ալ կը սկսին մԹնել, եւ յանկարծ ցաւ մը, — տաք ցաւ մը, կարծես հալած կապար կայ ստամոքսիդ մէջ, որ կ'այրէ, կը բզքտէ, վար կը քաշէ, պիտի պայԹեցնէ : Ու պաղ քրտինք մը,— ոտքերդ կը մսին, մատներդ կը մղմղան, մինչ ստամոքսդ տաք է, կ'այրի ու կը ցաւի : Փորդ կը պրկուի, ալ աւելի կը ցաւի, սարսափելի ծարաւ մը կը զգաս, բայց կարծես կոկորդդ ալ պրկուած է, չես կրնար խմել, փսխելու փափաք մը կը զգաս, կ'ընես — կ'ընես՝ չես յաջողիր, միզելու փափաք մը կը զգաս, միզելու կ'ելլես՝ չես կրնար միզել, ցաւէն դուրս կ'ինան աչքերդ, կը կարծես Թէ պիտի նուաղիս : Յանկարծ փորդ պարպելու փափաք մը,— յուսալով Թէ պիտի ազատիս, կ'երԹաս — կը նստիս՝ անկարելի է, կը դգաս՝ անկարելի է, ստամոքսդ հնոց դարձած է կարծես, բան մը ներսէն կը յօշոտէ, կը խողխողէ, կրակի պէս բան մը որ կ'այրէ մխացնելով : Վերջապէս կը յաջողիս փսխել, բայց ի՛նչ պէս,— ստամոքսդ կարծես թէրս կը դառնայ, կ'ուզէ մէկ անգամէն պարպել, այնպէս որ փսխած ատենդ կը ճաԹիս, կը պայԹիս, մինչ կրակի պէս բան մը կ'այրէ կոկորդդ : Քիչ մը կը խաղաղի ցաւը, վախցած երեխայի մը նման՝ անկողինդ կը մտնես կամացուկ մը, չուզելով արԹնցնել դեւը : Կուշտի վրայ կը պառկիս, ոտքերդ փորիդ վրայ կը քաշես, կ'աշխատիս խփել աչքերդ, քնանալ քիչ մը, չէ՞ որ 4 — 5 ժամէ ի վեր կրած տառապանքդ հալեցուցած է կարծես քեզ : Աչքերդ սաստիկ դեղնած են, եթէ հայելիին նայիս : Դէմքդ ալ դեղնած է քիչ մը : Աչքերուդ բիբերը պզտիկցած կ'ըլլան, — կարեւոր նշան մը, որով կարելի է հասկնալ Թէ դժուարամարսութեան տագնա՞պ է Թէ Թունաւորում :

Ստամոքսիդ եւ լեարդիդ ձեռք զպցնելու կը վախնաս : Յանկարծ կ'զգաս որ բան մը կը տաքնայ, նորէն, ստամոքսիդ մէջ : Պաղ քրտինքը կը սկսի դարձեալ, — ամա՛ն մարիկ : Եւ տագնապը կը վերանորոգուի, ժամերով նոյն ցաւերը, անհանդուրժելի, անզսպելի : Կը նստիս, փորի վրայ կը պառկիս, ոտքերդ օդին մէջ բարձրացուցած կը պառկիս,— խիԹերը կը շարունակուին, կը քամեն քեզ, «Թիբիթ» կ'ընեն քեզ, ուժաԹափ կը ձգեն քեզ : Վերջապէս կը յաջողիս պարպել վարէն » :

Վերջացա՞ւ : Մնացեալը կարդացէք « Հայ - Բոյժ »ի մէջ, գիտական բժշկական մանրամասն բացատրութիւններով :

Իսկ եթէ այս ալ բաւական չէ, վիէնի վեց տարեկան մանուկին մահը ձեր ականջին օղ :

Գոնէ մանուկներուն խնայեցէք :

ՎԱՀԷ

Հակահայ գրգռութիւններ ապանութեան մը առթիւ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Պէյրութի ամերիկեան հիւպատոսը սպաննուեցաւ խելագար Հայու մը ձեռքով :

Պէյրութի ԹերԹերը կը գրեն Թէ դէպքը ծանր գրգռութիւն պատճառած է Պրումանայի մէջ, ուր ամէն տարի օդափոխութեան կ'երԹար հիւպատոսը :

Լուրը հասնելուն պէս, Պրումանայի տեղացիները հակահայ տրամադրութիւններով լեցուած են եւ սկսած իրենց հանդիպած Հայերու վրայ յարձակում գործել : Գրիգոր Ղազարեան անուն հայ արդուկիչ մը եւ իր 12 տարեկան աշկերտը ծեծուած են : Յարձակում կրած են նաեւ օդափոխութեան համար հոն գտնուող ուրիշ Հայեր : Նոյն տրամադրութիւնները ցոյց տրուած են նաեւ Պէյթ Մէրիի մէջ :

Բարեբախտաբար տեղական ԹերԹերը որ եւ է հակահայ գրգռութեան տեղի չտուին, ծանօթ ըլլալով գործուած ոճրին մանրամասնութեանց :

Կացութիւնը Պաղեստինի մէջ

»»»» • ««««

Վիրաւոր Հայը մեռաւ

Վերջին լուրերու համաձայն, կացութիւնը բաւական մեղմացած է Պաղեստինի մէջ, իբրեւ հետեւանք ձեռք առնուած խստութեանց եւ ծանր պատժաբրութեանց : Ոստիկանութիւնը անխնայ կը հետապնդէ բոլոր դաւադիրները : Բոլոր վաշտերուն մէջ մէկ մէկ անգլիացի ոստիկան դրուած է, հրացանով սպառազինուած :

Այն հայ լուսանկարիչը որ վիրաւորուած էր Երուսաղէմի մէջ, Արաբ կարծուելով, մեռաւ երեքշաբԹի օր :

Քանի մը գիւղերու վրայ հաստատուած հաւաքական տուգանքը ճարելու համար, գիւղացիները արմտիք, արջառ եւ ուրիշ շարժուն գոյքեր կը հաւաքեն : Ոստիկաններէ գողցուած հրացաններու Թիւին հաւեմատ տուներ օդը պիտի հանուին ուժանակով :

Միւս կողմէ, արաբ յեղափոխականները կ'աշխատին նոր կոմիտէ մը կազմել Սուրիոյ մէջ, մասնակցութեամբ լուծուած կոմիտէի ազատ անդամներու եւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԲ Է ՀԻՄՆՈՒԵԼ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Ռուբէն Խանազատ, որ նոյնպէս մասնակցել է Դաշնակցութեան կազմակերպութեան սկզբնական աշխատանքներին, յայտնում է, որ թողել է Պոլիսը 1900 յուլիսի 13ին, այսինքն Պոլսի ցոյցից երկու օր առաջ, ճանապարհ է ընկել դէպի Տրապիզոն, ճանապարհին մի գիշեր մնացել է Սամսոնում եւ յաջորդ օրը շարունակել է իր ճանապարհը դէպի Տրապիզոն, ուր մնացել է մի քանի օր եւ այնտեղից անցել է Պաթում:

Ուշի ուշով հաշուելով այդ բոլոր օրերը, որ Խանազատ անցրել է ճանապարհին եւ Տրապիզոնում, նա Պաթում հասած պէտք է լինի ոչ շուտ քան յուլիսի 25 — 27:

— «Ամէն ինչ փոխուած էր այս անգամ Պաթումում, մանաւանդ հայ հասարակութիւնը, — գրում է Խանազատ:

«Պոլսի ցոյցի առթիւ եղած հեռագիրը այնպիսի ցնցող ազդեցութիւն էր գործել հայերի վրայ, որ ամէն ինչ, բառիս բուն իմաստով, տակն ու վրայ էր եղել: Խոր թմրութենէ արթնցածի նման, մարդիկ յանկարծ վերցատկել եւ իրար անցած չգիտէին թէ իրանք ո՞րտեղ են գտնւում, ո՞ւր պիտի գնան եւ ի՞նչ պիտի անեն:

«Ամբողջ հայութեան մէջ այն կարծիքն էր տիրում, թէ Թուրքիան արդէն մի քայքայուած պետութիւն է, որ չափազանց դիւրին է նրանից այս կամ այն նահանգը կորզել»:

Ռ. Խանազատը, մի քանի օր Բաթում է լինում, երբ Թիֆլիզից գալիս է Արշակ Տէր Գրիգորեանը, Սիմէոն Զաւարեանի եւ Քրիստափորի անձնական ընկերը, Ռ. Խանազատին Թիֆլիզ հրաւիրելու համար: «Նա ինձ ասաց, — պատմում է Խանազատ, — որ եկել է Բաթում Թիֆլիզի ընկերների կողմից՝ յատկապէս ինձ հետ տեսնւելու համար...» որ Թիֆլիզի եւ Բագուի հայ հասարակութեան, բոլոր խաւերում մեծ ոգեւորութիւն կայ, որ մի քանի խմբակցութիւններ են կազմուել գործունէութեան սկսելու նպատակով — որ այդ խմբակցութիւններից ներկայացուցիչներ են ընտրուել, որպէսզի ընդհանուր ծրագիր մշակեն: Բայց հէնց որ իմացանք, թէ դու վերադարձել ես արդէն, բոլորիս մէջ էլ մեծ ցանկութիւն առաջ եկաւ, որ դու էլ որպէս Հնչակեան կուսակցութեան ներկայացուցիչ մասնակցես մեր ծրագրի մշակելու ժողովներին, որպէսզի տարբեր կուսակցութիւններ ասպարէզում չմնան ու իրար չխանգարեն»:

Այդ հանդիպումից մի քանի օրից յետոյ Խանազատը մեկնում է Թիֆլիզ, ուր սկսում են ժողովները:

Ուրեմն, Ռ. Խանազատի պատմելով, նոր կազմուելիք յեղափոխական կուսակցութեան ժողովները սկսուել են Թիֆլիզում օգոստոս ամսի սկիզբներին:

Ըստ Խանազատի՝ յաջորդաբար մի շարք նիստեր են տեղի ունեցել ծրագրի, կենդրոնի եւ նորակազմ կուսակցութեան անուան շուրջը: Սակայն, որքան ժամանակ է տեւել արդ, ոչինչ չի ասում այդ մասին: Ցամենայն դէպս, ինչպէս Պ. Խանազատն է յայտնում, այդ ժողովները պէտք է համարել սահմանադիր ժողով, ուր մի շարք խնդիրներ են լուծուել, որոնց մէջ կարեւորները հետեւեալներն էին:

Որոշուեց «Հնչակ»ը թողնել Ժընեւում հրատարակուելու, որպէս կուսակցութեան գրական օրկան, միայն Քրիստափոր Միքայէլեանն էլ պիտի գնար Ժընեւ, որպէսզի Ա. Նազարբէկի հետ միասին, խմբագրէին թերթը: «Հնչակ» պիտի հրատարակուէր ամիսը մի անգամ, փոքր ինչ մեծացրած ծաւալով: Իսկ մի երկրորդ թերթ էլ Թիֆլիզում պիտի հրատարակուէր, որպէս մարտական օրգան, որ պիտի լոյս տեսնէր ամսուան շաբաթը մի անգամ: Այդ թերթի անունը որոշուեց դնել «Դրօշակ»: Սրա խմբագրական մարմինը յետոյ պիտի ընտրուէր: Կազմուած ընկերութեան անունն էլ որոշուեց դնել «Հայ Ցեղափոխականների Դաշնակցութիւն»:

Վիճելի պէտք չէ համարել, որ այդ ժողովներ եւ այդպիսի որոշումներ են եղել: Այդ մասին տարիներ առաջ բերանացի յայտնել են ինձ Մարտիրոս Մարգարեանը, որ այդ օրերի գործիչներից էր, Ռոստոմը եւ ուրիշ ընկերներ...

Այդ ժողովները, ինչպէս երեւում է Ռ. Խանազատի գրուածքից, տեղի են ունեցել օգոստոս ամսուան ընթացքին, Ռ. Խանազատը, որ Թիֆլիզում կատարած իր աշխատանքների մասին միշտ հաղորդել է եղել Ժընեւ Նազար Բէկեանին, Ժընեւից հեռագիր է ստանում դադրեցնել իր աշխատանքները մինչեւ նոր լիազօր Ցակոբ Մեղաւորեանի գալը:

Խանազատը այդ ժամանակ որոշում է անցնել Երեւան: Իր գնալու մասին առիթ է ունենում խօսելու Գրիգոր Արծրունու հետ, որի հետ պայմանաւորւում են սեպտեմբերին հանդիպելու Երեւանում:

«Հէնց այդպէս էլ եղաւ, գրում է Ռ. Խանազատը: Զգուշանալով Մեղաւորեանին գալուն, մօրս հետ գնացինք Երեւան, ուր եկաւ Արծրունին էլ մի քանի օրից յետոյ»:

Եզրակացութիւնը այն է, որ ըստ Ռուբէն Խանազատի՝ Հայ Ցեղափոխականների Դաշնակցութիւնը կազմակերպելու որոշում է տրուել օգոստոսի ընթացքին:

Սեպտեմբեր ամսուան վերջին Ռ. Խանազատը վերադառնում է Թիֆլիզ: Այդ ժամանակները հասնում է նաեւ «Հնչակ»ի լիազօր ներկայացուցիչ Ց. Մեղաւորեանը եւ նորից սկսուում են բանակցութիւնները: Այդ բանակցութիւնները, սակայն, որքան ժամանակ են տեւում, այդ մասին Պ. Խանազատը ոչինչ չի յայտնում:

Բանակցութիւնները, Ռուբէն Խանազատի ասելով, վերջապէս յանգում են որոշ եզրակացութեան, մինչեւ անգամ Համաձայնութեան թուղթ է ստորագրւում եւ «այսպէս՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կազմակերպուած էր» (*): Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

(*) Հայրենիք ամսագիր, 1927 թ. յունիս—դեկտեմբեր եւ 1928 թ. յունուար, Ռ. Խանազատի յուշերը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՓՈՓՈԽՈՒՄՆ ՈՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՒԽՏԸ

Էնկիւրիի կառավարութեան մէջ եղած փոփոխութիւնը այնքան նշանակալից է, ու այնքան բեղնաւոր կրնայ ըլլալ ան հետեւանքներով, որ մամուլը կը շարունակէ վիճիլ անոր մասին ու մեկնութիւններ կատարել: Ցարդ մէջտեղ դրուած ենթադրութիւններուն վրայ արդար է աւելցնել նաեւ արեւելեան ուխտի մասին եղած ակնարկները:

Ներկայ տարուան յուլիս 8ին Թէհրանի Սաատապատի պալատին մէջ ստորագրուած բարեկամութեան եւ ոչյարձակման դաշնագիրը՝ ընդմէջ չորս արեւմտեան - ասիական պետութեանց՝ Թուրքիոյ, Աֆղանիստանի, Իրաքի ու Իրանի՝ լի է կարելիութիւններով ու կը ստեղծէ արմատապէս նոր կացութիւն մը՝ ընդմէջ Խ. Միութեան ու նոր զինակցութեան: Դաշնագիր կողմերու միջեւ վերջ են գտած հին թշնամանքները: Եւ վերջ տրուած այն պայքարներուն, որոնք դարերէ ի վեր ճնշուած են անոնց յարաբերութեանց վրայ: Անոնք փոխադարձաբար կ'ապահովեն իրենց սահմանները ու փոխադարձաբար յանձնառու կ'ըլլան իրենց արտաքին քաղաքականութեան մէջ միասին ընթանալու: Գոյացած է, կը գրէ խնդրին ծանօթ անձ մը, բարեկամութիւն մը որ միշտ անկարելի էր նկատուած: «Թուրանի ու Իրանի միջեւ գոյութիւն ունեցող դիւցազնական պայքարը կ'անհետի ժամանակի խաւարին մէջ: Ան պատմութեան տարրերը կը լեցնէ զէնքերու շաչիւնով, հրդեհներու փայլով, մարդկային զանգուածային մահերով: Դարեր անցան, դարեր ծնան ու անհետացան միապետութիւններ, աշխարհի դէմքը փոխուեցաւ, իսկ Իրանի ու Թուրանի միջեւ յաւիտենական թշնամանքը կը շարունակուէր գոյութիւն ունենալ»: Այդ թշնամանքը այժմ կ'անհետանայ նոր դաշնագրին կնքումով:

Բայց, անոր անհետացումը կը նշանակէ, որոշ մաքով, չորս պետութեանց ձեռքերուն ազատ արձակումը՝ իրենց դրացիներուն հանդէպ, ու մասնաւորապէս դէպի այն ուղղութիւնը, ուր իրենց ակարութիւնը անցեալին մէջ իրենց համար ամենածանր պարտութիւններ ու նահանջներ է պատճառած: Հիմնաւոր է ենթադրել թէ արդարութեան համար յաւիտենապէս պայքարող ու խռովեալ Կովկասի մէջ նոր դաշինքը կը ստեղծէ իրական փոփոխութիւն մը՝ ուժերու (պետութեանց) բարոյական ու նիւթական յարաբերութեանց մէջ:

Տրամաբանական չէ՞ որ կապ մը գտնուի կնքուած արեւմտեան - ասիական չորսերու ուխտին ու խորհրդային հարաւային հողերուն վրայ բնակող բազմաթիւ ազգաբնակութեանց տրամադրութեանց բարձրացման միջեւ, — բնակչութիւններ որոնք վերջին դարերու ընթացքին հետզհետէ կտրուած են Թուրքիայէն ու Իրանէն, ու յաւիտենապէս թշնամի են իրարու: Կապ չկա՞յ հարաւ - խորհրդային հանրապետութեանց՝ Ուկրայնայի, Ատրպէճանի, Վրաստանի, Հիւս. Կովկասի, Թուրքիստանի տարագիրներու ինչպէս նաեւ Կովկասեան համադաշնակցութեան խորհուրդին յարաճուն գործունէութեան ու Սաատապատի պալատին մէջ կատարուածին միջեւ: Հիմա չկա՞յ կապ մը փոխառելու նոյնիսկ նոր համաձայնութեան ու այն բողոքին միջեւ որ ներկայացուած է Ազգերու Դաշնակցութեան՝ Խ. Ռուսիոյ մէջ բնակող փոքրամասնութեանց անունով: Ան չի՞ ստեղծեր գոնէ հոգեբանական արձագանգ մը, իբրեւ օրինակ՝ դարաւոր թշնամանքի յաղթահարումին ու բոլոր ուժերով նուիրուելու ընդհանուր գործին, կատարելու համար «պատմութեան կանչը», ինչպէս կ'արտայայտուի կոչ մը՝ ուղղեալ Կովկասեան ազգերու՝ հրատարակուած «Պրոմէթէ» պարբերականին մէջ, որ ծանօթ օրկանն է Կովկասի, Ուկրայնայի եւ Թուրքիստանի բնակչութեան ազգ. պաշտպանութեան: Փարիզի մէջ վերջերս հրատարակուիլ սկսած է, ֆրանսերէն լեզուով, «Կովկաս» պարբերականը, — օրկան՝ Կովկասեան ազգերու «ազգային ազատ մտածումին» — որ «Ասիական ուխտը» կը հռչակէ իբրեւ սկիզբը այդ ազգերու ազատութեան ու իբրեւ չէզոքացումը Թուրքիոյ կողմէ Կովկասի ըլլալիք սպառնալիքներու: Հասկնալի է, որ յիշեալ յօդուածին հեղինակը նոր զինակցութեան հետդրացնութեանմիտանդ ըլլալը կը պայմանաւորէ անով, որ Կովկասցիները ընդունակ պիտի դառնան «ըլլալու կատարը այն քաղաքական գործերուն, որոնք իրենց առջեւ կը դրուին դէպքերու ընթացքով»:

Ինչ որ ալ նշանակէ այս «դէպքերու ընթացք»ը, ու այն բովանդակութիւնը, որ վաղը անոր պիտի տայ նորաստեղծեալ ուխտը, աշխարհագրութիւնը ինքը վայն պիտի դարձնէ նեցուկ մը Կովկասցիներուն ու նոյնիսկ հարաւ - Խորհրդային ազգերուն համար՝ իրենց այն ճիգին մէջ, զոր անոնք ի գործ կը դնեն Խ. Միութենէն բաժնուելու առաջադրութեամբ, իսկ այդ ծրագիրը պիտի փնտռուի ու քաջալերուի այդ ուխտը ստեղծողներու սիփական նպատակներուն համար:

«Կովկաս» արդէն իսկ կոչ կ'ընէ պետութեան — Թումբ մը ստեղծելու մասին՝ ընդմէջ Սովետներու ու նոր զինակցութեան պետութեանց, գլխաւորաբար Թուրքիոյ եւ Իրանի: Ան չի վախնար հարաւային դրացիներէն, որոնց հետ Կովկասը կապուած է եղեր «քաղաքական լուրջ շահերով, դարաւոր մշակութային ուղեկցութեամբ ու սերտ ազգակցութեամբ», այնպէս որ իրենց միջեւ յարաբերութիւնը «անկեղծօրէն բարեկամականէն տարբեր չի կրնար ըլլալ»: «Բաւական է ակնարկ մը նետել Հերոդոտոսէն մինչեւ այսօր դասաւորուած թուղթերուն վրայ, որպէսզի համոզուինք թէ Փոքր Ասիան առանց Կովկասի ուրիշ բան չէ բայց եթէ գլուխ մը գլխազուրկ, եւ թէ Կովկասը առանց Փոքր Ասիոյ ուրիշ բան չէ բայց եթէ գլուխ մը առանց մարմնի»: Կովկասը՝ Ռուսիոյ ձեռքին մէջ, — ասիկա «յաւիտենական ակն է վէճերու, պատերազմներու ու անկարգութեանց՝ Փոքր Ասիոյ մէջ: Ասիկա պիտի խթանէ շահակից պետութիւնները՝ Կովկասը իբրեւ «թումբ - պետութիւն» ստեղծելու հարցի մասին: Ռուս-Թրքական բարեկամութիւնը չի կրնար պահուիլ ու պիտի անհետանայ՝ Կովկասի մէջ անկախ պետութեանց ստեղծումովը ու «նոր Ռուսիոյ հանդէպ դարաւոր յանձնառութենէն ազատուած Թուրքիայով մը»: «Թուրքիոյ եւ Սովետներու միջեւ այսօրուան բարեկամութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ պատահական ու անցողական երեւոյթ մը — ոչ մէկ վարչաձեւ ու ոչ մէկ դիւանագիտութիւն չեն կրնար փոխել աշխարհագրական ու տնտեսական ազդակները», կը խորհին «Կովկաս»ի շուրջ հաւաքուած կովկասցի գործիչները, ու այսպէս կը մտածեն ստեղծումէն վերջ ուխտին, որուն մէջ ուժատու տարրն է Էնկիւրին:

Փարիզի «Ռէփիւպլիք»ի մէջ Պ. Փիէր Տոմինիք ցոյց էր տուած, իբրեւ գլխաւոր պատճառ Էնկիւրի փոփոխումին, Թուրքիոյ եւ Սովետներու յարաբերութեանց մէջ նորութիւնը: Ան ցոյց կուտար քանի մը տարրեր, որոնք ցրտութիւն յառաջ բերեր էին յարաբերութեան մը մէջ, որ՝ մօտաւորապէս քսան տարիներու տեւողութեան՝ նկատուեր էր Սեւ ծովու շուրջի անվիճելի քաղաքականութիւնը: Մեզի կը թուի թէ՝ այս տարրերուն վրայ, սակայն, հիմնաւոր է աւելցնել եւ այն, որ տրամաբանօրէն կը հետեւի «Ասիական չորսերու ուխտ»ով Սովետներու համար ստեղծուած կացութենէն, — գործը Թուրք դիւանագիտութեան, որ կը նշանակէ խորհրդային հարաւային հանրապետութեանց տարանջատման խմորումը: Իսկ գաղտնիք չէ որ այդ խմորումը կուգայ Էնկիւրիէն:

Մոնթրէօյի մէջ Նեղուցներու փակումէն վերջ, Խ. Միութիւնը Կովկասի մէջ եւս կը շրջապատուի Սաատապատի ուխտով, ինչ որ շատ ուժեղ է այնքան շատ կարճ ատենի մը մէջ՝ նոյնիսկ ամենալաւ բարեկամներու միջեւ:

«ԶՈՐԱ»

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

ԽՄԲ.—Այս խմբագրականը, խորագիրէն մինչեւ վերջին բառը կ'արտատպենք Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթէն (Ապագայ, 16հոկտ.).

— «Խռոված է Հայոց հոգին: Ամէն Հայ որ հայերէն կը կարդայ, որ երբ Հայ կը մտածէ ու կը զգայ, անձկութեամբ սեւեռած է իր սիրտն ու միտքը դէպի Հայաստան, եւ կը սպասէ դոյզն լուսաբանութեան մը եւ մխիթարութեան մը:

«Հայաստան» ըսաւ այս ժողովուրդը դարերով, գրեց, երգեց, երազեց եւ նահատակներ տուաւ հազարներով, եւ հիմա որ իր երազը առարկայական ձեւ մը առած է, հիմա որ յոյսը ցընորքի մը նման չէ, այլ շօշափելի իրականութիւն մը զոր կը մնայ աշխատանքով եւ համբերութեամբ, խոհեմութեամբ եւ ամէն տեսակ զգուշութեամբ ազատագրել իր ստուերներէն, հիմա այդ իրականութիւնը դարձեալ կը խուսափի, ստուերները աւելի կը թանձրանան եւ Հայուն սիրտը կը սկսի տրոփել միեւնոյն վախերով:

Ցեղափոխութենէն քսան տարի ետք, իրաւունք ունէինք յուսալու որ ժողովուրդը պիտի սկսէր վայելել բնական կեանքի մը բարիքները: Ամբողջ սերունդ մը արդէն մեծցած էր նոր օրէնքներուն տակ, ազատուած՝ իր հայրերուն վրայ ճնշող հին սովորութիւններէն, ու մանաւանդ զանոնք թունաւորող ցնորական մոլորումներէն: Բաղդատաբար հոծ զանգուած մը հաւաքուած էր միեւնոյն հողամասին մէջ, ինչ որ դարերէ ի վեր չէր պատահած եւ որ մեծագոյն ապահովութիւնը կը ներշնչէր անոր պահպանումին համար: Եւ այդ ժողովուրդը կ'ապրէր պետական կեանքով որուն սկզբունքները որքան ալ անկատար եւ նոյնիսկ վնասակար ըլլային, անոր կուտային հաւաքական կեանքի թանկագին դասեր:

Ի՞նչ եղած է այսօր այդ ժողովուրդին վստահութիւնը միեւնոյն պետական մեքենային հանդէպ, երբ այսօր պարտաւոր է հայհոյելու անոր զոր երէկ կ'աստուածացնէր, եւ գիտէ թէ վաղը պիտի անիծէ այն զոր կը պաշտէ այսօր: Կեղծիքը եւ ստութիւնը սկսած են պետական կարգուսարքին մաս կազմել իրեն համար:

Տեսնելով Հայաստանի վերիվայրումները, սկիզբները գաղթահայը կը մտածէր թէ անոնք վերջին պզտիկ կոհակներն են մեծ ալեկոծութեան որ կը խռովէ Խորհրդային Միութիւնը, եւ որոնք կուգան մարիլ հայկական ափերուն վրայ: Բայց այդ կոհակները կը վերածնին, ամիսներէ ի վեր, եղերական կանոնաւորութեամբ, եւ մեր երկրին մէջ յառաջ կը բերեն ողբերգական փոթորիկներ:

Եւ ամէն ինչ մտածել կուտայ թէ տեղական պատճառներ անման չեն այս պարբերական տռամներուն մէջ որոնք մեր ժողովուրդը իր էութեան մէջ կը ցնցեն:

Մոսկուայի եւ Թիֆլիզի հրամաններ չէին միայն որ անճիտեցին ամբողջ մտաւորական սերունդ մը: Ամատունիի անկումին մէջ մաս ունէր տեղական դաւադրութիւն մը: Ինչպէ՞ս Մոսկուա եւ Թիֆլիզ պիտի թողուէին որ անոր անմիջական գործակիցը, առաջին տեղակալը յաջորդէր իրեն, եթէ Ամատունի անմեղ ըլլար իր պետին կորստեանը մէջ:

Բանգէտներ, խորհրդաւոր ձեւով մեզի կ'ըսեն. չդատենք, չվճռենք, բան մը չենք գիտեր: Բայց գիտնալու կամ չգիտնալու խնդիր չկայ: Տեսածնիս բաւական է մեզի ցոյց տալու համար թէ Հայաստան կ'ապրի այսօր բռնութիւններուն ամէնէն մահացուին տակ: Աղասի Խանջեան Սթալինի շունքն էր Հայաստանի մէջ, տեսակ մը կիսաստուած, որ ինկաւ ահարկու նախատինքներու տակ: Իր յաջորդը Ամատունի, որ բատարաններու մէջ բառ չճգեց հայհոյելու համար իր նախորդին, այսօր կ'անհետանայ նոյն լուտանքներուն մէջ: Իր յաջորդը, որուն անունը քանի մը օրէն պիտի իմանանք, եւ որ քիչ աճուդողով բարձրանալու չէ իր աթոռին վրայ, քանի՞ ամիս պիտի թագաւորէ:

Ամենափայլուն եւ տաղանդաւոր գրողներ, մտաւորականներ, պետական գործիչներ, բանտարկուեցան կամ աքսորուեցան, կամ անձնասպան եղան, ամէնէն ողորմելի ամբաստանութիւններով: Եւ մեր իմաստուններ կը սպասեն որ «բան մը գիտնան»: Ի՞նչ կ'արժէ, կ'ըսեն, քանի մը մտաւորականի կորուստը բաղդատմամբ ամբողջ ժողովուրդի մը կեանքին: Ի՞նչ կ'արժէ ղեկավարներուն հալածումը, երբ ժողովուրդին դպող չկայ: Այսպէս, պէտք է ծափահարենք եւ փառք տանք Աստուծոյ, որովհետեւ ժողովուրդը չեն ջարդեր: Այս ժողովուրդին ճակատի՞ն գրուած է ուրեմն որ ատեն ատեն պէտք է ջարդուի, իր տանը մէջն ըլլայ թէ ուրիշին:

Ամէն գոյնի պոլշեւիկներ, սոցիալ դեմոկրատներ եւ ուրիշ հօկեաններ,

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Բայց Վարդօ հառաչեց: Այս մարդոց խօսքերը տխուր էին: Ուրիշներու բերնէն առանց խօսք լսած չունէր: Իրենց գիւղին մեծաւորները նոյնիսկ, կը սիրէին վարդապետը: Լսած էր որ, առանց խօսակցութիւններու ատեն, սիրտը ուժով բռնած, պէտք է նայիլ խօսողներու աչքերուն, մինչեւ որ կարենաս թափանցել դիմացինիդ սրտին:

Ու Վարդօ ուժով, ուժով նայեցաւ:

Լաւ աչքեր չէին ատոնք: Ու նահանջելու տեղ այս տեսարանին առջեւ՝ նայեցաւ անոնց՝ մինչեւ որ կըցաւ իր հանդարտութիւնը գտնել ու հեռուէն անոնց միջանկեալ լռութիւններուն:

Երկու անծանօթներուն վրայ՝ ջղագարութեան պէս բան մը եկած, իրարու նայելն անգամ կը դժուարանար:

Ու Վարդօ, աչքերով չափեց աղբիւրին շրջափակը: Տրտմութիւն մը կար, ու իր դիմացը՝ ամէն բան, կը մեղմաղձօտէր մինչեւ երկինքին բոցավառ կապոյտը: Ու շուղելով ըսաւ, «կարելի է»: Սակայն իր տղուն նայած ատեն, հանդարտօրէն կ'ըսէր. «Անկարելի է»: Ու աւելի քաջութիւն կուգար վրան: Բայց իրենց մօտիկը, ջուրին ձայնը ուրիշ բան մը կ'արթնցնէր իր մէջ: Երբ աղբիւրին նայեցաւ, վարդապետին անունը՝ մատիտով գրուած էր քարին վրայ: Որովհետեւ արեւը կը ճառագայթէր, բոլոր գիրերը կը փայլէին աստղերու պէս: Միտքը բան մը ինկաւ, ու երեսը լուսաւորուած կրկին, ըսաւ բարձրաձայն.

— Օհ, ամէն բան կրնան ըսել: Գիւղին մեծաւորները պատասխանի կը սպասեն: Պէտք է ձեռքովս տանիմ տղաս, ու աչքերովս տեսնամ ամէն բան: Ճամբուն վրայ իմ դեռ ... Այս վերջին նախադասութիւնը՝ անգամ մըն ալ կրկնեց: Ան, շատ խորունկ, բայց յստակ յստակ կը հնչէր: Երբ լսեց, Կոմիտասին շունչը կը տաքցնէր այս լռութիւնը:

Հայր ու որդի նայեցան իրարու:

Վարդօ ալ ըսելիք չունէր: Իր ճակատի քրտինքը սրբեց, ու քաղցր ձայնով մը ըսաւ,

— Կարօ, շարունակենք մեր ճամբան:

Հայր ու որդի կը քալէին մէկ մարմնի ու մէկ մտածումի մէջ, այնքան խորունկ էր զիրենք միացնող լռութեան տրամութիւնը:

Երբ մօտեցան Էջմիածնի, հայր ու որդի յանկարծ ծնրադրելով, արեւին մէջ, արեւով տաքուկ հողին վրայ ծնրադրելով, ձեռնատարած, իրենց աչքերը վանքին յառած, կ'ուզէին բան մը ըսել:

Իրենց սիրտերը պոռթկալու շատ պէտք ունէին:

Ե.

Ինքնամփոփումի ու երազանքի տեղ մըն էր աղբիւրը: Հոն, մտածումը կը ծնէր ինքնին: Ջուրին ձայնը շատ կ'օգնէր անոր: Ու, երբ կուգային հոն գործաւորները՝ իրենց պապակը անցնելու, կը թեթեւնար իրենց յոգնութիւնը ու բան մը կ'երգէին: Նոր երգ մըն էր ան, որովհետեւ, իրենց սիրտերը հոն՝ շուտով կը լեցուէին:

Երբ հայր ու որդի մեկնեցան, երկու անծանօթները, միմինակ մնացին աղբիւրին մօտ: Բայց աղբիւրը անխռով՝ կը շարունակէր իր երգը, ու լռութիւնը կը սարսռար անոր հետ: Իրենց այնպէս կուգար թէ, լռութիւնը եւ աղբիւրին ձայնը կը խառնուէին իրարու, ու իրենք, մէկը կը շփոթէին միւսին հետ:

Մէկը միւսին շատ կը նմանէր:

Այս անծանօթներէն մէկը՝ կը կոչուէր Մարուքէ վարդապետ, միաբաններէն էր Էջմիածնի վանքին, իսկ միւսը՝ Արբակ, քսան տարիէ ի վեր իր գիւղին եկեղեցւոյն երաժշտապետն էր: Երկուքն ալ չէին սիրեր Կոմիտասը:

Իրենց լռութիւնը կ'երկարէր:

Տրտմութիւն մը:

— «Որչափ պինդ գլուխ են, գեղջուկի յամառութիւն ունին», ըսաւ Արբակ: Վարդոյին կ'ակնարկէր: Բայց քիչ առաջուան ձայնը չունէր, բռնազբօսիկ ճիգ մը կար իր խօսակցութեան մէջ:

Հիմա Կոմիտասին անունը՝ կարծես ամէն տեղ կ'արձագանգէր: Ամէն ձայն այս աղբիւրին քով, կարծես բան մը ունէր անկէ, ու որքան կ'ուզէին հեռանալ, նոյնքան կը մօտենային անոր, ու լռութեան խորքէն, կարծես ուրիշ ձայն մը, կը կրկնէր այդ անունը, ու իրենց սրտին մէջ իջնելով՝ կը մրմնջէր՝ «Կոմիտաս, Կոմիտաս...»: Երբ վանքին կողմը նայեցան, անոր մթնոլորտը ամէն ատենէ աւելի խորունկ երեւցաւ: Հոն արեւը՝ կը փայլէր մաքուր մաքուր, բայց իրենց աչքերը չէին կրնար դիմանալ:

Արեւը, ամէն օրուան արեւն էր:

Բայց, տարօրինակ կրակ մը կար իրենց երեսին վրայ: Ոչ զուարթութեան, ոչ ալ տրտմութեան կը նմանէր ան: Երկուքն ալ հին, խորունկ արտայայտութիւնը ունէին մաշած արձաններու, որոնց վրայ՝ դժուար է մարմինին գիծերը տեսնել:

Սրինգի մը ձայնը: Դիմացի պարտէզներէն երգի ձայներ լսուեցան: Երկուքը մէկանց նայեցան ձայներուն կողմը:

Դաշտը ուրախութեան տեսարանի մը կը նմանէր: Իրենց դիմացը, աղամանդի խառնուրդ մը հորիզոնը:

— Գիւղացիներ, թերեւս ... ըսաւ Արբակ:

— Հունձքերէն ետք, պատասխանեց Մարուքէ վարդապետը, գիւղացիները երբեմն, խումբով դաշտ կուգան, կ'երգեն, կը խաղան ու կը պարեն:

Այս երգերը երկու բարեկամները կը տաքցուցին, ու Արբակ, ձայնը կոկորդին խորը թրթռացնելէն ետք, երգեց: Եւ երբ լմնցաւ, լռութիւն մը ... ձայնը օդին մէջ կը հեւար:

Բայց սրինգը այս երգին պատասխանեց հեռուէն: Անոր ձայնը աղբիւրին պէս կը հոսէր:

Մակարենց Սերգոյի պզտիկ տղան Կոմիտաս վարդապետէն սորված էր այս երգը, ու անոր շունչին կրակը ու ձայնին անուշութիւնը սրինգին մէջ մնացած, միշտ Կոմիտասին պէս կ'երգէր:

— «Կոմիտաս ...» ըսին, ու նայեցան իրարու:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(16)

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible] եւ մելանով:

ՏԷՐՍԻՄԻ ԸՄԲՈՍՏՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Խարբերդէն կը գրեն Ճիմհուրիէթի 15 հոկտեմբեր թուականով.—

Տէրսիմի ընդվզումին շարժումին դատավարութիւնը շարունակուեցաւ երէկ։

Կէս օրէ առաջ Տէմէնանի աշիրէթապետ Ճէպրայիլի, Եուսուֆանլըի աշիրաթապետ Գամէրի, Գուրէյշանի աշիրաթապետ Հեսսօ Սէյտօի, Հայտարանի աշիրէթապետ Գամէրի եւ իրենց 29 արբանեակներուն դատը տեղի ունեցաւ։ Ամբաստանեալներուն մէջ քանդումը կամուրջը այրելով առաջին անգամ ըմբոստութեան շարժումին սկսող Տէմէնանցի Միրզա Ահմէտի, Միրզա Հիւսէյինի, Միրզա Սիւլէյմանի նման հրոսակապետներն ալ կային։

Նախ լսուեցաւ Եուսուֆանցի Գամէրը որ խուսափողական պատասխաններ տուաւ, ընդվզումին շարժումի համար տեղի ունեցած հաւաքոյթներու մասին եղած հարցումներուն։ Ան ըսաւ թէ չէ մասնակցած այս հաւաքոյթներուն, հաւատարիմ եղած է կառավարութեան, պաշտպանած է «Նօհում Թէփէսի»ն եւ աւելցուց թէ Սէյիտ Րիզա «կառավարութեան դէմ չշարժինք» ըսած է։ Իր խելքովը ուզեց պաշտպանել Սէյիտ Րիզան։

Հայտարանի աշիրէթապետը ըսաւ.

— Հիւանդ էի։ Ոչ մէկ բանէ լուր չունիմ։ Հաւաքոյթներուն չմասնակցեցայ։

Տէմէնանի աշիրէթապետ Ճէպրաիլ ալ խուսափողական պատասխաններով ուրացաւ իր յանցանքը։ Բայց չծածկեց թէ՝ լսած է որ Տէմէնանցիներն են կամուրջը այրողները։ Իսկ Հեսսօ Սէյտօ խոստովանեցաւ թէ տեսակցած է Սէյիտ Րիզայի հետ, Սին գիւղը գացած եւ հանդիպում ունեցած է Քրկանցիներու կիներուն հետ։ Ան ջանաց Եուսուֆանի աշիրէթապետին վրայ բեռցնել ամբողջ յանցանքը։

Պարագլուխներէն Ֆրնոտք որ սպայ Հազգըն նահատակած էր, բոլորովին ուրացաւ իր ոճիրը, բայց բացայայտօրէն բացատրեց իր լեռ փախչելուն շարժառիթները։

Դատավարութեան ընթացքին ձեռք բերած ծանօթութիւններուս համաձայն, Ովաճըքթարլա, Հէօզմէրէք եւ Մնձուրի եզերքը տեղի ունեցած են երեք հաւաքոյթներ, ուր Սէյիտ Րիզա բացատրած է ընդվզումին շարժումին անհրաժեշտութիւնը, ի մէջ այլոց ըսելով.

— Մեր հողերուն վրայ զօրանոցներ պիտի շինուին եւ անոնց մէջ զօրքեր պիտի տեղաւորուին, կառավարութիւն պիտի կազմուի... Մեր պատիւը, մեր շահերը պիտի կորսուին։ Մեր կիները պիտի առնեն...

Այս բացատրութիւններէն յետոյ հաւաքոյթին ներկայ պետերը միաձայնութեամբ ըմբոստութեան որոշում տուեր եւ երդում ըրեր են։ Եւ ասկէ յետոյ նուիրական Մնձուրի ջուրէն ալ մէյմէկ ումպ խմեր են։

Դատավարութեան ընթացքին, մասնաւորաբար Հեսսօ Լէյօյօ քննական ուզած է. միւս ամբաստանեալները սրտնեղութեան շարժումներ ցոյց տուած են։ «Միւլայըր»ին միջամտութեան վրայ ապշահար չորս կողմ նայած, շփոթած վիճակ մը պարզած են։

Կամուրջը այրողներէն Միրզա, դատավարութեան միջոցին փսփսուքի ձեւով կ'ուզէր Սէյիտ Հեսսոյի խելք տալ։ Նախագահը նկատելով այս պարագան, լռեցուց ամբաստանեալը։ Կէս օրի դադարէ յետոյ դատը չարունակուեցաւ։

որոնք Հայաստանը մարդու չեն տար, այս խեղճ ու կրակ պատճառաբանութիւնները կ'ընեն ծածկելու համար իրենց կեղծիքը եւ վատութիւնը, խնդիր զադրելի հաշիւններու։ Երբ ամէն ազատութիւն ունին հետեւելու իրենց խիղճին ու գիտակցութեան, անոնք կամովին կը սողան այն սարկութեան տակ որ կը ճնշէ Հայաստանի վրայ։ Այս օփերէթի յեղափոխականները որոնք կանխաւ ծախած են ամէն ազատութիւն, դայթակղելու ձեւեր կ'առնեն երբ գաղութներու Հայը լսելի կ'ընէ իր տագնապը այս ճգնաժամային օրերուն։

Բայց այդ Հայը զոր կ'ողբերգէ իր հայրենիքին շինարարութեան եւ բարգաւաճման ամենաչնչին լուրը, կ'ընդվզի եւ կը յուսալքուի ի տես այս մղձաւանջային իրադարձութիւններուն, ուր անոնք որ տէրն են իր երկրին ճակատագրին, մէկզմէկ կը հալածեն անողոք կատաղութեամբ։

Հայուն պարտքը եւ իրաւունքն է, ամէն անգամ որ կրնայ, աղաղակել իր անձկութիւնը երբ սպառնալից ամպեր կը մթագնեն այսօրուան միակ յոյսը։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ «ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ»

«Փարի - Միտի» թերթին աշխատակիցներէն մին այս հարցին նուիրած է յօդուածաշարք մը։ Կ'ամփոփենք գլխաւոր մասերը.—

Հիմա օրուան նիւթ դարձած են օտարականները։ Մեծ չահագրգռութիւն ցոյց կը տրուի օտարականներու տեղափոխութիւններուն, չէ՞ որ անոնք Ֆրանսա կուգան դրամ ծախսելու։ Բայց վերջերս կատարուած ահարեկչական դէպքերը, որոնք կը վերագրուին օտարականներու, խորապէս յուզեցին հանրային կարծիքը։ Բարդ հարցեր կը դրուին մեր առջեւ, երբ ամէն օր երկրին մէջ կ'աւելնայ առժամաբար կամ վերջնապէս հայրենազուրկ դարձած օտարականներու բազմութիւնը, որ այստեղ կը հասնի՝ ապաստան փնտռելով կրօնական, ցեղային թէ քաղաքական հալածանքներէ փախչելով։ Բարդ հարցեր կը դնէ այս իրողութիւնը անոր համար որ հայրենազուրկներուն մեծամասնութիւնը դրամ չունի, ապրելու միջոց չունի, եւ սուղի կը նստի պետութեան, — մրցորդ կը հանդիսանայ երկրին հիւրընկալ բնակչութեան՝ երբ կ'աշխատի, ծանր կը կշռէ երկրին պիւտճէն՝ երբ անգործ կը մնայ։ Եւ յետոյ դժուար է ըսել թէ թշուառութիւնը ի՛նչ ծայրայեղութեանց կրնայ առաջնորդել այս կարգի հայրենազուրկները։

Վերջապէս, նիւթական միջոցներէ զրկուած բայց իրապէս պատուաւոր օտարականներուն կարգին, Ֆրանսայի սահմաններէն ներս կը հասնի միջազգային աւազակապետութիւնը, որ, այստեղ, գործունէութեան ամէն դիւրութիւն գտնելով անարդարօրէն կը վարկաբեկէ բոլոր օտարականները։

Լրացնելու համար պատկերը, աւելցնենք որ քաղաքական բանավէճերը կամովին իրար կը խառնեն հարցերը եւ դիւրին ընդհանրացումներէ վերջ փութկոտ պարզացումներ կատարելով՝ այնպիսի կացութիւն մը կը ստեղծեն, որ չես գիտեր թէ օտարականները պէտք է դժբախտ դահի՞ճ համարուին թէ արհինանարաւ փաղ... բեր։

Ճշմարտութիւնը գտնել այնքան ալ դիւրին չէ, այնքան խառն ու բազմաթիւ են դէպքերը։ Ահա թէ ինչո՛ւ, դատելէ առաջ, հարկ համարեցի կարծիքն առնել մասնագէտներուն։

Ոստիկանութեան կարծիքը.—

Կը հարցնեմ թէ ի՛նչ կը նշանակէ «անբաղձալի»։ Ձեմ գիտեր, կը պատասխանէ դատոնի ոստիկանութեան պետը։ Եւ ոչ ոք գիտէ թէ ի՛նչ է «անբաղձալին»։ Սահման մը տալ այդ բառին այնքան դժուար է, որքան երեւան հանելը եւ դատապարտելը ո եւ է անբաղձալի։ Օտարական մըն է, առանց նիւթական միջոցներու, կամ քաղաքական գործիչ մը, կամ զող մը առաւ - փախաւ տեսակէն, կամ պանդուխտ կողոպտող մը որ «առնէտ» կը կոչուի, վերջապէս մէկը որ իր արհեստականութիւնը կորսնցուցած է, ռուս փախստական մը որ կը կռուի կոմունիստներու դէմ, իտալացի անիշխանական մը որ կը կռուի Ֆաշիստներու դէմ։

Ի՞նչպէս զատորոշել, ճշդել ու դատել այս ամէնը։ Անոնք ունին անցագրի մասնաւոր գործարաններ, փախուստի համար թաքստոցներ, կան նաեւ անհպելիներ։ Ջանանք ձեռք անցընելը արկածի արդիւնք է, բայց կարեւորը դեռ վերջն է, — ձեռք կ'անցընես, դատարանի կը յանձնես, արտաքսումի հրաման կը տրուի, բայց մե՞ծ է Փարիզը, հետքը կը կորսնցընես, արկածով օր մըն ալ կը ձերբակալես, դատարան, բանտ, սահմանագլուխ, բայց կրունկիդ վրայ՝ ետ կը դառնայ, թերեւս քեզմէ առաջ, որովհետեւ դրացի երկիրը կը մերժէ ընդունիլ։

(Շար.)

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

— . —

ՎԻԷՆ. — Երբ մեր կազմակերպութեան պատասխանատու խմբապետներէն ոմանք՝ գինուորութեան պատճառաւ, առժամապէս կը դադրին գործօն դեր մը կատարելէ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական շարժումը կ'արձանագրէ Վիէնի մէջ սկաուտ եւ գայլիկ խումբերու կազմութիւնը։ Խրախուսիչ է պարագան։

Այս առթիւ սկաուտական գործադիր մարմնի անունով եւ անձնապէս շնորհապարտ ենք Վիէնի մեր բարեկամին Պ. Ներսէս Խաչիկեանի, որ սկաուտական կեանք ստեղծել փափագող խումբ մը պատանիներ մղած է դէպի Հ. Մ. Ը. Մ.ի շարքերը։ Մեր շնորհակալութիւնները նաեւ «Ցառաջ»ի խմբագիր Պ. Շաւարշ Միսաքեանի, որ խումբին կազմութեան օրերու իր համակրանքը եւ խրախուսիչ խօսքը բերած է մեր տղոց յաջողութեան ի նպաստ։

Այսօր Վիէնը ունի արդէն 25էն աւելի սկաուտ եւ գայլիկ, սկաուտները բոլորն ալ հագուած, իսկ գայլիկներէն մեծամասնութիւնը։ Կէսէն աւելին ստացած են արդէն իրենց սկաուտական տարազը։

Խմբապետն է Արսէն Կարապետեան, Ատենայի նախկին սկաուտներէն, իսկ փոխ խմբապետը՝ Համբիկ Զաքարեան։

Հրաւիրելով Վիէնի մեր հայրենակիցները, մասնաւորապէս ծնողները որպէսզի իրենց զաւակները յանձնեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի, ցաւով կ'արձանագրենք թէ խումբի կազմութեան սկզբնաւորութեան կարգ մը պատանիներ հեռացած են, դրօշը պատրուակ բռնելով, մինչդեռ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գերբաղանցապէս ազգային կազմակերպութիւն մը ըլլալը հանգամանքբարդէն իրեն թոյլ պիտի չտար որոշ հոսանքի մը կամ վարդապետութեան մը նուիրել ինքզինք եւ որ եւ է պարկեշտ մարդ չի կրնար մտքէն անցընել եւ պնդել թէ մեր շարքերուն մէջ կուսակցական խօսք կը տարուի։ Մեր սկաուտական խումբերը արշաւի ընթացքին եւ այլուր, իրենց պետերու ոգիներու եւ գիտութեան ներած չափով, ծանօթութիւններ կը ստանան հայութեան կեանքի գլխաւոր եւ լաւագոյն դրուագներուն մասին, կրսորվին Հայերէն խօսիլ եւ սիրել իրենց ցեղը, եւ չենք կրնար երեւակայել որ մեր այս գործունէութեան հակառակորդ հայ կազմակերպութիւններ ըլլան։

Վիէնի Հայ ծնողներուն կը մնայ ուրեմն իրենց զաւակներու իսկ օգտին համար, անոնց առողջութիւնը եւ ձեռներէց ոգին մարզել տալու համար Հ. Մ. Ը. Մ.ի յանձնել զանոնք առանց վերապահութեան։

Նոյնպէս Պ. Ներսէս Խաչիկեանի ջանքերով կազմուած է տեղական սկաուտական մարմին մը, որուն կը նախագահէ Հայր Կ. Տէրմոյեան Մխիթարեան ուխտէն, երկարամեայ ուսուցիչ։ Անդամներն են Պ. Պ. Ցակոբ Մաթոսեան, Հայկ Լուսարարեան, Լեւոն Քէչիշեան, բոլորն ալ նախկին Հ. Մ. Ը. Մ.ականներ, ինչպէս նաեւ խմբապետը։

Մեր ջերմ շնորհաւորութիւնները նորակազմ խումբի տեղական խորհուրդի անդամներուն։ Կը մաղթենք անձնուէր փայլուն գործունէութիւն մը։

Ի դիմաց Ֆ. Շրջ. Սկ. Գործ. Մարմնի
Վազգէն Անդրէասեան

ԾԻԾԱՂ

Օր մը եզի զող մը դատարանի առջեւ հանուեցաւ։ Դատաւորը հարցուց անոր.

— Դուն եզ մը գողցած ես, ճի՞շդ է.

— Այո, տէր իմ, փորս անօթի էր, բախտիցեցայ գողնալ։

—Երբ մարդը անօթի ըլլայ, խոշոր ե՞զ մը կը գողնայ։

— Ի՞նչ ընեմ, տէր իմ, անկէ կտոր մը կտրելու եւ առնելու համար քովս դանակ չունէի։

⁂

Երկու ստախօսներ կը խօսակցէին։ Առաջինը ըսաւ.

— Իմ մեծ հայրս շատ երկայն էր, երեք մեթր կը հաշուէին անոր հասակը։

Երկրորդ ստախօսը աւելցուց.

— Իմ մեծ հօրս հասակը աւելի երկար էր։ Ան իր կօշիկներուն ներկուած ըլլալը ստուգելու համար հեռադիտակ կը գործածէր։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

— Ինքնին շատ անկարեւոր համարուած այդ տիղմոտ խնդիրը, անգլիական քաղաքականութեան տեսակէտով կարեւոր է։ Ամբողջ քրիստոնեայ աշխարհին առջեւ Թալէաթ «կրօնքի՝ պաշտպան» ցոյց տալ պզտի՞կ բան է։ Անգլիացիները կրօնասէր են ըսել տալը, յաճախ անոնց շատ մը ամօթները կը ծածկէ։ Որովհետեւ կրօնասէրը արդար ալ կ'ըլլայ։ Անգլիացիներու կրօնքը ուրիշ ո եւ է կրօնքի չի նմանիր։

Ընդհանուր պատերազմի օրերուն Դաշնակից պետութեանց մէջ ամէնէն ազդեցիկը դարձեալ Անգլիան էր։ Անոր նպատակը Գերմանիան բնաջնջել էր։ Եթէ նման նպատակ մը չունենար Անգլիան, ընդհանուր պատերազմը տեղի չէր ունենար։ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, եւ նոյնպէս Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ դարերէ ի վեր սուկալի թշնամութիւն մը գոյութիւն ունէր։ Ֆրանսա 19րդ. դարու վերջերը երբ հրաժարեցաւ ծովային մեծ պետութիւն մը ըլլալու ե՛ րազէն, եւ երբ Ռուսիա ճափոնական պատերազմէն վերջ տկար ինկաւ, Անգլիա սկսաւ բարեկամանալ անոնց հետ եւ մոռցաւ դարաւոր թշնամութիւնները։

Այդ փոփոխութեան պատճառը, այսինքն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ հետ բարեկամանալը միայն մէկ նպատակ ունէր,— Գերմանիան փճացնել։ Վերջապէս հասաւ իր նպատակին։ Եթէ ընդունինք որ ընդհանուր պատերազմէն շահուոր դուրս եկողը միայն Անգլիան եղաւ, դիւրաւ կը հասկցուի որ Ռուսիա եւ Ֆրանսա անոր ծառաները հանդիսացան։

Թալէաթ փաշա Խմբըրին այս բացատրութիւնները հետաքրքրութեամբ կ'ունկնդրէր։ Որովհետեւ կը յուսար որ Անգլիան կ'օգնէ Թուրքիոյ։ Մինչդեռ Իրլանտացին կ'աշխատէր որ փաշան հրաժարէր այդ յոյսերէն եւ գիտնար թէ Անգլիա Թուրքիոյ ալ փճանալը կ'ուզէր։

Թալէաթ փաշան Լոյտ Ճորճին եւ կարգ մը Թրքասէր Անգլիացիներու կատարած դիմումներուն պատասխանին կը սպասէր։ Լոյտ Ճորճին ան գրած էր.

— «Այսօր, թէեւ պաշտօնական եւ քաղաքական որ եւ է հանգամանք չեմ ներկայացներ, սակայն պէտք կը տեսնեմ այս նամակը գրելու ձեւի։ Միակ հանգամանքս, հայրենիքիս ազատագրութեան հետաքրքրուող Թուրք մը ըլլալս է։ Մեր պատերազմի մասնակցութեան գլխաւոր պատճառը Անգլիոյ կողմէ Ռուսիոյ հանդէպ ցոյց տրուած բարեկամութիւնն է։ Թուրքիոյ այսօրուան վտանգալի օրերուն եթէ Անգլիա օգնէ անոր, Թուրք ժողովուրդը յաւիտենապէս երախտապարտ կը մնայ իրեն։ Անգլիա Թուրքիան փոխանակ փճացնելու եթէ օգնէ անոր եւ զօրացնէ, աւելի կ'օգտուի։ Եթէ Անգլիա Թուրքիոյ հետ հաշտութիւն չկնքէ, գլխուն մեծ փորձանքներ պիտի գան։ Սեւրի դաշնագիրը ոչ մէկ ատեն կրնայ գործադրուիլ։ Այդ դաշնագիրը ստորագրողները կարելի չէ Թուրք նկատել»։

Թալէաթ փաշայի այս նամակին ոչ մէկ պատասխան եկաւ։ Սակայն փաշան յուսահատեցաւ։ Եւ շատ չանցած Անգլիացիներ Թալէաթի հետ բանակցութեան մտան։ Օր մը, Թալէաթ փաշա, երբ Հարփէնպէրկ փողոցի բնակարանը նստած պահուն, անգլիացի հարիւրապետի մը այցելութիւնը ընդունեց։ Անոր հետ երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ Թալէաթ։ Հարիւրապետը խօսակցութեան ընթացքին, Զինադադարէն վերջ Անգլիացիներու Թուրքիոյ հանդէպ ունեցած քաղաքականութեան ակնարկելով ըսաւ.

— Անգլիական քաղաքականութեան Թուրքիոյ հանդէպ ունեցած ուղղութիւնը ժամանակաւոր է։ Կասկած չկայ որ այդ քաղաքականութիւնը մօտ ատենէն պիտի փոխուի։ Դուք անձամբ կրնաք վստահեցնել այդ պարագան։

Թալէաթ փաշան պատասխանելով.

—Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, չեմ հասկնար։ Ես այսօր ոեւէ պաշտօնական հանգամանք չունիմ որ միջամտեմ։ Եթէ բացորոշապէս պարզէք ձեր նպատակը, դուցէ կարենամ որոշ պատասխան մը տալ։

Հարիւրապետը քիչ մը մտածեց։ Վերջը, շատ զգուշութեամբ ըսաւ.

— Անատօլուի շարժումին մասին կ'ուզեմ խօսիլ։ Անշուշտ դուք հոն բարեկամներ ունիք։ Եթէ անոնց հետ միասին նորէն իշխանութիւնը ձեռք առնէք, կրնայ բարեկամական դառնալ Անգլիոյ դիրքը։

Թալէաթ փաշա խոկոյն հասկցաւ։ Անատօլուի մէջ Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի կողմէ մղուած կռիւներու կ'ակնարկէր եւ կ'ուզէր որ պայքար մը ստեղծուի Մ. Քէմալ եւ Թալէաթ փաշաններու միջեւ ու խանգարուի ազգայնական այդ փրկարար շարժումը։ Հարիւրապետի այս թաքուն եւ դաւադիր նպատակը հասկնալէ վերջ Թալէաթ ըսաւ.

— Անշուշտ այդպիսի բան մը չի կրնար խորհրդածութեան նիւթ դառնալ։ Մենք մեր դերը կատարած ենք։ Բախտը չօգնեց մեզի։ Մեր յաջորդներուն բռնած դիրքն ու հետեւած ուղին այնքան ուղիղ է որ մտքէս անգամ չեմ անցըներ միջամտել։ Իսկ եթէ Անգլիա Թուրքիոյ օգնելու տրամադրութիւն ունի, գործի գլուխ եւ ըլլամ թէ Մուսթաֆա Քէմալ, տարբերութիւն չըներ։

Թալէաթ փաշայի այս պատասխանը հետեւեալ կերպով մեկնելու հարկադրուեցաւ հարիւրապետը.

— Բոլորովին անձնական հանգամանք ունի իմ առաջարկս, սխալ չի մեկնէք։ Ըսել կ'ուզեմ որ այսօր անգլիական կառավարութեան եւ ենկլիաբլի յարաբերութիւնները լարուած ըլլալով, Անգլիա մէկէն ի մէկ չի կրնար փոխել իր քաղաքականութիւնը։ Այդ պարագային Լոնտոնի կացութիւնը կը դիւրանայ։

— Դուք կրնաք այդպէս մտածելու իրաւունք ունենալ։ Սակայն ես այդ միտքին իրականութիւն դառնալուն ոեւէ հնարաւորութիւն չեմ տեսներ։ Անկասկած Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ սկսած ազգային պայքարը պիտի շարունակուի։ Անգամ մը որ մեր հայրենիքի ազատութիւնը իրականանայ, կրնանք դարձեալ գործել անոր համար։

(27) (Շար.)

ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԼՈՒՍԱԴԻՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Գարուժ փողոցի զուգահեռ, մէկ փողոց դէպի հարաւ մինչեւ Առուան, կ'երկարի նորաշէն փողոց մը։ Այդ փողոցի միայն մէկ կողմը շինութիւններու շարք մը կայ, իսկ միւս կողմը ազատ գետին մըն է, տեսակ մը հրապարակ, մէկ երկու բանջարանոցով եւ հոս ու հոն թափուած մոխրակոյտերով։ Երկյարկանի տներու կողքին շարք մը չորսյարկանի տներ կը բարձրանան իրարու կողքին, քառակէր պատերով, զարմանալիօրէն միաձեւ ու ցուրտ արտաքինով։ Այս շէնքերը ընտանեկան բնակարաններէ աւելի ուսական զօրանոցները կը յիշեցնեն, անհրապոյր արտաքինով, միօրինակ եւ տգեղ։

Տեղացիք եւ մասնաւորաբար օտար ուսանողները Սիպերիա դրած էին կարգով շարուած այդ շէնքերու անունը։ Կուրացած աչքերու նման բացուած դռներ, քարէ ոլորապտոյտ բարձրացող սանդուխներ, յարկաբաժիններու մեռած չինուած ծանր դռներ, առանց որեւէ զարդի քառանկիւն փոքր պատուհաններ, որոնք բոլորը միասին ծանր տպաւորութիւն մը կը յառաջացնէին տեսնողի վրայ։

Տեղացի աղքատ ընտանիքներու մօտ կ'ապրէին գրեթէ ամէն ազգի ուսանողներ. Սերպեր, Իտալացիներ, Գերմանացիներ, Պուլկարներ, Հայեր, բայց մանաւանդ ռուս ուսանողներ եւ յեղափոխական մտաւորականներ, որոնք ճնշող մեծամասնութիւն կը կազմէին։ Այդ փողոցը թէեւ ժընեւի մէկ մասը, առանձնայատուկ գունաւորում մը ունէր, աւելի ռուսական քան զուիցերիական։ Ահա այդ հանգամանքէն ծնունդ առած էր այդ փողոցի ծաղրանունը՝ Սիպերիա։

Այդ տներէն չորրորդ տան երրորդ յարկի վրայ կը բնակէր զուիցերիացի ժամագործ բանուոր մը։ Ցարկաբաժնի երկու սենեակներուն մէջ բանուորի ընտանիքը սեղմուած, մնացած երկու փոքր սենեակները վարձու տուած էր։ Վարձուորներէն մէկը երկու տարիէ ի վեր միեւնոյն սենեակին մէջ կը բնակէր, իսկ երկրորդը երեք ամիս առաջ եկած էր։ Տանտիկինն ու ամուսինը Մէօսիէօ Միքայէլ կ'անուանէին առաջին ուսանողը, որուն հետ երկու տարուան ընթացքին ընտանեցեր էին, իսկ վերջի եկողի մասին երբ իրենք իրենց կը խօսէին՝ Մէօսիէօ Սարսափը կ'անուանէին զայն։ Ասով մէկտեղ խիստ գոհ էին վարձուորներէն, որոնք վարձքը ժամանակին կը վճարէին, իրենց ներկայութիւնը գրեթէ չէին զգացներ տան մէջ, շատ հիւրեր չէին ընդուներ, եւ մանաւանդ գիշերները չէին լուսցներ վիճելով, ինչ որ յատկանշական պարագայ մըն էր ռուս ուսանողներու համար։

Միքայէլը Երեւանի Շահրիար գիւղացի մըն էր, որ Երեւանի թեմականը աւարտելով անցած էր արտասահման ուսանելու։ Երկու ընտանեկան բարեկամներ խոստացան հոգալ առաջին ուսանողական շրջանի ծախքը, բայց երբ Միքայէլը արտասահման անցաւ, երեք ամիս չանցած՝ բարեկամներէն մէկը հրաժարեցաւ իր խոստումը չարունակել։ Իսկ թէ ի՛նչպէս անյաջողութիւնը պատրուակ բռնելով։

Միքայէլի համար դժուար էր արտասահման ուսանելու գալը, աւելի դժուար՝ ձեռնունայն վերադառնալը. ուստի որոշեց ամէն գնով մնալ եւ ուսումը չարունակել։ Իսկ թէ ինչպէ՞ս իր ստացած չնչին գումարով կրցաւ ապրիլ եւ ուսանիլ, այդ մէկ ինք գիտէր, մէկ ալ սենեակի դաղտնապահ չորս պատերը։

1913—14 դպրոցական տարին Միքայէլի աւարտական վերջին տարին էր։ Ծննդեան տօներու ժամանակ վեցամսեայ քննութիւններուն էր ու տուր համար ալ վերջի երկու շաբաթները գրեթէ կը լուսցնէր գրքերու վրայ հակած։ Առաւօտեան ժամը երեքն էր, երբ Միքայէլը գիրքը գոցեց, թեւերը պարզած ձգուեցաւ, նստած տեղը յօրանջեց, ոտքի ելլելով մօտեցաւ պատուհանին։ Դուրսը ձիւնախառն անձրեւ մը կը տեղար ու պատուհանի ապակիները ակօսուած կ'երեւէին։ Մէկ երկու անգամ սենեակը չափչփելէ վերջ, առանց աղմուկի դուրս եկաւ սենեակէն ու կողքի դուռը մեղկօրէն թխկացնելով շշնջաց.

— Կարապե՛տ։

— Այո՛, մտի՛ր խնդրեմ։

— Տօ, էս ի՛նչ խապար է,— ծխով լեցուած սենեակը մտնելով բացագանչեց Միքայէլը,— այնքան ծխեր ես որ կարծես մեր գիւղի տան թոնրատունը լինի սենեակդ. տնաքանդ, ժամը երեքն է, քնելու միտք չունի՞ս...

— Ինչո՞ւ չէ,— գիրքը մէկ կողմ դնելով պատասխանեց ընկերը,— չէի կարծեր թէ ժամը երեքն է։

— Ախպէ՛ր, ամէն գիշեր միեւնոյն պատմութիւնը. կ'երեւի թէ եթէ ձայն չտամ, մինչեւ լոյս կարդալով պիտի անցընես։

— Իսկ դո՞ւ,— հեգնեց ընկերը,— կարծեմ դու ալ մինչեւ հիմա կ'աշխատէիր։

— Տօ իմը ուրիշ է,— առարկեց Միքայէլը,— ես քննութեան կը պատրաստուիմ. դասեր, գործնական փորձեր, աւարտական չարադրութիւն. ո՛ր մէկը ըսեմ։ Է՛հ, մէկ էս բոլորը վերջանար, վերադառնայի Շահրիար եւ տան կտուրին փռէի անկողինս ու արեւը ծոցիս մէջ ծագէր... Հա՛, կ'ուզես ձեռաց սամավարը կպցնեմ, տաք տաք թէյ մը խմենք, հերն անիծած, դեռ լուսնալու շատ ժամանակ կայ...։

— Ինչո՞ւ չէ,— համաձայնեցաւ ընկերը։

— Գիտե՞ս ինչ կայ Կարապետ. ինձ կը թուի թէ օրերով կրնաս առանց քնելու անցընել. տնաքանդ, գիշեր մը ժամանակին քնելդ չտեսայ, չարունակ կարդալ, կարդալ, կարդալ...։

— Որ քեզ նման խելօք մարդ դառնամ,— ժպտելով պատասխանեց ընկերը։

— Ի՛նձ նման, բան չունիս, մարդ քանի կարդայ, էնքան...

—Իսկ սամավարի պատմութի՞ւնը։

— Ձեռաց,— ու Միքայէլը աճապարանքով դուրս ելաւ սենեակէն։

Սենեակին մէջ մնացող երիտասարդը Լեւոնն էր։ Երեք ամիսէ ի վեր կը գտնուէր Զուիցերիայի ժընեւ քաղաքը։ Կարին երկու օր միայն մնալով ճամբան շարունակած էր եւ Տրապիզոնէն ուղղակի հասած Մարսէյլ։ Պոլիս մէկ երկու ժամուան մէջ տեսած էր գաղափարակից ընկերներէն ոմանք եւ յանձնարարական մը վերցնելով ժընեւ հասնելուն գտած էր Միքայէլը։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Իրաքէն, Եգիպտոսէն, Սուրիայէն եւ Լիբանանէն հրաւիրուած ներկայացուցիչներու։

Սուրիոյ եւ Պաղեստինի հոգատար իշխանութիւնները կը խորհրդակցին, ճշդելու համար Երուսաղէմի միւֆթիին եւ ուրիշ փախստականներու կացութիւնը։ Կը կարծուի որ եթէ փախստականները արտօնուին Սուրիա մնալու, խիստ հսկողութեան տակ պիտի առնուին ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ։

*** Գերմանական եւ իտալական թերթերը զանազան բարբարոսութիւններ վերագրելով բրիտանական իշխանութեանց, օրինաւոր կը գտնեն Պաղեստինի Արաբներուն ըմբոստութիւնը։ «Պերլինէր Թակպլաթ» պարզելով համարաբական, նոյնիսկ համիսլամական շարժումին ծաւալումը, դիտել կու տայ թէ Պաղեստինի մէջ հետապնդուած անգլիական քաղաքականութիւնը չի կրնար անտարբեր ձգել Իտալիան, որ ունի մօտ հինգ միլիոն իսլամ հպատակներ։ Եւ կը բացատրէ թէ Իտալիոյ անկեղծ բարեկամութիւնը՝ Իսլամին հանդէպ, հետզհետէ կը կազմէ էական հիմը իր կայսերական քաղաքականութեան։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կեդր. գործադիր կոմիտէն հրամանագրով մը ջնջեց գործակցական յարկաբաժիններու եւ ամառանոցներու դրութիւնը, բոլոր բնակարանները եւ անոնց վարչութիւնը յանձնելով տեղական սովետներուն։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ անձամբ կատարեց Հռոմի միջազգային ցուցահանդէսին հիմնարկէքը, չորեքշաբթի օր։ Ցուցահանդէսը պիտի բացուի 1941ին, 880 արտավար տարածութեան վրայ։

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐ հաստատուեցան ֆրանսական եւ օտար պատուանշաններու վրայ։ Այսպէս, Պատուոյ Լեգէոնի ասպետութեան համար պիտի վճարուի 150 ֆրանք, սպայութեան աստիճանին համար՝ 300, հրամանատարութեան՝ 500։ Ամենաբարձր աստիճանները՝ մեծ սպայ եւ մեծ խաչ պիտի արժեն 750 եւ 1000 ֆրանք եւայլն։

ԶՕՐ. ՄԻԼԼԷՐԻ անհետացման առթիւ կատարուած քննութիւնները երեւան հանեցին թէ փախստական զօրավարը, Սկոպլին, վարիչն էր ճերմակ Ռուսերու գաղտնի տեղեկութեանց դիւանին։ Խուզարկութիւնները երեւան հանած են նաեւ գաղտնի կեդրոն մը, ուր իրար կը գտնէին ռուս գործակալներ՝ տարբեր հոսանքներէ եւ միջավայրերէ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ անընդունելի գտնելով հանդերձ դաշլիճին սահմանած յաւելումը, առայժմ տրամադիր չեն ընդհ. գործադուլ հռչակելու։ Իրենց միութեան ընդհ. քարտուղարը առջի օր ունկնդրութեան ընդունուեցաւ վարչապետին կողմէ։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնն ալ իր կատարեալ համերաշխութիւնը յայտնեց պետական պաշտօնեաներուն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾՈՎԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ կը սկսին այսօր վաղը։ Պիտի տեւեն մինչեւ հոկտեմբեր 29։ Կը մասնակցին 25 մարտանաւեր։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը 6.000.000 անգլ. ոսկիի խնայողութիւն մը կատարեց ելմտացոյցին մէջ, յատկացնելու համար չինական արշաւանքին, որ կը սաստկանայ օրէ օր։ — Չինացիները գնդակահարեցին 200 լրտեսներ։

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը Մարսիլիոյ մէջ

23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին BREBANT MARSEILLAIS սրահին մէջ։

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Հովանաւորութեամբ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Գործօն մասնակցութեամբ Մշակութային Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան, Հ. Բ. Ը. Մ. Երիտասարդաց Միութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Երաժշտական Միութեան, ինչպէս նաեւ հայրենակցական, վերաշինաց եւ զանազան կազմակերպութեանց։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Յանձնախումբին կողմէ՝ Պ. Կ. ՓՈԼԱՏԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Պ. Ս. Չէօրէքճեան իր խումբով (նուագ), Տիկին Մ. Թէրզիպաշեան (մեներգ), Օր. Ա. Վարժապետեան, Օր. Հ. Գըմըլեան, (մեներգ), Պ. Լ. Մելիտոսեան, Տիգ. Թադոյեան (արտասանութիւն)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի փորձերը այսօր ուրբաթ, 8 Rue Bossuet, Paris (9)։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Կիրակի, 24 Հոկտեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ընկերուհի Գասեանին բնակարանը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Նշան Մուրատեանի՝ իր զաւկին մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Յովհաննէս Սէֆէրեան, Սասնոյ Սէմալ գիւղէն, որ կը գտնուէր Սուրիա։ Մօտ 5 տարիէ ի վեր Սուրիայէն գաղթած է Պարսկաստան։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Զաքար Կարապետեանի, 19, Rue Alphand, Paris (13)։

Կը խնդրուի Թէհրանի «Ալիք» թերթէն արտատպել։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 6, Աւընիւ տ'Իթալիի սրճարանի վերնայարկը։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր կոմիտէի։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր Ակումբին մէջ։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Ցոլրոս» խումբի ժողովը այսօր, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին, ընկեր Մովսէսեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս կիրակի իրիկուն, ժամը 8.30ին «Խաժակ» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ա. Ջամալեան։

ՊՕՄՕՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի նախորդ ժողովի շարունակութիւնը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Ճաֆֆէրեան» սրահին մէջ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին գրադարանի սրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

"Հ. Յ. Դ. ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

30 Հոկտ. Շաբաթ Chez Boivin, 25 Avenue de la République à MONTROUGE Métro Porte d'Orléansի մօտ։

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

24 Հոկտեմբեր, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հայ Ակումբին մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ «Վարանդեան» խումբի, 23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։

Կը նախագահէ Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ, կը բանախօսէ Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։

Երգ, նուագ, արտասանութիւն։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Հոկտ. 23, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Խօսք պիտի առնէ նաեւ Լիոնի S. F. I. O.ի ընկերվարական ներկայացուցիչը։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Ընկերներ Միսաք Միրզէ, Լեւոն Ալէմեան (արտասանութիւն), Պ. Գուրգէն Յովհաննէսեան (ջութակ), Պ. Արամ Աւետիսեան (երգ), Օրիորդ Ծովինար Տէր Պետրոսեան եւ Տիկին Պերճուհի Ահարոնեան (մեներգ)։ Երգերուն պիտի ընկերակցի դաշնակով Տիկին Ռուբէն։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին

24 Հոկտ. կիրակի, ժամը 3ին, Սէրքըլ Կաթոլիքի սրահին մէջ։

Կը խօսի Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Ընկերներ Յ. Մաթոսեան, Մ. Կարապետեան եւ ուրիշներ։ Կենդանի պատկեր մը։ Սէնէ Սէթօ պիտի ներկայացնէ կոմիտաս Վարդապետին Կալին Երգը, Ընկեր Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը։

Ծախքերու մասնակցութեան համար՝ 1 ֆրանք։

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կարտանի «Նիկոլ-Դուման» խումբի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Էքսի «Քեռի» խումբի։

24 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մուտքը ազատ է։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ Հոկտ. 30ին։ Կը խօսի Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

ՍԷՆԹԷԹԻԷՆԻ մէջ Հոկտ. 31ին։ Կը խօսի Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

ԽՆՋՈՅՔ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Նոր Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Ցէֆանս։ Կը խօսի՝ Գնդապետ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ։

ՀԻՒՍԻՍԻ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52-78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ-ՃԱՇԱՐԱՆ
Sphinx
2, Rue Boutebrie, Paris(5)
Tél. Odeon 33-65. մէթրօ St. Michel եւ Cluny
Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ
Անսպառ օդի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ)։
Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն։ Դիւրամատչելի գին։

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42-69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14-20։
Առաւօտները ժամադրութեամբ։

"Paris-Moderne„
S. A. R. L. Fabrique de Confection Pour Dames
51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)
Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol Téléphone: Central 70-10
Մեր փաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն)։ Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՉՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD
48 rue de la République
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51
ORIENT LLOYD
7 rue Auber, Paris
Tél. Opéra 67-77 67-78
Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Մարսիլիահայ կազմակերպութիւններու ուշադրութեան

Մարսիլիահայ Մշակութային Միութեան հովանաւորութեամբ, յառաջիկայ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 28ին, կիրակի կէսօրէ ետք, Սալ փրաթի մէջ, մեծ պատրաստութեամբ եւ արտակարգ շուքով պիտի տրուի նուագահանդէս մը՝ ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Գ. Ալեմշահի։ Յանձնախումբը կը խնդրէ բոլոր մարսիլիահայ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը եւ չխաչաձեւել զայն։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ի նպաստ իր վարժարանին

150 Route d'Orleansի սրահին մէջ, (Պանեէօ)

7 Նոյեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Նախագահութեամբ Հայր ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆԻ

Աշակերտութեան կողմէ պիտի ներկայացուի

Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ «ՊՈԼԻՍ ԵՒ ՓԱՐԻԶ»ը

(կատակերգութիւն 2 արար)

Կը նուագէ Թպղիսի Գարեգին։ Երգ եւ արտասանութիւն։

Մուտք՝ 3 ֆրանք

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Բարի լոյս, Ստեփանիկ, կոչեց հեռուից Վարդանը։

Լալան ոչինչ չը պատասխանեց. միայն գլխի շարժումով ընդունեց նրա ողջոյնը եւ խորհրդաւոր կերպով ժպտեցաւ։

Ախոռատան մէջ կապած էին Վարդանի երեք ուժեղ ձիաները, որոնցից մէկը իրանն էր, իսկ միւս երկուսի վրայ նստում էին նրա երկու ծառաները՝ Սաքօն եւ Եղօն, երկու հսկայ տղամարդիկ, որ միշտ անբաժան ուղեկիցներ էին Վարդանի հետ։

— Սաքօ, ասաց նա ծառաներից մէկին, այսօր ձիաները նալել կը տաս եւ ամէն ինչ կը պատրաստես ճանապարհի համար. մենք երկար չենք մընալու այստեղ։

Յետոյ նա մօտեցաւ ձիաներին, ձեռքը քսեց նրանց գեղեցիկ պարանոցի վրայ, եւ լուռ նայում էր, կարծես, կամենալով գիտենալ, թէ բաւական հանգստացե՞լ են, կարո՞ղ են մի քանի օրուան ճանապարհը մի գիշերուայ մէջ անցկենալ։

Յետոյ նա հրամայեց ձիաներից մէկը թամքել, որը շուտով պատրաստեցին, նստեց, Հայրապետից հարցնելով.

— Ո՞ր կողմը գնաց Պ. Դուդուկջեանը։

Հայրապետը ցոյց տուեց նրան գնացած տեղը, եւ Վարդանը քշեց ձին դէպի այն կողմը։

Նրա հեռանալուց յետոյ Հայրապետը ընկաւ տխուր մտածութիւնների մէջ. «ինչո՞ւ է նալել տալիս Վարդանը իր ձիաները, այս ի՞նչ ճանապարհի պատրաստութիւն է, մի՞թէ նա պիտի թողնէ եւ գնայ առանց Լալայի մասին մի բան խօսելու, առանց նրան բախտաւորացնելու, եւ վերջապէս ինչո՞ւ նա այնպէս սաստիկ հոգածութեան մէջ ընկաւ, երբ լսեց Պ. Դուդուկջեանի «երեխայական» վարմունքը, — այս մտածութիւնները այն աստիճան պաշարեցին նրան, որ բոլորովին շուարած մնաց։

Վարդանին ճանապարհ դնելուց յետոյ, երբ Հայրապետը վերադառնում էր տուն, նրան պատահեց իր կինը՝ Սառան, որ կաթի ահագին ամանը ձեռքում, գալիս էր փարախից։

— Ոչինչ չասա՞ց քեզ Վարդանը, հարցրեց Սառան կանգնելով, եւ կաթի ամանը դնելով գետին։

— Ջասաց, պատասխանեց Հայրապետը տխուր ձայնով. — Նա այժմ բաւական ծանրամիտ է դարձել։

— Ես ամէն բան գիտեմ, խօսեց Սառան ուրախութեամբ, — նստիր, կը պատմեմ քեզ։

Այր եւ կին նստեցին մի կամնատայլի վրայ, որ ձգուած էր բակի մէջ։

Սառան պատմեց, թէ Լալան բոլորը խոստովանեց նրան, թէ այս գիշեր, երբ տանեցիք քնած էին, նա պարտէզում գաղտնի տեսութիւն է ունեցել Վարդանի հետ։ Լալան չը թաքցրեց այդ տեսութեան եւ ոչ մի մանրամասնութիւնը։ Վերջը Վարդանը ասել է Լալային, թէ կը խօսէ նրա հօր հետ, եթէ հայրը չը համաձայնուի Լալային իրան տալ, կը փախցնէ եւ այնպէս կը տանէ։

— Ուրեմն դրա համար հրամայեց ծառաներին պատրաստել ձիաները, խօսեց Հայրապետը մտքը կծելով։

— Ի՞նչ կայ, թող փախցնէ, թող տանէ, աւելի լաւ, պատասխանեց Սառան, — եթէ նա չը տանէ, անօրէն Թիւրքը խօ կը տանէ։

— Ես ընդդէմ չեմ… պատասխանեց Հայրապետը, — բայց…

Խեղճ մարդիկ, ուրիշ ժամանակ իրանց աղջկան կը նահատակէին, կը սպանէին, եթէ գիտենային որ նա գաղտնի տեսութիւններ է անում մի տղամարդի հետ, որ դեռ իր ամուսին չէ։ Իսկ այժմ ակամայ խոնարհւում էին դառն հանգամանքների առջեւ…

Ի.

Վարդանը ամբողջ օրը ձիով ման եկաւ, անցաւ մի քանի գիւղեր, ամէն տեղ որոնելով Պ. Դուդուկջեանին։ Նրա հարցափորձին պատասխանում էին, թէ, այո, տեսել են մի երիտասարդ երկայն կօշիկներով, եւրոպական հագուստով, լայնեզերեայ սեւ գլխարկով, ահագին զաւազանը ձեռին եւ տետրակներով ու պայուսակը կըռնից քարշ գցած։

Եւ ամէն բերնից լսում էր միեւնոյն կարծիքը, թէ նա խենթ էր։

Երեկոյեան Վարդանը վերադարձաւ ծերունի Խաչօի տունը առանց գտնելու թափառաշրջիկ երիտասարդին։

Ծերունի Խաչօի հովիւներից մէկը պատմեց Վարդանին, թէ նա տեսաւ երիտասարդին հարեւան գիւղում, եւ թուրք գիւղացիք հաւաքուած նրան ծեծում էին. ինքը ճանաչեց որ ծեծուողը իր աղայի հիւրն էր եւ ազատեց կատաղած գիւղացիների ձեռքից։

— «Ես մի այսպիսի բան սպասում էի»… ասաց Վարդանը ինքը իրան, եւ դառնալով դէպի հովիւը հարցրեց.

— Ինչո՞ւ համար էին ծեծում։

— Ես չը հասկացայ, պատասխանեց հովիւը, — ուզում էի նրան աւանակի վրայ դնել, եւ տուն բերել, բայց չընդունեց, ասաց, ես իմ ոտով կարող եմ գալ։ Ի՞նչ կը գայ, ոսկորների մէջ մի հատ էլ ողջ չի մնացել։

Այդ լուրը շատ տխրեցրեց Վարդանին. նա գիտէր, թէ ինչ բան է թուրք գիւղացու մուշտին, մանաւանդ երբ գործ է դրւում խեղճ Հայու մարմնի վրայ։

— Ո՞րտեղ թողեցիր նրան, հարցրեց հովիւից։

— Կէս ճանապարհի վրայ։ Օրօրուելով գալիս էր։

Դեռ օդայի մէջ ճրագը նոր էին վառել, երբ յանկարծ յայտնուեցաւ Դուդուկջեանը, յոգնած եւ ոտքից գլուխ ցեխոտուած։ Վարդանը սպասում էր, որ նա իսկոյն կը սկսէ պատմել գիւղացիների կողմից վարմունքի իր հետ, բայց այդ մասին նա ոչինչ չխօսեց, միայն նրա դէմքի վրայ նկատուած էր սաստիկ յուսահատութիւն դառն անելութեան հետ։

Նա անցաւ եւ թեք ընկնելով պառկեց օդայի մի կողմում, թեւը դնելով բարձի վրայ։

— Դուք կարո՞ղ էք տալ ինձ մի փոքր ծխախոտ, խնդրեց նա Վարդանից։ — Իմը սպառուել է։

— Իսկոյն, պատասխանեց Վարդանը եւ ծխախոտի տուփը տուեց նրան։

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ Երջանի Յառաջի գրատուն
Գ Ի Ն Ը 50 Սնթ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 23 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 23 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3558
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՆՈՒՆ ԻՍԼԱՄՈՒԹԵԱՆ

Այն օրէն ի վեր որ Մուսոլինի ֆաշական Իտալիոյ « անկեղծ բարեկամութիւնը » հռչակեց, ափրիկեան Տրիպոլսոյ մէջ, դըրդգին հանդիսաւորութեամբ, նորօրինակ պատկեր մը կը ներկայացնէ իսլամական աշխարհը :

Վկայ՝ նախ Սուրիոյ, յետոյ Պաղեստինի դէպքերը :

Ֆրանսական իշխանութիւնը յաջողեցաւ դաշնագիր մը կնքել Սուրիոյ Արաբներուն հետ, վերջ տալով արիւնալի խռովութեանց եւ պարբերական գործադուլներուն: Սակայն, տարիներու խըլտումները ապարդիւն չանցան :

Ամէն պարագայի մէջ, ֆաշական եւ հիթլէրական ներշնչումները խոր հետքեր ձգեցին այդ երկրին մէջ, մասնաւորապէս վարակելով երիտասարդութիւնը : Եւ կազմուեցան « շապիկաւորներ», երկաթ, կապոյտ կամ դեղին, ինչպէս Եգիպտոսի մէջ : Նախնական կորիզները շուտով դարձան լուրջ կազմակերպութիւններ, իւրացնելով ֆաշական բոլոր գիտելիքները, համազգեստէն եւ բարեւէն մինչեւ մարտական կրթութիւնը :

Միւս կողմէ, իտալական կառավարութիւնը աւելի գործօն եւ ծրագրեալ քաղաքականութեան մը վերածեց ֆաշական քարոզութիւնը, անթելի մասնաւոր կայաններ հաստատելով արաբախօս երկիրներու համար :

Գլխաւորաբար Պարիի կայանը անընդհատ կը գործէ, հռչակելով «սեւ շապիկաւորներ»ուն փառքը՝ երկիրէ երկիր: Անոնք որ միայն «էզան» լսելու վարժուած էին, այժմ ամէն օր կ'իմանան զարմանազան բաներ,— աւետաբեր հաւատիքներ՝ իրենց ապագայ երազներու մասին :

Ինչպէս բոլշեւիկները, ֆաշական եւ հիթլէրական գործակալներն ալ յատկապէս ուսումնասիրած են Ասիոյ եւ Ափրիկէի յետամնաց ժողովուրդներուն հոգեբանութիւնը, եւ խտրութիւն չեն գներ միջոցներու մէջ, ազդելու համար ամբոխային տրամադրութեանց վրայ :

Այս տեսակէտէն, Իտալիան աւելի բախտաւոր եղաւ, դեռ նոր գրաւած ըլլալով Եթովպիան, եւ հովանաւորելով անոր իսլամ ժողովուրդները :

Անթելին հետ մէկտեղ, շարժման մէջ դրուած են շարժանկարը եւ տպագրական մեքենան: Իսկ պակասը կը լրացնեն մասնաւոր գործակալներ, զանազան դիմակներու տակ :

Հակառակ բոլոր հերքումներուն, կը թուի թէ այս գործունէութիւնը որոշ դեր կատարած է նաեւ Պաղեստինի մէջ:

Երուսաղէմի փախստական միւֆթին պիտի կրնա՞յ Իտալիա երթալ թէ ոչ ,— երկրորդական խնդիր է: Իրողութիւնը այն է որ իտալական քարոզութիւնները խորապէս կ'ոգեւորեն արաբական աշխարհը: Մուսոլինի հանդիսաւորապէս կապելով Իսլամի սուրը, թեւ տուած եղաւ Արաբներուն, որոնք շատ բան կը սպասեն Իտալիոյ աջակցութենէն: Եւ զարմանալի չէ որ Հռոմի ու Պերլինի թերթերը յաճախ կը խօսին Իսլամի պաշտպանութեան մասին, Միջերկրականի տագնապին եւ ուրիշ խնդիրներու առթիւ: Դեռ քանի մը օր առաջ էր որ գերմանական մամուլը կը պաշտպանէր Իտալիան, յիշեցնելով անոր հինգ միլիոն իսլամ հպատակները եւ ուրիշ իրողութիւններ :

Դարձեալ, դեռ շատ չըներ որ սիրալիր նամակներ փոխանակուեցան Մուսոլինիի եւ Եէմէնի թագաւորին միջեւ: Այս վերջինը կը խօսէր բոլոր Իսլամներուն անունով, կը գնահատէր «Առաջնորդ»ին իսլամական քաղաքականութիւնը, « որ գրաւուած է Իսլամներու սիրտը», եւ յոյս կը յայտնէր թէ աւելի պիտի զարգանայ այդ քաղաքականութիւնը :

Այս բոլորը անշուշտ մտահոգութեան պիտի մատնէին Մեծն Բրիտանիան, որ մինչեւ այսօր ալ կը մնայ իսլամական ամենամեծ պետութիւնը :

Լոնտոնի թերթերը երկու տարիէ ի վեր մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւին այս ճակատին, աւելի կամ պակաս վաւերական յայտնութիւններ, երբեմն ալ շնդալից մանրամասնութիւններ հրատարակելով Իտալիոյ գործունէութեան մասին: Որքան ալ չափազանցութիւն համարուի, նշանակալից է որ ամէնէն լուրջ օրկաններն իսկ իրար անցած են, կայսրութեան վարիչներուն աչքերը բանալու համար :

Այսպէս, ազատական օրկանը, «Նիւզ Քրոնիքլ», կ'ուզէ հաւաստել թէ Իտալիոյ քարոզութեանց նախարարը շարժման մէջ դրած է 300 թարգմանիչներ, քարոզչական նիւթեր թարգմանելու համար Ափրիկէի 28 գաւառաբարբառներով: Նպատակը ,— ոտքի հանել Իսլամները, որոնք մինչեւ հիմա միայն Մեծն Բրիտանիոյ ուժին կը հաւատային :

Մնաց որ, գործնական տեսակէտով ալ, շատ զօրաւոր դիրքի մը մէջ կը գտնուի ֆաշական Իտալիան, այս ճակատին վրայ :

Եթովպիոյ գրաւումով, ան ամուր խարիսխ մը ապահովեց Կարմիր ծովուն մէջ: Եթովպիան շտեմարան մըն է զինուորցուներու: Միւս կողմէ, ցամաքի վրայ եւս, Իտալիա հետզհետէ աւելի կ'ամրացնէ իր դիրքերը, շարունակ զօրք ղրկելով եւ սպառազինելով Լիբիան: (Արդէն 70,000 կը հաշուեն այնտեղ համախմբուած զօրքին թիւը):

Ուրեմն, Անգլիայէն եւ Ֆրանսայէն վերջը, Իտալիան ալ կը դառնայ իսլամական պետութիւն: Ուրիշ խօսքով, իր քաղաքականութիւնը պիտի ձեւաւորէ իսլամական բազմութեանց շահերուն վրայ, ինչպէս միւս երկուքը: Եւ շատ մը տեսակէտներով, պիտի դառնայ աւելի զօրաւոր ազդակ մը, իբրեւ աւելի երիտասարդ եւ գործօն , տինամիք :

Երջանի՛կ Իսլամ, իր զոյգզոյն եւ մրցակից հովանաւորներով, ինչպէս, երբեմն, Թուրքիան :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՍՊԱՆԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՄԻՋՆԱԲԵՐԴՆ ԱԼ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐՈՒՆ ՁԵՌՔԸ ԱՆՑԱՒ

Գերիներուն թիւը կը հասնի 60,000

Զօր. Ֆրանքոյի բանակը յաջողեցաւ գրաւել հիւսիսային Սպանիոյ վերջին միջնաբերդը, Կիժոն, աջակցութեամբ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ, որոնք պատրաստուած էին այս յաղթանակին, երբ վերջին պահուն տեղի կուտային Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնախումբին մէջ: Ազգայնական բանակը Կիժոն մտաւ հրամանատարութեամբ Զօր. Ֆիտէլ Տավիլայի, իրիկուան ժամը 6ին : Քաղաքին պահակազօրքը անձնատուր եղած էր առտուն :

Այս յաղթանակով, ազգայնականները կը յուսան խորտակել Աստուրեանց շրջանին դիմադրութիւնը՝ Օվիէտոյի շուրջը եւ լեռնային ներքնաշխարհին մէջ եւ տրամադրելի ուժերը կեդրոնացնել Մատրիտի, Վալենսիայի եւ Պարսելոնայի ճակատներուն դէմ :

Երբ ազգայնական զօրքը Կիժոն մտաւ հինգշաբթի գիշեր, քաղաքային եւ զինուորական վարիչներուն մեծ մասը փախած էր ծովու ճամբով, բայց ուշ ատեն հաղորդուեցաւ թէ փախստականները Ֆրանսա փոխադրող շոգենաւերը ազգայնականներուն ձեռքը անցած են Սանթանտէրի բացերը: Երբ հանրապետական պահակները իմացան թէ Կիժոնը ոտքի ելած է ի նպաստ Ֆրանքոյի, սկսան անձնատուր ըլլալ զանգուածօրէն : Ազգայնականները 60.000 կը հաշուեն անձնատուր եղած զինուորներուն թիւը: Բոլորն ալ անմիջապէս զինաթափ եղան եւ գերի բռնուեցան: Կը կարծուի թէ մեծ մասը պիտի գործածուի իբրեւ պահակազօրք, որով Զօր. Ֆրանքօ պիտի կրնայ 100.000 զինուորներով գրոհ տալ Մատրիտի եւ միւս երկու կեդրոններուն վրայ: Հանրապետական ղեկավարներէն անոնք որ չէին կրցած փախչիլ, ձերբակալուեցան: Քաղաքին փողոցներուն մէջ կատաղի կռիւներ մղուեցան փախստականներուն եւ ազգայնականներուն միջեւ: Հարիւրաւորներ սպաննուեցան կամ վիրաւորուեցան: Նաւահանգիստին մէջ խարսխած 12 նաւեր հեռացան փախստականներով: Զօր. Ֆրանքոյի կուսակիցները անմիջապէս ձեռք առին ծովային վարչութիւնը, մինչեւ բանակին ժամանումը :

Այս առթիւ հրատարակուած ազգայնական զեկոյցը Կիժոնի գրաւումը կը նկատէ քաղաքացիական պատերազմին վերջին մէկ փուլը եւ կ'ազդարարէ. « ամենավերջինը շատ հեռու չէ»:

Ազգայնականները Կիժոն մտնելէ անմիջապէս վերջը, շարունակեցին իրենց յառաջխաղացութիւնը դէպի Ավիլէս նաւահանգիստը եւ լեռնային շրջանները : Կիժոնի համար կռիւներ կը մղուէին 60 օրէ ի վեր: Դիմադրութիւնը խորտակուեցաւ իբրեւ հետեւանք մասնաւոր ծրագրի մը: Ամէնէն կատաղի դիմադրութիւնը կատարեցին հանքագործները, բայց ի վերջոյ խորտակուեցաւ ճակատը: Ազգայնականները կը յուսան շուտով փրկել նաեւ Օվիէտօն, որ պաշարուած է, եւ այն ատեն վերջացած պիտի ըլլայ իրենց 15 ամսուան պայքարը՝ հիւսիսային Սպանիոյ մէջ :

Հանրապետական կառավարութիւնը սրտագրաւ կոչեր ուղղեց Անգլիական եւ Ֆրանսական կառավարութեանց, որպէսզի պաշտպանեն փախստականները փոխադրող նաւերը: Անշուշտ փախստականներուն մեծ մասը պիտի ապաստանին Ֆրանսա: Փարիզի աջակողմեան թերթերը կը տրտնջան թէ Ֆրանսա նորէն անկելանոցը պիտի դառնայ օտար կամաւորներուն: Իսկ ձախակողմեան թերթերը թախանձագին կոչեր կ'ուղղեն, օգնութեան հասնելու համար փախստականներուն եւ մասնաւորապէս կիներուն եւ մանուկներուն :

Օրուան դէպքերը եւ Անգլիա

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, կարեւոր ճառեր խօսեցան վարչապետը եւ արտաքին նախարարը:

Պ. Չէմպըրլէն յայտնեց թէ հաւաստիքներ ստացած է, որոնց համաձայն Իտալիա «ռազմագիտական կամ տնտեսական դիտումներ չունի Սպանիոյ կամ Մայորքայի մէջ»: Ապա խօսելով Պրիւսէլի ժողովին վրայ, որ պիտի գումարուի Նոյեմբեր 30ին, մասնակցութեամբ ինը պետութեանց, քննելու համար չինական խնդիրը, վարչապետը յայտարարեց թէ «սխալ պիտի ըլլայ խօսիլ տնտեսական պատիժներու եւ բռնի ուժի մասին »:

Իսկ արտաքին նախարարը գոհունակութիւն յայտնեց Իտալիոյ հաշտարար դիրքին համար, որով ձախողումէ փրկուեցաւ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը: Այս առթիւ անգամ մը եւս բացատրեց թէ Անգլիոյ վերազինումը վրէժխնդրական հանգամանք չունի, ոչ յայտնի ոչ ալ թաքուն: « Մեր դիրքը Միջերկրականի մէջ պարզապէս այս է,— մենք պէտք է պահենք մեր իրաւունքը այս կենսական ճամբուն վրայ: Երբ սպանիական խնդիրը իր յարակից քաղաքական կամ ռազմական հարցերով այլեւս ջղային կեդրոնը չկազմէ միջազգային քաղաքականութեան, այն ատեն Միջերկրականեան պետութեանց համար կարելի պիտի ըլլայ բարեկամական գործակցութեամբ վերահաստատել իրենց աւանդական բարեկամութիւնը »:

Նոր յայտնութիւններ Զօր. Միլլէրի անհետացման առթիւ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ զարմանազան յայտնութիւններ երեւան հանուած են Զօր. Միլլէրի անհետացման առթիւ կատարուած խուզարկութեանց շնորհիւ: Այսպէս, կապեր գտնուած են Զօր. Կուտեպովի անհետացման, Թրոցքիի թուղթերուն գողութեան, շուէտացի գործարանատէր Իվար Քրիւկէրի անձնասպանութեան, ռուս տնտեսագէտ Նավաշինի եւ գաղտնիգործակալ Ռայսի սպանութեան եւ Միլլէրի դէպքին միջեւ: Ոստիկանութիւնը բազմաթիւ թուղթեր գրաւած է Զօր. Սկոպլինի, եւ Քրիւկէրի նախկին թղթակցին՝ Բոկտանով Կոլոմպոսի բնակարաններուն մէջ: Այս մարդը բարեկամն է Նավաշինի: Կապ ունի նաեւ Թրոցքիի եւ Կուտեպովի գործերուն հետ : Կը բնակի եօթը սենեակնոց յարկաբաժին մը, որուն ելեկտրականութիւնը եւ կազը կտրուած են, երկու տարիէ ի վեր վարձք վճարած չըլլալով :

Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ հետապնդումները, քննելու համար Փարիզի ռուսական շրջանակներուն յեղափոխական եւ հակայեղափոխական դա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶՐՈՅՑ ԿՈՎՈՒ ՄԸ ՀԵՏ

Ինչո՞ւ չէ :

Հաւը, աւանակը խօսեցնելէ վերջ, հարկ էր որ գրողի ստէպ կովուն ալ հերթը: Ու նախ վրէժ լուծելու համար անոնցմէ, որոնք, մարդկային սնափառութեամբ, իրենց միայն կը վերապահեն իմաստութեան կրակը :

Բայց մենք, գիւղացիներս, շատ ենք դիտած անասուններու իմաստութեան ապացոյցները : Օրինակ, ձին քանի մը քիլոմեթր հեռուէն կը նախազգայ վտանգը ...:

Ի՛նչ հարկ փաստաբանութեան, սակայն: Կովը կը պատասխանէ արդէն սնափառ ու մեծամիտ մարդոց, թէեւ իր դառնութիւնը նախ թափեց իմ վրաս, իմ մէկ ձայնաւեր հարցումիս համար անշուշտ :

— Կո՛վ, խելօքիկ եւ համբերատար անասուն, որ բեռ կը կրես եւ կաթ կուտաս մարդուն, յիմարութիւն չէ՞ երբ սայլով հորթ կը փոխադրես դէպի սպանդանոց: Դուն քու ցեղդ քու կռնակովդ կը տանիս սպանդանոց, ջարդելու տալու :

— Կոկոզավիզ որդի մարդոյ, մինչեւ ե՞րբ կուրութիւնը մարդկային ցեղին, պատասխանեց կովը պոչը շարժելով վարժապետիս խարազանին պէս: Դուն գրողի եկար, գիտեմ, անասուններու խելքութեան ապացոյցով հաստատելու համար մարդկային գիտակցութեան բարձրութիւնը , բայց, ըսէ՛ ինծի, տեսե՞ր ես կով մը, աւանակ մը, ձի մը կամ վերջապէս շուն մը որ իր ունեցած խելքը գործածէ նորանոր զէնքեր յօրինելու, որպէսզի բնաջնջէ իր հակառակորդը: Չեմ ուզեր ըսել թէ մենք, անասուններս, ձեզմէ աւելի խաղաղասէր ենք, — մենք ալ ունինք կռիւի յարմար միջոցներ, կոտոշ, ճանկ, ակռայ: Եթէ սա պոչս չունենայի՝ խարազանելու համար ճանճերը, որոնք այնքան աներես են եւ անգութ, կրնայի երեւակայել խենդութիւնս, անկարող՝ այդ չարչարանքէն ազատելու: Ինքնապաշտպանութիւնը անշուշտ այնքան անհրաժեշտ է որքան կանանչ խոտը՝ փոր մը խնջոյքի համար: Սակայն ըսել թէ կենդանիները յիմար են, ինքնապաշտպանութեան զէնք ունենալով հանդերձ, իրենց կռնակով սպանդանոց առաջնորդելու համար իրենց ցեղակիցները, առնուազն մարդ պէտք է կոչուիլ, եթէ ոչ աւելի անիմաստ բան :

Ո՛չ, մենք մեր կռնակով մերինները սպանդանոց կը փոխադրենք՝ հպատակելով մարդոց, բայց խօսինք մարդո՛ց մասին: Դուք, մարդիկդ, զինագործարաններու մէջ մի՞թէ չէք շիներ ռումբեր ու կազեր, այդ զէնքերով սպաննելու համար ձեր նմանները: Ի՞նչ տարբերութիւն ունիք դուք կովէն, որ ուրիշ կով մը կ'առաջնորդէ սպանդանոց, երբ մարդ ռումբ կը շինէ՝ ուրիշ մարդ մը սպաննելու համար: Եւ ի՛նչ սարսափելի մահեր գիտէք երեւակայել դուք ձեր նմաններուն համար : Ձեր յառաջդիմութիւնը զոր գիտութիւն կ'անուանէք, լաւ չէ՞ր կոչել մահագիտութիւն: Դուք ամբողջ ժողովուրդներ կը կոտորէք , յանուն քաղաքակրթութեան (մեզի անիմաստ կը թուի այս բառը),ապրելու պայմաններէն իսկ կը զրկէք փոքր ժողովուրդները, դուք ապրելու տեղ մը անգամ չէք տար ձեր նմաններուն, — զէթ մենք ախո՛ռ մը ունինք որոնալու համար :

Ձեր մէկ իմաստունը չէ՞ որ ըսած է, եւ ի՛նչքան ճիշդ.—

Homo homini lupus (մարդը մարդուն գայլ) :

Զպատասխանեցի եւ փախայ՝ կովուն անգութ ճշմարտութիւնը չլսելու համար :

ԱՐԱԶ

ՏԵՐՍԻՄԻ ԸՄԲՈՍՏՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն, Տէրսիմի ըմբոստներու երրորդ դատավարութեան առթիւ.—

Դէմ առ դէմ բերուեցան կարգ մը աշիրէթապետներ: Սէյիտ Րիզայի հարցուցին թէ իր տունը «քօմիթաճի» եկա՞ծ է թէ ոչ: Պատասխանեց թէ ոչ մէկը եկած է եւ այն տեղի Հայերը Թիմուրլէնկի ժամանակէն ի վեր հոն կ'ապրին: Յետոյ աւելցուց թէ կը ճանչնայ Ալիշէնը եւ վերջն է որ իմացած է թէ ան կապ ունեցած է Քօչկիրիի դէպքին մէջ:

Երբ ըմբոստութեան մասին աշիրէթապետներուն հարցումներ ուղղուեցան , ըսին թէ իրենց միջեւ հին թշնամութիւն գոյութիւն ունի, որով գործակցելու կարելիութիւն չկար :

Սէյիտ Րիզայի երբ հարցուցին թէ անցեալ տարի իր տունը Իզզէտին անուն մէկը եկա՞ծ է թէ ոչ,պատասխանեց.

—Երկու երեք օր մնաց, հասկցայ որ քաղաքական է: Խնդրեցի, հայրս կըտակած է ինծի: Մենք այս տեսակ գործերու չենք խառնուիր: Աղքատ ենք: Հոս քաղաքականութիւն չկայ, թալան կայ ըսի, ճամբու դրի :

Յետոյ կարդացուեցաւ Սէյիտ Րիզայի Խօզաթի ընդհ. դատախազին գրած երկար մէկ նամակը, ուր իր անմեղութեանը մասին կը պնդէր եւ յանցանքը իր թշնամիներուն կը վերագրէր :

Երբ նախագահը հարցուց.— Քանի որ այդպէս գրեցիր, ինչո՞ւ չյանձնուեցար :

Սէյիտ Րիզա դարձեալ յայտնեց թէ կը վախնար :

Ի վերջոյ կարդացուեցան զանազան վկաներու յայտարարութիւնները, որոնք խիստ հետաքրքրական վիճակի մը մէջ կը դնեն դատը:

Ամբաստանեալներու թիւը աշիրէթապետներով միասին 53ի կը հասնի :

Քննիչ Յանձնախումբ մը դէպի Պաղեստին

Պատասխանելով Պաղեստինի դէպքերու մասին եղած հարցումներու, Անգլիոյ գաղթային նախարարը յայտնեց թէ երկրորդ յանձնախումբ մը պիտի ղրկէ, քննելու համար Պաղեստինի բաժանման ծրագրին գործադրութիւնը : Այդ առթիւ աւելցուց թէ կառավարութիւնը ամենախիստ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, ահաբեկչութիւնը զսպելու եւ բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար: «Բրիտանական իշխանութիւնները եւ ոստիկանութիւնը իմ եւ կառավարութեան բովանդակ աջակցութիւնը պիտի վայելեն, սպանութիւնները եւ բոլոր բռնութիւնները խափանելու համար »:

Խօսելով հարիւր արաբ երեւելիներու ձերբակալութեան եւ Երուսաղէմի միւֆթիին փախուստի մասին, նախարարը յայտնեց թէ այս վերջինը կը գտնուի Սուրիոյ ֆրանսական իշխանութեանց հսկողութեան տակ :

*** Հինգշաբթի օր նոր դէպքեր պատահեցան Պաղեստինի զանազան մասերուն միջեւ: Քսան հոգի վիրաւորուեցան: Անգլիացի ոստիկանական քննիչ մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ Արաբի մը կողմէ որ յաջողեցաւ փախչիլ: Իրաքի նաւթուղին նորէն ճեղքուեցաւ հրացանով մը, բայց անմիջապէս նորոգուեցաւ :

*** Պաղեստինի կառավարութիւնը արգիլեց Սուրիոյ եւ Լիբանանի բոլոր թերթերուն մուտքը :

Ոստիկանութիւնը պաշարեց արաբական Լիֆթա գիւղը, Երուսաղէմի մօտ եւ քսան հոգի ձերբակալեց: Եաֆայի ճամբուն վրայ եւս գիւղ մը պաշարուելով, եօթը տուներ քանդուեցան ուժանակով: Հրամանատարը ազդարարեց թէ ուրիշ տուներ ալ պիտի քանդուին, եթէ նոր խռովութիւններ ծագին :

(ՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Վերջին երկու տարիներու ընթացքին, եւրոպական մեծ պետութեանց միջեւ վէճերն ու պայքարները մղուեցան գլխաւորաբար Միջերկրական ծովու տիրապետութեան շուրջ: Ասիկա ճիշդ է մասնաւորապէս Իտալիոյ եւ Անգլիոյ համար որոնց միջեւ պայքարը այնքան արագօրէն ծաւալեցաւ: Միջերկրականի տիրակալութեան մասին անոնց մղած պայքարը կը սկսի եթովպական արշաւանքէն (Հոկտ. 1935): Այդ պայքարը խորացաւ Եւրոպայի լարուած վիճակին մէջ եւ ուժգնօրէն ազդեց ոչ միայն եւրոպական, այլ եւ համաշխարհային քաղաքականութեան վրայ:

Բայց, այդ ծովուն մէջ ինչո՞վ եւ բեւան կուգայ պետութեան մը ուժը: Երեք ուղղութեամբ: Առաջին՝ ծովափնեայ շրջաններու մէջ որոնց կ'իշխէ ան: Երկրորդ՝ ծովային խարիսխներուն, զորս ան ունի իր ծովեզերքներուն ու կղզիներուն վրայ: Եւ երրորդ՝ ծովային ուժերով զորս կրնայ իր տրամադրութեան տակ ունենալ այդ ծովուն մէջ:

Անգլիա Միջերկրականեան պետութիւն մը չէ: Անգլիացի հրապարակագիր Սթիֆըն Քինկ-Հօլ, Փարիզի մէջ, 18 ապրիլին գումարուած ժողովի մը պահուն կ'ըսէր թէ Անգլիոյ համար Միջերկրական ծովը արժէք ունի մէկ կողմէ՝ իբրեւ ջրանցք Անգլիոյ եւ կայսրութեան հաղորդակցութեան համար, ու միւս կողմէ՝ իբրեւ ամբացեալ գօտի՝ Միջերկրականի մէջ ու անկէ դուրս անգլիական շահերու պաշտպանութեանը համար:

Եւ, իրապէս, Անգլիա հողային մասնաւոր շահեր չունի այդ ծովուն մէջ: Ան չունի հողեր անոր մէջ ու անոր եզերքներուն վրայ, բացի փոքրիկ կղզի մը՝ Մալթայէն եւ Կիպրոս կղզիէն, ինչպէս նաեւ իր հոգատարութեան տակ գտնուող Պաղեստինէն:

Իտալիոյ դիրքը բոլորովին տարբեր է: Ան իր ամբողջ աշխարհագրական դիրքով միջերկրականեան պետութիւն է: Մինչեւ համաշխարհային պատերազմ՝ Իտալիա կը ձգտէր իտալական հողեր անջատել, զորս գրաւած էր Աւստրիան: Այդ քաղաքականութիւնը վերջ գտած է: Իտալիա այժմ ունի միայն մէկ արտաքին քաղաքականութիւն, — միջերկրականեան:

Շատ ակներեւ կերպով այդ կէտը կը պարզէր Հռոմի համալսարանի փրոֆէսօրներէն Վոլփէ, — որ իտալական արտաքին քաղաքականութեան իրազեկ անձերէն մին է — դարձեալ Փարիզի մէջ, ապրիլ 27-ին՝ այս տարի: Իտալիա, կ'ըսէր ան, ամբողջովին խրած է Միջերկրականի մէջ: Ալպեանները զայ կը բաժնեն Եւրոպայէն ու ալ աւելի կը զօրացնեն անոր միջերկրականեան հանգամանքը: Իտալիա իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին միշտ, — իբրեւ կազմական մասը Հռոմէական կայսրութեան թէ՛ միջին եւ թէ նոր դարերուն — ապրած է Միջերկրականի մէջ եւ Միջերկրականով:

Ըստ փրոֆ. Վոլփէի, Իտալիա ընդհանուր պատերազմին միջամտեց ոչ միայն ապաստանելու համար Ափրիկեան Տրիպոլսոյ իտալական հողերը, այլեւ զօրացնելու իր դիրքը Միջերկրականի մէջ: Այդ կարծիքը կը հաստատուի այն երկու դաշնագիրներէն, զորս Իտալիա կնքեց Դաշնակիցներուն հետ՝ իր միջամտութեան առթիւ, — առաջինը՝ ստորագրուած Լոնտոնի մէջ 1915ին, իսկ երկրորդը՝ 1917ին: Այդ երկու դաշնագիրներով ալ, Անգլիա եւ Ֆրանսա լայն իրաւունքներ կը խոստանային: Մանաւանդ երկրորդը անոր կուտար լայն գօտի մը՝ Փոքր Ասիոյ արեւմտեան եւ հարաւային մասերուն մէջ՝ Երկոտասան կղզիներուն դէմ:

Պատերազմէն վերջ, Անգլիա Թուրքիայէն խլեց Պաղեստինը, իսկ Ֆրանսան՝ Սուրիան ու Լիբանանը: Իտալիա, իր դաշնակիցներուն քաղաքականութեանը պատճառաւ, հարկադրուեցաւ պարպել ամբողջ Անատոլուն:

Քիչ էր մնացեր որ, գլխել կուտայ փրոֆ. Վոլփէ, մեզ վռնտէին նոյնիսկ Հռոդոսէն եւ Երկոտասան կղզիներէն: Իտալիա անարգուած էր Փարիզի խորհրդաժողովին մէջ, ինչպէս Թունիսի, ատենով, Պերլինի մէջ: Հետեւապէս, Իտալացիները պատերազմէն դուրս ելան սոսկալի յուսախաբ եւ խռովեալ: Պատերազմէն վերջ Իտալիա կը գտնուէր մեծ դժուարութեանց առջեւ, — քաղաքական, տնտեսական եւ ազգագրական: Վարչապետ Նիթթի կ'ըսէր՝ «ոչի՛նչ ունինք» ըսելով: Ծնան փաշականները հետեւեալ նշանախօսքով. — Ջենք ուզեր լսել ու պէտք չէ որ լսենք այդ ողբերը: Այն ինչ որ չունինք, անձամբ պիտի հայթայթենք: Իտալիոյ պատմական նպատակները կ'ուղղուին դէպի Ափրիկէ եւ Ասիա: Իտալիա պէտք է վերահաստատէ Միջերկրականի մէջ ի վնաս իրեն խանգարուած հաւասարակշռութիւնը: Ի՞նչպէս ե՞րբ, ո՞ւր, — ապագան ցոյց պիտի տայ:

Արեւելեան Միջերկրականի մէջ, ուրկէ կ'անցնի Իտալիան իր ափրիկեան գաղթավայրերուն տանող ճամբան, Անգլիա, անտարակոյս, ունի առաջնակարգ ծովային խարիսխներ, — Աղեքսանդրիա, Հայֆա եւ Կիպրոս: Հոդ, Իտալիա ունի միայն երկու երկրորդական խարիսխներ, — Լերոս կղզին՝ Երկոտասաններէն, եւ Թոպրուքը՝ հիւս. ափրիկեան եզերքը:

Ներկայ դարուն ակիզբը երկու պետութեանց ծովային ուժերը — պատրաստ ու շինութեան մէջ — հետեւեալն էին. —

Անգլիա. — 384 նաւ՝ 5211045 թոն ընդհանուր տարողութեամբ («Նիւ Եորք Թայմզ» յունուար, 1937):

Բայց, Միջերկրականի մէջ պատերազմի մը պարագային վճռական դեր պիտի չկատարեն ծովային տորմիղներու ընդհանուր տարողութիւնները: Անգլիա պիտի հարկադրուի իր ծովային ուժերը բաժնել երեք մասի, — մէկը՝ բուն Անգլիան պաշտպանելու, երկրորդը Միջերկրականի, իսկ երրորդը՝ Ծայրագոյն Արեւելքի համար՝ Սինկափուրի խարիսխով:

Հաւասար բաժանումով, անոնք 500,000 թոնական տարողութիւն կ'ունենան:

Իսկ Իտալիա գործունէութեան միայն մէկ աւազան ունի, — Միջերկրականը:

Անգլիական տարողութեան մէջ կը մտնեն նաեւ շինութեան ձեռնարկուած նաւեր, մինչ Իտալիա արդէն իսկ ծով իջեցուց երկու հսկայ մարտանաւեր 30,000ական թոնով: Այս փաստը կը փոխէ թիւերը՝ ի նպաստ Իտալիոյ:

Ուշադրութեան արժանի է իտալական նաւատորմի արագ աճումը: 1927ին ան ունէր 298,000 թոն ընդհանուր տարողութիւն, իսկ 1937ին՝ 521,000: Մինչ Անգլիա 1913ին ունէր 2,197,600, իսկ 1924ին՝ 1,162,200: Այժմ ունի 1,545,473՝ հաշուելով նաեւ շինութեան մէջ եղողները:

Նկատելի է նաեւ որ անգլիական գրեթէ բոլոր մարտանաւերը շինուած են պատերազմէն առաջ (1910—1918), մինչ իտալական տորմիղը մեծ մասամբ պատերազմէն վերջ է շինուած:

Պատերազմի պարագային Անգլիա պիտի հարկադրուի գործել մեծ նաւերով, իսկ Իտալիա՝ փոքրերով: Այդ պատճառաւ, իր ծովային միութեանց ընդհանուր թիւը բաւական մեծ է՝ բաղդատմամբ տարողութեան: Սուզանաւերու կողմէ մէկ քանի անգլիական մեծ նաւերու խորտակումը (26—42,000 թոննոց) վտանգի կրնայ ենթարկել Անգլիոյ ընդհանուր ծովային ուժը: Մանաւանդ հիմա, երբ իր նոր շինութիւնները դեռ պատրաստ չեն եւ Ծայր.Արեւելքի մէջ դէպքերը կը զարգանան:

Կացութիւնը ի վնաս Իտալիոյ պիտի փոխուի, եթէ Անգլիա վերջացնէ իր ծովային ծրագիրը եւ շինէ դեռ 600,000 թոն: Բայց, ատիկա պիտի ըլլայ 2—3 տարի վերջ:

Ի վերջոյ, նշանակութիւն պիտի ունենան այն գինակիցները, զորս այդ երկու պետութիւններէն ամէն մէկը պիտի ունենայ իր հետ: Մասնաւորապէս Ֆրանսայի գինակցութիւնը — որ այժմ շուրջ 700,000 թոն տարողութիւն ունի՝ բաժնուած Ատլանտեանի եւ Միջերկրականի մէջ:

Բայց ֆրանսական մարտանաւերը բոլորն ալ հին են ու մանաւանդ պատերազմի առջի շրջանէն:

Կ. Փ. Կ.

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն, չօգնէկանքի այս ցնցումներով կրնա՞ք քնանալ:

— Այո պարոն, պայմանաւ որ քովս շատախօս մէկը չգտնուի:

×

ՀԱՅՐԸ. — Տղաս, տեսա՞ր սա շէնքը, այն դպրոցն է ուր պիտի երթաս քանի մը օրէն:

ՏՂԱՆ. — Զարմանալի ես, հայրիկ, փոխանակ սա գիմացի գեղեցիկ սինէմայի շէնքը ցոյց տալու, վարժարանին տգեղ շէնքը կը ցուցնես, որ չեմ սիրած երբեք:

×

ԴԱՏԱՒՈՐԸ. — Այս քանիերո՞րդ անգամն է որ քեզ հոս կը բերենք ողութեան համար. կ'երեւի կեանքիդ մէջ երբեք օրինաւոր աշխատութեամբ մէկ տոլար չահած չես:

— Մէկ անգամ միայն, պարոն դատաւոր, ձեր վերջին ընտրութեան յաջողութեան համար աշխատողներէն 10 տոլար առի, քուէ տալու համար:

ԿԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Ե՞ՐԲ ՊԻՏԻ ԴԱՐՄԱՆՈՒԻ ԱՅՍ ԱԽՏԸ

Տպարանին մէջ եմ: Հանգստի օրս է: Ատոր համար ալ անհոգ, կատակներ կ'ընեմ գրաշարներուն հետ: Երբեմն համբերութիւն հատցնելու չափ կը նեղեմ: Երբեմն ալ շարուած գիրերը կը խառնեմ, կը նետեմ հոս ու հոն: Այսպէս, ամէն ինչ կ'անցնի ուրախ եւ զուարթ:

Մեր այս զղմուկներու մէջէն՝ յանկարծ տպարանի դուռը կը բացուի եւ, հեղինակ մը ներս կը մտնէ:

Ժպտուն բարեւէ մը վերջ, ուղղակի գնաց տպարանի լոյս տեսած գիրքերու բաժինը ու սկսաւ վարդագոյն կողքերով հատորները խնամքով շարել:

Հիմա ամէն ինչ դադրած, ամէն մէկը իր գործին է: Լուռ, կը հետեւիմ գրագէտին շարժումներուն:

Ահա գիրքերու հաստափոր պատը կը բարձրանայ: Բարձրացաւ: Ցետոյ, քանի մը տասնեակ առնելով՝ մասնաւոր թուղթի մը մէջ շարեց, եւ չուանով լաւ մը կապելէ ետք վերցուցդետնէն: Երբ կը պատրաստուէր դռնէն դուրս ելլելու՝ մէկէն կանգ առաւ, ժպիտը դէմքին:

— Քանի մը հատ գիրք տամ չե՞ս կրնար սպառել:

— Հաճոյքով:

— Ո՞րքան կարող ես:

— Այսօրուան համար հինգ հատ տուր, եթէ սպառեմ, վաղը նորէն կ'առնեմ:

Հայերէն գիրք սպառելը զոր ազգային պարտականութիւն սեպեր եմ, եռանդով գործի լծեց զիս:

Դուրսի դրան առջեւն եմ: Ահա երիտասարդ մը փողոցէն վար կ'իջնէ: Կը ճանչնամ: Առանց վարանելու գրպանէն գիրք մը հանելով՝ կը հրամցնեմ:

— Ի՞նչ է այս:

— Կարդա եւ պիտի տեսնես: Անտարակոյս զոհ պիտի մնաս: Շատ աղուոր բան մըն է եւ, շատ լաւ գրուած, ինչպէս հեղինակին միւս գործերը: Եւ աժան է:

— Շատ լաւ գովեցիր, կը հաւատամ: Բայց նախ ուրիշին ծախէ: Երբ կարգը ինծի գայ, բան մը կ'ընենք: Զիս կը ճանչնաս չէ՞:

Ցուսախաբ կը բաժնուիմ, դէմքս կախ:

Այդ օր կը յուսայի սպառել բոլոր գիրքերը, մինչդեռ իրիկունը դարձեալ հինգն ալ տարի:

Պարտականութիւնս ստիպեց, որ ազդի մը կառչելով, կառչելով՝ պարարահի մը դուռնէն ներս մտնեմ: Համբուաւոր ԲԱՑԿՈՆ բոլոր զոյգերը ոտքի հաներ է: Ինչ ալ աղուոր կը պարէ: Ամէնուն դէմքին վրայ ժպիտ մը կը ցոլայ: Ամէնուն սրտին մէջ աբեւ մը: Քիչ յետոյ պարերը կը կենան: Զոյգերը կը շարուին ըմպելիներով ծանրաբեռնուած սեղաններու առջեւ եւ կը խմեն:

Հոդ աչքիս կը զարնեն քանի մը ծանօթներ: Գրքերուս սպառումը ապահով կը տեսնեմ: Բայց երբ կը մօտենամ, առաջինը կը պատասխանէ.

— Եղբայր, ատե՞նը գտար, ձգէ քիչ մը…

Ձեմ կրկներ ու կ'անցնիմ միւսին՝ որ իր կարգին կը մերժէ: Իսկ երրորդը որ քիչ մը բան մտածել գիտէ, ամչնալուն հատ մը գնելով կը դնէ գրպանը:

Երկար չեմ սպասեր: Այդ հեղձուցիչ օդէն ազատուելու համար, դուրս կ'ելլեմ սրահէն:

Ճամբան զոյգ մը թեւ թեւի կը քալեն: Փորձերս կը կրկնեմ ու գիրք մը կ'երկարեմ օրիորդին:

— Շատ աղուոր բան մըն է, չէ՞ք փափաքիր օրինակ մը գնելու:

— Հայերէ՞ն է թէ ֆրանսերէն:

— Հայերէն է:

— Օ՜հ, ես ֆրանսերէն այնչափ գիրք ունիմ որ… Ձեմ ուզեր: Շնորհակալ եմ:

Կ'անցնին օրերն ու գիրքերը կը մնան ձեռքս:

Ամեն ատեն երբ այդ գիրքերուն կը նայիմ, սիրտս թունդ կ'ելլէ, կ'ամչնամ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ հինգ ամիսներու ընթացքին հինգ գիրք չեմ կրցած սպառել: Ընդամէնը հինգ գիրք, մինչ կը կարծէի թէ պիտի կրնամ նոյն իսկ հինգ ժամուան մէջ ուրիշներ ալ ցրուել: Ու յանկարծ, նեղութենէն կարմրած աչքերս կը սկսին այրիլ: Կը ցաւիմ անոր համար, որ մեր երիտասարդներուն մեծ մասը տակաւին չէ ըմբռնած հայ գիրքին, հայ գրականութեան, հայ արուեստին արժէքը:

Վերջին պահուն, այլեւս պարտըւած մէկու մը պէս գիրքերը թեւիս տակ հեղինակին կ'ուղղուիմ:

Ճամբուս վրայ թաղին տօնն է: Ամբոխը կը խառնուիմ ամբոխին: Տեղ մը կապիկ կը խաղցնեն: Հոն ամէնէն առաջ աչքիս կը զարնեն մեր երիտասարդները, որ դրամը բռնած՝ կարգի կը սպասէին: Ուրիշ տեղ մը բախտի մեքենան կը դառնայ: Բայց հոս, մեքենաներուն եռանդը աւելի տաք է: Մարդը ազգային վիճակահանութեան տոմսերը կարգով չարած է: Ամբոխը կը կենայ ախորժակը սրած: Մեր երիտասարդները առաջին գծին վրայ են: Հինգ, տասը, նոյն իսկ քսան ֆրանք իրենց աչքին չերեւնար, կը նետեն ամբողջ մէկէն մեքենային առջեւ, որ իր կարգին՝ անուշ անուշ կուլ կուտայ:

Բայց չեն ցաւիր: Կը զուարճանան: Հարիւրնոցներ կ'աւրեն ու նորէն կը խաղան: Արդիւնքը միշտ զէրօ:

Քաններուն մօտէն ծանօթ եմ: Գիրքս կը ներկայացնեմ ամէնէն փայլուն գովեստները հիւսելով: Ի զո՜ւր: Փորձերս պարապը կ'անցնին:

Զորս գիրքերէն մէկը՝ ազգէն ճառող երիտասարդի մը դժուարաւ կը ծախեմ: Երկրորդ մըն ալ անդործ երիտասարդի մը նուէր կ'ընեմ: Ու երրորդը՝ սպառիկ կուտամ: Մնացած երկուքը անութիս տակ կը մօտենամ հեղինակին:

Ե՞ս աւելի ամչցայ թէ՝ ան: Ձեմ գիտեր: Բայց երբ պատմեցի ամբողջ ողբերգութիւնը, ըսաւ.

— Ի՞նչ ընենք, սիրելիս այս Մով-սէս Խորենացիի օրէն մնացած ախտ մըն է, որ անխնայ կը շարունակէ իր աւերը գործել: Աստուած ողորմի…

Ա՜խ, ե՞րբ պիտի գայ այն օրը, որ հայ հեղինակին հազարաւոր օրինակները քանի մը օրէն սպառին:

Պայքա՛ր, անողորմ պայքա՛ր այս չարիքին դէմ, որ կը սպառնայ մեր ամէնէն նուիրական սրբութիւններուն:

ՊԱՐՄԱՆԻ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ» ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ

« Դաշնակցութեան Օր»ուան յաջող հանդէս մը սարքած էր Փարիզի մէկ արուարձանը, Անիէռ - Պուա Քոլոմպ, շարաթ գիշեր, քաղաքապետարանի սիրուն սրահին մէջ:

Ահա Եփրատ Նուագախումբը կը հնչեցնէ «Մարսէյեզ»ը, յետոյ «Ցառաջ նահատակ»ը: Օրուան նախագահը՝ Շ. Մխաքեան իր բացման խօսքին մէջ ոգեկոչելով ազատագրական պայքարին զոհերը, յոտնկայս յարգանքի հրաւիրեց բազմութիւնը: Ցետոյ բացատրեց Դաշնակցութեան դերը եւ մանաւանդ այն առաքինութիւնները զորս արժեցուց եւ զարգացուց հայ ժողովուրդին մէջ, — կարգապահութեան ոգի, անձնազոհութիւն, հաւատարմութիւն, յարատեւութիւն, յանդգնութիւն, վճռականութիւն եւ հաւատք: «Հակառակ բոլոր վերիվայրումներուն, բարեկամ թէ թշնամի նորէն Դաշնակցութեան կը դիմեն, երբ ուզեն խօսիլ հայ ժողովուրդին հետ, քաղաքական հարցերու մասին»:

Նուագախումբին քանի մը երգերէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսներէն Տօքթ. Քիւթիւքեան (Կիլիկեցի) որ խնամուած ճառով մը բացատրեց թէ ինչ կ'ուզէ Դաշնակցութիւնը: Մեր կուսակցութեան ամէն մէկ բաղձանքը եւ նպատակը բաղձանքն ու նպատակն է ամէն մէկ Հայու: Ջեզմէ ո՞վ, երբ կուգայ ուրիշ Հայու մը քով, չի խօսիր Հայաստանի մասին, չի յիշեր գաղութներու պատկերը, չի խորհիր մեր ցաւերուն, մեզ սպառնացող վտանգներու մասին, ո՞վ չուզեր որ ժողովուրդը ըլլայ ազատ իր հայրենիքին մէջ, անկախ ու երջանիկ: Ահա այդ բոլոր հոգերը բարձրաձայն կը յուզէ Դաշնակցութիւնը եւ կ'աշխատի լուծել: Դուք որ նոյնը կ'ուզէք, վստահ եմ, ոչ միայն պէտք է դուք ձեր մէջ խօսիք, այլեւ պահանջէք մեզի հետ, հետապնդէք մեզի հետ, Հ. Ց. Դաշնակցութեան հետ, մտնելով անոր շարքերուն մէջ, զօրացնելով զայն, անոր խօսքը եւ անոր գործը աւելի եւս ազդու դարձնելու համար:

Հանդէսին առաջին մասին մէջ հանդիսականները հաճոյքով ունկնդրեցին Ա. Ահարոնեանի «Արաքս»ը, զոր ոգեւորութեամբ եւ գիտակից խորութեամբ արտասանեց ընկ. Զ. Ղարիպեան:

Քառորդ ժամ դադարէ վերջ, քանի մը երգերով բացուեցաւ հանդէսին Բ. մասը, ուր բանախօսեց ընկ. Վարդգէս Ահարոնեան: Ընկերը գեղեցիկ եւ ոգեւոր ճառով մը թուեց Դաշնակցութեան գործը 47 տարուան մէջ, գործ մը որ վերակենդանացումը, վերջին շունչն էր անցեալի մէջ, ամբողջ ժողովուրդի մը ձգտումներուն:

« Բոլոր ժողովուրդներու պատմութիւնը ձեւակերպուած է անոնց պատմութեան սկզբնական աւանդութիւններու վրայ:

Հռոմէական կայսրութիւնը սնած Հռեմոսի եւ Հռոմուլոսի աւանդութեամբ, գիշատիչ գայլի կաթով կերակրուած, եղաւ ուժեղ, տիրապետող եւ գիշատիչ ազգը, որ իր թաթին տակ ճզմեց երկիրներ եւ ժողովուրդներ: Ցունաստան սնած իր աստուածներու գեղեցկութեամբ եւ անոնց աւանդութիւններով, եղաւ Հայրենիքը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

»»»» • ««««

Աշնան, երբ օդը լաւ է, իր գեղն ու հմայքը չես կրնար բաղդատել մէկալ եղանակներուն հետ: Այս գեղեցկութիւնը կը պատկանի աշունին: Անոր գաղտնիքը հարցնելու է հովիւներուն:

Երբ ժայռի մը կրթնած, կամ նստած ծառի մը բունին վրայ, իրենց սրինգը կ'առնեն, աշունին սարսուռը կուտան անոր:

Աշուն է: Ու հովիւները, սանկ աղուոր աշուններուն՝ իրենց քաղցրութիւնը տալ գիտեն, ու սրինգին հետ կը գինովնան:

Ասանկ մաքուր օր մըն էր աշունի, ու իր սիրտը խորունկ էր իր մարմինին համար: Կոմիտաս վարդապետը, այդ օրը պտոյտ մը ընել ուզեց:

Քաղաքին ծայրը վանդակ մը կար կախուած՝ տանի մը պատուհանին առջեւ: Երկու թռչուններ թառէ թառ կը ցատկէին, կ'երգէին ու կը պարէին: Խումբ մը տղաք, հազիւ ութ - ինը տարեկան, կեցած վարդապետին դիմաց, կը սուլէին ու կ'երգէին թռչուններուն հետ, յետոյ բաներ մը ըսելով իրարու՝ կը խնդային:

Վարդապետը կանգ առաւ հրապուրուած, ու չկրցաւ ժպիտը զսպել, յետոյ սկսաւ խնդալ տղոց հետ:

Այս ուրախութիւնը անուն չունէր: Բայց ճշմարիտ սէրը այսպէս կը թրթռայ:

«Սէրը այսքան կրնայ ըլլալ,» ըսաւ վարդապետը ինքն իրեն, ու մէկիկ մէկիկ նայեցաւ տղաքներուն: Ամէնուն երեսներուն վրայ վարդեր կը բացուէին: Այս տղոց ուրախութիւնը տարբեր էր, ու երբեք այսքան տղու պէս խնդացած չունէր: Սարսուռ մը անցաւ սրտէն, ու կ'ուզէր, կը փափաքէր համբուրել ամէնքն ալ ու լալ անգամ մը: Լեցուեցան աչքերը. կոպերը երբ կէս մը վար իջան, հալած արցունք մը թրջեց երեսը, ու շնչած ատենը, խորունկ հառաչանք մը կը սեղմուէր կոկորդին խորը:

Այս տղաքը ամէնն ալ իրենց տարիքին զուարթութիւնը ունէին: Ու իրենց ձայնը, մաքուր ու անբիծ, ճերմակութիւնը ունէր թռչուններու ձայնին: Կարծես, խորանի մը առջեւ, երգեցիկ մանուկներու խումբ մը կեցած էր, որոնք հրեշտակներու փոխուած, կ'երգէին թռչուններու պէս:

Այս տեսարանը յիշատակներ կ'արթնցնէր իր ներսը: Երբ տղայ էր…

Բալած ատեն, հառաչանք մը փախաւ կուրծքէն: Ու ետին դառնալով, նայեցաւ վանքին կողմը, ու տեսակ մը յուսահատութեամբ երերցնելով գլուխը, մրմնջեց. «Վերջապէս հրեշտակներ կան…»: Ալ չուզեց շարունակել: Հոս ամէն բան լոյսի մը ծածանումն էր: Ամէն բան իր շուրջը կը վերածնէր ճառագայթ, ճառագայթ: Սա բնանկարը՝ կ'ուտէր կը լափէր իր սիրտն ու հոգին: Երբեմն պարտէզի մը մէջ, կամ ճամբուն եզերքը հիւսուած հիւղակին առջեւ կը կենար, ու կը նայէր կարօտով: Շատ մը երգեր սանկ երեսի վրայ ձգուած խրճիթներու մէջ հիւսուած ու երգուած էին առաջին անգամ: Որչա՜փ լուսաւոր ու յուզիչ ըլլալու էին այս պարզուած չէնքերը, որ երբեմն ամէնէն չմոռցուելիք բաները ըսել կուտային մարդուն: Իրեն այնպէս կուգար որ, այս պահուս անոնց պէս կը զգար, ու խօսիլ կ'ուզէր այս գեղջուկներուն պէս:

Աղբիւրին քով հասեր էր: Նստաւ քարի մը վրայ: Զորցած խոտի դէզեր կ'երեւային դաշտին վրայ՝ պզտիկ, քով քովի շարուած, բուրգերու նման: Շատոնց ցորենը քաղուած, դաշտը կարծես բանի մը կը սպասէր: Անբացատրելի էր հանդարտութիւնը:

Աղբիւրներուն երգը լռութեան մէջ հանդարտութեամբ: Անոր ձայնը՝ կը պահէր արարչութեան օրերուն թարմութիւնը: Իր սրտին ձայնը կ'ընկերանար գինքը շրջապատող բոլոր ձայներուն: Անոնք, կարծես, իր սրտէն թռած ձայնի մը արձագանգն էին: Իր սիրտը շատ մը ձայներու տեղ տուած էր, ու բոլոր ձայներուն համար՝ տեղ կար իր ներսը:

Աղբիւրներուն երգը լռութեան մէջ մտիկ ընելու է: Ձես հասկնար, ինչ - պէ՞ս, բան մը կը քըքրի ու կը կակուղնայ ներսդ, ու խորունկ սփոփանքի մը հետ, չես կրնար արցունքներդ բռնել:

Իրիկուն է:

Ի՛նչ անուշ ու սրտառուչ էր իր նայուածքը: Լեցուն բաղձանքով բան մը կար հոն, կը նայէր ու յանկարծ, կը շատնային անոր լոյսերը: Ծառերուն մէջէն երբ նայեցաւ դիմացը, Մասիսը կ'երեւար արեւի մը գունդին պէս, որուն կատարը կը ձեւացնէր խորհրդաւոր ճամբու մը հորիզոնը:

Աղբիւրին նայեցաւ: Լեցուն լեցուն սիրտը, ուզեց ինք ալ բան մը երգել:

Ցանկարծ, քիչ առաջուան թռչունները միտքը ինկան: Տղոց ուրախութիւնը աւելի լաւ կը հասկնար հիմա: Թռչունները, բոլոր թռչունները՝ կ'երգէին աշխարհներուն համար: Ամէն տեղ իրենց երգը մէկ է:

Գլուխը ծռեց:

Ինքն ալ միշտ ուրիշներուն համար երգած էր: Իր երգերը ամէնուն համար էին:

Զ.

Քաղաքին մէջ մեկուսացած գինետուն մը: Խօսակցութիւնը զաւաթ մը գինիով կը սկսէր հոն, ու որքան կը բացուէին սիրտերը ու ձայները կը տաքնային, զաւաթներն ալ կը յաջորդէին իրարու: Խօսակցութիւնը՝ անակնկալ ձեւ մը կ'առնէր սանկ վայրկեաններու ու կարգը երբ կատակներուն կուգար, ծիծաղներու փոթորիկ մը կը պայթէր, ու կամաց կամաց, բառերու կարկտուք մը կը դառնային նախադասութիւնները:

Խել մը մարդոց համար, կեանքի մը համը կար հոս, ու ցծուկ մթնոլորտին մէջ գինետան, ժամերով կը մընային, ու գլանիկին ծուխը կը ճըմլէր, անդադար կը ճնշէր, ու ուրիշ գինովութիւն մը կուտար աչքերուն:

Պզտիկ անակնկալներու ամփոփում մը այս մարդոց կեանքը, անկարելի հրապոյր մը կուտային անոր, ու ան կը մեծնար իրենց ուզածին չափ ու կը գեղեցկանար: Մանաւանդ, մտաւոր բաներ չէին իրենց գտած բաները, որոնք զուռաւոր պիտակներու պէս, մէկը միւսին անունին կը փակցնէր, ու մասնաւոր անուն մը կը դառնար ան, եթէ պատկերը յաջող էր: Շատ անգամ սանկ բառ մը շատ կը վայլէր մէկուն վրայ, ու կը փայլէր արեւի պէս: Օրինակի համար, ամէնուն համար՝ տիրացու մըն էր երաժշտապետ Պարոն Արբակը:

Երաժշտապետ Արբա՞կը…

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(17)

(Շար.)

դասական բոլոր գեղեցկութիւններու: Մենք եւս ունինք մեր աւանդութիւնը. դուք բոլորդ գիտէք Հայկի եւ Բէլի պատմութիւնը, չեմ գիտեր թէ ան ճի՞շդ է, եղա՞ծ են երբեւիցէ Հայկ մը եւ Բէլ մը. բայց անոնց կուին աւանդութիւնը կազմած է մեր ամբողջ պատմութեան առանցքը: Հայկ իր շատ փոքր ուժերով, ափ մը քաջերով ճակատած է հսկայ Բէլի դէմ, յանուն ազատութեան եւ իրաւունքի: Ամբողջ հայ ժողովուրդը դարերով կռուած է միշտ ափ մը քաջերով անհամեմատ մեծ ուժերու, բանակներու դէմ, յանուն իր ապրելու, անկախ ապրելու իրաւունքին:

Դաշնակցութիւնը չէ որ սորվեցուցած է զայն հայ ժողովուրդին. ան յիշեցուցած է միայն անոր, այն բոլոր առաքինութիւնները որոնցմով կրնայ ժողովուրդ մը գոյութեան իրաւունք ունենալ: Այսօր ալ ան կը յիշեցնէ մէկ բան, հայ ժողովուրդը պէտք է ունենայ իր հայրենիքը, հայրենիքը բոլոր Հայերուն, ուր կարենան ապրիլ բոլորը, ինչպէս եղաւ 1918ին կռիւով, արեան գինով, սեփական բազուկի ուժով»:

Գեղարուեստական բաժինը փայլեցաւ Տիկին Արայ Պարթեւեանի ջութակով, ընկերակցութեամբ իր արուեստագէտ ամուսնին: Տիկինը եւրոպական եւ հայկական (Հայրի՜կ հայրի՜կ) գեղեցիկ եւ զգայուն կտորներով ջերմ ծափեր խլեց հասարակութենէն որ ստիպեց չորրորդ կտոր մը եւս նուագել:

Անխուսափելի պարերը վերջապէս, Եփրատ նուագախումբով: Պարող զոյգերը չյոգնեցան մինչեւ առաւօտ, ինչպէս չյոգնեցան սա ափ մը տղաքը գուրբը, հնչեցնելով հայերէն հին ու նոր ազգային, յեղափոխական երգեր: Այդ ինքնաբուխ յայտագիրը շատ աւելի ճոխ պաշտօնականէն, մինչեւ առաւօտ ժամը 6 հոն պահեց ընկերներու եւ համակիրներու խումբեր, ոչ միայն իբրեւ հանդիսատես կամ ունկնդրող, այլ խանդավառ մասնակցող:

Ի՜նչ անսպառ հանք է մեր ժողովուրդին սիրտը կարօտի եւ հայրենի շունչի: Տխուր կամ ուրախ, ընտանեկան զուարճութեան մը միջոցին թէ հանրային տօնի մը մէջ, ան մէկ ընտանիք կը դառնայ մէկ սրտով, մէկ մտածումով, եւ նոյն խանդավառութեամբ, երբ կը լսէ «Կարկուտ տեղացը», «Լուսին չկարը» կամ «Համբարձում եայլան» եւ «Հօրօլօն»:

Ահա այսպէս ցրուեցաւ չարաթ գիշերուան հասարակութիւնը առտուան աղօտ լոյսով, մեծ ընտանիքի մը անդամներուն պէս, իրարմով երջանիկ եւ խանդավառ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տաք շունչով:

Տրջուն թղթակից

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, (Յապաղած) — Դաշնակցութեան Օրը տօնուեցաւ Առնուվիլի մէջ «Վարդան» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ ընկերահամակրական խնջոյքով, 3 հոկտեմբեր, շաբաթ երեկոյ: Հանդէսը բացուեցաւ «Մշակ բանուորով» զոր երգեցին տիկիններ, օրիորդներ եւ ընկերներ: Ընկեր Ճիհանեան համառօտակի բացատրեց օրուան տօնի նշանակութիւնը, ապա խօսքը տուաւ օրուան բանախօսին՝ ընկեր Ս. Թորոսեանի որ մէկ ժամուան կուռ բանախօսութեամբ պարզեց Դաշնակցութեան դերը անցեալին եւ ներկային, հայ ժողովուրդի բարօրութեան, զարգացման եւ ազատութեան համար: Եւ կոչ ըրաւ երիտասարդ - երիտասարդուհիներու բոլորուիլ Դաշնակցութեան շուրջ, մտնել Դաշնակցութեան մէջ, գլուխ հանելու մեր առաջադրութիւնները:

Խնջոյքին սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Ս. Թորոսեան, որ յաջողութեամբ վարեց իր պաշտօնը: Հաւ մը աճուրդի դնելով կոկիկ գումար մը գոյացաւ, խնջոյքը վերջացաւ կէս գիշերին եւ հանդիսականները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Ճ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔ ԶՕՐԱՎԱՐ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Պուքրէշի «Թուրքնիթուլ» թերթը կը հաղորդէ «Սթէֆանի» գործակալութեան հետեւեալ տեղեկութիւնը.— Թուրք զօրավար Մուսթաֆա, որ Եզնկանի շրջանի ռազմափորձերու կապոյտ կողմի զինուորները կը ղեկավարէր, պաշտօնանկ է եղած, իբրեւ անկարող: Զօր. Մուսթաֆայի մէկ սխալը պատճառ է եղած որ կապոյտ զօրքերու ամբողջ գունդ մը, որ Այտըն քաղաքին մէջ կը գտնուէր, գերի բռնուի կարմիրներուն կողմէ: Փոքր Ասիոյ մէջ կատարուած ռազմափորձերուն նպատակն էր տեսնել թէ կապոյտ զօրքերը, որոնց յանձնուած էր Անատոլուի պաշտպանութիւնը, պիտի կրնա՞ն յաջողապէս վանել կարմիր զինուորները, որոնք ցամաք հանուած էին Իզմիր՝ Անատոլու արշաւելու նպատակով: Կարմիրները յաջողած են այս ձեռնարկին մէջ:

Զօր. Մուսթաֆա իր սխալէն խորապէս ազդուած, իր պաշտօնանկութեան լուրը առնալէ վերջ անձնասպան եղած է:

ՆՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ

Թուրքերէն «Թան» կը գրէ.— Այս տարի Ռումանիայէն Թուրքիա պիտի գան 15000 գաղթականներ: Ռումանիոյ վարչապետին Թուրքիա այցելութեան առթիւ Պուքրէշի դեսպան Համտուլլահ Սուպհի Թանրըէօվէր եւս Էնկիւրի պիտի գտնուի:

Տրուած տեղեկութեան համաձայն, Ռումանիոյ մէջ 350.000 քրիստոնեայ Թուրքեր, գիմելով ռումանական եւ թրքական կառավարութեանց Թուրքիա գալու փափաք յայտնած են:

Ռումանիոյ վարչապետ Պ. Թաթարէսքուի Էնկիւրի այցելութեան առթիւ այս խնդիրը քննութեան առարկայ պիտի ըլլայ անկասկած:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԿԸ ՎՏԱՐԷ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ.— Լեհաստանի մեր հայրենակիցներէն աչքի զարնողները, չարժումով մը որուն պատճառն ու իմաստը անկարելի կ՚ըլլայ հասկնալ, ճնշումի ենթակայ են: Երկու ամիս առաջ սկսած այս դէպքը կը կարծուէր թէ կը վերնայ՝ իբրեւ թիւրիմացութիւն մը: Դժբախտաբար կը շարունակուի: Վարշաւայի մէջ 20—30 տարիէ ի վեր գործարանի տէր մեր հայրենակիցներէն հինգ հոգիյուլիս 26ին ոստիկանութեան միջոցաւ հետեւեալ հրամանը տուած են.— «24 ժամուան ընթացքին պիտի հեռանաք Լեհաստանէն եւ 5 տարի պիտի չվերադառնաք հոս»: Մեր դեսպանին միջամտութեան վրայ՝ անոնց քանի մը օր միջոց տրուած է: Օղուստոս 2ին գործարանատէր Խոճէր Նաճի ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուելով՝ հսկողութեան տակ սահմանէն դուրս հանուած է: Ուրիշ մը Պոլիս եկած էր: Վերադարձի համար վիզայի դիմումը մերժուած է: Հիմա, հոն մնացողները ամէն օր կը քշուին երկրէն, իսկ անկէ հոս եկողներու վիզա չի տրուիր:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հիմա օտարականներու վիճակագրութեան պաշտօնական կարծիքը.—

Օտարականներու հարցը ճշդուած է 1849ի օրէնքով: Հին օրէնք է, հետեւաբար ոչ - գոհացուցիչ: Մանաւանդ քաղաքական կազմակերպութեանց պաշտպանութեան եւ միջամտութեան իբրեւ արդիւնք: Այդ կազմակերպութիւնները ապաստան կուտան, նպաստ կուտան զիրենք չհադրդող օտարականներուն: Որովհետեւ անբաղձալի օտարականներ կան, որ եթէ ընտրող չեն, գէթ ազդեցիկ են, կընան օգտակար ըլլալ այս կամ այն քաղաքական գործիչին:

Քիչ մը թիւեր տանք, ցոյց տալու համար օտարականներու գործունէութեան չափը եւ ուժը:

1936ին Ֆրանսայի մէջ կը բնակէին, օրինաւոր ձեւով արձանագրուած, 2.453.507 օտարականներ, 1.232.184ը աշխատաւոր՝ աշխատելու իրաւունքով: Բայց վաւերական գնահատութեան մը համաձայն, Ֆրանսայի մէջ բնակող օտարականներու թիւը պէտք է հաշուել երեք միլիոն: Ուրեմն 500 հազար օտարականներ կան, որ արձանագրուած չեն, կառավարութիւնը 80 հազար կը հաշուէ անոնց թիւը, բայց ի՞նչպէս կ՚ապրին առանց օրինական արձանագրութեան:

Վիճակագրական ուրիշ անակնկալ մը, — Ֆրանսայի մէջ գործուած մարդասպանութեանց 21 առ հարիւրը արձանագրուած է օտարականներու անունին, իսկ գողութեանց՝ 18 առ հարիւրը, բռնաբարումներու՝ 11 առ հարիւրը: Կը նշանակէ թէ իրենց զանգուածին հետ համեմատելով, օտարականները երկուքուկէս անգամ աւելի ոճիր կը գործեն քան Ֆրանսացիները:

Արդ, պայքարելու համար օտարականներու վնասարարական գործունէութեան դէմ, ոստիկանութիւնը ունի միայն 800.000 ֆրանքի տարեկան պիւտճէ մը, ի՞նչ կարելի է ընել այսքան դրամով, սահմանէն դուրս նետելու համար անգամ օտարականները՝ այդ դրամը շատ քիչ կուգայ: Եւ խորհիլ որ սահմանէն դուրս նետուած օտարականներէն տասնէն ինը կը վերադառնայ հոն ուր դատապարտուած էր: Ասոր վրայ աւելցուցէք նաեւ այն իրողութիւնը, որ հողագործական եւ պանդոկներու գործադուլներուն մէջ օտարականներուն թիւը կը հասնէր 17 առ հարիւր համեմատութեան մը: Իսկ հիւանդանոցներու, բանտերու, գործազրկութեան նպաստամատոյց մնտուկներու պիւտճէին վրայ օտարականներուն բնոգած ծախքը ոմանք կը հաշուեն 100 միլիոն, ոմանք ալ մէկ միլիար:

Ժամանակ է այլեւս, կը վերջացնէ «Փառի - Միտի»ի աշխատակցին խօսակիցը, կառավարութեան անգամ, ու վերաքննուի 1849ի հինցած օրէնքը, ինչպէս կը պահանջուի իրաւագիտական բոլոր համապումարներուն մէջ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՕԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ,— Կիրակի 17 հոկտեմբեր տեղի ունեցաւ, Փովլանսի բաժակի մրցումին երկրորդ շարքը, ուր յիսունի մօտ խումբերուն կարգին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին ալ վիճակուած էր մրցիլ S. O. P. L. M.ին դէմ, պատուոր դասակարգէն, (Հ. Մ. Ը. Մ.էն երկու կարգ բարձր): Մեր խումբը յաղթեց 1 — 0ով եւ այս եղաւ կիրակի օրուան ամենամեծ անակնկալը: Մինչ տեղւոյն թերթերը ապահով կը նկատէին ֆրանսական խումբին յաղթութիւնը:

Խաղը սկսաւ բուռն յարձակողականներով: Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը խաղին տիրապետեցին գրեթէ ամբողջ առաջին կիսախաղի ընթացքին: Կիսախաղը լրանալէ քառորդ ժամ առաջ, հակառակորդ խումբին հինգ յառաջապահները արագ խաղարկութեամբ մը իջան մինչեւ հայկական բերդը, ու քիչ մը շփոթութեան մատնեցին մեր տղաքը:

Բայց յետոյ անոնք տիրապետեցին խաղին եւ Գուրգանեան նշանակեց առաջին եւ յաղթական կէտը: Այս առթիւ կ՚արժէ շնորհաւորել ձախ վերջապահ եւ խմբապետ Վարդգէս Մրճոյեանը, որ վճռական դեր կատարեց:

Սոյն մրցումով եւ յաղթութեամբ, կարելի է ըսել որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ունի շատ մը առաւելութիւններով օժտուած Ա. խումբ մը եւ այս տարեշրջանին անկէ կը յուսացուին շատ մը յաղթանակներ: Ֆրանսական թերթերը այս յաղթութենէն յետոյ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը նկատեն բաժակին հաւանական շահողներէն մին, նկատելով որ S.O.P.L.M.ը եղած է նախորդ տարին համանուն բաժակի մրցումին վերջին մնացորդներէն մին, եւ նոյն տարին շահած է պատուոյ դասակարգին ախոյեանութիւնը:

Դարձեալ կիրակի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը, ախոյենական մրցումի մը հաւասար մնաց Leverrierի Բ.ին հետ: Գ. խումբը յաղթեց Galiaի Գ.ին 3-2, ժիւնեոռ խումբը կորսնցուց U. S. A.-ին դէմ 2—1: Իսկ փոքրիկները (minime) շահեցան U. S. Amicaleին 3—0:

Վ. Քիւփէլեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԱՒԱՍԱՐԴ, Ժողովածու գրականութեան եւ գիտութեան: Հրատարակիչ Մ. Մկրտիչեան, խմբագրութիւն՝ Յովհ. Թադէոսեան եւ Տճ. Փօստխանէ: Թիւ 2: Գին՝ 7 Ֆրանք: Հասցէ. — Navassard, Ave. Postkhaneh, Imp. Moderne, Téhéran (Iran):

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բըթեղցի եւ մելանով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Անգլիացի հարկերապետը այդ վճռական մերժումը իմանալէն վերջ, ըսաւ.

— Դուք գիտէք, որովհետեւ, եթէ առաջարկս ընդունէիք, հասկացողութեան լեզու մը կրնայինք գտնել: Այսուհանդերձ, դեռ մտածելու համար ժամանակ կայ: Կարելի է անգամ մը եւս իրար կը գտնենք եւ այդ խնդրի շուրջ կը խօսինք:

Այս առաջին տեսակցութենէն վերջ անգլիացի հարկերապետը Թալէաթ փաշայի հետ քանի մը անգամ եւս տեսնուեցաւ: Փաշան գիտնալով հանդերձ որ Անգլիոյ քաղաքականութեան մէջ այսպէս յանկարծակի փոփոխութիւն մը չի կրնար անկեղծ ըլլալ, երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ հարկերապետին հետ, թափանցելու համար անոր բուն մտքին: Եւ վերջապէս հասկցաւ որ այդ բոլորը օրօրելու նպատակ ունին:

Օր մը, Թալէաթ փաշա, այդ խնդրին շուրջ իր ընկերներուն հետ կը խօսէր եւ կ՚ըսէր.

—Կարելի է, Անգլիացիները, շնորհիւ իրենց լրտեսական կազմակերպութեանց, տեղեակ եղան մեր ընկէրի «Իսլամ Յեղափոխական Կուսակցութիւն» միութեան կազմութեան: Մեծ կարեւորութիւն ընծայեցին այդ միութեան: Եւ մեր, Արեւելքի մէջ Անգլիոյ հակառակ գործունէութիւնը արգիլելու համար ուզեցին մեզ օրօրել եւ այդ նպատակով դիմեցին ինծի:

Տօքթ. Բըսուհի, որ միշտ յոռետես էր եւ ծայրայեղ մտածումներ ունէր, ըսաւ.

—Փաշա, ըսի ես, Անգլիացիները ձեր հետքը չկորսնցնելու համար ձեր ետեւէն կը վազեն: Ոչ միայն ձեր, այլ ձեր բոլոր ընկերները հետապնդելու համար չիման մէջ կը մտնեն ձեզի հետ: Եթէ ես ձեր տեղը ըլլամ, ուրիշ տեղ մը կ՚երթամ եւ հետքս կը կորսնցնեմ:

—Այսինքն, եթէ ուրիշ տեղ մը երթամ գիս չե՞ն կրնար գտնել:

—Կը գտնեն, սակայն մէջտեղէն բաւական ժամանակ կ՚անցնի: Եթէ դարձեալ գտնեն ձեզ, նորէն կը փոխէք ձեր տեղը, այդ կերպով ժամանակ կը շահիք:

Թալէաթ փաշայի եւ Տօքթ. Բըսուհիի խօսակցութեանց կը մասնակցէր նաեւ Պէհաէտտին Շաքիր, որ դեռ նոր վերադարձած էր Պոլսէն, փրկելու իր կատարած ճամբորդութենէն: Ան մինչեւ Սոֆիա երթալու համար ճամբայ ելած էր, սակայն զգալով որ անծանօթներու կողմէ կը հետապնդուի, վերադարձած էր Պերլին շատ արագ կերպով: Ան ալ հիմա Տօքթ. Բըսուհիի համամիտ ըլլալով ըսաւ.

—Իրաւունք ունի Բըսուհին, Անգլիացիներու օգնութիւնը վայելող Հայերու կողմէ մեր հետապնդուելուն ոչ մէկ կասկած ունիմ: Այդ պատճառաւ, եթէ աշխատիք կորսնցնել ձեր հետքը, լաւ կ՚ընէք:

Իր ընկերներուն կողմէ գրեթէ ամէն օր կրկնուած այդ ազդարարութեանց վրայ, Թալէաթ փաշա առժամեայ կերպով ուրիշ քաղաք մը հաստատուելու որոշումը տուաւ:

Ըստ այդ որոշման, Թալէաթ փաշան Պերլինէն մեկնելէն վերջ, Հարտէնպէրկ փողոցի տունը պիտի պահուէր եւ կարեւոր խնդրոյ մը շուրջ խօսակցութեան պէտք տեսնուած պարագային Պերլին պիտի հրաւիրուէր:

×

Թալէաթ փաշա Պերլինէն մեկնած էր: Իր ընկերները, կանոնաւոր կերպով ամէն օր կը հաւաքուէին եւ խորհրդակցութեան նիւթ կը դարձնէին հայրենիքի կացութիւնը, քաղաքական իրադարձութիւնները եւ օրը օրին տեղեկագիրներ կը ղրկուէին փաշային:

Օր մը, Տօքթ. Բըսուհի շատ մտահոգ վիճակի մէջ դրասենեակ մտնելով ըսաւ.

— Հիմա փաշային տունը հեռաձայնեցաւ:

Հազիւ կրցաւ ան այս բառերը արտասանել: Ցուլումէն աչքերը լեցուեցան: Պէհաէտտին Շաքիր հարցուց անոր.

— Ո՞վ հեռաձայնեց.

— Ո՞վ պիտի ըլլայ, Պերլինի անգլիական ներկայացուցիչը. Առաջ անգլիերէն խօսելուն համար բան մը չկրցայ հասկնալ: Վերջը տեսնելով որ չեմ հասկնար, ուրիշ մէկը կանչեց հեռաձայնի գլուխը: Ֆրանսերէն խօսող այդ մարդը ըսաւ որ անգլիական պատուիրակը կ՚ուզէ Թալէաթ փաշան տեսնել: Ես անմիջապէս պատասխանեցի.— «Թալէաթ փաշան Պերլինէն մեկնած է. ինչ որ կ՚ուզէք ըսել իրեն յայտնեցէք ինծ, շուտով նամակով մը գիտցնեմ իրեն»:

Մարդը ըսաւ.

— Անկարելի է, անպայման եւ անձամբ զինքը պէտք է տեսնեմ:

Ասոր վրայ իրենց հեռաձայնի թիւը հարցուցի:

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր ըսաւ.

— Շատ լաւ ըրած ես. տեսնենք, առաջին անգամ այդ հեռաձայնի թիւին որո՞ւն պատկանիլը ճշդենք: Անկէ վերջ ճար մը կը խորհինք:

— Անկէ վերջ ի՞նչպէս ճարը կրնայ խորհուիլ: Նախ պէտք է խորհրդակցինք եւ որոշենք թէ ի՞նչ պիտի ընենք:

Հոն գտնուող ընկերները դրասենեակին շուրջ հաւաքուեցան, իրենց ընելիքը որոշելու համար:

Ի վերջոյ որոշուեցաւ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիրը ղրկել անգլիական ներկայացուցչին քով եւ կատարել հարկ եղած քննութիւնը: Պէհաէտտին Շաքիրի վերադարձէն վերջ խնդիրը պիտի գրուէր Թալէաթ փաշային:

Պէհաէտտին Շաքիր Անգլիոյ զինուորական պատուիրակութեան ընդունելութեան սրահին մէջ պահ մը սպասելէ վերջ ներս ընդունուեցաւ: Ներկայացուցիչը շատ քաղաքավար կերպով հիւրասիրելէ վերջ զայն, ըսաւ.

— Կրնա՞մ հասկնալ ձեր այցելութեան պատճառը:

Պէհաէտտին Շաքիր յիշելէ վերջ թէ Թալէաթ փաշայի բնակարանին հեռաձայնուած է, ուզեց իմանալ պատճառը:

(28) (Շար.)

ԼՈՒՍԱԴԻՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Շատ շուտով ընկերական սերտ յարաբերութիւն մը իրարու կապեց այս երկուքը: Լեւոնի նիւթական միջոցներ անբաւական, սիրով համաձայնեցաւ մէկ յարկի տակ ապրիլ Միքայէլի հետ, որով ապրուստի ծախսը մեծապէս կը կրճատուէր: Դեռ վանէն պարսկական անցագիր ձեռք անցընելով Լեւոնը Ժընեւ եկած էր որպէս պարսկահպատակ Կարապետ Ալթունեան, Սալմաստի Ղալասար գիւղացի: Այդ անունով ալ յանձնարարուած էր Միքայէլին:

Ժընեւ հասնելէն շաբաթ մը վերջ Լեւոնը արձանագրուեցաւ Ժ. Ժ. Ռուսոյի մանկավարժական հիմնարկութեան մէջ, որպէս ազատ ունկնդիր: Անկէ զատ՝ ան կը հետեւէր այն բոլոր դասախօսութիւններուն, որոնք մանկավարժութեան հետ առնչութիւն ունէին: Համալսարանի գրադարանէն օգտուելով, Լեւոնը զարմանալի եռանդով սկսաւ կարդալ:

Գրեթէ ազատ ժամանակ չունէր. կամ դասախօսութիւններու կը հետեւէր եւ կամ սենեակը քաշուած կը կարդար: Թէեւ այդ ժամանակ Ժընեւի մէջ ստուարաթիւ հայ ուսանողութիւն մը գոյութիւն ունէր, բայց հազիւ մէկ երկուքին ծանօթացած էր Լեւոնը, ան ալ շատ հարեւանցի կերպով:

Եթէ երբեմն սաստիկ յոգնած՝ կ՚որոշէր մէկ երկու ժամ դադար տալ աշխատանքին, կամ Միքայէլի հետ քաղաքէն դուրս կուգար Սալեւ լերան կողմը ման գալու, եւ կամ եթէ Միքայէլը զբաղած էր, մինակը կ՚երթար Ռուսոյի փոքրիկ կղզին, մեծանուն իմաստասէրի արձանի մօտ, հինաւուրց կաղնիի հսկայ ծառին տակ հանգչելու:

Երբեմն ժամերով նստած կը մնար հոն՝ մտամոլոր հայեացքը յառած Լեմանի կապտաւուն ջրին եւ կամ բարձրաբերձ Ալպեան սարերուն, որոնք այնքան կը յիշեցնէին Վանայ լիճը եւ Հայաստանի բարձրաբերձ սարերու սպիտակափառ գագաթները:

Անգամ մը Լեւոնը Միքայէլի հետ գնաց ուսանողական ժողովի: Նման ժողովներ պարբերաբար տեղի կ՚ունենային Գարուժ փողոցի վրայ գտնուող զարեջրատան մը վերի սենեակին մէջ, ուր հաւաքուած ուսանողներն ու ուսանողուհիները, գիտական եւ հասարակական հարցերու մասին դասախօսութիւններ կը կարդային եւ կամ խնդրի մը շուրջ կը վիճաբանէին:

Ինչպէս գրեթէ ամէն տեղ, Ժընեւի մէջ ալ ուսանողութիւնը հակընդդէմ ճակատներու բաժնուած էր: Մէկ ճակատը կը կազմէր այն տարրը որ չէր հետաքրքրուեր նոյն իսկ ազգային հարցով եւ ամբողջովին տարուած էր Ռուս Սոցիալ Դեմոկրատ կուսակցութեան վարդապետութեամբ, իսկ ասոր դիմաց կանգնած էին բոլոր անոնք, որոնք ազգային ինքնուրոյնութիւնը հիմք կը դաւանէին ընկերական ու քաղաքական նպատակներու: Բնականաբար այդ հակընդդէմ հայեացքները բուռն կերպով իրարու կը բախէին, երբ Տաճկահայաստանի ազատագրական շարժումի գնահատման մասին խօսք կը բացուէր, իսկ այդ հարցի շուրջ վիճաբանութիւն գրեթէ ամէն հաւաքոյթի ժամանակ կը պատահէր, եթէ նոյնիսկ դասախօսութեան նիւթը բոլորովին գիտական, ու եւ է առնչութիւն չունենար ազատագրական շարժումին հետ:

Այդ մասնաւոր երեկոն, յայտնի սոցիալ դեմոկրատ մը պիտի դասախօսէր «Հայ յեղափոխական շարժումը եւ անոր ծնունդ տուող ազդակները» նիւթի մասին: Ժընեւաբնակ ուսանողները աճապարած էին ժամանակէն առաջ տեղ բռնել սենեակին մէջ, նախօրոք պատրաստուած ազմկոտ ժողովի մը մասնակցելու, տրուած ըլլալով որ հակառակորդ կողմն ալ իր ուժերը զօրահաւաքի ենթարկած կուգար: Սենեակի գրեթէ բոլոր աթոռները գրաւուած էին, երբ Միքայէլն ու Լեւոնը ներս մտան ու տեղաւորուեցան անկիւն մը:

Դասախօս պարոնը նորահաս երիտասարդ մըն էր, բնիկ Շուշեցի, բայց մեծցած Պաքու, ուր կիմնազիան աւարտելով՝ եկած էր Ժընեւ իրաւագիտութիւն ուսանելու: Փայլուն ուսանող մըն էր, ժրաջան աշխատող մը, խօսելու, մանաւանդ վիճելու բնատուր կարողութեամբ օժտուած: Շատ քիչ հայերէն գիտէր, քիչ գիտցածն ալ Ղարաբաղի բարբառը, հաւաքուած հասարակութեան համար գրեթէ անհասկնալի:

Ռուս լեզուով ընդարձակ դասախօսութիւն մը կարդաց երիտասարդը: Առանց Տաճկահայաստանի մասին հեռաւոր գաղափար մը իսկ ունենալու եւ Սոցիալ Դեմոկրատ կուսակցութեան դաւանական ելակէտը հիմք բռնելով, երիտասարդ դասախօսը չքաշուեցաւ հայ ազատագրական շարժումը անուանելու յետադիմական, շովէն արկածախնդրութիւն մը, որուն դրդիչ ազդակները որպէս թէ հայ կղերն ու քաիփիթալիստ պուրժուաներն եղած էին, իսկ յեղափոխական գործիչները լաւագոյն դէպքում, անոնց անգիտակից գործակալները: Իր տեսութիւնը հիմնաւորելու համար դասախօսը մինչեւ 75—76 թուականները գնաց, Ներսէս Վարժապետեանէն, Խրիմեան Հայրիկէն, Խորէն Նարպէյէն խօսեցաւ, որոնցմէ վերջինները ռուս - թրքական պատերազմէն վերջ Պերլին, Ս. Փեթերպուրկ եւ եւրոպական այլ մայրաքաղաքներ այցելեցին, ըստ դասախօսի տեսութեան, հայ ազգի համար ազատութիւն մուրալու: Դասախօսի տեսակէտով, հայ ժողովուրդի քաղաքական ազատութիւնը հետապնդելով, կղերը մտահոգուած էր միայն դարերու ընթացքին կորսնցուցած ազդեցութիւնը եւ դերը վերագրաւելու մասին, որ՝ հայ եկեղեցին, ինչպէս քրիստոնէութեան սկզբնական դարերուն, կ՚ուզէր առաջնակարգ դեր մը խաղալ ազգային կեանքի մէջ:

— Ահա թէ ի՛նչպէս յետադիմական տարր մը, որ լուսաւորութեան այս դարուն մէջ դատապարտուած է մահուան, սկսաւ այսպէս կոչուած հայկական շարժումը,—ցուցամատը բազմանդին շարժելով բացագանչեց դասախօսը,— բայց ես դեռ ցոյց պիտի տամ ձեզ, որ կղերականութենէն աւելի հայ քափիթալիստ պուրժուան ամենամեծ դերակատարը եղաւ ազգային շարժումին, առաջնորդուած միայն իր դասակարգային շահերէն:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ւերու հանգոյցը։ Կը հաստատուի թէ փախստական Զօր. Սկոպլին վարիչն էր «Ներքին գիծ»ին,— հակայրտեսական գործակալութիւն մը որ հիմնուած է 1927ին, Կուտեպովի կողմէ եւ շարունակուած Զօր. Միլլէրի օրով։ Այդ «Ներքին գիծ»ը հաստատուած էր հսկելու համար ռուս տարագիրներուն վրայ։ Այս նպատակով անոր գործակալները յաճախ կապեր կը հաստատէին իրենց քաղաքական հակառակորդներուն հետ։

Զօր. Սկոպլինի բնակարանին մէջ բռնուած թուղթերը երեւան կը հանեն հետեւեալ իրողութիւնները.— 1. Զօրավարը արձանագրութիւն մը կը պահէր Ֆրանսայի ռուսական բոլոր կազմակերպութեանց մասին, ցարական, հանրապետական թէ համայնավար.—2. Այդ կազմակերպութեանց հետ յարաբերութիւն կը մշակէր հարիւրաւոր միջնորդներու միջոցաւ, որոնց անունները ոստիկանութեան ձեռքը անցած են. — 3. Ծածկագիր զեկուցումներ կը պահէր։ Մէկը բացուելով, հաստատուեցաւ թէ զօրավարը խղճոտ գումարներ կը ստանար զօրաւոր կազմակերպութենէ մը։

Ոստիկանութիւնը կը փնտռէ Տէր եւ Տիկին Կլէպլինը, որոնք անգամ մը հարցաքննուած եւ յետոյ անհետացած են։ Իրենց տղան սպայ է խորհրդային օդատորմիղին մէջ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏ ՄԸ սկսած է հիւսիսային Չինաստանի մէջ։ Ճափոն կ'աշխատի օր առաջ շահիլ յաղթանակը, ինքնավարութիւն հռչակելու եւ պետութիւնները կատարուած իրողութեան առջեւ դնելու համար։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ընդհ. հրամանատարը, Զօր. Ֆոն Ֆրիչ Եգիպտոս պիտի երթայ մօտերս, ընկերակցութեամբ սպայակոյտի անդամներու։

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ, Խ. Միութեան պատերազմական գործավարը, ճառ մը խօսելով Պալթիկի նաւատորմին նաւազներուն առջեւ, յայտարարեց թէ նաւատորմն ալ հիմնովին «մաքրուած է» ինչպէս բանակը։ Ամբողջ հրամանատարութիւնը կը գտնուի նոր ձեռքերու մէջ։ Այս առթիւ ազդարարեց թէ անխնայ պիտի ջախջախուին ժողովուրդի թշնամիները, «բոլոր որդերը,— Թրոցքիական, պուխարինեան, ռիքովեան»։

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ անընդհատ կը շարունակուին Խ. Միութեան մէջ։ Հոկտեմբեր 21ին հրացանի բռնուեցան 54 ամբաստանեալներ՝ արեւելեան Սիպերիոյ մէջ, 45 հոգի՝ Իրքուցքի մէջ, իբրեւ աճապիկներ, լրտես են։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ միութիւնը որոշեց խորհրդարանին իրաւարարութեան դիմել, թոշակներու յաւելման համար։ Այսօր, շաբաթ, ժողովրդային ցոյց մը կը կատարուի Վէնսէնի անտառին մէջ, բողոքելու համար ապրուստի սղութեան դէմ։

ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ ճառ մը խօսելով, առաջարկեց պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատել։ Նախկին վարչապետը միեւնոյն ատեն մեղսակցութեամբ կը գրագի եւ որոշած է իր արտադրած մեղրէն նուէր մը ղրկել Մուսոլինիի։

Պ. Աւետիս Բէկպապճեան եւ զաւակունք, Պ. Սիմոն Երամեան, Տէր եւ Տիկին Արա Պարթեւեան, Պ. Պ. Մելքոն եւ Գասպար Բէկպապճեան, Այրի Տիկին Ռամէլա Տամլամեան, Այրի Տիկին Վերժին Մերտինեան, ինչպէս նաեւ Վարդանեան, Տամլամեան, Մերտինեան, Ալլահվէրտի, Ցակոբեան եւ Պարթեւեան ընտանիքները խորին վիշտով կը գուժեն մահը՝

ՏԻԿԻՆ ԱՆԺԷԼ ՔԵՊԱՊՃԵԱՆԻ

որ կնքեց իր մահկանացուն, 21 Հոկտեմբեր 1937, 39 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի շաբաթ, 23 Հոկտեմբեր, կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, հանգուցեալին բնակարանը, 2, Ave. du Parc, Chatou-Croissy։

Շողեկառք Սէն Լազարէն։

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԵՒ ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՄԱՐ

կիրակի օր, 24 Հոկտեմբեր, հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ յետ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ՝

Ա.— Ի յիշատակ երգի մեծ վարպետ ողբ. ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏի, իր մահուան տարելիցին առթիւ։ Պիտի երգուի կոմիտասեան քառաձայնով։

Բ.— Ի յիշատակ ՐԱՖՖԻի, ազգային մեծ վիպագրին, իր ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ։

Սկզբնաւորութիւն Ս. Պատարագի ժամ 10, հոգեհանգիստ՝ ժամ 11.30։

REXY CINEMA (Lyon)
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi
22—28 Հոկտ.
երեկոյեան ժամը 8.30
Իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր։
Pierre-Richard-Willm
dans
„Courrier-Sud"
Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք։
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի առմանակ զեղչուած գինով

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տր. Կ. ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, կիրակի, 24 Հոկտեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ընկերուհի Գասեանին բնակարանը։

ՓՆՏՌՈՒԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
փարիզի եւ Շրջանի Ցառաջի գրասեղ
Դ. Ա. Ի. Ի. ...

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱԲՈԼՈՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, փորական ճաշարանին։ կարեւոր օրակարգ։

ԳԱՆՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակարական դասախօսութիւնը այս շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր Ակումբին մէջ։

Վալանս

Վիէնի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս կիրակի իրիկուն, ժամը 8.30ին «Խաժակ» սրահին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ա. Ջամալեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» խումբի ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Ճահքիկեան» սրահին մէջ։

"Հ. Յ. Դ. ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

24 Հոկտեմբեր, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հայ Ակումբին մէջ։

Կը նախագահէ Ընկ. ՏՕՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ
Կը խօսին՝ Ընկերներ Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ

Յետաձգուած է

ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
Հոկտ. 23, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը։
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Խօսք պիտի առնէ նաեւ Լիմնի S. F. I. O.ի ընկերվարական ներկայացուցիչը։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին
24 Հոկտ. կիրակի, ժամը 3ին, Սէրքըլ կաթոլիկի սրահին մէջ։
Կը խօսի Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Տախսերու մասնակցութեան համար՝ 1 ֆրանք։

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կարտանի «Նիկոլ-Դուման» խումբի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Էքսի «Բեռլի» խումբի։
24 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
Մուտքը ազատ է։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ Հոկտ. 30ին։ Կը խօսի Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։
ՍԷՆԹԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ Հոկտ. 31ին։ Կը խօսի Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

ԽՆՋՈՅՔ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Նոր Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Ցէֆանս։ Կը խօսի՝ Գնդապետ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ։

Տախսերու մասնակցութեան համար՝ 3 ֆրանք։

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը Մարսիլիոյ մէջ

23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին BREBANT MARSEILLAIS սրահին մէջ։

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
Հովանաւորութեամբ Ա. Ջ. Գ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Գործօն մասնակցութեամբ Մշակութային Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան, Հ. Բ. Ը. Մ. Երիտասարդաց Միութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Երաժշտական Միութեան, ինչպէս նաեւ հայրենակցական, վերաշինաց եւ զանազան կազմակերպութեանց։

ԿԸ ԽՕՍԻ Դ. Ա. ՁՕՊԱՆԵԱՆ

Ցանձնախումբին կողմէ՝ Պ. Կ. ՓՈԼԱՏԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Պ. Ս. Զէօրէքճեան իր խումբով (նուագ), Տիկին Մ. Թէրզիպաշեան (մեներգ), Օր. Ա. Վարժապետեան, Օր. Հ. Գըմպլեան, (մեներգ), Պ. Լ. Մելիտոսեան, Տիգ. Թադոյեան (արտասանութիւն)։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13ᵉ) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, **48 rue de la République, Marseille**

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն։ Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՈՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով։ Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ։ Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով չանք չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները։

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, **50, Bld. Longchamp, Marseille**

Tél. : National 13-16

ՀԻԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, զուլպաներու եւն. համար։ Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրամեքենաներ, դրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն։

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ-ՃԱՇԱՐԱՆ
Sphinx

2, Rue Boutebrie, Paris(5)

Tél. Odeon 33—65. Մէթրօ St. Michel եւ Cluny

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ

Անարատ օղի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ)։

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն։ Դիւրամատչելի գին։

"ՇԻՐԱԿ„

Արեւելքի միակ խմիչքն օղին է
Անզուգական։ Անմրցելի։ Անխառն
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր
պատրաստուած զուտ չամիչի խմորով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ

ԱՐԱՐԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 19ՐԴ. ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

կիրակի, 24 Հոկտ., ՇԱԹՕ ՏԸ ՖԼԷՕՐԻ մէջ։

Նախագահութեամբ Ընկեր ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

Նախկին ծովային սպայ եւ Լեգէոնի պատուոյ Լեգէոնի

Պատարագ եւ հոգեհանգիստ՝ Լեգէոնի նահատակներու հոգւոյն, Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցիին մէջ։ Կը պատարագէ Գեր. Տ. ԲԵԳԻՆ ԵՊ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ։

Հանդէսին հրաւիրուած են զինուորական եւ քաղաքային իշխանութեանց ներկայացուցիչներ, ֆրանսական նախկին կռուողներու կազմակերպութիւններ, Հայ կռուողներու Միութիւններ, քաղաքական կուսակցութիւններ, բարեգործական, հայրենակցական, վերաշինաց միութիւններ, Մամուլի ներկայացուցիչներ եւ ազգային այլ միններ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (64)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» ● ««««

Նա դողդոջուն ձեռքով լցնեց մի պապիրոս եւ սկսեց ծխել։

— Կատարեալ սփինքս է, կատարեալ հանելուկ է այս ժողովուրդը, խօսեց նա ինքն իրան, — հա մտածիր, հա քննիր, դարձեալ չես կարող ճանաչել։

Նա կամ պատմութիւն չունի, կամ պատմութեան մի ազեղ, մի այլանդակ արտադրութիւնն է...

Նա լռեց, անդադար թողնելով իր բերնից պապիրոսի թանձր ծուխը։ Կարծես, նրա հետ աշխատում էր ցրուել սրտի վրայ ծանրացած թախծութիւնը։

Վարդանը նոյնպէս լուռ էր։ Եւ խորին կարեկցութեամբ նայում էր այդ եռանդոտ լի երիտասարդի վրայ, որ երեւում էր նրան, որպէս մի անփորձ թիթեռնիկ, որ խաղում է կրակի հետ եւ իր անզօր թեւիկների շարժումով աշխատում է հանգցնել նրա բոցերը։

Նոյն միջոցին ներս մտաւ ծերունի Խաչօն եւ քանի րոպէից յետոյ, ամէն գիշերուայ սովորութեան համեմատ, հաւաքուեցան նրա որդիները։ Թէեւ արեւի մանելուց դեռ մի ժամ էր անցել, բայց ընթրիքը շուտ տուեցին, որովհետեւ, իբրեւ մշակ մարդիկ, նրանք պէտք է շուտ ուտէին, շուտ քնէին, եւ առաւօտեան վաղ վեր կենային։

Ընթրիքի ժամանակ Պ. Դուդուկջեանը բաւական խմեց եւ նրա սրտի տխուր տրամադրութիւնը փոքր ինչ ուրախ կերպարանք ստացաւ։ Նա մինչեւ անգամ երգեց «Տէր, կեցո Դու զՀայս» Թաղիադեանցի նշանաւոր երգը։ Երբ սեղանը հաւաքեցին, նա դարձաւ ծերունի Խաչօին, ասելով.

— Հրամայեցէք դռները փակեն եւ մեղ չը խանգարեն, ես մի առանձին խօսելիք ունեմ։

Ծերունին զարմացաւ, թէ ի՞նչ առանձին խօսելիք պիտի ունենայ, եւ ասաց որդիներից մէկին, որ դռները փակեն։ Բոլորը լռութեամբ սպասում էին նրա խօսքին։

— Շուտով կը հրատարակուի պատերազմ Ռուսների եւ Թուրքերի մէջ։

— Գիտէ՞ք այդ բանը, հարցրեց նա։

— Մենք ոչինչ չենք լսել այդ մասին, պատասխանեցին նրան ծերունին եւ իր որդիները։

— Ես գիտեմ, ասաց Վարդանը, — մեր կողմերում Ռուսները սաստիկ պատրաստութիւններ են տեսնում։

Այդ լուրը կայծակի նման հարուածեց խեղճ ծերունուն։ Նա իր կեանքում մի քանի անգամ տեսել էր Ռուսների եւ Թուրքերի մէջ եղած պատերազմները եւ դեռ չէր մոռացել նրանց սարսափելի հետեւանքները Հայերի վերաբերութեամբ։ Իսկ Հայրապետը այժմ հասկացաւ Քիւրտ Ահմեդ մի քանի օր առաջ Սառայէն հաղորդած խօսքերի գաղտնիքը, թէ ի՞նչ նպատակի համար էր պատրաստում Ֆաթթար-բէկը իր հեծելազօրքը։

— Այո, պատերազմ կը լինի, խօսեց Վարդանը մի առանձին հեղինակութեամբ, — «Ձին եւ ջորին պիտի կռուեն, իսկ մէջտեղում էշը կը սատկի»...

— Այդպէս է, ասաց ծերունու մեծ որդին՝ Հայրապետը, մեր կողմերի Հայերը կը տրորուեն, կ'ոչնչանան պատերազմի փոթորիկի մէջ։

— Այդ ես էլ գիտեմ... պատասխանեց ծերունին եւ նրա ձայնը խեղդուեց սրտի կսկիծից։

— Լսեցէք, ասաց Պ. Դուդուկջեանը։ — Նա աշխատում էր այս գիշեր իր խօսքերը աւելի ամփոփել եւ նրանց աւելի հասկանալի ձեւ տալ։

Այս պատերազմը մինչեւ այսօր Թուրքերի եւ Ռուսների մէջ եղած միւս պատերազմների նման չէ, դա բոլորովին ուրիշ միտք եւ ուրիշ նպատակ ունի։ Դուք լրագիրներ չէք կարդում, ի հարկէ, չէք կարող գիտենալ, թէ այժմ ինչ է գործւում աշխարհի մի ուրիշ մասում, որին կոչում են Բալկանեան թերակղզի։

Այնտեղ նոյնպէս կան քրիստոնեայ ազգեր, որոնք այստեղի Հայերի նման դարերով տանջւում էին Թուրքերի բարբարոսութիւններից։ Բայց նրանք Հայերի նման համբերել չը կարողացան, ապստամբուեցան, եւ ահա մի տարուց աւելի է, որ կռւում են Թուրքերի հետ, նրանց լծից ազատուելու համար։

Ցաղթեցին, յաղթուեցան, սարսափելի դոհաբերութիւններ արեցին, վերջը Ռուսները մէջ մտան եւ քրիստոնէից անունով, նրանց պաշտպան հանդիսացան։ Կ. Պոլսում, եւրոպական պետութիւնների ներկայացուցիչները ժողով կազմեցին, որ այդ ճնշուած քրիստոնեայ ազգերին մի քանի արտօնութիւններ, մի քանի իրաւունքներ տային, բայց համաձայնութիւն չը կայացաւ եւ խորհուրդը մնաց առանց հետեւանքի։ Այժմ Ռուսները կամենում են սրի ուժով ընդունել տալ Թուրքերին այն, ինչ որ նրանք չը համաձայնուեցան ընդունել իրանց հպատակ քրիստոնեաների ազատութեան մասին։

Այդ անցքերի պատմութիւնը, թէեւ այն ժամանակ աշխարհի ամենախուլ անկիւններում անգամ տարածուել էր, բայց հայ գիւղացիների համար բոլորովին նորութիւն էր։ Նրանք ոչինչ չէին լսել եւ այդ պատճառով զարմացած լսում էին Պ. Դուդուկջեանի խօսքերը։

Նրանք այսքան միայն լսել էին, թէ Թուրքերը ինչ որ պատերազմ ունեն, բայց թէ ո՞ւմ հետ է եւ ի՞նչ բանի համար է պատերազմը, — այդ տեղեկութիւն չունէին։ Եւ Թուրքերը պատերազմ ունենալը յայտնի էր նրանց այն առիթով միայն, որ հարկերը խստութեամբ պահանջում եւ աւելի շատ էին առնում քան թէ առաջ, անդադար կրկնելով, թէ պետութիւնը պատերազմ ունի, պէտք է օգնէք»։

— Ռուսների այժմեան պատերազմը Թուրքիայի հպատակ քրիստոնեաների ազատութեան համար է, շարունակեց Պ. Դուդուկջեանը։ — Բայց պէտք է գիտենաք, որ Թուրքիայի աւելի ... ուած, աւելի հարստահարուած ... քրիստոնեայ հպատակը Հայն է։ ... դուք ինքներդ լաւ էք իմանում, ... հետեւ ձեր անձի վրայ փորձել ... Թուրքի ամէն տեսակ բարբարոսութիւնները։ Ուրեմն ժամանակ է, Հայերն էլ մտածեն իրանց հանգստութեան համար։

(Շար.)

Ժամացոյցի եւ ոսկերիչի վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

JE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 24 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ DIMANCHE 24 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3559 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԱՐԱՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԿՏՐԻՃՆԵՐՈՎ

Բարի նախանձ մը յիշատակի տօներ կատարել կուտայ, պարբերաբար, նախաձեռնութեամբ այս կամ այն կազմակերպութեան: Այս կամ այն գաղութին մէջ:

Այդ յիշատակներէն մէկն ալ՝ Արարան, որ կը տօնուի այսօր իսկ, Մարսէյլի մէջ, մասնակցութեամբ ազգային բոլոր հոսանքներու:

Արարայի տարեդարձը սեպտեմբեր 19ին է, ինչ որ կը նշանակէ թէ ուշ մնացած ենք Ֆրանսայի մէջ: Եւ սակայն, պէտք է գոհ ըլլալ որ գէթ Մարսէյլի մէջ կը յիշեն, երբ այստեղ, Փարիզի մէջ միայն մէկ անգամ տօնեցին ու անցան:

Միեւնոյն ատեն, պէտք է կարելին փորձել որ այս տարեդարձն ալ տօնուի բուն թուականին, գոնէ մէկ-երկու օր տարբերութեամբ, ինչպէս ուրիշ տարեկան տօներ:

Ուրիշ բան է, երբ յիշատակի տօն մը կը կատարուի միաժամանակ ամէն տեղ — ինչպէս Ծնունդն ու Զատիկը — եւ ուրիշ բան՝ երբ կը ձգձգուի, կամ կը մոռցուի:

Այդպիսի միօրինակութիւն մը եւ կանոնաւորութիւն մը ոչ միայն պիտի բարձրացնէին տօնակատարութեան արժէքը, այլեւ պիտի նպաստէին աւելի պայծառացնելու մթնոլորտը, թափելու ներքին անհասկացողութեանց ժանգը:

Որքան գիտենք, Եգիպտոս եւ Ամերիկա ժամանակին կատարեցին իրենց պարտականութիւնը: Իսկ երրորդ արձագանգը Մարսէյլն է որ կուտայ, աւելի մեծ հանդիսաւորութեամբ, հրաւիրուած ըլլալով նաեւ տեղական իշխանութեանց եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները:

Այս չքեղանքին մէջ, կազմակերպիչները անշուշտ ջանք պիտի չխնայեն, որպէսզի տօնակատարութիւնը ծառայէ բուն ծրագրին,— ազգային ոգի եւ ինքնավստահութիւն: Արարողական մանրամասնութիւնները չեն որ տպաւորութիւն պիտի գործեն, այլ հանդէսին ազգային բովանդակութիւնը:

Անշուշտ ներելի չէ վարուիլ այնպէս ինչպէս շատ մը հանդէսներու մէջ, երբ «մենք մեզի» ենք, եւ շատ ալ աջ-ձախ չենք նայիր: Օտար հիւրեր կան, եւ անհրաժեշտ է յարգել պատշաճութիւնները:

Բայց, ներելի չէ նաեւ ամէն ինչ զոհել պաշտօնականութեան, եւ կամ տեղի տալ պզտիկ նկատումներու առջեւ:

×

Տօնել Արարան եւ իր կտրիճները՝ կը նշանակէ պանծացնել այս ժողովուրդին մարտական ընդունակութիւնները:

Թող մեր այս արդար հպարտութիւնը արձագանգէ ամէն տեղ, հայկական թէ օտար միջավայրի մէջ, որպէսզի մարդիկ վարժուին մեզ ճանչնալ մեր իրական արժանիքներով: Որպէսզի սերունդը որ կը մեծնայ, իմանայ, սորվի, թէ ինք միայն ջարդուած կամ ջարդուելու սահմանուած ժողովուրդի մը մնացորդը չէ:

Նոր ժամանակներու մէջ, մինչեւ մեր ազատագրական պայքարները, մարդիկ շատ բան չէին գիտեր հայ ժողովուրդի յատկութեանց մասին:

Օտար ուղեւորներ, գիտնականներ ու մատենագիրներ կը գնահատէին անոր առեւտրական ընդունակութիւնը, բնածին ուշիմութիւնը, չարքաշութիւնը, յարատեւութիւնը եւ քաղաքակրթական բարեմասնութիւնները: Բայց, խօսք չունէին, եւ կամ վերապահ էին, երբ հարկ ըլլար գրել անոր ռազմական ընդունակութեանց մասին:

Հայ ժողովուրդը համարուած էր հլու հնազանդ հօտ մը, շատ անգամ ալ՝ մսացու ոչխար: Անընդունակ՝ ըմբոստացման եւ ինքնապաշտպանութեան: Վարժուած՝ միայն գրիչ, արօր կամ հաշիւ բռնելու:

Ազատագրական պայքարը ջախջախեց այդ կանխակալ կարծիքները, մէջտեղ հանելով սերունդ մը, որ սորված էր նաեւ զարնել: Ոչ թէ արիւն թափելու, այլ իր պատիւն ու գոյութիւնը պաշտպանելու, իր հայրենիքն ու ազատութիւնը վերստանալու համար:

Հինգով-տասնով ասպարէզ նետուած կտրիճները դարձան հարիւրներ, դարձան հազարներ: Զինատար խումբը վերածուեցաւ կամաւորական գունդի, ահարեկիչն ու ֆէտային իրենց ժառանգ ձգեցին ռազմական գիտելիքներով օժտուած բազմութիւններ: Սերունդ մը կտրիճներու:

Այդպէ՛ս էր որ մենք ունեցանք Արարան, ինչպէս Մուսա Լեռը, Վասպուրականը, Շ. Գարահիսարը, Եդեսիան եւ ուրիշ շարք մը անցքեր պատմական ու հերոսական:

Արդ, եթէ օտարը սթափեցաւ այս քաջագործութիւններով, եթէ ան հարկադրուեցաւ լուրջ վերագնահատման ենթարկել իր համոզումները, որքա՛ն աւելի «սրբագրուելու» պարտականութիւն կ'իյնայ մեր վրայ:

Սրբագրուիլ՝ թօթափելով նկուն, գլխուն զարնուած ժողովուրդի հոգեբանութիւնը, որ ծառայած է միայն կարեկցութիւն շարժելու, եւ լրբացնելու թշնամին:

Սրբագրուիլ՝ մէկդի նետելով շատ մը չտեսութիւններ, որոնք թմբեցուցած են մեր գլուխները եւ անոնց տեղ դնելով տարրական գիտելիքներ՝ մեր ժամանակակից պատմութեան, մեր արժէքներու, մեր մարտական յատկութեանց մասին:

Ոչ մէկ ժողովուրդ կրնայ կանգուն մնալ հոգեպէս, եթէ թոյլ տայ որ թառամին յիշատակները իր իսկ զաւակներուն քաջագործութեանց, յանուն ազատութեան եւ հայրենիքի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Նիստը յետաձգուեցաւ երկուշաբթի օրուան

Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը չկրցաւ համաձայնութեան մը յանգիլ Սպանիայէն առաջին առթիւ ետ կանչուելիք օտար կամաւորներու համրանքին մասին: Վիճաբանութիւնը տեւեց չորս ժամ, առանց դրական ելքի մը յանգելու եւ ժողովը յետաձգուեցաւ երկուշաբթի օրուան:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը առաջարկեց անմիջապէս 1000 հոգի ետ կանչել Սպանիոյ երկու ճակատներէն, իբրեւ ապացոյց ուղղամտութեան: Խորհրդային դեսպանը անմիջապէս մերժեց այս առաջարկը, առարկելով թէ յետս կոչումը պէտք է հիմնուի ոչ թէ հաւասար, այլ համեմատական թիւերու վրայ: Ուրիշ խօսքով, քանի որ Զօր. Ֆրանքօ աւելի շատ օտար կամաւորներ ունի քան Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը, պէտք է աւելի շատ արձակէ: Ֆրանսական դեսպանն ալ ձայնակցեցաւ այս առաջարկին: Անգլիոյ արտաքին նախարարը, որ միեւնոյն ատեն ժողովին նախագահն էր, բուռն բանավէճի մը բռնուեցաւ խորհրդային դեսպանին հետ, երբ այս վերջինը գիտել տուաւ թէ արժէք չունի ձեւի համար ետ կանչել քանի մը հազար կամաւորներ եւ թէ իր կառավարութիւնը պիտի մերժէ պատերազմիկի հանգամանք տալ Սպանիոյ ապստամբներուն, ցորչափ ամբողջովին ետ կանչուած չեն բոլոր օտար կամաւորները: Խորհրդային դեսպանը այս առթիւ կարդաց կարգ մը թիւեր, որոնց համաձայն Զօր. Ֆրանքօ 100.000 օտար ռազմիկներ ունի, 85 հազարը իտալացի, իսկ հանրապետական կառավարութիւնը միայն 10 — 12 հազար:

— Ո՞վ յաւելում կ'առաջարկէ հազարի վրայ, հարցուց Պ. Իտըն հեգնութեամբ, իբրեւ թէ աճուրդ կատարած ըլլար:

Խորհրդային դեսպանը առաջարկեց առնուազն մէկի դէմ եօթը հաշուել առաջին առթիւ ետ կանչուելիք օտար կամաւորներուն համեմատութիւնը:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը վճռական դիրք մը բռնած ըլլալով, Մոսկուայի ներկայացուցիչը ի վերջոյ յայտարարեց թէ ընդհանուր առումով կը մերժէ ծրագիրը, բայց կրնայ ընդունիլ կարգ մը կէտեր:

Ուրիշ վէճ մըն ալ ծագեցաւ Սպանիա ղրկուելիք երկու յանձնախումբերու մասին, որոնք պիտի ստուգեն երկու ճակատներուն վրայ գտնուած օտար կամաւորներու թիւը: Առաջին անգամ ըլլալով, Իտալիա եւ Խ. Միութիւնը միասին հաւնեցան այս որոշման: Իտալիա, Գերմանիա եւ Փորթուկալ գիտել տուին թէ կը մերժեն իբրեւ վերջնական եւ պարտաւորիչ համարել յանձնախումբերուն բերելիք թիւերը: Պ. Իտըն այս առթիւ ալ սրտնեղեցաւ, գիտել տալով թէ աւելորդ է յանձնախումբեր ղրկել, եթէ անոնց անաչառութիւնը կասկածելի կը համարուի հիմակուընէ:

Ասոր վրայ էր որ նիստը յետաձգուեցաւ երկուշաբթի օրուան, որպէսզի պետութեանց ներկայացուցիչները կարենան նոր հրահանգներ ստանալ իրենց կառավարութիւններէն:

Դժուարութիւններէն մէկն ալ այն է որ Իտալիա միաձայնութիւն կը պահանջէ, որ եւ է որոշում գործադրելի համարելու համար:

*** Պ. Ռիպպէնթրոփ, Լոնտոնի գերմանական դեսպանը, Հռոմ գնաց մասնաւոր պաշտօնով մը: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան, որ տեղի կ'ունենայ անակնկալ պարագաներու մէջ: Իտալական եւ գերմանական թերթերը դոհունակութիւն յայտնելով հանդերձ, կը ջանան նուազեցնել այցելութեան կարեւորութիւնը:

Կիժոնի գրաւումէն վերջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ հիւսիսային Սպանիոյ հանրապետական բանակը, որ 140.000 հոգիէ կը բաղկանար, ամբողջովին խորտակուած է: Գերիներուն թիւը կը հաշուեն 70.000: Ապստամբներուն ձեռքը անցած են նաեւ 40 հրասայլ, եօթը օդանաւ, հարիւրաւոր ինքնաշարժներ, առնուազն 50.000 հրացան եւ գնդացիր, եւ աւելի քան 100 թեթեւ կամ ծանր թնդանօթներ:

Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները ստիպողաբար յանձնարարեցին Զօր. Ֆրանքոյի՝ մարդասիրութեամբ վարուիլ գերիներուն հետ: Կ'ըսուի թէ մինչեւ հիմա ոչ մէկը գնդակահարուած է եւ գերիները կը պատուին համաձայն իրենց եկած նահանգներուն: Հաւանական է որ հանքագործները արտօնուին վերադառնալ հանքերուն մէջ, իսկ հանրապետական կամաւորները զինուորագրուին Զօր. Ֆրանքոյի բանակին մէջ: Գերիները զինուոր պիտի չառնուին:

Կիժոնի գրաւումով ազատուած եղաւ Օվիէտօ քաղաքը, որ պաշարուած էր 15 ամիսէ ի վեր: Ազգայնականները գրաւեցին նաեւ Ավիլէսը, հիւսիսային Սպանիոյ վերջին նաւահանգիստը որ հանրապետականներուն ձեռքը կը գտնուէր:

Ճառ յաղագս խաղաղութեան

Պ. Քորտէլ Հըլ, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, ճառ մը խօսելով Թորոնթոյի մէջ (Քանատա), շեշտեց թէ անհրաժեշտ է խաղաղ միջոցներով լուծել միջազգային վէճերը: «Որ եւ է վէճ իրապէս վերջացած չի կրնար ըլլալ, եթէ պայմանները բանաւոր ւ ընդունելի չեն երկու կողմերուն համար ալ: Միջազգային բարեկարգութիւնը կրնայ խորտակուիլ շատ մը եղանակներով,— բռնաբարում դաշնագիրներու եւ համաձայնութեանց, ինչ որ կասկած եւ անվստահութիւն կը յարուցանէ եւ բռնի գործողութեան կը մղէ: Տնտեսական պատերազմը մէկ պատճառն է զինեալ ընդհարումներու, ինչպէս եւ միջամտութիւնը՝ ներքին գործերու, անտեսումը՝ ուրիշ պետութեանց անկախութեան, գերիշխանութեան եւ հողային ամբողջութեան: Ներկայ պարագաներուն մէջ, ոչ մէկ ազգ կրնայ խուսափիլ պատերազմի դժբախտութեանց հետեւանքներէն, աշխարհի որ մասին մէջ ալ գտնուի»:

«Ընտրական պայքար»ը Խ. Միութեան մէջ

Խորհրդային թերթերը շռնդալից նկարագրութիւններ կը հրատարակեն ընտրական պայքարին առթիւ: Սթալին միաձայնութեամբ թեկնածու հռչակուեցաւ Մոսկուայի շրջանին մէջ: Նոյն ձեւով թեկնածու հռչակուեցան Մոլո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐԱՐԱՅԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

ԽՄԲ.— Այսօր, կիրակի, Մարսէյլի մէջ հանդիսաւորապէս կը տօնուի Արարայի ճակատամարտին 19րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Լեգէոնականներու Միութեան: Այս առթիւ հետեւեալ գրութիւնը ստացանք վերջին պահուն.—

Ունկնդրեցէ՛ք, ունկնդրեցէ՛ք կոչնակներուն, ու նայեցէք սա ծուխերուն խնկարոյր եւ ծունկի իջէք ...

Յաղթանակի տօն է նորէն...

Ամայացած դաշտերու, այրիացած լեռնակատարներու վրայ ժայռերը արիւնազանգ եղերամայրերու խումբերու նման, կը սգան արշալոյսին ու վերջալոյսին հետ...

Արարան կարմիր է հազեր ու հրացաններու մահասփիւռ գնդակներու մէջէն հայդուկներու, հերոսներու ահեղագոռ մռնչիւնները կ'արձագանգեն:

Քրտինքը սկսելով փոշեթաթախ այտերը անոնց, կը գլտորի արիւնածոր կուրծքերն ի վար:

Ու կը շարունակեն հեւքահեւ դաղաղները փառքի ...

×

Լսեցէք, լսեցէք կոչնակներուն...

Ահա անոնք, հերոսութեամբ անձնուրուն ու սուրիններուն սարսափը ըղձանեցին, կայտառ բռունցքները բարձրացնելով:

Ահա անոնք, օրհասական, անհաւասար կռիւներու մէջ, թշնամի մարտկոցներուն առջեւ, թնդանօթի երախներուն դիմաց:

Ահա անոնք, հերոսութեամբ անճառելի, կը բարձրանան, կը մագլցին լեռն ի վեր, ժայռերն ի վեր, հողին ու քարին գամելով թշնամի ջոկատները ամբարտաւան:

Ահա անոնք, մահուան ճամբաներու վրայ, բարձրագլուխ եւ աներկիւղ, վասնզի, երէկի մեր պատգամաբերը, այսօրուան հպարտանքն ու զալիքին՝ մեր ազատութեան հսկայ քանդակագործները կը հանդիսանան ...

×

Երանի՜ անոնց, երանի՜ անոնց...

Վասնզի, անոնք դարերու արատը սրբեցին մեր ճակատներէն, աքսորի ճամբաներու, ոճրակուլ հրապարակներու, արիւնաներկ պողոտաներու, եւ դաշտերու վրայ յաղթանակի փառքը եւ լոյսը պտտցուցին ...

Վասնզի, անոնց արիւնը մեր հայրենի հողին, լոյսին ու արեւին խառնուեցաւ ...

Վասն զի, անոնք ցեղին ցաւէն ու զայրոյթէն զինուված, քալեցին դէպի պատնէշները բռնաւորի, մարտկոցները անառիկ:

Որպէսզի օր մը Արարատէն Սիփան ու Ծովասար ու մինչեւ լեռները Բիւրակնի, մեր կոչնակներն ու զանգերը ահեղագոռ, յաղթանակի ու փառքի ծխածաններով՝ Ազատութիւն, ազատութի՛ւն մրրկեն ...

×

Բայց, վա՜յ ձեզ, որ լուսաշող փողոցներու բարքերով կը սնանիք եւ անոնց աղտը կը ծամէք ...

Վայ ձեզ, որ կը քալէք գլխիկոր:

Վա՜յ ձեզ, որ ձեր սերունդին նզովքը այժմէն կը կրէք ձեր սիրտերուն մէջ: Եւ վա՜յ անոնց որոնց աչքերը մթագներ է պիղծ ուրացումը:

Զգո՛յշ, վասնզի, ցեղը չի ներեր, ցեղը կ'ընդվզի, կը կատղի ու...

×

Արարայի ճակատամարտ ...

Հայոց նորագոյն պատմութեան ոսկի օղակ, ու ցեղին հերոսական պայքարի յուշարձանը սրբազան ...

Արարայի ճակատամարտ ...

Հայկական ուժի, զէնքի ու մարտական կորովի, բարոյական մեծ յաղթանակի պրոնզէ արձան ...

Արարայի հերոսական ճակատամարտի 19րդ տարեդարձն է այսօր:

Տարիները կ'անցնին, բայց վերապրող, հայրենասէր սերունդը կը տօնէ ու միշտ ալ պիտի տօնէ տարեդարձը նաեւ Արարայի ահեղ ճակատամարտին:

Ի՜նչ փոյթ, թէ բուռ մը քաջեր անձնուէր, իրենց արիւնով պատանքուեցան:

Ի՜նչ փոյթ, որ դեռ կան անոնց այրիները սեւազգեստ ու մայրեր որդեկորոյս ...

Ի՜նչ փոյթ, թէ յաղթականներուն հետ մարտնչեցանք ու յաղթուածներու հետ մնացինք:

Կը բաւէ որ Արարան յաղթեց:

×

Ունկնդրեցէ՛ք, ունկնդրեցէք կոչնակներուն ու նայեցէք սա ծուխերուն խնկարոյր ...

Յաղթանակի տօն է եւ ուխտի օր:

ԱԶԳԻՆ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ուրիշ գրողներ ալ նոր ցանկը կ'անցնին

Երէկ ստացանք Երեւանի «Գրական Թերթ»ին հոկտեմբեր 8ի թիւը, ինչպէս եւ «Խ. Հայաստան», Սեպտեմբեր 16էն 24 (ինչո՞ւ այսքան ուշ...):

Ինչպէս կ'երեւայ, հաւատաքննութիւնն ու «մաքրագործումները» կը շարունակուին անընդհատ եւ անխնայ: «Գրական Թերթ» ունի խմբագրական մը, ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ԱՆԵԼ ԲՈՒՐԺՈՒԱԿԱՆ ՆԱՑԻՈՆԱԼԻԶՄԻ ՄՆԱՑՈՐԴՆԵՐԸ » որ կրկին եւ կրկին ձաղկելով «ժողովրդի սոսր թշնամիներ Ամատունին, Գուլոյեանը, Ակոպովը, Մուղդուսին եւ միւսները», Մոսկուայի «Փրավտա»ն ալ վկայ կը կանչէ, ապացուցանելու համար անոնց պատճառած վնասները: Ամէն մէկ տողին մէջ, նորածական մը,— «ժողովուրդի զզուելի թշնամիներ», «լկտիներ» եւն.:

Այս առթիւ, նորէն կը խարանուին «նացիոնալիստ-սպեցիֆիկ Աշոտ Յովհաննիսեանը», «դաշնակ-զրչակ Բակունցը», Աղասի Խանջեանը եւ ուրիշներ: Կը մատնանշուին նոր ամբաստանեալներ,— Գ. Սրով, «Գրական Թերթ»ի նախորդ խմբագիրը), «հակայեղափոխական» Գիւլիքեխվեանը, այլեւ հռչակաւոր Ն. Զարեանն ու Ազատ Վշտունին, «որոնք տուրք են տուել ավերբախականութեան» եւ «դեռ մինչեւ այսօր էլ լուռ են մնում իրենց սխալների մասին»:

Ամբողջ խմբագրականին արտատպումը յետաձգելով յաջորդ համարին, հատուած մը եւս, ի պէտս «Հայաստանասիրաց».

— «Աւելին, հակայեղափոխական Ամատունին իր պաշտպանութեան տակ էր առել եւ թմբակահարում էր բուրժուական նացիոնալիզմի վիժուածք, շպիոն (լրտես) Զապէլ Եսայեանի տիպի անձնաւորութիւններին, ինչպէս նաեւ Զարենցին իր պաշտպանութեան տակ էր առել »:

*** Հայաստանի դատական գործավար (Նախարար) նշանակուած է Րիզա Խալիլովիչ Վելիբէկով (Թաթար):

Ճափոնական ճակատը Չինաստանի մէջ

Փեքին-Հանքէու երկաթուղագիծին դէմ ճափոնական զօրքերուն յառաջխաղացումը երկարած է մինչեւ Շունթէնֆուի չինական կեդրոնը, 400 քիլոմեթր Փէքինէն դէպի հարաւ-արեւմուտք: Այս կերպով ճափոնական զինուորական գիծերը կը հասնին 1500 քիլոմեթր երկայնութեան մը վրայ, բռնելով բովանդակ ճակատը Հիւսիսային Չինաստանի: Ասկէց զատ կը տարածուին ուրիշ հինգ նահանգներու մէջ, բռնելով 200.000 քառակուսի քիլոմեթր մակերես մը: 300.000 ճափոնցի զինուոր միմիայն այս ճակատին վրայ կը գտնուի: Շանկայի եւ Մանչուքուօի մէջ գտնուած ճափոնցի զինուորներն ալ հաշուելով, Թօքիօ մինչեւ ցարդ կէս միլիոնոց բանակ մը համախմբած կ'ըլլայ Չինաստանի մէջ, ծովերէ ու գետերէ անցնելով: Ու խորհիլ թէ այս ճիգը վերջինը չէ Ճափոնի համար:

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ու, մտիկ ըրի :

Ան, որ կը խօսէր, կէս դար ունէր ուսերուն, յամառ, կրքոտ, աննահանջ աշխատանքի, ու դունադեղ, անհաստատ զրկանքի : Պատրանքը որ վարարկուի մը նման կը պատէր անոր հոգին, հազիւ փոքր ծակոտիկներ կը հանէր դիտողին նայուածքէն : Անոր դէմքը նման էր մագաղաթէ վերցուած մանրանկարներուն, նուրբ, ոսկեզօծ ու հին, գիծերը՝ մաշածբայց անորոշ հոսանուտով մը բաբախուն որ մեր երազին մանանան է մեր ճակատին : Իր շարժումները որոնք իր բառերուն կարուձեւերը կը թուէին պաշտպանել, անաշխարհիկ, հին ու տրտում— միայն ձայնը չէ որ կը պատմէ մեզի դժբախտ այդ դիտութենէն—, այլուրութեամբը մենաւոր, չըսելու համար լքուած առաքեալի մը : Երբեմն իր յեղումին մէջէն կրակ մը կ'անցնէր, ընելով տաք ու թրթռուն զինքը, ինչպէս պատկերը որուն դէմն էր կեցեր : Ու իր բառերը բառերն էին թանգարանի մը պահապան դրուած խստակրօն ասպետին, մոլեռանդ որքան աններող, մանաւանդ երբ օտար, փղշտացի, հակամարտիկ ստուերներ տեսնէր իր պալատին շրջափակէն :

Խօսա՞ծը :

— Ինծի կուգայ թէ իր բառերը կապ ունէին իր կարգին ուրիշ ասպետի մը ճակատագրին, որ պայքարեր էր հասարակաց պայքարը երբեմն իր կողքին, երբեմն հակադիր ճակատի, եւ ինքզինքը դուրս կը կարծէր մարտի դաշտէն, մահացու վէրք մը պրտին : Թէ՝ ուշացած ասպետի մը կրնար աւելորդ զգալ վիրաւոր ասպետին ու իր ալ պատրանքներուն— ըսի՞ թէ գործաւորներն էին նոյն ու մէկ երազին խօսողն ու խօսուածը— : Ու քար դրած իր ցաւերուն, զայրոյթին, քաղցր զեղումով սփոփանք մը կը ջանար ճարել ինկողին վէրքին :

Յուզի՛չ, վերջալոյսի շողերուն տակ, ռազմադաշտին վրայ, ստուերէն առաջ, ուշացած եղբայրութիւնը սա երկու մարդիկներուն, անիրական ասպետներ թերեւս ալ անդարձ ջնջուող օրերու :

×

Ու մտիկ ըրի :

Ան որ կը խօսէր, զինուոր մըն էր, արի, բիրտ ու հաւատաւոր : Հսկայ մոլեռանդ : Ինքզինքը բանտած, կալանած նոյն ու մէկ երազին պատմուճանին, անիկա կուգար անապատէն, լեռնէն, ծովէն կամ օդէն,— այնքան տարբեր կը գտնէր իր շրջապատը : Ու պատմուճանին վրայ կը կրէր մաշկեակ մը, խիստ ու ձարահիւս, ուրկէ մազին ասեղները կընայէին սպառնացող ու վայրագ : Ամրապէս փակած ինքզինքը իր պարսպին կրակէ շապիկին մէջը, նայուածքը՝ ծուռ, ականջները՝ մութ, հոգին՝ մարգարէ, ան կը ճօճէր իր սուրը մոլորած իր հօտին գլխուն, չհասկնալուն թէ ինչպէս ոչխարները կրնան անխելք ըլլալ գայլերու եղբայրութեան վազելու ատինճան կամ հովիւները կրնան հեղգանալ, ոսկի խոտերու, աղբիւրներու կուշտին մոռնալով այնքան վտանգներու դունչին դրուած թշուառական նախիրը իր ժողովուրդին : Այսպէս էր ապրեր, պոռալով, լալով, խթանելով յիմարութիւնը իր եղբայրներուն : Ան ակօս ունէր ճակատին, ինչպէս հոգիին : Սաղաւարտը պինդ, առանց երկխարի, կը քալէր քաղքին մեծ պողոտաներէն, կատաղի փառումով մը երազին չերտին զոր փոթորիկը բզկտեր էր եւ որուն ծուէնը կը մնար հիւսուած նեարդերուն մէջը իրեն մատներուն : Ծուէնը եռանուէր երազին :

Խօսա՞ծը :

— Կը պատմէր մէկու մը մասին որ նման ըլլալու էր իրեն : Այդ մէկը՝ դուրս կուգար անոր բառերէն լեռնական ու խիստ : Ան ալ մոլորուած : Ան ալ մաշկեակով : Թէ՝ ինչպէս հանդիպումը կատարուեր էր երկու լեռնականներուն, մեծ ճակատի սկիզբէն իսկ : Հասկցած զիրար : Ու խօսողը կը պատմէր ճամբու դրած ըլլալ գեղջուկ այդ վայրենին · բայց հայթայթելով անոր զէնք ու դրահներ, ու դրկելով զայն իր լեռներուն, յամառ, խստակրօն մարզանքի : Թէ ինչպէս տարիներ ետքը կրկին գտեր էր զայն, այս անգամ փարթամ ուժերով որոնք սպասի պիտի դրուէին մէկ ու նոյն կուռին, բայց միշտ առանձին, ինքն իր գլխուն, միշտ յամառ, միշտ աննահանջ :

Հիմա, դարեր ետքը— մեր տարիները աւելի կարճ են քան դարերը ուրիշ ժողովուրդներու— անոնք իրարու կուգային : Ան որ պարտուածն էր ուրա՛խ էր պատնէշին վրայ գտնելով կանգուն, մաշկեակը ուսին, պոռալու համար լարուած իր կուրծքով՝ հսկայ մոլեռանդը որ չէր զարհուրեր գայլերուն երամակներէն ու իր հօտին ցանցառումէն :

Անոնք ալ չունին տեսնելու զիրար :

×

Ու մտիկ ըրի :

Ան որ կը խօսէր, պարմանի մըն էր, տարտամ ու տրտում, ճակատին նշանով զոր դժուար էր մեկնել : Ա՛ստղը ճակատագրին, բայց վարշամակուած մառախուղին մէջը իր ցեղին : Կը թըւէր յոգնիլ, ճամբու սկիզբին : Մոռցա՞ծ՝ թէ իջեր էր կրկէս շատ մատղաշի, լեցուն կրակով ու առնլութեամբ : Կանգ առած յանկարծ : Ու պայքարաթափ : Շեղեր դէպի հարթ պողոտաները որոնց խաբուսիկ համը դիմաւոր է մեզ երբ կը նահանջենք : Ու կը տանին մեզ զրկանքին թեւով զրկանքէն անդին : Մոռցած ինքզինքը, իր հանդամանքը, իր խոստումները, կ'ապրէր խաւարումը իր ժողովուրդին իբր ծեր մը հազարամեայ, երեսունի դուռին, կը խօսէր հանդարտ, հեռուէն պատգամած, այսօր ապայժմէ բաներու մասին յամառ հաւատքով : Ու տարօրինակ էին իր բառերը, որքան հակադիր՝ իր ապրումին :

Խօսա՞ծը :

— Կը ջանար ժամանակին դերեզմանէն դուրս բերել մէկը զոր հաշիւը, նախանձը, կիրքերը թաղեր էին ծանր խաւերով : Ու անոր բառերուն ընդմէջէն տեսնելի կ'ըլլար զարտուղի մարդ մը, հելլէն դարերուն վայլող իմաստուն որ կը մօտենար մանաւանդ պզտիկներուն ու կ'ըսէր բաներ անշուշտ տարօրինակ, վասնզի խռովք ու յուզում, խանդ ու հալածանք կ'արժէին իրեն իր պատգամները :

Յուզիչ էր սա վկայութիւնն ալ, մոռացման դուրէն դէպ ընդերքն ի վար այսպէս փախուած : Ու աւելի յուզիչ ճիգը՝ հրաբուխի բերնին ինքզինքը երազած զարտուղի մարդը մազէն քաշելով կեանքին բերելու : Մատաղ մատներու եւ մաշած սիրտի այս հանդիպո՛ւմը կրակին վրայ :

×

Ու մտիկ ըրի :

Ան որ կը խօսէր մէկն էր ինծի պէս : Պերճ ու հանդիսաւոր էին անոր բառերը : Հպարտ՝ հպարտութեամբը իր հաւատքին զոր դիտէր աւելի արձակ, աւելի աղուոր, աւելի բարձր քան ան զոր շիներ էինք տարիներ առաջ, գլուխ գլուխի : Ան ելեր էր մարդերու սանդուխներէն, որոնք ազգերուն կիրքովը, ատելութեամբը, մեղքերովը կը ճարտարապետուէին, ու հասած արդար դարպասին, ուրկէ դիտուած՝ ժողովուրդներու գուպարները կը վերածուէին խաղաղ պարտէզի : Բայց տրտում էր որ, պատշգամէն՝ զառան զգեստով գայլեր ման գային, ու ճառ կարդային, գալիք օրերու աւետարանէն :

Խօսա՞ծը :

— Կը պատմէր մէկու մը մասին որ մեր օրերուն ապրեր էր կեանքը հէքեաթին հսկաներուն, նորոգ առասպել : Ուր, ջրհեղեղներ կանխող աշտարակի մը կատարին, բրածոյ այդ կենդանին անդուլ ու անխնայ հարուածեր էր երկինքը, անկէ գողնալու, անկէ կորզելու համար անմատոյց հուրը, ու թաւալգլոր ինկեր էր գետին, հէքեաթին կտուցը ամրապէս մխուած՝ փոխարէն լեարդի, խորը իր սրտին : Ընկերներ էին, նոյն ոսկեգեղմին առքովը քաշուած : Անոր ալ կուրծքին՝ կտուցը անդղին :

Յետոյ կարդաց անիկա : Աչքեր լեցուեցան ծանր հեղուկով զոր մեր թշուառութիւնը կը ծծէ մեր շրջապատէն : Յաւիտենական տագնապն էր երազին ու նիւթին : Քիչ անգամ մեզի կը տրուի այնքան քաջութիւն, մեր ամէնէն նուիրական զգացումները մեր ձեռքովը մորթելու մեր երազին ոտքերուն :

Ու երբ աւարտեց, մեր վրան կը ծանրանար կարմիր մշուշը մեր օրերու ողբերգութեան զոր հացը, սէրը, կինը, բայց, մանաւանդ երազը կ'ընեն աւելի քան անդիմադրելի : Հիները Աստուածները ունէին, անոնց անմատչելի խորհուրդովը փաթթելու իրենց կործանումը ու հող իջնելու : Մենք պարտաւոր ենք այդ ողբերգութիւնը մարսել մեր իսկ մարմինով, ու չկործանիլ, որպէսզի զոհացում գտնեն կարգ մը պատրանքներ :

×

Ու մտիկ ըրի :

Ան որ կը խօսէր, գործաւոր մըն էր, թուղթէ շապիկով : Աշխատանո՞ցը : — սենեակը սրտի, սեղան մը խարխուլ : Հացը՝ երազ ու սպասում : Գինին՝ մելանը միայն : Գործիքն ալ՝ գրիչ : Անկողինը՝ թուղթ : Բարձերը՝ թերթ : Բազմոցները՝ չծախուած հանդէս : Կը թուէր զուարթ, մանկան չափ բարի ու մեծ քաղաքի անհուն ճգնաւոր : Ձայն, շեշտ, կեցուածք՝ քիչիկ մը տարբեր առաջիններէն, վասնզի բնական դիտէր ու կը հաւատար թէ բանուորները ապրելու էին իրեն պէս միայն :

Խօսա՞ծը :

— Անծանօթ աշխարհ մըն էր որ գիծ գիծ կը ձեւուէր իր բառերէն : Զոր կը ծածկէին մթութեան ամպեր, ընելով զինքը անայց ու անպէտ : Ան կը հաւատար թէ այդ քօղերէն անդին ինք տեսած էր չքեղ պատկերներ, կիրքի ջրվէժներ, ու սիրոյ լիճեր, խորունկ անդունդներ որոնց մէջ լող կուգային վիշապներ, մեր արիւնէն սնած ու մեզ քրքրող մանրադիտական վիշապները մեր յուզումներուն : Ու ծովեր իմաստի : Ու կայծակներ որոնք կը պատռտէին անոր կողերը, վիհերէն բխումի հանելով անտիպ գեղեցկութիւններ :

Ան կը հաւատար թէ վայելք մըն էր ու խորունկ խռովք՝ մտնել ներս այդ ծածկուած աշխարհէն, բաւ էր որ յանձն առնուէին առաջին թափերուն տաժանքը, բարձրանալու համար անհրաժեշտ քանի մը մարզանքներ : Լեռնէն ներս անոնք, խուզարկուները պիտի սիրէին մանաւանդ զիրենք :

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ

—·—

Աւելի քան տասնեւօթը տարիներ են անցած 1920ի գարունէն, երբ կը մեռնէր ան, Պոլսոյ Մեծ կղզին, երբ նուռի նման կարմիր վերջալոյսը կը տարածուէր լոյսով ներարկուած հորիզոնին վրայ, ու երբ ջուրերը տըրտում էին ինչպէս Յիսուսի դէմքը Լ. տա Վինչիի «Վերջին Ընթրիք»ին մէջ :

Անոր մահուան տասնամեակին հայ մամուլը լուռ մնաց, ինչպէս լուռ մընաց անոր մահուան տասնըհինգամեակին : Մոռացութեան նշա՞ն, արժանիքի թերագնահատո՞ւմ : Ոչ մէկը եւ ոչ ալ միւսը : Մտրակուած ամեհի և հեղձուցիչ այժմէութենէ մը՝ հայ իրականութիւնը մխրճած է առօրեայ տառապահոծ կեանքի հոգերուն մէջ : Երէկը՝ ահաւոր կերպով կը հեռանայ արդէն մեզմէ : Մեզի համար մեր ներկան, թէ մեր ներկան է, թէ մեր անցեալն ու ապառնին : Ու այս անսովոր, եզական երեւոյթին մէջ պէտք է ջանալ ներկայ տեսնել մեր արժէքներն ու մեր ազգը, խառնուած իրարու, միաձուլուած անմեկնելի եւ սրբազան, հոգիէ վեր հաղորդականութիւնով մը, որ չերգուած եւ չպանծացուած քրիստոնէութիւն մըն է խաչին վրայ եւ խաչին տակ :

«Կեանք եւ Արուեստ»ի 1937ի օգոստոս - սեպտեմբեր թիւը անուղղակի կը ցուցադրէ Սեւումեանի լուսանկարը : — Դիտեցէք զայն, ըմբռնելու, ձայնադրելու համար հայ արուեստագէտին հոգին :

Անոր ներշնչեալ, յափշտակուած եւ սեւեռուն դիմագծին վրայ կ'իջնէ տարտամօրէն բացուած աչքին անուշութիւնը : Դէմքը ջրդեղուած է հեզուկ լոյսով մը որ կուգայ ներսէն, որ կուգայ առօրեայ այն յոյզէն որ իսկական արուեստագէտներուն յատկանիշն է :

Ծնած է Ագուլիս, (Գողթան գաւառ), 1882ին : 1906ին կը մեկնի Մոսկուա, ուսանելու համար բեմի արուեստը, մինչեւ այդ՝ սիրող բեմական կեանքը : 1909ին, երբ տեղի կ'ունենայ բեմադիրներու համառուսական հաւաքոյթը՝ Սեւումեան կը մասնակցի Կովկասի կողմէ :

Խանդավառ հոգիով կը փարի բեմին, կ'որոնէ եւ կը գտնէ ժողովուրդին մէջ ցանուած բեմի յարմարութիւնները, կը պատրաստէ զանոնք, կը կազմաւորէ հետզհետէ հայ թատրոնը : Իր օրով հայ բեմը բացառիկ շրջան մը կը սկսի բոլորել, եւ հաւասար դիրքի վրայ գտնուիլ համբաւեալ ռուսականին, երբեմն նոյնիսկ զայն գերազանցելով : Ժողովուրդին անվրէպ հասկացողութիւնը, գնահատանքն ու համակրանքը կը քաջալերեն հայ երիտասարդ բեմադրիչը : Սեւումեան կը սկսի շրջիլ Կովկասի եւ Ռուսիոյ քաղաքներն ու գիւղաքաղաքները, իր հայրենակիցներուն մէջ բեմական արուեստն ու առաքինութիւնները վառ պահելու մտահոգութեամբ :

1912ին Սեւումեանի համբաւը արդէն հեղինակաւոր է իբրեւ բեմադիր, իր վրայ հրաւիրելով վրացի հռչակաւոր թատերագիր եւ բեմադիր Եուժինի ուշադրութիւնը : Այս վերջինը կը հրաւիրէ Սեւումեանը աջակցիլ իրեն, իբրեւ առաջնակարգ բեմադրիչ՝ ռուսական արքայական թատրոնին : Սեւումեան կը մերժէ, առարկելով թէ Ռուսիա պէտք չունի իրեն, բայց իր հայրենիքը՝ այո : Վրացի Եուժին, աւելի կպչուն եւ աւելի ճապուկ իր կաշին պունաւորելու եւ աչքը քթթելու՝ ճիշդ չի գտներ Սեւումեանի հայեցի, տարապայմանօրէն հայեցի զգաստութիւնն ու տրամաբանութիւնը :

Թիւով եւ քաղաքականապէս մեծ ազգի հանճարեղ զաւակ մը կրնայ իր ազգին օգտակար ըլլալ ծառայելով տարբեր մեծ ազգի մը : Նոյնը չէ սակայն թիւով եւ քաղաքականապէս նիհար ազգի մը մեծ զաւակին համար :

Ասիկա է արեւուն եւ աստղերուն տակ ապրող աշխարհին բարոյականը :

Սեւումեանի խումբին մէջ գտնուեցան մեր բեմին լաւագոյն ուժերը, որոնք իրենց տաղանդը ազնուացուցին, արժեւորեցին եւ հասունցուցին անոր ղեկավարութեան տակ : Հոն էին տիկիններ, Սիրանոյշ, Մայսուրեան, Ադամեան, Ոսկանեան, Սեւումեան : Պարոններ՝ Շահխաթունի, Փափազեան, Աբէլեան, Ալիխանեան :

Տաղանդաւոր խաղացող էր նոյն ատեն : Իր գլխաւոր խաղարկութիւններէն կարելի է յիշել Զուտերմանի «Թաղաւոր»ին մէջ Կրոսմանի դերը, «Հին Աստուածներ»ուն մէջ Վանահօր դերը, «Քուօ Վատիս»ի մէջ Պետրոնիուսի դերը, «Ուրիէլ Ակոստա»յի մէջ Ուրիէլ Ակոստայի դերը :

Ընդհանուր պատերազմ : 1918 : Հայկական հանրապետութիւն : Օրուան կառավարութիւնը կը հրաւիրէ Սեւումեանը կազմել նոր աշխարհայեացքով եւ առողջ ըմբռնումներով տոգորուն հայ թատրոնը : Դաշնակցական կառավարութիւնը անոր կը յանձնէ հայ բեմի լիազօր տնօրէնութիւնը · սակայն կը յանձնարարէ անոր մեկնիլ Պոլիս, հոնկէ հաւաքելու, լոյսին բերելու համար բեմական ընդունակութիւնները : Սեւումեան կը մեկնի արտասահման, իր առաքելութիւնը կը կատարէ գիտակից լըջութեամբ : Կը գտնէ բաւական թիւով բեմիկարողութիւններ, որոնց կարգին ներկայ Հայաստանի պետական թատրոնի դերասաններէն՝ Ջանան :

Կը հիւանդանայ, երեսունեւութ տարեկան է : Արուեստագէտը կը ծփի իր ցաւին մէջ · կ'ամփոփուի եւ կը խոռանայ հետզհետէ իր մահամերձի պայծառութիւններուն մէջ : Կը փակէ աչքերը :

Իր վերջին փափա՞քը : Չի յիշեր բեմը, չի յիշեր իր ազնուական գործը, չափսոսար իր երիտասարդ տարիքին անհետացումը : Բայց գիտէ՞ք ինչ, — կը յիշէ իր հայրենիքը : Անոր աչքերուն առջեւէն ամէն ինչ կ'անցնի չարժանկարի պէս, կողերը լեցուած են ու ծանրացած · իր հետզհետէ տկարացող սիրտը կը պզտիկնայ կարծես, կը մօփ տարերային նախազգացումով մը : Կը յիշէ իր հայրենիքը, որ կը տարուբերի ահաւոր ալեկոծութեան մը մէջ : Բոլոր տեսակի եւ դասակարգի դասաճաններն ու դասալիքները, բոլոր տեսակի հոգիի եւ մտքի դաճաճներն ու թունաւորուածները հասակ կը ցցեն Դաշնակցական կառավարութեան դէմ, մեր հայրենիքին դեռ չսպիացած վէրքերուն չաչեցնելով օտարին ձեռքով բռնուած իրենց մտրակները, իրենց անմեկնելի ինկածութիւնն ու ստորնութիւնը պտըտցնելով արիւնով լեցուն ճամբաներուն մէջ :

Այս տխուր իրականութիւնը կը թելադրէր որ իրագործուի Սեւումեանի վերջին փափաքը,— տեղ տալ իր մարմնին Երեւանի մէջ :

Զայն կը թաղեն առժամապէս Պոլիս :

Իր ընկերներուն եւ իր թատերախումբին վրայ ակնածանք տարածող այս մարդը սրամիտ էր, կատակախօս, դիւրահաղորդ, խօսուն եւ հիւթալից իր արտայայտութիւններուն եւ բացատրութիւններուն մէջ : Կը սիրէր շրջապատուիլ բանաստեղծներով, նկարիչներով, երաժիշտներով եւ արուեստագէտներով :

Բարձրահասակ էր, թիկնեղ, ժպտուն եւ լուսաւոր դէմքով : Կարծես ելեկտրական կոճակ մը կը սեղմուէր անոր վանկին տակ, երբ խօսիլ սկսէր,

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԾՈՎ

—·—

1

Ծո՛վ, ծափերով ու ծիծաղով,
Ծո՛վ, ծաւալուն ու խշշալից,
Ծո՛վ, յորձանուտ ու նազերով,
Դու հիացնո՛ւմ, գերո՛ւմ ես ինձ :

Հայրենիքիս նման անպարտ,
Հայրենիքիս նման հզօր,
Ցոլցլում ես դու տիրաբար —
Քո ջրերով լոյծ ու լազո՛ւր ...

Արեւն է վառ վրադ շրջում
Պղնձափայլ վահանի պէս,
Ու նաւաստին երգով հնչուն —
Ճեղքում ջուրը քո փրփրադէզ :

Շուրջդ լեռնե՛ր, դաշտե՛ր բերքով,
Ուր մարդն ուրախ ու երջանիկ՝
Ապրում է նոր, զուարթ երգով,
Սիրտը անամպ — ինչպէս երկինք :

2

Ծո՛վ, ծիծաղով ու ծափերով,
Ծո՛վ, ծաւալուն ու խշշալից,
Ծո՛վ, փրփրադէզ ալեակներով,
Դու շողշողո՛ւմ, գերո՛ւմ ես ինձ :

Ո՛ւժդ հզօր՝ խորն ես թաղել
Քո ջրերում լեռնակուտակ,
Ինչպէս մենք ենք լուռ անթեղել
Ուժը հզօր՝ մեր կրծքի տակ ...

Ո՛, ծառս կ'ելնի այդ ուժը վեհ,
Թէ յարձակուի գայլը հեռուից,
Կը բարձրացնի բռունցքը վեր,
Ու կը յորդի՛ շառաչալից ...

3

Ծո՛վ, ծափերով ու ծիծաղով,
Ծո՛վ, մոգական ու խշշալից,
Ծո՛վ, վարարուն ալիքներով,
Դու կեանքի պէս գերո՛ւմ ես ինձ ...

ՎԷՍՊԷՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

»»»» o ««««

Կարճ հասակով ու նիհարկեկ, քառասունի մօտ մարդ մը, իր գիւղի եկեղեցիին երաժշտապետն էր : «Կրակոտ է», կ'ըսէին, որովհետեւ կանանչի զարնող իր աչքերը, կը դառնային անդադար կոպերուն մէջ : Գացած տեղը կը ջանար ցուցադրել իր սիրուն մատները, ու աչքերը կը մնային անոնց վրայ : Ասանկ պահերու, պատկառելի երեւնալու իր ձեւերը անդադար կը փոխուէին, ու աչքերուն մէջ լոյս մը կը խաղար :

Իր ծանօթները երբ կուտային իր անունը գինիի սեղանին առջեւ, իրենց սիրտը կը բացուէր : Ուրախութիւնը ուրիշ էր այն ատեն : Արբակ թրթռում մը կ'արթնցնէր այս մթնոլորտին մէջ :

Բարձր բռնած գլուխը, գինետունէն ներս մտնելէ առաջ, կը կենար դրան առջեւ, լռութեամբ կը նայէր, ու սովորական ժպիտը շրթունքներուն վրայ, կ'երթար ձեռքը կը սեղմէր գինեպանին, յետոյ գլխի շարժումներով՝ կը բարեւէր իր ծանօթները : Անկիւնէ մը՝ «բան մը առէք պարոն Արբակ», կ'ըսէր մին եւ ուրիշ մը՝ «հրամմեցէք, տիրացու», կ'ըսէր ու կը խնդրէր :

Պահ մըն էր աս, ու ամէն մարդ կը նայէր իրեն :

— Արբակը ...

— Տիրացուն եկաւ :

— Օ, պարոն Արբակ :

Ու ամէն սեղանէ իր անունը կը լըսուէր : Այս ձայները կը սիրէր Արբակ : Այս պահուն, կարծես սեղանները իր անունը կ'արձագանգէին, առարկաներուն մէջէն բոլոր՝ իր անունը կ'անցնէր, ու իրարու քսուող գաւաթներուն մէջ՝ կը վազէր իր անունին սարսուռը : Իր անունը՝ Արբակ, Արբակ, Արբակ ...

Այս հաճոյքը ուրիշ հաճոյքներ կ'արթնցնէր իր ներսը : Թէեւ անոնք երազներ էին, բայց այնքան հասունցած, այնքան անոնց մէջն էր որ, իրականութեան պէս կուգային, ու ատոր անոր նայած ատենը՝ բանի մը կը սպասէր ... : կ'ուզէր նոր հաճոյք զգալ :

Արբակ :

Այս անունը, սարսուռ մը ունէր գինետան մէջ :

Արբակ, Արբակ կը կանչէին ձայները բոլոր : Գինետունը պալատն էր իր երազներուն :

Ու ամէնուն տիրացուն էր Արբակ : Երբ այս մարդոց հետ էր տիրացուն, հաճոյքը կը սկսէր այն ատեն :

Անոնց հետ շատ անգամ, գաւաթ գաւաթի՝ ըսած էր՝ «Կենդանութիւն, անուշ, անմահութիւն» : Ու Արբակ, կը փնտռէր ասանկ հանդիպումները, ու երբեմն կը հարցնէր ինքնիրեն :— «ո՞ւր կրնամ երթալ այսօր» :

Ո՞վ չէր սիրեր տիրացուն :

Իր պատմութիւնները ամէնուն համար էին : Ու սեղանը կ'ողողուէր գինիով, ու կը պոռային, «կեցցէ տիրացու Արբակը» : Ու կը կրկնէին, «նորէն տիրացուն, նորէն տիրացուն» : Այս պահուն կ'երգէր Արբակ, ու կը պոռային՝ «հազար ապրի տիրացուն» :

Պէտք էին այս խօսքերը ըսել : Այն ատեն իրենց աչքերուն կ'երեւար տիրացու Արբակը, ու կը տեսնային տիրացուն :

Ու Արբակ բան մը աւելի կ'երգէր : Ու երբ կ'ըսէին «հաճոյակատար է, մէկ խօսքը երկուք չըներ», այն ատեն կ'երգէր, կ'երգէր ու կը պոռար : «Տիրացու Արբակը մերն է», կը կրկնէին, երբ իր շարժումները կը փոխուէին երգի : Իր մարմինը որովհետեւ կը պահանջէր, այն ատեն կը պարէր : «Կեցցէ տիրացուն», կը պոռային ամէնը մէկանց, ծափ կը ծափէին, ու ծափով կը պարէր :

Բայց ասանկ միջավայրերուն տըխուր է լռութիւնը, ու երբ ձայները կը կտրին, մելամաղձոտութիւնը կը ճնչէ : Ու տիրացու Արբակը, գինիին գաւաթը բռնած, կը մրմնջէր, «միակ սփոփանքս», ու կ'երերցնէր գլուխը տրտում տխուր, յետոյ՝ «դուք չէք հասկնար» ըսելով, կը հառաչէր :

Երաժշտապետ պարոն Արբակը իր սիրտը ասանկ անկիւններու մէջ կը թափէր :

×

Կը կարծէր թէ ամէն դիէ իրեն կը կանչէին, ու երեկոյթէ երեկոյթ կը վազէր : Արբակ հրաւէր մը ի՛նչ կ'ուզէր ըլլար, կը դողացնէր զինքը ու երազել կուտար իրեն :

Ու տիրացու Արբակ, ամէն տեղ կ'երգէր ու կը խնդար : Իրեն նայող աչքերուն մէջն էին իր երազները, ու երբ անոնց կը նայէր, կը մեծնային իր աչքերը :

×

Իր բարեկամները կը սիրէին զինքը : Երբ երկինքէ երկինք կը բարձրացնէր իր ձայնը, կը բանար անոնց սիրտերը ու կը գինովցնէր :

Արբակ անուն մը ունէր վերջապէս :

Ու կամաց կամաց կը դառնար չարաճճի ու թռչտուն՝ նման դպրոցականի մը՝ որ ճամբաներուն վրայ, ժամուն բակը, ամէն տեղ, ամէն տեղ՝ իր սորված ոտանաւորները կ'արտասանէ ու կը զբօսնու :

Ու միշտ երիտասարդ կ'երեւար :

Իր մանրիկ ու ոստոստուն քալուածքով, շատ կ'երիտասարդանար, ու իր ուժերը ամփոփած ոտքերուն մէջ, քալած ատեն՝ կարծես մէկը կը հետապնդէր : Շատ հեղ, փողոցներէն անցած պահուն, անորոշ բան մը կար իր քալուածքին մէջ : Կը քալէր շուտ շուտ, ու կը կենար յանկարծ, ու տեսակ մը պաղատանքով չորս դին կը նայէր՝ փսփսալով անորոշ, անհասկնալի ու կրճատուած խօսքեր : Ասանկ վայրկեաններու՝ միամինակ, կարծես լքուած բեմի մը վրայ կը գտնուէր, ու Մարուքէ վարդապետին անունը կուտար : Ան բարի հոգի մը իրեն համար, իր վարպետն էր : Անոր ծիծաղին մէջն էր Արբակ, անոր բառերուն մէջ, անոր ձայնին, ամէն տեղ, ամէն տեղ անոր հետն էր : Ու երբեք չէր մոռնար իրենց մտերմաւոր խօսակցութիւնները, ու քալած ատեն կը կրկնէր, «Որդի՛ս, գիրերու հատոր մը ունիմ գլխուս մէջ : Տարիներէ ի վեր, բան մըն է ծնած ներսս՝ մեր երաժշտութեան համար, ու կը զգամ, հաւատացէ՛ք, ձեր կը զգամ ու կը հաւատամ որ, հրաշէք բացատրութեան համաձայն, հրաշէք նման բան մը պիտի կատարեմ : Գլուխս այս օրերս, ձայներու խառնարան մը ...» Ու Արբակ, սրտին խոր, որոնք անծանօթ ձայներ կը լսէր, որոնք երազի պէս կուգային ու կը կորսուէին : Ինք, ասանկ շատ բաներ կը յիշէր, ու չէր մէկը միւսէն աղուոր, ու չուքի նման՝ կ'երեւային անոնք իրեն, կ'ուզէր խօսիլ, խօսիլ ու խօսիլ՝ ներկան ապագային խառնելով : Ասանկ պահերու, բաւական էր իր նայուածքը, վարէն վեր նայած ատեն՝ իր աչքերը հորիզոններ կը չափէին :

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(18)

(Շար.)

Իր մարդու ազնուական խառնուածքը օրինակելի էր․ բարոյական աչքը՝ մաքուր․ սկզբունքներու ջախջախիչ, եւ ինչ որ աւելի կ'արժէ՝ տաքուկ, կիրարկող:

Այս հակիրճ տողերը գրուեցան ողեկոչելու համար յիշատակը արժէքաւոր հոգիի մը, որ աշխատեցաւ իր հայրենիքին համար միայն իր փաւեւական տաղանդովը, որուն մահը արժեւոր եղաւ ինչպէս դաշտին ծաղիկներունը, ինչպէս մահը այն լոյսերուն՝ որոնք կը փրթին վերջալոյսներէն, իյնալու համար ստուերներով ծանրաբեռն լճափունքներուն, երբ նաւակները կը կենան ջուրերուն բացերը, ինքնամփոփ եւ մելամաղձ միանգամայն մը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ԿԱ՞Ր ՔՐԻՍՏՈՍԷ ԱՌԱՋ

Շատ քիչ բան գիտենք Միջին Դարու մասին,— կրօնական դարշելի մշուշ մը փարկարեկած է Միջին Դարու խորքերը: Մենք ուրիշ առթիւ մըն ալ գրած ենք այստեղ թէ գիտերու արշալոյսը կը սկսի Միջին Դարուն, թէ եւ քննական ոգիէ զրկուած կարգ մը պատմագէտներ, ծառայելու համար իրենց դարուն, գիտական մտքին կուտան պզտիկ տարիք մը:

Ինքնաշարժը, որ կը կազմէ քսաներորդ դարու փառքերէն մին, եթէ իրապէս գոյութիւն չունէր Քրիստոսէ առաջ, գէթ որոշ է որ Միջին Դարու գիտնականներէն մին, Ռոճըր Պէյքըն, երեւակայած ու նկարագրած է զայն:

Ռոճըր Պէյքըն ծնած է Իլչէսթըր 1214ին: Նախ կը մտնէ Օքսֆորտի համալսարանը, ուր լայն հմտութեան կը տիրանայ, ոչ միայն կ'ուսումնասիրէ իր ժամանակի մարդկային ծանօթութիւնները, այլ եւ վերադնահատութեան կ'ենթարկէ զանոնք, այնքան ուժեղ էր քննական ոգին իր մէջ: Առատօտ մը, երբ եկեղեցի կը գտնուէր, Թագաւորը կուգայ քարող մտիկ ընելու: Քարոզիչը գիտել կուտայ Թագաւորին թէ ժողովուրդը խորապէս զրգուած է պալատական Փիէր Տէռոշէն: Գաւիթին մէջ Ռոճըր Պէյքըն եւս, իր կարգին, կ'ըսէ.— Տէր արքայ, գիտէ՞ք արդեօք թէ ծովագնացները ինչէ՞ն կը սարսափին աւելի,— քարերէն եւ ժայռերէն: Կ'ակնարկէր Փիէր Տէռոշի, որուն անունին թարգմանութիւնը կը կատարէր այդ բառախաղով: Թագաւորը չներեց այս երիտասարդին, որ համարձակութիւնը կ'ունենար քննադատելու իր մտերիմը:

Այս միջադէպէն վերջ Պէյքըն եկաւ Փարիզ, կատարելագործելու համար իր ուսումը: Վերադարձին, Անգլիոյ մէջ, փորձեց յեղաշրջել գիտութիւնը,— վտանգաւոր փորձ մըն էր այդ, որովհետեւ եկեղեցւոյ բռնապետութիւնը կը սպառնար ամէն անոնց, որոնք մարդկային գիտակցութեան գերակշռութիւնը կը հաստատէին ամէն հարցի մէջ: Յաջողելու համար, անհրաժեշտ էր ունենալ ուժ մը իր ետեւ,— կամ Թագաւորը (ծանօթ միջադէպէն վերջ անկարելի), կամ պապը, որուն չէր կրնար մօտենալ, կամ կրօնական միաբանութիւն մը: Ու մտաւ Ֆրանկլիսկեան միաբանութեան մէջ,— ճակատագրական եղաւ անիկա: Եթէ մտած ըլլար Դոմինիկեան միաբանութեան մէջ, բախտը տարբեր անօրինէր թերեւս:

Արդարեւ, Ս. Ֆրանսուայի հետեւորդները կը քարոզէին անհատականութեան ժխտումը, մինչ Ս. Դոմինիկի հետեւորդները անհատականութեան զարգացումը: Ֆրանկլիսկեան միաբանութեան մէջ Պէյքըն սորվեցաւ եբրայերէն, հին յունարէն, արաբերէն, քաղդէերէն, ուսումնասիրեց արեւելեան հին գիտութիւնները, հին գիրքեր բերել տուաւ, համրորդեց, քննեց ու պրպտեց, հետեւողութեամբ հին ձեռագիրներու քիմիական փորձեր կատարեց, այնքան որ միաբանները զինք հռչակեցին կախարդութեամբ վարակուած:

Քննութեան կանչեցին զինք, դատապարտեցին իբրեւ «սատանայի մտերիմ», այրեցին իր գիրքերն ու ձեռագիրները, զինք ալ նետեցին բանտ, հաց ու ջուր տալով միայն:

Երբ կ'իմանայ պապը, որ իր աշակերտը եղած էր, կը հրամայէ ազատ արձակել մեծ գիտունը: Փառքի պսակը գլխուն կը վերադառնայ Անգլիա, դասախօսելու Օքսֆորտի մէջ: Բայց յանկարծ կը մեռնի պապը եւ յաջորդը, Ֆրանկլիսկեան միաբան, դարձեալ բանտ կը նետէ զինք իբրեւ կախարդ: Կը մեռնի նաեւ Ֆրանկլիսկեան պապն ալ եւ ազատ կ'արձակուի Պէյքըն, արդէն 78 տարեկան: Երբ բանտէն դուրս կ'ելլէ, կ'ըսէ,— Ո՜րքան կը զղջամ որ ամբողջ կեանքս տուի եւ այսքան չարչարուեցայ գիտութեան եւ մարդոց յառաջդիմութեան համար:

Յաջորդ տարին կը մեռնի:

Ուրիշ առիթով մը կը ներկայացընենք Պէյքընի փիլիսոփայութիւնը, որ, Տէքարթէն շատ առաջ, կը խորտակէր Արիստոտէլի լուծը եւ հիմը կը դնէր փորձնական գիտութեան: Այսօր սաչափ միայն ըսենք թէ ժամանակը կանխող այս միտքը, Պէյքըն, կը վկայէր որ Քրիստոսէ 12 դար առաջ, Չինաստանի մէջ, գիտութիւնը այնքան յառաջացած էր որ մարդիկ ինքնաշարժներ շինած էին եւ կը ճամբորդէին անկարելի արագութեամբ եւ առանց կենդանական կամ մարդկային ուժի: Պէյքըն ինք եւս կատարա՞ծ էր ինքնաշարժ շինելու փորձեր, չենք գիտեր, բոլոր իր ձեռագիրները եւ կատարած փորձերուն նկարագրութիւնները այրուած են Ֆրանկլիսկեաններու կողմէ:

ՅԻՍՈՒՍ ՄԸ ԱՊՐԱ՞Ծ Է

— . —

Ժամանակին գրած ենք այս հարցին մասին, ներկայացնելով կարգ մը պատմագէտներու աշխատութիւնները, ինչպէս Փօլ-Լուի Քուշուի գործը, Յիսուսի առեղծուածը: Այս հեղինակը վերջերս լոյս ընծայեց նոր հատոր մըն ալ, նոյն հարցին մասին, Յիսուս, Աստուած մարդեղինացեալ:

Քուշու այս ուսումնասիրութեամբ եւս կը հաստատէ որ Յիսուսի գոյութեան մասին ոչ մէկ վկայութիւն կայ հրեայ ժամանակակից գրողներու աշխատութեանց, ոչ ալ այլ ժողովուրդներու գրողներու գործերուն մէջ: Այս փաստն իսկ բաւական է հաստատելու համար թէ Յիսուս պատմական անձնաւորութիւն մը չէ, այլ երեւակայական, շինծուէակ մը: Ուրեմն, Աւետարաններու հերոսը քրիստոնէական վիպերգութեան մը ստեղծած մարդ-աստուածն է: Քրիստոնէութեան հիմնադիրները, երեւակայական անձի մը վրայ կեդրոնացնելով դարերու սպասումը եւ մարգարէական աւետումները, եբրայական բանաստեղծութեան երազները եւ հրէական կրօնին տարրերը, սեմական քաղաքակրթութեան գրոշմն ու սադիմական անդրութեանց դիցաշունչ երեւակայութիւնը, ստեղծեցին Յիսուս մը, որ մարդ դարձած աստուած մըն էր, ինչպէս հին հելլէն ազգային հերոսները դարձած էին բնակիչ Ելլադայի դիցաբանական օթեւանին:

Մարդոց աստուածացումը եւ աստուածներու մարդեղինացումը անծանօթ երեւոյթ մը չէ պատմութեան:

Այդպէս եւ հրէական աստուած մը կամ մարգարէութիւններու ստեղծած սպասումը կը դառնայ ի վերջոյ Յիսուս: Երեք հարիւր տարիներէ ի վեր ժողովուրդին հաւաքական սպասումի հոգեբանութիւնը, Դանիէլէն մինչեւ առաջին աւետարանը, Յիսուսի մը պէտք ունէր յղենալու համար: Եւ քրիստոնէութեան հիմնադիրները նիւթական ձեւ տուին մարգարէական գրականութեան ստեղծած վիպերգութեան, որպէսզի յետոյ մարդկութիւնը աննիւթական ու գերբնական ձեւ տար այդ աւանդութեան:

Քուշուի գիրքը գրուած է հմտութեամբ, գիտութեամբ եւ քննական առողջ ոգիով:

ՎԱՅԵԱՆ-ՔՈՒԹԻՒՐԻԷ

— • —

Ինչպէս գրեցինք, անցեալ շաբթու մեռաւ Խումանիթէի խմբագիրներէն Վայեան-Քութիւրիէ:

Ծնած էր 1892ին: Քաղքենի ընտանիքէ, որ արուեստագէտներ է տուեր: Կը մեծնայ ռոմանթիք կլիմայի մը մէջ: Նախ կը հետեւի պատմագիտութեան (Սորպոն), յետոյ կը մտնէ իրաւաբանական վարժութեան: Վրայ կը հասնի պատերազմը, քաջարար կը կռուի ռազմաճակատներու վրայ, հրասայլերու ջոկատի մը պետ կը նըշանակուի, քանիցս կը վիրաւորուի: Պատերազմէն վերջ՝ երեսփոխան եւ հրապարակագիր:

Վայեան-Քութիւրիէ, որքան օժտուած գիտական միտքով (պատմական եւ հնէաբանական ուսումնասիրութիւններ կը կատարէր), նոյնքան շնորհքն ունէր գրողի եւ բանաստեղծի: Խոր եւ ընդհանուր զարգացման տէր, ան չէր մոռցած գիւղացիի իր լեզուն, կը խօսէր գեղջուկի շեշտով ու եղանակով: Իր ընկերականութեանը մէջ շատ անկեղծ, մտերմօրէն կապուած էր Անրի Պարպիւսի, Ռէյմոն Լըֆէվրի (որ Ռուսիայէն Ֆրանսա եկած ժամանակ, իբրեւ պատգամաւոր Գ. Միջազգայինի, ծովամոյն կորսուեցաւ Սառուցեալ Ովկիանոսի մէջ):

Վայեան-Քութիւրիէ աշխատակցած է Փարիզեան բազմաթիւ թերթերու, ունի վէպակներ, թատերակներ, գրական նամակներ եւ բանաստեղծութիւններ, որոնց բոլորին մէջ կը յայտնուի իր բնութենապաշտ զգացումը, զոր գիւղէն կը բերէր: Ապրած ու մեծցած Պիրէնեան լեռներու խորհուրդին մէջ, կարծես հաղորդակցութիւն մը ունէր կենդանիներու եւ բոյսերու, երբերու եւ գիւղացիներու գող հոգիին հետ:

Իր գործերէն յիշենք.— Կեցցէ կոմմունան (Թատերակ, շարժանկարի վերածուած), Մանկութեան յիշատակներ, Ժան-Սան-Փէն, Կոյրերու պարահանդէսը, Կարմիր շոգեկառքեր, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ քարոզչական գրքոյկներ եւ յօդուածաշարքեր, (երիտասարդութեան մասին իր պատրաստած հարցարանին արդիւնքը վերջերս լոյս տեսաւ առանձին գրքով):

ՀՐԷԱԿԱՆ ՄԵՌԵԼԱՔԱՂԱՔ

Գալիլէի հարաւը գտնուեցան պեղումներու ընթացքին երկու դամբարաններ, որոնք կը պատկանին Բ. եւ Գ. դարերուն: Այդ դամբարանները, որոնք կը գտնուին հրէական մեռելաքաղաքի մը մէջ, կը պարփակեն հրէական նկարներ եւ արձաններ: Այստեղ թաղուած են մարմինները այն հրեայ վաճառականներուն, կիներուն, գինուորներուն, որոնք մեռած են այլ երկիրներու մէջ բայց փոխադրուած՝ յետ մահու: Հրեայ քանդակագործներ ապառաժի վրայ շինած են մարդկային դէմքեր, եօթնաստեղն աշտանակներ, պտղալից բաժակներ, խեցեղարդ անօթներ: Եւ բազմաթիւ արձանագրութիւններ եբրայերէն, արամերէն եւ լատիներէն, թէ այս արձանագրութիւնները, եւ թէ այս քանդակները մեծ արժէք կը ներկայացնեն ուսումնասիրելու համար երկրորդ դարու հրէական արուեստը:

ԳԵՐՄԱՆ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

—o—

Երբեմն, երբ արօրին ետեւէն կը քալեմ
Եւ երբ արեգակին օրհնութիւնն առաջին
Բարիքներ կը բաշխէ անտառին ու դաշտին,
Կուգայ ինձ վախճանած նախնիքըս դէմ առ դէմ:

Կը քալէ իր գետնին վըրայ հանդարտօրէն,
Կը վերցնէ բուռ մ'հող, ափին մէջ կը փըշրէ,
Ու կը թռչի ակնարկն արտերէ ու կօրէ,
Թէ իր գերման թոռներն արդեօք դեռ կը վարե՞ն:

Կը շոյէ քնքշօրէն ան արօրն ու ձիեր,
Որպէսզի փողփողին սրբօրէն միշտ պայծառ,
Կը վերցնէ կուժն ու կը խմէ, տնկած վեր,
Կ'ըմբոշխնէ հայրենիքն որ կը կրէ կեանքն իր···

Լուռ, ինչպէս եկած էր, կը մեկնի վերստին:
Եւ ես հոն երկիւղած, կուգամ ահա ծունկի···
Արտոյտը միայն, գինով, ճաճանչէն երկնքի,
Կը դայլայլէ իրեն խորունկ մէկ մեղեդին:

Թրգմ. գերմ. ԵՐ. ՔՈՉԵԱՆ

ՏՈԼՖ ՓԵՇԱՆԵԼ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Անգլիացին պէտք չտեսաւ հարցնելու թէ՝ ի՞նչ հանգամանքով կը ներկայանայ Պէհաէտտին Շաքիր: Որովհետեւ, կասկած չկայ, Անգլիացիներու մօտ արձանագրուած էր Պէհաէտտին Շաքիր անունը իբրեւ Թալէաթ փաշայի ընկերներէն մէկը: Այդ պատճառաւ ան անմիջապէս պատասխան տուաւ.

— Այո, այսօր ես էի Թալէաթ փաշային հեռաձայնողը: Անգլիոյ քաղաքական անձնաւորութիւններէն մին կ'ուզէ տեսակցիլ Թալէաթ փաշայի հետ: Կ'ուզէի ժամադրութիւն մը առնել փաշայէն:

— Այդ անձնաւորութիւնը Պերլի՞ն կը գտնուի թէ ուրիշ տեղ:

— Ոչ, Պերլին չի գտնուիր, նոյնիսկ Գերմանիոյ մէջ չի գտնուիր: Տեսակցութեան թուականը որոշելէն վերջ լուր պիտի ղրկեմ: Անգլիայէն պիտի գայ:

— Դժբախտաբար, Թալէաթ փաշա ճամբորդութեան մէջ կը գտնուի: Այժմ Պերլինէն կը բացակայի: Եթէ կ'ուզէք իրեն կը գրեմ եւ ստացուած պատասխանը հաղորդեմ ձեզի:

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր այսքանը ըսելէն վերջ պատրաստուեցաւ մեկնելու: Սակայն Անգլիացին խնդրեց որ նստի եւ ըսաւ.

— Միայն թէ այդ տեսակցութիւնը չի կրնար Պերլինի մէջ տեղի ունենալ: Գերմանիա գալիք մարդը պայման դրած է որ Փրանքեւդերման սահմանին վրայ գտնուող քաղաքի մը մէջ տեղի ունենայ այդ տեսակցութիւնը: Այդ պատճառաւ Թալէաթ փաշային լուր տալէ առաջ, այդ կէտն ալ կարգադրենք մեր միջեւ: Ես Տիւսէլտորֆ քաղաքը յարմար կը տեսնեմ. ի՞նչ կ'ըսէք:

— Անշուշտ փաշային չհարցուցած բան մը չեմ կրնար ըսել: Այս կէտն ալ իրեն կը գրեմ եւ առնելիք պատասխանս իսկոյն կը հաղորդեմ ձեզի:

Առկէ վերջ մեկնեցաւ Պէհաէտտին Շաքիր: Ընկերները մտահոգութեամբ կը սպասէին անոր: Պէհաէտտին Շաքիր հասկցուց իր տեսակցութեան մանրամասնութիւնները: Ներկաներէն մէկը ըսաւ.

— Արդեօք փաշայի հետքը երեւան հանելու համար եղած դաւադրութի՞ւն մըն է:

Ուրիշ մը կ'ըսէր.

— Եթէ ես ըլլամ փաշային տեղը, կը մերժեմ այդ տեսակցութիւնը: Որովհետեւ խնդրին մէջ անպայման անգլիական խաղ մը կայ:

— Թալէաթ փաշա մինչեւ հիմա քանի մը անգլիացի պաշտօնական անձնաւորութեանց նամակներ ղրկեց: Տեսակցիլ ուզողը այդ նամակ ստացողներէն մէկը պէտք է ըլլայ: Հետեւաբար փաշայի տեսակցիլը անոր հետ անհրաժեշտութիւն է:

Անոնք կէս ժամու չափ այսպէս խօսակցելէ վերջ որոշեցին Թալէաթ փաշան անմիջապէս Պերլին կանչել:

Հետեւեալ օր Թալէաթ փաշան Պերլին եկաւ: Հարտէնպէրկ փողոցի բընակարանին մէջ իր ընկերներուն հետ ժողով մը գումարեց: Լաւ մը քննութեան ենթարկուեցաւ խնդիրը: Ընդհանուր կարծիքը այն էր թէ այդ տեսակցութեան նպատակը փաշայի հետքը երեւան հանելն է:

Ի վերջոյ Թալէաթ փաշան ըսաւ.

— Ինչ ալ ըլլայ, քանի որ այսքան խորհրդակցութիւններէ վերջ որոշում մը տրուեցաւ, պէտք է գործադրուի: Ամէն պարագայի տակ իմ Տիւսէլտորֆ երթալս պէտք է: Հետեւաբար պէտք է հաղորդէք անգլիացի ներկայացուցիչին որ ընդունած ենք այդ տեսակցութիւնը: Տիւսէլտորֆի մէջ տեղի ունենալիք տեսակցութեան թըւականն ու ժամը թող իրենք որոշեն:

Պէհաէտտին Շաքիր նորէն ղրկուեցաւ Պերլինի անգլիական ներկայացուցիչին քով եւ հոն որոշուեցաւ որ ծանօթ տեսակցութիւնը տեղի ունենայ չորս օր վերջ, Տիւսէլտորֆի մէջ, հանրային պարտէզի մը աւազանին շուրջ, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին:

Թալէաթ փաշայի հետ Տիւսէլտորֆի մէջ տեսնուիլ ուզող Անգլիացին նախապէս Պոլիս եկած երեսփոխան մըն էր: Սակայն այդ տեսակցութեան կարեւորութիւնը տիրող խորհրդաւորութեան մէջն էր:

Վերջապէս տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ: Խօսակցութեան նիւթը ատեն մը առաջ անգլիացի հարիւրապետի կողմէ եղած առաջարկներէն տարբեր բան չէր: Այդ առաջարկները կը բաղկանային՝ Թալէաթ փաշան Անատօլու երթայ, կառավարութեան ղեկը ձեռք առնէ, Անգլիոյ հետ հաշտութիւն գոյացնէ, յունական բանակըետ քշուի եւայլն եւայլն ...:

Թալէաթ փաշան այդ առաջարկներուն ի՞նչ պատասխան տուաւ.— յայտնի չէ: Սակայն, Տիւսէլտորֆէն վերադարձէն վերջ Թալէաթ փաշայի ըրած կարգ մը արտայայտութիւնները, այլեւս Պերլին չինակելու եւ հայրենիք վերադառնալու դիտաւորութիւնները ցոյց կուտան որ ան այս անգամ չէր հակառակած եղած առաջարկներուն: Բայց միայն ենթադրութենէ կը բաղկանայ այդ կարծիքը:

Թալէաթ Պերլինի մէջ ինչպէ՞ս կ'ապրէր: Անձնական հարստութիւն կամ եկամուտներ չունէր ան: Կառավարութենէն ամսական չէր ստանար: Ուրեմն ինչպէ՞ս կը հայթայթէր իր ծախսած դրամները:

Մունտրոսի զինադադարէն վերջ, երբ իթթիհատականները կը ցրուէին, կեդրոնական վարչութեան անդամներուն մէկական տարուան թոշակ յանձնուեցաւ: Մեծ գումար մը չէր ըներ մէկ տարուան դրամը: Ամսական 30ական ոսկիէն 360 կ'ընէր իւրաքանչիւրին: Մինչդեռ Գերմանիա եկող Թալէաթ փաշա եւ իր ընկերները, մօտ երեք եւ կէս տարիէ ի վեր Պերլին կը բնակէին եւ շարունակ ճամբորդութեան մէջ էին: Բնական է որ իրենց ստացած գումարները չէին բաւեր այդ ծախքերուն: Տօքթ. Նազըմ շատ խնայասէր ըլլալով դրամի պէտք չունէր: Այդպէս չէին սակայն Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր եւ իր ընկերները:

(29)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Դասախօսը խստօրէն մտրակեց հայ քափիթալիստ-պուրժուաները, որոնք Կովկասի սահմանները նեղ գտնելով իրենց շահագործումի ծարաւին, յեղափոխութեան միջոցով Թըրքահայաստանի ազատագրութեան կը ձգտէին, պարզապէս իրենց քափիթալի համար նոր շուկայ մը ստեղծելու ցանկութեամբ, եւ այդ շուկային վըրայ տիրապետող դիրք մը պիտի գըրաւէին իրենք: Ի՞նչ խօսք որ Հայաստանի քափիթալիստներն ու պուրժուաներն ալ իրենց արժանի բաժինը ստացան դասախօսի կողմէ: Դասախօսութեան յաւելուածական մասը կը կազմէր դասախօսին կոչը՝ ուղղուած Հայաստանի աշխատաւոր բանուորներուն՝ չտարուիլ ազգայնական փառասէր գաղափարներով, այլ եղբայրօրէն ձեռք տալ քիւրտ եւ թուրք բանուորներուն եւ անոնց հետ միասին կռիւ մղել դասակարգային գետնի վըրայ ընդհանուր թշնամիի, շահագործող քափիթալիստ պուրժուաներու դէմ:

— Այո՛, երբ Հայաստանի բանուորութիւնը,— այս խօսքերով վերջացաւ դասախօսութիւնը,— ձեռք ձեռքի տուած համաշխարհային բանուորութեան, գիտակցութեան գալով կը ճանչնայ իր իսկական թշնամին, հըրապարակ կ'իջնայ իր դասակարգային շահերը պաշտպանելու նպատակով, ա՛յն ժամանակ կը վերնան բոլոր ազգամիջեան թիւրիմացութիւնները, պարբերաբար կրկնուող կոտորածները: Պէտք է դատապարտել Թուրքիոյ շահագործուող աշխատաւորութիւնը, որպէսզի ոտքի ելլէ ո՛չ թէ ազգային նպատակներ հետապնդելու, այլ առաջնորդուած դասակարգային գիտակցութենէ, կռուելու ընդհանուր թշնամիին դէմ: Թերեւս ոչ մէկ անգամ մեր նշանաբանը այնքան տեղին չէ գործածուած, որքան երբ կը խօսինք Տաճկահայաստանի մասին, «բանուորներ բոլոր երկիրներու միացէք»:

Երկար ծափահարութեամբ վարձատրուեցաւ դասախօսը: Ընկերները ջերմօրէն ծափահարեցին զայն, հակառակորդները քաղաքավարութեան համար, բայց եւ այնպէս անմիջապէս խօսք խնդրող ձեռքեր բարձրացան եւ երկար ընդդիմախօսութիւն մը ծայր տուաւ: Իրարու ետեւէ բազմաթիւ հակառակորդներ պարզեցին իրենց տեսակէտը, յարձակելով դասախօսի արտայայտած մտքերուն վրայ: Որքան դասախօսը, անտեղեակ Հայաստանի իրականութեան, տեսականօրէն մօտեցաւ հարցին, նոյնքան մըն ալ ընդդիմադիրները փոխանակ փաստական տուեալներու վրայ յենելու, զգացական տրամադրութեամբ կը խօսէին, որով իրենց պաշտպանած դատը ինքնին կը տկարանար: Անշուշտ դասախօսի ընկերներէն ոմանք ալ խօսքի խառնուեցան, աշխատելով հիմնաւորել անոր մտքերը տեսական փորմիւլներով եւ բազմաթիւ մէջբերումներով Կարլ Մարքսէն, Էնգելսէն եւ մանաւանդ Պլէխանովէն, որ Ռուս Սոցիալիստներու անսխալական քուրմը կը համարուէր:

Վիճաբանութեան վերջաւորութեան մօտ՝ Լեւոնը ձայն խնդրեց: Անոր հաշմուած մարմինը, այլանդակուած դէմքը ներկաներու ուշադրութիւնը գրաւած էր: «Ո՞վ է այդ նորեկը», իրարու կը հարցնէին առանց գոհացուցիչ պատասխան մը ստանալու. «Ի՜նչ սարսափելի դէմք», ընկերուհիի կողմը ծռելով ըսաւ օրիորդ մը, «սարսափելի է, կարծես դեւ ըլլայ», համաձայնեցաւ ընկերուհին:

— Խօսքը ձերն է պարոն...:

— Ալթունեան,— ինքզինք ծանօթացուց Լեւոնը:

— Շատ լաւ, պարոն Ալթունեան, խնդրե՛մ...:

Լեւոնը հանդարտօրէն սկսաւ խօսիլ, այնպէս, ինչպէս ուսուցիչ մը աշակերտներուն կը բացատրէ նոր դաս մը: Երկու խօսքով զարմանք յայտնեց որ նման ծանրակշիռ հարց մը դասախօսութեան նիւթ դարձնելով՝ դասախօսը նեղութիւն չէ քաշած հայ ազգի նորագոյն պատմութիւնը ուսումնասիրելու, եւ ոչ ալ այն պայմանները, որոնց մէջ կ'ապրէր Թրքահայութիւնը նախ քան յեղափոխական շարժումը: Առկէ վերջ թռուցիկ ակնարկ մը նետելով, սկըսած եօթանասնական թուականի ժամանակաշրջանի վրայ, հարազատ գոյներով նկարագրեց Հայաստանի մէջ ապրող ազգերու կուլտուրական եւ տնտեսական վիճակը, անոնց փոխադարձ յարաբերութիւնները, ամէն մէկուն առանձնայատուկ շահերը, Օսմանեան պետութեան վարած քաղաքականութիւնը, հայ ժողովուրդի բացառիկ վիճակը եւ թուրք կառավարութեան վերաբերմունքը, մասնաւորաբար դէպի Հայերը:

—Ես պիտի խնդրէի,— Լեւոնի խօսքը յանկարծ ընդմիջեց դասախօսը,— որ պարոն Ալթունեանի ըսածները թարգմանուէին ռուսերէնի: Շատ քիչ հայերէն իմանալով՝ կը դժուարանամ հետեւիլ անոր արտայայտած մտքերուն: Ինչպէս կ'երեւի պարոն Ալթունեանը տաճկահայ է. անշուշտ բոլորիս համար ալ հետաքրքիր է զինք լսել, եթէ միայն կարելի լինէր թարգմանել...:

— Պարոն Միքայէլ,— խնդրեց նախագահը,— եթէ կարելի է...:

— Պէտք չկայ,— մաքուր ռուսերէնով շարունակեց Լեւոնը—, մեր կեանքի առանձնայատուկ պայմաններու հետեւանքն է եւ այն, որ յարգելի դասախօսը մայրենի լեզուն չի կրնար խօսիլ, իսկ հայ կեանքի, հայ պատմութեան մասին այնքան գաղափար ունի, որքան կրնար ունենալ զուիցերիացի պատահական ճամբորդ մը Հայաստանէն անցնելով: Եթէ այդ այդպէս չլինէր, դասախօսը ի զուր տեղ Վասպուրականի, Կարնոյ, Մուշի, Սասունի, Բաղէշի հայ, թուրք եւ քիւրտ բանուորութեան չպիտի կոչ ընէր, որպէսզի անոնք ազգային հինաւուրց հակամարտութիւնները մէկդի դնելով՝ եղբայրօրէն ձեռք ձեռքի տան շահագործող պուրժուա-քափիթալիստներու դէմ պայքար մըղելու: Արդիւնաբերական զարգացած երկիրներու համար կաղապարուած փորմիւլները անիմաստ, եթէ չըսենք ծիծաղելի կը դառնան երկրի մը համար, ուր ոչ գործարան կայ եւ ոչ ալ գործաւորութիւն, այս բառերու իսկական իմաստով: Տաճկահայաստանի նահանգները նահապետական տնտեսութեան շրջանի մէջ կը գտնուին: Ո՛չ երկաթուղի եւ ոչ կանոնաւոր ճանապարհներ գոյութիւն ունին, նոյնիսկ փոստը շաբաթը անգամ մը միայն կը ստացուի, իսկ ձմեռուան փոթորկոտ ամիսներուն՝ երբեմն երկու երեք շաբաթը անգամ մը: Կը յուսամ ինքներդ ալ կը հասկնաք, որ այս պայմանները նմանութեան եզր չունին եւրոպական...

ՄԱԼԽԱՍ

Թով, Քալինին եւայլն: Ընտրութիւնները կատարուեցան ձեռամբարձ եւ ծափերով:

Համաձայն տրուած հրամաններուն, ամէն տեղ հրապարակային ժողովներ կը սարքուին, փառաբանելու համար Սթալինը, « որ այնքան բարիքներ տուաւ մեզի եւ որ աւելին պիտի տայ, եթէ նենգ թշնամիներ չխանգարէին: Փա՛ռք Սթալինի որ խորտակեց զանոնք »:

« Փրավտա » հինգշաբթի օր ամբողջ երկու էջ նուիրած էր, Սթալինի ընտրութեան առթիւ, մէկ էջ՝ Մոլոթովի, կէս կէս էջ ալ՝ Քալինինի եւ Ջտանովի:

*** Զրոյցի մը համաձայն, Հոկտեմբեր 22ին մահափորձ մը կատարուած է կեդր. Գործադիր Կոմիտէի քարտուղարին՝ Ջտանովի դէմ, որ վիրաւորուելով հիւանդանոց փոխադրուած է: Հեղինակը համայնավար մըն է:

Կացութիւնը Պաղեստինի մէջ

Խռովութիւնները կը շարունակուին Պաղեստինի մէջ: Երուսաղէմ հանդարտ է, բայց յարձակումները չեն դադրած գաւառական շրջաններու մէջ:

Հայֆայի մէջ հրեայ գաղթնի ոստիկան մը վիրաւորուեցաւ ծանրապէս: Նոյն օրը հրացան արձակուեցաւ հրէական դրամատան մը դէմ: Ճէնինի մէջ անծանօթներ ռումբ նետեցին քաղաքին գլխաւոր պողոտային վրայ: Լիբանանի սահմանին վրայ բուռն հրացանաձգութիւն մը տեղի ունեցաւ ոստիկաններու եւ հրոսախումբի մը միջեւ: Եաֆայի ճամբուն վրայ հանրակառք մը յարձակման ենթարկուեցաւ:

Վերջին դէպքերու հետեւանքով, միայն Ակրայի մէջ բանտարկեալներու թիւը հասած է 500ի:

*** Պաղեստինի պաշտօնաթերթը օրէնք մը հրատարակեց, որով մարզպանին արտօնութիւն կը տրուի ի հարկին սահմանափակելու ներգաղթը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

16 ՏԱՐԵԿԱՆ ԼԱԿՈՏ ՄԸ 100.000 ֆրանք պահանջեց շարժանկարի ծանօթ արուեստագիտուհիէն՝ Ժոզէֆ Տէյէ: Նամակ մը ուղղելով, կը յանձնարարէր լրագրի մը մէջ փաթթել դրամները եւ իր մարդուն յանձնել Փարիզի մէկ նամակատան առջեւ: Միեւնոյն ատեն կը սպառնար գլուխը պայթեցնել, եթէ լուր տար ոստիկանութեան: Տղան նամակը ստորագրած էր՝ «Դեղին ձեռք»: Արուեստագիտուհին նամակատուն գնաց երկու ոստիկաններու հետ: Տղան ձերբակալուեցաւ, երբ նշան կ՚ընէր, դրամը յանձնելու համար: Պիտի դատուի մանուկներու ատեանին առջեւ:

ՀԱՄԲՈՅՐԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ 490 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ երիտասարդ ամոլ մը՝ Կլասկոյի մէջ (Սկովտիա): Այր եւ կին արձակուրդի գացած ըլլալով, իրար համբուրած էին ծովուն ափը: Դատարանը «անվայել» հռչակեց այս արարքը …

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ խուզարկութիւն մը կատարեց «Նոր Ռուսիոյ Բարեկամներ» կոչուած ընկերութեան գրասենեակին մէջ, ամբողջովին լուսաբանելու համար գաղտնի գործակալ Ռայսի սպանութեան հանգամանքները:

ՀՈՂԱԳՈՐԾ մը վիշերը անկողինէն հանելով նստեցուց, եւ հրացանով սպաննեց իր առաջին զաւակը՝ վեց տարեկան, յետոյ երկրորդը՝ չորս տարեկան, Օրլէանի շրջանին մէջ: Ապա գնաց պատուաւորը պատմեց իր բարբարոսութիւնը, առանց որ եւ է յուզում յայտնելու, աւելցնելով թէ պիտի երթայ հօրը նետուի: Բայց մէջքէն չուան մը կապած ըլլալով, ոստիկանները յաջողեցան ձերբակալել:

ՓԱՐԻԶԻ ԾԱՆՕԹ ՓԱՍՏԱԲԱՆՈՒՀԻՆ, Տիկին Միրէյլ Մառոժէ, ջարդուփշուր մեռաւ օդանաւի արկածով մը, երբ կը վերադառնար Մարոքէն:

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ պաշտօնեաները ժողով գումարելով, որոշեցին 40 ժամուան օրէնքին գործադրութիւնը պահանջել յունուար 1էն սկսեալ, ինչպէս եւ թոշակի յաւելում:

ՍՈՒՆԿԷՆ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԵՑԱՒ Իտալացի ընտանիք մը, Թամպինի, Կրընոպլի շրջանին մէջ: Վեց տարեկան աղջիկը մեռաւ, հայրը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ծանր վիճակի մէջ:

17 ՀԱԿԱՖԱՇԻԱԿԱՆՆԵՐ ԵՒՍ դատի քաշուեցաւ Իտալիոյ մէջ (չորրորդ խումբ): Բոլորն ալ ամբաստանուած են թէ փորձեր էին վերակազմել համայնավար կուսակցութիւնը եւ հանդանակութիւն կատարած՝ սպանիական կառավարութեան համար:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ազգ. խորհուրդը գումարուելով, անընդունելի հռչակեց կառավարութեան կատարած յաւելումները: Եթէ իրենց պահանջները չընդունուին, ի հարկին պիտի դադրեցնեն աշխատանքը:

Հ. ՃԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42–69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14–20:
Այցելութիւնները ժամադրութեամբ:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԸՆԿ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՊԷՌԵԱՆԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Ողբացեալ ընկեր Յարութիւն Պիպէռեանի մահուան երկրորդ տարելիցին առիթով, իր սգակիր բարեկամները կազմակերպած են յիշատակի այցելութիւն մը տարաբախտ ընկերոջ գերեզմանին, այսօր, կիրակի, 31 Հոկտ. ճիշդ ժամը 11ին Լասէյն (Վար):

Կը հրաւիրուին իր բոլոր ընկերները, բարեկամները, ինչպէս նաեւ ծանօթները իրենց մասնակցութիւնը բերել իր անմոռաց յիշատակին:

Հաւաքումի վայր՝ այրի տիկին Տաղիկ Պիպէռեանի բնակարանը՝ 41 Rue Clément Daniel La Seyne sur mer (Var),

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Տէսինի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Մկրտիչ Գինոսեանի մահուան առթիւ իր բոլոր պարագաներուն:

Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի ստացաւ Բէյմանչիտ Պ. Ռուբէնէ 10 ֆրանք, որուն համար կը յայտնէ մասնաւոր շնորհակալութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վիէն.— Մարգարեան, Պետրոսեան եւ Ալոյեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն՝ Հայ Կ. եւ Մարտիկներու Միութեան մասնաճիւղին, եւ ամէն անոնց որ անձամբ, ծաղկեպսակով եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին, իրենց սիրելի զաւկին, քրոջորդւոյն եւ ազգականին վեցամեայ ԼԵՒՈՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Այսօր, կիրակի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկու խումբերը պիտի մրցին Ի. Ս. Ֆօդմօփօլիթէնի Ա. եւ պահեստին դէմ Tavernyի մէջ, ժամադրութիւն.— Պահեստին ժամը 12ին, Առաջինը ժամը 13ին, Gare du Nord, ուրկէ շոգեկառք առնել, տիրէքսիոն Վալմոնտուա եւ իջնել Վօսէլ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հռիփսիմէ Սըլիքեան եւ Տիկին Երանուհի Լօլօեան (Պարտիզակցի), կը փնտռեն առաջինը իր թոռները, երկրորդը իր քոյրերը Զաւարթ եւ Սիրարփի Ռուբէնեան որ ներկայիս կը կոչուին Մակարիթ եւ Էլիզապէթ, ծնողքի անունները Յարութիւն եւ Սիրանուշ, 1921ին Պոլիսէն մեկնած էին Ամերիկա: 4 տարի առաջ կը գտնուէին Նիւ Եորքի նահանգի Նորֆոք քաղաքը իրենց հօրեղբօր՝ Երուանդ Ռուբէնեանի մօտ: Կը խնդրուի տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին.— 57, Rue du Commerce Y Loloyian, Colombes (Seine): Կը խնդրուի Ամերիկայի թերթերէն արտատպել: Հասցէն գտնողներուն մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր:

Հ. Յ. Դ.

Ծանուցում

Վիէնի կոմիտէի ըեդի. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս կիրակի իրիկուն, ժամը 8.30ին «խաժակ» սրահին մէջ: կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ա. Ջամալեան:

“Հ. Յ. Դ. ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

24 Հոկտեմբեր, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հայ Ակումբին մէջ:

Կը նախագահէ Ընկ. ՏՕՔԹ. ՔԻՒԹԻԿԵԱՆ

Կը խօսին՝ Ընկերներ Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին,— երգ, արտասանութիւն եւլն.:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին

24 Հոկտ. կիրակի, ժամը 3ին, Սէրքլը կաթոլիկի սրահին մէջ:

Կը խօսի Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Ծախքերու մասնակցութեան համար՝ 1 ֆրանք:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կարտանի «Նիկոլ-Դուման» խումբի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Էքսի «Բեռի» խումբի:

24 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մուտքը ազատ է:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ Հոկտ. 30ին կը խօսի Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

ՍԷՆԹԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ Հոկտ. 31ին: Կը խօսի Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ 40է ԱՒԵԼԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՄԱՀ ՎԻՊԱԳԻՐ ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՕՋԱՄԵԱԿԻ

հանդէսը պիտի տօնուի մեծ պատրաստութեամբ 31 Հոկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ, 24, Rue Saint Victor Paris (5me.) Métro Maubert-Mutualité:

Պիտի խօսին Պ. Պ. ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ. Ա. ՃԻՒՄՊԻՒՇԵԱՆ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ FIRMIN ROZ (Membre de l'Institut):

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝

ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ)

Տիկ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Պ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՐԱՖՖԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (դաշնակ), Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն), Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (մեներգ), եւ ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը: Տեղի պիտի ունենան նաեւ հայկական պարեր:

ՄՈՒՏՔ 10, 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

Ոչ ոքի տոմսակ պիտի ղրկուի: Այժմէն կարելի է տոմսակ ծեռք բերել «Յառաջ»ի եւ «Ալպագա»ի վարչութեանց մօտ, գրատուն Հրանտ Սամուէլ, (51, Rue Monsieur le Prince), Պ. Վ. Խարճանեանի գրասենեակը (44, Rue Lafayette) եւ Պ. Ե. Յարութիւնեանի մօտ (13, Rue d'Orsel):

ԱՐԱՐԱՏԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 19րդ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 24 Հոկտ., ՇԱԹՕ ՏԷ ՖԼԷՕՐԻ ՄԷՋ:

Նախագահութեամբ Ընկեր ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՆՑԻԿ_ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 15.30էՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Saint-Didier—Victor-Hugoի

Շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint-Didier, Métro: Victor-Hugo կամ Trocadéro

8 ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ-ԺԱԶ, ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ, ԿԻՆԵՐՈՒ 7.50, ԱՅՐԵՐՈՒ 10 ՖՐ.

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Բացման հանդէսը տեղի պիտի ունենայ 27 Հոկտ. Չորեքշաբթի ժամը 9ին, 18 Bd. Flandrin, Hôtel Particulier)Metro: Pompe):

Խօսք կ'առնեն՝ Ակումբի դասախօսները՝ Պ. Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ուրիշներ:

Թէյ եւ գեղարուեստական բաժին:

Ծախսերու մասնակցութիւն 3 ֆրանք:

Լիոնի Հայերու ուշադրութեան

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌՈՎ. ԼԱՒ ԱՌԻԹ ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ

11 ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԱԾ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ, երկու ազատ սենեակ եւ երկու անկողնոց (ալթիվ), վարձուած (պայլ) 9 տարի, վարձք՝ 3500 ֆրանք, ծախք՝ 1200 ֆր., ներկայ հասոյթը՝ 6500 ֆր. որ կարելի է կրկնապատկել: Պէտք է 10 հազար ֆրանք կանխիկ եւ մնացածը սակարկելի:

Երկու ազատ սենեակները եւ երկու անկողնոցները վարձքին կէսը կ'արժեն, ձրի բնակութեամբ:

Դիմել կամ գրել՝ Mr. Vigignol, 45 Rue de Bruxelles, Villeurbanne, Rhône:

ԱՊԽՏԱՎԱՃԱՌ K. Kestekian

Պատիւ ունի ծանուցանելու իր յարգելի բոլոր յաճախորդներուն, որ ըստ առաջնոյն կը վաճառէ մեծաքանակ ԱՊԽՏ եւ ԲՐՇԻԿ, իր արդիական գործարանին մէջ:

Դիմել գործարանի հասցէով՝ S. Traverse de la Plâtriere, St. Julien, Marseille:

ՀԱՅՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն Nord 84-04 (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՏՕՔԹ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux

Մէթրօ Mairie d'Issyի ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:

Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5–7:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 2–4, հեռաձայն Trud. 21-03

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ_ՃԱՇԱՐԱՆ

Sphinx

2, Rue Boutebrie, Paris(5)

Tél. Odeon 33–65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ

Անմրասա օղի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ):

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն: դիւրամատչելի գին:

“ՇԻՐԱԿ„ Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական: Անմրցելի: Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի ոգիով, Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD
48 rue de la République
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51

ORIENT LLOYD
7 rue Auber, Paris
Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Հոկտեմբեր 15էն սկսեալ

պիտի սկսի ձեւ ու կարի դասընթացքը, առաւօտէն մինչեւ կէսօր: Պիտի սորվին ամենավերջին մեթոտով, տեսական եւ գործնական:

Մանրամասնութեանց համար դիմել ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

13 Rue Saint Sulpice Paris (6me,). Métro Odèon.

TLEMCEN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ—ՃԱՇԱՐԱՆ

ՏՆՕՐԷՆ՝ SELADJI

4 Rue Sainte Beuve

(133 Bld. Raspailի անկիւնը)

Հեռաձայն Littré 89-13

Նշանաւոր պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՋԻՆԱ կ'երգէ եւ կը պարէ արեւելեան երգեր եւ պարեր, ընկերակցութեամբ հայկական նուագախումբի (Հայկ եւ Ալֆոնս), ամէն երեկոյ ժամը 8էն սկսեալ:

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԽՄԻՉՔՆԵՐ:

ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻ՝ թարմ աղանդերներով:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թէլէֆոն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280–400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր առնել Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վերջնական բաժանորդագրուի Յառաջին: Ինքնութիւնը ապացուցանելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն մէկը կայացնել Յառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnière մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բըթնունամ:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՕՐԹՈՒԽՍԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 26 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3560

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՈՐԵՒԷ ՆՈՐ ԶԻՋՈՒՄ

Յոռետեսութիւն այսօրուան ժողովի մասին

Շաբաթ օր, Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան պաշտօնական օրկանը՝ «Ինֆորմացիոնէ Տիփլոմաթիքա» զեկոյց մը հրատարակեց, որ տեսակ մը ազդարարութիւն է, ուղղուած՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի :

Զեկոյցը յիշել կու տայ թէ Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակները ուշադրութեամբ հետեւեցան Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնախումբին աշխատանքներուն, կը շարունակէ .

— « Իրողութիւն է որ չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, Իտալիոյ առաջարկած պայմանութիւնը, որ բոլոր պարկեշտ մարդոց կողմէ ողջունուեցաւ իբրեւ նպաստ մը Եւրոպայի համերաշխութեան, չտուաւ յուսացուած արդիւնքը : Երբ կը քննուէր ընդունուած սկզբունքներուն գործադրութեան խնդիրը, լուրջ դժուարութիւններ ծագեցան որոնք ծանրօրէն ազդեցին վիճաբանութեանց վրայ եւ վտանգեցին առաջին նիստին արդիւնքները : Ռուսական պատուիրակին բռնած դիրքը բացէ ի բաց ընդդիմութիւն էր տրուած որոշման, իսկ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ընթացքը անբացատրելի ներողամտութիւն մը կը մատնէր ռուսական դիրքին հանդէպ : Այս իրողութիւնը շատ մեծ զարմանք չպատճառեց Իտալիոյ պատասխանատու շրջանակներուն մէջ : Անհեթեթութիւն է կարծել թէ Իտալիա կրնայ ուրիշ զօջափելի զիջումներ ընել : Իտալիա բաւած է իր ըսելիքը : Ապահովաբար Ասպուրեանց ճակատին խորտակումը վերակենդանացուցած է Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ձախակողմեան կուսակցութեանց ընդդիմութիւնը : Կարելի չէ ըսել թէ Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը նորէն կործանման ափը հասած է, բայց պարկեշտութիւնը կը պահանջէ յայտնել թէ արտասոց բան պիտի ըլլար ամենադոյզն պատասխանատուութիւն վերագրել Իտալիոյ, անոր խորտակման համար » :

Զեկոյցէն անմիջապէս վերջը, իտալական մամուլը յարձակողականի ձեռնարկեց, մասնաւորապէս շեշտելով թէ խորհրդային իշխանութիւնը կը ձգնի վիժեցնել ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը : Այս առթիւ բոլորն ալ կը բացատրեն թէ որ եւ է նոր զիջում Իտալիոյ կողմէ՝ ապարդիւն պիտի ըլլայ եւ վտանգաւոր՝ ոչ-միջամտութեան համար :

Տարակոյս չկայ թէ Իտալիոյ այս վճռական ընթացքը հետեւանք է Լոնտոնի գերմանական դեսպանին՝ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի անակնկալ այցելութեան : Դեսպանը Հռոմ գնաց օդանաւով, տեսակցեցաւ Մուսոլինիի եւ Կոմս Չիանոյի հետ, յետոյ քանի մը երեւելիներ եւս տեսնելէ վերջ Պերլին գնաց, Հիթլէրի հետ խորհրդակցելու համար :

Զեկոյցին հրատարակութեան հետ միաժամանակ, իտալական կառավարութիւնը հրահանգեց Փարիզի եւ Լոնտոնի դեսպաններուն՝ հաղորդել ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութեանց թէ Սպանիոյ մէջ եղած իտալացի կամաւորներուն թիւն է մօտ քառասուն հազար եւ թէ «ո՛վ որ հակառակը կը պնդէ, կը ստէ, գիտնալով հանդերձ որ կը ստէ » :

Ինչպէս յայտնի է, հակաֆաշականները մինչեւ հարիւր հազար կը հաշուեն իտալացի կամաւորներուն թիւը :

*** Իտալական կառավարութեան այս երկու յայտարարութիւնները շատ ծանր ազդեցին քաղաքական շրջանակներու մէջ եւ ընդհանուր յոռետեսութիւն կը տիրէ ոչ-միջամտութեան յանձնախումբին մասին, որ պիտի գումարուի այսօր, երեքշաբթի : Անգլիոյ արտաքին նախարարը, որ Պրիւքսէլ պիտի երթար, մասնակցելու համար չինական գործերու յանձնախումբին, որոշեց ուրիշ ներկայացուցիչ մը ղրկել : Իրազեկներու կարծիքով, եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ այսօր, Անգլիա պիտի յայտարարէ թէ կը վերստանայ իր գործելու ազատութիւնը : Անշուշտ իրեն պիտի հետեւի Ֆրանսա, բանալով սպանիական սահմանագլուխը :

Ճառեր ժողովրդական ճակատի մասին

Կիրակի օր, վարչապետ Պ. Շոթան շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Շաթոռուի մէջ, արմատական կուսակցութեան համագումարին առթիւ, որ կը գումարուի այս օրերս : Այս ճառին մէջ, մասնաւորապէս ծանրանալով ժողովրդական ճակատին կացութեան վրայ, մասնաւորապէս ազդարարեց թէ վտանգաւոր է ըզել իրենց քաղաքական գործակցութիւնը ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն հետ եւ ընդդիմադիր դարձնել այդ կուսակցութիւնները, որոնք ներկայացուցիչներն են զանգուածներու, մանաւանդ այնպիսի առեն մը երբ կացութիւնը ծանրապէս լարուած է, թէ ներքին եւ թէ արտաքին տեսակէտով : Եւ շեշտեց .

— « Ես կը հաւատամ թէ արմատական կուսակցութիւնը ծանր սխալ մը պիտի գործէ ինքն իրեն հանդէպ, եթէ ձախակողմեան միւս կուսակցութեանց հետ խզման մը նախաձեռնութիւնն ստանձնէ առանց հարկեցուցիչ պատճառի : Եւ եթէ օր մը պատահի որ անկարելի դառնայ համաձայնութիւնը, ես անկեղծօրէն կը հաւատամ թէ մենք ուրիշ պատուաւոր ելք չունինք, եթէ ոչ դիմել բուն իսկ ընտրողներու իրաւարարութեան» : (Երեւի . նոր ընտրութիւններ կատարել) :

Վարչապետը այս առթիւ բացատրեց թէ ընկերային բարենորոգումները պիտի շարունակուին, բայց անհրաժեշտ է պահպանել բարեկարգութիւնը եւ հանդարտութիւնը : Եւ աւելցուց թէ կառավարութիւնը ծրագիրներ մշակած է աշխատանքի եւ դրամագլուխի յարաբերութիւնները կանոնաւորելու, կրթութիւնը բարեկարգելու, ծեր աշխատաւորներուն վիճակը բարւոքելու համար : Արտ . քաղաքականութեան առթիւ ալ կրկնեց թէ Ֆրանսա անկեղծօրէն խաղաղութիւն կը փնտռէ բոլոր ժողովուրդներուն հետ :

Նոյն օրը ճառ մըն ալ փոխ-վարչապետը խօսեցաւ, ներքին գործերու անձնապան նախարարին՝ Սալանկրոյի արձանին բացման առթիւ : Պ . Լէօն Պլում ակնարկելով հրապարակային գրպարտութեանց,, ազդարարեց թէ խորհրդարանին վերաբացման առեն ընկերվարականները պիտի պահանջեն օրէնք մը քուէարկել՝ արժանի պատիժը տնօրինելու համար արհեստով գրպարտիչներուն : Խօսելով ժողովրդական ճակատի մասին, փոխ-վարչապետը յայտարարեց թէ զայն խորտակելու որ եւ է փորձ պիտի հանդիպի խորհրդարանին ընդդիմութեան : « Ոչինչ կարելի է ընել այդ ընդդիմութեան դէմ, քանի որ մեծամասնութիւն է» :

Ճառ մըն ալ ներքին նախարարը խօսեցաւ, նոյն հանդիսութեանց առթիւ :

Ընկերային խլրտումները վերսկսան

200,000 Փարիզցիներ շաբաթ օր ցոյց մը կատարեցին Վէնսէնի անտառին մէջ, ապրուստի սղութեան դէմ : Ճառերէն վերջը բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ կը պահանջէ ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել շահադէտներուն եւ փրանքին խորտակիչներուն դէմ, աւելցնել աշխատավարձքը եւ թոշակները, ամբողջութեամբ գործադրել ժողովրդական ճակատին ծրագիրը, թեթեւցնել տուրքերը, մաքրագործել հանրային վարչութիւնները, լուծել խռովարար կազմակերպութիւնները եւ բանալ սպանիական սահմանագլուխը, օգնութեան հասնելու հանրապետական կառավարութեան :

Ցոյցին մէջ ամէնէն աւելի կը փայլէին համայնավարները : Աջակողմեան թերթերը գիտել կու տան թէ կարգ մը ճառախօսներ կոչ ուղղեցին ի հարկին բռնութեան դիմելու :

*** Մետաղագործ բանուորներու սէնտիքան ժողով գումարելով, մերժեց գերագոյն իրաւարարին նշանակած յաւելումը՝ վեց առ հարիւր : Այս առթիւ պահանջեց Աշխատանքի Դաշնակցութենէն՝ գործադուլ հռչակել մէկ ժամէն մինչեւ 24 ժամ տեւողութեամբ, իբրեւ բողոքի ցոյց : Սէնտիքան միեւնոյն առեն կը պահանջէ օգնութեան հասնիլ Սպանիոյ ապստամբներուն :

*** Կիրակի օր պետական պաշտօնեաները եւ աշխատաւորները ցոյցեր կատարեցին 29 քաղաքներու մէջ, ամսական հարիւր յիսուն ֆրանքի միօրինակ յաւելում մը պահանջելով թոշակներու վրայ, ինչպէս եւ ուրիշ դիւրութիւններ :

*** Ընկերվարական եւ համայնավար խառն կոմիտէն ցոյց մը կազմակերպած է վաղը, չորեքշաբթի, ժամը 18ին, ի նպաստ հանրապետական Սպանիոյ :

Սպանիոյ պատերազմին նոր ծրագիրներ

Զօր . Ֆրանքոյի շրջանակներէն կը հաղորդեն թէ՝ հիւսիսային Սպանիան մաքրուած ըլլալով, ազգայնական բանակը այժմ յառաջ պիտի խաղայ դէպի Միջերկրական, եւ պիտի կտրէ Վալէնցիայի եւ Պարսելոնայի յարաբերութիւնները : Իրազեկներ կը հաւատան թէ այս յառաջխաղացութեան ծրագիրը մշակուած է գերմանացի եւ իտալացի սպայակոյտներու աջակցութեամբ եւ վաւերացուած գերմանական եւ իտալական կառավարութեանց կողմէ : Այս առթիւ որոշուած է մասնաւոր ճիգ չթափել Մատրիտի վրայ, որուն գրաւումը դժուար կը համարուի զինուորական տեսակէտով :

Գերմանական եւ իտալական կառավարութիւնները կամաւորները ետ կանչելու առաջարկը յայտնած ըլլալով հանդերձ, աւելի քան երբեք վճռած են ապահովել Զօր . Ֆրանքոյի յաղթանակը : Այս առթիւ կ՚ըսուի թէ ազգայնականները արդէն գրաւած են Սպանիոյ երկու երրորդ մասը :

Թէ գերմանական եւ թէ իտալական կառավարութիւնները ստուգած են թէ Զօր . Ֆրանքօ բաւարար մարզուած զինուորներ ունի, իր գրաւած երկրամասին մէջ : 350,000 - 400,000 կը հաշուեն իր զինուորներուն թիւը, իտալացի կամաւորները՝ 40 հազար, իսկ գերման մասնագէտները՝ աւելի քան 4000 : Այս կամաւորները կրնան ետ կանչուիլ, բայց ոչ մէկ պարագայի մէջ՝ Ֆրանքոյի բանակը տկարացնելու եղանակով :

Նորանոր յայտնութիւններ
տարագիր Ռուսերու գործունէութեան մասին

Ապահովութեան տեսչութիւնը եւ դատական ոստիկանութիւնը ամէն օր նորութիւն մը երեւան կը հանեն տարագիր Ռուսերու գործունէութեան մասին, ճերմակ թէ կարմիր : Տեղական թերթերը կը գրեն թէ մէկ թօն ծանրութեամբ գաղտնի թուղթեր բռնուած են, որոնք աւելի կը թանձրացնեն ներքին դաւերու, լրտեսութեան եւ հակալրտեսութեան լաբիւրինթոսը : Տակաւին չէ լուսաբանուած Զօր . Միլլէրի անհետացման խնդիրը, իսկ միւս կողմէ Լօզանի մէջ սպաննուած գաղտնի գործակալին՝ Ռայսի սպանութեան հարցը աւելի բարդ կացութիւն մը ստեղծած է :

Նոր եւ աւելի խիստ խուզարկութեան մը հետեւանքով, ութ հարիւր լիպրա ծանրութեամբ թուղթեր բռնուեցան Զօր . Սկոպլինի բնակարանին մէջ : Խուզարկուեցաւ « Խորհրդային հայրենիքի բարեկամներու միութեան» գրասենեակը, եւ կարգ մը լեցուն թուղթ բռնուեցաւ : Կը փնտռուին Տէր եւ Տիկին Կլեպնին, որոնք անհետացած են : Անհետացած է նաեւ ուրիշ Ռուս մը : «Լը Ժուռ» կը գրէ թէ Զօր . Սկոպլին երկդիմի դեր կը կատարէր իր կնոջը հետ, եւ անոր մատնութեան վրայ ձերբակալուեցաւ ու գնդակահարուեցաւ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատան զինուորական կցորդը, Զօր . Փութնա :

Հազար ուսանողներ կը կռուին 200 ոստիկանի

Հոկտեմբեր 23ին ծանր դէպք մը պատահեցաւ Գահիրէի ուսանողներուն եւ ոստիկանութեան միջեւ, Ալ Ազհարի համալսարանին առջեւ : Ուսանողները հազար հոգի էին, ոստիկանները՝ 200 : Շատ մը ոստիկաններ համալսարանին շէնքէն ներս քշուելով, լքջօրէն խոշտանգուեցան : Ի վերջոյ համալսարանին վերատեսուչը միջամտեց եւ ոստիկանները ազատ արձակուեցան, ողորմելի վիճակի մէջ :

Միւս կողմէ, ընդդիմադիր ուսանողներ յարձակեցան կապոյտ շապիկաւորներու վրայ (ֆաշական) բայց ետ մղուեցան : Սաղաւարտաւոր ոստիկաններ կը շրջին քաղաքին մէջ, ուր բարեկարգութիւնը վերահաստատուեցաւ անմիջապէս :

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ Պաղեստինի մէջ : Կիրակի օր ռումբ մը պայթեցաւ Երուսաղէմի մօտ, երբ կառախումբ մը կ՚անցնէր : Երեք ռումբեր ալ գտնուեցան Կազայի մօտ, վակոններու մէջ : Հրացանաձգութիւնը կը շարունակուի զանազան քաղաքներու մէջ : Տեղ տեղ կտրուած են հեռաձայնի թելերը : Ոստիկանութիւնը ուժանակով օդը հանեց եօթը տուներ՝ Նապլուսի մէջ, տուն մըն ալ՝ Նազարէթի մէջ :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՓՈԽԱԴՐԱՆԱՒ ՄԸ ԸՆԿՂՄԵՑԱՒ Սպանիոյ բացերը, ռմբակոծուելով անծանօթ օդանաւի մը կողմէ : Նաւաստիները փրկուեցան :

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻ ՄԸ, Ճէյն Պէթըն, յաջողեցաւ կոտրել Աւստրալիա - Անգլիա թռիչքի մրցանիշը, հինգ օր, 18 ժամ եւ 15 վայրկեանէն, ինչ որ 14 ժամի առաւելութիւն մը կը ցուցնէ նախորդին վրայ : Յաղթականը ցնծութեամբ ընդունուեցաւ Լոնտոնի մէջ, բայց գոհ չէ տակաւին : »Եթէ այնքան յոգնած չըլլայի, կրնայի 24 ժամ շահիլ : Դամասկոսի եւ Նափոլիի միջեւ, փոթորիկը այնքան բուռն էր որ քիչ մնաց վար պիտի նետուէի, եթէ ամուր կապուած չըլլայի նստարանին վրայ» :

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՍՊԱՆԻԱՑԻՆԵՐ Ֆրանսա կ՚ապաստանին, իբրեւ հետեւանք Կիժոնի գրաւման : Սահմանամերձ քաղաքներու հիւանդանոցները լեցուած են :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓԱ՛ՌՔ «ՌՈՒՀԾԻՆԵՐՈՒՆ»

Այս միջոցին ամէ՛ն ալ պատերազմի մասին կը խօսին : Պիտի պա՞յթի : Ե՞րբ : Ո՞ւր : Ո՞վ պիտի արձակէ առաջին զնդակը :

Լեզուանի մարդիկ առիթէն կ՚օգտուին, իմաստո՛ւն տեսութիւններ սարքելով : Իսկ պետական վարիչները շաբաթը անգամ մը ճառ կը խօսին յանուն ազգ . պաշտպանութեան եւ... խաղաղութեան, որպէսզի ժողովուրդը հետզհետէ վարժուի եւ առտու մը թնդացնէ .

Օ՛ն ի մարտ, օ՛ն ի հրապա՛րակ...

Պատնէշին վրայ են մինչեւ անգամ սեղանաւորները եւ թնդանօթի վաճառականները :

Անշուշտ անոնց շահը պատերազմ կը պահանջէ, «շանժ» խաղալու եւ ապրանք ծախելու համար :

Երբեմն անոնց մէջ ալ «մարդասէր»ներ կ՚երեւան :

Այսպէս, հռչակաւոր Մորկըն հաստատութեան վարիչներէն ոմն Լէմոնթ, որ վերջին վեց ամսուան ընթացքին երկու անգամ Եւրոպա այցելած է, առջի օր ճառ մը խօսելով Շիքակոյի մէջ, հաւաստեց թէ ընդհ . պատերազմը այնքան ալ հաւանական չէ :

Իր տեսութեան համաձայն, հետեւեալ ազդակները կը նպաստեն ընդհ . պատերազմ պայթեցնելու .—

1 . Բուռն ազգայնականութիւն եւ ձգտում ինքնաբաւութեան :

2 . Տարապայման ծախք սպառազինութեանց համար :

3 . Յարձակողական տրամադրութիւն ազգերու մէջ, իրենց նպատակները բանի ուժով գլուխ հանելու համար :

Իսկ խաղաղութեան համար կան հետեւեալ ազդակները .—

1 . Ժողովուրդներու սարսափը՝ պատերազմէն, որմէ վարիչներն ալ կ՚ուզեն խուսափիլ :

2 . Անգլիոյ ձգձգողական քաղաքականութիւնը որ կը նպաստէ միտքերը խաղաղեցնելու :

3 . Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի գործակցութիւնը :

4 . Եւրոպայի տնտեսական կացութիւնը որ նուազ լարուած է քան անցեալ տարի :

×

Ես կը կարծեմ թէ աւելի զօրաւոր պատճառներ կան պատերազմի վտանգը խափանելու, գոնէ երկար ատեն հեռացնելու համար,— աղօթքները :

Կ՚աղօթէ Պապը : Կ՚աղօթէ Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը : Կ՚աղօթէ նոյնիսկ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը : Հակառակ անոր որ, զինարշաւի առաջին շարքին վրայ կը գտնուին Իտալիա, Անգլիա եւ Խ . Միութիւնը :

Ես այս բարեբաստիկ իրականութեան համոզուեցայ կիրակի գիշեր, երբ վեր կ՚ելլէի Սէն Միշէլի պողոտայէն :

Բազմութիւն մը խռնուած էր հրապարակին մօտ, փողոցի մը անկիւնը :

Ի՞նչ կար : Կոյր երաժի՞շտ մը կամ ոտքի մատներով նուագո՞ղ մը : Քիթին վրայ շիշ բռնո՞ղ մը : Կամ արդեօք հրաշագործ դեղ մը կը ծախէին :

Ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը :

Աղջիկ մը կանգնած փողոցին անկիւնը, Աւետարանը ձեռքին մէջ՝ կը խօսէր ու կը խօսէր :

— Մօտ է Տիրոջը արքայութիւնը, Տէրը ապաշխարանքի կը հրաւիրէ ձեզ, Տէրը պիտի փրկէ աշխարհը պատերազմէն եւ բոլոր չարիքներէն ...

Եւ ձեռքի գիրքէն փաստեր կը կարդար ճիշդ այնպէս ինչպէս բոլշեւիկները,— Այսպէս կ՚ըսէ Լէնին, այդ կը հաստատէ մեր հանճարեղ Ստալինը, առաջնորդ մարդկութեան :

Տէրն մեր ասաց :

Ճամբաս շարունակելով, հանդիպեցայ ուրիշ բազմութեան մը :

Այս անգամ պառաւ մըն էր որ կը քարոզէր, քովն ալ մարդ մը՝ ազդատախտակ մը բարձրացուցած, որուն երկու էջերուն վրայ արձանագրուած էին հետեւեալ պատգամները .—

— «Յիսուս քու մեղքերդ քաւեց խաչին վրայ » :

— « Պատրաստուէ հանդիպելու քու Աստուծոյդ :

Ա՛լ չհետաքրքրուեցայ թէ ի՛նչ կը խօսէր կին քարոզիչը : Այս վերջին պատգամը փարատեց ամբողջ յոռետեսութիւնս եւ համոզուեցայ թէ պատերազմ պիտի չըլլայ :

Արդարեւ, ի՞նչ կը նշանակէ «պատրաստուիլ հանդիպելու Աստուծոյ», եթէ ոչ խաղաղութիւն : Յաւիտեանս յաւիտենից :

Փա՛ռք «ռուհծին»ներուն :

ՎԱՀԷ

ՏՈՂԱՇԱՐ մեքենայի՛ն խանգարման հետեւանքով ստիպուեցանք յետաձգել խմբագրականը եւ Դ . էջի թերթօնը :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

62 ԱՂՋԻԿՆԵՐ, բոլորն ալ 16էն վար, ամլացուած են Քանսասի զղաստաւան-դպրոցին մէջ (Մ . Նահանգներ) : Չորս հազար տոլար ծախսուած է այս գործողութեանց համար : Հաստատութեան վարչութիւնը կ՚ըսէ թէ բոլոր գործողութիւնները կատարուած են ծնողներուն հաւանութեամբ, նկատի առնելով նշանակուած աղջիկներուն այլանդակ բնաւորութիւնը :

820000 ՖՐԱՆՔԻ գինի ծախուեցաւ աճուրդով, Բունայի ճաշարանին մէջ (Վոժիրառ), որ 169 տարուան հաստատութիւն մըն է եւ որ պիտի փակուի այս ամսու վերջը : Ամենաբարձր գինը, 715 ֆրանք վճարուեցաւ մէկ շիշ դեղին Շարթրէօզի համար : Միեւնոյն ըմպելիէն վեց կէս շիշեր ծախուեցան 3720 ֆրանքի : Գնորդներուն մէջ կային շատ մը կիներ որոնք հաստատութեան ոսկի բաժակներով համտեսեցին ըմպելիները, ինչպէս երբեմն Փուանքառէ, Պոլան, Փօլ Տումէր, Ֆրանց Եոզէֆ կայսրը եւն . :

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ եւ ծնունդները միշտ կը պակսին Ֆրանսայի մէջ, համաձայն պաշտօնական տեղեկագրի մը որ հրատարակուեցաւ շաբաթ օր : 1937ի առաջին վեց ամիսներու ընթացքին ամուսնութիւնները չորս հազար եւ ծնունդները ինը հազար պակաս եղած են, բաղդատելով անցեալ տարուան նոյն ժամանակաշրջանին հետ : Միեւնոյն առեն մահերն ալ պակսած են : 1936ի առաջին վեց ամիսներու ընթացքին մահերու թիւը ծնունդներէն աւելի եղած էր 25 հազար, իսկ 1937ի նոյն ժամանակաշրջանին՝ միայն 17 հազար :

ԼԵՀ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐԸ, Փատերեւսկի, որ քաղաքական կեանքէն քաշուած էր 17 տարիէ ի վեր, իսկ Լեհաստանէն հեռացած՝ 1926էն ի վեր, նորէն ասպարէզ նետուած է, ռամկավար-աշխատաւորական կուսակցութիւն մը հիմնելու եւ «դնդապետները» հրապարակէն քշելու համար : Իր շարժումը ուղղուած է օրուան դիկտատուրային դէմ : Փատերեւսկի մասնակցած է մեծ պատերազմին, եւ երբ 1918ին Լեհաստան վերադարձաւ, ողջունուեցաւ իբրեւ ազգային հերոս եւ առաջին վարչապետը եղաւ : Ըլլալով նաեւ արտաքին նախարար առաջին դաշինքին մէջ, ստորագրած է Վերսայլի դաշնագիրը : 78 տարեկան է :

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ կուսակցութեան կարեւոր անդամներէն մէկը, Ռօլանտ Շթրունք, սպաննուեցաւ ատրճանակով մենամարտի մը մէջ : Հակառակորդին անունը գաղտնի կը պահուի : Սպանեալը միեւնոյն առեն պատերազմական թղթակիցն էր հիթլէրական պաշտօնաթերթին եւ մանրամասնօրէն գրած է նաեւ Թուրքիոյ ազգայնական շարժման մասին :

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ու մտիկ ըրի ։

Ան որ կը խօսէր, մարգարէ մըն էր, ճանրիկ՝ հասակէն, ճաղատ՝ իր գանկով, հակառակ պատանի մը ըլլալուն։ Իմաստուն էր ու հերետիկոս։ Խոր հակումով մը դէպի ցաւերը մարդոց միտքերուն ու հոգիներուն։ Ան պտտեցաւ, իր դիւրաբեկ լաստովը— իր բառերը կակուղ էին, առանց ոսկորի, ձեռքին մէջ փխրուն—ազգերու իմաստութեան ծովերուն վրայ, ու կը հասկնար նոր բաներ, որոնք մինչեւ մեզ, մեր օրերը պահեր էին իրենց դալար դեղեցկութիւնը, պատգամը ։

Խօսա՞ծը ։

— Զանակներ էին, Թափառումներու հրիտակը՝ ամէն այցորդէ։ Ու ցեղէ ցեղ։ Ու աշխարհէ աշխարհ։ Ու քաղաքակրթութենէ քաղաքակրթութիւն։ Որ կը քալէր, միշտ դիւրաբեկ լաստակը ոտքերուն տակ՝ այդ ամէնուն վրայէն, հանելու համար իր ցեղին իմաստութեան որմէ քանդակներ կը հաւատար դտած ըլլալ պարզ բաներուն մէջ, պատմող՝ դեղջուկներուն շրթներով եւ որոնք ձեւը ունէին փոքր տառմներու, ճակատագրին նիզակովը գրի առնուած մեր պապերուն կողմէ, անհուն թշուառութեան, անհաս քաղցրութեան, ծով խնդումի ու սրտառուչ երազանքի փոփոխակ ալիքներուն վրայ, մեր պատմութի՛ւնը, ղրուած այդպէսով ։

Ու կը հաւատար թէ մեր օրերուն ալ դեռ ապրեր էին քանի մը ցանցառ հագներգուներ, որոնց պատմումին մէջը դժուար չէր հաստատել հին պատգամները։

Երանի՛ անոնց որ կը հաւատան ։

X

Ու մտիկ ըրի ։

Ան որ կը խօսէր, բանւոր էր մտքի։ Ի՜նչ փոյթ իր դէմքը։ Աչքերը կրծըւած էին մանր ճճիներէ որոնք գիրքերու տողերուն կ՚ապրին յաւիտեան ու կ՚առնեն մեր ուժերը առանց աղմուկի, նոյնիսկ պատրելով։ Տարիներ կային՝ իր ալ ուսերուն։ Ու ծանր յոգնութի՛ւն։ Ու խորունկ լքում։ Ու հիասթափում։

Խօսա՞ծը ։

— Մարդու մը մասին՝ որ ճանչցուեր էր գուսպարի հերոս, ազգի ախոյեան։ Անիմանալի։ Անուաղն անարգի բանդէտ ու բանդադուշող։ Մտքի բանւորը կուզար փաստելու թէ այդ ամէնէն վեր, այդ մարդուն հէքեաթէն անդին, իրականութիւն մը կար փափուկ չողերու ու նոր գոյներու, հրթիռներ անտիպ յոյզէ ու ձայնէ որոնք այդ խաւարումը կ՚ընէին այլայլեւ տարօրինակ, առնուազն թելադրական։ Թէ աշխարհ մըն էր՝ այդ տամներուն, սառնցմէ կորզելու հահոլեր կ՚անցնին դալջ դեղեցկութեան ու նուրբ հեշտութեան։ Թէ ...

Ո՞վ պիտի չուզէր որ ըլլային իրաւ այդ փարկածները ։

X

Ու, մտիկ ըրի ։

Ան որ կը խօսէր պարմանի մըն էր, խարտեաշ՝ հոգիէն ու խորահաւատ ։ Կեանքն իր բաժներ էր երկու կէսերու։ Մէկուն մէջ, ուրաղն ափերուն, անդուլ կը հեծէր իր հացին սալին, կամ իր մատները չէր սակարկեր նոր օրերու գազանին — մեքենային — ատամներուն, սառնցմէ կորզելու համար ժում մը կուշտութիւն, խորն իր նկուղին, արեւը մոռցած, բայց լուսապայծառ՝ մեծ ցայգալոյսէն որ արդի քաղաքներուն երկինքն է կախարհչի պէս գանկերուն վրայ։ Միւս մասին մէջը այդ կեանքին, անփկա թուղթ կը հալածէր, հասցէ կը գրէր, աշխարհէ աշխարհ որսկողի հանէր իր եղբայրներուն քիչիկ մը հրա՛զ։ Ան պարմանի էր, անհուն ըղձաւոր արուեստի հուրին ։

Խօսա՞ծը ։

— Խոր ու նուրբ բաներ, մէկու մը մասին զոր չէի ճանչնար ։ Բայց զոր կը զգայի քովիկս նստած, շուքի մը նման, արձակուած ինծմէ ։

X

Ու մտիկ ըրի ։

Ան որ կը խօսէր, պարզ տղայ մըն էր։ Իր բառերը չունէին գոյն ու փետուր, բայց կը կչռէին, իրաւ ծանրութեամբը սիրտէ մեկնող բաներուն ։ Ան կուզար հեռու աշխարհներէ, մեր բոլորին պէս, բազուկները միայն ունենալով թի տունին նաւակին ։ Հացը կը հանէր քարէն, թելէն, երկաթէն նման անոնց, իր ընկերները, որ իր քովիկը, կը հիւսէին պարզ ու ծանրաբեռն իր բառերուն։ Եւ հպարտ էին, միամիտ ու սիրոն այն արդարութեամբ որուն առաջին լոյսը, կաթը իրենք էին զգացողները, բոլորն առաջ։ Հացի պարզ որսորդ, հիմա՛, սա չքեղ սատանաներու պղոտաներուն։ Ու խնդի պէս կարօտ ունէին օրերէ, տեղերէ ուր այդ որսը, նոյնքան ծանր, նոյնքան դառն, կը մեղմանար, կ՚ըլլար քաղցրութիւն երբ կը դառնային իրենց տուներուն, իրենց կամ պապերուն եղունգներովը հանուած գետինէն եւ որոնք կ՚առնէին ներս իրենց յոգնութիւնը, կ՚ամոքէին իրենց դատանքը ու կը պատսպարէին իրենցմէ խինծը։ Հիմա, անոնց հոգիին խորը արձագանգներ կը բանէին, տեսնելով իրենց մօտ իրենցմէ մեծը, մազերէն բամպակ, ձեռները ծոցին որ կործանած տունի մը կը նմանէր, բայց որուն դէմքի գիծերը մաշած ճառագայթներ եղեր էին բոլորին ալ մանկութեան վրայ։ Չէին փարժուած այդ աւերակին, իրենց անդրանիկ սէրը իրենց ժողովուրդին ։

Խօսա՞ծը ։

— Տախտակ մըն էր մեզի տրուածը, նոյն ու մէկ զգացումէն։ Մեզ, նստողներուս ան կը թուէր ըսել սրտառուչ բաներ։ Թէ մեր կեանքին մէջ հրջաններ կան որ չեն մեռնիր, մարդեր՝ որոնք չեն մոռնար, խուլքներ՝ որոնք չեն հանգչիր։ Ու իր տախտակէն սա պատգամները սրտամորմոք քաղցրութիւն էին ուրիշներու անդրթութեան, ապերախտութեան դիմաց։ Պարզ, իրաւ քերթուածը ապրող մարդերուն։ Երբ կ՚ըսենք այսքան սրտանց, մեր պարզութիւնը կ՚ըլլայ պատմուճան մը, ընդելոյզ «չողով, մարգարտով»։

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ անոր խօսքերը կրակէ սուրերու պէս անցան իմ մէջէն։

X

Ցետո՛յ։

Մէկը մօտեցաւ մանրիկ ոսկորներէ սանդուխի մը, սեւ ապարանքի մը սիրտին վրայ երկարած ։

Ու անոր մատներուն տակ այդ սակորները բարբառի եղան։ Տաք, իրաւ, արիւնոտ։ Միսի համ մը կար այդ ոլորքներուն մէջէն մեր վրայ քակուող յոյզերուն ալ ներսը։ Ու ինչպէս մշուշը, որ արեւէն բռնուած կը լողայ աղուոր, մեր գլխուն վրայ հիւ կուպային ղարերուն քունէն ընդոստ վեր նետուած հոգիները մեր պապերուն։ Ու այդ մատները մեր վրայ կ՚արձակէին մեր հովիւները, մեր աղբիւրները։ Բլուրները կը հոսէին բլուրներուն։ Արտերը կը տրոփէին արտերուն։ Ու կը չենուէր մեր անիմանալի հայրենիքը իր հողին ու հոգին յոյզ խորհուրդովը ։

Ոսկոր պատգա՞մ։

Ցետոյ եղան երգեր, բարակ, ցած, խոր, բարձր ։

Ու անոնց անձրեւէն մեր վրայ կը չողային համը մեր ջուրերուն, մեր կանանչները, մեր ոսկիները, մեր չէն գեղերուն անխորտակելի քերթուածը, մեր դարաւոր ողբերգութիւնը հագնելով մարմաչէ պատմուճանի մը նման զոր արիւնը ըլլար գունաւորած ։

Այդ երգերն ալ կուգային խոր, նուրբ, աղուոր ակերէ, գրաւիչ մատնեղէն անդաստանին մէջէն մարդոց միտներուն։ Ու հաճոյք էր, այդ ձայներուն նուագովը հեռանալ, հեռանալ, հեռանալ, դէպի անհուն յատակը ուր մեր զգացումները,— անտես արիւնին յիմար կայծակներ,— կը ծորին, կը բարձրանան, կը պլպլան ու կը վառին։ Ու պէտք է լռել ։

✖

Ու մտիկ ըրի ։

Ան որ կը խօսէր, անուն մը չունէր։ Տարիք, նիւթ, աշխարհէ զանակներ, որոնք ձեւ մը կը գտնեն, ջնջուած էին իր վրայէն ։

Եւ դարձողներէն ։

Զհասկցայ թէ ինչ կ՚ուզէր ըսել, ըլլալո՞ւ համար հաւատարիմ իր կեանքին ուրիշ անցեր էր անիմանալի։

Տխուր էր ու կործանած ։

Մեռա՞ւ կը թաղէր թէ մահուան կ՚երթար, երբ ծալած իր ձեռքերը ծոցին կախեց գլուխը։ Երա՞զին վրայ։

— Ո՞վ գիտէ ուր կը նային մարդոց հոգիները որոնք երկինքին մինչեւ կէսերը կարելէ եռքը, կրկին վար, մեր հողերուն կը նետուին։

Ո՞վ գիտէ ։

Ց. ՕՇԱԿԱՆ

ԳԵՆՆԵՍԱՐԷԹ...

Նշանին

Քրիստոնէական կրօնին խանձարուրքին մէկ կապը— Գեննեսարէ՛թ, Պաղեստինեան երկինքին տակ խաղաղօրէն հեւացող այդ համբուրեալ ծովակը, հիմա սկսած է մաս կազմել պատերազմական ցանցին, որ հետզհետէ կը պարուրէ բնակուած աշխարհը, համաշխարհային բանակի մը վերածելու համար զայն։ Աւետարանական խոնարհամտութեան անաղմուկ մէկ մնացորդն էր ան քանի դարերէ ի վեր։ Զինուորներու գիւղակին չէնութիւնը՝ որ հազիւ մերթ իր արգանդը կը բանար ուղխերին սոփուսմին տակ։ Հիմա, բրիտանական այերանականոնայի ընկերութիւնը յենուան մը կը դարձնէ զայն առեւտրական սաւառնակներու, որոնք ի մօտոյ պիտի փոխարկուին ռմբաձիգ մանդռներու։ Պատերազմին մղձաւանջով պղծուած այդ անկիւնը կուգայ, իր կարգին, աղաղակել այսուհետեւ, թէ ինչ կ՚արժէ քաղաքակրթութիւնը։ Թիւնկներու մեղմ ու հեշտ ճօճիւնովը հազիւ աղմկուած ծովակը, որուն ափին վրայ Նազովրեցին իր նորուհիները կ՚որոնար, այսօր սարսուռ մը աւելի կը ներարկէ քամակարեկ խաղաղութեան, զոր չկրցան արդէն ազատագրել Գեննեսարէթի աւելի կամ նուազ մօտակայ քրիստոնէական խորաններուն ալելուները։

Անոր ափունքէն կանչեց Յիսուս իր անդրանիկ ընկերները, արդար ու միամիտ գիւղացիները դարէ դար ներշնչեցին ամենադղի քարոզիչներ, Բանը, Պատգամը տանելու համար մինչեւ ի ծագս աշխարհի։ Ընդ ամենայն երկիր եւ բարբառ նոցա։ Այդ քարոզութիւններուն օծուն վկան եղած էր առաջին անգամ Գեննեսարէթ, որ հիմա տարբեր պատգամ պիտի որոտայ ընդ երեւելի փող։ Եթէ քրիստոնէական գերազանցութենէն տակաւին զոհէ լուռ մնացորդ մը կար, ա՛ն ալ ահա կը սուզուի Մովսէսին յատակը, մարդկային անդրդաւուութեան սիկը թանձրացնելու համար։ Իրաւ է թէ անոր ափնածիր գիւղերը վաղուց փլատակներու վերածուած են, բայց ի՛նչ մնայ, Գեննեսարէթի ծովակը, կը շարունակէր իր բարեպաշտիկ աւանդութիւնը խաղաղութեան, արդարութեան խոչալին, եւ չատեր ջերմեռանդօրէն ծունկ կը կրկնէին քրիստոնէութեան հիմնադրերին հեւքերը յիշեցնող ափունքին վրայ։ Հիմա, այլեւս այդ ամէնը՝ անցից անցելոց։ Սուրբ ու պաշտպանը այսուհետեւ բարեպաշտ ծնրադիր ուխտաւորը պիտի նկատէ... լրտես։ Ուրեմն, Մովսէսին լռութիւնը հիմա կ՚անցնի կը խառնուի բիւրաւոր կորսուած հնութիւններուն կարգը։ Կարելի չէ այսուհետեւ ակնարկել Գեննեսարէթի խաղաղութեան ։

Մթերանոցները, նորօրումի տաղաւարները հաստատուած են արդէն։ Մանուաւոր վայրեր լարաչափուած են իբրեւ սահման, ուր պիտի կանգնուին հսկայ անգլիական սաւառնակներ։ Փախի՛ր, ուրեմն, դարաւոր լռութիւնդ Գեննեսարէթի, քաղաքակրթութիւնը չհանդուրժեց քու ալ անվրդով կայքիդ, առանձնութեանդ, աւանդական կոթողային անձնաւորութեանդ։ Սուզուէ՛, փորուէ՛ դէպի յատակդ, թո՛ղ կարճատ մէջոցի ըլլայ իր կարգին, խրամ մը աւելի պատերազմող, կրակող, հարստահարող մարդկութեան։ Բարեկրօն Բրիտանիային քեզ ահա փոխարկեց զինուորական մթերանոցի։ Բայց ժողովարաններուն վրայ եւ կոչնակներու մէջ ի՜նչ ականջով մտիկ պիտի ընեն Գեննեսարէթի Մովսէսին շուրջ Աւետարաններու ընթերցումներուն։ Աւելո՛րդ է տարակուսիլ, թէ անվրդով ականջով եւ անպատկառ ճակատով պիտի դիմաւորեն նոր իրողութիւնը։ Չէ՞ որ հանդուրժեցին բիւրաւոր զոհերու, նահատակներու, չէ՞ որ Գեննեսարէթը այերակալակումբ վերածող Մեծն Բրիտանիա հանդուրժեց որ Մամլաքային ափերուն վրայ կրկին աչառակալ երէկի վայրագութիւնը, որ այսօր ալ նոյն կասկածելին է։

Քանի՛ Գեննեսարէթներ անյիշատակ կրնան թաղուիլ հայկական զոհերուն դեհներին մէջ։

ԵՍԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

«Դաշնակցութեան Օր»ը ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

—.—

Դաշնակցութեան Օրը մեր քաղաքին մէջ տօնուեցաւ նոյեմբեր 10ին, Մաժէսթիքի սրահին մէջ։ Մօտ 4000 հայրենակիցներ որոշուած ժամանակէն առաջ, խումբ խումբ, քաղաքին հեռաւոր արուարձաններէն եկեր ու լեցուցեր էին սրահը եւ անհամբեր կը սպասէին վարագոյրին բացման։ Բեմին ճակատը կը զարդարէր մեր եռագոյնը, աջին եւ ձախը՝ ֆրանսական եւ լիբանանեան դրօշները։

Օրուան հանդէսին առթիւ, 16 մեծադիր էջերէ բաղկացեալ հրատարակութիւն մը լոյս հանած էր Կ. Կոմիտէն։ Հանդէսին բացումէն առաջ, հանդիսասրահին մէջ, արդէն ձեռքէ ձեռք կը խլուէր այս հրատարակութիւնը եւ կէս ժամուան մէջ սպառեցաւ 1000 օրինակ ։

Օրուան նախագահը, ընկեր Գասպար Իփէկեան, հանդէսը բացուած յայտարարեց լիբանանեան եւ հայկական քայլերգներով որոնք նուագուեցան մեր նուագախումբին՝ «Քնար»ին կողմէ եւ ունկնդրուեցան յոտնկայս։ Նախագահը իր ճառին առաջ ոգեկոչելով ազատութեան ճամբուն վրայ ինկած ծանօթ եւ անծանօթ հերոսները, ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել անոնց յիշատակը։ Ամբողջ բազմութիւնը, մեծ մասով կազմուած երիտասարդներէ, ոտքի ելաւ մէկ մարդու նման, լուռ եւ երկիւղած։

Հանդէսը զուգադիպած ըլլալով Լիբանանի երեսփ. ընտրութեանց, որոնց մէջ Դաշնակցութիւնն ալ իր թեկնածուն ունի, ընկեր նախագահը իր ճառին մէջ անդրադարձաւ նաեւ այս հարցին, եւ պարզեց կուսակցութեան տեսակէտները։ Ապա կոչ ուղղեց հայ ժողովուրդին իր վստահութեան քուէն տալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Ընկ. Իփէկեան հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով, շնորհակալութեան եւ հաւատարմութեան խօսք ուղղեց տեղական եւ հովանաւորեալ կառավարութեանց։ Ցետոյ բեմ հրաւիրեց ընկեր Կարօ Սասունին, որ բարձրախօսին առջեւէն խօսք ուղղեց հոծ բազմութեան։ Ընդհանուր ակնարկով մը պարզեց Դաշնակցութեան քառասուն եւ հօթը տարիներու գործունէութիւնը, ծանրացաւ կազմակերպուած ուժին եւ անոր կռուան հանդիսացող բարոյական ուժին վրայ։ Ապա, խօսեցաւ Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովուրդի յարաբերութեան մասին, յայտարարելով որ առանց հայ ժողովուրդի Դաշնակցութիւն գոյութիւն չունի, եւ առանց դատի հետապնդման, հայ ժողովուրդի բարօրութեան համար թափուած աշխատանքին դարձեալ Դաշնակցութիւն գոյութիւն չունի։ Դաշնակցութեան գործը ձեր գործն է։

Ցետոյ բեմ եկաւ մեր նահապետը՝ ընկ. Նիկոլ Աղբալեան ։

— Անցեալը փառաբանելը շատ գնահատական գործ չէ։ Անցեալի փորձառութիւնով պէտք է ներկան հասկնալ եւ ապագային ուղին գծել։ Ատոր համար, ահա, տարին անգամ մը կը հաւաքուինք հաշիւ տալու թէ ինչ եւ ինչպէս կը գործենք։ Դաշնակցութեան հմայքին ապացոյցն է այս հսկայ բազմութիւնը եւ մեր ներքին զօրութեամբ է որ մեզի կապուած կը մնան հայ զանգուածներ։ Հայոց մէջ խմբակցութեան անհատներ կան, քաղաքականապէս անջատ միաւորներ, բայց ուժ չեն որովհետեւ իբրեւ հաւաքականութիւն չեն աճիր։ Ընդհանրապէս Դաշնակցութիւնը իր ներքին կազմակերպութիւնով, կը ստեղծագործէ, կ՚աճի։ Հայոց ժողովուրդի բոլոր խաւերը գիտեն արդէն որ հայ ցեղի միակ կազմակերպութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է։ Ան ծնած է Հայոց ժողովուրդին քաղաքական դատը հետապնդելու։ Ան հաւատարմօրէն կը պահէ իր կոչումը։ Հայաստանի մէկ մասին մէջ օտար ուժն է որ կ՚իշխէ, միւսին մէջ պարապութիւն կը տիրէ։ Մենք մեծ ճիգերու պէտք ունինք, պահպանելու համար մեր գոյութիւնը։ Ցրուած բազմազան երկիրներու մէջ, Հայը պարտաւոր է հետապնդել բազմազան նպատակներ, ի վնաս հիմնական համազգային նպատակին որ իրերու բերումով կը կոտորակուի։

Հայ քաղաքական դատի պաշտպան միակ ուժը որ կրնայ խօսիլ հայ ժողովուրդի անունով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է, որովհետեւ կազմակերպուած ուժ է եւ կարգապահ։ Իւրաքանչիւր գաղութի կամ երկիրի մէջ կուսակցական վերին մարմինը տէրն է իր շրջանին։ Ղեկավարելու, հետապնդելու գոյութեան հարցը ըստ իր պայմաններուն։ Այս ամէնուն զուգահեռ պէտք է նոր սերունդը կապել անցեալին, այդ կարեւոր է կուսակցութեան եւ Հայոց պատմութեան համար։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքը որ հայ ժողովուրդի խօսքն է, պէտք է ողջ պահել։ Իւրաքանչիւր Դաշնակցական զինուոր է բառին բուն իմաստով, բանակի զինուոր։ Միեւնոյն ատեն, ան ազգապահպանման աշխատող գործիչ է, Հայը Հայ պահելու, հայ դատին տէր կանգնելու մղիչ ուժն է։ Եւ այս դրութիւնը պէտք է շարունակուի, մինչեւ որ անգամ մըն ալ միեւնոյն դրօշին տակ հաւաքուած կռուինք մեր ազատութեան համար ։

Երրորդ խօսողն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան երեսփոխանական թեկնածուն, ընկ. Խոսրով Թիւթիւնճեան ։

Ընկ. Խոսրով նախ ֆրանսերէն, պատմական համառօտ ակնարկ մը նետեց, Հ. Յ. Դաշնակցութեան անցեալին վրայ, ապա անդրադարձաւ ներկային, շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան խօսքեր արտասանեց հանդէպ ֆրանսական եւ լիբանանեան կառավարութեանց եւ նախագահ Պ. Էմիլ Էտտէին իրենց ասպնջականութեան համար։ Ընկ. Թիւթիւնճեան պարզեց Դաշնակցութեան տեսակէտը Լիբանանի մասին, շեշտելով անոր միասնական, ազատ եւ անկախ պետութեան մը պահանջը, բարձր հովանաւորութեամբ Ֆրանսայի, անոր բարգաւաճումը, նաեւ իրագործումը ծրագրուած նպատակներուն՝ տնտեսական եւն. խնդիրներու շուրջ որոնց համար Դաշնակցութիւնը պարտաւոր է իր կարելին ընելու։ Ցետոյ խօսքը ուղղելով նաեւ իր ընկերներուն, համակիրներուն, հայերէն լեզուով ոգեկոչումը ըրաւ Դաշնակցութեան պատմութեան, հերոսներուն որոնք ինկան ազատութեան ճանապարհին։ Անդրադառնալով ներկային, շեշտեց կարեւորութիւնը հզօր կազմակերպութեան։

Հանդէսի ընթացքին մէջ ընդ մէջ եղան նուագ «Քնար»ի կողմէ, եւ մեներգներ տիկիններ Կանաչեանի եւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Ու մէկը ըլլալու իր փորձերը, աստիճան աստիճան զինքը բարձրացուցեր էին բարեկամներուն մէջ, ու որչափ կը բարձրանար խաղաղ մթնոլորտէն ամպածրար բարձրութիւններուն, գլխու պտոյտ կուգար վրան ու կը գինովնար։

Մարուքէ վարդապետին հետ մտերմանալէն ի վեր, Արբակ շեշտ մը աւելի դրած ձայնին մէջ, բառերը աւելի կլորիկ, առանց արգելքի կը սահէին բերնէն։ Անոնք, ապակիէ գնդակներու պէս կը սահէին, որոնց մէջ՝ ներկան, անցեալը ու ապագան։ Մանաւանդ, երբ սեղանի մը շուրջը բոլորուած էին բարեկամներով, ալ ինչ փոյթ իրեն... կը խօսէր, կը շեշտէր ուզածին պէս բառերը, կը հաստատէր, կը ժխտէր, կ՚եզրակացնէր, կը փլցնէր իր շինածները... ու երբ չէր կրնար ուզածին պէս խօսիլ, կը խօսէր տափակ, ու կը բարբառէր հաստատակ պոռչտուքով։ Ցետոյ հանդարտելու համար՝ կը սկսէր խօսիլ մարած ձայնով՝ առանց ստորակէտի ու առանց վերջակէտի։

X

Բարի, միշտ խուսափող բան մը կար իրմէ, ու ամէն կերուխումէ ետք, երբ իր սենեակը կը քաշուէր, կը մելամաղձոտէր, կարծես կը հալէր լռութեան մէջ։

Ու տրտում էր Արբակ։

Ուրիշ տեղէ կուգար այս տրտմութիւնը։ Թրթռում մը կար քիչ առաջուան լոյսերուն մէջ, ու կը ճառագայթէր իր սիրտը, երկինքի պէս կը բացուէր ու կ՚երգէր, կ՚երգէր, կ՚երգէր։ Իր սենեակին մէջ այս երգերը կ՚արձագանգէին, ու հազիւ կը սկսէին թեթեւնալ իր ականջներուն մէջ ու նուաղիլ, ուրիշ երգերու արձագանգը կը լսէր...

Այս երգե՞րը։

Գլուխը կը ծռէր Արբակ, ու կը կափկափէին ականները։ Քսան տարէ՛ ի վեր, երաժշտապետն էր իրենց եկեղեցիին, ու մնացած էր առջի օրերուն մարդը։ Ու չարան չարան տարիները կ՚անցնէին իր առջեւէն ու կը կրկնէր, «քսան տարի։»

Քսան տարի։ Ու իր երազները չորս պատերուն վրայ իր սենեակին, կ՚երեւային խորունկ պատկերներու պէս։ Քսան տարի այդ պատերուն նայած էր, ու երազած էր քսան տարի՝ այդ պատերուն նայելով։ Ու լռութեան մէջ հազիւ կ՚ուզէր շունչ մը առնել, կեանքը կը խեղդէր իր վրայ։ Ու բոլոր ծիծաղները, ձայնի մը մեղեդին նոյնիսկ, տրտմութեան պէս կուգային իրեն։

Ու «սենեակի մը լռութիւնը...» կ՚ըսէր ու կը կենար։ Ցետոյ, «երկինք մը...» կը փսփսար։ Բայց անունը տալ չէր ուզեր, ու կը կրկնէր, «լռութիւնը հոն երկինք մըն է։» Կոմիտաս վարդապետին սենեակը կ՚երեւար աչքերուն։ Հոն, խաղաղիկ ստուեր մը կը տեսնէր, ու հակառակ իր առեղութեան ու ջանքերուն, պատկերի մը պէս իրեն կը նայէր ան, ու կարծես գեղեցիկ բան մը տեսած անոր տրտմութեան մէջ, պիշ պիշ կը նայէր։

Բայց իր տրտմութիւնը կը նմանէր ստուերի, ու իր սենեակին մէջ չէր կրնար մնալ։ Ուրիշ ստուերներ կը խառնուէին անոր։ Նոյնիսկ ձեղունին վրայ ծեփուած ճանճի ծետուկները ընտանի էին իրեն։ Իր աչքերուն լոյսը շատ հեղ անոնց վրայ մարած էր հեշտութեամբ։

Հիմա՞կ...

Մինակ չմնալու, լռութենէն փախչելու համար, մարդաշատ տեղեր կը փնտռէր, կամ պտոյտ մը կ՚ընէր քաղաքին մէջ։ Բայց ստուերը ամէն տեղ իր հետն էր, չէր թողուր զինքը։ Մանաւանդ վարդապետին այցելած ատեն, երբ իր սենեակին մէջ առանձնացած կը տեսնար Կոմիտաս վարդապետը, իր շուրջ ամէն բան կը մթնէր։ Օր մը, վարդապետին երեսը կը փայլէր, երբ գրասեղանին ծռած՝ կ՚աշխատէր։ Լռութեան հետ կը խօսէր կարծես ան։ Ինք, կը վախնար այս լռութենէն ու կը զարմանար որ՝ Կոմիտասը, անշշուկ ու երկիւղած՝ կը կարդար, կը գրէր, ու գլուխը կախ կը մնար ժամերով՝ գրքի մը կամ էջ մը ճերմակ թուղթի վրայ, ու կը գրէր, կը նօթագրէր, կ՚աւրէր ու նորէն կը սկսէր, ու օր մը,

— «Այսպէ՞ս արդեօք արուեստագէտ կ՚ըլլան», հարցուց ինքն իրեն, երբ չկրցաւ ուրիշ բացատրութիւն գտնել։

X

Ու մինակ եղած ատենները, ձեռքը ճակտին կը դնէր ու աչքերը գոց՝ իր սրտին կը հետեւէր։ Բարի, վարժըւած չէր ինք անանկ լռութիւններու, ու երբ կ՚երկարէր ան, ձայնի մը թրթիւնջը, երգի մը մարած եղանակը, ուրիշ, աւելի անուշ ու խորհրդաւոր ձայնի մը սարսուռը կը բերէր։ Ու հեռանալ կ՚ուզէր, կ՚ուզէր գոցել ականջները, այս լռութիւնը կը վառէր իր մարմինը։ Ու ձեռքը փորին դրած, Մարուքէ վարդապետը, կը խնդար, երբ կը պատմէր բոլոր այս բաները, ու

— Խենթ մի ըլլար, կ՚ըսէր, քու ի՞նչդ պակաս է։ Երգած ատենդ, նայած ունի՞ս անգամ մը կիներուն։

Խանդավառուած, կ՚ուզէր թռչիլ, իր երազները կը բացուէին նորէն, ու սիրտը՝ կը պարէր կուրծքին տակ՝ երբ Մարուքէ վարդապետին քով կ՚երթար։ Տեսակ մը հպարտութիւնով կը խօսէր անոր հետ։ Ու երբեմն, վարդապետը ճառ մը կը խօսէր՝ բացատրելու համար։ Այս քարոզները սպառիչ էին, ու պարոն Արբակ՝ կը սպասէր, իր աչքերով կը խնդրէր որ չէզոքի խօսի վարդապետը, ու ժամերով պատմէ։

Այս պահերը երազներ էին, չէր մոռնար Արբակ, ու կը յիշէր անոր խօսքերուն պզտիկ, ամէնէն չնչին դէպքերը։ Ու կ՚ուրախանար ու կը խընդար։ Վարդապետն ալ իրեն պէս կը խնդար ու կ՚օրօրէր գլուխը թեթեւօրէն։ Պարոն Արբակ կը հասկնար այս շարժումին իմաստը։ «Պէտք է սպասել» ըսել կ՚ուզէր վարդապետը, ու յոյսերը նորէն սիրտ կուտային, ու կը կրկնէր, «պէտք է սպասել։» Ու բան մը կը սպասէր Մարուքէ վարդապետէն։ Ու իր սիրտը կը պահանջէր, ու ամէն միշտ աւելին կը փնտռէր, ու ամէն անգամ բանի մը կը սպասէր, երբ Մարուքէ վարդապետին կ՚այցելէր ։

ԱՐՄԷՆ ԱՄԻՐ

(19)

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»

Զ. Շանթի կողմէ : Հանդէսը վերջացաւ «Մշակ բանուոր»ով եւ լիբանանեան քայլերգով : Նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց օտար հիւրերուն եւ մամուլի ներկայացուցիչներուն եւ ամէն անոնց որ իրենց բաժինը բերին հանդէսին յաջողութեան :

Հանդէսը անցաւ մեծ կարգապահութեամբ, որուն համար ոստիկանապետը մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնեց եւ հեռաձայնով տեղեկութիւններ հաղորդեց ներքին նախարարին :

ՇԱՀՐՈԶ

ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԱԿՈՒՄԲ

— . —

Հայ Երիտ. Ակումբը կը մտնէ իր գործունէութեան 4րդ տարեշրջանը :

Հակառակ տիրող աննպաստ պայմաններուն, Ակումբը կրցաւ բոլոր դժուարութիւններուն յաղթել : Այդ իսկ ապացոյց է որ ան գոյութեան իրաւունք ունէր եւ կը համապատասխանէր իրական պահանջի մը :

Նոր սերունդին համար ամենամեծ վտանգն է ձուլումը, որուն առաջին քայլն է անտարբերութիւնը հայկական հարցերու հանդէպ : Ցաճախ այդ անտարբերութեան պատճառն է տգիտութիւնը հայկական մշակոյթին, պղտութիւն մը որ դերադասել կու տայ օտար քաղաքակրթութիւնները :

Հայ երիտասարդը ապրելով օտար քաղաքակիրթ երկիր, կրթուելով անոր վարժարաններու եւ համալսարաններու մէջ, ենթակայ է իր հայկական դիմագիծը կորսնցնելու վտանգին :

Ամերիկայէն հասած լուրեր կ'ըսեն թէ երիտասարդութիւնը չի հետաքրքրուիր ազգային խնդիրներով, անտարբեր է հայ կեանքին հանդէպ : Կացութիւնը դրեթէ նոյնն է Ֆրանսայի մէջ :

Թօթափել այդ անտարբերութիւնը, ծանօթացնել հայկական արժէքները հայ երիտասարդութեան, զայն հետաքրքրել հայկական խնդիրներով, այս է Հ. Ե. Ա.ին հիմնական ծրագիրը :

Ամբողջ երեք տարի ան աշխատեցաւ այդ ուղղութեամբ եւ մասամբ յաջողած է, համախմբելով իր շուրջը հասկցող եւ օգտակար տարրեր :

Հ. Ե. Ա.ը բացարձակապէս անկախ է: Ոչ եւ է քաղաքական նախապաշարում կամ նպատակ չի խանգարեր իր աշխատանքը : Իր երեք տարուան գործունէութիւնը կ'ապացուցանէ որ դաւանական հոսանքներու պատկանող երիտասարդներու համագործակցութիւնը կարելի է գլուխ հանել, երբ խնդիրը կը վերաբերի հայ մշակութային հարցերուն :

Ակումբին գլխաւոր նպատակներէն է ոչ միայն բարեկամական կապեր հաստատել իր անդամներու միջեւ, ստեղծելով հաճելի մթնոլորտ մը, այլ եւ ընկերական յարաբերութիւններ զարգացնել գոյութիւն ունեցող միւս հայ երիտասարդական միութեանց հետ, որոշ ընդհանուր ծրագրի մը իրագործման համար :

Այս տարի ալ, ինչպէս նախորդ տարիները, տեղի պիտի ունենան դասախօսութիւններ, գրական եւ պատմական նիւթերու շուրջ :

Մեր նպատակն է այս տարի աւելի լայն տեղ տալ մեր անդամներու դասախօսութեանց :

Տեղի պիտի ունենան նաեւ քանի մը ֆրանսերէն դասախօսութիւններ, որպէսզի ֆրանսախօս հայ երիտասարդները եւ մեր ֆրանսացի ընկերները եւ Հայաստանի սահմանակից երկիրներու մեր երիտասարդ բարեկամները ծանօթանան հայ մշակոյթին եւ Հայաստանին :

Ամէն հայ երիտասարդ որ կը հետաքրքրուի հայկական կեանքով, հայկական մշակոյթով, պէտք է անդամակցի Հ. Ե. Ա.ին : Որքան ստուարանայ մեր անդամներու թիւը, այնքան ուժեղ կերպով պիտի կարենանք պայքարիլ օտարացման վտանգի դէմ, որ այս վերջերս սուր կերպարանք առած է :

— Հայ երիտասարդ, եթէ կ'ուզես գտնել հաճելի եւ բարեկամական մթնոլորտ մը եւ արժեցնել հայ մշակոյթը, իբրեւ հայ օգտուիլ եւ օգտակար ըլլալ, մեզի միացիր :

Վարչութիւն

Կոնդակ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

— . —

ԽՄԲ.— Էջմիածնի կաթողիկոսը հետեւեալ կոնդակը ուղղած է Հարաւ. Ֆրանսայի առաջնորդ Գարեգին եպիսկոպոս Խաչատրեանի, որ կը պատրաստուի Հարաւ. Ամերիկա մեկնիլ, իբրեւ առաջնորդ: Կոնդակին թուականն է 5 հոկտեմբեր 1937.—

Խորէն ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի եւ անհասանելի կամօքն Աստուծոյ եպիսկոպոսապետ եւ կաթուղիկոս Ամենայն Հայոց, ծայր. պատրիարք Համազգական Նախամեծար Աթոռոյ Արարատեան առաքելական մայր եկեղեցւոյ Սրբոյ կաթուղիկէ Էջմիածնի՝ հարազատ զաւակաց Մերոց բնակելոց ի Մարսէյլ եւ ի շրջակայս եւ առաջնորդաց նոցին Թաղային խորհրդոց, ողջոյն հայրական սիրոյ եւ օրհնութիւն հայրապետական յաթոռակալէս Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչի Հայաստանեայցս աշխարհի :

Խաղաղ վիճակի մէջ տեսնել Հարաւային Ֆրանսիոյ Հայութեան եկեղեցական կեանքը՝ մեր բաղձանքն է եղել: Հայաստանեայց եկեղեցւոյ սահմանադրութեան հիմնական սկզբունքներից բղխած հրահանգներով ընթանալ եւ առաջնորդել իրենց հօտը՝ մեր հայրապետական թելադրանքն է եղել եւ է Հայ Եկեղեցւոյ համայն ղեկավար հոգեւոր պաշտօնէութեան: Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կարգապահական ոգու գերիշխումը հայ եկեղեցական կեանքում՝ Հայ եկեղեցու պատիւն է եւ հայ ժողովուրդի շահը: Ուստի ուրախ ենք իրազեկ լինելու եւ յայտարարելու, որ Մարսէյլի Թեմի ներկայ առաջնորդը՝ մեր ներկայացուցիչ Գերաշնորհ Տ. Գարեգին Արքեպիսկոպոսը, մօտ երկու տարի, իր խաղաղասիրական ընթացքով, եկեղեցական կարգապահական ոգով եւ հայ եկեղեցւոյ սահմանադրական սկզբունքներով առաջնորդուած՝ տեղւոյն բաժան բաժան հայութիւնը համերաշխել եւ միացրել է եւ երեսփոխանական ընտրութեանց սեղանի առաջ բերել :

Գնահատելով նորա՝ եկեղեցական յատուկ խաղաղասիրական ոգին, եկեղեցական կարգապահութեան նախանձախնդրութիւնը եւ Հայ եկեղեցւոյ սահմանադրական սկզբունքների պահպանութեան սէրը՝ մենք բարւոք ենք համարել տանել նորան ձեզանից եւ փոխադրել Հարաւային Ամերիկայի Թեմը, որ մեծապէս կարօտում է նըման անձի եւ գործունէութեան :

Մեր պատուէրն է եղել մեկնումից առաջ կազմակերպել Թեմը վարչականապէս եւ այնպէս հեռանալ: Մեր պատուէրով են տրուած ընտրական հրահանգները, որոնք Հայ.եկեղեցւոյ կարգապահութեան ոգին ու շունչն ունին եւ եկեղեցական սահմանադրութեան սկզբունքներից են բղխում: Ուստի մեր կամքն է, մեր յորդորն ու պատուէրն է Թեմիդ ամբողջ հայութեան, յատկապէս Թաղային խորհուրդներին՝ ըստ ամենայնի համակերպուել Առաջնորդի տուած ընտրական հրահանգներին՝ ենթարկուելով Թեմիդ կեդրոնական իրաւասու իշխանութեան, որ նպատակ ունի միայն սեւթ կազմակերպել եւ զօրացնել եկեղեցին, որպէսզի նա եւս իր հերթին կարգաւորէ տեղիդ հայութեան ազգային կեանքը, նպաստէ ազգային մշակոյթի զարգացման եւ զօրացնէ ազգային ինքնագիտակցութիւնը, դաղութահայութիւնը տարրալուծման եւ ձուլման վտանգից զերծ պահելու նպատակով :

Մաղթում եմ Բարձրեալին, որ յաջողութեամբ պսակէ Թեմիդ առաջնորդի՝ գերաշնորհ Տ. Գարեգին Արքեպիսկոպոսի բարի ձեռնարկը : Մաղթում ենք սիրոյ Փրկչին, որ իր խաղաղութեան եւ սիրոյ ոգին զարթեցնէ տեղիդ հայութեան սրտերում՝ խաղաղութեամբ եւ սիրով ապրելու եւ ներդաշնակ գործելու: Մաղթում ենք լուսատու Փրկչին, որ իր աստուածային լոյսը ծագէ եկեղեցւոյ վարիչներին սրտերում՝ իրենց համայնքները ճշմարտութեամբ եւ արդարութեամբ ղեկավարելու: Մաղթում ենք Տիրոջը, որ իր հովանի օրհնածիր Աջը տարածէ մեր փոքրիկ հօտի վրայ, իր աստուածային լոյսը ծագէ նրա սրտում, իր սիրոյ կրակը վառէ նրա հոգու մէջ, որպէսզի բարօր ու երջանիկ ապրի եւ օրհնէ ու փառաբանէ Տիրոջը այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն :

Աշխարհի խաղաղութեան եւ քրիստոնէական եկեղեցւոյ հաստատութեան համար միշտակն աղօթարար՝

ԽՈՐԷՆ Ա.

Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԶՈՄԻ ՆՈՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ՄԸ

— . —

ԿՐԸՆՈԲԼԸ, (Յապաղած).— Հոկտ. 10ին տեղի ունեցաւ բացման հանդէսը Զ. Ո. Միութեան Կրընոպլի մասնաճիւղին: Կոկիկ բազմութիւն մը: Սըրահին ճակատը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով եւ Զ. Ո. Մ. վերտառութեամբ: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, որ երգուեցաւ անդամներու կողմէ եւ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Ձոխ էր յայտագիրը, գեղարուեստական բաժինով: Երիտասարդուհիներ, երիտասարդներ եւ փոքրիկներ յաջորդաբար երգեցին եւ արտասանեցին :

Հանդէսին նախագահը, Ա. Ընքապալեան յայտնեց թէ՝ Լիոնի բանախօսը չէր կրցած գալ, Զ. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի լաւագոյն ընկերներէն Վահրամ Զանթըեանի մահուան պատճառով: Ուստի ինք կարդաց գրաւոր ճառ մը: Տեղեկութիւններ տալէ վերջ Զ. Ո. Միութեան անցեալի մասին, բանախօսը յայտնեց թէ Կրընոպլի մասնաճիւղը կազմուած է երկու ամիսէ ի վեր եւ ունի 13 անդամներ, բոլորն ալ ուխտաւորները Զ. Ո. Մ.ի ծրագրին: «Մանաւանդ մենք սերունդ մըն ենք, որ ապրած ենք 1915 — 1919ի տարիներու ամէնէն դժնդակ պայմանները, կտակ մը փոխանցուած է մեր սրտահատորներէն, արիւնի ճամբուն վրայ, իրենց վերջին շունչը տուած ատեն »:

Միութեան գլխաւոր նպատակն է սիրել հայ ազգը, մեր սիրուն հայրենիքը եւ մեր պաշտելի եռագոյնը, ուրեմն կեցցէ հայ ազգը եւ Զ. Ո. Միութիւնը »:

Բանախօսութենէն վերջ մէկ նոր անդամ եւ երկու անդամուհիներ արձանագրուեցան, եւ մէկ ալ պատուական անդամ: Ցետոյ ներկաներուն խօսք տրուեցաւ: Շատեր խօսեցան խանդավառութեամբ քաջալերելով նոր մասնաճիւղը :

Կը մաղթենք որ այս եռանդով շարունակէք, իսկ մենք արդէն ձեզ հետ ենք եւ ձեզ քաջալերող, այս էր ներկաներուն ըսածը, ոմանք գնահատական եւ քաջալերական խօսքերէ վերջ գուարճախօսութիւններ ըրին :

Հանդէսէն գոյացաւ մօտ 170 ֆր., մուտքի զարդանիշերէ եւ վիճակախաղէ մը: Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 6ին «Փամ Փորոտան»ով, որ ունկնդրուեցաւ նմանապէս յոտնկայս: Ցետոյ փափաքողները մնացին մինչեւ ժամը 7 եւ Միութեան յաջողութեան բաժակներ պարպուեցան եւ յեղափոխական ու ազգային երգեր երգուեցան :

Ա.

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ

———

Ինչպէս նախորդ տարիներուն, այս տարի ալ Մուրատեան վարժարանի առաջին դասարանը մեծ յաջողութիւն ունեցաւ պետական քննութեանց մէջ, փակելով իր հինգ տարուան ընթացքը:

Դպրոցի վկայականով՝ Ալեքսան Խաճամիրեան կը հետեւի Պրիւքսէլի համալսարանին առեւտրական դասընթացքներուն: Իսկ Գէորգ Փափազեան «Ժընեւ»ի համալսարանը կը յաճախէ :

Հինգ շրջանաւարտները գովեստով անցուցին «Baccalauréat»ի փորձերը: Մասնաւորապէս Արմէն Տապաղեան առաջիններէն եղաւ 20000 ներկայացողներու մէջ եւ արժանացաւ Սորպոնի ուսուցիչներու գնահատանքին : Ցաջող էին նաեւ Նիքոլա Լիանոզեան, Հրաչ Տարօնեան, Արտաշէս Տէր Սահփանեան, Սոկրատ Վաֆիադիս: Քրննիչ յանձնախումբը իր խնդակցութիւնը յայտնեց վարժարանին տեսչութեան՝ դպրոցին ուսման բարձր մակարդակին եւ տարուած խնամքին համար :

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Իթթիհատի եւ Թէրագգըի ղեկավարներուն Գերմանիոյ մէջ ապրիլը ապահովող դրամը, Իթթիհատի ցրուումէն առաջ, իբրեւ կուսակցութեան պետ Թալէաթ փաշային յանձնուած 10000 ոսկին էր : Այդ դրամը, օտար երկիրներու մէջ, թրքական քարոզութեան ծախսելու համար տրուած էր :

Թալէաթ փաշա այդ դրամը մարքի վերածելու սխալը գործած էր: Վերջէն, մարքի սոսկալի անկումին հետեւանքով այդ դրամին կէսը կորսուեցաւ : Մնացած դրամը ծախսած էր Լահէյ եւ Հռոմ կատարած ճամբորդութեան ընթացքին :

Թալէաթ փաշան այլեւս դրամ չունէր: Դրամ հայթայթելու համար իր տիկնոջ գոհարեղէնները ուղեց գրաւի տակ դնել: Այդ լուրը առնող Շմիտ անուն գերման մը, որ, ընդհանուր պատերազմի միջոցին շնորհիւ Թալէաթ փաշային գինուորութենէ զերծ մնացած էր եւ մեծ հարստութեան մը տիրացած, 300.000 մարք փոխ տուաւ Թալէաթի, ապագային ստանալու համար: Թալէաթ փաշա այդ գումարը դրամատան մը մէջ դրաւ, լաւագոյն աւթիւ հայրենիքի համար ծախսելու դիտաւորութեամբ: Ան ձեռք չզպցուց երբեք այդ դրամին: Կարգ մը բարեկամներ այդ միջոցին սկսան խօսիլ Իթթիհատի թոյլտուութեամբ հարստութիւն դիզողներու մասին: Այն ատեն Թալէաթ փաշա, պատերազմի միջոցին զեղծումներ կատարողներու հանդէպ իրեն վերագրուած թոյլտուութիւնը հերքելով ըսաւ.

— Այդ զեղծումներու մեծ մասին պատասխանատուն պատերազմական նախարարութեան մատակարարութեան վերատեսուչ Իսմայիլ Հագգը փաշան է: Որովհետեւ իր գտնուած հաստատութեան մէջ իր կողմէ պաշտօնի կոչուողներուն զեղծումները կը քաջալերէր: Մենք շարունակ պատերազմական նախարարութեան դիմելով այդպիսիներուն պատժուիլը կ'ուզէինք: Սակայն մեր բոլոր դիմումներն ու գանգատները ոչ միայն ապարդիւն կը մնային, այլեւ հակառակ արդիւնք կուտային :

«Մատակարարութեան ճիւղը ո եւ է հրահանգի եւ կանոնի չէր ենթարկուիր: Բոլոր պաշտօնեաներուն կը հրահանգէր քմահաճ գործունէութիւն: Իսմայիլ Հագգը փաշա իր ձեռքէն եկածը կ'ընէր ելմտական նախարարութենէն եկած գանգատները չէզոքացնելու համար»:

Թալէաթ փաշան երբ իր ընկերներուն դէմ այս գանգատները կը ներկայացնէր, ներկաներէն մին ըսաւ.

— Շատ լաւ փաշաս, չէի՞ք կրնար Իսմայիլ Հագգը փաշան պաշտօնանկ ընել կամ տեղափոխել :

— Ի հարկէ այդ ընելու համար շատ մը ձեռնարկներ կատարեցինք: Սակայն ան միեւնոյն ատեն պատերազմական նախարարութեան խորհրդականի պաշտօնը վարելուն պատճառաւ, գանգատները մինչեւ Էնվէր փաշային չէին հասներ: Ատոր վրայ, օր մը Էնվէր փաշան անձամբ տեսայ եւ յայտնեցի որ ընդհանուր դժգոհութեանց առարկայ կը դառնանք: Հասկցուցի անոր որ անհրաժեշտութիւն է Իսմայիլ Հագգըի պաշտօնանկութիւնը կամ ուրիշ պաշտօնի մը փոխադրութիւնը : Էնվէր փաշան սակայն պատասխանեց.

— Պատերազմի տեւողութեան միջոցին Իսմայիլ Հագգը փաշային ըստիպողական պէտք ունիմ: Առանց անոր պատերազմը շարունակել եւ բանակը պարենաւորել անհնար է :

Կրկնեցի դիմումներս: Եւ երբ շատ պնդեցի, Էնվէր ըսաւ.

— Եթէ շարունակես պնդել, ստիպուած հրաժարականս կուտամ....:

— Լաւ, եթէ Էնվէր փաշան հրաժարէր ի՞նչ կ'ըլլար, ուրիշ մը չէ՞ր կրնար անոր յաջորդել:

— Ի հարկէ կարելի էր ուրիշ մը նըշանակել: Սակայն պատերազմի ամէնէն սոսկալի օրերուն, Էնվէր փաշայի հրաժարականը ընդունիլ կը նշանակէր բանակը քայքայել կամ անծանօթ ապագաներու առաջնորդել: Ահա այդ հարկեցուցիչ պատճառներով զեղծարարները մնացին անպատիժ :

Ընդհանուր պատերազմի միջոցին բոլոր զեղծումներու գլուխը կը գըտնուէր վակոններու առեւտուրը: Պատերազմական նախարարութեան պարենաւորման ճիւղի թոյլտուութեան պատճառաւ անպատիժ կը մնային հեղինակները:

Այդ օրերուն մէկ ալ զինուորական երկաթուղիի վարչութիւն մը հաստատուեցաւ: Դժբախտաբար այս վարչութեան գլուխն ալ Իսմայիլ Հագգըն կը գտնուէր: Իրաւունք եւ արդարութիւն ինչ ըսել է չգիտցող այս մարդուն այդպիսի վարչութեան մը գլուխը գտնուիլը արդէն ցոյց կուտար որ մեր բոլոր ձեռնարկներն ու ծրագիրները դատապարտուած են ձախողութեան :

Իսմայիլ Հագգը երբ մէկ կողմէ ժողովուրդը կը կեղեքէր, միւս կողմէ ալ իր հովանաւորութեան տակ առած պաշտօնեաները կը հարստացնէր: Որքան ալ զինուորական չոգեկառքի վարչութիւնը 10միլիոն ոսկիի գումար մը ապահովեց, ժողովուրդը սակայն կեղեքուեցաւ: Մենք անկարող ըլլալով փոխել Իսմայիլ Հագգըի գործունէութեան ձեւը եւ անկարող ըլլալով նաեւ անոր պաշտօնանկութիւնը յայտարարել, շարունակուեցան զեղծումներն ու կեղեքումները, պատճառ դառնալով ժողովրդական ընդհանուր դժգոհութիւններու:

Թալէաթ փաշա այս խօսքերով Իսմայիլ Հագգը փաշան չէր որ կը քըննադատէր, այլ իրենց հակիթթիհատական ոգիով՝ ժողովուրդի աչքէն ինկած եւ անոր վստահութիւնը կորսընցնող Էնվէրն ու Ճէմալը: Եւ կը շէշտէր.

— Իթթիհատ եւ Թէրագգըն տասը տարի տեւող իր գոյութեան ընթացքին երկու անգամ իշխանութենէն հեռացաւ. սակայն երկու անգամին ալ ան մնաց մաքուր եւ անմեղ: Որովհետեւ Էնվէր եւ Ճէմալ փաշաներ բացառութիւն ըլլալով, մեր բոլոր ընկերները կ'ապրէին մաքուր եւ հաւատարմութեամբ: Սակայն Էնվէր եւ Ճէմալ փաշաներ կ'ապրէին շռայլութեան մէջ: Անոնք իրենց ընթացքով Իթթիհատ Թէրագգըի եւ իրենց անձնուէր ընկերներուն հանդէպ ոճիր գործած կ'ըլլային»:

(30)

ԼՈՒՍԱԴԵՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ)

»»»» • ««««

Աղմկոտ բացագանչութիւններով ընդմիջուեցաւ Լեւոնի խօսքը:

— Կը սխալիք, վերջի սթաթիսթիքական տուեալներու համաձայն ...:

— Կ'երեւի Հայեշխատանի մասին է ձեր խօսքը...:

— Մենք հակառակ փաստեր ունինք...:

— Ի՞նչ իրաւունքով կ'ընդմիջէք,— պոռաց հակառակորդ կողմէն պատանի մը:

— Դասախօսէն աւելի երկար խօսեցաւ,— կը պատասխանէ ուրիշ մը, — մենք հոս եկած չենք տարրական տեղեկութիւն իմանալու, «Կապիտալ»ի մէջ որոշ ըսուած է....:

— Խօսքը «Կապիտալ»ի մասին չէ, հայ ժողովուրդի կեանքի եւ տնտեսական վիճակի մասին է:

— Մանկապարտէ՞զ...

— Այո՛, պէտք ունինք սորվելու,— հեգնօրէն կը պատասխանէ օրիորդ մը:

— Խնդրեմ լռեցէք,— նախագահը ի զուր կը զանգահարէ կարգը վերահաստատելու համար :

— Մենք հոս չենք եկած ազգային նէյնիմներ լսելու, այդ հաչիւր տարէք ձեր խեղճ հետեւորդներուն տըւէք,— կը գոռայ կոկիկ հագուած սիրուն երիտասարդ մը :

— Կոլիա՛, երիտասարդի թեւը ցընցելով, ընկերը կ'աշխատի զայն հանդարտեցնել:

— Տօ, թող է, թեւը ազատել ջանալով կը նեղանայ Կոլիան,— նորէն հին պատմութիւնները, Մայր Արաքսը, Անին, Մասիսը...:

— Դուք իրաւունք չունիք վիրաւորելու մեր զգացումները,— դրեթէ լալով կը ճչայ տարիքը առած օրիորդ մը :

Նախագահի զանգահարութիւնը կը շարունակուի: Ոչ ոք ուշադրութիւն կը դարձնէ ատոր: Շատեր ոտքի վրայ են: Կը վիճին. «Լուսթի՛ն» կը պոռան, ա՛լ աւելի աղմկելով: Սենեակի մէկ անկիւնէն խումբ մը կը սկսի «Էնթերնասիոնալ»ը երգել, օրիորդներէն ոմանք կը ձայնակցին. անմիջապէս հակառակ անկիւնէն «Մեր Հայրենիք» կը սկսին երգել, շատեր կը մասնակցին երգին:

— Անկցի՛ ազգային կուսակցութիւնը,— աթոռի մը վրայ ելած կը պոռայ Կոլիան,— կեցցէ՛ Սոցիալ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը:

— Եւ Պաքուի միլիոնատէր հայրդ, — աղմուկի մէջէն կը լսուի Միքայէլի հեգնական խօսքերը:

— Սրիկայ...:

Միքայէլի սեղանի վրայ գտնուող գարեջրի լեցուն բաժակը օդին մէջէն կը ճամբորդէ. Կոլիան մէկ կողմ ծռելով բաժակը պատին կը հանդիպի ու ջարդ ու փշուր գետին կ'իյնայ: Չորս հինգ հոգի կը յարձակին Միքայէլի վրայ, որուն ընկերներն ալ կը փութան օգնութեան: Բռունցքներ կը բարձրանան ու կ'իջնան, աղջիկները կը ճչան, զանգահարութեան ձայնը կը կորսուի տիրող աղմուկին մէջ:

Լեւոնը վայրկեան մը շշմած չորս բոլորը նայեցաւ: Ներկաները գրեթէ բոլորն ալ ոտքի վրայ կը պոռային կամ իրար կը հրմշտկէին. իսկ Միքայէլի շուրջը բռունցքներ կը բարձրանային: Լեւոնը ինքզինքը նետեց կռուողներու մէջ իրարմէ զատելու մտքով, երբ բռունցք մը հանդիպելով բերնին, վերի շրթունքը վիրաւորուեցաւ: Առանց ուշադրութիւն դարձնելու վազող արիւնին, Լեւոնը թեւերը պարզած անդիմադրելի պատի նման աստիճանաբար իրարմէ հեռացուց կռուողները: Թէեւ Լեւոնը ոչ իսկ ձեռք բարձրացուց, բայց ճակնդեղի նման կարմրած դէմքին ու կուրծքին քանի մը բռունցքներ իջան:

Այնքան իրար անցած էին, որ ոչ ոք հաչիւ կրնար տալ պատահածի մասին: Սենեակի հակառակ անկիւնը աթոռներու վրայ բարձրացած երկու օրիորդներ կը պոռային Լեւոնին.

— Ո՞ւժդ ցոյց տալու եկեր ես հոս:

— Վայրենի՛...:

— Վայրենի՛, վայրենի՛, վայրենի,— ոտքերը խփելիք կատաղութեամբ աթոռի նստատեղին զարնելով կը պոռար շատ նիհար աղջիկ մը:

Համեմատական խաղաղութենէն օգտուելով, Լեւոնը բռնութեամբ սենեակէն դուրս հանեց Միքայէլը:

Փոթորկուած կիրքերը խաղաղեցան: Դեռ քիչ առաջ ինքզինքնին կորսնցուցած դերակատարները ամօթով նայեցան կոտրուած բաժակներուն, իրարու խառնուած աթոռներուն: Բընականաբար ամէն մարդ կ'աշխատէր յանցաւոր մը գտնել:

— Եթէ այդ մարդը չըլլար...:

— Ո՞ր մարդը,— առանց տեղէն շարժելու հարցուց դասախօսը, որ տակնուվրայութեան պահուն սեղանին աջեւ նստած մնացեր էր:

— Ալթունեանը, էն պատճառ դարձաւ էս խայտառակ կռուին,— փողկապը շտկելով ըսաւ Կոլիան:

— Ընկեր Կոլիա՛,— սրտնեղած պատասխանեց դասախօսը,— մեղքը անորը չէ, եթէ մենք չկրցանք քիչ մը համբերող լինել...:

— Ճիշդ վայրենիի մը կը նմանի,— պոռաց օրիորդ մը:

— Չեմ գիտեր, բայց խելօք մարդ մը կ'երեւի,— ընդմիջեց դասախօսը, — ես մեծ հետաքրքրութեամբ կը լսէի զայն...:

— Ժողովը փակուած է,— գլխարկը դնելով յայտարարեց նախագահը:

Գարեջրատան վնասը իրարու մէջ բաժնելով՝ բազմութիւնը զանազան խմբեր կազմած ցրուեցաւ: Կոլիան խումբ մը օրիորդներու հետ մտաւ Բլէն Բալէի անկիւնի Ռանտոլը քաֆէն: Անշուշտ խօսակցութիւնը դեռ քիչ առաջ պատահած անախորժութեան մասին էր: Բոլորն ալ վատ կը զգային ու ամէնէն աւելի Կոլիան: Ջղային աղջիկ մը, որու յուզումը դեռ չէր անցած, անդադար կը կրկնէր.

— Բայց իսկական վայրենի մըն է այդ պարոն Ալթունեանը:

Այդ դէպքէն վերջ երբ խօսք ըլլար Լեւոնի մասին, փոխանակ անունը տալու, պարզապէս «վայրենին» ըսելով կը բաւականանային օրիորդները:

Երբ այդ գիշեր ուշ ատեն խումբը ցրուեցաւ, Կոլիան ընկերներէն բաժնուելով՝ քայլերն ուղղեց Ժարտէն Անկլէի կողմը: Կէս գիշերը անցած էր: Խոնաւ ու ցուրտ գիշեր մըն էր: Նաւամատոյցին վրայ բաւական երկար ժամանակ ետ ու առաջ պտտելէ վերջ, բոլորովին յոգնած Կոլիան դէպի իր սենեակը քալեց, քաղաքի լաւագոյն փողոցի վրայ առաջնակարգ փանսիոն մը, Ժարտէն Անկլէի պինդ մօտը:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Բացման հանդէսը տեղի պիտի ունենայ 27 Հոկտ. Չորեքշաբթի ժամը 9ին, 18 Bd. Flandrin, Hôtel Particulier (Métro: Pompe):

Խօսք կ'առնեն՝ Ակումբի դաստիարակները՝ Պ. Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ուրիշներ:

Թէյ եւ գեղարուեստական բաժին։

Մասնակցութիւն 3 ֆրանք։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 15.30էՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Saint-Didier—Victor-Hugoի

շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint-Didier, Métro: Victor-Hugo կամ Trocadéro

Յ ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ-ԺԱԶ, ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ, ԿԻՆԵՐՈՒ 7.50, ԱՅՐԵՐՈՒ 10 ՖՐ.

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«Յառաջ»ի խմբագրատունէն կարելի է ստանալ ընկ. Վ. Ահարոնեանի հետեւեալ գիրքերը —

1.— ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ՝ (Մարդը եւ բանաստեղծը) գին Թղթակազմ՝ 10 ֆրանք, նոյնը լաթակազմ 15 ֆրանք:

2.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Ա. ՏԱՐԻ՝ 6 ֆրանք:

3.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Բ. ՏԱՐԻ՝ 8 ֆրանք:

Շուտով հրապարակ կ'ելլէ «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒին Գ. տարին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — ԹԻՒ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի զէնքերու պատմութիւնը: Մօտ 300 էջնոց, մաքուր թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւնմը:

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ 10 ֆր.:

Միւս երկիրներ 15 ֆր.:

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ. R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris.

ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian. 29 Atelerilor, Constantza (Roumanie)

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A. Rue Vouli. Athènes (Grèce)

ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան, New Street. Bagdad (Iraq):

ՀԱՐԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմէնիա»յի խմբագրատուն. San Salvador 4625. Buenos-Aires (Argentine):

Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris, որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձի հասցէ չէնք տուած,

„ԳՈՅԱՄԱՐՏ„ ՕՐԱՑՈՅՑ

Մամուլի տակ է եւ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան Միութեան «Գոյամարտ» պատկերազարդ օրացոյցը ճոխ բովանդակութեամբ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ:

Ապսպրանքի համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

N. Gagossian. 49. Rue Nationale. Marseille (France):

Վարձու սենեակներ ամուրիներու համար

Տաք եւ պաղ ջուր, շոգեժ, հեռաձայն, տարեկան վարձք՝ 1600 ֆր.: դիմել՝ 13, Rue de la Colonie. Paris (13):

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԸՆԿ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՊԷՌԵԱՆԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Ողբացեալ ընկեր Յարութիւն Պիպէռեանի մահուան երկրորդ տարելիցին առիթով, իր ազակիր բարեկամները կազմակերպած են յիշատակի այցելութիւն մը տարաբախտ ընկերոջ գերեզմանին, կիրակի, 31 Հոկտ. ճիշդ ժամը 11ին Լասէյն (Վար):

Կը հրաւիրուին իր բոլոր ընկերները, բարեկամները, ինչպէս նաեւ ծանօթները իրենց մասնակցութիւնը բերել իր անմոռաց յիշատակին:

Հաւաքումի վայր՝ այրի տիկին Ծաղիկ Պիպէռեանի բնակարանը՝ 41 Rue Clément Daniel La Seyne sur mer (Var).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հռիփսիմէ Սըլիքեան եւ Տիկին Երանուհի Լօլօեան (Պարտիզակցի), կը փնտռեն առաջինը իր թոռները, երկրորդը իր քոյրերը Զուարթ եւ Սիրարփի Ռուբէնեան որ ներկայիս կը կոչուին Մակարիթ եւ Էլիզապէթ, ծնողքի անունները Յարութիւն եւ Սիրանուշ, 1921ին Պոլիսէն մեկնած էին Ամերիկա: 4 տարի առաջ կը գտնուէին Նիւ Եորքի նահանգի Նորֆոք քաղաքը իրենց հօրեղբօր՝ Երուանդ Ռուբէնեանի մօտ: Կը խնդրուի տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին.— 57, Rue du Commerce Y Loloyian, Colombes (Seine): Կը խնդրուի Ամերիկայի թերթերէն արտատպել: Հասցէն գտնողներուն մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր:

— Յովհաննէս Սէֆէրեան, Սասնոյ Սէմալ գիւղէն, որ կը գտնուէր Սուրիա: Մօտ 5 տարիէ ի վեր Սուրիայէն գաղթած է Պարսկաստան: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Զաքար Կարապետեանի, 19, Rue Alphand, Paris (13):

Կը խնդրուի Թեհրանի «Ալիք» թերթէն արտատպել:

Տիկին Տիրուհի Գաբրիէլեան, ծնեալ Սիմիթեան, բնիկ Կեսարացի, կը փնտռէ իր քոյրը՝ Վերժին Սիմիթեան, Թալասի որբանոցէն: Իր հօրեղբայրը, Յակոբ Սիմիթեան, այժմ Աղեքսանդրիա, 1930ին Վերժին Սիմիթեանը տեսած է ի Պէյրութ:

Կը խնդրուի գիտցողներէն լուր տալ հետեւեալ հասցէին՝ Mr. A. Kaprielian, 8bis, Rue Maugiron, Vienne (Isère):

Յարութիւն Զամչիկեան, որ նախապէս կը գտնուէր Հաուըրտ Գարակէօզեան Հոմին մէջ: Վերջին անգամ նամակ գրած է S. F. A. ընկ.եան մէջ: Փնտռողն է իր քոյրը: Գրել Պ. Բ. Թաշեանի, c/o Journal Houssaper, B. P. 868, Le Caire - Egypte:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղէն խումբ մը անդամներ փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆրանք կը նուիրեն իրենց անդամ Պ. ԼԵՒՈՆ ՊԱՊՕՆԵԱՆԻ զաւակին մահուան առթիւ, Անկէնի մասնաճիւղին:

Անկէնի վարչութիւն

ԳՆԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

“Հ. Յ. Դ. ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

30 Հոկտ. Շաբաթ Chez Boivin, 25 Avenue de la République à MONTROUGE Métro Porte d'Orléansի մօտ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՋՐՈՒԱՆՏԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

Օրիորդներ ՄԱՏԻԼԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, ԱՆԱՀԻՏ եւ Պ. ՇԱՐԱՄ (երգ),

ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ), ՕՐ. ԷԼԻԶ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Ընկ. Ալգունեան եւ Պ. Հ ՏԱՐՕՆԵԱՆ (արտասանութիւն):

Օր. ՀՐԱՆՈՅՇ ԴԱԶԱՋԵԱՆ եւ փոքր քոյրը կը պարեն Կովկասեան պարեր, յատուկ տարազով:

Կը նուագէ Թառխստ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր ընտիր նուագախումբի ընկերակցութեամբ:

Հայկական խմբական պարեր եւ երգեր օրիորդներու կողմէ:

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ.

Մուտք՝ 5 ֆրանք, փոքրերու կէս գին:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ Հոկտ. 30ին. կը խօսի Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

ՍԷՆԹԷԹԻԷՆԻ մէջ Հոկտ. 31ին: Կը խօսի Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ մէջ, 31 ՀՈԿՏ.

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ 40Է ԱՒԵԼԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՄԱՀ ՎԻՊԱԳԻՐ ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՕԾԱՄԵԱԿԻ

հանդէսը պիտի տօնուի մեծ պատրաստութեամբ 31 Հոկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ, 24, Rue Saint Victor Paris (5me.) Métro Maubert-Mutualité:

Պիտի խօսին Պ. Պ. ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ. Ա. ՃԻՒՄՊԻՒՇԵԱՆ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ FIRMIN ROZ (Membre de l'Institut):

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝

ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ)

Տիկ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Պ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՐԱՖՖԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (դաշնակ), Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն), Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (մեներգ), եւ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը: Տեղի պիտի ունենան նաեւ հայկական պարեր:

ՄՈՒՏՔ 10, 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

Ոչ ոքի տոմսակ պիտի ղրկուի: Այժմէն կարելի է տոմսակ ձեռք բերել «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի վարչութեանց մօտ, գրատուն Հրանտ Սամուէլ, (51, Rue Monsieur le Prince), Պ. Վ. Եարճանեանի գրասենեակը (44, Rue Lafayette) եւ Պ. Ե. Յարութիւնեանի մօտ (13, Rue d'Orsel):

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ի նպաստ իր վարժարանին

150 Route d'Orleansի սրահին մէջ, (Պանեէօ)

7 Նոյեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Նախագահութեամբ Հայր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆԻ

Աշակերտութեան կողմէ պիտի ներկայացուի

Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆԻ «ՊՈԼԻՍ ԵՒ ՓԱՐԻԶ»ը

(կատակերգութիւն 2 արար)

Կը նուագէ Թալիստ Գարեգին: Երգ եւ արտասանութիւն:

Մուտք՝ 3 ֆրանք

Մարսիլիահայ կազմակերպութիւններու ուշադրութեան

Մարսիլիահայ Մշակութային Միութեան ծովանաւորութեամբ, յառաջիկայ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 28ին, կիրակի կէսօրէ ետք, Սալ Փրաթի մէջ, մեծ պատրաստութեամբ եւ արտակարգ շուքով պիտի տրուի նուագահանդէս մը՝ ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Գ. Ալեմշահի: Յանձնախումբս կը խնդրէ բոլոր Մարսիլիահայ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը եւ չխաչաձեւել զայն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի եւ Շրջանի Վասպուրականի Հայրենակց. Միութեան ցերեկոյթ պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ 11 Նոյեմբերին Salle Poissonierեի մէջ: Կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ

Ի նպաստ Լիոնի Ազգատախնամի, 24 Հոկտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.45ին, Գ. Թագաւորեանի սրահին մէջ, ՆՈՐ ԵՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳՐՈՎ: 4—3

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ կը կազմակերպէ իր տարեկան ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐԸ յառաջիկայ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12ի ԿԻՐԱԿԻ օրը, ժամը 14էն 20:

Կը խնդրուի բոլոր հայ կազմակերպութիւններէն նկատի առնել սոյն թուականն ու ժամը եւ չխաչաձեւել:

Ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի կ'ուզուի

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ ՀԱՄԱՐ (ԳԱԽԱՌ)

Դիմել գրաւոր Շրջ. Վարչութեան «Յառաջ»ի հասցէով:

ՆՈՐ ՔՆԱՐ

Ձայնագրուած եւ պատկերազարդ ընդարձակ երգարան

Պատրաստեց Կ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Սելանիկլի)

Իր տեսակին մէջ առաջնակարգ գործ մը, զարդարուած մեր բոլոր երգիչներուն, երգչուհիներուն, երաժիշտներուն եւ բանաստեղծներուն նկարներով: Ամէն էջի վրայ՝ երգի մը ձայնագրութիւնը: 640 էջնոց ստուար հատոր մը:

Գին 50 ֆրանք, (միայն Ֆրանսայի համար): Ստանալու համար դիմել ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը, Շ. Նարդունիին:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 14 Նոյ.ին Salle Victor Hugoի մէջ: Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52–78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

“Paris-Moderne„

S.A.R.L. *Fabrique de Confection Pour Dames*

51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)

Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol — Téléphone: Central 70—10

Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն): Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով: Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻն, **50, Bld. Longchamp, Marseille**

Tél.: National 13-16

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵԼԻՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն. ինամար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար դեղջուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպաս հրու նմոյշները եւ գիները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ պատասխանութիւններու խմբագրութիւն: Փողոցային արկածներու ենթարկուած շքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Լիոնի Հայերու ուշադրութեան

ՍԵՆԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌՈՎ. ԼԱՒ ԱՌԻԹ ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ

11 ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԱԾ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ, երկու ազատ սենեակ եւ երկու անկողնոց (ալքով), վարձուած (պայլ) 9 տարի, վարձք՝ 3500 ֆրանք, ծախք՝ 1200 ֆր., ներկայ հասոյթը՝ 6500 ֆր. որ կարելի է կրկնապատկել: Պէտք է 10 հազար ֆրանք կանխիկ եւ մնացածը սակարկելի:

Երկու ազատ սենեակները եւ երկու անկողնոցները վարձքին կէսը կ'արժեն, ձրի բնակութեամբ:

Դիմել կամ գրել՝ Mr. Vigignol, 45 Rue de Bruxelles, Villeurbanne, Rhône

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ (ԹԻՒ 37 — 48)

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ կը թեւակոխէ իր չորրորդ տարին՝ Հոկտեմբերի թիւով որ մամուլի տակ է: Իր տեսակին մէջ միակ թերթը, արդէն ծանօթ ու գնահատուած մեր բոլոր գաղութներուն մէջ, իբրեւ «Հայ տուներու այցելու բժիշկ»: Կուտայ յօդուածներ գործնական բժշկութեան մասին, լեզուով մը որ հասկնալի է ամէնուն: Թղթակցութեամբ՝ բժշկական խորհուրդներ կուտայ միայն իր բաժանորդներուն: Բաժանորդագրուեցէք եւ բաժանորդագրեցէք ձեր բարեկամները: ՀԱՅ - ԲՈՅԺի վճարել մէկ բաժնեգին աւելի, կը նշանակէ բժիշկի վճարել մէկ այցելութիւն պակաս: Չկայ ընթերցող մը որ օգտուած չըլլայ ՀԱՅ ԲՈՅԺէն:

Բաժանորդներ, նորոգեցէք ձեր բաժանորդագրութիւնը չորրորդ տարեշրջանին համար, քանի դեռ բարձրացած չէ գինը:

Բաժնեգինը՝ Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման 30 եւ 35 ֆրանք (ըստ թղթատարական սակի):

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՉԵՆ ՊԱՀԵՐ, ԿՐՆԱՆ ՄԵԶՄԷ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵԼ ԹԻՒ 1Ը ԵՒ 2Ը, ՓՈԽԱՐԷՆ ԿՈՒՏԱՆՔ ՄԷԿ ՏԱՐԵԿԱՆ «ՀԱՅ - ԲՈՅԺ» ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԷՆ:

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 27 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3561 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՈ՛, ՏԷ՛Ր ԻՄ, ԱՅԴՊԷՍ Է...

Վերջին մէկ տարուան ընթացքին, աւելի կոպիտ եւ մխահեծան հանգամանք մը ստացաւ Մոսկուայի խնամակալութիւնը՝ Երեւանի վրայ :

Ոչ միայն վարչական իշխանութիւնը ինք, այլեւ Մոսկուայի կեդրոնական մամուլը պարզապէս Չեկայի դերը կը կատարէ, մուրճն ու մանգաղը չաչելով «անկախ» հռչակուած հանրապետութեանց եւ մասնաւորապէս Հայաստանի գլխուն :

Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ «Փրավտա» եւ կառավարութեան օրկանը՝ «Իզվեստիա» մէկ մէկ խարազան առած իրենց թղթակիցներուն եւ աշխատակիցներուն ձեռքը, անխնայ «մերկացումներ» եւ մատնանշումներ կը կատարեն, խելագարութեան մատնելով Հայաստանի վարիչները :

Անցեալ մայիս 7ին, 17ին եւ 26ին «Փրավտա»յի Երեւանի թղթակիցը՝ Կոռլխարով, կրակ կը տեղար Հայաստանի վարիչներուն դէմ, չեշտելով թէ «Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութեան ղեկավարները սխալներ կոծկելու, քննադատութիւնն արհամարհելու դիրք են բռնել»: Այդ առթիւ յանկարծ կը մատնանշէր կեդր. կոմիտէին քարտուղարը՝ Ամատունի եւ «Խ. Հայաստան»ի խմբագիրը՝ Եղ. Զուբար: Եւ կ'աղաղակէր թէ «Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւնն աղտոտուած է խորթ մարդկանցով»:

Տեսանք թէ ինչ եղան, իրարու ետեւէ, Զուբարները, Ամատունիները, Ակոբովները եւ միւսները,-- բոլոր անոնք որ մատնանշուած էին :

Նոյն Կոռլխարովը ինք, սեպտեմբեր 28ին կը կարդար «Ժողովուրդի թշնամիներուն» դամբանականը, չնական ամբաստանութեամբ մը: Այս անգամ նոր չղթայ մըն ալ անցընելով ամբաստանեալներու վզին,--- «անջատողական շարժում»:

Ինչպէս կ'երեւայ, Թբիլիսիի (Թիֆլիս) կարմիր փոխարքային՝ հռչակաւոր Բերիայի դերը կը շարունակէ եւ աւելի կը կատարելագործէ Մոսկուայի մամուլը, անընդհատ ճօճելով դամոկլեան սուրը՝ Հայաստանի մեծ ու փոքր վարիչներու գլխուն :

Եւ Երեւանի մամուլն ալ ձայն կը բռնէ, «հայր» Սթալինէն վերջը վկայ կանչելով միւս «Պանծալի» առաջնորդը, «Փրավտա» :

Կարդացէք սա տողերը՝ նոյնութեամբ արտատպուած «Խ. Հայաստան»ի սեպտեմբեր 30 թիւի խմբագրականէն.

-- «*Պրավդա*»ն միանգամայն իրաւացիօրէն եւ ժամանակին նշեց որ նացիոնալիստ Խանջեանի մերկացումից յետոյ բաւականին ժամանակ է անցել, սակայն, Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութիւնը եւ նրա ղեկավարութիւնն այդ ժամանակամիջոցում անհրաժեշտ աշխատանքը չեն ծաւալել դասակարգային թշնամուն ի սպառ ջախջախելու, եւ հողմացրիւ անելու համար:

«*Պրավդա*»ն պահանջեց սրել պայքարը տրոցկիստների, դաշնակների, նացիոնալիստների, սպեցիֆիկների դէմ, որոնք Հայաստանում ազատ վխտում էին :

«*Պրավդա*»յի այս բոլշեւիկեան քննադատութիւնը շատ շատերին դուր չեկաւ :

Գտնուեցին կուսակցական տոմսեր ունեցող մարդիկ որոնք կորցնելով իրենց յեղափոխական զգաստութիւնը, դողալով Ամատունու եւ Ակոբովի կեղտոտ կօշիկների տակ, աքլորի նման, կոկորդը պատռելով, գոռացին՝ թէ Հայաստանի բոլշեւիկների մասին դասակարգային թշնամին է խօսում «*Պրավդա*»յի էջերում »:

Կարդացէք նաեւ սա միւս հատուածը՝ «Գրական Թերթ»ի խմբագրականէն (8 հոկտեմբեր).

-- « Տրոցկիստական - նացիոնալիստական վիժուածք Ամատունին բոլոր միջոցներով ճնշելով ինքնաքննադատութիւնը, իր արբանեակների միջոցով գովերգելով իրեն, ստոր պրովոկացիոն կամպանիա սկսեց մեր կուսակցութեան Կենտկոմի պանծալի օրգան «*Պրավդա*»յի ժամանակին ու տեղին ահազանգումների դէմ, ահազանգումներ, որոնք ցոյց էին տալիս այն վնասարար հակայեղափոխական աշխատանքը, որ կատարում էին Հայաստանի կուսկազմակերպութիւններում բուն դրած թշնամիները :

« *Պրավդա* »ն ցոյց տուեց այն կոնկրետ վնասները, որ հասցրել են մեր ժողովրդին այդ զազրելի թշնամիները »:

Այդ նոյն խմբագրականէն կ'իմանանք թէ « ժողովրդի թշնամիները երջանիկ հայ ժողովրդին ցանկանում էին դարձնել կապիտալի ստրուկը, ձգտում էին Հայկական ԽՍՀն անջատել Մեծ ԽՍՀՄից »:

Եթէ բառերը չեն կորսնցուցած իրենց իմաստը, այն ատեն դուք եզրակացուցէք թէ ի՛նչ կը նշանակէ հետեւեալ նախադասութիւնը.

-- «Ժողովրդի թշնամիները սխալուեցին իրենց հաշիւների մէջ: Մեզ ղեկավարող Համկոմկուսը, մեր հայր Ստալինի զօրեղ ու անվարան ձեռքը բնաջինջ արեց ժողովրդի թշնամիներին՝ ֆաշիզմի գազազած գործակալներին»:

Ուշադրութեամբ կարդացէք,-- « ԲՆԱՋԻՆՋ ԱՐԵՑ »...

X

Երեւանը տարիներէ ի վեր բարեւի կեցած էր Թիֆլիսի, Բագուի եւ Մոսկուայի առջեւ: Հազար կտոր կ'ըլլար, հաճելի երեւալու համար: Եւ եթէ այս կամ այն վարիչը փորձէր գլուխ վերցնել, յախտը կ'իջնէր գլխուն, ամէն ուղղութեամբ :

Հիմա Հայաստանի ղեկավարութեան «մնացորդներուն մնացուկները» հարկադրուած են բարեւ բռնել նաեւ «Փրավտա»ներու առջեւ: Ծունկի գալ բազկատարած եւ գլխիկոր, խոնարհաբար ականջ դնել անոնց սաստերուն, եւ փա՛ռք տալ, եթէ յաջողեցան քանի մը ամիս կամ քանի մը շաբաթ հետաձգել բաժակը ...

Ցարական իշխանութեան օրով, կոպիտ սպաներ սովորութիւն ունէին ապտակելու մարզանքի ատեն թերացող զինուոր մը եւ պոռալու անոր երեսին.

-- « Դուն անասուն ես, դուն էշ ես, շուն ես»:

Եւ զինուորը կը պատասխանէր, բարեւի կեցած.

-- « Այո՛, Տէր իմ, այդպէս է »:

Դուք բաղդատեցէք տարբերութիւնը՝ երէկուան եւ այսօրուան միջեւ :

-- « Դուն իժ ես, դուն վիժուածք ես, ժողովուրդի թշնամի եւ կատղած շուն ես», -- կ'ըսեն « Փրավտա»ներն ու «Իզվեստիա»ները, իրենց լրտես - թղթակիցներուն բերնով :

-- Այո՛, Տէր իմ, այդպէս է, կը պատասխանեն ամբաստանեալները, կամ ուրիշներ՝ փոխանորդաբար, մինչեւ որ կարգը իրենց գայ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻԻ ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ

Պոլսէն կը հեռագրեն հոկտեմբեր 25 թուականով ----

« Ճիւմհուրիյէթ » լրագիրը Էնկիւրիէն կ'իմանայ թէ վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ անբաւական գտնելով Աթաթիւրքի կողմէ տրուած արձակուրդը, որոշեց վերջնապէս քաշուիլ եւ դահլիճին հրաժարականը ներկայացնել հանրապետութեան նախագահին: Ասոր վրայ Աթաթիւրք որոշեց Ճէլալ Պայարի յանձնել նոր դահլիճին կազմութիւնը :

Նոր դահլիճը արդէն կազմուած ըլլալով, անմիջապէս նիստ գումարեց նախագահութեամբ Աթաթիւրքի: Նախորդ վարչապետը միեւնոյն ատեն հրաժարեցաւ «Խալք»ի նախագահութենէն: Նոր դահլիճը յարանման է նախորդին, բացի առողջապահական եւ հողագործական նախարարներէն :

Բացառիկ մեծարանքներ Յունաստանի վարչապետին

**** Զօր. Մէթաքսաս, Յունաստանի վարչապետը, որ Էնկիւրի գացած էր իր կնոջը հետ, արտակարգ պատիւներու արժանացաւ: Զօրավարը մասնաւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Աթաթիւրքի, Ըսմէթ Ինէօնիւի, փոխ - վարչապետ Ճէլալ Պայարի եւ ուրիշներու հետ: Աթաթիւրքի հետ տեսակցութիւնը տեւեց երկուքուկէս ժամ: Այս առթիւ սարքուած հացկերոյթին մէջ, Ճէլալ Պայար բարի գալուստ մաղթելով Յունաստանի վարչապետին, մասնաւորապէս ըսաւ :*

-- « Ժամանակի մը մէջ ուր ծանր մտահոգութիւններ կը ճնշեն մարդկութեան վրայ եւ լաւագոյն ապագայի մը համար եղած փորձերը կը ցրուին ապարդիւն ջանքերու մէջ, կրնանք իսկապէս հպարտ ըլլալ որ կրցած ենք իրականացնել մեր երկու ազգերուն միջեւ անայլայլ բարեկամութիւն մը:

«Պալքանեան Համաձայնութեամբ, մեր բարեկամ եւ զինակիցներուն սերտ գործակցութեամբ, հաւաքաբար իր խռովութիւններով եւ փոթորիկներով ծանօթ մարզի մը մէջ կրցած ենք շինել խաղաղութեան եւ ապահովութեան շէնք մը՝ շրջահայեաց յառաջխաղացումով եւ քաջութեամբ : Եւ ներկայիս գրեթէ բոլոր Պալքանները ծածկող հողամասերու տարածութիւն մը եւ 60 միլիոն բնակիչներու զանգուած մը կ'ընծայեն այսօր աշխարհի ամենաներդաշնակ հաւաքականութեան մը տեսարանը: Այս շքեղ իրականացումը կրնայ օրինակ ծառայել բոլոր անոնց որ կը փնտռեն լաւագոյն ճակատագիր մը եւ կ'ուզեն ցոյց տալ միեւնոյն ատեն թէ ո՛ւր կրնան առաջնորդել ազգերը բարեկամեցողութեան մը եւ համաձայնութեան ոգին: Ուրեմն այս օրինակը կրնայ զօրացնել Թուրք եւ Հելլէն քաղաքացիները, որովհետեւ ան կը բերէ իրենց՝ նոր ապացոյց մը մեր երկու ազգերու միջեւ տիրող բարեկամութեան իրականութեան եւ պատեհականութեան: Ներշնչուած այն գաղափարէն թէ՝ խաղաղութիւնն է ամենավճռական ազդակը բոլոր բարօրութեանց եւ երջանկութեանց, մենք վճռապէս փարած ենք խաղաղութեան եւ համաձայնութեան այս քաղաքականութեան »:

Յունաստանի վարչապետն ալ իր պատասխանին մէջ նախ ջերմապէս շնորհաւորեց նոր Թուրքիոյ յառաջդիմութիւնը, յետոյ շարունակեց .

-- « Օրէ օր կ'ամրապնդուի քանի մը տարի առաջ կնքուած սիրալիր համաձայնութիւնը մեր երկու ազգերուն միջեւ, որոնք կրցան իրենց սրտերէն դուրս հանել անցեալին քինախնդրութիւնները, եւ անոնց տեղ դնել խաղաղութեան ու եղբայրութեան իտէալ մը:

«Մեր զինակցութիւնը, որ վճռական հանգրուան մը ցոյց կու տայ մեր հաւաքական պատմութեան մէջ, յետպատերազմեան շրջանի քաղաքական ամէնէն կարեւոր դէպքերէն մէկը կը կազմէ, ու կրնայ իբր օրինակ ընծայուիլ խաղաղութիւն բաղձացող հանդարտ ժողովուրդներուն : Հետզհետէ աւելի սերտ դարձած մեր աշխատակցութիւնը յատկանշող ուղղամտութեան ու անկեղծութեան ոգին ստեղծած է այդ խաղաղութեան գործին ընդարձակման նպաստող մթնոլորտ մը: Այսպէս, կարելի է ըսել թէ մեր զինակցութիւնը Պալքանեան Համաձայնութեան յառաջապահը եղած է: Այդ համաձայնութիւնը կազմող չորս ազգերը միացած են հաւաքական շահերով եւ խաղաղութեան համանման բաղձանքներով, որոնց վրայ կը հանգչի իրենց միութեան բարոյական ուժը: Անոնք կրնան պարծիլ թէ երբեմն խռովութեան մնայուն վառարան համարուած Պալքանեան թերակղզին վերածած են խաղաղութեան ու ապահովութեան շրջանակի, որ ամէնէն ապահովն է Եւրոպայի մէջ: Կատարելապէս իրականացուցած են մեր ժողովուրդներուն ունեցած յոյսերը այդ մասին: Միջազգային գետնին վրայ, Պալքանեան Համաձայնութեան չորս պետութիւնները կը ներկայանան իբրեւ ամբողջութիւն մը, որ միակ կամք մը ունի, բխած իրենց փոխադարձ յարաբերութիւններու վստահութենէն »:

**** Հացկերոյթ մըն ալ սարքուած էր ի պատիւ յունական թերթերու թղթակիցներուն, ուր նմանապէս սիրալիր արտայայտութիւններ եղան: Յունական թերթերը խանդավառութեամբ կը փառաբանեն երկու երկիրներուն զինակցութիւնը, չեշտելով թէ Թուրքիա եւ Յունաստան միշտ միացեալ ճակատով ներկայացած են միջազգային խորհրդաժողովներու մէջ :*

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԲԱՐԴԱՆԱՅ

«Անծանօթներ» ֆրանսական երկրորդ նաւ մըն ալ ընկղմեցին

Երէկ նորէն նիստ հրաւիրուած էր Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբը: Մթնոլորտը շատ մռայլ էր, իբրեւ հետեւանք նոր դէպքերու :

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ֆրանսական փոխադրանաւ մը ընկղմեցաւ Սպանիոյ բացերը, յարձակում կրած ըլլալով անծանօթ օդանաւի մը կողմէ: Երկուշաբթի օր, ուրիշ ֆրանսական նաւ մը ընկղմեցաւ, ռմբակոծուելով անծանօթ մարտանաւի մը կողմէ: Ֆրանսական նաւը յատկացուած էր սուզանաւեր հետապնդելու, երբ ռմբակոծուելով կրակ առաւ, Մինորքա կղզիին հիւսիսային կողմը: Վեց նաւաստիները ազատուեցան: Ֆրանսական կառավարութիւնը անմիջապէս մարտանաւեր ղրկեց յարձակման վայրը: Ընկղմած ազդանաւը ծովային նախարարութեան կողմէ տրամադրուած էր Ֆրանսայի օդանաւային սպասարկութեան, պաշտպանելու համար Մարսէյլ - Ալժէ երթեւեկող սաւառնակները: Նաւը որոշ քանակութեամբ վառելանիւթ ունէր, ի հարկին օգնութեան հասնելու համար: Հեռագիրները կ'ըսեն թէ յարձակող նաւը գորշ ներկուած էր, եւ երկու խաչեր կ'երեւային երկու կողմերուն վրայ:

Այս դէպքին հետեւանքով, Ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց զօրացնել Միջերկրականի հսկողութեան յատկացուած մարտանաւերը :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈԽԱՆ ՃԱՌԻ

Այս գիշեր, չորեքշաբթի, թէյասեղան մը սարքած է Փարիզի Երիտ. Ակումբը, իր 4րդ տարեշրջանին բացման առթիւ:

Ձիս ալ հրաւիրած էին ճառախօսելու, «աւուր պատշաճի»:

Խոստացած եղայ, բայց յետոյ մըտածեցի,-- քանի որ դատապարտուած ենք նոր խօսելու, խօսինք հրապարակաւ :

Ահա, ուրեմն ինչ որ կ'ուզէի ըսել, թէյով կամ առանց թէյի:

Սիրելի երիտասարդներ, այս թերթը տարիներէ ի վեր յարատեւօրէն, երբեմն մոլեռանդօրէն արծարծած ըլլալով տարագիր երիտասարդներու ինքնապաշտպանութեան հարցը, ուրախութեամբ կ'ողջունէ ձեր յաջողութիւնը :

Երեք տարի բոլորած էք արդէն, եւ կ'ուզեմ հաւատալ թէ չորրորդ տարեշրջանը կը թեւակոխէք աւելի մեծ խանդավառութեամբ :

Այդ կ'ապացուցանէ ձեր կարճ յայտարարութիւնն ալ, որ հրատարակուեցաւ երէկ: Եւ մանաւանդ ձեր կոչը --- «Հայ երիտասարդ, եթէ կ'ուզես գտնել հաճելի եւ բարեկամական մըթնոլորտ մը եւ արժեցնել հայ մշակոյթը, իբրեւ Հայ օգտուիլ եւ օգտակար ըլլալ, մեզի միացիր »:

Դուք այն տղաքն էք որ պատեհութիւն չունեցաք հայկական վարժարան յաճախելու, գոնէ ձեր նախակրթութիւնը հայկական միջավայրի մէջ կատարելու :

Այստեղ դպրոց մտաք, այստեղ ալ աւարտեցիք եւ կամ պիտի աւարտէք ձեր շրջանը:

Բայց, Ակումբի մը հաստատումն ու յարատեւութիւնն իսկ բարի վկայութիւն մը կը կազմեն ձեզի համար :

Կը նշանակէ թէ կրցեր էք հայկական շաղախ մըն ալ խառնել ձեր օտար մշակոյթին, եւ կ'աշխատիք «ծանօթացնել հայկական արժէքները հայ երիտասարդութեան, զայն հետաքրքրել հայկական խնդիրներով »:

Ապրի՛ք :

Սորվեցէք ինչ որ կ'ուսուցանեն ձեր տարեցները: Ինչ որ սորվելու պատեհութիւն չունեցաք :

Եւ, ջանացէք ձեր կարգին նոյն կայծը վառել ձեր տարեկիցներուն, ձեր նմաններուն մէջ :

Պայման չէ որ մեքենաբար սովորական ճամբաներուն հետեւիք: Աշխատեցէք հայկական միջավայրին, մեր պահանջներուն պատշաճեցնել ինչ որ կրնայ օգտակար ըլլալ՝ ձեր օտար կրթութենէն, ձեր արդիական գիտելիքներէն :

Շատ մի ցրուէք ձեր ուժերը, եւ ամփոփուեցէք հիմնական ճակատի մը վրայ . ---

Կարելի եղածին չափ շատ բախտակիցներ, ձեզի տարեկիցներ, կապել ձեր շարժումին: Զարգացնել անոնց հայկական ոգին եւ խանդավառութիւնը՝ յանուն այս հալածական ժողովուրդի բարիքին :

Տեսակ մը զօրաշարժ: Փոխաբերական իմաստով ալ զինուորցուներ էք դուք: Ուրեմն ամէն մէկը թող ձգտի փրկել նոր մը,-- ուծացած մը, օտարացած մը:

Եւ ձեր գիտելիքներէն, յարաբերութիւններէն թող օգտուին այն օտար երիտասարդներն ալ, որ ձեր սերունդին կը պատկանին, ֆրանսացի ըլլան թէ արաբ, իրանցի կամ պալքանցի :

Ձեր առջեւ ունիք հորիզոն մը, որ ամէն բանէ առաջ աշխատանք եւ կազմակերպութիւն, հաւատք եւ յարատեւութիւն կը պահանջէ :

ՎԱՀԷ

Խ. Միութիւնը քաշուեցաւ Լոնտոնի Ժողովէն

Ինչպէս ըսինք, Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբին երէկուան ժողովը գումարուեցաւ մռայլ մթնոլորտի մը մէջ: Բացի ծովային ասպատակութենէն, Իտալիոյ վճռական դիրքն ալ մեծապէս ազդած է շահակից պետութեանց վրայ: Ժողովէն առաջ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դեսպաններուն հետ: Կացութիւնը աւելի մատնուած է նաեւ անոր համար որ Խ. Միութիւնն ալ չուզեր որ եւ է զիջում կատարել: Տակաւին վերջնական բանաձեւ մը չէ գտնուած, օտար կամաւորներու յետս կոչման մասին: Անոնց համրանքի մասին ալ վէճերը կը շարունակուին: Անգլիական աղբիւրի մը համաձայն, Զօր. Ֆրանքոյի բանակին մէջ կը գտնուին 80 - 100.000 Իտալացիներ, եւ առնուազն 15.000 Գերմանացիներ, իսկ Սպանիոյ հանրապետական բանակին մէջ՝ միայն 20.000 օտար կամաւորներ : Մինչդեռ Իտալիա պաշտօնապէս կը յայտարարէ թէ իր կամաւորները 40.000էն աւելի չեն եւ թէ անոնք որ հակառակը կը պնդեն, սուտ կը խօսին :

Զրոյցի մը համաձայն, Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը հրահանգ ստացած է պատեհ ժամուն քաշուելու ոչ - միջամտութեան յանձնախումբէն, այն առարկութեամբ թէ ոչ - միջամտութեան յանձնախումբը ձախողած է: Եթէ Ռուսերը, Գերմանացիները եւ Իտալացիները չկարենան միջին ճամբայ մը գտնել այսօր - վաղը, Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի գործադրեն իրենց սպառնալիքը, « վերստանալով իրենց գործելու ազատութիւնը»: Այն ատեն Ֆրանսա պիտի բանայ սպանիական սահմանագլուխը, զէնքի եւ զինուորի փոխադրութեան համար եւ անմիջական միջոցներ ձեռք պիտի առնէ Անգլիոյ հետ, ապահովելու համար Միջերկրականի հաղորդակցութիւնները :

**** Լոնտոնի գերմանական դեսպանին Հռոմ այցելութեան առթիւ, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ աշխատանք թափուած է Իտալիան համոզելու որ համաձայնի Անգլիոյ հետ, յետոյ Ֆրանսան ալ անոր ետեւէն քաշելու եւ Խ. Միութիւնը դուրս ձգելու համար :*

**** Երէկ անթելը հաղորդեց թէ խորհրդային պատուիրակը քաշուած է ժողովէն :*

Պալքանեան սպարապետներու խորհրդակցութիւնը

Պոլսէն կը հեռագրեն կիրակի օրուան թուականով ----

Զօր. Նէդիչ, Եուկոսլավիոյ ընդհ. սպայակոյտին նախագահը, այստեղ հասաւ այսօր եւ ընդունուեցաւ զինուորական մեծ պատիւներով: Այս գիշեր իսկ Էնկիւրի կ'երթայ մասնաւոր կառախումբով, Յունաստանի սպարապետին Զօր. Փափագոսի հետ: Էնկիւրիի մէջ իրենց պիտի միանայ Ռումանիոյ ընդհ. սպայակոյտին նախագահը, Զօր. Սիկիտիու, որ կը սպասուի երեքշաբթի օր (երէկ): Երեք սպարապետները ներկայ պիտի ըլլան այն մեծ զօրահանդէսին որ պիտի կատարուի Թրքական հանրապետութեան 14րդ տարեդարձին առթիւ, հոկտեմբեր 29ին: Զօրահանդէսէն վերջը, պիտի մասնակցին պալքանեան համաձայնութեան սպարապետներու երկրորդ խորհրդաժողովին, որուն պիտի նախագահէ մարաջախտ Չաքմաք, Թրքական բանակին սպարապետը :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԷՆԿԻՒՐԻ ՁԵՌՆՈՑԸ ԿԸ ՎԵՐՑՆԷ

Թուրքիա ապահով է իր հարաւ-արեւմտեան սահմանէն: Աղմուկով, ընթրիկներով, սպառնալիքներով ու միջամտութիւններով յաջողեցաւ իրեն համար նպաստաւոր լուծում մը ձեռք ձգել Սանճաքի մասին:

Թուրքիա ապահով է նաեւ իր հարաւ-արեւելեան սահմանէն: Ասիական Ուխտը, զոր կնքեց եւ որուն առանցքն է ինք, պզտիկ նպաստ մը չէ իրեն՝ այդ կողմէն եւս ապահով ըլլալու տեսակէտէն:

Թուրքիա ունի ե՛ւ ուրիշ ապահով կողմ մը: Պաղեստինէն մինչեւ Վան (Իրաք) տարածուող անգլիական հեղինակութեան հովանաւորութիւնը կը վայելէ, գոնէ առ այժմ:

Այս ապահովութեանց կարգը վարանեցանք դասել իր արեւելեան-ռուսական սահմանը: Մեր այդ վերապահումով ըսել չուզեցինք, անշուշտ, թէ Թուրքիա անապահով է այդ ճակատէն: Գաղտնիք չէ, սակայն, որ թուրքօռուս յարաբերութիւնները նոյնը չմնացին: Բան մը փոխուեցաւ անոնց թէ՛ քաղաքական եւ թէ՛ աշխարհագրական յարաբերութեանց մէջ: Առաջինին մասին պիտի խօսինք առանձին: Երկրորդը կը մնայ անորոշ եւ խնամով ծածկուած գաղտնիք:

Թուրքիա, սակայն, ապահովուած չի զգար երկու կողմեր, -- իր եւրոպական սահմանը եւ Եգէականի ափունքը: Այս եզրակացութեան գալու համար բաւարար չէ, ի հարկէ, հիմք ունենալ ընթացիկ պրոյցները: Բայց, կան իրողութիւններ, որոնք կը դիւրացնեն տեսնելու այն մտահոգութիւնը, զոր ունի Էնկիւրի՝ մասնաւորապէս իր արեւմտեան-եգէականեան ափունքի մասին:

Թուրքիա Սանճաքի խնդրին մէջ «խաղաց իտալական թարթով»: Հռոմ, ուրիշ ճակատի վրայ հակազդելու համար Փարիզի, յանկարծ իր հովանաւորութիւնը ընծայեց Թուրքիոյ: Աստոր յաջորդեց երկրորդ դարպաս մը. -- իտալեւսրալ մերձեցման մէջ Թուրքիոյ միջամտութիւնը, եւ, իտալեւ եուկոսլաւ դաշինքէն յետոյ, Եուկոսլավիոյ միջամտութիւնը՝ իտալեւ թուրք հաշտեցողութեան մը համար: Այդ հաշտեցողութիւնը կարելի չեղաւ: Մոնթրէօն մեծագոյն արգելքն էր: Բայց, Մոնթրէօն Թուրքիոյ համար մեծագոյն կռուանն էր: Լոզանը անկախ Թուրքիա մը տուած էր «բաց դռներով»: Մոնթրէօն «վերջնապէս փակած էր» զանոնք: Իտալիոյ ընդդիմութիւնը սակայն, Տարտանէլի ամրացման մասին, Թուրքիոյ տրուած իրաւասութեան դէմ չէր: Այլ՝ այդ իրաւասութեան շնորհիւ՝ Թուրքիոյ կողմէ Ռուսիոյ տրուած ուրիշ իրաւասութեան մը դէմ, -- Էնկիւրիի համաձայնութեամբ ռուսական նաւատորմին էջքը Միջերկրական....:

Հռոմ՝ Թուրքեւիտալական համաձայնութեան մը համար կ'ուզէր խափանել ծառայեցնել վերացումը ռուսական այդ իրաւունքին: Թուրքիա կ'ընդդիմանար ասոր:

Այդ օրերուն, Միջերկրականը սկսաւ ալեկոծիլ: Թրքական լայն ծովափունքին առջեւ կը ցցուէին Հռոդոսի վիթխարի ամրոցները: Տարտանէլի շուրջ ու Տարտանէլէն ներս «խորհրդաւոր» ընդծովեաներ սկսան երեւալ: Սախպողական էր Միջերկրականի ուխտին կնքումը: Եւ սակայն, 1937 փետրուար 3ին կոմս Չիանօ Միլանոյի կայարանին մէջ որոշապէս յայտնած էր Րիւշտիւ Արասի թէ «Իտալիա պիտի ընդունի Մոնթրէօյի համաձայնութիւնը, եթէ Թուրքիա ռուսական նաւատորմին չտրամադրէ իր խարիսխներն ու նաւահանգիստները»:

Նիոնը, փաստօրէն ուղղուած էր Իտալիոյ դէմ: «Իտալական սուզանաւ՝ ֆրանքոյեան դրօշով» -- այս էր ընդհանուր համոզումը: Եւ սակայն, Թուրքիա Նիոն գացած էր Իտալիոյ հանդէպ փոխուած տրամադրութեամբ: Ըսմէթ Ինէօնիւի հրաժարման առթիւ տրուած մեկնաբանութիւններէն մին ալ այն էր, որ Թուրքիոյ նախկին վարչապետը սախպուած էր քաշուիլ նաեւ այն մեղադրանքներուն վրայ, թէ «Նիոնի մէջ առանձնած էր յանձնառութիւններ զորս կիրարկելու պատրաստ չէին»: Ուրիշ խօսքով՝ իր հասակէն վեր քայլ առած էր՝ խօսք տալով չափուիլ Իտալիոյ հետ: Իրականին մէջ, սակայն, Նիոնի խորհրդաժողովին, Թուրքիա եւ Յունաստան չարժած էին միասնաբար: Կը յիշուի, որ Րիւշտիւ Արաս Աթէնքի ճամբով գնաց Նիոն: Արդ, Նիոնի մէջ, Թուրք պատուիրակութիւնը, խորհրդային պատուիրակութեան ներկայութեան, անվերապահօրէն արտայայտեց իր «չէզոք քաղաքականութիւնը»: Էնկիւրի կը վախնար որ յանկարծ կը խանգարուի Հռոմի հետ սկսած իր դարպասը: Ծանօթ է որ Նիոնի մէջ, խօսք տալու համար դիւանագիտական բարդութիւններէ, դիւանագիտօրէն նախընտրեցին խօսիլ «ազգութիւնը անծանօթ սուզանաւերու» մասին: Բայց, Յունաստանի պատուիրակ Փոլիթիս ու Թուրքիոյ պատուիրակ Րիւշտիւ Արաս ուզեցին -- հարկադրուեցան -- «կէտերը դնել «ի»երուն վրայ»: Ու հարցուցին, -- «Մեր ծովեզերքները եւ ծովային հրետանիները պէտք է ռմբակոծեն անծանօթ սուզանաւը: Լա՛ւ: Բայց, եթէ սուզանաւը բարձրացնէ, օրինակ, իտալական դրօշ եւ ռմբակոծէ, օրինակ, ռուսական շոգենաւ մը, մենք ի՞նչ պէտք է ընենք: Մենք չենք ուզեր վէճ ունենալ Իտալիոյ հետ»:

Ասիկա ներքին կողմն էր: Արտաքնապէս՝ Թուրքիա «պատրաստ» էր կրակելու: Ու, Էնկիւրի, ինչպէս կը յիշուի, ծովեզերեայ իր բոլոր պահականոցներուն հրահանգեց «անվարան կրակել»: Այդ «կրակել» հրամանին մէջ, սակայն, մինչ «փոքրիկ կէտ մը» անպակաս եղաւ,— «սուզել արգելութիւնը նախ»:

Էնկիւրիի այս դարպասը չարունակուեցաւ անկէ վերջ ալ: Թուրքիա, քանի Միջերկրականը ալեկոծուեցաւ, այնքան աւելի անհանգստացաւ: Հարկ էր ամէն գնով ապահովել իր Եգէականեան ու Միջերկրականեան եզերքները: Այդ ապահովութիւնը ան ջանաց ձեռք ձգել դիւանագիտական ճամբով: Բայց, Իտալիան, որ պիտի տար իրեն այդ երաշխիքը, մէկ ու միակ պայման մը կը շարունակէր դնել, -- Ռուսիոյ փակումը Սեւ Ծովու մէջ: Նիոնի մէջ, սակայն, Ռուսիա անգամ մը եւս ձեռք կը ձգէր իր նաւատորմին ազատ անցքի իրաւունքը:

Միւս կողմէ, ձեռնածալ նստած չէր, անշուշտ, Անգլիան: Չէ՞ որ պայքարը, այդ ծովուն վրայ, կը մղուէր առաւելապէս Իտալիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ: Թուրքիան արհամարհելի ուժ մը չէր այդ տեսակէտէն: Մանաւանդ որ Իտալիոյ կողմէ ամրացուած Երկոտասան կղզիներու շրջագծին մէջ Անգլիա տկար կը մնար: Լոնտոն շատոնց սկսած էր արդէն «մերձենալ» Էնկիւրիի: Իսկ Թուրքիոյ մէջ,-- մնացած մուրճին ու սալին միջեւ, քանի որ Մոնթրէօն Ռուսիոյ իրաւունքներ կուտար, իսկ Իտալիա դէմ էր ատոր,-- սկսեր էր հետզհետէ արմատանալ այն համոզումը թէ Իտալիա ոչ միայն անխախտ է իր պահանջին մէջ, այլ, ինչպէս անգամ մը Րիւշտիւ Արաս կ'ըսէր, մինչ զարմանալի կը թուէր թէ «արդեօք ինչո՞ւ Իտալիա բանալիի ծակէն մեզ դիտելէ չի հրաժարիր»...

Հիմա «բանալիի ծակ»ի հարկ չկա՞յ, այլեւս: Չէշմէն, ուր, Էնկիւրիի հաւանութեամբ, տեղաւորուեցաւ Ալպիոնը, հիմնական բան մը փոխեց: Իբրեւ թէ Անգլիա հոն գնաց՝ «Նիոնի համաձայնութեան բերումով» -- հսկողութիւն կատարելու համար: Եւ սակայն, Չէշմէի խարիսխը հաստատուեցաւ Նիոնէն շատ ուշ, Ըսմէթի հրաժարումէն վերջ -- երբ այս դիմափոխումն ալ ապարդիւն անցաւ -- անգլիացի մարզիչ օդաչուորդներու Թուրքիա երթալու որոշումին հետ եւ այն միջոցին երբ Իտալիա եւ Անգլիա հակադիր խարիսխներ կը հաստատեն: Այլեւս կասկած չկայ, որ Թուրքիա Եգէականի եւ Միջերկրականի իր եզերքներու ապահովութեան համար ակամայ լքած է դիւանագիտական ճամբան, ու կառչած ռազմագիտականին: Ուրեմն, այս կերպով, անիկա, մինչ հարկադրաբար, կը վերցնէ այն ձեռնոցը, զոր նետած է Իտալիա: Անգլիա մէկ քարով երկու թռչուն կ'ուզէ զարնել,--հաստատուիլ Իզմիրի մերձ Չէշմէի մէջ՝ այսօր Իտալիոյ ու վաղը, հաւանաբար, Ռուսիոյ դէմ ապահովուելու համար: Ապահովումի այս միակերպ մղումը, ուրեմն, նաեւ ռազմագիտօրէն իրարու մօտեցուցած է Անգլիան եւ Թուրքիան:

Տարակոյս չկայ, որ Անգլիոյ համար չափազանց ձեռնտու է Թուրքիոյ այս որոշումը: Իտալիա Եգէականի մէջ տեղաւորուած է լայնօրէն: Ամրացուցած է Երկոտասան կղզիները՝ անոնց մինչեւ «նեղուցներ» կազմելով: Իր հզօր հրետանիով ան կրնայ արգիլել օտար մարտանաւերուն անցքը՝ ծովու այդ մասէն: Հռոդոս կղզին վերածուած է զինուորական խարիսխի: Իսկ Քիոսը օդանաւային ուժեղ կայանի: Լաւագոյն կերպով ամրացուցած է Քասթէլլօ -- Ռիզօ կղզեակները, որոնք քանի մը քիլոմեթր միայն հեռու են Անատոլիայէն (Թուրքիա): Այս ամրացեալ կղզիները դէպի հարաւ կ'երկարին՝ մինչ դէմ առ դէմ մնալով Թրքական ափունքներուն եւ հնարաւորութիւն տալով իրեն վրայէն ծեծելու այդ ափերը: Անգլիա համապատասխան խարիսխներ չունի հոդ: Ու դէպի Պաղեստին իր ճամբան շատ ալ ապահով չէ: Տեղաւորուելով Չէշմէի մէջ, մասամբ կը դարմանէ Միջերկրականի այդ մասին մէջ իր տկարութիւնը, չարժումը, եւն.:

Իր կարգին, Թուրքիա, նեցուկ մը գտած կ'ըլլայ՝ յանձին անգլիական նաւատորմին, որ, ի հարկին, կրնայ ամբողջ թրքական ծովափունքը օգտագործել, մինչ «հսկողութեան» պատրուակով: Այս ձեւի ապահովութիւն մը, -- որ կանխումը չէ, անշուշտ, վտանգին՝ եթէ ան պիտի գայ-- կը համապատասխանէ՞ արդեօք Թուրքիոյ հանրային կարծիքի մտահոգութեան կամ նոյնիսկ վախին, քանի որ «Ճիւմհուրիէթ» կը հրատարակէր Չէշմէէն իրեն ղրկուած թղթակցութիւն մը, որուն համաձայն անգլիական նաւատորմներուն հոն գալն ու անգլիական զինուորներու ցամաքհանումը «մեծ խանդավառութեամբ եւ սրտի հանդարտութեամբ ողջունուած է Թուրք բնակչութեան կողմէ»:

Այս կերպով, կրկնենք, Թուրքիա վերջ կուտայ դարպասին ու կը բռնէ կողմ՝ Միջերկրականի պայքարին մէջ: Իր այս նոր դիրքը կ'ապացուցուի նաեւ Եգէականի ռազմափորձերով, որոնք որոշուեցան Թրակիայէն վերջ, ու վերջ նաեւ Հռոմի հետ ապարդիւն դարպասէն, առաջին անգամն ըլլալով՝ քէմալական իշխանութենէն սողին, եւ զօրք ցամաք հանելու ձեւին տակ:

Բայց, իր այս քայլով Էնկիւրի փոխեց նաեւ հիմքը իր նոր գոյութեան: Ան խստօրէն բծախնդիր էր իր բացարձակ անկախութեան: Ու խստօրէն նախանձախնդիր՝ Եգէականէն մինչեւ Արարատ՝ իր բացարձակ գերիշխանութեան: Իմ հողիս վրայ՝ ինձմէ զատ ոչ ոք,-- այս էր իր գերագոյն նշանաբանը:

Դէպքերը եկան ու խորտակեցին այդ բացարձակութիւնը: Օսմանեան կայսրութիւնը անգամ ըրած չէր այն, ինչ որ ստիպուեցաւ ընել քէմալական Թուրքիան, -- իր հողին վրայ տեղաւորեց Ալպիոնը....: Ու այժմ՝ Չէշմէ: Վաղը՝ ապահովաբար ամբողջ ծովափի երկայնքին ....

Իտալիա՞ն: Ինչպէ՞ս պիտի դիմաւորէ զայն Մուսոլինին՝ որ ոչ միայն Եգէականի, այլեւ անոր ասիական ափունքներու մասին բացայայտ յաւակնութիւններ ունի ...:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՉՔԵՐՈՒՆ ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գիտենք, աչքը տեսանելիքի գործարանն է, այսինքն՝ կը ծառայէ տեսնելու մեզ շրջապատող առարկաները, որոշելու անոնց ձեւը, գոյնը, մեծութիւնը, դիրքը, հեռաւորութիւնը, շարժումը, եւն.:

Զօրաւոր մարմիններէ արձակուած ճառագայթները աչքին եղջերային թափանցիկ թաղանթին վրայ ազդելով մասամբ ներս կը թափանցեն եւ մասամբ կ'անդրադառնան: Այս անդրադարձումը աչքէն արձակուած ջղային հոսանքին հետ միանալով, ուրիշ աչքերու մէջ առաջ կը բերէ ազդեցութիւններ ու տպաւորութիւններ, որոնց սաստկութիւնը կախում ունի նայող աչքերու մագնիսական զօրութեան աստիճանէն, աչքին ձեւէն, գոյնէն, հոգեկան վիճակէն, եւն.:

Ամէն աչք միեւնոյն մագնիսական զօրութիւնը չունի: Կան աչքեր, որոնք զօրաւոր մագնիսականութեամբ մը օժտուած են, եւ ուրիշներ՝ որոնց մագնիսական զօրութիւնը բաղդատաբար տկար է:

Դիտուած է թէ շագանակագոյն կամ նշաձեւ աչքերը քաղցր ու յանկուցիչ ազդեցութիւն մը կը ներգործեն:

Կանանչի զարնող կլոր աչքերը, ինչպէս նաեւ կապտագոյն խոշոր աչքերը վախ ու սարսափ կ'ազդեն:

Սեւ ու կրակոտ աչքերը դիւթիչ եւ գգլիչ տպաւորութիւն մը կը ներգործեն:

Յաճախադէպ է տեսնել սիրուն օրիորդներ կամ գեղադէմ տիկիններ, որոնք իրենց խորաթափանց աչքերով ու անուշ նայուածքով երիտասարդներ գլուխէ կը հանեն, եւ առիթ պատճառ կ'ըլլան խոլ սիրահարութիւններու, ցաւալի դէպքերու:

Կիներուն աչքերը սովորաբար այր մարդոց աչքերէն աւելի զօրաւոր մագնիսականութեամբ մը օժտուած են. այս պարագան միանալով ֆիզիքական ու բնախօսական ինչ ինչ առանձնայատկութեանց, պատճառ կ'ըլլայ որ իգական սեռը աւելի դիւրութեամբ կը գրաւէ արական սեռին սիրտը եւ զօրեղապէս կը ներգործէ անոր հոգիին վրայ:

Յաճախ կը պատահի որ կիներ, հակառակ իրենց տգեղութեան, սիրուն ու յանկուցիչ նայուածքով կը յաջողին հրապուրել ամէնէն անտարբեր ու անզգայ երիտասարդները:

Երբեմն կիներու աչքերուն մագնիսականութիւնը այն աստիճան զօրաւոր է, որ այր մարդիկ առաջին տեսութիւնով խենդի պէս կը սիրահարին անոնց:

Կնոջ աչքերուն մէջ յաճախ կ'արտացոլան իր հոգիին ամենախորունկ թելադրութիւններն ու թաքուն զգացումները: Կանացի նայուածքը երբեմն ուրախութիւն, երբեմն տրտմութիւն, թախիծ, վիշտ, ցաւ, գորով, գութ, սէր, տռփանք, նախանձ, վրէժխնդրութիւն, յուսահատութիւն կ'արտայայտէ, մինչդեռ այր մարդը, որու նայուածքը ոչինչ ունի գրաւիչ ու արտայայտող, կը սիրէ իր զգացումները թաքուն ու անխռով պահել իր սրտին ամենախորունկ ծալքերուն մէջ:

Մէկ խօսքով, այր մարդու զգացումները ուժգին են ու առնական: Ան իր հուժկու նայուածքով կը նուաճէ ամէնէն առիւծները, իր զօրաւոր կամքին կը հպատակեցնէ ամէնէն վայրի ու անզուսպ գազանները, կը կասեցնէ կատաղի շուներու յարձակումը եւ մէկ նայուածքով փախուստի կը մատնէ ամէնէն մեծ ու վիթխարի գամբռները:

Զօրաւոր նայուածքները երբեմն սոսկում, ուժգին ցաւեր, նուաղում եւ մինչեւ իսկ հիւանդութիւններ կըրնան պատճառել:

Հին մոգերը, քուրմերն ու կախարդները աչքերու մագնիսական զօրութեան ազդեցութիւնով հրաշքներ կը գործէին, եւ ռամիկ ժողովուրդը իրերը իրենց արտաքին երեւոյթէն դատելով՝ զանոնք գերբնական զօրութեան կը վերագրէր:

Ասկէ ծագում առած է «Նազար» կոչուած ժողովրդական աւելորդապաշտութիւնը, որ մինչեւ մեր օրերը գոյութիւն ունի եւ ըստ որում ինչ ինչ հիւանդութիւններ, առօրեայ կեանքի մէջ պատահած փորձանքներ ու վտանգներ «նազար»էն առաջ կու գան: Նազարը արգիլելու եւ անոր վնասակար ազդեցութիւնը չէզոքացնելու համար տղէտ կամ նախապաշարուած մարդիկ բազմատեսակ բժժանքներ ու արտառոց յուռութքներ կը գործածեն:

Անասուններն ալ մարդոց պէս աչքերու մագնիսական ազդեցութիւններ կը ներգործեն իրարու վրայ:

Օձը նայուածքով դիւթական ազդեցութիւն մը առաջ կը բերէ պզտիկ կենդանիներու եւ թռչուններու վրայ: Ան երբեմն իր սուր ու հատու աչքերը փոքր թռչունի մը վրայ սեւեռելով, խորապէս կը հմայէ զայն, այնպէս որ խեղճ թռչնիկը կը սկսի ճիչեր արձակել, ոստէ ոստ թռչիլ, խուսափելու համար օձին նայուածքէն, եւ ի վերջոյ ուժաթափ ըլլալով ակամայ կ'իյնայ անոր բերանը:

Կը կարծուի թէ շուներն ալ իրենց աչքերով կը մագնիսացնեն թռչունները: Լորամարգին ու կաքաւը երբեմն որսի շուներու նայուածքէն հմայուելով, անշարժութեան կը մատնուին, եւ այն ատեն միայն կը վերստանան իրենց ճախրանքը, երբ շունը դադրի աչքերը անոնց վրայ յառելէ:

ՀՐ. ՏԷՐՈՍԿԻ

Ե. ԼԱԶԱՐԵՒԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հոկտեմբեր 21ին, Ռուս էս-էրների (Սոցիալիստ-յեղափոխականների) Փարիզի մասնաճիւղը մտերմական շրջանակի մէջ, հաւաքոյթ էր կազմակերպել ի յիշատակ իրենց կուսակցութեան հիմնադիրներից Եգոր Եգորովիչ Լազարեւի, որ 84 տարեկան հասակում, ուղիղ մէկ ամիս առաջ մահացաւ Պրագայի մէջ: Առաջին խօսողն էր ռուս տարագիր մտաւորական ամէնէն փայլուն դէմքերից մէկը՝ Էս-էր Հ. Ավքսենտիեւը, որ պարզեց Ե. Լազարեւի նկարագիրը:

Հանգուցեալ Ե. Լազարեւը եղել է 19րդ դարու վերջերի ռուս գաղափարական տիպարներից մէկը, իր ժողովրդանուէր գործունէութեամբ, բազմակողմանի զարգացումով, խորհրդապաշտ մտածումներով եւ իր կրած տառապանքներով: Ե. Լազարեւը մէկն է եղել այն քաղաքական ու հանրային ցայտուն գործիչներից, որ անձնական թշնամի չէ ունեցել: Շնորհիւ իր հեզահամբոյր բնաւորութեան եւ բոլորի հետ մտերմօրէն շփուելու տաղանդին, բոլոր իրեն ճանաչողների սէրն ու յարգանքն է վայելել:

Երկրորդ բանախօսն էր Էս-էր կուսակցութեան նոյնպէս բազմավաստակ ու բազմաչարչար դէմքերից՝ Զենզինովը, որ ուրուագծեց Ե. Լազարեւի անցած չափազանց փշոտ ու երկար ուղին: Հանգուցեալ Ե. Լազարեւը ծնած է 1855ին, Սամարայի նահանգի գիւղերից մէկում, երբ դեռ եւս Ռուսաստանում ճորտութիւն էր տիրում: Ուրեմն ինքը ճորտ է ծնած եւ վեց տարեկան է եղել, երբ Ռուսաստանի գիւղացին կ'ազատուէր ճորտութիւնից: Ե. Լազարեւի ծնողքը ունեցել են 17 զաւակ: Սամարայի նախակրթարանը եւ ապա գիմնազիոնը աւարտելուց յետոյ, փոխանակ համալսարան մտնելու, զինուած ժողովրդապաշտական գաղափարներով, իրեն ամբողջովին նուիրել է իր սիրած գաղափարների գործադրման եւ անոնց անսայթաք հաւատարիմ է մնացել մինչեւ իր մահը: 19 տարեկան հասակին բանտարկուել է եւ չորս տարի յետոյ ազատուելով որպէս զինուոր ուղարկուել է Կարսի ռուսական բանակը: Մասնակցել է 1878ի ռուս-թրքական պատերազմին եւ ստացել է աւագ ենթասպայի աստիճան: 1879ին, վերադառնալով իր ծննդավայրը, շուտով նորից է

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Ցուցնելու համար իր տաղանդը, պէտք էր բան մը ընել: Ու Արբակ, եկեղեցին երգած ատենը, տօնի օրերուն մանաւանդ, կախումներ կը դնէր եղանակներուն մէջ, ու երբեմն ալ, արտայայտելու տեղ՝ կարճ ու կտրուկ ձայնով բառի մը հոգին, ընդլայնումներ կուտար եղանակին ու կ'երկնցնէր: Ասանկ օրերու, իր աչքերը կը վառէին, ու, իր երկու կուշտերը շարուած տիրացուները, իրենց աչքերը իր աչքերուն տնկած, կը հետեւէին իր շարժումներուն:

Այս տղաքը՝ ամէն հեղ կը փոխուէին խամաճիկներու:

Օր մըն ալ, փորձեց երգի մը եղանակը ձայնագրել: Բայց ինչո՞ւ կը յոգնէր, չէր հասկնար, կը ծանրանար գլուխը, ու երբ կ'երկննար անկողնին վրայ, քունը կը տանէր:

Բայց կէսօրէն ետք, ժամու մը չափ ատղին անդին ոլորտալէն ետք, առաջնորդարանը գնաց:

Միամինակ: Այդ պահուն մարդ չըլլար հոն: Պզտիկ դրադարանին առջեւը կեցաւ, ու բան մը փնտռողի նըման՝ նայեցաւ գիրքերուն: Իր աչքին կ'երեւար որ անակնկալի մը առջեւ կը գտնուէր: Ու աւելի մօտենալով, լարեց աչքերը՝ բարձր տեղէ մը վար նայող մէկու մը նման: Գիրքերուն լռութիւնն ալ երազներուն պէս բան մը ունէր: Ու թիկնաթոռին նայած ատեն, յիշեց՝ իրեն քիչ շատ ծանօթ երիտասարդ մը: Ուրիշ ատեններ, ամէն հեղ այս սրահը մտնելուն, թիկնաթոռին վրայ բազմած ան, լռութեամբ, ձեռքը գիրք մը՝ կը կարդար: Սրտին խորունկէն՝ ան կարծես կը խօսէր գրքին հետ, ու գլուխը երերցուցած պահուն, երկու բոցավառ ջնջակներու պէս կ'երեւային աչքերը:

Իր կեանքին մէջ կորսուած պատկեր մըն էր այս պահը: Ու երկար շունչ մը առնելով, առաւ գրասեղանին վրայ դրուած գիրքը, ու նստաւ թիկնաթոռին վրայ՝ անոր պէս, այդ բացակայ երիտասարդին նման: Բանի մը էջերուն նայեցաւ: Սեւցող ամպի նման, մարեցաւ երեսի պայծառութիւնը, ու վրան թմրութիւն եկած, կրթնեցաւ թիկնաթոռին:

Գլուխը տաք էր երբ աչքերը բացաւ: Գիրքը ոտքերուն տակ ինկած, հաւատարիմ շունի մը նման կը սպասէր: Յոգնիր էր Արբակ: Սրահին օդը կը նեղէր զինքը: Դուրս ելաւ, ու սկսաւ քալել: Անորոշ քալուածք մը՝ իր նպատակին պէս: Ո՞ւր կ'երթար, չէր գիտեր: Ու կը քալէր...

Վերջապէս օր մը, եղանակ մը գըտաւ ու ձայնագրեց: Աչքերը ատեն մը չկրցաւ զատել ու մնացին թերթ մը թուղթին վրայ: Ուրիշ բան կը տեսնէր հոն, բոլոր ճառագայթները սրտերուն... Այս եղանակը անսահման տեղ մը բռնեց իր կեանքին մէջ: Գինով մըն էր: Փայլուն սուսեր մը, իր հետը կը քալէր քալած ատեն:

Սի՞րտը...,

Երբեք այսքան չէր զարկած սիրտը, կը սարսար ու կը դողար անուշ հեւքի մը մէջ: Իր ուրախութիւնը շատ էր:

Ու անգամ մը, Մարուքէ վարդապետին քով, երգեց իր հեղինակած երգը:

— «Հրաշալի է, եղանակ ըսածդ աստնկ ըլլալու է» ըսաւ վարդապետը, ու ծեծեց իր բարեկամին ուսը:

Արբակ լայն շունչ մը առաւ, ու իր տաղանդ ունենալը հասկցնելու համար, տրամութեամբ օրօրեց գլուխը ու ըսաւ, «Աս բան չէ տակաւին, կամաց կամաց պիտի տեսնաք:»

Կիրամուտքին՝ ժամերգութենէն առաջ, տէրտէրները, ժամկոչը ու քանի մը տիրացուներ՝ նստած էին մատուռը: Պարոն Արբակ, գրպանէն հանեց իր հեղինակած երգը ու երգեց:

— «Ապրիս, հազար ապրիս պարոն Արբակ, ըսաւ աւագերէցը, ատ եղանակով, իրաւ որ գինի ու վոտքա կը խմուի»: Որովհետեւ ամէնքն ալ համաձայն էին, փռնչփռնչը, Արբակ նայեցաւ աւագերէցին ու միւսներուն:

Ո՞վ համաձայն չէր:

Երկու լրագիրի տնօրէնները եւ իրենց խմբագիրները, շնորհաւորեցին պարոն Արբակը, ու անոնցմէ մէկը՝ «տաղանդ ունիս» ըսաւ:

Յաղթութի՞ւն:

Յայտնո՞ւմը:

Փառասիրութեան թափին մէջ, յոյսերը ճիւղաւորուեցան երազներուն հետ, ու մեծնալով մեծնալով, հիւսուելով անդադար իրարու հետ, ցանցի մէջ առին զինքը: Հիմակ, տարտամ եւ ուշացող փառքերու կարաւանը կը նշմարէր... հեռուն չէին անոնք: Ու առաջին անգամը ըլլալով, այդ կիրակի առտուն, կարծես եկեղեցիին դռները իրեն առջեւ կը բացուէին լայնօրէն: Երկար շունչ մը առաւ: Իր նայուածքը կը թռչէր զարմանալի խորութեան մը մէջ, ու իր ժպիտը դողացնելու չափ զսպուած, երգելու փափաք մը կուզար իրեն: Ու դարձնելով գլուխը՝ նայեցաւ անգամ մը ներկաներուն: Ինք ուրիշ մըն էր այդ օրը... հեղինակութիւն մը... ու իր հեղինակած երգին եղանակը, բոցով լեցուն թրթռաց ականջներուն խորը: Իր երազներուն մէջն էր: Պարոն Արբակ կ'երազէր, ու ամէն բան՝ իր շուրջը փոխուած էր երազի:

Այդ օրը, մեղեդին ինք երգեց: Ատեն ատեն, իր նայուածքը բանի մը կը խառնուէր, ու ետին դառնալով, կ'ուզէր նայիլ բոլոր նայուածքներուն: Երբ լմնցաւ, գոհունակութեամբ մրմնջեց, «երբեք աստնկ երգած չունէի»:

X

Հիմակ, իր միտքը շատ շատ կ'երթար, կ'ուրախանար, ու կը նայէր ծաղկաւորուած: Արձակ համարձակ կը նայէր չորս դին, ու պոկումները չէր կրնար բերել իրարու: Երբեմն ալ, թերթ մը թուղթ հանելով գրպանէն, շրթունքները իրարու սեղմած կը նայէր անոր ու կ'օրօրէր գլուխը:

Իր երգը յստակ էր փայլուն ջուրերուն պէս: Իր երգին մէջ ազատութիւն կը վազէր, լոյս կը հոսէր, ու սիրտը կը հանէր տեղէն: Ու Արբակ կը նայէր, անդադար կը նայէր անոր ու չէր կշտանար: Ու շրթունքները կը վառէին, կ'ուզէր բան մը ըսել, ու «երգերին, այն երգը երգեցի» կ'ըսէր ինքզինքով, ու ուր որ կ'երթար, քալած ատենը նոյնիսկ, կը նայէր անոր:

Բայց մարդիկ, հանդարտիկ ու ալուրիկ, կ'անցնէին փողոցներէն: Անոնք, յանձնուած իրենց յուզումներուն՝ կը քալէին անտարբեր: Անոնց նայած ատենը, մտքին խորը կ'երկնէր «միամիտներ» բառը, ու կ'ըսէր «միամիտներ»: Ու չէր կրնար բռնել իր ծիծաղը:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(20)

(Շար.)

ձերբակալուել եւ աքսորուել երեք տա - րով Բայկալի շրջանը: Երրորդ ան - գամը ձերբակալուել է 1887ին եւ այս անգամ հինգ տարով աքսորուել է Սի - բիրում մի հեռաւոր վայր, որ - տեղից իր ընկերների խնդրանքով ճա - պոնի գծով փախել է հիւս. Ամերիկա, որտեղ տասնմանի մամուլի միջոցով բո - ղոքելու այն սոսկալի ծեծի ու հալա - ծանքի դէմ, որոնց ենթակայ են եղել Ռուսաստանի բանտարկեալները: Մի - ացեալ Նահանգների զանազան վայրե - րում չորս տարի թափառելուց յետոյ, Լոնտոնաբնակ իր մի քանի յայտնի ըն - կերների հրաւէրով անցել է Եւրոպա 1894ին: Ճիշդ իր Փարիզ հասած օրե - րին մի անիշխանականի ձեռքով սպ - պանւում է Ֆրանսայի հանրապետու - թեան նախագահ Քառնօն եւ Փարիզի ոստիկանութիւնը Ե. Լազարեւին որ - պէս անիշխանականի ձերբակալում եւ վտարում է Ֆրանսայի սահմաններից: Հաստատուելով Զուիցերիայի մէջ, վարձում է մի ագարակ եւ զբաղւում է քաղաքի արտադրութեամբ: Ի միջի այլոց Լազարեւի յաճախորդուհին է լինում Աւստրիա - Հունգարիայի թագուհին, որի հետ բարեկամական կապեր է հաստատում: Կարճ ժամա- նակով Ռուսաստան է անցնում 1907 եւ 1909ին, իսկ 1910ին Պետերբուր - գում ձերբակալւում եւ արտասահման է աքսորւում, Լ. Տոլստոյի մահուան առթիւ տեղի ունեցած ցոյցին մաս - նակցելու պատճառով:

1917ին յեղափոխութեան շրջանին վերադառնալով Ռուսաստան, գործօն դեր է կատարում Սամարայի շրջա - նում եւ ապա Եկատերինբուրգում բոլշեւիկների կողմից ձերբակալուե - լով, մի կերպ ազատուելով, մտեր - մանում է չեխ լեգէոնականների հետ եւ միասին Ճափոնի ու Ամերիկայի վրայով անցնում է Չեխոսլովաքիայի մայրաքաղաքը, ուր ապրում էր մին - չեւ իր մահը, նպաստ ստանալով չե - խական կառավարութիւնից: Համա - ձայն իր թողած կտակի, այրում են իր դիակը, մոխիրը յարմար ժամա - նակին Ռուսաստան փոխադրելու նը - պատակով:

Ահաւասիկ այս է համառօտ կերպով այն փշոտ ճամբան, որ անցել է յայտ - նի Ռուս էս - էր Եգոր Եգորովիչ Լա - զարեւը:

Հանգուցեալը լոյս է ընծայել մի քանի գրքեր, որոնց թւին նաեւ իր գը - րած նամակների ժողովածոյի առաջին հատորը միայն:

Ինչպէս կ'երեւի իր այս կենսագրա - կան տեղեկութիւններից, Ե. Լազա - րեւը թէեւ եղել է անձնուէր գաղափա - րական գործիչ, բայց իր պատկանած կուսակցութեան մէջ չի կատարել ղե - կավարի դեր, որովհետեւ իր ամբողջ կեանքի ընթացքում գործել է հեռա - ւոր գաւառներում եւ օտար երկիրնե - րում, սակայն ունեցել է շատ բեղնա - ւոր գործունէութիւն:

Ռուսական յեղափոխութեան Տատի - կի մահից յետոյ, որ սրանից մի քանի տարի առաջ տեղի ունեցաւ նոյնպէս Պրագայի մէջ, ռուս Սոց. յեղափոխա - կանների ընտանիքից չիջաւ իր ամէնէն տարէց եւ պատկառելի դէմքը Ե. Լազարեւը, որ մօտաւորապէս եօ - թանասուն տարի չարունակ անձնուէ - րութեամբ ծառայեց ռուս ազատա - գրական շարժմանը, որի ռահվիրան - ներից մէկն էր հանդիսանում:

ԲԵՆՕ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«Դաշնակցութեան Օր-ը

— . —

ՄԱՐՍԷՅԼ.---- Մենք ալ տօնեցինք հայ մարտական ուժին Դաշնակցու - թեան Օրը, նախաձեռնութեամբ Պուլ- վար Օտտոյի Վռամեան ենթակոմի - տէին:

Ճիշդ ժամանակին Թաղիս ընտրա - նին բերնէ բերան լեցուցած էր Պառ Ինթէրնասիոնալի սրահը: Հանդէսը բացուեցաւ կ. Խաչի սանուհիներու «Մեր հայրենիք»ով որ ունկնդրուե - ցաւ յոտնկայս եւ երկիւղածութեամբ:

Բեմին երկու կողմը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական զոյգ եռա- գոյնները, իսկ բեմին ճիշդ մէջտեղը զետեղուած էր Հ. Յ. Դաշնակցու - թեան դրօշը եւ մեծադիր նկարը Քը- րիստափորի, Սիմոն Զաւարեանի եւ Ռոստոմի:

Նախագահ ընկեր Տ. Ստեփանեանի բացման խօսքէն վերջ, բուռն ծափե - րով բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանա- խօս ընկեր Վահան Համբարձումեան որ խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ:

Ընկերը իր այնքան դաստիարակիչ բանախօսութիւնը վերջացուց այս - պէս.

-- Երեք խոշոր ատաղձներ կան, ա - ռանց որոնց չի կրնար գոյութիւն ու - նենալ ինքնուրոյն ազգ, հայրենիք, եւ պետականութիւն: Հ. Յ. Դաշնակ- ցութիւնը իր անթիւ նահատակներու արեան գինով սորվեցուց հայ ժողո- վուրդին յանուն ազատութեան, զար - նել եւ զարնուիլ զարնել զէնքին դէմ զէնքով, բռունցքին բռունցքով: Հանե - ցէք այդ ազատութիւնը հայ ժողովր - դին սիրտէն, հայժողովուրդըկմեռնի ինչպէս ձուկը ջրէն հանես եւ կըդառ- նայ պողոտաներու գնչու: Երկրորդ պատմական դերը զոր կատարեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, այն է որ Դաշ- նակցութեան համար ազգը մէկ է եւ եւ. Հայը մէկ: Դաշնակցութեան պան- թէոնէն ներս մտնողին համար այլեւս գոյութիւն չունէր ռուսահայ, թրքա - հայ, պարսկահայ, լուսաւորչական Հայ, բողոքական Հայ, կաթոլիկ Հայ, Հայը Հայ էր, Հայը մէկ էր: Եւ այս մէկ տարրէնմիսը կատարուելիք դիւ- րին գործ չէր, սիրելի հայրենակից - ներ, այլ հսկայ երկաթէ կամուրջ մը կար, պէտք էր խորտակել այդ կա - մուրջը եւ խորտակուեցաւ Հ. Յ. Դաշ- նակցութեան ահեղազօր մուրճի հար- ուածներուն տակ:

Երրորդ պատմական դերը զոր կա - տարեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, այն է միացեալ հայ ժողովուրդին միացեալ հայրենիք մը պէտք էր, հայ- կական պետականութեամբ: Այդ ալ ստեղծեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 1918 Մայիս 28ը (Բուռն ծափեր):

Մայիսի 28ով ազատ էր Հայաստա- նը, բայց միացեալ չէր: Հ. Յ. Դաշ - նակցութիւնը կաշխատէր նաեւ Միաց- եալ Հայաստանին համար, բայց քաղա- քական թոհ ու բոհը մեզ նետեց Սեւ - ռէն մինչեւ Լօզան: Մենք մեր ձեռքը մուրհակներ ունինք, ինչպէս ձեզմէ շատ շատերը, իրենց անհատական կեանքին մէջ, բայց տարաբախտաբար պատմութիւնը մեզի սորվեցուց որ արդարութիւնը մուրհակներու մէջ չէ, այլ սեփական ուժին մէջ: Աւելի քան երբեք այսօր Դաշնակցութիւնը յայտարարած է միացեալ ճակատի նշանաբանը: Մէկ պայմանով սակայն՝ ազատութեան ճանապարհին վրայ:

Ով որ կ'ուզէ այս ճամբէն քալել, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ուրախու - թեամբ պիտի տայ իր եղբայրական ձեռքը, իսկ թէ մեզ դարձեալ առան - ձին ձգեն, մենք առանձին պիտի շա - րունակենք ազատութեան փշոտ բայց ազնիւ ճամբան, որովհետեւ մեր Դաշ- նակցական բառարանին մէջ յուսահա- տութիւն եւ անկարելի բառերը գոյու- թիւն չունին եւ պէտք չէ ունենան, մինչեւ որ տառապակոծ հայ ժողո - վուրդը իր վերջնական հանգիստը չը - գտնէ իր միացեալ եւ ազատ հայրե - նիքին մէջ:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին տիկին Ք. Արզումանեան, օրիորդ- ներ Ա. Հայրապետեան, Է. Տէրտէր- եան եւ Ճնտոյեան (երգ), ընկերներ Գ. Քէնտիրեան, Ս. Բրուտեան եւ Ս. Տէր Նազարէթեան (արտասանու - թիւն), բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու:

Հանդէսը վերջացաւ կ. Խաչի սա - նուհիներու «Մշակ բանուոր»ով որ ունկնդրուեցաւ ջերմ ծափերով եւ յոտնկայս:

Ա. Արմաղանեան

ՏԵՐՍԻՄԻ ԸՄԲՈՍՏՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

— . —

Թուրք թերթերը հետեւեալ տեղե - կութիւնները կը հաղորդեն Սէյիտ Րիզայի եւ ընկերներու դ. դատավա - րութեան մասին (18 հոկտեմբեր). ---

Նախ լսուեցան վկաները, որոնք յայտնեցին Հալուըրլի հաւաքոյթին մասնակցողներուն անունները: Ի մէջ այլոց, Մուհիտինցի Հիւսէին, Խօ - գաթցի Հըդըր եւ գիւղախումբի միւ - տիր Հըֆզը բացատրութիւններ տը - ւին Սէյիտ Րիզայի դրդումով աշի - րէթապետներու կատարած հաւա - քոյթներու մասին: Առաջին գումա - րումը ընելու համար, Ալի Հայտար անուն մէկը իբր պատուիրակ գործա - ծած էն: Ամբաստանեալներէն Շէյ - հանը քօլուի պետ Հիսօ Սէյտօ ու Տէ- նէմանի պետ Ճիպրայիլ եւ ուրիշ ամ- բաստանեալներ մասնակցած են հա - ւաքոյթներուն:

Սէյիտ Րիզա վճռապէս հերքեց երե- սին ըսուած այդ վկայութիւնները: Միւս ամբաստանեալներն ալ յայտա - րարեցին. «Հաշա, հաշա»:

Դատավարութեան ընթացքին՝ խիստ ջախջախիչ ապացոյցներ առաջ բերուեցան: Վկաներն ալ հաստատե - ցին ընդհ. դատախազին խորհրդա - ծութիւնները դաղտնի հաւաքոյթնե - րու մասին: Վկաները ըսին թէ հաւա- քոյթներու առթիւ չաքար, հաց, լօքմա բաժնուած էր, ու գումարու - մին վերջաւորութեան՝ Մնձուրէն ջուր խմելով ապստամբութեան հա - մար երդում ըրած էին:

Սէյիտ Րիզա դժուարին կացութեան մը մատնուած է, որով չի կրնար ինք- զինքը պաշտպանել: Յաճախ «հաշա, հաշա» բացագանչութիւններ արձակե- լով կ'ուզէ ժամանակ շահիլ, ու իր կնոջ Պէսիի կը վերագրէ լեռը մնա - լուն պատճառը: Սէյիտ Րիզա նոր սու- տեր ալ կը յերիւրէ:

Դատը կէս օրէն յետոյ շարունակ - ուեցաւ: Խօզմերիկցի Հըդըր իր վկա - յութեան մէջ յայտարարեց թէ Սէյիտ Րիզա լուր ղրկած է Սընճըդ գտնուող Պախթիարը Շահինի (յետոյ սպան - նուած), ու 70 հոգիի հետ Տէլիքթաշի պահականոցը կոխուելուն մանրամաս- նութիւնները պարզեց: Վկան բացատ- րեց նաեւ միւս ամբաստանեալներուն դերերը: Բոլորն ալ ուրացան:

Դահմութի կամուրջին ինչպէս կրա- կի տրուիլն ալ ճշդուեցաւ: Ասկէ զատ վկաները երեւան հանեցին թէ ամբաս- տանեալներէն Տէմէնանի աշիրէթա - պետ Ճիպրայիլ եւ իր զաւակը Քէքի կարեւոր դեր մը կատարած ու ան - ձամբ վարած են ըմբոստները:

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 3ուկէ- սին, Հ. Յ. Դ. Կեդր. Դիւանը եւԹան- գարանը այցելեցին Վրաստանի նախ - կին վարչապետ Ն. Ժորդանիան, ու - ղեկցութեամբ Բժ. Գվարջալադզէի (Բ. Միջազգայինիներկայացուցիչ)Դ. Խելադզէի եւ ուրիշներու: Մանրա - մասնօրէն դիտելով Կեդր. Դիւանը եւ Թանգարանը, հիւրերը լաւ տպաւո - րութեամբ իբրեւ յիշատակ իրենց այ- ցելութեան, ստորագրեցին Թանգա - րանի մատեանին մէջ: Թանգարանի վարիչ ընկեր Գ. Բալայեան հիւրերը հրաւիրեց Դիւանի ընդունարանը: Այս առթիւ պատրաստուած էր թէյասե - ղան մը, որուն կը մասնակցէին նաեւ ընկերներ Ա. Խատիսեան, Ա. Գիւլ - խանդանեան եւ Դ. Դաւիթ-Խանեան: Հիւրերը մնացին մինչեւ իրիկուան ժամը 7:

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՄՕՏ

— . —

Ֆրանսական բանակներու նախկին կռուողները մեծաղոյն պատիւը ըրած էին իրենց հայկական կոմիտէի ընկեր- ներուն, անծանօթ զինուորի դամբա - րանին հուրը արծարծելու պաշտօնը յանձնելով, հոկտեմբեր 14ի հինգշաբ- թի երեկոյեան:

Ճիշդ ժամը վեցին Հայ Կամաւորա- կան եւ Մարտիկներու Միութեան կող- մէ ներկայացուցիչներ, իրենց դրօշա - կներին առաջնորդութեամբ շարուած էին Շան զ'Էլիզէի Ավընիւին կողմէն Էթուալի հրապարակի շղթաներուն մօտ կազմուած հսկայ թափօրին առա- ջին կարգերուն մէջ:

Քառորդ ժամ յետոյ թափօրը կը յառաջանար արագաքայլ մինչեւ բո - ցավառ դամբարանը: Կը հնչէին փո - ղերը, ամէն մարդ բարեւի կանգնած ուշի ուշով կը հետեւէր այդ պարզ այլ սրտառուչ արարողութեան: Եւ ահա իշխան Միւրայի հարազատը եւ լիկայի ընդհանուր քարտուղար Մ. Տիւպուա կը յանձնեն նուիրական սուրը Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան նախագահ գնդ. Տ. Բաղտասարեանի որ ամենամեծ երկիւղածութեամբ եւ յարգանքով կը կատարէ իրեն յանձ - նուած պարտականութիւնը: Արդարեւ խիստ տպաւորիչ է կարճատեւ այդ ա- րարողութիւնը, որուն վերջաւորու - թեան կրկին հնչեցին փողերը:

Ներկայ բոլոր ընկերները, բնազդա- բար վերյիշեցին այն բազմահազար անծանօթ զինուորները որոնք ինկան, հերոսաբար, այլ անփառունակ կեր - պով հայրենի հողերու վրայ եւ կամ այլուր, առանց հանդչելու յիշատա - կարաններու, յաղթական կամարնե - րու եւ շատ յաճախ առանց հողակոյ - տի... :

Ֆրանսական բանակներու նախկին ռազմիկներու դաշնակցութիւնը, ինչ- պէս անցեալ տարիներ դեկտեմբեր ամսու մէջ, նոյնպէս այս տարի կազ - մակերպած է իր տարեկան յիշատակի օրը անծանօթ զինուորի դամբարանին վրայ: Պիտի մասնակցին նաեւ հայ ռազմիկները:

Զինուոր

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Թալէաթ փաշայի պնդումներուն համաձայն Էնվէրի եւ Ճէմալի Իթթի- հատի հետ ունեցած կապը շատ թոյլ էր: Սակայն, Իթթիհատ Թէրագգըն դիտնալով անոնց բոլոր թերութիւն- ներն ու պակասութիւնները, կրցած է գործածել զանոնք:

Ինչպէս ծանօթ է, Թալէաթ փաշա եւ իր ընկերները Պոլսոյ մէջ կազմը - ւած կեդծ պատերազմական ատեանի մը կողմէ մահուան դատապարտուած էին: Փաշան այդ դատապարտութեան համար ցոյց տրուած պատճառներուն շատ կը բարկանար: Պատերազմական Ատեանի ամբաստանագրին մէջ կ'ըս - ուէր:

-- «Նախորդ վարչապետ Սաիտ Հա- լիմ փաշա Իթթիհատ Թէրագգըի ղե- կավարները հրաւիրելով անոնց բա- ցատրած է պատերազմի մասնակցե - լու վնասակարութիւնը եւ թելադրած չէզոք մնալ. սակայն իթթիհատական- ները չեն ենթարկուած եւ որոշած են Գերմանիոյ կողքին մասնակցիլ պա - տերազմի: Այս ճշմարտութիւնը հաս- կցուած է նոյնիսկ Սալիտ Հալիմ փա- շայի Երեսփ. Ժողովի մէջ ըրած յայ- տարարութիւններէն, որոնք պահուած են ժողովի արձանագրութիւններուն մէջ:

«Ասկէ զատ, Իթթիհատի ներկայա- ցուցիչներէն Րիզա պէյ յայտարարած է ու պատերազմի յայտարարութենէն առաջ զինեալ աւազակախումբեր ղըր- կած են Ռուսիա, խռովութիւններ յա- րուցանելու համար: Ընդհանուր պա- տերազմին մասնակցելու յայտարա - րութիւնը առանց դահլիճի որոշման կատարուած ըլլալուն համար իրենց հրաժարականները ներկայացուցած են ելեմտական նախարար Ճավիտ պէյ, հանրային շինութեանց նախա - րար Մահմուտ փաշա, Թղթատարա - կան-հեռագրական նախարար Օսկան պէյ Մարտիկեան եւ առեւտրական նախարար Սիւլէյման պէյ: Ասկէ կը հասկցուի որ պատերազմի մասնակ - ցութեան որոշումը տրուած է Իթթի- հատ Թէրագգըի կողմէ:

Թալէաթ փաշա ծիծաղելի կը գըտ- նէր այս մեղադրանքները եւ կ'ըսէր.

-- 1914ին երբ զօրակոչի հրամանը տրուեցաւ, մեր պատերազմի մաս - նակցութիւնը որոշուած չէր: Սուտ է բոլորովին վարչապետ Սայիտ Հալիմ փաշայի վերագրուած յայտարարու - թիւնն ու դիրքը: Դահլիճի նիստին մէջ զօրակոչի ընդհանուր հանգա - մանք մը ունենալու առաջարկը բերաւ Էնվէր փաշան. Ճավիտ եւ Մահմուտ փաշա հակառակեցան: Բայց Էնվէրի սոսկալի պնդումներուն վրայ անոնք ալ համակերպեցան: Թուրքիա զօրա- կոչի յայտարարութենէն հազիւ երեք ամիս վերջ մասնակցեցաւ պատերազ- մին:

«Վարչապետն ու արտաքին նախա- րարը պատասխանատու կ'ըլլան առ - հասարակ պատերազմ յայտարարելու խնդրին մէջ: Այդ օրերուն Սայիտ Հալիմ փաշան թէ վարչապետ էր եւ թէ արտաքին նախարար: Եթէ պատե- րազմի յայտարարութեան ինք համա- կարծիք չէր, ինչո՞ւ հրաժարականը չներկայացուց երեք ամիս վերջ: Քա- նի ու չհրաժարեցաւ, կը նշանակէ որ ինքն ալ համակարծիք էր մեր պատե- րազմի մասնակցութեան:

Թալէաթ փաշա Պոլսոյ պատերազ- մական ատեանին կողմէ պատրաստը - ւած այդ ամբաստանագրին մէջ ամէ- նէն աւելի Րիզայի կողմէ կազմա - կերպուած եւ Կովկաս ղրկուած աւա- զակախումբի առասպելին վրայ կը խնդար:

Դահլիճին որոշումը չառած պատե - րազմի մասնակցութեան խնդրին շուրջ Թալէաթ փաշա կ'ըսէր.

-- Քանի որ նախարարներու հրա - ժարման պատճառաւ, կ'եզրակացուի որ, պատերազմը Իթթիհատ Թէրագ- գըի կողմէ բռնի ուժով ընդունիլ տըր- ուած է: Եւ այդ տրուած մահավճի - ռին համար իբրեւ փաստ կը գոր - ծածուի: Մեր պատերազմի մասնակ- ցութիւնը կանխամտածումով տեղի չունեցաւ որ կարելի ըլլայ այդ եզրա- կացութիւնը: «Եավուզ»ի Սեւ Ծովու մէջ ռուսական նաւատորմի հետ ու - նեցած բախումի հետեւանքով է որ մեր պատերազմի մասնակցութիւնը կատարուած իրողութիւն եղաւ: Այդ կատարուած իրողութեան ալ առջեւն առնել ու չէզոք մնալ դահլիճի մեծա- մասնութեան տեսակէտն էր: Սա - կայն, տարակարծութիւն կար նա - խարարներու միջեւ: Դաշնակից պե- տութեանց կողմէ տրուած խոստում - ներու անկեղծութեան չհաւատացող- ներ պատերազմի մասնակցելու կողմ- նակից եղան: Վարչապետ Սաիտ Հա- լիմ փաշան ալ երկար վարանումներէ վերջ ընդունեց պատերազմի մասնակ- ցելու անհրաժեշտութիւնը: Պաշտօ - նապէս յայտարարեց այդ պարագան Սաիտ Հալիմ փաշան:

Ահա իրողութիւնը այս է: Հետեւա- բար անճիշդ է այն մեղադրանքը, ո - րուն համաձայն, իբր թէ պատերազ- մի յայտարարութիւնը տեղի ունեցած է առանց դահլիճի որոշման:

Պատերազմական ատեանի ամբաս- տանագրին մէջ Իթթիհատ Թէրագ - գըին վերագրուած յանցանքներու շարքին կը յիշուի նաեւ Գարա Քէմա- լի կազմակերպութեանը պարենաւո - րումը:

Այս բոլորէն վերջ Թալէաթ փաշա ըսաւ.

-- Պոլսոյ պատերազմական ատեա- նին կողմէ իմ յանցապարտութիւնը ո- րոշող փաստերը, ոչ միայն անկարող են հաստատելու եղած մեղադրանք - ները, այլ ընդհակառակն, լաւագոյն ապացոյցներն են անմեղութեանս: Արդարեւ, եթէ անաչառ պատմագէտ մը քննութեան ենթարկէ իմ անցեալ քաղաքական կեանքս ու պաշտօնավա- րութեանս ընթացքին ունեցած գոր - ծունէութիւնս, հայրենիքիս հանդէպ մատուցած ծառայութիւններս պիտի հաստատէ:

(31) (Շար.)

ՅԱՌԱՋ ՚Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Վերարկուն բազկաթոռի մը վրայ նետելով, օթոցի վրայ երկնցաւ, սի- կարէթ մը վառեց ու բերնէն ելած ծուխի բարձրացող օղակները ուշա - դրութեամբ սկսաւ դիտել, կարծես շատ կարեւոր միտք մը կար թաղնը- ւած անոնց մէջ: Եւ սակայն Կոլիան հազիւ թէ կը տեսնէր ծուխը, սեննա- կը. միտքը բոլորովին տարբեր բա - նով մը զբաղած էր:

Այդ վերջերուան դէպքը, որուն գըլ- խաւոր դերակատարն էր եղած դըժ- բախտաբար, խորապէս վրդոված էր զինք: Դժգոհ էր ընկերներէն, աւելի դժգոհ ինքն իրմէն: Պատանեկան յա- փշտակութեամբ յիմարութիւն ըրած էր, պատճառ դառնալով անախորժ կռուի մը:

Անշուշտ մէկ երկու օրէն կը մոռ - ցուէին կռիւն ալ, անոր անախորժ հե- տեւանքներն ալ. կը հաշտուէին հա - կառակորդները, ոչպէս թէ բան մը պատահած չլինէր. բայց Կոլիան կը զգար որ հարցը իրեն համար այնքան հեշտօրէն չի կրնար լուծուիլ: Գարե- ջրատան միջադէպը պիտի տարած - ուէր ամէն կողմ, ուսանողներ պիտի գրէին այլ քաղաքներու մէջ գտնուող իրենց ընկերներուն, լուրը անշուշտ պիտի հասնէր Լօզանի, Պեռնի ուսա - նողութեան՝ որ մասնաւոր նշանակու- թիւն մը ունէր Կոլիայի համար: Պա- տահածը սովորական բան մըն էր, ուսանողական ժողովներու մէջ միշտ ալ կ'ըլլային, անհամաձայնութիւն - ներ կը պատահէին, բայց Կոլիայի համար անտանելին այն դիտակցու - թիւնն էր որ ինք պատճառ եղած էր կռուին որ եւ իր խաղացած դերը տը- գեղ ու անվայել եղած էր այդ երե - կոյ:

Տարի մը առաջ Լօզանի ուսանողա- կան միութեան տուած երեկոյթին մէջ՝ Կոլիան առաջին անգամ ըլլալով պատահեցաւ Թիֆլիզցի Հայ օրիորդի մը, Սոնիա Ասլանովին: Այդ հանդի- պումը նոր յայտնութիւն մը եղաւ Կոլիայի համար: Մինչ այդ՝ շարու - նակ օրիորդներով շրջապատուած, մաքէն իսկ չէր անցուցած թէ կրնայ անոնցմէ մէկը սիրել եւ լրջօրէն կապուիլ ուէէ մէկուն հետ: Այս յա- ւակնութիւնը մասնաւոր բաւականու- թիւն կը պատճառէր իրեն: Աքիլլէսի նման անխոցելի կը համարէր ինք - զինքը: Սոնիան անակնկալ յայտնու- թիւն մը եղաւ իրեն համար: Դարպա- սեց զայն շնորհալի արտաքինով, մը- տացիութեամբ, բարեկրթութեամբ: Ծանօթ ընկերներու միջոցով կրցաւ բարեկամանալ Սոնիայի հետ: Առա - ջին հանդիպումէն վերջ շատ յաճախ Պեռն կ'երթար զայն տեսնելու: Ան - կասկած Սոնիան ալ անտարբեր չէր դէպի այդ բարեկիրթ երիտասարդը, բոլոր ուսանողներէն աւելի կը նա - խընտրէր անոր ընկերակցութիւնը, անոր հետ երկար պտոյտներ կը կա- տարէր եւ Ծննդեան տօներէն օգտը- ւելով անոր հետ գացած էր Շամոնի, ձմեռնային հանդէսներուն ներկայ ըլլալու: Սոնիայի համար Կոլիան սրտցաւ ընկեր մըն էր, զարգացած երիտասարդ մը, որուն հետ կարելի էր հաճելի ժամանակ անցընել, Իսկ Կոլիան՝ բուռն կերպով սիրահար - ուած՝ կը պաշտէր զայն: Ամառը միա- սին անցուցին Ժիւռայի բարձունքնե- րուն թառած Մարշիգի գիւղը, թու - րիստներու յատուկ փանսիոնի մը մէջ: Ամբողջ օրը կ'անցընէին մայրի սքանչելի անտառին մէջ, կամ Ժիւ - ռայի լեռնաշղթան անցնելով կ'իջնա- յին Լաք տը Ժու, Զուիցերիայի ամե- նագեղեցիկ վայրերէն մէկը, խաղա - ղան մանրանկարը գալոց դրախտին:

Ամառուան ընթացքին, ամենօրեայ մօտիկութիւնը սովորական բարեկա - մութեան մը բնաւորութիւնը փոխե - լով առաջացուց երկուքի մէջ մտեր - միկ յարաբերութիւն մը, երբ հոգին ծածկող քօղը կը վերնայ եւ մարդ կ'երեւի նկարագրի հարազատ գծե - րով:

Օգոստոս ամսու վերջերուն, երբ ամառանոցէն իջնալու մասին կը մը- տածէին, Կոլիան Սոնիայի մօտ տե - սաւ ազգային յեղափոխական ընկե - րութեան խաչտօնաթերթը, որ նոր փոստէն ստացուած էր: Այդ թերթը պատճառ դարձաւ երկուքի միջեւ լուրջ խօսակցութեան մը: Այդ առ - թիւ Կոլիան արտայայտուեցաւ ըն - կերական հարցերու, մասնաւորապէս ազգային խնդիրներու նկատմամբ:

Զուիցերիա եկած ատեն Կոլիան խանդավառ հայրենասէր մըն էր: Պաքուեցի մեծահարուստ հանքատէրի մը զաւակը, կեանքին մէջ ո՛չ աշխա- տած եւ ոչ ալ աշխատելու պարտա - ւորուած, Կոլիան պարզապէս կը խոր- շէր այն բոլորէն, որոնք այս կամ այն կերպով կապուած էին աշխատա- ւորական հարցի հետ: Ուսանողու - թեան շրջանին, սակայն, Կոլիան զինք շրջապատող ընկերներու ազդե- ցութեան ենթարկուած՝ հետզհետէ փոխուեցաւ, մինչեւ որ ինքզինք գը - տաւ Ռուս Ս. Դեմոկրատներու հետ մէկ շարքի վրայ: Բոլոր դաւանա - փոխներու նման, Կոլիան կուրօրէն ա- տեց այն ամէնը՝ ինչ որ ատեն մը խանդավառօրէն կը պաշտէր: Ազգ, հայրենիք, ազգային կուլտուրա, ան- կախութեան պայքար, աւանք բոլորը Կոլիայի հասկացողութեամբ չէին արժէր գործարանի մը մէկ երկու հա- րիւր գործաւորներու գործադուլը: Դասակարգային պայքար. ահա բա - կիզըն ու վերջը անոր հաւատամքին::

Որքան ալ որ Սոնիան ընդհանուր կերպով ծանօթ էր Կոլիայի գաղա - փարներուն, բայց անոր հետ ունեցած երկարատեւ խօսակցութեան ընթաց- քին զարմանքով, աւելի ճիշդ սրտա - բեկ տրամադրութեամբ լսեց անոր անսանձ յարձակումները այն բոլոր խնդիրներու դէմ, որոնք ազգային գունաւորում ունէին: Անհամբերող ոգիով Կոլիան ի սպառ մերժելով ազ- գային ռեւէ արժէք, անվերապահ ջերմութեամբ կը ջատագովէր դասա- կարգային պայքարը, որ իր կարծի - քով հիմքն էր բոլոր ընկերային եւ հասարակական հարցերու:

- Ուրիշ խօսքով, ստամոքսը - տխ- րութեամբ ընդմիջած էր Սոնիան:

-- Այո՛, եթէ խօսինք ժողովրդական լեզուով:

-- Ուրեմն, Կոլիա՛, ձեր համոզու - մով անհատը որպէս արժէք գոյու - թիւն չունի պատմութեան մէջ, այլ միայն դասակարգային պայքարն է կեանքին ուղղութիւն տուողը: Մի՞- թէ ստամոքսէն աւելի բարձր իտէալ մը գոյութիւն չունի ձեզ համար, մի՞թէ ձեր հոգին շղթայուած է սահ- մանափակ շրջանակի մը մէջ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Լիթուանիոյ Երեսփ. ընտրութիւնները

Պէյրութէն կը հեռագրեն հոկտեմբեր 25 թուականով. ---

Երեսփ. ընտրութեանց առաջին քուէարկութիւնը սկսաւ երէկ եւ պիտի վերջանայ այսօր: Նշանակալից դէպքեր չպատահեցան: Քուէարկողներուն թիւը առաջին օրը հասած էր 35 - 50 առ հարիւրի: Ազգային Միութեան ցանկը յաղթական կ'երեւայ ամբողջ երկրին մէջ: Պէյրութի մէջ առանձին ցանկ մը կազմած էին ընդդիմադիրները, բայց կէս օրէն վերջը տեսնելով որ յոյս չունին յաջողելու, քաշուեցան պայքարէն եւ յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, ուր կ'ըսեն թէ պաշտօնապէս ճնշում կը գործադրուի ընտրութեանց վրայ:

Աժանս Հավաս կը ծանուցանէ թէ Պէյրութի մէջ արձանագրուած էին 37.000 ընտրողներ, բայց մասնակցեցան միայն 24.000 հոգի, որոնց քանի մը հազար վեց հարիւրը քուէարկեցին ի նպաստ կառավարութեան:

«Իւմանիթէ» բողոքի հեռագիր մը կը հրատարակէ, որ կ'ըսէ --- Պէյրութի մէջ ընտրութիւնները կը կատարուին ուժի ուժով, ժողովրդական ընտրողները զոհ գացին բռնութեանց, բազմաթիւ քմահաճ ձերբակալութիւններ կատարուեցան, կառավարական ընտրողները միայն կ'ընդունուին քուէարկութեան գրասենեակներու մէջ»: Հեռագիրը ստորագրողները, որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ հայ թեկնածու մը, Շամլեան, կ'աւելցնեն թէ ստիպուեցան պայքարէ հրաժարիլ, արհամարհելով խուսափելու համար եւ կը խնդրեն միջամտել:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԽՈՐՏՈՒՄՆԵՐԸ կը շարունակուին: Մետաղագործներէն վերջը, շինութեանց բանուորներն ալ ժողով գումարելով, որոշեցին պահանջել Աշխատանքի Դաշնակցութենէն որ գործադուլ հռչակէ, 1էն մինչեւ 24 ժամ տեւողութեամբ:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՏԱՆՏԷՐՆԵՐԸ ժողով մը գումարելով, պատուիրակութիւն մը ղրկեցին վարչապետութեան, բողոքելու համար տուրքերու ծանրութեան դէմ: Տանտէրները կ'առարկեն թէ մինչ ներկայ վարձքի միջինը կրկնապատիկն է 1925ին միջինին, տուրքերը տասն անգամ աւելի են, բաղդատելով 1914ի հետ: Եւ կ'զգուշացնեն թէ շինութիւնները պիտի դադրին, եթէ դարման չտարուի այս կացութեան: Միեւնոյն ատեն կը պահանջեն ջնջել 1935ի հրամանագրով պարտադրուած տասը առ հարիւր զեղչը:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ աւելի ծանր հանգամանք առած են, համաձայն վերջին լուրերու: Շաբաթ օր խռովութիւններ ծագած էին էլ Ազհարի աստուածաբանական համալսարանին մէջ, իսկ յաջորդ օրը աւելի ծանր դէպքեր պատահեցան Կիզէի արքայական համալսարանին մէջ: Համալսարանին չորս ճիւղերէն երեքը դասադուլ հռչակեցին: Գրաքննութիւն հաստատուեցաւ այս դէպքերուն առթիւ եւ որոշուեցաւ փակել համալսարաններ: Կրթական նախարարը մերժեց փակել Կիզէի համալսարանը:

ԿՈՒՅԱՆԱՅԻ ԹԻՍԱՊԱՐՏՆԵՐԸ տաժանակիր աշխատանքէ ազատուած ըլլալով, գաղթային նախարարը՝ Պ. Մութէ հրամանագիր մը հանեց, որուն համաձայն պիտի կրնան Ֆրանսա վերադառնալ անոնք որ գնահատելի վարմունք ունեցած են:

ՊԵԼԺԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ, պայքարը սաստկացած ըլլալով վարչապետ Զէլանտի դէմ, որ ամբաստանուած է թէ մեծագումար թոշակ կը ստանայ Ազգ. դրամատունէն: Դրամատան տնօրէնն ալ արձակուրդ առացաւ:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 34րդ ընդհ. ժողովը կը բացուի վաղը, հինգշաբթի, Լիլի մէջ: Մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայուի այս ժողովին, նկատի առնելով ժողովրդական ճակատին տագնապը:

ՖՐԱՆՍ. ՀՍԿԱՅ ՋՐՕԴԱՆԱՒԸ, «Փառի», որ 41.000 քիլօ ծանրութիւն ունի, Մարսէյլէն ճամբայ ելաւ դէպի Պրազիլիա, կտրելու համար ուղիղ գծով թռիչքի մրցանիշը, 5280 քիլոմեթր:

ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ նոր խռովութիւններ ծագած ըլլալով, ազգայնական շարժումին վարիչները ձերբակալուեցան բոլոր քաղաքներուն մէջ, սուլթանին հաւանութեամբ:

ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԻՆ երկարաձգման մասին խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ օտար պատուիրակներուն հետ:

Հ. Յ. Դ.

Կոչ առ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Սիամանթօ» ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

"Հ. Յ. Դ. ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՄԻԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

30 Հոկտ. Շաբաթ Chez Boivin, 25 Avenue de la République à MONTROUGE Métro Porte d'Orléansի մօտ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

Օրիորդներ ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, ԱՆԱՀԻՏ եւ Պ. ՇԱՐԱՄ (երգ), ՕՐ. ԾԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ), ՕՐ. ԷԼԻԶ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Ընկ. Թուզունեան եւ Պ. Հ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ (արտասանութիւն):

Օր. ՀՐԱՆՈՒՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ եւ փոքր քոյրը կը պարեն Կովկասեան պարեր, յատուկ տարազով:

Կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր ընտիր նուագախումբի ընկերակցութեամբ:

Հայկական խմբական պարեր եւ երգեր օրիորդներու կողմէ:

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Մուտք՝ 5 ֆրանք, փոքրերու կէս գին:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

30 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Թէաթր Մունիսիփալ»ի մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին Տիկին Վ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (մեներգ), կ'արտասանեն Պ. Պ. Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, Ա. ԽԱՉԻԿԵԱՆ, Մ. ՍԷՄԷՐՃԵԱՆ, Թ. ԵՂԻԿԵԱՆ, Մ. ԱՒԱԳԵԱՆ.

ՍԷՆԹԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ Հոկտ. 31ին: կը խօսի Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ, 31 ՀՈԿՏ.

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ 40Է ԱՒԵԼԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՄԱՀ ՎԻՊԱԳԻՐ ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻ հանդէսը պիտի տօնուի մեծ պատրաստութեամբ 31 Հոկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ, 24, Rue Saint Victor Paris (5me.) Métro Maubert-Mutualité:

Պիտի խօսին Պ. Պ. ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ. Ա. ՃԻՒՄՊԻՒՇԵԱՆ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ FIRMIN ROZ (Membre de l'Institut):

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝

ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ)

Տիկ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Պ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՐԱՖՖԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (դաշնակ), Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն), Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (մեներգ), եւ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը: Տեղի պիտի ունենան նաեւ հայկական պարեր:

ՄՈՒՏՔ 10, 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

Ոչ ոքի տոմսակ պիտի ղրկուի: Այժմէն կարելի է տոմսակ ձեռք բերել «Յառաջ»ի եւ «Ալագեազ»ի վարչութեանց մօտ, գրատուն Հրանտ Սամուէլ, (51, Rue Monsieur le Prince), Պ. Վ. Խաչատուրեանի գրասենեակը (44, Rue Lafayette) եւ Պ. Ե. Յարութիւնեանի մօտ (13, Rue d'Orsel):

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏՈՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ կազմակերպած դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Սոսիէթէ Սավանթի F. G. սրահին մէջ: կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէի դասախօսական ժողովը 29 Հոկտ. Ուրբաթ երեկոյ գրադարանի սրահին մէջ, 181 Քուր Լաֆայէթ: կը դասախօսէ ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ: կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի եւ Շրջանի Վասպուրականի Հայրենակց. Միութեան ցերեկոյթ պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ 11 Նոյեմբերին Salle Poissonieseի մէջ: կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՈՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD ORIENT LLOYD

48 rue de la République 7 rue Auber, Paris

Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51 Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թելեֆոն Montmartre 69-70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փարձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գօտի մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ [illegible] Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վճարմանց բաժանորդագրուի յառաջին: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել յառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք զինուորական [illegible] à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ քրթուուած:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԳԱՒԻԹԵԱՆ

27 Avenue de Bellevue, Chaville

Աչքի, երախաներու եւ ներքին հիւանդութիւններ:

կ'ընդունի առաւօտները 10—12 եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 14 Նոյ.ին Salle Victor Hugoի մէջ: կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ծանօթ լրագրավաճառ C. Rogerի ՄՕՏ 183 Avenue d'Argenteuil (Փլաս Պուրկինեոնի վրայ)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հռիփսիմէ Սըլքեան եւ Տիկին Երանուհի Լօլօեան (Պարտիզակցի), կը փնտռեն առաջինը իր թոռները, երկրորդը իր քոյրերը Զուարթ եւ Սիրարփի Ռուբէնեան որ ներկայիս կը կոչուին Մակարիթ եւ Էլիզաբէթ, ծնողքի անունները Յարութիւն եւ Սիրանուշ, 1921ին Պոլիսէն մեկնած էին Ամերիկա: 4 տարի առաջ կը գտնուէին Նիւ Եորքի նահանգի Նորֆոք քաղաքը իրենց հօրեղբօր՝ Երուանդ Ռուբէնեանի մօտ: Կը խնդրուի տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին.— 57, Rue du Commerce Y Loloyian, Colombes (Seine): Կը խնդրուի Ամերիկայի թերթերէն արտատպել: Հասցէն գտնողներուն մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր:

— Յովհաննէս Սէֆէրեան, Սասնոյ Սէմալ գիւղէն, որ կը գտնուէր Սուրիա: Մօտ 5 տարիէ ի վեր Սուրիայէն գաղթած է Պարսկաստան: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Զաքար Կարապետեանի, 19, Rue Alphand, Paris (13):

Կը խնդրուի Թեհրանի «Ալիք» թերթէն արտատպել:

Տիկին Տիրուհի Գաբրիէլեան, ծնեալ Սիմիթեան, բնիկ Կեսարացի, կը փնտռէ իր քոյրը՝ Վերժին Սիմիթեան, Թալասի որբանոցէն: Իր հօրեղբայրը, Յակոբ Սիմիթեան, որ ժամ Աղեքսանդրիա, 1930ին վերժին Սիմիթեանը տեսած է ի Պէյրութ:

Կը խնդրուի գիտցողներէն լուր տալ հետեւեալ հասցէին՝ Mr. A. Kaprielian, 8bis, Rue Maugiron, Vienne (Isère):

Յարութիւն Զամչիկեան, որ նախապէս կը գտնուէր Հաուըրտ Գարակէօզեան Հոմին մէջ: Վերջին անգամ նամակ գրած է S. F. A. ընկ.եան մէջ: Փնտռողն է իր քոյրը: Գրել Պ. Բ. Թաշճեանի, c/o Journal Houssaper, B. P. 868, Le Caire - Egypte:

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ԱՊԽՏԱՎԱՃԱՌ K. Kestekian

Պատիւ ունի ծանուցանելու իր յարգելի բոլոր յաճախորդներուն, որ ըստ առաջնոյն կը վաճառէ մեծաքանակ ԱՊՈՒԽՏ եւ ԵՐՇԻԿ, իր արդիական գործարանին մէջ:

Դիմել գործարանի հասցէով S. Traverse de la Plâtriere, St. Julien, Marseille:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

-- Մենք ի՞նչ պիտի մտածենք, պատասխանից ծերունի Խաչօն, -- դուք ինքներդ ասում էք, թէ Ռուսները պատերազմելու են քրիստոնեաների ազատութեան համար. Աստուած յաջողութիւն տայ, նրանք կը գան եւ մեզ էլ կ'ազատեն:

-- Այդ իրաւ է, միայն մի բան կայ, մէջ տուաւ Վարդանը. ասում են, «մինչեւ տղան լաց չի լինի, մայրն էլ ծիծ չի տայ»: Հայերը իրանց լռութիւնով, իրանց համբերութիւնով եւ իրանց մեծայոյս սպասելով ոչինչ չեն ստանայ: Հայերը պէտք է բողոքեն:

-- Այո, պէտք է բողոքեն, կրկնեց Պ. Դուդուկջեանը, եւ այդ բողոքը պէտք է յայտնուի նոյն ձեւով, որպէս յայտնեցին միւս քրիստոնեայ ազգերը:

-- Ուզում էք ասել, թէ Հայերն էլ պէտք է կռուեն, նրա խօսքը կտրեց ծերունին:

-- Այո, այդ եմ ուզում ասել: Հիմա աշխարհի կարգն այդպէս է, եւ միշտ այդպէս է եղել, ով որ զէնք գործածել չը գիտէ, ով որ արիւն թափելու եւ մարդիկ կոտորելու ընդունակութիւն չունի, նրան ասում են՝ դու ազատ լինելու իրաւունք չունես:

Ուրեմն, եթէ Հայերը ցանկանում են մի բան ստանալ եւ ազատ լինել, պէտք է ցոյց տան, թէ իրանք եւս զուրկ չեն քաջութիւնից, թէ իրանք եւս սպանել գիտեն: Եւ այժմ ամենայարմար ժամանակն է:

Ծերունին մի ղառն ժպիտ գործեց իր խորշոմած դէմքի վրայ պատասխանելով.

-- Օրհնած, ինչո՞վ պէտք է ցոյց տան, թէ քաջութիւն ունեն, սպանել գիտեն: Թուրքերը Հայերի մօտ մի դանակ անգամ չեն թողել, որ հարկաւոր ժամանակ մի հաւի վիզ կտրեն:

Պ. Դուկջեանը դժուարացաւ պատասխանել: Վարդանը ասաց.

-- Զէնքեր, որքան կամենում էք ես կը տամ ձեզ, միայն կռուողներ լինէին:

Ձեզ յայտնի է իմ պարապմունքը, ես կոնտրաբանտիստ եմ, ինձ ծանօթ են բոլոր անցքերը, բոլոր գաղտնի ճանապարհները, այստեղ զէնքեր անցկացնելու համար:

-- Միայն զէնքը բաւական չէ, խօսեց խոհեմ ծերունին, դուք կարո՞ղ էք տալ այստեղի Հայերին այն սիրտը, այն քաջութիւնը, որ ունեն միւս քրիստոնեայ ազգերը, որոնք այժմ պատերազմում են իրանց ազատութեան համար: Զէնքը ի՞նչ գործ կարող է կատարել մի սարսափած ժողովրդի ձեռքում:

-- Հեշտ չէ այսպէս դատել ժողովրդի վրայ, տանուտէր Խաչօ, խօսեց Պ. Դուդուկջեանը, մեր ժողովուրդը բոլորովին չէ կորցրել ոչ իր սիրտը, ոչ քաջութիւնը եւ ոչ ազատութեան զգացմունքը: Մի շարժառիթ, մի յարմար ժամանակ պէտք է, որ դրանք յայտնուեն նրա մէջ: Այժմ ամենայարմար ժամանակն է:

Ռուսները պիտի պատերազմեն Թուրքերի հետ, թող Հայերն էլ մի կողմից գլուխ բարձրացնեն: Ես հաւատացած եմ, որ Ռուսները ամէն կերպով կ'օգնեն մեզ:

Ծերունի Խաչօի որդիները բոլորովին լուռ էին եւ ոչինչ չէին խօսում: Նրանցից մէկը, որ կոչւում էր Ցակօ, որն իր եղբայրների հետ մի շաբաթ առաջ ունեցած խորհրդի մէջ յայտնեց այն միտքը, թէ լաւ է, որ իրանց քոյր Լալան Թիւրք բէկի կինը լինի, որովհետեւ դրանով կը վայելեն իրանց հզօր փեսայի պաշտպանութիւնը, այդ Ցակօն, որ խորին ուշադրութեամբ լսում էր իր հօր եւ նրա երիտասարդ հիւրերի խօսքերը, դարձաւ դէպի Պ. Դուդուկջեանը, ասելով.

-- Եղբայր, քեզանից արեան հոտ է գալիս. մենք ոչ քո չարն ենք ուզում, ոչ քո բարին. էգուց առաւօտեան շուտ վեր կաց, բանը մանդ հաւաքիր, եւ հեռացիր մեր տնից, թէ չէ մեր գլխին մի պատուհաս կը բերես...

Ծերունի Խաչօն սաստեց որդուն, որ լռէ. եւ ինքը դառնալով Պ. Դուդուկջեանին ասաց.

-- Դուք մի նեղացէք իմ որդու խօսքերից. նա չը գիտէ, թէ ինչ է խօսում: Լսեցէք ինձ, ես ոչ կարդացել եմ եւ ոչ էլ իմանում եմ, թէ ուրիշ երկիրներում ուրիշ ազգեր ինչ են շինում:

Բայց որպէս երկրագործ մարդ, ես մի բան գիտեմ, մենք՝ գիւղացիներս մինչեւ հողը չենք վարում, չենք փափկացնում եւ չենք պատրաստում, մեր սերմը չենք ցանում. որովհետեւ գիտենք, որ սերմը չի կանաչի, արմատ չի ձգի, միայն կը ծլի եւ ինքը իրան կը չորանայ:

Այս բանը Քրիստոսն էլ է ասում իր սուրբ Աւետարանի մէջ, ես շատ անգամ եմ լսել եկեղեցում: Հիմա, որդի, հողը պատրաստ չէ: Ուզում եմ ասել, ժողովուրդը պատրաստ չէ: Պէտք էր քսան, երեսուն եւ գուցէ յիսուն տարի առաջ պատրաստել հողը: Երբ այս նախապատրաստութիւնները կատարուած կը լինէին, այժմ ձեր սերմերը բարեբեր երկրի վրայ կ'ընկնէին, կը բուսնէին, կը կանաչէին, կ'աճէին, կը հասունանային, եւ մէկին հարիւր եւ մէկին հազար պտուղ կը տային:

Ախար մի օրուայ մէջ բան չի դառնայ: Ախար մենք գիտենք, որ ցանքի վրայից մի քանի եղանակներ են անցկենում, մի քանի եւ ցուրտ եղանակներ, մինչեւ հունձքը հասունանում է: Մենք գիտենք, որ ցանքը համբերում է եղանակների զանազան տեսակ խստութիւններին, երբեմն փոթորիկը նրան հանգստութիւն չէ տալիս, երբեմն կարկուտը ծեծում է եւ երբեմն արեւը սառցնում է, իսկ երբեմն արեւի կենսատու ճառագայթները նրան ջերմացնում են, մի խօսքով, մի փորձանքներ ցանքը հազար ու մի փորձանքների միջից անցնելով, վերջապէս պտուղ է, երկրագործի բաղձանքը... Այդպէս էլ ժողովրդի սրտի մէջ սերմանած ցանքի վրայից պէտք է անցկենան ժամանակներ, մի քանի խաղաղ եւ փոթորկալից ժամանակներ, մինչեւ հունձը կը հասունանար...

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

Ժամացոյցի եւ ոսկերչութեան վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 28 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 28 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3562

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԺԳՈՅՆ ԵՒ ՏԽՈՒՐ

Գաղութէ գաղութ հաստատուած յարաբերութիւնները, կապերը այնքան թոյլ են եւ խախուտ որ, եթէ օտարական մը փորձէր ուսումնասիրել, ապահովաբար աւփ ի բերան պիտի մնար :

Արդարեւ, երբեք այսքան մռայլ եւ անկերպարան եղած չէին այդ յարաբերութիւնները : Բառն անգամ հեգնութիւն մը կը կազմէ, եթէ ուզենք արդար ըլլալ եւ իրականութիւնը տեսնել այնպէս ինչպէս որ է :

Առնենք երկու յատկանշական պարագաներ :

Գաղթականներու տեղաւորման խնդիր մը ունի Աթէնքի գաղութը, մէկ տարիէ ի վեր : Երկու հայաշատ արուարձաններու, Ֆիքսի եւ Լիփազմայի գաղթակայանները վերջնապէս քանդելու որոշում տրուած ըլլալով, անոնց բնակիչները այլուր պիտի փոխադրուին :

Տեղափոխութիւնը սկսած է արդէն : Անոնք որ միջոց ունէին, իրենց գլխուն ճարը նայեցան. իսկ անճարները կը սպասեն ձեռնհաս իշխանութեանց աջակցութեան :

Այդ իշխանութիւններէն մէկն է, անշուշտ, յունական կառավարութիւնը, որ ձրի հող տրամադրեց : Երկրորդը՝ Նանսէնեան գրասենեակն է, իսկ երրորդը՝ այն որ ազգային կը կոչուի :

Ինչպէս կը հաստատեն Աթէնքէն հասած տեղեկութիւնները, մինչ առաջին երկուքը լրջօրէն գործի ձեռնարկած են, «ազգային»ը թուղթ կը խաղայ : Աթէնքի «Նոր Օր»ն է որ կը պատմէ, խմբագրականի մը մէջ.

— « Ջետեղման խնդիրը տարուան մը պատմութիւն ունի : Ամբողջ մէկ տարի ժողովներ գումարեցինք, վիճեցանք, ճակատներ կազմեցինք զիրար չէզոքացնելու համար, առանց գործնական քայլ առնելու : Խղճի հանդարտութեամբ կրնանք ըսել որ զետեղման խնդիրը լուծման ճամբուն մէջ դնելու համար ոչ թէ մեր կարելին չըրինք, այլեւ զայն ծախողեցնելու եւ լուծումը դժուարացնելու համար չխնայեցինք ամէն ճիգ :

Բայց չխօսինք անցեալի մասին : Հիմակ, հարցը շօշափելի կերպով դրուած է մեր առջեւ : Հողը պատրաստ է, Նանսէնեան Օֆիսը շոգիի վրայ կը սպասէ : Սխալած չպիտի ըլլանք, եթէ ըսենք որ այս գործով զբաղող մեր օտար բարեկամներուն համբերութիւնը սպառած է :

Հողը տրամադրուած է պայմանաւոր կերպով, եթէ մէկ տարուան ընթացքին շինութիւնները չսկսին, կառավարութիւնը իրաւունք պիտի ունենայ հողը ետ առնելու (19 հոկտ.) :

Երեւակայեցէք վարչութիւն մը որ կ՚անճրկի, նոյնիսկ ցանկ մը ներկայացնելու համար, հակառակ այնքան ստիպումներու, եւ պաշտօնական ազդարարութեանց :

Աւելի քան 500 ընտանիքներու տեղաւորման խնդիր մը դրուած է սեղանի վրայ, բայց մարդիկ ոչ իրենց սովորութիւնները կը փոխեն, ոչ ալ կ՚ըմբռնեն կացութեան լրջութիւնը :

Եւ միայն Աթէնք չեն գտնուիր զանցառուները կամ ձգձգողները :

Աթէնքէն կոչեր ուղղուեցան եւ մասնաւոր դիմումներ կատարուեցան ուրիշ գաղութներու, որպէսզի օգնութիւն հասցնեն այս բազմածախս գործին :

Որքան կրցած ենք հետեւիլ, մինչեւ հիմա հազար անգլ. ոսկի տրամադրած է Բարեգործականը, հաւաքելով խումբ մը ունեւորներէ : Տասը հազար տոլար ալ սահմանուած է Կիւլպէնկեանի կտակէն, « Կիւլպապաչէն » անուն թաղամասի մը կառուցման համար : Իսկ Նանսէնեան Օֆիսը, որ նախապէս տրամադրած էր 20,000 զուիցերիական ֆրանք, պիտի վճարէ 50,000 ֆրանսական ֆրանք եւս :

Անշուշտ մաս մը գումար ալ Աթէնքի մէջ հաւաքուած է :

Արդ, լաւատեսներ կը կարծեն թէ 2ուկէս միլիոն տրախմին բաւական է, գործի սկսելու համար. իսկ ուրիշներ հինգ միլիոն կը հաշուեն :

Ամէն պարագայի մէջ, բաներ մը կ՚ըլլան կամ պիտի ըլլան, բայց ո՛րքան տնավարի : Եւ ի՛նչքան սահմանափակ շրջանակի մը մէջ :

Նոյն կացութեան ուրիշ մէկ պատկերը՝ Լիբանանի մէջ :

Վերջերս կոչ մը հրատարակուեցաւ, նոր բուժարանի մը շինութեան համար : Հիւծախտաւորները մինչեւ հիմա կը պատսպարուին Սամըլթէյնի հաստատութեան մէջ, որ երբեք չի համապատասխաներ արդիական դարմանատան մը պահանջներուն : Ուրեմն պիտի կառուցուի նորը, աւելի յարմար եւ օդասուն վայրի մը մէջ, իբրեւ տիպար բուժարան :

Շինութիւնը սկսած է արդէն եւ տեղական թերթերը գոհունակութեամբ կ՚արձանագրեն կատարուած յառաջդիմութիւնը : Դրամական աջակցութենէն զատ, շատեր գործիքներ եւ ուրիշ առարկաներ կը նուիրեն : Կան ալ որ տրամադրութիւն յայտնած են յատուկ սենեակներու կամ սրահներու ծախքը հոգալու : Նանսէնեան Օֆիսն ալ 8100 զուիցերիական ֆրանք տրամադրած է :

Արդ, բնական չէ՞ր հարցնել թէ դուրսը՝ հայկական արտասահմանի մէջ ո՛րքան ուշադրութիւն գրաւեց այս կարեւոր ձեռնարկը :

Յանձնախումբին կոչը այստեղ ալ հրատարակուեցաւ, եւ կը կարծէինք թէ գոնէ հետաքրքրութիւն շարժած կ՚ըլլայ, քանի որ մեր գաղութին մէջ ստուար թիւ մը կը կազմեն Սուրիայէն եւ Լիբանանէն անցնողները :

Ապահովաբար շատ ալ պարծենալու իրաւունք պիտի չունենանք, երբ օր մը հրատարակուի հանգանակութեան ցանկը :

Այսպէս նաեւ ուրիշ գաղութներու մէջ : Եւ այսպէս՝ բազմաթիւ կենսական հարցերու առթիւ :

Ի՞նչ կարելի է փրկել այս ճամբով :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

“ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ„ ՆՈՐԷՆ ՓՐԿՈՒԵՑԱՒ

Նոր ծրագիր մը կը մշակուի կամաւորները հանելու եւ ետ քաշելու համար

Մոսկուա պիտի ճանչնայ Ֆրանքօն, եթէ...

Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբը նորէն փրկուեցաւ, փոխադարձ զիջումներով եւ նոր ժողով մը պիտի գումարուի ուրբաթ օր, վերջնական համաձայնութեան համար : Ասով ինքնին կը հերքուի երէկուան անթելին այն լուրը որ կ՚ըսէր թէ խորհրդային պատուիրակը քաշուած է ժողովէն :

Կատակասէր մը այդ օրը ձիու պայտ մը դրած էր Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատան մ՚էն դրան վրայ ուրկէ պիտի անցնէին ժողովականները : Բարեպաշտ քաղաքացիներ կը կարծեն թէ այդ պայտին շնորհիւ էր որ չարը խափանուեցաւ եւ կարելի եղաւ ելք մը գտնել :

Ինչպէս կը յիշուի, Անգլիոյ արտաքին նախարարը առաջարկած էր Սպանիոյ իւրաքանչիւր ճակատէն հազար կամաւորներ ետ քաշել, իբրեւ առաջին քայլ : Խորհրդային դեսպանը առարկեց թէ Զօր. Ֆրանքօ եօթն անգամ աւելի օտար զինուորներ ունի քան հանրապետական կառավարութիւնը. հետեւաբար պէտք է 7000 հոգի ետ կանչէ, միւսին հազարին դէմ : Եւ այդպէս անելի մատնուած էր յանձնախումբը :

Երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, իտալական դեսպանը առաջարկեց 5000ական հոգի քաշել երկու ճակատներէն, իբրեւ ապացոյց ուղղամտութեան : Այս առաջարկը ձեռնտու էր Անգլիոյ համար, բայց տհաճութիւն պատճառեց Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան բարեկամներուն, որոնք հաշուեցին թէ առով Վալենցիա պիտի կորսնցնէ իր օտար աջակիցներուն 30 առ հարիւրը, միայն 5 առ հարիւր տկարացնելով Զօր. Ֆրանքոյի բանակը :

Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան ներկայացուցիչները մերժեցին թէ անգլիական եւ թէ իտալական առաջարկները, եւ փոխադարձ համաձայնութեամբ մէկդի դրուեցաւ նախապէս մաս մը կամաւորներ ետ կանչելու խնդիրը : Ցեռոյ ժողովականները քննեցին անգլիական ծրագրին հիմնական մասերը : Ինչպէս ըսինք, յանձնախումբը նոր նիստ մը պիտի գումարէ ուրբաթ օր, եւ այդ առթիւ վերջնապէս պիտի ճշդուի երկու յանձնախումբերու առաքման խնդիրը : Յանձնախումբերուն պաշտօնը պիտի ըլլայ ստուգել Սպանիոյ օտար կամաւորներուն թիւը :

Վիճաբանութեանց ընթացքին, խորհրդային դեսպանը կարեւոր զիջում մը կատարեց : Դեսպանը անցեալ նիստին մէջ յայտնած էր թէ իր կառավարութիւնը երբեք պիտի չհաւանի ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը, մինչեւ որ ետ կանչուած չըլլայ վերջին օտար զինուորը : Այս անգամ յայտարարեց թէ պատերազմիկի հանգամանքը ճանչնալու խնդիրը կրնայ նկատի առնուիլ, երբ ետ քաշուած ըլլայ օտար կամաւորներուն մեծ մասը : Պ. Իտըն աւելի բացորոշ պատասխան մը պահանջած ըլլալով, խորհրդ. դեսպանը յայտարարեց.

— « Երբ օտար կամաւորներուն մեծ մասը իրապէս ետ քաշուած ըլլայ եւ հաստատուի թէ նոր ժամանումներ չեն ըլլար եւ թէ որ եւ է կառավարութիւն միտք չունի միջամտելու Սպանիոյ գործերուն, խորհրդային կառավարութիւնը կրնայ թերեւս հաւանիլ պատերազմիկի հանգամանքը ճանչնալու :

ԻՏԸՆ — Անցեալ անգամ կ՚ըսէիք «Ոչ». այսօր կ՚ըսէք «Դեռ ոչ» :

Դեսպանը « Այո » պատասխանեց : Երբ Պ. Իտըն հարցուց թէ վերջնակա՞ն է, դեսպանը դարձեալ «այո» պատասխանեց : Այս առթիւ, նորէն առարկեց թէ Մուսոլինի կը շարունակէ նոր զօրք ղրկել Զօր. Ֆրանքոյի եւ թէ դեռ քանի մը օր առաջ երեք իտալական գունդեր ցամաք հանուած են Քատիքսի մէջ :

ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ՈՐ ԳՆԴ. ՏԸ ԼԱ ՌՕՔ ԴՐԱՄ ՍՏԱՑԱԾ ԷՐ ԳԱՂՏՆԻ ՎԱՐԿԵՐԷՆ

Նախկին վարչապետ Թառտիէօյի ցնցող վկայութիւնը

Գնդ. տը լա Ռօքի զինակիցներէն դուքս Փոցցօ տի Պորկօ հրապարակաւ ամբաստանած էր թէ Հրեղէն Խաչի նախագահը մեծագումար դրամ ստացած է գաղտնի վարկերէն : Այս ամբաստանութիւնը հրատարակուեցաւ «Շօք» շաբաթաթերթին մէջ, սաստկացնելով պայքարը՝ գնդապետին դէմ : Նոյնիսկ արքայական « Աքսիոն Ֆրանսէզ »ը անխնայ ձաղկեց տը լա Ռօքը, ծանր բառեր գործածելով : Գնդապետը փոխանակ բացարձակապէս հերքելու եղած մեղադրանքը, երկդիմի յայտարարութիւններ ըրաւ եւ յուլիս 24ին հետեւեալ խօսքն արտասանեց, Լիոնի մէջ, բանախօսութեան մը առթիւ.— « Փոցցօ տի Պորկօ կորսնցուցած է իր հայրենասէրի հանգամանքը, ընելով ամբաստանութիւններ որոնց սուտ ըլլալը շատ լաւ գիտէ» : Դուքս Փոցցօ այս յայտարարութիւնը անուանարկութիւն համարելով, դատ բացած էր գնդապետին դէմ :

Դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի օր, Լիոնի մէջ : Իբրեւ գըլխաւոր վկայ կանչուած էր նախկին վարչապետը, Պ. Թառտիէօ, որուն յայտնութեանց վրայ հիմնուած էր ամբաստանութիւնը : Շատեր կը կարծէին թէ պիտի չներկայանայ, բայց Պ. Թառտիէօ Լիոն գնաց եւ անձամբ հաստատեց եղած ամբաստանութիւնները :

Ահաւասիկ իր վկայութիւնը.

— Ես կեանքիս մէջ միայն մէկ անգամ տեսած եմ Պ. Փոցցօ տի Պորկոն եւ մտերմական խօսակցութիւն մը ունեցայ : Կը ցաւիմ որ օգտագործած է պատահական խօսակցութիւն մը. բայց կը յայտարարեմ թէ ճիշդ են իր գրածները, բացի քանի մը մանրամասնութիւններէ : 1926 յուլիսէն 1932 յունիս, բացի երկու կարճ ընդհատումներէ, ես անդամ էի կառավարութեան : Այդ շրջանին 18 ամիս շարունակ յարաբերութեան մէջ էի գնդ. տը լա Ռօքի հետ, որ ինծի յանձնարարուած էր բարձրաստիճան սպայի մը կողմէ : (Մարաջախտ Լիօթէ) : Երրորդ տեսակցութեան ատեն գնդապետը դրամական աջակցութիւն խնդրեց : Այն ատեն բարեկարգութեան տարր մը կ՚երեւար ինծի, անկարգ հոսանքներուն դէմ : (Կարգ մը թերթեր կը գրեն՝ համայնավարներուն դէմ) : Գնդ. տը լա

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔ ՎԱԼԻՆ ԵՒ ՍՈՒԼԹԱՆ ՍԹԱԼԻՆ

Երէկ հետեւեալ պատմութիւնը կարդացի թուրքերէն թերթի մը մէջ.—

« Սուլթանութեան շրջանի կուսակալներէն մէկը իր պաշտօնի կոչուած քաղաքին մէջ կ՚ուզէ դրամ քաշել ժողովուրդէն : Իր այս նպատակը իրագործելու համար նախ իսլամ երեւելիները կը կանչէ : Անոնց որպիսութիւնը հարցնելէ յետոյ կ՚ըսէ.

— Վարը, ախոռը կենդանի մը ունիմ : Անգամ մը նայեցէք, տեսնեմ ի՛նչ պիտի ըսէք :

Մարդիկը վար կ՚իջնեն, կը նային. սովորական ձի մը : Վերադառնալով կ՚ըսեն.

— Տեսանք, ով տէր, գեղեցիկ ձի մըն է :

Կուսակալը երբ կը լսէ այս խօսքերը, մէկէն ի մէկ կը փայլատակի.

— Ի՛նչ ըսիք : Վա՛յ դաւաճաններ, վայ : Գեղեցիկ «մալթըզ» այծին ձի կ՚ըսեն : Վա՛ր առէք ասոնք, լաւ մը կրթեցէք !

« Ֆալաքանի »ները որոնք արդէն պատրաստ էին, գետնայարկը կ՚իջեցնեն երեւելիները եւ լաւ մը տփելէ յետոյ իրենց վրայի դրամներն ալ կը մաքրեն :

Կուսակալը յաջորդ օրը քրիստոնեաները կը կանչէ : Անոնց ալ նոյն առաջարկը կ՚ընէ : Օր մը առաջ իսլամներու արժանացած պատիւին ! տեղեկացած ըլլալով, ասոնք ձին տեսնելէ յետոյ կուսակալին մօտ կուգան եւ կ՚ըսեն.

—Տեսանք, ով տէր, գեղեցիկ «մալթըզ» այծ մըն է :

Այս անգամ կուսակալը բոլորովին կը փրփրի.

— Վա՛յ, անխիղճ մարդիկ : Ահագին ձիուն այծ կ՚ըսեն. վա՛ր տարէք առնէք!

Երրորդ օրը կարգը Հրեաներուն կուգայ : Կուսակալը անոնց ալ կը պատուիրէ որ տեսնեն ախոռը գտնըւած կենդանին : Հրեաները վար կ՚իջնեն, կը տեսնեն, կը վերադառնան եւ կը յայտարարեն կուսակալին.

— Ո՛վ տէր, ասիկա ո՛չ ձի է, ոչ ալ այծ : Աստուծոյ մէկ փորձանքն է, Երեւեսի փոխարժէքը ինչ որ է, հրամայեցէք վճարենք :

Այս խօսքին վրայ ծեծ ուտելէ կ՚ազատին » :

×

Կարդալով այս պատմութիւնը, աչքիս առջեւ պարզուեցաւ Խ. Միութեան պատկերը, Մոսկուայէն մինչեւ Երեւան եւ Ուզպէկիստան : Զինովիեւ - Քամենեւ - Ռատէք - Սոկոլնիկովէն մինչեւ Խանջեան - Շահվերդեան - Եսայեան - Զուքար - Ամատունի - Ակոբով :

Մէկ տարբերութեամբ, — թուրք վալին այդ բոլորը կ՚ընէ եղեր դրամ քաշելու համար : Մոսկովեան աշխարհի կարմիր վալիները աւելի «յեղափոխական» գործ մը կը կատարեն նոյն մեթոտով — գլուխ որսալ :

— Ձի է եւ ընտիր ձի, կ՚աղաղակէին Զինովիեւ եւ ընկերները, երբ Թրոցքին ամէն բան էր :

— Վա՛յ դաւաճաններ, սատկեց Սուլթան Սթալին, կապեցէ՛ք սա կատղած շուները եւ արժանի դասը տուէք բոլորին ալ :

— Մեղա՛յ, մեղա՛յ, սխալեցանք, այծ է եղեր ...

Մնացեալը դուք շարունակեցէք եւ եթէ կրնաք՝ լուծեցէք, — ձի՞ է, ա՞յծ է, հաւատարիմ բոլշեւի՞կ է թէ թրոցքիական դաւաճան, գերմանական կամ ճափոնական լրտես : Մա՞րդ, ընկե՞ր, թէ շուն, իժ, աւանակ :

ՎԱՀԷ

Պէյրութի ամերիկեան հիւպատոսին սպանութեան առթիւ

Սուրիոյ թերթերը կը շարունակեն հակասական լուրեր հրատարակել Մկրտիչ Գարայեանի մասին, որ սպաննեց Պէյրութի ամերիկեան հիւպատոսը, Պ. Մէրինը :

Այսպէս, բժշկական քննութեան առթիւ, կը հաւաստեն թէ մարդասպանը « մտքի կատարեալ պայծառութիւն ունի եւ մարմնապէս ալ առողջ է» : Նոյն աղբիւրին համաձայն, Մկրտիչ նիւթական նեղ կացութեան մէջ էր : Հիւպատոսարանը Ամերիկայէն հեռագրով տեղեկացած է, որ ոճրագործին հայրը՝ Յովհաննէս Գարաեան՝ Պոսթընի մէջ յայտնի վաճառական մըն էր ժամանակին, սակայն քանի մը տարի առաջ սնանկանալով, ստիպուած էր շաբաթական 15 տոլար վարձքով պանդոկի մը մէջ աշխատիլ : Հետեւաբար իր զաւկին նպաստելու ի վիճակի չէր : Հարցաքննիչ դատաւորը քննութեան ձեռնարկած է, հասկնալու համար, թէ Մկրտիչ Գարաեան ի՞նչ միջոցներով կ՚ապրէր Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ եւ ուրկէ՞ կը հայթայթէր իր ծախքերը :

Գահիրէի մեծ օրաթերթին՝ «էլ Պէլաղ» Պէյրութի թղթակիցն ալ հետեւեալ հէքեաթը կը պատմէ .—

Ոճրագործը 12 տարիէ ի վեր ամերիկեան հպատակութիւնը ընդունած տարագիր մըն էր Միացեալ Նահանգներու մէջ, ուրկէ երկու տարիէ ի վեր վերադարձած էր Հալէպ եւ կը գործէր իբրեւ սեղանաւոր : Երբ իր այս արհեստին մէջ չյաջողեցաւ, սկսաւ քաղաքական կուսակցութիւններով ու միութիւններով զբաղիլ : Ան յարեցաւ « Դաշնակ » կուսակցութեան, բայց այս կուսակցութիւնը իրեն հանդէպ մեծ վստահութիւն ցոյց չտուաւ, իր յոռի ընթացքին ու անհաւասարակշիռ նկարագրին համար : Շատեր զինք կը մեղադրէին, թէ օտար կուսակցութեան մը ի նպաստ լրտեսութիւն կ՚ընէ :

*** Ըստ « էլ Նահար »ի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի Հայերը, Միացեալ Նահանգներու արտաքին նախարարութեան պիտի ղրկեն 30.000 ստորագրութեամբ նամակ մը, դատապարտելով Մկրտիչ Գարաեանի ոճիրը :

Տէրսիմի ըմբոստներուն դատավարութիւնը

»»»» • ««««

Խարբերդէն կը գրեն թուրք թերթերուն.—

Տէրսիմի ընդդիմութեան պարագլուխներուն դատը հոկտեմբեր 22ին ալ շարունակուեցաւ : Ամբաստանեալներուն թղթածրարները միացուեցան : Սէյիտ Րիզայի թոռը՝ Նարին ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ : Սէյիտ Րիզա ափ ի բերան մնաց ի լուր այս յայտարարութեանց : Միւս վկաները լսուած պահուն Սէյիտ Րիզա սկսաւ դողալ :

Այնպէս կը հասկցուի որ, պարագլուխները առաջին հաւաքոյթը կատարած են Սինճան գետի մօտ, Հըզըրօղլու վայրը : Այնպէս կ՚ըսուի թէ, Սէյիտ Րիզա լիճին մէջ քար մը նետեր եւ Հըզըրէն օգնութիւն խնդրեր է :

Պարզուած է որ առաջին ըմբոստականշարժումին համար Ալիշէրի եւ Սէյիտ Րիզայի կողմէ որոշում տրուեր եւ յետոյ գրգռութեանց ձեռնարկուեր է :

« ԹՈՒՐՔ ԹՌՉՈՒՆ»ի (թրքական օդատորմիղ) օդանաւերէն մէկը, որուն մէջ կը գտնուէին երկու մարզիչներ եւ անկարգելով ցատկողներ, վար իյնալով ջախջախուեցաւ Էնկիւրիի մէջ : Երկու ուսուցիչները եւ երեք ուսանողներ մեռան այս արկածին հետեւանքով :

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱԺԻՆԸ

Մոսկուայի Կենտ. Գործադիր Կոմիտէի հոկտեմբեր 11ի որոշմամբ Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութիւնները նշանակուած են դեկտեմբերի 12ին: Պաշտօնապէս բացուած է ընտրական «պայքար»ը, եթէ այսպէս կարելի է անուանել այն հսկայ եռուզեռը, որի մէջ դրուած են միլիոնաւոր բազմութիւններ մի անգամ եւս, ի տես աշխարհի, նրանց «առաջնորդի» առջեւ հանդիսաւորապէս սողացնելու համար:

Թէեւ դեկտեմբերի 12ը հեռու է դեռ, բայց խայտառակութեան թափօրին կատարեալ լինելու նշանները երեւում են արդէն: Ընդարձակ երկրի այս ու այն անկիւնից մեծ ու փոքր հաւաքոյթներ ճչում են իրենց բանաձեւերը: «Երկաթուղային բանուորները որոշեցին միակամ քուէ տալ միայն նրանց, որոնք մինչեւ վերջը հաւատարիմ են մնացել Լէնին-Ստալինեան կուսակցութեան»: «Կոլխոզային կողակները խօսք են տալիս լինել աչքաբաց եւ թոյլ չտալ գերագոյն խորհրդի մէջ սպրդելու ժողովրդի թշնամիներին. մենք կ'ընտրենք լաւերից լաւագոյններին - Ստալինեան բոլշեւիկներին»: «Կարմիր բանակը քուէ կը տայ միայն Ստալինեան թեկնածուներին»: «Մենք մեր քուէները տալիս ենք ընկեր Ստալինին» յայտնում են հիւսիսային բեւեռից եւայլն:

Կասկած չկայ, Խ. Միութեան ապագայ անդրանիկ խորհրդարանը բաղկացած կը լինի բացառապէս դիկտատորի ծառաներից: Կը կատարուի զզուելի կեղծիքը, այսինքն գաղտնի ձայնատուութեամբ ժողովուրդը միահամուռ նուիրում կ'արտայայտէ մի իշխանութեան, որի շղթաներից ազատելը նրա միակ տենչն է: Կուսակցութիւնն իրեն է վերապահել թեկնածու դնելու մենաշնորհը, ուրեմն ոչ միայն ընդդիմադիր, այլեւ հարիւր առ հարիւրից մի քիչ պակաս ստալինականի ընտրութեան մասին խօսք լինել չի կարող: Անգամ ձեռնպահութեամբ խորհրդային քաղաքացին չի կարող հանդստացնել իր խիղճը եւ չդաւաճանել նրան, որովհետեւ ընտրութիւններին չմասնակցողներն անմիջապէս կասկածի տակ կ'առնուեն ու կը հալածուեն: Անշուշտ այդպիսի հերոսներ կը լինեն. խորհրդային մամուլը երբեմն յիշատակում է զարմանալի փաստեր, թէ ինչպէս գիւղերում եւ քաղաքներում, ընդհակահարման սարսափի տակ, խիզախ մարդիկ շարունակում են «օձի պէս ֆշշացնել», այսինքն անդադրում պրոպագանդ մղել իրենց շրջապատում կառավարութեան դէմ: Սակայն այս յամառները պիտի չկարողանան աննշան չափով իսկ ազդել ընտրութիւնների ելքի վրայ, երբ զանգուածներն այսօրուան անկազմակերպ վիճակում տարուած են մէկ մտահոգութեամբ -- կուլ տալ եւ այս ընտրական փորձանքը, սպասելով վաղուան հրաշքին:

Դեկտեմբերի 12ին Խորհրդային Միութիւնը կ'օժտուի այնպիսի մի խորհրդարանով, որպիսին ունին Գերմանիան, Իտալիան կամ Թուրքիան, ամբողջովին կազմուած առաջնորդի եւ տիրող միակ կուսակցութեան մարդկանցից:

Մի հաւաքոյթում (Խաբարովսկ, 15 հոկտեմբերի) խորհրդային հռետորներից մէկն ասում է.

-- «Եթէ Գերմանիայում ընտրութիւնները կատարուեն այնպէս, ինչպէս մեզ մօտ, աշխատաւորները կ'իմանան ում տալ իրենց քուէները, Ֆաշական կուսակցութիւնից փոշի անգամ չի մնալ եւ ժողովուրդը կ'ոչնչացնի ֆաշիստ արիւնախումներին»: Այս խեղճ մարդը չգիտէ եւ ով կը համարձակի այնտեղ վեր կենալ ու նրան հասկացնել, որ գերմանական մինչեւ օրս գոյութիւն ունեցող Րայխստագի ընտրութիւնները կատարուեցան յար եւ նման Գերագոյն խորհրդի առաջիկայ ընտրութիւններին, քուէարկութեան դրուեցին միայն հիթլերական թեկնածուներ եւ ժողովրդի հարիւրին իննսունը աննշան ձեռնպահութեամբ եւ գաղտնի, ուղղակի, ընդհանուր ու հաւասար ձայնատուութեամբ նրանց ընտրեց այնպէս, ինչպէս նա պիտի ընտրէ դեկտեմբերի 12ին Ստալին-Եժովեան «արիւնախումներին»:

Պաշտօնաթերթ «Իզվեստիա»յի հոկտեմբեր 12ի համարում տպուած է ընտրական շրջանների ցուցակը թէ Միութեան եւ թէ Ազգութեանց խորհուրդների, որոնք միասին կազմում են Գերագոյն Խորհուրդը: Հայաստանի մասին մենք այնտեղ գտնում ենք հետեւեալ որոշումները:

Միութեան խորհրդի պատգամաւորներն ինչպէս յայտնի է մեր նախորդ յօդուածներից՝ ընտրւում են մէկական ամէն մի երեք հարիւր հազար բնակչութիւնից:

Հայաստան բաժնուած է չորս շրջանների.--

ա) ԵՐԵՒԱՆԻ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ. Կեդրոն՝ Երեւան քաղաք, բաղկացած քաղաքից, իր արուարձաններից եւ Ղամարլուի, Կոտայքի, Աշտարակի ու Մեղրի գաւառակներից:

բ) ԼԷՆԻՆԱԿԱՆԻ ՇՐՋԱՆ.— Կեդրոն Լէնինական, բաղկացած Լէնինականի, Ալլահվերդիի, Ստեփանաւաբերեան, Վաղարշապատի եւ Թալինի գաւառակներից:

գ) ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ՇՐՋԱՆ.--- Կեդրոն Կիրովական, բաղկացած Կիրովականի, Ալլահվերդիի, Ստեփանաւանի, Արարանի, Դիլիջանի, Իջեւանի եւ Շամշադինի գաւառակներից:

դ) ՆՈՐ ԲԱՅԱԶԷՏԻ ՇՐՋԱՆ.—Կեդրոն, Նոր Բայազէտ, բաղկացած Նոր Բասարգեչարի, Միկոյեանի, Ազիզբէկ-Բասարգեչարի, Միքոյեանի, Ազիզբէկովի, Վեդիի, Ղափանի, Գորիսի եւ Սիսիանի գաւառակներից:

Բուն Ռուսաստանը բաժանուած է 358 շրջանների, Ուկրայնան 108, Սպիտակ Ռուսաստան 18, Վրաստան 12, Ազրբէյջան 11, որի մէջ Նախիջեւանի ինքնավար հանրապետութիւնը կազմում է մէկ ընտրական շրջան. կեդրոնը Նախիջեւան քաղաք, բաղկացած Նախիջեւանի, Նորաշէնի, Ապրաքունիսի, Շահբուզի, Ջուլֆայի, Օրդուբադի եւ բուն Ազրբէջանից, Հայաստանի վրայով Ղազախի եւ Թաուզի գաւառակներից: Ղարաբաղի շրջանը կեդրոն ունենալով Ստեփանակերտը՝ բացի հայկական Ստեփանակերտի, Ջրաբերդի, Շուշիի, Մարտունիի եւ Դիզակի գաւառակներից, իրեն էմիացած նաեւ թրքական Աղդամի, Աղջաբեդի, Կուբաթլիի, Լաչինի եւ Քելբաջարի գաւառակները:

Դաշնակցային հանրապետութիւններից ամենափոքրը Թուրքմենականն է ու գալիս է Հայաստանից յետոյ տալով երեք պատգամաւոր: Ուզբէկական հանրապետութիւնը տալիս է քսան, Տաճիկներինը հինգ, Ղրղզներինը հինգ, Ղազախներինը 19 պատգամաւոր, ընդամէնը 569:

Ազգութեանց խորհրդին դաշնակցային հանրապետութիւններից իւրաքանչիւրը տալիս է 25 պատգամաւոր եւ ուրեմն բաժանում նոյնքան ընտրական շրջանների:

Հայաստանի շրջանները հետեւեալներն են.--- Երեւան իր շրջակայքով բաժանուած է հինգ շրջանների, ապա գալիս են, Լէնինական երկու, Ալլահվերդի, Կիրովական, Դիլիջան, Ախտա, Բասարգեչար, Նոր Բայազէտ, Միկոյեան, Ղամարլու, Վեդի, Ստեփանաւան, Արթիկ, Արարան, Իջեւան, Վաղարշապատ, Հոկտեմբերեան, Գորիս եւ Ղափան շրջաններ:

Ազրբէյջանի 25 ընտրական շրջանների մէջ լեռնային Ղարաբաղը, ինչպէս եւ Նախիջեւանը կազմում են մէկական ինքնուրոյն շրջաններ: Իբրեւ Ազրբէյջանի մաս մէկական պատգամաւոր տալուց յետոյ, նրանք իրենց հերթին, Նախիջեւանը՝ իբրեւ ինքնավար հանրապետութիւն տալիս է 11, հայկական Ղարաբաղը հինգ պատգամաւոր եւ բաժանւում են նոյնքան ընտրական շրջանների:

Նախիջեւանի հանրապետութեան մէջ հայկական Ապրաքունիսը կազմում է մէկ առանձին շրջան:

Լեռնային Ղարաբաղի հինգ շրջանների կեդրոններն են, Ստեփանակերտ, Շուշի, Մարդակերտ, Մարտունի եւ Հադրութ: Վրաստանի 25 շրջանների մէջ հայաբնակ Ախալքալաքը կազմում է մի ինքնուրոյն շրջան:

Ազգութեանց խորհուրդը պիտի ունենայ 574 պատգամաւոր, ուրեմն եւ Գերագոյն Խորհուրդը 1143 պատգամաւոր:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզ այցելութեանս օրերուն, առիթ ունեցայ տեսնելու դասախօսական երեկոյթ մը՝ նուիրուած Վահան Տէրեանի, կազմակերպուած «Համազգային»ի մասնաճիւղին կողմէ: Այդ իրիկունը կը պարտիմ Զ. Ռ. Մ.ի ազնիւ ընկերներուն, որոնք բարի եղան առաջնորդել զիս Սալ Վոլթէռ: Հարիւրէ աւելի լուրջ բազմութիւն մը հաւաքուած է հոն. շատեր ոտքի մնացած են: Օրուան դասախօսն է Պ. Վ. Ահարոնեան որ իր նիւթին կը տիրապետէ, բայց գրական նիւթ մը ըլլալուն կարծես նեղ կուգան սահմանները, եւ գրագիտական կապանքէն դուրս գալով, կը դառնայ նկատելի ճարտասան մը, երբ հակառակ ճակատ մը կը կազմուի երկու երեք հոգիի կողմէ, որոնք Տէրեանի մարքսականութիւնը կ'ուզեն փաստել: Պ. Խոնդկարեան խօսք կ'առնէ ու կը պատմէ անձնական յուշեր. խօսք կ'առնէ նաեւ Պ. Զամալեան: Կ'արտասանեն Տիկին Ահարոնեան եւ Պ. Ռ. Զարդարեան շատ յաջող: Թատրի վրայ կը նուագէ Պ. Շահ Պարոնեան ընկերակցութեամբ իր տիկնոջ: Կը հրաւիրուի խօսիլ նաեւ Պ. Օշական, որ Շիլլերեան օձիքով շապիկ մը հագած է - տաք Երուսաղէմէն կուգայ -- բայց չուզեր երկար խօսիլ, առողջական պատճառներով:

Այս առթիւ միտքս կուգան Պոլսոյ Գրական Ասուլիսները, պատերազմէն անմիջապէս առաջ, որոնք գրքոյկներով հրատարակուեցան ժամանակին: Այն առեն ալ չարագուշակ ամպեր կը դիզուէին հայկական հորիզոնին վրայ, ճիշդ ինչպէս այսօր:

Չեմ գիտեր ինչու, Փարիզի դասախօսութեան թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէն այն տպաւորութիւնը կրեցի թէ բիւզանդականութիւնը կը շարունակուի մեր մէջ եւ հայ մտաւորականներու հոգեխռովութիւնը կուշանայ դեռ:

×

Սէն Տընին Փարիզի հիւսիսային ծայրամասը կը գտնուի եւ Լոյս Քաղաքին մեծագոյն արուարձաններէն մէկն է: Զիս կը հետաքրքրէ այնտեղի մայր եկեղեցին, ուր կը գտնուի Կիլիկեան Հայաստանի վերջին թագաւորին՝ Լեւոն Ե.ի դամբարանը (մեռած 1393ին Փարիզի մէջ):

Միջնադարեան այս կաթողիկէն կը պարփակէ շատ մը ֆրանսացի թագաւորներու եւ իշխաններու գերեզմաններ եւ դամբարանները, որոնք գետնայարկը կամ խորանին շուրջ զետեղուած են:

Պաշտօնական շրջագայութիւնը դեռ քսան վայրկեանէն կը սկսի: Հետզհետէ ֆրանսացի զբօսաշրջիկներ կուգան իրենց պատմութեան մէկ էջը սեփական աչքերով տեսնելու համար:

Խորանէն դուրսն ալ քանի մը դաւիթներու մէջ կան դամբարաններ եւ ընկերակիցս եւ ես կը շրջինք լուռ եկեղեցիին մէջ: Հոն զետեղուած արձաններուն մէջ կը փնտռեմ մեր Լեւոն թագաւորինը, որուն պատկերը տեսած եմ պատմութեան գրքի մը մէջ: Շատերուն մէջէն ուշադրութիւնս կը գրաւէ անկիւն մը պառկած, մարմարէ պզտիկ դամբարան մը, գլուխն ալ թագով:

-- Կարպիս, կ'ըսեմ, ահա այս պէտք է ըլլայ Լեւոն Ե.ը: Բայց ժամանակ չի մնար մօտէն տեսնելու, քանի որ շրջագայութիւնը կը սկսի: Առաջնորդողը գոց սորված բաները ճախարակի պէս կը դարձնէ բերնին մէջ՝ «Լայա, իսի, վուասի, վուալա...»: Ֆրանսուահներ, Շարլեր, Լուիներ, Լուիզներ, թագաւորներ ու թագուհիներ անմեղ քրիստոնեաներու պէս պառկած, յաճախ ափը ափին դրած «հաւատամքը» ըսելու պէս: Թագուհիներուն ոտքին շուն մը պառկած է իբրեւ հաւատարմութեան նշան, իսկ թագաւորներուն. առիւծ մը իբր քաջութեան նշան: ... Տակոպէռ, Մեծն Կարոլոս, Ֆրանսուա, Լուի ...: Ո՞վ մարդ, կ'ըսեմ մտքէս, ես ուրիշ բան կը փնտռեմ հոս: Ֆրանսական եւ օտար պատմութիւն շատ, չափազանց շատ սորվեցանք ու լսեցինք: Ալ կը բաւէ, քիչ մըն ալ մեր պատմութիւնը սորվինք: «... Այս թանկարժէք խաղը, այս աղամանդակուռ ոսկէ թագերը, այս ոսկեայ բաժակը, այս ... մեծ յեղափոխութենէն ետք հաւաքուած եւ բերուած են հոս ...»: Շրջագայութիւնը վերջացաւ առանց մեզի ցոյց տրուելու Լեւոն Ե.ի դամբարանը: Մեր քայլերը ուղղեցինք դէպի այն դաւիթը ուր ենթադրած էինք գտած ըլլալ զայն: Բայց կարելի չէ անոր մօտենալ, արգելք դրուած է մանաւանդ որ ճիշդ անկիւնն է, իսկ առջեւը ուրիշ իշխաններ պառկած են: Կը հարցնեմ պաշտօնեային.

-- Այստեղ պէտք է ըլլայ հայ թագաւորի մը դամբարանը:

-- Այո, այդ անկիւնինն է:

-- Վրան հայերէն գիր կա՞յ:

-- Ոչ, միայն ֆրանսերէն գրուած է «Լեւոն Լուսինեան, թագաւոր Հայաստանի»:

Մեր զգացումը չէր խաբած մեզ: Ճիշդ գտած էինք մեր վերջին թագաւորը որ խեղճուկ մը, պատին տակ, համեմատաբար պզտիկ, կարճ ու նեղ (հազիւ 1.5, 0.6 մեթր) դամբանի մը միայն արժանացեր է: Մարդ պիտի ըսէր թէ պզտիկ տղու մը մահարձանն է:

Գերի էր Լեւոն Ե. 1375ին Եգիպտոսի մամլուքներուն ձեռքը, իրմով ալ վերջ գտաւ Հայոց Կիլիկեան թագաւորութիւնը: Շնորհիւ Եւրոպայի այն առենի քրիստոնեայ թագաւորներու խնդրանքին եւ ընծաներուն՝ ազատեցաւ իր գերութենէն եւ ապրեցաւ Ֆրանսայի մէջ, արժանանալով մեծ պատիւներու: Մեռաւ 1393ին Փարիզի մէջ իբրեւ անուանական թագաւոր մը, առանց երկրի, առանց բանակի եւ պէտք չէ զարմանալ որ ան միայն այս անշուք դամբարանին արժանացեր է... Մենք ալ այսօր, մօտ 550 տարի ետք, ամբողջ ժողովուրդով անշուք ու անտէր ...

1915ին երբ գաղթական էինք եւ բեռնատար վակոնի մը մէջ աւելի քան քառասուն հոգի լեցուած՝ հասանք Ատանայի կայարանին մօտ, վար իջանք եւ համբուրեցինք հողը Կիլիկիոյ ...

Մեզ մեռցնել կը տանէին, իսկ մենք կը համբուրէինք հողը, որ հինգուկէս դար առաջ հայկական եղած էր:

Պատերազմի եւ ջարդի փոթորիկը անցաւ ու հայ ազգը ունեցաւ իր պետութիւնը: Այսօր ալ հայ ազգին մէկ մասը գաղթական է, եւ սակայն կեցած Լեւոն Ե.ի դամբանին առջեւ կը յուսադրուիմ որ Հայոց արեւը նորէն պիտի ծագի: Մենք ունինք պատմութիւն եւ մշակոյթ, լեզու եւ գրականութիւն եւ կամքը՝ ազատ մարդիկ դառնալու, ապա ուրեմն իրաւունք ունինք յուսադրուելու:

×

Փարիզի շուրջ շատ մը «գիւղեր» հայկական կարելի է կոչել, որովհետեւ մեր բազմիցս գաղթական եղբայրները յաջողեր են հոծ թիւով հոն հաստատուիլ շինելով իրենց սեփական հողին վրայ բնակութեան յարմար քարաշէն տուներ ու հոն բնակիլ հեռու քաղաքի ապականած օդէն: Մեր ժողովուրդը քաղքենի չէ, այլ կը սիրէ բնութիւնը ու ինչ որ ուրիշ երկիրներու մէջ պետական միջոցներով կը քաջալերուի, օր. Գերմանիոյ մէջ ուր ջանք չի խնայուիր քաղաքէն դուրս, բնութեան մէջ, սեփական հողի վրայ տեղաւորելու համար բանուոր կամ բազմանդամ ընտանիքները, մեր ժողովուրդը իր առողջ բնազդով կ'իրականացնէ այդ բանը, հակառակ անհատական անձուկ միջոցներուն:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ, Կառ տիւ Նոռէն չոգեկառքով քսան վայրկեան հեռու, գետնէն նոր բուսած գիւղ մըն է: Առաջին անգամ գիշերով ուշ առեն գացի հոն: Ճամբան ընկերակցեցայ ֆրանսացի բանուորի մը որ իր կնոջ հետ նոյն ճամբան պիտի երթար: Երբ յայտնեցի թէ ես Հայ եմ՝

, Ա՜, բացագանչեց այս տուները որ կը տեսնէք, բոլորը Հայերու կը պատկանին, մանաւանդ այն տուները ուր դեռ լոյս կը վառի: Շատ աշխատասէր են եւ խաղաղ: Բան մը չունէին երբ եկան, բայց հիմա ամէնքն ալ մէկ մէկ տուն եւ պարտէզ ունին: Մեզի, ֆրանսացիներուս համար մարդը մարդ է, ով որ կ'աշխատի, մեզի եղբայր է: Ամէնքն ալ արհեստաւոր են, մեր կօշկակարը եւ իմ սափրիչս ալ Հայեր են... Զարմանալի է որ ամէնքն ալ «...եան» կը կոչուին եւ մեր տղաքն ալ խաղ կ'ընեն «մոն չիան» (մոն չիէն) կ'ըսեն:

-- Ի՞նչ կ'ըսէք, ըսի զարմացած, բայց տրիկա շատ անարդարութիւն է: Ընդհակառակն «եան»ը ազնուականութեան տիտղոս մըն է եւ կը համապատասխանէ ֆրանսերէն «տը»ին...

-- Կարեւորութիւն պէտք չէ տալ, տղաքն են որ այդպէս բառախաղ կ'ընեն...

Խունկ ու մոմ էանէ վանէերուն
Ջուր ու ծամ եղանէ խալխերուն :

Յետոյ իմացայ որ հայ տղաքներն ալ քանի մը ֆրանսացի տղայ ծեծեր են այդ պատճառով: Կարեւորութիւն պէտք չէ տալ, տղաքն են որ ծեծկուեր են...:

*** Նորէն չոգեկառքին մէջն եմ դէպի Առնուվիլ: Քովի բաժանմունքէն բարձրաձայն խօսակցութիւն մը կը լսուի: Հոն կ'անցնիմ: Վեց հոգի են՝ երկուքը կին, չորսը այր: Բնաւ հոգերնին չէ թէ օտար մը եկաւ իրենց մէջ: Նոյն ձեւով ու կատակներով շարունակեցին խօսիլ բաւական մաքուր հայերէնով: Նիւթը՝ միջազգային բարձր քաղաքականութիւն եւ զինուորագրութիւն: «...Կարգուողները զինուոր պիտի չառնեն եղեր ...», « Մարդուս հե՞տը կ'իյնաք կոր ...», «կը ճանչնա՞ս երկու եղբայրներ կան զինուորի տարիքով, գործերնին պիտի գոցեն ու երթան», « աս զինուորութիւնը իրաւցնէ փորձանք եղաւ »:

Հայրենակիցներ, որքան ատեն որ մենք մեր պետութեան սահմաններուն մէջ չենք, այնքան ատեն ենթակայ պիտի ըլլանք օտարին քմահաճոյքին: Մեր գաղթականի նեղութիւնները բառնալու միակ ընդհանուր յարմար մը կայ. տէրկա հայկական անկախ պետութեան մը հաստատումն է: Այդ նպատակին իրականացումէն կախում ունի ամէն բան: Ի՞նչ զոհողութիւններ կ'ընենք սակայն անոր հասնելու համար: Թող ամէն հայ մարդ իրեն ուղղէ այս հարցումը եւ պատասխանը գործքով տայ:

ՏԻՐԱՆ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

*** Բաբելոնի մանկամարդ աղջիկները աճուրդով կը ծախուէին: Տարուան մէջ օր մը այդ վաճառման յատկացուած էր, ու գոյացած գումարէն մաս մը մէկդի կը դնէին, տգեղ աղջիկներուն դրամօժիտ պատրաստելու համար:

*** Ճափոնի մէջ երեխան ծնած օրը մէկ տարեկան կը հաշուեն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Ոտքերը կը պարէին, ու Արբակ, տեղ մը չէր կրնար մնալ հանդիստ: Պէտք էր քալել: Ու բարեկամի մը կամ ծանօթի մը կ'ուզէր երթալ: Ու սկսաւ քալել: Ճամբաները կը կարճնային: Չէր հասկնար, ինչպէ՞ս երբեմն մէկ փողոցէն միւսը մտած էր: Իր ոտքերը հիմակ աւելի թեթեւ էին, ու առանց յոգնելու՝ կը քալէր, կը քալէր, կը քալէր: Մերթ, ուրախ զըւարթ, խօսելու փափաք մը կը զգար՝ հեռուէ հեռու ծանօթի մը հետ, ու նայած ատեն, իր աչքերը կը լողային ճառագայթներու մէջ:

Ո՞ւր երթար:

Ամէն տեղ սրտին ձայնը կը թռչէր, ու տեղ տեղ մթնոլորտը կը ցածնար, բան մը կը նեղնար չորս դին: Երբ միտքը կուգար Մարուշէ վարդապետին բանդը, մէկալ զովասանքները կը յիշէր, ու ինքնաբերաբար կենալով ճամբուն վրայ, լայն շունչ մը կ'առնէր, յետոյ ճամբան կը շարունակէր:

Քաղցր էր իր յուզումը: Աղջիկ մը անցաւ իր քովէն: Քթին անուշ հոտ մը զարկաւ, ու լոյսի պէս բացուեցաւ, լեցուց իր սիրտը: Ու արագ արագ, իր ճամբան շարունակեց տեսակ մը թեթեւութիւնով:

Ո՞ւր կ'երթար:

Ու կը քալէր: Պատուհաններէն կարծես իրեն կը նայէին: Նոր արեւներ կը շողային տուներուն մէջ, ու բոլոր գոյները՝ գինիի պէս կը թափէին բաժակներէն:

Զորս դին լոյս...

Որքա՜ն բարի էր արեւը: Ան, համբոյր կուտար իր շրթունքներուն: Ծանօթ աղջիկներու հանդիպեցաւ: Իր աչքերէն կը ծնէր անոնց գեղեցկութիւնը, ու թաւիշ կը ծփար գիրենք բաժնող միջոցին մէջ: Հաճոյքի դեբարզանց պոռթկում... Կարծես բան մը կը սպասէր իրեն, ու մէկ փողոցէն միւսը անցած ատեն, քիչ մը կը մօտենար անոր:

Քրտնած էր: Մարմինին փակած էր շապիկը:

Կարոյին հանդիպեցաւ:

— «Ի՞նչ կ'ընէ վարդապետը,» հարցուց ու խնդաց քթին տակէն:

Կարօ, Կոմիտաս վարդապետին աշակերտն էր, բարձրահասակ ու լայնարձակ թիկունքներով, դիմադրող բան մը կ'երեւար իր վրայ՝ լեռներու եւ դաշտերու մէջ ապրողներուն պէս: Կերպարանքին մէջ ընդհանուր, գոհունակութեան ու խնդալ ուզելու պատրաստակամութիւն մը կը տեսնուէր, ու վստահութեան շեշտը կը լսուէր խօսած ատեն ձայնին մէջ: Հըրաշալի բան մը ունէին բերնէն ելած բառերը, ու Կոմիտաս վարդապետին աշակերտելէն ի վեր, անոնք՝ գտած էին իրենց բնական ձայները: Գեղեցիկ էր դէմքը, ու երբ կը խնդար, կամ կը ժպտէր խօսակցութեան պահուն, արեւով եփած գոյնը կը բացուէր, կ'երեւար դէմքին քաղցրութիւնը:

Կարօ, կը հաւատար իր վարպետին մեծութեան: Մտածէ վայրկեան մը: Այս մարդը իրեն, առանց հարցում ըրած չունէր երբեք: Զարմացաւ: Բայց, որովհետեւ Արբակ կը նայէր անհամբեր, պատասխանեց.

— Վարդապետը կ'աշխատի:

— Անցած օրերը էւլյըմնէ, ըսաւ, Արբակ:

— Ու մանաւանդ, աւելցուց Կարօ, վարդապետ կը փափաքի որ՝ մեր երգերուն համար ամէն զոհողութիւն ընենք: Պարոն Արբակ, այս մարդը աշխատիլ գիտէ:

— Պարոն Կարօ, ամէն մարդ ալ աշխատիլ գիտէ, պատասխանեց Արբակ, ու ծամածռելով դէմքը, շրթունքները բացխփիկ, օրօրեց գլուխը, ու թերթ մը թուղթ երկնցուց:

Իր երգը...

Կարօ նայեցաւ թուղթին: Ձայնը նախ երկնցուց կոկորդին խորը, յետոյ թրթռացուց: Արբակ աչքերով կը սպասէր: Որովհետեւ անըմբռնելի բան մը նշմարեց երեսին վրայ, եւ պահանջեց թուղթը, ու ինք երգեց ոգեւորուած: Երբ լմնցաւ, ցուցամատը դնելով կուրծքին, ըսել ուզեց, «հեղինակը»:

Խնդաց Կարօ, ու «օտար երգերուն կը նմանի», պատասխանեց հանդարտութեամբ:

Մռայլ, անհունապէս տխուր մրթնոլորտ մը:

«Որչափ անգութ է մարդը» մտածեց Արբակ, ու քանի մը անհասկնալի բառեր նետեց արհամարհանքով Կարոյի երեսն ի վեր ու բաժնուեցաւ:

Կանուխէն, երեսին վրայ փոթ անգամ չէր երեւար, ու խօսած ատենը, կամ կուրծքը տնկած երբ կը խնդար, երեսը կը մնար անծալ: Հիմակ աչքերը մարած, խորշոմները՝ ճակատէն կ'երկննային ոլոր մոլոր:

Իր վիշտերը իրարու հանդիպած էին:

Գլխարկը հանեց: Մազերը սեւ սեւ ինկան ճակատին վրայ:

Հաճոյքի վարժուած հոգիները, չեն սիրեր սաստիկ տրտմութիւնները: Ու քայլերը արագցուց: Արագութիւնը, կարելի է կրնար իր ներսը բան մը թեթեւցնել: Բայց այդ գեղջուկին ձայնը կը գոռար՝ « օտար երգերուն կը նմանի»: Ու տակն ու վրայ սիրտը, կոտրած ձայնով մը բացագանչեց.

— « Կոմիտաս... Կոմիտաս... Կոմիտաս ...

Ու սկսաւ քալել աւելի արագ: Կարծես այս անունէն կը փախէր: Կուզէր հեռանալ: Կ'ուզէր վազել, վազել, վազել ...:

Ո՞ւր երթար:

Անունի մը արձագանգը: Փոթորիկ: Հովերը բան մը ունէին անկէ: Թըռչուններուն երգը շատ կը նմանէր անոր, ու, իրեն հանդիպող մա աղջկան աչքերուն մէջն էր անոր երգերուն տաճարը: Երկինքի մը սարսուռը կար հոն:

Ուրիշ պահեր միտքը ինկան:

Գինետունը, երբ գինիի սեղանին առջեւն էր, մեծ երաժիշտ մըն է կ'ըսէին իրեն համար: Որչափ երջանիկ էր այդ օրերուն: Ու տղու մը պէս կը խնդար: Այդ կորսուած վայրկեաններուն ... համով բան մը կար հոն իրմէ մնացած: Հոն, տեսակ մը կենդանութիւն կար կեանքին համար, կը բացուէր սիրտը, կը լուանար երեսը մթնոլորտին կայունութիւնը, ու անոր մէջ թուլցնող, շատ բան կը տեսնէր արդէն:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(21) (Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բերբեռնելի եւ մելանով:

ԿԱԹՈՂ. ԿՈՆԴԱԿ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Սիոն», Երուսաղէմի Պատրիարքարանին պաշտօնաթերթը, հոկտեմբերի թիւին մէջ կը հրատարակէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին օգոստոս 1 թըւակիր կոնդակը, եկեղեցւոյ բարեկարգութեան մասին, գրաբար եւ աշխարհաբար:

Ստորեւ կ'ամփոփենք այն հարցերը որոնց մասին բարեկարգութեան առաջարկներ եղած են․․․

ՏԻՍԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Ա. Ժամակարգութիւն (*կ'առաջարկէ սեղմել*).

Բ. Եկեղեցական տօներ (*կ'առաջարկուի կրճատել*).

Գ. Եկեղեցական խորհուրդներ եւ սրբազան արարողութիւններ (*կ'առաջարկուի խորհուրդները կրճատել, իսկ հեթանոսական սովորոյթները վերախմբագրել*).

Դ. Ճաշոցի կրճատման խնդիր:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՐՑԵՐ

1. Հայ հոգեւորականութեան ցեղի խնդիր (*կ'առաջարկուի, որ նոր հոգեւորականութիւնը բարձրագոյն կրթութիւն ունենայ՝ ընդհանուր եւ մասնագիտական բնոյթ կրող*).

2. Կուսակրօն հոգեւորականութիւն (*կուսակրօնութեան վերացման առաջարկի քննութիւն*).

3. Ամուսնական եւ ամուսնալուծական հարցեր (*առաջարկ կար ամուսնական հարցի մէջ ազգակցական եւ խնամիական աստիճանները իջեցնել, իսկ ամուսնալուծական հարցի մէջ ամուսնալուծման պայմանները դիւրացնել, ընդունելով Շահապիվանի ժողովի որոշումները*).

4. Նոր տոմարի հարց (*Գրիգորեան տոմարը Խ. Միութեան մէջ ընդունուած է արդէն, խօսքը արտասահմանի եւ յատկապէս Երուսաղէմի մասին է*).

5. Եկեղեցական սեմի փոփոխութեան հարց (*առաջարկ կայ սքեմ դուրսը չկրել, այլ եկեղեցիի մէջ*).

6. Աշխարհիկ հոգեւորականութեան ապահովութեան խնդիր (*կ'առաջարկուի ռոճիկի տեսչութեան սկզբունքը ընդունիլ եւ օրինակատարութեանց տուրքերու սովորոյթը վերացնել*).

7. Պահքի վերացման հարց (*կ'առաջարկուի պասերը կրճատել*).

8. Աստուածպաշտութեան լեզուն (*առաջարկ կայ աստիճանաբար գրաբարը աշխարհաբարի վերածել*):

Այս հիմնական առաջարկներէն բացի՝ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը իր կողմէ կ'առաջարկէ․․․

1. Հիմնել մասնագիտական հոգեւոր դպրոց.

2. Զարկ տալ կենդանի քարոզչութեան.

3. Նպաստել կրօնա-բարոյական բնոյթ կրող գեղարուեստական երկերու զարգացման, կազմակերպել կիրակնօրեայ դասախօսութիւններ եւ ծրագրուած զրոյցներ:

4. Կազմակերպել գթութեան եւ սիրոյ գործեր.

5. Հրատարակել աստուածաբանական ամսաթերթ եւ կրօնական շաբաթաթերթեր.

6. Վերականգնել Մայր Աթոռի նըւիրակութիւնը արտասահմանի մէջ:

7. Եկեղեցիի արտաքին ծիսական կարգերը չափով մը կրճատել, մնացեալ մասը ախորժալուր դարձնելով գեղարուեստական երգով եւ երաժշտութեամբ:

Ու-ՇԱԳՐԱՒ ԲԱՆԱՎԷՃ ՄԸ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

— . —

« ԱՂՄՈՒԿԻՆ ԻՍԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՐԵՒԱՆ ԿԸ ՀԱՆԵՆՔ »

— . —

Այս միջոցին բուռն վիճաբանութիւն մը բռնած են Պոլսոյ թուրք թերթերը: Ստորեւ կ'արտատպենք «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէկ յօդուածը, որ կը կրէ նաեւ հետեւեալ խորագիրը.— «Այս պոռչտուքներով իրենց նպատակըն է ծածկել այն համայնավար քարոզութիւնը որուն հինէն ի վեր գործիք եղած են».—

— «*Այլեւս փախուցին չուանին ծայրը. պոռչտուք մըն է կ'երթայ, իրենց թերթերը Հրեայի սինակոկ դարձան, մեծով ու պզտիկով, այր թէ կին, բոլորն ալ դրչին փարած, իրենց ձայնը ելածին չափ կը պոռան.*

Կը կարծէինք որ, ի տես մեր ծանրագլուխ եւ չափաւոր գրութեան քիչ մը ճամբու պիտի գան, պիտի ինքնամփոփուին: Խաբուեր ենք: Մեր պաղարիւնութիւնը բոլորովին պրկեց իրենց ջիղերը, խանգարեց զանոնք: Փոխանակ մեզի նոյն չափաւորութեամբ բանաւոր պատասխաններ տալու, խնդիրը անհեթեթ պնդումներով ողողեցին: Դարձդարձիկ չարժումներով հետեւեալ կէտին կը բերեն խօսքը.

— *Երկրին մէջ փաշական քարոզութիւն կայ եւ դուք անոնց փաստաբանութիւնը կ'ընէք !*

Սա պարզուն արդէն ի յայտ կը բերէ իրենց տագնապի մէջ գտնուիլը: Այս պնդումով եւ այս զրպարտութեամբ, երեւան հանած կ'ըլլան իրենց այն գաղտնի նպատակները զորս կ'աշխատէին ծածկել երկար ատենէ ի վեր:

Եթէ երկրին մէջ փաշական քարոզութիւն կը կատարուի եւ այս քարոզութիւնը մեր ազգ. գոյութեան համար վտանգ մը կազմելու հաւանականութիւնը ցոյց կուտայ, թող չըտահողուին, մենք անոնցմէ չատ աւելի խիստ, չատ աւելի զգայուն չարժիլը գիտենք:

Այն հաւատքը ունինք թէ քէմալականութիւնը այնքան զօրաւոր եւ ամուր է որ, ոչ մէկ օտար քարոզութեամբ կարելի է վախցնել: Ասպ թէ թէ ոչ դրօշ կը պարզէինք ոչ միայն ենթադրեալ փաշական քարոզութեան դէմ, այլեւ միժամանակկազմակերպուած, արձանագրուած համայնավարութեան դէմ, որ տարինե րէ ի վեր սմսեղուկ կերպով կ'ապրի մեր մէջ:

Բոլորին ծանօթ է թէ կառավարութիւնը կը հետապնդէ վարչաձեւի դէմ աշխատողները: Մեզի վէճի բռնուած խմբագիրները թող գան, սապէս անգամ մը պտըտինք բանտերը: Տեսնենք կրնա՞ն ցոյց տալ մէկ հատ իսկ անձ մը, որ բանտարկուած է փաշականութեան քարոզութիւն ընելու համար: Բայց մենք անոնց դիմացը պիտի հանենք երկվեցեակներով համայնավարներ, որոնց մեծ մասին հետ իրենց ձեռք թօթուելու տեսնելու հաւանականութիւնը յուսալ անտեղի չէ:

Այս Պայերն ու Պայանները որոնք կը պնդեն թէ զգայուն են օտար քարոզութեանց դէմ, ինչո՞ւ հաշուի չեն առներ համայնավարութեան քարոզութիւնը:

Ինչո՞ւ.— Որովհետեւ անձնապէս իրենք գործիք կ'ըլլան այս քարոզութեան: Փաշականութեան դէմ արտայայտուիլը խակ գործելակերպէ մը տարբեր բան չէ. — Ժողովուրդը օտար վարչաձեւէ մը վախցնելու եղանակով, աշխատիլ անոր ձօնել ուրիշ օտար վարչաձեւ մը որուն դատը կը պաշտպանեն:

Պայան Սապիհա որ պատմական նիւթապաշտութեան մասին գրքոյկ թարգմանած է, կ'ըսէ թէ գիտութեան սէրէն մղուած կատարած է սակայն: Այս ի՞նչ սէր, գիտութեան գրքոյկները բոլորն ալ պատմական նիւթապաշտութենէ, Քարլ Մաքսէ, Ֆրիտրիխ Էնկէլսէ կը խօսին: Աշխարհի վրայ պատմական նիւթապաշտութենէ տարբեր տեսողութեան անկիւն մը, Մարքսէ տարբեր տնտեսագիտութեան վարպետ մը գոյութիւն չունի՞: Արդեօք համայնավար քարոզութիւն ընելու համար կառավարութեան կողմէ փակուած եւ հաւաքուած «Փրօժէքթէօր» պարբերաթերթը նոյնգիտութեան սէրո՞վ է որ հրատարակուած է:

Այս Պայանը որ կը պնդէ թէ գիտութեան սիրահար է, ինչո՞ւ ուրիշ տնտեսական գրութիւնները խնայած է իր ընթերցողներէն: Կը խնայէ, որովհետեւ թէ ինք ուրիշ բան չի գիտեր եւ թէ զինքը կարդացողներուն — եթէ կայ — արդէնք կ'ուզէ ըլլալ որ անոնք ուրիշ բան կարդան: Այս պայանի գրութիւններուն մէջ երկրին հանդէպ սիրոյ ոչ մէկ նշան կայ: Անոնց մէջ, մարդուս աչքը շլացնող նախադասութեանց միջեւ, առաջին տողիւ կը տեսնէք նպատակը այն դատին, որուն փաստաբանութիւնը կը կատարեն: Ոչ մէկ ազգի ներքին քաղաքականութեան խառնուիլ մեր ուղղութիւնը չըլլալով հանդերձ, այս պայանը ժողովուրդը գրգռող աճագին գիրք մը գրած է Բրիտանական կայսրութեան դէմ, որուն բարեկամութեան արժէք կուտանք:

Բայց այս Պայանը անպատճառ պիտի ըմբռնէ թէ քիչ մը չատ առաջ գացած է այս օրերս: Իր հետապնդած քաղաքականութեան բնոյթին թափանցելով, անոր ճիշդ չըլլալը յիշեցնող առաջին Թուրք թերթը մենք ըլլալով, իր երէկուան գրութեան մէջ չատ յուզուած կ'երեւի: Անոր մէջ, իր բերնէն փախցուցած կարգ մը խօսքերը — գիտնալով թէ տագնապի մը արդիւնք են — չենք ուզեր հոս կրկնել:

Հիմնական օրէնքի համաձայն բոլորը Թուրք են: Երբ օրէնքին իրենց շընորհած այս իրաւունքէն առաւելագոյնս կ'օգտուին, միշտ իրենց աչքին պէտք է ունենան թէ արժանի են անոր:

Հոս ինչպէս Գերմանիա, Փաթականիա ալ չէ: Հոս մարդիկ կը պատժուին ոչ թէ իրենց քարոզութիւններէն վախցուելուն, այլ ազգ. ներդաշնակութիւնը խանգարելնուն համար:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԽՈՐՀ. ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

— . —

Քէյպէր Լըկէ, անդամ Ֆրանսական ընկերվարական կուսակցութեան, քարտուղար հանքագործներու դաշնակցութեան, վերջերս այցելեց Ռուսիա՝ պատասխանելով ռուս հանքագործներու հրաւէրին: Ու վերադարձին հրատարակեց գրքոյկ մը, որուն յառաջաբանն ալ գրած է Ժորժ Տիւմուլէն, նախկին ընդհ. քարտուղար Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան: Այդ գրքոյկով Լըկէ կը պատմէ իր տպաւորութիւնները, որոնք չատ աննպաստ են «հանճարեղ» Ստալինի կառուցած ընկերվարութեան մասին:

Լըկէ կը գրէ. «Աշխատաւորները ցնցոտիներ հագած են, աշխատավարձը գոհացուցիչ չէ, կ'ապրին խեղճուկրակ բնակարաններու մէջ, մինչ ուրիշներ կը պարեն ու կը զուարճանան ամբողջ գիշերը: Կը մաղթեմ որ ֆրանսացի բանուորները չտեսնեն այն խոր թշուառութիւնը, որուն ականատես եղայ:

Տեսայ բանուորներ, որոնք ճամբու մը եզերքը նստած՝ կը կրծէին սեւ հացի խոշոր կտոր մը, իբրեւ թացան՝ կտոր մը խոզի ճարպ, կամ պահածոյ ձուկ կամ ... ոչինչ: Հանքագործի մը բնակարանը մտայ, , այս ընտանիքը կը բաղկանար ինը անդամէ, եւ ունէր ընդամէնը մէկ սենեակ, որուն մէջ երկու անկողին, տախտակէ սեղան մը, ճերմակեղէնի դարան մը եւ երկու աթոռակ: «Մենք աւելի թշուառ ենք հիմա, քան յեղափոխութենէն առաջ», ըսաւ ընտանիքին մեծը:

Ռուս հանքագործները կ'աշխատին տարին 301 օր, օրական 8 ժամ հանքերու մէջ, շաբաթը 40 ժամ, ու մէկ օր հանգիստ (շաբաթը 5 օր է, վեցերորդ օրը հանգիստի օր): Ֆրանսայի մէջ հանքագործները կ'աշխատին տարին 251 օր, շաբաթը 38—40 ժամ, 2 օր հանգիստ:

Այս ամէնէն վերջ Լըկէ կը գրէ թէ ոչ խօսքի ազատութիւն գոյութիւն ունի Ռուսիոյ մէջ, ոչ ալ մամուլի կամ հանրային կարծիքի: Ու խաղաղութեան ինքնակոչ առաքեալները, կոմունիստները, հասարակ խաղերուն իսկ տուած են պատերազմական դըրոշմ:

*** Փիղը չատ սուր հոտառութիւն ունի:

*** Ածխելնելու սովորութիւնը գոյութիւն ունէր Հռովմայեցիներու մէջ, քրիստոսէ 400 տարի առաջ:

*** Փիղը կորսան իր պարկած վիճակին մէջ, որովհետեւ երբ պառկի չատ դժուարութեամբ վեր կը կենայ:

*** Անգլիոյ Թագաւորին Թագադրութեան օրը գործածուած է գորգ մը, որ ունի 17.100 քառ. ոտք, 10.000 սթերլին արժէքով: Գորգը միակտուր էր:

*** Դգալի, դանակի եւ պատառաքաղի գործածութիւնը սկսած է 14րդ դարէն:

*** Ալէքսանտր Տիւմա 40 տարի չարունակ գրած է, տարեկան 30 գիրք մօտաւորապէս:

*** Խլուրդը 7 օրուան միջոցին կը քալէ մէկ քիլոմեթր:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

«Ամբողջ պաշտօնավարութեանս շրջանին երբեք զգացումներէ առաջնորդուած չեմ եւ ոչ մէկ օր իմ անձիս ու ազգականներուս մասին մտածած: Շատեր ինծի ապերախտութիւն կը վերագրեն նախկին ընկերներուս հանդէպ: Բացարձակապէս սխալ է այդ վերագրումը: Բոլոր ըրածներս հայրենիքի սիրոյն եւ օգտին համար եղած են: Զիս մօտէն ճանչցողները կը հաստատեն այդ պարագան: Իսկ զիս չճանչցողները օր մը ճշմարտութեան առջեւ պիտի հաստատեն այդ իրականութիւնը:

×

Այս միջոցին, յանկարծ Թէհլիրեան կորսնցուց Թալէաթ փաշայի հետքը: Ամէն պատրաստութիւն աւարտելէն եւ ոճիրին գործադրութեան որոշումը տրուելէն վերջ Թալէաթի այսպէս յանկարծակի անհետացումը թէ' Թէհլիրեանը եւ թէ միւս մեղսակիցները չփոթութեան մատնեց:

Օր մը, առաւօտ կանուխ, երբ նոյն օրն իսկ ոճրին գործադրութիւնը որոշուած էր, Թէհլիրեան պատուհանին առջեւ կանգնելով սկսաւ դիտել Թալէաթ փաշայի բնակարանը: Հակառակ մինչեւ իրիկուն սպասելուն Թալէաթ փաշա տունէն դուրս չելաւ: Փաշայի Պերլինէն գաղտնօրէն հեռանալէն լուր չունեցող ոճրագործը ըսաւ ինքն իրեն.

— Արդեօք ինչո՞ւ այսօր դուրս չելաւ, կ'երեւի հիւանդ է:

Սակայն օր մը, երկու, եւ նոյն իսկ 8 օր անցնելէ վերջ երբ դարձեալ Թալէաթ փաշան չտեսաւ, խոր մտածման մատնուեցաւ:

Թէհլիրեան եւ իր մեղսակիցները քով քովի գալով որոշեցին քննութիւն կատարել: Անոնց մէկը պիտի զարնէր փաշայի տունը եւ պիտի հասկնար Սայ պէյի ուր գացած ըլլալը: Սակայն այնքան դիւրին գործ չէր այդ պաշտօնը կատարել: Որովհետեւ, հաւանաբար դռնապանին պատուիրուած էր որ ոչ ոքի լուր չտայ Սայ պէյի մասին: Եթէ հարցնէին անոր, դռնապանը կըրնար կասկածիլ եւ հաղորդել Թալէաթին. այդ պարագային գործը դարձեալ կը դժուարանար: Այս ոճրագործներու գործին երբեք չէր գար:

Սակայն ուրիշ միջոց չկար: Որովհետեւ Ժընեւ Հայ Յեղափոխական Կոմիտէն իր վերջնագիրը տուած էր: Ժընեւէն կը գրէին ոճրագործներուն. «Կամ օր առաջ լրացուցէք գործը, կամ իբրեւ անճարակ հեռացէք անկէ»:

Ահա այս ստիպման ներքեւ, Հայերէն մէկը, երեկոյ մը, Հարտէնպէրկ փողոցին մէջ, թիւ 4 արարթմանի առջեւ պահ մը թափառելէ վերջ, դրան առջեւը աւլելու նպատակով ձեռքին մէջ աւել մը բռնելով դուրս ելլող դռնապանին մօտենալով հարցուց.

— Արդեօք առաջին յարկ նստող Թուրք Սայ պէյ տո՞ւնն է:

— Հոն քանի մը Թուրքեր կը բնակին: Ի՞նչ գիտնամ թէ ո՞ր մէկը կը հարցնէք: Անուններով չեմ ճանչնար զանոնք: Ելէք հարցուցէք:

Հայը յարկաբաժինէն ներս մտաւ եւ սանդուխին գլուխը վայրկեան մը կենալէ վերջ ճամբայ ելաւ եւ դռնապանին հարցուց.

— Տունը չէ եղեր ․․․:

Քոմիթաճիները տեսան որ այս կերպով չպիտի կրնան հասկնալ Թալէաթի ուր ըլլալը: Եւ տեսնելով նաեւ որ ուրիշ միջոց ալ կարելի չէ, որոշեցին խնդիրը եղածին պէս իմացնել Ժընեւի կոմիտէին: Ստիպուած էին այդպէս ընել: Որովհետեւ պէտք էր զերծ մնային պատասխանատուութենէ: Չէին ուզեր կոմիտէի յանդիմանութեան արժանանալ:

Ժընեւի Հայ կոմիտէին հաղորդուած պատասխանը հասած էր: Կոմիտէն կը հրահանգէր որ Թէհլիրեան մընար տեղը եւ քանի մը օր եւս հետապնդէր Թալէաթը:

Արդեօք կոմիտէն այս պատասխանով ի՞նչ ընել կ'ուզէր: Արդեօք Թալէաթ փաշայի հետքը գտնելու համար աւելի բարձր շրջանակները չարժման մէ՞ջ դրած էր: Այդ բարձր շրջանակները ո՞ւր էին: Այս հարցումներուն ճշգրիտ պատասխաններ գտնել կարելի չէ: Պերլինի զինուորական ներկայացուցչին Թալէաթ փաշան փնտռելը, Տիւսէլտորֆի մէջ տեսակցութեան մը կազմակերպուիլը, Թալէաթի կրկին Պերլին տեսնուիլը եւ հայ կոմիտէի նորէն Թալէաթի հետքերը հետապնդելը իրարու հետ կապ ունեցող երեւոյթնե՞ր են:

Իրականութիւնը այն էր որ Թալէաթ փաշա ատեն մը իր հետքը կորսնցնելէ վերջ վերստին Պերլին դարձած էր եւ տեսնուած Հանտէրլէյ փողոցին մէջ գտնուող իր բնակարանին մէջ:

Օր մը, առտու կանուխ, Թէհլիրեան երբ իր ննջասենեակի պատուհանէն կը դիտէր դիմացը Թալէաթ փաշայի սենեակը, յանկարծ տեսաւ որ փաշան դուրս ելաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի Ուհլանտ փողոցի իր գրասենեակը:

Թէհլիրեան այդ տեսիլքին առջեւ թէ ուրախացաւ եւ թէ ալ դողաց, նըկատելով որ հասած է այլեւս ճակատագրական րոպէն: Իսկոյն հեռաձայնին մօտեցաւ եւ խնդիրը տեղեկացուց իր մեղսակիցներուն: Անոնք որոշեցին այդ օր վերջին հաւաքոյթ մը ունենալով խնդիրը վերջնականօրէն կարգադրել:

Այդ տեսակցութենէն վերջ, այլեւս, Օսմանեան կայսրութեան վարչապետը եղող Թալէաթ փաշայի սպանութիւնը մէկ օրուան խնդիր էր: Հայ քոմիթաճի Թէհլիրեանի համար այլեւս ոչ խուսափում կար եւ ոչ ալ ընկրկում: Եւ քանի որ Թալէաթ փաշայի կրկին անհետացումը հաւանական էր, Թէհլիրեան աւելի վճռականութեամբ որոշեց օգտագործել առաջին առիթն իսկ, զայն սպաննելու համար:

Զինք հետապնդող վտանգէն բոլորովին անտեղեակ Թալէաթ փաշա, Տիւսէլտորֆի տեսակցութենէն վերադարձէն վերջ, առանց յիշելու իր ընկերներուն կողմէ իրեն ուղղուած թելադրութիւնները ազատ համարձակ սկսած էր պտտիլ: Գրեթէ ամէն օր փողոց կ'ելլէր:

(32) (Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑՈՒՑԱԶ»Ը

«ՑՈՒՑԱԶ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ԼՈՒՍԱԶԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

— Ո՛չ: Կեանքի մէջ չկայ իրական արժէք մը, բացի դասակարգային կըռիւը: Ազգային խտէալ, անկախութեան կռիւ, ազգային արժէքներ, առնք փայլուն արտաքինով անբովանդակ բառեր են միայն, այդպէս ըսած երեւակայական մեծութիւններ: Ինքնախաբէութեան համար թերեւս արժէքաւոր, բայց մեր պայքարը հէնց այդ ինքնախաբէութեան դէմ է. պէտք է տապալել ազգային ֆէտիշը, անոր տեղ դնելու համար դասակարգային պայքարի գիտակցութիւնը: Տառապող մարդկութեան համար իրական երջանկութիւնը, դասակարգային պայքարի միջոցով ձեռք պիտի բերուի․․․:

— Իսկ մինչ այդ երջանկութեան հասնի՞լը․․․:

— Դասակարգային գիտակցութեան բերել աշխատաւոր մասսան, անխորտակելի բռունցք մը դարձնել զայն ու այդ բռունցքով ջախջախել չահագործող դասը, անոր կառուցած պետական շէնքը, անոր յենարան եկեղեցին եւ ատոնց աւերակներուն վրայ հաստատել աշխատաւորութեան նոր պետութիւնը․․․:

— Լաւ, Կոլիա, վերջացնենք, դըժուար թէ մենք իրար հասկնանք:

— Աւելի վատ մեզ համար: Բայց Սոնիա՛, միթէ դուք չէ՞ք ըմբռներ բանուորական չարժումի արժէքը: Չէ՞ք տեսներ անոր յաղթական վերելքը: Անգամ մը նայեցէք ձեր չորս բոլորը: Եւրոպայի ամենաուժեղ պետութիւնը, գերմանական կայսրութիւնն անգամ, սարսափով կը հետեւի հետզհետէ աճող կազմակերպուած բանուորութեան ուժին: Այսօր պատկառելի ոյժ մը, վաղը անխորտակելի բռունցք մը: Միեւնոյն սարսափով կը դողայ ողջ Եւրոպան:

— Թերեւս, բայց կը մտածեմ Հայաստանի մասին:

— Այսի՞նքն․․․:

— Մի՞թէ պարզ չէ ձեզ համար: Ես փոքրիկ մասնիկն եմ մեծ հաւաքականութեան մը, որ հայ ժողովուրդ կը կոչուի: Անոր եւ իմ մէջ կայ անխզելի կապ մը: Լեզու, պատմական անցեալ, սովորութիւններ, մտաւոր, հոգեկան կապակցութիւն. ատոնք ազդակներ են, որոնցմով ես կապուած կը զգամ ինքզինքս հաւաքականութեան հետ:

Հայ ժողովուրդը այսօր կ'ապրի անանուն տառապանք մը, կը պայքարի ձեռք բերելու համար կեանքի, գոյութիւն ունենալու տարրական իրաւունքը, որ դարեր չարունակ մերժըւած է անոր: Ըսէք խնդրեմ, ես եթէ ցանկամ իսկ, կրնա՞մ ինքզինքս պոկել մեծ հաւատածէն, կրնա՞մ չտեսնել, չզգալ, չխորհիլ: Անշուշտ ոչ:

Կոլիան, մտախոհ, չէր պատասխանած:

Երկու օր վերջ ամառանոցը ձգեցին: Սոնիան գնաց Պեռն, տարի մը քաղաքային հիւանդանոցի մէջ աշխատելու եւ անկէ վերջ երկիր երթալու նպատակով, իսկ Կոլիան վերադարձաւ Ժընեւ:

Ձմեռուան ամիսներուն, միայն անգամ մը Պեռն գնաց Կոլիան: Սոնիան ինչպէս միշտ, սիրալիր քաղաքավարութեամբ ընդունեց բարեկամը. երեկոյեան ընթրիքէն վերջ միասին թատրոն գացին, բայց պարզ էր Կոլիայի համար որ անտեսանելի պատ մը բարձրացեր էր իր եւ Սոնիայի միջեւ: Կարծես եղածը բաւական չլինէր, հիմա ալ ուսանողական ժողովի պատմութիւնը պիտի վրդովէր Սոնիան:

Ժամը երկուքը անցած էր, երբ Կոլիան օթոցի վրայէն ելլելով՝ մօտեցաւ գրասեղանին ու նկար մը վերցնելով ուշադրութեամբ սկսաւ դիտել: Մարչիզլի փանսիոնի նկարն էր, փոքր քառակով մը քաշուած: Տան դրան առջեւ հինգ վեց Անգլիացի թուրիստներու հետ Սոնիան ու ինք կողք կողքի նստած էին սանդուխներուն վրայ: Երկար, երկար նայեցաւ նկարին, հոգոց հանեց, նկարը դրաւ տեղը ու հանուելով մտաւ անկողին:

ՍՈՆԻԱՅԻ ԵՒ ԼԵՒՈՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ծնունդի տօներէն վերջ Ժընեւի Հայ ուսանողութիւնը կը պատրաստուէր չքեղ երեկոյթ մը տալու, ինչ որ ամէն տարի կը կրկնուէր: Երկու օր մնացեր էր նշանակուած օրուան, բայց դեռ երգչախումբը պատրաստ չէր, հայկական զգեստները չէին լրացած եւ վերջապէս կը թուէր թէ այս անգամուան երեկոյթը բոլորովին ձախողանք մը պիտի լինէր: Միքայէլ վեցամսեայ քննութիւններէն ազատած, ոտքով գլխով երեկոյթի պատրաստութեան մէջ ինկած էր: Ամբողջ ցերեկը տեղէ տեղ կը վազվզէր, իսկ գիշերները երգիչ խմբի փորձերուն կը մասնակցէր եւ չատ ուշ ժամանակ կը վերադառնար սենեակը, բոլորովին յոգնած:

Հակառակ Միքայէլի թախանձանքներուն, Լեւոնը ո՛չ մէկ անգամ գնաց փորձերուն ներկայ լինելու, իսկ երեկոյթէն օր մը առաջ երբ Միքայէլը տոմսակ մը տուաւ, ան ուսերը թօթուելով ըսաւ.

— Չէ, սիրելի՛ս, ես չեմ կրնար գալ:

- Բայց ինչո՞ւ, — հակառակեցաւ Միքայէլը, — Լօզանի ուսանողուհիներէն օրիորդ Սիրունեանը պիտի գայ, հրաշալի լեզինկա պարող մըն է, օրիորդ Շամամեանը Ուգուն տէրէ, Տասնըչորս պիտի պարէ. Ցիւրիխէն, Պեռնէն, Լօզանէն չատ մը ուսանողներ պիտի գան, կարգին սազանդարի խումբ մըն ալ սարքեր ենք. քամանչա, թառ, տափ, օրինաւոր կովկասեան քէֆ մը պիտի ունենանք: Տոմսերը գրեթէ սպառած են:

— Բոլոր սրտովս յաջողութիւն կը ցանկամ․․․:

— Բայց, Կարապե՛տ, ինչո՞ւ կը յամառիս: Կուգա՛ս:

— Սիրելի՛ս, չեմ կրնար, — ժպտելով մերժեց Լեւոնը:

Կիրակի երեկոյեան տեղի ունեցաւ հայկական երեկոյթը փայլուն յաջողութեամբ: Հակառակ ձախողանքի վախերուն, քառաձայն երգուած հայ գեղջուկ երգերը խոր տպաւորութիւն թողուցին օտար հասարակութեան վրայ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Ռօք խնդրեց որ միայն ինծի հետ գործ ունենայ, եւ ընդունելութիւնը կատարուի իր տունը, ոչ թէ ներքին գործերու պաշտօնատան մէջ: Եւ տունս կու գար գիս տեսնելու համար: Սխալ է թէ ես իրեն պահարան մը կը յանձնէի ամէն ամսու 30ին: Ես դրամ կուտայի, (20.000 ֆրանք) ամէն անգամ որ կուգար, ոչ թէ պահարանով, այլ ձեռքէ ձեռք: Այսպէս 18 ամսուան մէջոցին 25 — 26 անգամ գնաց եկաւ իմ անձնական բնակարանս: 1931ի գարնան, ես ներքին նախարարութիւնը ձգելով, առանձնած էի հողագործականը: Երեք ամիս վերջը, ի մացուցի Պ. տը լա Ռօքի թէ տրամադրելի դրամը սպառած է: Այն ատեն ինծմէ խնդրեց զինքը ներկայացնել այդ շրջանի վարչապետին: (Լավալ): Այդ վարչապետը արտօնեց շարունակել վճարումները, բայց տարբեր գաղափարներ ունէր այս մասին:

Ան ըսաւ որ եթէ իրեն հարցնեն թէ շարունակա՞ծ է գնդ. տը լա Ռօքի սահմանուած վճարումները, ոչ այո պիտի պատասխանէր ալ ոչ: Երբ նորէն վարչապետ եղայ եւ ներքին նախարար 1932ին, կրկին տեսայ Պ. տը լա Ռօքը որ առիթէն օգտուեցաւ զգալի յաւելում մը խնդրելու համար: Ապրիլ ամսուան ընթացքին 75.000 ֆրանք վճարեցի: Ես մինչեւ հիմա հրապարակաւ որ եւ է բան ըսած չեմ այս մասին, բայց երբ պատուաւոր մարդիկ եկան իմ կարծիքս հարցուցին, ես հարկ չտեսայ ծածկելու ճշմարտութիւնը: Գնդ. տը լա Ռօք վարուեցաւ իբրեւ պատուական ծառայ մը: Ես նիւթապէս օգնեցի գնդապետին, երբ կը կարծէի թէ ան կրնայ օգտակար ըլլալ իբրեւ պատուար մը համայնավարական վտանգին դէմ: Բայց այլեւս չեմ հաւատար իր օգտակարութեան եւ համարում չունիմ իր վրայ »:

Այս վկայութեան ատեն, գնդապետը քանի մը անգամ «ստախօս» պոռաց նախկին վարչապետին, որ բուռն բանավէճի մը բռնուեցաւ անոր փաստաբաններին հետ ալ, անարգական բառի մը առթիւ (ստահակ):

Նախկին վարչապետը զուարճալի բաներ ալ պատմեց.

— « Երեսունի չափ նամակներ պահած եմ գնդապետէն, որ չափազանց խանդաղատանք եւ հլութիւն կը ցուցնէր: Շարունակ առողջութիւնս, որպիսութիւնս կը հարցնէր: Իր աշխատակից կիներն ու օրիորդները ծաղիկներ կը ղրկէին ինծի, եւ, ճառի մը առթիւ, անոնց մէկը ինծի կը գրէր թէ այնքան աքանչելի գտած էր զայն որ, Աստուծոյ գոյութեան մէկ ապացոյցը կը կազմէր իրեն համար: Վերջապէս, գնդապետը անձամբ կը գրէր ինծի, հասկնալու համար թէ ո՛ր օրը եւ ո՛ր ժամուն կրնար «գալ իմ հրամաններս առնելու »:

Դատավարութիւնը վերջացաւ մէկ նիստի մէջ եւ վճիռը պիտի տրուի նոյեմբեր 8ին: Նախորդ վարչապետ Լավալ եւս վկայ կանչուած էր, բայց չներկայացաւ: Դուքս տի Պորկօ 150.000 ֆրանք հատուցում կը պահանջէ:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ Խ. Միութեան մէջ: Կեդր. Ասիոյ կողմը, Ֆէրղանայի մէջ Ուզպէկիստանի գերագոյն ատեանը մահուան դատապարտեց չորս բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ անդամները «անջատողական ապազահատմբին» որուն գլուխը կը համարուի նախկին վարչապետը, Խոճայեւ: Այս առթիւ ընդհ. դատախազը յայտարարեց թէ «Ուզպէկ ժողովուրդին այս թշնամիները կը պատկանէին խալմական եւ Թուրանեան գաղտնի ընկերութեանց, որոնք կ'աշխատէին Ուզպէկիստանը անջատել Խ. Միութենէն: Անոնք ազգայնական ատելութիւն կը սերմանէին եւ զանգուածները կը գրգռէին հերոս ռուս ժողովուրդին դէմ, որ ամենամեծ աջակցութիւնը կ'ընծայէ Ուզպէկիստանի, ընկերվարութիւն կառուցանելու համար: Այս աւազակները իրենց յոյսը դրած էին Փաշականութեան սեւ ուժերուն վրայ, որոնք այժմ կը թափեն Սպանիոյ եւ Չինաստանի ժողովուրդներուն արիւնը: Անոնք կ'ըսէին թէ Գերմանիա եւ Ճափոն շուտով պատերազմ պիտի հրատարակեն Խ. Միութեան դէմ »:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՍԿԱՅ ՋՐՕԴԱՆԱՒԸ, « Փառի » յաջողեցաւ Մարոքէն Պրազիլիա հասնիլ անվտանգ, կոտրելով ուղիղ թռիչքի մրցանիշը: Իր կտրած ճամբան էր 5780 քիլոմեթր, իսկ նախորդ մրցանիշը՝ 5280 քիլոմեթր:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՄԱՆ վերջնական որոշումը պիտի տրուի այսօր - վաղը: Քաղաքապետութեան արտօնութեանց յանձնաժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց ի նպաստ շարունակման:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ցոյցը, որ տեղի պիտի ունենար երէկ, Նասիոնի հրապարակին վրայ, յետաձգուեցաւ չարաթ օրուան, ներքին գործերու նախարարութեան արգելքին վրայ:

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ցոյցեր տեղի ունեցան Մարոքի մէջ, իբրեւ հետեւանք չորս ազգայնական վարիչներու ձերբակալութեան: Ուրիշ վեց վարիչներ ալ ձերբակալուեցան եւ խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան Ֆէսի, Քազապլանքայի եւ Ռապաթի մէջ: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ազգայնական վարիչներէն Սի Ալլալ էլ Ֆասի կ'ուզէր ինքզինքը փոխարքայ հռչակել աջակցութեամբ կարգ մը պետութեանց:

ՀԻԹԼԷՐԻ մտերիմ խորհրդականը, Ռուտոլֆ Հէս, Հռոմ գնաց մասնաւոր պաշտօնով: — Զօր. Կէօրինկ Գերմանիոյ տնտեսական նախարարութիւնն ալ առանձնեց, Տոքթ. Շախթի ձգելով միայն Րայխսպանքի նախագահութիւնը:

ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ րողոքներ կը տեղան երեսփ. ընտրութեանց դէմ: Հայֆայի րողոքարկուներուն մէջ ալ գտնուի Հայ մը, լրագրող Սարգիս:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէի դասախօսական ժողովը 29 Հոկտ. Ուրբաթ երեկոյ գրադարանի սրահին մէջ, 181 քուր Լաֆայէթ: կը դասախօսէ ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ: կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր խումբերը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Նոր Ակումբին մէջ:

Վալանս

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէին ընդհ. ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Սիտամանթօ» ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

"Հ. Յ. Դ. ՕՐ"Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԱՆԵԷԹ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

30 Հոկտ. Շաբաթ Chez Boivin, 25 Avenue de la République à MONTROUGE Métro Porte d'Orléansի մօտ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

Օրիորդներ ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, ԱՆԱՀԻՏ եւ Պ. ՇԱՐԱՄ (երգ), ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ), ՕՐ. ԷԼԻԶ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Ընկ. Ուզունեան եւ Պ. Հ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ (արտասանութիւն):

Օր. ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ եւ փոքր քոյրը կը պարեն Կովկասեան պարեր, յատուկ տարազով:

Կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր ընտիր նուագախումբի ընկերակցութեամբ:

Հայկական խմբական պարեր եւ երգեր օրիորդներու կողմէ:

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Մուտք՝ 5 ֆրանք, փոքրերու կէս գին:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

30 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Թէաթր Մունիսիփալ»ի մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին Տիկին Վ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (մեներգ), կ'արտասանեն Պ. Պ. Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, Ա. ԽԱՉԻԿԵԱՆ, Մ. ՍԷՄԷՐՃԵԱՆ, Թ. ԵՂԻԿԵԱՆ, Մ. ԱՒԱԳԵԱՆ.

ՍԷՆԹԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ Հոկտ. 31ին: կը խօսի Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ, 31 ՀՈԿՏ.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ» ԿՈՄԻՏԷԻ կազմակերպած դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Սոսիէթէ Սավանթի F. G. սրահին մէջ, 8 Rue Danton, մէթրօ Օտէօն: կը հրաւիրուին փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները:

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ 40Է ԱՒԵԼԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՄԱՀ ՎԻՊԱԳԻՐ **ՐԱՖՖԻ**Ի ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻ հանդէսը պիտի տօնուի մեծ պատրաստութեամբ 31 Հոկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Մութիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ, 24, Rue Saint Victor Paris (5me.) Métro Maubert-Mutualité:

Պիտի խօսին Պ. Պ. ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ. Ա. ՃԻՒՄՊԻՒՇԵԱՆ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ FIRMIN ROZ (Membre de l'Institut):

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝

ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ)

Տիկ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Պ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՐԱՖՖԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (դաշնակ), Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն), Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (մեներգ), եւ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը: Տեղի պիտի ունենան նաեւ հայկական պարեր:

ՄՈՒՏՔ 10, 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

Ոչ ոքի տոմսակ պիտի ղրկուի: Այժմէն կարելի է տոմսակ ձեռք բերել «Յառաջ»ի եւ «Ալյագայ»ի վարչութեանց մօտ, գրատուն Հրանտ Սամուէլ, (51, Rue Monsieur le Prince), Պ. Վ. Եարճանեանի գրասենեակը (44, Rue Lafayette) եւ Պ. Ե. Յարութիւնեանի մօտ (13, Rue d'Orsel):

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան ԱՆԿԻԷՆ-ԼԷ-ԲԷՆԻ Մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1937ին, կիրակի օր, ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը եւ չխաչաձեւել:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Պուլվար Օտտոյի Մասնաճիւղին կողմէ, 29 Հոկտեմբեր, երեկոյեան ժամը 8ին, Պառ. Էնթէրնասիոնալի մէջ, ի նպաստ տեղւոյս ազգային վարժարանին:

Մուտք 3 ֆրանք, 8 տարեկանէն վեր փոքրիկներուն 1 ֆր.:

Այս առթիւ պիտի դասախօսէ Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ:

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux

Մէթրօ Mairie d'Issyի ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:

կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7,

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21-03

ՀԱՍՑէԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն Nord 84-04 (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական: Անմրցելի: Անխարդախ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

Հայերու ժամադրավայրը

ՃԱՇԱՐԱՆ ԹՕԳԱԹԼԸ

Հ. ՍԱՐԵԱՆ, 5, Rue Baignoir: Marseille

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ, խմորեղէններ եւ անուշեղէններ՝ մասնագէտ խոհարարներու կողմէ պատրաստուած, ինչպէս նաեւ ՕՂԻ եւ այլ խմիչքներ, առատ աղանդերներով: Մէկ այցելութիւն բաւական է համոզուելու համար:

Հոկտեմբեր 15էն սկսեալ

պիտի սկսի ձեւ ու կարի դասընթացքը, առաւօտէն մինչեւ կէսօր Պիտի սորվին ամենավերջին մեթոտով, տեսական եւ գործնական:

Մանրամասնութեանց համար դիմել ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

12 Rue Saint Sulpice Paris (6me,). Métro Odèon.

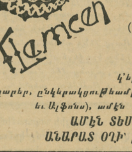

TLEMCEN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ—ՃԱՇԱՐԱՆ

ՏՆՕՐԷՆ՝ SELADJI

4 Rue Sainte Beuve (133 Bld. Raspailի անկիւնը)

Հեռաձայն Littrê 89-13

Նշանաւոր պարուհի ՕՐԻԱՐԴ ՋԻՆԱ կ'երգէ եւ կը պարէ արեւելեան երգեր եւ պարեր, ընկերակցութեամբ հայկական նուագախումբի (Հայկ եւ Ալֆոնս), ամէն երեկոյ ժամը 8էն սկսեալ:

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԽՄԻՉՔՆԵՐ:

ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻ՝ թարմ աղանդերներով:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը զործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն. ի համար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով: Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով չանք չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, 50, Bld. Longchamp, Marseille

Tél.: National 13-16

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Շատ գեղեցիկ օրինակ է, պատասխանեց Պ. Դուդուկջեանը, — ես բոլորովին համաձայն եմ ձեզ հետ: Բայց մի ուրիշ բան կայ, այն եւս պէտք է ի նկատի ունենալ: Ես այժմ ձեզ հետ պէտք է ձեր ձեւով՝ երկրագործի եւ անասնապահի լեզուով խօսեմ, այդ լեզուն աւելի հասկանալի կը լինի ձեզ:

— Թողեցէք ձեր ցանքը մի անգամ առանց քաղհան(*) անելու, եւ կը տեսնէք, որ վայրենի խոտերը կ'աճեն, կը բազմանան, կը խեղդեն նրանց եւ իրանք կը բռնեն նրանց տեղը: Ձեր սերմանած բոյսերը կ'ոչնչանան: Դա մի տեսակ կռիւ չէ՞, որով աւելի զօրեղը սպանում է անզօրին: Բոլոր բոյսերի մէջ նկատւում է այդ կռիւը, այդ պատերազմը, որով մէկը միւսին աշխատում է ճնշել, ոչնչացնել, որ կարողանայ պահպանել իր գոյութիւնը:

Եւ որն որ կռուելու, մաքառելու եւ մրցելու ընդունակութիւն չունի, նա զրկւում է կեանքից: Այդ ընդունակութիւնը ուրիշ խօսքով կոչւում է անձնապաշտպանութիւն: Անձնապաշտպանութեան վարժապետը ինքը բնութիւնն է: — Բնութիւնը բոլոր էակներին, որոնք աճելու եւ բազմանալու ունակութիւն ունեն, տուել է իրանց նմանների հետ կռուելու ընդունակութիւն, մէկին շատ, միւսին սակաւ: Ծառերը, խոտերը, անասունները եւ մարդիկ եւս ունեն այդ ընդունակութիւնը: Միայն քարերը, փայտերը, մեռած մարմինները մնում են անշարժ եւ իրանց անձը պաշտպանել չը գիտեն, որովհետեւ նրանք կեանք չունեն: Բայց ուր կեանք կայ, այնտեղ կայ եւ այդ բնական կռիւը: Դա կեանքի կռիւ է, որի մէջ ամէն մի էակ ոչ միայն աշխատում է պահպանել իր թշնամիներին, այլեւ աշխատում է ոչնչացնել իր թշնամիներին, որպէս զի իր աճելութիւնը ապահովել եւ անարգել կերպով կատարուի …

— Այժմ, կարծեմ, դուք հասկանում էք իմ միտքը, շարունակեց նա: — Բնութեան մէջ ինչ որ կատարւում է բոյսերի եւ անասունների կեանքում, նոյնը կատարւում է եւ մարդկային կեանքում:

Այստեղ եւս հանդիպանում է նոյն կռիւը, միայն աւելի սաստիկ եւ աւելի բազմատեսակ կերպով: Ազգերի կրթութեան եւ ընդունակութեան համեմատ փոփոխւում են նրանց անձնապաշտպանութեան զէնքերը: (Զէնքեր ասելով ես ի նկատի չունեմ միայն սուրը եւ հրացանը, — արհեստը, գիտութիւնը նոյնպէս զէնքեր են, որոնցմով մի ժողովուրդը աշխատում է տնտեսապէս մրցել մի այլ ժողովրդի հետ):

Աւելի անքաղաքակիրթ եւ վայրենի ազգերի մէջ այդ կռիւը կատարւում է միայն ֆիզիքական ուժով — սրով: Այդ զէնքերով Քրտերը եւ Թուրքերը կռւում են մեզ հետ: Անձնապաշտպանութեան օրէնքերը պահանջում են պատասխանել թշնամուն նոյն զէնքով, ինչ զէնքով որ նա ճնշում է եւ մահացնում է մեզ:

Ցիմարութիւն կը լինէր իմ կողմից աւելին պահանջել, — պահանջել այն, որին ընդունակ չէ մեր ժողովուրդը: Ես ցանկութիւն չունեմ ասելու, թէ մենք պէտք է սուր վեր առնենք Քրտերին եւ Թուրքերին ոչնչացնելու համար, որ մեր հայրերից մեզ մնացած հողի վրայ մենք միայն բնակէինք: — Ես ասում եմ, որ պէտք է սովորենք անձնապաշտպանութիւն, որպէս զի Քրտերը եւ Թուրքերը մեզ չոչնչացնեն: Այդ երկու մտքերի մէջ մեծ տարբերութիւն կայ:

Ծերունի Խաչօն կտրեց Պ. Դուդուկջեանի խօսքը, ասելով.

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

(*) Քաղհան անել նշանակում է ցանքի միջից աւելորդ եւ վնասակար խոտաբոյսերը արմատախիլ անել:

Ժամացոյցի եւ զոհարեղինաց վաճառատուն
ՀՐԱԶ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 29 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 29 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3563

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՆՋԱՏՈՂԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ...

Արդարացնելու համար իր աննախընթաց եւ բարբարոսական հալածանքները, «զտումներ»ն ու գնդակահարութիւնները, խորհրդային իշխանութիւնը առենէ մը ի վեր մասնաւորապէս կը մատնանշէ նոր մեղք մը,— անջատողական շարժում :

Այդ ամբաստանութիւնը գրեթէ բոլոր հանրապետութեանց եւ ինքնավար շրջաններու կուսակցական եւ պետական վարիչներու ճակտին, Ուկրայնայէն մինչեւ Վրաստան, Ատրբէջան, Աճարիստան եւ Ուզպէկիստան :

Բացառութիւն չկազմեց նոյնիսկ թշուա՛ռ Հայաստանը, ուրուն վարիչները 1920էն ի վեր հազար կտոր կ՚ըլլան, ապացուցանելու համար իրենց հաւատարմութիւնը, ընդ հովանեաւ ամենակալ եւ ամենազօր Սթալինի :

«Փրավտա»յի թղթակիցը յատկապէս արձանագրած էր այս պարագան, իր Սեպտ. 28ի հեռագրին մէջ։ Այսօր պիտի կարդաք երեւանի «Գրական Թերթ»ին Հոկտեմբեր 8ի խմբագրականը, ուր նոյնպէս կը շեշտուի .

— «Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւնները, ամբողջ հայ աշխատաւորութիւնը իր ջերմ սէրն ու նուիրումը արտայայտելով մեծ առաջնորդին, բուռն ատելութեամբ լեցուած են ժողովուրդի թշնամիներուն հանդէպ, որոնք կ՚ուզէին երջանիկ հայ աշխատաւոր ժողովուրդը դարձնել դրամատիրութեան ստրուկը, կը ձգտէին Հայկական ԽՍՄը անջատել մեծ ԽՍՀՄէն» :

Սովորական պարագաներու մէջ, կարելի էր միայն ծիծաղիլ այս քնարերգութեան վրայ։ Սակայն կացութիւնը այնքան եղերական է եւ հրէշային, որ ծիծաղելու տրամադրութիւնն ալ կը փճացնէ։ Եւ մենք հարկադրուած ենք անճար բացատրութիւններ փնտռել, գոնէ անցուդարձը պարզելու համար :

Պրպտելով խորհրդային թերթերը, հայերէն թէ ռուսերէն, ամէն տեղ կարմիր ժապաւէնի մը պէս աչքի կը զարնէ այս նոր «դաւաճանութիւնը», առանց ազգի եւ շրջանի խտրութեան։ Ոչ միայն քաղաքական - կուսակցական ասպարէզին մէջ, այլեւ տնտեսական, գրական - գեղարուեստական - քննադատական - պատմագիտական ճակատներուն վրայ :

Երէկ տուացինք «Խ. Հայաստան»ի նոր թիւերը, որոնց հարեւանցի ընթերցումը անգամ մը եւս կը հաստատէ թէ՝ հիմնական մեթոտի մը վերածուած է այս նոր հալածանքը .— ազգայնական եւ անջատողական շարժում :

Ահն Արմօ Հարենց, մատնանշելով պատմագիտական ճակատին վրայ կատարուած «վնասարարութիւնը» (սապոթաժ), ամէն մէկ տողին մէջ կը ճգնի համոզել թէ «հակայեղափոխականները» աչադին աւերներ գործեն են, չեղեր են Սթալինի եւ Բերիայի գծած շաւիղէն։ (Խ. Հ. 2 Հոկտ.) :

Փորձենք հայերէնի վերածել քանի մը հատուածներ, գաղափար մը տալու համար սարքուած խեղկատակութեան մասին.

— «Այժմ արդէն պարզ կ՚երեւայ որ Անդրկովկասի յեղափոխական շարժումներու լուսաբանութեան եւ Հայաստանի յեղափոխական շարժումներու գիտական մշակման գործը ժողովուրդի ոխերիմ թշնամիներ՝ Խանջեանը, Ամատունին, Ակոպովը եւ միւս սրիկաները իրենց տէրերու՝ Դաշնակցականներու պատուէրով ձախողեցուցին» :

— «Հայ ժողովուրդի թշնամիներ՝ Ամատունին, Ակոպովը, Գուլոյեանը եւ միւսները, որոնք հարազատօրէն շարունակեցին հակայեղափոխականներ Աշոտ Յովհաննիսեանի, Կոստանեանի, Խանջեանի քաղաքականութիւնը, Դաշնակներու պատուէրով ձախողեցուցին մեր պատմագիտութեան զարգացման գործը» :

— «Հակայեղափոխական սրիկաները այդպէս ճնշեցին վարէն եկած քննադատութիւնները եւ զանգուածին հրամցուցին ինչպէս Եոլչեանի, այնպէս եւ Մ. Ներսէսեանի, Մ. Պարսամեանի, Յ. Ջօրեանի եւ ուրիշ շարք մը մարդոց հակայեղափոխական գործերը: Հարցերը Դաշնակցական ազգայնական դիրքերէ լուսաբանող այդ աշխատութիւնները գովերգեցին Խանջեանի եւ Ամատունիի մանկլաւիկները՝ Զուբարը, Յովհաննիսեանը, Աթայեանը, Բզնունին, որոնք ի դէպ մենաշնորհի էին ենթարկեր մեր կուսակցական մամուլը» :

Կարճ կապենք։ Հարկ է ամբողջովին արտատպել այս յօդուածն ալ, իբրեւ անվիճելի վկայութիւն ստեղծուած ահուսարսափին :

Անցնելով բուն հարցին, կը թուի թէ որոշ հետքեր գտնուած են, կարգ մը ինքնօրէն շրջաններու մէջ (բայց երբեք Հայաստանի մէջ) :

Երէկ հեռագիրը կը հաղորդէր թէ Ուզպէկիստանի մէջ մահուան դատապարտուած են չորս բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, իբրեւ անդամները «իսլամական եւ թուրանեան գաղտնի ընկերութեանց, որոնք կ՚աշխատէին Ուզպէկիստանը անջատել Խ. Միութենէն»։ Այս նոյն ամբաստանութեամբ, նախապէս ձերբակալուած էր արդէն վարչապետը, Խոճայեւ :

Քանի մը շաբաթ առաջ, գնդակահարուեցան Աճարիստանի նախագահը եւ ուրիշ եօթը պաշտօնատարներ։ Այս անգամ, առաջին անգամ ըլլալով, կը յիշէին օտար պետութիւն մը, առանց սակայն անունը տալու :

Այդ պետութիւնը կրնար ըլլալ միայն Թուրքիան, Խ. Միութեան սիրակցորդ զինակիցը ...

Յատկանշական չէ՞ որ, մինչ ուրիշ պարագաներու մէջ միշտ կը յիշուին դաւադիր Գերմանիան ու Ճափոնը, այս պարագային լռութիւնը ոսկի կը համարուի, Մոսկուայի մէջ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

Անջատողական եւ համաիսլամական շարժում

Ինչպէս հաղորդած էինք, Մարոքի ֆրանսական իշխանութիւնները ձերբակալեցին կարգ մը ազգայնական վարիչներ, իբրեւ հետեւանք դաւադրական շարժումի մը որուն բոլոր ծալքերը չեն բացուած տակաւին։ Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան չորս ղեկավարներ :

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, դաւադիրները փորձած էին պատամբ կառավարութիւն մը հաստատել, Կոմիտէին անդամներէն մէկը հռչակելով նախագահ, միւսը՝ մեծ-եպարքոս (վէզիր)։ Ձերբակալութիւնները կատարուեցան կատարեալ գաղտնապահութեամբ եւ գիշերանց, Ռապաթի եւ Ֆէսի մէջ։ Արաբ վարիչները հրաման ստացան անմիջապէս ոստիկանականկեդրոնը ներկայանալ, կարգ մը ձեւակերպութեանց համար։ Եւ անմիջապէս վար դրուեցան։ Ձերբակալութիւններէն վերջը կառավարութիւնը հրամայեց Մարոքի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ կարգալ յայտարարութիւններ, որոնք ծանուցանելով ձեռք առնուած միջոցները, կ՚ազդարարէին Իսլամներուն՝ հանդարտ կենալ։ Օտար Լեգէոնէն զօրախումբեր դրուած են բնիկներու թաղերուն գլուխը, գնդացիրներով եւ ուրիշ սպառազինութիւններով :

Երեքշաբթի օր, Քազապլանքայի խռովութեանց առեն, ոստիկանութիւնը կրակի եւ քարի բռնուեցաւ Արաբներուն կողմէ։ Շատեր վիրաւորուեցան եւ 40 հոգի ձերբակալուեցան։ Ոստիկանութիւնը գրաւեց բնիկներու թաղերուն գլխաւոր մասերը :

Ֆէսի մէջ բողոքի միթինկ մը գումարուեցաւ նոյն օրը, մասնակցութեամբ 1000 բնիկներու։ Երիտասարդ Արաբներ խումբ խումբ շրջեցան Ֆէսի, Ռապաթի եւ Քազապլանքայի արաբական թաղերուն մէջ, կանչեր արձակելով եւ իրենց վարիչներուն արձակումը պահանջելով։ Անոնք փակել տուին շատ մը խանութներ :

Կատարուած խուզարկութեանց շնորհիւ բռնուեցաւ դաւլինճի ցանկ մը, նախագահութեամբ Ալլալ էլ Ֆասիի եւ վարչապետութեամբ Մուհամմէտ Լիապիի, որ նմանապէս ձերբակալուած է :

Զինուորական Գերագոյն Խորհուրդի անդամներէն Զօր. Տօս Մարոք ղրկուեցաւ :

***Նոր եւ աւելի ծանր դէպքեր պատահեցան չորեքշաբթի օր։ Կէս օրէն վերջը խռովութիւն մը ծագեցաւ Փոռ - Լիօթէի մը մէջ, շատ կարճ տեւելով։ Երկու հոգի սպաննուեցան, քանի մը հոգի վիրաւորուեցան։ Ժամը 2ին, երբ հաւատացեալները դուրս կ՚ելլէին մզկիթէն, արաբական կոմիտէի անդամներէն իտալահպատակ Մուհամմէտ Տիւրի գրգռեց քանի մը հարիւր բնիկներ, որպէսզի բողոքեն ձերբակալութեանց դէմ։ Իր կոչին վրայ, չորս հարիւր ցուցարարներ ուղեցին թափոր կազմել քաղաքին մէջ։ Քանի չափ ոստիկաններ փորձեցին սանձել ցուցարարները, սակայն անոնք իրենց դաշոյնները քաշելով, խոյացան ոստիկաններուն վրայ։ Վեց ոստիկաններ վիրաւորուեցան, եւ մէկը դաշոյնի երեք հարուածներ ստացաւ։ Ասոր վրայ ոստիկանները կրակ բացին։ Երկու ցուցարարներ սպաննուեցան, ուրիշներ վիրաւորուեցան։ Տիւրի եւ ուրիշ արաբ երեւելի մը ձերբակալուեցան :

Զինուորական իշխանութիւնը որոշեց այլեւս թոյլ չտալ որ քաղաքական - յեղափոխական քարոզութիւններ կատարուին մզկիթներու մէջ, որոնք պիտի գործածուին միայն իբրեւ աղօթատեղի։ Այս հրամանին համաձայն, Ռապաթի մզկիթէն դուրս ելած առեն ձերբակալուեցան երկու Արաբներ, որոնք ճառեր խօսած էին Ֆրանսայի դէմ։ Երկուքն ալ անդամ են արաբական կոմիտէին։ Մուհամմէտ Տիւրի անմիջապէս դատուելով, երկու տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ։ Երեսուն հոգի եւս ձերբակալուեցան :

Ֆրանսական եւ սենեկալեան զինուորներ կը հսկեն բարեկարգութեան վրայ, հրասայլերով եւ գնդացիրներով։ Վերջին պահուն 15 արաբ վարիչներ ալ ձերբակալուեցան :

*** Տեղական թերթերը կը գրեն թէ խուզարկութեանց առեն բազմաթիւ թուղթեր բռնուեցան։ Այդ փաստաթուղթերը կ՚ապացուցանեն թէ ազգայնական խլրտումը միայն մարոքեան չէ, այլ կապ ունի համարաբական շարժումին հետ, որ կը ձգտի իսլամական բոլոր երկիրները փրկել անհաւատներու լուծէն եւ վերակազմել արաբական երբեմնի թագաւորութիւնը։ Նախագահութեան թեկնածուն՝ Սի Ալլալ էլ Ֆասի այս առաջադրութեամբ դաշինք կնքած էր կարգ մը օտար պետութեանց հետ։ Շատ կարեւոր թուղթեր բռնուած են իր բնակարանին մէջ :

*** Թունուզէն վտարուեցաւ իտալացի թղթակից մը, որ Հռոմի թերթերէն մէկուն մէջ բուռն քննադատութիւններ հրատարակած էր Ֆրանսայի դէմ :

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ՇԱՆԿԱՅԻ ՄԻՋՆԱԲԵՐԴԸ

Չինացիները նախապէս կրակի տուած էին խաղաքը

Շանկայի ճափոնական բանակը 71 օր յամրաբար յառաջանալէ վերջ, երեքշաբթի օր ուժգին գրոհ մը տալով, ճեղքեց չինական ճակատը, գրաւեց Թացանկը, որ Շանկայի Վէրտէօնը կը համարուի, ինչպէս եւ Շափէյը, որ կը գտնուի միջազգային թաղամասերուն շրջակաները։ Չինաստանի «անձնատուութեան վաշտերը» նախապէս կրակի տուած էին քաղաքը, ռումբերով եւ ուրիշ հրձիգ նիւթերով։ Աւելի յառաջանալով, Ճափոնցիները կտրեցին Շանկայ - Նանքին երկաթուղին։ Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Շանկայ այժմ ամբողջովին պաշարուած է եւ հազարաւոր չինացի զինուորներ ելք չունին նահանջելու համար :

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Չինացիները կռուեցան կատաղօրէն եւ այժմ նոյն ուժգնութեամբ կը դիմադրեն յաջորդ ճակատին վրայ։ Հարիւր ճափոնական օդանաւեր կը փորձեն Չինացիները քշել նոր դիրքերէն :

Շափէյի հրդեհը ամենամեծը կը համարուի 1923ի Թոքիոյի շարժէն վերջը պատահած հրդեհէն ի վեր։ Տասը մղոն տարածութեամբ շէնքեր եւ փողոցներ աւերակ դարձած են։ Քաղաքին բնակիչները հեռացած էին, բայց կը կար-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՒԵԼԻ ՑԱԾ ՔԱՆ ՑԵՏԻՆ ԼՐՏԵՍԸ

Իշարչաւը վերսկսաւ ...

Ափ մը ապուշներ, որոնք բժշկական մասնաւոր քննութեան մը կը կարօտին, «Ֆրանսահայ Կոմկուս» կը խաղային առեն մը։ Համայնավար կուսակցութեան Ֆրանսայի Կեդր. Կոմիտէն իրենց «հայալեզուեան» խումբերը լուծած եւ առանձին թերթ հանելու իրաւունքն ալ խափանած ըլլալով, այդ սրիկաները ապաստաներ են բարեմիտ օրկանի մը՝ FRATERNITÉ ամսագրին գրասենեակը։ Իրենց պաշտօնը պիտի ըլլար քանի մը յօդուած թխել եւ զանազան լուրեր թարգմանել, ինչպէս կ՚ընեն միւս օտար բաժիններու աշխատակիցները :

Բայց, խեղճ կրնա՞յ հանգիստ մնալ, մանաւանդ երբ քիչ մը տաքնայ իր կեցած տեղը։

Չարաչար գործածելով ֆրանսերէն թերթին բարեացակամութիւնը, անոնք առեն - առեն «Ֆրաթէրնիթէ»ն կը շփոթեն հանգուցեալ «Զանգու»ի եւ ուրիշ քուրջերու հետ, եւ ապուրներ կ՚եփեն որոնք իրենց քթէն բերնէն պիտի գան օր մը :

Ահաւասիկ վերջինը, որքան ցաւագար, նոյնքան սրիկայական :

Կը յիշէք Էթուալի դէպքը, Զօր. Միլլէրի անհետացումը եւ ուրիշ դաւադրութիւններ, որոնք սաստկապէս լարած են Ապահովութեան Տեսչութեան եւ դատական ոստիկանութեան ուշադրութիւնը։

Հետապնդումները կը շարունակուին մինչեւ այսօր, երեւան հանելու համար բոլոր գաղտնիքները։ Մինչեւ հիմա զանազան յայտնութիւններ հրատարակուեցան թերթերու մէջ, աջ թէ ձախ, եւ եղան ենթադրութիւններ :

Այս բոլոր անցուդարձին մէջ, ՈՉ ՄԷԿ ԱՏԵՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԵՑԱՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆԸ, աջակողմեան կամ ձախակողմեան մամուլին մէջ։ Մինչեւ անգամ «Իւմանիթէ»ն, որ միշտ կ՚արծարծէ Սպիտակ Ռուսերու խնդիրը, ԲԱՌ ՉԳՐԵՑ Հայերու մասին :

Արդ, մեր կարմիր իժերը այս պակասը կը լրացնեն «Ֆռաթէռնիթէ»ի հայերէն բաժնին միջոցաւ, ոմն Դաւիթեանի ստորագրութեամբ։

Կարդացէք եւ դատեցէք (խորագիրը՝ «Էթուալի դէպքը եւ ֆրանսահայ ժողովուրդը»).

— «Ապացուցուեցաւ վերջապէս որ, գերմանական, իտալական, սպանական եւ ֆրանս. ֆաշիստներն ինչպէս նաեւ ներմակ Ռուսերը ձեռք ձեռքի այս երկրի ներքին կարգերու եւ արտաքին ապահովութեան դէմ ոճրային դաւադրութիւն սարքած են :

Արդեօ՞ք հայ տեռորիստներ մատ չունին գործին մէջ :

Անտարակոյս որ ունին :

Հայաստանէն փախած խմբակը որ տարիներէ ի վեր աշխարհի ամէն անկիւնները ներմակ Ռուսերու հետ միասին միջամտողական պլաններ կ՚որոճայ, անհատական տեռորներ կը կազմակերպէ իր հակառակորդները լռեցնելու համար, վերջին տարիները մանաւանդ այնպիսի ներքին կապեր ստեղծած է Պերլինի եւ Հռոմի հետ, որ չէ կարող զերծ մնալ միջազգային ֆաշիզմի իր գործակալի ակտիւ դերէն :

Անոնք չեն կարող ուրանալ իրենց սերտ կապը Հիթլէր - Մուսոլինիի եւ ներմակ Ռուսերու հակաֆրանսական ու հակադեմոկրատական սպայակոյտին հետ։ Այդ կապերէն մէկն ալ տեղի կ՚ունենայ Նանսէնեան գծով :

... Մօտաւոր ապագային պիտի պարզուի նաեւ Դաշնակ խմբակի դերը ֆաշիստներու սարքած ընդհանուր դաւադրութեան մէջ :

Այդ պարագային սակայն Ֆրանսահայ ժողովուրդը պէտք չէ կրէ մի քանի դաւադիրներու ստոր մեքենայութիւններու հետեւանքները :

Մեր ժողովուրդը միշտ ալ հեռու մնացած է նմանօրինակ գործունէութեան մասնակից ըլլալէ եւ անվերապահօրէն կապուած ֆրանսական մեծ ժողովուրդի սրտին այնքան թանկագին եղող դեմոկրատական կարգերուն։ Դաշնակցական շարքայիններն իսկ անտեղեակ են եղած իրենց շէֆերու այդ պղտոր կապերէն :

Սակայն եւ այնպէս անհրաժեշտ է այս ժողովուրդին դրական փաստ տալ :

Ապագային մեր ժողովուրդի ամէնեղ զաւակներուն գլխուն պատահելիք փորձանքներու տխուր երեւոյթին առջեւ խղճի պարտականութիւն կը սեպենք կոչ ընել բոլորին որ այժմէն իսկ ուժեղ կերպով մեր մէջ բոյն դրած մի քանի արկածախնդիրները հրապարակաւ ուրացուին եւ մերկացուին որպէս թէ՛ մեր եւ թէ՛ ֆրանսացի ժողովուրդի թշնամիներ :

«Ազգին» անունէն խօսիլ եւ «ոչխարի մորթ հագնիլ» բաւական չէ ծածկելու համար այն տխուր դերը որ կը խաղան անոնք մեր ժողովուրդի գլխուն :

Պէտք է վերջ մը դնել Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի հայ գործակալ՝ Դաշնակ պիւրոյի, ոճրագործ արարքներուն :

Ֆրանսահայ ժողովուրդի անդորրութիւնն ու խաղաղ աշխատանքի ապահովութիւնը վտանգի մէջ են այդ խմբակի կողմէ» : (FRATERNITÉ 1937 հոկտ. No. 5) :

Արարքը այնքան խօսուն է, որ աւելորդ կը գտնենք որ եւ է խորհրդածութիւն :

Անշուշտ Հ. Ց. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէն ձեռք պիտի առնէ անհրաժեշտ միջոցները, թէ «Ֆռաթէռնիթէ»ն լուսաբանելու եւ թէ խելքի բերելու համար այս հայանուն շշուրթները :

«Ֆռաթէռնիթէ»ի հովանաւոր մարմնին եւ աշխատակիցներուն մէջ կը գտնուին ակնածելի դէմքեր, որոնք երբեք պիտի չհանդուրժէին որ իրենց շուքը տարածուէր հասարակ խաչագողներու եւ լրտեսներու վրայ :

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ՝ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ, «ՐԱՖՖԻ» ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ։ ԾԱԽՈՒ ՊԻՏԻ ՀԱՆՈՒԻ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ։ ԳԵՂԵՑԻԿ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ :

×

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԹԻՒՆ ԱԼ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է ՐԱՖՖԻԻ։

ԵՐԲ Է ՀԻՄՆՈՒԵԼ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

Մենք առաջ բերինք Դաշնակցութեան կազմակերպման աշխատանքներին մասնակցողների յուշերը եւ վկայութիւնները։ Սակայն, Դաշնակցութեան սկզբնաւորութիւնը ուսումնասիրութեան նիւթ է դարձել հետագայ Դաշնակցական գործիչների համար, որոնց վկայութիւնը եւս կարեւոր ենք համարում առաջ բերել՝ լրացնելու համար այդ շրջանի վերաբերեալ բոլոր տեղեկութիւնները։

Դաշնակցութեան քառասնամեակի առթիւ «Հայրենիք» ամսագրի 1930 թուի դեկտեմբերի համարի մէջ Մ. Վարանդեանը գրում է.

«Թիֆլիզեան ժողովներուն մէջ 1889 — 1890 թուականներուն, բուռն ու երկարատեւ վիճաբանութիւններէ յետոյ, կատարուեցաւ բաղձալի միութիւնը, որ կոչուեցաւ միաձայն «Հայ Յեղափոխականներու Դաշնակցութիւն»։

Սակայն, ե՞րբ եղան այդ ժողովները, ո՞ր ժամանակ կայացաւ բաղձալի միութիւնը, այդ մասին դժբախտաբար Մ. Վարանդեանը չի գրում եւ ոչ մի խօսք։

Դաշնակցութեան կազմակերպման ժամանակի մասին ճշտութիւն չկայ նաեւ Մ. Վարանդեանի գրած Քրիստափոր Միքայէլեանի կենսագրութեան մէջ, որ հրատարակուած է «Հայրենիք» ամսագրի 1924 թուի յունուար, մարտ, յունիս եւ հոկտեմբեր ամիսներում։ Նոյնպէս Սիմոն Զաւարեանի մասին գրած իր գրքոյկի մէջ Մ. Վարանդեան թէեւ խօսում է Դաշնակցութեան կազմակերպման մասին, սակայն դժբախտաբար կազմակերպման ժամանակի մասին ճշտութիւն չկայ։ Իսկ Դաշնակցութեան պատմութեան առաջին հատորի մէջ Մ. Վարանդեանը աւելի մանրամասն է կանգ առնում այդ շրջանի մասին։ Կարեւոր ենք համարում այդ մասը բերել ամբողջապէս —

«Երկարատեւ բանակցութիւններէ եւ բուռն վիճաբանութիւններէ վերջն էր, որ ծնաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 1890 թուի ամառը։ Ի՞նչպէս կատարուեց այդ ծնունդը։

«Ժողովները սկսուած էին դեռ 1889 թուի աշնանը։ Մեր տրամադրութեան համար։ Քանի՛ արձանագրութիւններ լոյս չէին սփռեր, տարաբախտաբար, այդ ժողովներուն ու բանակցութիւններուն, դաղափարներու եւ տեսակէտներու բախումներուն վրայ։ Հայ իրականութեան անօրինակ պայմանները թոյլ չէին տար, որ գէթ նիւթերը պահուէին պատմութեան համար։ Քանի՛ արձանագրութիւններ կորած են անհետ. քանի նամակներ ու վաւերաթուղթեր՝ կրակի ճարակ եղած ոստիկանութեան ներխուժումի եւ խուզարկութեան սպառնալի...

«Մեզ հետաքրքրող շրջանի լաւագոյն արձանագրողը կարող էր լինել ինքը՝ կուսակցութեան գլխաւոր հիմնադիրը։ Բայց նա ոչինչ չթողուց մեզ, կամ գրեթէ։ Ոչինչ նաեւ Զաւարեանէն ու Ռոստոմէն։ Գուցէ անոնց մտքովն անգամ չէր անցներ՝ գէթ քանի մը ժամ անդրադառնալ անցեալին եւ նիւթեր թողուլ պատմութեան համար...

«Ունինք միայն անորոշ լսած հակիրճ, կցկտուր պատմութիւններ եւ քանի մը յուշեր։ (Միք. Վարանդեան «Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւն», առաջին հատոր, 1932 թ. էջ 56)։

Գ. Ղազարեան գրում է.

«Թուրքահայ խնդրով մտահոգուող Թիֆլիզի եւայլ քաղաքների գիտակից հայ տարրերի պէտք էր օր առաջ կազմակերպուել եւ համախմբուել մի հիմնական ծրագրի շուրջը։ Ամենուրեք ժողովներ են գումարւում՝ միացնելու համար գործունէութեան ծրագիր։ Առանձնապէս եռանդուն մէջ էր Թիֆլիզը։ Քրիստափորի առաջին գործն է լինում, նախ քան իր հանդէս գալը, մի քանի ժողովներով ծանօթանալ «Ուսմէ, նամեր խմբակի» եւայլ ցաքուցրիւ մնացած խմբերի, Մոսկուայից ու Պետերբուրգից եւայլ վայրերից Թիֆլիզ հաւաքուած զանազան հոսանքի պատկանող հայ գործիչների ներկայացուցիչների հետ, և մի համախմբել, միացնել նրանց եւ այս միայն խօսել գործունէութեան ծրագրի մասին։

«Օգոստոս ամսի սկիզբներին «Դաշնակցութիւն» անունը հոլովւում էր մարդկանց բերնում։ Եւ 1890 թուի աշնանը Քրիստափորը առաջարկում է կազմել գործունէութեան ծրագիր։ Տեղի են ունենում երեք ժողովներ, ուր խօսւում է ծրագրի հիմնական կէտերի մասին։ Այս ժողովներին մասնակցում էր նաեւ Ս. Զաւարեանը։ Ահա այդ օրերին ծնունդ է առնում Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութեան առաջին վարչութիւնը։ Այսպիսով 1890 թուի աշնանը ծնունդ է առնում հայկական առաջին համախմբուած յեղափոխական կուսակցութիւնը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ (Տես «Հայրենիք» ամսագիր, 1925 թ., նոյեմբեր, Գ. Ղազարեան «Ի՞նչպէս ծնունդ առաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»)։

Սիմոն Վրացեանը «Դիւան Հ. Յ. Դաշնակցութեան» մէջ Դաշնակցութեան ծագման մասին գրում է այսպէս.

«Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը սաղմնաւորուեցաւ 1890 թ. ամառը, Թիֆլիզում, յատկապէս այդ նպատակով գումարուած հիմնադիր ժողովում։ Նրա մէջ մտան այն ժամանակ գոյութիւն ունեցող համարեա բոլոր յեղափոխական խմբերն ու կազմակերպութիւնները, որոնց թւում եւ Հնչակեան կուսակցութիւնը (որ սակայն շուտով դուրս եկաւ)։ Այդ պատճառով նա կոչուեց Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութիւն։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան եւ բուն կազմի տարրերի կեանքի գործունէութեան մասին գրեթէ ոչ մի վաւերագիր չէ հասել մեզ.— ոչ հիմնադիր ժողովի արձանագրութիւնները, եթէ եղել են, ոչ զեկուցումներն ու բանաձեւերը»։

Ա. Ահարոնեանը գրում է.

«Եւ այսպէս 1890 թուի վերջերին Թիֆլիզում կազմակերպւում է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, մէջն ունենալով եւ Հնչակեան կուսակցութիւնը յանձին Ռ. Խանազատեանի, որ կարճ ժամանակ վերջը կենդրոնի հրահանգով դուրս է գալիս նոր կազմակերպութիւնից(*)։

(*) Ա. Ահարոնեան, «Քրիստափոր Միքայէլեան», «Հայրենիք» Մատենաշար, թիւ 2, 1926 թ., էջ 83 — 84։

Այսպէս ուրեմն այն սակաւաթիւ անձնաւորութիւնները, որոնք խօսել են Դաշնակցութեան սկզբնաւորութեան մասին, բաւականացել են միայն տարուան մի եղանակ յիշատակելով եւ դրանով վերջացած են համարել խնդիրը, սակայն այդ կողմից էլ համակարծիք չեն միմեանց հետ Դաշնակցութեան սկզբնաւորութեան մասին, ինչպէս տեսանք յիշատակութիւն կայ գարնան, ամառուան, աշնան եւ ուշ աշնան վերաբերմամբ։

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՎԱՀՐԱՄ ՋԱՆՏԸԵԱՆ

Հիւանդի անկողնիս մէջ էր որ «Յառաջ»ը առանալով՝ տեղեկացայ ցաւալի լուրի մը — Վահրամ Ջանտըեան մեռա՜ծ։

Եւ Վահրամը յամրաքայլ ուրուագծուեցաւ տեսողութեանս, սենեակիս մէջ, խաւարի մը գոգը, սեւեր հագուած բարակ լոյսի մը պէս, իր երկար հասակով, հիւծանուշ բանաստեղծի իր դէմքով, դեռատի մարտիրոսի իր նայուածքով, գլուխը կախ, դառն ու քաղցր ոլորտի մը մէջ։

Երկուքուկէս տարի առաջ էր, երբ Զ. Ռ. Մ.-ի կողմէ զրկուած էի գաւառ, ճանչցայ, Լիոնի մէջ, Վահրամ Ջանտըեանը, սիրող երգիչ։ Ինք, Ա. Մելքոնեան — ղեկավար, երգատեղծ ու ջութակահար — եւ երգչուհի Օր. Մոլինար Տէր Պետրոսեան կը կազմէին երաժշտական համակրելի երրորդութիւն մը։

Վահրամ Ջանտըեան, Պոլսեցի, մեր որբերէն, կը զգացէր — եթէ չեմ սըխալիր — դերձակութեամբ։ Բարակ, նուրբ, համակրելի, երգի մը նման քաղցր բնաւորութեամբ երիտասարդ մըն էր։ Այն ժամանակ ըսած էին ինծի թէ ակարակամ է եւ գոված էին զինքը իբրեւ ազնիւ, ըղձալից արժէքներով որ սիրայօժար կը բերէր իր մասնակցութիւնը հանդէսներու։

Զինքը առաջին անգամ ինծի ներկայացնողներէն մին բարեկամական հեգնութեամբ մը ըսաւ.

— Մեր թէնորն է...

Ու Վահրամ չկրնեցաւ աղջկան մը պէս։

Վիպական տիպար մըն էր Ջանտըեանը։ Բաւական էր նայուածք մը, բերելու համար թէ արուեստի տաճարի մը հաւատացեալ արբեցած է ան։ Զգայուն բանաստեղծի խառնուածքով, երազի մը մէջ ծփացողի երեւոյթով, ու ձայնով մը որ զգուանք էր, վիշտ էր, հաշտութիւն եւ համակրութիւն էր։

Այդ օրերուն, տղաքը զբաղած էին Սայրիլեան սղահանդէսի գեղարուեստական բաժնին պատրաստութեամբ։ Երաժշտական մասին կառուցումով կլանուած էր Ա. Մելքոնեան։ Վահրամ պիտի մեներգէր, ինչպէս նաեւ Օր. Մոլինար։

Սղահանդէսը այդ տարի բաւական բազմաթիւ հանդիսանք ստացած էր՝ որովհետեւ երկու հայ բանախօսներէ զատ՝ հրաւիրուած էին Մութէ, (այժմ դաղթային նախարար), Գրոփթ Փոնթը եւ Լիոնի կղերակաւութեններէն ու զինուորականութենէն ներկայացուցիչներ։

Վահրամի հուլին չարժի մէջ էր։ Այդ չարժը տեսանելի էր իր թարգմանիչ դէմքին վրայ։

Ու սղահանդէսին իրիկունը Վահրամ, սեւ պաշտօնական զգեստին մէջ, նոճեհասակ կանգնեցաւ եւ բանկեցան նոճիի մը նման։

Դուրեանի մէկ տողը եկաւ միտքս.

— «Կ'ըսես հիմա կը մեռնի...»

Անիկա երգեց Նէմալեանի «Տէր կեցո»ն եւ Ֆրանսերէն սղերգ մը, ըն կերակցութեամբ նուագախումբին։

Սուգը կը մարմնաւորէր Ջանտըեան ու վիշտը մանաւանդ։ Իր հասակը, իր որբի դէմքը, իր աչքերը, իր սեւ հանդերձանքը թաթախուած էին մահերու մէջ։

Ձայնը կ'ելլէր յիշատակներու աւերածութիւնէն, մեր մեռելներուն ու կորսնցէն, Հայուն հին ու նոր տառապանքներուն ծունկերէն։

Այս համակրելի տղան իր ձայնով ալ համակրելի կրնար ըլլալ, լայն չըրջանակներու մէջ, եթէ նպաստաւոր միջավայրի ու պայմաններու մէջ ըլլար։ Իր ամբողջ կեանքը եղած է «ծանապարհ խաչի» մը ու իր վերջին տարիները անցուցած է Լիոնի նման անհոգի, պաղ քաղաքի մը մէջ, հազիւ քանի մը ընկերներու մտերմական կայծկլտուքին արժանի։

Ի՞նչու չեմ գիտեր, նորէն Դուրեանէն տող մը կ'իյնայ միտքս.

— «Միթէ կը թաղուի՞ ճառագայթը...»։

Ճառագայթը չէ, արեւը անգամ կը թաղուի Լիոնի մէջ։ Ան արեւելքի մէջ է որ ճառագայթը չէ թաղուիր քանզի արեւելքի հողը անգամ լոյս է։ Պարզ է որ լոյսը լոյսով կարելի չէ թաղել։

Ամէն ծառ իր հողը կ'ուզէ եւ իր կլիման, ամէն բոյս իր երկիրը կ'ուզէ, ամէն ծաղիկ իր գետինը։ Հայը իր քարը կ'ուզէ, իր սարը, իր արեւը, իր ջուրը։ Առանց անոնց Հայը Հայ չէ, այլ ձեւազեղծ ողբերգութիւն։ Առանց անոնց Հայը չի կրնար ապրիլ՝ մանաւանդ Վահրամի նման զգայուն մը, որ հակառակ իր սրբութեան կը հառնի։ Չեմ գիտեր ինչու չեմ հաւատար այս տողին մահուան ու երբ կը սկսիմ հաւատալ այնքան կ'ազդը ուիմ որ կարծես կորսնցուցած եմ հարազատ եղբայր մը։

Այդ մեծ խաւարին մէջ մարեցաւ խանդավառութեան արժէնական ջահ մը, հայ մշակոյթի տաճարին նուիրուած երիտասարդ մը ինկաւ մահուան մանգաղին տակ, արեւ չտեսած կրտսեր եղբայր մը խաւարեցաւ։

Հէ՜ք Վահրամ։ (Հէ՜ք Վահրամներ)։

Մեղեդիի մը պէս տղայ մըն էիր դուն։ Մեղեդի մըն էր քու դէմքդ, հասակդ, արտայայտութիւնդ ու մանաւանդ ձայնդ որ քու հոգիդ էր։

Վահրամ, քաղցր ու արտայայտ էիր, ներդաշնակ ու սիրելի եւ հոգեկէն, մինչ մեղեդիի մը նման։

Սպառեցա՜ր, հատա՜ր, լմնցա՜ր, հէ՜ք աղբարիկ, կարճատեւ մեղեդիի մը նման։

Աստուած համբերութիւն տայ ու մխիթարութիւն՝ քեզ շատ սիրող ընկերներուդ եւ կսկծացող մայրիկիդ։

Ըսել է թաղեցին քեզ, մեղեդին դըրին հողին տակ եւ այն ալ Լիոնի ցո՛ւրտ, ցո՛ւրտ, ցո՛ւրտ հողին տակ։

Զա՞յնդ ողրանք, երիտասարդութի՞ւնդ, թէ օտար ու ցո՛ւրտ հողի մը տակ իջնելդ։

Երգերու, թրթռումներու, ծաղիկներու եւ լոյսերու մէջ պառկիս ու հանգչիս, անվերադարձ եղբայր։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ԱՆԵԼ
ԲՈՒՐԺՈՒԱԿԱՆ ՆԱՑԻՈՆԱԼԻԶՄԻ ՄՆԱՑՈՐԴՆԵՐԸ

—•—

ԽՄԲ.— Ստորեւ նոյնութեամբ կ'արտատպենք Երեւանի «Գրական Թերթ»ին խմբագրական, իբրեւ լաւագոյն վկայութիւնը Հայաստանի մէջ տիրող «քարօրութեան».—

Ժողովրդի մեծ առաջնորդ, մեր սիրելի հայր Սթալինի խորաթափանց իմաստութեամբ, նրա կոնկրետ ցուցմունքներով մերկացւեցին Հայաստանի կոմկուսի (բ) կենտկոմում, ժողկոմխորհում եւ այլ հիմնարկներում բոյն դրած ժողովրդի ստոր թշնամիներ Ամատունին, Գուլոյեանը, Ակոբովը, Մուղդուսին եւ միւսները։

Բուրժուական-նացիոնալիստներ, թրոցքիստական այդ ստոր վիժուածքներն իրենց ձեւացնելով իբր թէ պայքարողներ «Խանջեանականութեան» դէմ, իրականում հանդիսացին դաւաճան Խանջեանի, սպեցիֆիկների անարգ յետնորդները, որոնք թունաւոր իժերի նման ծծելով հայ ժողովրդի արիւնը՝ կատարում էին դաշնակ վնասարարական աշխատանք մեր սոցիալիստական շինարարութեան, արդիւնաբերութեան, գիւղատնտեսութեան եւ կուլտուրայի բընագաւառում։

Թրոցկիստական - նացիոնալիստական վիժուածք Ամատունին բոլոր միջոցներով ձնշելով ինքնաքննադատութիւնը, իր արբանեակների միջոցով գովերգելով իրեն, ստոր պլոկլոցիոն կամպանիա սկսեց մեր կուսակցութեան կենտկոմի պանծալի օրկան «Պրավդա»յի ժամանակին ու տեղին ահազանգումների դէմ, ահազանգումներ, որոնք ցոյց էին տալիս այն վնասարար հակայեղափոխական աշխատանքը, որ կատարում էին Հայաստանի կուսկազմակերպութիւններում բոյն դրած թշնամիները։

«Պրավդա»ն ցոյց տւեց այն կոնկրետ մնասները, որ հասցրել են մեր ժողովրդին այդ զզուելի թշնամիները։

Հայաստանի կուսկազմակերպութիւնը զինուած հանճարեղ առաջնորդի անմիջական ցուցմունքներով, յաղթութեամբ մերկացնում ու իրենց արժանի պատիժն է տալիս մեր անհատութեան ու կուլտուրայի բնագաւառում խցկուած թշնամիներին։ Հայաստանի կուսկազմակերպութիւնները, ամբողջ հայ աշխատաւորութիւնն իր ջերմ սէրն ու նուիրուածութիւնն արտայայտելով մեծ առաջնորդին, բուռն ատելութեամբ են լցուած դէպի ժողովրդի թշնամիները, որոնք երջանիկ հայ աշխատաւոր ժողովրդին ցանկանում էին դարձնել կապիտալի ըստրուկը, ճգնում էին Հայկական ԽՍՀՆ անջատել Մեծ ԽՍՀՄից։

Ժողովրդի թշնամիները սխալւեցին իրենց հաշիւների մէջ։ Մեր ղեկավարող Համկոմկուսը, մեր հայր Սթալինի զօրեղ ու անվարան ձեռքը բնաջինջ արեց ժողովրդի թշնամիներին՝ ֆաշիզմի դաղդաղած գործակալներին։

Հայաստանի կենտկոմում բոյն դրած հակայեղափոխական Ամատունին երկար տարիներ շարունակ քայքայիչ հակայեղափոխական աշխատանք է տարել ժողովրդի դէմ։

«Պրավդա»յում տպուած յօդուածում այդ մասին գրուած է.

«Ամատունին վաղուց ի վեր դաւաճանում է ժողովրդի շահերին։ 1924 — 25 թւականներին նա յարել էր թրոցքիստական ոպոզիցիային եւ այդ բանը թաքցրել էր կուսակցութիւնից։ 1927 թւականին Ամատունին, հայ նացիոնալիստական «սպեցիֆիզմի» պաշտպանի Աշոտ Յովհաննիսեանի հետ գրած զաղտնի նամակներում, երդւել է նրան հաւատարիմ մնալ եւ իր ծառայութիւններն է առաջարկել կուսակցութեան եւ հայ ժողովրդի դէմ ընդյատակեայ պայքար մղելու համար։ Ստորաբար երկերեսանութիւն անելով, թաքցնելով կուսակցութիւնից իր բոլոր յանցանքները, Ամատունին տարէց տարի աւելի էր մօտենում հակայեղափոխութեան բանակին։ Նա դարձաւ հակայեղափոխական բանդայի պարագլուխներից մէկը։

Ժողովրդի այդ ստոր թշնամին վնասարար աշխատանք է կատարել նաեւ մեր կուլտուրայի եւ գրականութեան բնագաւառում. դեռ 1929 թւին գրած իր յօդուածում, որը նա անուանել է «դէպի նոր դիրքեր»,— քարոզում է իր հակայեղափոխական - թրոցքիստական տեսակէտները, գովերգում է դաշնակ - գրչակ Բակունցին, — ինչպէս այդ անում էին հակայեղափոխականներ Աշոտ Յովհաննիսեանն ու Խանջեանը, — մեր անցեալի ողջ կուլտուրան չեղեալ ու անընդունելի է համարում եւ թրոցքիստական - աւերախեան թէզերն է պաշտպանում գրական - կազմակերպչական բնագաւառում։

Նրա յկտութիւնն այնտեղ է հասնում, որ իր այդ յօդուածն առաջադրում է իբրեւ ուղղութիւն մեր գրականութեան համար, երբ ինքը երկերեսանութեամբ դառնում է կենտկոմի քարտուղար եւ դառնում է արբանեակներ յանձին Գէորգ Աբովի, որը կուսակոմիվի նիստում ցիտում է այդ հակայեղափոխական յօդուածը եւ առաջադրում է իբրեւ ղեկավարող սկզբունք մեր գրականութեան համար։ Ամատունին հաւատարիմ իր սպեցիֆիկեան - նացիոնալիստական - թրոցքիստական տեսակէտներին, Գրողների Միութեան քարտուղար է նշանակում Աբովին, եւ ղեկավար աշխատանքի հրաւիրում հակայեղափոխական Գիւլիքէխվեանին, որոնք ամէն կերպ ձգտում են կիրառել նրա գծերը։ Զարմանալի չէ, որ «Գրական Թերթ»ը ոչ մի յօդուած չի տպագրում աւերբախականութեան մասին, քանի որ աւերբախականութեան ցայտուն արտայայտիչները Հայաստանում հակայեղափոխական Ամատունին, Գիւլիքէխվեանը եւ նրանց մանկլաւիկ Աբովը, չէին ցանկանայ մերկացնել իրենց իբրեւ այդ հակայեղափոխական տեսութեան տեսական ու գործնական կիրառողները։ Իսկ գրողներ Ն. Զարեանն ու Վշտունին, որոնք տուրք են տուել աւերբախականութեան, մինչեւ օրս էլ լուռ են մնում իրենց սխալների մասին։

Նոյն այդ հակայեղափոխական Ամատունին ամէն կերպ արգելակում էր նացիոնալիստական վնասարարութեան դէմ տարուող պայքարը, չէր թոյլատրում զեկուցումներ կազմակերպել տեղերում, չնայած գրողների կուսկազմակերպութեան առանձին ընկերներ բազմաթիւ անգամ առաջարկել են այդ խնդիրները։ Սրիկայ Ամատունին եւ իր արբանեակները խանգարում էին մեր խորհրդային գրական կադրերի ստեղծագործական աշխա...

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

»»»» ० ««««

Ու մանաւանդ, մանաւանդ խորունկ էր անոր տուած սփոփանքը, ու աչքերը լեցուելու չափ երբեմն՝ սիրտն ալ կը լեցուէր։ Հոն, ամէն բան թէեւ չէր կրնար ըսել, բայց այդ մարդոց մէջ, գոնէ, կրնար զուարթ ժպիտով մը շնչել, կրնար երգել ու խօսիլ ուզածին պէս։ Հոդ ալ իր սրտին մէջ մուխի պէս բաներ կային, բայց անոնք, իր զրդուած ջիղերուն կրակի պէս բան մը կուտային, կը մեղմանար սիրտը, ու կ'ըսէր, «տրտմութիւնն ալ հօս իր հաճոյքը ունի», ու տաանց ճիգի, իր երազներուն մէջ կը գտնէր ինքզինքը։ Ու յանկարծ «տա գեղջուկը» բսաւ, ու Կարօն յիշեց, ու անոր հանդարտութիւնը սարսռացուց զինքը։ Ու քալած տաեն, աչքերուն ձայնը գէշ գէշ կը հնչէր սրտին մէջ, քարերը ոտքերուն տակ՝ կը հեծկլտային կարծես։ Մեղմացուց քալուածքը։ Բայց ձայն մը, «Այո՛», կ'ըսէր, կը կը հաստատէր կարծես այդ գեղջուկին ըսածը։ Ու, Այններու չարք մը կ'երկննար։ Այլեւս խորունկ արձագանգ մընէլին անոնք իր սրտին մէջ... Այո՛, այո՛, այո՛...

Դեռ պահ մը առաջ կը խայտար ու գին չունէր իր ուրախութիւնը։ Բայց հիմա՞... յողնած էր ու կը կոտրտէին ոտքերը։ Ու գլուխը թօթվելով, նորէն տաքցած, ո՛չ, ո՛չ կրկնեց, ու թեւ եւ պզտիկ ժպիտ մը կուգար շրթունքներուն վրայ, բայց ան, առաջուան կրակը չունէր, ոչ ալ իր շարժումներուն մէջ առաջուան արագութիւնը կար։ Ու չէր գիտեր, ինչպէ՞ս, ինքնաբերաբար կրկնեց՝ «այդ մարդուն երգերը...»։ Կոմիտասին կ'ակնարկէր։

X

Կեանք մը պէտք էր Մարուքէ վարդապետին՝ լեցուն հրաշքներով, անակնկալներով, ամէն բանով լեցուն կեանք մը՝ հրաշալի, հրաշալի, հրաշալի։ Հոն, ամէն բան պէտք էր խառնուէր սիրոյ խնդութեան։ Պէտք էր կեանքով բանէր կեանքը։

Ասանկ կեանք մը կը փնտռէր այս վարդապետը, ու բոց կուտար իր երեւակայութիւնը անոր արեւներուն, կը վառէր, կը վառէր։

Այս կեա՛նքը, կեա՛նքը...։ Ու խենթ կ'ըլլար, ամէն բան կը զոհէր։ Այս կեանքը միայն... ու երբ կը հանդիպէր կիներուն, երբ մաքուր, սիրով աղուորուած աղջիկները կը տեսնէր, սրտին խորէն կ'ելլէր բառը ու կ'ըսէր «սէր, սէր, սէր։»

Ու գինով մըն էր։ Բայց չէր կրնար պոռալ բարձրաձայն, ու իր միտքերուն մէջ գինովութիւնը կը խենթենար։ Ասանկ պահերու, կիները, պար կը բռնէին իր շուրջը, ու պտոյտ մը կ'ընէր։ Վերադարձին, անշարժ, սենեակին մէջտեղը ոտքի կը մնար վայրկեան մը։ Լռութեան մէջ իր մտածումը կը գծագրուէր ու կը խնդար, յետոյ կը փրցնէր քրքիջ մը։ Մարուքէ վարդապետը կը տեսնէր սիրոյ կատարելութիւնը, ու գինովի պէս կ'իյնար անկողնին վրայ։

Արբակ վարժուած էր այս ծիծաղներուն, ու շատ անգամ մօտենալով՝ կը փափսար անոր ականջին, «բաղի պէս կը խնդաս։» Առանց բարկանալու, Մարուքէ վարդապետը կը փոխէր իր ծիծաղներուն ձեւը, ու կը խնդար՝ թիզ մը լարած բերանը։ Կը փայլէին, կը վառէին ասանկ պահերու աչքերը, ու կը կրկնէր, «Արբակ, Արբակ»։

Մարուքէ վարդապետ Արբակի սրտին մէջ կը մնար այդ խնդուքով, կը խօսէր, ու բառեր կը գտնէր անոր տաղանդին համար։ Հետաքրքրական էին այս վայրկեանները, որովհետեւ վարդապետը խօսակցութեան իր մասնաւոր ձեւերը ունէր իւրաքանչիւր այցելուի, ու բան մը աւելի կ'ընէր Արբակի համար։ Ու պտոյտներ կ'ընէին, կը խօսակցէին ուրախ ըղձալի, ու անոր սրտին աւելի մօտենալու համար, «նայէ՛, կ'ըսէր, ընտա՞ր կը գտնես սա անցնող կնիկը։»

Օր մը, բարեկամի մը կնոջը հանդիպեցան։

«Հրեշտակ մը» ըսաւ Մարուքէ վարդապետը, ու ցանկութեան մէջ աչքերը մարած, խածնելով շրթունքները, իրմէ աւելի զօրաւոր բան մը կը զսպէր։ Արբակ չպատասխանեց, ու կարմրած, արհամարհանքով, գլուխը դարձուց մէկալ կողմը։ Վարդապետը խնդաց ու ըսաւ՝ «ապուշ։»

Երբ նայեցան իրարու, «ապո՛ւշ...» կրկնեց Արբակ ու մելամաղձոտեցաւ։ Բան մը կար իր սրտին խորը, ու բարեկամի մը կնկան՝ չէր թողուր գէշ աչքով նայիլ։

Միտքը ինկան երեկոյթները։

Նոր հարսերն անգամ, օր մը օրանց իրմէ երես չդարձուցին։ Ինչպէ՞ս մոռնար, ինչպէ՞ս մոռնար այս ամէնը։ Օտարներ չէին անոնք։ Իր մտածումներուն մէջ բան մը կար...

Բայց Մարուքէ վարդապետ խընդաց։ Այս անգամ արտայայտիչ էր իր ծիծաղը, ու Արբակ անոր նայած տաեն, ծիծաղ մը թռաւ բերնէն, ու երկուքը մէկանց սկսան խնդալ։ Իրարու վրայ կը խնդային կարծես։ Այն տաեն վարդապետը ոտանաւոր մը արտասանեց.

Ո՞ր պարտէզէն փրցուցիր
Սա վարդերը այստեղուդ։
Ո՞ր պարտէզէն այստեղուդ՝
Փրցուցիր այս վարդերը։

Որովհետեւ մարդ մարդասանք չկար իրենց քով, ու մինակ էին, Արբակ չուզ դին նայելէն ետք, պատասխանի տեղ, ոտանաւոր մըն ալ ինք արտասանեց.

Վարդեր փրցուցի այստեղէդ կարմիր,
Վարդերըդ ինչո՞ւ այդպէս կը վառին,
Մտռենս երբոր անոնց կը դպին։

Ծիծաղի ու սիրոյ պէտք ունէր Մարուքէ վարդապետը։ Լռութիւնը ծանր կուգար երկուքին համար ալ ու կը դառնար անձկալին՝ նման բանտերուն լռութեան, որոնց դռները կը գոցուին հեծեծանքի մը վրայ, ու կը ...ութիւնը անոր սարսուռը կը զգայ։

X

Տրտմութեան խառնուած ժպիտ մը երեսին վրայ, պահիկ մը բակին մէջ կը տնտնար Մարուքէ վարդապետը, յետոյ կը մտնէր եկեղեցի։

Ներսը, լոյս կը ցաթէր երեսին վրայ, ու երբ իր տեղը՝ խորանին մօտ, մացը կը կենար ու կը խաչակնքէր, վայրկեան մը սեղանին վրայ կը սեւեռէր աչքերը՝ փայլուն մշուշի մը մէջ թաթաւուն, յետոյ, երկու կողմերը կը նայէր։

Շարական ու աղօթք։ Լոյս մը կը բարձրանայ։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(22)

(Շար.)

ՏԷՕՆՄԷ, ՏԷՐԷՊԷՅԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

— . —

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Պոլսոյ թուրք թերթերէն «Ճիւմհուրիյէթ» եւ «Թան» (Միլլիյէթ) բուռն բանավէճի մը բռնուած են իրարու հետ: Մէկը միւսը կ'ամբաստանէ իբրեւ համայնավար կամ ֆաշական են.: Երէկ հրատարակեր էինք Ճիւմհուրիյէթի առաջին յարձակողականը, որուն պատասխանեց «Թան», հակառակորդը կոչելով «Տէրէպէյի», յետադիմական են.: Խուժանավար Եոնուս Նատին կրնա՞ր համբերել: Եւ ահաւասիկ բաց նամակ մը՝ «Թան»ի խմբագրապետ Ահմէտ Էմին Եալմանի.

— «Մեր ազատագրութեան եւ անկախութեան պայքարին թափուածներէն արիւններու մէջէն բարձրացուած նոր Թուրք վարչաձեւին դէմ դաւելուդ համար Անկախութեան դատարան երթալէ յետոյ, երկար ատեն լեզուդ բռնուած էր: Ներկայիս հանդըրտաններէ անցած այս վարչաձեւին, հիմա, ինքզինքդ մեղմէ աւելի կապուած ցոյց տալով, զիս աւատապետութեամբ եւ նոյնիսկ յետադիմութեամբ ամբաստանելու աստիճան առաջ կ'երթաս:

Զարմացայ: Ե՞րբ հաւատափոխութիւն կատարեցիր ու մինչեւ իսկ այսքան մոլեռանդ ալ դարձար: Կրօնափոխները իրենց նոր կրօնին հին հետեւողները գիլ անցնելու աստիճան եռանդոտ կ'ըլլան եղեր: Եթէ քու բարձր դիրքի տէր անձնաւորութեան մը, քու ցեղիդ անսրբագրելի սերունդը իբր արխաւոր պատճառ մը ներկայացնելով, ինքզինքիդ տուած փաստաթուղթիդ մօտէն տեղեակ չըլլայինք, ժամանակի ընթացքին ապարէցըծ ու նկարագիրդ փոխած ըլլալուդ հաւանականութիւնը կրնայինք ընդունիլ: Այս փաստաթուղթիդ համաձայն, այսպէս ընդունելու կարելիութիւն չըլլալուն, արդարադատ երեւալ ջանալով ինծի դէմ արձակած վերագրումներովդ ուրիշ բան մը ըրած չես ըլլար, բայց եթէ ցեղային խկութիւնդ անգամ մը եւս յայտնած ու հրապարակած:

Ես, «տէրէպէյի՞»··· Վերջապէս ես չեմ այն մարդը որուն երեսը պիտի կարմրի իր նախնիքներուն մէջ այս «պէյ»երը գտնուելուն համար:

Այսօրուան ազգայնական եւ յեղափոխական Թրքութիւնը երէկուան այդ նախնիքներուն ազնուական մէկ շառաւիղէն ուրիշ բան մը չէ: Հաւատա որ, երբ ըսեմ թէ Թուրք աւատապետի մը եղունգը քու կրօնափոխ (տէօնմէ) ցեղիդ ամբողջութեանը հետ չի կրնար փոխուիլ, բուն ճշմարտութիւնը ըսած կ'ըլլամ:

Ընդունինք որ ես աւատապետական բնոյթի մը սերած ըլլամ: Հապա դուն ո՞վ ես: Միթէ Թուրք չե՞ս հրեայ խառնակիչ Սապաթայ Լէվիին որ Թէքիրտաղի մէջ ցցահար ըլլալէ ազատելու համար, փրկութիւնը սուտ կերպով կրօնքը փոխելուն մէջ գտաւ:

Ուղղակի քու փաստաթուղթերովդ հաստատուած ճակտիդ դրոշմուած այս անջնջելի ստորնութեան խարանով, երբ դուն կը յուսաս որ կրնաս շփոթութեան մատնել Թուրք հանրային կարծիքը եւ այսպէսով, ազնուակի մէջ, առանց մէկու մը կողմէ նշմարուելու, կրնաս առաջ տանիլ ժամանակէ մը ի վեր ամեղուկ ձեւով մղած համայնավար քարոզութիւնդ, կը պարմանամ քու խեղճ խելքիդ ու մըտքիդ թշուառ սատանայութեան:

տանքներին ու երիտասարդ կադրերի առաջքաշմանը, ադրբէյջանական եւ քրդական սեկցիաների աշխատանքը թոյլ էր ընթանում եւ այդ կադրերի առաջքաշումն ինքնահոսի էր մատնուած: Մեր անցեալի կուլտուրական հարուստ ժառանգութեան օգտագործման ուղղութեամբ բացի ընդհանուր շաղակրատանքից, ոչ մի դրական գործ չէր կատարւում:

Աւելին, հակայեղափոխական Ամատունին իր պաշտպանութեան տակ էր առել եւ թմբկահարում էր բուրժուական նացիոնալիզմի վիժւածք, չալիոն Զապէլ Եսայեանի տխուր անձնաւորութիւններին, ինչպէս նաեւ Չարենցին իր պաշտպանութեան տակ էր առնում:

Հակայեղափոխականների դիմակը պատռւած է. այդ թունաւոր իժերը անխնայ կը ճզմւեն պրոլետարիատի պողպատէ կռունկների տակ:

Գրողների Միութեան, գրողների կուսակցական կազմակերպութեան խնդիրն է խոր վերանայել իր գործը, հիմնովին վերակառուցել իր աշխատանքները եւ արմատախիլ անել նացիոնալիստական վնասարարութեան յետքերը, ջախջախիչ հարւած հասցնել ալեքսիֆիկեան-նացիոնալիստական, թրոցքիստական-աւերբախականութեան մնացորդներին, աշխուժացնել սեկցիաների աշխատանքները, առաջ քաշել նոր կադրեր ինչպէս հայ նոյնպէս ադրբէջանական, քիւրտ եւ ռուս երիտասարդութիւնից: Ծաւալել ստեղծագործական աշխատանքի մեր հերոսական էպոխային արժանավայել գործեր տալու համար:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«Դաշնակցութեան Օր»ը Լիոնի մէջ

— . —

ԼԻՈՆ, 24 Հոկտ.— Հակառակ անօրինակ տեղատարափին, շաբաթ գիշեր բաւական ստուար բազմութիւն մը փութացած էր Գ. քաղաքապետարանի սրահը, «Դաշնակցութեան Օր»ուան առթիւ:

Սրահին մեծ ճակատին վրայ զետեղուած էր Դաշնակցութեան զինանշանը, անոր աջ եւ ձախ կողմերը Ֆրանսական եւ Հայկական եռագոյնները: Հանդէսը բացուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով զոր ճարտարօրէն նուագեց Տիկին Ռուբէն:

Հանդէսին նախագահը ընկ. Թ. Այվազեան բացատրեց օրուան տօնին իմաստը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Օր. Մոլինար Տէր Պետրոսեան, երեք ըղձալլեի երգերով, «Բարի լոյս», «Հայաստան» եւ «Մերանի ծառ», որոնց դաշնակով կ'ընկերանար Տիկին Ռուբէն: Յաջողութեամբ երգեց նաեւ Պ. Ֆէլէկեան (հայ հերոսներուն նուիրուած երգ մը): Պ. Զ. Մուկոֆեան իր «Հաւանեան» կիթառով երկու գեղեցիկ կտորներ նուագեց: Արտասանեցին ընկերներ Գարեգին Հարբէլեան, Լեւոն Ալէմեան, Ֆէլէկեան եւ Մ. Միրզէ:

Ապա խօսք առաւ Լիոնի ընկերվարական մասնաճիւղին ներկայացուցիչը, համակրելի երիտասարդ ընկ. Պոռտա, որ հաղորդելով իր կազմակերպութեան ջերմ ողջոյնը, եւ անվերապահ համակրանքը, անդրադարձաւ Մայիս 28ի առթիւ համայնավարներու յարուցած բանավէճին եւ ըսաւ թէ իր ներկայութիւնը անգամ մըն ալ կ'ապացուցանէ իրենց անխախտ համոզումը՝ Դաշնակցութեան մասին: Ընկերը իր վերջաբանին մէջ թելադրեց աշխատիլ ընկերվարական յաղթանակին համար, վասնզի, ապահովութեան եւ բարօրութեան միակ ճամբան ընկերվարութիւնն է:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ա. Ջամալեան, որ պարզելով օրուան կացութեան պահանջները, շեշտեց թէ 1925էն ի վեր ոչ մէկ տարի Դաշնակցութեան Օրը զուգադիպած էր այսքան մռայլ շրջանի մը: Ապա, իր բանախօսութիւնը բաժնեց երկու մասի — Հայաստան եւ արտասահման, եւ պարզեց Դաշնակցութեան տեսակէտները: Իր վերջին խօսքն եղաւ:

— «Հայրենակիցներ, Դաշնակցութիւնը կ'ըսէ՝ հայ ժողովուրդ, արթնցիր, հայ ժողովուրդ միացիր···»

Հանդէսէն վերջ ունեցանք խնջոյք մը Ցոյներու սրահին մէջ: Կարծես սրահին բազմութիւնը ամբողջութեամբ հոն փոխադրուած էր: Միաձայնութեամբ օրուան սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Ա. Ջամալեան որ ճարտարօրէն վարեց խնջոյքը: Խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ իւրաքանչիւր ընկեր թէ համակիր իր բաժինը բերաւ երգելով, արտասանելով կամ ճառ խօսելով: Բաժակներ պարպուեցան հերոսներու յիշատակին, Հայաստանի, Դաշնակցութեան եւ երիտասարդութեան կենացը: Շիշ մը շամփանիա եւ սակառ մը պտուղ աճուրդի դրուելով, գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Աճուրդը շահեցաւ համակրելի պատանի մը Մելիք Ջամալեան, որ Պէյրութի ճեմարանը երթալու առթիւ Լիոն հանդիպած էր:

Խնջոյքը տեւեց մինչեւ առաւօտեան ժամը հինգ:

o Մ.Մ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

— . —

Կիրակի կէս օրէ վերջ Հայ Ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ուան տօնակատարութիւնը, նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին: Յայտարարուած ժամէն առաջ սրահը լեցուած էր, կատարեալ կարգապահութեամբ:

Բեմին ճակատը կը փայլէր Դաշնակցութեան մեծադիր զինանշանը, Քրիստափոր Միքայէլեանի նկարին հետ: Իսկ սրահին ճիշդ մէջտեղը պարզուած էին հայկական եւ ֆրանսական դրօշակները: Վարագոյրը բացուելով, Սանուց Միութեան երկսեռ երգչախումբը երգեց «Մշակ բանուոր»ը, ղեկավարութեամբ ընկեր Ս. Յովհաննէսեանի:

Օրուան նախագահը, ընկ. Բժ. Քիւթիւկեան երկու խօսքով բացատրեց տօնին իմաստը: Պատանի Րաֆֆի Ուզունեան արտասանեց «Քրիստափոր Միքայէլեանի յիշատակին», շատ յաջող: Ընկ. Նազար Փափուճեան իր գեղեցիկ ձայնով երգեց «Հայաստան»ը ծափերու մէջ:

Առաջին բանախօսը ընկեր Ս. Թօրոսեան մանրամասնօրէն բացատրեց հայ ժողովուրդին վիճակը, մինչեւ Դաշնակցութեան ծնունդը: Միջանկեալ երգչախումբը սրահը կը թնդացնէր գեղեցիկ երգերով: Վերջին բանախօսն էր ընկ. Լեւոն Զօրմիսեան որ ժողովրդական լեզուով մը շեշտեց.— Իմ կարծիքով, եթէ ամէն Հայ իր մասին չխորհէր միայն, եւ միացած ըլլայինք, թերեւս քիչ վնասով դուրս գայինք մեծ աղէտէն: Ապա յորդորեց միանալ, ի նախատեսութիւն զանազան անակնկալներու: Օր. Ազնիւ Ուրբաթեան արտասանեց Եղիշէ Չարենցի «Հայաստան»ը եւ հանդէսը վերջացաւ ընկ. Ս. Յովհաննէսեանի փակման խօսքով: Ամէնէն վերջը երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը, յոտնկայս: Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:

Թղթակից

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

— . —

Mércure d'Orientի մէջ (հոկտեմբեր) ֆրանսացի ծանօթ հրապարակագիր մը, Ռընէ Սէտիյեօ կը հրատարակէ իր տպաւորութիւնները Թուրքիոյ մասին բոլորովին աննպաստ: Ֆրանսացի լրագրողը նախ կ'աւաղէ որ Լոթիի Թուրքիան կերպարանափոխուած է բոլորովին, ու դարձած՝ մռայլ, անհրապոյր եւ ··· սոփեստ: Յետոյ կ'արձանագրէ դժուարութիւնը զոր Թուրք ոստիկանութիւնը ցոյց տուած է ֆրանսացի լրագրողներուն, պարզ այն պատճառով որ լրագրող են:

Սէտիյեօ, այս ամառ, խումբ մը ֆրանսացի լրագրողներու հետ, ուզած էր այցելել Կէլիպոլու, ծաղկեպսակ մը դնելու ֆրանսացի զինուորներու գերեզմանին վրայ: Թուրք կառավարութիւնը կ'արգիլէ, թէեւ նոյն այցելութիւնը կ'արտօնէր Անգլիացիներուն: Սէտիյեօ կը յաջողի արտօնութիւն ստանալ ցամաք ելլելու համար Չանաք-Գալէի մէջ, պայմանով որ չլուսանկարէ: Ֆրանսացի լրագրողը կը դիտէ որ Թուրքերը տենդագին կ'ամրացնեն Տարտանէլի նեղուցները, զօրափորձեր կը կատարեն նախկին ռազմաբեմին վրայ:

Սէտիյեօ դառնութեամբ կը վերադառնայ Թուրքիայէն, բայց չըսեր մեզի թէ իր դառնութիւնը քաղաքակա՞ն է թէ զգացական՝ լոթիկանութեան կարօտով մը միայն: Մեզ կը չահագրգռէ գլխաւորաբար քաղաքական կամ տնտեսական քննադատութիւնը: Թրքական բնանկարները, «աղօթակալ Էյուպն ու լուսապայծառ Ոսկեղջիւրը», այդ կողմէ կուշտ ենք մենք: Այսուհանդերձ պէտք է արձանագրել, որ Սէտիյեօ, թէեւ շատ հպանցիկ, թրքական ազգայնականութիւնը հեղնելու չափ քաջութիւն ցոյց կուտայ, — անկեղծութեան այդ ապացոյցները կը կազմեն հիմա չգտնուած ապրանք մը եւրոպական քաղաքական մամուլին մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Թալէաթի ընկերները որոնք զարմանք կը յայտնէին այդ անվախ ու յանդուգն վերաբերումին համար, իրենք իրենց մէջ կը խօսէին.

— Փաշան կ'երեւի ձանձրացած է իր կեանքէն: Այլապէս գիտնալով հանդերձ իր ամէն վայրկեան վտանգի ենթակայ ըլլալը, այսպէս համարձակ կը գործէր:

Երկրորդ մը կ'աւելցնէր.

— Սակայն չի՞ մտածեր ան որ մեր բոլորին գլուխն է ինք եւ մենք առանց իրեն բան մը չենք կրնար ընել: Եթէ գլուխ չըլլայ, անդամները ի՞նչ կրնան ընել: Իրենց տեղէն անգամ չեն կրնար շարժիլ:

Այս տեսակ մտահոգութիւններ ունենալով հանդերձ, բոլորն ալ տեսակ մը վստահութիւն ունէին: Որովհետեւ Թալէաթ փաշա կը պատրաստուէր վերջնական կերպով հեռանալ Պերլինէն: Մինչեւ երկու շաբաթ Անատոլու գացած պիտի ըլլար:

Այս մտածումներու, յոյսերու եւ մտահոգութիւններու մէջ փաշայի Տիւսէլտորֆէն վերադարձէն վերջ քանի մը օրեր անցան: Այդ ժամանակամիջոցին Թալէաթ փաշա, Տօքթ. Նազըմ եւ Պէհաէտտին Շաքիր գաղտնի տեսակցութիւններ կ'ունենային: Այդ տեսակցութիւնները երբեմն փաշայի տան մէջ եւ երբեմն ալ Ուհլանտի գրասենեակին մէջ տեղի կ'ունենային: Իթթիհատ Թէրագգըի ղեկավարները ամէն առաւօտ այդ գրասենեակի մէջ իրար կը գտնէին: Ժամը 10 — 11 Թալէաթ փաշան կուգար ու կը միանար անոնց:

1921 տարուան մարտի 15ն էր: Արեւը այդ օր, Պերլինի մէջ նմանը չըտեսնուած փայլով գարնան օրերը կը յիշեցնէր: Ուհլանտ փողոցի գրասենեակին մէջ նստած էին Տօքթ. Նազըմ, Պէհաէտտին Շաքիր եւ միւս իթթիհատականները ու կը պատրաստէին Թալէաթ փաշային տրուելիք տեղեկագիրը:

Կէս օրը մօտեցած էր: Պէհաէտտին Շաքիր ըսաւ.

— Այսօր փաշան ուշացաւ: Արդեօք պիտի չգա՞յ:

Տօքթ. Նազըմ պատասխանեց.

— Եթէ գալու չըլլար, անպայման լուր մը կը ղրկէր:

— Արդեօք հիւա՞նդ է:

— Չեմ կարծեր. եթէ հիւանդ ըլլար դարձեալ լուր կը ղրկէր:

Այս խօսակցութեանց միջոցին անոնք կասկածոտ հայեացքներ կը նետէին իրարու վրայ: Որովհետեւ բոլորին ալ աչքերուն առջեւ դէշ տեսարաններ կը պարզուէին: Իրենց մտանուած դրութիւնը եւ ժամանակը աւելի կը սաստկացնէր նման կարծիքներ:

Անոնց այս անգամուան յոռետեսութիւնն ու կասկածը անտեղի չէր սակայն: Որովհետեւ Թալէաթ փաշան մէկ ժամէ ի վեր յաւիտենապէս հրաժեշտ տուած էր մեր աշխարհին:

Այդ առաւօտ, 15 մարտ 1921, Թէհլիրեան անկողնէն ելլելուն պէս ինքն իրեն կ'ըսէր.

— Այսօր գործս պիտի վերջացնեմ: Քանի մը ժամ վերջ Թալէաթ փաշան մեռելներու մէջ պիտի գտնուի: Թերեւս ես ալ··· որովհետեւ եթէ արագ չշարժիմ, կարելի է ան կը զարնէ զիս: Եւ կամ ալ օձիքս ձեռք չտալու, գաղտնիքները չյայտնելու համար գնդակ մըն ալ իմ գանկիս պարպելով անձնասպան պիտի ըլլամ: Սակայն, ոչ, այդպէս պիտի չընեմ որովհետեւ եթէ չյաջողիմ փախչիլ, ընկերներս կը խոստանան ամէն գնով զիս ազատել: Սակայն խոստումը այս տեսակ գործերու մէջ ի՞նչ կ'արժէ: Կ'աշխատին եւ կարելի է չեն յաջողիր: Ուրեմն, կարելի է այսօր կեանքիս վերջին օրն է: Այսօրուընէ վերջ զիս կամ մահապատիժ եւ կամ ալ յաւիտենական բերդարգելութիւն կը սպասէ: Նուազագոյն 10 — 15 տարուան բանտարկութիւն:

Այս մտածումներու մէջ Թէհլիրեան կամաց կամաց հագուեցաւ: Հագուելու ատեն ան գաւաթ գաւաթ կը խմէր նախապէս գնած զօնեագը, իր կորովն ու քաջութիւնը չպակսեցնելու համար:

Հագուելէ վերջ դիմացի տունը սկըսաւ դիտել: Նախաճաշն ալ ըրաւ, եւ ստամոքսը պարապ չձգելու համար, աւելորդ ըլլալով երկու սանտուիչ բերել տուաւ: Տանտիրուհին սանտուիչները յանձնելէ վերջ ըսաւ.

— Հէր Թէհլիրեան, քեզ այսօր արտասովոր ախորժակի տէր կը տեսնեմ:

Թէհլիրեանի մեղսակիցները լուր ունեցած ըլլալով թէ այդ օր գործը պիտի լմննայ պէտք եղած կարգադրութիւնները ըրած էին: Հարտէնպէրկ փողոցին մէջ մէկ վար մէկ վեր կը շրջէին անոնք:

Թէհլիրեան ետեւի գրպանին մէջ գտնուող ատրճանակը հանեց քննեց եւ աջ կողմի գրպանը զետեղեց: Եւ դարձեալ դիտակը ձեռքը դիմացի տունը սկսաւ դիտել:

Այդ միջոցին յարկաբաժնի փողոցի դուռը բացուեցաւ եւ Թալէաթ փաշա դուրս ելաւ: Թէհլիրեան զօնեագի վերջին գաւաթն ալ ճնկելէ վերջ, դուրս ելաւ սենեակէն, վար իջաւ աստիճաններէն արագ թափով մը եւ ինքզինք գտաւ Հարտէնպէրկ փողոցի մէջտեղ:

Թալէաթ փաշա 15 — 20 քայլ առջեւէն կամաց կամաց կը քալէր դէպի կենդանաբանական պարտէզի հրապարակը: Թէհլիրեան դիմացի կողմը անցնելու համար քալեց: Սիրտը բուռըն սաստկութեամբ կը տրոփէր: Ոճրագործը ետեւէն մեծ աղմուկ մը լսելու պէս եղաւ: Ետեւը դարձաւ, բայց բան չտեսաւ: Դէպի իր ուղեղը հոսող արիւնի հանած ձայնն էր այդ:

Իրապէս, ոճրագործին աչքերը կարմրած էին, անոր ջիղերը շրջապատուած ըլլալով արիւնով: Բազկերակը արագ կերպով կը զարնէր: Աչքերը կայծեր կը ժայթքէին: Մէջտեղ զօնեագի պատճառած գինովութիւնն ալ կար: Թէհլիրեան այդ վիճակի մէջ ոչ եկող-գացողները եւ ոչ ալ երթեւեկող հանրակառքերը կը տեսնէր: Իր աչքերը գազանի մը աչքերուն պէս անկուած էին խեղճ զոհին վրայ:

Այդ միջոցին Թալէաթ փաշան յանկարծ կեցաւ եւ բան մը մոռցածի պէս ներսի գրպանը սկսաւ պրպտել:

(33) (Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Քոնսերվաթուարի յայտնի փրոֆէսորներէն մէկը ոգեւորուած բեմ բարձրացաւ, խմբավարը շնորհաւորելու: Շատ յաջող անցան խմբական եւ առանձին պարերը: Մասնաւորաբար օրիորդ Սիրունեանի Լեզկինկան երեք անգամ կրկնուեցաւ:

Առաւօտեան ժամը երկուքին օտար հիւրերը մեկնելով սրահը դատարկուեցաւ, մնացին հայ ուսանողներն ու քանի մը ռուս եւ լեհացի ուսանողներ, որոնք երգչախումբին մասնակցողներէն էին:

— Տղերք ջան, սեղանը չակենք,— սրահի միւս ծայրէն ձայն տուաւ Միքայէլը:

Անմիջապէս քանի մը սեղան իրարու միացուցին, պիւֆէի մնացած ուտելիքները դասաւորեցին վրան եւ ուսանողները ամփոփելով շրջապատեցին սեղանը: Կարգին կովկասեան քէֆ մը սկսաւ:

— Հայ ուսանողութեան կենացը,— բաժակը բարձրացնելով գոռաց սեղանի ծայրէն պատանի մը, որ այդ տարի եկած էր Ժընեւ:

— Որ թարգմանի մեր սեփական կենացը. ա՛յ դու ապրիս, տղա՛յ, է՛լ ուրիշ կենաց չկա՞ր···:

— Հայ ժողովուրդի կենացը,— Միքայէլը ոտքի ցատկելով գոռաց,— ես կ'առաջարկեմ հայ ժողովուրդի կենացը: Ձեր մէջը չմեռնի, մենք ի՞նչ ենք հայ ժողովուրդի քով. էն է հաստատուն ծառի արմատը. մենք ուսանողներս՝ անոր նորարձակ ճիւղերը, իսկ թէ այդ ճիւղերը պիտի ուռճին, ծաղկին, պտուղ տան, այդ միայն Ալլահը գիտէ: Ժընեւ՝ հարիւրաւոր ուսանողներ եկան ու գացին, բայց հայկական գաւառներու մէջ դեռ մեծ սով կայ···:

— Երկար ճառ պէտք չէ, տեղդ նստէ, Միքայէլի փէշը քաշելով ընդմիջեց քովի նստողը···:

— Աչի, ձգեցէք թող խօսի···:

— Հա՛, կ'ըսէի,— բաճկոնի փէշը ընկերոջ ձեռքէն ազատելով շարունակեց Միքայէլը,— կ'ըսէի, որ հայ գաւառներու մէջ իսկական սով կայ սրտցաւ մտաւորականներու: Ի՞նչ եղան մեզմէ առաջ գնացողները. Թիֆլիս, Պաքու վազեցին՝ ոսկի հորթին երկրպագելու: Ռոստով, Մոսկուա վրան բացին, ամէն բան ըրին որ հեռու փախչին ժողովուրդէն: Իսկ մենք ի՞նչ օյին պիտի խաղանք: Սատանան տանի, մենք էլ շատ բարի պտուղ չենք երեւար: Խմենք հայ ժողովուրդի կենացը:

— Խմենք, խմենք,— բազմաթիւ ուսանողներ ձայնակցեցան Միքայէլին:

— Տէ՛, տղերք ջան, յոտնկայս «Մեր հայրենիք»ը:

Երեկոյթի նախաձեռնութիւնը կը պատկանէր ազգային հաւաքածի պատկանող ուսանողներուն. հակառակ խմբակցութեններէն շատ քիչեր եկած էին, իսկ անոնցմէ ոչ ոք համաձայնած էր մասնակցիլ երգչախումբին կամ ժողովրդական պարերուն: Օտար հիւրերու նման եկած ու մեկնած էին: Միայն Կոլեան, Սոնիայի մօտ նստած, կը մասնակցէր ուրախութեան:

— Տաշի, տաշի, օրիորդ Սիրունեան, տօ ծափեցէք, տաշի, տաշի, կը սպասենք, օրիորդ Սիրունեան:

Օրիորդ Սիրունեանը ընդունուած սովորութեան համաձայն նազ ու տուզ ընելէ վերջ, ձեռները պարզած սկսաւ պարել, մինչ մնացածները ծափ կուտային սաղանտարներու հետ ռիթմը պահելով:

— Հա ջան, հա ջան, տօ ծափ տըւէք, է՜···:

Իրարու ետեւէ ելան անոնք որ պարելու շնորք ունէին: Ալ նազ չկար, մանաւանդ որ գինին ալ նպաստած էր տրամադրութիւններու բարձրանալուն: Երգեցին, պարեցին, կենացներ առաջարկեցին:

— Բոլորդ մէկ մէկ կենաց պէտք է առաջարկէք,— հրամայեց թամատան,— սեղանի վարի ծայրէն,— հէ՜յ Կարօ, սկսի՛ր:

Հետզհետէ ոտքի բարձրանալով ամէն մէկը բան մը ըսաւ: Ոմանք երկու խօսքով բաւականացան, մանաւանդ օրիորդները, ոմանք ալ անպատճառ խելօք ճառեր արտասանելու փորձութեան ենթարկուած, խընդուք եւ ծիծաղ առաջ բերին:

Կարգը հասաւ Սոնիային: Անոր հանդէպ ուսանողութիւնը յարգալից վերաբերմունք մը ունէր: Նախ որ հասուն տարիքով լուրջ օրիորդ մըն էր, բայց ատկէ աւելի, որովհետեւ անոր կեանքին եւ անցեալ գործունէութեանը ծանօթ էին գրեթէ բոլոր ուսանողները: Ուսանողական խոշոր պնդուածին հետ միեւնոյն քաղաքական հոսանքին պատկանելով, Սոնիան հեղինակութիւն մը կը համարուէր բոլորի համար: Ի հարկէ անձնական նկարագիրն ալ մեծ տեղ մը կը բռնէր. փափկանկատ բոլորի հանդէպ, սրտցաւ, ընկերական, գրաւած էր զինք ճանչցողներու սէրն ու յարգանքը:

— Սոնիա՛, Սոնիա՛···— եղած բուռն ծափահարութիւնները ստիպեցին որ ոտքի բարձրանայ:

— Ես պիտի առաջարկեմ,— հազիւ լսելի ձայնով մը սկսաւ Սոնիան,— որ այս բաժակը պարպենք մեր ընկեր գործիչներու կենացը: Հեշտ է այստեղ նստած կենաց խմել, բայց դըժուար է ըմբռնել Հայաստանի գաւառներու մէջ ցրուած մեր ընկերներու կենդանի նահատակութիւնը: Պարագաներու բերումով հնարաւորութիւն ունեցայ ծանօթանալու այդ մեծ առաքեալներու աշխատանքին, գործին, ապրած կեանքին: Դժոխային պայմաններու մէջ, այդ ընկերները բոլորովին ուրացած սեփական կեանքը, կ'ապրին բարձրօրէն այլասիրական կեանք մը, որ անըմբռնելի կրնայ թուիլ մեզ համար: Ահա այս մարդիկն են, որոնք ստեղծագործ վարպետներու նման ֆիզիքական ու բարոյական աւերակներու մէջէն կը վերաշինեն վաղուան հայրենիքը, մեր Հայաստանը: Ձեզ բոլորիդ ծանօթ են անոնց անունները, Վասպուրականի Լեւոնը, Գարեգինը, Գէորգը, Եկաւեանը. եւ բազմաթիւ ուրիշներ: Այդ ղեկավարներու կողքին կան հարիւրաւոր գործակիցներ, շատերը անուս, նոյնիսկ անգրագէտ գեղջուկներ, բայց զարմանալի նուիրումով կապուած ընդհանուր գործին, ազգաշինութեան գործին:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ծուի թէ հարիւրաւորներ վառած կամ թաղուած են աւերակներուն մէջ, հազարաւոր չինացի զինուորներու հետ։ Ճափոնական յառաջխաղացութեան հետեւանքով վտանգուած են նաեւ միջազգային թաղամասերը։ Ամէն կողմէ փախստականներ կը խուժեն սարսափահար։

Զինական հրամանատարութիւնը հաստատելով ճափոնական յառաջխաղացութիւնը, կ'ըսէ թէ Շափէյի գրաւումը 20.000 զինուոր արժեց Ճափոնի։ Չինացիներ մերժեցին նահանջել, մասնաւորապէս 500 հոգինոց վաշտ մը, բայց ճափոնցիները անխնայ ռումբ տեղալով սարսեցին ամբողջ քաղաքը։

*** Ճափոն մերժեց մասնակցիլ Պրիւքսէլի խորհրդաժողովին, որուն հրաւիրուած են իր պետութիւններ, բայց տրամադիր է առանձնապէս բանակցելու Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն մէջ։

58 սպաներ եւ նաւազներ գնդակահարուած

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ խորհրդային նաւատորմէն 50 սպաներ եւ նաւազներ գնդակահարուած են, իբրեւ մեղսակից Թրոնչթաքի ըմբոստութեան եւ թէ ուրիշ 34 հոգի եւս ձերբակալուած են, նոյն ամբաստանութեամբ։ Այս առթիւ կատարուած քննութենէն կ'երեւայ թէ ըմբոստութիւնը ծագած էր արտասահմանի սադրանքներուն հետեւանքով եւ թէ նաւազները յարձակում գործելով, սպաննցեր էին ծովը նետել երկու պատասխանատու պաշտօնեաներ։

Նոր խուզարկութիւններ Զօր. Սկոպլինի վիլլային մէջ

»»»» • ««««

Դատական իշխանութիւնը անբաւական համարելով մէկ ամիս առաջ կատարուած խուզարկութիւնը, չորեքշաբթի օր նոր եւ աւելի խիստ խուզարկութեան մը ենթարկեց փախստական Զօր. Սկոպլինի վիլլան, Օզուառ-լա-Ֆէրիէրի մէջ (Ֆոնթէնէպլօ)։ Խուզարկութիւնը սկսաւ առտուան ժամը 9ին եւ հազիւ 4ին վերջացաւ։ Գործողութեան ներկայ ըլլալու համար բանտէն վիլլան փոխադրուած էր նաեւ Տիկին Սկոպլին։ Ամբաստանող կողմը մեծ կարեւորութիւն կուտար Աստուածաշունչի մը, որուն մէջ ծածկագրութիւններ պիտի ըլլային։ Ուստի, քննիչները խուզարկութենէն առաջ հանդիպեցան գիւղին օրթոտոքս մատուռը, բայց բան մը չգտան։ Ցետոյ մտնելով վիլլան, Տիկին Սկոպլինի սենեակին մէկ դարակին մէջ գտան կազմուած գիրք մը, կանանչ կողքով, — հաշակաւոր Աստուածաշունչն էր։

Խուզարկութեան ատեն կազմուեցան 80 թղթածրարներ եւ փոխադրուեցան դատական ոստիկանութեան պաշտօնատունը։ Բոլոր թուղթերը գրուած են ռուսերէն եւ թարգմանիչները առաջին ակնարկ մը նետելով յայտնեցին թէ անոնք լոյս կը սփռեն Սկոպլինի երկդիմի գործունէութեան վրայ։ Թուղթերուն մէջ կը գտնուին բազմաթիւ նամակներ որոնք պիտի թարգմանուին։ Տիկին Սկոպլին ցաւով տեսաւ որ իր բնակարանը տակնուվրայ եղած է վերէն վար։ Բռնուած թուղթերը աւհագին դէզ մը կը կազմեն, այնպէս որ հազիւ յառաջիկայ շաբթու կարելի պիտի ըլլայ լուսաբանութիւններ հաղորդել։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԷՊԻ ՀՌՈՄ ԱՐՇԱՒԻ 15րդ տարեդարձին առթիւ, Հիթլէր ստուարաթիւ պատգամաւորութիւն մը ղրկած է, որ փառաւոր ընդունելութեան մը արժանացաւ։ Ողջոյնի ազդանշանը տուաւ Մուսոլինի, երեք անգամ երեւալով պատուհանէն։ Քառասուն հազար սեւ շապիկաւորներ «Հա՛յլ Հիթլէր» կ'աղաղակէին, բարձրացնելով իրենց բազուկները։

40 ԺԱՄՈՒԱՆ աշխատանքի օրէնք հաստատուեցաւ Իտալիոյ մէջ, Հոկտ. 28էն սկսեալ։ Կարգ մը բացառութիւններ պիտի ըլլան, մինչեւ 42 ժամ արտօնելով շաբաթական աշխատանքը։

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ 34ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ բացուեցաւ երէկ, Լիլի մէջ։ Առաջին առթիւ քննուեցան երկրագործական եւ տնտեսական խնդիրները, որոնց մասին մանրամասն զեկուցումներ պատրաստուած են։

ԱՀՌԵԼԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ պատահեցան Պիրէնեան շրջանին մէջ, Փօ գետին յորդումով։ Մասնաւորապէս վտանգուած է ծանօթ ուխտատեղին, Լուրտ։ Գիւղ մը ջուրերէն քշուեցաւ Առիժէի մէջ։ Լուրտի հրաշագործ քարայրն ալ ողողուած է։

ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՐԻ շրջանէն, Միթրի-Մորի գիւղին մէջ կառախումբը ջնջուած ըլլալով, ուղեւորները գացին պառկեցան գծին վրայ, մեքենային առջեւ, որպէսզի յաջորդ կառախումբը չկարենայ մեկնիլ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Թուղթի գործարանին մէջ (Բաթէլ է Սարսի) 150 բանուորներ գործադուլ հռչակած են մէկուկէս ամիսէ ի վեր։ Չորեքշաբթի օր աշխատանքը վերսկսաւ, բայց միայն 49 բանուորներ յանձն առին բանիլ։ Այս առթիւ խռովութիւններ ծագեցան եւ քանի մը հոգի վիրաւորուեցան։

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ մէջ պատահած նոր ասպատակութեանց հետեւանքով, Ֆրանսական կառավարութիւնը ուժգին բողոքագիր մը ուղղեց Սպանիոյ երկու կառավարութեանց։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութիւնը մերժեց համայնավարներու մէկ առաջարկը, որ կը պահանջէր յանձնախումբ մը կազմել, Սպանիոյ գործերը քննելու համար։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ խռովութիւնները կը շարունակուին անընդհատ։ Անցի օր խզուեցաւ Երուսաղէմ-Եգիպտոս հեռաձայնի գիծը, ռումբեր նետուեցան հին քաղաքամասին մէջ, եւ շատ մը Հրեաներ կամ Արաբներ վիրաւորուեցան։ Հոգատար իշխանութիւնը զինուոր համախմբեց Սուրիոյ սահմանին վրայ, որպէսզի ապստամբները մէկ երկրէն միւսը չանցնին։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր խումբերը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, նոր Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ԿՐԸՆՈԲԼԻ «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» խումբի ժողովը վաղը, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէին ընդհ. ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Սիամանթօ» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

«Հ. Յ. Դ. ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՄԻԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

30 Հոկտ. Շաբաթ Chez Boivin, 25 Avenue de la République à MONTROUGE Métro Porte d'Orléansի մօտ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

Օրիորդներ ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, ԱՆԱՀԻՏ եւ Պ. ՇԱՐԱՄ (երգ)։

ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ), ՕՐ. ԷԼԻԶ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Ընկ. Ուզունեան եւ Պ. Հ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ (արտասանութիւն)։

Օր. ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ եւ փոքր քոյրը կը պարեն Կովկասեան պարեր, յատուկ տարազով։

Կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ։

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր ընտիր նուագախումբի ընկերակցութեամբ։

Հայկական խմբական պարեր եւ երգեր օրիորդներու կողմէ։

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Մուտք՝ 5 ֆրանք, փոքրերու կէս գին։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

30 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Թէաթր Միւնիսիփալ»ի մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին Տիկին Վ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (մեներգ), կ'արտասանեն Պ. Պ. Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, Ա. ԽԱՉԻԿԵԱՆ, Մ. ՍԷՄԻՐՃԵԱՆ, Թ. ՆՂԻԿԵԱՆ, Մ. ԱՒԱԳԵԱՆ.

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Սէնթ Էթիէնի «Անտօք» ենթակոմիտէի

31 Հոկտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալ տ'Արմոնիի մէջ (Cinéma Royalի մօտ)

Կը խօսի Ընկ. Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցի Կապոյտ Խաչի երգիչ խումբը։ Կ'արտասանեն Ընկեր Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ, ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՄԵՏՐԱԿԵԱՆ, Տիկին ՆՈՒԱՐԴ ՀԷՔԻՄԵԱՆ եւ Ընկ. ԱՐԱՄ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (մեներգ), Ընկ. ՍՏԵՓԱՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ (ուղերձ)։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ, 31 ՀՈԿՏ. կը խօսի Ընկ. ՃԱՄԱԼԵԱՆ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ կազմակերպած դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Սոսիէթէ Սավանթի F. G. սրահին մէջ. 8 Rue Danton, մեթրօ Օտէօն։ Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ԵՐԵՒԱՆՑԵԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէի դասախօսական ժողովը 29 Հոկտ. Ուրբաթ երեկոյ գրադարանի սրահին մէջ, 181 Քուր Լաֆայէթ։ Կը դասախօսէ ընկեր ԱՐՇԱԿ ՃԱՄԱԼԵԱՆ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները։

Ի պատիւ հայ զինուորցուներու

Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա Քոլոմպի «Արամ» ենթակոմիտէն ճաշ մը սարքած է ի պատիւ Հայ զինուորցուներու, երկուշաբթի օր, 1 Նոյեմբեր, ժամը 2.30ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ (149bis, Ave. d'Argenteuil)։ Այս առթիւ պիտի խօսի Գնդ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ։

Կը հրաւիրուին բոլոր զինուորցուները ԱՆԽՏԻՐ։

ԾԱԽՈՒ Է Թրիքոյի մեքենայ մը «ժօրժ 10» մէկ մեթր լայնութեամբ, զուիցերիական ցփւպէյեէ վաճառանիշով։ Դիմել՝ Պ. Յակոբ Տէր Թումայեանի, 71 Avenue des Bas Meudon: Issy-les-Moulineaux, հեռաձայն Michelet 20—60:

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD ORIENT LLOYD

48 rue de la République 7 rue Auber, Paris

Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51 Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Օգտուեցէք առիթէն

Մեկնումի պատճառով ծախու է դերձակի խանութ մը Իսի լէ Մուլինոյի մէջ։ Կը գործէ վեց տարիէ ի վեր։ Ունի լաւ յաճախորդներ։ Կարելի է գնել ապրանքով կամ առանց ապրանքի, շատ յարմար գինով։ Դիմել՝ Tailleur Keusseian 33 Ave. de Verdun, Issy les Moulineaux (Seine).

«ՌԱԶՄԻԿ» ՕՐԱՑՈՅՑ

Մամուլի տակ է եւ մօտ ատենէն հրապարակ կ'ելլէ «Ռազմիկ» պատի օրացոյցը, հետաքրքրական բովանդակութեամբ, պատկերազարդ եւ գեղատիպ, սակաւաթիւ օրինակներով միայն։

Արտասահմանի ապսպրանքները պէտք է փութացնել։

Ֆրանսայի թէ արտասահմանի համար գինը 5 ֆրանք։

Դիմել՝ A. Mardirossian, 5, Bld. Plateau, (La Viste) Marseille (France)։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր

Արեւելեան կազմատուն։ Տպագրական գործեր

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

51 Rue Mr. le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88.65։

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Տիկին Ցուլիանէ Աւագեան (Ռաֆայէլեան) կը փնտռէ քոյրը՝ Ալիս, եւ եղբայրը՝ Մուշեղ Ռաֆայէլեան։ Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Աւագեանի՝ 114, Ave. Henri Barbusse, Arnouville-les-Gonesse. (S. et O.)։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱՑԱՃԻՆԵՐՈՒ հրապարակային ժողովը տեղի պիտի ունենայ 30 Հոկտ., Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Syndicatի սրահին մէջ, Bourse du travail Rue de l'Académie։ ՕՐԱԿԱՐԳ՝ հաւաքական պայմանագրութեան նորոգման հարց, արթիզան եւ օրինաւոր աշխատաւորները հետաքրքրող կարեւոր հարցեր, եւայլն։

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Կ. ԽԱՉԻ Մասնաճիւղի ժողովը, վաղը, Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին Բարեգործականի տան մէջ։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Կապոյտ Խաչի դպրոցի նորոգութեան առթիւ եղած նուիրատուներու ցանկը։

Պ. Աղապապ Գարսամեան 100 ֆր. Պ. Նիբրեմ Նազարեան, [illegible] հաննէսեան, եւ Քերովբէ Ֆարշեան 30ական։ Օր. Իսկուհի Տէրտէրեան 50ական։ Օր. Իսկուհի Տէրտէրեան 30։ Գրիգոր Սերոբ Ֆարշեան 138։ Գրիգոր Ե. Լիքսանեան 25, Սերոբ Մանուկեան, Բարեկամներ Պօյաճեան, Էլմազեան, [illegible] Նուսեան, Սիրվարդ Փէհլիվանեան 10ական, Պ. Միսաք Կիլիկեան 20, Պարոններ Արամ Համբարձումեան, [illegible] րապեան, Մարգարեան, Տիրինեան, Քիւրքճեան, Ուղուրլեան, Մատթէոսեան, Քաֆթէճեան, Գրիգոր Քաֆթէճեան, Ստեփանեան, Տիկիններ Պալապանեան, Բարաթեան եւ Գալիկեան 5ական ֆրանք։ Գումար՝ 573 ֆր.։ Հոկտեմբեր 9ի գումարը՝ 2525։ Ընդհ. գումար՝ 3098 ֆրանք։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան

Հրատ. «Արազ» Հրատարակչական ընկերութեան Թիւ 1։ Պէյրութ, 1937։ Գին 10 ֆրանք։ Ստանալու համար դիմել.— Sarkis Pakhdikian, B. P. 589 Beyrouth (Liban).

Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Ես հասկանում եմ, բոլորը հասկանում եմ, ինչ որ ասում էք դուք, բայց դարձեալ պիտի կրկնեմ նոյն խօսքը, որ մի րոպէ առաջ ասացի. — մտածում եմ, մի օրուայ մէջ մի այսպիսի մեծ փոփոխութիւն չէ կարող կատարուել, որ մեր ժողովուրդը թողնէ իր սովորական բնաւորութիւնը եւ հասկանայ, թէ ինչ բան է անձնապաշտպանութիւնը։ Դուք, Պոլսեցիքդ, պէտք է վաղ սկսէիք այդ գործը. դուք պէտք է շատ տարիներ առաջ մեզ սովորեցնէիք, թէ ինչ բան է անձնապաշտպանութիւնը, եւ այսօր, քրիստոնեաների այժմեան պատերազմների ժամանակ, ձեր ցանած սերմերը ցանկալի պտուղներ կը տային։

Դուք չը նախապատրաստեցիք մեզ։ Դուք ամբողջ ժամանակներ Պոլսում լուռ նստեցիք, եւ այսօր եկել մեզ ասում էք, թէ սուր վեր առէք Քրդի եւ Թուրքի դէմ, ձեր անձը պաշտպանեցէք։ Ո՞ւմ կարող էք հասկացնել, թէ դա կարելի բան է։

— Դուք իրաւ էք ասում, մենք, Պոլսեցիքս ծոյլ եւ անհոգ գտնուեցանք, մենք չը նախապատրաստեցինք ձեզ, պատասխանեց Պ. Դուդուկջեանը անխռով կերպով։ —

Բայց ես չեմ խօսում այն բանի վրայ, որ այստեղ Հայերը կորցրել են իրանց մարդկային բարձր, ազնիւ եւ վսեմ ձգտումները, — դրանք այնպիսի յատկութիւններ են, որ պահանջում են մի որոշ չափով կրթութիւն եւ զարգացում եւ որոնց մատակարարելը մեր Պոլսեցիներիս պարտքն էր։ Ես խօսում եմ անձնապաշտպանութեան վրայ, դրա համար մեծ ուսում եւ կրթութիւն պէտք չէ։ Անձնապաշտպանութեան զգացմունքը, որպէս քանի րոպէ առաջ բացատրեցի, այնքան բնական է, որ յատուկ է մինչեւ անգամ բոյսերին, անասուններին եւ վայրենի մարդիկներին։ Մի՞թէ Հայը անասուններից էլ ստոր է, մի՞թէ նա այն աստիճան մեռած է, որ քարի եւ փայտի նման ոչինչ զգացմունք չունի...

ԽԱ.

Մելունի Խաչօի իր որդիների հետ հեռանալուց յետոյ, Վարդանը եւ Պ. Դուդուկջեանը մնացին օդայի մէջ մենակ։

— Իրաւ որ, հողը պատրաստ չէ... նկատեց Վարդանը, նայելով Պոլսեցու բոլորովին դեղնած եւ տխրամած դէմքի վրայ։

— Ո՞վ է մեղաւոր, հարցրեց Պ. Դուդուկջեանը եւ նոյն րոպէում կարծես, նրա սրտի մի մասը խորտակուեցաւ ներքին վրդովմունքից։ Մելունին շատ խելօք է, եւ աւելի խելօք քան թէ մեզ նման յիմար թուղթ մրոտողները։ Նա բաւական ճիշդ նկատեց, թէ մեր՝ Պոլսեցիներիս գործն էր վաղօրօք պատրաստել ժողովուրդը։ Բայց ի՞նչ արեցինք մենք։ — Ոչինչ... Մենք ամենեւին նախապատրաստութեան հոգ չը տարանք, որովհետեւ մեզ չէր հետաքրքրում իրական Հայաստանը իր սարսափելի թշուառութիւններով։ Մենք չլացած էինք պատմական Հայաստանի անցեալ փառքովը միայն։ Մենք այժմեան Հայաստանը ամենեւին չէինք ճանաչում, եւ ոչ մի տանջում էինք ճանաչել։ Մենք ճանաչում էինք նրան մի քանի հին պատմիչներից, եւ երեւակայում էինք, թէ տիտանների այդ երկրում տակաւին Տիգրաններ, Արամներ, Վահագներ, Վարդաններ եւ Ներսէս Մեծեր են բնակւում։ Մենք երեւակայում էինք նրա բազմամարդ քաղաքները, որոնց մէջ արհեստը եւ վաճառականութիւնը հայ մարդու ձեռքում ծաղկելով, շնորհում էին նրան երկրի նիւթական հարստութիւնը։ Մենք երեւակայում էինք նրա՝ չէն գիւղերը, նրա մշակուած դաշտերը, որ լցնում էին հայ երկրագործի շտեմարանները Աստուծոյ բոլոր բարիքներով։ Մենք հաւատացած էինք, թէ երկրի ազգաբնակութեան մեծամասնութիւնը բաղկացած է Հայերից, որ ապրում են իրանց հայրենի հողի վրայ բախտաւոր ու խաղաղ կեանքով։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

IE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 30 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3564

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՆԱ ՄԵՌԻՐ, ԵԿՈՒՐ ՍԻՐԵՄ...

Ուրեմն, վաղը Փարիզն ալ պիտի փառաբանէ Րաֆֆին, իր ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ: Ճառեր պիտի խօսուին, հանդիսութիւններ պիտի կատարուին: Պիտի հրճուի՛ տարագիր բազմութեանց հոգին . . .

Արդա՛ր է որ այդպէս ըլլայ, իբրեւ պատշաճ գնահատութիւնը վաւերական արժանիքի մը, որ լայն եւ խոր ակօս մը բացաւ հայկական վերածնութեան ճամբուն վրայ:

Վաղը կը խօսինք այդ մասին, թերթն ալ ամբողջովին նուիրուած ըլլալով հարիւրամեակին:

×

Սովորութիւն եղած է որ, տօնական օրերու առթիւ, մարդիկ խօսին միայն լաւ բաներու, կազդուրիչ իրողութեանց մասին:

Սխա՛լ: Ընդհակառակն այսպիսի առիթները պէտք է ծառայեն, նաեւ, խղճմտանքի քննութիւն մը կատարելու: Միշտ արթուն պահելու հանրային գիտակցութիւնը:

Տօնեցէ՛ք Րաֆֆին — անոր լուսաւոր յիշատակը --- իբրեւ «ազգային փառք ու պարծանք»: Բայց մի՛ մոռնաք դարձնել պատմութեան միւս էջն ալ,— տառապանքը գրչի վաստակաւորին: Թշուառութի՛ւն հայկական, որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր ալ, թէեւ յիսուն տարիներ անցած ըլլան:

Վաղը պիտի հրատարակենք երկու գրութիւններ՝ Թիֆլիսի «Մշակ»էն, տպուած՝ ութսունական թուականներուն: Կը կարդաք եւ կ'իմանաք թէ մարդիկ ի՛նչպէս կը վարուէին, այդ երանելի օրերուն, գրագէտին եւ հրապարակագիրին ու անոնց վաստակին հանդէպ, անոնց տնտեսական հոգերուն առջեւ:

Կազմակերպիչ յանձնաժողովը գիրք մը հրատարակած է, հարիւրամեակին առթիւ: Այնտեղ ալ կը կարդաք եւ կ'իմանաք այլպէս «պատուաբեր» իրողութիւններ: Փա՛ռք ու պարծանք . . .

Օրինակ մը՝ շատերու մէջէն: Րաֆֆին ինքն է որ կը գրէ բարեկամի մը, 1882 յունուար 2ին.

— «Չը գիտեմ, Ձեզ ուղարկված հատորները վաճառվեցա՞ւ, թէ ոչ: Երեւակայեցէք, ես այդ գրքից միայն 600 օրինակ եմ տպել տուել, եւ մեր բոլոր հայաբնակ քաղաքներում փոքր ի շատէ ուղարկել եմ, բայց դեռ ոչ մի տեղից փող չեմ ստացել: Իսկ գովասանական դատարկ նամակներ շատ եմ ստանում, թէ հետաքրքրութեամբ կարդում են, անհամբերութեամբ սպասում են միւս հատորների լոյս տեսնելուն եւայլն . . . Բայց միւս հատորները ի՞նչ միջոցներով պիտի լոյս տեսնեն,— դրա վրա ոչ ոք չէ մտածում:

Մենք մեր հասարակութիւնից շատ բան չենք պահանջում, միայն մեր աշխատութեան գինը մեզ տան, որ կարողանանք շարունակել մեր գործունէութիւնը. հակառակ դէպքում, կը մնայ մեզ թողնել գրական ասպարէզը, գոնէ հանգիստ խղճմտանքով կարող ենք ասել՝ մենք կատարեցինք, որքան մեզանից կախված էր, իսկ դուք մեզ գնահատել չը կարողացաք»:

Այս ալ ուրիշ պատմութիւն.

— «Ինչո՞ւ թագցնեմ, ես այն ատեան հացի կարօտ մնացի Թիֆլիսում, որ օրուայ կարիքն ինձ ստիպեց մի հասարակ գործակատարի պաշտօն ընդունել մի մագազինում, այն էլ ոչ թէ իսկական գործակատարի, այլ պարզապէս տուգանչու (խանութպան) աշակերտի պաշտօն մի չնչին ռոճիկով: Օրվայ հացս գտնելու համար յանձն առայ ստորնութիւնը: Մագազինում պատրաստի հագուստներ էինք վաճառում, ես շորերը հագցնում էի յաճախորդներին, քղանցքներից բռնելով, քաշքշելով յարմարցնում էի եւ սուտ գովաբանութիւններ էի անում, որ մուշդարուն (յաճախորդ) ձեռնից չփախցնեմ»:

Այս տողերը գրուած են 1872ին: Եւ այն ատեն «Դաւիթ Բէկ»ի, «Սամուէլ»ի եւ «Կայծեր»ու հեղինակը ունէր «կին, երկու զաւակ, պառաւ մայր, չքաւոր եղբայրներ, ինը քոյր, ինը չքաւոր քոյրեր»:

Դեռ աւելի քստմնելի վկայութիւն մը, Ս. Պալասանեանէ, Րաֆֆիի մահուան առթիւ.

— «Հանգուցեալի մարմինը լուանալուց յետոյ ուզեցել են մաքուր շապիկ հագցնել, բայց տանը մաքուր շապիկ չի գտնուել»:

Թաղումը, այո, փառաւոր է եղած (1888 Ապրիլ 29, Թիֆլիս): Բայց, ի՛նչպէս հոգային ծախքը:

Պատմութիւնը կ'ըսէ.— Թաղման ընդհանուր ծախքն էր 495 րուբլի: Կարգադիր յանձնախումբը փոխ կ'առնէ այդ գումարը: Յետոյ հաշիւը կը փակուի այսպէս.— 45 րուբլի՝ «Արձագանք» հանդէսին միջոցաւ, 300 րուբլի «Սամուէլ» վէպին փոխարժէքը, հանգուցեալին այրիէն առնուած, մնացեալ 150 րուբլին ալ կը գոյանայ Րաֆֆիի նկարներու վաճառումէն (հատը մէկ րուբլի):

×

Ահա թէ ինչ պայմաններու մէջ ապրած, երկնած, մեռած եւ թաղուած է «ազգի պարծանքը».— Եւ դեռ քանինե՛ր այսպէս, սահմանէն անդին թէ ասդին . . .

Անշուշտ գտնուած են բախտաւորներ, աւելի շատ՝ ճարպիկներ, զանազան շնորհներով կամ յոբելեաններով ուռճացած:

Բայց, իբրեւ ընդհանուր կանոն, ա՛յս է եղած սկիզբն ու վախճանը բազմաթիւ իրական, բազմավաստակ տաղանդներու, որոնք պատառ մը հացով, մոմի կամ քարիւղի լոյսով լո՛յս կը պարգեւէին այս անտէր ժողովուրդին:

Եւ այդպէս ալ կը շարունակուի պատմութիւնը, իբրեւ ճակատագրական անէծք մը:

Դէպի Միւթիւալիթէ, վաղը, կիրակի, լսելու համար օրհներգը: Բայց, մի մոռնաք նաեւ Պատկանեանի սասը.

Միշտ դիակներ ենք մեր կեանքում սիրած.
Սուտ չէ խօսքը մեր ասած պապերին՝
Գընա մեռիր, արի քեզ սիրեմ . . .

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԻՐ ԶԻՆԱԿՑԻՆ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

Միացեալ ճակատ՝ համայնավարներուն դէմ եւ վերանորոգում դաշնագիրներու

Դէպի Հռոմ արշաւին, ուրիշ խօսքով՝ Ֆաշական շարժման 15ամեակին առթիւ, դղրդագին ցոյցեր կատարուեցան ամբողջ Իտալիոյ եւ մանաւորապէս Հռոմի մէջ, Հոկտեմբեր 28ին: Այս անգամ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկած էր Գերմանիան ալ, նախագահութեամբ Հիթլէրի մտերիմ խորհրդականին՝ Ռուտոլֆ Հէսի: Մուսոլինի շարժման մէջ դրած էր Ֆաշական կուսակցութեան բոլոր ատրճանաւորները: Մօտ 200.000 ունկնդիրներ համախմբուած էին Մուսոլինիի Հրապարակին վրայ, լսելու համար Առաջնորդին ճառը:

Բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ յատկապէս ծրագրուած հանդիսաւորութեան մը մէջ: Հարիւր հազար Ֆաշական առաջնորդներ հաւաքուած էին մարզարանին կեդրոնը: Ներկայ էին նաեւ օտար դեսպանները, ինչպէս եւ զօկատներ՝ Իտալիոյ բոլոր բանակներէն: Ճիշդ ամպիոնին առջեւ, պատուոյ տեղը գրաւած էր գերմանական պատուիրակութեան եւ խումբ մը Սպանիացի սպաներու (ազգայնական): Մինչ նուագախումբերը կը թնդացնէին իտալական եւ գերմանական քայլերգները, ամբոխը «կեցցէ»ներ կ'արձակէր ի պատիւ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ առաջնորդներուն: Երբ Մուսոլինի երեւցաւ բարձր ամպիոնին վրայ, բազմութիւնը որոտաց.— «Դուչէ, Դուչէ, Դուչէ» (Առաջնորդ):

Արարողութեանց բացումը կատարեց Ֆաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, ժամը 11.30ին, ամփոփ տեղեկագիր մը կարդալով կուսակցութեան վիճակի մասին: Յետոյ խօսք առաւ Մուսոլինի: Պատմեց թէ ի՛նչպէս, 15 տարի առաջ, Ֆաշականութիւնը յառաջ խաղաց դէպի Հռոմ, «տապալելու համար քաղաքական դասակարգ մը, որ ազատական խորհրդարանական ժողովրդապետութեան խայտառակ եւ ապականեալ դրութեամբ այլեւս ի վիճակի չէր գոհացնելու նոր ժամանակներու պահանջները»: Յետոյ պարզեց յեղափոխութեան հոլովումը դէպի պետական կարգուսարք եւ դէպի կայսրութիւն, «միշտ խորապէս նոյնացած իտալացի ժողովուրդին հետ, այն հզօր եւ վերանորոգուած ժողովուրդին հետ որուն զէնքով հանդիպիլ՝ չափազանց վտանգաւոր է ո եւ է մէկուն համար»:

Ծանրանալով գերմանական պատուիրակութեան ներկայութեան վրայ, Մուսոլինի չէշտեց թէ իր անմոռանալի այցելութենէն վերջը, «քաղաքական առանցքին հետ զուգրնթաց կը զարգանայ աւելի սերտ համերաշխութիւն մը երկու վարչաձեւերուն միջեւ, ինչպէս եւ յարաճուն, ուղղամիտ բարեկամութիւն մը՝ երկու ժողովուրդներուն միջեւ»: Յետոյ բացատրելով դրամագլուխի վրայ հաստատուած նոր տուրքերուն իմաստը, Առաջնորդը արհամարհանքով պատասխանեց արտասահմանի մէջ եղած հեղինութեանց եւ յայտարարեց. --- «Ֆաշական Իտալիոյ մէջ դրամագլուխը պետութեան հրամանին տակ է»: Ու բացատրեց թէ ճիշդ հակառակն է որ տեղի կ'ունենայ ուրիշ երկիրներու մէջ, ուր պետութիւնը ծունկի եկած է դրամագլուխին առջեւ:

Խօսելով ապագայի մասին, Մուսոլինի չէշտեց թէ իր նշանախօսքն է խաղաղութիւն:

— «Յեռադիմականներու, այսպէս կոչուած մեծ ժողովրդապետութեանց ինքնահաւան փարախներուն մէջ մարդիկ չարաչար կը գործածեն այդ բառը: Մեզի համար խաղաղութիւնը. բայց երբ բառը կ'ելլէ մեր բերնէն, — մենք որ կռուած ենք եւ պատրաստ ենք կռուելու --- կը վերստանայ խորունկ, հանդիսաւոր, մարդկային իմաստը: Բայց, որպէսզի խաղաղութիւնը տեւական եւ արդիւնաւոր ըլլայ, հարկ է Եւրոպայէն վանել համայնավարութիւնը, սկսելով Սպանիայէն: ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՈՐ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԻՆ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳ ՄԸ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐԸ: ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՈՐ ԳԵՐՄԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՊԷՍ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ ՎԵՐՍՏԱՆԱՅ ԻՐ ՍԵՓԱԿԱՆ ՏԵՂԸ ԱՓՐԻԿԵԱՆ ԱՐԵՒԻՆ ՏԱԿ: Անհրաժեշտ է, վերջապէս, որ Իտալիա հանգիստ ձգուի, որովհետեւ ան իր կայսրութիւնը կազմեց իր արիւնով, իր սեփական միջոցներով եւ առանց դպչելու ուրիշներու կայսրութեանց մէկ թիզ հողին: Ընկերներ, բարձրացուցէք ձեր դրօշները Հռոմի փառաւոր արեւին մէջ: Անոնք միայն դրօշները չեն գաղափարի մը, վարդապետութեան մը, յեղափոխութեան մը, այլ խորհրդանշանները դարու մը, այս դարուն, Ֆաշականութեան դարուն»:

Ճառը տեւեց 13 վայրկեան: Ամբոխը կը ծափահարէր մոլեգնօրէն, ձեռքերը կը բարձրանային, գլխարկները կը ծփային: Տօնակատարութիւնը վերջացաւ թնդանօթաձգութեամբ եւ հրախաղութիւններով:

Աւելորդ է ըսել թէ ճառը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Գերմանիոյ մէջ: Տօնակատարութեան առթիւ շնորհաւորական հեռագիրներ ուղղած էին Հիթլէր եւ Զօր. Ֆրանքօ:

*** «Թայմզ» կը գրէ թէ Անգլիոյ հանրային կարծիքը տրամադիր է գաղթավայրեր սահմանելու Գերմանիոյ, որոշ պայմաններով:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐԸ ԷՆՍԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Էնկիւրի գնաց Պ. Թաթարէսքու, Ռումանիոյ վարչապետը: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կու տան այս այցելութեան որ տեղի կ'ունենայ Յունաստանի վարչապետին այցելութենէն անմիջապէս վերջը: Յետոյ Էնկիւրի պիտի երթայ Եուկոսլաւիոյ վարչապետը: Պ. Թաթարէսքու թրքական կառավարութեան հետ պիտի քննէ Եւրոպայի եւ արեւելեան Միջերկրականի կացութիւնը՝ Սպանիոյ դէպքերուն ազդեցութեան տակ:

Պալքանեան Միութեան ապարապետներուն եւ վարչապետներուն ներկայութիւնը Էնկիւրիի մէջ՝ ենթադրել կու տայ թէ հաւաքական ծրագիր մը պիտի մշակուի, գործադրելու համար համաձայն կացութեան պահանջներուն:

»»»» ● ««««

ՄԱՐՈՔԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը շարունակուին: Նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան Ռապաթի, Ֆէսի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: Կը հաստատուի թէ դաւադիրներէն Ալլալ Էլ Ֆասի թագաւոր պիտի հռչակուէր:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ՊԷՏՍ ԱՆԴԻՏԱՑ

Երէկ կարդացինք գարշելի յօդուած մը, ոմն Դաւիթեանի ստորագրութեամբ, արտատպուած՝ «Ֆռաթէռնիթէ» ֆրանսերէն թերթին հայերէն բաժնէն:

Չեմ գիտեր թէ ո՞ր Հայն է ան որ գայրոյթի պիտի չմատնուի՝ կարդալով այդ գրութիւնը:

Ռապաթէի մը յօդուածը բաւական եղաւ, որ հայ մտաւորականները բողոքներով ողողեն ֆրանսերէն թերթին խմբագրատունը, — Ռապաթէ կ'աշխատէր սեւցնել հայ ժողովուրդը ըսելով թէ աղտոտ է, ծոյլ է, մրոտ է: Իսկ այս հայ Ռապաթէն, որ Դաւիթեան կը ստորագրէ (ես չեմ հրաշխաւորեր սակայն իր Հայու ծագումը), կ'աշխատի սեւցնել հայ ժողովուրդին ծոցէն ծնած կազմակերպութիւն մը, որ ուրիշ առաքելութիւն չունի՝ բայց եթէ ազատագրել հայ ժողովուրդը եւ զայն դնել մարդկային պայմաններու մէջ, իր մշակոյթը կարգացնելու յարմար ճամբուն վրայ, հայրենի երկնքին տակ:

Ճիշդ է որ հայ կոմունիստներու եւ Դաշնակցականներու միջեւ գոյութիւն ունի տեսակէտներու մեծ տարբերութիւն մը, որ յաճախ տեղի կու տայ սուր բանավէճերու եւ թշնամական արտայայտութեանց: Եւ սակայն չէի կրնար երեւակայել հակառակորդ մը, ընդունակ այս աստիճան տանելու, իր քէնն ու ատելութիւնը վերածելու գարշելի զրպարտութեանց:

Այստեղ այլեւս հարց չկայ գաղափարական պայքարի, — Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը երբեք պէտք չունի Մոսկուայի կամ Փարիզի կոմունիստներէն դաս առնելու պրոլետարական յեղափոխութեան մասին, ու չիշլմորիր երբեք «սոցիալիզմ կառուցող» մարդոց փորձերէն, որոնց լաւագոյն օրինակները, հաւաքական գիւղատնտեսութեան կամ արդիւնաբերութեան մասին, հայ ժողովո՛ւրդն է որ սորվեցուցած է իրեն, դեռ Լէնինէն առաջ: Հայ ժողովուրդին պատմութիւնը ամէնէն բեղուն դաշտն է քաղաքակրթութեան մէջ: Բայց մենք, երիտասարդ յեղափոխականներս, որ գիտենք հաղորդուիլ օրուան կլիմայով, վերագնահատութեան ոգիով, սնունդ քաղելով (այն տարրերը զորս կարելի է իւրացնել մեր մէջ) դարաշրջանի բոլոր վարդապետութիւններէն, նոյնիսկ բոլշեւիզմէն, վերջապէս մենք նոր մտաւորականներս՝ տեսաբանական ծանր հրետանի գործածելու մեր վարժութեան մէջ չենք ուզեր վարդապետական վիճաբանութիւն կատարել այստեղ: Օ՛, մենք դառնութեամբ դիտել տուեր ենք յաճախ, որ մեզի քաղաքակրթութեան դառ տուող եւրոպացիներուն մէջ՝ մամուլը հիմա օտար կը մնայ դաստիարակչական, գաղափարաբանական ուսումնասիրութիւններու, թերթերը լեցուն են միայն հիւանդագին կոչերով ու պոռչտուքներով, հայհոյութիւններով ու զրպարտութիւններով: Բայց չէինք կարծեր թէ յեղափոխակա՛ն մամուլի մէջ տեղ կրնայ գտնել այսքան լիրբ, այսքան գարշելի քարոզ մը:

Ֆրանսերէն այդ թերթին խմբագրութիւնը, որ ժամանակին շատ ընկերական ոճով մը «Յառաջ»ի օժանդակութիւնը կը խնդրէր՝ երբ հայերէնի իր բաժնին հրատարակութիւնը կը ծանուցանէր, եւ որուն կոչը առաջին անգամ մենք հրատարակեցինք, անշուշտ լուր չունի իր հրատարակած այդ գրութեան իրական բովանդակութենէն: Ստորագրողը մականունութեամբ միայն հրատարակել տուած է զայն: Ատոր համար, այժմ, մեր երիտասարդ եւ պարկեշտ մտաւորականներուն վրայ պարտք կ'իյնայ խմբագրութեան տեղեկացնել խարդախութիւնը:

— Հայ երիտասարդութի՛ւն, պիտի թողո՞ւս որ ոմն Դաւիթեան, մարդոց ստորիններուն մէջ ստորինը, Ռապաթէի մը նման մուր քսէ հայ ազատատենչ զանգուածին:

Ուստի կը հրաւիրեմ «Ֆռաթէռնիթէ»ի խմբագրութեան ուղղել, զաւակներ թէ Փարիզէն հայ աշխատաւորութեան գայրոյթը արտայայտող նամակներ:

Հիմա գանք Դաւիթեանի,— չեմ ճանչնար այդ սմսեղուկը, ապահովաբար Թուրքի արիւն կը կրէ իր երակներուն մէջ:

— Տավո՛ւտ օղլու, թերեւս բժիշկ մը քեզ անպատասխանատու հռչակէ այս ցաւագար գրութեանդ համար, բայց գիտցիր որ մենք ներել չենք գիտեր: Եթէ քեզ ապտակելն իսկ պատիւ մը պիտի ըլլար, այդ պատիւը չընելու համար՝ գլուխդ շան լակի ամանի մը մէջ խօթելու ձեւը ծանօթ է մեզի: Տէրերդ քեզմէ լաւ գիտեն թէ Հայ մը, ինչ գոյն ալ ունենայ, Փարիզի մէջ ռումբով շէնք կործանելու կամ հայ ժողովուրդին կենսական շահերուն հետ որ եւ է կապ չունեցող ահաբեկում կատարելու համար՝ նախ Տավուտ օղլուի ուղեղը եւ հիւանդութիւնը պէտք է ունենայ: Տէրերդ լաւ գիտեն թէ ուրիշի հաշւոյն եւ ուրիշի շահուն համար կռուողը միայն հայ կոմունիստ մը կրնայ ըլլալ: Դաշնակցականը կը ճանչնայ իր թշնամին, որուն անունը գրուած է Հայոց պատմութեան մէջ: Ցարերը եւ սուլթանները չկրցան Դաշնակցականին մոռցնել այդ իրական թշնամին անունը, այլ եւս ի՞նչ արժէք կը ներկայացնէ զրպարտութեանդ նպատակը, ըսէ՛, քա՛ծ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ա. ՖԷՍՃԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Պուքրէշի մեր թղթակցէն ցաւով կ'իմանանք Պ. Արիս Ֆէսճեանի մահը, որ տեղի ունեցած է հոկտեմբեր 24ին, 70 տարեկան հասակին մէջ:

Հանգուցեալը երկար տարիներ եղած է Ա. գործակատարը Պոլսոյ պատրիարքարանին: Վերջին արտագաղթէն յետոյ անցաւ Ռումանիա, գործօն դեր մը ստանձնելով այդ գաղութի հանրային կեանքին մէջ: Նախագահն էր Ռումանահայ ազգ. Միութեան եւ ջերմապէս գնահատուած:

Իր կենսագրութիւնը՝ յաջորդով:

Ցուցահանդէսը կրնայ շարունակուիլ

Ցուցահանդէսներու միջազգային գրասենեակը, որուն կը մասնակցին 23 ազգերու պատուիրակները, համաձայն 1928 նոյեմբեր 22ի պայմանագրութեան, ուրբաթ օր վերջացնելով իր ժողովները, յայտարարեց թէ Ֆրանսա կրնայ 1938ին ալ շարունակել Փարիզի միջազգային արուեստահանդէսը:

Ուրեմն, ֆրանսական կառավարութիւնը արտօնուած է երկարաձգելու ցուցահանդէսը, բայց օտար պետութիւնները պարտաւոր չեն մասնակցելու, Ուզողը կը մասնակցի: Այս կացութեան առջեւ, կառավարութիւնը հարկադրուած է Խորհրդարանին քննութեան ենթարկել խնդիրը: Եթէ խորհրդանշանը հաւանութիւն յայտնէ, կառավարութիւնը նոր հրաւիրագիրներ պիտի ուղղէ միւս պետութեանց:

Երկարաձգման խնդիրը շարք մը դժուարութիւններ կը ներկայացնէ ոչ միայն նիւթական - տնտեսական, այլեւ ճարտարապետական տեսակէտով: Մասնագէտներ պիտի քննեն թէ շէնքերը կրնա՞ն դիմանալ Փարիզի ձմրան խստութեանց: Արմատական պաշտօնաթերթին կարծիքով, ցուցահանդէսին երկարաձգումը 400 — 600 միլիոն ֆրանքի կը կարօտի: Խնդիր է թէ խորհրդարանը պիտի քուէարկէ՞ այդ վարկը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԳԱՂԱՓԱՐԸ ԵՒ ՆՈՐ ՁԳՏՈՒՄՆԵՐ

Հակառակ ընդհանուր կարծիքին, հայրենիքի գաղափարը շատ ալ հին բան մը չէ: Եթէ պահ մը քակենք պատմութեան կծիկը՝ տարիներէ ի վեր, պիտի տեսնենք թէ միշտ ալ շահագործող տարրը յաջողած է ազնիւ նշանաբաններ գտնել, շահագործուողները քնացնելու համար:

Չերթանք շատ հեռուները, այլ սկըսինք բաղդատաբար աւելի մօտիկ շրջանէ մը՝ միջին դարէն:

Միջին դարուն՝ որուն համար փիլիսոփայ մը ըսած է «հազար տարուան ագիտութիւն», հայրենիքի գաղափարին նշոյլն իսկ չկայ: Ամէն մարդ կը ծառայէ իր իշխանին, դուքսին եւ կամ ասպետին, կը կռուի, կը մեռնի եւ կ'երդնու անոր անունին համար եւ անով: Նոյնիսկ իրարու դրացի, մէկ քաղաքէն միւսը իրարու ծուռ կը նային պարիսպներու որմնածակերէն՝ յանուն իրենց իշխանին:

Հայրենիքի գաղափարին ազդակները՝ գիւղը եւ գիւղացին, ըլլալով մի միայն ծառաներ իշխանի մը, չէին կրնար կազմել իրական գաղափար մը եւ սէր մը, իսկ իշխանը՝ եթէ կը կռուէր իր հողերը պաշտպանելու եւ կամ ուրիշներունը խլելու համար, այդ կ'ընէր պարզապէս շահելու տեսակէտով եւ ոչ թէ հայրենիքի զգացումով:

«Հարիւր տարուան» պատերազմներուն ընթացքին շատ հասարակ բան մըն էր տեսնել ասպետներ եւ իշխաններ, որոնք կռիւի կիսուն կը ձգէին իրենց թագաւորը եւ կ'անցնէին դիմացի կողմը եւ կամ կը հեռանային պատերազմի դաշտէն: Կային ալ որ կռիւի ամէնէն տաք մէկ պահուն պարզապէս առանձին համաձայնութեան կուգային թշնամիին հետ՝ որոշ գումարի մը փոխարէն, կռիւը ուրիշ օրուան մը յետաձգելու համար...

Ուրեմն տակաւին հայրենիքի գաղափարէն շատ հեռու ենք այս շրջանին, նոյնիսկ մխապետի մը գաղափարն ալ չկայ:

Եւ քանի որ չկար հայրենիքի գաղափար, զինուորներն ալ կը բաղկանային ամէն ազգի վարձկաններէ, որոնք արհեստ ըրած էին կռուիլ այս կամ այն իշխանին համար, դրամին փոխարէն: Ամենահին ժամանակներէն մինչեւ հայրենիքի գաղափարին ծագումը, երկիրներու բանակները կազմուած էին օտար վարձկաններէ, այս օրուան բացատրութեամբ՝ կամաւորներ: Եւ ինչ զարմանալի բան, այդ ատենի իշխանները եւ թագաւորները ոչ միայն իրենց հողերը պաշտպանելու համար օտարներ կը կանչէին, այլ եւ իրենց բուն անձնապահ գունդերու կազմութեանը համար, աւելի վստահութիւն ունէին օտար վարձկաններու վրայ քան իրենց ազգակիցներուն վըրայ: Բիւզանդիոնի մէջ՝ Թէոդորա կրկէսին ապստամբութիւնը վանեց՝ Պէլիսէրի հոն վարձկաններովը: Եղան նոյնիսկ բիւզանդացի կայսրեր որոնք իրենց անձնապահ գունդերը կազմեցին Անգլիացիներէ եւ նոյնիսկ Թուրքերէ:

Այս շրջանին, ուրեմն ամէն մարդ կ'աշխատի եւ կը կռուի յանուն իր իշխանին:

Աւելի վերջ՝ երբ թագաւորները յաջողեցան վերջ տալ աւատապետութեան եւ իրենց մականին տակ առնել ամբողջ երկիրը, Լուդովիկոս ԺԴ.էն սկսեալ, ժողովուրդը աշխատեցաւ եւ կռուեցաւ յանուն իր թագաւորին, անոր յաղթանակին եւ տիրապետութեանը համար: Եւ որպէսզի թագաւորին իրաւունքը դառնայ անվիճելի, անոր տուին աստուածային հանգամանք մըն ալ:

Այսպէսով ժողովուրդը կռուեցաւ իր թագաւորին եւ Աստուծուն համար: Ասոր համար է որ նորածագ հայրենիքի գաղափարէն առաջ, Լուդովիկոս ԺԶ. ոչ մէկ անպատեհութիւն տեսաւ եւ նոյնիսկ շատ ալ բնական կարծեց իր երկիրը բանալ Աւստրիոյ եւ Փրուսիոյ բանակներուն առջեւ: Անոնք կուգային իբրեւ բարեկամները թագաւորին, անուղղայ ժողովուրդ մը պատժելու:

Լուդովիկոսի գլխուն հետ ինկաւ «յանուն թագաւոր»ինն ալ եւ ֆրանսական յեղափոխութիւնը տուաւ ժողովուրդներուն վերացական հայրենիքի գաղափարը: Վերացական, որովհետեւ շատ չանցած ան ալ վերածուեցաւ շահագործման նիւթի մը:

Հայրենիքի գաղափարը ծնունդ է հանրապետական կարգերու:

Դարերու յեղաշրջումը կամաց կամաց մարդկութիւնը այնպէս մը ձեւաւորեց որ, անոր հոգին համար, հայրենիքի գաղափարը եղաւ ամէնէն սիրելի եւ մօտիկ զգացումը: Չէ՞, ան իր մէջ կը պարփակէր արդէն՝ ընտանիքին բնազդական սէրը, որուն ընդլայնումովը ընդգրկեց իր համայնքը, իր երկիրը՝ հայրենիքը: Եւ ասիկա շնորհիւ հանրապետութեան ներշնչած այլասիրական զգացման «հաւասարութիւն, ազատութիւն, եղբայրութիւն»:

Նորագարթ հայրենիքի գաղափարը կը խոստանար ազատութիւն ժողովուրդներու: Այլեւս անոնք այս կամ այն իշխանին կամ թագաւորին շահագործումներէն պիտի ազատէին եւ ամէն մարդ պիտի աշխատէր ու մեռնէր ամէնուն բարօրութեան եւ փառքերու համար:

Ինչ խօսք որ՝ հայրենիքն ալ ունեցաւ իր անունը շահագործողներ:

Սա հարիւր յիսուն տարուան ընթացքին հայրենիքի գաղափարը շուտով մաշեցաւ, ամէն օր յառաջացող քաղաքակրթութեան ճամբուն վրայ: Մարդիկ դարձած են եսասէր: Անոնք այլեւս չեն սիրեր ընտանիքը, շուտով կը մոռնան իրենց գիւղը եւ լեռները: Կեանքի փոթորկոտ անիւէն տարուած՝ ժամանակ չունին այս բաներով զբաղելու:

Եւ արդէն՝ սկսած են զանազանել տարբեր ձեւի հայրենիքներ,— քաղքենիներու հայրենիք, պրոլետարական հայրենիք:

Երբ արդէն հայրենիքը կը բաժնենք ընկերային հաւաքումներու համաձայն, այդ կը նշանակէ թէ այլեւս բուն հայրենիքի գաղափարը մեկդի դրուած է եւ ազգութեան ըմբռնումին յաջորդեր է միջազգային խաչալ մը:

Եւ արդէն կը սկսինք ականատես ըլլալ նշանակալից երեւոյթներու: Նոյն ցեղէն ու լեզուէ մարդիկ առանձին իրենց «հայրենիք» կոչած տարածութեան վրայ իրար կը բզքեն «յանուն ընկերային սկզբունքներու», եւ իրարու թշնամի պետութիւններ կը կազմեն: Եւ կամաց կամաց՝ այդ դրութիւնը կ'երկարի ուրիշ ժողովուրդներու մէջ ալ:

Այսպէս, ճգնում մը կ'ուրուագծուի, ազգային հայրենիքները փոխարինելու միջազգային՝ ընկերային նոր հայրենիքներով եւ նոր սահմանագծերով:

Հայրենիքի գաղափարին նսեմացումով կը կարծուի թէ պիտի վերնան նաեւ ազգային բանակները, որոնց պիտի յաջորդեն միջազգային բանակներ՝ կազմուած ընկերային համախոհ մարդոցմէ: Եւ ահա՝ նորէն պիտի գտնուինք անցած դարերու տեսարանին մէջ: Վարձկան բանակներ՝ որոնք կը կռուին այս կամ այն սահմանին եւ երկրին մէջ ընկերային դաւանանքի մը համար:

Այս փոփոխութիւններով ժողովուրդները կ'ազատի՞ն շահագործումէ...

Անաթոլ Ֆրանս կը գրէր.

— «Կը կարծեն հայրենիքին համար կռուիլ, առանց նկատելու թէ՝ կը մեռնին զինավաճառները հարստացնելու համար»:

ՊԵՐՃ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ...

47 տարիներու արկածալի կեանք ունի Դաշնակցութիւնը: Ռումբը, վառօդը, արիւնը ու խաղաղ շինարար կեանքը փոխ ընդ փոխ վարած են զայն:

Դաշնակցութիւնը եղած է անձնուրաց, պայքարող, խիստ եւ յաճախ ներող, արդարամիտ:

Իր ծնունդի առաջին օրէն եղած խօսական, կրքոտ:

Ան միտք է, ուժ է, կամք է: Խոր իմացականութիւն է ու տարերային մղում:

Ան խինդ է ու ծիծաղ, նաեւ համակ վիշտ:

Ան լեռնակուտակ եռանդ ու անսպառ համբերութիւն է: Սիզիփեան տոկունութիւն ու երեխայի փափկութիւն ունի:

Դաշնակցութիւնը սէր է, նաեւ անսահման ատելութիւն:

Ան հայութեան զօրեղ բազուկն է, ինչպէս եւ ներող սիրտը:

Կրանիտի պէս ամուր է, պարմանիի պէս նուրբ:

Անդաւաճան է իր զգացումներու մէջ ու իրապաշտ իր գործունէութեան ընթացքին:

Ան՝ հայութեան հաստ կամքն է ու կենսատու միտքը:

Դաշնակցութիւնը՝ հայութեան ալու զաւակն է, ինչպէս նաեւ «անառակ որդին»:

Ստեղծագործող ուժ է, նաեւ խորտակիչ տարրը:

Մահը արհամարհող, ան կռուող է իր անդամներուն հանդէպ:

Դաշնակցութիւնը կարգապահութիւն է եւ նաեւ սանձակոտոր անիշխանութիւն:

Ան՝ գաղափարապաշտ է եւ տարօրինակօրէն գործնական:

Դաշնակցութիւնը անզիջող է իր գաղափարներուն մէջ, ճկուն է սակայն իր առօրեայ քաղաքականութեան մէջ:

Ան՝ Գորդեան հանգոյց է եւ զգայուն անօթ:

Ան կրակ է ու մահ, ինչպէս նաեւ գորովագութ մայր, խանդակաթ քոյր:

Դաշնակցութիւնը հսկայ է երբ զօրութեան դէմ է, անճար՝ երբ տկարն է իր ախոյեանը:

Դաշնակցութիւնը եսապաշտ չէ, սակայն եսասէրներու երամակին մէջ կ'աշխատի:

Անշօշափելի ուժ է, սակայն տեսանելի գործօն հայկական դառն իրականութեան մէջ:

Ան անեզր գետ է, անխորտակելի ամբարտակ:

Դաշնակցութիւնը ուժ է, եռանդ է, կամք է:

Դաշնակցութիւնը՝ ինքը հայ ժողովուրդն է:

ՈՒՐԱՐՏԵԱՆ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Միջազգային ցուցահանդէսի գիտերու պալատն եմ: Ստորնայարկին վրայ ճիշդ մէջտեղը բլուր մը կայ որուն կատարը մինչեւ գետնայարկի ամպիոնը կը բարձրանայ: Այդ բլուրը կը ներկայացնէ կեանքի թագաւորութիւնը անհուն աշխարհին վրայ եւ ծալքերուն մէջ: Ապրող էակներու թագաւորութիւնն է ան: Երկու թագաւորութիւններ, երկու աշխարհներ, բուսականն ու կենդանականը, քով քովի: Ամէնէն պզտիկէն մինչեւ ամէնէն մեծը. ամէնէն նախնական ձեւէն մինչեւ ամէնէն կատարեալը: Մինչեւ կապիկը, մինչեւ մարդը՝ բնութեան ժառանգորդը՝ աշխարհի քաղաքացին:

Կ'ըմբռնենք անդրանկութեան իրաւունքի զգացումը մարդուն: Բայց մարդկութիւնը մէկ մասն է այս շնչաւոր եւ անշունչ աշխարհին զոր մենք բնութիւն կ'անուանենք: Հոն, այդ շրջանակին մէջ է որ մարդ ինքզինքը ազատ, իբրեւ իր տանը մէջ պիտի զգայ: Տիեզերական ճշմարտութիւնը զոր յաջորդական գիտերու շարայարումը կը բերէ մեզի՝ այն է որ սերտ միութիւն մը կայ մեր ամէնուս եւ բնութեան մէջ:

Միայն շունն ու ձին, վայրի գազանը եւ աղաւնին չեն մեր ազգականները, այլ նաեւ ծառն ու պտերը, կապոտաւուն ալիքը եւ զայն ուռեցնող հովը, մէկ օրուան ծաղիկը եւ յաւիտենական լեռներուն կրանիթեան կատարները: Այս համոզումը կ'արտահօսի գիտութեան տաճարէն:

Եւ ասիկա նիւթապաշտութիւն չէ: Պէտք է նկատենք որ այս ամէնը հոգեկան հուրով մը թափանցուած են: Մեր նիւթ կոչած բաներուն միւս երեսին վրայ է խորհուրդը:

Յեղաշրջումի հայեցակէտը, ամբողջական եւ կատարեալ զարգացումը բոլոր կարողութիւններուն, այս չէ՞ նպատակը մարդուն: Եւ ընկերութեան նպատակն ալ ի՞նչ է, եթէ ոչ դիւրացնել բարգաւաճումը իր բոլոր անդամներուն:

Կեանքը բարի է իր խորքով:

Անոր ուժը ճշմարտութիւններէն ու սխալներէն անդին է:

Այս հնամենի հողին վրայ, իր ուրախութիւններով ու իր վիշտերով լիապետող կեանքի արժէքին մասին համոզում պէտք է գոյացնել:

Կենսաբանութեան մէջ, ինչպէս կեանքին մէջ, սէրն է օրէնքին կատարումը: Հասկնալի է որ այլասիրութիւնն է որ կառավարած է յեղաշրջումին ընթացքը: Միեւնոյն ցեղին պատկանող անհատներու միջեւ կռիւը պարզ մղձաւանջ մըն է: Մարդկութիւնը ե՞րբ պիտի ըմբռնէ ասիկա:

Այցելուներու բազմութիւնը շրջափակուած բլուրին շուրջը կը դառնայ անդադար: Դիւրամատոյց հաճոյքներ փնտռող խաժամուժ ամբոխը կ'աճապարէ, պզտիկ ակնարկ մը միայն կը նետէ հոն, իր անխոնջ հետաքրքրութիւնը յագեցնելու յոյսով ու կ'անցնի այլուր, աննպատակ, մտամոլար:

Քիչեր կանգ կ'առնեն բլուրին մօտ, կարճ ժամանակ մը միայն, գիտութեան անշահախնդիր հաստատումներուն այդ հանդիսադրումին առջեւ, թափանցելու համար կեանքի աղբիւրին ցայտաջուրերուն խորհուրդին որ քաղաքակիրթ աշխարհը պիտի վերադարձնէր մոռցուած բնութեան:

Բայց յանկարծ ձայն մը կը հասնի ականջիս:

— Ծարաւնալ սկսայ ես...:

Ան ալ իրաւունք ունի:

Երթանք խմել անմահութեան գինին: Պարպենք բաժակը, զուարթ ըլլալու համար պայքարին մէջ, հրճուելու համար սուրերին մէջ, ըլլալու՝ կեանքին հուրով լեցուն:

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

ՄԵՐ "ՕՐ"ՈՒԱՆ ԵՐԳԸ

Լսէ՛ տղաս, ցեղին արիւնով հիւսուած երգ մը ունիմ նուիրական, երգ մը երկնառաք ընծայելու Հայոց դիւցազներգական փառքը կլանող ու կերտող մեր մարտական Դաշնակցութեան:

Այսօր 47 տարեկան Դաշնակցութեան կեանքի բոցանուէր յաղթանակին տօնն է, ահա կը բացուին տաճարները մեր վրէժառու հերոսներու հոգիներուն ու մենք, տղաս, ես ու դուն, եւ բոլոր տառապանքի եւ զրկանքի ընկերներ Հայոց աշխարհի, կ'ոգեւորուինք, կը խայտան մեր հոգիները, կը ներշնչուինք անոնցմով, հպարտօրէն դիմաւորելու յաղթանակի այն փառահեղ արշալոյսը որ պիտի գայ, պիտի գայ անպայման ցեղին կամքէն բխած՝ մեզ լուսաւորելու, մեզ ամփոփելու հայրենի արեւին եւ հայրենի ոսկեգոյն հողին մէջ:

Փա՛ռք այդ օրուան:

Բարձրացուր փոքրիկ ճակատդ, տղաս, նայէ չորս կողմդ, տես ահա վիթխարի դէմքեր որ մեր այս մեծ «Օր»ուան սրբանորոգ մթնոլորտին մէջ կը ճախրեն լուռ, կը թեւածեն համաչափ, կը դիտեն մեզ արագ ակնարկներ պտտցնելով եթերի անհունութեններէն: Այժմ լուռ ու խորհրդաւոր լուսաւորիչներն են անոնք հայ ցեղի մարտականութեան: Համբոյր անոնց վեհ ճակտին:

Այո, տղաս, լաճս, հոն են անոնք, այն գաղափարախօս անվեհերները որոնք կոփեցին ու սաղեցին գաղափարի ոյժը, Դաշնակցութեան ազատաշունչ խօսքը մեր մէջ, Հայոց մէջ: Չկայ ընկրկում եւ չկայ դաւանափոխ հոգեբանութիւն Դաշնակցութեան գաղափարական վեհութեան մէջ: Քառասուն եւ եօթը տարի անդադար տուած ես հայ ժողովուրդին ինչ որ անոր ազատագրութեան նպաստած է, դուն զանդրահեր երիտասարդ բոցավառ աչքերով, խորհուրդներու ապետ Դաշնակցութիւն:

Տղաս, գիտեմ, կը խօսիս թոթովելով, կը յուզես զիս, կը ճանչնամ հոգիդ, կը մտածես ինծ նման, սակայն մկրտութիւնդ մի ուշացներ, այս փառաւոր «Օր»ուան առթիւ եկուր խոնարհէ փառքերու տաճարին առջեւ, խնկարկէ հերոսներու անմոռանալի յիշատակը, ցեղին թափած արիւնով լուա վրէժի ծարաւ հոգիդ ու սիրտդ, համբուրէ մեր եռագոյնը պաշտելի: Այն ատեն պիտի լուսաւորուի ճամբան, ազատութեան եւ անկախութեան փշոտ ուղին, ուրկէ կը քալէ երիտասարդ Դաշնակցութիւնը, մինչեւ որ հասնի նուիրական հանգրուանին՝ Միացեալ Անկախ Հայաստան հայրենափառ երազին:

Եկուր, տղաս, քեզ օծեմ այսօր այս սրբանուէր տօնին առթիւ, Դաշնակցութեան մաքրամաքուր աւազանին մէջ, թող երգէ որբ ընկերս ազատութեան երգը, մինչեւ որ բացուի վարդաշող արշալոյսը:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՆՈՒԷՐ ՄԸ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻՆ

(Վ. ՄԱԽՈԽԵԱՆԻ ՄԷԿ ՆԿԱՐԸ ՈՐ ԳՆՈՒԱԾ Է 10.000 ՖՐ.)

Այս ամառ Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան մէկ նոր ձեռնարկը գեղեցիկ արդիւնքով մը պսակուեցաւ, կարեւոր նուէր մը ապահովելով կազմակերպութեան:

Ի նպաստ Մանուկներու Օդափոխութեան կայանին՝ Հարուստ հայրենակիցներու դրկուած նուիրատոմսերէն ստացուած արդիւնքը ժամանակին յայտարարուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ: Տիկին Վ. Քէօլէեան սակայն փոխանակ նուիրատոմսին արժէքը ղրկելու տրամադրած էր ողբացեալ ծովանկարիչ Վարդան Մախոխեանի մէկ արժէքաւոր գործը, զոր գնած էր արուեստագէտէն՝ վերջին նկարահանդէսին՝ 10.000 ֆրանքի: Նկարը որ 1.40 մեթր երկայնք 0.90 մեթր լայնք ունի, գեղեցիկ շրջանակով մը, կը ներկայացնէ Միջերկրականի վրայ տեսարան մը որուն լոյսերու եւ գոյներու համայքը վարպետը ներշնչած է տարիներով, անոր վրձինին ճարտարութիւն տալով, բանաստեղծութիւն եւ երաժշտութիւն միանգամայն:

Այս գեղեցիկ գործը որ Մախոխեանի մահէն վերջ կրկին արժէք ունի, այժմ Շրջ. վարչութիւնը կ'ուզէ յատկացնել կայանի շէնքի մը շինութեան հիմնադրամին. Նկատելով որ իր այդ օգտաշատ ձեռնարկը հիմնաւոր ըլլալու եւ ընդարձակելու միակ ազդակը սեփական շէնքի մը ապահովումն է:

Այս հրապարակային յայտարարութեամբ վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կուգայ յայտնել Տիկ. Քէօլէեանի, որ բարի եղած է այս կարեւոր նուէրով օգնել Կապոյտ Խաչի ջանքերուն, հայ մանուկին ֆիզիքական պահպանման համար:

Նուէրին օգտագործումն ալ լրջօրէն կը զբաղեցնէ Շրջ. վարչութիւնը: Օգտագործել ոչ միայն զայն ծախելով պատահական եւ օտար յաճախորդի մը, այլ պահելով միշտ հայ ժողովուրդին մէջ, զարդարելով որ եւ է հայ հաստատութիւն, ըլլայ Հայաստանի թանգարանը, Վենետիկի եւ Վիեննայի վանքերը, Նուպարեան մատենադարանը:

Այս մտածումով Շրջ. վարչութիւնը սրտագին կոչ կ'ընէ մեր հայ հա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Սուրբերը քարերուն մէջ՝ երազի մը ծխածանումը կը գտնեն, կ'աղօթեն ու իրենց վրայէն տաքուկ շունչ մը կ'անցնի: Իրենց վերեւը, երկինքին խորհուրդը կը ձեւացնէ եկեղեցիին կամարը, ու անկէց վեր, անկէց վեր՝ սուրբ է ամէն բան:

Սուրբ, սուրբ, սուրբ:

Խորհուրդ մը հզօր: Կը հոսին շարականները:

Աղօթք...

Խունկին գոյնը կը ստեղծէ լոյս մը մթնոլորտին մէջ: Աղօթողները երկինքի մը տակ կեցած են հոտերով լեցուն:

«Խեղճ տղայ», ըսաւ Մարուքէ վարդապետը ու գլուխը ծռեց: Ու անտեսանելի ժպիտ մը՝ երեսը ծածկեց թափանցիկ գոլորշիի նման, ու կրկնեց «որչափ խեղճ է»: Տիրացու Արբակը միտքը ինկած էր: Մինչդեռ ձայները երազներ կը տանէին հեռուն... ու աղբիւրներուն երգը կը լսուի ձայներու հոսումին մէջ: Իր բարեկամին խեղճութիւնը զգաց ու չկրցաւ ծածկել իր սրտէն անցածը: Ու նորէն «խեղճուկին մէկն է», կրկնեց: Հիմակ, յըստակ յստակ կը տեսնէր անոր երեսին գիծերը: Իր դիմացն էր տիրացու Արբակը, ու առանց վախնալու՝ կարծես կեցած էր դիակի մը առջեւ: Բայց իր ծիծաղը կ'ուզէր, ու ալիք ալիք կ'ըլլար կուրծքը, ու ակռաները սեղմած, լսաւ.

— Արբակ, տիրացու Արբակ:

Այս անգամ, երբ այս անունը արձագանգեց իր սրտին խորը, աչքերուն՝ մուրացկանի պէս երեւցաւ իր բարեկամը: Պատկերները ու քարերը բոլոր, մինչդեռ կը քրտնէին աղօթքի մը շունչովը խունկի ծուխին տակ, Մարուքէ վարդապետը ամէն անգամ, ամէն անգամ այս բանը կը զգար, ու կը զբօսնուր իր բարեկամին հետ:

Ու նորէն խնդալը եկաւ:

Ամէն անգամ երբ Արբակ կ'այցելէ իրեն յուսահատ կ'երեւար, ու կ'ուզէր պատին կրթնիլ: Մարուքէ վարդապետը, միշտ այսպէս կ'ուզէր տեսնել զինքը: Ու բառ մը, ձայնի մը թրթռումը, նայուածք մը բաւական էր, Արբակ այո, կ'ըսէր, կը պոռար այո, ու կ'երգէր այո, այո, այո: Համաձայն էր բոլոր իր ըսելիքներուն:

Շարականի մը եղանակը անուն մը թրթռացուց իր ներսը: Բան մը կը յիշեցնէր այս եղանակը... անուն մը...

Ամէն բան կը մոռնար, երբ լեզուին կը դպէր այս անունը: Ամպ կ'իջնար իր ներսը: Բայց այս պահուն, իր շունչը կը հեւար՝ «Կոմիտաս...» գըլուխը վեր առաւ. աչքերը խորանին լոյսերուն հանդիպեցան: Բան չէր տեսնար, ոչ լոյսերը կը փայլէին լոյսի պէս, ոչ ալ խաչուած Յիսուս մը կ'երեւար աչքերուն:

Ամէն տեղ էր այս անունը:

Ու ակռաները սեղմած, փսփսաց «Կոմիտաս...» այնպէս որ իր ձայնը մէկալ անունը արձագանգեց իր ներսը ու կանչեց՝ «Արբակ»:

Նորէն իր դիմացն էր ան:

Մայլ ժպիտ մը ձեւաւորութեան շրթունքներուն վրայ, ու մոմերը իր դիմացը, բոցերու մէջ սկսան բանկիլ: Արբակ, իր սիրելի բարեկամը... Մարուքէ վարդապետ օրօրեց գլուխը:

Իր ետեւը՝ յարգանքով ու լռիկ, մարդկային ամբոխ մը կ'աղօթէ... ու շարականները անուշ խորհուրդ մը կը բերեն....

Սուրբ, սուրբ, սուրբ...

Սիրտերը կը հոսին ու կրկին կը լեցուին, ու միշտ կը հոսին՝ աղբիւրներուն պէս յորդառատ:

Սուրբ, սուրբ, սուրբ...

Ամէնն ալ իրարու կը նային:

Սէրը կը ծնի:

Մարուքէ վարդապետը ետին դարձաւ անգամ մը: Բոլոր աչքերը լեցուն էին ճառագայթներով:

Ինչ քաղցր էր նայիլ անոնց ամէնուն:

Մարուքէ վարդապետին գլուխը ծուռ մնաց ու չկրցաւ բարձրացնել ու նայիլ մոմերուն, որոնց լոյսերը՝ ճակատները կը լուսաւորէր սուրբերուն:

×

Կաթ կը բխէր, կաթ կը բաշխէր արեւը:

Դաշտերուն ու լեռներուն էր կիրակին:

Ծաղիկներով արբեցած արեւը, բոյրերուն էր կիրակին:

Կիրակի է: Դաշտերուն մէջ: Իր արեւը ունի ամէն սիրտ: Արեւով կը վառին սիրտերը: Ու կ'երգեն: Ամէն մարդ բան մը կ'երգէ: Ու առանց դժուարութեան կ'երգեն:

Ասանկ կիրակի մըն էր, ու բարեկամի մը տղուն կնունքին առթիւ, Մարուքէ վարդապետը տիրացու Արբակին հետ, մօտակայ գիւղը, կէս օրուան ճաշի հրաւիրուած էր: Մինչեւ իրիկուն կերան ու խմեցին: Ու գինովցան:

— Մեծ մայրիկ, բան մը երգէ, քու երգովդ օրհնէ մեր վերջին գաւաթները, առաջարկեց Արբակ:

Բազմոցին անկիւնը նստած, մեծ մայրիկը, կէս օրուընէ ի վեր, ուրախութեամբ կը հետեւէր ամէնուն: Ձայները երբ կը խառնուէին իրարու, կարծես կը դողդղար իր նիհար կզակը, ու կը կծկտէր ինք իր մէջ քիչ մը աւելի: Ու «Տիրացու Արբակ, պատասխանեց, մեծ մայրիկը, դուն երգէ ու մենք մտիկ ընենք: Ժամանակին, երբ քու տարիքդ ունէինք, կ'երգէինք, միշտ կ'երգէինք: Լուսահոգի տագրս, երբ ձեզի պէս երիտասարդ էր, պիւլպիւլի պէս կ'երգէր, ու մտիկ կ'ընէինք սիրտերնիս լեցուն, ու երբեմն ալ կը լեցուէին մեր աչքերը...»

— Իրաւունք ունիս, բան մըն ալ երգեմ, ըսաւ Արբակ, երբ մեծ մայրիկը՝ խօսք ըրաւ ուրախութեան եւ արցունքի:

Երբ լմնցուց երգը ու ծափահարեցին, մեծ մայրիկը երերցուց գլուխը, ու «անիկա ատանկ չէր երգեր» մտածեց՝ տեսակ մը վարանքով:

Կարճ լռութիւն մը:

Ու մեծ մայրիկը, աչքերը գոցած տնկեց պատուհանէն, ու երկար շունչ մը առաւ: Կարծես նոր բացուած վարդ մը կը հոտուըտար: Ձայները քաղցր էին հոն:

Իրիկունը մօտ էր:

Մարուքէ վարդապետ եւ տիրացու Արբակ մեկնեցան: Քալած ատեն կ'երգէին: Լռութիւն: Բայց շատ ուրախ կ'երեւէին իրենց հանդիպող գիւղացիները: Դաշտերէն վերադարձին՝ հանդչած բան մը կար անոնց ուրախութեան մէջ:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(23)

(Շար.)

րուստ եւ ազգային արժէքներու պահպանման նախանձախնդիր հայրենակիցներու, որ զայն գնեն ու նուիրեն իրենց նախասիրած հաստատութեան։ Այս գեղեցիկ շարժումը պիտի ունենայ եռապատիկ օգտակարութիւն, — մեր մեծանուն նկարչին գործը, որ այնքան գնահատուած է օտարներու կողմէ, պիտի ունենայ իր արժանաւոր գնորդը, պիտի ճոխացնէ մեր մատենադարաններէն կամ թանգարաններէն մէկը, եւ մանաւանդ արդիւնքը պիտի յատկացուի այնպիսի ձեռնարկի մը որ կոչուած է փրկարար դեր կատարել հայ մատաղ սերունդի պահպանման գործին մէջ։

ԾՐԶ. ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ
(6, Rue d'Alsace, Asnières, Seine)

Դաշնակցութեան Օրը Վիէնի մէջ

— . —

ՎԻԷՆ, 24 Հոկտ. (Յառաջ).— Այսօր տօնեցինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը։ Ժամանակէն շատ առաջ 300 աթոռ ունեցող «Սէրքըլ Կաթոլիկ»ի սրահը աթոռ մը կարելի չէր գտնել եւ շատ մը ընկերներ ոտքի մնացին։

Ժամը 3ին օրուան նախագահը, ընկեր Մ. Մուրատեան հանդէսը բացուած յայտարարեց եւ երգուեցաւ «Մշակ բանուոր»ը, յոտնկայս։ Նախագահին բացման խօսքէն վերջ, պատշաճ արտասանութիւններ ըրին Օր. Ա. Մաթոսեան, ընկերներ Մ. Կարապետեան եւ Յ. Մաթոսեան։ Մարսէյլէն եկած էր «Սինէ Աէթօ», ընկերակցութեամբ Գ. Ժաք Տէրտէրեանի եւ շարժանկարով ներկայացուեցան հայրենի յիշատակարաններ, Կովկասեան Հայաստանի մեծ քաղաքներ, ինչպէս նաեւ մեր անմահ հերոսներու շարք մը նկարները։ Ամէն մէկ պատկեր երեւնալուն ժողովուրդը ջերմապէս կը ծափահարէր։ Տրամադրութիւնները փոխուեցան, երբ շարժանկարը պարզեց աքսորի կարաւաններ։ Բայց անոնց յաջորդեցին կազդուրիչ պատկերներ,— եռագոյնը, կամաւորական գունդեր եւայլն։ Տեսանք նաեւ Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը Մարսէյլի մէջ, հայ արիները միջազգային ճամբարին մէջ եւայլն։

Օրուան բանախօսն էր Ընկեր Ա. Ջամալեան, որ բացատրեց Դաշնակցութեան տիրական դերը սկիզբէն մինչեւ հիմա, հերոսական պայքարները, Հայաստանի ստեղծումը եւլն.։ «Ահա նորէն կը տեսնենք ռուսական հին քաղաքականութիւնը, այս անգամ կարմիր Մոսկուայի ձեռքով, որպէսզի Հայաստան առանց ղեկավարի մնայ։ Ինչո՞ւ կը վտարեն եւ կ'աքսորեն Հայաստանի գործիչները, գրողները եւ տնհասարակ ամբողջ ղեկավարութիւնը, ամբաստանելով երբեմն լոտեսներ, Դաշնակցականներ եւայլն։ Ասոնք պարզ պատրուակներ են։ Դաշնակցութիւնը որքան ալ գաղափարով հակառակ ըլլայ համայնավարութեան եւ Խ. Հայաստանի վարիչներուն, ցաւով կ'արձանագրէ այս բոլորը եւ երբեք չի կրնար անտարբեր մնալ այս իրողութեանց առջեւ։ Հայ ընկերներ, աշխարհը ամպոտ է, կը տեսնենք թէ պետութիւնները ինչ արագութեամբ կը զինուին։ Այս ամբողջ պատրաստութիւնները պարահանդէսներ լեցնելու համար չեն։ Պէտք է արթուն կենալ եւ կազմակերպուիլ, համախմբուիլ, որովհետեւ ոչ ոք կրնայ ըսել թէ վաղը ինչ կ'ըլլայ։ Ձեր ձեռքերը մեկնեցէք Դաշնակցութեան, որպէսզի որ եւ է պատասխանատւութեան առթիւ կարողանանք հայ ժողովուրդին շահերը պաշտպանել, միացեալ ճակատով։ Հանդէսը վերջացաւ Մեծ ամենդ զինուոր եհի երգով։

Ա.

ԱՎԻՆԵՈՆ.— Մենք ալ տօնեցինք Դաշնակցութեան Օրը, Պառ. Փիժոնի մէջ, որ լեցուած էր ամբողջովին։

Նախագահ ընկեր Վ. Տէր Վարդանեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր հայրենիք»ով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Բացման խօսքէն վերջ արտասանեցին ընկերներ Մ. Գաբրիէլեան, Մ. Պալոյեան, Գ. Սահակ Սարխօշեան եւ ուրիշներ։ Երգեցին ընկերներ Մ. Սէթեան, Ղ. Գաբրիէլեան, եւայլն։ Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը ընկ. Վ. Համբարձումեան, որ պարզեց Դաշնակցութեան գործունէութիւնը, եւ հեռապատկերն նպատակները։ Այս առթիւ ջերմ կոչ մը ուղղեց, միացեալ ճակատով դիմագրաւելու համար գալիք անակնկալները։

Հանդէսը վերջացաւ խոր տպաւորութեամբ։

Հանդէսէն վերջը ունեցանք ընկերական ժողով, ուր ընկեր Վահան գեկուցում տուաւ 15րդ Ընդ. Ժողովի մասին եւ լուծեց կարգ մը խնդիրներ։

Լ. Օվիկեան

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

— . —

ՇԱՎԻԼ.— Տը Հ. Կ. Խաչի եւ Համազգայինի Շավիլի մասնաճիւղերը միասնաբար անցեալ կիրակի օր սարքած էին հանդէս մը ի նպաստ դպրոցին։ Թէեւ ըստ մեր ժողովուրդի բարի սովորութեան քիչ մը ուշ, բայց վերջապէս սրահը լեցուեցաւ։ Բարեբախտաբար շատ մը ուծացածներու եւ այլասերածներու կողքին դեռ ունինք հաւատաւորներու բազմութիւն մը որ կը գուրգուրայ բոլոր մեր ազգային արժէքներու վրայ, ըլլայ դպրոց թէ եկեղեցի, մշակոյթ թէ հայրենիքի անկախութեան գաղափար։

Ինչպէս ըսի, հանդէսը դպրոցին համար էր։ Անոր մատակարարութիւնը դիւրացնելու համար, Կ. Խաչի եւ Համազգայինի մասնաճիւղերը, տարին քանի մը անգամ սարքուած են այս տեսակ հանդէսներ սարքել։ Այդպէս կը պարտադրէ ինքը ժողովուրդը, ամսական 5 — 10 ֆրանք սիրով կուտայ որ եւ է անարժան փարթամութեան կամ քահանայի համար, իսկ երբ կարգը կուգայ իրենց զաւակներուն հայեցի դաստիարակութեան, պէտք է միջոցներ խորհիլ, սանթիմներ փրցնելու համար։ Եւ այս՝ 1938 թուականին, Փարիզի պորտին վրայ։

Հանդէսը անցաւ բաւական լաւ։ Նուագներ եւ երգեր ունեցան օրիորդները։ Փոքրիկներու, կողմէ արտասանութիւնները ողեւորեցին բազմութիւնը։ Գեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը բերին տիկիններ՝ Մանուկեան եւ Սարգիսեան, Օր. Շաբադիօնեան, Տէմիրճեան եւ Գասպեան, Պարոններ՝ Կօչկարեան, Գալեան, Սէխեան եւ Դր. Ամիրեան Ալֆորվիլէն եկած։ Օրուան բանախօսն էր Գ. Նշան Պէշիկթաշլեան, որ իր գեղեցիկ բանախօսութեամբ փառաբանեց մեր սքանչելի լեզուն եւ ընդհանուր մշակոյթը։ Այս առթիւ թելադրեց մայրերուն հայ դաստիարակել իրենց զաւակները, հայ պահել զանոնք, մինչեւ այն մեծ Օրը, երբ անմնդա միասին պիտի երթանք մեր հայրենիքը։

Հանդէսի վերջաւորութեանը փոքրիկներու կողմէ ներկայացուեցաւ Պէշիկթաշլեանի գրած «Հիւանդուհս» կատակերգութիւնը։ Փոքրիկ դերակատարներն էին Օրիորդներ Շաբադիոնեան եւ Մինասեան, Պարոններ՝ Փափազեան, Թորիկեան երկու եղբայրներ, Տոզրամաճեան, Փանոսեան, Թորոսեան։ Պէտք է խոստովանիլ որ հակառակ փոքրիկներու թափած աշխատանքին, ներկայացումը սպասուած յաջողութիւնը չունեցաւ։ Իմ կարծիքով խաղին թէ նիւթը եւ թէ լեզուն անյարմար են այդ տարիքի տղոց։

Իրիկուան ժամը 8ին յետոյ սկսան եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ կէս գիշեր։ Ժողովուրդը բոլորուած սեղաններու շուրջ, հաճելի պահեր ապրեցաւ, միանգամայն օգտակար հանդիսանալով իր սիրած դպրոցին։

Գ. Վարդունի

ՏԽՈՒՐ ՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հոկտեմբեր 16ին, փակեց իր աչքերը Ամբոս Խաչիկեան, որ երկուքուկէս տարիէ ի վեր անկողին ինկած էր։ Ողբացեալը բնիկ Պիթլիսցի էր 43 տարեկան։ Բուն անունն էր Միհրան։ Ըլլալով Դաշնակցական, գտնուած է հայկական բանակին մէջ եւ երեք տարի զինուորութիւն ըրած է նախկին կամաւորներուն հետ։

1925ին Սելանիկէն ուղղակի Ֆրանսա կը փոխադրուի, ու քանի մը ամիս աշխատելէ վերջ Մարսէյլ կուգայ Սալէն տը Ժիրօ եւ հոս կը հաստատուի իր ընտանիքով։ Կ'աշխատէր այս աղի գործարանը, մինչեւ որ անկողին ինկաւ։

Սիրուած էր բոլոր հայրենակիցներէն, եւ իր աղքատութեան հակառակ, ձեռքը ունեցած պատառ մը հացէն բաժին կը հանէր աւելի չքաւորներու։

Կը թողու այրին եւ հինգ անչափահաս որբեր։

Նշան

«ԿԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԽԱՉ»

— • —

(ԶԵԿՈՅՑ)

Ֆրանսայի պատերազմական նախարարութիւնը, վարձատրելու համար անոնք - ֆրանսացի կամ օտար - որ «առանց օրէնքի պարտադրութեան տակ գտնուելու, զերազանց անձնազոհութեան պատրաստակամ եղած են 1914 — 1918ին, (Հայերուս համար 1920) հաստատած էր, շուրջ երեք տարիներ առաջ, «Կամաւորական խաչ» (Croix des Volontaires) շքանշանը։

Այս շքանշանը կրելու իրաւասութիւն ձեռք բերելու համար որոշուած էր, որ շահագրգռուողները պէտք եղած խնդրագիրը ներկայացնեն մինչեւ 31 յուլիս 1937։

Վերջերս կազմուած Միջդաշնակցային Միութեան դիմումին հետեւանքով, պատկան իշխանութիւնը, սոյն ժամանակաշրջանը երկարաձգած է մինչեւ 31 դեկտեմբեր 1937։

ՕՐ. ՇՆՈՐՀԻԿ ՃԻԿԵԱՆ

եւ

ԸՆԿ. ԼԵՒՈՆ ՔԵՇԻՇԵԱՆ

Նշանուած

Վիէն, 23 Հոկտեմբեր, 1937

Ֆր. Բանակի Հայ Կամ. Միութիւնը պարտականութիւն կը զգայ այս կարգադրութիւնը մամուլի միջոցով՝ հաղորդել առ ի տեղեկութիւն, շահագրգռուող բոլոր հայրենակիցներուն, կը փութայ նաեւ յայտարարել որ «Կամաւորական խաչ» շքանշանը կրելու իրաւունք կրնան ձեռք բերել միայն այն կամաւորները, որոնք Ի - ՐԱԿԱՆ «Carte de Combattant» ունին։ եւ կամ պաշտօնական վաւերաթղթերով կրնան իրենց կամաւոր եղած ըլլալը հաստատել։

Նկատելով ներկայիս տեղական հանրային կարծիքի ընդհանուր ձգտումը, Միութիւնս կը յանձնարարէ մեր հայրենակիցներէն բոլոր անոնց որ կը կարծեն իրաւունք ունենալ սոյն շքանշանը կրելու, որ դիմեն՝ անյապաղ՝ առ որ անկ է, այդ իրաւասութիւնը պաշտօնապէս ձեռք ձգելու համար։

(Կեդր.)

Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ

— . —

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 25 Հոկտ. (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն շարաթ երեկոյ կազմակերպած էր խնջոյք մը ի պատիւ հայ զինուորցուներու, նոր Ակումբին մէջ։ Սրահը լեցուած էր երիտասարդներով։ Ժամը 9ին ընկ. Հրաչ խնջոյքը բանալով, շեշտեց.— «Սիրելի երիտասարդներ, դուք երբ զօրանոցէն վերադառնաք, պիտի ըլլաք խիզախ, խրոխտ ու պատասխանատու»։ Յոտնկայս երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը եւ յետոյ բաժակ ուրախութիւնը։ Սրահի յարմարութիւնը եւ մանաւանդ նոր եւ սեփական սեղաններու նորութիւնը աւելի ոգեւորութիւն կուտային երիտասարդներուն։ Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր։ Երգեցին տիկիններ Վ. Պէնկեան, Հէքիմեան, Զ. Տէրտէր-եան, Ն. Պարսամեան, ընկ. Հ. Համալեան։ Արտասանութիւններ ըրին ընկերներ Հ. Նախիճեւան, Ա. Փարաեան, եւ Եղիա Սերոբեան «Մասիս» Ա. Աճարոնեանէ, Հ. Մինասեան, Գ. Մարգարեան (երգ)։ Խօսեցան ընկ. Եղիա Մինասեան, Ա. Պօյաճեան, Երիտասարդաց Միութեան կողմէ զինուորցու Ս. Միսաքեան եւ մնացողներու կողմէ Հայկ Նախիճեւան, Կ. Խաչի կողմէ Տիկին Կարմիրթօրոսեան։ Ամէնէն վերջը խօսք տրուեցաւ օրուան բանախօսին, Դոկ. Տ. Բաղտասարեանի որ դրուատներ յիշելով մեր ազատագրական պայքարներէն, յորդորեց հայ զինուորցուներուն լաւ սորվիլ զինուորութիւնը, դառնալ հայրենիքն կարգապահ, արժեւորելով հայ ժողովուրդին ռազմական յատկութիւնները։ Ապա առաջարկեց խմել հայ զինուորցուներու կենացը։

Ժամը 12ը անցած էր եւ սրահը կը թնդար ազգային եւ յեղափոխական երգերով, երբ վերջացաւ խնջոյքը։ Հայ զինուորցուները որոշեցին խմբանկարուիլ յաջորդ օրն իսկ։

Թղթակից

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Թէհլիրեանն ալ կեցաւ եղած տեղը։ Աջ ձեռքը երկարեց վերարկուին գրպանը եւ ատրճանակը բռնեց ձեռքին մէջ։ Երբ Թալէաթ փաշա սկսաւ վերստին քալել, Թէհլիրեանն ալ քալեց եւ մօտենալով փաշային, ձախ ձեռքը դպցուց Թալէաթ փաշայի ձախ ուսին։

Թալէաթ փաշա երբ զգաց թէ ուսին բան մը դպաւ, գլուխը դարձուց դէպի ետ։ Ճիշդ այդ րոպէին Թէհլիրեան կրակ բացաւ փաշայի գլխուն։ Միեւնոյն ատեն լսուեցաւ հողմնարի աղաղակ մը։ Թալէաթ փաշա ձեռքերը առաջ երկարելով երեսի վրայ գետին ինկաւ։

Մէկ քայլ անդին եկող կին մը տեսնելով սարսռազդեցիկ տեսարանը, բականչեց.

— Օգնութիւն... օգնութիւն, մարդասպանութիւն, մարդասպանութիւն։

Հազիւ արտասանած այս բառերը խեղճ կինն ալ ինկաւ գետին։

Ոճրագործը ձեռքի ատրճանակը նետելով սկսաւ դէպի ետ փախչիլ։ Ներքին աքսորի պատճառը իր մերձակիցներուն զբաղեցնելու համար ձգած էր շատ մը տեղը։ Այդ զինուորները, ձիանուղերէն վեր, Գերմանիոյ մէջ զէնքերու եւ ռմբերու շուրջ գոյացած համաձայնութեանց հսկողութիւնը կը կատարէին։ Ըստ եղած տարաձայնութեանց, անոնց մէջ կը գտնուէին նաեւ ֆրանսական համազգեստով Հայեր։ Եթէ Թէհլիրեան անգամ մը մօտենար այդ զօրանոցներուն, կը դժուարանար ձերբակալումը, որովհետեւ գերման ոստիկանները դիւրաւ չէին կրնար մօտենալ անոնց։ Փախուստի միջոցները ապահովուած էին։ Օր մը առաջ Փարիզէն հասնող 120000 մարքը գրպանն էր։

Սակայն ոճրագործին հաշիւը սխալ դուրս եկաւ եւ փողոցէն անցնողներ պոռացին.

— Բռնեցէք, բռնեցէք, ոճրագործը կը փախչի...։

Եւ բոլորը սկսան վազել Թէհլիրեանի ետեւէն։ Որքան ալ ոճրագործը ուժ տալով իր ոտքերուն աշխատեցաւ խուսափիլ հետապնդողներէն, սակայն չկրցաւ։ Հետապնդողները ձերբակալեցին զայն։ 10 — 15 հոգի մէկէն յարձակելով անոր վրան, ձեռքի եւ ոտքի հարուածներով ուզեցին լինչի ենթարկել զայն։ Իւրաքանչիւր հարուած իջեցնող հայհոյելով կ'ըսէր.

— Անամօթ մարդ, Պերլինի փողոցները լե՞ռ կարծեցիր որ օր ցերեկով ամէնուն աչքերուն առջեւ մարդ կը սպաննես։

Ուրիշ մը կ'ըսէր.

— Առ ինծմէ ալ քեզի հարուած մը։

Ոճրագործ Թէհլիրեան այս յարձակումներէն ազատուելու համար, իր հազիւ քանի մը բառ սորված գերմաներէնով կ'ըսէր.

— Ձեզի ի՞նչ, ան ալ օտարական մըն է, ես ալ օտարական մը։ Իսկ դուք Գերմաններ էք։

Եւ երբ հասկցուեցաւ որ սպաննուողը օտարական մըն է, ներկաները աւելի բուռն յարձակումի սկսելով ըսին.

— Տես, այն ալ օտարական մըն է եղեր, դաւաճան մարդ, գնա քու գաղթականութիւնդ քու հայրենիքիդ մէջ ըրէ։ Ի՞նչ իրաւունքով Պերլինի փողոցներուն հանդարտութիւնն ու ապահովութիւնը կը խանգարես։

Ոճիրի գործուելուն եւ ոստիկաններու ժամանումին մինչեւ անցնող մէկ վայրկեան ժամանակամիջոցի ընթացքին Թէհլիրեան այն աստիճան ծեծուեցաւ որ ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն չունէր։ Բերնէն, քիթէն եւ գլխէն շարունակ արիւն կը հոսէր։ Ոստիկանները զայն ամէնէն մօտիկ պահականոցը տարին եւ հարկ եղած դարմանները տարին։

Ոճիրը գործուելուն պէս, Թէհլիրեանի մերձակիցները կորսնցուցած էին իրենց հետքերը։

Այդ օր, արդեօք ո՞վ կրնար մտածել որ, Թալէաթ փաշան սպաննող ոճրագործ Թէհլիրեանի կերած ծեծը միակ պատիժը պիտի ըլլար այդ ոճրին համար...։

✕

Տօքթ. Նազըմ եւ Պէհաէտտին Շաքիր դեռ գրասենեակի մէջ Թալէաթ փաշան կը սպասէին։ Երբ շատ ուշացաւ փաշան եւ որ եւ է լուր չհասաւ անկէ, Պէհաէտտին Շաքիր ուզեց մեկնիլ։ Ճիշդ այդ միջոցին դուռը զարնուեցաւ։ Երբեմն երբեմն գրասենեակ հանդիպող Թուրք մը ներս մտաւ հազձելով ու իրարանցումով, ըսաւ.

— Փաշան հո՞ս է։

Տօքթ. Նազըմ պատասխանեց.

— Ոչ, այսօր չհանդիպեցաւ։

Նոր եկած մարդը չփոթած ձեւ մը առնելով.

— Լուր ունի՞ք. հիմա Հարտէնպէրկ փողոցէն կ'անցնէի։ Բազմութիւն մը տեսայ։ Ոստիկանները պաշարած էին ամէն կողմ։ Հետաքրքրուեցայ եւ ուզեցի հասկնալ պատահածը։ Ինծի պէս բազմութեան մէջ մտնել ուզող մարդ մը ըսաւ.

— Կարծեմ Թուրք մը սպաննած են հոս. դիակը հոն կը պառկի եղեր։

«Թուրք մը սպաննուած» բառը լսելուս պէս շատ յուզուեցայ մը ունեցայ։ Այդ պատճառաւ իսկոյն վազեցի եւ հոս եկայ։ Եւ հիմա երբ ձեզմէ լսեցի թէ Թալէաթ փաշան այսօր գրասենեակ չէ եկած, ծունկերս սկսան կ'դողալ։

Այդ եկող մարդը հաղորդելէ վերջ այսքանը, աթոռի մը վրայ ինկաւ եւ սկսաւ քրտինքը սրբել։

Ներկաները չգիտնալով հանդերձ թէ սպաննուողը ո՞վ է, սկսան դողալ։ Մէջտեղ պառկող դիակին ով ըլլալը չգիտնալով հանդերձ, իրենց աչքին առջեւ կը պատկերանար Թալէաթ փաշան։

Վերջապէս Պէհաէտտին Շաքիր չկրցաւ դիմանալ։ Գլխարկը առնելուն պէս դռնէն դուրս ելաւ։ Արագ քայլերով դէպի Հարտէնպէրկ փողոցը ուղղուեցաւ։ Փողոցին անկիւնը հասնելուն պէս նայեցաւ դէպի կենդանաբանական պարտէզին կողմը։ Սոսկալի բազմութիւն մը տեսնելով ուղղուեցաւ դէպի հոն։

(34) (Շար.)

ԼՈՒՍԱԶԴԵՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Աւետ Փեւոն, Մասօն, Թոփալ Սատանան, Արբօն, Մոկացի Ցակոբը, բայց ո՛ր մէկը յիշեմ այդ սքանչելի հայդուկներէն, որ երբեկ զէնք ունէին ձեռքերնին, կուրծք կուտային թշնամի դնդակներուն, այսօր լուսաւորութեան ջահը կը պտըտցնեն հայրենի խուլ անկիւններուն մէջ, թէեւ շատերն անոնցմէ հազիւ հեզելով կարենան կարդալ։ Բաժակս բարձրացնելով կ'առաջարկեմ բոլոր անոնց կենացը, որոնք սեփական կեանքը մոռցած, մեր ժողովուրդի մայր հայրենիքի վերաշինութեան սրբազան գործին նուիրուած են։

— Ուռա՛, ուռա՛, ուռա՛...։

Դահլիճը թնդաց կեցցէներու եւ ծափահարութիւններու փոթորիկէն։ Բոլորը ոտքի ցատկեցին. նուագողները «Մեր հայրենիք» նուագեցին, մինչ ուսանողները խանդավառօրէն ձայնակցեցան։

Միքայէլը ամբողջ երկու օր երեկոյթի պատրաստութեան պատճառով, հոս ու հոն վազվզելէն սաստիկ յոգնած էր, քիչ մըն ալ անժուժկալ խմելուն հետեւանքով չուտով հարբեցաւ։ Շատ չուտ ոտքի կ'ելլէր կենաց առաջարկելու, մինչ կողքի ընկերները փէշէն քաշելով կը ստիպէին հանդարտ մնալ։

— Պարոն Միքայէլ,— Սոնիայի կողքին նստող Մարօն ձայնեց,— ո՞ւր է ձեր բարեկամը, մի՞թէ եկած չէր երեկոյթին։

— Միքայէլի բարեկա՞մը, վայրենի՞ն ըսել կ'ուզես, Մարօ՛,— հեգնեց ուրիշ աղջիկ մը։

— Ես... ես կենաց, կենաց մը պիտի առաջարկեմ,— օրօրուելով ոտքի ելաւ Միքայէլը,— այս... այս բաժակը կ'առաջարկեմ վայրենիի կենացը... մենք բոլորս չարժենք... չարժենք էդ վայրենին... խմենք է-նոր...։

— Նստիր տեղդ, որ չես կրնար խըմել...։

— Միքայէլը հարբած է... հուռա՛...,— կեցած տեղը օրօրուելով բղաւեց նորեկ պատանին։

Միքայէլը առանց կարեւորութիւն տալու ընկերներու ընդմիջումներուն, բաժակը պարպեց ու ինկաւ աթոռի վրայ, գլուխը սեղանին յենլով։

— Բայց էդ ի՞նչ վայրենիի մասին է խօսքը,— Մարոյին հարցուց Սոնիան։

— Սարսափելի մարդ մը...։

— Իսկական վայրենի մը...։

— Ուսանողական ժողովը խանգարողը...։

— Դէմքին չես կրնար նայիլ...։

— Անշուշտ չէր գար երեկոյթին։

— Էլ ի՞նչ երեսով գար...։

Մինչ ամէն կողմէ վիրաւորական բացագանչութիւններ կը տեղային Լեւոնի հասցէին, Միքայէլը հազիւ ինքզինք պահելու վիճակի մէջ, ծանրացած գլուխը բարձրացուց եւ մատով Կոլիան ցոյց տուաւ.

— Ա՛յ... Կոլիան էր իսկական պատճառը... ես հարբած չեմ... Կոլիան էր... Ինչո՞ւ փէշս կը քաշէք...։

— Ճշմարիտ է,— կռանալով դէպի Սոնիան խօսեցաւ Կոլիան,— յամենայն դէպս պարոն Ալթունեանը բոլորովին մեղաւոր չէր։

— Ալթունեան. ո՞րտեղացի է,— հետաքրքրուած հարցուց Սոնիան։

— Ճշմարիտ չգիտեմ։ Պէտք է էտոնց հարցնել,— Կոլիան գլխով սեղանակիցները ցուցուց,— միեւնոյն գաղափարի մարդ կ'երեւի, թէեւ անհամեմատ զարգացած եւ տեղեակ Տաճկահայաստանի ժողովրդի վիճակին. լուրջ եւ խելօք մարդ մըն է։

Սոնիան զարմացած Մարոյին նայեցաւ։ Եթէ այդ մարդը լուրջ մէկն էր, եւ գաղափարակից, ինչո՞ւ այդ հեգնանքը եւ չարակամ վերաբերումը մէկու մը հանդէպ, որու մասին հակառակորդ խմբակցութեան մէկ անդամն իսկ չէր քաշուեր զարգացած եւ լուրջ մարդ համարելու։

— Մարօ, ի՞նչ մարդ է այդ պարոն Ալթունեանը,— հարցուց Սոնիան։

— Երկար պատմութիւն է, յետոյ կը պատմեմ։

Առաւօտեան ժամը չորսին ցրուեցան քէֆ ընողները։ Երկու ընկերներ Միքայէլի թեւերը մտած սենեակ հասցուցին։ Սոնիան գնաց Մարոյի բնակարանը, ուր պիտի գիշերէր։ Բաժնուելու ժամանակ, Կոլիան աղջկանը ձեռքը սեղմելով, հարցուց.

— Սոնիա՛, ե՞րբ պիտի մեկնիք։

— Կէսօրէն վերջ, ժամը չորսի գնացքը կը վերցնեմ։

— Երեքին Մարոյի մօտ կը լինիմ։

✕

Կէսօրէն վերջ երբ դասախօսութիւնը վերջացաւ, գրքերը անութին տակ սեղմած, Լեւոնը դուրս եկաւ Ռուսոյի անուան նուիրուած հաստատութենէն։ Սաստիկ գլխու ցաւ ունէր ու փոխանակ սենեակը վերադառնալու, քայլերը ուղղեց դէպի Ռուսոյի կղզին, որ շատ հեռու չէր։ Փոքրիկ կղզին բոլորովին ամայի էր։ Խոնաւ եւ ցուրտ քամի մը կը փչէր ու տերեւաթափ կաղնիի լերկ ճիւղերը ողբագին կը հեծեծէին։ Ըստ սովորութեան, Լեւոնը ետ ու առաջ ման գալէ վերջ, տեղաւորուեցաւ նստարանի վրայ, գրքերը կողքին դնելով։ Կարճ եւ ձմրան եղանակի յարմար վերարկուով պատսպարուած, Լեւոնը եւ ոչ իսկ կը զգար ցուրտն ու քամին։ Անշարժ նստած, հայեացքը հեռուն դէպի Ալպերը, ո՞վ գիտէ ինչ խորհուրդներ կ'ալեկոծէին միտքը։

Ցանկարծ կենդանի գործէն կտրուած, օտար քաղաքի եւ նոր միջավայրի մէջ, Լեւոնը զարմանալի կերպով մինակ կը զգար Ժընեւի մէջ։ Անհաղորդ էր շուրջի եռացող կեանքին եւ ոչ ալ հայ ուսանողութիւնը կը ջերմացնէր զինք։ Ճիշդ է, դպրոցական զբաղմունքը շատ, պարապ ժամերուն ալ անվերջ կը կարդար, բայց կարծես աշխատանքը չէր գոհացներ զինք, ծարաւը կը զգար կենդանի աշխոյժ գործին, երբ մարդ ինքզինքը կը մոռնայ, ամբողջովին կլանուած աշխատանքով։

Ուսանողի անսովոր կեանքը, անհարազատ միջավայրը, շրջապատի ա՞ծանօթ դէմքերը, ասոնք բոլորը ծանր բեռի մը նման ճնշեցին զայն։ Հոգիի խորքէն ախը կը քաշէր Շատախի, Կարկառի խելառ լեռներուն, սարերու կշտին կպած գետնափոր գիւղերուն, մուխի եւ ծուխի մէջ կորած թոնրատներուն, կոպիտ, անտաշ գիւղականներուն։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»ը

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ԽՆԴԻՐԸ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Պ. Տալատիէի կարեւոր յայտարարութիւնները

Արմատական կուսակցութեան 34րդ համագումարին բացման առթիւ, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, Պ. Տալատիէ, իբրեւ նախագահը կուսակցութեան։ Մանրանալով ժողովրդական ճակատին վրայ, շեշտեց թէ անհրաժեշտ է անոր պահպանումը։

Ակնարկելով նահանգային ընտրութեանց, Պ. Տալատիէ դիտել տուաւ.

— Քսանեւհինգ նահանգներու մէջ ծանր վրիպումներ պատահեցան հանրապետական կարգապահութեան տեսակէտով։ Այդ ռազմախաղը կատարուեցաւ բազմաթիւ շրջաններու մէջ, պատուական հանրապետականներու դէմ, նոյնիսկ երբեմն արմատականներու դէմ որոնք երեսփոխանական ընտրութեանց ատեն ապահոված էին ընկերվարականներու յաղթանակը։ Մենք չենք կրնար հանդուրժել այդպիսի մեթոտներու։ Եթէ ժողովրդական Համախմբումը պէտք է յանգի անոր բաղկացուցիչ կուսակցութիւններէն երկուքին զինակցութեան՝ ընդդէմ արմատական կուսակցութեան, մանաւանդ այն պատրուակով թէ յետախրջական վտանգ մը կայ, եթէ հանրապետական կարգապահութեան դէմ պիտի դրուի դասակարգային կուսակցութեանց կարգապահութիւնը, մեր պարտականութիւնը պիտի պահանջէ վերստանալ մեր գործելու ազատութիւնը, առանց վարանումի։ Անշուշտ մեր մէջ կան ընկերներ որ պիտի առաջարկեն հիմակուընէ վերստանալ գործելու այդ ազատութիւնը, եւ իրենց անվիճելի իրաւունքն է այդ։ Այս խնդիրը պիտի քննուի ընդհ. քաղաքականութեան հարցին վիճաբանութեան ատեն։ Անշուշտ կուսակցութիւնը կրնայ այդպէս վարուիլ։ Բայց ես կը կարծեմ թէ սխալ մը պիտի ըլլայ այդ։ Միեւնոյն ատեն պիտի ըլլայ անարդարութիւն մը այն կառավարութեան հանդէպ որ այնքան ճարտարութեամբ եւ քաջութեամբ կը վարէ ականաւոր բարեկամս, վարչապետ Շոթան»։

Պ. Տալատիէ յետոյ խօսեցաւ խաղաղութեան, ընկերային եւ տնտեսական յառաջդիմութեան եւ ազգ. պաշտպանութեան մասին։ Եւ անմիջապէս սկսան վիճաբանութիւնները։ Այս առթիւ լուրջ միջադէպ մը ծագեցաւ։ Երիտասարդ արմատական մը ներկայացուցիչ հարցումներ ուղղեց օդանաւային նախարար Պ. Քոյի, Իսթր-Դամասկոս թռիչքին ձախողման մասին։ Հարցուց թէ Ֆրանսա պարտաւո՞ր է օդանաւ ղրկել Սպանիոյ, թէ կառավարութիւնը լուր ունի՞ Զինատանի ապսպրանքներէն։ Նախարարը պատասխանեց խստօրէն, զարմանք յայտնելով որ այդ յարձակումները կը կատարուին արմատականի մը կողմէ։ Սուր վիճաբանութիւններ ծագեցան նաեւ կրթական հարցին առթիւ, որոնց պատասխանեց կրթական նախարարը, Պ. Զէյ։

Համագումարին կը մասնակցին 3000 պատգամաւորներ, որոնց մէջ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն ժողովրդական ճակատին հակառակորդները, առաջնորդութեամբ Էմիլ Ռօշի, որ իր թերթին՝ «Ռէփիւպլիք»ի մէջ միշտ կը քննադատէ համայնավարները։

Կացութիւնը Պաղեստինի մէջ

Պաղեստինի գլխաւոր բարունները չափաւորութեան կոչ մը ուղղեցին իրենց հասարակութեան, հրաւիրելով «դադրել իրենց յուզումը եւ զինուիլ համբերութեամբ, չպղծելու համար արիւնը անոնց որ սպաննուեցան»։

*** Անգլիոյ գաղթային նախարարը պատասխանելով կարգ մը հարցումներու, յայտարարեց թէ Պաղեստինի զօրքին ընդհ. հրամանատարը եւ մարզպանը կատարեալ համերաշխութեամբ կը գործեն, զսպելու համար բռնութիւնները եւ թէ անգլիական զինուորները կ'օգտագործուին այդ առաջադրութեամբ։

*** Սըր Ս. Վօքոփ, Պաղեստինի բրիտանական մարզպանը, հրաժարեցաւ առողջական պատճառներով։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՆԵՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ։ Թղթակիցները ցնցող մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Չինացիներու դիմադրութեան մասին։ Շափէյի գրաւման ատեն, աննախընթաց քաջութեամբ կռուեցաւ «անձնազոհութեան վաշտը», որուն 500 զինուորներէն 150ը միայն ողջ մնացեր էին դիրքերուն վրայ։ Բոլորին կուրծքերուն վրայ նշանակուած է անձնազոհութեան խորհրդանշանը՝ «պատիւ եւ մահ»։

«ԻՏԱԼԻԱ ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԷՄ Է ՈՐ ԿԸ ԿՌՈՒԻ», յայտարարեց նախկին վարչապետը, Լօյտ Ճորճ, չնդալից ճառ մը խօսելով երեսփ. ժողովին մէջ։ «Մուսոլինի կ'ուզէ Իտալիոյ տիրապետութեան տակ առնել Միջերկրականը եւ հիւսիսային Ափրիկէն, վերակազմել մեծ կայսրութիւն մը, կարել Հնդկաստանի ճամբան, պատերազմ յայտարարել Անգլիոյ դէմ»։

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական հրամանատարութիւնը նաւակայանի վերածելով Փալմա թէ Մայորքան, յայտարարեց թէ ձեռնարկած է պաշարելու կառավարութեան ձեռքը մնացած նաւահանգիստները։ Հանրապետական կառավարութիւնը Վալենցիայէն Պարսելոնա պիտի փոխադրուի այսօր իսկ, 30 հոկտ.։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ծանուցագիր մը ուղղելով ոչ-միջամտութեան յանձնախումբին, յայտնեց թէ այլեւս չի կրնար դրամ վճարել Սպանիոյ հսկողութեան գործողութեանց համար։

ՊԵԼՃԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԻՆ կազմութիւնը յանձնուեցաւ ընկերվարական Պ. տը Մանի, որ չափաւոր համոզումներ ունի։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

Ր Ա Ֆ Ֆ Ի

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Դ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով։ Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը։

Պոլսական ազի՝ տաք աղանդերներով։ Հայկական նուագ ամէն երեկոյ ժամը 8էն կէս գիշեր։ Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, հարսանիքի, կնունքի եւ այլնի համար շատ համեստ գիներով։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր խումբերը այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Նոր Ակումբին մէջ։

"Հ. Յ. Դ. ՕՐ"Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Շաբաթ Chez Boivin, 25 Avenue de la République à MONTROUGE Métro Porte d'Orléansի մօտ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մուտք՝ 5 ֆրանք, փոքրերու կէս գին։

ՎԱԼԱՆ ՍԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Թէաթր Մունիսիփալ»ի մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Սէնթ Էթիէնի «Անտօք» ենթակոմիտէի 31 Հոկտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալ տ'Արմոնիի մէջ (Cinéma Royalի մօտ)

Կը խօսի Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ, 31 ՀՈԿՏ. կը խօսի Ընկ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ 40Է ԱՒԵԼԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՄԱՀ ՎԻՊԱԳԻՐ ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻ հանդէսը պիտի տօնուի մեծ պատրաստութեամբ 31 Հոկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ, 24, Rue Saint Victor Paris (5me.) Métro Maubert-Mutualité։

ՄՈՒՏՔ 10, 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

Այց Ընկ. Ամբակում Պագիկեանի (Դաւիթեանի) գերեզմանին

ԸՆԿԵՐ ԱՄԲԱԿՈՒՄԻ մահուան տարելիցին առթիւ Փարիզի Հ. Յ. Դ. «Եգիպտացի» կոմիտէն կազմակերպած է այց մը իր գերեզմանին, 1 Նոյեմբեր, Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9.30ին։ Կը հրաւիրուին ընկերները ու բարեկամները ներկայ գտնուիլ որոշեալ ժամուն Փանթէն-Փարիզիէն գերեզմանատան Porte Principaleի առջեւ։

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական։ Անմրցելի։ Անխարդախ առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով՝ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Հայր. միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի, 31 Հոկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին. րիւ Ալէքսանդրի ծանօթ ժողովասրահը։

ՍՊԱՍՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Քլամարի մէջ հիմաստ ընտանիքի մը մօտ աշխատելու համար կ'ուզուի օրիորդ կամ տիկին երիտասարդ սպասուհի մը, դիմել գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur-le Prince. Paris. (Մէթրօ Օտէօն)։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, **48 rue de la République, Marseille**

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն, Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ճաշարան **Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

Հայերու ժամադրավայրը

ՃԱՇԱՐԱՆ ԹՕԳԱԹԼԸ

Հ. ՍԱՐԵԱՆ, *5, Rue Baignoir: Marseille*

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ, խմորեղէններ եւ անուշեղէններ՝ մասնագէտ խոհարարներու կողմէ պատրաստուած, ինչպէս նաեւ ՕՂԻ եւ այլ խմիչքներ, առատ աղանդերներով։ Մէկ այցելութիւն բաւական է համոզուելու համար։

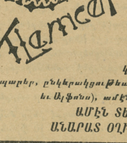

TLEMCEN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ—ՃԱՇԱՐԱՆ

ՏՆՕՐԷՆ՝ **SELADJI**

4 Rue Sainte Beuve

(**133 Bld. Raspail**ի անկիւնը)

Հեռաձայն Littré 89-13

Նշանաւոր պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՋԻՆԱ կ'երգէ եւ կը պարէ արեւելեան երգեր եւ պարեր, ընկերակցութեամբ հայկական նուագախումբի (Հայկ եւ Ալֆոնս), ամէն երեկոյ ժամը 8էն սկսեալ։

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԽՄԻՉՔՆԵՐ։

ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻ՝ թարմ աղանդերներով։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵԼԻՔԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն. ի համար։

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմուշները եւ գիները։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Բայց չը գիտէինք թէ ամբողջ հայրենակ գաւառներ դատարկուել են Հայերից, կամ չքաւորութիւնից ըսպառուելով եւ կամ բռնի մահմէտականութեան ընդունելով։ Չը գիտէինք, որ կենդանի հայ մարդու տեղ կը գտնենք կամ չարժուն դիակներ եւ կամ ընդարձակ գերեզմանատներ։ Չը գիտէինք, որ կրօնը մեր կարծիքով՝ այդ ազգային հաստատութեան նեցուկը, խորտակուել է, եւ նրա տեղ մնացել են հոյակապ վանքերի եւ եկեղեցիների աւերակներ միայն։ Չը գիտէինք, որ լեզուն, ազգային այդ արքայան ժառանգութիւնը, կորել է հայ մարդու բերնից, եւ այսօր խօսում է նա կամ Քրտերէն եւ կամ Թուրքերէն։ Չը գիտէինք, որ այժմեան քաջ Քրտերի մեծ մասը, որոնք Հայի համար Աստուծոյ պատիժ եւ պատուհաս են դարձել, մի ժամանակ հայեր են եղել, որոնց մեր արիւնակից եղբայրներն էին, մեր լեզուով էին խօսում եւ մեր եկեղեցում էին աղօթում։ —

Մի խօսքով, մենք ոչինչ չը գիտէինք, մենք այժմեան Հայաստանի մասին խիստ անորոշ եւ խիստ մթին տեղեկութիւններ ունէինք, եւ տակաւին յայտնի չէր մեզ, թէ Հայերից մնացած այժմեան ցիր ու ցան փշրանքները, դառն հանգամանքների պատճառով, սարկութեան ծանր լուծի տակ. այն աստիճան այլանդակուել են, որ կորցնելով իրանց լաւ յատկութիւնները, սեպհականել են մի ցած, փոքրոգի, երկչոտ եւ նենգամիտ բնաւորութիւն։

Վարդանը հետաքրքրութեամբ լսում էր. Պ. Դուդուկճեանը շարունակեց.

— Բայց մեր ձեռքումն էին հաւաքուած բոլոր ուժերը, մենք կարող էինք մեծ գործ կատարել։ Մեզ մօտ էր պատրիարքը, ժողովրդի գլուխը, որ բնաւ մարմնի վրայ չէր մտածում։ Մեզ մօտ էր ազգային երեսփոխանական ժողովը, որ զբաղուած էր ենթերկանդներով եւ չնչին հարցերով։

Մեզ մօտ էր ուսեալ երիտասարդութիւնը, որ թնդեցնում էր Բօսֆորի ափերը ազգային սահմանադրութեան տարեդարձի երգերով, եւ բնաւ չէր մտածում, որ նոյն րոպէում Հայաստանում արիւն եւ արտասուք էր հոսում։ Մեզ մօտ էր տպագրութիւնը որ ամենեւին ուշադրութիւն չէր դարձնում, թէ ինչ վիճակի մէջ է ապրում Հայը հայրենի հողի վրայ, եւ միշտ զբաղուած էր օտարների կեանքով։ Մեզ մօտ էին դպրոցները, որ չի տուեցին Հայաստանին ոչ մի վարժապետ։ Մեզ մօտ էր թատրոնը, որ մի անգամ գոնէ դուրս չը բերեց իր բեմի վրայ Հայաստանցու թշուառ պատկերը, եւ կերակրում էր հասարակութիւնը ֆրանսիական խոհանոցի աղտեղութիւններով։ Մեզ մօտ էին ազգին պետերը, որ շողոքորթում էին Դրան կամայականութիւնները եւ իրանց համար փառք էին դիզում։ Մեզ մօտ էր նիւթական ուժը — արծաթը, — որ ամիրաների պալատներն էր զարդարում եւ հայաստանցու բարօրութեան համար մի փարայ անգամ չէր ծախսում։ — Մի խօսքով, մենք մեր ձեռքում բռնած ունէինք ազգի յառաջդիմութեան ղեկը, կարծես, մի չար մտքով նրան մոլորեցնելու եւ դէպի կորուստ տանելու համար…

— Ես, առաջ տարաւ նա, — իմ եւ իմ մի քանի համախոհների դիտաւորութիւնը կատարեալ դօնքիշոտութիւն եմ համարում։ Ի՞նչ կարելի է սպասել։ Ամբողջ ժամանակներ նստել Պոլսում բոլորովին անգործ, չը հետազօտել Հայաստանի կեանքը, չուսումնասիրել երկիրը, չը ծանօթանալ ժողովրդի դէպքերի եւ պահանջների հետ, չը նախապատրաստել նրան մի լաւ ապագայի համար, — եւ յանկարծ յայտնուել նրա մէջ, նրա ձեռքը զէնք տալ, որ կռուէ իր անձնապաշտպանութեան համար, — դա հազիւ թէ կարող էր ընդունելութիւն գտնել։ Այսուամենայնիւ, ես չեմ վհատում, իմ հաւատը բնաւ չէ խախտւում, ես եւ դուցէ իմ բոլոր համախոհները կ'ընկնենք, բայց մեր անկումը ճանապարհ կը բացանէ մեր հետեւողների առջեւ. նրանք կ'անցնեն մեր դիակների վրայով…

Վերջին խօսքերը լսելու ժամանակ Վարդանը չը կարողացաւ զսպել իր սրտի զեղմունքը, նա գրկեց Պ. Դուդուկճեանին եւ համբուրեց նրան ասելով.

— Այսպիսի գործը, այո, զոհ է պահանջում… փառք եւ պատիւ նրան, ով որ կը լինի առաջին զոհը…

Գիշերի կէսից անցել էր արդէն։ Օդայի մէջ քնելու անկողինները վաղուց պատրաստ էին։ Բայց երկու երիտասարդները երկար մնացին անքուն։ Պ. Դուդուկճեանը կրիտիկական անխնայ քննադատութեամբ խօսում էր ապարդիւն Կ. Պոլսի ցնորամիտ երիտասարդութեան վրայ, խօսում էր եկեղեցականների վրայ, ասելով. «Եթէ այդ երկրում գտնուած վանքերի եւ եկեղեցիների տասնից մէկ մասի փոխարէն օրինաւոր դպրոցներ լինէին, այժմ Հայաստանը փրկուած կը լինէր»։

Յանկարծ օդայի դուռը մեղմիկ կերպով զարկեցին։ Վարդանը գնաց եւ բաց արեց։ Յայտնուեցան Հայրապետը եւ Ապօն, երկու եղբայրները, որ որոշում էին ծերունի Խաչօի միւս որդիներից իրանց բոլոր յատկութիւններով։

— Մենք այսպէս տարաժամ կերպով եկանք ձեզ մօտ որ չը նկատեն մեզ, ասաց Հայրապետը իր եղբօր հետ նստելով։ — Երեւի անհանգստացրինք ձեզ։

— Ամենեւին, պատասխանեց Վարդանը, — մենք քնել չը կարողացանք, դեռ խօսում էինք։ Երեւի ձեր տանը բոլորը քնած են։

— Բոլորը, պատասխանեց Ապօն, — միայն հայրս անքուն էր եւ իր անկողնի մէջ անդադար հազում էր։ Երբ նա հազում է, կը նշանակէ, մի բանի վրայ մտածում է։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

փարիզի եւ շրջանի Յառաջի գրատուն

Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 31 OCTOBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3565

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԺՈՂՈՎԸ ՆՈՐԷՆ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ

Մոսկուա կը մերժէ ճանչնալ Ֆրանքօն

»»»» • ««««

Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբը նոր ձախողանքի մը մատնուեցաւ ուրբաթ օր, հինգ ժամ վիճաբանելէ վերջ: Մասնակցող ինը պետութիւններէն հինգը (Ֆրանսա, Անգլիա, Պելժիա, Չեխոսլովաքիա եւ Շուէտ) առանց վերապահութեան ընդունեցին բրիտանական բանաձեւը, որ կը տրամադրէ ետ քաշել կամաւորները եւ ճանչնալ Սպանիոյ երկու ճակատներուն պատերազմիկի հանգամանքը: Գերմանիա, Իտալիա եւ Փորթուկալ եւս ընդունեցին բանաձեւը, պայմանաւ որ բոլոր անդամները հաւանութիւն յայտնեն միաձայնութեամբ:

Այս միաձայնութիւնն էր որ խախտեց Խ. Միութեան ներկայացուցիչը, ընդունելով կամաւորներու յետս կոչումը, բայց մերժելով պատերազմիկի հանգամանք տալ Զօր. Ֆրանքոյի: (Միջազգային օրէնքով, այդ հանգամանքը տրուած ատեն, Ֆրանքօ իրաւունք պիտի ունենայ խուզարկութիւններ եւ բռնագրաւումներ կատարելու բաց ծովերուն վրայ):

Խորհրդային դեսպանը իր մերժումը պատճառաբանեց այսպէս.

— «Համաձայն իմ կառավարութեանս հրահանգներուն, պարտք կը սեպեմ անգամ մը եւս կրկնել թէ խորհրդային կառավարութիւնը այլեւս չի կրնար որ եւ է պատասխանատուութիւն ստանձնել ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան մը համար զոր կը նկատէ անարդար, ամուլ եւ խրախուսիչ՝ նախայարձակներուն համար: Ուստի, խորհրդային կառավարութիւնը չի կրնար ամբողջութեամբ ընդունիլ ոչ Յուլիս 14ի բրիտանական ծրագիրը, ոչ ալ անոր վրայ հիմնուած ֆրանսական առաջարկները որ ժողովին ներկայացուեցան Հոկտեմբեր 16ին»:

Դեսպանը աւելցուց թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է բոլոր միջոցներով աջակցելու «իրական եւ բացարձակ ոչ-միջամտութեան» քաղաքականութեան մը՝ Սպանիոյ գործերուն մէջ եւ կ՚ընդունի անգլեւֆրանսական առաջարկները՝ կամաւորներու յետս կոչման եւ ցամաքային եւ ծովային հսկողութեան մը վերահաստատման մասին:

Գերմանական դեսպանը յայտարարեց թէ իրեն համար անկարելի է ընդունիլ որ եւ է բանաձեւ որ անցած չէ միաձայնութեամբ: Եւ աւելցուց.

— «Խորհրդային իշխանութեան դիրքը իրական սպառնալիք մը կը կազմէ ոչ - միջամտութեան յանձնախումբին եւ Եւրոպայի կացութեան համար: Մոսկուայի ատամավարական այս նոր բանաձեւը տարօրինակ ամպի մը պէս եւ քիչ մըն ալ ծիծաղելի, երբ նկատի առնենք որ Խ. Միութիւնն է պատասխանատուն ամբողջ սպանիական տագնապին: Մեզի համար ան կը նշանակէ բացորոշ մերժում բրիտանական տեսակէտին»:

Եւ նորէն չէշտեց թէ Մոսկուա կ՚ուզէ վիժեցնել ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը:

Վիճաբանութիւնը աւելի պիտի բարդանար եւ անվերջ պիտի շարունակուէր, բայց նախագահը յաջողեցաւ փակել խաղաղութեամբ, եւ որոշուեցաւ չորեքշաբթի օր լիագումար նիստի մը հրաւիրել ոչ - միջամտութեան գլխաւոր յանձնաժողովը, որուն կը մասնակցին 27 պետութիւններ: Յանձնաժողովէն պիտի խնդրուի արտօնութիւն տալ անգլիական կառավարութեան, որպէսզի բանակցի Սպանիոյ երկու ճակատներուն հետ, ամբողջութեամբ ընդունելու համար մշակուած բանաձեւը:

Կարգ մը շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ այս անգամ վերջնական որոշում պիտի տրուի, Խ. Միութիւնը մասնակի թէ ոչ: Գերմանիա եւ Իտալիա երբեք տրամադիր չեն երեւար նոր զիջումներ կատարելու: Անգլիա եւ Ֆրանսա եւս միշտ համախորհուրդ կը գործեն:

ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ

Սպանիական սահմանը պիտի բացուի եթէ...

Արմատական կուսակցութեան ընդհ. ժողովը յուզումնալից նիստ մը ունեցաւ ուրբաթ օր, մասնաւորապէս եւրոպական քաղաքականութեան քննութեան ատեն: Ձախաւոր կամ աջակողմեան համարուած հոսանքը յաջողեցաւ քուէարկել տալ իր բանաձեւը, բուռն ժխորի մը մէջ որ պահ մը կը սպառնար երկուքի բաժնել ժողովը:

Այդ բանաձեւը, որուն գլխաւոր ջատագովն էր «Ռէփիւպլիք»ի խմբագրապետը, Էմիլ Ռօշ, մասնաւորապէս յիշելով անցեալ յունիսի ելմտական տագնապը, «զոր սրտպուեցաւ լուծել արմատական կուսակցութիւնը», կը շնորհաւորէր քաղաքացիներ Շօթանը եւ Ժորժ Պօնէն: Յետոյ, կը մերժէր հակակշիռ հաստատել փոխանակութեան սակերու վրայ, կը պահանջէր միջոցներ մշակել արտադրութեան՝ բարեկարգութեամբ եւ օրինապահութեամբ, աւելի բարեխղճօրէն գործադրել 40 ժամուան օրէնքը, պատշաճեցնելով տնտեսական պահանջներուն, միջոցներ գտնել՝ վերահաստատելու համար վստահութիւնը եւ վերադարձնելու երկրէն փախած դրամագլուխները, կը դատապարտէր որեւէ խլրտում քաղաքական կազմակերպութեանց կողմէ, եւ կը մերժէր «կառուցուածքի բարենորոգումը», կառչելով դադարի քաղաքականութեան:

Աղմուկը սաստկացաւ, երբ կը կարդացուէր բանաձեւը: Ելմտական նախարարը միջամտելով, առաջարկեց «առ այժմ» աւելցնել բանաձեւի այն կէտին վրայ որ կը մերժէ «կառուցուածքի բարենորոգումը»: Ընդունուեցաւ այս բարեփոխումը եւ բանաձեւը անմիջապէս քուէարկուեցաւ, նոր փոթորիկ մը պայթեցնելով:

Աւելորդ է բացատրել թէ բանաձեւը ուղղուած է ընկերվարական կուսակցութեան դէմ եւ կը սպառնար պառակտել ժողովրդական ճակատը: Այս վտանգը նախատեսելով, կուսակցութեան նախագահը՝ Պ. Տալատիէ առաջարկեց ընդհ. քաղաքականութեան յանձնախումբին յղել բանաձեւը, ինչ որ ընդունուեցաւ, հակառակ ընդդիմադիրներու բուռն բողոքներուն:

*** Նոյն օրը արտաքին նախարարը պարզելով իր քաղաքականութիւնը,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

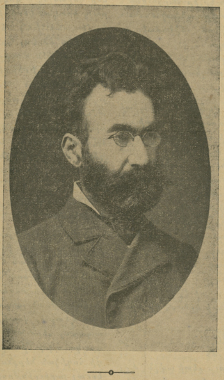

ՐԱՖՖԻ

Ի՛նչ բարձունքներ կտրած եղաւ Րաֆֆին, Սալմաս - Նարեկէն մինչեւ «Կայծեր»ը: Տէր Թոգիկի զոմ-գոլորցէն մինչեւ յեղափոխական-քաղաքական խոյանքները:

Պատանիներ էինք եւ մարդիկ փափուքներով, մասնաւոր զգուշութեամբ կը խօսէին իր գործերու մասին:

— «Վաղը «Խենթ»ը պիտի բերեմ, բայց մարդ չիմանայ, փորձանքի կը մատնուինք: Կը վերադարձնես, յետոյ «Կայծեր»ը կուտամ, ա՛խ, «Կայծերը» ... Անկէ վերջն ալ «Սամուէլ»ը եւ «Դաւիթ Բէկ»ը»:

Ու կը սպասէինք ամիսներով — յաճախ տարիներ — մինչեւ որ մեր ձեռքը հասնէր մէկն ու մէկը:

Շատ մը գործեր հազիւ կրցանք տեսնել Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, երբ Րաֆֆին կը սպառէր ջուրի պէս, հակառակ արժէքի սղութեան:

×

Հիմա որ տարիներ անցած են եւ անոնց հետ ալ՝ գլըղագին փլուզումներ, շատ մը արդար եւ անարդար բաներ ըսել կուտայ վերագնահատման ձգտումը՝ Րաֆֆիի գրականութեան եւ հայեացքներուն, անոնց դրական եւ բացասական ազդեցութեան մասին: Եւ մեր քննադատներն ալ կը շարունակեն կա՛մ պանծացնել, եւ կամ հարթել:

Քիչ են, սակայն՝ հասուն եւ խորագնին ուսումնասիրութիւններն ու վերլուծումները, իր բուն արժէքին վերածելու համար վիպագրին ստեղծագործութիւնը, որ անշուշտ անհամեմատ է, թէ իբրեւ յղացում եւ թէ իբրեւ արտադրութիւն:

Տակաւին անհրաժեշտ է պրպտել գեղնած թուղթերն ու տարեգրութիւնները, կրկին եւ կրկին կարդալ Րաֆֆին, որպէսզի կարենանք չիտակ եզրակացութեան մը յանգիլ:

Եւ սակայն, Րաֆֆին ունի արժանիքներ, որոնց մասին երկու խօսք չի կրնար ըլլալ, այսքան տարիներ վերջն ալ:

1. Րաֆֆի իր նախնական միջոցներով քրքրեց, պրպտեց Հայոց պատմութիւնն ու ժամանակակից իրականութիւնը: Անոնք իրեն համար դարձան անսպառ աղբիւր մը ստեղծագործ ներշնչումներու, որոնք անմատչելի կը համարուէին մինչեւ այն ատեն:

Ան ուզեց աւելին ընել, ամբողջովին ճանչնալու համար հայկական աշխարհը՝ սահմանէն անդին: Որոշ չափով տեսած էր Տարօնն ու Վասպուրականը, բայց կ՚ուզէր, կը ձգնէր ուսումնասիրել նաեւ մնացեալը:

Ինքն է որ կը պատմէ, 1881 մայիս 26ին գրուած նամակի մը մէջ.

— «Ես դեռ անցեալ տարի (1880) յունիս ամսի սկզբին պատրաստվեցայ Կ. Պոլիս գնալու, որ այնտեղից անցնիմ Հայաստան, բայց մի քանի արգելքներ, որոնց մէջ գլխաւոր տեղը բռնում էր նիւթական միջոցների պակասութիւնը, թողեցին իմ ցանկութիւնը անկատար»:

Եւ այդ ցանկութիւնը մինչեւ վերջն ալ մնաց անկատար, որովհետեւ մարդիկ անճրկեր էին, միայն եւ միայն հազար րուբլի, տրամադրելու համար...

Ուրեմն, մեղաւորը ինք չէ, եթէ շատեր, այսօր, այնքան ալ վաւերական կամ ամբողջական չեն գտներ իր հայաշխարհը:

Հակառակ իր քարոզչական եւ երբեմն մանկունակ չեչտին, Րաֆֆի փայլուն եւ անկորնչելի երկունք մը բոլորեց ոչ միայն իբրեւ վիպագիր, այլեւ իբրեւ մշակ արեւելահայ լեզուի ճոխացման եւ զարգացման:

Իրողութիւն է որ, մինչեւ այսօր ալ, արեւելահայ հեղինակներն ու գործիչները, հրապարակագիր թէ դրագէտ, անոր առաջնն է որ կը գործածեն ու կը մաշեցնեն, սերունդէ սերունդ փոխանցելով նոյնիսկ անհարթութիւններն ու վրիպումները, օտարոտի, թուրք - թաթարական եւ ռուսական բառերն ու բացատրութիւնները:

Հարիւրամեակի կազմակերպիչ յանձնախումբին հրատարակած հատորին մէջ, «ՐԱՖՖԻ», Պ. Ռ. Բերբերեան կը պատմէ թէ Ռ. Պատկանեան «Թոյլ» կը գտնէր Րաֆֆիի լեզուն, եւ յաճախ գիտել կուտար.

— «Ռուսաբանութիւնները անվերջ են. կարող է պատահել որ դա Մշակի ազդեցութիւնն է եղած: Յետոյ, Րաֆֆիի «Առեց»ը. եղբա՛յր, սա ի՞նչ «առեց» է. չե՞ս կրնար գրել «առաւ». բաց Այգերեանը եւ կարդա՝ «առնում, առի, առաւ». «առե՞ց»ը որս է»:

3. Դժբախտաբար տեղը կը պակսի, պարզելու համար Րաֆֆիի ստեղծագործութեանց միւս արժանիքը,— ըսէ՛ք «հողեշարժ»: Յեղաշրջում՝ նստուկ, նկուն, ձլլուն զարնուած ժողովուրդի մը մտքին ու սրտին մէջ, խնդիր ազգային վերածնութեան եւ անկախութեան: Րաֆֆի ըմբոնեց բոլէն, եւ տենդի, ալացքի, գործի աշխարհ մը բացաւ մեր առջեւ: Հապա իր աշխատաւորական դի՞ծը:

Թող դալար մնայ իր դիրը:

Շ.

ՐԱՖՖԻՆ ԻՐ ԵՐԳԵՐՈՎ ԵՒ ԵՐԱԶՆԵՐՈՎ

Րաֆֆիի գործերը կը կազմեն հում նիւթերու անսպառ շտեմարան մը,— արդարեւ այս մեծ «խենթ»ին աչքերը, փարոսի մը լուսեղէն չեղբին նման, կը կարեն մթութեան պաստառը եւ կը խուզարկեն ոչ միայն 80ական թուականներու «ներկան», այլեւ անցեալը, մելիքներու հայկական իշխանութենէն մինչեւ Դ. դարու Հայաստանը (Փաւստոսի հետքերով): Բայց դեռ աւելին, Րաֆֆի իր աչքերը կը մխրճէ ապագայի մշուշին մէջ:

Ի՞նչ հարկ կրկնելու թէ Րաֆֆի խոր ազդեցութիւններ է կրած հայ եւ օտար գրողներէ,— թէ «Խենթ»ին հերոսը երկրորդ տպագրութիւնն է Թուրքենիեւի, «Նով» վէպի հերոսին՝ Նեժդանովին (Լէօ), թէ Րաֆֆիի Սարհատը Աբովեանի Աղասին է (Սուրխաթեան), եւայլն: Ձիս այս պահուս կը հետաքրքրէ Րաֆֆիի մարգարէական շունչը: Րաֆֆի կը հետախուզէ հայկական մութ հորիզոնը, քաղաքական ապագան, մօտ երկո՛ւ դար վերջը: Նստած՝ Վանայ ծովուն եզերքը զերթ հին օրերու քուրմ մը, ինչպէս կը յիշեցնէ իր լայն ճակատը փղոսկրի ճերմակութեամբ, արցունքը աչքերուն՝ կը խօսի ջուրերուն հետ.

Զայն տուր, ո՛վ ծովակ, ինչո՞ւ լռում
ես,
Ողբակից լինել չըկամի՞ս դըժբախ-
տիս...

Րաֆֆի կուլայ ոչ թէ իր անձը դըժբախտութեանց, այլ միայն հայկական ցաւերուն վրայ: Ու կը հարցնէ.

Մի՞թէ միշտ այսպէս կը մնայ Հա-
յաստան,
Փշալից անապատ, երբեմն բուրաս-
տան:

ԺԹ. դարը փոքր ժողովուրդներու ազատագրութեան դարն եղաւ, եւ Րաֆֆի ինք եւս կը բաղձայ ունենալ պետութիւն: Մի՛ զարմանաք,— ատիկա այն շրջանն է՝ երբ ամէն հայ մտաւորական կամ գործիչ մօտ կը զգար արշալոյսը: Յամառ եւ հաւատաւոր ծերունին՝ Խրիմեան Հայրիկ կը կրկնէր յաճախ.— Պիտի չմեռնիմ՝ մինչեւ որ այս Աջովս չօծեմ Հայոց Թագաւորը: Եւ մատանիքի պէս կը պահէր իր Աջը: Րաֆֆի, աւելի հանրապետական, կարօտն ունի տեսնելու հայկական դրօշը.

Արդեօք գալո՞ւ է մի օր ժամանակ,
Տեսնել Մասիսի գլխին մի դրօշակ:

Րաֆֆի կը հաւատար թէ պիտի գայ այդ օրը եւ «ամէն կողմից՝ պանդուխտ Հայազգիք — դիմեն դէպ իրեանց սիրուն Հայրենիք»:

Րաֆֆի ոչ միայն կը հաւատար հայկական ազատ եւ ինքնօրէն պետութեան մը, այլեւ կ՚աշխատէր սկզբունքներ թելադրել վաղուան ժողովրդավար հայկական հանրապետութեան:

Իր մէկ հերոսը, Վարդան, «երազ»ի մը թեւերուն վրայ բարձրանալով՝ կը տեսնէ երկու դար վերջի Հայաստանը զոր պիտի չտեսնէր Րաֆֆին, ինչպէս Մովսէս լեռան մը վրայէն կը դիտէ Աւետեաց երկիրը, ուր ապրիլ զլացուած էր իրեն՝ ըստ եբրայական աւանդութիւններու քմայքին: Ճշմարիտ մարգարէութիւն մըն է Րաֆֆիի այդ «երազ»ը.—

2100 թուականին է: Հիմնուած է հայկական պետութիւն մը: Գոյութիւն ունի տակաւին հայկական եկեղեցի, բայց աւելի աշխարհականացած,— քահանան գիտէր այլեւս աստուածաբանութիւնը հաշտեցնել բնագիտութեան հետ: Եկեղեցւոյ մէջ կը լսուին նոր շարականներ. «Մեզ վրայ ծագեց քո երեսի լոյսը, եւ մեր սրտերին ուրախութիւն շնորհեցիր: Ցորենի, գինիի եւ ձէթի պտուղների առատութիւնով լիացրիր մեզ»: Իսկ հայ գիւղացին իր Աստուածէն կը խնդրէ ոչ թէ հոգւոյ փրկութիւն, այլ ուժ եւ իմաստութիւն՝ «որ կարողանան գործել, աշխատիլ, արդիւնաւորել նրա ստեղծած երկիրը»: Դպրոցավարութիւնն իսկ յեղաշրջուած, մանչ եւ աղջիկ միասին կը դաստիարակուին: Հայ գիւղացին է դարձեալ որ կը խորհի օգտագործել բնութեան տարերքը,— «Բնութեան մէջ կան շատ ուժեր, որոնց պարգեւել է Աստուած՝ մեզ օգնելու համար, միայն պէտք է ծանօթանալ նրանց հետ եւ գիտենալ թէ ի՛նչ միջոցով կարելի է նրանցից օգուտ քաղել»: (Հիմա յիշեցէք Ջրաելեկտրակայանները, որոնք լոյսի եւ ուժի կը վերածեն Հայաստանի ջրվէժները):

Բայց Րաֆֆի քաղաքական մեծ մարգարէութիւն մըն ալ կը կատարէ: Իր «Խամսայի Մելիքութիւնները» գործով՝ ան կը դատապարտէ ռուսական օրիանթասիոնը, որ արեւելահայ մտքին վրայ ճնշած է տարիներ (այդ մասին կարդալ Ա. Ջամալեանի գեղեցիկ ուսումնասիրութիւնը Հայրենիք ամսագրին մէջ): Դատապարտելով օտար ազդեցութիւնները՝ զարմանալի յայտնատեսութեամբ մը կ՚աշխատի միացնել երկու եղբայրակից ցեղեր, որոնք իրարմէ բաժնուած էին հուրով եւ սուրով: Մարդաբանութիւնը կը վկայէ թէ Հայերը եւ Քիւրտերը ցեղակից են եւ արենակից: Էօժէն Փիթար, իր մէկ գրքին մէջ (Les Races et l'Histoire), էջ 458, թէեւ հայասէր մը չէ, դառնութեամբ գիտել կուտայ թէ ցեղով եղբայր, արիւնով իրարու աւելի մօտիկ քան ուրիշ եղբայր ցեղեր, իրար կը խողխողեն Հայերն ու Քիւրտերը: Բայց ծանօթ է մեզի թէ օտար ձեռքեր էին որ դանակ տուին Քիւրտին՝ թափելու համար իր եղբօր արիւնը: Րաֆֆի, ո՛վ մարգարէաշունչ ոգի, իր «երազ»ով կը միացնէ այդ երկու եղբայրները, Հայերը եւ Քիւրտերը: Արդարեւ Րաֆֆիի Հայաստանին մէջ Քիւրտերը ընդունած են հայկական կրօնքը, լեզուն եւ ընդմիշտ եղբայրացած՝ կ՚աշխատին Հայաստանեայց աշխարհին բարգաւաճման համար, մինչ մայրաքաղաքին մէջ կը կառուցուին «հոյակապ շինութիւններ զանազան գոյներով», հին թագաւորական պալատները կը վերածուին թանգարանի, ուր կ՚երեւին հայ յեղափոխութեան հերոսներուն արձանները, օրաթերթերը կը տպուին 150 հազար օրինակ, համալսարանները եւ ակադեմիաները իրենց գլուխը կը հանեն երկրին մշակոյթին վրայ, փողոցներուն մէջ կը վխտան հայկական մեծ գործարաններու բանուորները, կառքերը «կը սլանան» հարթ փողոցներուն մէջէն (օթօմի՞ւս), խորհրդարան է հաստատուած եւ երեսփոխանները ժողովի կը շտապեն...:

Այս ամէնը «երա՞զ» միայն: Վէ՞պ: Ներկայ Հայաստանն ալ ստեղծուեցաւ այդպիսի երազներով եւ վէպերով: Եւ ինչպէս Րաֆֆի կ՚ըսէ «Կայծեր»ուն մէջ, թէ «մի գիրք կարող է փրկել մի ամբողջ ազգ», մենք կը հաւատանք յամառօրէն թէ հայ ժողովուրդը պիտի հասնի իր երազին՝ շնորհիւ իր գրին ու գրականութեան:

Ն. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ, ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, (ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏԵՍ Դ. ԷՋ):

ԵՕԹԸ ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐ 700 մեթր խորութեամբ հանքի մը մէջ մնացին, պատ մը փլած ըլլալով հիւս. շրջանի հանքերուն մէջ: Կարելի եղաւ փրկել:

ՄԱՐՈՔԻ մէջ ձերբակալուեցաւ ազգայնական առաջնորդը, Հասան Ուազզանի: Խռովութիւնները կը շարունակուին: Զինուորական իշխանութիւնը թնդանօթներով եւ գնդացիրներով կը հսկէ Ֆէսի եւ ուրիշ քաղաքներու կառավարելի կէտերուն վրայ:

ՏԱՍԸ ՀՈԳԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ Մալինոքի մէջ (Մոսկուայի շրջան), ամբաստանուած ըլլալով թէ թունաւորած են արջառը: Մահապարտներէն հինգը նախկին չարական սպաներ են:

ԵՒ ԴՈՒ ՅԱՂԹԵՑԵՐ, ՐԱՖՖԻ

Շատերն են կոչուած դեր խաղալու մի ազգի կեանքում, եւ սակայն սակաւաթիւ ընտրեալներին է վիճակուած անմահանալ նրա պատմութեան էջերում: Այս վերջիններիս թւին է պատկանում անկասկած նաեւ Րաֆֆին, հայ ժողովուրդի ամենամեծ զաւակներից մին: Նա իր ողջութեանն իսկ ապահովեց իրեն համար տիրական դիրք հայկական կեանքում եւ մասնաւորապէս հայ գրականութեան մէջ: Այդ դիրքը շարունակում է նա անխախտ պահել նաև այսօր, իր մահուանից գրեթէ կէս դար յետոյ: Կ'անցնին տասնամեակներ, կ'անցնին նաեւ դարեր, Րաֆֆին կը շարունակէ դարձեալ գրաւած պահել հայ գրականութեան գագաթներից մէկը :

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի առթիւ կազմակերպուող համատարած հանդիսութիւններն ու անվերապահ գնահատութիւնները ապացոյց են այդ բանի: Ապացոյց է նաեւ այն փաստը, որ՝ աւելի քան որ եւ է մէկը մեր հին ու նոր գրողներից՝ Րաֆֆին է ամէնէն փնտռուած ու սիրուած հեղինակը մեր մէջ: Նրա անգերազանցելի մեծութեան մասին է խօսում վերջապէս եւ այն իրողութիւնը, որ այդ մասին վէճ գոյութիւն չունի հայ գրական քննադատութիւնը ներկայացնող տարբեր թեւերի մէջ: Խորհրդային պայմանների մէջ անգամ, ուր օտար բռնապետութեան թաթն է իշխողը, Րաֆֆին կարողանում է լսելի դարձնել իր կազդուրիչ ձայնը: Ապահովապէս, այնտեղ եւս ամէնէն փնտռուած ու սիրուած հեղինակն է Րաֆֆին: Թող լինի՝ առաւելապէս արգիլուած ճանապարհով, գաղտնի միջոցներով: Այդ բուռն պահանջի արդիւնքն է անտարակոյս նաեւ այն, որ Րաֆֆիի գէթ մէկ - երկու գործերը վերհրատարակութեան են տրուած Երեւանում: Նոյն այդ պահանջի ու գնահատութեան առաջին արտայայտութիւններից մէկն էր ի հարկէ եւ այն, որ երկու տարի առաջ, Թիֆլիսի մէջ, Րաֆֆիի մասին հրապարակաւ գնահատական խօսք առաւ Արշաւիր Մելիքեան, հայ համայնավար ամէնէն պատրաստուած ու կարկառուն դէմքերէն մին՝ գործակիցը նոյն ինքն Լէնինի: Այսօր փականքի տակ են առնուած այնտեղ լեզուները, բայց վաղը քակուի՛ն պիտի դրանք, պէտք չէ՛ կասկածիլ այդ մասին :

×

Ինչի՞ն վերագրել այս բացառիկ դիրքը, որ տասնամեակներից ի վեր գրաւում է Րաֆֆին հայ կեանքում եւ մասնաւորապէս հայ գրականութեան մարզում: Ամենից առաջ ի հարկէ այն իրողութեան, որ նա հիմ դրաւ մեզանում գրական մի ամբողջ ճիւղի՝ վիպագրութեան, հնարաւոր կատարելագործութեան հասցնելով այն: Այսօր իսկ, անգերազանցելի են Րաֆֆիի վէպերը թէ՛ որակով եւ թէ քանակով: Արուեստը բնաւ սպասաւորի դիրքի չէ վերածուած նրանցում, այլ ներկայացնում է ինքնուրոյն, բարձր արժէք: Միւս կողմից սակայն, ինքնանպատակ չէ՛ այն, այլ մի օղակը ամբողջութեան:

Որպէս արուեստագէտ ու մի նոր կեանքի առաքեալ միանգամայն՝ Րաֆֆին սեփական ազգի վերածնութիւնը նպատակ դրաւ իրեն: Նա բունեց հայ ժողովուրդի մայր երակը, ունկնդիր եղաւ նրա բաբախիւնին եւ՝ մարգարէի կոչումով՝ ղեկավարը հանդիսացաւ նրա: Մի նոր Մովսէս, որ ծովերի եւ անապատների միջով բազմութիւններ առաջնորդեց դէպի Աւետեաց Երկիրը: Միեւնոյն ժամանակ, իբրեւ ճշմարիտ մարգարէ, նա յաղթահարել կարողացաւ սեփական ժողովուրդի բազմաթիւ ու բազմատեսակ թերութիւնները, որ ստացական էին մեծ մասամբ: Թօթափեց նրա վրայից ստրկամտութեան դարաւոր լուծը, ինքնուրոյն ու ազատ կեանքը սիրել, նրան հասնելու ճանապարհները սովորեցրեց: Սէրը եւ ատելութիւնը քով - քովի ապրում են այդ զարմանալի մարդու մէջ, հաւասարապէս ուժգին. ամէն մէկը՝ իր նշանակէտին ուղղուած :

Յաղթահարելով ինքն իրեն, յաղթահարելով սեփական ժողովուրդի թերութիւնները, պայքարի ու յաղթանակի ճամբան ցոյց տալով իր ժողովուրդին՝ Րաֆֆին հանդիսացաւ յաղթականը հայ կեանքի: Ու այդպէս էլ մնաց նա մինչեւ այսօր : Իր ծննդեան հարիւրամեակի առթիւ արտայայտուող ընդհանուր համակրանքը եւ անխառն գնահատանքը ապացոյց են այդ բանին :

Եւ դու յաղթեցեր, Րաֆֆի :

Ս. ԱԲԵՂԵԱՆ

Իրականութիւն եւ երեւակայութիւն Րաֆֆիի վէպերուն մէջ

«Խենթը» վէպին առաջին էջերուն մէջ Րաֆֆի ծանօթութիւն մը ունի, որ վիպական արուեստի մասին իր ունեցած ըմբռնումները կը բացատրէ այնքան յատկանշական եւ յստակ եղանակով մը :

Յիշուած վէպին հերոսին, Վարդանին մասին, որ ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ «խենթն» իսկ, Րաֆֆի կը գրէր·

— «Երիտասարդի անունը Սամսոնըն էր, բայց ես իմ վէպի հերոսից ստեղծեցի մի առանձին տիպ, դրանով թէև փոքր ինչ շեղուեցայ պատմական ճշդութիւնից, բայց թող ներուի ինձ, եթէ ես իսկութիւնը մասնաւորապէս զոհեցի իմ բանաստեղծական ազատութեան»:

Րաֆֆի անմեղօրէն կը խոստովանի ուրեմն, որ ինք կը շեղի պատմական ճշդութենէն, եւ «իսկութիւնը», իրականութիւնը կը զոհէ յաճախ բանաստեղծական ազատութեան :

Սամուէլի հեղինակը շատ հաւատարիմ մնացեր է այս սկզբունքին, (որ վէպի մեծ վարպետներուն սկզբունք եղեր է), առհասարակ իր բոլոր վէպերուն մէջ:

Առէք անոր որ եւ է մէկ վէպը, ուշադրութեամբ կարդացէք, նօթագրեցէք պատմական դէպքերը, իրենց թուականներովը, հետեւեցէք մեր հայրենի բնութեան նկարագրութիւններուն, եւ մարդկային այն էակներուն, որոնք կը կենդանանան ձեր աչքերուն առջեւ, իբրեւ պատմական դէմքեր, մեր անցեալ կեանքին մէջ, իրենց կարեւոր դերը եւ առաքելութիւնը արդէն կատարած: Մտէք իրեն հետ հայրենի որ եւ է գիւղ եւ նահապետական որ եւ է տուն, դիտեցէք հոն ապրողներուն նիստ ու կացը, լսեցէք անոնց մտերիմ խօսակցութիւնները, գանգատներն ու տրտունջները, երբեմն ուրախութեան կանչերն ու ցնծութիւնները,— այս բոլորին մէջ դուք պիտի գտնէք Րաֆֆիի որակած իսկութիւնը, իրականութեան հարազատութիւնը, լուսանկարի ճշդութեամբ: Անոնցմէ զատ դուք պիտի գտնէք բարքեր ու սովորութիւններ, հինէն ու նորէն թանկագին վկայութիւններ, իսկական ակէն՝ վարպետօրէն ձեռք բերուած պատմական եւ ազգագրական հարուստ տարրեր, որոնցմով այնքան լեցուն են վիպագրին երկերը :

Այս բոլորէն անկախաբար, ուրիշ մտահոգութիւններ թեւ առեր են անոր հոգիին մէջ: Պատմութիւն մը չէր որ գրի առնելու կոչուած էր, այլ՝ գրել նաեւ վէպ ու վիպասանութիւն, որուն համար ստիպուած էր գիտակցաբար զոհել իսկութիւնը, իրականութիւնը, եւ բանաստեղծական ազատութեան, ուրիշ խօսքով՝ երեւակայութեան միջամտութեան դիմել:

Այս է պատճառը, որ շնորհիւ արուեստի այս հիմնական պահանջին ու տարրերուն,— բանաստեղծութիւն եւ երեւակայութիւն —, Րաֆֆիի վէպերը դարձեր են կենդանի, բաբախուն, բանաստեղծական, եւ ընթերցողներուն հետաքրքրութիւնը միշտ հեւ ի հեւ պահեր են:

Եթէ արտաքին աշխարհը պատկերացնելու պահուն Րաֆֆի տարրկայական կը մնայ եւ հաւատարիմ իրականութեան, մարդկային հոգիները կերտելու, անոնց դրական ու բացասական վիճակները եւ ներքին պայքարները իմանալի դարձնելու համար կը դիմէ երեւակայութեան: Այս վերջին գործօնը կը գտնենք դարձեալ ամէն անգամ, որ վիպագիրը մեր մէջ գեղեցկութեան զգայութիւնը արթնցնել կը փորձէ, լուսաւոր օրերու երազովը կը գինովցնէ մեր հոգիները, կամ մարդոց յարաբերութիւններուն գաղափարական կողմը չեշտել կը ձգտի :

Եթէ հայրենի իրականութիւնը, հայրենի բնութիւնը շօշափելի կերպով ներկայ է Րաֆֆիի ստեղծագործութեան մէջ, նոյնքան բաբախուն է հոն հայ հոգիին վիշտը, զոր երգեր եւ ողբերգեր է բանաստեղծի կնքուշ հոգիով: Տեսեր է հայ շինականին քրտնաթոր վաստակը, լսեր հայ որբերուն հեծեծանքը, ինչպէս նաեւ հայ մայրերուն կարօտակէզ ողբերը: Անոնց բոլորին հետ եւ անոնցմէ առաջ, ինքն ալ տառապեր է ու ողբացեր՝ արցունքով օծելով իր վէպերը: Այս մարդին մէջ բանաստեղծ է ինքը եւ քնարահար մը, որ իրականութեան վրայ կը նետէ շքեղ պատմուճան մը: Մարգարէական ներշնչումով կ'ողեկոչէ հայ ոգին, եւ մեր մէջ կ'արթնցնէ հին օրերու փառքերուն պատմութիւնները: Սիրտդ կը տրոփէ յաճախ, երբ կը թաղուիս Րաֆֆիական որ եւ է վէպի ընթերցումին մէջ, երազի ու երեւակայութեան թեւերով կը կտրես մի ջոցն ու տարածութիւնը, փոխադրուելու համար հինաւուրց օրերը, եւ հոգիդ մէջ արձագանգ կը գտնեն ասպետական առաքինութիւններ եւ մարդկայնական զգացումներ :

Հայ ժողովուրդը սիրեր է Րաֆֆին ու պիտի սիրէ, որովհետեւ անիկա սրտի տէր վիպագիրը մնաց, գաղափարապաշտ, հայրենասէր գրագէտը դառնալով մէկտեղ : Անիկա մեզի սորվեցուց ապրելու կռուելու եւ յաւերժանալու գաղտնիքը: Գիտցաւ արժեցնել մեր ցեղային առաքինութիւններէն ոմանք: Հայ մարդուն հայ ծնած ըլլալու գիտակցութիւնն ու հպարտութիւնը տուաւ :

Այս բոլոր ազդակներու շունչին տակ հասակ առաւ անոր գրականութիւնը, որ կախարդեց հայութեան միտքն ու հոգին: Պատմական ճշմարտութիւնը յաճախ շեղեցաւ, իր իսկ խոստովանութեամբ, բայց երեւակայութեան եւ բանաստեղծութեան ազատութիւնը անոր երկերուն մթնոլորտը գեղեցկացուց, արուեստի շունչով ու հոյանուտով ելեկտրականացուց անոնց հորիզոնները, եւ մարդկային բարդ խղճմտանքներուն դոները բախեց մարգարէական հեղինակութեամբ: :

Գրական վաստակ մը, որուն մէջ իրականութիւն եւ երեւակայութիւն հաւասար չափով կը ներգործեն, եւ հեղինակին միտքն ալ կարգապահութեամբ կը հետեւի անոնց թելադրութիւններուն, արժանի է մեր երախտագիտութեան :

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՐԱՖՖԻ
(ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Շատ շատեր այն համոզումն ունին, որ Րաֆֆին է եղեր մեր յեղափոխութեան առաջին առաքեալը, որով եւ ան է դրդեր շատ մը երիտասարդներ յեղափոխական արիւնով օծուելու :

Եւ եթէ արժէք մը կրնայ իր դրական արդիւնքով չափուիլ, ապա ուրեմն բացասական արդիւնքի պարագային, մարդկային տրամաբանական միտքը, պատճառներու հետախուզման մղումով՝ իր գնահատութեան չափանիշը կը փակցնէ այս կամ այն անհատի ճակտին :

Կը թուի որ չափէն շատ աւելի ծանր բեռ մըն է որ կը դրուի Րաֆֆիի ուսերուն : Որ Րաֆֆին ազգասէր վիպասան մըն էր, ներշնչուած ժամանակի ազատական գաղափարներով, ոգեւորուած հայրենեան քարոզներով — կասկածէ դուրս, բայց որ յեղափոխական — արմատական գաղափարներով տոգորուած առաջնորդ մը — այդ արդէն վիճելի հարց է :

×

Հարիւրամեակները փառաբանական ներբողներէն աւելի վերագնահատութեան առիթներ պիտի ըլլան իւրաքանչիւր սիրածի համար, եւ այդ պատճառը այնքան հետաքրքիր է ներկայ սերունդի հայեացքները անցնող բոլոր այն հսկաներու արտադրած գործին, որոնք իրենց դրոշմը դրին մեր այսօրուան կեանքին վրայ :

Խօսիլ կամ խորհիլ Րաֆֆիի մասին եւ չանդրադառնալ մեզի շատ մօտիկ եւ անոր յարակից բազմազան խնդիրներու վրայ — անօգուտ ջուր ծեծել պիտի նշանակէր :

Եթէ Րաֆֆին, Թիֆլիսի Խօջեվանքի գերեզմանատունէն, հրաշքով մը յարութիւն առնէր, անոր առաջին գործը պիտի ըլլար վազել, «Մշակ»ի խմբագրատուն եւ լուրեր, թարմ լուրեր հարցնել Թրքահայաստանէն :

Ան չպիտի ստանար ո եւ է պատասխան իր հարցումներուն, կրկին փողոց պիտի իջնէր, մինչեւ Հաւլաբար պիտի բարձրանար, կրկին Կուր գետի ափը պիտի իջնէր, պիտի բռնէր օձիքը Սունդուկեանի հերոսներուն Պէպօին եւ Կիկօին ձեռքէն, եւ կինտօներու կրկէսին մէջ պիտի ճչար տառոնց երեսին·

— Լուր մը Վասպուրական աշխարհէն :

— Խապրիկ մը Մշոյ Ս. Կարապետէն:

Շատերը պիտի խնդային վրան, ուրիշները լուռ պիտի անցնէին Րաֆֆիի քովէն արհամարհական ժպիտով, շատ շատ, եթէ ան պնդէր իր հարցումներուն պատասխան մը ստանալու, ոստիկանութիւնը պիտի միջամտէր ու տար պատասխանը ·

— Ի՜նչ Վասպուրական աշխարհ, ի՜նչ Մշոյ Ս. Կարապետ...

×

Բայց Րաֆֆին Րաֆֆի է, ան պիտի չգոհանայ իրեն տրուած պատասխաններով, ան պիտի անձամբ երթայ ու վերստին տեսնէ այն երկիրը, որու համար ծրագիրներ է մշակեր, որու ապագայի համար մարգարէական չունեցող գուշակութիւններ է ըրեր, պիտի անցնի Բարթողեան լեռները, ու Հին Բայազիտի բերդին տակ խենթի երազային աշխարհի իրականացումը պիտի տեսնէ, պիտի առաջ քալէ, մինչեւ Վարագ, մինչեւ Ս. Կարապետ, Վանի ծովուն վրայ նոր յաղթական երգ մը պիտի երգէ ...

Բայց Հաւլաբարի կինտօն կը խընդայ ...

Երա՜զ է տեսեր ...

×

Եւ Րաֆֆին Կուր գետի ափին, ժայռի մը վրայ նստած, գլուխը ափերուն մէջ, դառնութեան արցունքը մինչեւ բերանը իջած, իր երիտասարդ օրերը կ'ապրի ...

— Ինչո՞ւ, ի՞նչ էր մեղքս, այն օրէն երբ Գրիգոր Լուսաւորիչը բռնի հեթանոսական տարրը հալածեց եւ Քրիստոսի խաչը բռնադատեց հայ ժողովուրդին, այնուհետեւ հայ աշխարհի վրայ իջած հալածանքները գրեցին ու խրեցին հայ հոգիին մէջ հրէական Աստուծոյ բնաջնջական հաւատքը, եւ Հայը իբրեւ հաւատացեալ դարեր շարունակ տոկաց, իր կոնակի վրայէն անցնող բոլոր բռնակալներու ոտքը լզեց միայն այն հաւատքով որ այդ ամէնը աշխարհիկ կեանքին պատկանող մեղաւոր փառքերը անցողակի են եւ ինքը յաւիտենական կեանքի համար միայն կ'ապրի ու կը մեռնի, ահ, կրօնը, դարեր շարունակ Հայի համար մարմնացած իրականութիւն էր ...

Յետոյ, իմ, եւ իմ նախորդներու օրով էր որ լուսաւոր գաղափարները արեւմուտքէն եկան ու մեր հորիզոններու վրայ իրենց աղօտ ճառագայթները սփռեցին: Խախտեցաւ կրօնական հաւատը, եկեղեցւոյ սէրը նուաղեցաւ, եւ ահա Հայի հոգւոյն մէջ տեղ բռնեց ազգի գաղափարը, կրօնականի բացակայութեան պարապը ազգը լեցուց: Հայրենիքի գաղափարը չէր կրնար ըլլալ, Հայը ցրուած է զանազան պետութիւններու մէջ. ազգի գաղափարն էր որ ի մի պիտի հաւաքէր եւ այդ միութեան մէջ ստեղծէր թէ պատմական պաշտամունքի առարկաներ եւ պիտի ստեղծէր այնպիսի արժէքներ, որ նոր դիմագիծ ձեւակերպէր հայ ժողովուրդին :

Քիչեր էինք, ու ազգէն յետոյ, ուզեցինք ստեղծել նաեւ Հայրենիք: Տարտամ էին մեր գաղափարները, անորոշութեան մշուշով պարուրուած՝ օտարներուն նմանելու փորձեր միայն: Դեռ չկար մեր ժողովուրդին բացառիկ պայմաններուն համապատասխան բացառիկ միջոցներ ըստեղծելու հարկադրիչ դրութիւն մը: Եղածը՝ նմանութեան օրէնքով հիմնաւորուած քաղաքական տեսութիւններ էին, որոնք կը ծփային երբեմն երբեմն յուզական, զգացական աշխարհներու բառակոյտերու մէջ, կը ստեղծէին երեւակայական իրականութեան կլիմայ մը, նոր աշխարհներ կերտելու գովելի ձգտումով, բայց իրական կեանքի պահանջներուն համապատասխան ճիչը ինչպէ՞ս պիտի արձակէր հայ հանճարը:

Եւ Րաֆֆին անդրշիրիմեան լուսաւոր ճառագայթներով կը չափէ տարածութիւններու եւ ժամանակի ոլորտներու մէջ անյեղլի օրէնքներու ամբողջ խստութիւնը, օրէնքներու, որոնց երկաթէ օղակը կը սեղմէ ինչպէս անհատներու, նոյնպէս եւ ազգերու, ժողովուրդներու կոկորդը ենթարկելով իր հրամայական օրէնքներուն:

Ու ան կը մրմնջէ յուսահատ դառնութեամբ·

— Իմ երեւակայական իրականութիւնը իր մածուցիկ նիւթով բազմազան ձեւափոխման ենթակայ, կեանքի իրականութեան հանդէպ մեռած դիտո՞կ է եղեր արդեօք: Կեանքի իրականութեան լապտերը ի՞նչ նիւթով պէտք էր վառել, որ չաւեղ գծէր ապագայ սերունդի քայլերուն: Իմ գրականութիւնը ուրեմն իմ ժողովուրդի հոգեկան ներքնաշխարհի ստորերկրեայ լաբիւրինթոսխանյատակխորութիւններէն դէպի մակերեսը ցայտող ստեղծագործական կորովի ցուցանիշը չէ՞ եղած... ինչպէս գետը որ կ'ուռճանայ ընդունելով աջէն ու ձախէն, լեռներէն ու բլուրներէն հոսող ջուրերը... ինչպէ՞ս, առանց մշտահոս աղբիւրներուն բնական ընթացքին, առաջին օրէն նմանողութեան ոստոստուն ու արկածալի առապարներուն վրայէն իմ ժողովուրդը դէպի խորխորա՞տ ...

Բայց ես հեռուէն չէր միայն որ իմ գրականութեան հիմքեր կը գծէի, ես չրաւականացայ ուրիշներու նման օտար հորիզոններու տակ բառախաղերու մէջ միայն Հայաստանը ազատագրելու բանաստեղծներուն նմանիլ, ես, առաջին հայ գրողն էի օտար երկինքի տակ իմ նմաններուս մէջ, ուխտի գայի այն ժողովուրդին, որու յարութեան հաւատացեալ ծառան էի, եւ ափսոս, միմիայն իբրեւ ճամբորդ տեսայ այդ երկիրն ու ժողովուրդը... ինչ որ տեսայ իրականութիւն էր, բայց ինչ որ երեւակայեցի, ափսո՜ս, այդ իրականութիւնը երազի վերածեց :

×

Մեռելներու տուրքը մեռելներուն տալէ յետոյ, կենդանիներու իրաւունքը ներկային պահելով՝ ապագայի կամուրջ մը նետելու ցանկութիւնը թող բնական թուի ապրելու բնազդով նոր ուղիներ փնտռելու պահուն :

Ժամանակի ոգին է որ թեւատարած իր հովանին կը սփռէ մեծ ու փոքր ուսերուն վրայ եւ եթէ իսկապէս իւրաքանչիւր սերունդ ծնունդն է հարազատ իր ժամանակին, աւելի համար ձակօրէն կը կրէ իր ժամանակի զրոհը

ԳՈՐԾԻ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

Ազգային մեծ դէմքերի յոբելեանները առիթ մը միջոց են եւ առիթ հաշուեյարդարի բերելու՝ թէ ի՞նչ չափով նրանց արծարծած մտքերը ու զգացմունքները իրականացած են եւ ապրում են տուեալ հանրայի կեանքի մէջ:

Րաֆֆին, որի ծննդեան հարիւրամեակը եւ միեւնոյն ժամանակ մահուան յիսնամեակն ենք տօնում այսօր, մեր այն 4—5 ազգային դէմքերից է, որոնք բաժանուած մեզնից մեծ ժամանակով, իրենց ամբողջութեամբ կենդանի են մնում մինչեւ մեր օրերը մեր սրտերում: Եւ սա ոչ միայն այն պատճառով, որ յիշւում ու կարդացւում են նրանց երկերը, այլեւ որովհետեւ նրանց արծարծած մտքերը ու տենչերը դեռ չեն կորցրած իրենց հրմայքը ու դեռ ձայնակցում են մեր սրտերին: Վերջին կէս դարում վախճանուած ազգային մեծ դէմքերից Րաֆֆիին էր վերապահուած—, բա[illegible] ութսունական թուականներից, հայկական կեանքի գաղափարարանութեան արտայայտիչը լինել:

Տարբեր ձեւերով՝ Րաֆֆի, թէ վէպերը եւ թէ պատմական ու հրապարակագրական երկերը յաճախ կրում են արտաքուստ տարբեր բնոյթ ու ոգի, բայց եւ այնպէս՝ նրանց բոլորի մէջ արտայայտւում է մի միտում (թաքուն կամ պարզ), որ նման է ելեկտրական լուսարձակի ճառագայթներին՝ յարատեւ ընկնում եւ լուսաւորում է Րաֆֆիի երկերը: Այդ միտումը— ազգային ներգործական, հզօր կամքի, աւելի ճիշդն՝ ասած ազգային «գործ»ի անհրաժեշտութեան գաղափարն է: «Գործն» է, որ փառաբանւում է, «գործն» է, որ դառնում է հայ կեանքի «սկիզբն երկանց»: Գուցէ շատերը յիշում են Գէօթէի Ֆաուստ փիլիսոփայական ողբերգութիւնը, որտեղ իր մի մենախօսութեան մէջ Ֆաուստը ասում է,

— «Գրուած է այսպէս «ի սկզբանէ էր բանն...» Այստեղ ես կանգ եմ առնում. ո՞վ կ'օգնէ ինձ շարունակելու... ես անկարող եմ «բանն» այնքան բարձր գնահատել. ես պէտք է այլ կերպ թարգմանեմ, եթէ լաւ եմ լուսաւորուած Ոգիից, գրուած է ուրեմն «սկզբումն էր միտքը»· լաւ կըշռադատիր առաջին տողը, որ գրիչդ չշտապի: Բայց միթէ՞ միտքն է, որ ամէն ինչ գործում է, ստեղծում է. պէտք է լինէր «ի սկզբանէ էր ոյժն...»· սակայն այս գրելիս՝ մի բան զգուշացնում է ինձ, որ ես այդ կարծիքին վրայ կանգ չառնեմ: Ոգին ինձ օգնում է, ու յանկարծ յստակ եմ խորհուրդ եւ վստահութեամբ գրում՝ «ի սկզբանէ էր գործն»:

«Գործն է, որ որոշում է մարդկային միտքը ու կեանքը, ու եթէ կեանքը ծնունդ է տալիս խօսքին, իր հերթին խօսքը ուռճացնում է մարդկային զգացմունքները, ուժեղացնում է կամքը, բեղմնաւորում է ոյժը ու տալիս է նրանց միջոց՝ խօսքը գործով արտայայտելու: Այդպէս է եղած իր էութեան մէջ հայ իրականութեան ընթացքը Րաֆֆիի ստեղծագործութեան վերաբերմամբ:

Գործի գաղափարը (ինչպէս եւ հայ կեանքի նոր աշխարհահայեացքը) ծնաւ Րաֆֆիի մէջ, որպէս արդիւնք Հայ Մշակոյթի ամբողջութեան եւ մասնաւորապէս եօթանասնական թուականների հայկական կեանքի նոր ու խառացած կացութեան: Այս շրջանից նայած՝ Րաֆֆին տեսակ մը բարոյական անջրպետ է հանդիսանում Հայոց նորագոյն պատմութեան համար:

Անշուշտ՝ ռուս - թրքական պատերազմը ու Բեռլինի Համաժողովը իր բոլոր նիւթական ու քաղաքական հետեւանքներով՝ արդէն ստեղծեր էին հայութեան իրական անջրպետը: Բայց ճակատագիրը ընտրած էր Րաֆֆին, որ նա իր երկերում արծարծած իրական գործի գաղափարով՝ դառնայ ազգային ձգտումների ու հեռանկարների գերագոյն արտայայտիչը ու պատգամախօսը: Ըստ Րաֆֆիի ըմբռնումներին՝ լայն մըտքով առած, «գործ»ի գաղափարը կայանում էր թրքահայ ժողովրդի ստրկական վիճակից դուրս գալու իրական միջոցների գործադրութեան մէջ. բարոյապէս առած «գործ»ը նշանակում էր— թօթափել կրաւորական սպասողի հնացած փոշիները, «գործ»ն էր, որ հայ սարկին ոչ մի այն յոյս, այլ եւ ոյժ պիտի ներշնչէր. ֆիզիքապէս՝ «գործ»ը նշանակում էր բռունցքին բռունցքով պատասխանել. «գործը» նշանակում էր՝ Հայու կեանքը եւ պատիւը պաշտպանելու համար — դիմել այն միջոցներին — որոնք օտարից ճանաչուած էին որպէս միակ իրական ոյժ:

Ընթանալով գործի գաղափարով՝ Րաֆֆիի հերոսները դիտեն կամենալ: Կամքը իր նպատակին հասնելու համար ունի միայն մի ուղղութիւն — ներգործական միջոցների ճանապարհը, ուժեղ կամքը գիտակցած ու հաշուած է այդ միջոցներից բխած պատասխանատուութիւնը: Ու որքան շատ են դժուարութիւնները ու խոչընդոտները — այնքան աւելի դարբնում եւ ուժեղանում է կամքը :

Յայտնի է, որ Րաֆֆին յեղափոխական չէր եւ չունէր ընդգծուած յեղափոխական խառնուածք, բայց գիտենք նոյնպէս, որ իր կեանքում քանիցս եւս արդէն պատահել էր ուժեղ կամքի տէր, նոր տիպարի հայ խիզախ երիտասարդների, որոնք կրաւորական ազգասիրութեան փոխարէն — փնտռում էին ներգործական հայրենասիրութեան իրական ճանապարհներ: Անշուշտ՝ նրանք անհատներ էին իրարից անկախ, իրարից բաժանուած, իրարից անծանօթ, ռոմանթիկ ու գեղջկօրէն չձեւաւորուած խոժալներով. ունէին միայն կամք գործելու, նրանց հմայքը հեռուից հեռու զգում էր հասնող սերունդը: Րաֆֆին իր անդուգական ստեղծագործիչ տաղանդով, շնորհիւ արտակարգ դիտողութեան ընդունակութեան՝ նշմարեց զատեց անկերպարան հայ զանգուածի միջից « գործի» գաղափարը փնտռողներին եւ բարձրացրեց նրանց մինչեւ հայկական նոր ընթացող իրականութեան նոր եւ դիւթիչ տիպարներ :

Անշուշտ՝ Րաֆֆիի վիպական հերոսների ներգործական միջոցները աւելի ծանրաքայլ էին եւ երբեմն, իսկ « գործի » նպատակը աւելի մշուշապատ, քան թէ հետագայի հայ յեղափոխութեան իրական հերոսների գործունէութիւնը եւ նպատակը : Բայց նրանց մէջ կան շատ ընդհանուր կէտեր ու գծեր: Երկու տիպարներն էլ կրում են իրենց մէջ «գործի » ռոմանթիզմ եւ գաղափարի փաթոսը: Յեղափոխութեան իրական հերոսի աչքում, ինչպէս եւ Րաֆֆիի վիպական հերոսի համար գլխաւոր մտահոգութիւնն էր փրկել եւ վերածնել մահացման եզրին հասած տառապող ժողովուրդը.

ԴԵՂՆԱԾ ԹՈՒՂԹԵՐ

Կէս տարի դեռ չէ անցել

« Րաֆֆիի ընտանիքը անխնամ է թողնուած, Րաֆֆիի ընտանիքը ապրելու համար փող չունի. Րաֆֆիի երկու փոքրիկ որդիքը Թիֆլիսի Սօլտանտակի բազարում կիրակի օրերը գրքեր են վաճառում ...»: Ահա այն լուրերը, որ մի քանի շաբաթից ի վեր հաղորդում են «Մշակ»ի խմբագրութեան, յարակցելով դրանց զանազան այնպիսի մանրամասնութիւններ, որոնց լըսելն անգամ վրդովեցուցիչ է, ուր մնաց նրանց հրապարակ դուրս բերելը ...

Խոստովանում ենք, դժուար է լսել այդ բոլորը, եւ հոգու սառնասրտութիւն պահպանել. դժուար ենք ասում, որովհետեւ դեռ եւս կէս տարի էլ չէ անցել այն օրից, երբ Հայոց հասարակութիւնը արտասովոր կսկիծով եւ արտասովոր յարգանքով թաղեց իր տաղանդաւոր գրողին, համոզելով պէսիմիստներին անգամ որ ինքը արդէն գիտէ գնահատել իր միջից դուրս եկող օգտակար գործողներին...

Մենք ակամայ յիշում ենք ապրիլի 29ը, մեր առաջ նորից հանդէս անում են այն փառաւոր ցոյցերը որ ոչ միայն Թիֆլիսը, այլ ամբողջ ազգը արտայայտեց « Խենթի» եւ « Կայծերի» հեղինակի դագաղի առաջ: Մենք յիշում ենք այն փառաւոր յուղարկաւորութիւնը որի նմանը Թիֆլիսը քիչ էր տեսել. յիշում ենք Րաֆֆիի դագաղի եւ գերեզմանի շուրջը խմբուած հասարակութեան ցաւակցութիւնը եւ ոգեւորութիւնը, յիշում ենք ամէն կողմերից Թիֆլիս տեղացող հեռագիրները, բազմաթիւ պսակները, ճառերը, յիշում ենք մեծանուն գրողի գերեզմանի վրայ արձան կանգնեցնելու եւ նրա գրուածները հրատարակելու միտքը, յիշում ենք Թիֆլիսի ինտէլիգէնցիայի եւ ուսանողական երիտասարդութեան մեծ մեծ խոստումները, վերջապէս յիշում ենք թէ ինչպէս ամէնքը ամէն տեղ մեծ էֆէկտով կրկնում էին այս խօսքերը, «Հասարակութիւնը ինքը կը կրթի Րաֆֆիի որդիկերանց, ազգը ինքը կը խնամէ նրա ընտանիքը, եւ երբեք անխնամ չի թողնի նրան», եւայլ այսպիսի բաներ ...

Կէս տարի առաջ տեղի ունեցած այդ փառաւոր ցոյցերը եւ մեծամեծ խոստումները բնազդմամբ յիշելուց յետոյ, մեր առաջ պատկերանում է այն վհատեցուցիչ անտարբերութիւնը որով վերաբերւում են թէ հասարակութիւնը եւ թէ նրա ներկայացուցիչները դէպի Րաֆֆիի ընտանիքը, եւ դէպի նրա յիշատակը ...

Տաղանդաւոր վիպասանի գերեզմանի վրայ փառաւոր, տասն հազարանոց արձան կանգնեցնելու համար կազմուած խումբը հիասթափւում է, քանի որ մինչեւ այժմ, նոյնիսկ վիպասանի մահուան թարմ տպաւորութեան տակ, ընդ ամէնը մի երեք - չորս հարիւր րուբլի է միայն հաւաքել: Աշխատաւոր հեղինակի գրուածների հաւաքածուն հրատարակելու համար ժողոված գումարը, ինչքան մեզ յայտնի է, հարիւր րուբլի հազիւ է հասնում, եւ այդ տխուր երեւոյթը աւելի է տըխուր է դառնում, քանի որ հանգուցեալ վիպասանի ընտանիքը ապրելու համար նիւթական միջոցներ չունի, քանի որ ժառանգական գործերը առ այժմ այնքան խճճուած են, եւ անօգնական ընտանիքի շուրջը այնպիսի անտարբերութիւն է տիրապետում, որ ուրիշ միջոց չէ մնում, բայց եթէ Հայոց ժամանակակից տաղանդաւոր գրողի հռչակուած գրքերը Սօլտանտակի բազար ուղարկել երկու մանուկների ձեռքով, որպէսզի մեր հասարակութեան սիրելի իդէալներ պարունակող գրքերը վաճառուեն այն Սօլտանտակի բազարում ուր վաճառւում են հին պատկերներ, ժանգոտած զէնքեր, ցեց կերած ժամագրքեր ու անտէր հանգուցեալների հնամաշ շորերը ...

Բայց հեռու չը գնանք, այս տեսակ բաների մասին խօսելը ե՛ւ ծանր, ե՛ւ զզուելի, եւ վհատեցուցիչ է: Առ այժմ մենք միայն տխուր իրողութեան վրայ ենք մատնանիշ անում, որպէսզի հասարակութիւնը իմանայ այն, ինչ որ իր պարտքն էր իմանալ, եւ առանց զանազան դատողութիւնների մէջ մտնելու, իրան հասարակութեանն ենք թողնում այդ մասին մտածելը, դատելը եւ եզրակացութիւն դուրս բերելը ...

Մեզ մնում է միայն հարցնել, միթէ՞ յիրաւի մեր ինտէլիգէնցիան եւ մեր ժողովուրդը ընդունակ են այնքան շուտով մոռանալու իրանց պարտքը դէպի Րաֆֆիի նման մարդը, որի մահուանից կէս տարի անգամ չէ անցել: Միթէ՞ ճշմարիտ մեր երիտասարդութիւնը, մեր ինտէլիգէնցիան եւ մեր հասարակութիւնը ընդունակ են այդքան շուտով մոռանալու իրանց արտայայտած ոգեւորութիւնը, յարգանքը եւ մեծ մեծ խոստումները: Եւ միթէ՞, վերջապէս, մեր ինտէլիգէնցիան, մեր երիտասարդութիւնը եւ մեր հասարակութիւնը այդ աստիճան այլանդակուած, կեղծ եւ փրազէօր են ...

Խ. Մ.

ԽՄԲ.— Այս գրութիւնը Թիֆլիսի «Մշակ»էն արտատպած է Մարսէյլի «Արմենիա»ն (Մ. Փորթուկալեան), 1888 հոկտեմբեր 28ին: Գրողն է՝ ողբացեալ Ակնունին, որ կը ստորագրէ Խ. Մ. (Խաչատուր Մալումեան):

Թէեւ Րաֆֆիի հետ կապ չունի, բայց պատկերը լրացնելու համար, ստորեւ կ'արտատպենք ուրիշ գրութիւն մը, դարձեալ «Մշակ»էն (Արմենիա, 26 սեպտեմբեր 1891).—

Ո՞Վ Է ՌԱՖԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

— . —

Ընթերցող, գիտե՞ք ով է Ռաֆայէլ Պատկանեան, դա մեր առաջին բանաստեղծն է, որի բանաստեղծութիւնների մէջ յայտնուած վեհ գաղափարների ազդեցութեան տակ կրթուել է ոչ թէ մի սերունդ միայն, այլ կրթուել են շատ սերունդներ: Այդ բանաստեղծը ծերացել է եւ չքաւոր դըրութեան մէջ է. նա խնդրել է որ Կովկասեան Հայոց Բարեգործական ընկերութիւնը ընդունի իր որդիկերանցից մինին, որը սովորում է Թիֆլիսի արհեստաւորաց դպրոցում (Պատկանեանի որդին արհեստաւորաց դպրոցում...), եւ ի՞նչ էք կարծում, ի՞նչ թոշակ է նշանակել Ռաֆայէլ Պատկանեանի որդուն Կովկասեան Հայոց Բարեգործական Կեդր. մեծ ընկերութիւնը,— ամսական հինգ րուբլի :

Եւ այդ ընկերութիւնը ղեկավարում են այն մարդիկ, որոնք ամենանշանաւոր դիրք ունին բռնած Թիֆլիսում, թէ իրանց փողով, թէ իրանց կանչերով մեր բոլոր հասարակական հաստատութիւնների հետ, մեր Դումայի, բանկերի, դպրոցների հետ, այն մարդիկ որոնք ջանում են իրանց ձեռքը գցել բոլոր հասարակական, ազգային, դպրոցական ու եկեղեցական գործերի ղեկը ... : Եւ այդ մարդիկ այդպէս լաւ գիտեն գնահատել Հայոց ազգին Պատկանեանի արած ծառայութիւնները: Մենք ամաչում ենք նրանց տեղը եւ այդ ամօթի զգացմունքն է, որը թելադրում է «Մշակ»ի խմբագրութեանը իր սուղ, ողորմելի միջոցներից նմանապէս 5 րուբլի ամսական թոշակ նշանակել մեծ Պատկանեանի որդուն, մինչեւ որ երիտասարդը կ'աւարտի իր ուսումը յիշեալ դպրոցում: Ուրեմն « Մշակ »ի խմբագրութիւնը իր սուղ միջոցներից նոյնքան կը տայ Պատկանեանի որդուն, որքան Կովկասեան Հայոց Բարեգործական կենդրոնական ամբողջ ընկերութիւնը :

Եթէ մեր բարեգործական ընկերութեան ղեկավարները, որոնք մեր ա- մեծամաշտաբ ազգային գործիչներ են համարւում(?), թէ իրանց դիրքով (քսակով), թէ իրանց խելքով ու իմաստութեամբ(?), այդպէս են գնահատում Պատկանեանի՝ ազգին մատուցած անգնահատելի ծառայութիւնները,— դրանից կարող էք եզրակացնել թէ որքան ընդունակութիւն ունին նոյն երեւելի մարդիկ գնահատել առ հասարակ կեանքի ո եւ է երեւոյթներ, շնորհ ունին գնահատել եւ ուրիշ գործիչների արած ծառայութիւնները:

Նրանց վարմունքը մեր անմահ բանաստեղծի որդու վերաբերմամբ տալիս է մեզ այդ մարդկանց խելքի, խղճի եւ ազնուութեան չափը եւ մեր բոլոր մնացած հասարակական գործերում, որոնք դժբախտաբար նրանց ղեկավարութեան տակն են գտնւում :

Այո, խոստովանում ենք որ «Մշակ»ի խմբագրութեան կողմից նշանակած ամսական 5 րուբլին շատ քիչ է Պատկանեանի պէս մի հռչակաւոր գործիչի որդու ուսմանը նպաստելու համար, բայց մենք անում ենք, որքան կարող ենք, եւ գուցէ մեր ուժից վեր մի բան մինչեւ անգամ. Իսկ ձեր արածը, պարոններ, կատարեալ ծաղր է. եւ եթէ կամենում էք, ընդունեցէք, որ մեր արածն էլ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ամենադառն ծաղրը ձեր վերաբերմամբ :

ԳՐ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ընդհանուր գրոհի մէջ, ժողովուրդներու եւ անհատներու ճակատամարտին յաղթական դուրս ելլելու ձգտումով: Հարկ է սրել ժամանակի զէնքը, պայքարի մէջ մտնելէ առաջ :

Զըսենք թէ մեր նախահայրերու յիշատակին հաւատարիմ ըլլալու համար, այսօրուան օրը, մէկ մէկ նետ ու պարսատիկ մեր ուսերուն՝ թշնամիներու դէմ ելլենք յոխորտանքով :

Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ՐԱՖՖԻՆ ԻԲՐԵՒ ԳԱՂԱՓԱՐԱԽՕՍ

— . —

Կովկասի մէջ, Հայոց նորագոյն գըրականութիւնը կը սկսի Խ. Աբովեանով, առաջին անգամ ան փորձեց գրել աշխարհաբարով: Անոր հիմնած գեղջկական դպրոցի վեղումները,— գթաշարժ վերաբերմունքը, սէրը բնութեան հանդէպ, գիւղի եւ քաղաքի հակադրութիւնը ու նաեւ լալկանութիւնը արձագանգ գտան Պ. Պռօշեանի եւ Ղ. Աղայեանի գործերուն մէջ.անոնք մինչեւ վերջ հաւատարիմ մնացին իրենց ուսուցչին: Խ. Աբովեան մասնակի ազդեցութիւն ունեցաւ նաեւ Րաֆֆիի վրայ («Սալբի»), որմէ, սակայն, շուտով ազատագրուեցաւ: Րաֆֆին ընդունելով հանդերձ գեղջկական դըպրոցի ներկայացուցիչներուն հայրենասիրութիւնը, յետագային պայքար բացաւ անոնց դէմ՝ մերժելով անոնց աշխարհայեացքի յետադիմութիւնն ու լալկանութիւնը: Րաֆֆիի աշխարհահայեացքը, ոճը, գրական ձեւերը աւելի հետեւողական հանգամանք ունին քան գեղջկական դպրոցի ներկայացուցիչներունը: Րաֆֆիի աշխարհայեացքը շեշտուած կերպով ազատական էր. ազատութիւնը անոր համար կեանքի ամէնէն էական անհրաժեշտութիւնն էր, գաղափար մը, որ ինքնածին էր անոր մէջ, բնաւորութեամբ ըմբոստ եւ խիզախ էր, խառնուածքով կրքոտ քարոզիչ :

Ազատասիրութիւն եւ ազգայնականութիւն Րաֆֆիի համար լրացուցիչ գաղափարներ էին: Անոր համար ազգասիրութիւնը նոյնպէս բնածին զգացում էր, ինչպէս ազատասիրութիւնը: Իսկ լեզո՞ւն, ազգայնութեան գըլխաւոր գործօնը: Ցախուռն, ըմբոստ եւ քարոզիչ Րաֆֆին դասակարգային խնդիրները ինքնայատուկ ձեւով ըմբռնեց: Ան մեծ նշանակութիւն կու տար դպրոցին, գրքին ու քարոզին:

Անոր կարծիքով պատմութեան մէջ շատ մեծ դեր ունէր մարդը, նոյն այս ոգիով գրուած է անոր մէկ պատմական վէպը («Խամսայի Մելիքութիւնները»): Պատմութիւնը գիտութիւն ըլլալէ առաջ բեմ մըն էր. այդ բեմէն Րաֆֆիի տիպարները մեզի խօսեցան ինքնազոհութեամբ, հայրենասիրութեամբ եւ ազգային ազատագրութեան սրբազան գործին զոհուելու միշտ պատրաստ գործիչներու գիտակցութեամբ:

Րաֆֆին հայ գրականութեան մէջ գաղափարապաշտ դպրոցը հիմնեց. ան թէեւ սնաւ եւ հասունցաւ Թըրքահայ ցաւերով, սակայն գաղափարախօս Րաֆֆիին կազմութեան մեծ չափով նպաստեցին այն ժամանակաշրջանի հայ իրականութեան մեծագոյն դպրոցները— «Հիւսիսափայլ» եւ «Մշակ»— , որոնց ազդեցութիւնները կրելով հանդերձ ինքնուրոյն մնաց : Ան մտքեր ու գաղափարներ փոխ առնելով հանդերձ, անոնց ազդեցութեան ենթակայ չմնաց: «Հիւսիսափայլ»ին շատ մօտիկ ըլլալով (աշխատակից էր) Նազարեանի հայեցակէտը ունէր Հայերու քաղաքակրթական առաքելութեան մասին: Նազարեանը իր «Հիւսիսափայլ»ով ազդեց Րաֆֆիի ազգայնական մտածողութեան վրայ: Մ. Նալբանդեանը հմայեց զայն իր ազատագրական աշխարհահայեացքով: Նալբանդեանի ազգային-ազատագրական հայեացքները արձագանգ գտան անոր մէջ, նոյնիսկ գրելու ձեւերը («օրհնեալ է պատերազմը»): Այդ շրջանին, մեր վերածնութեան գործիչներէն ամէնէն սիրուած Ռ. Պատկանեանի (Գ. Քամառ-Քաթիպա) եւ Գ. Արծրունիի ազդեցութիւններն ալ կրեց անուրանալի կերպով: Ռ. Պատկանեանը հպարտ էր իր յօրինած ազգային-ազատագրական երգերով, որ մեծ ընդունելութեամբ կ'երգուէին իր կենդանութեան ժամանակ: Անոր լեզուն շատ հաճելի թըւեցաւ Րաֆֆիին, որմէ օգտուելով փորձեց բանաստեղծութեամբ արտայայտել իր մտքերը, սակայն Րաֆֆին ծնած չէր քնարերգական գրականութեան համար: Ան ծնած էր Հայոց ազատագրութեան գործին վիպական մարդին համար, այդ իսկ պատճառով ձգեց գեղեցիկ գրականութիւնը ու Գ. Արծրունիի յորդորներով ու ցուցմունքներով նուիրուեցաւ Թըրքահայ ազատագրական շարժումին : Րաֆֆին եկաւ բազմելու Հայոց վիպական գրականութեան մէջ իր հուժկու տաղանդով, պատկերաւոր ոճով, ազգայնութեամբ եւ հայրենասիրութեամբ:

Րաֆֆին ազգութեան եւ ազատագրութեան երգիչ է: Անոր գեղեցիկը հայրենասիրութիւնն է: Պատմելու եւ նկարագրելու ինքնուրոյն ձեւերը արեւելեան երանգաւորում ունին: Եթէ նիւթի մշակումն է որ կը բնորոշէ ուղղութեան որակը, Րաֆֆին ռոմանթիկ է իր գրական արտադրութեամբ, որովհետեւ տիպարները մըտացածին են, ըլլան դրական թէ բացասական:

Րաֆֆիի բացասական տիպարները աւելի կեանքի մօտ ըլլալ կը թուին (Քաւոր Պետրոս, Թոմաս էֆէնտի, Մասիսեան), սակայն ամէնէն հետաքրքրականը անոր գաղափարական տիպարներն են: Անոնք թէեւ ծնունդ են վառ երեւակայութեան, սակայն անհրաժեշտութիւններ են պատմութեան բեմին վրայ դարեր շարունակ քաջագործութիւններով յայտնի ժողովուրդի մը մնացորդներուն համար, որոնք կը տառապէին թրքական վայրագութեանց տակ: Վիպական տաղանդով Րաֆֆին հանդէս եկաւ յեղափոխելու Հայոց ժամանակակից սարկացած սերունդը: Անոր գաղափարական տիպարները պատմական հայութեան հարազատ ներկայացուցիչներն էին, որոնք ազգայնական-հայրենասիրական այնպիսի խանդավառութիւն ստեղծեցին որ սարկացած հայութեան հոգիներուն մէջ սկսաւ վերածնիլ անցեալի անհեղդոզ Հայը: Անոնք իրենց յեղափոխական ոստումով հոգեփոխեցին ստրուկ Հայը:

Սակայն Րաֆֆիի գաղափարականութիւնը ընկերային ի՞նչ պայմաններու ծնունդ է, կեանքի իրական տուեալներո՞վ, թէ «ազգամոլութեան ախտաբեր ախտով վարակուած մըտքի ծնունդ» է, ինչպէս կը սիրեն յորջորջել բոլշեւիկ եւ ոչ-բոլշեւիկ հայ մարքսականները: Րաֆֆին հայ քաղաքական վերածնութեան փայլուն ներկայացուցիչներէն ըլլալով, վերահասու էր հայութեան քաղաքական անցեալին, գիտէր հայ արքաներուն քաջագործութիւնները, ծանօթ էր պատմական հայութեան դերին ու նուաճումներուն, մեր մատենագիրներէն գիտէր թէ քաջութեան ինչ հրաշալի գործեր կան կատարուած մեր նախահայրերուն կողմէ Հայաստան Աշխարհին մէջ: Աշխարհակալ Արտաշէսներու եւ Տիգրաններու հարազատ սերունդը կը տուայտէր Թուրք բռնակալութեան ճիրաններուն տակ. Հայ ազգաբնակչութեան պատիւն ու ըստացուածքը ծոյլ եւ ընկէ Թուրքին քմահաճոյքէն կախուած էին: Հայը անպաշտպան եւ անզօր էր. իր արդար աշխատանքի արդիւնքը կողոպուտի առարկայ, յաջորդական ջարդերը «Արցունքի հովիտ»ի էին վերածած բովանդակ Թրքահայաստանը : Թուրքին գազանութիւնները զսպելու բոլոր խաղաղ միջոցները սպառած ըլլալով, աշխատաւոր Թրքահայութիւնը ուրախութեամբ ողջունեց Րաֆֆիի մահ կամ ազատութիւն նշանախօսքը: Րաֆֆի իր մարգարէական շունչով եւ անսպառ եռանդով յեղափոխութիւն քարոզեց Թրքահայաստանի իր արենակիցներուն, որոնց անտանելի վիճակը անձամբ տեսած էր: Անոր գաղափարական տիպարները օր մը փէտայիներ դարձան Հայոց բարձրաբերձ լեռներուն վրայ ազատագրութեան կրակով վառուած : Րաֆֆիի գաղափարականութիւնը կը բխէր թըրքահայ իրականութենէն,— քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային: Րաֆֆին իր յեղափոխական գաղափարախօսութեամբ ուզեց լուծել ո՛չ միայն յաւելեալ արժէքի տեսութիւնը, այլ եւ յաւելեալ արեան կնճիռը:

Ընկերային հարցերու մէջ Րաֆֆիի հայեցակէտը կը բխի Հայութեան անցեալէն ու անոր ապագայի վրայ ունեցած խոր հաւատքէն: Հայութեան պատմական առաքելութիւնը ընդհատուած, սակայն չէր վերջացած - այս գիտակցութեամբ ան հայ պետականութեան ընկերային պայմաններն իսկ նախատեսած եւ ուրուագծած էր: Հայութեան շինարար կորովն ու աշխատունակութիւնը վստահութիւն ներշնչեցին Րաֆֆիին: Հայ ժողովուրդի «աշխատանքի ոյժ ապրանքին» որակն ու քանակը անհամեմատելի էին զինքը շրջապատող ջարդարարներու բարբարոսութենէն : Ազգային, հայրենասիրական, ընկերային եւ արտադրական տեսակէտներով Րաֆֆին ապագայ Հայաստանի մէջ (Վարդանին երազը), արտադրական գործիքներուն կողքին տեսաւ միմիայն հայ ստեղծագործ շինականը: Անոր ընկերային համոզումով օրուան ջարդարարները ընդունակ էին միայն սպասարկել արտադրական գործիքներուն ու միջոցներուն՝ Հայերու անմիջական հսկողութեան տակ :

Րաֆֆին մարգարէական կարողութեամբ ցեղային յատկութեանց ժառանգական օրէնքը հիմք ընդունելով, երեւոյթներէ կրցաւ ընդհանուր եզրակացութեան յանգիլ, պարագայ մը, որ վրիպած է նիւթապաշտ քննադատներու ուշադրութենէն:

ԱՐԱՄ ԴՆԴՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

բայց մի պայմանով. դիմել մարդկային պատմութեան ի յայտ բերած բոլոր ներգործական միջոցներին, ընթանալ նպատակին անմոլոր քայլերով, այլեւ դիմել ազգային ազատագրութեան խաչակիր միշտ խրոխտ եւ միշտ անվեհեր: Ինչպէս վէպի, նոյնպէս եւ իրական հերոսները գիտակցած էին այն միտքը, որ մեծ նպատակին յաջող իրականացումը պայմանաւորուած է յարատեւ աշխատանքով, զոհեր եւ անձնական զոհողութեամբ: Նրանց հասկացողութեամբ միայն յարատեւ ուժեղ կամքն է ու հաւատը դէպի «գործը», կարող է լինել շարժել, որովհետեւ՝ ոչինչ նշանակալից կատարւում է եւ ոչ մի նպատակ իրագործւում է, եթէ գործին ի սպաս չէ դրուած անյողդողդ կամքի գերագոյն ճիգը :

Օսմանեան Թուրքիայի հայ կեանքի պայմանները այնպիսի մթնոլորտ էին ստեղծած, որ երիտասարդ սերունդը անվերապահօրէն ընդունեց գործի գաղափարը, յղկեց, ձեւաւորեց ազգային տենչերը, կազմակերպուեց իր բանիւ եւ ներգործութեան մէջ եւ փաստօրէն անցաւ «խօսքից դէպի գործ»: Ներգործական քայլերի պահանջը — ստեղծել կազմակերպուած յեղափոխական գործելակերպ. Իսկ այդ կարող էին իրագործուել միայն քաղաքական - յեղափոխական կազմակերպութիւնների ձեւի տակ: Բայց սրբագործելով գործի գաղափարը՝ յեղափոխութիւնը ճակատագրօրէն պէտք է կերտէր Հայոց նորագոյն պատմութիւնը :

Թերեւս արդէն ժամանակ է մէկ անգամ ընդ միշտ հասկնալու համար, որ ինչպէս բառ առածին «երգից չի կարելի բառը հանել ու դէն ձգել», այնպէս էլ չի կարելի հանել ու դէն ձգել իբրեւ ազգավնաս ու վնասակար - յեղափոխական գործի գաղափար մեր պատմութեան էջերից: Ինչո՞ւ. պարզօրէն այն պատճառով, որ «գործի» գաղափարը բնական եւ անխուսափելի ծնունդ էր ազատագրական յոյզերով ու ձգտումներով յղացած դարաւոր շրջանի ազգային ցաւերին: Ու մեղադրել յեղափոխութիւնը — ասել է դատաստանական նստարանին դնել տասն եւ իններորդ դարի հայ ամբողջ մշակոյթը՝ Աբովեանից ու Նալբանդեանից սկսած եւ Րաֆֆիով վերջացած :

Հայ ազգը երբեք չի անի այդ, որովհետեւ Հայկական Յեղափոխութիւնը, նման Ֆրանս. մեծ յեղափոխութեան, մի ամբողջութիւն է, մի պլոք, իր դրական ու բացասական կողմերով, իր վսեմ ձգտումներով ու յուսախաբութիւններով, իր մարտիրոսութեամբ եւ մարդկային թուլութիւններով, իր պառակտումներով ու իր ստեղծագործող հետեւանքներով. նրան չի կարելի բաժան բաժան անել, մէկը ընդունելով, միւսը ժխտելով ...

Այսօր, երբ մտաբերում ենք Րաֆֆիի վիպական հերոսներին եւ կարդում ենք Հայ Յեղափոխութեան նուիրուած բոլոր հերոսների իրական կեանքը՝ մենք զգում ենք նրանց բոլորի անթառամ հմայքը, որ բխում է նրանց վիպագրած, թէ կեանքում կերտած «գործի» գաղափարի իրականացումից :

ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթի մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՐԱՖՖԻ

(ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ)

— . —

Յակոբ Մելիք-Յակոբեանց, գրական ծածկանունով Րաֆֆի, ծնած է 1835ին, Փայաճուկ (Սալմաստ գաւառի գիւղերէն, Իրան):

Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ գիւղին դպրոցին մէջ, ուր Վանեցի ուսուցիչ մը կը կարդացնէր Սաղմոս, Աւետարան ու Նարեկ, մինչ տանը մէջ, ձմրան երեկոները, մեծ մօրը պատմած հէքեաթները հուր ու գոյն կուտային իր երեւակայութեան հէնքին: Ցետոյ հայրը, վաճառական, Րաֆֆին կը տանի Թիֆլիզ, ուր ժամանակ մը կ'ուսանի Բէլախեանի վարժարանին մէջ: 1852ին կը մտնէ արքունի միջնակարգ վարժարան,— այստեղ է որ կը ծանօթանայ հայ գրականութեան եւ պատմութեան, ինչպէս եւ օտար գրականութեան (Մխիթարեան Միաբանութեան թարգմանութիւններով), եւ ռուսական գրականութեան՝ իրենց բնագրին մէջ: Դժբախտաբար չի կըրնար աւարտել միջնակարգ վարժարանը, որովհետեւ հայրը ծերացած ըլլալով՝ ընտանիքը պէտք ունէր իրեն (Րաֆֆի ունէր ինը քոյր եւ չորս եղբայր, որոնց մեծն էր): 1856ին կը վերադառնայ Սալմաստ: Կը լծուի հօրը գործին,— առեւտուր: Իբրեւ առեւտրական, կը ճամբորդէ հայկական գաւառներուն մէջ, կ'անցնի Թրքահայաստան, առատ նիւթ հայթայթելով թղթակցութեան համար, զոր կը ղրկէր «Հիւսիսափայլ»ին եւ «Արծիւ Վասպուրականի»ին, եւ իր վէպերուն համար, զորս պիտի գրէր քանի մը տարի վերջ: Սակայն երբ կը տեսնէ թէ դժուար է այս ձեւով հոգալ իր ընտանիքին ապրուստը, կը նուիրուի ուսուցչութեան: 1874ին ուսուցիչ է Թաւրիզ, 1875ին՝ Վերին Ագուլիս, ուրկէ կ'անցնի Թիֆլիս եւ կը գրէ Ջալալէդդինը, որ առաջինն է նմանօրինակ իր վէպերու շարքին : Ցետոյ կուտայ Ոսկի աքաղաղը, Խենթը, Դաւիթ Բէկը, Ղարիբ Մշեցին, Խաչ-Փուշ, Սամուէլ, Կայծեր, Խաչագողի յիշատակարանը, Խամսայի մելիքութիւնները, Սալբի, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ պատմուածքներ ու թարգմանութիւններ: Իր գրական կեանքի առաջին շրջանէն՝ ստանաւորներ: Գլխաւոր աշխատակիցն էր «Մշակ»ի եւ բարեկամը՝ Գր. Արծրունիի:

Կը մեռնի 25 Ապրիլ 1888ին, Զատկի կիրակի գիշեր: Փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը կը կատարուի,—ի՜նչ հեգնանք: Րաֆֆի դառն եւ սեւ օրեր անցուց, բայց հայ ժողովուրդը որ լաւ յուղարկաւոր կ'ըլլայ, չի խորհիր օգնութեան հասնիլ իր սիրած գրագէտին: Արդարեւ, ճիշդ է որ Րաֆֆիի վէպերը հետաքրքրութիւն մը արթնցուցած էին հայ ժողովուրդին մէջ՝ երբ կը տպուէին իբրեւ թերթօն: Բայց երբ հրատարակուեցան իբրեւ գիրք, կարելի չեղաւ ըսպառել զանոնք: Եւ Րաֆֆի կը մեռնէր իբրեւ հարստութիւն թողլով բազմաթիւ անտիպ վէպեր,— գրագէտը ոչ միջոց ունէր հրատարակելու, ոչ ալ յոյս՝ հրատարակուածը սպառելու:

Բայց հայ ժողովուրդը զայն լա՛ւ թաղեց: Թիֆլիզ ոտք ելած էր: Րաֆֆիի բնակարանը լեցուած էին հայ հոգեւորականները եւ երեւելիները : Դագաղը, պսակներու մէջ թաղուած, դուրս հանեցին Գր. Արծրունի, Պետրոս Սիմոնեանց, Արգար Յովհաննիսեան, Սպանդարեան: Առաւօտէ ի վեր անձրեւ կը տեղար, բայց ժողովուրդը խռնուած էր բնակարանին առջեւ եւ ճամբուն վրայ, որու շուրջ խանութները փակուած էին: Մայր եկեղեցիին բակին մէջ դամբանական կը խօսին Համբարձում Առաքելեան, Սիմէոն Հախումեան, Տիկ. Մամիկոնեան, եւ թափօրը կ'ուղղուի Խոջիվանքի գերեզմանատունը: Հաւլաբարի կամուրջէն անդին, խանութները փակուած էին բոլորովին, փողոցին մէկ եզերքէն միւսը՝ ծաղիկներով եւ տերեւներով հիւսուած պսակներ որոնք Րաֆֆիի անուան սկզբնատառերը կը կազմէին: Փողոցին մէջ՝ ճերմակ ծաղիկներով սեղաններ, որոնց վրայ՝ վառած մոմեր եւ ծխացող խնկամաններ: Խօջիվանքի գերեզմանատան մէջ՝ ծաղիկներով կամար մը, որուն վրայ՝ Րաֆֆիի վէպերուն անունները: Դամբանական խօսեցան Լ. Ակնունի՝ յանուն հայ բանուորներու եւ արհեստաւորներու, Եղուպեան՝ յանուն հայ ուսանող-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ ՕՐԸ, 11 ՆՈՅ. ԺԱՄԸ 9ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Salle Poissonnièrի ՇԵՆՔԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 7 Rue Fb. Poissonnière, Metro Bonne Nouvelle

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ յայտնի արուեստագէտներու: Հաճելի անակնկալներ—ճազ Արժանթին, մասնաւոր պիւֆէ: Մուտք 10 ֆր.

չեշտեց թէ Ֆրանսա հաւատարիմ կը մնայ իր կնքած դաշնագիրներուն, թէ օգնութեան պիտի հասնի, եթէ Չեխոսլովաքիա յարձակում կրէ Գերմանիայէն, թէ այլեւս փակուած պիտի չպահէ Սպանիոյ սահմանագլուխը, եթէ ձախողի ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը եւն.:

*** Ժողովին որոշումները հանդարտացնելու եւ երկու թեւերը հաշտեցնելու համար, Պ. Լեօն Բլիւմ հայրենասիրական կոչ մը ուղղեց ժողովրդական զանգուածներուն:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ Միութիւնը որոշեց ցոյց մը սարքել նոյեմբեր 4ին, իբրեւ ազդարարութիւն, ընդհատելով աշխատանքը: Նոյն օրը բոլոր պաշտօնեաները որոշ տեղ մը պիտի համախմբուին եւ մասնաւոր պատուիրակութիւններ բանաձեւ մը պիտի ներկայացնեն բոլոր գրասենեակներու վարիչներուն: Դիմում կատարուած է նաեւ քաղաքական կուսակցութեանց:

280.000 ՖՐԱՆՔԻ գոհարեղէն գողցուած է ցուցահանդէսի գերմանական տաղաւարէն: Քննութիւնները արդիւնքի մը չեն յանգած տակաւին:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ խռովութիւնները կը շարունակուին անընդհատ: Նոր ոստիկաններ ղրկուեցան Երուսաղէմ:

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ 40Է ԱՒԵԼԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՄԱՀ ՎԻՊԱԳԻՐ ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻ

հանդէսը պիտի տօնուի մեծ պատրաստութեամբ վաղը, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ, 24, Rue Saint Victor Paris (5me.) Métro Maubert-Mutualité.

ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ)

Տիկ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Պ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՐԱՖՖԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (դաշնակ), Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն), Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (մեներգ), եւ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը: Տեղի պիտի ունենան նաեւ հայկական պարեր:

Պիտի խօսին Պ. Պ. ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ. Ա. ՃԻՒՄՊԻՒՇԵԱՆ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ FIRMIN ROZ (Membre de l'Institut):

ՄՈՒՏՔ 10, 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ

ՅԱՆՁԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ր Ա Ֆ Ֆ Ի

(ՅԱԿՈԲ ՄԵԼԻՔ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ)

ԿԵԱՆՔԸ, ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գեղեցիկ հատոր մը, նկարազարդ, ուր քով քովի եկած են հետեւեալ գրողները, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մկրտիչ Պարսամեան (րաֆֆիի կենսագրութիւնը), Րաֆֆի («Մշակ»ի խմբագրական ժողովները, երկու նամակներ), Քամառ Քաթիպա (բանաստեղծ մարգարէն), Մ. Վարանդեան (Հրաշք Մորդը), Շիրվանզադէ (Րաֆֆի), Ար. Արփիարեան (րաֆֆիի դիւապատկերը), Ա. Չօպանեան (րաֆֆի). Վահան Թէքէեան (րաֆֆի, քերթուած), Ա. Ահարոնեան (մաւուէլ), Ս. Վրացեան (Րաֆֆին եւ Գր. Արծրունին). Յ. Օշական (Մարդոց քովն ի վեր), Ա. Սրբեղեան (րաֆֆիի ազդեցութիւնը յետագայ սերունդների վրայ), Ռ. Բերբերեան (քամառ քաթիպայի կարծիքը րաֆֆիի մասին), Գ. Ե. Տ. (մեր անմահներու ամենադիւցէն), Զապէլ Կ. Պօյաճեան (րաֆֆիի ընտանիքը), Ա. Սարուխան (րաֆֆի եւ Գրիգոր Արծրունի), Ա. Երամեան (Ո՞վ է «Խենթ» վէպում վրձինուած բժիշկի իսկական տիպարը), Ն. Աղոնց («Դաւիթ Բէկ» վէպի պատմական հիմը եւ գաղափարական արժէքը), Հ. Զարդարեան (Մարդը եւ վիպագիրը). Մեսրովբ Յ. Սէֆէեանց (Հարիւրամեայ տարեդարձ), Արշակ խան Դորոյեանց (Յուշեր րաֆֆիի մասին), Բժ. Յ. Դաւթեան (յիշողութիւններ), Հր. Սամուէլ (մատենագրութիւն):

Այս հատորին գինն է Ֆրանսա, գաղութներ եւ Պալքանները 10 ֆր., միւս երկիրներ՝ 15 ֆրանք:

Դիմել ընդհանուր Քարտուղարութեան՝

M. BARSAMIAN 121, Rue Marcadet, Paris (18).

Լիոնէն գրուած նամակէ մը ցաւով կը տեղեկանանք թէ ընկեր Յակոբ Ռուբէնեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր կինը՝ ՏԻԿԻՆ ՄԱԹԻԼՏ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ, (ծնեալ Սեթեան, Իգդիրցի), 27 տարեկան հասակին մէջ: Մահը տեղի ունեցած է հոկտեմբեր 29ի առտուն, իբրեւ հետեւանք վիրաբուժական գործողութեան: Կը թողու այրի մայրը, ամուսինը եւ երեք զաւակներ, որոնց վերջինը՝ տասը ամսու:

ներու, Տիգրան Նազարեանց՝ յանուն հայ գրողներու:

1913ին, Թիֆլիզի մտաւորականները յուշարձան մը կը կանգնեն Րաֆֆիի հողակոյտին վրայ,— թուխ, քառակուսի պատուանդան մը, վրան՝ երեք կոթողներ, առաջին կոթողին վրայ քանդակուած է ՐԱՖՖԻ, տակը՝ սեւ 1888: Երկրորդ կոթողին վրայ, կոր սիւն մը ծաղկահիւս զագաթով, քնար մը,— քնարին եւեր՝ Րաֆֆիի դէմքը իր լայն ճակատով: Երրորդ կոթողին վրայ, քառակուսի ճերմակ մարմարիոն մը, ճակատին՝ քանդակուած է հետեւեալ տունը Րաֆֆիի մէկ քերթուածէն.

Քար է քո սիրտը եւ խիղճը մեռած,
Քանի՜ արիւններ, քանի՜ կոտորած
Տեսար լռեցիր եւ դարձեալ պայծառ
Հայ երկնի վրայ կապում ես կամար:

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

29 Հոկտ.—4Նոյ.

երեկոյները ժամը 8.30

իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:

Fernandel dans Françoie I

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով

ՏԻՐՈՒՀԻ ՁԱՌԱՓԵԱՆ

Դաշնակի եւ Մարքոնիի ալիքների դասեր:

6, Villa des Sablons (81 Avenue du Rouleի վրայ) Neuilly s/Seine, MÉTRO SABLONS: Ժամադրութեան համար դիմել գրաւոր:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»

Փարիզի եւ Շրջանի Յատուկ ցանցերուն

Գ Ի Ն Ը 50 ՍԷՆ.

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

Ր Ա Ֆ Ֆ Ի

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով: Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը:

Պոլսական ցղի՝ տաք աղանդերներով: Հայկական նուագ ամէն երեկոյ ժամը 8էն կէս գիշեր: Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար շատ համեստ գիներով:

Հ. Յ. Դ.

Գ-ւալար

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն սիրալիր կերպով կը հրաւիրէ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի «Քրիստափոր», «Իշխան» եւ «Վահագն» խումբերու բոլոր ընկերները 4 Նոյեմբեր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, ներկայ պիտի ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը: Անյետաձգելի օրակարգ:

Այց Ընկ. Ամբակում Պապիկեանի (Դաւիթեանի) գերեզմանին

ԸՆԿԵՐ ԱՄԲԱԿՈՒՄԻ մահուան տարելիցին առթիւ Փարիզի Հ. Յ. Դ. «Եգիպտացի» կոմիտէն կազմակերպած է այց մը իր գերեզմանին, 1 Նոյեմբեր, Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9.30ին: Կը հրաւիրուին ընկերները ու բարեկամները ներկայ գտնուիլ որոշեալ ժամուն Փանթէն-Փարիզիէն գերեզմանատան Porte Principaleի առջեւ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին 8րդ թիւը (Հոկտեմբեր) ճոխ բովանդակութեամբ եւ նկարազարդ:

Բաժնեգինն է տարեկան Ֆրանսայի համար 30 ֆր.

Արտասահման՝ 40

Դիմել M. BARSAMIAN 30 Rue Drouot. Paris (9(

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մեթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:

Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21-03

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԱՍՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 15.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Saint-Didier—Victor-Hugoի

շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint-Didier, Métro: Victor-Hugo կամ Trocadéro

8 ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ-ԺԱԶ, ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ, ԿԻՆԵՐՈՒ 7.50, ԱՅՐԵՐՈՒ 10 ՖՐ.

Փարիզի եկեղեցիէն ստացանք հետեւեալ ազդը.

ՓԱՐԻԶԻ Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ հոգեւոր իշխանութիւնը եւ անոր հետ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, համախորհուրդ կը յայտարարեն թէ այսօրկիրակի Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի Ս. եկեղեցւոյս մէջ, մասնաւորապէս այն նորագիր զինուորցուներուն համար, որոնք յառաջիկայ երեքշաբթի օր կը մեկնին իրենց նշանակուած զօրագունդերը:

Հետեւաբար բոլոր այն կարգի զինուորցուները կը հրաւիրուին կիրակի օր ներկայ ըլլալ Ս. Պատարագի արարողութեանց եւ հոգեւորապէս եւս զինուիլ՝ մասնակցելով Ս. հաղորդութեան: Սկիզբ պատարագի ժամը 10ին:

×

Այսօր, կիրակի, Մարսէյլի Փրատոյի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Մայր-եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ ընթերցումը Հայրապետական նոր կոնդակի մը՝ ուղղուած Մարսէյլի եւ շրջակայքի Հայութեան եւ մասնաւորապէս թաղային խորհուրդներուն:

Կը կատարուի նաեւ հոգեհանգիստի պաշտօն՝ ողբացեալ Յ. Գրիգորիս եպիսկ. Պալագեանի յիշատակին, մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ: Կը քարոզէ Պատուիրակ Սրբազանը, նիւթ ունենալով՝ «Օրէնք, կարգապահութիւն եւ բարեկարգութիւն»:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ճարպիկ պատանի մը աշակերտելու համար կապարագործութեան մէջ:

Դիմել՝ Ա. ԹԱԹՈՒԼԵԱՆԻ (Maison Daron) խանութը, 4, Rue de Liban Փարիզ (20):

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին կողմէ, 1 Նոյեմբեր, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ, Ալֆորվիլ:

ՍԻՆԷ ՍԷԹՕ պիտի ներկայացնէ հայերէն տառերով ՄԻՇԱ ՍՏՐՕԿՕՖ. ՍԱՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ եւ ՀՍՍՍՇԽՐՀԻՆ ՃԻՍԲԻՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ:

Մուտք 3 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Գ. Ժամ. Տէրտէրեան որ Մարսէյլէն եկած է Փարիզ, տեղւոյն վրայ պիտի ծախէ ֆիլմերէն եւ արեւելեան տիսքեր:

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Աղաւաղները ժամադրութեամբ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թելէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ճաշարան **Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է: Անզուգական: Անմրցելի: Անխարդախ: Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր: պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ԾԱԽՈՒ Է

Թրիքոյի մեքենայ մը «ժօրժ 10» մէկ մէթր լայնութեամբ, զուիցերիական ֆիւպէյեէ վաճառանիշով: դիմել՝ Գ. Յակոբ Տէր Թումայեանի, 71 Avenue des Bas Meudon: Issy-les-Moulineaux, հեռաձայն Michelet 20–60:

Օգտուեցէք առիթէն

Մեկնումի պատճառով ծախու է դերձակի խանութ մը Իսի լէ Մուլինոյի մէջ: Կը գործէ վեց տարիէ ի վեր: Ունի լաւ յաճախորդներ: Կարելի է գնել ապրանքով կամ առանց ապրանքի, շատ յարմար գինով: Դիմել՝ Tailleur Keusseian 33 Ave. de Verdun, Issy les Moulineaux (Seine)

Նոյեմբեր 15էն սկսեալ

պիտի սկսի ձեւ ու կարի դասընթացքը, առաւօտէն մինչեւ կէսօր: Պիտի սորվին ամենավերջին մեթոտով, տեսական եւ գործնական:

Մանրամասնութեանց համար դիմել ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

12 Rue Saint Sulpice Paris (6me,). Métro Odèon.

ԱՊԽՏԱՎԱՃԱՌ K. Kestekian

Պատիւ ունի ծանուցանելու իր յարգելի բոլոր յաճախորդներուն, որ ըստ առաջնոյն կը վաճառէ մեծաքանակ ԱՊՈՒԽՏ եւ ԵՐՇԻԿ, իր արդիական գործարանին մէջ:

Դիմել գործարանի հասցէով՝ **S. Traverse de la Plâtriere, St. Julien, Marseille:**

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13°) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)